SVEDOČANSTVA 33
Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

RAT U BROJKAMA

priredila i uredila
Ewa Tabeau

Demografski gubici u ratovima na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. do 1999.

Svedočanstva br. 33

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

Rat u brojkama

demografski gubici u ratovima na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. do 1999.

Glavni izveštaji demografskih veštaka
predstavljeni od strane tužilaštva na suđenjima
u Međunarodnom krivičnom sudu za bivšu Jugoslaviju

DRUGO IZDANJE

priredila i uredila
Ewa Tabeau

Beograd, 2009

Rat u brojkama: demografski gubici u ratovima na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. do 1999.

DRUGO IZDANJE

priredila i uredila
EWA TABEAU

biblioteka Svedočanstva
knjiga br. 33

izdavač
Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

za izdavača
Sonja Biserko

korice i obrada sloga
Ivan Hrašovec

štampa
Zagorac, Beograd

Tiraž: 300 primeraka

Drugo izdanje ove knjige omogućila je
Ambasada Kraljevine Norveške u Bosni i Hercegovini.

ISBN: 978-86-7208-156-5

COBISS.SR–ID 170210572

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd
314.117-058.65(497.1)"1991/1999"(083.41)
341.322(497.1)"1991/1999"
TABO, Eva, 1952–
Rat u brojkama : demografski gubici na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. do 1999. / [Ewa Tabeau]. – 2. izd. – Beograd : Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, 2009 (Beograd : Zagorac) – 1216 str. : Ilustr. ; 23 cm. – (Svedočanstva / Helsinški Odbor za ljudska prava u Srbiji ; 33) Tiraž 300. – Biografija [autorke]: str. 1213-1214. – Napomene i bibliografske reference uz tekst. – Bibliografija uz pojedina poglavlja.
а) Жртве рата – Југославија – 1991-1999 – Статистика
б) Југославија – Становништво – Национална структура – 1991–1999

SADRŽAJ

str. 387 E. Tabeau, 2006: Wounded Persons Related to the Siege of Mostar (**Ranjeni tokom opsade Mostara**). Izveštaj o veštačenju u predmetu JADRANKO PRLIĆ i drugi (IT-04-74-PT).

str. 449 E. Tabeau and A. Hetland, 2006: Killed Persons Related to the Siege of Mostar: A Statistical Analysis of the Mostar War Hospital Books and the Mostar Death Registries (**Poginuli tokom opsade Mostara: statistička analiza evidencije iz mostarske ratne bolnice i mostarskih matičnih knjiga umrlih**). Izveštaj o veštačenju u predmetu JADRANKO PRLIĆ i drugi (IT-04-74-PT).

SREBRENICA, 1995. (BiH)

str. 483 Helge Brunborg and Henrik Urdal, 2000: Report on the Number of Missing and Dead from Srebrenica. (**Izveštaj u broju nestalih i ubijenih u Srebrenici**). Izveštaj o veštačenju u predmetu general KRSTIĆ (IT-98-33).

str. 499 H. Brunborg, E. Tabeau and A. Hetland, 2005: The 2005 Srebrenica Report and List of Missing and Dead (**Izveštaj o Srebrenici iz 2005. i spisak nestalih i ubijenih**). Izveštaj o veštačenju u predmetu VUJADIN POPOVIĆ i drugi (IT-05-88).

str. 535 E. Tabeau and A. Hetland, 2008: Srebrenica Missing: The 2007 Progress Report on the DNA-Based Identification by ICMP (**Nestali u Srebrenici: Izveštaj Međunarodne komisije za nestala lica iz 2007. o rezultatima identifikacije na osnovu DNK**). Izveštaj o veštačenju u predmetu POPOVIĆ i drugi (IT-05-88).

OPSADA SARAJEVA, 1992-1995. (BiH)

str. 565 E. Tabeau, M. Zoltkowski and J. Bijak, 2002: Population Losses in the Siege of Sarajevo, 10 September 1992 to 10 August 1994 (**Gubici stanovništva tokom opsade Sarajeva, od 10. septembra 1992. do 10. avgusta 1994.**). Izveštaj o veštačenju u predmetu general GALIĆ (IT-98-29-I).

str. 669 E. Tabeau, J. Bijak, N. Lončarić, 2003: Death Toll in the Siege of Sarajevo, April 1992 to December 1995: A study of Mortality Based on Eight Large Data Sources (**Broj umrlih tokom opsade Sarajeva, od aprila 1992. do decembra 1995: studija smrtnosti zasnovana na osam obimnih izvora podataka**). Izveštaj o veštačenju u predmetu SLOBODAN MILOŠEVIĆ / BOSNA (IT-02-54).

IZVEŠTAJI DEMOGRAFSKIH VEŠTAKA TUŽILAŠTVA SA SUĐENJA U MEĐUNARODNOM KRIVIČNOM SUDU ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

UVOD

Ewa Tabeau[1]

[1] Stavovi izneti u ovom tekstu predstavljaju isključivo mišljenje autora te stoga ne moraju obavezno da budu stavovi Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju ili stavovi Ujedinjenih nacija.

1. Uvodne napomene

Izveštaj demografskog veštaka

Hronološki prvi demografski ekspertski izveštaj pojavio se na saslušanju u Međunarodnom krivičnom sudu za bivšu Jugoslaviju (ITCY) juna 2000. godine. Izveštaj se odnosio na nestala lica prilikom pada Srebrenice 1995. i predstavljen je u slučaju "Krstić" (IT-98-33). Potpisala su ga dva norveška demografa – Helge Brunborg, viši istraživač Statističkog zavoda Norveške, koji je pre toga radio kao demograf pri Tužilaštvu tribunala u Hagu (ITCY), i Henrik Urdal, u to vreme pomoćni istražitelj Tužilaštva, a potom istraživač Instituta za mirovne studije (Peace Research Institute) u Oslu. Izveštaj je napisan za potrebe Tužilaštva u slučaju "Krstić" s ciljem da rezimira odmazdu prilikom pada Srebrenice. Iako su se podaci korišćeni u izveštaju isključivo odnosili na nestala lica, a ne na potvrđen broj ubijenih na osnovu ekshumacija (jer ti podaci gotovo da i nisu bili dostupni u vreme suđenja Krstiću; do tada je bilo identifikovano samo 70 stradalih), izveštaj i svedočenje eksperta Tužilaštva Helge Brunborg pokazali su se izuzetno uspešnim; u obrazloženju presude generalu RADISLAVU KRSTIĆU, osuđenom na 46 godina zatvora (odnosno 35 po žalbi) našlo se nekoliko bitnih demografskih pokazatelja iz izveštaja, izvedenih u dokaznom postupku.

Uspeh prvog izveštaja o Srebrenici bio je podstrek za nekoliko narednih demografskih studija i stručnih izveštaja u vezi sa sukobima u bivšoj Jugoslaviji devedesetih godina. U 2009. godini, ovakvi izveštaji se još predočavaju na procesima u Tribunalu, a biće uključeni i u predstojeća, izuzetno važna suđenja (na primer, u predmetu KARADŽIĆ). Izveštaji koji se danas dostavljaju predstavljaju ažurirane i poboljšane verzije prethodnih, ili su isti kao one. Stoga je ovo pravi trenutak da se najvažniji izveštaji prikupe i zajednički objave kako bi čitaocu pružili sveobuhvatne podatke. Ova knjiga sadrži odabrane izveštaje demografskih veštaka Tužilaštva dostavljenih Tribunalu. Taj izbor sam sačinila s idejom da dobro osvetlim rad na demografskim posledicama rata obavljen u vezi sa suđenjima u Tribunalu, tojest, predmet izveštaja, izvore i korišćene metode i dokumentovana ratna dešavanja, kao i zato da bih uključila najnovije nalaze.

U uvodnom delu razmotriću više pitanja koja predstavljaju temelj za bolje razumevanje izveštaja odabranih za ovu knjigu. Ta pitanja uključuju sledeće:

- koje se teme i izvori razmatraju u ovim izveštajima;
- kakav je njihov istorijski značaj, ukoliko postoji;

- koja pravna pravila su omogućila da se ovi izveštaji iznesu na suđenjima u Tribunalu;
- zašto su demografski izveštaji bili važni i privlačni za Tužilaštvo;
- koga je Tužilaštvo pozvalo da sačini takav izveštaj;
- koliko i kakvih demografskih izveštaja je do sada sačinjeno;
- kako je odbrana reagovala na ovaj rad;
- koliko uspeha je Tužilaštvo zaista postiglo davanjem na uvid ovih izveštaja.

Pitanje istorijskog značaja posebno je važno i odnosi se na to kako će se čitati i tumačiti demografske posledice rata, koje otkrivaju ovi izveštaji. Uopštenije, to pitanje zadire u pouzdanost ratnih statističkih podataka, njihov obuhvat, ograničenja i preostali prostor koji se može iskoristiti za pogrešna tumačenja i manipulacije. Po meni, ovaj aspekt je izuzetno značajan za analizu sukoba te ću ga podrobnije razmotriti u jednom od početnih odeljaka ovog Uvoda. Preostali deo Uvoda slediće navedeni redosled pitanja.

Moje razmatranje nipošto ne može da se shvati kao potpuno i sveobuhvatno; svako navedeno pitanje moglo bi se obraditi u posebnom članku ili čak izveštaju, ali za to u ovoj knjizi nemam dovoljno prostora. Ono će stoga ostati kratko, ali se nadam da će biti dovoljno i da će, što je još važnije, moći da sprovede čitaoca kroz „šumu“ često komplikovanih brojeva, grafikona, mapa i drugih podataka iz izveštaja.

2. Teme i izvori razmotreni u demografskim izveštajima u Međunarodnom krivičnom sudu za bivšu Jugoslaviju

Glavni predmeti izveštaja demografskih veštaka dostavljenih Tribunalu podsećaju na mnoge tačke optužnica u suđenjima koja se vode pred tim sudom, a odnose se na demografske posledice sukoba. Oni uključuju broj poginulih i ranjenih, nestalih, ekshumiranih posmrtnih ostataka i identifikovanih lica, proteranog stanovništva, intereno raseljenih lica usled ratnih sukoba (internu migraciju) i iseljavanje iz zemlje. Ovo su ujedno i glavne kategorije žrtava. Postoje još mnoge kategorije žrtava rata, koje se mogu pomenuti, kao što su žrtve sledećih dešavanja: korišćenje živih štitova i dece ratnika, silovanja i drugi oblici seksualnog nasilja, mučenja, nezakonito lišavanje slobode, ubijanje zatvorenika itd. (*cf*. Hicks and Spagat, 2008, str. 1660-1661). Sve navedene kategorije takođe su bile prisutne u jugoslovenskim ratovima devedesetih godina. U nekoliko suđenja

u Tribunalu, pojedini svedoci su navodili primere ovakvih krivičnih dela. Međutim, u vezi s tim vrstama viktimizacije nisu sačinjeni nikakvi demografski izveštaji.

Kada se govori o žrtvama rata, ili šire o demografskim posledicama rata, mora se shvatiti da će brojevi varirati u zavisnosti od primenjenog analitičkog postupka. Na primer, prilikom istraživanja posledica rata na opšte zdravstveno stanje stanovništva, kao i uopšteno posledica oružanih sukoba u demografskom smislu, obično se pravi mala ili nikakva razlika između civilnih i vojnih žrtava, okolnosti pod kojima je došlo do pogibije ili ranjavanja, tojest, objašnjenja da li je smrt nastupila u borbi ili izvan nje, odnosno, da li je bila direktna ili indirektna posledica vojnih dejstava, zatim načina ubijanja ili ranjavanja, da li je u pitanju bilo namerno ubijanje, pogubljenje ili ubistvo, ili pak kolateralna pogibija, da li se među žrtvama nalazilo mnogo žena, dece i starih (*cf.* IV i V deo u: Brunborg, Tabeau, Urdal /ur./, 2006). Istraživači koji proučavaju zdravstveno stanje i demografske posledice rata obično su zainteresovani za široku sliku viktimizacije, što znači za ukupne brojeve poginulih i prisilno iseljenih tokom rata, povećan broj smrtnosti porodilja i dece mlađe od pet godina, povećan broj obolelih, invaliditeta i trauma u stanovništvu, ukupne gubitke stanovništva uključujuću povećan broj smrtnih slučajeva usled ratnih dejstava, kao i smanjenje plodnosti i očekivane dužine života i slično (*ibid.*). Ovi istraživači su manje skloni da razmotre posebne kategorije žrtava.

S druge strane, posebne kategorije žrtava eksplicitno su definisane u međunarodnom humanitarnom pravu kao i u ratnom pravu. I jedno i drugo proisteklo je iz četiri ženevske konvencije iz 1949. i Pratećih potokola I i II iz 1977, kao i IV Haške konvencije iz 1907. Određene kategorije žrtava posledica su ozbiljnih kršenja ljudskih prava i običaja i zakona rata, naročito nepružanja zaštite civilnom stanovništvu i civilnoj imovini u ugroženim područjima, kao i ratnim zarobljenicima. Gore pomenuta kategorizacija žrtava bitna je za sudski postupak u okviru kojeg su odgovorni za kršenja međunarodnog humanitarnog prava i ratnog prava izvedeni pred lice pravde, kao što je bio slučaj s izvršiocima krivičnih dela počinjenih devedesetih godina u bivšoj Jugoslaviji, a koji su izvedni pred Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju.

Međunarodno humanitarno pravo i ratno pravo razvijeni su kako bi se „u ratnim sukobima smanjila neto patnja ljudi i neto šteta naneta civilnim objektima“ (*cf.* Fenrick, 2005, str. 179). Bez obzira na to što je svrha ovih zakona zaštita civila i njihove imovine, oni ne

mogu (a i ne pokušavaju) da u potpunosti eliminišu žrtve oružanih sukoba, pošto rat sa sobom nosi smrt i razaranje. Važan aspekt međunarodnog humanitarnog prava i ratnog prava jeste mogućnost njihove primene; suviše visoki standardi nametnuti međunarodnim humanitarnim pravom i ratnim pravom po svoj prilici će rezultirati većim brojem kršenja i žrtava nego realistični standardi. Realistični standardi koji se primenjuju u međunarodnom humanitarnom pravu i ratnom pravu imaju za rezultat žalosnu, ali neizbežnu činjenicu da ratni sukobi „proizvode zakonite i nezakonite žrtve" (*ibid.*). Takozvana „kolateralna šteta" izraz je koji se koristi da bi se objasnile neizbežne, a time i zakonite žrtve čije se stradanje, što je još žalosnije, u sudskim postupcima ne kvalifikuje kao krivično delo. Kolaterlna šteta uključuje procenu značaja ratnih ciljeva kojima se teži u odnosu na žrtve među civilnom stanovništvom u oblasti ratnih dejstava. Samo ukoliko bi očekivani gubici delovali kao „preterani" (šta god to značilo), planirani napad ne bi smeo da se izvede, odnosno, ukoliko bi se izveo, njegove žrtve bi se smatrale nezakonitim.

Svi demografski izveštaji uključeni u ovu knjigu urađeni su zato da bi bili upotrebljeni u sudskim postupcima. U njima se, kad god je to moguće, ističe razlika između pojedinih pravno značajnih kategorija žrtava i okolnosti njihove pogibije, ranjavanja, nestanka ili migracija. Zbog toga su predmeti ovih izveštaja svakako mnogo detaljnije obrađeni nego kada su u pitanju više uopšteni izveštaji o demografskim posledicama jugoslovenskih ratova ili njihovim posledicama po stanje zdravlja. Važno je to što demografski veštaci angažovani od strane Tužilaštva Međunarodnog suda nisu ni pokušavali da žrtve obeležavaju kao „zakonite" ili „nezakonite".

Druga važna karakteristika izveštaja demografskih veštaka dostavljenih Tribunalu jeste to što često pokazuju minimalan broj žrtava (ili takozvane „najmanje" brojeve), za koje je karakteristično to što je obuhvat očigledno nepotpun. Ako se iznose, potpuniji statistički podaci se moraju uzeti kao konzervativni, što znači da su brojevi relativno mali, tojest, umanjeni. Često je umesto jednog broja dat raspon „od – do", dakle, od najmanjeg broja do najvećeg kako se procenjuje na osnovu podataka. Prema tome, manji broj nesumnjivo predstavlja „najmanju" vrednost, a veći najmanju određenu vrednost koja podrazumeva izvesnu nesigurnost koja bi statistički mogla da se kvantifikuje kada bi se pokazala greška u proceni. Statistički podaci u izveštajima rađenim za potrebe Tribunala moraju se čitati uz vođenje računa o pomenutim činjenicama. Postoje brojni razlozi zašto su za statističke podatke korišćene konzervativne vrednosti. Oni pre svega uključuju specifičnost sudske

analize. Za Tužilaštvo je strateški važno da bude u mogućnosti da iznese broj koji se može dobro dokumentovati, na primer, prilaganjem spiska s imenima i pojedinostima u vezi sa pogibijom žrtava koje se preko svedoka mogu povezati s relevantnim događajem. Manji brojevi obično su takvi. S druge strane, ne bi bilo mudro dati veliki broj od kojeg samo deo može da se dokaže pomoću dodatnih informacija o žrtvama, dok bi sve ostalo predstavljalo nagađanje – prilično tačno, ali ipak nagađanje. Stoga se često dešava da iz konteksta ili sekundarnih izvora znamo da je broj žrtava bio veći, ali pred sud izlazimo s manjim brojevima koje, kako verujemo, možemo čvrsto i ubedljivo da branimo.

Drugi razlozi uključuju, na primer, prirodu izvora – koliko su oni nepotpuni u smislu obuhvata i nedostajućih vrednosti, pogrešnih podataka, granica u kojima se greške mogu ispraviti, prikrivene pristrasnosti izvora itd. Manje pouzdani ili nepotpuni podaci isključeni su iz analize, što dodatno objašnjava zašto su brojevi o kojima mi govorimo relativno mali.

Konačno, postoje i metodološke granice sudske analize. Najpoželjniju vrstu statističkih podataka predstavljaju rezultati prebrojavanja; demografske stope, odnosi, verovatnoće i druge relativne mere koje se primenjuju na smrtne slučajeve, nestanke ili migracije već će biti dovedeni u pitanje, a složene statističke procene i rezultati statističkih modela i ekstrapolacija uvek će biti žestoko osporavani, ili u potpunosti zanemarivani. Pretresna veća ne sačinjavaju stručnjaci za statističku metodologiju, te stoga nije lako u sudnici objasniti komplikovane metode, a rezultati iznošenja složenih proračuna u okviru izveštaja i svedočenja demografskih veštaka obično su manje uspešni od jednostavnih rezultata dobijenih na osnovu pouzdanih i dobro dokumentovanih izvora. A kada dođe do predočavanja brojeva, minimalni brojevi se na sudu najlakše prihvataju, te je stoga i dalje najbolje da stručnjaci njih i navode.

Izvori koji se koriste za izradu izveštaja demografskih veštaka uvek su bili mnogo više podložni kritici nego izvori koji se koriste u vansudskim istraživanjima. U svim izveštajima demografskih veštaka analizirani su pojedinačni podaci. Zbirni izvori igrali su dopunsku, a ne glavnu ulogu.

Govoreći o izvorima, korisno je primetiti da je u svim sukobima na svetu veoma teško, često čak nemoguće, pronaći pouzdane, nepristrasne, potpune, sveobuhvatne i iscrpne izvore. Sukob donosi brze promene koje istovremeno utiču na veliki broj stanovnika,

izazivaju haos i uništavanje, remete kontinuitet, slabe stručnost, redukuju izvore, dovode do erozije profesionalizma i promene prioriteta, uključuju političku propagandu i manipulaciju s brojevima, a često i druge remetilačke faktore – što sve zajedno ozbiljno utiče na raspoloživost valjanih (ponekad i bilo kakvih) podataka o žrtvama sukoba.

Zahvaljujući postojanju Tribunala, ogromnom trudu osoblja Tužilaštva i saradnji vlasti novih zemalja nastalih posle sukoba u tom regionu, izvori o žrtvama jugoslovenskih ratova iscrpni su, mada ne uvek pouzdani i nikad potpuni.

Spisak izvora iz kojih je Tužilaštvo dolazilo do imena žrtava, ili koji se koriste kako bi se potvrdile navodne okolnosti smrti, dug je i složen, ali se na njemu svakako nalaze:

- izjave svedoka i sećanja preživelih,
- poznata javna i/ili poverljiva dokumenta, kao što su spiskovi iz logora, policijski i obaveštajni dosijei, sudski dosijei, dokumentacija o razmeni zarobljenika, kao i vojna dokumentacija,
- spiskovi mrtvih i ranjenih, koje su sastavile međunarodne i/ili državne komisije, instituti koji proučavaju ratne zločine ili statističari, kao i međuvladine i nevladine organizacije,
- spiskovi nestalih lica i izveštaji o njima (pre svega Međunarodni komitet Crvenog krsta i lokalno sastavljene i objavljene knjige o nestalim licima iz određenih oblasti),
- izveštaji sa ekshumacija, autopsija, medicinski i forenzički izveštaji i umrlice,
- zapisnici sa identifikacije ekshumiranih ostataka, uključujući klasičan i DNK metod,
- zvanična evidencija registrovanih interno rasljenih lica, izbeglica i povratnika u zemljama bivše Jugoslavije (zajednička evidencija o interno raseljenim licima i izbeglicama UNHCR i vlada),
- evidencija s graničnih prelaza o odlasku stanovništva tokom sukoba na Kosovu,
- dokumentacija o ozbeglicama iz kolektivnih centara u zemljama destinacije na Balkanu i u Zapadnoj Evropi.

Navedni spisak, mada ne potpun, valjano odražava glavne izvore koje je Tužilaštvo koristilo prilikom sastavljanja spiskova žrtava. Ako se izuzmu izjave svedoka, mnogi od

ovih izvora korišćeni su za izveštaje demografskih veštaka predočene na suđenjima u Haškom tribunalu. Izjave svedoka stručnjaci nisu proučavali. Te izjave su uglavnom korišćene za sastavljanje optužnica i za kasnija svedočenja na sudu. One uglavnom potvrđuju dokumentaciju o žrtvama dostupnu iz drugih izvora.

Sve u svemu, žrtve sukoba u bivšoj Jugoslaviji devedesetih godina relativno su dobro dokumentovane u poređenju s nekim drugim sukobima. Kao što sam već napomenula, ipak postoje problemi i u vezi s izvorima. Pozivam čitaoce da se iz izveštaja uključenih u ovu knjigu bolje upoznaju i s jakim i sa slabim stranama tih izvora.

3. Istorijski značaj demografskih izveštaja u Haškom tribunalu

Pitanje da li sudovi mogu i treba da se uključe u izradu istorijskih prikaza masovnih kršenja ljudskih prava dugo se poteže u raspravama sociologa i pravnika (Wilson, 2005, str. 909). Nekoliko uticajnih škola mišljenja nastalo je posle Drugog svetskog rata, šezdesetih i kasnije, devedesetih godina prošlog veka. Preovlađujući stav dugo je bio da sudovi nisu pravo mesto za pisanje istorije. Oni pre svega ne bi trebalo ni da se uključuju u to s obzirom na svoju ulogu delioca pravde pojedincima odgovornim za ovakva kršenja. Prema tome, smatralo se da sudovi nisu dužni da pišu i tumače istoriju. Odnosno, ako bi ipak odlučili da to čine, sudovi ne bi mogli da pruže pouzdani prikaz istorijskih događaja. Zašto je to tako navedeno je nekoliko razloga, kao što su na primer (Wilson, 2005, str. 912-916):

- <u>Nekompatibilnost:</u> pravo i istorija primenjuju različite načine razmišljanja:
    - pravnički način razmišljanja je logičan i konsekventan, masovno nasilje je iracionalno, dok logika nije osnovno pravilo prilikom pisanja istorije;
    - anglo-američki pravni sistem je akuzatorski, istorijska analiza odvija se kroz raspravu i saradnju naučnika;
    - sudovi, konačno, moraju da teže jednoj verziji događaja i da isključe sve alternativne; istoričari često prihvataju suprotne verzije;

- Ograničena ravnoteža:[2] pravne konvencije, propisi, kategorizacije itd. često ograničavaju pronalaženje uravnoteženog i tačnog pristupa istorijskim događajima o kojima je reč. Sudski izveštaji stoga mogu da izazovu nenamerne posledice pa čak i apsurdne stavove o istorijskim događajima.
- Parcijalnost: sudovi su selektivni i ograničenog obima, te stoga ne mogu da otkriju kompletnu priču, dok su istoričari zainteresovani za što je moguće potpuniju sliku.
- Dosadna istorija: pravo je preterano stručno i detaljno što podrazumeva da je s pravnog stanovišta istorija jedstavno suviše kompleksna (mada često nepotpuna i fragmentarna) i stoga dosadna.

Važno je primetiti da su navedena razmatranja izneta u kontekstu nekoliko suđenja nacističkim zločincima i njihovim pomagačima, održanih posle Nirnberga i to pred nacionalnim sudovima, uglavnom u Izraelu i Francuskoj. Vilson (2005, str. 909-912) rezimira više članaka i izveštaja koji se odnose na te procese; što je najvažnije, on razmatra delo Hane Arent (1964) o suđenju Adolfu Ajhmanu, nacističkom birokrati optuženom za zločine protiv jevrejskog naroda u procesu koji je trebalo da doprinese prerastanju izraelske države u naciju. Taj proces je, kako oslanjajući se na Arentovu piše Vilson, holokaust smestio u okvire dve hiljade godina duge patnje jevrejskog naroda, i time postao primer potčinjavanja pravde nacionalističkoj mitologizaciji. Pored toga, naglašena je kolektivna krivica svih Nemaca. Slične situacije Vilson je razmotrio na osnovu nekoliko primera suđenja u vezi s holokaustom održanih u Francuskoj, kao što su bila suđenja Klausu Barbiju, Polu Tuvijeu, Morisu Paponu (Wilson 2005; *cf.* fusnotu 15, str. 911).

Sve u svemu, nacionali sudovi nisu se smatrali obavezno najpogodnijim za uključivanje istorije u sudski postupak, pošto njihovi rezultati nisu uvek davali karakteristične slike istorijskih realnosti.

Međutim, Vilson je u svom članku ispoljio i jedan optimističan stav (str. 910-992). On veruje da je poslednjih godina pomenuta pesmistička perspektiva iscrpljena. U vezi s Daglasovim (2001) preispitivanjem Nirnberškog procesa, Vilson zaključuje da to što „pravo treba istovremeno da presuđuje i predstavlja masovne zločine nije nespojivo“

[2] U vezi s ovim Vilson kaže da je zakon „glup“ (str. 913).

(str. 917) i da „potreba da se donese presuda podstiče i pokreće zajedničko istorijsko ispitivanje“. Vilson dalje navodi više razloga zašto je to tako:

- pravo i istorija često koriste iste metode i imaju iste ciljeve
- i jedno i drugo odmerava dokaze i procenjuje vrednost činjenica
- i jedno i drugo koristi svedočenja očevidaca
- i jedno i drugo traga za dokumentovanim dokazima
- i jedno i drugo istražuje detalje u vezi s pojedinostima vodeći računa o širem kontekstu
- konačno, pravo uvek navodi činjenice hronološkim redom i u narativnom obliku, a isto čini i istorija.

Najvažniji deo Vilsonovog članka odnosi sa na analizu suđenja u Haškom tribunalu, posebno u predmetima TADIĆ (str. 924-934) i KRSTIĆ (str. 934-939), a povremeno i SLOBODAN MILOŠEVIĆ (str. 918). On zaključuje da: „iako se smatra da detaljna naracija i pravo nisu kompatibilni, međunarodno krivično pravo sada kao da se oslanja na istorijska razmatranja i kontekstualizaciju kako bi se omogućilo donošenje presuda“ (str. 940).

Objašnjenje ove činjenice je jednostavno: Haški tribunal je zahvaljujući svom međunarodnom karakteru oslobođen nacionalističkih mitologija. Drugo, a možda još značajnije, jeste to što su standardi dokaznog postupka u Haškom tribunalu u vezi s genocidom i drugim zločinima protiv čovečnosti bili visoki. Ti zločini se nisu slučajno dogodili, oni su posledica kolektivne politike uništenja. Sistematski i planirani karakter ovih zločina zahteva da se njihovo dokazivanje zasnuje na podnošenju dokumentacije i analizama koje idu mnogo dalje od samih tih dela. Pokazivanje šireg konteksta i duža trajanja nego kada su u pitanju konvencionalni slučajevi, postalo je imperativ u tribunalima kakav je Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju.

Demografski izveštaji u Haškom tribunalu ne iznose samo statisičke podatke o žrtvama, odnosno, poginulima, nestalima ili raseljenima usled konkretnih događaja navedenih u optužnicama; oni obično prikazuju „širi kontekst i duže trajanje“, dinamiku i intenzitet događaja, povremeno i dugoročne demografske posledice (kao što su interne i eksterne migracija izazvane sukobima) koje su trajale duže od nego sami sukobi. Dopalo se to

nekome ili ne, demografski izveštaji iz Haškog tribunala zaista su doprineli pisanju istorije o jugoslovenskim ratovima vođenim devedesetih godina.

Da li je ta istorija tačna ili netačna? Ona je, u stvari, nešto najtačnije što postoji u pogledu izvora, metoda i transparentnosti. Ona svakako nije još potpuna, a ponekad ni sasim tačna, stoga što se koriste procene ili informisane pretpostavke, kao i upućivanje na relevantne materijale za koje se ponekad samo pretpostavlja da su dobro argumentovani. Međutim, niko od onih što nešto znaju o jugoslovenskim sukobima iz devedesetih ne bi se usudio da u potpunosti odbaci ove izveštaje. Oni nisu samo početak: oni već daju veliki istorijski doprinos daljim istraživanjima demografskih posledica ratova vođenih devedesetih u Jugoslaviji i predstavljaju prvi ozbiljan korak ka pisanju jedne još tačnije istorije o tim ratovima.

4. Pravna pravila za podnošenje izveštaja na suđenjima u Haškom tribunalu

Osnovni dokument koji reguliše rad Tribunala, kao i pripremu i vođenje procesa pred tim sudom jesu „Pravila o radu i dokaznom postupku" (u daljem tekstu: Pravila). Pravila su napisale sudije Haškog tribunala i ona se sistematski menjaju i dopunjavaju (poslednja izmena i dopuna izvršena je 4. novembra 2008.), kako bi se prevazišli problemi do kojih dolazi tokom suđenja i omogućilo da Tribunal efikasno i na vreme ispuni svoje obaveze. Pravila se sastoje od 10 delova:

I DEO	OPŠTE ODREDBE
II DEO	PRIMAT TRIBUNALA
III DEO	ORGANIZACIJA TRIBUNALA
IV DEO	ISTRAŽNE RADNJE I PRAVA OSUMNJIČENIH
V DEO	PRETPRETRESNI POSTUPAK
VI DEO	**POSTUPAK PRED PRETPRETRESNIM VEĆIMA TRIBUNALA**
VII DEO	ŽALBENI POSTUPAK
VIII DEO	PREISPITIVANJE POSTUPKA
IX DEO	POMILOVANJE I PREINAČENJE KAZNE
X DEO	VREME

Nominalno, postoji ukupno 127 pravila; neka od njih imaju isti broj a međusobno se razlikuju stoga što imaju sufiks „*bis*“, „*ter*“ ili „*quarter*“. Na primer, postoje Pravilo 92, Pravilo 92 *bis,* Pravilo 92 *ter* i Pravilo 92 *quarter.* Prema tome, broj pravila je u stvari veći od 127.

U sadašnjoj verziji Pravila, Pravilo 94 *bis* „Svedočenje veštaka“ u VI delu, eksplicitno se odnosi na izveštaje i svedočenja veštaka (integralan tekst Pravila 94 *bis* videti u Aneksu I). Pravilo 94 *bis* jednostavno glasi:

> „Integralni iskaz i/ili izveštaj bilo kog veštaka koga pozove neka strana biće obelodanjeni u vremenskom roku predviđenom od strane Pretresnog veća ili pretpretresnog sudije.“

Suprotna strana treba da reaguje na objavljeni materijal u roku od 30 dana od dana njegovog prijema tako što će obavestiti strane da li prihvata izveštaj/iskaz, da li želi unakrsno da ispita veštaka ili ospori njegovu kvalifikovanost. U slučaju da ih suprotna strana prihvati, iskaz i/ili izveštaj veštaka biće uključeni u dokazni materijal bez pozivanja veštaka da se pojavi na sudu.

Obratite pažnju na to da obe strane, Tužilaštvo i odbrana, imaju pravo da pozivaju svoje veštake i podnose njihove pismene izjave i/ili izveštaje.

Postoje još tri druga pravila (pod brojem 92) koja regulišu prijem pisanih izjava, izveštaja i prethodnih transkripta sa suđenja u Tribunalu <u>*bez*</u> pozivanja svedoka da lično svedoče. Ta tri pravila takođe su u celini priložena u Aneksu I ovog Uvoda, gde je njihov tekst potpuno isti kao u poslednjoj verziji Pravila od 4. novembra 2008.

Prijem pisanog materijala umesto usmenog svedočenja naziva se pismenom izjavom pod zakletvom („afidavitom“). Pravila 92 *bis*, 92 *ter* i 92 *quarter* (iz VI dela) regulišu ovo pitanje. Svako od njih odnosi se na druge aspekte pismene izjave pod zakletvom:

Pravilo 92 *bis*:	„Prijem pismenih izjava i transkripta umesto usmenog svedočenja“
Pravilo 92 *ter*:	„Prijem drugih pismenih izjava i transkripta“
Pravilo 92 *quarter:*	„Nedostupna lica“

Pravilo 92 *bis* odnosi se na pitanja koja se razlikuju od „postupaka i ponašanja optuženog navedenih u optužnici“. Pravilo 92 *ter* odnosi se na pitanja koja „mogu da uključe dokaze koji potvrđuju postupke i ponašanje optuženog“. Konačno, Pravilo 92 *quarter* odnosi se na situacije kada je osoba koja je dostavila pismenu izjavu/transkript mrtva, ili iz drugih opravdanih razloga nedostupna, te stoga ne može lično da svedoči. Obratite pažnju da u skladu s Pravilima 92 *bis* i 92 *ter,* Pretresno veće može da odluči da svedok treba da se pojavi radi unakrsnog ispitivanja.

Nijedno od Pravila 92 ne navodi tačno da li pismenu izjavu pod zakletvom daje veštak ili neki drugi svedok. S aspekta demografskih statističkih podataka kakvi se obično predočavaju u demografskim izveštajima, od navedena tri pravila, Pravilo 92 *bis* može da se koristi pred Tribunalom i primenjuje na izveštaje i izjave veštaka, što je u stvari povremeno i činjeno.

Pravilo 92 *bis* objašnjava u kojim situacijama Pretresno veće može da se opredeli za pismene izjave, izveštaje ili transkripte umesto za direktna svedočenja. Pominje se nekoliko mogućnosti, a naročito navedeni slučajevi:

- kada su dokazi kumulativnog karaktera, budući da će drugi svedoci svedočiti ili su svedočili usmeno o sličnim činjenicama;
- kada se dokazi odnose na relevantnu istorijsku, političku ili vojnu pozadinu;
- kada se dokazi sastoje od opšte ili statističke analize etničkog sastava stanovništva u mestima na koja se optužnica odnosi;
- kada se dokazi tiču uticaja krivičnih dela na žrtve.

Gore pomenute smernice iz Pravila 92 *bis* direktno podstiču i davanje pismene izjave pod zakletvom od strane veštaka i očigledno nude dodatnu mogućnost za uključivanje izveštaja/iskaza i ranijih svedočenja veštaka u dokazni materijal.

Da rezimiramo, s obzirom na sadašnju praksu u Haškom tribunalu, postoje dobro definisane mogućnosti za podnošenje izveštaja/iskaza veštaka i njihovo svedočenje u sudskom postupku, a te mogućnosti su očigledno često korišćene od strane Tužilaštva, kao i nekoliko puta od strane odbrane.

5. Razlozi za prihvatanje demografskih i drugih izveštaja veštaka od strane Tužilaštva

Da bi se bolje razumeo širi kontekst predočavanja izveštaja demografskih veštaka na suđenjima u Haškom tribunalu, korisno je pozvati se na članak nekadašnje sudije tog suda Patriše Vold (2001). Voldova u svom članku preispituje razvoj Pravila Haškog tribunala koja se odnose na pisane izjave i iskaze svedoka od osnivanja Tribunala do aprila 2001. godine. Ona ističe da su prvobitna Pravila o postupku i dokazivanju koja je Tribunal usvojio 1994. davala mnogo veću prednost neposrednom svedočenju nego pismenim izjavama svedoka. Ovo je potpuno suprotno praksi iz Nirnberga gde se na sudu pojavilo samo devedeset četiri svedoka optužbe i još devetnaest svedoka odbrane. Tužioci u Nirnberškom procesu imali su praktično neograničen pristup inkriminišućim nacističkim naređenjima i drugim dokumentima koji su svedočili o namerama i postupcima nacističkih vođa. Vođenje besprekorne evidencije bilo je u stvari tipičan nemački manir od kojeg su saveznici imali velike koristi i u Nirnbergu.

Iako Haški tribunal nije mogao da se potuži na nedostatak pisanog materijala iz bivše Jugoslavije, prvobitna Pravila davala su prednost neposrednom svedočenju. Situacija se promenila krajem devedesetih godina, a posebno oko 2000, u vreme kada je, kao što Voldova to kaže: „Međunarodni krivični sud Ujedinjenih nacija za bivšu Jugoslaviju – kao i za Ruandu – nepodnošljivo sporo radio“ (str. 552). I dalje:

> *Većina suđenja pred Haškim tribunalom... bila je nedopustivo duga, pošto su trajali od 10 do 224 dana, odnosno, u proseku 107 radnih dana. Bilo je mnogo razloga za ovakvu dužinu trajanja suđenja. Ponekad se sudilo nekolicini optuženih istovremeno, a ponekad su događaji koji su se zbili u brojnim selima ili u različito vreme spajani u jednu optužnicu što je zahtevalo da pred sud bude izveden veliki broj svedoka. Na nekim suđenjima pojavilo se više od 200 svedoka, a na sedam od deset koliko ih je do sada završeno pojavilo se više od 100 svedoka.“* (*Wald, 2001, str. 535*).

Bilo je očigledno da postupak mora da se ubrza. Godine 1999, Ekspertska grupa UN dala je svoje preporuke za unapređenje postupka[3] u dva tribunala, od kojih je većina odmah usvojena, ali to, prema Voldovoj, nije imalo dramatičan uticaj na njihov tempo rada. Stoga su se dodatna unapređenja potražila i u skraćenju svedočenja svedoka koji su se pojavljivali na sudu, odnosno, u većem korišćenju pismenih izjava pod zakletvom, kao i davanju većeg prostora svedočenjima veštaka. Demografski izveštaji korišćeni na suđenjima u Haškom tribunalu samo su jedna od mnogih grupa takvih izveštaja, kao što su istorijski, vojni, imovinski kao i izveštaji u uništavanju kulturnog nasleđa i slično.

Neophodnost da se skrate suđenja u Haškom tribunalu predstavljala je veliki izazov za sve stručnjake uključene u pripremu suđenja kao i u samo suđenje, ali posebno za tužioce pošto su ovi obavezni da o počinjenim krivičnim delima podnesu dokaze, koji su izvan razumne sumnje, te se stoga ne mogu osporiti. Voldova daje sledeće sažeto objašnjenje izazova s kojima se suočavaju suđenja u Haškom tribunalu:

> *„Gonjenje počinilaca ratnih zločina stvara zaista jedinstvene probleme. Često je neophodno da se podnesu dokazi o dešavanjima koja su podstakla izbijanje neprijateljstava, kako bi se utvrdila pozadina određenih događaja koji su doveli do navodnih ratnih zločina. Definicija ratnog zločina, zločina protiv čovečnosti ili genocida zahteva dokaz da su se stekli određeni uslovi kao što su postojanje međunarodnog oružanog sukoba, veza između navodnih nezakonitih radnji i oružanog sukoba, postojanje sistematske i široke kampanje protiv civila čiji deo su i navodne radnje ili namera da se u potpunosti ili delimično uništi neka verska, etnička ili rasna grupa. Tribunal se obično opredeljuje za dokumentovanje jednog događaja, ili čak jednog perioda međunacionalnih ili meuđuetničkih sukoba, nego za dokazivanje nekog pojedinačnog izolovanog događaja.“ (Wald, 2001, str. 537)*

Stručni izveštaji istoričara, vojnih analitičara, demografa i/ili drugih stručnjaka iz oblasti društvenih nauka mogu da budu veoma korisni za uspešno prevazilaženje ovih problema. Tužilaštvo može lakše da ostvari svoje ciljeve ako angažuje ugledne stručnjake koji će sud

[3] U ovim smernicama naglasak je stavljen na unapređenje vođenja pretpretresnog postupka od strane jednog pretpretresnog sudije. Trebalo je da sudija suzi predmet i da gde god je to moguće smanji broj svedoka koji će se pojaviti na sudu, odnosno, da skrati njihovo svedočenje.

upoznati s obiljem često veoma složenog, usko stručnog materijala. Uloga veštaka i njihovih izveštaja stoga bi zaista mogla da postane dragocena.

Postoji, naravno, još nekoliko drugih razloga za uključivanje stručnjaka u rad Haškog tribunala, kao što su lični interes tužilaca za određene usko stručne oblasti, lično iskustvo s veštacima nasuprot onog sa svedocima, specifičnost slučaja, ograničeno nasuport znatnom iskustvu u gonjenju počinilaca ratnih zločina itd. Sve u svemu, čini se da bi priložen spisak mogao da posluči kao rezime svih navedenih razloga, posebno razloga za korišćenje izveštaja demografskih veštaka:

- obim i složenost predmeta u Haškom tribunalu
- potreba da se prikaže okruženje u kojem su se odigrali određeni događaji obuhvaćeni optužnicom
- potreba da se dokaže raširenost i sistematičnost krivičnih dela
- potreba da se prikaže širi kontekst krivičnih dela obuhvaćenih optužnicom
- potreba da se dokumentuje patnja pojedinaca i grupa
- potreba da se potkrepe i prošire pojedinačni iskaz svedoka krivičnog dela
- potreba da se nekoliko vrsta dokaza međusobno povežu, na primer, dokazi o nestalima s podacima o ekshumiranim posmrtnim ostacima i identifikovanim pojedincima
- potreba da se uopšteno podrže postavke iz predmeta
- neophodnost da suđenja u Tribunalu budu što je moguće kraća
- lično iskustvo tužilaca s veštacima
- lični interes tužilaca za pojedine stručne oblasti
- raspoloživost veštaka
- podobnost veštaka

Po meni, uopšteno postoji više nego dovoljno razloga za uključivanje veštaka u sudski postupak koji se vodi protiv počinilaca ratnih zločina.

6. Profil demografskih stručnjaka koje Tužilaštvo uključuje u rad Tribunala

Ovaj odeljak započeću osvrtom na jedan kratak odlomak iz svog ličnog svedočenja u predmetu ŠEŠELJ. Odabrani odlomak potiče od unakrsnog ispitivanja od strane gospodina Šešelja:

Pitanje: Vi, međutim, svoj posao obavljate onako kako smatrate da bi Tužilaštvo
želelo da to radite, jer da niste to tako učinili, oni
vas ne bi tamo držali osam godina, već biste ranije bili otpušteni.
Vi stoga ne možete da budete jedna nepristrasna međunarodna
ličnost u naučnom i stručnom smislu, nije li to tačno?

Odgovor: Ne mislim da je to tačno. Vaša primedba ide veoma daleko. Vi
kažete da meni Tužilaštvo govori kakve rezultate treba da predočim.
Ja sam samo rekla da sam u svom radu nezavisna i da mi niko ne govori
kako da radim svoj posao i do kakvih rezultata da dolazim. Rezultati su
dobijeni na osnovu proučavanja izvora i obrade podataka, kao i na
osnovu proučavanja relevantnih materijala. To je način na koji mi to radimo.
Zašto me drže osam godina? To morate da pitate njih. To je drugo pitanje.

Izvor: SESELJ case, Transcript 21 October 2008, p. 10906; expert witness Ewa Tabeau („A“) cross-examination by Mr. Seselj („Q“).

Gospodin Šešelj je nagovestio da mi je Tužilaštvo tokom svih ovih godina dok sam bila angažovana od strane Haškog tribunala davalo uputstva kako bih im predočavala rezultate koji im odgovaraju u dokazivanju krivice. Ja sam naravno odgovorila da to nije bilo tako.

Bilo bi naivno i pogrešno verovati da Tužilaštvo određene pojedince angažuje kao sudske veštake zbog vrsta nalaza koje podnose. S druge strane, svesna sam da postoje mnogi samoproklamovani „stručnjaci“ ili oni koji su zvanično proglašeni za stručnjake, ali ih Tužilaštvo ipak nikada neće pozvati i uključiti da kao veštaci rade na nekom slučaju. U ovu grupu bi se svrstali nacionalisti bez obzira na etničku pripadnost, oni što insistiraju na isključivom postojanju jedne „istine“; to je istina koja odgovara njihovim stavovima i perspektivi.

Lično iskustvo iz Haškog tribunala kaže mi da Tužilaštvo angažuje veštake prema navedenim kriterijumima:

- izuzetan stručni ugled
- visok položaj u struci
- bogata bibliografija radova objavljivanih u svetu
- učešće u radu prizatnih stručnih tela na domaćem i međunarodnom nivou
- prethodne savetodavne stručne usluge visokog nivoa
- nepristrasnost prema stranama u sukobu (kao što su, na primer, etničke grupe)
- po mogućstvu rad u svojstvu spoljnog saradnika Tužilaštva
- sposobnost predstavljanja rezultata istraživanja u skladu s pravilima izveštavanja u sudu
- sažet i celovit način izražavanja stavova prilikom utvrđivanja dokaza kao i svedočenja u sudu
- dostupnost utvrđivanja rokova za podnošenje stručnih izveštaja, zasedanja na kojima se podnose dokazi, svedočenja i rasporeda putovanja
- karakterne osobine

Poslednji kriterijum, karakterne osobine, povremeno može da ima veliki uticaj prilikom angažovanja veštaka. Na primer, nesigurne i introvertne osobe, bez obzira na to što mogu da budu izvrsni stručnjaci, po svoj prilici na sudu neće delovati onako ubedljivo kao što je potrebno da deluje sudski veštak. Štaviše, takve osobe ne odgovaraju zahtevnim i složenim situacijama s kojima veštak može da se suoči prilikom pripremanja stručnog izveštaja i svedočenja.

Tužilaštvo tribunala u Hagu je kao svedoke pozivalo demografske eksperte kako iz samog Tribunala tako i spolja, iz država bivše Jugoslavije i međunarodne stručnjake. Kao što sam već pomenula na početku ovog teksta, Dr. Helge Brunborg je od svih međunarodnih eksperata prvi svedočio pred tribunalom u Hagu. Po profesiji je demograf i ekonomista. U Statističkom zavodu Norveške radi od 1974. godine, uz nekoliko prekida dok je bio angažovan na projektima u Holandiji (ICTY) i drugim zemljama, kao što Botsvana, Zambija, Zimbabve, Namibija, Mozambik, palestinske teritorije, Bangladeš i Albanija. Prvi put je svedočio u slučaju "Krstić" (IT-98-33), a potom u slučajevima "Blagojević i ostali" (IT-02-60), "Slobodan Milošević (IT-02-54), "Popović i ostali" (IT-05-88), "Milutinović i ostali" (IT-05-87) i, nedavno, u slučaju "Perišić" (IT-04-81). Brunborg je bio ekspert Tužilaštva za nestala i

stradala lica prilikom pada Srebrenice 1995. i za stanovništvo Kosova tokom sukoba 1999. godine. Mada angažovan kao spoljni ekspert, bio je upućen u rad ITCY. Od sredine 1997. do kraja 1998. bio je stalno zaposlen u Tužilaštvu da bi se potom vratio u Statistički zavod Norveške. Kasnije je radio za ITCY u svojstvu konsultanta ili stručnog svedoka. U pisanju izveštaja o Srebrenici, nastalih nakon 2000, sarađivao je sa Odsekom za demografiju Tužilaštva ICTY.

Dr Patrik Bol, međunarodni stručnjak, bio je angažovan kao spoljni saradnik. On sada radi u Beneteku, nevladinoj organizaciji iz Kalifornije (SAD), koja promoviše primenu inovativnih tehničkih dostignuća u zadovoljavanju socijalnih potreba. Bol se nalazi na čelu Benetekovog Programa iz oblasti ljudskih prava (HRP) i Grupe za prikupljanje i analizu podataka (HRDAG). Prethodno je (2003) radio u Američkom udruženju za unapređnje nauke, na Programu iz oblasti ljudskih prava. Poslednje na čemu je bio angažovan jeste procena ukupnog broja nastradalih u Peruu od 1980. do 2000. godine, obavljena za potrebe Peruanske komisije za istinu i pomirenje. Bol je uključen i u projekte HRDAG u Sijera Leoneu, Čadu, Šri Lanki, Istočnom Timoru, Kolumbiji itd.

Patrik Bol je 1999. bio angažovan u vreme sukoba na Kosovo, posebno u vezi s poginulima i migracijama izazvanim sukobom. On je proverio veći broj pretpostavki u vezi s migracijom stanovništva tokom tog sukoba i pokušao da ih poveže s tačkama optužnice. Svedočio je u predmetima SLOBODAN MILOŠEVIĆ (IT-02-54) i MILUTINOVIĆ i drugi (IT-05-87).

Sledeći međunarodni veštak Tužilaštva Haškog tribunala sam ja, dr Eva Tabo. Bavim se statistikom i ekonometrijom kao i matematičkom demografijom. Potičem iz Poljske gde sam najpre radila kao profesor na Ekonomskom univerzitetu Poljske u Varšavi. Kasnije sam se preseilila u Holandiju gde sam najpre, oko 9 godina, radila kao istraživač u Holandskom Interdisciplinarskom demografskom institutu (NIDI) u Hagu. Glavna oblast mog istraživanja bili su izrada statističkih modela i predviđanje smrtnosti, posebno prema uzrocima smrti, kao i kretanja u pogledu dužine života i zdravlja u Holandiji i drugim

zemljama Zapadne i Centralne Evrope. Od 2000. godine, u svojstvu internog veštaka nalazim se na čelu Demografske jedinice Tužilaštva Haškog tribunala.

Spisak predmeta u kojima sam svedočila veoma je dug: ŠEŠELJ (IT-03-67), LUKIĆ I LUKIĆ (IT-98-32/1), POPOVIĆ I DRUGI (IT-05-88), PRLIĆ I DRUGI (IR-04-74-PT), DRAGOMIR MILOŠEVIĆ (IT-98-29/1), SLOBODAN MILOŠEVIĆ (IT-02-54), STAKIĆ (IT-97-24), GALIĆ (IT-98-29-1), SIMIĆ I DRUGI (IT-95-9) i VASILJEVIĆ (IT-98-32-1). U moj domen spadaju opsada Sarajeva, 1992-1995; pad Srebrenice, 1995; sukobi u Bosanskoj Krajini i na istočnoj granici BiH sa Srbijom; sukob u Herceg-Bosni i opsada Mostara, 1993-1994; sukob na Kosovu, 1999; konflikt u Vojvodini (Srbija), 1992; i konačno masovna iseljavanja i prisilno premeštanje stanovništva na celoj teritoriji Bosne i Hercegovina, 1991-1997, kao i na teritoriji bivše Jugoslavije.

Želela bih da istaknem da smo svi troje, demografski veštaci Tužilaštva Haškog tribunala, pripremili svoje izveštaje uz pomoć nekoliko osoba, istaknutih mladih istraživača, demografa i drugih stručnja iz oblasi društvenih nauka, čiji su maternji jezici bosanski, hrvatski i srpski, a kojima želim ovde da zahvalim na doprinosu i pomoći: u stvari, grupa ljudi angažovana na sastavljanju demografskih izveštaja za Tužilaštvo mnogo je veća od trojice veštaka koji se pojavljuju u sudnici.

Moram da se osvrnem i na činjenicu da je za razliku od svih ostalih tribunala, Tužilaštvo Haškog tribunala ima u svom sastavu Demografsku jedinicu koja je, iako mala – trenutno samo 4 osobe – odigrala važnu ulogu u pripremi predmeta i na suđenjima. Pisanje stručnih izveštaja bilo je prva i najvažnija dužnost, ali pored toga obavljeno je još mnogo korisnog posla, uključujući, na primer, prikupljanje izvora, uspostavljanje i održavanje informacionih sistema za korišćenje u analizi podataka i na suđenjima, temeljno istraživanje demografskih posledica jugoslovenskih sukoba na osnovu primarnih i sekundarnih podataka i kontekstualnih izvora, kao i razvoj metoda i postupaka za unakrsno proveravanje izvora na osnovu pojedinačnog sravnjivanja.

Radili smo na projektima u vezi s kvantifikacijom demografskih posledica sukoba i ratova vođenih devedetsetih godina u bivšoj Jugoslaviji, najviše u Bosni i Hercegovini, kao i na proceni izvora o žrtvama tih sukoba, uključujući i kvantitativne izvore, na primer, popise stanovništva, anketiranje stanovništva, spiskove interno raseljenih lica i izbeglica, zapise o

ekshumacijama, izveštaje patologa itd. kao i kvalitativne izvore kao što su izjave svedoka, izveštaji međunarodnih posmatrača i druge. Predmet naših istraživanja uključivao je merenje i procenu interno raseljenih lica i izbeglica i stradalih u ratovima, tojest, mrtvih, ranjenih, nestalih, ekshumiranih, identifikovanih (pomoću DNK) i slično, kao i vreme, mesto i razloge za ono što se dogodilo. Stručni izveštaji koje smo uradili uspešno su uključeni u dokazni materijal u mnogim suđenjima u Tribunalu. Dopalo se to nekom ili ne, bio je to značajan uspeh jedne male grupe koja je dala veliki doprinos u oblasti ratne demografije uopšteno, a posebno sudskim veštačenjem iz oblasti demografije.

Na kraju, mada ne i najmanje važno, želela bih da pomenem da su i neki domaći stručnjaci takođe bili pozivani od strane Tužilaštva, uglavnom da bi svedočili o događajima u vezi s ratom u Hrvatskoj. Pukovnik Ivan Grujić iz Kancelarije za zatočena i nestala lica u Vladi Hrvatske pozvan je da svedoči na suđenjima u predmetima: SLOBODAN MILOŠEVIĆ (IT-02-54), MILAN MARTIĆ (IT-95-11) i MILE MRKŠIĆ (IT-95-13). U skorije vreme, Ana-Marija Radić i Vesna Bilić svedočile se u svojstvu veštaka Tužilaštva u predmetu ŠEŠELJ (predmet IT-03-67). Ovi veštaci poseduju veliko stručno znanje, iskustvo i impresivne karijere; sve troje su službenici Vlade Hrvatske visokog ranga, ali nažalost nisu demografi, a ni istraživači. Njihovi stručni izveštaji i izjave daju statističke podatke iz zvaničnih izvora Vlade Hrvatske. Ti izvori uključuju i hrvatske spiskove interno raseljenih lica i izbeglica i zvaničnu evidenciju o nestalim, ekshumuranim, poginulim i zatočenim licima. Kvalitet ovih izvora je dobar, a podaci stoga pouzdani, međutim, etnička ravnoteža može da se dovede u pitanje. Izvori uglavnom predstavljaju hrvatsko gledanje na žrtve rata u Hrvatskoj, posebno one iz prvih godina tog rata. Statistički podaci o žrtvama među Srbima iz Hrvatske nisu lako dostupni, ali se mogu naći u nevladinim izvorima, kao što su arhive i publikacije Helsinškog odbora za ljudska prava u Zagrebu, na primer, izveštaj iz 2001. godine „Vojna operacija Oluja i njene posledice“.

Još mnogi domaći i međunarodni stručnjaci dostavili su svoje stručne izveštaje i/ili izjave, kao što su i svedočili u postupcima vođenim pred Tribunalom. Posle stručnjaka iz oblasti demografije, najvažniju kategoriju stručnjaka, čiji rad je delimično povezan s demografijom, predstavljaju oni angažovani na ekshumacijama i identifikaciji žrtava. Međutim, pitanje ekshumacija je složeno i veoma obimno; ono svakako zahteva poseban izveštaj, dok ova knjiga treba da sadrži isključivo demografske podatke.

7. Zaključne napomene

U zaključnim napomenama ukratko ću se dotaći tri poslednje teme pomenute na početku Uvoda, naime: Koliko i kakvih demografskih izveštaja je do sada urađeno? Koliko je Tužilaštvo zaista uspelo da iskoristi te izveštaje? Kako je odbrana reagovala na njih?

U Aneksu II ovog Uvoda, priložila sam potpuniji spisak demografskih izveštaja Haškog tribunala. Spisak se sastoji od izveštaja Tužilaštva. On je obimniji od sadržaja ove knjige, ali je i dalje nepotpun. Uključeni su samo glavni izveštaji; mnogi od njih imaju nekoliko priloga i aneksa koji nisu navedeni, osim izveštaja o Srebrenici gde su spiskovi njihov sastavni deo. Pored priloga, postoje i odgovarajući materijali pretresani u sudu tokom svedočenja svedoka i njihovog unakrsnog ispitivanja. Ni navedeni materijal nije uključen. Prema tome, na Aneks II treba jednostavno gledati kao na smernicu za korišćenje arhiva s demografskim podacima, koji je dostupan u Haškom tribunalu i koji prevazilazi obim jedne knjige. U stvari, spisak glavnih izveštaja samo je spisak predmeta iz Haškog tribunala u koje je bila uključena ova vrsta veštačenja. Čitaoci zainteresovani za pojedine predmete treba da potraže svedočenja određenih veštaka, kao i da provere transkripte odgovarajućih sudskih pretresa kako bi eventualno našli ono što traže.

Aneks II sadrži više od 30 izveštaja. Ja sam ih svrstala prema hronologiji događaja u jugoslovenskim ratovima, pošto je tako lakše da se sagleda njihov istorijski kontekst. Rat u Bosni i Hercegovini (BiH), vođen 1992-1995, najčešći je predmet izveštaja Haškom tribunalu. Dokumentovano je nekoliko događaja; prvo, ono što se dešavalo u Bosanskoj Krajini, na istočnoj granici Bosne sa Srbijom i u Bosanskoj Posavini. Čitalac zatim može da vidi tri izveštaja o sukobima u Herceg-Bosni 1993-1994, uključujući i opsadu Mostara. Druga tragična opsada dokumentovana u izveštajima Haškom tribunalu, odnosi se na opsadu Sarajeva 1992-1995. Zatim vidimo veći broj izveštaja o padu Srebrenice 1995. Konačno, nekoliko izveštaja rezimira promene u etničkom sastavu i statističke podatke o interno raseljenim licima i izbeglicama iz Bosne i Hercegovine, uključujući i izveštaj o 47 opština urađen za korišćenje u predmetu SLOBODAN MILOŠEVIĆ. Treba napomenuti da su svi izveštaji o etničkom sastavu BiH, kao i o interno raseljenim licima i izbeglicama načinjeni u okviru jedinstvenog projekta koji je od 1998. do 2003. rađen za potrebe Tiužilaštva. Svrha ovog projekta bila je da se dobiju podaci potrebni za predmet SLOBODAN MILOŠEVIĆ, ali su u okviru njega urađene kalkulacije za sve opštine u toj

zemlji; čak smo uradili kompjuterski program za automatsko biranje teksta koji objašnjava statističke podatke. Zahvaljujući tome, bilo je moguće proći kroz kalkulacije i načiniti identične izveštaje za svaku oblast u Bosni i Hercegovini. Tako je za veći broj predmeta urađeno više izveštaja. Odbrana je povremeno stavljala primedbe zbog toga što ponavljamo svoje stavove. Međutim, naš princip je bio da ništa ne menjamo u projektima koji su se odnosili na interno raseljena lica, izbeglice i etnički sastav, pošto verujemo da je ogroman trud uložen u ovaj posao bio toga vredan.

Još jedan događaj dokumentovan u izveštaju demografskog veštaka odnosi se na nešto što se dogodilo u selu Hrtkovci u Vojvodini 1992. godine. Iako se posledice ovog događaja na stanovništvo ne mogu porediti s posledicama sličnih događaja u Bosni ili na Kosovu, izveštaj o Hrtkovcima je važan. Pre svega zato što se indirektno tiče postojanja šireg političkog i istorijskog konteksta kofliktnih događaja, konteksta koji uključuje sve vrste aktivnosti. Drugo, zato što nam govori da sukobi nisu bili nasumični, već planirani, pripremani i publikovani. Žrtve su direktna ili indirektna posledica aktivnosti onih što su učestvovali u toj igri.

Više izveštaja veštaka sačinjeno je i u vezi sa sukobom na Kosovu 1999. Obuhvaćena su i ubistva i premeštanje stanovništva (i interno i eksterno). Jedan izveštaj se ne odnosi na žrtve, već na broj stanovnika i njihov etnički sastav. Njegova važnost se povezuje sa činjenicom da je 2001. godine albansko stanovništvo na Kosovu bojkotovalo popis stanovništva, kao i da je Pretresnom veću u predmetu SLOBODAN MILOŠEVIĆ bila potrebna stručna procena u vezi s ovim pitanjem.

Konačno, zvanični izveštaji hrvatskih veštaka rezimiraju žrtve rata u Hrvatskoj.

Letimičan pregled izveštaja priloženih u Aneksu II mogao bi da navede na zaključak da u njemu nisu zastupljeni predmeti u kojima su Srbi bili žrtve. Moglo bi se čak pomisliti da takvi predmeti uglavnom nisu bili ni procesuirani u Tribunalu. Ovakav zaključak bio bi netačan, jer se nekoliko predmeta odnosilo isključivo na događaje iz rata u Bosni i Hercegovini u kojima su progonjeni bili bosanski Srbi, uključujući predmete kao što su, na primer, HADŽIHASANOVIĆ i KUBURA, RASIM DELIĆ, NASER ORIĆ i MUCIĆ i drugi (ili predmet „Logor Čelebići“). Isto tako, u vezi s ratom u Hrvatskoj, procesuirani su

predmeti kao što su GOTOVINA i drugi (suđenje je još u toku) i JANKO BOBETKO[4], gde je progon hrvatskih Srba bio eksplicitno uključen u nekoliko optužnica. U vezi sa sukobom na Kosovu, mogu se pomenuti predmeti LIMAJ i drugi i HARADINAJ i drugi.

U stvari, u vezi s tim predmetima izveštaji demografskih veštaka nisu rađeni. Glavni razlog za to bila je njihova priroda. Izuzev u predmetu GOTOVINA i drugi, koji podrazumeva ogroman broj žrtava, za ostale se smatra da je baza zločina relativno mala. Demografske posledice krivičnih dela za koja se terete optuženi mogle su da budu predstavljene u ovim predmetima uglavnom na osnovu svedočenja pojedinačnih svedoka, što je i učinjeno. Drugo, neka suđenja (na primer „Logor Čelebići“, presuda doneta novembra 1998. godine) završena su mnogo pre nego što je juna 2000. u predmetu KRSTIĆ predočen prvi izveštaj demografskih veštaka.

U predmetu GOTOVINA i drugi, gde će sudski postupak trajati još izvesno vreme, nekoliko izveštaja koje nisu sačinili veštaci, prikazaće razmere patnji žrtava, Srba iz Hrvatske. U ovom slučaju, pre svega je reč o prisilnoj migraciji koja je hiljade i hiljade Srba oterala iz njihovih domova u Hrvatskoj; oni su se preselili u Srbiju, Bosnu i Hercegovinu, zapadnoevropske zemlje, Skandinaviju, Sjedinjene Države itd. Ovi izveštaji o žrtvama prikupljeni za predmet GOTOVINA i drugi uključuju izveštaje organizacija kao što su Hjuman rajts voč, OEBS, Visoki komesar UN za izbeglice, zatim rezultate istraživanja Helsinškog odbora za ljudska prava u Hrvatskoj, nekoliko knjiga autora iz Hrvatske (i Srba i Hrvata), pojedinačne novinske članke, izveštaje međunarodnih posmatrača i druge materijale. Verujem da će u vreme kada se suđenje u predmetu GOTOVINA i drugi završi, važni izveštaji biti potvrđeni u presudi i da će to biti pouzdani izvori koji dokumentuju srpske žrtve vojnih operacija u Hrvatskoj u leto 1995. godine.

Još jedno zapažanje treba dodati već navedenim primedbama. Važno je razumeti da je glavnu demografsku posledicu jugoslovenskih ratova predstavljala prisilna migracija (i interna i eksterna), a ne ubijanje, ranjavanje, lišavanje slobode ili silovanje. Na primer, na kraju rata u Bosni, decembra 1995. godine, oko 50% tamošnjeg predratnog stanovništva, odnosno, 2,2 miliona ljudi, bilo je raseljeno. U ovaj broj uključene su sve etničke grupe – Bošnjaci, Hrvati, Srbi i ostali. On je potvrđen u nekoliko izveštaja demografskih veštaka

[4] Suđenje je obustavljeno aprila 2003. zbog smrti optuženog.

Tužilaštva. Svaki izveštaj koji je Tužilaštvo predočilo u predmetima u vezi s interno raseljenim licima i izbeglicama iz Bosne i Hercegovine, uključivao je statističke podatke o svim etničkim grupama, bez obzira na to na šta se predmet konkretno odnosio. Prisilna migracija bila je najčešća kategorija viktimizacije i u sukobima u Hrvatskoj i na Kosovu, a pogodila je sve etničke grupe. Ja iskreno verujem da je ova činjenica bila prepoznata i prihvaćena u svim suđenjima pred Haškim tribunalom.

Želim da dodam da istorijski obuhvat predstavljen izveštajima ne treba obavezno da se poistovećuje s prioritetima Tužilaštva Haškog tribunala. U stvari, kada smo pozvani da radimo na izveštaju prioriteti uopšte nisu bili utvrđeni – ni istorijski ni politički, niti bilo kakvi drugi. U Haškom tribunalu je sve vreme postojala velika potreba za ovakvim izveštajima rađenim za Tužilaštvo. Mi smo izveštaje sastavljali u skladu s vremenskim okvirima koje su postavljala suđenja, stoga njihov redosled odgovara logici Haškog tribunala u celini.

Reakcija odbrane na izveštaje demografskih veštaka nije bila zanemarljiva, mada početkom 2000. uopšte nije bila impresivna. U predmetima KRSTIĆ i VASILJEVIĆ, odnosno, predmetima u kojima su prvi put korišćeni izveštaji Tužilaštva, praktično uopšte nije bilo osporavanja. Ovo možda zato što u to vreme odbrana nije mogla da predvidi posledice uključivanja ovih izveštaja u dokazni materijal. A posledice su bile značajne. Gotovo svaki put kada su uvršćeni (u dokazni materijal), izveštaji demografskih veštaka su imali uticaj na presudu. Do sada je samo jedan izveštaj eksplicitno odbijen i nije uključen u dokazni materijal (izveštaj o Bosanskoj Posavini iz 2001.), zato što teritorija analizirana u izveštaju i teritorija definisana u optužnici nisu bile identične. Podrobna analiza uticaja izveštaja demografskih veštaka još nije završena, te stoga nije ni detaljnije razmotrena u ovoj knjizi.

Kao što smo i mi od 2000. godine mnogo naučili, naučila je i odbrana. Odbrana danas gotovo uvek angažuje sopstvene veštake koji osporavaju naš rad. Do sada je kao odgovor na izveštaje Tužilaštva predočeno najmanje šest izveštaja veštaka angažovanih od strane odbrane. Iako najveći deo njihovog rada nažalost ne odgovara međunarodnim naučnim standardima, bilo je i trenutaka kada sam uživala u tome što me neko osporava na razumnom stručnom nivou. Međutim, najčešće se događalo da je glavno oružje tih veštaka bio uvredljiv rečnik.

Moglo bi se reći još dosta o našoj borbi s veštacima koje je dovela odbrana, njihovim izveštajima, kao i savetnicima odbrane, ali kako je već rečeno, tome nema mesta u ovoj knjizi. Možda ću kroz pedesetak godina napisati drugi rad u kojem ću otkriti sve fascinantne pojedinosti te borbe.

Pošto sam ovo rekla, nema potrebe da više išta objašnjavam čitaocima, oni već znaju sasvim dovoljno da otpočnu s čitanjem izveštaja. Samo se nadam da će neki od njih smatrati da je ovaj rad vredeo truda, možda zbog korišćenih metoda i pristupa ili izvora, ili zbog njihovog uticaja na presude. Međutim, što je najvažnije, iskreno se nadam da će porodice žrtava i same žrtve smatrati da su ovi izveštaji značajni i tačni. Naši statistički podaci predstavljaju dokument o njihovim patnjama. Naši brojevi su konzervativni, tojest, bliži donjoj granici stvarnih brojeva, pošto tako zahteva pristup koji se koristi u sudu. Međutim, mi smo se dobro potrudili da iznesemo što je moguće bolje i objektivnije istorijske podatke. Nadam se da smo taj cilj ostvarili. Žao mi je ako nismo.

Bibliografija:

Arendt, H., 1964: Eichman in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil. Izmenjeno i dopunjeno izdanje, 1964, After Wilson (2005), str. 909.

Brunborg, H., E. Taveau and H. Urdal (urednici), 2006: The Demography of Armed Conflict. International Studies in Population Vol. 5, Springer.

Douglas, I., 2001:The Memory of Judgement: Making Law and History in the Trials of Holocaust, str. 185-196, 207-210. After Wilson (2005), str. 911 i 917.

Hicks, M.H-R. And M. Spagat, 2008: The Dirty War Index: A Public Health and Human Rights Tool for Examining and Monitoring Armed Conflict Outcomes. *PLOS Medicine*, 5/12, str. 1658-1664. http://medicine.plosjournals.org/perlserv/?request=get-document&doi=10.1371/journal.pmed.0050243

Puhovski, Z., and N. Popovic (urednici), 2001: „Military Operation Storm and Its Aftermath“, Report, Helsinški odbor za ljudska prava u Hrvatskoj , Zagreb.

Wald, P., 2001: To „Establish Incredible Events by Credible Evidence“: The Use of Affidavit Testimony in Yugoslavia War Crimes Tribunal Proceedings, *Harvard International Journal,* 42/2, str. 535-553.

Wilson, R.A., 2005: Judging History: The Historical Record of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. *Human Rights Quarterly* 27, str. 908-942.

Pravni dokumenti:

Pravila o postupku i dokazivanju Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju. http://www.icty.org/sections/LegalLibrary/RulesofProcedureandEvidence

Međunarodno humanitarno pravo:

- Haška konvencija IV (Zakoni i običaji rata na kopnu), 1907.
- Ženevska konvencija I (Ranjeni i bolesni), 1949.
- Ženevska konvencija II (Zakoni i običaji rata na moru), 1949.
- Ženevska konvencija III (Ratni zarobljenik), 1949.
- Ženevska konvencija IV (Civili), 1949.
- Dodatni protokol I (API), 1977.

http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng().nsf/htmlall/section_ihl_treaties_and_customary_law/?OpenDocument

ANEKS I

Izvodi iz Pravila o postupku i dokazivanju Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju

(Verzija od 4. novembra 2008.)

Pravilo 92 bis

Prihvatanje pisanih izjava i transkripta umesto usmenog svedočenja

(Usvojeno 1. decembra 2000. i 13. decembra 2000, izmenjeno i dopunjeno 13. septembra 2006.)

(A) Pretresno veće svedoka može da oslobodi obaveze ličnog pojavljivanja u sudu i da umesto toga prihvati u celini ili delimično svedočenje u obliku pisane izjave ili transkripta njegovog svedočenja u postupku pred Tribunalom, umesto usmenog svedočenja kojim treba da se utvrdi neka činjenica koja se ne odnosi na dela i ponašanje optuženog kako je navedeno u optužnici.

(i) Činioci koji idu u prilog prihvatanju svedočenja u vidu pisane izjave ili transkripta uključuju sledeće okolnosti, ali se na njih ne ograničavaju:

(a) svedočenje je kumulativnog karaktera, što znači da će drugi svedoci usmeno svedočiti ili su već usmeno svedočili o sličnim činjenicama;
(b) svedočenje se odnosi na relevantan istorijski, politički ili vojni kontekst;
(c) svedočenje se sastoji od opštih ili statističkih analiza etničkog sastava stanovništva na mestima navedenim u optužnici;
(d) svedočenje se tiče uticaja krivičnih dela na žrtve;
(e) svedočenje se odnosi na pitanja u vezi s karakterom optuženih; ili
(f) svedočenje se odnosi na činioce koji se moraju uzeti u obzir prilikom utvrđivanja kazne.

(ii) Činioci koji ne idu u prilog prihvatanju svedočenja u vidu pisane izjave ili transkripta uključuju, ali se ne ograničavaju na sledeće:

(a) postojanje ogromnog interesa javnosti da svedočenje o kojem je reč bude usmeno;
(b) strana koja se protivi ovome može da pokaže kako priroda i izvor čini ovakvo svedočenje nepouzdanim, ili da štetan efekat preteže nad dokaznom vrednošću takvog svedočenja; ili
(c) postoje bilo kakvi drugi činioci zbog kojih je potrebno da se svedok pojavi kako bi bio unakrsno ispitan.

(B) Ako Pretresno veće odluči da svedoka oslobodi obaveze pojavljivanja pred sudom, pismena izjava u skladu s ovim Pravilom biće prihvatljiva ukoliko je uz nju priložena izjava osobe koja ju je dala da je sadržaj te izjave po njenom najboljem saznanju i verovanju istinit i tačan i

(i) izjavu potvrđuje:

(a) osoba ovlašćena da potvrdi takvu izjavu u skladu sa zakonom i postupkom države, ili
(b) predsedavajući koga je u tu svrhu postavio registrator Tribunala;

(ii) lice koje potvrđuje izjavu mora napismeno da verifikuje:

(a) da je izjavu dala osoba čije se ime navodi u rečenoj izjavi;
(b) da je osoba koja daje pismenu izjavu izjavila da je sadržaj te izjave po njenom najboljem saznanju i uverenju istinit i tačan;
(c) da je osoba koja daje pismenu izjavu obaveštena da ukoliko sadržaj te izjave nije tačan može krivično da odgovara zbog lažnog svedočenja; i
(d) datum i mesto izjave.

Ova izjava će biti priložena uz pismenu izjavu dostavljenu Pretresnom veću.

(C) Pošto sasluša strane, Pretresno veće će odlučiti da li će od svedoka zatražiti da se pojavi radi unakrsnog ispitivanja; ukoliko to odluči, primenjivaće se odredbe Pravila 92 ter.

Pravilo 92 ter

Drugi slučajevi prihvatanja pismenih izjava i transkripta

(Usvojeno 13. septembra 2006.)

(A) Pretresno veće može pod navedenim uslovima da prihvati, u celini ili delimično, svedočenje u vidu pismene izjave ili transkripta njegovog svedočenja u postupku pred Tribunalom:

(i) svedok je prisutan u sudu;
(ii) svedok je dostupan za unakrsno ispitivanje i bilo kakvo drugo ispitivanje od strane sudija; i
(iii) svedok potvrđuje da pismena izjava ili transkript tačno odražavaju ono što je izjavio i šta bi rekao kada bi bio ispitivan.

(B) Svedočenje prihvaćeno u skladu s paragrafom (A) može da uključi svedočenje potrebno da bi se utvrdila činjenica koja se odnosi na dela i ponašanje optuženog kako je navedeno u optužnici.

Pravilo 92 *quarter*

Nedostupne osobe

(Usvojeno 13. septembra 2006.)

(A) Svedočenje u vidu pismene izjave ili transkripta osobe koja je kasnije umrla, ili kojoj se više ne može uz ulaganje razumnog truda ući u trag, ili koja je zbog fizičkog ili mentalnog stanja nesposobna da usmeno svedoči, može se prihvatiti, bez obzira da li je pismena izjava data na način predviđen Pravilom 92 *bis,* ukoliko je Pretresno veće:

(i) prihvatilo da je osoba nedostupna iz gore navedenih razloga; i

(ii) utvrdilo da je izjava pouzdana na osnovu okolnosti u kojima je data i zabeležena.

(B) Činilac koji neće ići u prilog prihvatanju takvog svedočenja bilo u celini bilo delimično jeste mogućnost da svedočenje služi za utvrđivanje činjenica koje se odnose na dela i ponašanje optuženog kako je navedeno u optužnici.

Pravilo 94 bis

Svedočenje veštaka

(A) Integralan tekst izjave i/ili izveštaj bilo kog veštaka koga će pozvati neka strana biće dat na uvid u roku predviđenom od strane Pretresnog veća ili pretpretresnog sudije.
(Izmenjeno i dopunjeno 14. jula 2000, 1. decembra 2000. i 13. decembra 2000, 13 decembra 2001. i 13. septembra 2006).

(B) U roku od 30 dana od davanja na uvid izjava i/ili izveštaja veštaka, ili u drugom roku predviđenom od strane Pretresnog veća, ili pretpretresnog sudije, suprotna strana će dostaviti obaveštenje da li:

(i) prihvata izjavu i/ili izveštaj sudskog veštaka ili (izmenjeno i dopunjeno 13. septembra 2006.);

(ii) želi da unakrsno ispita sudskog veštaka; i

(iii) osporava stručne kvalifikacije veštaka ili relevantnost izjave i/ili izveštaja u celini ili njihovih delova i to kojih.

(Izmenjeno i dopunjeno 12. decembra 2002, 13. septembra 2006) (Izmenjeno i dopunjeno 13. decembra 2001. i 13. septembra 2006.)

(C) Ako suprotna strana prihvati izjavu i/ili izveštaj sudskog veštaka, takva izjava i/ili izveštaj može da se uključi u dokazni materijal od strane Pretresnog veća, a da se veštak ne poziva da lično svedoči.

(Izmenjeno i dopunjeno 13. septembra 2006.)

ANEKS II
GLAVNI IZVEŠTAJI DEMOGRAFSKIH VEŠTAKA PREDOČENI OD STRANE TUŽILAŠTVA NA SUĐENJIMA U MEĐUNARODNOM KRIVIČNOM SUDU ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

15. januar 2009.

BOSNA I HERCEGOVINA (BiH)

BOSANSKA KRAJINA, 1992 (BiH)

E. Tabeau, 2002, Basic Demographic Characteristics and Socio-Economic Status of Missing and Killed Persons from the Municipality of Prijedor (Osnovne demografske karakteristike i društveno-ekonomski status nestalih i ubijenih lica iz Opštine Prijedor), 30.04-30.09.1992. Izveštaj o veštačenju u predmetu STAKIĆ (IT-97-24). 0184-6093-0184-6119. Prevod ERN L008-3048-L008-3087.

E. Tabeau and J. Bijak, 2002, Missing and Killed Persons in the Autonomous Region of Krajina in 1992: Basic Demographic Characteristics, Timing and Location of Incidents (Nestala i ubijena lica u Autonomnoj Oblasti Krajina 1992: Osnovne demografske karakteristike, vreme i mesto incidenata). Izveštaj o veštačenju u predmetu BRĐANIN i TALIĆ (IT-99-36). 0218-6107-0218-6133. BCS 0218-6107-0218-6133.

H. Brunborg, T. Lyngstad and E. Tabeau, 2001, Population Changes in Prijedor from 1991 to 1997 (Demografske promene u Prijedoru od 1991. do 1997.). Izveštaj o

istraživanju obavljenom za predmet LOGOR KERATERM (IT-9598). Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju, Hag. 0202-7470-0202-7506. Prevod ERN 0190-2364-0190-2406.

ISTOČNA BOSNA I BOSANSKA POSAVINA, 1992. (BiH)

E. Tabeau, 2008: Changes in the Ethnic Composition in the Municipality of Visegrad (Bosnia and Herzegovina), 1991 and 1997 (Promene u etničkom sastavu u Opštini Višegrad, Bosna i Hercegovina, 1991. i 1997.). Izveštaj o vetšačenju u predmetu LUKIĆ i LUKIĆ (IT-98-32/1). ENG: 0638-3185-0638-3233, BCS R109-7140-R109-7188.

E. Tabeau and J. Bijak, 2001, Changes in the Ethnic Composition in the Municipality of Visegrad, 1991 and 1997, (Promene u etničkom sastavu u Opštini Višegrad, 1991. i 1997.). Izveštaj o veštačenju u predmetu VASILJEVIĆi drugi (IT-98-32-1). 0213-8385-0212-8433 (stari), R109-7140-109-7188 (novi), BCS R109-7140-R109-7188.

E. Tabeau and M. Zoltkowski, 2002, Demographic Consequences of the Conflict in the Municipality of Vlasenica, May-September 1992 (Demografske posledice sukoba u Opštini Vlasenica, maj-septembar 1992.). Izveštaj o veštačenju u predmetu NIKOLIĆ (IT-94-2-PT). 0118-9480-01189514, prevod ERN: 0307-4685-0307-4719.

E. Tabeau and J. Bijak, 2001, Changes in the Ethnic Composition of Bosanski Samac and Odzak, 1991 and 1997 (Promene u etničkom sastavu u Bosanskom Šamcu i Odžaku, 1991. i 1997.). Izveštaj o veštačenju u predmetu SIMIĆ i drugi (IT-95-9). 0208-3390-0208-3431, prevod ERN: 0301-9616-0301-9668.

HERCEG-BOSNA, 1993-1994. (BiH)

E. Tabeau and A. Hetland, 2006: Killed Persons Related to the Siege of Mostar: A Statistical Analysis of the Mostar War Hospital Books and the Mostar Death Registries (Poginuli tokom opsade Mostara: statistička analiza evidencije iz mostarske ratne bolnice i mostarskih matičnih knjiga umrlih). Izveštaj o veštačenju u predmetu JADRANKO PRLIĆ i drugi (IT-04-74-PT). 0503-4341-0503-4362.

E. Tabeau, 2006: Wounded Persons Related to the Siege of Mostar (Ranjeni tokom opsade Mostara). Izveštaj o veštačenju u predmetu JADRANKO PRLIĆ i drugi (ITt-04-74-PT). 0503-4363-0503-4404.

E. Tabeau, M. Zoltkowski, J. Bijak and A. Hetland, 2006: Ethnic Composition, Internally Displaced Persons and Refugees from Eight Municipalities of Herceg-Bosna, 1991 to 1997-1998 (Etnički sastav, interno raseljena lica i izbeglice iz osam opština u Herceg-Bosni, do 1991. do 1997-1998.). Izveštaj o veštačenju u predmetu JADRANKO PRLIĆ i drugi (IT-04-74-IT). 0503-1625-0503-1730.

OPSADA SARAJEVA, OD APRILA 1992. DO DECEMBRA 1995. (BiH)

E. Tabeau and A. Hetland, 2007: Killed and Wounded Persons from the Siege of Sarajevo: August 1994 to November 1995 (Poginuli i ranjeni tokom opsade Sarajeva: od avgusta 1994. do novembra 1005.). Izveštaj o veštačenju u predmetu DRAGOMIR MILOŠEVIĆ (IT-98-29/1). ERN: 0617-6372-0617-6471, prevod ERN: 0617-6372-0617-6471.

E. Tabeau, M. Zoltkowski and J. Bijak, 2002: Population Losses in the Siege of Sarajevo, 10 September 1992 to 10 August 1994 (Gubici stanovništva tokom opsade Sarajeva, od 10. septembra 1992. do 10. avgusta 1994.). Izveštaj o veštačenju u predmetu GALIĆ (IT-98-29-I). ERN: 0219-4741-0219-4844, prevod ERN: 0303-2060-0303-2163.

E. Tabeau, M. Zoltkowski and J. Bijak, 2002: Addendum I to the GALIC Report: Population Losses in the Siege of Sarajevo, 10 September 1992 to 10 August 1994 (Dodatak I izveštaju u predmetu GALIĆ: Gubici stanovništva tokom opsade Sarajeva, od 10. septembra 1992. do 10. avgusta 1994.) (mogući duplikati). 3. juni 2002. ERN: 0139-9958-0139-9971. Prevod ERN: nije raspoloživ (?)

E. Tabeau, M. Zoltkowski and J. Bijak, 2002, Addendum II to the GALIC Report: Population Losses in the Siege of Sarajevo, 10 September 1992. to 10 August 1994 (Dodatak II izveštaju u predmetu GALIĆ: Gubici stanovništva tokom opsade Sarajeva, od 10. septembra 1992. do 10. avgusta 1994.) (izostavljeni podaci). 24 juli 2002. ERN: 0329-6650-0329-6652, prevod ERN: nije raspoloživ (?)

E. Tabeau, J. Bijak, N. Loncaric, 2003: Death Toll in the Siege of Sarajevo, April 19992 to December 1995: A Study of Mortality Based on Eight Large Data Sources (Broj umrlih tokom opsade Sarajeva, od aprila 1992. do 10. avgusta 1005: studija smrtnosti zasnovana na osam obimnih izvora podataka). Izveštaj o veštačenju u predmetu SLOBODAN MILOŠEVIĆ / BOSNA (IT-02-54). ERN: 0329-6653-0329-6663. Prevod ERN: 0308-9835-0308-9846.

SREBRENICA 1995. (BiH)

E. Tabeau and A. Hetland, 2008: Srebrenica Missing: The 2007 Progress Report on the DNA-Based Identification by ICMP (Nestali u Srebrenici: Izveštaj iz 2007. o rezultatima identifikacije na osnovu DNK od strane Međunarodne komisije za nestala lica). Izveštaj o veštačenju u predmetu POPOVIĆ i drugi (IT-05-88). ERN: 0626-5765-0626-5781. Prevod ERN: 0626-5765-0626-5781-BCST.

Spisak žrtava u vezi s navedenim izveštajem:

- SREBRENICA MISSING: Persons Reported Missing and Dead after the Take-Over of the Srebrenica Enclave by the Bosnian Serb Army on 11 July 1995. The 2007 Progress Report on the DNA-Based Identification by ICMP (NESTALI U SREBRENICI: Lica nestala i poginula posle zauzimanja srebreničke enklave od strane vojske bosanskih Srba 1. jula 1995. Izveštaj Međunarodne komisije za nestala lica 2007. o rezultatima identifikacije na osnovu DNK), Hag, 11. januar 2008. R092-0124-R092-0322.

Helge Brunborg, Ewa Tabeau and Arve Hetland, 2005: Missing and Dead from Srebrenica: The 2005 Report and List (Nestali i poginuli u Srebrenici: Izveštaj i spisak iz 2005.). Izveštaj o veštačenju u predmetu VUJADIN POPOVIĆ i drugi (IT-05-88), 16. novembar 2005. (ERN 0501-6180-0501-6209. Dokaz br. P02413).

U vezi s ovim izveštajem postoje dva spiska žrtava:

- SREBRENICA MISSING: Persons Reported Missing and Dead after the Take-Over of the Srebrenica Enclave by the Bosnian Serb Army on 11 July 1995 (NESTALI U SREBRENICI: Lica nestala i ubijena posle zauzimanja srebreničke enklave od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.). Hag, 126. novembar 2005. (ERN 0501-5985-0501-6177, Dokaz br. P02414).
- SREBRENICA MISSING. Possible Survivors Excluded from Persons Reported Missing and Dead after the Take-Over of the Srebrenica Enclave by the Bosnian Serb Army on 11 July 1995 (NESTALI U SREBRENICI: Mogući preživeli izuzeti iz spiska nestalih i ubijenih posle zauzimanja srebreničke enklave od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.). Hag, 16. novembar 2005. (ERN 0501-6178-0501-6179; Dokaz br. P02415).

Helge Brunborg, Ewa Tabeau and Arve Hetland, 2005: Identified Persons among the Missing and Dead from Srebrenica. An Addendum to the Expert Report: Missing and Dead from Srebrenica. The 2005 Report and List, 21 November 2005 (Identifikovane osobe sa spiska nestalih i ubijenih u Srebrenici. Dodatak izveštaju

o veštačenju: Nestali i ubijeni u Srebrenici. Izveštaj i spisak iz 2005, 21. novembar 2005). Izveštaj o veštačenju u predmetu VUJADIN POPOVIĆ i drugi (IT-05-88). ERN R089-6474-R089-6490); Dokaz br. P02416).

U vezi s ovim izveštajem postoje dva spiska:

- SREBRENICA IDENTIFIED: Identified Persons (ICMP) Included among Those Reported Missing and Dead after the Take-Over of the Srebrenica Enclave by the Bosnian Serb Army on 11 July 1995 (IDENTIFIKOVANI IZ SREBRENICE: Identifikovana lica (Međunarodna komisija za nestala lica) uključena u spisak nestalih i ubijenih posle zauzimanja srebreničke enklave od strane vojske bosanskih Srba 11. juli 1995.). Hag, 16. novembar 2005. ERN R089-6406-R089-6469; Dokaz br. P02417).

- SREBRENICA IDENTIFIED: Identified Persons (ICMP) not Included among Those Reported Missing and Dead after the Take-Over of the Srebrenica Enclave By the Bosnian Serb Army on 11 July 1995 (IDENTIFIKOVANI IZ SREBRENICE: Identifikovana lica (Međunarodna komisija za nestala lica) koja nisu uključena u spisak nestalih i ubijenih posle zauzimanja srebreničke enklave od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.). Hag, 16 novembar 2005. ERN R089-6470-R089-6473; Dokaz br. P02418).

H. Brunborg and H. Urdal, 2000, Report on the Number of Missing and Dead from Srebrenica (Izveštaj o broju nestalih i poginulih u Srebrenici). Izveštaj o veštačenju u predmetu KRSTIĆ (IT-98-33). Predočen i u predmetima SLOBODAN MILOŠEVIĆ (IT-02-54), BLAGOJEVIĆ i drugi (IT-02-60). 0092-6372-0092-6384. Prevod ERN 0093-9724-0093-9737.

U vezi s ovim izveštajem postoji sledeći spisak žrtava:

- SREBRENICA MISSING: Persons Reported Missing and Dead after the Take-Over of the Srebrenica Enclave by the Bosnian Serb Army on 11 July 1995 (NESTALI U SREBRENICI: Lica nestala i ubijena posle zauzimanja srebreničke enklave od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.). Hag, 2. maj 2000.

ERN: (nije raspoloživ), Dokaz br. 271 (KRSTIĆ).

H. Brunborg, E. Tabeau and A. Hetland, 2004, Rebuttal Report on: H. Brunborg and H. Urdal, 2000: Report on the Number of Missing and Dead from Srebrenica, from KRSTIC (IT-98-33) (Izveštaj o broju nestalih i ubijenih u Srebrenici iz predmeta KRSTIĆ (IT-98-33). Rebuttal Report for BLAGOJEVIĆ et al. (IT-02-60) (Opovrgavanje navoda u predmetu BLAGOJEVIĆ i drugi (IT-02-60)). Poverljivo.

PROMENE U ETNIČKOM SASTAVU VEĆIH OBLASTI U BiH, 1991-1997.

E. Tabeau, M. Zoltkowski, J. Bijak and A. Hetland, 2003: Ethnic Composition in and Internally Displaced Persons and Refugees from 47 Municipalities of Bosnia and Herzegovina, 1991 to 1997 (Etnički sastav 47 opština u Bosni i Hercegovini i interno raseljena lica i izbeglice iz tih opština, 1991-1997.). Izveštaj o veštačenju u predmetu MILOŠEVIĆ (IT-02-54). 0291-5501-0291-5738. BCS: 0308-1733-0308-1814 (izveštaj), BCS: 0308-0726-0308-0900 (aneksi).

E. Tabeau, M. Zoltkowski, 2002, Ethnic Composition and Displaced Persons and Refugees in 37 Municipalities of Bosnia and Herzegovina, 1991 and 1997 (Etnički sastav 37 opština u Bosni i Hercegovini i interno raseljena lica i izbeglice iz tih opština, 1991-1997.). Izveštaj o veštačenju u predmetu KRAJIŠNIK–PLAVŠIĆ (IT-00-39&40).
ERN 0291-0974-0291-1047, BCS: 0308-3432-0308-3507.

SUKOB U VOJVODINI, 1992.

E. Tabeau, 2006: The Out-migration of Croats and Other Non-Serbs from the Village of Hrtkovci in the Autonomous Province of Vojvodina in 1992 (Iseljavanje Hrvata i drugih nesrba iz sela Hrtkovci u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini 1992.). Izveštaj o veštačenju u predmetu VOJISLAV ŠEŠELJ (IT-03-67-PT). ERN 0505-2248-0505-2313, BCS 0505-2248-0505-2313. Još nije raspoloživ za distribuciju.

SUKOB NA KOSOVU, 1999.

Patrick Ball, Wendy Betts, Fritz Scheuren, Jana Dudukovich, and Jana Asher, 2002: Killings and Refugee Flow in Kosovo, March – June 1999 (Ubistva i reka izbeglica na Kosovu, mart-juni 1999.). Izveštaj o veštačenju u predmetu SLOBODAN MILOŠEVIĆ (IT-02-54), 3. januar 2992, ERN: K021-3816-K021-3893. BCS: 0303-9164.0303-9232.

Patrick Ball, Wendya Betts, Fritz Scheuren, Jana Dudukovich, and Jana Asher, 2002: Re-examining the killing-refugee flow correlation (Preispitivanje korelacije ubistava i reke izbeglica). Dodatak uz izveštaj o veštačenju u predmetu SLOBODAN MILOŠEVIĆ (IT-02-54), 19. februar 2002. ERN: K021-8322-K021-8328.

Patrick Ball et al., 2002: Corrigendum to the report of Dr Patrick BALL et al.: Killings

and Refugee Flow in Kosovo March-June 1999 (Ispravka greške u izveštaju dr Patrika Bola i saradnika: Ubistva i reka izbeglica na Kosovu, mart-juni 1999.). Predočeno u predmetu SLOBODAN MILOŠEVIĆ (IR-02-54), 15. novembar 2002. ERN: K035-0375-K035-0389. BCS: 0307-9043-0307-9057.

Patrick Ball, Meghan Lynch, and Amelia Hoover, 2007: Revisiting „Killings and Migration in Kosovo“: responses to additional data and analysis (Ponovno razmatranje izveštaja „Ubistva i migracije na Kosovu“: reagovanje na dodatne podatke i analiza), 28. januar 2007. Izveštaj o veštačenju u predmetu MILUTINOVIĆ i drugi (IT-05-87-T). ERN: K053-7582-K053-7607, BCS: K053-7582-K053-7607.

Helge Brunborg, 2002: Report on the size and ethnic composition of the population of Kosovo (Izveštaj o broju i etničkom sastavu stanovništva na Kosovu). Izveštaj o veštačenju u predmetu SLOBODAN MILOŠEVIĆ (IT-02-54). 14. avgust 2002. ERN: K023-1607-K0230-1624.

Hegle Brunborg, 2002: Addendum on the size and ethnic composition of the population of Kosovo (Dodatak u vezi s brojem stanovnika i etničkim sastavom stanovništva na Kosovu), 12. septembar 2003. Dodatak izveštaju o veštačenju u predmetu SLOBODAN MILOŠEVIĆ (IT-02-54). ERN: 0299-1393-0299-1396. (nova oznaka: K037-1218-K037-1221, BCS: 0038-8839-0038-8843).

SUKOB U HRVATSKOJ

Ivan Grujić, 2006, Expert Statement of Col. Grujic (Izjava veštaka pukovnika Grujića), Vlada Republike Hrvatske, Ured za zatočene i nestale, 13. mart 2006. Izveštaj predočen u predmetu MILAN MARTIĆ (IT-95-11-T) i MILE MRKŠIĆ. ERN BCS: 0468-7742-0468-7757. Eng.: 0468-7742-0468-7757.

Ivan Grujić, 2003, Expert Statement of Col. Grujić (Izjava veštaka pukovnika Grujića), Vlada Republike Hrvatske, Ured za zatočene i nestale, 17. januar 2003. Izveštaj predočen u predmetu SLOBODAN MILOŠEVIĆ (IT-02-54). ERN BCS: 0117-6613-0117-6674. Eng.: 0307-2018-0307-2035.

Ana-Marija Radić, 2008, Expert Report on the Expelled Population of the Republic of Croatia in 1991 (Izveštaj veštaka o proteranom stanovništvu Republike Hrvatske 1991.). Odjel za područja od posebnog državnog interesa – ranije Ured za proterana lica i izbeglice. Izveštaj o veštačenju u predmetu VOJISLAV ŠEŠELJ

(IT-03-67-PT). ERN: BCS 0643-1599-0643-1628. Eng.: 0643-1599-0643-1628.doc.

Vesna Bilić, 2008, Expert Statement of Vesna Bilić (Izveštaj veštaka Vesne Bilić), Vlada Republike Hrvatske, Ured za zatočene i nestale. 1 avgust 2008. Predočen u predmetu VOJISLAV ŠEŠELJ (IT-03-67-PT). ERN: BCS 0424-8924-0424-8943. Eng.: 0424-8924-0424-8943.

PROMJENE NACIONALNOG SASTAVA STANOVNIŠTVA U OPŠTINI VIŠEGRAD IZMEĐU 1991. I 1997.[1]

EWA TABEAU

DEMOGRAFSKO ODJELJENJE,
TUŽILAŠTVO, MKSJ

IZVJEŠTAJ VJEŠTAKA ZA PREDMET
MILAN LUKIĆ I SREDOJE LUKIĆ
(IT-98-32/1)

1. septembar 2008. godine

---

[1] Ovaj izvještaj je ažurirana verzija izvještaja vještaka:E. Tabeau i J. Bijaka, 2001, Promjene nacionalnog sastava stanovništva u opštini Višegrad između 1991. i 1997. pripremljenog za predmet *Vasiljević* (IT-98-32); ERN: 0213-8385-0213-8433 (verzija na engleskom). Verzija iz 2001. godine predstavljena je Pretresnom vijeću tokom svjedočenja veštaka Ewe Tabeau, 19. septembra 2002. godine.

Rezime rezultata

U ovom izvještaju daje se rezime promjena u nacionalnom sastavu stanovništva u opštini Višegrad, u srednjem dijelu istočne Bosne i Hercegovine, u periodu od 1991. do 1997. godine. Svrha izvještaja je da pruži pouzdane demografske statističke podatke koji omogućavaju procjenu vrste i obima tih promjena. Drugo, u izvještaju se razmatraju osnovni demografski profili lica koja su tokom rata nestala u višegradskoj opštini. Cilj istraživanja vezanog za nestala lica je da se pokaže ko su lica koja su nestala i utvrdi da li su ona nestajala u nekim određenim periodima. U ovom izvještaju analiziram tri izvora podataka: Popis stanovništva iz 1991. godine, birački spiskovi iz 1997. godine i spisak nestalih lica koji je sačinio MKCK (izdanje iz 2005. godine) i koristim standardne statističke i demografske metode.

Glavni nalazi su sljedeći:

- U Višegradu su 1991. godine živjele dvije glavne nacionalne grupe: Muslimani (63,5%) i Srbi (31,8%). Tamo su takođe živjeli i pripadnici drugih grupa – uglavnom Jugosloveni (4,5%) i Hrvati (0,2%).
- Međutim, 1991. godine stanovništvo višegradske opštine bilo je neravnomjerno raspoređeno: u 93 od ukupno 159 naselja većinu su činili Muslimani, dok su u 60 naselja većinu činili Srbi, a samo šest naselja moglo se smatrati "mješovitim", uključujući grad Višegrad.
- U posljeratnom nacionalnom sastavu stanovništva Višegrada prevladavali su Srbi (95,9%). **Muslimani su tokom rata sasvim nestali iz Višegrada.** To se takođe odrazilo na nivou naselja.
- Proces promjena nacionalnog sastava stanovništva Višegrada znatno je većeg obima nego u drugim opštinama u okolini (izuzev u Srebrenici i Bratuncu).
- Veliku većinu lica koja su nestala u Višegradu čine Muslimani, muškarci, uglavnom uzrasta od 15 do 44 godine.
- Proces nestajanja bio je najintenzivniji u maju i junu 1992. godine; više od polovine nestalih lica nestalo je u gradu Višegradu.
- Višegradu je 1992. godine nestao veći broj lica nego u ijednoj drugoj opštini u okolini. U Višegradu su se 1992. godine nestanci dešavali otprilike u isto vrijeme kao u okolnim opštinama.

Referentna karta višegradske opštine i okolnih opština prije rata

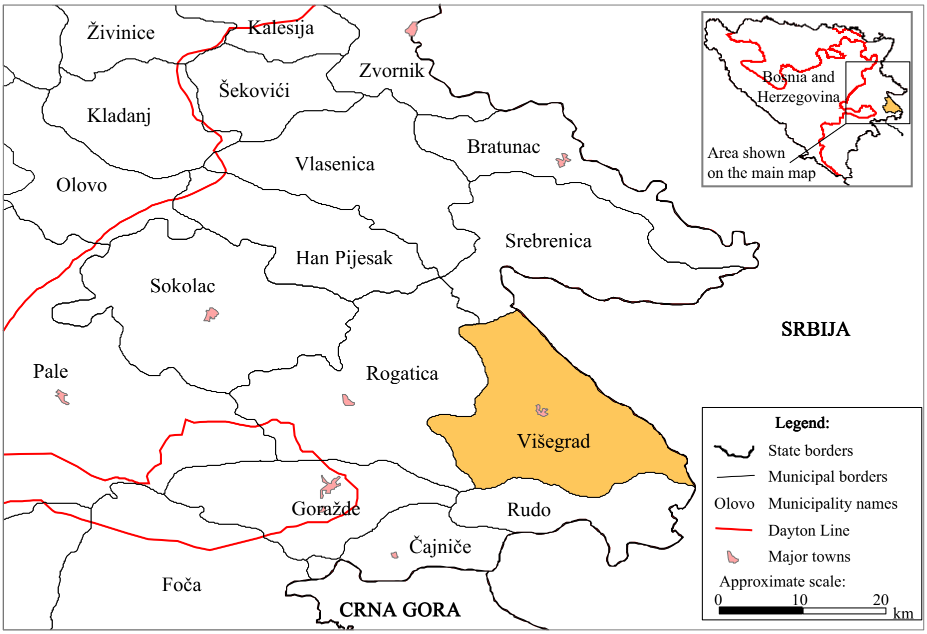

/U gornjem desnom uglu: Bosnia and Herzegovina: Bosna i Hercegovina
Area shown on the map: Područje koje je prikazano na glavnoj karti/

U donjem desnom uglu:
Legenda:
State borders: Državne granice
Municipal borders: Opštinske granice
Municipality names: Nazivi opština
Dayton line: Dejtonska linija
Major towns: Glavna mjesta

1. Uvod

U ovom izvještaju dat je sažeti prikaz promjena nacionalnog sastava stanovništva opštine Višegrad, u centralnom dijelu istočne Bosne i Hercegovine, u periodu od 1991. do 1997. godine. Cilj mu je da pruži pouzdane statističke podatke koji omogućavaju procjenu vrste i obima tih promjena.

U ovom izvještaju analiziramo tri izvora podataka: Popis stanovništva iz 1991. godine, biračke spiskove iz 1997. godine i spisak nestalih lica koji je sačinio MKCK (izdanje iz sredine 2005. godine). Ti izvori su pouzdani i relevantni za ciljeve ovog izvještaja. Promjene nacionalnog sastava stanovništva prikazane su poređenjem statističkih podataka zasnovanih na Popisu stanovništva iz 1991. godine sa statističkim podacima na biračkim spiskovima iz 1997. godine. Popis stanovništva iz 1991. godine predstavlja posljednji kompletan Popis stanovništva koji je izvršen neposredno prije rata i pruža veoma tačnu sliku o stanovništvu i njegovom nacionalnom sastavu u tom periodu. Što se tiče biračkih spiskova iz 1997. godine, jasno mi je da bi za poređenje sa Popisom iz 1991. godine bilo idealno uzeti period bliži početnoj fazi sukoba. Takvi izvori, međutim, u principu nisu dostupni i stoga se ovdje ne mogu analizirati. Iako je vremenski razmak između 1997. i perioda u kojem je bilo najviše pomjeranja stanovništva prilično velik, birački spiskovi iz 1997. godine mogu se smatrati dragocjenim izvorom za razmatranje promjena nacionalnog sastava stanovništva vezanih za rat. Prvo, zbog toga što su 1997. godine (kao što ću u ovom izvještaju pokazati) mnoga raseljena lica i dalje živjela na područjima na kojima nisu živjela 1991. godine. Drugo, zbog toga što broj interno raseljenih lica koja su se 1996.-1997. godine vratila svojim domovima nije bio velik, što upućuje na zaključak da su 1997. godine mnoga raseljena lica živjela u mjestima privremenog prebivališta gdje su dospjela tokom rata.

Izvještaj se sastoji od "Rezimea rezultata" (na početku izvještaja), četiri glavna dijela i tri dodatka. Prvi dio je opšti "Uvod". U drugom dijelu detaljno razmatram "Izvore podataka i metode", a u trećem dijelu rezimiram "Promjene nacionalnog sastava stanovništva u periodu od 1991. do 1997. godine". Četvrti dio je posvećen "Osnovnim demografskim distribucijama nestalih lica u Višegradu". Konačno, Dodaci pružaju čitaocu neke dodatne informacije. Dodatak A sadrži spisak nestalih lica u višegradskoj opštini koji je dio spiska nestalih lica MKCK-a. Dodatak B pruža podatke o nacionalnom sastavu stanovništva svih naselja u višegradskoj opštini 1991. godine, kao i stanovništva tamošnjih odabranih naselja 1998. godine. Dodatak C sadrži prikaz statističke metodologije (*hi-kvadrat* test saglasnosti) koja je korištena u izvještaju.

U vezi s korištenjem registra birača, iz praktičnih razloga treba napomenuti da uzorci koji se dobiju kada se ukupan broj birača iz 1997. godine podijeli prema mjestu gdje su oni registrovani mogu biti veoma mali. Da bi povećala obim uzorka, biračke spiskove iz 1997. godine često koristim u kombinaciji sa biračkim spiskovima sa izbora iz 1998. godine, koje je takođe nadzirao OEBS. Ta dva registra pružaju istu vrstu podataka. Registar spiskova iz 1998. godine koristi se samo za birače koji su se 1998. godine prvi put registrovali. Približno 95% birača prvi put se registrovalo 1997. godine, a 1998. samo 5%. Moje rezultate, prema tome, treba smatrati rezultatima zasnovanim na brojevima iz 1997. godine (i tako će se dalje navoditi).

2. Izvori podataka i metode

2.1 Popis stanovništva Bosne i Herzegovine iz 1991. godine

Moj izvor podataka o predratnom stanovništvu Višegrada je Popis stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine. Popis je izvršen u aprilu 1991. godine (zvanično 31. marta 1991.), neposredno prije izbijanja neprijateljstava u bivšoj Jugoslaviji.

U statističkoj praksi, Popis stanovništva je najveći i najkompletniji izvor informacija o stanovništvu u jednoj zemlji. Popis stanovništva uz 1991. godine pokrio je kompletno stanovništvo Bosne i Hercegovine do 31. marta 1991. godine. Tokom Popisa, sakupljene su informacije o oko 4,4 miliona lica. Informacije o licima dobijene su tokom neposrednih razgovora na osnovu popisnog upitnika pripremljenog na jedinstven način za cjelokupnu zemlju, tj. za bivšu Jugoslaviju. Pripreme za Popis stanovništva 1991. godine započele su oko deceniju ranije i uključivale su, između ostalog, pripremu i usvajanje Zakona o popisu na saveznom i republičkom nivou, imenovanje organa odgovornog za popis (u Bosni i Hercegovini to je bio Republički Zavod za statistiku u Sarajevu; opštinski odjeli za statistiku su bili lokalne agencije odgovorne za samo popisivanje), razradu popisnog upitnika, izdavanje uputstava i obuku popisnih inspektora i anketara, razradu postupaka za eliminaciju duplikata, provjeru grešaka i korekcije, izradu shema za obradu podataka i provođenje probnog popisa, a nakon samog Popisa 1991. godine, provođenje kontrolnog popisa, plana objavljivanja itd.

Elektronski dosjei Popisa sadrže po jedan unos za svako navedeno lice. Ti dosjei sadrže informacije o velikom broju varijabli, kao što su opština i mjesto prebivališta, ime i prezime, ime oca, redni broj domaćinstva, jedinstveni matični broj građanina, datum i mjesto rođenja, pol, zanimanje, nacionalnost, maternji jezik, vjerska opredijeljenost, obrazovanje, broj djece (samo za žene), te mnoge druge.

Opšti kvalitet podataka je dobar, osim što su imena često pogrešno pisana. Te greške su uglavnom posljedica lošeg optičkog skeniranja originalnog upitnika za popis stanovništva (na primjer, pogrešno očitavanje slova V umjesto U, kao kod prezimena koj je očitano kao MVSIĆ) i činjenice da nakon toga nije izvršena provjera. Da bismo uklonili greške u pisanju imena, Demografsko odjeljenje Tužilaštva primijenilo je nekoliko strategija. Prvo, izradili smo računarski program za otkrivanje kombinacija slova koje ne postoje u B/H/S jeziku. Program je koristio sintaksu B/H/S-a kako bi procijenio podobnost kombinacija. Nemoguće kombinacije su ispravljane eliminisanjem nepravilnih (nelogičnih) znakova i ubacivanjem najvjerovatnijih ekvivalenata. Zatim smo izradili tablice za ispravke kako bismo uklonili greške u skeniranju imena. Te tablice su sadržale stvarna imena i njihove ispravne verzije, a program je koristio i jedna i druga kako bi mogao da predloži potrebne promjene. Nakon toga, ti prijedlozi su ručno kontrolisani kako bi se odbacile pogrešne ispravke koje je unio računarski program. Prihvaćene korekcije su potom unesene u podatke. Te zadatke su obavile osobe kojima je B/H/S maternji jezik i koje su upoznate s tradicijom nadijevanja imena u Bosni i Hercegovini. Pored toga, razvili smo i primjenili računarski program koji je koristio podatke o domaćinstvima radi ispravljanja prezimena u okviru domaćinstava. Program je provjeravao tačnost i konsistentnost prezimena u okviru istih domaćinstava. Članovi domaćinstava čije je prezime bilo različito od (tačnog) prezimena ostalih članova tog konkretnog domaćinstva, dobijali su tačno prezime. Na primjer, ukoliko bi prezime MUSIĆ bilo tačno prezime određenog domaćinstva, osoba navedena kao pripadnik tog domaćinstva s prezimenom MVSIĆ bila bi preimenovana u MUSIĆ.

Drugi problem vezan za kvalitet podataka je taj što je u više dosijea trinaestocifreni matični broj (*jedinstveni matični broj*, JMB), koji je u bivšoj Jugoslaviji uveden 1981. godine, samo djelimično dostupan. JMB se sastoji od datuma rođenja (DR, 7 cifara), regije rođenja (dvije cifre), sekventnog broja koji označava pol (tri cifre) i kontrolnog broja (jedna cifra). Za naše potrebe, ključni je datum rođenja, dok su ostali dijelovi JMB-a od manjeg značaja. Puni datum rođenja nedostaje za samo nekoliko procenata stanovništva; na primjer, 4,3% stanovnika Višegrada popisanih 1991. godine.

Po mom mišljenju, problemi vezani za podatke ne umanjuju vrijednost Popisa iz 1991. godine kao značajnog izvora podataka o stanovništvu Bosne i Hercegovine prije sukoba.

Popis sadrži varijabilu nacionalne pripadnosti popisanih pojedinaca. To nam omogućava da analiziramo stanovništvo u kontekstu nacionalne pripadnosti 1991. godine svih onih pojedinaca čiji su dosjei povezani između dva izvora podataka (tj. Popisa iz 1991. godine i Spiska MKCK-a). Pitanje nacionalne pripadnosti u popisnom upitniku je bilo otvoreno, što je značilo da su pojedinci mogli da se izjasne da pripadaju bilo kojoj nacionalnoj grupaciji. Većina stanovništva se na osnovu Popisa 1991. godine izjasnila da pripada jednoj od tri najveće nacionalne grupacije u Bosni i Hercegovini, to jest Srbima, Muslimanima ili Hrvatima. Pored tih nacionalnih grupacija, na Popisu iz 1991. godine ljudi su se mogli izjasniti kao Jugosloveni (relativno često), kao osobe mješovite nacionalnosti, kao što su "srpsko-hrvatska" ili "muslimansko-srpska" (ne tako često), ili neke druge nacionalnosti (na pr. vlaška, romska) ili strane nacionalnosti (na pr. kao Mađari - ne tako često). Oni koji su sebe nazivali Jugoslovenima ili osobama koje pripadaju mješavini dviju nacionalnosti, obično su bili djeca iz mješovitih brakova. Jugosloveni nisu osjećali da pripadaju bilo kojoj pojedinačnoj nacionalnoj grupaciji i često nisu voljeli svrstavanja po nacionalnoj osnovi.

U svrhu ovog izvještaja, razlikovane su četiri nacionalne grupacije na osnovu izjašnjavanja tokom Popisa iz 1991. godine: Srbi, Muslimani, Hrvati i ostali. Posljednja grupacija, ostali, je rezidualna kategorija i uključuje osobe koje su se izjasnile kao Jugosloveni, kao pripadnici mješovitih nacionalnih grupacija ili kao pripadnici drugih ili stranih nacionalnosti.

2.2 OEBS-ovi birački spiskovi iz 1997. i 1998. godine

Birački spiskovi koji se razmatraju u ovom odjeljku sastavljeni su pod okriljem OEBS-a (Organizacija za bezbjednost i saradnju u Evropi) i stoga se često navode kao Birački spiskovi OEBS-a. Osnova za sastavljanje ovih spiskova bio je Popis stanovništva iz 1991. godine, koji je nakon sukoba bio najsvježiji kompletan izvor podataka o stanovništvu Bosne i Hercegovine, a posebno onih s pravom glasa. Da bi se registrovali za glasanje, ljudi su morali biti obuhvaćeni popisom stanovništva iz 1991. godine, u vrijeme izbora su morali imati barem 18 godina, ili su morali podnijeti neki drugi dokaz da imaju pravo glasa. U svim opštinama u Bosni i Hercegovini i u mnogim stranim zemljama uspostavljena su mjesta za registraciju birača. Ljudi su mogli da se registruju u opštini trenutnog boravišta (tj. boravište tokom 1997. ili 1998.), koja nije bila opština u kojoj su živjeli prije rata. Istovremeno, birači su mogli da glasaju za opštine svog predratnog boravišta. Opština biračke registracije je tako bila dobra zamjena za stvarno mjesto življenja birača 1997. i 1998. godine.

Registracija birača bila je dobrovoljna, što implicira da na spiskovima birača nije bilo onih koji se nisu registrovali jer nisu bili zainteresovani, ili su bili bolesni, ili isuviše stari ili isuviše mladi. Ipak, budući da se na nivou države za izbore registrovalo barem 75% stanovništva s

pravom glasa, nije došlo do znatnijeg štetnog uticaja na rezultate iz izvještaja koji se odnose na interno raseljena lica (dalje u tekstu: IRL) i izbjeglice. Razlog za to je jednostavno u tome što se za glasanje registrovao tako veliki dio stanovništva da greške do kojih je možda došlo zbog onih koji se nisu registrovali nisu bile tolike da bi ozbiljno ugrozile te rezultate.

Zbog dobrovoljnog karaktera registrovanja, registri birača se ne mogu koristiti kao izvor podataka za cjelokupno stanovništvo 1997. i 1998. godine. Tih godina je broj stanovnika u Bosni i Hercegovini sigurno bio veći od približno 2,7 miliona birača koji su obuhvaćeni registrima (vjerovatno približno 3,5 miliona ili više). Međutim, registri se mogu sa sigurnošću smatrati velikim uzorkom stanovništva koje je preživjelo sukob u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995 godine, uključujući IRL i izbjeglice. Treba primjetiti da je to stanovništvo koje je u vrijeme izbora bilo starije od 18 godina; djeca mlađa od 18 godina, koja nemaju pravo glasa, nisu zastupljena u registrima.

Birački spiskovi iz 1997.-98. godine predstavljaju veliki uzorak stanovništva Bosne i Hercegovine s pravom glasa. Svi birači koji su registrovani 1997. i 1998. godine obuhvaćeni su ovim izvorom. Demografsko odjeljenje Tužilaštva spojilo je dva biračka spiska (iz 1997. i iz 1998. godine) u jedan (1997.-98.). Ova dva spiska se uveliko preklapaju. U 1998. godini bilo je samo 150.000 novih upisa (prva registracija 1998. godine). Svi drugi upisi zavedeni u spisku iz 1998. godine su takođe obuhvaćeni spiskom iz 1997. godine. Prilikom spajanja spiskova, uvrstili smo sve uneske iz 1997. godine (prva registracija 1997. godine) i dodali nove uneske iz 1998. godine (150.000 unesaka iz prve registracije 1998. godine). U većini slučajeva, činilo se da unesci iz 1998. godine pokrivaju opštine u kojima je registracija 1997. godine bila manje potpuna. Ukupna veličina spojenog biračkog spiska 1997.-98. godine sadrži 2.674.506 upisa i uglavnom obuhvata 1997. godinu.

Pored varijabli kao što su prezime, ime, pol, datum rođenja i matični broj (JMB), registrovane su četiri vrste lokacija: opština prebivališta 1991. godine, opština (i centar) registrovanja za glasanje 1997. (ili 1998. godine) i opština za koju je osoba htjela da glasa 1997. (ili 1998. godine). U spisku iz 1998. godine postoji stavka mjesto registrovanja.

Birački spiskovi imaju neke iste kvalitativne probleme kao i Popis iz 1991. godine, mada ne toliko njih, a tu se posebno radi o pogrešno napisanim imenima i potpunom ili djelimičnom odsustvu datuma rođenja ili matičnog broja. Nedostaci su uglavnom posljedica optičkog skeniranja registracionih formulara. Matični broj je provjeravan i ustanovljeno je da je potpun i ispravan za 83,7% birača iz Višegrada koji su registrovani 1997. godine. Imena su provjeravana i ispravljena pomoću računarskog programa i drugih postupaka koji su pomenuti gore u odjeljku o Popisu iz 1991. godine.

Bilo je pritužbi da su se neki ljudi lažno registrovali za glasanje na izborima 1997. godine, koristeći lažna imena (tj. imena umrlih ljudi). Ove navode su u vezi sa Srebrenicom detaljno istražili Brunborg i Urdal (2000. godine) i nisu pronašli nikakve dokaze o masovnom lažnom registrovanju birača 1997. i 1998. godine. Što se tiče Srebrenice, samo 12 lica (od 7.661 nestalih) pronađeno je i na spiskovima nestalih lica i u biračkim spiskovima za 1997. i 1998. godinu.[2]

---

[2] Helge Brunborg, Ewa Tabeau and Arve Hetland, 2005: Missing and Dead from Srebrenica: The 2005 Report and List /Nestali i poginuli iz Srebrenice: Izvještaj iz 2005. godine i Spisak/. Izvještaj vještaka za predmet VUJADIN POPOVIĆ *i drugi*. (IT-05-88), 16. novembar 2005. godine, ERN 0501-6180-0501-6209, dokazni predmet br. P02413. Tih 12 lica je isključeno sa spiska nestalih u Srebrenici iz 2005. godine.

2.3 Baza podataka MKCK-a o nestalim licima

Međunarodni komitet Crvenog krsta (MKCK) započeo je prikupljanje podataka o nestalim osobama sa teritorije Bosne i Hercegovine (BiH) već tokom sukoba 1992-1995. godine, prvenstveno radi registrovanja osoba za koje se vjerovalo da su pritvorene.[3] Registrovanje nestalih lica iz Bosne predstavljalo je jednu od najvećih operacija MKCK-a nakon Drugog svjetskog rata. Nacionalna organizacija Crvenog krsta/Crvenog polumjeseca BiH bila je uključena u prikupljanje zahtjeva za potragu kao i u javne kampanje vođene u Bosni i Hercegovini kako bi se šira društvena zajednica upoznala s aktivnostima MKCK-a. Registracija je nastavljena nakon rata sve do danas, mada u skorije vrijeme u mnogo sporijem tempu. Tokom 2007. godine zabilježeno je 40 dodatnih zahtjeva za potragu. Rad MKCK-a u Bosni i Hercegovini je do sada rezultirao objavljivanjem osam izdanja njihovog Registra nestalih lica (osmo izdanje objavljeno je 2007. godine), kao i dodatka koji sadrži približno 1.000 unesaka (objavljen 2000. godine). Posljednja izdanja knjiga MKCK-a (počevši od četvrtog izdanja) sadrže uneske o licima koja se i dalje vode kao nestala kao i poznatim smrtnim slučajevima.

Pored objavljivanja tih knjiga, MKCK vodi internet stranicu s imenima lica iz Bosne i Hercegovine koja se i dalje vode kao nestala. Stranica se nalazi na internet adresi: http://www.familylinks.icrc.org/mis_bos.nsf/bottin, i redovno se ažurira.

MKCK je koristio standardne upitnike prilikom obrade zahtjeva za potragu. Stoga su isti podaci prikupljani za sve nestale osobe: imena (ime, ime oca, prezime), datum i mjesto rođenja, datum i mjesto nestanka, ko je prijavio nestanak i dr. Svakoj nestaloj osobi dodijeljen je jedinstveni identifikacioni broj (tzv. BAZ broj). Kao podnosioci prijava prihvatani su samo bliski rođaci ili očevici. Podatke su u računare unijeli stručnjaci za informacijsku tehnologiju i oni su dostupni u formatu baze podataka. Podaci su sistematski dostavljani iz Sarajeva u Ženevu na dalju obradu unakrsnu provjeru s drugim izvorima i unošenje na internet stranicu. Bitno je da je MKCK unakrsnom provjerom sistematski isključivao riješene slučajeve, kako preživjele, tako i preminule osobe, kao i administrativna isključenja.

Ažurirani spisak nestalih osoba za cjelokupnu Bosnu i Hercegovinu koju je MKCK sačinio 2005. godine i koji je korišten za ovaj izvještaj dostavio nam je direktno ženevski ured MKCK-a, 17. avgusta 2005. godine (ERN: D000-1714-D000-1714**)**. Spisak koji je u avgustu 2005. godine dostavljen Tužilaštvu širi je nego spisak "onih koji se i dalje vode kao nestali" koji se nalazi na Internetu, te sadrži neke informacije o tijelima onih koji se i dalje vode kao nestali i onima koji se više ne vode kao nestali. Spisak MKCK-a iz 2005. koji je dostavljen Tužilaštvu ima pet komponenti:

- oni koji se i dalje vode kao nestali, a informacije o njihovim tijelima još uvijek nisu dostupne (14.105 unesaka);
- oni koji se i dalje vode kao nestali, a informacije o njihovim tijelima su dostupne (1.528);
- riješeni slučajevi po MKCK-u, tj. potvrđeni smrtni slučajevi (6.093);
- žive osobe, tj. slučajevi koji više ne spadaju u kategoriju nestalih (434);
- administrativna isključenja (52).

[3] Izvori za ovaj odjeljak uključuju: Specijalni izvještaj MKCK “The issue of missing persons from Bosnia and Herzegovina, Croatia and the Federal Republic of Yugoslavia” /Pitanje nestalih osoba iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije/, februar 1998., ERN 0349-2128-0349-2143; Godišnji izvještaj MKCK-a za 2007. godinu - preuzet sa internet stranice MKCK-a.

Sveukupno, spisak sadrži 22.212 unesaka od kojih se 21.726 odnosi na nestala ili umrla lica, a 486 unesaka više nije relevantno.

Spisak MKCK-a iz 2005. godine, kao i sva prethodna izdanja spiska, sadrži podatke o prezimenu, imenu, imenu oca, polu, datumu i mjestu rođenja i datumu i mjestu nestanka (koje je na spisak upisano kao "mjesto – opština").

Treba napomenuti da, uprkos tome što je MKCK tokom perioda od objavljivanja svog prvog spiska 1996. godine očigledno poboljšao svoje podatke, u spisku iz 2005. godine i dalje ima praznih ili nekompletnih polja. Najčešće nedostaju podaci o datumu rođenja (28,8 % nepotpuno; među ukupno 22.212 unesaka, nalazi se 6.403 nekompletnih datuma rođenja; ali samo 12 bez godine rođenja) i datumu nestanka (11,8 % nekompletno; od ukupno 22.212 unesaka 2.624 nekompletno, ali samo jedan unesak bez godine nestanka). Druge varijable su zabilježene za skoro svakog – ali to nužno ne znači da su ti podaci uvijek tačni. Uočene su greške u pisanju imena ljudi i mjesta. Pored toga, na osnovu upoređivanja nekoliko spiskova znamo da ima grešaka, mada uglavnom manjih, u varijablama kao što je datum rođenja. Takve greške u podacima prikupljenim putem upitnika u anketama, popisima i slično, uobičajene su širom svijeta. Stoga ne iznenađuje da ima grešaka u varijablama koje su prikupljene u haotičnoj i traumatičnoj situaciji, a odnose se na tragične događaje.

U okviru istraživanja broja lica nestalih u Srebrenici, Demografsko odeljenje Tužilaštva izvršilo je podrobnu provjeru kvaliteta spiska MKCK-a iz 2005. godine. Utvrdili smo da su podaci u načelu pouzdani i dobrog kvaliteta, premda ima nekoliko manjih nedostataka, kao što se navodi gore u tekstu.

Spisak MKCK-a je prevashodno spisak nestalih, a ne umrlih lica. Međutim, opšta je pretpostavka da je većina tih lica mrtva (ako ne i sva ta lica). To mišljenje je izrazio i sam MKCK. [4]

2.4 Metode

Naš pristup je bio da podatke o licima iz Popisa iz 1991. godine uporedimo s podacima o licima iz spiskova nestalih/mrtvih lica i OEBS-ovih biračkim spiskovima za izbore 1997. godine. Prilikom poređenja raznih spiskova s podacima o licima, za traženje podataka navedenih na jednom spisku koji se podudaraju s podacima navedenim na drugom spisku, koristili smo računarski program *Access* za bazu podataka. Ako su na dva spiska ključne varijable bile identične, za sparene podatke se pretpostavljalo da se odnose na isto lice, a u suprotnom ne. Takva procedura bi bila brza i lagana kada bi na svim spiskovima svako lice bilo jedinstveno definisano s jednom ili više varijabli, poput matičnog broja. Međutim, to nije slučaj sa svim spiskovima koji su nam bili dostupni. Iako je jedinstveni matični broj u bivšoj Jugoslaviji uveden 1981. godine, njega, na primjer, MKCK ne koristi u svojoj bazi podataka. Štaviše, tamo gdje se taj broj koristi, kao, na primjer, u obrascima Popisa stanovništva iz 1991. godine i u OEBS-ovim biračkim spiskovima, on ponekad nedostaje ili se ne podudara.

---

[4] Vidi specijalni izvještaj MKCK-a: "The issue of missing persons from Bosnia and Herzegovina, Croatia and the Federal Republic of Yugoslavia"/"Pitanje nestalih lica u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Saveznoj Republici Jugoslaviji"/, objavljen u februaru 1998. godine. ERN 0349-2128-0349-2143.

Upoređivanje dvaju spiskova uvijek je počinjalo traganjem za unosima sa istim imenima i datumima rođenja. Vrlo je neuobičajeno da dva različita lica imaju isto ime i prezime *i* da su rođena potpuno istog datuma, naročito ako se posmatra samo stanovništvo jednog ograničenog područja, kao što je jedna opština. Prilično često, međutim, imena su drugačije napisana ili je datum rođenja upisan na malo drugačiji način – ili taj datum nedostaje na jednom ili oba spiska. Stoga smo za lica za koja pri prvom pokušaju nije postignuto sravnjivanje podataka postepeno proširili kriterijume traganja u vezi s jednom ili više varijabli, na primjer, tako što smo uvrstili *godinu* (a ne puni datum) rođenja ili, pored prezimena, samo *početno slovo* imena. Međutim, da bi se ustanovilo da li je vjerovatno da se podudarni podaci odnose na isto lice ili ne, rezultate takvog sravnjivanja treba provjeriti golim okom, obraćajući pažnju na druge prikupljene informacije, kao što su opština i mjesto rođenja ili opština i mjesto prebivališta. Mjesto rođenja, na primjer, može na jednom spisku biti navedeno kao opština, a na drugom kao zaselak koji se nalazi u datoj opštini. Bilo bi veoma komplikovano takvo provjeravanje automatizovati, ako bi to uopšte i bilo moguće. Mi smo, u težim slučajevima, u obrascima Popisa stanovništva iz 1991. godine potražili dodatne podatke, kao što su, na primjer, podaci o članovima porodice datog lica.

U svrhu evidentiranja kvaliteta i osnove sravnjenih podataka, svakom licu za koje su sravnjeni podaci pripisan je određeni parametar (indikator, pokazatelj kvaliteta), zavisno od kriterija korištenih za sravnjivanje. Taj parametar je korišten za analizu više prihvaćenih sravnjenih podataka prema tipu i kvalitetu sravnjenih podataka. Smatramo da je ta metoda veoma precizna i da daje pouzdane rezultate.

U tom procesu sravnjivanja podataka, Demografsko odjeljenje (DO) Tužilaštva je od 21.198 lica za koje je prilikom popisa stanovništva 1991. godine zabilježeno da žive u Višegradu, identifikovalo 10.522 preživjela lica (to jest registrovana birača iz 1997. i 1998. godine), ili njih 49,63%.[5] Neke promjene su odraz prirodnih procesa vezanih za stanovništvo prije, tokom i poslije rata, konkretno prirodne smrti i iseljavanja. Najveći broj ljudi o kojima nemamo nikakve podatke su ljudi s pravom glasanja koji se nisu registrovali za glasanje. Isto tako, ne posjedujemo nikakve posljeratne informacije o preživjelim licima u starosnoj grupi od 0 do 17 godina. Stoga su sve procjene preživjelih u ovom izvještaju *minimalni* brojevi. Stvarni brojevi su znatno viši.

Mnoge analize izložene u ovom izvještaju načinjene su u odnosu na nacionalnu pripadnost, ako je ona bila potpuno isto definisana i u izvorima iz 1991., i u izvorima iz 1997-98. godine, kao i u trenutku nestanka. Definicija koju sam primjenila je ona koja je korištena u upitniku za Popis iz 1991. godine, gdje je ljudima omogućeno da se sami izjasne o svojoj nacionalnoj pripadnosti. U originalnim popisnim formularima, građani Bosne i Hercegovine naveli su otprilike stotinu nacionalnih kategorija. Demografsko odjeljenje Tužilaštva je te kategorije svrstalo u četiri glavne grupe: one koji su se izjasnili kao Muslimani, Hrvati ili Srbi uzeti su kao pripadnici tih konkretnih grupa, a sve preostale kategorije, uključujući Jugoslovene, uzeti su zajedno kao "Ostali".

Vezano za definiciju interno raseljenih lica, za svako lice je upoređivana njegova opština boravišta 1991. godine i 1997-98 godine. Ukoliko bi osoba 1991. godine imala različito boravište od onog gdje se registrovala za glasanje 1997-98. godine, tada je ta osoba smatrana

---

[5] Termin "preživjeli" kako se ovdje koristi, odnosi se na podatke sravnjene između Popisa iz 1991. godine i biračkih spiskova iz 1997-98. U širem smislu, pored biračkih spiskova, radi identifikovanja preživjelih mogu se upotrijebiti i izvori kao što su registri nestalih lica i izbjeglica Vlade BiH. Dobijeni broj je tada nešto veći iod 10.870 i iznosi 12.658.

interno raseljenom. Napravljena su poređenja za postdejtonske opštine, što je uključivalo stvaranje nove varijable nazvane postdejtonska opština, i to za sve osobe obuhvaćene Popisom. Taj zadatak je uspješno obavljen za područje Višegrada (uključuje Višegrad i druge opštine koje su proučene u ovom izvještaju).

Treba napomenuti da je *interna* migracija u bivšim socijalističkim zemljama kao što je Jugoslavija, a posebno Bosna i Hercegovina, u godinama prije 1991. bila ograničena. Naša analiza razlika boravišta *prije* i *poslije* sukoba je stoga u potpunosti opravdana kao metod za procjenu kretanja stanovništva tokom sukoba 1992-95. godine. Interna migracija prije sukoba u Bosni i Hercegovini je bila zanemarljiva. Štaviše, uobičajeni uzroci interne migracije (tržište rada, stanovanje, obrazovanje i dr.) nisu funkcionisali tokom sukoba. Loši stambeni uslovi su bili jedan od razloga niske mobilnosti stanovništva u Bosni i Hercegovini prije 1991. godine. Takođe, urbanizacija je u Bosni bila relativno spora kada se uporedi s dinamičnim zapadnim zemljama. Proces je kontrolisala socijalistička partija. Radna migracija nije igrala veliku ulogu, pošto nezaposlenost u socijalističkom sistemu nije postojala. Svi su imali zagarantovan posao. Napredovanje u karijeri bilo je povezano za faktore koji su uglavnom prevazilazili pojedinačne ambicije i spremnost na preseljenje radi posla. Ti faktori su bili povezani sa, na primjer, članstvom u socijalističkoj partiji ili politikom zapošljavanja partije na vlasti. Međutim, stanovništvo radnosposobne dobi bivše Jugoslavije, uključujući Bosnu, a to se odnosilo uglavnom na muškarce, putovalo je u zapadnoevropske zemlje radi privremenih poslova i bolje zarade, ali se ta privremena migracija (spoljna, a ne interna) sistematski vraćala kući.

Izbjeglice su bile osobe koje su 1991. godine prijavljene kao stanovnici Bosne i Hercegovine (uključujući one na privremenom boravku u inostranstvu), a koje su se 1997-98. godine registrovale za glasanje u drugim zemljama izvan Bosne. Bilo je otprilike 300.000 birača izvan Bosne i Hercegovine koji su ispunjavali taj kriterij.

Treba napomenuti da su naše definicije interno raseljenih lica i izbjeglica statističke, a ne pravne prirode. Kao takvi, brojevi IRL i izbjeglica predstavljeni u ovom izvještaju treba da budu sagledani kao procjene stvarnih brojeva. Treba takođe napomenuti da je, po našem mišljenju, dobijanje stvarnih brojeva nemoguć zadatak, i to zbog ograničenih postojećih izvora informacija i nepotpunih informacija sadržanih u tim izvorima.

3. Promjene nacionalnog sastava stanovništva u višegradskoj regiji u periodu od 1991. do 1997. godine

3.1 Opština Višegrad u periodu od 1991. do 1997.

U ovom dijelu razmatram promjene nacionalnog sastava stanovništva u višegradskoj opštini, upoređujući njegovu strukturu iz 1991. sa strukturom iz 1998. godine. Pored toga, uporedila sam nacionalni sastav stanovništva odabranih naselja (tj. upravnih podjedinica unutar opštine) iz 1991. i 1997. godine. Na kraju razmatranja, promjene koje su se dogodile u Višegradu stavljam u kontekst sličnih promjena u okolnim opštinama.

Prije rata, broj stanovnika Višegrada postojano je rastao, od 18.923, koliko ih je bilo 1948. godine, do 21.199 godine 1991. (Tabela 1). Ta opština je 1991. godine bila relativno rijetko naseljena (47,3 lica po kvadratnom kilometru), pri čemu je veći dio stanovništva živio u samom gradu Višegradu. Muslimani su 1991., kao što je bio slučaj i 1981. godine, činili većinsku nacionalnu grupu, (1991. godine 63,5%, a 1981. godine 62,1%). Srbi su bili druga najveća grupa; oni su 1981. godine činili 33% stanovništva, a 1991. godine 31.8% (Tabela 2).

Tabela 1. Ukupno stanovništvo Višegrada od 1948. godine

1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.
18.923	21.566	24.557	25.389	23.201	21.199

Izvor: Stanovništvo Bosne i Hercegovine. CROSTAT, Zagreb, april 1995.

Tabela 2. Nacionalni sastav stanovništva Višegrada 1981., 1991. i 1997. godine

Godina	Ukupno	Hrvati	Muslimani	Srbi	Ostali
1981.	23.201	60	14.397	7.648	1.096
1981.	100,0	0,3	62,1	33,0	4,7
1991.	21.199	32	13.471	6.743	953
1991.	100,0	0,2	63,5	31,8	4,5
1997. (18+)	9.241	60	3	8.861	317
1997. (18+)	100,0	0,6	0,0	95,9	3,4

Izvor: Za 1981.i 1991.: Stanovništvo Bosne i Hercegovine. CROSTAT, Zagreb, april 1995.
Za 1997.: Birački spiskovi OEBS-a

Tabela 2 takođe pokazuje nacionalni sastav stanovništva Višegrada 1997. godine. Brojevi za 1997. godinu ne podudaraju se sasvim s brojevima za 1981. i 1991. godinu. Za 1997. godinu uključeni su samo stanovnici od 18 i više godina starosti tj. stanovnici koji imaju pravo glasa, dok su za 1981. i 1991. godinu prikazane sve starosne grupe. Štaviše, birači iz 1997. godine predstavljaju uzorak cijelog stanovništva, a brojevi za 1981. i 1991. godinu obuhvataju sve građane koji žive na tom području. Uprkos tim nedostacima, brojevi iz 1997. godine predstavljaju dobar odraz nacionalnog sastava stanovništva 1997. godine. Kao što se vidi iz Tabele 2 koja se odnosi na Višegrad kao opštinu, nacionalna grupacija Muslimani, koja je prije rata bila u većini, 1997. godine uopšte više nije bila prisutna. Procenat Srba 1997. godine je bio znatno veći nego 1991., dok je preostali udio Hrvata i ostalih ostao na nivoima sličnim

predratnim. Srbi su postali ne samo dominantna nacionalna grupa u Višegradu, nego gotovo i jedina nacionalna grupa koja je ostala u opštini.

Da bi se stekla jasnija slika o promjenama u nacionalnom sastavu stanovništva, potrebno je za obje godine o kojima je riječ analizirati stanovništvo od 18 i više godina starosti. To je navedeno kao slijedi.

Slika 1a. Nacionalni sastav stanovništva Višegrada: predratno i posljeratno

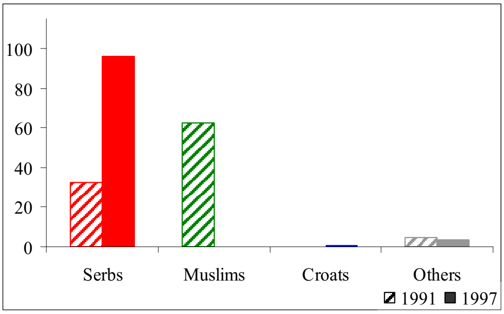

Legenda: Serbs – Srbi Muslims – Muslimani Croats – Hrvati Others – Ostali

Slika 1b. Birači registrovani 1997 . godine koji potiču iz Višegrada, prikazani prema nacionalnoj pripadnosti i mjestu registracije

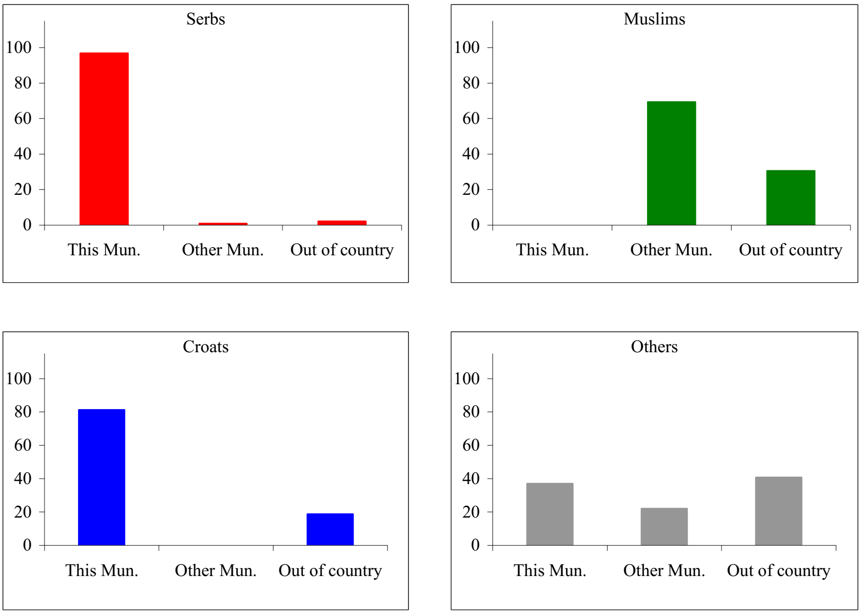

Legenda:

Serbs – Srbi	Muslims - Muslimani
This Mun. - Ova opština	Other Mun. - Druga opština
Out of country - Izvan zemlje	
Croats- Hrvati	Others- Ostali

Stanovništvo Višegrada 1991. godine procjenjeno je na 21.199 osoba (Tabela 2), od kojih je 17.883 imalo 18 ili više godina 1997. godine (Tabela 3a) i steklo pravo glasa. Lica s pravom glasa su predmet svih analiza koje slijede u narednim odjeljcima ovog izvještaja.

Među stanovništvom Višegrada 1991. godine većinu su činili Muslimani (oko 62,5%; Grafikon 1a i Tabela 3a). Nacionalni sastav stanovništva Višegrada 1997. godine, kako je procijenjeno na osnovu našeg uzorka od 9.241 registrovanih birača, bio je potpuno drugačiji od nacionalnog sastava stanovništva 1991. godine. Naime, 1997. godine prevladavali su Srbi, jer su činili 95,9% stanovništva. Grafikon 1b i Tabela 3b dodatno potvrđuju da su se praktično svi birači Muslimani, koji su 1991. godine živjeli u Višegradu, 1997. godine registrovali da glasaju u drugim opštinama u Bosni i Hercegovini ili u inostranstvu (6.798 ili gotovo svi od 6.799 registrovanih birača). Za razliku od Muslimana, Srbi iz Višegrada registrovali su se 1997. godine uglavnom u višegradskoj opštini (3.704 ili 96,9% od 3.822 registrovanih birača).

Među biračima iz 1997. godine Hrvati su bili slabo zastupljeni, što može značiti da je na području Višegrada ta nacionalna grupa 1997. godine uglavnom bila odsutna. Ni "ostali" nisu bili brojni. Za glasanje se 1997. godine oko 63% "ostalih" registrovalo izvan granica višegradske opštine (22% u drugim opštinama u BiH i 41% u inostranstvu).

Tabela 3a. Nacionalni sastav Višegrada: predratno i posljeratno stanovništvo
(lica od 18 i više godina)

Nacionalnost	Apsolutni brojevi		Procenti	
	Popis iz 1991.	Birački spisak iz 1997.	Popis iz 1991.	Birački spisak iz 1997.
Srbi	5.837	8.861	32,64	95,89
Muslimani	11.178	3	62,51	0,03
Hrvati	30	60	0,17	0,65
Ostali	838	317	4,69	3,43
Ukupno	17.883	9.241	100,00	100,00

Tabela 3b. Birači registrovani 1997. koji potiču iz Višegrada, prikazani prema nacionalnom porijeklu i mjestu registracije

Nacionalnost	Apsolutni brojevi			
	Ova opština	Druge opštine	Izvan zemlje	Ukupno
Srbi	3.704	34	84	3.822
Muslimani	1	4.717	2.081	6.799
Hrvati	13	0	3	16
Ostali	79	47	87	213

Nacionalnost	Procenti			
	Ova opština	Druge opštine	Izvan zemlje	Ukupno
Srbi	96,91	0,89	2,20	100,00
Muslimani	0,01	69,38	30,61	100,00
Hrvati	81,25	0,00	18,75	100,00
Ostali	37,09	22,07	40,85	100,00

Najveću grupu interno raseljenog stanovništva višegradske opštine činili su Muslimani. Za ukupno 4.717 registrovanih birača utvrdila sam da su registrovani u drugim opštinama, a ne u višegradskoj opštini. Mjesta registracije raseljenog muslimanskog stanovništva 1997. godine prikazana su na Grafikonu 1c.

Muslimansko stanovništvo je otišlo na područja koja se nalaze u Federaciji Bosne i Hercegovine. Mnogi Muslimani pobjegli su u dio goraždanske opštine koji pripada Federaciji, kao i u dijelove Sarajeva (Centar, Stari Grad, Novi Grad, Novo Sarajevo, Ilidža, Ilijaš, Hadžići, Vogošća) koji pripadaju Federaciji, i okolne opštine, kao što su Visoko, Kakanj i Zenica.

Grafikon 1c. Područja na koje je raseljeno stanovništvo iz Višegrada (RS): predratno i posljeratno stanovništvo

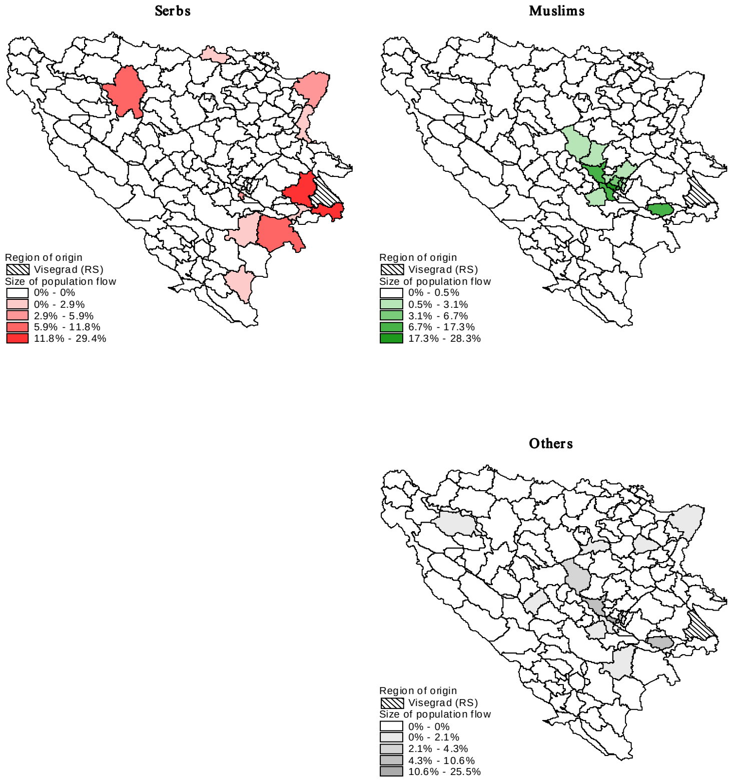

Legenda:
Serbs - Srbi
Muslims - Muslimani
Others - Ostali

Region of origin - Područje porijekla
Višegrad (RS)
Size of population – Obim raseljenog stanovništva

Naši rezultati prikazani na gornjoj karti u velikoj mjeri se podudaraju s distribucijom raseljenih lica koju je 1998. godine u svom izvještaju naveo UNHCR u Sarajevu (Tabela 4).

Tabela 4. Distribucija interno raseljenih lica iz Višegrada, prema izvještaju UNHCR-a iz 1998. godine

Opština	Broj raseljenih lica	Opština	Broj raseljenih lica
Tuzla	139	Sarajevo Hadžići	255
Breza	50	Sarajevo Ilidža	601
Kakanj	129	Sarajevo Ilijaš	244
Visoko	853	Sarajevo Novi Grad	3.576
Zenica	616	Novo Sarajevo	906
Fojnica	102	Sarajevo Stari Grad	227
Sarajevo Centar	516	Sarajevo Vogošća	384
		Ukupno	**8.598**

Izvor: Raseljena lica po općinama i kantonima (regijama) prebivališta i boravišta. Stanje: 31.12.1998. UNHCR Sarajevo, 1998.

Tabela 5. Stanovništvo koje se iselilo iz Višegrada u periodu od 1991. do 1997.

	Struktura iseljenih lica (birači izvan zemlje)							
Nacionalnost	Hrvatska		SRJ		Druge zemlje		Ukupno	
	Broj	Procenat	Broj	Procenat	Broj	Procenat	Broj	Procenat
Srbi	0	0,00	73	86,90	11	13,10	84	100,00
Muslimani	1	0,05	19	0,91	2061	99,04	2.081	100,00
Hrvati	0	0,00	0	0,00	3	100,00	3	100,00
Ostali	0	0,00	15	17,24	72	82.76	87	100,00

Izvor: Birački spiskovi iz 1997. i Popis stanovništva iz 1991. za BiH

Na Tabeli 5 sažeto je prikazana struktura iseljenih lica (tj. lica koja su otišla u druge zemlje) iz opštine Višegrad. Upečatljiv je podatak da su od 2.255 lica koja su ovu opštinu napustila i koja su 1997. godine i dalje živjela izvan svog predratnog mjesta boravišta, i to izvan granica Bosne i Hercegovine, najveću grupu (njih 2.081 ili otprilike toliko) činili Muslimani. Od svih Muslimana koji su se iselili, njih 2.061 ili otprilike toliko očigledno je otišlo u zemlje izvan teritorije bivše Jugoslavije.

Preostalu grupu iseljenika iz Višegrada činili su Srbi i ostali (84, odnosno 87 lica). Od tih Srba, njih približno 87% otišlo je u SRJ (praktično u Srbiju), dok je od ostalih 83% otišlo u zemlje izvan bivše Jugoslavije.

3.2 Promjene nacionalnog sastava u odabranim naseljima u opštini Višegrad u periodu od 1991. do 1998.

U višegradskoj opštini je 1991. godine bilo 159 naselja (upravnih podjedinica). U većini njih (93) očiglednu većinu stanovništva činili su Muslimani (znatno iznad 50%), dok su u 60 naselja očiglednu većinu činili Srbi. Samo šest naselja se moglo smatrati "mješovitim" tj. naseljima u kojima je razlika u zastupljenosti dviju glavnih nacionalnih grupa bila manja od 15%. U ta naselja spadaju grad Višegrad i sela Koritnik, Pijavice (sa zaseokom Uzamnice), Prelovo, Sase i Velji Lug (sa zaseocima Krčevine, Omar, Šipovac i Žilići).

U priloženom Dodatku B dat je detaljni spisak svih naselja u opštini Višegrad s podacima o njihovom nacionalnom sastavu 1991. godine, koji se zasniva na podacima iz Popisa stanovništva. Taj dodatak takođe sadrži nacionalni sastav stanovništva odabranih naselja 1998. godine, koji je procijenjen na osnovu biračkih spiskova iz 1998. godine (podaci o naseljima u kojima su živjeli birači dati su samo za 1998. godinu). Međutim, treba imati na umu da su, pošto su birački spiskovi samo *uzorak* posljeratnog stanovništva, tu prikazana samo ona naselja za koje je taj uzorak bio dovoljno velik, tj. čiji je broj opservacija veći od 50. Taj uslov je ispunjen za 15 naselja (grad Višegrad i neka veća sela, spisak svih tih naselja dat je u Dodatku B). Iz tog primjera se može jasno vidjeti da su sva ta naselja u periodu od 1991. do 1998. godine postala gotovo isključivo srpska, bez obzira na njihov predratni nacionalni sastav.

3.3 Odabrane opštine u višegradskoj regiji u periodu od 1991. do 1997.

Cilj analize predočene u ovom odjeljku izvještaja je poređenje promjena nacionalnog sastava stanovništva u Višegradu s promjenama koje su se dogodile u okolnim opštinama. Sve opštine koje su odabrane za analizu od 1995. godine potpuno pripadaju Republici Srpskoj. To su sljedeće opštine: Bratunac, Čajniče, Han-Pijesak, Milići, Rogatica, Rudo, Sokolac, Srebrenica i Vlasenica. Ovom analizom nije obuhvaćena opština Goražde, koju je dejtonska linija podijelila i koja se od 1995. godine sastoji od dva dijela (Goražde – Federacija BiH i Srpsko Goražde – Republika Srpska). Goražde smo isključili zato što je u svim podijeljenim opštinama došlo do veoma velikog kretanja stanovništva **između** srpskih i federalnih dijelova tih opština. Takve ekstremne promjene ne mogu se direktno porediti s promjenama koje su se dogodile u nepodijeljenim opštinama. Takođe treba napomenuti da su Han-Pijesak, Milići, Rogatica (jedan dio), Sokolac i Vlasenica pripadali takozvanoj Srpskoj autonomnoj oblasti Romanija-Birač a da su Čajniče i Rudo pripadali Srpskoj autonomnoj oblasti Hercegovini (koju je osnovala Skupština srpskog naroda u BiH 21.11.1991.) Međutim, opštine sa znatnom muslimanskom većinom (Srebrenica, Vlasenica, Višegrad i dio Rogatice) nisu dodijeljene nijednoj od tih srpskih autonomnih oblasti.

Da bi se utvrdio obim promjena nacionalnog sastava stanovništva u navedenim opštinama i te opštine navele prema veličini utvrđenih vrijednosti, korišten je statistički obrazac "χ^2 statistika" (*hi-hvadrat*). Taj obrazac ima jednostavno tumačenje: što veća vrijednost χ^2, to su se dogodile dramatičnije promjene nacionalnog sastava stanovništva. Na osnovu izračunate vrijednosti "χ^2" moguće je izvršiti statističku provjeru i koja ukazuje na to da li dobijeni rezultati odražavaju pravi (bitni) obrazac ili su možda slučajno dobijeni. Na Tabeli 6, opštine oko Višegrada navedene su prema vrijednostima *hi-hvadrata* koje pokazuju obim promjena nacionalnog sastava stanovništva u tim opštinama. U Dodatku C opisana je statistička metodologija na kojoj počivaju sve te izračunate vrijednosti i zaključci.

Tabela 6. Odabrane opštine u višegradskoj regiji navedene prema obimu promjena nacionalnog sastava stanovništva u periodu od 1991. do 1997. godine

Post-Dayton Municipality	Serbs 91	Serbs 97-98	Muslims 91	Muslims 97-98	Croats 91	Croats 97-98	Others 91	Others 97-98	Chi-square Statistic	P-Value
105 - Srebrenica	24.7	96.3	73.2	0.1	0.1	0.5	2.0	3.1	21027.7	0.00000
104 - Bratunac	36.4	97.0	61.8	0.1	0.1	0.4	1.7	2.5	17744.7	0.00000
147 - Višegrad	**32.6**	**95.9**	**62.5**	**0.0**	**0.2**	**0.6**	**4.7**	**3.4**	**17254.7**	**0.00000**
146 - Rogatica	38.8	97.7	59.4	0.0	0.1	0.3	1.7	1.9	10812.5	0.00000
103 - Vlasenica	39.1	96.8	57.9	0.2	0.2	0.4	2.8	2.6	10555.3	0.00000
121 - Sokolac	66.1	97.9	32.5	0.0	0.1	0.3	1.2	1.8	4086.0	0.00000
185 - Milići	49.0	98.8	49.2	0.0	0.1	0.1	1.7	1.1	3770.0	0.00000
169 - Čajniče	53.0	97.3	44.5	0.0	0.1	0.1	2.5	2.6	2711.6	0.00000
170 - Rudo	70.1	97.5	27.5	0.0	0.1	0.2	2.4	2.3	1935.5	0.00000
123 - Han Pijesak	58.7	97.4	39.2	0.0	0.1	0.2	2.0	2.5	1620.5	0.00000

Legenda: Post-Dayton Municipality - Post-dejtonska opština
Serbs- Srbi 91 Srbi 97-98 Muslims-Muslimani 91.. Muslimani 97-98 Croats - Hrvati 91 Hrvati 97-98
Others - Ostali 91 Ostali 97-98
Chi-square Statistic- hi-kvadrat P-value- vjerovatnoća slučajnog dobijanja ovog rezultata

Može se vidjeti da su se najdramatičnije promjene dogodile u Srebrenici, Višegradu i Bratuncu. Imajući u vidu da su promjene u Srebrenici i Bratuncu uglavnom vezane za jedan događaj – pad enklave Srebrenica u julu 1995. godine (vidi takođe odjeljak 4.2), čini se da je od svih opština u toj regiji Višegrad, iskusio najdramatičnije promjene nacionalnog sastava stanovništva. Štaviše, provjere koje su izvršene za sve opštine pokazale su da su sve promjene statistički značajne, pri čemu je vjerovatnoća slučajnog dobijanja takvih rezultata praktično ravna nuli. Ukratko, promjene nacionalnog sastava stanovništva u Višegradu odražavaju obrazac koji je uočen širom te cijele regije, koja je nakon rata postala gotovo sasvim srpska. Konačno, te promjene su u Višegradu znatno većeg intenziteta nego u okolnim opštinama (osim u Srebrenici i Bratuncu).

4. Osnovne demografske distribucije nestalih lica u Višegradu

4.1 Opština Višegrad

Na spisku nestalih lica koji je sačinio MKCK (objavljen 2005. godine) pronašla sam 705 lica koja su nestala u opštini Višegrad. Od tih lica, 560 je identifikovano na osnovu Popisa stanovništva iz 1991. godine (79,4%).[6] Za lica čiji je identitet potvrđen povezivanjem s odgovarajućim podacima iz Popisa, mogli bismo da prikažemo osnovne demografske distribucije kao što su pol, vrijeme i mjesto nestanka i nacionalnost. Od identifikovanih lica, 542 su se 1991. godine izjasnila kao Muslimani (96,8%), a 18 kao "ostali" - Jugosloveni i neopredijeljeni (3,2%). Osnovne demografske distribucije prikazane su na grafikonima 2, 3 i 4 i tabelama 7 i 8. Potpuni spisak lica nestalih u opštini Višegrad, koji je dio spiska MKCK-a iz 2005. godine, priložen je u Dodatku A.

Grafikon 2. Broj lica nestalih u Višegradu, prema polu, starosti i nacionalnosti

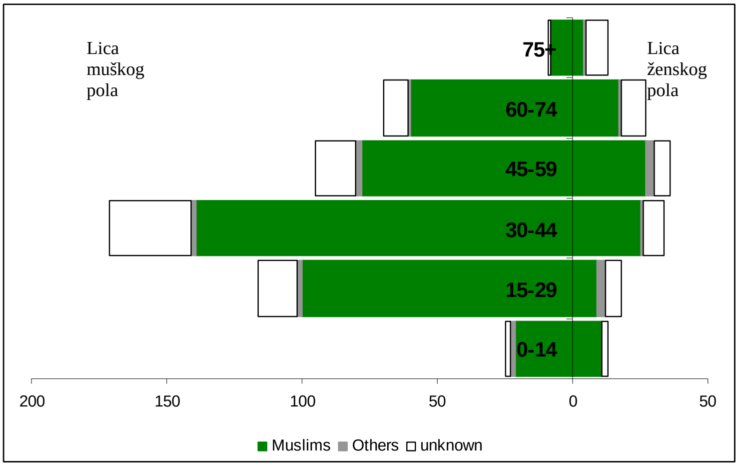

Legenda: zeleno – Muslimani, sivo – ostali, bijelo – nacionalna pripadnost nepoznata
Izvor: Spisak nestalih lica MKCK-a (2005.) i Popis stanovništva BiH iz 1991.

[6] Podatke koji nisu sravnjeni karakterišu pogrešno napisana imena i nepotpunost. Manuelna pojedinačna pretraga za tim podacima u Popisu iz 1991. godine verovatno bi dala više sravnjenih podataka. Međutim, neki podaci mogu biti isuviše loši da bi se mogli smatrati sravnjenim.

Tabela 7. Broj lica nestalih u Višegradu, prema polu, starosti i nacionalnosti

	Men				Women			
Age Group	Muslim	Other	Unknown	Total	Muslim	Other	Unknown	Total
0-14	23	0	5	28	15	0	4	19
15-29	106	4	19	129	12	5	8	25
30-44	148	2	27	177	28	0	10	38
45-59	80	2	21	103	28	1	11	40
60-74	68	1	16	85	20	2	11	33
75+	10	0	2	12	4	1	11	16
Total	**435**	**9**	**90**	**534**	**107**	**9**	**55**	**171**

Note: 1 Serb male, age 15-29, is included in "Others"

Napomena: 1 Srbin, starosti 15-29 godina uključen je u kategoriju "Ostali"
Izvor: Spisak nestalih lica MKCK-a (2005.) i Popis stanovništva BiH iz 1991

Legenda:
Age group - Starosna grupa | Men - Lica muškog pola | Women - Lica ženskog pola
Muslim -Muslimani | Other -Ostali | Unknown -Nepoznato
Total-UKUPNO

.

Grafikon 3. Broj lica nestalih u Višegradu, prema nacionalnosti i mjesecu nestanka

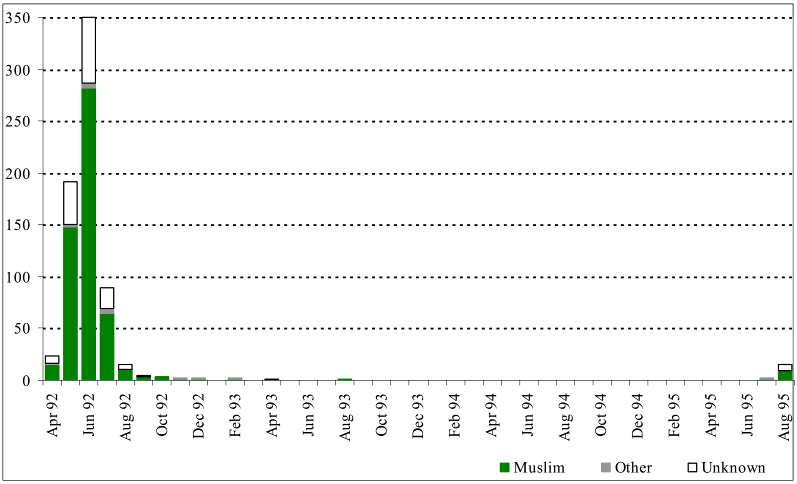

Legenda: zeleno – Muslimani, sivo – ostali, bijelo – nepoznata nacionalnost
Izvor: Spisak nestalih lica MKCK-a (2005.) i Popis stanovništva BiH iz 1991.

Grafikon 4. Broj nestalih lica iz Višegrada, prema nacionalnosti i datumu nestanka (u periodu april-juni 1992.)

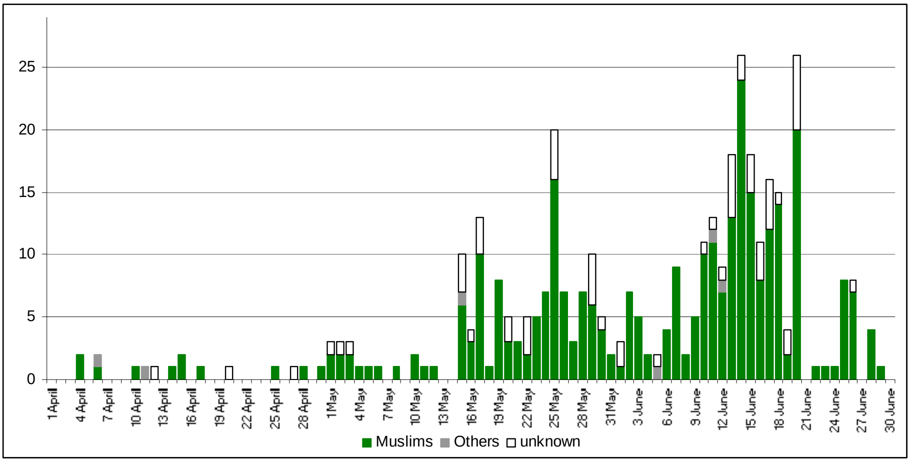

Legenda: zeleno – Muslimani, sivo – ostali, bijelo – nepoznata nacionalnost
Izvor: Spisak nestalih lica MKCK-a (2005.) i Popis stanovništva BiH iz 1991.

Tabela 8. Distribucija nestalih lica u Višegradu, prema mjestu nestanka
(navedena su samo mjesta s pet i više nestalih lica)

Mjesto nestanka	Broj nestalih lica
VIŠEGRAD	396
BIKAVAC	28
DRINSKO	21
DOBRUN	20
DUŠĆE	18
RODIĆ BRDO	14
MUŠIĆI	13
PRELOVO	12
VELIKA GOSTILJA	12
SASE	10
MALA GOSTILJA	9
BAN POLJE	9
KLAŠNIK	8
KABERNIK	7
VUČINE	7
MEĐEĐA	6
KORITNIK	6
BABIN POTOK	6
BOSANSKA JAGODINA	6
SEGANJE	6
BARIMO	5
ZLATNIK	5
DRUGA MJESTA	81
UKUPNO	**705**

Izvor: Spisak nestalih lica MKCK-a (2005.)

Iz Grafikona 2 i Tabele 7 se vidi da su ogromnu većinu lica nestalih iz Višegrada činili muškarci, Muslimani, uglavnom između 15 i 44 godina starosti (mlađa vojnosposobna lica). Grafikoni 3 i 4 pokazuju da je proces nestajanja bio najintenzivniji u maju i junu 1992. godine, posebno oko 25. maja, te 14. i 20. juna 1992. Štaviše, iz Grafikona 3 jasno se vidi da je u Višegradu do nestajanja lica dolazilo gotovo isključivo krajem proljeća i početkom ljeta 1992. Tabela 8 pokazuje da je, od svih mjesta u opštini iz kojih su lica nestajala, najviše njih nestalo u samom gradu Višegradu, i to 396 (56%).

4.2 Odabrane opštine u višegradskoj regiji

Cilj pregleda izloženog u ovom odjeljku je poređenje broja lica nestalih u Višegradu s brojevima lica koja su nestala u okolnim opštinama. Spisak opština koje su uzete u obzir je isti kao u analizi predočenoj u odjeljku 3.3. Za sve te opštine (uključujući Višegrad), ustanovila sam da je tokom rata 9.719 lica prijavljeno MKCK-u kao nestala lica. Od svih tih lica, njih 83,8% pronađeno je u evidenciji Popisa stanovništva iz 1991. godine, a od tog procenta njih 98,1% izjasnili su se 1991. kao Muslimani. Na Tabeli 9 dati su precizni brojevi po opštinama.

Tabela 9. Distribucija nestalih lica u Višegradu i okolini prema nacionalnosti i opštini nestanka

Opština nestanka	**Hrvati**	**Muslimani**	**Srbi**	**Ostali**	**nepoznato**	**UKUPNO**	**Procenat identičan u evidenciji Popisa iz 1991.**	**- od kojih je procenat Muslimana**
BRATUNAC		2.972	15	28	489	3.504	86,0	98,6
ČAJNIČE		67			25	92	72,8	100,00
HAN PIJESAK		47	1	1	7	56	87,5	95,9
ROGATICA	2	353	7	4	102	468	78,2	97,0
RUDO		52			40	92	56,5	100,00
SOKOLAC	1	95	1	6	33	136	75,7	93,1
SREBRENICA	1	3.144	24	28	578	3.775	84,7	98,4
SREBRENIK			3		1	4	75,0	0,00
VIŠEGRAD		542	1	17	145	705	79,4	96,8
VLASENICA	1	713	5	11	157	887	82,3	97,8
UKUPNO	**5**	**7.985**	**57**	**95**	**1.577**	**9.719**	**83,8**	**98,1**

Izvor: Spisak nestalih lica MKCK-a (2005.) i Popis stanovništva BiH iz 1991.

Da bi se eliminisao otklon prouzrokovan time što su se incidenti u opštinama oko Višegrada dešavali u različitim periodima (naročito incidenti vezani za pad enklave Srebrenica u julu 1995., što održavaju brojevi za Srebrenicu i Bratunac), ukupni brojevi s Tabele 9 dalje su podijeljeni prema godini nestanka, kako je prikazano na Tabeli 10.

Tabela 10. Distribucija nestalih lica u Višegradu i okolini Višegrada prema godini i opštini nestanka

Opština nestanka	**1992.**	**1993.**	**1994.**	**1995.**	**UKUPNO**
BRATUNAC	372	43	4	3.085	**3.504**
ČAJNIČE	90	2			**92**
HAN-PIJESAK	41	3	2	10	**56**
ROGATICA	343	6	6	113	**468**
RUDO	71	21			**92**
SOKOLAC	127	6	3		**136**
SREBRENICA	181	54	25	3.515	**3.775**
SREBRENIK			4		**4**
VIŠEGRAD	**684**	4		17	**705**
VLASENICA	619	66	6	196	**887**
UKUPNO	**2.528**	**205**	**50**	**6.936**	**9.719**

Izvor: Spisak nestalih lica MKCK-a (2005.)

Tokom 1992. godine, od deset odabranih opština, najviše lica nestalo je u Višegradu (684). Brojevi za 1992. godinu dalje su po mjesecima, prikazani na Tabeli 11.

Tabela 11. Distribucija lica nestalih u Višegradu i okolini 1992. godine, po mjesecu i opštini nestanka

Opština	**apr. 92.**	**maj 92.**	**juni 92.**	**juli 92.**	**avg. 92.**	**sept. 92.**	**okt . 92.**	**Nov. 92.**	**dec. 92.**
BRATUNAC	15	273	21	17	8	12	9	10	6
ČAJNIČE	7	66	11	3		2	1		
HAN-PIJESAK			2	1	3	1	1	2	30
ROGATICA	14	40	162	38	69	15	3		2
RUDO		9	17	18	17		10		
SOKOLAC	7	3	8	17	18	67	3	1	
SREBRENICA	8	94	28	27	5	7		8	3
VIŠEGRAD	23	**192**	**350**	89	15	5	4	2	2
VLASENICA	14	102	194	89	32	110	40	17	16
UKUPNO	**88**	**779**	**793**	**299**	**167**	**219**	**71**	**40**	**59**
u procentima	**26,1%**	**24,6%**	**44,1%**	**29,8%**	**9,0%**	**2,3%**	**5,6%**	**5,0%**	**3,4%**

Izvor: Spisak nestalih lica MKCK-a (2005.)

Iz ove tabele se vidi da se u Višegradu i okolini najviše nestajanja dogodilo krajem proljeća i početkom ljeta 1992. godine. Konkretno, proces nestajanja bio je najintenzivniji u maju i junu 1992. godine – u ta dva mjeseca zajedno nestalo je 62,2% od svih lica nestalih tokom 1992. godine. Tokom 1992. godine, nestajanja u Višegradu dešavala su se otprilike u isto vrijeme kao i u okolnim opštinama, što ukazuje na to da su događaji u Višegradu mogli biti dio

procesa širih razmjera koji se odvijao na tom cijelom području krajem proljeća i početkom ljeta 1992. godine.

Izvori:

ERN D000-0070-D000-0070 and D000-0079-D000-0079: Popis stanovništva u Bosni i Hercegovini iz 1991. godine (dosijei podataka)

ERN D000-0072-D000-0072: OEBS-ov Birački spisak iz 1997. za opštinske izbore u BiH (dosijei podataka)

ERN D000-0103-D000-0103: OEBS-ov Birački spisak iz 1998. za opštinske izbore u BiH (dosijei podataka)

ERN D000-1714-D000-1714: Spisak MKCK nestalih osoba iz Bosne i Hercegovine koji je sačinio MKCK, izdanje za 2005. godinu

DODATAK A

Spisak lica koja su nestala u opštini Višegrad

DioMKCK-ovog spiska nestalih lica koji je sačinio MKCK i objavio 2005. godine

Izvod iz Spiska nestalih lica u Bosni Hercegovini koji je sačinio MKCK 2005. godine : Nestali u opštini Višegrad

No.	ICRC Number	Name of the sought person	Sex	Date and place of birth		Father's name	Date and place of disappearance		Opstina	Ethnicity*
1	BAS-001633-01	AGIC MEHO		02.01.1930		AHMET	18.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
2	BAZ-108241-01	AHMETAGIC SALKO	M	14.06.1947	VLAHOVICI - VISEGRAD	LATIF	--.05.1992	VLAHOVICI	VISEGRAD	Muslim
3	BAZ-108241-02	AHMETAGIC SAMIR	M	10.01.1975	VLAHOVICI - VISEGRAD	SALKO	03.06.1992	RODIC BRDO	VISEGRAD	Muslim
4	HRZ-022041-01	AHMETSPAHIC ALMAS	M	17.11.1972	VELJI LUG - VISEGRAD	HAMDO	18.07.1992	KOSOVO POLJE	VISEGRAD	Muslim
5	BAZ-105988-01	AHMETSPAHIC AMIR	M	24.09.1990	FOCA	HALIL	15.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
6	BAZ-105988-02	AHMETSPAHIC HALIL		01.10.1956		UZEIR	15.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
7	BAZ-108250-01	AHMETSPAHIC HAMED	M	20.05.1928	VELJI LUG - VISEGRAD	HASAN	15.06.1992	SEGANJE	VISEGRAD	Muslim
8	BAZ-104551-01	AHMETSPAHIC HASAN	M	03.03.1953	VISEGRAD	ARIF	--.05.1992	CRNCA	VISEGRAD	Muslim
9	BAZ-108250-02	AHMETSPAHIC HASIBA	F	11.03.1936	ILOVACA - GORAZDE	HALIM DELJO	15.06.1992	SEGANJE	VISEGRAD	Muslim
10	BAS-002934-01	AHMETSPAHIC JASMINA	F	28.01.1968	VISEGRAD	MEHMED	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
11	BAS-001487-01	AHMETSPAHIC MUSTAFA		00.00.1929		HASAN	13.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
12	HRZ-022041-02	AHMETSPAHIC RAZIJA		27.12.1948		DAUT	25.07.1992	VELJI LUG	VISEGRAD	Muslim
13	BAZ-105097-01	ALIC DAHMO	M	--.--.1958	GRUJICICI - SREBRENICA	DULAN	04.08.1995	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
14	BAZ-104805-01	ALIHODZIC MUJO	M	28.08.1950	STRMAC - PRIBOJ	MEHMED	21.09.1992	BIOCE	VISEGRAD	Unknown
15	BAZ-102816-02	ALIJASEVIC HANKA	F	01.06.1968	MALA GOSTILJA	IZET	25.06.1992	MALA GOSTILJA	VISEGRAD	Muslim
16	BAZ-102816-01	ALIJASEVIC NURA	F	20.04.1938	KLASNJIK - VISEGRAD	HASAN KARAHODZIC	23.06.1992	MALA GOSTILJA	VISEGRAD	Muslim
17	BAZ-109325-01	ALISPAHIC DZEVAD		20.12.1958		MUNIB	18.06.1992	OKOLISTA	VISEGRAD	Muslim
18	BAZ-100171-01	ALISPAHIC SEMSUDIN	M	15.06.1958	HRANJEVAC - VISEGRAD	SEMSO	05.08.1992	HRANJEVAC	VISEGRAD	Muslim
19	BAZ-102997-01	ALJIC FAHRUDIN	M	14.06.1965	VISEGRAD	HAMDIJA	25.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
20	BAZ-109111-01	ALJIC SAFIJA	F	09.07.1904	KLASNIK - VISEGRAD	IBRO BESLIJA	25.07.1992	VELJI LUG	VISEGRAD	Unknown
21	BAZ-109107-01	ALJIC SMAIL	M	--.--.1967	KORITNIK - VISEGRAD	MEHMED	--.05.1992	KORITNIK	VISEGRAD	Muslim
22	BAZ-110997-02	ALJUSEVIC DELIJA FATA	F	20.10.1947	VISEGRAD	HAMED DELIJA	23.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
23	BAZ-110997-01	ALJUSEVIC MERSIHA	F	04.11.1978	SARAJEVO	NUSRET	23.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
24	BAZ-109128-01	ARNAUT ELVIR	M	28.12.1971	KONJIC	ALIJA	15.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
25	BAZ-109219-01	ARNAUTOVIC JUSUF	M	05.03.1948	VISEGRAD	NURKO	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
26	BAZ-105977-03	ARUKOVIC FADIL	M	08.03.1975	BERKOVICI - ROGATICA	OSMAN	05.08.1995	KLASNIK	VISEGRAD	Muslim
27	BAZ-105977-01	ARUKOVIC SEMSUDIN	M	05.09.1967	BERKOVICI - ROGATICA	OSMAN	05.08.1995	TRSEVINE	VISEGRAD	Muslim
28	BAZ-105977-02	ARUKOVIC SEUDIN	M	12.06.1971	BERKOVICI - ROGATICA	OSMAN	05.08.1995	KLASNIK	VISEGRAD	Muslim
29	BAS-002159-01	AVDAGIC IBRAHIM	M	17.10.1951	KLASNIK - VISEGRAD	HASAN	17.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
30	BAZ-108023-01	AVDAGIC SABIT	M	14.04.1965	VLAHOVICI-VISEGRAD	MEHO	25.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
31	BAZ-110635-01	AVDIC ALENA	F	31.08.1975	TITOVO UZICE	SABRIJA	12.04.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
32	BAZ-108557-02	AVDIC AMEL	M	--.--.1982	VISEGRAD	RASIM	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
33	BAZ-108557-01	AVDIC AMELA	F	--.--.1981	VISEGRAD	RASIM	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
34	BAZ-108083-01	AVDIC FADILA	F	--.--.1955	VISEGRAD	FEHIM BALESIC	--.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
35	BAZ-107066-01	AVDIC FADILA	F	--.--.1957	BABIN POTOK - VISEGRAD	MEHMED OMEROVIC	02.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
36	BAZ-108083-03	AVDIC JASMIN	M	--.--.1978	VISEGRAD	JUSO	--.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim

Izvod iz Spiska nestalih lica u Bosni Hercegovini koji je sačinio MKCK 2005. godine : Nestali u opštini Višegrad

No.	ICRC Number	Name of the sought person	Sex	Date and place of birth		Father's name	Date and place of disappearance		Opstina	Ethnicity*
37	BAZ-108083-06	AVDIC JUSO	M	--.--.1950	PRELOVO - VISEGRAD	HASAN	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
38	BAZ-108083-04	AVDIC MUSA	F	--.--.1952	PRELOVO - VISEGRAD	HASAN AVDIC	--.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
39	BAZ-106806-01	AVDIC NAZIJA	F	--.--.1939	BLAZ - VISEGRAD	OSMAN SJUTROVIC	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
40	BAZ-110333-01	AVDIC NURA		18.05.1928		HILMO HERENDA	00.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Other
41	BAZ-108083-05	AVDIC RASIM		00.00.1955		HASAN	00.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
42	BAZ-108083-02	AVDIC SAMIR	M	--.--.1980	VISEGRAD	JUSO	--.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
43	BAZ-106131-01	AVDIC SEVALA	F	01.01.1961	DRINSKO-VISEGRAD	OMER TABAKOVIC	17.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
44	BAZ-104806-01	BAHTOVIC MIRSAD	M	07.11.1949	VISEGRAD	BAJRO	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
45	BAZ-309498-01	BAJIC MIRZET	M	27.01.1975	V.GOSTILJA-VISEGRAD	RASIM	--.02.1993	KAMENICA	VISEGRAD	Muslim
46	BAZ-107092-01	BAJRAKTAREVIC MUHAREM	M	03.03.1968	VISEGRAD	MUHIDIN	18.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
47	BAZ-108753-01	BAJRAMOVIC IBRUMSA	F	14.08.1914	VISEGRAD	HRUSTEM AVDIBEGOVIC	--.06.1992	VELIKA GOSTILJA	VISEGRAD	Unknown
48	BAZ-106994-02	BAJRAMOVIC MEHMED	M	--.--.1941	SARAJEVO	NAIL	14.06.1992	VELIKA GOSTILJA	VISEGRAD	Muslim
49	BAZ-101017-02	BAJRIC FADIL	M	--.--.1957	BARIMO - VISEGRAD	MUSTAFA	20.05.1992	BARIMO	VISEGRAD	Muslim
50	BAZ-101017-01	BAJRIC NIJAZ		08.03.1965		MUSTAFA	09.08.1992	BARIMO	VISEGRAD	Muslim
51	BAZ-106555-01	BALIC AHMET	M	31.03.1965	PROZOR	SALKO	15.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
52	BAZ-109612-01	BALIC CAMIL	M	--.--.1933	VISEGRAD	JUSUF	20.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
53	BAZ-109612-02	BALIC DZEVAHIRA	F	--.--.1925	VISEGRAD	JUSUF BALIC	20.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
54	BAZ-109119-02	BARIMAC ABDULAH	M	01.01.1920	HRANJEVAC-VISEGRAD	SALKAN	12.06.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Muslim
55	BAZ-109119-01	BARIMAC EMINA	F	15.02.1914	ORAHOVCI-VISEGRAD	MUKAN SETKIC	--.08.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Unknown
56	BAZ-102687-01	BASIC HIMZO	M	25.04.1933	DOBRUN - VISEGRAD	BECO	01.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
57	BAZ-106807-01	BECIROVIC AISA	F	--.--.1926	VISEGRAD	CAMIL OHRANOVIC	03.05.1992	DUSCE	VISEGRAD	Unknown
58	BAZ-106807-02	BECIROVIC MUJO	M	12.12.1927	HAMZICI - VISEGRAD	HAMID	03.05.1992	DUSCE	VISEGRAD	Muslim
59	BAZ-104351-01	BEGIC ALMAS	M	10.10.1936	VISEGRAD	SAHIN	14.06.1992	D. CRNCA	VISEGRAD	Muslim
60	BAZ-109772-01	BEGIC MUJO	M	--.--.1940	VISEGRAD	SAHIN	14.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
61	BAZ-106210-01	BESIC FARUK	M	--.08.1941	SARAJEVO	OSMAN	25.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
62	BAZ-109849-01	BESIREVIC AHMET		05.06.1925		MUSTAFA	15.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
63	BAZ-105612-02	BESIREVIC HANIFA	F	23.05.1949	VLAHOVICI-VISEGRAD	REDZO JUNUZOVIC	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
64	BAZ-108666-04	BESIREVIC LATIF	M	12.08.1960	LASCI-VISEGRAD	RASIM	--.06.1992	RODIC BRDO	VISEGRAD	Muslim
65	BAZ-108666-01	BESIREVIC RASIM	M	22.05.1936	DUBOVO - VISEGRAD	HADZO	--.06.1992	RODIC BRDO	VISEGRAD	Muslim
66	BAZ-108236-01	BESIREVIC SABAN	M	03.07.1947	DUBOVO-VISEGRAD	IDRIZ	18.06.1992	RODIC BRDO	VISEGRAD	Muslim
67	BAZ-108666-03	BESIREVIC SACIR	M	06.05.1930	DUBOVO-VISEGRAD	HADZO	18.06.1992	OKOLISTA	VISEGRAD	Muslim
68	BAZ-108666-02	BESIREVIC UZEIR	M	--.--.1929	DUBOVO-VISEGRAD	HADZO	18.06.1992	OKOLISTA	VISEGRAD	Muslim
69	BAZ-108727-01	BESO HASAN	M	12.09.1971	CAJNICE	OMER	29.10.1992	D. LIJESKA	VISEGRAD	Muslim
70	BAZ-109850-01	BOSNJAK FADILA	F	--.--.1934		IMSIR	15.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
71	BAS-003224-01	BOSNO CAMIL	M	--.--.1926	MUSICI	REDO	14.04.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
72	BAZ-104782-02	BOSNO HARIS	M	--.--.1985	FOCA	SADIK	23.06.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Unknown
73	BAZ-101665-02	BOSNO IBRISIM	M	--.--.1929	KURTALICI - VISEGRAD	SECO	02.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
74	BAZ-104782-01	BOSNO MIRSADA	F	10.05.1957	VISEGRAD	AHMET KARISIK	23.06.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Muslim
75	BAZ-103007-01	BOSNO SABIT	M	--.--.1922	MUSICI - VISEGRAD	REDZO	17.05.1992	MUSICI	VISEGRAD	Muslim

Izvod iz Spiska nestalih lica u Bosni Hercegovini koji je sačinio MKCK 2005. godine : Nestali u opštini Višegrad

No.	ICRC Number	Name of the sought person	Sex	Date and place of birth		Father's name	Date and place of disappearance		Opstina	Ethnicity*
76	BAZ-103007-02	BOSNO SULEJMA	F	--.--.1925	MENZILOVIC - VISEGRAD	MEDO MENZILOVIC	17.05.1992	MUSICI	VISEGRAD	Muslim
77	BAS-003225-01	BOSNO ZEMKA	F	--.--.1927	RODIC BRDO	VAHID LIPA	24.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
78	BAZ-105617-01	BRANKOVIC CAMILA	F	05.03.1927	FOJNICA	MEHMED SALIHAGIC	20.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
79	BAZ-106132-01	BRGULJA SARIJA	M	26.10.1966	BOROVAC - ROGATICA	MEDO	16.06.1992	VLAHOVICI	VISEGRAD	Unknown
80	BAZ-109057-01	BRKO SEVAL	M	28.08.1960	NEZUCI - VISEGRAD	SEVKIJA	23.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
81	BAZ-108080-01	BUKVA IBRAHIM	M	30.08.1963	MEDEDA - VISEGRAD	NEDZIB	--.05.1992	MEDEDA	VISEGRAD	Muslim
82	BAZ-104409-01	BULATOVIC HUSO		00.00.1936		MEHMED	21.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
83	BAZ-106971-01	BULATOVIC ISMET	M	16.03.1959	VLAHOVICI-VISEGRAD	IBRAHIM	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
84	BAZ-109430-01	BULATOVIC SAFET		05.11.1955		ABID	29.06.1992	SEGANJE	VISEGRAD	Muslim
85	BAZ-106142-01	CAGARA SALKO	M	28.12.1952	GORAZDE	SERIF	02.08.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
86	BAZ-106809-01	CAKAR SEAD	M	13.02.1964	CRNI VRH - VISEGRAD	MUAHREM	26.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
87	BAS-002208-01	CAKIC HAJRA	F	20.06.1957	GOSTILJA - PRELOVO	REDZO CAKIC	20.07.1992	PRELOVO	VISEGRAD	Unknown
88	BAZ-108583-03	CANCAR ALIJA	M	--.--.1955	VISEGRAD	MEHO	--.07.1992	KABERNIK	VISEGRAD	Muslim
89	BAZ-108583-01	CANCAR BESIMA	F	--.--.1955	DZANKICI - VISEGRAD	IBRAHIM DZANKO	--.07.1992	KABERNIK	VISEGRAD	Muslim
90	BAZ-108583-02	CANCAR MUSAN	M	--.--.1952	KABERNIK - VISEGRAD	MEHO	--.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
91	BAZ-108549-01	CANCAR OMER	M	17.05.1922	KABERNIK-VISEGRAD	AVDIJA	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
92	BAZ-109029-01	CANCAR SIDIK	M	20.02.1973	VISEGRAD	HAMED	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
93	BAS-003378-01	CANTO NAZA	F	--.--.1937	VISEGRAD	SULJO CANTO	01.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
94	BAS-003377-01	CANTO NURA	F	--.--.1908	VELJI LUG	REDZO MUJKIC	01.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
95	BAZ-104469-01	CELIK AVDO	M	31.01.1955	VISEGRAD	ERSEF	17.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
96	BAZ-106520-01	CELIK MUSAN		29.11.1963		ESREF	00.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
97	BAS-004193-01	CELIK REDZO	M	16.03.1905	SMRIJECE	RIZVO	--.06.1992	KUSTURPOLJE	VISEGRAD	Unknown
98	BAZ-107037-01	CELJO SABAHUDIN	M	18.01.1965	GORAZDE	IZET	16.06.1992	DOBRUN	VISEGRAD	Muslim
99	BAZ-104231-02	COCALIC AVDIJA	M	15.03.1970	STITAREVO - VISEGRAD	HIMZO	30.07.1995	G. GOSTILJA	VISEGRAD	Muslim
100	BAZ-108734-01	COCALIC FAHRUDIN		00.00.1966		MUJO	19.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
101	BAZ-102088-01	COCALIC MUHAMED	M	18.12.1952	STITAREVO - VISEGRAD	AHMO	11.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
102	BAZ-107717-01	COCALIC RAMIZ	M	--.--.1969	STITAREVO - VISEGRAD	CAMIL	05.08.1995	KLASNIK	VISEGRAD	Unknown
103	BAZ-102611-02	CORMEHIC ISLAM	M	07.01.1957	VISEGRAD	VEJSIL	22.05.1992	POVJESTACA	VISEGRAD	Unknown
104	BAZ-102611-01	CORMEHIC VEJSIL	M	--.--.1928	VISEGRAD	SIFAN	20.06.1992	POVJESTACA	VISEGRAD	Muslim
105	BAZ-107108-01	COSIC SABIT	M	28.03.1955	DUBOVO - VISEGRAD	SADIK	13.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
106	BAZ-109443-01	COSIC SADIK	M	--.--.1930	DUBOVO-VISEGRAD	BJELKAN	19.06.1992	DUBOVO	VISEGRAD	Unknown
107	BAZ-106689-01	COSIC SAFET	M	17.06.1956	DUBOVO-VISEGRAD	MUSTAFA	03.08.1995	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
108	BAS-003233-01	CUKOJEVIC MUHAMED	M	28.02.1965	PRELOVO	IBRAHIM	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
109	BAS-002810-01	DAVIDOVIC LJUBINKO	M	06.10.1965	ZENICA	PETAR	16.10.1992	MEDEDA	VISEGRAD	Serb
110	BAZ-106690-01	DEDIC HAMDIJA	M	16.10.1965	MICIVODE-SOKOLAC	VELAGA	08.08.1995	BOSANSKA JAGODINA	VISEGRAD	Muslim
111	BAZ-107186-01	DEDIC MUSA	F	--.--.1922	DOBRUN-VISEGRAD	BAJRO MUTAPCIC	15.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
112	BAZ-108096-01	DELIBASIC HUSO	M	15.08.1945	VISEGRAD	AVDIJA	29.05.1992	RODIC BRDO	VISEGRAD	Muslim
113	BAZ-109377-03	DELIJA ADIS	M	27.10.1990	VISEGRAD	OMER	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
114	BAZ-109010-01	DELIJA AHMET	M	06.05.1949	MILOSEVICI-VISEGRAD	NEZIR	13.06.1992	DUSCE	VISEGRAD	Unknown

Izvod iz Spiska nestalih lica u Bosni Hercegovini koji je sačinio MKCK 2005. godine : Nestali u opštini Višegrad

No.	ICRC Number	Name of the sought person	Sex	Date and place of birth		Father's name	Date and place of disappearance		Opstina	Ethnicity*
115	BAZ-109377-01	DELIJA AJNIJA	F	--.--.1946	ZEPA - ROGATICA	NURIF IMAMOVIC	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
116	BAZ-109377-02	DELIJA JASMINA	F	11.08.1967	KORITNIK-VISEGRAD	SAFET KURSPAHIC	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
117	BAZ-109010-02	DELIJA NEZIR	M	01.06.1930	MILOSEVICI-VISEGRAD	OMER	13.06.1992	DUSCE	VISEGRAD	Muslim
118	BAZ-107114-02	DEMIR AZEM	M	--.--.1956	DOBRUN - VISEGRAD	OSMAN	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
119	BAZ-108234-01	DEMIR DZEVAD	M	09.01.1957	VISEGRAD	IBRAHIM	26.07.1992	G. LIJESKA	VISEGRAD	Muslim
120	BAZ-107863-01	DEMIR ELZEDIN	M	09.07.1974	VISEGRAD	HIMZO	04.04.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
121	BAZ-106200-01	DEMIR HIMZO	M	04.04.1938	VISEGRAD	MEHO	28.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
122	BAZ-104441-01	DEMIR MUSTAFA	M	29.04.1937	JELACICI - VISEGRAD	MUJO	12.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
123	BAZ-108607-01	DEMIR MUSTAFA	M	18.09.1952	CRNI VRH-VISEGRAD	AVDIJA	10.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
124	BAZ-107114-03	DEMIR NEFA	F	--.--.1925	DOBRUN - VISEGRAD	DERVIS RASIDOVIC	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
125	BAZ-107114-01	DEMIR OSMAN	M	--.--.1931	VELJI LUG-VISEGRAD	CAMIL	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
126	BAZ-107016-01	DERVISAGIC MALKIJA	F	--.--.1931	ZLIJEB - VISEGRAD	EDHEM PJEVO	09.06.1992	PAOCICI	VISEGRAD	Muslim
127	BAZ-107016-02	DERVISAGIC RAMO	M	--.--.1930	PRESJEKA - VISEGRAD	ADEM	09.06.1992	PAOCICI	VISEGRAD	Muslim
128	BAZ-100056-01	DERVISEVIC DIKA	F	--.--.1928	DOBRO - VISEGRAD	HAJDAREVIC MUSAN	23.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
129	BAZ-108198-01	DERVISEVIC EJUB		15.02.1940		SALIH	31.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
130	BAZ-302130-01	DERVISEVIC SAMIR	M	28.06.1977	VISEGRAD	NURKO	13.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
131	BAZ-109296-01	DILIC SADIJA	F	--.--.1969	GLUMINA - ZVORNIK	HUSEIN	06.04.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Other
132	BAZ-103526-01	DIZDAREVIC IBRO	M	--.--.1932	VISEGRAD	MEHO	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
133	BAZ-105860-01	DIZDAREVIC ISMET	M	--.--.1929	DOBRUN - VISEGRAD	HASIB	18.06.1992	DOBRUN	VISEGRAD	Muslim
134	BAZ-110145-01	DIZDAREVIC IZET	M	28.12.1938	DOBRUN - VISEGRAD	NAIL	14.04.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
135	BAZ-108569-01	DIZDAREVIC MUHAREM	M	21.03.1938	DOBRUN - VISEGRAD	DULBO	15.06.1992	DOBRUN	VISEGRAD	Muslim
136	BAZ-109413-01	DIZDAREVIC NEZIR	M	--.--.1932	DOBRUN - VISEGRAD	SALKO	--.07.1992	DOBRUN	VISEGRAD	Muslim
137	BAS-003516-01	DIZDAREVIC SAHIN	M	--.--.1924	DOBRUN - VISEGRAD	BEKTO	--.07.1992	DOBRUN	VISEGRAD	Unknown
138	BAZ-100964-01	DOLOVAC KEMAL	M	25.05.1973	VISEGRAD	DURMO	06.06.1992	ZAMNICA	VISEGRAD	Muslim
139	BAZ-107522-01	DOLOVAC MUSTAFA	M	19.12.1956	KAPETANOVICI - VISEGRAD	DOLOVAC BECIR	29.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
140	BAZ-104383-01	DRAGULJ MIRSAD	M	--.--.1959	VISEGRAD	SAMIN	06.04.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
141	BAZ-108447-01	DRAGULJ SAHIN		00.00.1935		MUJO	18.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
142	BAS-002587-01	DRAZIC MIRA	F	17.05.1965	LICANI - NASICE	MILAN	26.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Other
143	BAZ-105565-02	DUDEVIC HAJRUDIN	M	01.01.1962	KAMENICA - VISEGRAD	SABAN	--.06.1992	DUSCE	VISEGRAD	Muslim
144	BAZ-105565-01	DUDEVIC SABAN	M	--.--.1935	KAMENICA - VISEGRAD	HASO	--.06.1992	DUSCE	VISEGRAD	Unknown
145	BAZ-107348-01	DZAFEROVIC DZEVAD		01.01.1959		DZAFER	25.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
146	BAZ-109855-01	DZAFEROVIC ENES	M	03.11.1955	KAOSTICE-VISEGRAD	DZAFER	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
147	BAZ-109855-02	DZAFEROVIC ENVER	M	--.--.1959	KAOSTICE-VISEGRAD	DZAFER	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
148	BAZ-106807-03	DZAFEROVIC IGBALA	F	16.09.1960	VISEGRAD	MUJO BECIROVIC	03.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
149	BAZ-103741-01	DZAFIC EDHEM	M	11.04.1940	VISEGRAD	RASID	06.06.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Muslim
150	BAZ-106661-02	DZAFIC EKREM	M	17.05.1956	HOLIJACI - VISEGRAD	MEHO	07.06.1992	HOLIJACI	VISEGRAD	Muslim
151	BAZ-103542-01	DZAFIC FAID		00.00.1958		ZAJKO	00.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
152	BAZ-108081-01	DZAFIC JAKUF	M	15.02.1936	HOLIJACI - VISEGRAD	RASID	06.07.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Muslim
153	BAZ-106661-03	DZAFIC MEHO	M	13.03.1931	HOLIJACI - VISEGRAD	MEDO	07.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim

Izvod iz Spiska nestalih lica u Bosni Hercegovini koji je sačinio MKCK 2005. godine : Nestali u opštini Višegrad

No.	ICRC Number	Name of the sought person	Sex	Date and place of birth		Father's name	Date and place of disappearance		Opstina	Ethnicity*
154	BAZ-103498-01	DZAFIC ZAJKO	M	--.--.1930	VISEGRAD	MUJO	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
155	BAZ-108984-01	DZAFO MELIHA	F	--.--.1988	VISEGRAD	MEHMEDALIJA DZAFO	--.05.1992	VELJI LUG	VISEGRAD	Unknown
156	BAZ-106097-01	DZAGADUROVSKI SABAN	M	15.01.1919	G.VRANOVCI-TITOV VELES	ISEIN	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Other
157	BAZ-101825-02	FEHRIC DULSA	F	--.--.1903	VISEGRAD	SALKO RAMOVIC	13.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
158	BAZ-108425-01	FEHRIC IZET	M	--.--.1937	OKRUGLA - VESEGRAD	MEDO	20.07.1992	JARCI	VISEGRAD	Muslim
159	BAZ-108709-01	FEHRIC KENAN	M	13.07.1973	VISEGRAD	ASIM	29.10.1992	D. LIJESKA	VISEGRAD	Muslim
160	BAZ-101825-01	FEHRIC TIDZA	F	--.--.1937	VISEGRAD	MEHMED CORMEHIC	13.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
161	BAZ-108652-01	FEJZIC ENIZ		00.00.1940		SULJO	00.05.1992	SEGANJE	VISEGRAD	Unknown
162	BAZ-106862-01	FEJZIC JUSUF	M	11.12.1959	OMERAGICI-VISEGRAD	ALIJA	21.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
163	BAZ-107118-01	FELEKATOVIC ZUHRA	F	15.02.1923	VISEGRAD	AVDO	--.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Other
164	BAZ-108573-01	FERHATOVIC ALIJA		29.03.1930		AVDIJA	13.06.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Muslim
165	BAZ-108573-02	FERHATOVIC AVDIJA		01.03.1963		ALIJA	13.06.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Muslim
166	BAZ-105599-01	FERIC FAHRA	F	--.01.1959	DRINSKO - VISEGRAD	FEHIM	25.06.1992	VELIKA GOSTILJA	VISEGRAD	Muslim
167	BAZ-105599-02	FERIC HAJRUDIN	M	16.01.1981	VELIKA GOSTILJA	MEHMEDALIJA	25.06.1992	VELIKA GOSTILJA	VISEGRAD	Muslim
168	BAS-000366-02	FERIC MUSA	F	--.--.1932	KLASNIK - VISEGRAD	AHMET FERIC	20.06.1992	VELIKA GOSTILJA	VISEGRAD	Muslim
169	BAZ-105599-03	FERIC SABAHUDIN	M	30.06.1979	VELIKA GOSTILJA	MEHMEDALIJA	25.06.1992	VELIKA GOSTILJA	VISEGRAD	Muslim
170	BAS-000366-01	FERIC SABIT	M	--.--.1930	VELIKA GOSTILJA - VISEGRAD	IBRO	20.06.1992	VELIKA GOSTILJA	VISEGRAD	Muslim
171	BAS-000366-03	FERIC SABRIJA	F	--.--.1970	VELIKA GOSTILJA - VISEGRAD	SABIT	20.06.1992	VELIKA GOSTILJA	VISEGRAD	Muslim
172	BAZ-108594-04	GACKA DZENANA	F	--.--.1969	DOBRUN	MEHO	20.06.1992	DOBRUN	VISEGRAD	Muslim
173	BAZ-108594-03	GACKA FAHRUDIN	M	--.--.1963	DOBRUN - VISEGRAD	MEHO	20.06.1992	D. CRNCA	VISEGRAD	Muslim
174	BAZ-108594-05	GACKA HAMSA	F	--.--.1930	ZLATNIK - VISEGRAD	REDZO KASAPOVIC	20.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
175	BAZ-108594-02	GACKA MEHO	M	--.--.1928	DOBRUN	BEKTO	20.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
176	BAZ-108594-01	GACKA MUJO		00.00.1937		BEKTO	20.06.1992	DOBRUN	VISEGRAD	Muslim
177	BAZ-110626-01	GADZO RESID	M	10.02.1928	SIP - VISEGRAD	BESIR	12.07.1992	DUSCE	VISEGRAD	Muslim
178	BAZ-108564-01	GLUSCEVIC HASIB		13.10.1977		HASAN	18.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
179	BAZ-105981-02	GUSO ALMIR	M	25.05.1969	TRAVNIK	HILMO	07.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
180	BAZ-109361-01	GUSO ASIM	M	24.02.1965	DRINSKO-VISEGRAD	TAIB	24.05.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Muslim
181	BAZ-107188-01	GUSO ELVEDIN		27.09.1973		RASID	17.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
182	BAZ-107537-01	GUSO HAJRUDIN	M	18.08.1961	DRINSKO - VISEGRAD	TAIB	22.05.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Unknown
183	BAZ-105981-01	GUSO HILMO	M	28.08.1937	VISEGRAD	MEHO	07.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
184	BAZ-108588-01	GUSO HILMO	M	--.--.1934	DRINSKO - VISEGRAD	LATIF	--.06.1992	VUCINE	VISEGRAD	Muslim
185	BAZ-108542-02	GUSO MIRSAD	M	28.01.1959	DRINSKO-VISEGRAD	HALIL	27.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
186	BAZ-108588-02	GUSO MULAIM	M	--.--.1953	VISEGRAD	HILMO	--.06.1992	VUCINE	VISEGRAD	Unknown
187	BAS-003372-01	GUSO RAMIZ	M	04.09.1955	VISEGRAD	HAJRAN	01.06.1992	BAN POLJE	VISEGRAD	Muslim
188	BAZ-108284-01	GUSO SABAN	M	10.05.1932	DRINSKO-VISEGRAD	HUSO	23.05.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Muslim
189	BAZ-314505-02	GUSO SALKO	M	12.12.1936	DRINSKO - VISEGRAD	SABIT	24.05.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Muslim
190	BAZ-314505-01	GUSO SENAD	M	01.07.1974	DRINSKO - VISEGRAD	SALKO	24.05.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Muslim
191	BAZ-108542-01	GUSO SEVAL	M	04.09.1955	DRINSKO-VISEGRAD	HALIL	02.06.1992	PIJAVICE	VISEGRAD	Muslim
192	BAZ-109003-01	HADZIC ALMIR	M	05.05.1977	DRINSKO - VISEGRAD	MUSTAFA	18.06.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Muslim

Izvod iz Spiska nestalih lica u Bosni Hercegovini koji je sačinio MKCK 2005. godine : Nestali u opštini Višegrad

No.	ICRC Number	Name of the sought person	Sex	Date and place of birth		Father's name	Date and place of disappearance		Opstina	Ethnicity*
193	BAS-001545-04	HADZIC ELMA		00.00.1985		ESAD	11.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
194	BAZ-104553-01	HADZIC HUSO	M	01.04.1947	JAROVLJE - VLASENICA	SALKO	19.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
195	BAZ-109003-02	HADZIC MUSTAFA	M	--.--.1939	DRINSKO - VISEGRAD	IBRAHIM	18.06.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Muslim
196	BAZ-109792-01	HADZIC SALKO	M	25.04.1934	DRINSKO - VISEGRAD	IBRAHIM	28.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
197	BAZ-100362-01	HADZIHALILOVIC EMINA	F	01.01.1958	DUSCE - VISEGRAD	ZUKIC SAIT	14.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
198	BAZ-100362-02	HADZIHALILOVIC JASMIN	M	29.01.1979	VISEGRAD	FAIK	14.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
199	BAZ-100362-03	HADZIHALILOVIC NERMIN	M	22.03.1981	VISEGRAD	FAIK	14.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
200	BAZ-107196-01	HAJDAREVIC ESAD	M	07.03.1951	VISEGRAD	ZAIM	16.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
201	BAZ-108408-02	HAJDAREVIC HABIB	M	--.--.1920	DOBRUN - VISEGRAD	IMSIR	16.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
202	BAZ-109125-01	HAJDAREVIC HANIFA	F	15.03.1926	DOBRUN-VISEGRAD	HUSEIN	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
203	BAZ-107536-01	HAJDAREVIC ISMET		20.05.1940		CAMIL	14.06.1992	DOBRUN	VISEGRAD	Muslim
204	BAZ-108092-01	HAJDAREVIC MUNIB	M	18.12.1938	DOBRUN - VISEGRAD	ZAIM	03.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
205	BAZ-108408-01	HAJDAREVIC SALKO	M	01.05.1954	DOBRUN - VISEGRAD	HABIB	16.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
206	BAS-001641-01	HAJDAREVIC SUADA	F	29.11.1954	KAHRIMANOVICI - SOKOLAC	EMIN	20.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
207	BAZ-108875-01	HAJDARPASIC HATIDZA	F	20.11.1940	VISEGRAD	IBRISIM KASAPOVIC	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
208	BAZ-108875-02	HAJDARPASIC MURAT		15.02.1934		OSMO	00.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
209	BAZ-109198-01	HALILOVIC AHMET	M	13.08.1930	SASE - VISEGRAD	OSMAN HALILOVIC	26.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
210	BAZ-104388-02	HALILOVIC ENES	M	30.04.1963	SASE - VISEGRAD	MUJO	13.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
211	BAZ-106799-01	HALILOVIC HAJRA	F	21.10.1951	NOVOSEOCI - FOCA	ZGALJ	--.06.1992	SASE	VISEGRAD	Unknown
212	BAZ-100257-01	HALILOVIC MEHO	M	08.03.1938	VISEGRAD	JUSUF	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
213	BAZ-104388-01	HALILOVIC MUJO	M	08.11.1941	SASE - VISEGRAD	OSMAN	20.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
214	BAZ-101696-01	HALILOVIC NAZIF	M	--.--.1907	SIP - VISEGRAD	SALKO	15.05.1992	SIP	VISEGRAD	Unknown
215	BAZ-107660-03	HASECIC ALMA	F	19.05.1982	VISEGRAD	REMZO	19.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
216	BAZ-105194-01	HASECIC HANA	F	--.--.1937	ORAHOVCI - VISEGRAD	MUSAN CATO	--.04.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
217	BAZ-107660-01	HASECIC NERMIN	M	27.04.1977	VISEGRAD	REMZO	19.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
218	BAZ-107660-02	HASECIC VEZIMA	F	--.--.1952	DOBRUN - VISEGRAD	OSMAN DEMIR	19.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
219	BAZ-107397-01	HASIC KASIM	M	--.--.1914	DOMANOVICI-CAPLJINA	HASAN	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
220	BAZ-106401-01	HASKIC AVDO	M	--.--.1935	VISEGRAD	SULJO	--.08.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
221	BAZ-106401-02	HASKIC ESMA	F	15.08.1938	DOBRUN-VISEGRAD	SALKO	--.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
222	BAZ-108999-01	HASKIC FERIDA	F	--.--.1958	VISEGRAD	MUJO HASKIC	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
223	BAZ-107362-01	HASKOVIC RIZO	M	--.--.1968	BISTRICA - BIJELO POLJE	HUZEIR	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
224	BAZ-103540-01	HECIMOVIC MUJO	M	13.05.1968	VISEGRAD	DAFIC MUSTAFA	22.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
225	BAZ-107677-01	HECIMOVIC MURAT	M	20.05.1930	VISEGRAD	MUSTAFA	06.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
226	BAZ-108548-01	HECO MEHMED	M	29.10.1966	VISEGRAD	ADEM	29.10.1992	D. LIJESKA	VISEGRAD	Muslim
227	BAZ-104613-01	HERCEGLIC SAID	M	--.--.1938	VISEGRAD	NEZIR	11.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Other
228	BAZ-108753-02	HODZIC AJNA		00.00.1942		HASAN	07.07.1992	BABIN POTOK	VISEGRAD	Muslim
229	BAZ-108753-03	HODZIC DZELAL		15.01.1959		ALIJA	16.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
230	BAZ-101795-02	HODZIC EDIN	M	19.08.1972	VISEGRAD	KADRIJA	10.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
231	BAZ-105612-04	HODZIC FATA	F	28.02.1979	VISEGRAD	SALKO	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim

Izvod iz Spiska nestalih lica u Bosni Hercegovini koji je sačinio MKCK 2005. godine : Nestali u opštini Višegrad

No.	ICRC Number	Name of the sought person	Sex	Date and place of birth		Father's name	Date and place of disappearance		Opstina	Ethnicity*
232	BAZ-105612-03	HODZIC FATIMA	F	--.--.1984	TITOVO UZICE	SALKO	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
233	BAZ-110555-01	HODZIC HAMDIJA	M	25.12.1934	VRELO - ZEPA	ABDURAHMAN	19.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
234	BAS-001545-01	HODZIC HASAN		00.00.1928		AVDIJA	11.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
235	BAZ-105612-05	HODZIC IBRAHIM	M	--.--.1982	VISEGRAD	SALKO	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
236	BAZ-110555-02	HODZIC JASMIN		28.04.1961		HAMDIJA	19.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
237	BAZ-101795-01	HODZIC KADRIJA		17.11.1944		HALIL	10.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
238	BAZ-108814-01	HODZIC MUHAMED	M	29.03.1967	DAKOVICI - CAJNICE	BESIR	30.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
239	BAZ-105749-01	HODZIC NIHAD	M	17.12.1971	VISEGRAD	JUSUF	04.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
240	BAS-001545-03	HODZIC NIRMELA		00.00.1985		IBRAHIM	11.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
241	BAZ-105612-01	HODZIC PASIJA	F	12.02.1958	VLAHOVICI-VISEGRAD	REDZO JUNUZOVIC	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
242	BAS-001545-02	HODZIC SABIHA		00.00.1964		SABAN	11.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
243	BAZ-105731-02	HODZIC SALKO	M	30.03.1955	ZLIJEB - VISEGRAD	OSMAN	03.06.1992	RODIC BRDO	VISEGRAD	Muslim
244	BAZ-105731-01	HODZIC SELIM	M	07.03.1959	ZLIJEB - VISEGRAD	OSMAN	03.06.1992	RODIC BRDO	VISEGRAD	Muslim
245	BAZ-108629-01	HOTA ABDULAH	M	--.--.1914	BLAZ - VISEGRAD	SELIM	--.06.1992	BLAZ	VISEGRAD	Muslim
246	BAZ-105195-01	HOTA ESAD	M	07.04.1958	VISEGRAD	HUSO	16.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
247	BAZ-107373-01	HOTA FIKRETA	F	15.02.1964	SIP-VISEGRAD	OMRAN	14.06.1992	DUSCE	VISEGRAD	Unknown
248	BAZ-108442-01	HOTA HUSO	M	19.03.1931	BLAZ - VISEGRAD	FEHIM	10.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
249	BAZ-108442-02	HOTA MIRSAD	M	07.04.1958	VISEGRAD	HUSO	10.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
250	BAZ-109433-01	HRUSTIC BESIR	M	25.05.1930	DOBRUN - VISEGRAD	MEHO	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
251	BAZ-105878-01	HUBIC EMINA	F	16.06.1976	VISEGRAD	HASAN	09.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
252	BAZ-107248-01	HUBIC MEHMED		01.01.1953		IBRO	23.05.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Muslim
253	BAZ-105938-01	HUREM KEMAL	M	--.--.1961	VISEGRAD	IBRAHIM	17.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
254	BAZ-104375-01	HUSOVIC MUSTAFA	M	--.--.1902	DONJI DUBOVIK - VISEGRAD	SULEJMAN	--.05.1992	D. DUBOVIK	VISEGRAD	Muslim
255	BAZ-111387-02	HUSOVIC RASIM	M	--.--.1905	VISEGRAD	SULEJMAN	05.07.1992	KOSOVO POLJE	VISEGRAD	Muslim
256	BAZ-104375-02	HUSOVIC SULEJMAN	M	--.--.1953	DONJI DUBOVIK	MUSTAFA	--.05.1992	D. DUBOVIK	VISEGRAD	Muslim
257	BAZ-107237-01	IBISEVIC FATIMA	F	28.05.1950	PRESJEKA-VISEGRAD	AHMET CUKOJEVIC	15.07.1992	RODIC BRDO	VISEGRAD	Muslim
258	BAZ-107237-03	IBISEVIC INDIRA	F	06.03.1980	VISEGRAD	ISLAM	15.07.1992	RODIC BRDO	VISEGRAD	Muslim
259	BAZ-107237-02	IBISEVIC NIHAD	M	25.08.1985	VISEGRAD	ISLAM	15.07.1992	RODIC BRDO	VISEGRAD	Muslim
260	BAZ-107534-01	IBISEVIC OSMAN		01.12.1951		VAHID	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
261	BAZ-104468-01	IMAMAGIC AHMED	M	29.04.1964	VISEGRAD	UZEIR	18.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
262	BAZ-104468-02	IMAMAGIC MUHAREM	M	12.05.1956	VISEGRAD	UZEIR	18.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
263	BAZ-109020-01	ISIC EDHEM	M	--.--.1926	DOBRUN-VISEGRAD	IBRO	--.06.1992	DOBRUN	VISEGRAD	Muslim
264	BAZ-108806-01	ISIC SADIK	M	15.02.1955	TITOVO UZICE	SERIF	20.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
265	BAZ-103485-01	JAKUBOVIC BECIR	M	01.05.1947	ZEPA	SEJFO	24.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
266	BAZ-102101-01	JAKUBOVIC RASID	M	31.07.1943	VISEGRAD	SEJFO	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
267	BAZ-102714-01	JAMAK HUSO	M	09.11.1934	DUSCE - VISEGRAD	RASID	--.08.1992	DUSCE	VISEGRAD	Muslim
268	BAZ-108735-01	JAMAK JUSUF	M	--.--.1923	DUSCE - VISEGRAD	SALKO	15.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
269	BAZ-103430-01	JAMAK ZEJFA	F	25.02.1938	POVJESTACA - VISEGRAD	SACIR USTAMUJIC	13.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
270	BAZ-108544-02	JASAREVIC ASIM	M	15.04.1954	VISEGRAD	SABAN	--.04.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim

Izvod iz Spiska nestalih lica u Bosni Hercegovini koji je sačinio MKCK 2005. godine : Nestali u opštini Višegrad

No.	ICRC Number	Name of the sought person	Sex	Date and place of birth		Father's name	Date and place of disappearance		Opstina	Ethnicity*
271	BAZ-108956-03	JASAREVIC HAJDAR	M	--.--.1956	SASE-VISEGRAD	MUJO	--.06.1992	SASE	VISEGRAD	Muslim
272	BAZ-102599-01	JASAREVIC HANIFA	M	--.--.1928	CRNCA - VISEGRAD	MEHO	20.06.1992	SASE	VISEGRAD	Muslim
273	BAZ-108544-01	JASAREVIC MUHAMED	M	09.03.1976	SARAJEVO	ASIM	--.04.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
274	BAZ-102599-02	JASAREVIC RESID	M	--.--.1918	SASE - VISEGRAD	RESO	20.06.1992	SASE	VISEGRAD	Muslim
275	BAZ-102599-03	JASAREVIC SEFIK	M	--.--.1960	SASE - VISEGRAD	RESID	20.06.1992	SASE	VISEGRAD	Muslim
276	BAZ-108956-02	JASAREVIC SENAD	M	--.--.1954	SASE-VISEGRAD	MUJO	--.06.1992	SASE	VISEGRAD	Muslim
277	BAZ-108956-01	JASAREVIC ZARFA	F	--.--.1931	CRNCA-VISEGRAD	CAMIL NALO	--.06.1992	SASE	VISEGRAD	Unknown
278	BAZ-105612-06	JUNUZOVIC HAMED		01.01.1956		REDZO	03.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
279	BAZ-104459-01	JUSIC HASAN	M	--.--.1949	VISEGRAD	PASAN	18.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
280	BAZ-108715-01	JUSIC SELIM	M	20.11.1938	VISEGRAD	PASAN	10.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
281	BAZ-103430-03	KABAKLIJA HATIDZA	F	13.06.1932	DUSCE - VISEGRAD	SULJO JAMAK	13.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
282	BAZ-111364-01	KADRIC AHMO	M	21.06.1952	KAOSTICE - VISEGRAD	ZEJNIL	26.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
283	BAZ-102096-01	KADRIC ISMET	M	--.--.1956	VISEGRAD	ESAD	10.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
284	BAZ-108848-01	KADRIC MUHAMED	M	07.06.1958	POKREVENIK-ROGATICA	NEZIR	08.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
285	BAZ-105937-01	KADRIC MUSTAFA		00.00.1939		RAMO	30.05.1992	BAN POLJE	VISEGRAD	Muslim
286	BAZ-106842-01	KADRIC SAHMAN		09.10.1943		RAMO	30.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
287	BAZ-108580-01	KADRIC SINAN	M	24.04.1961	HLADILJE-GORAZDE	HADZO	28.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
288	BAZ-309541-01	KAHRIMAN ABDULAH	M	--.--.1968	DUSCE - VISEGRAD	HASAN	15.08.1993	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
289	BAZ-102715-01	KAHRIMAN DERVO	M	--.--.1938	PRELOVO - VISEGRAD	HALIL	30.04.1992	BARIMO	VISEGRAD	Muslim
290	BAZ-112441-01	KAHRIMAN EKREM		00.00.1957		JAKUP	12.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
291	BAZ-110655-01	KAHRIMAN JAKUP	M	--.--.1921	ORAHOVICE - VISEGRAD	RAMO	12.06.1992	DUSCE	VISEGRAD	Muslim
292	BAZ-108098-01	KARAHODZIC RASIM	M	20.06.1956	VELJI LUG	HAMED	18.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
293	BAZ-101884-01	KARAHODZIC SABIT	M	25.05.1959	KLASNIK - VISEGRAD	NESIB	22.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
294	BAZ-105288-01	KARAMAN ESAD		30.12.1960		IBRAHIM	17.04.1992	BOSANSKA JAGODINA	VISEGRAD	Muslim
295	BAZ-107386-02	KARAMAN FIKRET		00.12.1948		ABID	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
296	BAZ-108581-01	KARAMAN HASAN		12.05.1967		HAMED	14.06.1992	SMRIJECJE	VISEGRAD	Muslim
297	BAZ-106042-01	KARAMAN RAMIZ	M	05.07.1950	SMRIJECJE-VISEGRAD	HAMED	09.07.1992	DUSCE	VISEGRAD	Muslim
298	BAZ-102637-01	KARAMAN SAFET	M	29.11.1949	OKRUGLA - VISEGRAD	MUSTAFA	02.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
299	BAZ-107386-01	KARAMAN SAFET		20.09.1969		JUSUF	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
300	BAZ-108476-01	KARAMAN ZARIF		00.00.1932		SABIT	14.06.1992	SMRIJECJE	VISEGRAD	Muslim
301	BAZ-107070-01	KARCIC EDIN	M	14.05.1965	VISEGRAD	ISMET	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
302	BAZ-106121-01	KARCIC IBRAHIM	M	--.--.1946	VISEGRAD	SACIR	11.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
303	BAZ-107070-03	KARCIC ISMET	M	06.04.1941	VISEGRAD	IBRAHIM	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
304	BAZ-108628-01	KARCIC NEDZAD	M	30.06.1967	VISEGRAD	JUSUF	16.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
305	BAZ-109612-03	KARCIC SEVALA	F	15.01.1941	VISEGRAD	MEHMED KARCIC	20.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
306	BAZ-107070-02	KARCIC TIFA	F	08.12.1942	DOBRUN-VISEGRAD	IBRISIM MUHIC	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
307	BAZ-107072-01	KARIC RAMIZ	M	--.--.1945	VRLAZIJE-ROGATICA	KARIC HALIL	--.07.1992	DOBRUN	VISEGRAD	Unknown
308	BAZ-101870-01	KARISIK AHMET	M	27.06.1928	VISEGRAD	IBRAHIM	12.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
309	BAS-003351-02	KARISIK CAMKA	F	20.11.1980	VISEGRAD	AHMO KARISIK	23.06.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Unknown

Izvod iz Spiska nestalih lica u Bosni Hercegovini koji je sačinio MKCK 2005. godine : Nestali u opštini Višegrad

No.	ICRC Number	Name of the sought person	Sex	Date and place of birth		Father's name	Date and place of disappearance		Opstina	Ethnicity*
310	BAS-003351-01	KARISIK FATA	F	--.--.1964	PALJEVICI - DRINJACA - ZVORNIK	ABID MEHMEDOVIC	23.06.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Unknown
311	BAZ-103007-04	KARISIK NIHAD	M	25.01.1988	MUSICI - VISEGRAD	SEAD	17.05.1992	MUSICI	VISEGRAD	Unknown
312	BAZ-109207-01	KARISIK OMER	M	--.--.1958	KUKA-VISEGRAD	IBRAHIM	--.04.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
313	BAZ-103007-03	KARISIK ZLATA	F	10.05.1961	MUSICI - VISEGRAD	SABIT BOSNO	17.05.1992	MUSICI	VISEGRAD	Unknown
314	BAZ-108451-01	KASAPOVIC AHMET	M	05.04.1954	MIRLOVICI - VISEGRAD	ALIJA	10.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
315	BAZ-108916-01	KASAPOVIC ASIM		17.02.1945		HASAN	25.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
316	BAZ-104858-02	KASAPOVIC DZEMAL	M	25.03.1967	VISEGRAD	ALIJA	02.12.1992	VISEGRADSKA BANJA	VISEGRAD	Muslim
317	BAZ-102686-01	KASAPOVIC HILMO	M	--.--.1938	ZANOZJE - VISEGRAD	DULBO	15.06.1992	SECE KARISIKA	VISEGRAD	Muslim
318	BAZ-104505-01	KASAPOVIC MITHAD	M	30.07.1965	VISEGRAD	RAGIB	25.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
319	BAZ-104552-01	KASAPOVIC NEZIR	M	--.--.1922	ZANOZJE - VISEGRAD	IBRO	25.05.1992	ZANOZJE	VISEGRAD	Muslim
320	BAZ-102428-01	KASAPOVIC UZEIR	M	10.08.1956	MIRLOVICI - VISEGRAD	ALIJA	12.06.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Muslim
321	BAZ-102686-02	KASAPOVIC ZUHRA	F	--.--.1938	NJUHE - USTIKOLINA	KADRIJA KUNOVAC	15.06.1992	SECE KARISIKA	VISEGRAD	Muslim
322	BAZ-108743-01	KESMER IZET	M	04.07.1962	ZLIJEB - VISEGRAD	IBRAHIM	29.05.1992	MEDEDA	VISEGRAD	Unknown
323	BAZ-109141-01	KLACAR FATIMA	F	01.02.1941	OKRUGLA-VISEGRAD	ZULFO FEHRIC	10.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
324	BAZ-108189-01	KOPIC CAMIL		01.06.1945		HASAN	17.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
325	BAZ-105630-04	KORIC HAJRA	F	19.04.1947	DUSCE - VISEGRAD	HASAN TUFEKCIC	--.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
326	BAZ-109005-01	KOS BEGO	M	--.--.1900	KOS.POLJE-VISEGRAD	IBRO	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
327	BAZ-109005-02	KOS FATA	F	--.--.1924	DUBOVO-VISEGRAD	ARIF SMAJIC	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
328	BAS-003379-01	KOS MULA	F	--.--.1915	VELJI LUG	REDZO MUJKIC	01.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
329	BAZ-108804-01	KOS NAIL	M	--.--.1904	KOSOVO POLJE-VISEGRAD	RAMO	--.07.1992	KOSOVO POLJE	VISEGRAD	Muslim
330	BAZ-108815-01	KOS SALKO	M	04.01.1951	KOSOVO POLJE-VISEGRAD	SULEJMAN	09.08.1992	BARIMO	VISEGRAD	Muslim
331	BAZ-109110-01	KUJOVIC HAJRUDIN		04.12.1972		DULAGA	15.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Other
332	BAZ-105940-01	KULOVIC ZIJAD	M	19.11.1958	RODIC BRDO - VISEGRAD	ZULFO	17.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
333	BAS-002633-01	KUPUS HALIL		00.00.1939		MUSTAFA	00.08.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
334	BAS-003380-01	KUPUS HAMSA	F	--.--.1944	VISEGRAD	AGIC	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
335	BAS-003401-01	KUPUS MIRSAD	M	--.--.1960	VISEGRAD	MUJO	--.04.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
336	BAZ-109398-01	KUPUS MUJO	M	19.05.1930	VISEGRAD	MUSTAFA	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
337	BAS-003257-01	KURSPAHIC AIDA	F	10.05.1979	KORITNIK - VISEGRAD	HIDAJET KURSPAHIC	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
338	BAS-003257-03	KURSPAHIC AJKA	F	--.--.1926	KURTALICI - VISEGRAD	IBRAHIM KURTALIC	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
339	BAZ-108305-01	KURSPAHIC ALIJA	M	--.--.1937	KORITNIK - VISEGRAD	SULJO	11.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
340	BAS-003257-05	KURSPAHIC ALMIR	M	04.08.1980	KORITNIK - VISEGRAD	HIDAJET	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
341	BAZ-106678-01	KURSPAHIC ANER	M	18.01.1982	VISEGRAD	OMER	29.05.1992	DOBRUN	VISEGRAD	Muslim
342	BAZ-106432-01	KURSPAHIC BULA	F	--.--.1934	KORITNIK - VISEGRAD	MUJO HADZIC	17.06.1992	KORITNIK	VISEGRAD	Muslim
343	BAZ-106432-02	KURSPAHIC DZEHVA	F	25.09.1965	BARIMO - VISEGRAD	SMAIL SAMARDZIC	17.06.1992	KORITNIK	VISEGRAD	Unknown
344	BAZ-100713-02	KURSPAHIC FIKRET	M	--.--.1962	KORITNIK - VISEGRAD	HASAN	29.05.1992	DOBRUN	VISEGRAD	Unknown
345	BAZ-105567-01	KURSPAHIC HIDAJET	M	18.11.1957	KORITNIK - VISEGRAD	OSMAN	25.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
346	BAZ-106432-03	KURSPAHIC ISMET	M	30.07.1990	KORITNIK - VISGRAD	FEHRAT	17.06.1992	KORITNIK	VISEGRAD	Muslim
347	BAS-003257-02	KURSPAHIC ISMETA	F	30.04.1960	BRSTANICA - VISEGRAD	MEHO VATRES	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
348	BAZ-106432-04	KURSPAHIC MIRELA	F	27.09.1988	KORITNIK - VISEGRAD	FEHRAT	17.06.1992	KORITNIK	VISEGRAD	Muslim

Izvod iz Spiska nestalih lica u Bosni Hercegovini koji je sačinio MKCK 2005. godine : Nestali u opštini Višegrad

No.	ICRC Number	Name of the sought person	Sex	Date and place of birth		Father's name	Date and place of disappearance		Opstina	Ethnicity*
349	BAZ-108305-03	KURSPAHIC MUNEVERA	F	--.--.1964	KORITNIK-VISEGRAD	ALIJA	11.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
350	BAZ-108305-02	KURSPAHIC MUNIRA	F	--.--.1939	ROGATICA	SERIF HAJDAREVIC	11.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
351	BAZ-100713-01	KURSPAHIC OMER	M	05.06.1957	KORITNIK - VISEGRAD	HASAN	29.05.1992	DOBRUN	VISEGRAD	Muslim
352	BAZ-103199-01	KURSPAHIC OSMAN	M	27.02.1954	KORITNIK - VISEGRAD	HASIB	17.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
353	BAS-003257-04	KURSPAHIC OSMAN	M	--.--.1925	KORITNIK - VISEGRAD	ADEM	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
354	BAZ-915206-02	KURSPAHIC SADETA	F	--.--.1972	POLJE-VISEGRAD	HAMED ALJIC	--.08.1992	KORITNIK	VISEGRAD	Unknown
355	BAZ-110670-01	KURSPAHIC SAKIB		23.03.1963		BECAR	00.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
356	BAS-003257-06	KURSPAHIC VAHID	M	19.11.1981	KORITNIK - VISEGRAD	HIDAJET	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
357	BAS-003391-01	KURTALIC AMIR	M	--.04.1943	VOLJEVICA - BRATUNAC	CAMIL	--.06.1992	SASE	VISEGRAD	Unknown
358	BAZ-109013-01	KURTALIC NIJAZ		20.11.1951		UZEIR	04.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
359	BAZ-107395-01	KURTALIC NURIF	M	--.--.1920	KURTALICI-VISEGRAD	SELIM	20.05.1992	KURTALICI	VISEGRAD	Muslim
360	BAS-000933-01	KURTALIC SALKO	M	02.07.1953	KURTALICI - VISEGRAD	IBRAHIM	25.02.1992	KURTALICI	VISEGRAD	Muslim
361	BAZ-108705-02	KUSTURA ADILA	F	--.--.1931	CRIJEP-VISEGRAD	SALIH ZUNIC	10.05.1992	BREZIJA	VISEGRAD	Muslim
362	BAZ-108266-01	KUSTURA ASIM	M	17.03.1928	ZLATNIK-VISEGRAD	HASAN	20.05.1992	SEGANJE	VISEGRAD	Muslim
363	BAZ-106202-01	KUSTURA AZIZ	M	24.10.1935	DUBOVIK - VISEGRAD	HASAN	28.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
364	BAZ-109952-01	KUSTURA DZEMAL		16.11.1962		OSMAN	18.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
365	BAZ-101873-01	KUSTURA DZEVAD	M	21.08.1960	VISEGRAD	SABAN	17.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
366	BAZ-107535-04	KUSTURA ESAD	M	--.--.1967	VISEGRAD	MEDO	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
367	BAZ-102784-01	KUSTURA FATIMA		00.00.1958		DERVIS	01.05.1992	ZLATNIK	VISEGRAD	Muslim
368	BAZ-108266-02	KUSTURA FATIMA		00.00.1938		MEHO SMAJIC	27.05.1992	ZLATNIK	VISEGRAD	Muslim
369	BAZ-106231-01	KUSTURA HAMED	M	15.01.1929	DOBOVIK - VISEGRAD	HALIL	02.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
370	BAZ-108730-01	KUSTURA HASAN		13.08.1959		IBRAHIM	25.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
371	BAZ-108521-01	KUSTURA IBRAHIM	M	25.10.1950	VISEGRAD	NURIF	20.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
372	BAZ-107133-01	KUSTURA IBRAHIM		08.08.1930		VEJSIL	13.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
373	BAS-001543-01	KUSTURA IBRAHIM		11.01.1955		ISLAM	27.05.1992	ZLATNIK	VISEGRAD	Unknown
374	BAZ-107535-02	KUSTURA MEDO		00.00.1937		MEHO	17.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
375	BAZ-100052-01	KUSTURA MUHAMED		00.06.1965		ALIJA	14.06.1992	D. DUBOVIK	VISEGRAD	Muslim
376	BAZ-109653-01	KUSTURA RAMIZ		20.08.1947		REDZO	02.09.1992	BREZIJA	VISEGRAD	Muslim
377	BAZ-108705-01	KUSTURA REDZO	M	--.--.1925	BREZJE - VISEGRAD	SAHMAN	10.05.1992	BREZIJA	VISEGRAD	Muslim
378	BAZ-107094-01	KUSTURA SAFET	M	30.03.1955	VISEGRAD	IBRAHIM	13.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
379	BAZ-107535-03	KUSTURA SEVALA	F	--.--.1937	VISEGRAD	IBRO KASAPOVIC	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
380	BAZ-102784-02	KUSTURA SUHRA		00.00.1915		HAJDAR SALIHOVIC	01.05.1992	ZLATNIK	VISEGRAD	Muslim
381	BAZ-108675-02	KUSTURA SULEJMAN	M	--.--.1955	BREZJE - VISEGRAD	LATF	14.07.1992	BAN POLJE	VISEGRAD	Unknown
382	BAZ-107535-01	KUSTURA ZAIM		27.09.1963		MEDO	14.06.1992	D. DUBOVIK	VISEGRAD	Muslim
383	BAZ-107862-02	LEPIR NURA	F	13.05.1939	KOZJA LUKA - FOCA	HUSO BARUCIJA	--.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
384	BAZ-107862-01	LEPIR ZIJAD	M	22.04.1964	STRGACINA - RUDO	JAKUB	28.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
385	BAZ-108461-01	LIPA ALMIR	M	02.03.1961	VISEGRAD	ASIM	20.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
386	BAZ-109220-02	LIPA HAMLET	M	09.12.1959	VISEGRAD	ASIM	05.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
387	BAZ-109220-01	LIPA NASIHA	F	03.05.1933	VISEGRAD	ABDULAH MUJEZINOVIC	05.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Other

Izvod iz Spiska nestalih lica u Bosni Hercegovini koji je sačinio MKCK 2005. godine : Nestali u opštini Višegrad

No.	ICRC Number	Name of the sought person	Sex	Date and place of birth		Father's name	Date and place of disappearance		Opstina	Ethnicity*
388	BAZ-102102-01	LONCAR FAJKO	M	14.09.1963	RODIC BRDO - VISEGRAD	ADIF	17.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
389	BAS-004518-01	LONCARIC RUDOLF	M	15.09.1962	VISEGRAD	SIMUN	12.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
390	BAZ-104406-01	LOSIC IBRAHIM	M	15.05.1931	RUTENOVICI	MEHO	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
391	BAZ-109426-01	LOSIC MUJO	M	02.01.1955	RUTENOVICI - VISEGRAD	IBRAHIM	18.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
392	BAZ-103116-01	MALAGIC LUTVIJA	F	--.--.1968	SELISTA - BRATUNAC	MEHMED	11.04.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Other
393	BAZ-106815-01	MALUHIC KEMAL	M	06.09.1965	VISEGRAD	RASIM	26.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
394	BAZ-107190-01	MALUHIJA MEHMED	M	09.09.1946	VISEGRAD	MUJO	17.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
395	BAZ-100259-02	MAMELEDZIJA ESAD	M	--.--.1963	KABERNIK - VISEGRAD	OSMAN	15.05.1992	KABERNIK	VISEGRAD	Muslim
396	BAZ-100259-01	MAMELEDZIJA MIRSAD	M	--.--.1958	KABERNIK - VISEGRAD	OSMAN	21.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
397	BAZ-105931-01	MAMELEDZIJA SABIT	M	21.12.1936	KABERNIK - VISEGRAD	AVDO	18.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
398	BAZ-104368-01	MANGAFIC HAMDO	M	15.08.1949	SARAJEVO	IBRAHIM	--.06.1992	SASE	VISEGRAD	Muslim
399	BAZ-109010-03	MASLO ADEM	M	02.08.1939	BOGDASICI - VISEGRAD	IBRAHIM	12.06.1992	BAN POLJE	VISEGRAD	Muslim
400	BAZ-106087-01	MASLO CAMIL	M	25.10.1949	VISEGRAD	IBRAHIM	20.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
401	BAZ-102415-01	MEDIC EDIN	M	04.08.1970	VISEGRAD	SABIT	11.05.1992	OKOLISTE	VISEGRAD	Muslim
402	BAZ-109049-01	MEDUSELJAC AVDULAH	M	10.01.1926	DUBOVO-VISEGRAD	AVDO	15.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
403	BAZ-107860-01	MEDUSELJAC IBRAHIM	M	01.06.1941	BABIN POTOK - VISEGRAD	DEMAIL	01.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
404	BAZ-105703-01	MEDUSELJAC MASA	F	26.05.1935	BABIN POTOK - VISEGRAD	RASIM	15.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
405	BAZ-105703-02	MEDUSELJAC MUNEVER	M	18.07.1989	VISEGRAD	SAHIN	15.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
406	BAZ-109340-01	MEDUSELJAC MUNIBA	F	--.--.1952	KAOSTICE-VISEGRAD	NEZIR JELIC	--.05.1992	RODIC BRDO	VISEGRAD	Muslim
407	BAZ-106951-02	MEMISEVIC ABDULAH	M	27.01.1952	OMERAGICI-VISEGRAD	FEHIM	29.07.1992	HRANJEVAC	VISEGRAD	Muslim
408	BAZ-103201-01	MEMISEVIC ALMEDIN	M	23.09.1990	PRELOVO - VISEGRAD	MEHMED	--.06.1992	PRELOVO	VISEGRAD	Muslim
409	BAZ-103201-02	MEMISEVIC ALMEDINA	F	11.08.1973	PRELOVO - VISEGRAD	MEHMED	--.06.1992	PRELOVO	VISEGRAD	Muslim
410	BAS-003370-02	MEMISEVIC DEVLA	F	--.--.1934	KUKA-PRELOVO-VISEGRAD	MEHO SABANOVIC	26.06.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Unknown
411	BAS-003370-01	MEMISEVIC EMINA	F	22.07.1958	PRELOVO - VISEGRAD	OSMAN MEMISEVIC	26.06.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Muslim
412	BAZ-102596-01	MEMISEVIC HABIB	M	07.01.1943	OMERAGICI - VISEGRAD	JUSUF	21.05.1992	PRELOVO	VISEGRAD	Muslim
413	BAS-000890-01	MEMISEVIC KASIM	M	16.03.1923	DRINSKO - VISEGRAD	HALIL	--.05.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Muslim
414	BAZ-105569-02	MEMISEVIC RASIM	M	--.--.1936	VISEGRAD	MEHMED	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
415	BAZ-105569-01	MEMISEVIC VAHIDA	F	--.--.1937	SIP - VISEGRAD	EJUB AVDIC	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
416	BAZ-103201-03	MEMISEVIC VASVIJA	F	19.09.1953	ZAGRA - VISEGRAD	RASIM MUTAPCIC	--.06.1992	PRELOVO	VISEGRAD	Muslim
417	BAZ-108695-03	MENZILOVIC ADMIR	M	16.06.1986	VISEGRAD	SALKO	11.06.1992	PRELOVO	VISEGRAD	Muslim
418	BAZ-108695-02	MENZILOVIC AJKA	F	03.05.1953	KUKA - VISEGRAD	MEHMED KARISIK	11.06.1992	PRELOVO	VISEGRAD	Muslim
419	BAZ-108097-01	MENZILOVIC HAMED	M	10.10.1952	MENZILOVICI-PRELOVO	BEHADIL	01.06.1992	PRELOVO	VISEGRAD	Muslim
420	BAZ-108606-01	MENZILOVIC OMER		15.10.1939		HUSEIN	14.06.1992	MENZILOVICI	VISEGRAD	Muslim
421	BAZ-108695-01	MENZILOVIC SALKO	M	12.04.1947	MENZILOVICI	IBRO	08.07.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Muslim
422	BAZ-108695-04	MENZILOVIC SELINA	F	11.07.1978	VISEGRAD	SALKO	11.06.1992	PRELOVO	VISEGRAD	Muslim
423	BAZ-106984-01	MENZILOVIC SUVAD	M	--.--.1968	PRELOVO-VISEGRAD	HUSO	22.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
424	BAZ-108964-02	MESANOVIC HAJRA	F	15.01.1931	VISEGRAD	SULJO ZULCIC	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
425	BAZ-106107-01	MESANOVIC IDRIZ	M	13.06.1969	VISEGRAD	AZIZ	23.05.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Muslim
426	BAZ-108964-01	MESANOVIC MEHO	M	04.04.1924	DRINSKO-VISEGRAD	SULJO	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim

Izvod iz Spiska nestalih lica u Bosni Hercegovini koji je sačinio MKCK 2005. godine : Nestali u opštini Višegrad

No.	ICRC Number	Name of the sought person	Sex	Date and place of birth		Father's name	Date and place of disappearance		Opstina	Ethnicity*
427	BAZ-108964-03	MESANOVIC MIDHAT	M	11.09.1958	VISEGRAD	MEHO	03.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Other
428	BAZ-106107-02	MESANOVIC RAMIZ	M	05.01.1972	VISEGRAD	AZIZ	23.05.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Muslim
429	BAZ-102643-01	MESANOVIC RAMIZ	M	03.11.1971	DRINSKO - VISEGRAD	RAMO	24.05.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Muslim
430	BAZ-103432-01	MIRVIC MIRSAD	M	16.07.1965	VISEGRAD	NEZIR	25.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
431	BAZ-109157-01	MIRVIC MUHAMED		10.11.1945		HASIB	00.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
432	BAZ-108928-02	MRDIC MEHMED		17.03.1969		AVDO	15.05.1992	BAN POLJE	VISEGRAD	Muslim
433	BAZ-108928-01	MRDIC OSMAN	M	24.09.1965	VISEGRAD	AVDO	07.06.1992	BAN POLJE	VISEGRAD	Muslim
434	BAZ-108409-01	MUCOVSKI RESAD		14.12.1968		AVDIJA	17.06.1992	RODIC BRDO	VISEGRAD	Muslim
435	BAS-002586-01	MUHAREMOVIC HAKIJA	M	09.11.1950	DIPI - VISEGRAD	SABRIJA	21.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
436	BAZ-302139-01	MUHAREMOVIC NUSRET	M	22.01.1956	MEDEDA - VISEGRAD	NURKO	07.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
437	BAZ-107341-01	MUHIC ADIL	M	24.06.1950	MEDEDA - VISEGRAD	RASIM	25.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
438	BAS-003352-01	MUHIC SAKIB	M	04.02.1971	DOBRUN - VISEGRAD	ZAIM	30.08.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
439	BAZ-108781-01	MUHIC SENAD	M	09.04.1959	DOBRUN - VISEGRAD	MUJO	10.04.1992	DOBRUN	VISEGRAD	Muslim
440	BAZ-109016-01	MUJEZINOVIC AJKA	M	--.08.1930	G.GOSTILJA-VISEGRAD	SALKO CAKO	28.07.1992	BABIN POTOK	VISEGRAD	Muslim
441	BAZ-108675-01	MUJEZINOVIC DERVISA	F	--.--.1926	VELATOVO-VISEGRAD	MUJO OMEROVIC	15.07.1992	BABIN POTOK	VISEGRAD	Muslim
442	BAZ-107372-01	MUJKIC HAJRUDIN		18.11.1958		SALKO	17.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
443	BAS-003390-02	MUJKIC IZETA	F	--.--.1930	PRESJEKA - VISEGRAD	SAHIN SUCESKA	--.05.1992	VUCINE	VISEGRAD	Unknown
444	BAZ-102417-01	MUJKIC KEMAL	M	05.08.1955	DOBRUN - VISEGRAD	IBRAHIM	28.05.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Muslim
445	BAZ-108070-01	MULAHASIC MEDO	M	--.04.1930	VISEGRAD	SALKAN	25.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
446	BAZ-110190-01	MULAHASIC RIZAH	M	15.03.1938	VISEGRAD	RASID	20.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
447	BAZ-108070-02	MULAHASIC SEVALA	F	--.10.1956	VISEGRAD	HAMID BECIROVIC	25.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
448	BAZ-101875-02	MULAOMEROVIC HAMED		00.00.1940		MUSTAFA	25.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
449	BAZ-101875-01	MULAOMEROVIC MUSTAFA		29.05.1970		HAMED MULAOMEROVIC	25.05.1992	KABERNIK	VISEGRAD	Unknown
450	BAZ-109849-02	MUNIC MEHO	M	10.06.1929	MEREMISLJE-VISEGRAD	SULJO	15.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
451	BAZ-316306-01	MUNIKOZA IBRAHIM		01.01.1961		MUJO	00.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
452	BAZ-108667-01	MURATOVIC MAGBULA	F	28.06.1914	RAKITNICA-ROGATICA	SEMSO TANKOVIC	--.04.1992	BREZJE	VISEGRAD	Unknown
453	BAZ-109014-01	MURTIC FATA	F	--.--.1909	M.GOSTILJA-VISEGRAD	ADEM SEHIC	27.06.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Muslim
454	BAZ-109014-02	MURTIC FATIMA	F	--.--.1936	TRBUHOVICI - GORAZDE	SECO BAJRAMOVIC	27.06.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Muslim
455	BAZ-111399-01	MURTIC HRUSTEM	M	--.--.1930	VELIKA GOSTILJA - VISEGRAD	BEGO	27.06.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Muslim
456	BAZ-109024-01	MURTIC KASIM	M	--.--.1958	MUSICI-VISEGRAD	SULJO	31.05.1992	MUSICI	VISEGRAD	Muslim
457	BAZ-102603-01	MURTIC MUNIRA	F	--.--.1960	KAMENICA - VISEGRAD	NEZIR DUDEVIC	28.04.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
458	BAZ-111399-02	MURTIC SEVKA	F	--.--.1932	VELIKA GOSTILJA - VISEGRAD	AGAN SABANOVIC	27.06.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Muslim
459	BAZ-105176-01	MUSANOVIC AJKA	F	20.04.1933	PALEZ - VISEGRAD	HAJRAN RAMIC	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
460	BAZ-110316-01	MUSTAFI MUSTAFA	M	--.--.1966	FOCA	MUHAREM	24.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
461	BAZ-107103-01	MUSTAFIC SULJO	M	15.10.1958	OSATICA - SREBRENICA	NURIJA	24.05.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Muslim
462	BAS-001541-01	MUTAPCIC AHMET		30.04.1961		SALKO	27.05.1992	ZLATNIK	VISEGRAD	Muslim
463	BAZ-109144-01	MUTAPCIC HAJRUDIN	M	--.--.1967	TURIJAK-VISEGRAD	HUSEIN	20.06.1992	LIJESKA	VISEGRAD	Muslim
464	BAZ-106518-02	MUTAPCIC HASAN		07.07.1952		ABDULAH	07.06.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Muslim
465	BAZ-103664-01	MUTAPCIC MEDO	M	02.06.1947	TURIJAK - VISEGRAD	ZECO	16.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown

Izvod iz Spiska nestalih lica u Bosni Hercegovini koji je sačinio MKCK 2005. godine : Nestali u opštini Višegrad

No.	ICRC Number	Name of the sought person	Sex	Date and place of birth		Father's name	Date and place of disappearance		Opstina	Ethnicity*
466	BAZ-109144-02	MUTAPCIC MEHMED	M	--.--.1962	TURIJAK-VISEGRAD	HUSEIN	14.09.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Muslim
467	BAZ-106518-01	MUTAPCIC MIRSAD	M	26.07.1975	BABIN POTOK - VISEGRAD	HASAN	07.06.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Muslim
468	BAZ-109448-01	NEZIR JUSUF	M	01.01.1948	IGOCE-FOCA	MASO	16.06.1992	DOBRUN	VISEGRAD	Muslim
469	BAZ-107677-02	NUHANOVIC MIDHAT	M	07.02.1964	VISEGRAD	IBRO	13.06.1992	DUSCE	VISEGRAD	Muslim
470	BAZ-106579-01	NUHANOVIC RASIM		17.09.1950		ASIM	16.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
471	BAZ-102759-01	NUHANOVIC SACIR	M	17.05.1951	DRINSKO - VISEGRAD	SMAJO	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
472	BAZ-102759-02	NUHANOVIC SAMIR	M	07.08.1974	DRINSKO - VISEGRAD	SACIR	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
473	BAZ-105568-01	OGLECEVAC HASAN		00.00.1952		AHMO	04.06.1992	CRNCA	VISEGRAD	Muslim
474	BAZ-105642-01	OGLECEVAC RAMIZ	M	15.08.1954	CURICI - RUDO	AHMO	09.06.1992	CRNCA	VISEGRAD	Muslim
475	BAZ-105734-01	OHRANOVIC MEHO	M	06.12.1963	KLASNIK-VISEGRAD	AHMET	25.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
476	BAZ-111399-04	OMERAGIC ERVIN	M	--.02.1992	VISEGRAD	FADIL OMERAGIC	27.06.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Muslim
477	BAZ-105620-01	OMERAGIC MURAT	M	--.--.1962	BODEZNIK - VISEGRAD	RASID	08.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
478	BAZ-111399-03	OMERAGIC SUHRA	F	10.10.1962	VELIKA GOSTILJA - VISEGRAD	HRUSTEM	27.06.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Muslim
479	BAZ-108913-02	OMEROVIC AHMET	M	--.--.1969	VISEGRAD	HIMZO	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
480	BAZ-104455-01	OMEROVIC DERVIS	M	06.09.1954	BOSANSKA JAGODINA	DURMO	--.06.1992	DOBRUN	VISEGRAD	Muslim
481	BAZ-108528-01	OMEROVIC ERMIN	M	--.--.1969	DUSCE - VISEGRAD	SULJO	13.06.1992	MEREMISLJE	VISEGRAD	Muslim
482	BAZ-108913-01	OMEROVIC HIMZO	M	--.--.1932	DRINSKO-VISEGRAD	FEHIM	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
483	BAZ-107066-02	OMEROVIC MEHMED	M	--.--.1926	VELATOVO-VISEGRAD	HAMED	02.06.1992	BABIN POTOK	VISEGRAD	Muslim
484	BAZ-108295-01	OMEROVIC MEHO		15.08.1937		HAMED	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
485	BAZ-109855-03	OMEROVIC NERMIN	M	--.--.1967	UNISTA-VISEGRAD	SULJO	02.05.1992	UNISTA	VISEGRAD	Unknown
486	BAZ-109021-01	OMEROVIC RABIJA	F	--.--.1907	MEDUSELJE-VISEGRAD	ARNAUTOVIC	--.06.1992	SEGANJE	VISEGRAD	Unknown
487	BAZ-108836-01	OMEROVIC RASIM	M	13.03.1949	VISEGRAD	MEHO	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
488	BAZ-102104-01	OMEROVIC SALKO		10.03.1949		ZAJKO	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
489	BAZ-107150-01	OMEROVIC ZIHNIJA	M	15.02.1953	DRINSKO - VISEGRAD	OMEROVIC HASIB	01.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
490	BAZ-107715-02	OMERSPAHIC AGONJA	M	24.05.1954	GODENJE - HAN PIJESAK	AGO	05.08.1995	KLASNIK	VISEGRAD	Unknown
491	BAZ-107715-01	OMERSPAHIC BELMIR	M	07.03.1978	GODENJE - HAN PIJESAK	AGONJA	05.08.1995	KLASNIK	VISEGRAD	Unknown
492	HRZ-019004-02	OPRASIC HAMED	M	10.10.1945	VISEGRAD	HIMZO	25.05.1992	OKRUGLA	VISEGRAD	Muslim
493	HRZ-019004-01	OPRASIC HIMZO	M	01.07.1983	FOCA	HAMED	17.07.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Muslim
494	BAZ-108941-01	OSMANBEGOVIC NAIL	M	03.03.1928	ZLIJEB - VISEGRAD	MALIC	01.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
495	BAZ-104362-01	PAJO NEZIR	M	--.--.1933	MEDEDA - VISEGRAD	HASIM	20.04.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
496	BAS-002873-01	PASALIC FATIMA	F	--.--.1934	BOSANSKA KRUPA	MUHAREM	--.--.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
497	BAZ-109147-01	PECIKOZA REMZIJA	M	17.07.1960	VELIKA GOSTILJA	HASAN PECIKOZA	--.05.1992	DUSCE	VISEGRAD	Muslim
498	BAZ-106233-02	PESIC STEVAN		27.07.1938		BOZO	12.04.1993	MEDEDA	VISEGRAD	Unknown
499	BAZ-108844-01	PIRIC CAMIL	M	02.10.1936	MENZILOVICI-VISEGRAD	HASAN	18.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
500	BAZ-108942-01	PJEVO KADRIJA	M	10.12.1962	M.GOSTILJA-VISEGRAD	MUHAREM	12.07.1992	MALA GOSTILJA	VISEGRAD	Muslim
501	BAZ-106679-01	PJEVO NERMIN	M	31.01.1973	KAMENICA-VISEGRAD	MUHAREM	26.07.1995	DOBRUN	VISEGRAD	Other
502	BAS-003503-01	PJEVO NEZIR	M	--.--.1949	KAMENICA-VISEGRAD	MEHO	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
503	BAS-003503-02	PJEVO SEAD	M	01.01.1973	VISEGRAD	NEZIR	13.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
504	BAZ-108963-02	PODZIC CAMKA	F	19.04.1959	HOLIJACI-VISEGRAD	MEHMED DZAFIC	15.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown

Izvod iz Spiska nestalih lica u Bosni Hercegovini koji je sačinio MKCK 2005. godine : Nestali u opštini Višegrad

No.	ICRC Number	Name of the sought person	Sex	Date and place of birth		Father's name	Date and place of disappearance		Opstina	Ethnicity*
505	BAZ-108963-01	PODZIC HARIS	M	17.08.1988	FOCA	JAKUF	15.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
506	BAZ-105793-02	POLJO ALMIR	M	06.06.1974	VLAHOVICI - VISEGRAD	SEMSO	15.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
507	BAS-003388-02	POLJO JUSO	M	20.08.1967	VLAHOVICI	OMER	22.07.1992	MALA GOSTILJA	VISEGRAD	Unknown
508	BAZ-110034-01	POLJO JUSUF	M	--.--.1920	M.GOSTILJA - VISEGRAD	IBRO	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
509	BAS-003388-03	POLJO RAMIZ	M	--.--.1971	VLAHOVICI	IDRIZ	22.07.1992	MALA GOSTILJA	VISEGRAD	Unknown
510	BAZ-101827-01	POLJO RAMIZ	M	21.05.1954	VLAHOVICI - VISEGRAD	MUSTAFA	27.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
511	BAS-003388-01	POLJO RAMO	M	09.01.1965	VLAHOVICI	OMER	22.07.1992	MALA GOSTILJA	VISEGRAD	Muslim
512	BAZ-108534-02	POLJO SEMSO	M	--.--.1923	STARA GORA	HASAN	15.07.1992	BABIN POTOK	VISEGRAD	Muslim
513	BAZ-105793-01	POLJO SEMSO	M	--.--.1952	VLAHOVICI - VISEGRAD	MUAHREM	26.06.1992	VUCINE	VISEGRAD	Muslim
514	BAZ-108534-01	POLJO ZINETA	F	--.--.1923	DONJI DUBOVIK	SALKO HUSOVIC	15.07.1992	BABIN POTOK	VISEGRAD	Muslim
515	BAZ-107656-01	PRIBISIC OSMAN	M	11.08.1964	STRGACINA - RUDO	EDHEM	05.09.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Muslim
516	BAZ-108968-01	RACIC HIDIN	M	09.09.1973	VISEGRAD	HASAN	26.05.1992	BOSANSKA JAGODINA	VISEGRAD	Muslim
517	BAZ-103750-01	RACIC SMAJO	M	--.--.1964	VISEGRAD		16.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
518	BAZ-107200-01	RADMILOVIC MIRSAD	M	17.12.1956	RADMILOVICI-GORAZDE	ADEM	07.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
519	BAZ-103548-01	RAMIC ALAGA	M	23.10.1969	PRIPECAK - ROGATICA	EDHEM	13.07.1992	G. GOSTILJA	VISEGRAD	Muslim
520	BAZ-104755-01	RAMIC ESREF	M	12.08.1956	PRIPECAK - ROGATICA	MEHMED	01.08.1995	BOSANSKA JAGODINA	VISEGRAD	Unknown
521	BAZ-109881-01	RAMIC SELIM	M	03.01.1953	VISEGRAD	MUJO	05.11.1992	MEDEDA	VISEGRAD	Muslim
522	BAZ-108617-02	REDZOVIC NAHOD		02.05.1942		SALIH	20.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
523	BAZ-107918-01	REPUH HAMED	M	05.06.1935	REPUSEVICI-VISEGRAD	OMER	13.06.1992	DUSCE	VISEGRAD	Muslim
524	BAZ-100059-01	RIBAC NEDZAD	M	18.09.1963	VISEGRAD	IBRAHIM	22.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
525	BAZ-108946-01	RIZVANOVIC OSMAN	M	06.05.1928	VISEGRAD	ASIM	29.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
526	BAZ-107004-01	SABANIJA DULSA	F	--.09.1952	BOGDASICI - VISEGRAD	HALID SISIC	15.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
527	BAZ-107004-02	SABANIJA ENVER	M	--.--.1974	CRNI VRH - VISEGRAD	SALKO	15.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
528	BAZ-108531-01	SABANIJA MEVZET		07.12.1957		SALIH	15.05.1992	MEREMISLJE	VISEGRAD	Muslim
529	BAZ-107004-03	SABANIJA MUNEVERA	F	--.--.1972	CRNI VRH - VISEGRAD	SALKO	15.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
530	BAZ-108907-02	SABANOVIC BEHIJA	F	--.--.1932	BRCIGOVO - ROGATICA	MAHMUT ALIC	--.06.1992	VELIKA GOSTILJA	VISEGRAD	Muslim
531	BAS-001544-01	SABANOVIC HASIB		02.08.1915		MURAT	18.06.1992	POVJESTACA	VISEGRAD	Muslim
532	BAZ-108737-01	SABANOVIC IBRO	M	--.--.1927	VELIKA GOSTILJA	PASAN	--.07.1992	VELIKA GOSTILJA	VISEGRAD	Muslim
533	BAZ-108907-01	SABANOVIC MEHMED	M	--.--.1934	V.GOSTILJA-VISEGRAD	AGAN	--.06.1992	DOBRUN	VISEGRAD	Muslim
534	BAS-001366-01	SABANOVIC MUSTAFA	M	--.--.1929	VISEGRAD	NURIJA	18.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
535	BAS-003385-01	SABANOVIC NAIL	M	--.--.1920	MALA GOSTILJA	MUSAN	29.05.1992	DUSCE	VISEGRAD	Unknown
536	BAS-001664-01	SABANOVIC NERMIN		06.04.1972		OMER	22.07.1992	MALA GOSTILJA	VISEGRAD	Unknown
537	BAZ-102837-01	SABANOVIC REDZO	M	11.04.1954	KUKA - VISEGRAD	HASIB	17.06.1992	KUKA	VISEGRAD	Muslim
538	BAS-001545-05	SABANOVIC SENAD		00.00.1961		HASIB	11.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
539	BAZ-108907-03	SABANOVIC TIJA	F	--.--.1903	STITAREVO-VISEGRAD	AVDO FEJZIC	--.06.1992	VELIKA GOSTILJA	VISEGRAD	Muslim
540	BAS-003399-01	SADIKOVIC RABIJA	M	12.09.1939	NASELJE SIP	ABID HOTA	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
541	BAZ-108617-03	SAKIC ISMET	M	--.--.1932	VISEGRAD	TAIB	20.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
542	BAZ-108617-01	SAKIC MUSTAFA	M	--.--.1949	VISEGRAD	TAIB	20.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
543	BAZ-103311-01	SAKIC NEDZAD	M	04.05.1951	VISEGRAD	TAIB	17.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim

Izvod iz Spiska nestalih lica u Bosni Hercegovini koji je sačinio MKCK 2005. godine : Nestali u opštini Višegrad

No.	ICRC Number	Name of the sought person	Sex	Date and place of birth		Father's name	Date and place of disappearance		Opstina	Ethnicity*
544	BAZ-105927-01	SALIC BEKTO		00.07.1936		ABID	00.07.1992	KABERNIK	VISEGRAD	Muslim
545	BAZ-104749-01	SALIC HAMED	M	01.05.1940	VISEGRAD	EDHEM	02.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
546	BAZ-102355-01	SALIC MUJO	M	01.09.1972	DRINSKO - VISEGRAD	RASIM	02.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
547	BAZ-108221-01	SALIC RAMIZ	M	01.05.1954	DRINSKO - VISEGRAD	ABID	05.09.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Muslim
548	BAZ-102355-02	SALIC RASIM	M	15.03.1938	DRINSKO - VISEGRAD	ETHEM	02.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
549	BAS-001466-01	SALIC ZAIM	M	--.--.1932	VISEGRAD	MEHO	01.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
550	BAZ-108961-02	SARACEVIC FATIMA	F	--.--.1931	VISEGRAD	MEDO JAMAK	25.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
551	BAZ-108961-01	SARACEVIC MURAT	M	--.--.1933	PRIBOJ	AVDO	25.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
552	BAZ-108602-01	SEHIC BESIMA	F	16.10.1954	MEDEDA-VISEGRAD	ZAHID	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
553	BAZ-109751-02	SEHIC FARUK	M	28.12.1979	VISEGRAD	RASIM	13.06.1992	MUSICI	VISEGRAD	Muslim
554	BAZ-109129-01	SEHIC FAZILA	F	--.--.1918	VELIKA GOSTILJA	MEHMED FERIC	12.07.1992	VELIKA GOSTILJA	VISEGRAD	Muslim
555	BAZ-109751-01	SEHIC KADA	F	31.01.1948	VISEGRAD	HASIB KURSPAHIC	13.06.1992	MUSICI	VISEGRAD	Muslim
556	BAZ-108936-01	SEHIC MUSTAFA	M	--.--.1932	M.GOSTILJA-VISEGRAD	MEHMED	--.06.1992	MALA GOSTILJA	VISEGRAD	Muslim
557	BAZ-108593-01	SEJDIC FAHRIJA	F	--.--.1951	DROKAN - VISEGRAD	IBRO	02.08.1992	DROKAN	VISEGRAD	Unknown
558	BAZ-108549-02	SEJDIC FATA	F	11.03.1894	HRANJEVAC-VISEGRAD	ALISPAHIC MUJO	--.05.1992	KABERNIK	VISEGRAD	Unknown
559	BAZ-108619-01	SELAK ALIJA	M	--.--.1946	PRACA-VISEGRAD	NEZIR	16.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
560	BAZ-108619-02	SELAK NEZIR	M	--.--.1972	VISEGRAD	ALIJA	16.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
561	BAZ-104849-01	SELIMOVIC RAMIZ	M	10.01.1969	STITAREVO - VISEGRAD	OSMAN	06.08.1995	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
562	BAS-003800-01	SELMAN FEJZULAH	M	17.04.1921	U. SKOPSKO	SAIT	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
563	BAS-003800-02	SELMAN SEVKA	F	13.03.1916	BABIN POTOK - VISEGRAD	IBRO MARIC	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
564	BAZ-105885-01	SENDO RASIM	M	--.--.1962	SENDICI - VISEGRAD	MEDO	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
565	BAZ-104316-01	SETA OMER	M	23.07.1954	VISEGRAD	ABID	--.06.1992	DOBRUN	VISEGRAD	Unknown
566	BAZ-108991-01	SETKIC MEHMED	M	--.--.1924	ROHCI-VISEGRAD	HASIM	--.06.1992	ROHCI	VISEGRAD	Muslim
567	BAZ-107742-01	SISIC BAJRO	M	27.03.1968	MEDEDA - VISEGRAD	ADEM	12.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
568	BAZ-104454-01	SISIC HASIB	M	29.09.1965	MEDEDA	HASIM	21.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
569	BAZ-107742-02	SISIC IBRAHIM	M	--.--.1936	MEDEDA - VISEGRAD	IBRO	--.06.1992	VISEGRADSKA BANJA	VISEGRAD	Muslim
570	BAZ-100140-01	SISIC REMZO	M	01.06.1952	MEDEDA - VISEGRAD	OSMAN	--.04.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
571	BAZ-109284-01	SMAJIC ENIZ	M	--.--.1947	DUBOVO - VISEGRAD	OSMAN	--.04.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
572	BAZ-107104-01	SMAJIC FADIL	M	03.01.1960	DUBOVO-VISEGRAD	NEZIR	11.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
573	BAZ-967211-01	SMAJIC KEMAL	M	02.03.1977	DUBOVO-VISEGRAD	SABRIJA	11.08.1995	BOSANSKA JAGODINA	VISEGRAD	Muslim
574	BAZ-100368-01	SMAJIC MUHIDIN	M	03.11.1970	VISEGRAD	MUSAN	19.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
575	BAZ-102777-04	SMAJIC MUSTAFA	M	31.12.1929	VISEGRAD	SALIH	--.08.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
576	BAS-000047-01	SMAJIC MUSTAFA	M	22.09.1972	VISEGRAD	SABRIJA	30.08.1995	MALA GOSTILJA	VISEGRAD	Unknown
577	BAZ-107104-02	SMAJIC NEZIR	M	16.03.1937	DUBOVO - VISEGRAD	ALIJA	14.06.1992	JELASCI	VISEGRAD	Muslim
578	BAZ-102777-03	SMAJIC SALIH	M	11.10.1956	VISEGRAD	MUSTAFA	20.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
579	BAZ-107863-02	SMAJIC SUAD	M	04.04.1958	DOBRUN - VISEGRAD	AVDO	04.04.1992	DOBRUN	VISEGRAD	Muslim
580	BAZ-107104-03	SMAJIC SUMBULA	F	23.04.1938	HOLIJACI - VISEGRAD	MEDO TUROHAN	14.06.1992	JELASCI	VISEGRAD	Muslim
581	BAZ-103430-02	SMAJLOVIC ALMASA	F	15.08.1936	DUSCE - VISEGRAD	SULJO JAMAK	13.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
582	BAZ-106661-01	SMAJLOVIC EDHEM	M	03.12.1959	LASCI-VISEGRAD	SABAN	07.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim

Izvod iz Spiska nestalih lica u Bosni Hercegovini koji je sačinio MKCK 2005. godine : Nestali u opštini Višegrad

No.	ICRC Number	Name of the sought person	Sex	Date and place of birth		Father's name	Date and place of disappearance		Opstina	Ethnicity*
583	BAZ-106112-01	SMAJLOVIC HAJRIJA	F	--.--.1925	FOCA	HALIL HADZIMUSIC	26.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
584	BAZ-106112-03	SMAJLOVIC KEMAL	M	--.01.1977	FOCA- VISEGRAD	SAFET	26.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
585	BAZ-109858-01	SMAJLOVIC MEVLA	F	--.--.1954	DUBOVIK-VISEGRAD	ARIF	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
586	BAZ-106112-04	SMAJLOVIC NESIBA	F	--.--.1954	VISEGRAD	NESIB GLUSEVIC	26.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
587	BAZ-106112-02	SMAJLOVIC SAFET	M	--.07.1955	VISEGRAD	JUSUF	26.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
588	BAZ-106112-05	SMAJLOVIC SENAD	M	--.02.1974	FOCA- VISEGRAD	SAFET	26.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
589	BAZ-104332-01	SOFOVIC HASO	M	23.08.1962	KAOSTICE - VISEGRAD	ARIF	17.05.1992	KAOSTICE	VISEGRAD	Muslim
590	BAS-001367-03	SOFTIC DERVIS	M	--.--.1953	ZLIJEB - VISEGRAD	MEHO	15.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
591	BAS-001367-01	SOFTIC MEHO	M	--.--.1924	ZLIJEB - VISEGRAD	MEHMED	18.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
592	BAS-001367-02	SOFTIC SAMIR		30.01.1975		DERVIS	18.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
593	BAZ-102015-01	SOLAK MUJO	M	10.07.1923	MEDUSELJE - VISEGRAD	SULJO	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
594	BAZ-100182-01	SPAHIC ZULFO	M	--.--.1952	CENGICI - VISEGRAD	JAKUF	--.05.1992	VUCINE	VISEGRAD	Muslim
595	BAZ-107197-01	SUBASIC AISA	F	--.--.1914	DOBRUN-VISEGRAD	OMER HAJDAREVIC	--.08.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Muslim
596	BAS-002456-01	SUBASIC IRMA	F	19.04.1992	GORAZDE	EMIR	--.07.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Unknown
597	BAZ-107197-02	SUBASIC PASAN	M	--.--.1917	BIKAVAC - VISEGRAD	HALIL	--.07.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Muslim
598	BAZ-105630-03	SUBASIC SABAHETA	F	05.11.1964	VISEGRAD	HASAN TUFEKCIC	16.06.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Unknown
599	BAZ-103199-02	SUCESKA HASIB	M	--.--.1934	PRESJEKA - VISEGRAD	HASAN	11.06.1992	KLASNIK	VISEGRAD	Muslim
600	BAZ-103199-03	SUCESKA MEVA	F	--.--.1933	GOSTILJA	SALKO CAKIC	11.06.1992	KLASNIK	VISEGRAD	Muslim
601	BAZ-100712-01	SUCESKA MUSA	F	15.02.1932	VELIKA GOSTILJA - VISEGRAD	CAKIC HALIL	--.06.1992	PAOCICI	VISEGRAD	Muslim
602	BAZ-106126-01	SUCESKA SALKO	M	17.07.1960	PRESEKA-VISEGRAD	AMIR	06.06.1992	PRELOVO	VISEGRAD	Muslim
603	BAS-003390-01	SUCESKA SENAD	M	24.12.1964	PRESJEKA	ESAD	24.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
604	BAZ-108784-01	SUCESKA SMAJO		09.07.1944		GALIB	00.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
605	BAZ-102572-01	SUCESKA SUAD	M	02.01.1967	PRESJEKA - VISEGRAD	AVDULAH	22.05.1992	VUCINE	VISEGRAD	Unknown
606	BAZ-105787-01	SUCESKA UZEIR		00.00.1954		RAMIZ	17.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
607	BAZ-107716-01	SULEJMANOVIC AZMIR	M	--.--.1975	LUKA - SREBRENICA	HAZIM	05.08.1995	KLASNIK	VISEGRAD	Muslim
608	BAZ-905258-04	SULEJMANOVIC HAZIM	M	--.--.1953	LUKE - SREBRENICA	NURKO	05.08.1995	PRELOVO	VISEGRAD	Unknown
609	BAZ-103653-01	SULEJMANOVIC IBRAHIM	M	--.--.1956	LUKE - SREBRENICA	NAZIF	17.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
610	BAZ-106342-01	SUSKO AVDO	M	10.10.1943	VISEGRAD	ABID	12.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
611	BAZ-108082-01	SUSKO SEJAD	M	17.08.1963	VISEGRAD	FIKRET	26.05.1992	BOSANSKA JAGODINA	VISEGRAD	Muslim
612	BAZ-108850-01	SUSKO SMAIL	M	05.01.1935	VISEGRAD	ABID	12.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Other
613	BAZ-110853-01	SUTROVIC MUAMER	M	--.--.1984	VISEGRAD	MUSTAFA	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
614	BAZ-105648-01	TABAKOVIC ALIJA	M	--.--.1945	VISOKO	RASIM	26.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
615	BAZ-109135-01	TABAKOVIC BIDO		00.00.1926		MEHMED TABAKOVIC	25.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
616	BAZ-103411-01	TABAKOVIC ESAD	M	16.10.1962	BRCKO	HASIB	26.05.1992	DRAGOMILA	VISEGRAD	Muslim
617	BAZ-108426-02	TABAKOVIC FATIMA	F	--.--.1923	BIJELJINA	HADZIBEGANOVIC	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
618	BAZ-104334-03	TABAKOVIC FEHIM		17.05.1933		ABID	19.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
619	BAZ-104334-01	TABAKOVIC FERID		13.06.1956		FEHIM	19.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
620	BAZ-103411-02	TABAKOVIC HASIB	M	--.--.1938	DRINSKO - VISEGRAD	ZAHIR	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
621	BAZ-104334-02	TABAKOVIC IZET	M	14.06.1967	DRINDKO - VISEGRAD	FEHIM	19.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim

Izvod iz Spiska nestalih lica u Bosni Hercegovini koji je sačinio MKCK 2005. godine : Nestali u opštini Višegrad

No.	ICRC Number	Name of the sought person	Sex	Date and place of birth		Father's name	Date and place of disappearance		Opstina	Ethnicity*
622	BAZ-109372-01	TABAKOVIC RABIJA	F	12.06.1974	DRINSKO-VISEGRAD	MEDO	09.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
623	BAZ-108426-01	TABAKOVIC SEVAL	M	15.10.1917	VISEGRAD	HASAN	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
624	BAS-003395-01	TANKOVIC TEUFIK	M	06.11.1937	RAKITNICA - ROGATICA	ISMET	--.05.1992	SASE	VISEGRAD	Muslim
625	BAZ-106196-01	TESKEREDZIC AHMET	M	--.--.1906	ROGATICA	SEMSO	17.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
626	BAZ-106196-03	TESKEREDZIC ZEJNEBA	F	07.09.1946	VISEGRAD	AHMET TESKEREDZIC	17.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
627	BAS-001656-01	TOMIC STOJA		04.08.1936		VOJIN MUTAPCIC	00.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
628	BAZ-109364-01	TOPALIC HAJRUDIN	M	13.09.1975	OMERAGICI-VISEGRAD	MEHMED	24.05.1992	DRINSKO	VISEGRAD	Muslim
629	BAZ-108216-02	TOPALIC RAMIZ	M	--.--.1928	OMERAGICI-VISEGRAD	MUSAN	13.07.1992	RODIC BRDO	VISEGRAD	Muslim
630	BAZ-108216-01	TOPALIC RASIM		02.03.1963		RAMIZ	15.06.1992	RODIC BRDO	VISEGRAD	Muslim
631	BAZ-103494-01	TOSKIC MEVZET	M	--.--.1932	VISEGRAD	MALIC	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
632	BAZ-103494-03	TOSKIC SAMIR	M	--.--.1964	VISEGRAD	MEVZET	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
633	BAZ-103494-02	TOSKIC ZUMRA	F	29.07.1938	TUZLA	AHMET HADZIC	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
634	BAS-003262-03	TUFEKCIC DZEHVA	F	07.08.1964	VISEGRAD	JAKUF TURJACANIN	19.06.1992	BAN POLJE	VISEGRAD	Muslim
635	BAS-003262-01	TUFEKCIC EKSAD	M	24.08.1990	FOCA	ESAD	19.06.1992	BAN POLJE	VISEGRAD	Unknown
636	BAS-003262-02	TUFEKCIC ELMA	F	14.01.1987	VISEGRAD	ESAD	19.06.1992	BAN POLJE	VISEGRAD	Muslim
637	BAZ-105630-02	TUFEKCIC HASA	F	18.03.1917	VISEGRAD	OSMO KUKA	--.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Other
638	BAZ-105630-01	TUFEKCIC RAMIZ	M	20.06.1950	DUSCE - VISEGRAD	HASAN	--.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Other
639	BAZ-110132-01	TURJACANIN AIDA	F	--.--.1983	BIKAVAC - VISEGRAD	JAKUF	19.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
640	BAZ-110132-02	TURJACANIN DULKA	F	--.--.1941	BISEVICI - RUDO	ABID ABAZ	19.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
641	BAZ-109138-01	TURKIC FADILA		20.01.1969		SACIR TURKIC	00.11.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Other
642	BAZ-110875-01	TUROHAN RASIM	M	--.12.1952	DRINSKO - VISEGRAD	MUSTAFA	--.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
643	BAZ-102711-01	TURUDIC VASVIJA	F	--.--.1940	DRINSKO - VISEGRAD	MEHO TABAKOVIC	20.06.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Muslim
644	BAZ-108849-02	TVRTKOVIC ABIDA	F	--.--.1953	SEGANJE-VISEGRAD		--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
645	BAZ-109814-01	TVRTKOVIC HAMED	M	08.08.1938	KABERNIK - VISEGRAD	ALIJA	12.06.1992	KOCARIM	VISEGRAD	Muslim
646	BAZ-109814-02	TVRTKOVIC HUSEIN	M	06.02.1966	VISEGRAD	HAMED	12.06.1992	KOCARIM	VISEGRAD	Muslim
647	BAZ-108831-01	TVRTKOVIC MUHAREM	M	--.--.1933	CRNCA-VISEGRAD	CAMIL	09.08.1992	BARIMO	VISEGRAD	Unknown
648	BAZ-106196-02	TVRTKOVIC RABIJA	F	--.--.1902	ROGATICA	SEMSO TESKEREDIC	17.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
649	BAZ-107090-01	TVRTKOVIC SAFET		00.00.1951		MEHO	06.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
650	BAZ-108849-03	TVRTKOVIC SELIM	M	--.--.1975	VISEGRAD	SULEJMEN	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
651	BAZ-108849-01	TVRTKOVIC SULEJMEN	M	--.--.1951	VISEGRAD	MUSTAFA	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
652	BAZ-108437-01	USTAMUJIC DZEVAD	M	22.07.1951	SARAJEVO	MUJO	--.08.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
653	BAZ-108919-01	USTAMUJIC MEHO	M	16.05.1922	VISEGRAD	SALKO	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
654	BAZ-102711-03	USTAMUJIC MUAMERA	F	09.04.1974	VISEGRAD	RASIM	20.06.1992	OSOJNICA	VISEGRAD	Muslim
655	BAZ-102711-02	USTAMUJIC RAZIJA	F	--.--.1944	VISEGRAD - DRINSKO	MEHO TABAKOVIC	20.06.1992	OSOJNICA	VISEGRAD	Unknown
656	BAZ-108462-01	USTAMUJIC SALEM	M	28.03.1954	NEZUCI - VISEGRAD	ABDULAH	08.06.1992	CRNCA	VISEGRAD	Muslim
657	BAS-002585-01	UZEIRBEGOVIC SAFA	F	16.11.1929	VISEGRAD	LATIF	20.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim

Izvod iz Spiska nestalih lica u Bosni Hercegovini koji je sačinio MKCK 2005. godine : Nestali u opštini Višegrad

No.	ICRC Number	Name of the sought person	Sex	Date and place of birth		Father's name	Date and place of disappearance		Opstina	Ethnicity*
658	BAZ-108425-02	UZICANIN HASIB	M	--.--.1952	KABERNIK - VISEGRAD	SALIH	30.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
659	BAS-003318-01	UZICANIN KASIM	M	--.--.1947	KABERNIK - VISEGRAD	SALIH	--.07.1992	KABERNIK	VISEGRAD	Unknown
660	BAZ-106825-01	VALJEVCIC SAFET	M	29.09.1946	VITI GRAB - RUDO	VEJSIL	--.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
661	BAZ-101700-02	VARNICA HASIB		06.07.1922		BEGO	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
662	BAZ-101700-01	VARNICA MUJO	M	06.02.1950	MALA GOSTILJA - VISEGRAD	HASIB	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
663	BAZ-104130-01	VATRES ADIL	M	--.--.1931	ZEPA	MEDO	--.06.1992	MUSICI	VISEGRAD	Muslim
664	BAZ-108592-02	VELAGIC SABAHUDIN		15.11.1967		SULJO	10.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
665	BAZ-108592-01	VELAGIC SULJO		15.05.1939		MUJO	16.05.1992	SLAP	VISEGRAD	Muslim
666	BAZ-109368-01	VELATOVAC MIRSAD	M	--.10.1959	VELETOVO-VISEGRAD	ALIJA	25.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
667	BAZ-104598-02	VELETOVAC BEGO	M	--.--.1928	VELETOVO - VISEGRAD	AHMO	--.06.1992	VELETOVO	VISEGRAD	Muslim
668	BAZ-107125-01	VELJAN ISMET	M	12.11.1952	VISEGRAD	DELIJA	25.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
669	BAZ-105917-02	VIDRAK DERVISA	F	--.--.1930	PRELOVO-VISEGRAD	OMER KAHRIMAN	--.07.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Muslim
670	BAZ-105917-01	VIDRAK IBRAHIM	M	--.--.1930	BREZJE - VISEGRAD	RUSTEM	--.07.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Unknown
671	BAZ-107300-02	VILA JASMINA	F	24.02.1971	MUSICI-VISEGRAD	MUSTAFA	--.07.1992	VUCINE	VISEGRAD	Unknown
672	BAZ-107300-03	VILA MUSTAFA	M	08.05.1934	MUSICI-VISEGRAD	SULJO	--.05.1992	MUSICI	VISEGRAD	Unknown
673	BAZ-107300-01	VILA NERMIN	M	24.10.1963	MUSICI - VISEGRAD	MUSTAFA	--.05.1992	MUSICI	VISEGRAD	Unknown
674	BAZ-305167-01	VILA SULJO	M	22.11.1957	MUSICI - VISEGRAD	UZEIR	31.05.1992	MUSICI	VISEGRAD	Muslim
675	BAZ-107111-01	VILA UZEIR	M	--.--.1937	MUSICI - VISEGRAD	SULJO	30.05.1992	MUSICI	VISEGRAD	Muslim
676	BAZ-109999-01	VILIC MINA	F	--.--.1956	VISEGRAD	IBRAHIM	28.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
677	BAZ-109999-04	VILIC NIHAD	M	--.--.1985	VISEGRAD	HAMDIJA	28.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
678	BAZ-109999-03	VILIC NIHADA	F	--.--.1981	VISEGRAD	HAMDIJA	28.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
679	BAZ-109999-02	VILIC ZIHMETA	F	--.--.1984	VISEGRAD	HAMDIJA	28.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
680	BAZ-102359-01	ZDERO SUVAD	M	10.03.1963	VISEGRAD	IBRAHIM	28.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
681	BAS-003329-01	ZDRALOVIC VALIDA	F	02.12.1968	BUGOJNO	SEAD	12.12.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Other
682	BAZ-110273-01	ZEJNILOVIC SAFET	M	26.02.1946	LOZNICA - BIJELO POLJE	SABAN	02.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
683	BAZ-104605-01	ZUBAN ESAD	M	--.--.1956	MUSICI - VISEGRAD	HIMZO	25.05.1992	MUSICI	VISEGRAD	Muslim
684	BAZ-101932-01	ZUBAN HAJRUDIN	M	07.03.1963	MUSICI - VISEGRAD	SABAN	25.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
685	BAZ-107535-06	ZUKIC ALEN	M	--.--.1990	VISEGRAD	DZEMO	17.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
686	BAZ-100362-04	ZUKIC BEHIJA	F	18.03.1928	ISLAMOVAC - BRCKO	FAZLOVIC NUKO	14.07.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
687	BAZ-106442-01	ZUKIC DZEMAIL	M	--.--.1948	D. DUBOVIK- VISEGRAD	MEHMED	15.04.1992	DUSCE	VISEGRAD	Muslim
688	BAZ-104488-01	ZUKIC DZEMAL		10.05.1955		SALKO	00.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Unknown
689	BAZ-100042-03	ZUKIC FADIL		20.05.1956		ZUKIC HASAN	17.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
690	BAZ-106442-02	ZUKIC FARUK	M	--.--.1974		DZEMAIL	15.04.1992	DUSCE	VISEGRAD	Muslim
691	BAZ-103627-02	ZUKIC MUHAMED	M	15.08.1953	DUBOVIK - VISEGRAD	MEHMED	26.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
692	BAZ-103627-01	ZUKIC MUHAREM		11.10.1955		MEHMED	14.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
693	BAZ-107535-05	ZUKIC SEHIJA	F	--.--.1961	VISEGRAD	MEDO	17.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim

Izvod iz Spiska nestalih lica u Bosni Hercegovini koji je sačinio MKCK 2005. godine : Nestali u opštini Višegrad

No.	ICRC Number	Name of the sought person	Sex	Date and place of birth		Father's name	Date and place of disappearance		Opstina	Ethnicity*
694	BAZ-100042-02	ZUKIC SEVAL	M	16.09.1963	VISEGRAD	ZUKIC HASAN	29.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
695	BAZ-100042-01	ZUKIC SMAIL		11.04.1949		ZUKIC RAMO	15.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
696	BAZ-107535-07	ZUKIC VILDANA	F	--.--.1986	VISEGRAD	DZEMO	17.06.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
697	BAZ-107216-02	ZUKO MIRSAD	M	02.01.1967	VISEGRAD	HADZAN	10.07.1992	TURJAK	VISEGRAD	Muslim
698	BAZ-107216-01	ZUKO RAMIZ	M	01.03.1971	TURJAK - VISEGRAD	HADZAN	10.07.1992	TURJAK	VISEGRAD	Muslim
699	BAS-003397-01	ZUKO RASID	M	15.05.1920	STRGACINA	EMIN	--.06.1992	BIKAVAC	VISEGRAD	Muslim
700	BAZ-107106-01	ZULCIC ENIZ		00.00.1938		HAJDAR	29.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
701	BAS-002287-01	ZULCIC MUSTAFA	M	01.05.1928	VISEGRAD	HALIL	13.06.1992	DUSCE	VISEGRAD	Unknown
702	BAZ-107106-02	ZULCIC SABAHUDIN	M	08.09.1969	REPUSEVICI-VISEGRAD	ENIZ	29.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
703	BAS-001093-01	ZULICIC ZVJEZDAN	M	28.12.1969	SARAJEVO	MUJO	27.02.1993	PRELOVO	VISEGRAD	Other
704	BAZ-105708-01	ZULOVIC BAKIR	M	30.04.1963	RODIC BRDO- VISEGRAD	MUNIB	25.05.1992	VISEGRAD	VISEGRAD	Muslim
705	BAZ-109859-01	ZUNIC NEZIR	M	03.01.1955	MEDEDA-VISEGRAD	ADEM	19.05.1992	MEDEDA	VISEGRAD	Muslim

** Ethnicity as self-reported in the 1991 Population Census for Bosnia and Herzegovina.*

Legenda:
No. - Br.ICRC Number - MKCK br. Name of the sought person - Ime traženog lica Sex- pol Date and place of birth - Datum i mjesto rođenja

Fathers name- Ime oca Date and place of disappearance - Datum i mjesto nestanka Ethnicity - nacionalnost

**nacionalnost na osnovu izjašnjenja u Popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine.*

DODATAK B

Nacionalni sastav u odabranim naseljima u Višegradu 1991. i 1998. godine

Predratni nacionalni sastav u naseljima u opštini Višegrad, na osnovu Popisa stanovništva iz 1991. godine

Settlement	Serbs	Muslims	Croats	Others	Total	% Serbs	% Muslims	% Croats	% Others	Majority
AJDINOVIĆI		15			15		100.0			Muslim
BABIN POTOK		158		8	166		95.2		4.8	Muslim
BAN POLJE	27	377		4	408	6.6	92.4		1.0	Muslim
BARIMO		78			78		100.0			Muslim
BATKOVICA	95			2	97	97.9			2.1	Serb
BATKUSICI		34			34		100.0			Muslim
BIJELA	100			2	102	98.0			2.0	Serb
BILJEZI	24				24	100.0				Serb
BISTRIVODE		121		1	122		99.2		0.8	Muslim
BJEGOVIĆI	37				37	100.0				Serb
BJELJAJCI	50				50	100.0				Serb
BLACE (HRTAR)	118				118	100.0				Serb
BLAŽ		20			20		100.0			Muslim
BODEŽNIK	14	4			18	77.8	22.2			Serb
BOGDAŠIĆI		48			48		100.0			Muslim
BOGILICE	8				8	100.0				Serb
BOROVAC		64			64		100.0			Muslim
BREZJE	4	12			16	25.0	75.0			Muslim
BRODAR		52			52		100.0			Muslim
BURSIĆI	9				9	100.0				Serb
CRIJEP		136			136		100.0			Muslim
CRNČIĆI	81				81	100.0				Serb
CRNI VRH		63			63		100.0			Muslim
ČENGICI		31			31		100.0			Muslim
ČEŠALJ	50				50	100.0				Serb
ĆAĆICE	67	48			115	58.3	41.7			Serb
DOBRUNSKA RIJEKA	74		1		75	98.7		1.3		Serb
DONJA BRŠTANICA		56			56		100.0			Muslim
DONJA CRNČA	4	903			907	0.4	99.6			Muslim
DONJA JAGODINA	71	33	1	3	108	65.7	30.6	0.9	2.8	Serb
Settlement	**Serbs**	**Muslims**	**Croats**	**Others**	**Total**	**% Serbs**	**% Muslims**	**% Croats**	**% Others**	**Majority**
DONJA LIJESKA	118		1		119	99.2		0.8		Serb
DONJE DUBOVO		50			50		100.0			Muslim
DONJE ŠTITAREVO		19			19		100.0			Muslim
DONJE VARDIŠTE	113				113	100.0				Serb
DONJI DOBRUN	97	260	1	9	367	26.4	70.8	0.3	2.5	Muslim
DONJI DUBOVIK		40			40		100.0			Muslim
DRINA		45			45		100.0			Muslim
DRINSKO		280			280		100.0			Muslim
DROKAN		23			23		100.0			Muslim
DUBOČICA		62		6	68		91.2		8.8	Muslim
DUŠĆE	59	754		28	841	7.0	89.7		3.3	Muslim
DŽANKICI		85			85		100.0			Muslim
ĐIPI		77			77		100.0			Muslim
ĐUREVICI	57			1	58	98.3			1.7	Serb
FALJENOVIĆI	9	2			11	81.8	18.2			Serb
GAZIBARE		30			30		100.0			Muslim
GLOGOVA	49	2		1	52	94.2	3.8		1.9	Serb
GORNJA BRŠTANICA		48		1	49		98.0		2.0	Muslim
GORNJA CRNČA		197		6	203		97.0		3.0	Muslim
GORNJA JAGODINA	2				2	100.0				Serb
GORNJA LIJESKA	39				39	100.0				Serb
GORNJE DUBOVO	86				86	100.0				Serb
GORNJE ŠTITAREVO		105			105		100.0			Muslim
GORNJI DOBRUN		170		1	171		99.4		0.6	Muslim
GORNJI DUBOVIK		18			18		100.0			Muslim
GRANJE	28				28	100.0				Serb
GREBEN	105			3	108	97.2			2.8	Serb
HADROVIĆI	14				14	100.0				Serb
HALUGE	92			5	97	94.8			5.2	Serb
HAMZIĆI		121		1	122		99.2		0.8	Muslim
HAN BRDO	8				8	100.0				Serb
HOLIJACI	7	215			222	3.2	96.8			Muslim

1 September 2008 44

Predratni nacionalni sastav u naseljima u opštini Višegrad, na osnovu Popisa stanovništva iz 1991. godine

Settlement	Serbs	Muslims	Croats	Others	Total	% Serbs	% Muslims	% Croats	% Others	Majority
HRANJEVAC		57			**57**		100.0			Muslim
JABLANICA	28				**28**	100.0				Serb
JARCI		13			**13**		100.0			Muslim
JELAČIĆI		131			**131**		100.0			Muslim
JELAŠCI	31				**31**	100.0				Serb
JELIĆI		90			**90**		100.0			Muslim
JEZERNICE	27				**27**	100.0				Serb
KABERNIK	48	343		2	**393**	12.2	87.3		0.5	Muslim
KAMENICA	1	188		2	**191**	0.5	98.4		1.0	Muslim
KAPETANOVIĆI	2	45			**47**	4.3	95.7			Muslim
KLAŠNIK		134			**134**		100.0			Muslim
KLISURA	26	1			**27**	96.3	3.7			Serb
KOČARIM	62				**62**	100.0				Serb
KOPITO	14				**14**	100.0				Serb
KORITNIK	84	80			**164**	51.2	48.8			mixed
KOSOVO POLJE	47	120			**167**	28.1	71.9			Muslim
KRAGUJEVAC	48				**48**	100.0				Serb
KUKA		65			**65**		100.0			Muslim
KUPUSOVIĆI	2	60		2	**64**	3.1	93.8		3.1	Muslim
KURTALIĆI		70		2	**72**		97.2		2.8	Muslim
KUSTUR POLJE		71			**71**		100.0			Muslim
LASCI		29			**29**		100.0			Muslim
LOZNICA	46				**46**	100.0				Serb
MACUTE	34				**34**	100.0				Serb
MADŽAREVICI		13			**13**		100.0			Muslim
MALA GOSTILJA	5	94		2	**101**	5.0	93.1		2.0	Muslim
MANGALIN HAN	1	19			**20**	5.0	95.0			Muslim
MASALI	80				**80**	100.0				Serb
MEĐEĐA	2	383		2	**387**	0.5	99.0		0.5	Muslim
MEĐUSELJE	19	38			**57**	33.3	66.7			Muslim
MENZILOVICI		58		1	**59**		98.3		1.7	Muslim
MEREMIŠLJE		68			**68**		100.0			Muslim

Settlement	Serbs	Muslims	Croats	Others	Total	% Serbs	% Muslims	% Croats	% Others	Majority
MILOŠEVIĆI		26			**26**		100.0			Muslim
MIRLOVIĆI	21	3		1	**25**	84.0	12.0		4.0	Serb
MUŠIĆI		118		12	**130**		90.8		9.2	Muslim
NEBOGOVINE	22				**22**	100.0				Serb
NEZUCI		260	1	2	**263**		98.9	0.4	0.8	Muslim
OBRAVNJE	3	12			**15**	20.0	80.0			Muslim
ODŽAK	12	22			**34**	35.3	64.7			Muslim
OKOLIŠTA	38	89			**127**	29.9	70.1			Muslim
OKRUGLA		152		1	**153**		99.3		0.7	Muslim
OMEROVIĆI		113		2	**115**		98.3		1.7	Muslim
OPLAVE	17				**17**	100.0				Serb
ORAHOVCI		123		1	**124**		99.2		0.8	Muslim
PALEŽ		47			**47**		100.0			Muslim
PAOČIĆI	44				**44**	100.0				Serb
PIJAVICE (UZAMNICE)	52	50		1	**103**	50.5	48.5		1.0	mixed
PODGORJE	47				**47**	100.0				Serb
POLJANICE	33			2	**35**	94.3			5.7	Serb
POLJE		58			**58**		100.0			Muslim
POVJESTAČA	5	78			**83**	6.0	94.0			Muslim
POZDERČIĆI	126	22		1	**149**	84.6	14.8		0.7	Serb
PRELOVO	84	93		5	**182**	46.2	51.1		2.7	mixed
PRESJEKA	4	41			**45**	8.9	91.1			Muslim
PRETIŠA	15	5			**20**	75.0	25.0			Serb
PRISOJE	64				**64**	100.0				Serb
RAONIĆI		50			**50**		100.0			Muslim
REPUŠEVIĆI	5	58		2	**65**	7.7	89.2		3.1	Muslim
RESNIK		32			**32**		100.0			Muslim
ZAGRADE	49				**49**	100.0				Serb
RODIĆ BRDO	13	116		3	**132**	9.8	87.9		2.3	Muslim
ROHCI		53			**53**		100.0			Muslim
RUJIŠTA	29	18		2	**49**	59.2	36.7		4.1	Serb
RUTENOVIĆI		38			**38**		100.0			Muslim

Predratni nacionalni sastav u naseljima u opštini Višegrad, na osnovu Popisa stanovništva iz 1991. godine

Settlement	Serbs	Muslims	Croats	Others	Total	% Serbs	% Muslims	% Croats	% Others	Majority
RZAV	101			1	**102**	99.0			1.0	Serb
SASE	54	40	4	1	**99**	54.5	40.4	4.0	1.0	mixed
SENDIĆI		17			**17**		100.0			Muslim
SMRIJEČJE		44		1	**45**		97.8		2.2	Muslim
STANIŠEVAC	36				**36**	100.0				Serb
STOLAC	17				**17**	100.0				Serb
STRAŽBENICE	26				**26**	100.0				Serb
ŠEGANJE	116	182		10	**308**	37.7	59.1		3.2	Muslim
ŠIP	6	31			**37**	16.2	83.8			Muslim
ŠUMICE		25			**25**		100.0			Muslim
TRŠEVINE	83				**83**	100.0				Serb
TUPEŠI		35			**35**		100.0			Muslim
TURJAK		29			**29**		100.0			Muslim
TUSTA MEĐ		34			**34**		100.0			Muslim
TVRTKOVIĆI		44			**44**		100.0			Muslim
UBAVA	94			1	**95**	98.9			1.1	Serb
UNIŠTA	8	44		4	**56**	14.3	78.6		7.1	Muslim
VELETOVO	76				**76**	100.0				Serb
VELIKA GOSTILJA	30	121		1	**152**	19.7	79.6		0.7	Muslim
VELJE POLJE	47				**47**	100.0				Serb
VELJI LUG	164	142		4	**310**	52.9	45.8		1.3	mixed
VIŠEGRAD	2619	3463	23	797	**6902**	37.9	50.2	0.3	11.5	mixed
VIŠEGRADSKA BANJA	14	5			**19**	73.7	26.3			Serb
VLAHOVIĆI	8	140		1	**149**	5.4	94.0		0.7	Muslim
VODENICE	35	21		3	**59**	59.3	35.6		5.1	Serb
VUČINE	118	30		3	**151**	78.1	19.9		2.0	Serb
ZAGORAC		19			**19**		100.0			Muslim
ZAKRSNICA		61			**61**		100.0			Muslim
ZANOŽJE		11			**11**		100.0			Muslim
ZEMLJICE	45			1	**46**	97.8			2.2	Serb
ZLATNIK		26			**26**		100.0			Muslim
ŽAGRE		60			**60**		100.0			Muslim
Settlement	**Serbs**	**Muslims**	**Croats**	**Others**	**Total**	**% Serbs**	**% Muslims**	**% Croats**	**% Others**	**Majority**
ŽLIJEB	37	142			**179**	20.7	79.3			Muslim
TOTAL	**6740**	**13469**	**32**	**958**	**21199**	**31.8**	**63.5**	**0.2**	**4.5**	Muslim

Source: Stanovništvo Bosne i Hercegovine - narodnosni sastav po naseljima, CROSTAT, Zagreb, Travanj 1995.

Legenda:
Settlement- Naselje Serbs - Srbi Muslims- Muslimani Croats - Hrvati
Others- Ostali
Total - Ukupno Majority - Većina

mixed= mješovita
source= izvor

Posljeratni nacionalni sastav u naseljima u opštini Višegrad, na osnovu Biračkog spiska iz 1998. godine (stanovništvo od 18 i više godina starosti)

Settlement	Serbs	Muslims	Croats	Others	Total	% Serbs	% Muslims	% Croats	% Others	Majority
TOTAL	**8854**	**3**	**60**	**318**	**9235**	**95.9**	**0.0**	**0.6**	**3.4**	**Serb**
- of which in:										
BAN POLJE	135	0	0	3	**138**	**97.8**	**0.0**	**0.0**	**2.2**	Serb
DOBRUNSKA RIJEKA	99	0	0	3	**102**	**97.1**	**0.0**	**0.0**	**2.9**	Serb
DONJA JAGODINA	81	0	0	0	**81**	**100.0**	**0.0**	**0.0**	**0.0**	Serb
DONJI DOBRUN	185	0	0	8	**193**	**95.9**	**0.0**	**0.0**	**4.1**	Serb
DUŠČE	360	0	1	9	**370**	**97.3**	**0.0**	**0.3**	**2.4**	Serb
HALUGE	60	0	0	0	**60**	**100.0**	**0.0**	**0.0**	**0.0**	Serb
KORITNIK	85	0	0	0	**85**	**100.0**	**0.0**	**0.0**	**0.0**	Serb
NEZUCI	561	0	7	44	**612**	**91.7**	**0.0**	**1.1**	**7.2**	Serb
OKOLIŠTA	623	0	2	10	**635**	**98.1**	**0.0**	**0.3**	**1.6**	Serb
POZDERČIĆI	56	0	0	0	**56**	**100.0**	**0.0**	**0.0**	**0.0**	Serb
PRELOVO	195	0	0	4	**199**	**98.0**	**0.0**	**0.0**	**2.0**	Serb
SASE	53	0	3	3	**59**	**89.8**	**0.0**	**5.1**	**5.1**	Serb
ŠEGANJE	58	0	0	0	**58**	**100.0**	**0.0**	**0.0**	**0.0**	Serb
VIŠEGRAD	4824	3	38	210	**5075**	**95.1**	**0.1**	**0.7**	**4.1**	Serb
VUČINE	90	0	0	0	**90**	**100.0**	**0.0**	**0.0**	**0.0**	Serb
ALL ABOVE-LISTED	**7465**	**3**	**51**	**294**	**7813**	**95.5**	**0.0**	**0.7**	**3.8**	**Serb**

Note. To ensure the reliability of the sample, only settlements with 50 or more registered voters are shown.
Nevertheless, voters from these settlements constitute about 85% of all registered in Višegrad in 1998.

Legenda:
of which in – od čega u
Settlement- Naselje
Serbs - Srbi Muslims- Muslimani Croats - Hrvati Others - Ostali
Total - Ukupno Majority - Većina

SVI GORENAVEDENI

Napomena: Kako bi se obezbjedila pouzdanost uzorka, prikazana su samo naselja sa 50 i više registrovanih birača.
Uprkos tome, birači iz tih naselja sačinjavaju oko 85% svih registrovanih birača 1998. godine u Višegradu.

DODATAK C

Obim promjena nacionalnog sastava stanovništva utvrđen pomoću testa saglasnosti *hi-kvadrat*:

Metodologija

Metodologija koja je u ovom izvještaju korištena u cilju utvrđivanja obima promjena nacionalnog sastava stanovništva u odabranim opštinama u BiH u statistici je poznata kao test saglasnosti χ^2 (*hi-kvadrat*). Taj test je opšteprihvaćena neparametrijska statistička metoda kojom se utvrđuje koliko je vjerovatno da su uočene frekvencije mogle biti odabrane kao uzorak stanovništva s datim očekivanim vrijednostima. U našem slučaju, pretpostavka da su distribucije nacionalnosti 1997. godine (uočene frekvencije) ostale iste kakve su bile 1991. godine (očekivane frekvencije) provjerena je pomoću sljedeće χ^2-statistike, koja se izračunava na sljedeći način:

$$\chi^2 = \frac{(Srbi_{97} - Srbi_{91})^2}{Srbi_{91}} + \frac{(Muslimani_{97} - Muslimani_{91})^2}{Muslimani_{91}} + \frac{(Hrvati_{97} - Hrvati_{91})^2}{Hrvati_{91}} + \frac{(Ostali_{97} - Ostali_{91})^2}{Ostali_{91}}$$

.

Oznake $Srbi_{97}$, $Muslimani_{97}$, $Hrvati_{97}$ i $Ostali_{97}$ ovdje se odnose na **uočene brojeve** birača iz odgovarajućih nacionalnih grupa u datoj opštini koji su pronađeni u biračkom spisku iz 1997. godine, dok se oznake $Srbi_{91}$, $Muslimani_{91}$, $Hrvati_{91}$ i $Ostali_{91}$ odnose na **očekivane brojeve** birača iz date opštine. Ti očekivani brojevi birača iz navedenih nacionalnih grupa izračunati su na osnovu pretpostavke da će se distribucija ukupnog broja birača među nacionalnim grupama podudarati s distribucijom nacionalnosti iz 1991. godine. Treba imati na umu da je birački spisak samo uzorak posljeratnog stanovništva i da je, stoga, za poređenje predratnih i poslijeratnih struktura potrebna detaljnija statistička procjena od procjene zasnovane samo na poređenju procenata. To je obrazloženo niže u tekstu.

I sama vrijednost χ^2-statistike izračunata na taj način može se tumačiti kao proporcionalni stepen promjena nacionalnog sastava stanovništva: što veća vrijednost χ^2, to su dramatičnije promjene nacionalnog sastava stanovništva koje su uočene. Ako se pretpostavi da se uočeni brojevi birača (koji čine uzorak posljeratnog stanovništva) podudaraju s uobičajenom distribucijom, ta statistika odražava χ^2 distribuciju uz stepen odstupanja od $k - 1 = 3$, gdje $k = 4$ označava broj klasa tj. nacionalnih grupa. Ovaj obrazac se može koristiti u svrhu provjere, odnosno utvrđivanja da li dobijene vrijednosti pokazuju da se struktura stanovništva zaista (znatno) promijenila ili je takav rezultat dobijen sasvim slučajno. Male vrijednosti χ^2 ne ukazuju na znatne razlike u nacionalnoj strukturi, dok

velike vrijednosti χ^2 znače da, uz visok stepen vjerovatnoće, uočene promjene odražavaju stvarni obrazac promjena.

Opšte uzev, vjerovatnoća da neka nasumično odabrana varijabla zasnovana na χ^2 distribuciji dobije vrijednost veću od statističke vrijednosti dobijene iz uzorka (takozvani *stepen vjerovatnoće*) ukazuje na vjerovatnoću odbacivanja, greškom, pretpostavke da nije došlo ni do kakvih promjena distribucije nacionalnosti. Ta vjerovatnoća greške je, prema tome, opadajuća funkcija χ^2-statistike. Stoga, što je vrijednost χ^2 izračunata na osnovu uzorka veća, to je manja vjerovatnoća pogrešne inferencije tj. odbacivanja pretpostavke da nije došlo ni do kakvih primjena u korist prepostavke da je došlo do znatnih promjena, u slučaju kada nije došlo ni do kakvih stvarnih promjena nacionalne strukture i kada je data vrijednost dobijena sasvim slučajno.

Izvor: Frederick J. Gravetter, Larry B. Wallnau (2000), *Statistics for the Behavioral Sciences* /*Statistika za bihevioristične nauke*/, Wadsworth, Belmont (CA), USA, str. 582-594.■

DEMOGRAFSKE POSLEDICE SUKOBA U OPŠTINI VLASENICA, MAJ–SEPTEMBAR 1992.

E. Tabeau and M. Zoltkowski

Izveštaj o veštačenju u predmetu
NIKOLIĆ (IT-94-2-PT).

MEĐUNARODNI KRIVIČNI TRIBUNAL ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

IZJAVA VJEŠTAKA EWE TABEAU DATA U SKLADU S PRAVILOM 94 BIS PRAVILNIKA O POSTUPKU I DOKAZIMA MKSJ-a

1. Okvir, ciljevi i struktura izjave

Ja sam demograf na radu u Demografskoj sekciji (Demographic Unit – DU) pri Tužilaštvu Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ). Sažetak mojih profesionalnih kvalifikacija i iskustva u oblasti demografije dat je u Dodatku A ove izjave. Moja glavna oblast rada pri Uredu tužitelja je izučavanje demografskih posljedica sukoba devedesetih godina u bivšoj Jugoslaviji, a posebno u Bosni i Hercegovini. Glavne teme koje se izučavaju u DU su sukobima uzrokovane promjene veličine i etničkog sastava stanovništva, pomjeranja stanovništva i izbjeglice, mortalitet uzrokovan sukobom i nestale osobe. Pouzdani izvori podataka na individualnom nivou, kao što su npr. popis stanovnika, druge velike ankete ili detaljni spiskovi ubijenih ili nestalih osoba, kao i široko priznate standardne statističke metode, čine osnovu demografskih izučavanja koja se vrše u Demografskoj sekciji. Naš cilj je da pružimo pouzdanu statistiku koja će omogućiti ocjenu tipa i opsega demografskih posljedica sukoba.

Studiju o kojoj je riječ u ovoj izjavi pripremila sam ja, uz pomoć Marcina Żółtkowskog saradnika istraživača u Demografskoj sekciji. Osnovni cilj te studije je da se utvrde demografske brojke za promjene etničkog sastava u opštini Vlasenica u srednje-istočnom dijelu Bosne i Hercegovine tokom perioda 1991–1997., kao i za raseljene osobe i izbjeglice (priručna mapa Vlasenice data je na kraju ovog odjeljka). Drugo, razmatramo i osnovne demografske profile osoba koje su nestale u opštini Vlasenica tokom sukoba od maja do septembra 1992. Izučavanje nestalih osoba teži da utvrdi apsolutan broj i etnički sastav onih koji su nestali između maja i septembra 1992. i da utvrdi da li je bilo nekih konkretnih perioda kada su ljudi nestajali.

U našem izvještaju analiziramo tri izvora podataka: popis stanovništva iz 1991., koji je izvršen u Bosni i Hercegovini kao dio popisa iz 1991. u bivšoj Jugoslaviji, birački spiskovi koje je sačinila Organizacija za sigurnost i suradnju u Evropi (OSCE) za izbore 1997. i 1998. godine, te spisak nestalih osoba koji je utvrdio Međunarodni komitet Crvenog krsta (MKCK).

Uporedili smo spiskove osoba koje su obuhvaćene biračkim spiskovima i spisak nestalih osoba MKCK-a s imenima i podacima za osobe obuhvaćene popisom iz 1991. Potraga za jednom istom osobom u dva ili više različitih izvora naziva se povezivanje individualnih podataka i takva potraga povećava količinu informacija o osobama. To povezivanje nam je omogućilo da zajedno analiziramo podatke koji su dolazili iz više izvora.

Na primjer, pošto smo okončali proces provjere podudarnosti biračkih spiskova sa popisom iz 1991., analizirali smo njihov broj iz 1997. po etničkoj pripadnosti koja je

prijavljena u popisu 1991. i grupisali smo birače po mjestu stanovanja 1991. godine. Glavna analiza birača izvršena je njihovim grupisanjem po etničkoj pripadnosti, mjestu stanovanja 1991. i mjestu registracije za glasanje 1997. Poređenje podataka o te dvije lokacije pružilo nam je uvid u promjene u odnosu na predratno mjesto boravka birača i u broj raseljenih osoba i izbjeglica iz opštine Vlasenica. Analiza je izvršena po etničkoj pripadnosti registrovanoj u popisu iz 1991. godine.

Povezivanje nestalih osoba sa spiska MKCK-a sa popisom iz 1991. omogućilo nam je da analiziramo nestale pojedince po etničkoj pripadnosti na temelju podataka iz popisa 1991.

Podaci o izvorima i metodima analize detaljno se razmatraju u Dodatku B. U glavnom tekstu ove izjave (odjeljci 2 do 4), riječ je jedino o glavnim rezultatima naše studije.

Ovaj izvještaj čine sljedeći odjeljci:

1. Uvod: Okvir, ciljevi i struktura izjave
2. Sažetak nalaza
3. Nalazi
   - 3.1 Ukupno stanovništvo i etnički sastav opštine Vlasenica, 1971–1991.
   - 3.2 Etnički sastav opštine Vlasenica prije i poslije rata
   - 3.3 Mjesto registracije za glasanje 1997. Muslimana koji su živjeli u opštini Vlasenica 1991.
   - 3.4 Raseljene osobe iz opštine Vlasenica
   - 3.5 Emigracija iz opštine Vlasenica, 1991-1997.
   - 3.6 Nestale osobe u opštini Vlasenica, maj–septembar 1992.
   - 3.7 Nestale osobe u opštini Vlasenica, januar 1992–decembar 1995.
   - 3.8 Broj nestalih osoba u opštini Vlasenica po entičkoj pripadnosti i mjesecu nestanka, maj–septembar 1992.
   - 3.9 Broj nestalih osoba u opštini Vlasenica po etničkoj pripadnosti i danu nestanka, maj–septembar 1992.
   - 3.10 Rasprostranjenost nestalih osoba u opštini Vlasenica po mjestu nestanka, januar 1992–decembar 1995.
   - 3.11 Nestali Muslimani u opštini Vlasenica i oko nje, maj–septembar 1992.
   - 3.12 Nestale osobe u opštini Vlasenica i oko nje po mjesecu nestanka, maj–septembar 1992.
4. Zaključak

Dodatak A. Sažetak profesionalnih kvalifikacija autora
Dodatak B. Izvori podataka i metodi korišteni u ovoj studiji
Dodatak C. Etnički sastav mjesnih zajednica opštine Vlasenica registrovan u Popisu stanovništva iz 1991.

Priručna mapa predratne opštine Vlasenica i njene okoline

1991. godine opština Vlasenica[1] bila je opština srednje veličine smještena u centralnom dijelu istočne Bosne i Hercegovine. Činile su je 92 manje zajednice, tj. naselja. Njena površina bila je 532 kvadratna kilometra, a stanovništvo je brojalo 33.942 osobe. Gustina stanovništva bila je 63,8 osoba po kvadratnom kilometru 1991. i Vlasenica je spadala u prosječne opštine u Bosni i Hercegovini. Glavno mjesto u opštini, Vlasenica, imala je 7.909 stanovnika.

Daytonskim mirovnim sporazumom predratna opština Vlasenica podijeljena je u dvije nove opštine: Vlasenica i Milići. Poslijeratna opština Vlasenica sastoji se od 35 naselja (uključujući i grad Vlasenicu) i otprilike je upola manja u odnosu na predratnu veličinu. Miliće čini 56 naselja. Jedno (veoma malo) naselje, Zaklopača, podijeljeno je između Vlasenice i Milića. U ovom izvještaju mi izučavamo ***predratnu opštinu Vlasenica,*** kako je definisana popisom iz 1991. godine.

2. Sažetak nalaza

Od 1971. do 1991., broj stanovnika opštine Vlasenica povećao se od 26.623 na 33.942 stanovnika. Muslimani i Srbi bili su dvije glavne etničke grupe i činili su 97,5% stanovnika 1991. Do 1991. udio Muslimana u ukupnom stanovništvu porastao je za 6,8%, a broj Srba je opao za 8,1%.

Muslimani čine ogromnu većinu nestalih osoba (80%) iz opštine Vlasenica. Većina (58,8%) nestalih osoba nestala je u periodu maj–septembar 1992. Više od 88% nestalih Muslimanki nestalo je u periodu maj–septembar 1992. Broj osoba koje su prijavljene kao nestale u Vlasenici bio je najviši u junu i septembru 1992.

[1] Ovaj odjeljak se zasniva na hrvatskom izdanju popisa stanovništva iz 1991.: *Stanovništvo Bosne i Hercegovine. Narodnosni sastav po naseljima. CROSTAT, Zagreb, travanj 1995.*

Skoro svi birači Muslimani koji su živjeli u opštini Vlasenica 1991. godine postali su raseljene osobe (napustili su opštinu, ali su ostali u zemlji) ili izbjeglice (napustili su zemlju) do 1997. godine. Broj Muslimana u dobi s pravom glasa (18 godina i stariji) u opštini Vlasenica smanjio se sa 53,38% 1991. na 0,07% 1997. Nestanak stanovnika Muslimana u dobi s pravom glasa do 1997. godine poklapa se s opadanjem apsolutnog broja stanovnika Muslimana u opštini Vlasenica između 1991. i 1997. godine. Apsolutni broj stanovnika Muslimana starih 18 ili više godina spao je sa 14.037 1991. godine na 7 registriranih birača 1997. godine. Mali broj birača Muslimana u opštini Vlasenica 1997. godine međutim, nije uzrokovan apstiniranjem birača od učešća u izborima: Muslimani porijeklom iz opštine Vlasenica glasali su u drugim opštinama u Bosni i Hercegovini ili u inostranstvu.

Naš zaključak o smanjenju muslimanskog stanovništva u Vlasenici slaže se sa statističkim podacima UNHCR-a o raseljenim osobama iz Vlasenice. Usto, ogromna većina izbjeglica (tj. ljudi koji su napustili zemlju) porijeklom iz opštine Vlasenica su Muslimani.

Apsolutni broj nestalih Muslimana iz opštine Vlasenica je treći po veličini u poređenju s okolnim opštinama. Udio nestalih Muslimana iz Vlasenice, u poređenju s drugim opštinama u susjedstvu Vlasenice, drugi je po veličini u opštini Vlasenica (97,30%). U periodu od maja do septembra 1992., tokom 3 od 5 mjeseci, broj nestalih osoba iz opštine Vlasenica bio je najviši u poređenju s okolnim opštinama.

3. Nalazi

3.1. Ukupno stanovništvo i etnički sastav opštine Vlasenica, 1971–1991.

- Od 1971. do 1991., stanovništvo opštine Vlasenica poraslo je od 26.623 do 33.942 stanovnika.
- Muslimani i Srbi bili su dvije najbrojnije etničke grupe i činili su 97,5% stanovništva 1991.
- Do 1991. udio Muslimana u ukupnom stanovništvu porastao je za 6,8%, a udio Srba se smanjio za 8,1% (tj. postotaka).

Kako je ilustrovano tabelom 1, ukupno stanovništvo opštine Vlasenica 1971. brojalo je 26.623 stanovnika. Ukupno stanovništvo poraslo je 1991. godine na 33.942. Muslimani i Srbi bili su dvije najbrojnije etničke grupe. Činili su 98,8% stanovništva 1971. i 97,5% stanovništva 1991. godine. Udio Muslimana u ukupnom stanovništvu porastao je sa 12.881, ili 48,4% stanovništva 1971. godine na 18.727 ili 55,2% stanovništva u 1991. Srpsko stanovništvo se povećalo sa 13.431 1971. godine na 14.359 1991. godine, ali udio Srba u ukupnom stanovništvu opao je sa 50,4% 1971. godine na 42,3% 1991. godine

Tabela 1. Ukupno stanovništvo i etnički sastav opštine Vlasenica od 1971.

Godina	Ukupno	Hrvata	Muslimana	Srba	Ostalih
1991.	33.942	39	18.727	14.359	817
1981.	30.498	44	15.337	13.531	1.586
1971.	26.623	42	12.881	13.431	269
1991.	100	0,1	55,2	42,3	2,4
1981.	100	0,1	50,3	44,4	5,2
1971.	100	0,2	48,4	50,4	1,0

Izvor: Stanovništvo Bosne i Hercegovine. Narodnosni sastav po naseljima. CROSTAT, Zagreb, travanj 1995.

3.2. Etnički sastav opštine Vlasenica prije i poslije rata

- Udio Muslimana s pravom glasa (18 godina i stariji) u opštini Vlasenica opao je sa 53,38% 1991. na 0,07% 1997.
- Dramatični pad udjela birača Muslimana u opštini Vlasenica povezan je s opadanjem apsolutnog broja stanovnika Muslimana od 18 godina i starijih sa 14.037 1991. godine na samo 7 registrovanih birača 1997. godine.

Tabela 2 i slika 1 pokazuju da su 1991. nekih 44,2% stanovnika s pravom glasa u opštini Vlasenica bili Srbi, a 53,38% Muslimani. Do 1997. Srbi su ostali u apsolutnoj većini sa 97,6% svih birača, a glasači Muslimani su gotovo nestali (0,07%, tj. 7 osoba od 10.339).

Poređenje apsolutnih brojki (1991. prema 1997.; tabela 2) pokazuje da se veličina uzorka smanjila sa 26.296 1991. godine na 10.339 1997. godine. Razlika iznosi 15.957. Promjena sa 26.296 na 10.339 može se u velikoj mjeri objasniti nestankom muslimanskog stanovništva u periodu od 1991–1997. Muslimansko stanovništvo se smanjilo za 14.030 osoba.

Da bi se ocijenile promjene etničkog sastava i veličine stanovništva u opštini Vlasenica između 1991. i 1997., primijenjen je uzorak stanovništva. Obratite pažnju na to da je uzorak od 26.296 iz 1991. potpun. On obuhvata sve osobe stare 12 godina ili starije, koje su registrovane u popisu stanovništva iz 1991. godine. Uzorak čine osobe koje su imale pravo glasa 1997. (stare najmanje 18 godina 1997. godine, iste osobe imale su najmanje 12 godina 1991.). Uzorak iz 1997. godine je nepotpun. Samo oni birači koji su se registrovali za glasanje obuhvaćene su uzorkom iz 1997. godine. Neregistrovani birači su isključeni. Međutim veličina uzorka iz 1997. je velika (10.339) i procjene utemeljene na tom uzorku su pouzdane.[2]

Tabela 2. Etnički sastav u opštini Vlasenica (RS): predratno i poslijeratno stanovništvo (18 godina ili starije 1997. godine)

Etnička pripadnost	Apsolutne brojke		Postoci	
	Popis iz 1991.	Birački spisak iz 1997.	Popis iz 1991.	Birački spisak iz 1997.
Srbi	11624	10091	44,20	97,60
Muslimani	14037	7	53,38	0,07
Hrvati	33	34	0,13	0,33
Ostali	602	207	2,29	2,00
Ukupno	26296	10339	100.00	100.00

[2] Razlog za korištenje upravo ovog uzorka bio je dostupnost podataka o poslijeratnom stanovništvu. Izuzev biračkih spiskova iz 1997. ili kasnijih godina, ne postoje nikakvi drugi poslijeratni izvori koji bi se mogli koristiti za poređenje sa popisom stanovništva iz 1991.

Slika 1. Etnički sastav opštine Vlasenica (RS): Predratno i poslijeratno stanovništvo (staro 18 ili više godina 1997.)

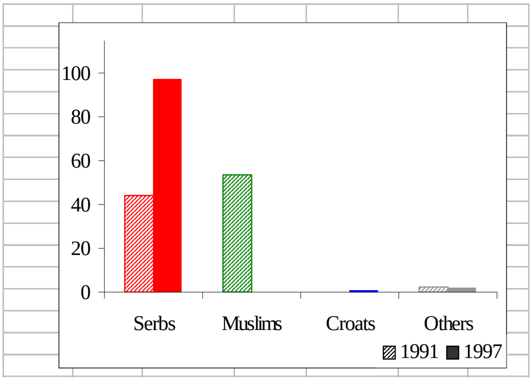

3.3. Mjesto registracije za glasanje 1997. Muslimana koji su živjeli u opštini Vlasenica 1991.

- Skoro svi birači Muslimani koji su 1991. živjeli u opštini Vlasenica postali su raseljene osobe (napustili su opštinu, ali su ostali u zemlju) ili izbjeglice[3] 1997.

- Mali broj birača Muslimana u opštini Vlasenica 1997. nije uzrokovan uzdržavanjem birača od glasanja. Muslimani koji potiču iz opštine Vlasenica glasali su u drugim opštinama u Bosni i Hercegovini ili u inostranstvu.

Tabela 3 i slika 2 pokazuju mjesta registracije Muslimana birača iz 1997. koji su u popisu iz 1991. bili popisani u opštini Vlasenica. Tri moguće lokacije su date: sama opština Vlasenica, druge opštine u Bosni i Hercegovini (“raseljene osobe”) i druge zemlje (“izbjeglice”).

Od 6.832 birača Muslimana koji su imali mjesto boravka u Vlasenici 1992. godine samo 0,07% (5 osoba) se registrovalo da glasa u opštini Vlasenica 1997. godine, dok se 76,52% (5.228 osoba) registrovalo u drugim opštinama u Bosni, a 23,41% (1.599) se registrovalo u inostranstvu. Samo sedam etničkih Muslimana registrovalo se da glasa u Vlasenici 1997. godine, 5 birača Muslimana ranije je živjelo u Vlasenici 1991. godine, a 2 birača Muslimana bili su novi stanovnici. Svih pet etničkih Muslimana koji su poticali iz Vlasenice bili su osobe iz miješanih muslimansko–srpskih ili muslimansko – jugoslavenskih porodica. Bili su iz pet različitih domaćinstava.

Tabela 3 i slika 2 pokazuju da je malo učešće birača Muslimana 1997. godine povezano sa malom populacijom Muslimana birača u opštini Vlasenica 1997. (samo 7 osoba, vidi tabelu 2). Muslimanski glasači koji su poticali iz opštine Vlasenica

---

[3] Termin “izbjeglice” koristi se u ovom izvještaju za građane opštine Vlasenica koji su napustili svoje mjesto stanovanja iz 1991. tokom perioda 1991–1997. i preselili se u inostranstvo. Oni su se 1997. godine registrovali za izbore u drugim zemljama. Nije primijenjena nijedna druga formalna definicija.

registrovali su se da glasaju u drugim opštinama Bosne i Hercegovine ili u drugim zemljama. Tabela 3 i slika 2 ukazuju na činjenicu da su birači Muslimani doista nestali iz Vlasenice tokom perioda 1991–1997.

Tabela 3. Mjesto registracije za glasanje 1997. za birače Muslimane obuhvaćene Popisom stanovništva iz 1991. u opštini Vlasenica

	Opština Vlasenica	Raseljene osobe	Izbjeglice	Ukupno
Broj	5	5.228	1.599	6.832
Udio	0,07	76,52	23,41	100

Slika 2. Mjesto registracije za glasanje birača Muslimana obuhvaćenih Popisom stanovništva iz 1991. u opštini Vlasenica

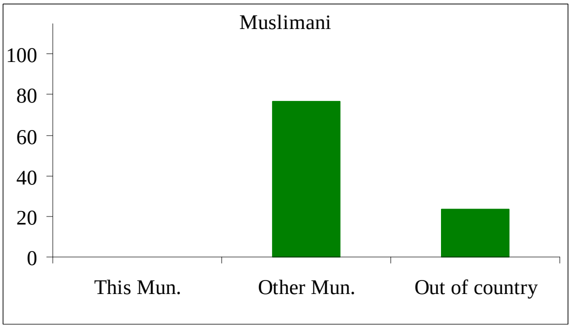

3.4. Raseljene osobe iz opštine Vlasenica

- Smanjenje broja Muslimana stanovnika Vlasenice koje je prikazano u odjeljku 3.3 u skladu je sa statističkim podacima UNHCR-a o raseljenim osobama iz opštine Vlasenica.

Tabela 4 sadrži brojke o raseljenim osobama iz Vlasenice koje je prikupio UNHCR 1998. godine. (Projekt registracije raseljenih osoba 1998.). Ukupan broj raseljenih osoba iz opštine Vlasenica koje je registrirao UNHCR je 17.409. Ukupan broj raseljenih osoba je samo neznatno veći od razlike u veličini muslimanskog stanovništva između 1991. i 1997. (14.030, a razlika za sve etničke grupe je 15.957) o čemu se govori u odjeljku 3.2 ovog izvještaja (vidi i tabelu 2). Iako brojke UNHCR-a nisu neposredno uporedive s našim statistikama iz tabele 2[4], sličnost među njima je upadljiva. Napominjemo da iz spiska prihvatnih opština (tj. gdje su raseljene osobe iz

[4] Brojke UNHCR-a prikazane u tabeli 4 su agregatne brojke za sve raseljene osobe, ne samo Muslimane. Naše statistike govore samo o osobama starim 18 ili više godina koje su se registrovale da glasaju 1997. godine. Prema tome, naše brojke ne obuhvataju one koji nemaju pravo glasa (tj. starosti od 0 do 17 godina 1997.) i one koji imaju pravo glasa (tj. stare 18 godina ili starije 1997.) koji se nisu registrovali da glasaju.

Vlasenice živjele 1998.) vidimo da su najveće grupe živjele u: Živinicama, Tuzli, Kladnju, Srebreniku i Lukavcu. S druge strane, taj spisak se neposredno slaže s našim nezavisnim nalazima da se broj Muslimana stanovnika Vlasenice izrazito smanjio između 1991. i 1997.

Tabela 4. Rasprostranjenost raseljenih osoba iz Vlasenice po izvještaju UNHCR-a, 1998.

Opština	Broj raseljenih	Opština	Broj raseljenih
Živinice	3973	Kakanj	41
Tuzla	3264	Visoko	30
Kladanj	2684	Sarajevo Hadžići	28
Srebrenik	2599	Olovo	25
Lukavac	1261	Sapna	23
Banovići	521	Vareš	21
Gračanica	357	Travnik	20
Zavidovići	352	Brčko	14
Sarajevo Vogošća	334	Bihać	11
Sarajevo Novi grad	302	Bosanski Petrovac	10
Zenica	269	Tešanj	8
Sarajevo Ilidža	251	Busovača	7
Novo Sarajevo	251	Čelić	6
Sarajevo Centar	232	Maglaj	5
Gradačac	165	Fojnica	4
Sarajevo Ilijaš	144	Cazin	2
Kalesija	122	Ključ	2
Breza	71		
		Ukupno	17,409

Napomena: sve opštine iz Tabele 4 su u Federaciji Bosne i Hercegovine

3.5. Emigracija iz opštine Vlasenica, 1991–1997.

- Većina izbjeglica (tj. ljudi koji su napustili zemlju) koji potiču iz opštine Vlasenica su Muslimani.

Informacije o izbjeglicama (tj. ljudima koji su se odselili van teritorije BiH), koji potiču iz Vlasenice mogu se naći u tabeli 5, koja pokazuje rasprostranjenost izbjeglica po etničkoj pripadnosti i zemlji odredišta. Pronašli smo ukupno 1.789 izbjeglica koji potiču iz opštine Vlasenica. Nekih 1.599 izbjeglica su Muslimani (uporediti s tabelom 3). Veoma malo muslimanskih izbjeglica odselilo se u Hrvatsku (devet osoba) ili u Saveznu Republiku Jugoslaviju (deset osoba). Većina muslimanskih izbjeglica (1.580 osoba) otišlo je u zemlje van područja bivše Jugoslavije. Brojke iznesene u ovoj tabeli zasnovane su na biračkom spisku iz 1997. i popisu stanovništva iz 1991. (samo za one koji su imali 18 ili više godina 1997.) i može se uporediti sa svim prethodnim rezultatima, izuzev sa onim iznesenim u tabeli 4 (kako je ranije objašnjeno).

–Tabela 5 – Emigracija iz Vlasenice, 1991–1997.
Izvor: Birački spisak iz 1997. i popis stanovnika iz 1991. za BiH

Etnička pripadnost	Struktura iseljavanja (birači van zemlje): Hrvatska Broj	Hrvatska Procenat	SRJ Broj	SRJ Procenat	Druge zemlje Broj	Druge zemlje Procenat	Ukupno Broj	Ukupno Procenat
Srbi	0	0.00	118	94.40	7	5.60	125	100.00
Muslimani	9	0.56	10	0.63	1580	98.81	1599	100.00
Hrvati	0	0.00	0	0.00	2	100.00	2	100.00
Ostali	0	0.00	11	17.46	52	82.54	63	100.00

3.6. Nestale osobe u opštini Vlasenica, maj–septembar 1992.

- Muslimani čine ogromnu većinu nestalih osoba (80%) u opštini Vlasenica

Tabela 6 i slika 3 predstavljaju rasprostranjenost osoba koje su registrovane kao nestale u opštini Vlasenica tokom perioda od maja do septembra 1992., po spolu, starosti i etničkoj pripadnosti[5]. Procenat Muslimana u populaciji nestalih je 80,5% (329 muškaraca i 67 žena). Druga po veličini grupa nestalih su osobe nepoznate etničke pripadnosti, koje čine 17,3% (69 muškaraca i 16 žena) svih nestalih osoba.

Među nestalim Muslimanima (396), 83,1% nestalih bili su muškarci (329). Starosna rasprostranjenost pokazuje da su 84,2% od 329 Muslimana koji su prijavljeni kao nestali imali između 15 i 59 godina. Nestali Muslimanni činili su 80,4% svih nestalih muškaraca.

Među nestalim Muslimanima (396), 16,9% nestalih su žene (67). Starosna rasprostranjenost tih žena bila je gotovo jednoobrazna. Broj Muslimanki među svim ženama koje su prijavljene kao nestale u opštini Vlasenica je 80,7%.

Tabela 6. Broj nestalih osoba u Vlasenici između maja i septembra 1992. po spolu, starosti i etničkoj pripadnosti

Dobna grupa	Muškarci: Muslimani	Srbi	Hrvati	Ostali	Nepoznato	UKUPNO	Žene: Muslimanke	Nepoznato	UKUPNO
0-14	9				2	11	9	1	10

[5] Etnička pripadnost nestalih osoba nije registrovana na spisku MKCK. U našoj studiji, etnička pripadnost nestalih osoba utvrđena je iz popisa stanovništva iz 1991. preko veza koje su uspostavljene između registara MKCK i popisa. Za osobe koje nisu pronađene na oba spiska (69 muškaraca i 83 žene) etnička pripadnost ostala je nepoznata.

15-29	92	3			16	111	15	4	19
30-44	121	2		3	30	156	14	4	18
45-59	64	1	1		15	81	10	3	13
60-74	42			1	4	47	14	3	17
75+	1				2	3	5	1	6
UKUPNO	329	6	1	4	69	409	67	16	83

Izvor: Spisak nestalih osoba MKCK (1998) i Popis stanovnika iz 1991. za BiH

Slika 3. Broj osoba nestalih u Vlasenici između maja i septembra 1992. po spolu, starosti i etničkoj pripadnosti

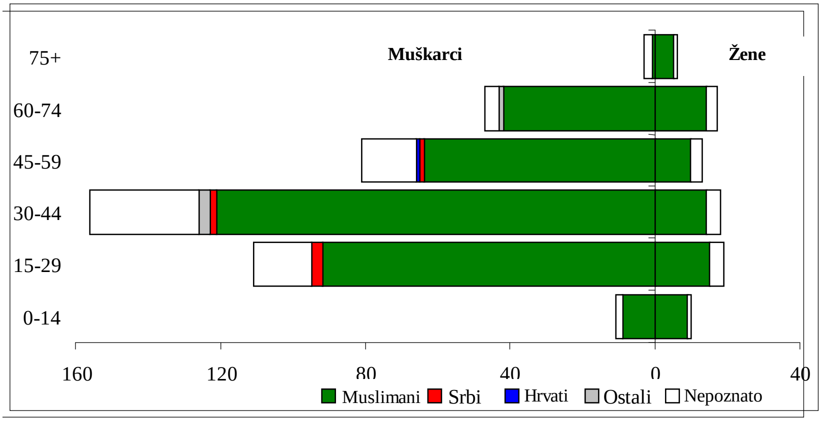

3.7. Nestale osobe u opštini Vlasenica, januar 1992–decembar 1995.

- Većina (58,8%) nestalih osoba nestala je u periodu maj–septembar 1992.
- Više od 88% nestalih Muslimanki nestalo je u periodu maj–septembar 1992.

Kao tabela 6, tabela 7 prikazuje nestale osobe iz opštine Vlasenica, ali za duži vremenski period (januar 1992–decembar 1995). Ona pokazuje da je 58,8% svih nestalih osoba (491 ukupno ili 409 muškaraca i 83 žene) prijavljeno kao nestali u periodu maj–septembar 1992.

Od ukupnog broja nestalih žena (99 žena), oko 76,8% su Muslimanke (76 žena). Od ukupnog broja nestalih Muslimanki, nekih 88,2% (67 žena) nestalo je između maja i septembra 1992.

Od ukupnog broja nestalih muškaraca (738), nekih 81,4% (601) su Muslimani. Od ukupno 601 nestalih Muslimana, nekih 54,7% (329) nestalo je između maja i septembra 1992.

Tabela 7. Broj nestalih osoba u Vlasenici od januara 1992. do decembra 1995, po spolu, starosti i etničkoj pripadnosti

Starosna grupa	Muškarci						Žene			
	Muslimani	Srbi	Hrvati	Ostali	Nepo-znato	Ukupno	Muslimanke	Ostale	Nepo-znato	Ukupno
0-14	10				2	12	9		1	10
15-29	232	3		1	40	276	19	1	6	26
30-44	211	2		5	50	268	15		4	19
45-59	97	1	1		22	121	12		5	17
60-74	48			1	7	56	15		5	20
75+	3				2	5	6		1	7
Ukupno	601	6	1	7	123	738	76	1	22	99

Izvor: Spisak nestalih osoba ICRC (1998.) i Popis stanovništva iz 1991. za BiH

Slika 4. Broj osoba nestalih u Vlasenici od januara 1992. do decembra 1995. po spolu, starosti i etničkoj pripadnosti

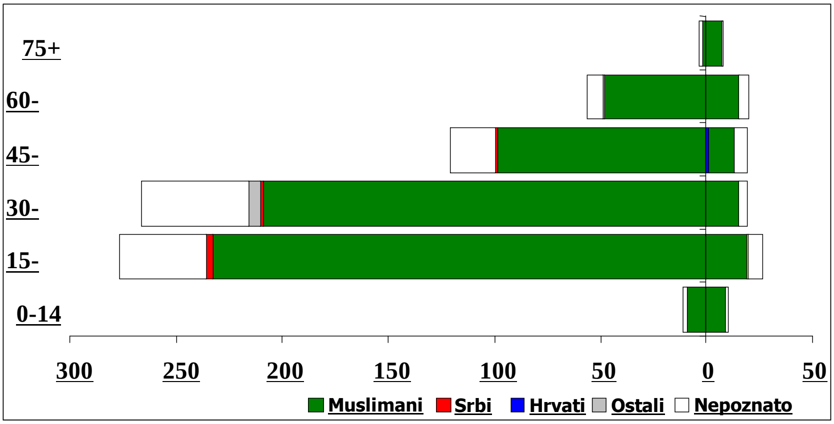

Izvor: Spisak nestalih osoba MKCK (1998.) i Popis stanovništva iz 1991. za BiH

3.8. Broj nestalih osoba u opštini Vlasenica po etničkoj pripadnosti i mjesecu nestanka, maj–septembar 1992.

- Broj osoba nestalih iz Vlasenice bio je najviši u junu i septembru 1992.

Rasprostranjenost nestalih osoba u opštini Vlasenica u periodu od maja do septembra 1992. po mjesecu nestanka prikazana je na slici 7. Broj nestalih osoba je značajno viši u junu nego u drugim mjesecima (37,6% svih osoba koje su registrovane kao nestale u periodu maj–septembar 1992.). U avgustu taj broj je vidljivo niži nego u drugim mjesecima (5,7% svih osoba koje su registrovane kao nestale u periodu od maja do septembra 1992.). U septembru je došlo do uočljivog porasta broja nestalih osoba.

Slika 7. Broj nestalih osoba u Vlasenici, po etničkoj pripadnosti i mjesecu nestanka, maj–septembar 1992.

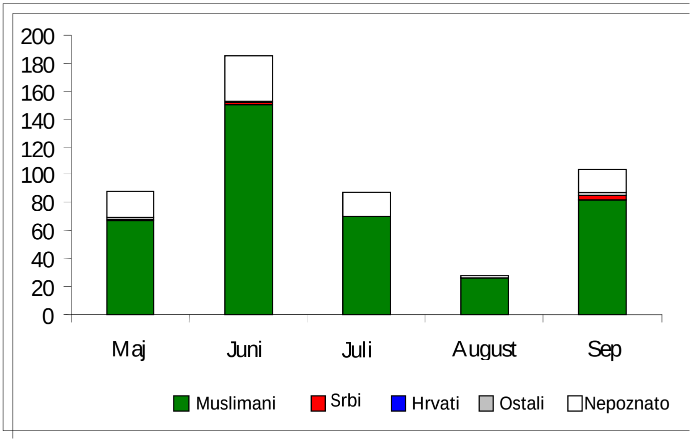

Izvor: Spisak nestalih osoba MKCK (1998.) i Popis stanovništva za BiH iz 1991.

3.9. Broj nestalih osoba u opštini Vlasenica po etničkoj pripadnosti i danu nestanka, maj–septembar 1992.

- U periodu maj–septembar 1992. bilo je 10 dana kada je nestalo 11 ili više osoba.

Slika 8 prikazuje iste podatke kao i slika 7, ali podijeljeno u pojedinačne dane. Može se vidjeti da je bilo 10 dana (18. maja 1992., 02. juna 1992., 05. juna 1992., 06. juna 1992., 26 juna 1992., 10. jula 1992., 11. jula 1992., 12. septembra 1992, 13. septembra 1992. i 15. septembra 1992.) kada je nestalih osoba bilo 11 ili više.

Slika 8. Broj nestalih osoba u Vlasenici, po etničkoj pripadnosti i danu nestanka, maj–septembar 1992.

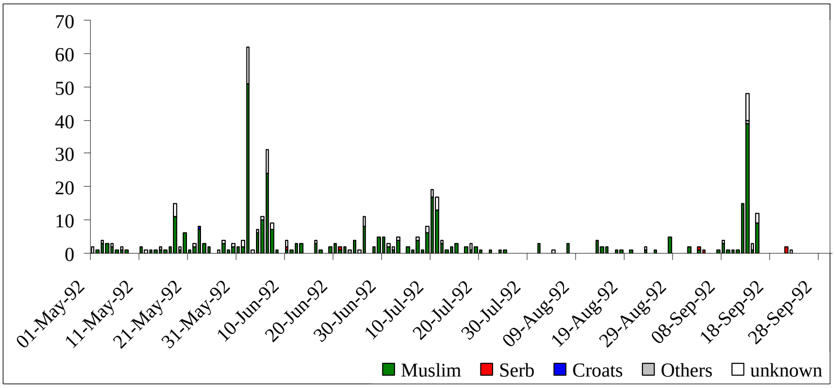

3.10. *Izvor: Spisak nestalih osoba MKCK (1998.) i Popis stanovništva za BiH iz 1991.*

Nestali Muslimani u opštini Vlasenica i oko nje, maj–septembar 1992.

- Broj Muslimana koji su prijavljeni kao nestali u opštini Vlasenica je treći po veličini u poređenju s okolnim opštinama.

- Udio nestalih Muslimana u Vlasenici, u poređenju s drugim opštinama u kojima je nestajalo muslimansko stanovništvo, drugi je po veličini u opštini Vlasenica i iznosi 97,30%.

U tabeli 8 poredi se rasprostranjenost nestalih osoba u opštini Vlasenica s okolnim opštinama. Samo u dvije opštine, Zvornik i Višegrad, od dvanaest okolnih opština, registrovano je više nestalih Muslimana nego u opštini Vlasenica.

Za opštinu Vlasenica, od ukupnog broja nestalih (492), za 407 su pronađeni podaci u popisu iz 1991. Među tim osobama koje su identifikovane u popisu, 396 su bili Muslimani, što čini 97,3% svih identifikovanih.

Tabela 8. Rasprostranjenost nestalih osoba u Vlasenici i oko nje od maja do septembra 1992. po etničkoj pripadnosti i opštini nestanka

Opština	Ukupno	Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali	Nepoznato	% identifikovani	% Muslimana od identifikovanih
Zvornik	1.066	11	874		10	171	83,96	97,65
Višegrad	578		464		13	101	82,53	97,27
Vlasenica	492	6	396	1	4	85	82,72	97,30
Rogatica	290	6	218		5	61	78,97	95,20
Bratunac	261	9	197		5	50	80,84	93,36
Srebrenica	122	12	84		3	23	81,15	84,85
Sokolac	101		80	1	2	18	82,18	96,39
Kalesija	63	2	53		2	6	90,48	92,98
Bijeljina	44		31		3	10	77,27	91,18
Sekovici	17	2	11			4	76,47	84,62
Lopare	12	1	9		2		100,00	75,00
Han Pijesak	8		5		1	2	75,00	83,33
Ugljevik	3		1		1	1	66,67	50,00
Ukupno	3.057	49	2.423	2	51	532	82,60	95,96

Izvor: Spisak nestalih osoba MKCK (1998.) i Popis stanovništva za BiH iz 1991.

3.11. Nestale osobe u opštini Vlasenica i oko nje po mjesecu nestanka, maj–septembar 1992.

- U periodu od maja do septembra 1992., tokom 3 od 5 mjeseci, broj nestalih osoba u opštini Vlasenica bio je najviši u poređenju sa okolnim opštinama.

Tabela 9 prikazuje mjesečnu rasprostranjenost nestalih osoba u opštini Vlasenica i njenoj okolini, ne uzimajući u obzir etničku pripadnost (u poređenju s tabelom 8). Tabela 9 pokazuje da je broj nestalih osoba u opštini Vlasenica u mjesecima juli (87 osoba), avgust (28 osoba) i septembar (104 osobe) bio viši nego u bilo kojoj drugoj okolnoj opštini. U junu, broj nestalih osoba iz opštine Vlasenica (185) bio je treći po veličini u poređenju s okolnim opštinama.

Tabela 9. Rasprostranjenost osoba nestalih u Vlasenici i oko nje 1992., po mjesecu i opštini nestanka

Opština	Maj	Juni	Jul	Aug	Sept	Ukupno
Zvornik	304	711	27	10	14	1.066
Višegrad	186	299	75	13	5	578
Vlasenica	88	185	87	28	104	492
Rogatica	36	152	39	52	11	290
Bratunac	215	17	16	2	11	261
Srebrenica	76	23	14	3	6	122
Sokolac	2	8	12	14	65	101
Kalesija	31	26	4	2		63
Bijeljina	5	6	2	4	27	44
Šekovići	7	8	2			17
Lopare	3	6	2	1		12
Han Pijesak	2	2	1	2	1	8
Ugljevik	1		2			3
Ukupno	956	1.469	301	146	244	3.057
U procentima	31,27	48,05	9,85	4,78	7,98	100

Izvor: Spisak nestalih osoba MKCK (1998.)

4. Zaključci

Po mom mišljenju, na temelju rezultata iznesenih u ovom izvještaju, demografske promjene u opštini Vlasenica između 1991. i 1997, koje su dovele do smanjenja muslimanskog stanovništva sa 53,38% na 0,07% ukupnog stanovništva (nekoliko hiljada raseljenih osoba (najmanje 5.228 muslimanskih raseljenih lica, podatak UNHCR-a za sve etničke grupe je 17.409) i izbjeglica (1.599) Muslimana, i stotine nestalih osoba (492 u periodu na koji se odnosi optužnica, od čega 396 Muslimana)) ne mogu se pripisati uobičajenim demografskim ili društveno-ekonomskim faktorima.

DODATAK A: KVALIFIKACIJE I ISKUSTVO AUTORA

A.1 SAŽETAK PROFESIONALNIH KVALIFIKACIJA EWE TABEAU (ET)

ET je diplomirala ekonometriju i statistiku (magisterij odbranjen 1981., s najvišom ocjenom) i odbranila doktorat (1991., s najvišom ocjenom) iz oblasti matematičke demografije na Varšavskom ekonomskom fakultetu. Od 1983. do 1991. bila je akademski nastavnik na Varšavskom ekonomskom fakultetu, gdje je predavala deskriptivinu i matematsku statistiku i demografiju na dodiplomskom nivou. Nakon toga se preselila u Nizozemsku, gdje sada živi i radi. Od septembra 2000. radi kao demograf i vođa projekta u Demografskoj sekciji pri Tužilaštvu MKSJ-a.
Od jula 1991. do septembra 2000., ET je radila u Nizozemskom interdisciplinarnom demografskom institutu (NIDI) u Hagu (to je holandski nacionalni demografski institut) kao viši istraživač i vođa projekta. Njene dužnosti u NIDI-ju obuhvatale su izvođenje i predlaganje istraživanja u pogledu modeliranja i predviđanja procesa mortaliteta i zdravlja u Nizozemskoj i drugim evropskim zemljama. Nekoliko tih projekata rađeno je po ugovoru za Komisiju evropskih zajednica, druge su finansirane na osnovu istraživačkih projekata predloženih Holanskoj organizaciji za naučno istraživanje, samom NIDI-ju ili drugim holandskim ili neholandskim organizacijama (npr. Holandskom institutu za javno zdravstvo i okoliš ili Francuskom nacionalnom demografskom institutu). ET su, kao eksperta, pozivale nacionalne i međunarodne organizacije (npr. Eurostat – Statistički biro Evropske Unije, ING grupa - Life Insurance NL, Goldman & Sachs-Life Insurance USA, Statistics Netherlands, British Government's Actuary's Department) kao konsultanta na njihovim projektima koji su se bavili pitanjima mortaliteta i razvijanja i predviđanja zdravlja. Nadzirala je mlade istraživače u njihovom radu na magistarskim ili doktorskim tezama. Međunarodni i nacionalni časopisi iz oblasti demografije pozivali su je da piše recenzije za primljene članke.

ET je autorica više od 80 istraživačkih radova. Među odabranim novijim radovima su:

- 3 međunarodno objavljene monografije (Kluwer Academic/Plenum Publishers) u Nizozemskoj i u Poljskoj,
- 24 članka objavljena u međunarodnim i nacionalnim časopisima,
- 14 radova prezentiranih na međunarodnim konferencijama,
- 40 istraživačkih radova i radnih materijala.

ET je povezana sa demografima širom Evrope, ali posebno u Belgiji, Češkoj Republici, Finskoj, Francuskoj, Njemačkoj, Mađarskoj, Italiji, Norveškoj, Poljskoj i Velikoj Britaniji. ET odlično poznaje nekoliko vrsta kompjuterskih programa. Ona govori i piše poljski (maternji jezik), engleski, nizozemski, ruski i njemački.

Tokom svog rada u Tužilaštvu, ET je pripremila nekoliko ekspertskih izvještaja i svjedočila je kao sudski vještak na Međunarodnom sudu za bivšu Jugoslaviju.

Analitički izvještaji ET za ICTY 2001-2002:

E. Tabeau, 2002., Basic Demographic Characteristics and Socio-Economic Status of Missing and Killed Persons from the Municipality of Prijedor, 30.04-30.09.1992. (Osnovne demografske karakteristike i društveno-ekonomski status nestalih i ubijenih osoba iz opštine Prijedor, 30. 04-30. 09. 1992.) Stručni izvještaj pripremljen za slučaj STAKIĆ (IT-97-24).

E. Tabeau, M., Żółtkowski, 2002., Ethnic Composition and Displaced Persons and Refugees in 37 Municipalities of Bosnia and Herzegovina, 1991 and 1997. (Etnički sastav i raseljene osobe i izbjeglice u 37 opština Bosne i Hercegovine, 1991 i 1997.) Stručni izvještaj pripremljen za slučaj KRAJIŠNIK – PLAVŠIĆ (IT-00-39&40).

E. Tabeau, M. Żółtkowski i J. Bijak, 2002., Population Losses in the Siege of Sarajevo, 10 September 1992 to 10 August 1994. (Stradanja stanovništva u opsadi Sarajeva, 10 septembra 1992. - 10. avgusta 1994.) Stručni izvještaj pripremljen za slučaj GALIĆ (IT-98-29-I), LRT/ET/100-02.

E. Tabeau, J. Bijak, M. Duncker i M. Żółtkowski, 2002., Demographic Analysis Project Sarajevo (DAPS), Overview of the Survey and Survey Statistics. (Demografska analiza-projekt Sarajevo (DAPS). Pregled ankete i anketne statistike.) Istraživanje Tužilaštva pripremljeno za slučaj GALIĆ (IT-98-29-I), LRT/ET/043-02.

E. Tabeau and J. Bijak, 2001, Changes in the Ethnic Composition of Bosanski Šamac and Odžak,1991 and 1997. (Promjene u etničkom sastavu Bosanskog Šamca i Odžaka, 1991. i 1997.). Stručni izvještaj pripremljen za slučaj SIMIĆ i drugi (IT-95-9), LRT/ET/208A-01.

E. Tabeau i J. Bijak, 2001., Changes in the Ethnic Composition in the Municipality of Višegrad, 1991 and 1997. (Promjene u etničkom sastavu u opštini Višegrad, 1991. i 1997.) Stručni izvještaj pripremljen za slučaj LUKIĆ (IT-98-32-1), LRT/ET/229-01.

E. Tabeau i J. Bijak, 2001., Missing and Killed Persons in the Autonomous Region of Krajina in 1992: Basic Demographic Characteristics, Timing and Location of Incidents. (Nestale i ubijene osobe u Autonomnoj oblasti Krajina 1992: Osnovne demografske karakteristike, vrijeme i lokacija incidenata.) Stručni izvještaj pripremljen za slučaj BRĐANIN i TALIĆ (IT-99-36), LRT/ET/077-02.

E. Tabeau i J. Bijak, 2001., The Range of 1992-95 Mortality in Bosnia and Herzegovina. (Raspon mortaliteta u Bosni i Hercegovini 1992-95.) Istraživanje Tužilaštva, LRT/ET/332-01.

J. Bijak i E. Tabeau, 2001., Fertility Differences between Ethnic Groups in BH and a Fertility-Based Simulation of the Population Development 1991-2010. (Razlike u fertilitetu među etničkim grupama u BiH i projekcija rasta stanovništva u periodu 1991–2010. zasnovana na fertilitetu.) Istraživanje Tužilaštva, LRT/JB/139-01.

E. Tabeau, T. Lyngstad, i H. Brunborg, 2001., Changes in the Ethnic Composition of the Population in the Autonomous Region of Krajina from 1991 to 1997. (Promjene etničkog sastava stanovništva u Autonomnoj oblasti Krajina od 1991.

do 1997.) Istraživanje pripremljeno za slučaj BRĐANIN i TALIĆ (IT-99-36). MKSJ, Hag.

H. Brunborg, T. Lyngstad, i E. Tabeau, 2001., Population changes in Prijedor from 1991 to 1997. (Promjene stanovništva u Prijedoru od 1991. do 1997.) Istraživanje pripremljeno za slučaj logora KERATERM (IT-95-8). MKSJ, Hag.

Sudska vještačenja Ewe Tabeau 2001.-2002.:

LUKIĆ i drugi, (IT-98-32-1, Višegrad)., 19. 09. 2001.
SIMIĆ i drugi,. (IT-95-9, Bosanski Šamac, Odžak), 10. 07. 2002.
GALIĆ (IT-98-29-I, Sarajevo), 22-23. 07. 2002.
STAKIĆ (IT-97-24, Prijedor), 24-25. 07. 2002.
GALIĆ (IT-98-29-I, Sarajevo), 30. 07. 2002.
STAKIć (IT-97-24, Prijedor), 23. 09. 2002.

A.2 SAŽETAK PROFESIONALNIH KVALIFIKACIJA MARCINA ŻÓŁTKOWSKOG (MZ)

2001. godine, MZ je stekao diplomu iz bankarstva i finansija na Varšavskom ekonomskom fakultetu u Poljskoj (Magistarski rad iz bankarstva i finansija, sa ocjenom „odličan“ – najvišom ocjenom), a usto je na Varšavskom ekonomskom fakultetu završio program Kvantitativne metode i informacioni sistemi. Sada završava matematiku na Varšavskom univerzitetu (4. godina, 2002. je uzeo jednu godinu odsustva zbog zaposlenja pri Tužilaštvu), gdje specijalizira teoriju vjerojatnoće. 2001., MZ uključio se u doktorski program iz finansijske matematike na Varšavskom ekonomskom fakultetu.

2000.-2001. MZ je radio kao student–asistent na Institutu za ekonometriju na Varšavskom ekonomskom fakultetu, gdje je predavao ekonometriju i stohastičke procese na dodiplomskim kursevima. 2001.-2002., predavao je “Kapital i tržišta novca” na postdiplomskom programu na Međunarodnoj školi za menadžere u Varšavi. Od februara 2002. radi kao pomoćni istraživač u Demografskoj sekcji pri Tužilaštvu MKSJ-a u Hagu.

1998. – 99. bio je aktivan član grupe za istraživanje vještačke inteligencije na Varšavskom ekonomskom fakulteta, organizovao i učestvovao na konferencijama o vještačkoj inteligenciji.

MZ je stručnjak za kompjutersko programiranje (C/C++, Delphi, Pascal, VB, HTML, itd.), software (MS Access, MS Excel, MS Word, GIS and ArcView, SPSS, Statistica, Mathematica, Matlab, Maple, LaTeX, itd.), hardware i operativne sisteme (Windows, Linux). MZ govori i piše poljski (maternji jezik), engleski, njemački i ruski.

Tokom svog angažmana u Demografskom odjeljenju, bio je autor slijedećih izvještaja:

E. Tabeau, M., Žóltkowski, 2002., **Ethnic Composition and Displaced Persons and Refugees in 37 Municipalities of Bosnia and Herzegovina, 1991 and 1997. (**Etnički sastav i raseljene osobe i izbjeglice u 37 opština Bosne i Hercegovine, 1991. i 1997.) Stručni izvještaj pripremljen za slučaj Momčilo Krajišnik i Biljana Plavšić (IT-00-39&40)**,** Memo: LRT/ET/174-02

E. Tabeau, M. Żółtkowski i J. Bijak, 2002., **Population Losses in the Siege of Sarajevo, 10 September 1992 to 10 August 1994.** (Stradanja stanovništva u opsadi Sarajeva, 10. septembra 1992.-10. avgusta 1994.) Stručni izvještaj pripremljen za slučaj Stanislav Galić (IT-98-29-I), LRT/ET/100-02.

E. Tabeau, M. Żółtkowski i J. Bijak, 2002., **Addendum to the Demographic Report: Population Losses in the Siege of Sarajevo, 10 September 1992 to 10 August 1994 with additional list of possible duplicates among those killed and wounded,** (Dodatak demografskom izvještaju: Stradanja stanovništva u opsadi Sarajeva, 10 septembra 1992 - 10 avgusta 1994. sa podacima za koje postoji mogućnost da su dva puta unešeni za ubijene i ranjene). Stručni izvještaj pripremljen za slučaj Stanislav Galić (IT-98-29-I), Memo: LRT/MZ/126-02

E. Tabeau, M. Żółtkowski i J. Bijak, 2002., **Addendum-II to the Demographic Report: Population Losses in the Siege of Sarajevo, 10 September 1992 to 10 August 1994,** (Drugi dodatak Demografskom izvještaju: Stradanja stanovništva u opsadi Sarajeva, 10. septembra 1992.-10. avgusta 1994.) Stručni izvještaj pripremljen za slučaj Stanislava Galića (IT-98-29-I). Memo: LRT/ET/175-02

E. Tabeau, J. Bijak, M. Duncker i M. Żółtkowski, 2002., Demographic Analysis Project Sarajevo (DAPS): Overview of the Survey and the Survey Statistics (Demografska analiza-projekt Sarajevo (DAPS). Pregled ankete i anketne statistike.) Istraživanje Tužilaštva pripremljeno za slučaj Stanislava Galića (IT-98-29-I), LRT/ET/043-02.

ANEKS B. IZVORI PODATAKA I METODI KORIŠTENI U OVOJ STUDIJI

B.1 POPIS STANOVNIŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE IZ 1991. GODINE

Naš izvor podataka o predratnom stanovništvu područja Vlasenice je popis stanovništva Bosne i Hercegovine za 1991. godinu. Popis je izvršen od 1. do 30. aprila 1991. (pri čemu je 31. mart bio zvanični dan popisa), neposredno prije izbijanja neprijateljstava u zemlji, i obuhvatio je cjelokupno stanovništvo zemlje.

Popisni dokumenti sadrže po jedan obrazac za svaku popisanu osobu. Ti popisni obrasci obuhvataju podatke o velikom broju varijabli, kao što su opština i mjesto boravka, ime i prezime, ime oca, redni broj domaćinstva, jedinstveni matični broj, datum i godina rođenja, spol, zanimanje, etnička pripadnost, maternji jezik, religija, nivo obrazovanja i broj rođene djece (samo za žene).

Ukupni kvalitet podataka je dobar, izuzev čestih grešaka u imenima pojedinaca. Te greške su uglavnom posljedice slabog optičkog skeniranja originalnih formulara (npr. čitanja V kao U, kao u MVSIĆ umjesto MUSIĆ) i odsustva naknadne provjere i uredničkih intervencija. Kako bismo korigovali greške pri skeniranju, upotrijebili smo nekoliko strategija. Prvo, razvili smo kompjuterski softver koji smo primijenili da otkrijemo kombinacije slova nemoguće u bhs. jeziku. Upotrijebljeni softver je koristio sintaksu bhs. jezika kako bi utvrdio mogućnost pojedinih kombinacija. Nemoguće kombinacije su korigovane tako što su se eliminirala pogrešna slova i umetali njihovi najvjerovatniji ekvivalenti. Drugo, razvili smo tablice za korekciju kako bismo iz imena eliminirali greške prilikom skeniranja. Te tablice sadrže data imena i njihove korektne verzije, koje su obje korištene u jednom kompjuterskom programu kako bi se dobili prijedlozi potrebnih ispravki. Onda je izvršena ručna kontrola tih prijedloga kako bi se odbacile sve pogrešne ispravke koje bi proizveo taj program. Prihvaćene ispravke su onda primijenjene na podatke. Sve te poslove vršili su izvorni govornici bhs. jezika, kojima je usto bila poznata tradicija nadijevanja imena u Bosni i Hercegovini. Štaviše, razvili smo i primijenili kompjuterski program koji je koristio podatke o domaćinstvu kako bi se ispravila prezimena unutar domaćinstava. Taj program je provjeravao ispravnost i dosljednost prezimena u istim domaćinstvima. Članovima domaćinstava čije je prezime bilo drugačije od (tačnog) prezimena drugih u tom konkretnom domaćinstvu davalo se ispravno ime. Na primjer, ako je tačno prezime u jednom domaćinstvu bilo MUSIĆ, osoba koja je, kao dio tog domaćinstva, popisana kao MVSIĆ postala bi MUSIĆ.

Drugi problem s kvalitetom podataka je u tome što je kod brojnih obrazaca jedinstveni 13-cifreni matični broj, koji je u bivšoj Jugoslaviji uveden 1981., bio samo djelimično dostupan. MB se sastoji od datuma rođenja (7 cifara), regiona rođenja (2 cifre), rednog broja karakterističnog za dati spol (3 cifre) i kontrolne brojke (1 cifra). Za naše potrebe bio je ključan datum rođenja, a druge komponente MB-a su za nas imale manju vrijednost. Datum rođenja nedostaje samo za nekoliko procenata stanovništva iz 1991.

Popis obuhvata varijablu koja se odnosi na etničku pripadnost popisanih pojedinaca. To nam omogućava da izučavamo stanovništvo u kontekstu jednake izjave o etničkoj

pripadnosti za obje izučavane godine, 1991. i 1997., za sve one osobe za koje su popisni dokumenti mogli biti identifikovani u obje baze podataka (u popisu iz 1991. i biračkom spisku iz 1997.). Pitanje o etničkoj pripadnosti u upitniku popisa bilo je formulisano tako da su se pojedinci mogli otvoreno izjašnjavati kao pripadnici bilo koje etničke grupe. Većina na popisu stanovništva 1991. deklarisala se kao pripadnici jedne od tri velike etničke grupe u Bosni i Hercegovini: Srbi, Muslimani ili Hrvati. Druga izjašnjavanja o etničkoj pripadnosti u popisu iz 1991. obuhvatila su Jugoslavene (relativno često), kombinacije etničkih grupa, kao što su "Srbin-Hrvat", ili "Musliman-Srbin" (rijetko), druge nacionalne (npr. Vlasi ili Romi), ili strane (npr. Mađari) etničke grupe (manje često). Oni koji su se nazivali Jugoslavenima ili imenima u kojima su kombinovani nazivi dvije etničke grupe često su bili djeca iz mješovitih brakova. Jugoslaveni nisu osjećali da pripadaju ijednoj datoj etničkoj grupi i često nisu voljeli etničku kategorizaciju.

Sva analiza iznesena u ovom izvještaju rađena je za četiri etničke grupe koje se prepoznaju na temelju iskaza o etničkoj pripadnosti iz popisa 1991.: Srbe, Muslimane, Hrvate i Ostale. Posljednja grupa, Ostali, je rezidualna kategorija i obuhvata osobe koje su se izjašnjavale kao Jugoslaveni, kombinacije etničkih grupa i druge nacionalne ili strane etničke grupe.

Predratna Bosna i Hercegovina bila je podijeljena na opštine, koje su se dalje dijelile na niže jedinice zvane "mjesne zajednice". Broj predratnih opština bio je 109, a broj mjesnih zajednica 5.831. Daytonski sporazum podijelio je neke predratne opštine između Federacije i Republike Srpske, što je dovelo do nove podjele zemlje u sada 185 postdaytonskih opština. Informacije iz popisa iz 1991. o mjesnoj zajednici u kojoj boravi svaka osoba omogućile su nam da analiziramo postdaytonske opštine, a posebno odvojeno svaki dio podijeljenih predratnih opština, kako bismo uočili promjene u stanovništvu između 1991. i 1997. godine.

Plan konverzije za agregiranje mjesnih zajednica u postdaytonske opštine dobijen je iz Ureda za registraciju birača OSCE-a u Sarajevu i upotrijebljen je da se mjesne zajednice grupiraju u opštine. Nekoliko mjesnih zajednica je podijeljeno između opština u Federaciji i Republici Srpskoj. Za podijeljene mjesne zajednice nismo mogli da utvrdimo postdaytonsku opštinu boravka. Međutim, za opštinu Vlasenica to je mali problem.

Kako je pomenuto u prethodnom tekstu, mjesto boravka je zabilježeno u popisu iz 1991., ali nije bilo navedeno za oko 2% popisanih zbog niže navedenih razloga.

B.2 BIRAČKI SPISAK OSCE IZ 1997.

Svi postdaytonski izbori u Bosni i Hercegovini, uključujući i one 1997., vršeni su pod nadzorom Organizacije za sigurnost i suradnju u Evropi (OSCE). Za potrebe izbora, OSCE je uspostavio registar ljudi s pravom glasa, tzv. birački spisak OSCE-a. Izradu tog spiska i unošenje podataka obavio je Ured OSCE-a u Sarajevu.

Pravo glasa se razmatra u članu IV aneksa 3 Daytonskog mirovnog sporazuma: "Svaki građanin Bosne i Hercegovine star 18 godina ili stariji, čije ime se pojavljuje

na popisu stanovništva Bosne i Hercegovine za 1991. godinu imaće, u skladu sa izbornim pravilima i propisima, pravo glasa.” Mjesta za registraciju uspostavljena su u svim opštinama Bosne i Hercegovine i u mnogim stranim zemljama. Pošto je pravo glasa 1997. bilo zasnovano na zastupljenosti osobe u spiskovima iz popisa 1991., birački spisak je podskup popisa iz 1991. Svaka osoba u biračkom spisku, prema tome, treba da je obuhvaćena popisom. Međutim, neke osobe mogle su se nalaziti u inostranstvu tokom popisa ili nisu na popisu iz drugih razloga. Ako takvih osoba ima, to bi se odnosilo samo na beznačajan dio stanovništva. Štaviše, takve osobe su mogle dostaviti potvrdu o svom pravu glasa i ipak dobiti pravo da glasaju.

Osobe koje su htjele da glasaju na lokalnim izborima 1997. morale su se prvo registrirati. Formular za izbornu registraciju zabilježio je sljedeće osnovne stavke: prezime, ime, spol, datum rođenja i matični broj. Spisak iz 1997. sadrži i četiri stavke koje se odnose na lokacije birača 1997. i 1991.:

- Opština boravka 1991., prema popisu iz 1991.;
- Opština boravka 1997., po vlastitoj izjavi;
- Opština ili zemlja gdje je izvršena registracija;
- Opština *za koju* je osoba htjela da glasa.

Bilo je dozvoljeno registrovanje i glasanje u odsustvu.

Opština registracije smatra se dobrim pokazateljem područja gdje su ljudi zaista živjeli kada su se registrovali. Ta varijabla se stoga može smatrati značajnim izvorom statističkih podataka o *de facto* stanovništvu koje je živjelo u Bosni i Hercegovini 1997. Razlike u podacima o opštinama gdje su ljudi živjeli i registrovali se 1997. mogu se upotrijebiti kako bi se proučavale promjene mjesta boravka između 1991. i 1997. Da bismo bili sigurni u mjesto boravka 1991. birača iz 1997., primijenili smo tehniku Spajanja individualnih podataka kako bismo povezali podatke iz 1991. sa onima iz 1997.

Podatke sadržane u biračkom spisku iz 1997. na raspolaganje nam je stavio OSCE. Podaci iz biračkog spiska pokazuju neke od problema s kvalitetom kao i oni u popisu. Iako su greške u biračkom spisku iz 1997. načelno rjeđe nego u popisu iz 1991., netačnosti u imenima koje su uzrokovane optičkim skeniranjem formulara za registraciju često izazivaju probleme kod identifikacije osoba. Imena iz biračkog spiska, kao i ona iz popisa, sva su provjerena i ispravljena raznim kompjuterskim programima i manuelnim postupcima. I to je urađeno uz pomoć izvornih govornika bhs. jezika kojima je poznata tradicija nadijevanja imena u Bosni i Hercegovini.

Registracija za glasanje bila je dobrovoljna, što ukazuje da je spisak samo *uzorak* poslijeratnog stanovništva, koji ne obuhvata one koji se nisu registrovali za glasanje jer nisu bili zainteresovani, bili su bolesni, premladi ili prestari. Broj osoba koje su se registrovale za izbore 1997. bio je 2,56 miliona. Od 2,56 miliona, oko 2 miliona glasača pronašli smo u popisu iz 1991. u okviru našeg projekta. Ukupno stanovništvo zemlje bilo je oko 4,3 miliona 1991. godine, dok je za 1995. godinu dokument „Perspektive o stanovništvu svijeta“ (World Population Prospects) (Ujedinjene Nacije, 1999.) dao procjenu o 3,4 miliona. Jasno je da 2 miliona birača čine velik i

pouzdan uzorak stanovništva starijeg od 18 godina. Njegova veličina je dovoljna da spriječi greške koje se odnose na osobe koje nisu registrovane za glasanje.

Bilo je tvrdnji da su se neki ljudi lažno registrovali da bi glasali na izborima 1997. Smatra se da su tu navodnu prevaru počinile osobe koje su se iz političkih razloga registrovale pod lažnim imenima. To je detaljno istraživano za Srebrenicu i nisu pronađeni nikakvi dokazi za masovnu prevaru u registraciji birača 1997.[6]

Sljedeći problem povezan sa biračkim spiskom iz 1997. je povratak izbjeglih i raseljenih osoba. Konkretnije, ukoliko se veći broj ljudi prije 1997. vratio u svoja predratna mjesta boravka, birački spisak iz 1997. bi ukazivao na manji broj osoba koje su pobjegle iz svojih domova.

Daytonski mirovni sporazum jasno je odredio da treba omogućiti povratak izbjeglih i raseljenih osoba iz Bosne i Hercegovine. Budući da su naši poslijeratni podaci prikupljeni tokom 1997., neke izbjeglice i interno raseljene osobe mogle su se već vratiti u svoje predratne opštine boravka. Međutim, smatra se da je utjecaj tog problema mali za period 1996-97., budući da je, prema zvaničnim statistikama (vidi u daljem tekstu), povratak izbjeglica i interno raseljenih osoba njihovim predratnim domovima u periodu do 1997. bio daleko od okončanja. Naposlijetku, ako je bilo izbjeglih i raseljenih osoba koje su se vratile na svoje ranije lokacije, to bi samo umanjilo broj raseljenih osoba i izbjeglica.

Prema procjenama Visokog komesarijata za izbjeglice UN (UNHCR) iz 1998. sredinom 1998., unutar Bosne i Hercegovine još uvijek je 820.000 ljudi bilo ***raseljeno*** iz svojih predratnih domova, među kojima 450.000 u Federaciji Bosne i Hercegovine i 366.000 u Republici Srpskoj. Štaviše, do sredine 1998. više od 550.000 ***izbjeglica*** iz Bosne i Hercegovine još je bilo u potrazi za stalnim rješenjem. Najveći broj izbjeglica iz Bosne i Hercegovine primile su Jugoslavija (tj. Srbija i Crna Gora, 226.000) i Hrvatska (34.500), pri čemu je manji broj bio u Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji (3.000) i Sloveniji (4.500). Van bivše Jugoslavije, Njemačka i Švicarska prihvatile su najveći broj izbjeglica (ukupno 254,000).

Prema podacima Ureda UNHCR-a u Sarajevu (http://www.unhcr.ba i neposrednim kontaktima sa Odjelom za javno informisanje), ukupan broj povrataka izbjeglica i raseljenih osoba u Republiku Srpsku bio je 1996.-97. godine 83.518. Od tih osoba, samo se 966 Muslimana i 159 Hrvata vratilo u RS 1996-97. (1,2%, odnosno 0,2% ukupnog broja povrataka). Skoro svi koji su se vraćali u RS u ovom periodu bili su Srbi, 82.306 (98,5%). S druge strane, ukupan broj povrataka u Federaciju 1996.-97. godine bio je oko 347.837, među kojima su 291.024 (83,7%) bili bosanski Muslimani (tj. Bošnjaci), 47.249 (13,6%) Hrvati, a samo 1.013 (0,3%) Srbi.

Sve u svemu, 1996-97. svojim domovima vratilo se nekoliko stotina hiljada ljudi. Međutim, poređenjem broja povrataka 1996.-97. s ukupnim brojem izbjeglih i raseljenih osoba kojima je 1998. još trebalo trajno rješenje, može se vidjeti da je

[6] Od 7.490 osoba za koje se smatra da su nestale nakon pada srebreničke enklave, samo 9 osoba je pronađeno i na spiskovima nestalih i na biračkim spiskovima iz 1997. i 1998. Vidi "Izvještaj o broju nestalih i mrtvih iz Srebrenice," Helga Brunborga i Henrika Urdala, Tužilaštvo, MKSJ, 12. februara 2000.

opseg povrataka 1996-97. još bio mali. Štaviše, entitet RS se 1996.-97. izgleda još smatrao nesigurnim za Muslimane i Hrvate, pošto su se u tom periodu u RS još vraćali uglavnom Srbi. Situacija u Federaciji bila je suprotna onoj u RS. Etnička struktura povrataka je dodatni razlog zašto povraci 1996-97. ne mijenjaju značajno opštu sliku etničkih promjena tokom ratnog perioda. Međutim, zbog gore pomenutih problema, rezultati koji se iznose u ovom izvještaju mogu se smatrati samo procjenom broja raseljenih osoba i izbjeglica koji je registrovan 1997. a ne kao procjena ukupnih etničkih promjena od 1991. do 1997. godine.

B.3 POVEZIVANJE PODATAKA

Naša analiza promjena etničkog sastava područja Vlasenice zasnovana je na tri varijable čije su vrijednosti utvrđene za svaku pojedinu osobu: mjesto boravka prije rata, mjesto nakon rata i etnička pripadnost. Popis iz 1991. sadrži informacije o etničkoj pripadnosti i mjestu boravka prije rata, ali ne o mjestu boravka osoba nakon rata. Birački spisak iz 1997. sadrži, s druge strane, mjesto boravka osoba poslije rata, ali ne predratno mjesto boravka niti etničku pripadnost, tako da su te dvije potonje varijable dostupne samo u popisu iz 1991. Kombiniranjem te dvije baze podataka u jednu mogli smo da izvršimo zajedničku analizu predratnih i poslijeratnih promjena u stanovništvu. Kombiniranje srodnih baza podataka metodom individualnog povezivanja omogućilo je rekonstrukciju podataka u ovoj studiji.

Za povezivanje naših baza podataka, primijenili smo višefaznu proceduru. Svaki korak sastojao se od nekoliko poređenja između dvije srodne baze podataka na individualnom nivou. Jedni podaci uvijek opisuju jednu osobu i predstavljaju skup njegovih/njenih karakteristika po više stavki, kao što su npr. ime, prezime, ime oca, datum rođenja itd. U svim fazama primjenjivana je ista logika (vidi u nižem tekstu). Razlike između faza bile su neznatno različiti kriteriji korišteni za spajanje individualnih podataka i činjenica da se stanovništvo raspoloživo za uspostavljanje drugih mogućih veza smanjivalo nakon svakog koraka. Drugim riječima, kada bi jednom bile utvrđene veze između većeg broja podataka u dvije povezane baze podataka, ti podaci bi bili eliminisani iz sljedeće runde spajanja individualnih podataka. U sljedećem koraku, primjenjeni kriteriji za spajanje individualnih podataka mijenjani su u poređenju s prethodnim kako bi se ostvarila nova spajanja individualnih podataka.

Svaki korak sastojao se od tri odvojena kruga. Prvi krug je služio da se identifikuju podaci u biračkom spisku koji odgovaraju podacima u popisu kao i da se zabilježe redni brojevi tih podataka u jednoj tabeli. Informacije zajedničke za obje baze podataka korištene su kako bi se identifikovali podaci koji se međusobno podudaraju. Polja korištena pri spajanju individualnih podataka su: ime, prezime, matični broj, datum rođenja i opština boravka. Ta polja su u okviru podataka iz biračkog spiska upoređivana odgovarajućim poljima u podacima iz popisa. Za svaki podatak u biračkom spisku koji je odgovarao jednom podatku u popisu, redni brojevi svake grupe podataka (tj. izvora) registrovani su u posebnoj tabeli. Te kombinacije rednih brojeva podataka nazvane su sparivanjima.

Drugi korak se koncentrisao na provjeru kvaliteta i dosljednosti nađenih sparivanja. Za sve povezane podatke je provjeravano da li postoje duplikati kako bi se osiguralo da svaki podatak u biračkom spisku ima jedan jedini podudarni podatak u popisu, i obratno. Duplikati su brisani[7]. Nakon provjere da li postoje duplikati i drugih mjera kontrole kvaliteta, kao što je vizuelno provjeravanje uzoraka sparivanja, oni su registrovani u bazama podataka kao konačna sparivanja.

Treći korak bio je da se odobrena sparivanja registruju u skupovima podataka kao veze između podataka u biračkom spisku i podataka u popisu. Rezultat tog procesa bio je da su za više od 2 miliona podataka od ukupno 2,56 miliona u biračkom spisku pronađene veze odgovarajućim podacima iz popisa 1991.

Skup povezanih podataka predstavlja osnovu za naše proračune koji govore o poslijeratnom stanovništvu. Značenje veze koja se uspostavlja između biračkog spiska i popisa je u tome što se osoba čiji su podaci povezani identifikuje kao *preživjeli*[8]. Za identifikovanog preživjelog zna se da je bio živ nakon rata, pošto se ta osoba registrovala za glasanje 1997. Sva upućivanja na poslijeratnu populaciju preživjelih upućuju na skup individualnih podataka koji su našim procedurama uspješno povezani.

Zbog dobrovoljnog karaktera registrovanja za glasanje, svaki *apsolutni* broj dat u ovom izvještaju je u stvari minimalna procjena stanovništva iz 1997., npr. minimalan broj pripadnika jedne etničke grupe, raseljavanje stanovništva, rasprostranjenost po spolu i starosti itd. Stvarne apsolutne brojke su više zbog činjenice da se jedan dio stanovništva nije registrovao za izbore. Međutim, ako se populacija registrovanih birača posmatra kao uzorak stvarne populacije, onda se taj uzorak može smatrati kao izuzetno velik i pouzdan. Zbog toga su *relativne* brojke (tj. udjeli ili procenti) dobra mjera stvarne rasprostranjenosti i s pouzdanjem se mogu koristiti.

Birački spisak se koristio kao izvor statističkih podataka o stvarnom stanovništvu zemlje 1997. Za registrovane birače, njihova opština boravka 1997. nije izričito navedena u spisku. Međutim, mjesto registracije je navedeno za svakog registrovanog birača sa svim potrebnim pojedinostima. U analizama koje su obuhvatale populaciju iz 1997., pretpostavili smo da je mjesto gdje se neka osoba registrovala za glasanje (tj. mjesto registracije) dobra aproksimacija mjesta gdje je ta osoba zaista i živjela kada su se on ili ona registrovali. Opština gdje su se registrovali onda se naziva opštinom boravka birača.

Osobe koje su imale pravo glasa na izborima 1997. morale su se roditi prije 1980. Prema tome, sva poređenja koja govore o biračima iz 1997. s jedne strane i populaciji iz popisa 1991. s druge moraju se ograničiti na osobe koje su rođene najkasnije 1979. Sva poređenja predočena u ovom izvještaju ograničena su na one koji su 1997. bili stari 18 godina ili stariji. Starosne kohorte[9] rođene nakon 1979. isključene su iz

---

[7] Obratite pažnju na to da su duplikati višestruka sparivanja, a ne višestruki podaci. Brisanje duplikata znači brisanje duplih veza a ne zapisa koji ostaju na raspolaganju za sljedeći krug sparivanja.
[8] Obratite pažnju na to da je "preživjeli" standardni termin koji se koristi u analizi tablica života u demografiji za osobu koja nije umrla do dobi od x godina. Taj termin nema nikakve negativne konotacije.
[9] Starosna kohorta je grupa ljudi koji su rođeni iste godine.

podataka iz popisa u našim analizama (ne bi trebalo da je ijedna takva osoba registrovana u biračkim spiskovima). Konačni skup podataka o stanovništvu starijem od 18 godina u popisu, koje je nekad živjelo na području Vlasenice prije rata, obuhvatio je 26.296 osoba. Otprilike 10.339 pojedinaca identifikovano je kao birači koji su se registrovali da glasaju u opštini Vlasenica.

Povezivanje individualnih podataka je uobičajeno u demografiji i statistici. Skandinavske zemlje primjenjuju taj pristup otprilike 30-40 godina. Operativni sistem jedinstvenih matičnih brojeva je preduslov za takvo povezivanje. Ako ne postoji takav sistem, ili postojeći sistem nije u potpunosti funkcionalan, kao u zemljama bivše Jugoslavije, moraju se koristiti druge stavke podataka, prije svega imena i prezimena i datumi rođenja. Slične stavke koriste se i u istorijskoj demografiji za povezivanje podataka iz matičnih ureda, podataka iz popisa i drugih pojedinačnih podataka, u tzv. studijama o uspostavljanju porodica.

Povezivanje pojedinačnih podataka, mada kao pristup utemeljeno i dobro znano demografima, obično se ne koristi u svijetu. U brojnim zemljama s visokim prihodima taj metod se rijetko primjenjuje zbog brojne populacije, nepostojanja dosljedne evidencije ličnih karata i strogih propisa koji regulišu zaštitu privatnosti. Taj metod se rijetko primjenjuje u zemljama s niskim prihodima jer ove zemlje sebi ne mogu priuštiti troškove za visoko obrazovano osoblje i skupu opremu neophodnu za pristup povezivanjem individualnih podataka. Štaviše, većina zemalja s niskim prihodima ne može priuštiti ili nisu u stanju da sistematski vode visokokvalitetne individualne podatke o stanovništvu.

Poređenja populacija na nivou čitave zemlje između različitih perioda ili geografskih lokacija obično se vrše bez pojedinačnog povezivanja, ali uz korištenje inter-sektorskih ukupnih (ili makro) podataka. Pristup sa makro nivoa, npr., obično primjenjuju zvanične nacionalne i međunarodne statističke agencije kako bi proizvele i uporedile osnovne demografske statistike, kao što su mortalitet i natalitet, broj brakova i statistika o migracijama, kao i druge. Upotrebna vrijednost makro pristupa je i dalje velika, pošto velika populacija i veliki broj demografskih događaja koji se prate garantuju solidan stepen pouzdanosti rezultata.

Smatramo da je, za naše potrebe, pristup individualnim povezivanjem superioran u odnosu na makro pristup, ali ne samo u smislu tačnosti statistike na ukupnom nivou, koja pokazuje relativnu rasprostranjenost stanovništva. Ovdje prednosti mogu biti od manjeg značaja. Stvarna prednost u pristupu povezivanjem indiivdualnih podataka je da možemo pratiti iste pojedince između dvije godine o kojima je riječ. Štaviše, načelno se smatra da pristup povezivanjem individualnih podataka daje veoma pouzdane rezultate. Jedini problemi sa tim pristupom naslijeđeni su iz nedostataka u kvalitetu podataka, koji su, međutim, u našem projektu uglavnom prevaziđeni kontrolom kvaliteta i uz primjenu opsežnih procedura za spajanje individualnih podataka.

B.4 SPISAK NESTALIH MKCK

Od 1991., Međunarodni komitet Crvenog krsta (MKCK) je prikupljao podatke o osobama iz bivše Jugoslavije, uključujući Prijedor, koje su prijavljene kao nestale, kako bi *"… pomogao porodicama da otkriju sudbinu onih srodnika koji se i dalje vode kao nestali."* [10] Ta organizacija prikuplja podatke uglavnom od članova uže porodice, a povremeno prihvata izvještaje daljih srodnika i prijatelja i susjeda. Oni registruju osobe za koje se zna da su mrtve, ali **čija tijela nisu pronađena.** MKCK je objavio poseban spisak osoba za koje se zna da su mrtve (načelno su te osobe ranije bile registrovane kao nestale)[11].

MKCK je objavio nekoliko verzija (tj. ažuriranja) svog spiska nestalih osoba iz Bosne i Hercegovine. Za analizu iznesenu u ovom izvještaju, korištena je 4. verzija, objavljena u junu 1998..

Temeljna analiza kvaliteta spiska MKCK ukazala je na to da je kvalitet podataka dobar i pouzdan, iako u podacima ima sitnijih nedostataka, kao što su, npr., nepotpuni datumi rođenja.

Spisak MKCK je prije svega spisak nestalih, a ne mrtvih osoba. Međutim, načelno se pretpostavlja da su većina (ako ne svi) tih ljudi mrtvi. I sam MKCK je izrazio slično mišljenje[12].

---

[10] Iz uvoda u *"Nestale osobe na teritoriji Bosne i Hercegovine"*, Četvrto izdanje, objavljeno 30. juna 1998. – abecednim redom, Međunarodni komitet Crvenog krsta. Mjesto izdavanja nije navedeno (možda Sarajevo).

[11] Smrt je utvrđena na temelju iskaza očevidaca i/ili dokaza koje je dala porodica.

[12] Vidi Specijalni izvještaj MKCK "Problemi nestalih osoba iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije", objavljen u februaru 1998.

ANEKS C. ETNIČKI SASTAV MJESNIH ZAJEDNICA OPŠTINE VLASENICA REGISTROVAN U POPISU STANOVNIŠTVA IZ 1991.[13]

Tabea C.1 Etnički sastav u mjesnim zajednicama opštine Vlasenica Popis stanovništva iz 1991.

		Apsolutne brojke					Procenti				
Kod	Ime naselja	Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali	Uk.	Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali	Uk.
160482	BACICI	500	0	0	2	502	99.6	0.0	0.0	0.4	100.0
160504	BAKICI	116	0	0	0	116	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
160512	BESICI	0	388	0	2	390	0.0	99.5	0.0	0.5	100.0
160539	BIJELO POLJE	25	0	0	0	25	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
160547	BISINA	54	0	0	0	54	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
160555	BRDA	70	0	0	1	71	98.6	0.0	0.0	1.4	100.0
160563	BUKOVICA DONJA	109	30	0	0	139	78.4	21.6	0.0	0.0	100.0
160571	BUKOVICA GORNJA	0	178	0	0	178	0.0	100.0	0.0	0.0	100.0
160580	BULJEVICI	177	43	0	0	220	80.5	19.5	0.0	0.0	100.0
160598	CERSKA	12	1389	0	8	1409	0.9	98.6	0.0	0.6	100.0
160601	BOZICI / DERVENTA	308	1	1	14	324	95.1	0.3	0.3	4.3	100.0
160610	DONJE VRSINJE	62	262	0	3	327	19.0	80.1	0.0	0.9	100.0
160628	DRAGASEVAC	219	1	0	19	239	91.6	0.4	0.0	7.9	100.0
160636	DRUM	43	589	2	90	724	5.9	81.4	0.3	12.4	100.0
160644	DUBACKO	81	0	0	0	81	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
160652	DUBNICA	195	0	0	0	195	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
160679	DUKICI	46	0	0	2	48	95.8	0.0	0.0	4.2	100.0
160687	DURAKOVICI	0	119	0	0	119	0.0	100.0	0.0	0.0	100.0
160695	DURICI	0	309	0	0	309	0.0	100.0	0.0	0.0	100.0
160709	DZEMAT	1	344	0	6	351	0.3	98.0	0.0	1.7	100.0
160717	DJILE	0	287	0	1	288	0.0	99.7	0.0	0.3	100.0
160725	DJURDJEVICI	161	0	0	0	161	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
160733	GEROVI	0	260	0	2	262	0.0	99.2	0.0	0.8	100.0
160741	GLUSAC	87	0	0	0	87	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
160750	GOBELJE	11	216	0	0	227	4.8	95.2	0.0	0.0	100.0
160768	GOLICI	82	0	0	2	84	97.6	0.0	0.0	2.4	100.0
160776	GORNJE VRSINJE	19	233	0	0	252	7.5	92.5	0.0	0.0	100.0
160784	GRABOVICA	528	0	1	8	537	98.3	0.0	0.2	1.5	100.0
160792	GRADINA	0	754	0	1	755	0.0	99.9	0.0	0.1	100.0
160806	NAZDA / GUNJACI	1	0	0	0	1	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
160814	JASEN	134	0	0	0	134	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
160822	JEREMICI	50	0	0	0	50	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
160849	KLJESTANI	82	0	0	0	82	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
160857	KOJCEVINA	163	0	0	8	171	95.3	0.0	0.0	4.7	100.0
160865	KOKANOVICI	107	0	0	1	108	99.1	0.0	0.0	0.9	100.0
160873	KOPRIVNO	169	0	0	0	169	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
160881	KOSTRACA	81	0	0	1	82	98.8	0.0	0.0	1.2	100.0
160890	KOZJA RAVAN	44	0	0	0	44	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
160903	KRAJCINOVICI	194	0	0	2	196	99.0	0.0	0.0	1.0	100.0
160911	KULINA	132	0	0	0	132	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
160920	KULJANCICI	1	247	0	1	249	0.4	99.2	0.0	0.4	100.0
160938	LUKAVICA	94	0	0	0	94	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
160946	LUKICI	223	0	0	1	224	99.6	0.0	0.0	0.4	100.0
160954	RAZISTA / MACESI	5	680	0	2	687	0.7	99.0	0.0	0.3	100.0
160962	MAJSTOROVICI	121	0	0	4	125	96.8	0.0	0.0	3.2	100.0
160989	MILICI	2229	107	3	75	2414	92.3	4.4	0.1	3.1	100.0
160997	MISARI	229	2	0	1	232	98.7	0.9	0.0	0.4	100.0

[13]Izvor: Stanovništvo Bosne i Hercegovine. Narodnosni Sastav po Naseljima. CROSTAT, Zagreb, Travanj 1995

Tabela C.1 Etnički sastav u naseljima opštine Vlasenica
Popis stanovništva iz 1991. - Nastavak

		Apsolutne brojke					Procenti				
Kod	Naziv naselja	Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali	Uku.	Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali	Uku.
161004	MISICI	239	4	1	3	247	96.8	1.6	0.4	1.2	100.0
161012	MRSICI	0	98	0	0	98	0.0	100.0	0.0	0.0	100.0
161039	NEDELJIST	119	618	0	1	738	16.1	83.7	0.0	0.1	100.0
161047	NOVA KASABA	76	814	0	152	1042	7.3	78.1	0.0	14.6	100.0
161055	NURICI	0	241	0	0	241	0.0	100.0	0.0	0.0	100.0
161063	ODZAK	55	0	0	1	56	98.2	0.0	0.0	1.8	100.0
161071	PAVKOVICI	127	0	0	0	127	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
161080	PESEVINA	95	126	0	3	224	42.4	56.3	0.0	1.3	100.0
161098	KUSELJ /	0	186	0	0	186	0.0	100.0	0.0	0.0	100.0
161101	PLAKALOVIC	53	0	0	0	53	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
161110	PODBIRAC	110	0	0	1	111	99.1	0.0	0.0	0.9	100.0
161128	PODCRKVINA	255	0	0	2	257	99.2	0.0	0.0	0.8	100.0
161136	PODGORA	106	0	0	0	106	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
161144	POMOL	1	458	0	0	459	0.2	99.8	0.0	0.0	100.0
161152	PUSTOSE	56	491	0	5	552	10.1	88.9	0.0	0.9	100.0
161179	RACA	104	0	0	0	104	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
161187	RAJICI	170	0	0	0	170	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
161195	RASEVO	133	331	0	0	464	28.7	71.3	0.0	0.0	100.0
161209	RASICA GAJ	66	151	0	1	218	30.3	69.3	0.0	0.5	100.0
161217	RASKOVICI	79	0	0	0	79	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
161225	RISTIJEVIC	56	0	0	0	56	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
161233	ROGOSIJA	34	0	0	0	34	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
161241	ROVASI	0	1236	0	0	1236	0.0	100.0	0.0	0.0	100.0
161250	RUPOVO BRDO	116	8	0	1	125	92.8	6.4	0.0	0.8	100.0
161268	SEBIOCINA	0	332	0	0	332	0.0	100.0	0.0	0.0	100.0
161276	SIMICI	200	0	3	1	204	98.0	0.0	1.5	0.5	100.0
161284	SKUGRICI	67	1067	0	10	1144	5.9	93.3	0.0	0.9	100.0
161292	SUPAC	131	0	0	1	132	99.2	0.0	0.0	0.8	100.0
161306	SADICI DONJI	58	447	0	0	505	11.5	88.5	0.0	0.0	100.0
161314	SADICI	224	0	0	12	236	94.9	0.0	0.0	5.1	100.0
161322	STEDRA	0	168	0	0	168	0.0	100.0	0.0	0.0	100.0
161349	TIKVARIC	161	0	0	4	165	97.6	0.0	0.0	2.4	100.0
161357	TOLJEVIC	93	0	0	0	93	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
161365	TUGOVO	91	3	0	4	98	92.9	3.1	0.0	4.1	100.0
161373	TURALICI	65	397	0	0	462	14.1	85.9	0.0	0.0	100.0
161381	VISNJICA	65	12	0	2	79	82.3	15.2	0.0	2.5	100.0
161390	VITICI	41	0	0	0	41	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
161403	VLASENICA	2743	4800	26	340	7909	34.7	60.7	0.3	4.3	100.0
161411	VRLI	91	7	0	0	98	92.9	7.1	0.0	0.0	100.0
161420	VRTOCE	561	5	1	12	579	96.9	0.9	0.2	2.1	100.0
161438	VUKOVICI	218	0	0	1	219	99.5	0.0	0.0	0.5	100.0
161446	VUKSICI	217	0	1	0	218	99.5	0.0	0.5	0.0	100.0
161454	ZABRDE	83	0	0	0	83	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
161462	ZAGRADE	89	0	0	0	89	100.0	0.0	0.0	0.0	100.0
161489	ZAKLOPACA	146	288	0	3	437	33.4	65.9	0.0	0.7	100.0
Sve	UKUPNO VLASENICA:	14359	18727	39	817	33942	42.3	55.2	0.1	2.4	100.0

Promjene u etničkom sastavu Bosanskog Šamca i Odžaka, 1991. i 1997.

Ewa Tabeau i Jakub Bijak

9. august 2001.

Rezime rezultata

Ovaj izvještaj daje rezime promjena u etničkom sastavu dvije opštine u sjeveroistočnoj Bosni i Hercegovini, Bosanskom Šamcu i Odžaku, između 1991. i 1997.- Naš je cilj da pružimo pouzdane demografske statističke podatke koji daju osnovu za procjenu vrste i razmjere promjena. U našoj studiji analiziramo dva izvora podataka: popis stanovništva iz 1991. i spisak birača iz 1997., a koristili smo standardne statističke i demografske metode.

Nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma, predratne opštine Bosanski Šamac i Odžak su podijeljene između Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Pojavile su se četiri nove opštine: Domaljevac/Šamac (FBH), Šamac (RS), Odžak (FBH) i Odžak/Vukosavlje (RS). Referentna mapa koja ilustruje ovu podjelu je data na kraju rezimea. Kao geografske jedinice analize koristili smo post-dejtonske opštine. Ovaj pristup omogućava da se prikaže kretanje stanovništva *između i unutar* opština Bosanski Šamac i Odžak, a takođe i *između tih i drugih opština* u Bosni i Hercegovini i *drugih zemalja.* Rekonstruisali smo stanovništvo iz 1991. (i njegov etnički sastav) četiri post-dejtonske opštine, koristeći popis stanovništva iz 1991. i poredili smo te podatke sa etničkim sastavom registriranih birača iz 1997. godine.

Naši glavni nalazi su sljedeći:

- Rekonstruisano stanovništvo iz 1991. opštine Domaljevac/Šamac (FBH) činilo je približno 17% stanovništva (predratnog) Bosanskog Šamca. Nekih 79% stanovnika Bosanskog Šamca iz 1991. pripada Srpskom Šamcu, a nekih 4% stanovnika Odžaku (FBH).
- U cjelini, 1991. godine Bosanski Šamac je imao dvije dominantne etničke grupe: Hrvate (45%) i Srbe (41%). Muslimani i ostali su činili po 7% stanovništva.
- Međutim, stanovništvo iz 1991. je bilo neravnomerno raspoređeno u okviru Bosanskog Šamca: dio koji se zove Domaljevac/Šamac (FBH) u Dejtonskom mirovnom sporazumu imao je hrvatsku većinu (98%), dok je dio koji se zove Šamac (RS) imao srpsku većinu (55%), znatan broj Hrvata (27%) i malu muslimansku manjinu (10%).
- Poratna etnička struktura Domaljevca/Šamca je još uvijek dominantno hrvatska (98%), dok je Srpski Šamac postao gotovo isključivo srpski (92%). **Hrvati i Muslimani su uglavnom nestali iz Šamca u Republici Srpskoj.**

- Rekonstruisali smo da je nekih 88% stanovnika (predratnog) Odžaka iz 1991. stanovalo na području federalnog Odžaka, a 12% na području srpskog Odžaka/Vukosavlja.
- Stanovništvo Odžaka iz 1991. je imalo hrvatsku većinu (54%) i dvije znatne manjine Srba i Muslimana (19%, odnosno 21%).
- I ovdje je raspodjela stanovništva u okviru opštine bila daleko od ujednačene. Hrvati (75%) su dominirali u federalnom dijelu (FBH Odžak), gdje su kao manjina takođe živjeli Srbi (22%). Iznenađujuće je da su 1991. Hrvati (38%) i Muslimani (38%) bili dvije dominante grupe u srpskom djelu (RS Odžak/Vukosavlje). Srbi su činili 19% stanovništva u Odžaku/Vukosavlju.

- U 1997. godini, prevlast Hrvata u federalnom dijelu se smanjila (65%), a mjesto srpske manjine su zauzeli Muslimani (31%), koji su se vjerovatno preselili iz susednog srpskog dijela Odžaka. **Srpski Odžak/Vukosavlje je postao 93% srpski, dok su dvije predratne hrvatske i muslimanske manjine gotovo nestale.**

- Rezimirajući, iz ovog izvještaja vide se dva jasna primjera etničkog čišćenja: **Hrvati i Muslimani su uglavnom nestali iz Srpskog Šamca i srpskog Odžaka/Vukosavlja. Prije rata, na oba ova područja Hrvati i Muslimani su predstavljali značajan dio stvarnog stanovništva.**

Mapa 1. Referentna mapa predratnih opština Bosanski Šamac i Odžak

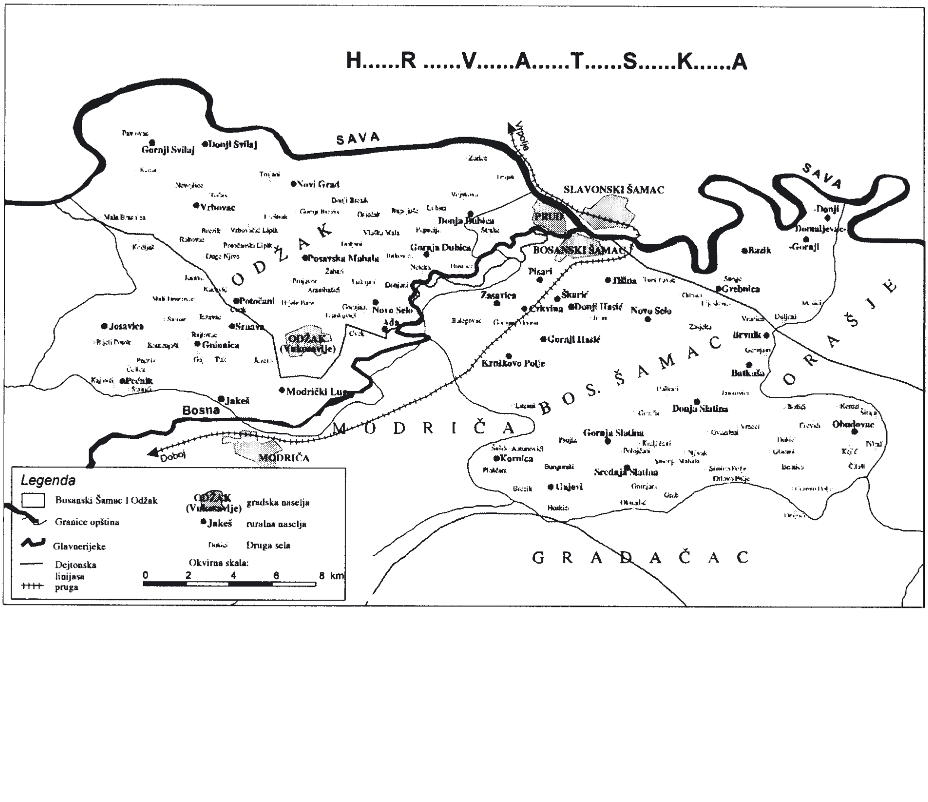

1. Uvod

Ovaj izvještaj rezimira promjene u etničkom sastavu dvije opštine u sjeveroistočnoj Bosni i Hercegovini, Bosanskom Šamcu i Odžaku, između 1991. i 1997. godine. Naš cilj je da pružimo pouzdane demografske statistističke podatke koji omogućavaju procjenu vrste i raspona promjena.

U ovom izvještaju, analizirali smo dva izvora podataka: popis stanovništva iz 1991. i birački spisak iz 1997. godine. Ovi izvori su pouzdani i bitni za naše ciljeve. Promjene u etničkom sastavu su prikazane upoređivanjem statističkih podataka zasnovanih na popisu iz 1991. sa statističkim podacima zasnovanim na biračkom spisku iz 1997. Popis iz 1991. je posljednji potpuni pregled stanovništva obavljen uoči samoga rata i daje veoma precizan uvid u stanovništvo i njegov etnički sastav u ovom periodu. Što se tiče biračkog spiska iz 1997., svjesni smo činjenice da bi idealno za poređenje sa popisom iz 1991. bilo uzeti period bliži ranijoj fazi sukoba. Međutim, takvi izvori su nam nedostupni, te se stoga ovdje ne mogu analizirati. Mada je godina 1997. prilično daleko od perioda kada je došlo do najvećeg premještanja stanovništva, birački spisak iz 1997. se može smatrati vrijednim izvorom za razmatranje promjena u etničkom sastavu vezanih za rat. Prvo, jer je 1997. (kao što ćemo pokazati u izvještaju) veliki broj raseljenih osoba još uvijek živio na drugim područjima a ne na onim gdje su boravili 1991. godine. Drugo, zato što se povratak interno raseljenih osoba koji se odigrao 1996.-97. godine nije bio velik, što sugeriše da je mnogo raseljenih osoba 1997. godine živjelo na privremenim lokacijama stečenim tokom rata.

Ovaj izvještaj se sastoji od "Rezimea rezultata" (datog na početku ovog izvještaja), tri glavna odjeljka i dodatka. Odjeljak 1 je opšti "Uvod", u Odjeljku 2 razmatramo detalje "Izvora podataka i metode", a u Odjeljku 3 rezimiramo "Promjene u etničkom sastavu između 1991. i 1997." Konačno, "Dodatak" pruža čitaocu određene dodatne podatke o "Etničkom sastavu Bosne i Hercegovine u 1991. i 1997.-98.

Naša praktična primjedba u vezi sa korištenjem biračkog spiska je da, kada se ukupni broj glasača iz 1997. raščlani po mjestu registracije, uzorci koji se dobijaju mogu biti jako mali. Kako bi se povećala veličina uzorka često koristimo birački spisak u kombinaciji sa spiskom sa izbora iz 1998. godine, koje je takođe nadzirao OEBS. Vrsta informacija koja je dostupna iz ta dva spiska je ista. Spisak iz 1998. se koristi samo za one glasače koji su po prvi put registrovani 1998. U prosjeku, 90% ili više glasača je prvi put registrovano 1997. a samo 10% 1998. Stoga, naše rezultate treba posmatrati uglavnom kao podatke iz 1997. godine.

Korištenje biračkog spiska iz 1998. za opštine Bosanski Šamac i Odžak je rezimirano u Tabeli 1 koja slijedi. Iz Tabele 1 možemo primijetiti da je, uopšte rečeno, 87,3% glasača obuhvaćenih našom analizom glasalo i 1997. godine a da su samo 12,7% glasači iz 1998. godine. Dio glasača iz 1997. je varirao u analizama zbog različitog mjesta registracije i bio najveći za analize obavljene za glasače registrovane u drugim opštinama u Bosni i Hercegovini. Najmanji dio glasača iz 1997. godine je korišten u analizi glasača koji su

registrovani u opštini federalnog Šamca. U tom slučaju, glasači iz 1997. su zamijenjeni glasačima iz 1998., što se takođe odražava na odgovarajućim dijelovima teksta (naprimjer, razmatranje Sliku 1 i Tabele 5).

Tabela 1.Raspodjela glasača po godini kada su prvi put upisani u birački spisak

Po mjestu registriranja		Godina kada su prvi put upisani u birački spisak			
		l. 97	l. 98	l. 97	l. 98
Šamac i Odžak		13915	2428	85,1	14,9
Drugdje u BH		1717	79	95,6	4,4
Druge zemlje		6678	727	90,2	9,8
Ukupno		22310	3234	87,3	12,7
Opština	**šifra OEBS-a**	**l. 97**	**l. 98**	**l. 97**	**l. 98**
Odžak (FBH)	017	4612	730	86,3	13,7
Odžak (RS)	018	844	14	98,4	1,6
Šamac (FBH)	020	6	1471	0,4	99,6
Šamac (RS)	021	8453	213	97,5	2,5
Ukupno		13915	2428	85,1	14,9

2. Izvori podataka i metodi

2.1 Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu iz 1991.

Naš izvor informacija o predratnom stanovništvu Bosanskog Šamca i Odžaka je popis stanovništva Bosne i Hercegovine. Popis je obavljen u aprilu 1991. (službeni datum je 31. mart 1991.), prije samog izbijanja neprijateljstava u bivšoj Jugoslaviji. Popis sadrži podatke o nizu promjenljivih veličina za svaku navedenu osobu. Među njima su opština i mjesto boravka, ime i prezime, ime oca, broj domaćinstva, matični broj, datum rođenja, pol, zanimanje, narodnost, maternji jezik, vjeroispovijest, stečeno obrazovanje, broj rođene djece (samo za žene) i mnoge druge podatke.

Opšti kvalitet podataka je dobar, izuzev velikog broja pogrešno napisanih imena zbog lošeg optičkog skeniranja originalnog popisnog upitnika, nakon čega nije bilo provjere. Kako bi se eliminisalo pogrešno ispisivanje imena, razvili smo specijalni program za provjeru i ispravljanje imena, uz pomoć stručnjaka kojima su poznate tradicije davanja imena u regionu. Drugi problem kvaliteta podataka je u tome da određeni broj podataka ne sadrži puni matični broj od 13 brojeva, koji je u Jugoslaviji uveden 1981. godine. Puni datum rođenja nedostaje jedino za 3,3% i 5,4% stanovništva Bosanskog Šamca i Odžaka iz 1991.

2.2 Birački spisak OEBS-a iz 1997.

OEBS (Organizacija za bezbjednost i saradnju u Evropi) je nadgledao lokalne izbore 1997. (kao i 1998.) u Bosni i Hercegovini, a kao dio mandata organizacije vezanog za izgradnju demokratije. U tom smislu, on je uveo birački spisak. Da bi se prijavili za glasanje, ljudi su morali biti uključeni u popis iz 1991. ili pružiti druge dokaze da imaju pravo glasa. Uspostavljeni su registracioni punktovi u svim opštinama BiH, kao i u mnogim stranim zemljama. Bilo je moguće registrovati se u opštini u kojoj osoba nije živjela prije rata.

Pored podataka kao što su prezime, ime, pol, datum rođenja i matični broj, upisivana su četiri podatka o mjestu: opština boravka 1991., opština (i mjesto) registracije za glasanje 1997. (ili 1998.) i opština u kojoj osoba želi da glasa 1997. (ili 1998.)

Birački spisak karakterišu neki slični problemi kao i popis iz 1991., mada ih nema toliko mnogo, naročito nepravilno upisana imena i nedostatak ili nepotpuni datum rođenja ili matični broj. Nedostaci su uglavnom posljedica optičkog skeniranja registracionih formulara. Matični broj je provjeravan i ustanovljeno je da su sve komponente ovog broja kompletne za 87,6% glasača iz 1997. iz Bosanskog Šamca i Odžaka. Imena su provjeravana i ispravljana uz pomoć gorespomenutog kompjuterskog programa.

Registracija glasača je bila dobrovoljna, što implicira da je spisak samo *uzorak* posleratnog stanovništva koji ne obuhvata one koji su preživjeli rat, ali se nisu registrovali da glasaju jer nisu bili zainteresovani, jer su bili bolesni, prestari ili premladi. Pošto se, i pored toga, registrovalo najmanje 75 % stanovništva sa pravom glasa, naši rezultati se ne mogu u velikoj mjeri oslabiti. Razlog je jednostavno taj da, pošto je registrovan tako veliki broj stanovnika,

greške koje bi se mogle javiti zbog ljudi koji se nisu registrovali nisu dovoljno velike da bi u ozbiljnoj mjeri utjecale na nepristrasnost naših rezultata.

Bilo je optužbi da su se neki ljudi lažno registrovali da glasaju na izborima 1997. godine, korištenjem lažnih imena (naprimjer, imenima mrtvih ljudi). Ovo smo detaljno istražili za Srebrenicu i nismo ustanovili prekršaje velikih razmjera u registraciji glasača 1997. i 1998. U Srebrenici je ustanovljeno da je samo devet osoba (od oko 7.500) bilo i na spiskovima nestalih osoba i na biračkim spiskovima 1997. i 1998. godine.[1]

2.4 Metodi

Naš pristup je bio da uporedimo podatke o osobama iz popisa stanovništva iz 1991. sa ličnim podacima sa spiskova nestalih/mrtvih osoba i biračkim spiskom OEBS-a za izbore 1997. godine. Kada smo upoređivali različite spiskove koji su sadržali podatke o osobama, naš pristup je bio da koristimo kompjuterskiu program za baze podataka "Acess" kako bi pretražili podatke na jednom spisku koji odgovaraju podacima na drugom spisku. Ukoliko su ključni podaci bili identični na dva spiska, smatralo se da upoređeni podaci predstavljaju istu osobu, a ako ne, onda se uzimalo da se ne radi o istoj osobi. Ovo bi bio brz i lak postupak kada bi svaka osoba na svim spiskovima bila jedinstveno određena na osnovu jedne ili više promjenjlivih veličina, kao što je matični broj. Međutim, to nije slučaj sa svim spiskovima koji su nama bili dostupni. Mada je jedinstveni matični broj u Jugoslaviji uveden 1981. godine, njega, naprimjer, u svojoj bazi podataka ne koristi MKCK /Međunarodni komitet Crvenog krsta/. Štaviše, kada se upotrebljava, kao recimo prilikom popisa stanovništva 1991. godine i biračkim spiskovima OEBS-a, on ponekad nedostaje ili je nedosljedan.

Upoređivanje dva spiska bi uvijek započinjalo pretragom podataka sa identičnim imenima i datumom rođenja. Izuzetno je neuobičajeno da dvije različite osobe imaju identična imena *i* da su rođene na tačno isti datum, posebno ako se uzme u obzir samo stanovništvo ograničenog područja kao što je jedna opština. Međutim, često su imena napisana drugačije ili je datum rođenja zabilježen na nešto drugačiji način, ili nedostaje na jednom ili na oba spiska. Shodno tome, za osobe koje nisu uparene u prvom krugu, postepeno smo širili kriterijume pretrage za jednu ili više promjenljivih veličina, naprimjer, uključivanjem samo *godine* (ali ne i punog datuma) rođenja, ili samo *početnog slova* imena uz prezime. Međutim, rezultati takvih uparenja moraju biti pregledani vizuelno kako bi se utvrdilo da li uparenje vjerovatno predstavlja jednu te istu osobu ili ne, i to pregledanjem drugih dostupnih podataka kao što je opština i mjesto rođenja ili boravište. Naprimjer, mjesto rođenja može biti dato kao opština na jednom spisku, a na drugom kao mali zaselak u okviru opštine. Bilo bi veoma komplikovano, ako ne i nemoguće, da se takve pretrage automatizuju. U komplikovanijim slučajevima za dodatne podatke smo provjeravali popis iz 1991., naprimjer, podatke o članovima porodice osobe o kojoj se radi.

[1] "Report on the Number of Missing and Dead from Srebrenica", by Helge Brunborg and Henrik Urdal, Office of the Prosecutor, ICTY, 12 February, 2000. / "Izvještaj o broju nestalih i mrtvih iz Srebrenice" Helge Brunborg i Henrik Urdal, Tužilaštvo, Međunarodni sud, 12. februar 2000./

Da bi se zabilježio kvalitet i osnova za uparenje svakoj uparenoj osobi je dodijeljen parametar (indikator kvaliteta), zavisno od kriterija korištenih za uparenje. Ovaj parametar je korišten radi proučavanja broja prihvaćenih uparenja u skladu sa tipom i kvalitetom uparenja. Mislimo da je preciznost ovog metoda veoma dobra i da daje pouzdane rezultate.

Kao rezultat postupka uparenja, bili smo u stanju da identifikujemo 25.558 (40,6%) preživjelih od 63.016 osoba koje su prijavljene da žive u bosanskom Šamcu i Odžaku na osnovu popisa stanovništva iz 1991. Neke promjene su nastale na osnovu prirodnog kretanja stanovništva prije, tokom i nakon rata, a posebno prirodne smrti i iseljavanja. Najveća grupa ljudi za koje nemamo nikakve podatke su osobe sa pravom glasa koje se nisu registrovale da glasaju. Takođe ne posjedujemo nikakve posleratne podatke o preživjelima između 0 i 17 godina starosti. Stoga, sve procjene preživelih u ovom izvještaju predstavljaju *minimalne* brojke. Stvarne cifre su znatno veće.

3. Promjene u etničkom sastavu, 1991.-1997.

U ovom odjeljku razmatramo promjene u etničkom sastavu Bosanskog Šamca i Odžaka poređenjem strukture iz 1991. sa strukturom za 1997. godinu. Čineći to, analiziramo četiri post-dejtonske opštine koje se poklapaju sa predratnim opštinama Bosanski Šamac i Odžak.

3.1 Bosanski Šamac

Prije rata, stanovništvo Bosanskog Šamca se sistematski povećavalo sa oko 25.000 1948. godine na 33.000 1991. godine. Opština je bila relativno gusto naseljena 1991. (150 osoba po 1 kvadratnom kilometru), a veliki dio stanovništva je živio u samom gradu Bosanskom Šamcu. Godine 1991., kao i 1981., većinske etničke grupe su bili Hrvati (44,7%, 44,3% u 1981.) i Srbi (41,3%, 41,2% u 1981.). Muslimani su bili u manjini, njihovo učešće je bilo samo 5,3 i 6,7% u 1981., odnosno 1991.

Tabela 2. Ukupno stanovništvo Bosanskog Šamca od 1948.

1948	1953	1961	1971	1981	1991
24593	26383	27944	31374	32320	32960

Izvor: Stanovništvo Bosne i Hercegovine. CROSTAT, Zagreb, april 1995.

Tabela 3. Etnički sastav Bosanskog Šamca 1981., 1991. i 1997.

Godina	Ukupno	Hrvati	Muslimani	Srbi	Ostali
1981.	32320	14327	1725	13328	2940
1981.	100,0 %	44,3 %	5,3 %	41,2 %	9,1 %
1991.	32960	14731	2233	13628	2368
1991.	100,0 %	44,7 %	6,8 %	41,3 %	7,2 %
1997.(18+)	14315	4838	1049	7704	724
1997. (18+)	100,0 %	33,8 %	7,3 %	53,8 %	5,1 %

Izvor: Za 1981. i 1991.: Stanovništvo Bosne i Hercegovine. CROSTAT, Zagreb, april 1995. Za 1997.: Glasački spisak OEBS-a

Tabela 3 takođe prikazuje etnički sastav Bosanskog Šamca u 1997. godini. Podaci za 1997. se u potpunosti ne poklapaju sa onima za 1981. i 1991. Za 1997. uključeno je samo stanovništvo od 18 godina i starije, tj. oni sa pravom glasa, dok su za 1981. i 1991. prikazane sve starosne

grupe. Štaviše, glasači iz 1997. predstavljaju uzorak cjelokupnog stanovništva, dok podaci za 1981. i 1991. pokrivaju sve građane koji žive na tom području. I pored ovih nedostataka, podaci iz 1997. daju određenu predstavu o etničkoj strukturi 1997. godine. Kao što možemo vidjeti iz Tabele 3 za Bosanski Šamac kao cjelinu, dvije predratne većinske grupe, Hrvati i Srbi, još su uvijek bili većina 1997. godine. Udio Srba je, međutim, mnogo veći 1997. nego 1991., dok je udio Hrvata opao sa oko 45% na samo 34 posto.

Kako bi se dala preciznija slika promjena u etničkom sastavu, potrebno je razložiti predratnu opštinu Bosanski Šamac na dva dijela, tačno kao što je to učinjeno Dejtonskim sporazumom. Ovo razlaganje nam omogućuje da rekonstruišemo kretanje stanovništva do kojeg je došlo u okviru predratne opštine Bosanski Šamac. Pored ovoga, takođe ćemo prikazati interno raseljavanje stanovništva u okviru Bosne i Hercegovine i iseljavanje iz Bosanskog Šamca u druge zemlje.

Bosanski Šamac je Dejtonskim mirovnim sporazumom podijeljen na Domaljevac/Šamac, koji pripada Federaciji Bosne i Hercegovine i Bosanski Šamac/Šamac koji pripada Republici Srpskoj (dalje u tekstu: Šamac). Geografsko područje Domaljevca/Šamca (FBH) je mnogo manje nego područje Šamca (RS). I broj stanovnika ove dvije opštine je u velikoj mjeri različit. Mi smo rekonstruisali stanovništvo iz 1991. za te dvije dejtonske opštine (Tabela 4) i dobili smo 4.691 osobu za Domaljevac/Šamac (FBH) i 22.124 osobe za Šamac (RS). Jedno naselje, Prud (1.293 stanovnika 1991. godine, dio Bosanskog Šamca 1991.), je Dejtonskim sporazumom dodijeljeno Odžaku i nije uključeno u Domaljevac/Šamac (FBH) niti u Šamac (RS). I neka druga naselja su isključena. Ova naselja su imala ukupno 4.852 stanovnika 1991. a isključena su iz naših post-dejtonskih opština jer ih je dejtonska linija podijelila između FBH i RS. Nismo u stanju da dodijelimo odgovarajuće dijelove podijeljenih naselja nijednom od političkih entiteta.

Tabela 4. Stanovništvo Bosanskog Šamca iz 1991. godine prikazano za post-dejtonske opštine Domaljevac/Šamac (FBH) i Bosanski Šamac/Šamac (RS)

Post-dejtonska opština	Šifra OEBS-a	Nacionalnost	Ukupno	Procenat
Podijeljena naselja	-	Srbi	1642	33,8
		Muslimani	7	0,1
		Hrvati	3004	61,9
		Ostali	199	4,1
		Svi	**4852**	**100**
Odžak (FBH)	017	Srbi	30	2,3
		Muslimani	3	0,2
		Hrvati	1141	88,2
		Ostali	119	9,2
		Svi	**1293**	**100**
Domaljevac / Šamac (FBH)	020	Srbi	26	0,6
		Muslimani	7	0,1
		Hrvati	4597	98,0

		Ostali	61	1,3
		Svi	4691	100
Bosanski Šamac/Šamac (RS)	021	Srbi	11928	53,9
		Muslimani	2214	10,0
		Hrvati	5977	27,0
		Ostali	2005	9,1
		Svi	22124	100
Ukupno		Svi	32960	

Procjenjuje se da je Domaljevac/Šamac (FBH) u 1991. imao 4.691 stanovnika (Tabela 4), od kojih je 1997. godine 3.978 imalo 18 ili više godina (Tabela 5a) i pravo glasa. Osobe sa pravom glasa su predmet svih analiza koje slijede u narednim dijelovima ovog izvještaja.

Slika 1a. Etnički sastav Domaljevca-Šamca (FBiH)
Predratno i poratno stanovništvo

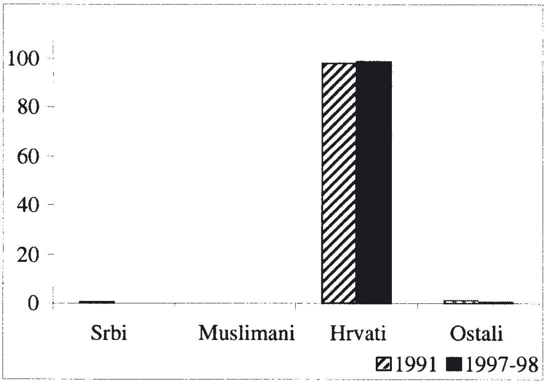

Tabela 5a. Etnički sastav Domaljevca-Šamca (FBiH): predratno i poratno stanovništvo (18 godina ili stariji)

Nacionalnost	Apsolutne brojke		Procenti	
	popis 1991.	birački spisak 1997.-98	popis 1991.	birački spisak 1997-98
Srbi	26	6	0,65	0,40
Muslimani	7	4	0,18	0,27
Hrvati	3891	1473	97,81	98,46
Ostali	54	13	1,36	0,87
Ukupno	3978	1496	100,00	100,00

U stanovništvu Domaljevca/Šamca (FBH) 1991. godine dominantni su bili Hrvati (oko 98%, Slika 1a i Tabela 5a). Etnički sastav stanovništva Domaljevca/Šamca 1997.-98., procijenjen na osnovu našeg uzorka od 1.496 registrovanih glasača, bio je praktički isti kao sastav 1991. godine, to jest dominirali su Hrvati sa 98,5 posto.

Upadljivo je da su 1997.-98. preostale etničke grupe slabo zastupljene među glasačima, što može ukazivati na to da su ove grupe 1997.-98. godine uglavnom bile odsutne sa područja Domaljevca. Ovaj zaključak dodatno podržavaju dosta rijetki povraci Muslimana i Srba u Domaljevac/Šamac (FBH) tokom 1996.-97. UNHCR je izvjestio da je bilo ukupno 124 povratka pripadnika manjina na ovo područje (95 Muslimana i 29 Srba).

Treba naznačiti da Slika 1a i Tabela 5a prikazuju promjene u etničkom sastavu koje su se odvile u stanovništvu koje je *de facto* živjelo na području Domaljevca/Šamca 1991. ili 1997.-98. Perspektiva "de facto stanovništva" usredsređuje se na osobe koje su fizički boravile na ovom području do 1997.-98. i ignoriše činjenicu koliko je ovih osoba prvobitno pripadalo Domaljevcu/Šamcu (tj. živjelo u Domaljevcu/Šamcu 1991.) i koliko njih su novodošli iz drugih opština u Bosni i Hercegovini. Prateći sudbinu stanovništva Domaljevca/Šamca iz 1991. je, međutim, od ključne važnosti za razumijevanje razmjera kretanja stanovništva iz opštine gdje je to stanovništvo prvobitno živjelo.

Kako bi se pratila poratna sudbina osoba koje su 1991. živjele u Domaljevcu/Šamcu, grupisali smo glasače iz 1997.-98. porijeklom iz Domaljevca/Šamca (tj. glasače koji su tamo živjeli 1991.) na osnovu mjesta gdje su se prijavili da glasaju 1997.-98. Uočene su tri vrste boravišta: ta opština (tj. Domaljevac/Šamac), druge opštine u Bosni i Hercegovini i druge zemlje (uključujući Hrvatsku, Sloveniju i SRJ). Rezultati ove analize su prikazani na Slici 1b i Tabeli 5b.

Slika 1b. Glasači registrovani 1997. koji
po nacionalnosti i n

potiču iz Domaljevca-Šamca (FBiH)
jestu registriranja

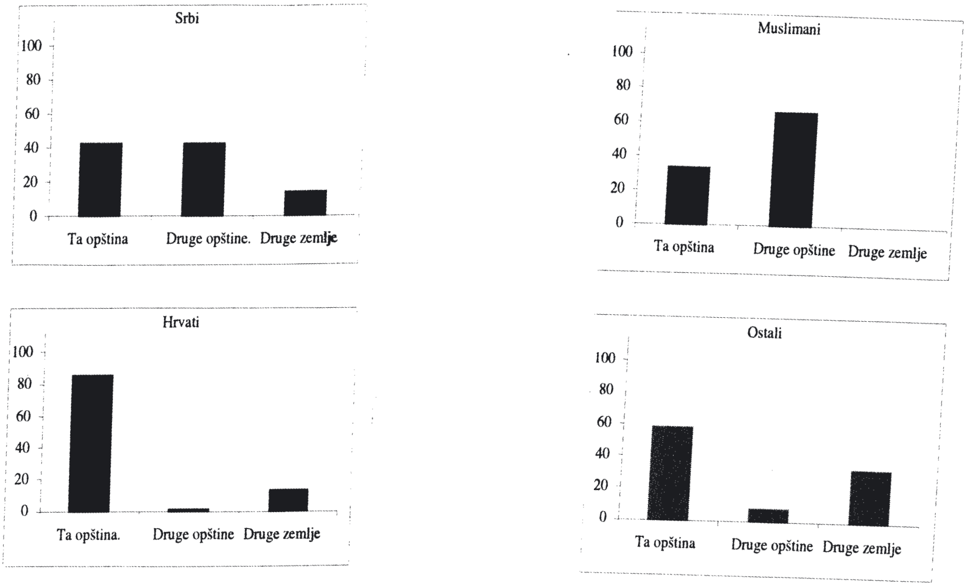

Tabela 5b i Slika 1b jasno potvrđuju da se vel
Domaljevcu 1991. godine registrovala da glasa
1.271, ili 85,7% od njih 1.483). Nekih 198 hrv
neki od njih u Hrvatskoj (27 glasača) a mnogi
ukazuju na to da je kretanje stanovništva u I
prvobitno stanovništvo iz 1991. u ovoj opštini

ka većina hrvatskih glasača koji su živjeli u
Domaljevcu 1997.-98. (registrovalo se nekih
skih glasača je živjelo van zemlje 1997.-98.,
drugim zemljama (171 glasač). Ovi rezultati
omaljevcu/Šamcu stvarno bilo malo i da je
talo relativno nepromjenjeno.

Tabela 5b. Glasači registrovani 1997.-98. koji potiču iz Domaljevca-Šamca po nacionalnosti i mjestu registriranja

Nacionalnost	Apsolutni brojevi			
	Ta opština	Druge opštine	Van zemlje	Ukupno
Srbi	3	3	1	7
Muslimani	1	2	0	3
Hrvati	1271	14	198	1483
Ostali	7	1	4	12

Nacionalnost	Procenti			
	Ta opština	Druge opštine	Van zemlje	Ukupno
Srbi	42,86	42,86	14,29	100,00
Muslimani	33,33	66,67	0,00	100,00
Hrvati	85,70	0,94	13,35	100,00
Ostali	58,33	8,33	33,33	100,00

Druga opština stvorena na osnovu Dejtonskog mirovnog sporazuma od predratnog Bosanskog Šamca je srpski Bosanski Šamac. Dolje u tekstu su analizirane promjene u etničkom sastavu srpskog Šamca, korišćenjem istih metoda koje su prethodno primjenjene na Domaljevac/ /Šamac (FBH).

Slika 2a. Etnički sastav Bosanskog Šamca / Šamac (RS) predratno i poratno stanovništvo

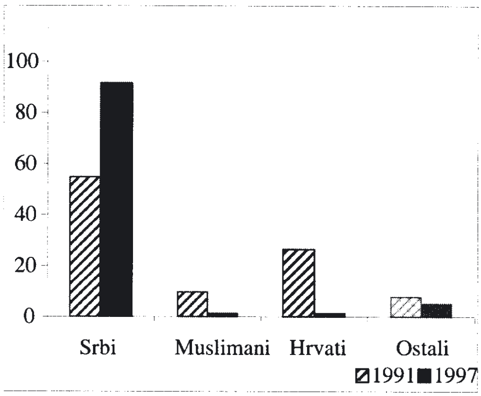

Tabela 6a. Etnički sastav Bosanskog Šamca / Šamac (RS): predratno i poratno stanovništvo, 18 godina i starije

Nacionalnost	Apsolutni brojevi		Procenat	
	popis 1991.	birački spisak 1997.	popis 1991.	birački spisak 1997.
Srbi	10454	10362	55,07	91,85
Muslimani	1902	194	10,02	1,72
Hrvati	5062	145	26,66	1,29
Ostali	1566	581	8,25	5,15
Ukupno	18984	11282	100,00	100,00

Opština Šamac (RS) je 1991. bila nastanjena pretežno Srbima. Srpska većina je iznosila 55 %, dok su Hrvati po veličini bili druga etnička grupa sa 27%, a Muslimani su predstavljali samo 10% ukupnog stanovništva iz 1991. (Slika 2a i Tabela 6a). Godine 1997., Srbi su dominirali sa oko 92%, a preostale etničke grupe su gotovo nestale (Hrvati 1,3% i Muslimani 1,7%). Rezultati za 1997. su zasnovani na velikom i pouzdanom uzorku glasača (11.282 glasača vezanih za popis stanovništva). Ovi rezultati ukazuju na to da je u Šamcu (RS) došlo do etničkog čišćenja velikih razmjera. Gotovo svi Hrvati i Muslimani su se iselili iz ove opštine. Oni koji su otišli od svojih kuća tokom rata se 1997. još uvijek nisu vratili u svoje boravišno mjesto od prije rata. Statistički podaci UNHCR-a o povratku manjina 1996.-97. govore u prilog našem zaključku za Šamac (RS) jer 1996.-97. nije prijavljen nijedan povratak.

Slika 2b. Glasači registrovani 1997. koji potiču iz Bosanskog Šamca / Šamac (RS) po nacionalnosti i mjestu registriranja

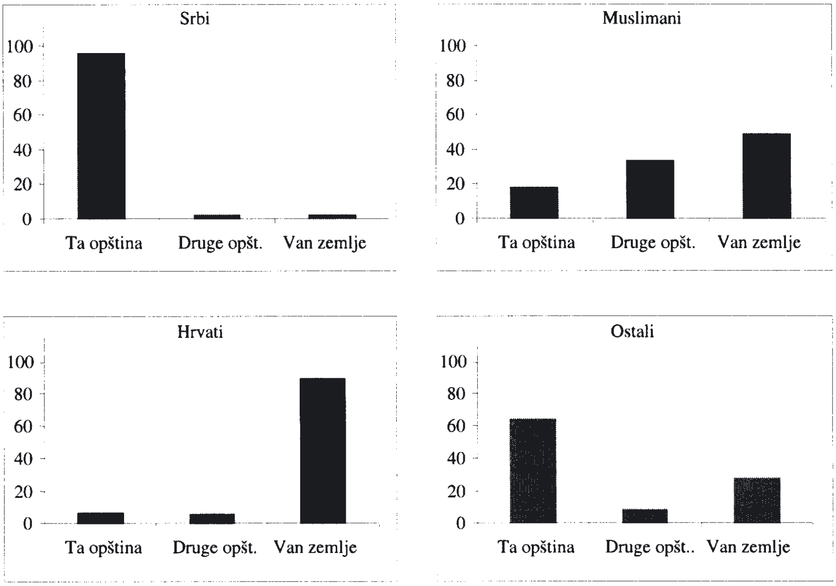

Tabela 6b. Glasači registrovani 1997. koji potiču iz Bosanskog Šamca / Šamac (RS) po nacionalnosti i mjestu registriranja

Nacionalnost	Apsolutne brojke			
	Ta opština	Druge opštine	Van zemlje	Ukupno
Srbi	6528	128	142	6798
Muslimani	187	349	505	1041
Hrvati	104	93	1674	1871
Ostali	394	52	168	614

Nacionalnost	Procenti			
	Ta opština	Druge opštine	Van zemlje	Ukupno
Srbi	96,03	1,88	2,09	100,00
Muslimani	17,96	33,53	48,51	100,00
Hrvati	5,56	4,97	89,47	100,00
Ostali	64,17	847	27,36	100,00

Od prvobitnih stanovnika Šamca (RS) iz 1991., tj. 18.984 njih koji su rođeni do 1979. godine (tj. koji su imali pravo da glasaju 1997.), u biračkom spisku iz 1997. uspjeli smo da identifikujemo 10.324 osobe (Tabela 6b, zbir "Ukupno"). Od te 10.234 osobe, nekih 7.213 osoba je 1997. godine registrovano u Šamcu (RS), nekih 622 u drugim opštinama BiH a nekih 2.489 u drugim zemljama. Velika većina onih koji su identifikovani bili su Srbi (6.798). Hrvati su bili druga grupa po veličini (1.871), a Muslimani su bili treći (1.041). Pada u oči da je od identifikovanih Srba njih 96% ostalo u Šamcu (RS) 1997. godine. Hrvati koji su ostali u Šamcu (RS) činili su samo oko 6% svih identifikovanih, dok su se preostali Hrvati preselili u druge opštine u BiH (5%) ili u inostranstco (89%). Samo 18% Muslimana je ostalo u Šamcu, 34% Muslimana se preselilo u druge opštine BiH, a 49% je otišlo u druge zemlje.

Konkretni pravci kretanja stanovništva iz Šamca (RS) prikazani su na Slici 2c, na kojoj se vide glasači koji su se registrovali da glasaju u drugim opštinama Bosne i Hercegovine. Oni koji su napustili Šamac i preselili se u druge opštine u Bosni i Hercegovini bili su uglavnom Muslimani (34%).

Muslimani iz Šamca (RS) su otišli u obližnje Orašje (FBiH) i Rahić/Ravne (federalni dio Brčkog okruga). U sjeveroistočnom dijelu zemlje takođe su se registrovali u Gračanici (FBiH), Čeliću (FBiH), Tuzli (FBiH) i Banovićima (FBiH). Muslimana je 1997. godine takođe bilo u Sarajevu (Novi Grad i Centar), FBiH) i Bosanskom Petrovcu (FBiH).

Hrvati su se uglavnom iselili iz Šamca (RS) u obližnje opštine koje se nalaze u Federaciji, odnosno u Orašje (FBiH), Odžak (FBiH) i Domaljevac/Šamac (FBiH), ali takođe i u Stolac (FBiH) i Čapljinu (FBiH), koji se nalaze na granici sa Hrvatskom.

Srbi koji su napustili Šamac su otišli u Brčko, Bijeljinu, Modriču i Banju Luku (svi u RS).

Slika 2c. Raseljavanje iz Bosanskog Šamca / Šamac (RS)

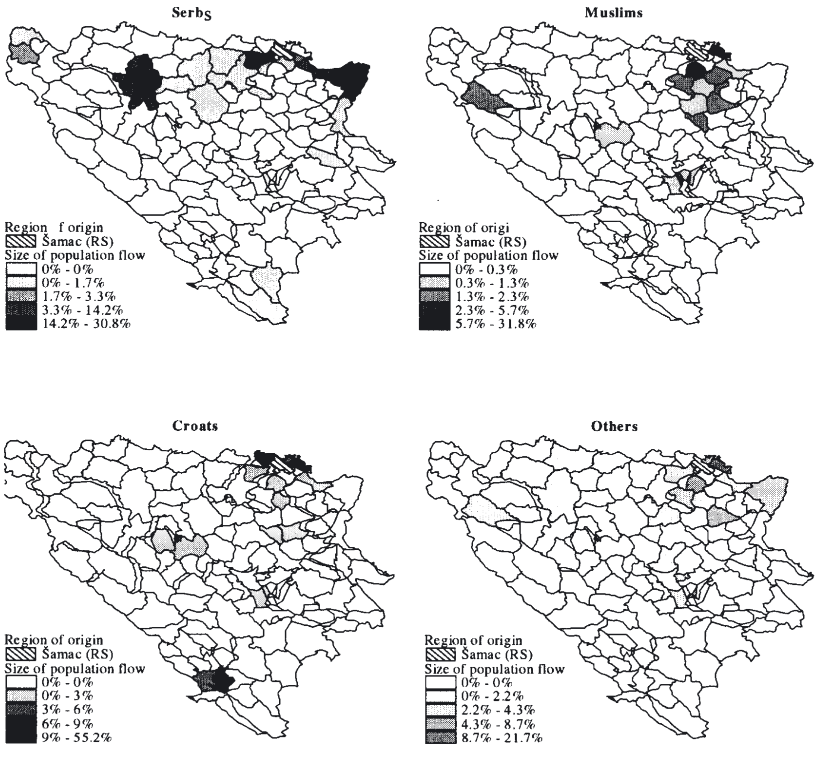

/prevod teksta slike 2c: Srbi, Muslimani, Hrvati, Ostali, Region of origin = region porijekla, Size of population flow = razmjere kretanja stanovništva/

Tabela 7 rezimira emigraciju (iseljavanje) iz (predratne) opštine Bosanski Šamac. Upadljivo je da su od 3.339 osoba koje su napustile opštinu, a koje su i 1997. još uvijek živjele na

lokacijama različitim od svog predratnog boravišta i, dodatno, bile van granica Bosne i Hercegovine, najveća grupa (nekih 2.507) bili Hrvati. Oko 1.602 (64%) svih hrvatskih migranata su očigledno otišli u Hrvatsku. Nekih 901 (36%) hrvatskih migranata su 1997. živjeli u zemljama van područja bivše Jugoslavije.

Druga najveća grupa migranata iz Bosanskog Šamca su bili Muslimani (475). Nekih 433 (91%) muslimanskih migranata su otišli u druge zemlje a ne u Hrvatsku ili Saveznu Republiku Jugoslaviju.

Odlazak Srba i ostalih iz Bosanskog Šamca je bio relativno mali.

Table 7. Iseljavanje iz Bosanskog Šamca, 1991.-1997.

Nacionalnost	**SRJ**	**Hrvatska**	**Druge zemlje**	**Ukupno**
Srbi	**86**	**4**	**76**	**166**
Muslimani	**10**	**32**	**433**	**475**
Hrvati	**4**	**1602**	**901**	**2507**
Ostali	**25**	**47**	**119**	**191**
Ukupno	**125**	**1685**	**1529**	**3339**

Nacionalnost	**SRJ**	**Hrvatska**	**Druge zemlje**	**Ukupno**
Srbi	**51,8**	**2,4**	**45,8**	**100,0**
Muslimani	**2,1**	**6,7**	**91,2**	**100,0**
Hrvati	**0,2**	**63,9**	**35,9**	**100,0**
Ostali	**13,1**	**24,6**	**62,3**	**100,0**
Ukupno	**3,7**	**505**	**45,8**	**100,0**

Izvor: birački spisak iz 1997. i popis stanovništva u BiH iz 1991.

3.2 Odžak

Stanovništvo Odžaka se povećalo sa oko 20.000 u 1948. na nekih 30.000 u 1991. (Tabela 8). Hrvati su 1991. godine bili glavna etnička grupa sa oko 54% stanovništva, dok su Muslimani i Srbi bile dvije manjine, sa 21% odnosno 19 % učešća. Poređenje etničkog sastava iz 1991. sa poratnim brojkama dobijenim iz biračkog spiska pokazuje da do ključnih promjena nije došlo: u 1997. učešće Hrvata je još uvijek bilo najveće (oko 50%), a učešće Muslimana i Srba bilo je 26%, odnosno 20% (Tabela 9). Učešće Srba je ostalo manje-više nepromijenjeno između 1991. i 1997.

Tabela 8. Ukupno stanovništvo Odžaka od 1948.

1948	1953	1961	1971	1981	1991
19827	20554	22364	25901	27895	30056

Izvor: Stanovništvo Bosne i Hercegovine. CROSTAT, Zagreb, april 1995.

Tabela 9. Etnički sastav Odžaka 1981., 1991., i 1997.

Godina	Ukupno	Hrvati	Muslimani	Srbi	Ostali
1981.	27895	15430	5371	5361	1733
1981.	100,0	55,3	19,3	19,2	6,2
1991.	30056	16338	6220	5667	1831
1991.	100,0	54,4	20,7	18,9	6,1
1997.(18+)	11252	5645	2923	2201	483
1997.(18+)	100,0	50,2	26,0	19,6	4,3

Izvor: Stanovništvo Bosne i Hercegovine. CROSTAT, Zagreb, april 1995.

Tabela 9 ima iste nedostatke kao i analogna Tabela 3 za Bosanski Šamac, gdje je etnički sastav za 1991. dat za cjelokupno stanovništvo (tj. uključuje sva godišta), dok su za 1997. obuhvaćeni samo oni od 18 godina i stariji. Sljedeća nepogodnost Tabele 9 je da ne omogućava procjenu kretanja stanovništva u okviru opštine Odžak. Da bi se dobila preciznija slika promjena u Odžaku, analizirali smo etnički sastav na tom području 1991. i 1997. na nivou dvije post-dejtonske opštine koje su proistekle iz predratnog Odžaka (Odžak (FBiH) i Odžak/Vukosavlje (RS)).

Tabela 10 prikazuje etnički sastav u dvije post-dejtonske opštine, Odžak (FBiH) i Odžak/Vukosavlje (RS). Kako federalni, tako i srpski Odžak nastali su u suštini od područja

predratnog Odžaka. Međutim, nekoliko dodatnih naselja koja su 1991. pripadala susednim opštinama Modriča i Bosanski Šamac postala su na osnovu Dejtonskog sporazuma dijelovi dva nova Odžaka. Konkretno govoreći, od 1995. u federalnom Odžaku se našlo jedno dodatno naselje (Prud) iz Bosanskog Šamca a u srpski Odžak su uključena tri naselja (Pećnik, Jakeš i Modrički Lug) koja su 1991. bila administrativni dio Modriče. Pošto se u ovom i sljedećem odjeljku razmatraju post-dejtonske opštine, u analizu smo uključili dodatna naselja. U Tabeli 10, međutim, takođe razlikujemo dio svakog Odžaka koji je rekonstituisan iz predratnog Odžaka (tj. *bez dodatnih naselja* iz Modriče i Bosanskog Šamca).

Treba takođe naglasiti da grad Odžak (1991. godine sa 9.384 građana) i dva naselja, Potočani i Vrbovac, nisu mogli biti uključeni u rekonstituisano stanovništvo post-dejtonske federalne i srpske opštine Odžak (vidjeti "podijeljena naselja" u Tabeli 10). Ova tri naselja sa ukupno 13.356 stanovnika podijeljena su između političkih entiteta i stanovništvo koje tamo živi nismo mogli da dodijelimo nijednoj od dvije nove post-dejtonske opštine.

Godine 1991., federalni Odžak se sastojao od ukupno devet naselja i imao je 15.943 stanovnika (od kojih je 14.650 bilo iz prvobitnog Odžaka, a ostali su bili iz Bosanskog Šamca). Godine 1991., Hrvati su bili velika većina sa 75% ukupnog stanovništva. U federalnom Odžaku bilo je oko 22% Srba. Ostale etničke grupe su zajedno činile oko 3 posto stanovništva.

Deo koji je pripao RS, Odžak/Vukosavlje, sadržao je šest naselja s ukupno 7.116 osoba (od kojih je 2.050 osoba živjelo u prvobitnom Odžaku, a ostali u Modriči). Predratna etnička struktura se sastojala od podjednakih dijelova Hrvata i Muslimana (oko 40% svaki) i nekih 18% Srba na ovom području. Ostali su činili oko 4,5%.

Za obje opštine, etnički sastav stanovništva 18+ je u 1991. bio veoma blizu gorespomenutim strukturama za stanovništvo svih dobi (uporediti Tabele 10, 11 i 12 koje slijede).

Tabela 10. Etnički sastav 1991. godine u post-dejtonskim opštinama Odžak (FBiH) i Odžak/Vukosavlje (RS). Rekonstituisani od predratnog Odžaka i svih komponenti

Post-dejtonska opština	Šifra OEBS-a	Nacional-nost	Rekonstituisano iz predratnog Odžaka		Sve komponente	
			Ukupno	Procenat	Ukupno	Procenat
Razdvojeni elementi		Srbi	1061	7,9	-	-
		Muslimani	6197	46,4	-	-
		Hrvati	4836	36,2	-	-
		Ostali	1262	9,4	-	-
		Svi	**13356**	**100,0**	**-**	**-**
		Srbi	3472	23,7	3502	22.0
		Muslimani	10	0,1	1,3	0,1

		Hrvati	10770	73,5	11911	74,7
		Ostali	398	2,7	517	3,2
		Svi	14650	100,0	15943	100,0
		Srbi	1133	55,3	1279	18,0
Odžak /		Muslimani	7	0,3	2859	40,2
Vukosavlje (RS)	018	Hrvati	728	35,5	2655	37,3
		Ostali	182	8,9	323	4,5
		Svi	2050	100,0	7116	100,0
Ukupno		Svi	30056	100,0	-	-

Napomena: "-" znači "nije primjenljivo"

Slika 3a. Etnički sastav Odžaka (FBiH)
Predratno i poratno stanovništvo

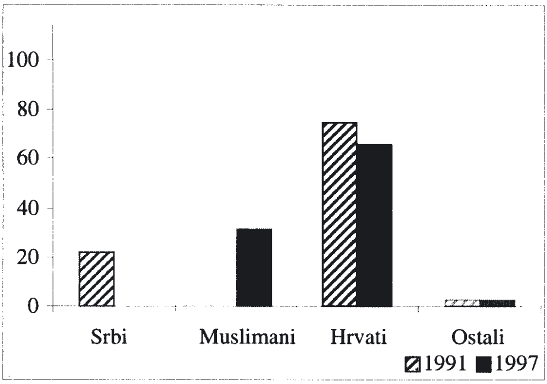

Tabela 11a. Etnički sastav Odžaka (FBiH): predratno i poratno stanovništvo
(18 godina i starije)

Nacionalnost	Apsolutni brojevi		Procenti	
	popis 1991.	birački spisak 1997.	popis 1991.	birački spisak 1997.
Srbi	3000	28	22,06	0,48
Muslimani	13	1794	0,10	30,95
Hrvati	10174	3791	74,80	65,40
Ostali	414	184	3,04	3,17
Ukupno	13601	5797	100,00	100,00

Etničkom strukturom federalnog Odžaka su 1991. godine dominirali Hrvati (75%, Slika 3a i Tabela 11a), ali tu je živeo i znatan broj Srba (22%). Godine 1997. Hrvata je bilo manje, ali su još uvijek bili u većini (65%) a Srbi su u potpunosti nestali (0,5%). Dio Muslimana, koga praktično nije bilo u Odžaku 1991., povećao se 1997. godine do 31 posto.

Da bismo opisali poratno boravište prvobitnog stanovništva Odžaka (FBiH) 1991. godine, ponovo smo za ovim stanovništvom tragali među glasačima iz 1997. i prikazali smo njihovo mjesto registriranja za glasanje na Slici 3b, 3c i Tabeli 11b koji slijede. Iz tabele 11b se vidi da je do znatnog odlaska stanovništva iz Odžaka (FBiH) došlo između 1991. i 1997. U našem uzorku od 5.854 glasača koji su 1991. godine živjeli u Odžaku (FBiH), bilo je 3.087 glasača koji su se 1997. godine registrovali izvan opštine Odžak (FBiH). Nekih 1.279 glasača se registrovalo u drugim opštinama u Bosni i Hercegovini, a nekih 1.808 glasača u drugim zemljama. Hrvati i Srbi su bili najveće grupe koje su napustile Odžak (FBiH) i koji su 1997. živjeli drugdje. Hrvati su 1997. boravili izvan Bosne i Hercegovine a Srbi su živjeli u drugim opštinama u Republici Srpskoj (najčešće u susjednim Bosanskom Šamcu, Modriči i Odžaku/Vukosavlju, vidjeti Sliku 3c). Međutim, Hrvati su takođe bili najveća grupa koja je 1997. ostala u Odžaku (FBiH).

Slika 3b. Glasači registrovani 1997. koji potiču iz Odžaka (FBiH)
po nacionalnosti i mjestu registriranja

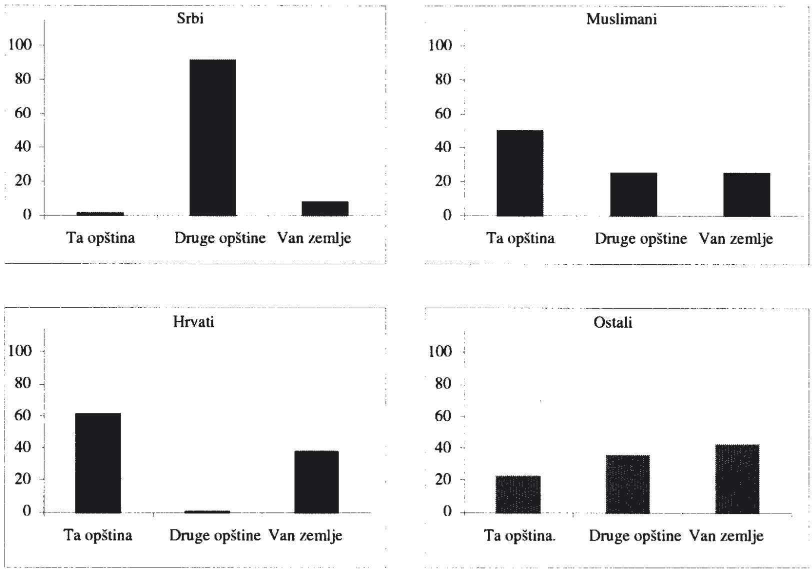

Tabela 11b. Glasači registrovani 1997. koji potiču iz Odžaka (FBiH) po nacionalnosti i mjestu registriranja

Nacionalnost	Apsolutni brojevi			
	Ta opština	Druge opštine	Van zemlje	Ukupno
Srbi	16	1218	100	1334
Muslimani	2	1	1	4
Hrvati	2725	22	1662	4409
Ostali	24	38	45	107

Nacionalnost	Procenti			
	Ta opština	Druge opštine	Van zemlje	Ukupno
Srbi	1,20	91,30	7,50	100,00
Muslimani	50,00	25,00	25,00	100,00
Hrvati	61,81	0,50	37,70	100,00
Ostali	22,43	35,51	42,06	100,00

Slika 3c. Raseljavanje iz Odžaka (FBiH)

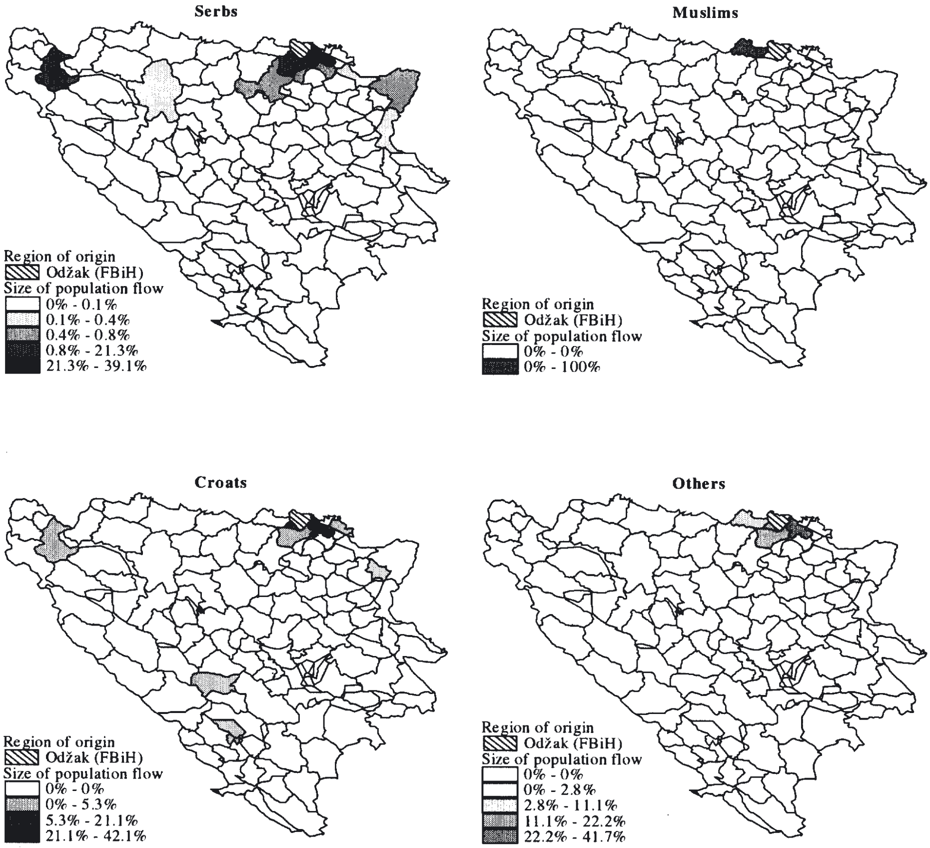

/Prijevod teksta Slike 3c: Srbi, Muslimani, Hrvati, Ostali, Region of origin = region porijekla; Size of population flow = razmjera kretanja stanovništva/

Etnički sastav srpskog Odžaka/Vukosavlja se promijenio na različit način od sastava federalnog Odžaka. Godine 1991., i Hrvati i Muslimani su bili dvije dominantne grupe u Odžaku/Vukosavlju (RS), svaka sa oko 38% ukupnog stanovništva, a Srbi su bili u manjini sa otprilike 19 procenata (Slika 4a i Tabela 12a). Godine 1997., Srbi su bili većinska grupa (93%) dok su Hrvati i Muslimani gotovo nestali. "Ostali" su se zadržali na 5% kao i 1991. godine. Zbog ovog dramatičnog pada u učešću Hrvata i Muslimana važno je provjeriti koliko njih je napustilo opštinu i gdje su otišli.

Slika 4b i Tabela 12b potvrđuju da se oko 93% Srba nije iselilo iz Odžaka/Vukosavlja (RS) i da još uvijek tamo živje 1997. Hrvati i Muslimani su uglavnom otišli u druge opštine FBiH ili u inostranstvo. U našem uzorku od 2.624 svih identifikovanih glasača 1997. porijeklom iz Odžaka (RS) iz 1991. godine, bilo je ukupno 1.209 Muslimana. Svi oni su se iselili iz Odžaka (RS) i 1997. su živjeli negdje drugdje (oko 31% se preselilo u druge opštine u Federaciji Bosne i Hercegovine, a 69% u druge zemlje).

Slika 4a. Etnički sastav Odžaka / Vukosavlja (RS): predratno i poratno stanovništvo

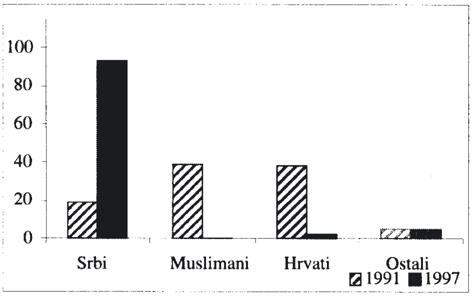

Slika 4b. Glasači registrovani 1997. koji potiču iz Odžaka / Vukosavlja (RS) po nacionalnosti i mjestu registriranja

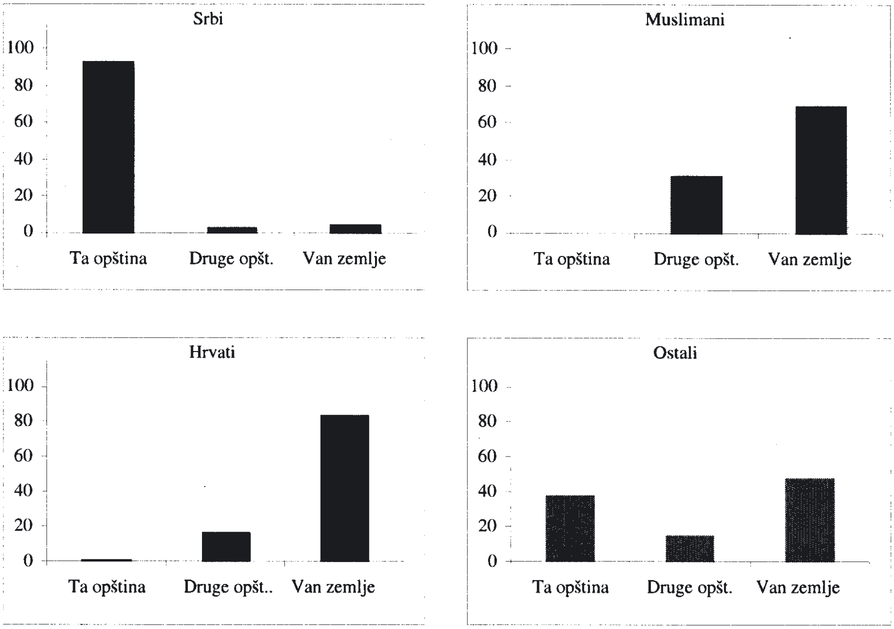

Tabela 12a. Etnički sastav Odžaka / Vukosavlja (RS): predratno i poratno stanovništvo (18 godina i starije)

Nacionalnost	Apsolutni brojevi		Procenti	
	popis 1991.	birački spisak 1997.	popis 1991.	birački spisak 1997.
Srbi	1113	1169	19,03	93,22
Muslimani	2250	1	38,46	0,08
Hrvati	2215	21	37,86	1,67
Ostali	272	63	4,65	5,02
Ukupno	5850	1254	100,00	100,00

Tabela 12b. Glasači registrovani 1997. koji potiču iz Odžaka / Vukosavlja (RS) po nacionalnosti i mjestu registriranja

Nacionalnost	Apsolutni brojevi			
	Ta opština	Druge opštine	Van zemlje	Ukupno
Srbi	480	15	22	517
Muslimani	0	379	830	1209
Hrvati	6	130	674	810
Ostali	33	13	42	88

Nacionalnost	Procenti			
	Ta opština	Druge opštine	Van zemlje	Ukupno
Srbi	92,84	2,90	4,26	100,00
Muslimani	0,00	31,35	68,65	100,00
Hrvati	0,74	16,05	83,21	100,00
Ostali	37,50	14,77	47,73	100,00

Broj Hrvata među 2.624 identifikovana glasača iz Odžaka (RS) bio je 810. Njih 804 se prijavilo da glasa izvan srpskog Odžaka (nekih 16,1% u drugim opštinama u BiH i 83,2% u inostranstvu).

Slika 4c dalje pokazuje da su se Hrvati preselili uglavnom u Odžak (FBiH) i Žepče (FBiH) a i u Modriču (RS) i Doboj (RS). Muslimani su se preselili u susjedni Odžak (FBiH), Orašje (FBiH), Gradačac (FBiH), te Zenicu i u okolinu Donjeg Vakufa, Kaknja i Zavidovića u srednjoj Bosni (svi u FBiH).

Slika 4c. Raseljavanje iz Odžaka/Vukosavlja (RS)

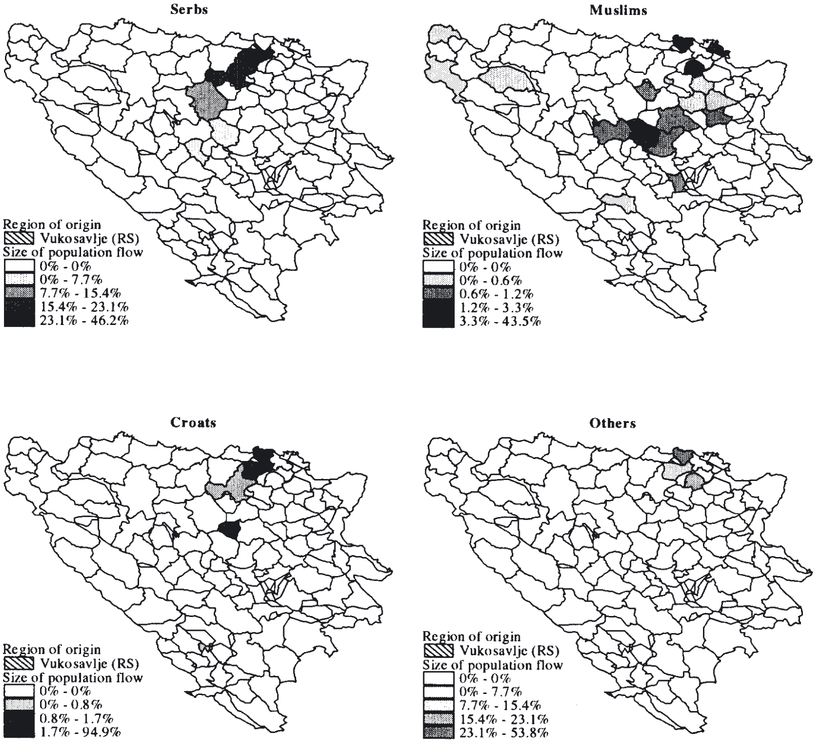

/prevod teksta slike 4c: Srbi, Muslimani, Hrvati, Ostali, Region of origin= region porijekla; Size of population flow= razmjera kretanja stanovništva/

Konačno, analizirali smo i emigraciju (poznatu i kao iseljavanje) iz (predratnog) Odžaka. Stekao se utisak da su se prvenstveno iseljavali Hrvati. Od 3.886 osoba koje su napustile Odžak i koje su 1997. živjele izvan Bosne i Hercegovine, oko 2.212 su bili Hrvati. Druga najveća grupa migranata su bili Muslimani (1.306). Nekih 64% hrvatskih migranata su živjeli u zemljama izvan bivše Jugoslavije, a nekih 36% u Hrvatskoj. Gotovo svi muslimanski migranti (98%) su 1997. živjeli su 1997. u zemljama izvan bivše Jugoslavije.

Slično Bosanskom Šamcu, iseljavanje Srba i ostalih je bilo malo u odnosu na Hrvate i Muslimane.

Tabela 13. Iseljavanje iz Odžaka, 1991.-1997.

Nacionalnost	SRJ	Hrvatska	Druge zemlje	Ukupno
Srbi	106	9	63	178
Muslimani	3	25	1278	1306
Hrvati	7	802	1403	2212
Ostali	35	29	126	190
UKUPNO	151	865	2870	3886

Nacionalnost	SRJ	Hrvatska	Druge zemlje	Ukupno
Srbi	59,6	5,1	35,4	100,0
Muslimani	0,2	1,9	97,9	100,0
Hrvati	0,3	36,3	63,4	100,0
Drugi	18,4	15,3	66,3	100,0
UKUPNO	3,9	22,3	73,9	100,0

3.3 Zaključak

U zaključku možemo reći da su u ovom izvještaju data dva jasna primjera etničkog čišćenja. Hrvati i Muslimani su uglavnom nestali iz srpskog Šamca i iz srpskog Odžaka/Vukosavlja. Prije rata, na oba ova područja Hrvati i Muslimani su činili značajan dio stvarnog stanovništva.

Koristeći popis stanovništva iz 1991. i birački spisak OEBS-a iz 1997.-98., uspjeli smo da potvrdimo identitet 2.458 raseljenih lica (Tabele 5b, 6b, 11b, i 12b) i 7.225 izbjeglice (Tabele 7 i 13) iz predratnih opština Bosanski Šamac i Odžak. Ove brojke su najniže procjene broja svih ljudi koji su pobjegli tokom rata i koji su 1997. i dalje živjeli van svog boravišta iz 1991. Ove najniže procjene ne uključuju stanovništvo mlađe od 18 godina i sve one koji se nisu registrovali da glasaju.

DODATAK

Etnički sastav Bosne i Hercegovine 1991. i 1997.-98.

Dodatak sadrži komplet mapa koje prikazuju predratnu (1991.) etničku raspodjelu u Bosni i Hercegovini i poratni (1997.) etnički sastav ovog stanovništva.

Rezultati su zasnovani na popisu stanovništva iz 1991. i na podacima iz biračkih spiskova iz 1997. i 1998. Po pravilu, prikazani su podaci iz biračkog spiska za 1997. Podaci iz 1998. su dati samo u slučaju da podaci iz 1997. nisu bili dostupni zbog promjena u opštinskoj podjeli zemlje između 1997. i 1998.[2] Podaci su dati za poratne opštine, odnosno zasnivaju se na opštinskoj podjeli u skladu sa Dejtonskim mirovnim sporazumom[3]. Za glasače, mjesto registriranja radi glasanja uzimano je kao njihovo boravište 1997.-98. Populaciju glasača treba posmatrati kao uzorak a ne kao tačan broj poratnog stanovništva. I pored toga, uzorak je veliki na opštinskom nivo, te su procjene dobijene o pojedinim dijelovima stanovništva (tj. na osnovu nacionalnosti) pouzdane.

Informacije o glasačima iz 1997. – 98. povezane su na individualnom nivou sa podacima iz popisa. Na taj način smo bili sigurni da su glasači za koje je utvrđena veza stvarne osobe koje su 1991. zaista živjele u Bosni i Hercegovini. Pregled ovog dijela prvobitnog stanovništva BiH, identifikovanog u biračkom spisku iz 1997. – 98., prikazan je u Tabeli 1 koja slijedi:

Tabela 1. Stanovništvo iz 1991. identifikovano u biračkom spisku 1997.-98.

	Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali	SVI
Identifikovani 1997./98.	573 683	864 174	245 696	104 512	1 788 065
Od kojih:					
- u istim opštinama	407 280	567 931	179 605	75 315	1 230 131
	71,0%	*65,7%*	*73,1%*	*72,1%*	*68,8%*
- u drugim opštinama	161 310	154 328	35 366	16 097	367 101
	28,1%	*17,9%*	*14,4%*	*15,4%*	*20,5%*
- van BiH	5 093	141 915	30 725	13 100	190 833
	0,9%	*16,4%*	*12,5%*	*12,5%*	*10,7%*

Napomena. *Uzimane su u obzir samo osobe sa važećim opštinskim šiframa (uključujući van zemlje)*

[2] Opštine gdje su dati podaci za 1998. umjesto za 1997. označene su malom zvjezdicom (*) na Slici 1b.

[3] Korišten je plan promjene opština OEBS-a (verzija od 25. 05. 1998.) radi premoštenja predratnih i poratnih opštinskih podjela. Međutim, jedna opština (Bužim) je ustanovljena kasnije tokom 1998. i stoga nije uključena u mapu promjene. Štaviše, za jedan broj naselja nije bilo jasnog pravila klasifikacije jer je to zavisilo od tačne adrese glasača. Takva naselja (uključujući dijelove Sarajeva i Mostara) su morala biti isključena iz analize, izuzev rezultata na Slici 1b. Takva područja su na Slikama 1a i 2a označena narančastom bojom.

Pošto nema dostupnih podataka o raseljavanju stanovništva tokom rata (1992. – 1995.), rezultati dati u ovom Dodatku trebaju se uzeti samo kao opšta ilustracija svih etničkih promjena vezanih za rat, *sensu largo*, a zaključke ne treba ekstrapolirati ni na jedan konkretan period u rasponu između 1991. – 1997./98.

Ovaj pregled se sastoji od dva kompleta mapa. Slike 1a i 1b prikazuju etničku većinu u opštinama u 1991., odnosno 1997.-98. Tamne boje označavaju opštine s apsolutnom većinom (više od 50%) jedne etničke grupe (crveno – Srbi, zeleno – Muslimani, plavo – Hrvati), a svijetle boje relativnu većinu (manje od 50%, ali još uvijek dominantne grupe koje su za bar 5% veće u odnosu na narednu najveću grupu). Mješovite boje označavaju opštine bez jasne dominacije jedne etničke grupe.

Slike 2a, 2b, 2c i 2d ilustriraju raspodjelu stanovništva po opštinama u Bosni i Hercegovini prije rata, 1991., i daju apsolutne podatke vezane za broj Srba, Muslimana, Hrvata i ostalih, tim redosljedom.

Konačno, Slika 3 predstavlja referentnu mapu poratnih opština i entiteta u BiH.
Odgovarajuće šifre opština su objašnjene u Tabeli 2.

Kada su u pitanju mape, treba napomenuti nekoliko stvari:

- Mapa 1a ukazuje na to da je bilo velikih područja u Bosni i Hercegovini gdje su Srbi, Muslimani i Hrvati bili u apsolutnoj većini 1991. godine. Srbi su uglavnom živjeli na sjeveroistoku u jugoistoku zemlje, Muslimani u srednjem, srednjeistočnom i sjeverozapadnom dijelu, a Hrvati na jugozapadu i sjeveroistoku zemlje. Vredno je pažnje da je na mnogim drugim područjima etnički sastav bio mješovit i da su etničke gurpe živjele zajedno. Etnički izmješana područja su bila locirana u okviru etnički homogenih područja.

- Mapa 1b prikazuje da su do 1997. etnički mješovita područja potpuno nestala iz etničkog sastava Bosne i Hercegovine. Etnički sastav Bosne i Hercegovine iz 1997. su činila tri područja s etničkom većinom: područje apsolutne većine Srba (sjeverozapad, sjeveroistok i cijeli istočni dio BiH), područje apsolutne većine Muslimana (srednja BiH i sjeverozapad BiH) i područje apsolutne većine Hrvata (jug BiH).

- Pada u oči da se srpska većina geografski striktno drži područja Republike Srpske, a muslimanska i hrvatska većina područja Federacije Bosne i Hercegovine. Dejtonska linija na Mapi 1b povučena je po granici etničkih većina.

- Mape 2a do 2d ilustruju stvarno boravište četiri glavne etničke grupe u Bosni i Hercegovini 1991. godine. Očigledno je da su prije rata etničke grupe prostirale po cijeloj zemlji i da su živjele u gotovo svim opštinama Bosne i Hercegovine. Geografska

raspodjela etničkih grupa se vjerovatno promijenila između 1991. i 1997. jer jedino velika pomjeranja stanovništva mogu dovesti do novog etničkog sastava prikazanog na Mapi 1b.

Slika 1a. Etničke većine u BiH 1991., post-dejtonske opštine

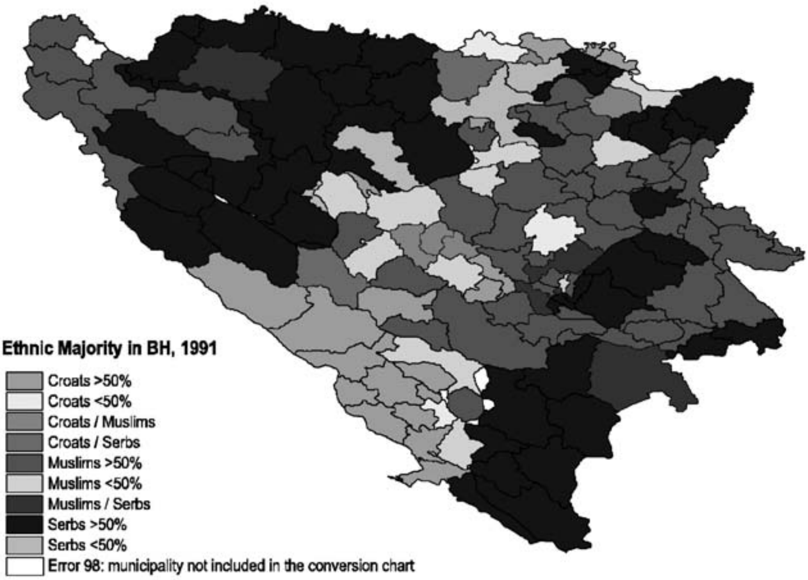

/Prijevod teksta Slike 1a: naslov- Etničke većine u BiH, 1991. legenda: Hrvati >50%, Hrvati <50%, Hrvati/Muslimani, Hrvati/Srbi, Muslimani >50%, Muslimani <50%, Muslimani/Srbi, Srbi >50%, Srbi<50%, Greška 98: opština nije uključena u mapu promjena/

Slika 1b. Etnička većina u BiH 1997. / 98., post-dejtonske opštine

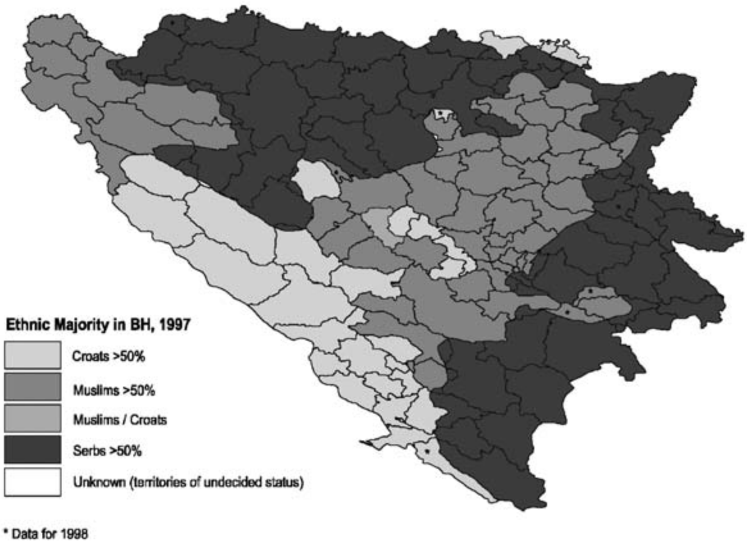

/Prijevod teksta Slike 1b: naslov: Etnička većina u BiH 1997.; legenda: Hrvati >50%, Muslimani >50%, Muslimani/Hrvati, Srbi >50%, Nepoznato (teritorije kojima nije određen status); *podaci za 1998/

Slika 2a. Geografska raspodjela srpskog stanovništva 1991., post-dejtonske opštine

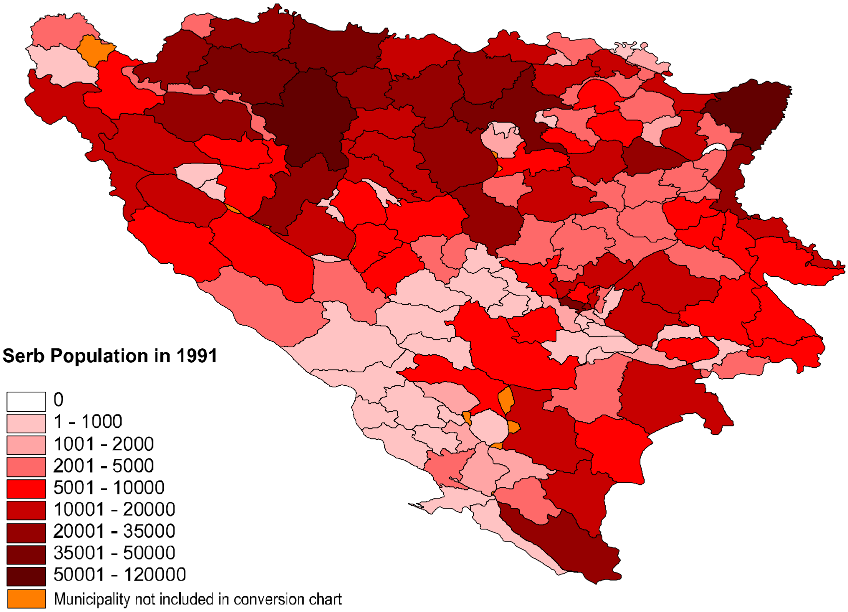

/Prijevod teksta Slike 2a: naslov- Srpsko stanovništvo 1991.; legenda- opštine koje nisu uključene u mapu promjena/

Slika 2b. Geografska raspodjela muslimanskog stanovništva 1991., post-dejtonske opštine

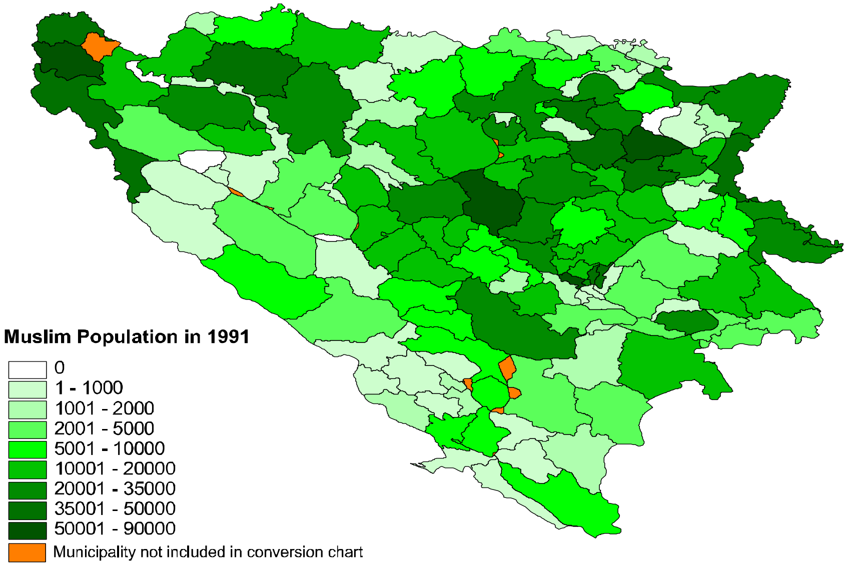

/Prijevod teksta Slike 2b: naslov- Muslimansko stanovništvo 1991; legenda: opštine koje nisu uključene u mapu promjena/

Slika 2c. Geografska raspodjela hrvatskog stanovništva 1991., post-dejtonske opštine

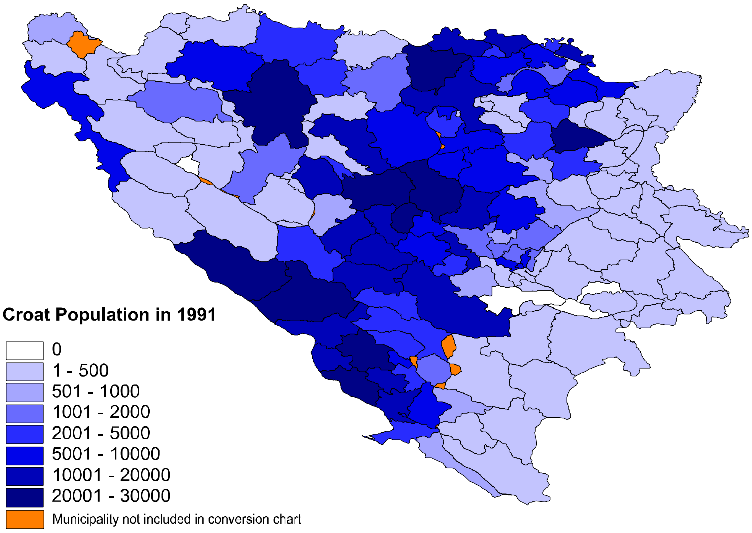

/Prijevod teksta slike 2c: naslov- Hrvatsko stanovništvo 1991.; legenda: opštine koje nisu uključene u mapu promjena/

Slika 2d. Geografska raspodjela stanovništva u kategorjiji "Ostali" 1991., post-dejtonske opštine

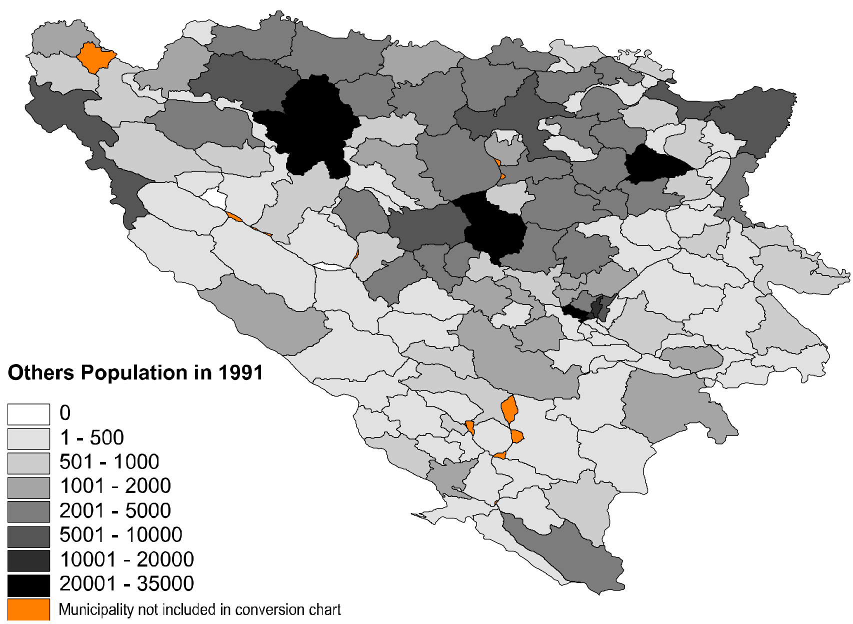

/Prijevod slike 2d: naslov- Stanovništvo u kategoriji "ostali" 1991.; legenda: opština koja nije uključena u mapu promjena/

Slika 3. Opštine i politički entiteti u BiH – Referentna mapa

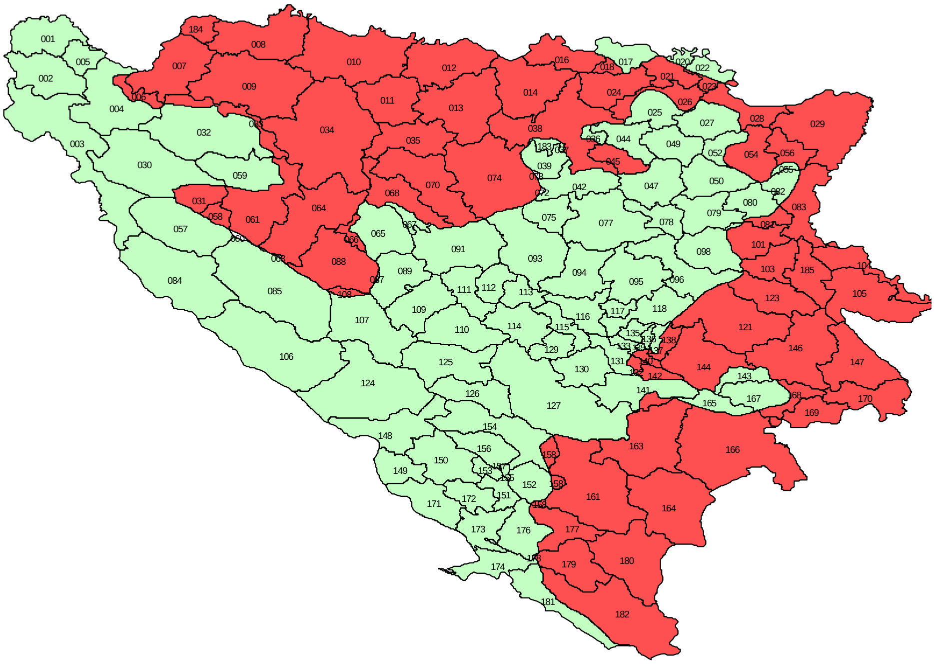

■ - Republika Srpska ■ - Federacija Bosne i Hercegovine

Za spisak šifri opština pogledati tabelu na narednoj strani.

Tabela 2. Šifre post-dejtonskih opština

Šifra Ime	Entitet	Šifra Ime	Entitet
001 Velika Kladuša	FBiH	066 Jajce / Jezero	RS
002 Cazin	FBiH	067 Dobretići	FBiH
003 Bihać	FBiH	068 Skender Vakuf / Kneževo	RS
004 Bosanska Krupa	FBiH	070 Kotor Varoš	RS
005 Bužim	FBiH	074 Teslić	RS
006 Bosanska Krupa / Krupa na Uni	RS	075 Žepče	FBiH
007 Bosanski Novi / Novi Grad	RS	077 Zavidovići	FBiH
008 Bosanska Dubica / Kozarska Dubica	RS	078 Banovići	FBiH
009 Prijedor	RS	079 Živinice	FBiH
010 BosanskaGradiška / Gradiška	RS	080 Kalesija	FBiH
011 Laktaši	RS	081 Kalesija / Osmaci	RS
012 Srbac	RS	082 Sapna	FBiH
013 Prnjavor	RS	083 Zvornik	RS
014 Derventa	RS	084 Bosansko Grahovo / Grahovo	FBiH
016 Bosanski Brod / Srpski Brod	RS	085 Glamoč	FBiH
017 Odžak	FBiH	088 Šipovo	RS
018 Odžak / Vukosavlje	RS	089 Donji Vakuf	FBiH
020 Domaljevac - Šamac	FBiH	091 Travnik	FBiH
021 Bosanski Šamac / Šamac	RS	093 Zenica	FBiH
022 Orašje	FBiH	094 Kakanj	FBiH
023 Orašje / Srpsko Orašje	RS	095 Vareš	FBiH
024 Modriča	RS	096 Olovo	FBiH
025 Gradačac	FBiH	098 Kladanj	FBiH
026 Gradačac / Pelagićevo	RS	101 Šekovići	RS
027 Rahić / Ravne (Brčko Federation)	FBiH	103 Vlasenica	RS
028 Brčko	RS	104 Bratunac	RS
029 Bijeljina	RS	105 Srebrenica	RS
030 Bosanski Petrovac	FBiH	106 Livno	FBiH
031 Bosanski Petrovac / Petrovac	RS	107 Kupres	FBiH
032 Sanski Most	FBiH	108 Kupres / Srpski Kupres	RS
033 Sanski Most / Srpski Sanski Most	RS	109 Bugojno	FBiH
034 Banja Luka	RS	110 Gornji Vakuf	FBiH
035 Čelinac	RS	111 Novi Travnik	FBiH
036 Doboj - Istok	FBiH	112 Vitez	FBiH
037 Doboj - Jug	FBiH	113 Busovača	FBiH
038 Doboj	RS	114 Fojnica	FBiH
039 Tešanj	FBiH	115 Kiseljak	FBiH
042 Maglaj	FBiH	116 Visoko	FBiH
044 Gračanica	FBiH	117 Breza	FBiH
045 Gračanica / Petrovo	RS	118 Ilijaš	FBiH

047 Lukavac	FBiH	121 Sokolac	RS
049 Srebrenik	FBiH	123 Han Pijesak	RS
050 Tuzla	FBiH	124 Tomislavgrad	FBiH
052 Čelić	FBiH	125 Prozor / Prozor-Rama	FBiH
054 Lopare	RS	126 Jablanica	FBiH
055 Teočak	FBiH	127 Konjic	FBiH
056 Ugljevik	RS	129 Kreševo	FBiH
057 Drvar	FBiH	130 Hadžići	FBiH
058 Drvar / Srpski Drvar	RS	131 Ilidža	FBiH
059 Ključ	FBiH	132 Ilidža / Srpska Ilidža	RS
061 Ključ / Ribnik	RS	133 Novi Grad Sarajevo	FBiH
064 Mrkonjić Grad	RS	135 Vogošća	FBiH
065 Jajce	FBiH	136 Centar Sarajevo	FBiH

Referentna tablica šifri opština - nastavak

Šifra Ime	Entitet
137 Stari Grad Sarajevo	FBiH
138 Stari Grad Sarajevo / Srpski Stari Grad	RS
139 Novo Sarajevo	FBiH
140 Novo Sarajevo / Srpsko Novo Sarajevo	RS
141 Trnovo (FBiH)	FBiH
142 Trnovo (RS)	RS
143 Pale (FBiH)	FBiH
144 Pale (RS)	RS
146 Rogatica	RS
147 Višegrad	RS
148 Posušje	FBiH
149 Grude	FBiH
150 Široki Brijeg	FBiH
151 Mostar Jug	FBiH
152 Mostar Jugoistok	FBiH
153 Mostar Jugozapad	FBiH
154 Mostar Sjever	FBiH
155 Mostar Stari grad	FBiH
156 Mostar Zapad	FBiH
157 Mostar Central District	FBiH
158 Mostar / Srpski Mostar	RS
161 Nevesinje	RS
163 Kalinovik	RS
164 Gacko	RS
165 Foča	FBiH
166 Foča / Srbinje	RS

167 Goražde	FBiH
168 Goražde / Srpsko Goražde	RS
169 Čajniče	RS
170 Rudo	RS
171 Ljubuški	FBiH
172 Čitluk	FBiH
173 Čapljina	FBiH
174 Neum	FBiH
176 Stolac	FBiH
177 Stolac / Berkovićl	RS
179 Ljubinje	RS
180 Bileća	RS
181 Ravno	FBiH
182 Trebinje	RS
183 Usora	FBiH
184 Kostajnica	RS
185 Milići	RS

/pisano rukom/: potpisala 10. augusta 2001.

Ewa Tabeau,
demograf
Tužilaštvo
MKSJ

Hag. 10. 08. 2001.

PROMJENE U ETNIČKOM SASTAVU BOSANSKOG ŠAMCA I ODŽAKA 1991. I 1997.

Ewa Tabeau i Jakub Biljak
Demografska sekcija – LRT
/Tim za rukovodstva/

Izvještaj o istraživanju pripremljen za potrebe predmeta SIMIĆ i ostali (IT-95-9)

9. august 2001.

Radni zadaci i profesionalne kvalifikacije autora izvještaja:

Promjene u etničkom sastavu Bosanskog Šamca i Odžaka, 1991. – 1997.

9. august 2001.

Izvještaj "Promjene u etničkom sastavu Bosanskog Šamca i Odžaka, 1991. – 1997." (dalje u tekstu: izvještaj "Posavina") rezultat je zajedničkih napora dva istraživača: Ewe Tabeau (ET) i Jakuba Bijaka (JB), koji su izradili ovaj izvještaj u okviru aktivnosti Demografske jedinice tužilaštva Međunarodnog suda. Analize na osnovu kojih su u izvještaju dati zaključci formalno su organizovani u okviru projekta "Posavina", koji je realizovan 2001. godine.

ET je viši istraživač sa bogatim iskustvom u oblasti demografije i statistike, diplomirala je statistiku i ekonometriju i ima doktorat iz matematičke demografije. JB je naučni saradnik u istraživačkom radu, studirao je statističke metode i demografiju i stučnjak je za obradu podataka velikih razmera. ET je odgovorna za analitičke aspekte izvještaja "Posavina" (metode, vrsta podataka, priprema analize, interpretacija tezultata, i dr.). JB je odgovoran za aspekte obrade podataka, uključujući povezivanje različitih izvora na individualnom nivou i kontrolu kvaliteta.

ET će biti osoba za kontakt i davati objašnjenja i odgovore na moguća pitanja vezana za izvještaj "Posavina". Niže u tekstu se daje rezime profesionalnih kvalifikacija ET i JB.

Rezime profesionalnih kvalifikacija ET

ET je diplomirala ekonometriju i statistiku (titula magistra, s ocenom "5" – najvišom ocenom, 1981.) i doktorirala (sa najvišom ocenom "5", 1991.) matematičku demografiju na Ekonomskom fakultetu u Varšavi. U periodu od 1983. do 1991. bila je predavač na Ekonomskom fakultetu u Varšavi, gdje je predavala statistiku (deskriptivnu i matematičku) i demografiju. Nakon toga se preselila u Holandiju, gdje sada živi i radi.

Od jula 1991. do septembra 2000., ET je radila pri Nizozemskom međudisciplinarnom demografskom institutu /Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute/ (NIDI) u Hagu (nacionalni demografski institut), kao viši istraživač i vođa projekta. Na NIDI-u, ET je, između ostalog, bila odgovorna sprovođenje i pripremu prijedloga demografskih istraživanja vezanih za izradu modela i predviđanje mortaliteta i zdravstvenih procesa u Nizozemskoj i drugim evropskim zemljama. ET je realizovala mnoge međunarodne projekte. Nekoliko ovih projekata je naručila Komisija Evropske zajednice, dok su drugi finansirani po prijedlozima istraživačkih projekata koje je ET pisala i podnosila Nizozemskoj organizaciji za naučna istraživanja, NIDI-u ili drugim nizozemskim i organizacijama drugih zemalja (naprimjer, Nizozemski institut za zdravstvo i okolinu ili Francuski državni demografski institut). ET su redovno pozivale nacionalne i međunarodne

organizacije da radi kao konsultant na njihovim projektima vezanim za pitanja mortaliteta, razvoja zdravstva i predveđinja (naprimjer, Eurosat – Statistički biro Evropske unije; ING grupa – životno osiguranje NL, Goldman & Sachs – životno osiguranje SAD, "Statistics Netherlands", Aktuarski odjel britanske vlade). ET je nadzirala mlađe istraživače koji su završavali svoje magistarske ili doktorske teze. Međunarodni i nacionalni demografski časopisi su je pozivali da iznese svoje mišljenje o podnesenim radovima stručnjaka svog nivoa.

ET je autor više od 80 istraživačkih radova. Među njenim skorašnjim radovima su i sljedeći:

- 3 monografije koje su objavljene na međunarodnom nivou (Kluwer Academic/Plenum Publishers), u Nizozemskoj i Poljskoj,
- 23 članka objavljenih u međunarodnim i nacionalnim časopisima,
- 14 referata ozloženih na međunarodnim konferencijama,
- 30 izvještaja o istraživanjima i radnih materijala.

ET održava veze sa demografima širom Evrope, naročito sa demografima u Belgiji, Češkoj, Finskoj, Francuskoj, Njemačkoj, Mađarskoj, Italiji, Norveškoj, Poljskoj i Velikoj Britaniji. Poznaje nekoliko vrsta kompjuterskih programa i govori nekoliko jezika (poljski, engleski, holandski, ruski i njemački).

Rezime profesionalnih kvalifikacija JB

JB je studirao kvantitativne metode i informativne sisteme na Ekonomskom fakultetu u Varšavi, gdje je sa izuzetnim ocenama završio petogodišnje diplomske studije. Od februara 2001., je naučni saradnik u istraživačkom radu pri Demografskoj jedinici Tužilaštva Međunarodnog suda u Hagu. Tokom 1999. i 2000., JB je radio kao asistent na Institutu za statistiku i demografiju Ekonomskog fakulteta u Varšavi, gdje je predavao statistiku i razvijene statističke metode. Tokom 1999., bio je gostujući mlađi istraživač (tromesečna stipendija) pri Nizozemskom međudisciplinarnom demografskom institutu (NIDI) u Hagu.

Tokom svog školovanja na univerzitetu, JB je bio autor mnogih izvanrednih studijskih istraživačkih radova. Kao student, prisustvovao je na nekoliko konferencija za studente i mlade istraživače gdje je izložio jedan broj interesantnih konferencijskih referata. Takođe je učestvovao u nekim (poljskim i međunarodnim) istraživačkim projektima vezanim za demografske i ekonomske aspekte društva, i napisao je nekoliko izvještaja.

JB veoma dobro poznaje kompjuterski softver (između ostalog: MS Access, MS Excel, MS Word, MapInfo, ArcView, GIS, Statgraphics, SPSS, Statistica) i programske jezike (Turbo, Pascal, Visual Basic). Govori i piše na nekoliko jezika (poljski, engleski, njemački, češki, srpsko-hrvatski, holandski i španski).

IZABRANE NOVIJE PUBLIKACIJE OD (1992-1999) I DRUGI RADOVI EWE TABEAU:

Monografije:

E. Tabeau, A. van den Berg Jeths i C. Heathcote (ur.), (2001), *Forecasting of mortality in developed countries: Insights from a statistical, demographic, and epidemiological perspective* /Prognoziranje mortaliteta u razvijenim zemljama: uvidi sa statističkog, demografskog i epidemiološkog stanovišta/. ESPO sv. 9, Kluwer Academic Publishers.

E. Tabeau, F. van Poppel, i F. Willekens (1994), *Mortality in the Netherlands. The data base* /Mortalitet u Nizozemskoj. Baza podataka/. NIDI-Reports, br. 36, The Hague, Netherlands.

E. Tabeau (1993), *Spatial analysis of mortality determinants in Poland in the 1980s* /Prostorna analiza determinanti mortaliteta u Poljskoj u 1980-tih/. Monografije i radni materijali varšavskog Ekonomskog fakulteta, br. 29/371, Varšava, Poljska, doktorska disertacija.

Članci:

E. Tabeau (2001), A review of demographic models for forecasting of mortality /Pregled demografskih modela za prognoziranje mortaliteta/, u: Tabeau, Van den Berg Jeths, i Heathcote: Forecasting mortality...", ESPO, sv. 9, Kluwer Academic Publishers.

E. Tabeau (2001), Prospects for life expectancy in the Netherlands in an international perspective /Perspektiva za očekivano trajanje života u Nizozemskoj u međunarodnom kontekstu/. U: J. Kune (ur.): Studies naar lang leven en pensionenvoorzieningen. (Studije o trajanju života i financijskim aspektima penzije). SPW Publications, Stichting Pensioenwetenschap (Zaklada za istraživanje financijskog aspekta penzije), Hag.

E. Tabeau, A. van den Berg Jeths, Heathcote (2001), Towards an integration of the statistical, demographic, and epidemiological perspectives in forecasting mortality /Ka integraciji statističkih, demografskih i epidemioloških perspektiva u prognoziranju mortaliteta/. U: Tabeau, Van den Berg Jeths i Heathcote: Forecasting mortality...", ESPO, sv. 9, Kluwer Academic Publishers.

E. Tabeau, P. Ekamper, C. Huisman, A. Bosch (2001), The role of period, cohort and cause-of-death effects in forecasting of mortality in developed countries /Uloga efekata perioda, kohorte i uzroka smrti u prognoziranju mortaliteta u razvijenim zemljama/. U: Tabeau, Van den Berg Jeths i Heathcote: Forecasting mortality...", ESPO, sv. 9, Kluwer Academic Publishers.

L. Boleslawski i E. Tabeau (2001), Comparing theoretical age patterns of mortality after age 80 years /Usporedba teoretskih obrazaca starosti kod mortaliteta nakon navršenih 80 godina života/. U: Tabeau, Van den Berg Jeths i Heathcote: Forecasting mortality...", ESPO, sv. 9, Kluwer Academic Publishers.

A. van den Berg Jeths, R. Hoogenveen, G. de Hollander i E. Tabeau (2001), A review of epidemiological approaches to forecasting of mortality and health

/Pregled epidemioloških pristupa prognoziranju mortaliteta i zdravlja/. U: Tabeau, Van den Berg Jeths i Heathcote: Forecasting mortality...", ESPO, sv. 9, Kluwer Academic Publishers.

E. Tabeau, P. Ekamper, C. Huisman i A. Bosch (1999), Improving overall mortality forecasts by analysing cause-of-death, period and cohort effects in trends /Poboljšavanje ukupnih prognoza mortaliteta analizom efekata uzroka smrti, perioda i kohorte u trendovima/. *European Journal of the Population*, sv. 15, br. 2.

P. Ekamper, F. van Poppel i E. Tabeau (1999), Leven dankzij 150 jaar sterftedaling. *Demos*, sv. 15(3), str. 17-20.

E. Tabeau i A. Tabeau (1998), Heligman-Pollard model in the dynamic parameterization and target projections of Dutch mortality /Heligman-Pollardov model u dinamičkoj parametrizaciji i ciljanim projekcijama holandskog mortaliteta/. *Studia Demograficzne*, sv. 131, br. 2.

E. van Imhoff i E. Tabeau (1998), Why a parametrized survival function does not give a reliable life table /Zašto parametrizirana funkcija preživljavanja ne daje pouzdanu tablicu smrtnosti/. *Studia Demograficzne*, sv. 131, br. 2.

J. Wolleswinkel-Van den Bosch, F. van Poppel, E. Tabeau i J. Mackenbach (1998), Mortality decline in the Netherlands in the period 1850-1992: A turning point analysis /Opadanje mortaliteta u Nizozemskoj u periodu 1850-1992: analiza prekretnice/. *Social Science and Medicine*, sv. 47, br, 4, str. 429-443.

E. Tabeau (1997), Lange termijn perspectieven voor levensverwachting: een literatuurverkenning. (Perspektive očekivanog trajanja života u Nizozemskoj na osnovi empirijskog istraživanja). U: A. van den Berg Jeths (ur.): *Volksgezondheid Toekomst Verkenning 1997*. Deel VII: Gezondheid en zorg in de toekomst. (holandski) Nacionalni institut za javno zdravstvo i okoliš (RIVM). Elsevier/De Tijdstroom.

E. Tabeau (1997), Theorieen over de menselijke levensduur: een literatuurverkenning (Teoretski koncepti pitanja dugovječnosti: pregled). U: A. van den Berg Jeths (ur.): *Volksgezondheid Toekomst Verkenning 1997*. Deel VII: Gezondheid en zorg in de toekomst. (Holandski) Nacionalni institut za zdravstvo i okolinu (RIVM). Elsevier/De Tijdstroom.

E. Tabeau (1997), Grenzen aan de ouderdom (Granice starosti). *DEMOS*, br. 13/9 (oktobar/novembar), NIDI.

E. Tabeau i C. Huisman (1997), Trendextrapolatie van der sterfte naar doodsoorzaken 1994-2015) (Ekstrapolacije trendova mortaliteta po uzroku smrti 1994-2015). U: A. van den Berg Jeths (ur.): *Volksgezondheid Toekomst Verkenning 1997*. Deel VII: Gezondheid en zorg in de toekomst. (Holandski) Nacionalni institut za zdravstvo i okolinu (RIVM). Elsevier/De Tijdstroom.

E. Tabeau (1996), Mortality in Poland since 1950 /Mortalitet u Poljskoj nakon 1950/. *POPFAM 1996*, NIDI-CBGS Publications, Nizozemska.

E. Tabeau (1996), Mortality in Poland 1989-93: A response to economic reforms? /Mortalitet u Poljskoj 1989-93: odgovor na ekonomsku reformu?/ *Studia Demograficzne*, 1-2 (123-124), Poljska.

F. van Poppel, E. Tabeau i F. Willekens (1996), Trends and sex differentials in Dutch mortality since 1850: Insights from a cohort- and period- perspective /Trendovi i polni diferencijali u holandskom mortalitetu nakon 1850: uvidi iz perspektive kohorte i perioda/. *Genus*, sv. LII, br. 3-4, Italija.

E. Tabeau (1994), Changing definitions in infant mortality: A case study of the Netherlands, 1843-1991 /Mijenjanje definicija kod mortaliteta dojenčadi: analiza slučaja Nizozemske, 1843-1991/. *Bevolking en Gezin*, br. 1/1994. Nizozemska.

E. Tabeau i F. van Poppel (1994), Some remarks on the usefulness of Polish post-war complete life tables /Neke napomene o korisnosti poljskih poslijeratnih potpunih tablica smrtnosti/ . *Studia Demograficzne*, br. 1/1994, Poljska.

E. Tabeau (1992), Modelling probabilities of death from cardiovascular diseases /Izrada modela za vjerovatnost smrti od kardiovaskularnih bolesti/. U: W. Hanke, I. Szadkowska-Stanczak, E. Tabeau: *Causes of high mortality of working-age males in Poland: Sample survey 1987-1989.* Monografije i radni materijali varšavskog Ekonomskog fakulteta, br. 26/346, ISD. Varšava, Poljska.

E. Tabeau, F. van Poppel i F. Willekens (podneseno), Parameterization functions in mortality analyses: Selecting the dependent variable and measuring the goodness of fit /Funkcije parametrizacije u analizama mortaliteta: biranje zavisnih varijabli i mjerenje kvalitete prilagodbe/. U. Wunsch i Mouchart (ur.) *Life tables in Europe: Data, methods and models.* Pripremljeno za Kluwer Academic Publishers.

Druge publikacije:

E. Tabeau, 1999: Between Zeus and the Salmon. The biodemography of longevity /Između Zeusa i lososa. Biodemografija dugovječnosti/. K. Wachter i C. Finch (ur.). Kritika knjige. *European Journal of Population*, sv. 15, str. 200-202.

Referati na konferencijama:

E. Tabeau i C. Huisman (1999), Cause-specific prediction of mortality as a tool in validation of trend extrapolation and expert guesses: A study of six European countries /Predviđanje mortaliteta po uzrocima kao sredstvo za validaciju ekstrapolacije trenda i stručnih nagađanja: studija šest evropskih zemalja/. Referat održan na Evropskoj konferenciji o populaciji: jedinstvo u različitosti. Hag, 30 august-3. septembar 1999.

E. M. Tabeau, A. C. Liefbroer i A. M. Bosch (1999), Health-related behaviours, norms and beliefs as determinants of regional mortality differences in seven European countries /Oblici ponašanja, norme i vjerovanja koja utječu na zdravlje kao determinante regionalnih razlika u mortalitetu u sedam evropskih zemalja/. Referat održan na Evropskoj konferenciji o populaciji: jedinstvo u različitosti. 30. august-3. september 1999, Hag.

C. Huisman i E. Tabeau (1999), Harmonised projections of overall and cause-of-death specific mortality: A study of six countries /Harmonizirane projekcije ukupnog mortaliteta i mortaliteta po uzroku smrti: studija šest zemalja/ . Referat održan na zajedničkoj radnoj sjednici o demografskim projekcijama ECE/Eurostat. Perugia, Italija, 3-7. maj 1999.

E. Tabeau (1998), Mechanism of mortality: A theoretical perspective focused on health-related behaviour and other cultural factors /Mehanizmi mortaliteta: teoretska perspektiva sa težištem na oblicima ponašanja koje utječe na

zdravlje i druge kulturne faktore/. Referat održan na radionici EAPS-a objašnjenjima diferencijala i trendova u morbiditetu i mortalitetu. 3-5. septembar, Rostock, Njemačka.

E. Tabeau, J. Spijker i W. J. van der Veen (1998), The East-West mortality gap and health-related behaviour: Poland and Hungary compared with nine Western European countries /Jaz u mortalitetu između Istoka i Zapada i oblici ponašanja koji utječu na zdravlje: Poljska i Mađarska u usporedbi sa devet zapadnoevropskih zemalja/. Referat održan na češko-slovačko-poljskoj radionici Demografski razvoj u post-komunističkim zemljama. Prag, 10-12. septembar.

J. Spijker, E. Tabeau i W. J. van der Veen (1998), Survival regions in Europe: Differences, their causes and data comparability problems /Regije preživljavanja u Evropi: razlike, njihovi uzroci i problemi uporedivosti podataka/. Referat za radionicu EAPS-a o objašnjenjima za diferencijale i trendove u morbiditetu i mortalitetu. 3-5. septembar, Rostock, Njemačka.

E. Tabeau (1997), Long-term prospects for life expectancy in low mortality countries: The Dutch perspective /Dugoročne perspektive za očekivano trajanje zivota u zemljama sa niskim mortalitetom: holandsko iskustvo/. Referat održan na međunarodnoj konferenciji (EAPS): Evropska populacija: varijacije na zajedničke teme. Krakov, Poljska, 11-13. jun 1997.

E. Tabeau, P. Ekamper, C. Huisman (1997), Period and cohort effects in projecting old-age mortality in four European low-mortality countries /Efekti perioda i kohorte u projekcijama mortaliteta kod starih osoba u četiri evropske zemlje sa niskim mortalitetom/. Referat održan na III. opštem sastanku EURO-REVES, 27-29. april 1997. Paris-Fontevraud, France.

E. Tabeau, P. Ekamper, C. Huisman i A. Bosch (1997), The role of period, cohort, and cause of death effects in forecasting of mortality in developed countries /Uloga efekata perioda, kohorte i uzroka smrti u prognoziranju mortaliteta u razvijenim zemljama/. Održan na radionici Predviđanje mortaliteta u razvijenim zemljama: u potrazi za boljim metodama i realističnim pretpostavkama. NIDI, 5. septembar 1997.

E. Tabeau, P. Ekamper, C. Huisman i A. Bosch (1997), Methods of mortality projections: Period, cohort or cause of death approach /Metode projekcija mortaliteta: pristup po periodu, kohorti ili uzroku smrti/. Referat za međunarodnu konferenciju (EAPS): Evropska populacija: varijacije na zajedničke teme. Krakov, Poljska, 11-13. jun 1997.

E. Tabeau (1995), Some remarks on the association between mortality and the shocking realization of the economic reform in Poland /Napomene o vezi između mortaliteta i šokantna realizacija ekonomske reforme u Poljskoj/. Održan na međunarodnoj konferenciji "Demografski procesi i socioekonomska transformacija u srednje- i istočnoevropskim zemljama." Varšava, 8-11. jun 1995.

E. Tabeau i A. Tabeau (1995), The Heligman-Pollard model in the dynamic parameterization and target projections of Dutch mortality /Heligman-Pollardov model u dinamičkoj parametrizaciji i ciljanim projekcijama holandskog mortaliteta/. Održan na Evropskoj konferenciji o populaciji, 1995. Milano, Italija.

E. Tabeau, F. Willekens i F. van Poppel (1994), Modelling age profiles of mortality /Modeliranje starosnih profila mortaliteta/. Referat održan na

radionici "Tablice smrtnosti u Evropi: podaci, metode i modeli". Louvain-la-neuve, Belgija, 21-23. april 1994.

F. van Poppel, E. Tabeau i F. Willekens (1994), Male excess mortality in the Netherlands since 1850: A life table approach /Prevelika smrtnost muškaraca u Nizozemskoj nakon 1850: pristup tablici smrtnosti/. Referat održan na radionici "Tablice smrtnosti u Evropi: podaci, metode i modeli". Louvain-la-neuve, Belgija, 21-23. april 1994.

Radni materijali, izvještaji o istraživanju:

E. Tabeau (1999), The role of socio-cultural differences among regions in the explanation of regional differences in mortality in the Netherlands and other European countries /Uloga sociokulturnih razlika među regijama u nastojanju da se objasne regionalne razlike u mortalitetu u Nizozemskoj i drugim evropskim zemljama/. Završni izvještaj o istoimenom projektu. (Za Holandsku organizaciju za naučno istraživanje.)

E. Tabeau, J. Bijak i J. Rychtarikova (1999), Regional mortality differences by cause of death within the European Union /Regionalne razlike u mortalitetu prema uzroku smrti u Evropskoj uniji/, 1994-96. Privremeni izvještaj o projektu ERDF 98/00/27/176 za Evropsku komisiju, DG-XVI.

E. Tabeau, C. Huisman i L. Boleslawski (1999), Forecasting of mortality by sex, age and cause of death: Searching for better methods and realistic assumptions /Prognoziranje mortaliteta po polu, dobi i uzroku smrti: potraga za boljim metodama i realističnim pretpostavkama/ (SOC 97 102123 05E01). Konačni izvještaj o istomenom projektu. NIDI.

C. Huisman i E. Tabeau (1999), Final results of the project 702.02: Model descriptions /Konačni rezultati projekta 702.02: opisi modela/. Tehnički izvještaj u projektu *Forecasting of mortality by sex, age and cause of death* /Predviđanje mortaliteta po polu, dobi i uzroku smrti/(SOC 97 102123 05E01). NIDI.

C. Huisman i E. Tabeau (1999), Final results of the project 702.02: Results in figures /Konačni rezultati projketa 702.02: rezultati u brojkama/. Tehnički izvještaj u projektu *Forecasting of mortality by sex, age and cause of death* (SOC 97 102123 05E01). NIDI.

J. Bijak, E. Tabeau i J. Rychtarikova (1999), International comparability of cause-of-death statistics in studies of sub-national mortality differences: An example of the Netherlands, Poland and the Czech Republic, 1994-96 /Međunarodna usporedivost statistika o uzroku smrti u studijama subnacionalnih razlika mortaliteta: primjer Nizozemske, Poljske i Češke, 1994-96/. Izvještaj o istraživanju u projektu ERDF 98/00/27/176 za Evropsku komisiju, DG-XVI.

J. Rychtarikova, E. Tabeau i J. Bijak (1999), Sub-national cause-of-death profiles of chronic disease mortality in the Netherlands, Czech Republic and Poland, 1994-96 /Subnacionalni profili uzroka smrti od hroničnih bolesti u Nizozemskoj, Češkoj i Poljskoj/, Izvještaj o istraživanju u projektu ERDF 98/00/27/176 za Evropsku komisiju, DG-XVI.

E. Tabeau, L. Boleslawski i C. Huisman (1998), Forecasting of mortality by sex, age and cause of death /Prognoziranje mortaliteta po polu, dobi i uzroku smrti/, Privremeni izvještaj za DG-V i Eurostat.

E. Tabeau, P. Ekamper, C. Huisman i A. Bosch (1998), Analysis and projection of mortality by gender, age/generation and main causes of death for the countries of the European Economic Area /Analiza i projekcija mortaliteta po polu, dobi/generaciji i glavnim uzrocima smrti za zemlje Evropskog ekonomskog područja/. Eurostat Working Paper br. 3/1998/E/br.3.

A. Bosch i E. Tabeau (1998), Determinants of mortality: A literature review /Determinante mortaliteta: pregled literature/. Radni materijali NIDI-ja1998/1.

J. Spijker i E. Tabeau (1998), Preparation of data for life table analysis of mortality by ten causes of death in province-level regions in eleven European countries /Priprema podataka za analizu po tablicama smrtnosti mortaliteta za deset uzroka smrti u regijama na nivou pokrajina u jedanaest evropskih zemalja. Radni materijali NIDI-ja 1998/2.

J. Spijker, E. Tabeau i W. J. van der Veen (1998), Regional differences in cause-specific mortality in eleven European countries in 1990-91 /Regionalne razlike u mortalitetu prema uzrocima smrti u jedanaest evropskih zemanja 1990-91/. Radni materijal NIDI-ja 1998/4.

E. Tabeau (1997), Forecasting of mortality in developed countries: Searching for better methods and realistic assumptions /Prognoziranje mortaliteta u razvijenim zemljama: potraga za boljim metodama i realističnim pretpostavkama/. Naučni izvještaj o radionici o mortalitetu organiziranoj pri NIDI-ju 5. septembra 1997.

E. Tabeau (1997), Forecasting of mortality in developed countries: Searching for better methods and realistic assumptions /Prognoziranje mortaliteta u razvijenim zemljama: potraga za boljim metodama i realističnim pretpostavkama/. Materijali za čitanje na radionici o mortalitetu organiziranoj pri NIDI-ju 5. septembra 1997.

E. Tabeau i C. Huisman (1997), Cause of death-specific projections of Dutch mortality up to 2015 /Projekcije holandskog mortaliteta prema uzrocima smrti do 2015/. Konačni izvještaj za (holandski) Nacionalni institut za zdravstvo i okolinu (RIVM). Rezultati su uvršteni u holandski Nacionalni zdravstveni izvještaj (VTV).

E. Tabeau, P. Ekamper, C. Huisman i A. Bosch (1997), Forecasting of mortality by gender, age, generation and main cause of death /Prognoziranje mortaliteta po polu, dobi, generaciji i glavnom uzroku smrti/. Završni izvještaj za EUROSTAT.

E. Tabeau (1996), Human longevity in the future: The Dutch perspective /Ljudska dugovječnost u budućnosti: holandska perspektiva/. Radni materijali NIDI-ija br. 1996/2.

E. Tabeau (1996), Mortality after the age of 80 in France: Measurement, trends and indications for the future /Mortalitet nakon navršenih 80 godina u Francuskoj: mjerenja, trendovi i naznake za budućnost/. Izvještaj o istraživanju.

E. Tabeau (1996), Projections of mortality from lung cancer in the Netherlands /Projekcije mortaliteta od raka pluća u Nizozemskoj/. Izvještaj o istraživanju za RIVM.

E. Tabeau i A. Bosch (1996), Privremeni izvještaj za EUROSTAT o projektu Analiza i predviđanje (internacionalnog) mortaliteta po polu, starosti/generaciji i glavnim uzrocima smrti.

A. Bosch i E. Tabeau (1996), Descriptive analysis of trends in mortality in four countries /Deskriptivna analiza trendova kod mortaliteta u četiri zemlje/. Izvještaj o istraživanju. Na engleskom.

E. Tabeau (1995), Parameterization functions for mortality by cause of death /Funkcije parametrizacije za mortalitet po uzroku smrti/. Radni materijali NIDI-ja no. 1995/1. NIDI, Hag. Na engleskom.

E. Tabeau, A. Tabeau, F. van Poppel i F. Willekens (1994), Mortality by cohorts: Descriptive and forecasting problems /Mortalitet po kohortama: problemi opisa i prognoze/. Radni materijali NIDI-ja 1994/2 (referat pozvanog stručnjaka na EUROSTAT-ovoj radionici o "Demografskim projekcijama", Luksemburg, 30-31. maj 1994).

Programi istraživanja:

E. Tabeau (1998), Regionalne razlike u mortalitetu prema uzroku smrti u zemljama Evropske zajednice, 1994-1996/. Prijedlog istraživanja za DG-XVI i Eurostat. Financirano.

E. Tabeau (1997), Prognozniranje mortaliteta u zemljama Evropskog ekonomskog područja. Prijedolog za istraživanje. Financirala Evropska komisija, DG-V.

E. Tabeau (1997), Kvantifikacija regionalnih razlika u mortalitetu u jedanaest evropskih zemalja u ranim 1990-im. Prijedlog istraživanja za studijsku obuku studenta demografije. Financirao NIDI.

E. Tabeau (1996), Projekcije holandskog mortaliteta po uzroku smrti do 2015. Prijedlog za istraživanje. Financirao RIVM.

E. Tabeau (1995), Demografski scenariji i implikacije starenja: mortalitet i zdravlje. Nije financirano.

E. Tabeau (1995) Mortalitet najstarijih starih osoba u Francuskoj: trenutna zbivanja i projekcije. Prijedlog za istraživanje. Financirali INED i NIDI.

E. Tabeau, J. van Ginneken i F. van Poppel (1995), Budućnost najstarijih starih osoba u Nizozemskoj. Prijedlog za istraživanje. Financirao RIVM.

E. Tabeau (1995), Analiza i prognoziranje međunarodnog mortaliteta po polu, dobi/generaciji i glavnim uzrocima smrti. Prijedlog za istraživanje. Financirala Evropska komisija, DG-V.

E. Tabeau i F. van Poppel (1995), Uloga sociokulturnih razlika među regijama u objašnjenju regionalnih razlika u mortalitetu prema uzroku smrti u Nizozemskoj i drugim evropskim zemljama. Prijedlog za istraživanje. Financirala holandska Organizacija za naučno istraživanje (holandska NWO).

Konzultacije, stručna mišljenja

E. Tabeau (2001-2001), član Inicijativne grupe na projektu "Pregled metodologije za projekcije mortaliteta u službenim nacionalim populacijskim projekcijama za Ujedinjeno Kraljevstvo i konstitutivne zemlje". Za Nacionalni program za kvalitetu statistike vladinog Aktuarskog odjela.Velika Britanija.

E. Tabeau (2000), Pregled novih metoda projekcija mortaliteta u zadnjim nacionalnim populacijskim projekcijama (za 2000) za Nizozemsku. Za Statistics Netherlands, Odjel za demografske prognoze. Nizozemska.

E. Tabeau (1999), Pouzdanost statistika o uzroku smrti na malim uzorcima populacije. Stručno mišljenje za Eurostat. Sastanak stručnjaka Eurostata o "Standardizaciji statistika o uzroku smrti", 25. februar 1999, Luksemburg.

E. Tabeau (1999), "Survey on the Methodology and Assumptions of the Next French Population Projections" /Pregled metodologije i pretpostavki o narednim projekcijama francuske populacije/. Stručno mišljenje za INSEE, Francuska, sa Huisman, 24. novembar 1999.

E. Tabeau (1999), "Prospects for life expectancy prospects in the Netherlands" /Perspektive za očekivano trajanje života u Nizozemskoj/. Stručno mišljenje za projekt "Deltaplan Vergrijzing". Instituut Beleid & Management Gezondheidszorg, Univerzitet Erasmus, Rotterdam, 16. novembar 1999.

E. Tabeau (1998), "Expectations related to the future decline in mortality in the Netherlands" /Očekivanja o budućem padu mortaliteta u Nizozemskoj/. Stručno mišljenje za preduzeća koja se bave životnim osiguranjem, ING Group, Nizozemska, i Goldman & Sachs, SAD. 21. oktobar 1998.

Istraživački projekti E. Tabeau (nakon 1991):

Regionalne razlike u mortalitetu prema uzorku smrti u zemljama Evropske zajednice, 1994-96. Financirao DG-XVI 1999-2000. Vođa projekta: Tabeau, istraživački tim: Tabeau

Regionalne razlike u mortalitetu prema uzroku smrti u Nizozemskoj, Poljskoj i Češkoj, 1994-96. Financirli NIDI i DG-XVI 1999. Vođa projekta: Tabeau. Istraživački tim: Tabeau, Bijak, Rychtarikova.

Prognoze mortaliteta prema polu, starosti i uzroku smrti: u potrazi za boljim metodama i realističnim pretpostavkama (SOC 97 102123 05E01). Financirao DG-V 1998-99. Vođa projekta: Tabeau, istraživački tim: Tabeau, Huisman, Boleslawski.

Prognoze mortaliteta u razvijenim zemljama: u potrazi za boljim metodama i realističnim pretpostavkama. Radionica i knjiga. Financirali NIDI i DG-V 1998-99. Vođa projekta: Tabeau. Istraživački tim: 15 istraživača iz Nizozemske i drugih zemalja.

Uloga sociokulturnih razlika među regijama u objašnjavanju regionalnih razlika u mortalitetu u Nizozemskoj i drugim evropskim zemljama. Financirao NWO 1997-98. Vođa projekta: Tabeau, istraživački tim: Tabeau, Spijker, Bosch, Liefbroer.

Analiza i projekcija mortaliteta prema polu, starosti/generaciji i glavnim uzrocima smrti za zemlje Evropskog ekonomskog područja. Financirao DG-V 1996-97. Vođa projekta: Tabeau, istraživački tim: Tabeau, Ekamper, Huisman, Bosch.

Projekcije holandskog mortaliteta prema uzroku smrti do 2015. Financirao RIVM 1997. Vođa projekta: Tabeau. Istraživački tip: Tabeau, Huisman.

Ljudska dugovječnost u budućnosti: holandska perspektiva. Financirao RIVM 1997. Vođa projekta: Tabeau, istraživački tim: Tabeau.

Mortalitet nakon dobi od 80 godina u Francuskoj i Nizozemskoj. Financirao INED 1996. Vođa projekta: Tabeau, istraživački tim: Tabeau, Ekamper, Huisman.

Modeli mortaliteta po kohorti, periodu i glavnim uzrocima smrti. Financirao NWO od sredine 1991. do sredine 1994. Vođa projekta: Willekens, istraživački tim: Tabeau, Willekens, Van Poppel.

Osnovne demografske karakteristike i društveno-ekonomski status nestalih i ubijenih osoba iz Prijedora u periodu od 30. aprila do 30. septembra 1992.

Ewa Tabeau

Demografski odjel– LRT

Izvještaj o istraživanju provedenom za potrebe predmeta MILOMIR STAKIĆ (IT-98-24)

9. septembar 2002.

Sažetak statističkih rezultata

U ovom izvještaju navode se statistički podaci o osobama iz opštine Prijedor koje su navodno ubijene ili nestale u periodu od 30. aprila do 30. septembra 1992. godine. Izvještaj je pripremio domografski odjel Tužilaštva za predmet br. IT-98-24, tužilac Međunarodnog suda protiv Milomira Stakića. Autor je koristio tri izvora podataka u vezi s nestalim ili ubijenim osobama: spisak nestalih osoba Međunarodnog komiteta Crvenog krsta (MKCK), "Knjigu nestalih iz Prijedora" (KN) i bazu podataka o ekshumacijama i baze podataka o potvrdama o smrti (EXH). Posljednje dvije baze podataka Tužilaštvo je sastavilo na osnovu dokumenata o ekshumacijama i odlukama bosanskih sudova kojima su osobe proglašene mrtvim. Identitet svih osoba navedenih u tim dokumentima utvrđen je poređenjem njihovih imena i podataka u popisu stanovništva koji je vlada Jugoslavije izvršila 1991. godine. Nadalje, imena osoba koje se vode kao nestale ili mrtve upoređena su s imenima osoba navedenih u biračkim spiskovima za izbore u Bosni 1997. i 1998. godine kako bi se izbjegla mogućnost da osoba koja je izašla na jedno od ta dva izbora bude krivo upisana u spisak nestalih ili mrtvih.

Na osnovu analize podataka, utvrđeno je sljedeće:

- Sva tri izvora sadrže ukupno 2.789 imena.
- Imena osoba navedenih u bazama podataka upoređena su s imenima i drugim podacima o osobama iz popisa stanovništva 1991. godine. Ime neke osobe pronađene u popisu stanovništva iz 1991. godine upoređeno je s biračkim spiskovima za izbore 1997. i 1998. godine koje je prikupila Regionalna

kancelarija za Bosnu i Hercegovinu Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju (OEBS). Svako ime koje se pojavilo na bilo kojem od tih biračkih spiskova izbrisano je pošto je to značilo da postoji mogućnost[1] da je ta osoba preživjela sukob.

- Takođe smo međusobno uporedili imena sa spiskova nestalih, ekshumiranih ili osoba koje su proglašene mrtvim kako bismo odstranili sve dvostruke upise, odnosno, svako ime koje se pojavljuje u više od jedne od tri baze podataka o nestalim ili ekshumiranim osobama ili osobama koje su proglašene mrtvim.
- Gorenavedenim postupkom smanjili smo originalni spisak imena (2.789) na ukupno 1.731 osoba. Imena svih tih osoba navedena su u popisu stanovništva iz 1991. godine, a ne pojavljuju se na biračkim spiskovima iz 1997. i 1998. godine. U isto vrijeme, te osobe se u spiskovima MKCK-a ili u Knjizi nestalih navode kao nestale u periodu od 30. aprila do 30. septembra 1992., ili su navedene u spisku ekshumiranih osoba, uz napomenu da su ubijene u periodu između 30. aprila i 30. septembra 1992. godine ili su sudskom odlukom proglašene umrlim u tom periodu.
- Jasno je da je taj broj, 1.731, niži od ukupnog broja osoba ubijenih 1992. godine pošto članovi porodica nekih ubijenih osoba nisu prijavili njihovu smrt, niti su dobili potvrdu o njihovoj smrti, a njihova tijela nisu ekshumirana ni identifikovana. Kako bi dao neki uvid u stvarni broj žrtava iz Prijedora ubijenih u tom periodu, autor se koristio priznatim statističkim sredstvom za vršenje takvih procjena (npr. metodom obuhvata i ponovnog obuhvata). Tri navedene baze podataka korištene su kako bi se dala stohastička procjena ukupnog broja žrtava iz Prijedora korištenjem metode obuhvata i ponovnog obuhvata, koja se podrobnije opisuje u dodatku ovog izvještaja. Prema tom metodu, procjenjuje se da je u Prijedoru ubijeno ili nestalo otprilike 2.190 osoba od 30. aprila do 30. septembra 1992. godine.
- Velika većina nestalih/ubijenih osoba iz Prijedora bili su Muslimani (1.651 osoba od 1.731 ili 95,4% svih žrtava).
- Najviše na udaru bile su osobe iz starosne grupe između 20 i 49 godina najviše su pogođena (1.313), a najveći broj žrtava bili su muškarci (1.665).

[1] Nekonzistentni dokazi mogu takođe ukazivati na mogućnost prevare pri upisu.

- Međutim, među žrtvama smo pronašli i djecu (77 u starosnoj dobi od 0-18 godina), žene (65) i ljudi poodmakle dobi (61 osoba starija od 65 godina).
- Od svih opština u Autonomnoj regiji Krajini najveći broj žrtava 1992. godine bio je iz Prijedora, a osobe iz Prijedora koje su nestale ili su ubijene u periodu od 30. aprila do 30. septembra predstavljaju ogromnu većinu ukupnih žrtava u 1992. godini.

- Proučili smo i društveno-ekonomski status nestalih ili ubijenih, odnosno njihov obrazovni profil ili radnopravni status.
- Pronašli smo da su osobe sa srednjim ili višim stepenom obrazovanja, naročito Muslimani, bile izložene većem riziku da nestanu ili budu ubijene nego osobe nižeg stepena obrazovanja. Međutim, osobe s osnovnim stepenom obrazovanjam također su bile izložene relativno visokom riziku da nestanu ili budu ubijene. Osim toga, osobe s najvišim stepenom obrazovanja nisu bile izložene najvećem riziku da će nestati ili biti ubijene. Stoga, obrazac utvrđen na osnovu naših spiskova nestalih/ubijenih ne ukazuje da su osobe određenog obrazovanja iz Prijedora konzistentno birane za žrtve.
- Za razliku od biranja žrtava na osnovu obrazovanja, jasno je vidljivo biranje žrtava među stanovništvom određenog profesionalnog statusa. Pronašli smo da su svi nesrbi, ali je to najjasnije vidljivo kod Muslimana, u dvije najviše kategorije profesionalnog statusa - privatnici i osobe koje obavljaju samostalnu djelatnost i njihovo pomoćno osoblje - bili izloženi najvećem riziku da nestanu ili budu ubijeni. Osobe u dvije niže kategorije – profesionalno neangažovane osobe i zaposleni - konzistetno su bile najmanje izložene riziku da nestanu ili budu ubijene. Štaviše, može se govoriti čak i o sistematskom, redovnom porastu rizika od nestanka ili ubistva osoba na višoj društveno-ekonomskoj ljestvici zbog njihovog višeg profesionalnog statusa. Od sve tri nacionalne grupe nesrba, najvećem riziku bili su izloženi Muslimani, ali je gotovo isti obrazac primijenjen na Hrvate i ostale. Rezultati za muškarce pokazuju suštinski isti obrazac, a rizik je znatno veći pošto muškarci predstavljaju najveći broj žrtava u Prijedoru.
- Također smo procijenili razlike u riziku da osoba nestane ili bude ubijena poređenjem rizika kojem je bila izložena određena grupa osoba s rizikom kojem

su izložene osobe iz grupe nezaposlenih. Takođe smo procijenili statističku važnost tih razlika.

- Utvrđeno je da su statistički značajni svi relativni rizici da će neki Musliman nestati ili biti ubijen i da su oni najviši u poređenju sa svim nacionalnim grupama. Obrazac koji je dobiven za Muslimane konzistentno je ukazivao na to da su pripadnici te nacionalnosti na društveno-ekonomskom planu bili ciljani kao žrtve, a da je njihov radnopravni status služio kao mehanizam za ciljanje.
- Hrvati i ostali u Prijedoru takođe su bili pogođene grupe, a rizici da će pripadnici tih nacionalnih grupa nestati ili biti ubijeni bili su konzistentno viši za osobe koje obavljaju samostalnu djelatnost i njihovo pomoćno osoblje i za one sa srednjoškolskim i višim stepenom obrazovanja. Rezultat ukazuje na to da su i te grupe ciljane, ali za obje varijable društveno-ekonomskog statusa (DES), razlika u rizicima da će neki Hrvat na jednoj, ili nezaposleni pripadnik neke nacionalne grupe na drugoj strani, nestati ili biti ubijen statistički nije značajna pošto postoje naznake sličnog nivoa gubitaka među te dvije nacionalne grupe.

1. Uvod

Za ovaj izvještaj korištena su tri izvora informacija o osobama koje su nestale ili su ubijene u opštini Prijedor u periodu od 30. aprila do 30. septembra 1992. godine. Spisak nestalih osoba MKCK-a bio je glavni izvor podataka o nestalim osobama. Na raspolaganju je bila i "Knjiga nestalih" iz Prijedora i baze podataka o ekshumacijama i potvrdama o smrti koje su nedavno sastavljene u Tužilaštvu kako bi se dobio bolji uvid u zločine počinjene u Autonomnoj regiji Krajina (Sébire, 2001.)[2] U Dodatku A1 ukratko su opisana ta tri izvora.

U drugom dijelu predočeni su brojevi žrtava prema svakom izvoru, analizirane razlike između podataka iz sva tri izvora, a ta tri izvora korištena su za stohastičku procjenu ukupnog broja žrtava iz Prijedora. Takođe smo naveli osnovne demografske karakteristike žrtava iz Prijedora, uključujući podatke o polu, starosnoj dobi i nacionalnosti.

[2] Nicolas Sébire, 2001., "Exhumations and Proof of Death, Autonomous Region of Krajina", Izvještaj Tužilaštva.

U trećem dijelu izvještaja usredotočili smo se na društveno-ekonomski status žrtava proučivši njihov stepen obrazovanja i radnopravni status.

2. Žrtve iz Prijedora: Apsolutni brojevi i osnovne distribucije

2.1. Apsolutni brojevi

Koristeći se trima izvorima[3] pomenutim u Dodatku A1, utvrdili smo ukupan broj žrtava iz opštine Prijedor (dalje u tekstu: Prijedor) koje su ubijene ili su nestale u periodu od 30. aprila do 30. septembra 1992. godine:[4]

- MKCK: 1.063 (od ukupno 1.168 upisanih u spisak MKCK-a upoređenih s popisom stanovništva iz 1991. za Prijedor)
- "KNP": 1.092 (od ukupno 1.122 upisanih u "Knjigu nestalih iz Prijedora" upoređenih s popisom stanovništva iz 1991. za Prijedor)
- EXH: 960 (od ukupno 1.953 upisanih u EXH – upoređenih s popisom stanovništva iz 1991. za Prijedor)

Prema ova tri izvora, radi se o ukupno 2.789 osoba, a njihova imena upoređena su s imenima iz popisa stanovništva iz 1991. godine. Poređenjem sa spiskom iz popisa stanovništva, potvrđen je identitet 2.789 žrtava. U preostalom dijelu ovog poglavlja analizirali smo samo one žrtve čija imena smo uporedili s popisom stanovništva, a ne sve žrtve koje navode ova tri izvora. To smo učinili kako bismo obezbijedili pouzdanost analize, a naročito kako bismo izbjegli dvostruko pribrajanje žrtava iz različitih baza

[3] Iz analize je kao izvor isključen MAG /skraćenica nepoznata/, koji je za Prijedor sadržavao gotovo iste informacije kao i spiskovi MKCK-a i "Knjige nestalih". U MAG-u je bilo samo 23 upisa u vezi sa Stakićem koji se *nisu preklapali* s upisima iz spiskova MKCK-a, "Knjige nestalih iz Prijedora" i baze podataka o ekshumacijama. Zbog dvostrukih upisa i jednostavnosti izračunavanja (tj. metode obuhvata i ponovnog obuhvata), odlučili smo da u analizu ne uključimo MAG.

[4] Svi ukupni iznosi u ovom dijelu ne sadrže nekonzistentne podatke, tj. imena osoba koja se istovremeno nalaze na spiskovima mrtvih i biračkim spiskovima za 1997./1998. godinu.

podataka i isključili nekonzistente podatke (npr. podatke o nestalim ili mrtvima koji se na biračkim spiskovima navode kao preživjeli).

Sva tri izvora, koja su nezavisna, ali se preklapaju, ukupno sadrže 2.789 imena. Moguće je da se osoba koja se prema spisku MKCK-a vodi kao nestala nalazi i u "Knjizi nestalih iz Prijedora", da kasnije ta ista osoba bude identifikovana pri ekshumaciji, a da zahtjev da se ona proglasi mrtvim bude zavedeno kod opštinskog suda. Da bi se izbjeglo ubrajanje istih žrtava, imena koja se pominju dvaput odstranili smo iz objedinjenog spiska imena sačinjenog na osnovu sva tri izvora i došli do ukupnog broja od **1.731 žrtve** (u obzir su uzete osobe čija imena su navedena u popisu stanovništva iz 1991., vidi Skicu 1 dolje):

Preklapanje podataka iz različitih izvora:

- MKCK i KNP:	263 osobe
- MKCK i EXH:	210
- KNP i EXH:	271
- MKCK, KNP i EXH:	157

Dolje je naveden broj osoba čija se imena pojavljuju u samo jednom od tri izvora:

- MKCK:	433
- KNP:	397
- EXH:	0

Skica 1. Pregled izvora za podatke o potvrđenim žrtvama iz opštine Prijedor

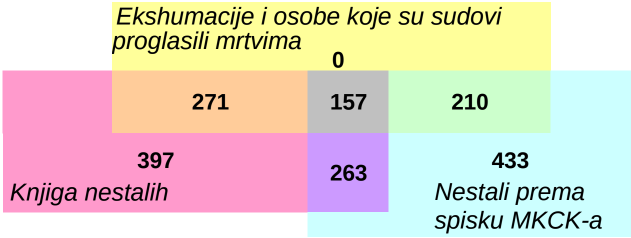

Do ukupnog broja žrtava iz Prijedora (1.731) došlo se na osnovu podataka iz sva tri izvora nakon provjere mogućih dvostrukih upisa istog imena i nekonzistentnosti. Međutim, opravdano je vjerovati da je stvarni broj žrtava viši nego što pokazuju brojke pošto postoji

mogućnost da neke osobe, naročito u slučajevima kada su ubijene cjelokupne porodice, nisu prijavljene kao nestale, da niko nije tražio sudsku odluku o proglašenju njihove smrti ili da njihovi leševi nisu ekshumirani i identifikovani, naročito u slučajevima kada nije bilo preostalih članova uže porodice da identifikuju žrtve. Konačno, postupak poređenja nije savršen, tako da određeni broj podataka koji se tiču predmeta Stakić nije provjeren u odnosu na podatke iz popisa stanovništva (obično se radilo o otprilike 20% podataka koji nisu provjereni prema popisu stanovništva).

U namjeri da približnije utvrdimo koliki je stvarni gubitak stanovništva, primijenili smo takozvanu tehniku obuhvata i ponovnog obuhvata[5] kako bismo stohastički utvrdili broj žrtava iz Prijedora (Bishop, Fienberg i Holland, 1975.). Taj metod omogućuje sabiranje zabilježenih i nezabilježenih brojeva događaja (npr. nestale osobe i mrtvi) korištenjem nekoliko kvazinezavisnih izvora. Smatra se da je spisak nestalih MKCK-a najsistematskiji i najobuhvatniji od sva tri izvora koje smo imali na raspolaganju. U ovom slučaju, procjenjivač varijance za procjenu obuhvata i ponovnog obuhvata žrtava u Prijedoru može se utvrditi kao što su to predložili Bishop, Fienberg i Holland (1975.; str. 241, jednačine 6.4-20). Sve relevantne formule navedene su u Dodatku A2.1 ovog izvještaja.

Rezultat metode obuhvata i ponovnog obuhvata je procjena da je stvarni broj nestalih ili ubijenih iz opštine Prijedor u periodu od 30. aprila do 30. septembra 1992. iznosio ukupno 2.190, uz interval pouzdanosti od 95% u rasponu od 2.115 do 2.265 osoba. Naš uzorak od 1.731 identifikovane žrtve predstavlja otprilike 79% ukupnog broja dobivenog stohastičkom procjenom.

2.2 Nacionalnost, starosna dob i pol žrtava

Ukupni broj stanovnika u opštini Prijedor 1991. godine zabilježen u službenim izvorima iznosio je 112.543, od čega su 56.092 osobe bili muškaraci, a 56.451 žene. Pošto smo odstranili osobe koje su zabilježene dvaput (iz procjene smo isključili 140 podataka),

---

[5] Taj metod je razvijen 1940.-ih godina u cilju procjene veličine različitih životinjskih vrsta. Otada se često koristi za procjenu razmjera teško mjerljivih procesa kao što je rasprostranjenost upotrebe narkotika, virusa HIV-a ili prostitucije. Primjeri publikacija u kojima se pominje metoda obuhvata i ponovnog obuhvata nalaze se u "Political Killings in Kosova/Kosovo", mart-juni 1999. (vidi Dodatak A2.1 radi detalja).

dobili smo brojku od 112.403 stanovnika od čega su 56.019 muškarci, a 56.384 žene. Neke osobe su nestale, a neke su ubili bosanski Srbi.

U ovom poglavlju uzeli smo u obzir mjesto stanovanja žrtava 1991. godine i analizirali sve žrtve koje su 1991. godine živjele u opštini Prijedor. Upoređujući broj žrtava koje su porijeklom bile iz Prijedora sa stanovništvom Prijedora 1991. godine, došli smo do mjera rizika kojima je stanovništvo Prijedora bilo izloženo 1991. godine, a odnosili su se na mogućnost da neko osoba nestane ili bude ubijena.[6]

Tablica 1. Žrtve iz opštine Prijedor, od 30. aprila do 30. septembra 1992.

Stanovništvo prema popisu iz 1991. - korigovano	Broj	Nestali ili mrtvi, od 30.4. do 30.9.1992	Broj	Smrtni slučajevi na 100.000 stanovnika prema popisu iz 1991
Stanovništvo prema popisu iz 1991. – korigovano	**112.403**	**Nestali ili mrtvi, od 30.4-30.9.1992.**	**1.730**	**1539,10**
- nesrbi	64948	- nesrbi	1.727	2659,05
- vlasnici, osobe koje obavljaju samostalnu djelatnost s pomoćnim osobljem	8335	- vlasnici, osobe koje obavljaju samostalnu djelatnost s pomoćnim osobljem	169	2027,59
- djeca (0-18 godina)	30803	- djeca (0-18 godina)		
- starija lica (65 i više godina)	7735	- starija lica (65 i više	77	249,98
- žene	56384	- žene `	61	788,62
			65	115,28

Primjedba: U službenu evidenciju 1991. godine upisano je 112.543 stanovnika, od čega je 140 upisano dvaput

Podaci u tabeli 1 sažimaju glavne rezultate u ovom poglavlju. Ukupni broj od 1.731 odnosi se na 1.645 mrtvih civila i 86 vojnika Armije BiH. U relativnom smislu (tj. nakon što je taj broj upoređen s referentnim stanovništvom), ukupni broj (1.731) odgovara brojci od otprilike 1.539 smrtnih slučajeva na 100.000 stanovnika u Prijedoru 1991. godine. Obratite pažnju da je opšta stopa mortaliteta posljednji put zabilježena u Bosni i Hercegovini prije rata (1991.) bila 720 smrtnih slučajeva na 100.000 stanovnika.[7] Mortalitet stanovništva u Prijedoru u periodu od 30. aprila do 30. septembra 1992. uzrokovan sukobom, tj. natprosječni mortalitet do kojeg ne bi došlo u mirnodopskim uslovima, prekoračio je za 214% brojku iz 1991. godine. Iznenađuje da su 1.727 žrtve bili nesrbi, što predstavlja 99,83% svih zabilježenih smrtnih slučajeva u tom periodu (1.731) koji prevazilaze prosjek. Stopa smrtnosti nesrba, tj. otprilike 2.659 smrtnih slučajeva na

[6] Obratite pažnju da se mjesto smrti navedeno u našim izvorima odnosi na mjesto gdje su žrtve viđene posljednji put (tj. mjesto nestanka) , na lokaciju masovnih grobnica ili na mjesto smrti (ili nestanka) koje su rođaci žrtava naveli na sudu. Za veliku većinu tih mjesta uglavnom je navedeno da se nalaze u Prijedoru ili njegovoj okolici.

[7] Statistički godišnjak Republike Bosne i Hercegovine, 1992. Državni zavod za statistiku, Sarajevo, svibanj 1994., str. 42.

100.000 stanovnika, veća je za 369% od opšte stope smrtnosti u Bosni prije rata, 1991. godine.

Drugi najveći gubitak stanovništva u Tablici 1 zabilježen je za vlasnike i osobe koje obavljaju samostalnu djelatnost i njihovo osoblje. Ta populacijska grupa definisana je na osnovu društveno-ekonomskog statusa (DES) nestalih ili ubijenih. Ona obuhvaća dvije gornje klase društveno-ekonomske strukture: osobe koje su bile vlasnici preduzeća, trgovine i sl., pripadnike slobodne profesije i poljoprivrednike s njihovim zaposlenima (tj. porodice i rodbinu osoba koje obavljaju samostalnu djelatnost). Stopa smrtnosti za vlasnike i osobe koje obavljaju samostalnu djelatnost i njihovo osoblje iznosila je 2.028 smrtnih slučajeva na 100.000 stanovnika ili otprilike 282% više od stope smrtnosti zabilježene u Bosni 1991. godine.

Na našim spiskovima mrtvih pojavile su se i uobičajeno najzaštićenije populacijske grupe, tj. djeca, ljudi poodmakle dobi i žene, ali u znatno manjem razmjeru nego nesrbi ili osobe na višoj društveno-ekonomskoj ljestvici. U periodu relevantnom za predmet Stakić 77 djece od 0 do 18 godina poginulo je u uslovima izazvanih sukobom (u prosjeku otprilike 250 djece na 100.000 stanovnika iste starosne dobi). Tokom 1992. godine ubijeno je ili je nestalo 65 žena, što je otprilike 115% na svakih 100.000 žena koje su živjele u Prijedoru 1991. godine. Također je umrla 61 osoba od 65 i više godina (stopa smrtnosti je iznosila otprilike 789 smrtnih slučajeva na 100.000 stanovnika iste životne dobi zabilježenih u popisu stanovništva). Stopa smrtnosti za osobe poodmakle dobi ukazuje na to da su smrtni slučajevi među tom populacijskom grupom bili česti, što se može dovesti u vezu sa njihovom slabom prostornom mobilnošću pri brzom napuštanju područja zahvaćenog sukobom.

U nastavku podrobnije razmatramo demografske distribucije žrtava. Tablica 2 prikazuje nacionalnost žrtava, a tablica 3 distribuciju po starosnoj dobi. Obratite pažnju da su gotovo sve žrtve koje se pominju u ovom poglavlju umrle ili nestale u opštini Prijedor ili u neposrednoj okolici Prijedora. U posljednjoj tablici u ovom poglavlju, tablici 4, brojčano je prikazana smrtnost izazvana sukobom na širem području na kojem se Prijedor nalazio 1992. godine. Na osnovu tablice 4 moguće je uporediti stopu smrtnosti u Prijedoru sa stopom smrtnosti u okolici Prijedora.

Tablica 2. Žrtve iz opštine Prijedor, od 30. aprila do 30. septembar 1992., prema nacionalnosti

Nacionalna pripadnost	Ukupno 1991.	Umrli 1992. 30.4.-30.9.	Smrtni slučajevi na 100.000 stanovnika prema popisu stanovništva iz 1991.
Muslimani	49281	1651	3350,18
% od ukupnog broja	43,8	95,4	
Hrvati	6303	23	364,91
% od ukupnog broja	5,6	1,3	
Ostali	9364	53	566,00
% od ukupnog broja	8,3	3,1	
ne-Srbi	64948	1727	2659,05
% od ukupnog broja	57,8	99,8	
Srbi	47455	4	8,43
% od ukupnog broja	42,2	0,2	
Sve nacionalnosti	112403	1731	1539,99

Primjedba: Referentna populacija je podijeljena prema nacionalnoj pripadnosti

Tablica 2 prikazuje da je većina žrtava bila muslimanske nacionalnosti (1.651 ili otprilike 95,4% svih žrtava). Hrvati, Jugosloveni i pripadnici ostalih nacionalnosti (osim Srba) zabilježeni su u manjem broju slučajeva kao žrtve (76 ili otprilike 4,4%). Stopa smrtnosti za Muslimane (3.350) nekoliko puta premašuje stopu smrtnosti u cijeloj Bosni i Hercegovini (720) prema podacima iz 1991. godine, a razlika u stopama smrtnosti je 465%. Stopa smrtnosti za Hrvate i pripadnike ostalih nacionalnosti bila je niža i iznosila je 365 i 566 smrtnih slučajeva na 100.000 stanovnika relevantnih karakteristika (to je 51%, odnosno 79% na prostoru cijele BiH prema podacima iz 1991.godine).

Skica 2. **Žrtve iz opštine Prijedor, od 30.04. do 30.09.1992., prema starosnoj dobi, smrtni slučajevi na 100.000 stanovnika prema popisu stanovništva iz 1991. u Autonomnoj regiji Krajina**

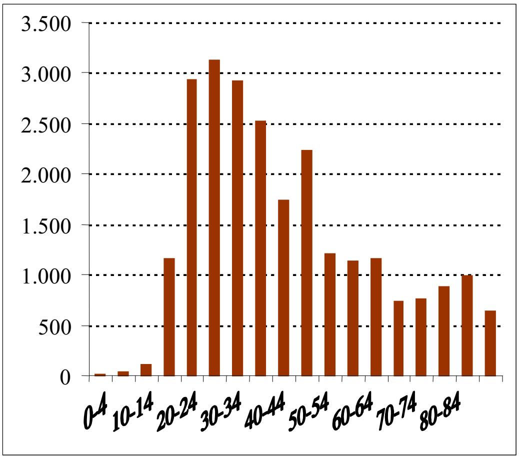

Skica 3. **Žrtve iz opštine Prijedor, od 30.04. do 30.09.1992., prema starosnoj dobi i nacionalnosti, smrtni slučajevi na 100.000 stanovnika različite nacionalnosti prema popisu stanovništva u Autonomnoj regiji Krajina**

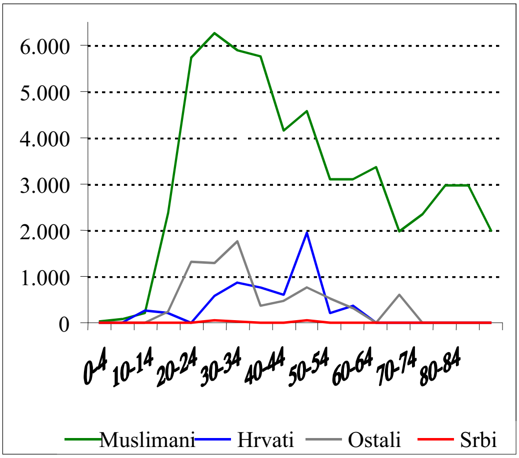

Skice 2 i 3 ilustruju distribuciju žrtava prema starosnoj dobi. Skica 2 prikazuje pripadnike svih nacionalnosti zajedno. Skica 3 pokazuje obrasce smrtnosti prema starosnoj dobi za svaku pojedinu nacionalnost. Razlika između ta dva prikaza je referentna populacija korištena za izračunavanje stopa smrtnosti. Na skici 1 kao referenca se koristi ukupna populacija Prijedora (razdvojena prema starosnoj dobi), a skica 2 prikazuje referentnu populaciju prema (starosnoj dobi i) nacionalnoj pripadnosti. Stoga se smrtnost Muslimana upoređuje u odnosu na muslimansko stanovništvo prema popisu iz 1991., smrtnost Srba u odnosu na srpsko stanovništvo prema popisu iz 1991. i tako dalje.

Na osnovu obrazaca prikazanih na skici 2 i tablici 3 možemo razlikovati četiri različite stope smrtnosti:

(a) stope smrtnosti djece i omladine: relativno niske stope, naročito kod djece između 0 i 14 godina, izrazito više stope kod omladine između 15 i 19 godina starosti (otprilike 1.160 smrtnih slučajeva na 100.000 stanovnika), izgubljene godine života[8] su, međutim, među ovom sub-populacijom još uvijek prilično značajne,

(b) stope smrtnosti odraslih ljudi mlađe dobi: izrazito najviše stope u cijeloj populaciji, ova grupa obuhvaća starosnu dob od 20 do 49 godina, uz najveću smrtnost osoba u dobi između 25 i 29 godina (otprilike 3.126 smrtnih slučajeva na 100.000 stanovnika),

(c) stope smrtnosti odraslih ljudi starije dobi: stopa smrtnosti za starije odrasle ljude u dobi od 50 do 64 godine druga je po veličini u populaciji i nešto viša od 1.100 smrtnih slučajeva na 100.000 stanovnika; vidljiva je mala varijacija u stopama),

(d) stope smrtnosti ljudi poodmakle dobi: stope smrtnosti ljudi u dobi od 65 godina i više kreću se približno od 600 do 1.000 smrtnih slučajeva na 100.000 stanovnika; ta brojka je treća po veličini i treba je smatrati relativno visokom.

[8] Oni koji su rano umrli mogli su živjeti duže, na primjer, jednako dugo koliko živi cijelo stanovništvo. Dužina života stanovništva izražena je kvantitativno kao očekivani životni vijek od trenutka rođenja, a taj pojam se naširoko koristi u demografiji i drugim društvenim znanostima. Izgubljene godine života predstavljaju razliku između starosne dobi neke osobe u času smrti i njezinog očekivanog životnog vijeka. Što je preminula osoba mlađa, to je razlika i broj izgubljenih godina veći.

Stopa smrtnosti ljudi određene starosne dobi prema nacionalnoj pripadnosti (skica 2) u skladu je s obrascem prikazanim u tabeli 2, pa su, prema tome, Muslimani najčešće žrtve u poređenju sa pripadnicima svih ostalih nacionalnosti, a daleko najveći broj smrtnih slučajeva zabilježen je među nesrbima.

Skica 3 prikazuje starosni profil za svaku nacionalnost posebno. Ti obrasci koji se odnose na osobe podijeljene prema nacionalnoj pripadnosti jasno odražavaju već opisani opšti obrazac strosne dobi za sve nacionalnosti zajedno. Obratite pažnju na to da je smrtnost Muslimana izuzetno visoka, dok smrtnost Muslimana gotovo svih starosnih dobi, od 15-19 naviše, premašuje 2.000 smrtnih slučajeva na 100.000 stanovnika (što je gotovo tri puta više od opšte stope smrtnosti za Bosnu i Hercegovinu prema podacima iz 1991. godine). Najviša stopa za starosne grupe od 20-49 (otprilike 4.000 do 6.000 smrtnih slučajeva na 100.000 stanovnika) šest do osam puta je viša od opšte stope smrtnosti za Bosnu i Hercegovinu prema podacima iz 1991. godine.

Konačno, mora se napomenuti da se gorepomenuti obrasci starosne dobi dramatično razlikuju od obrazaca smrtnosti ljudi određene starosne dobi među današnjim stanovništvom koje živi u mirnodopskim uslovima. Starost je uzrok smrti većine današnjeg stanovništva. Povećanje stope smrtnosti uzrokovane starošću ubrzano raste od dobi od otprilike 40-44 do najviše starosne dobi (otprilike 124 godine). Prilično visoka smrtnost očita je takođe među malom djecom i odraslima između 20 i 24 godine (takozvani nagli porast smrtnosti uzrokovan nesrećama). Predočene brojke koje se odnose na Prijedor ne pokazuju nikakve sličnosti s uobičajenim obrascem i potvrđuju da su ovi gubici stanovništva posve nekarakteristični.

Tablica 3. Distribucija žrtava iz Prijedora prema starosnoj dobi, od 30.04. do 30.09.1992.

Starosna dob 1991.	Umrli od 30.4. do 30.9.1992. Broj	Procenat	Ukupno 1991.	Smrtni slučajevi na 100.000 stanovnika prema popisu stanovništva iz 1991.
0-4	1	0,06	6848	14,60
5-9	3	0,17	8231	36,45
10-14	9	0,52	8214	109,57
15-19	110	6,35	9479	1160,46
20-24	284	16,41	9683	2932,98
25-29	307	17,74	9820	3126,27
30-34	263	15,19	9007	2919,95
35-39	217	12,54	8587	2527,08
40-44	124	7,16	7137	1737,42
45-49	118	6,82	5292	2229,78
50-54	88	5,08	7260	1212,12
55-59	79	4,56	6986	1130,83
60-64	66	3,81	5699	1158,10
65-69	25	1,44	3374	740,96
70-74	14	0,81	1838	761,70
75-79	11	0,64	1250	880,00
80-84	8	0,46	804	995,02
85-89	3	0,17	469	639,66
nepoznato	1	0,06	2425	41,24
Ukupno	1731	100,00	112403	1539.99

Posljednja tablica koju opisujemo u ovom dijelu je tablica 4. Ona prikazuje žrtve iz Autonomne regije Krajine (ARK) 1992. godine. Tablica 4 pokriva cijelu 1992. godinu, što je nešto duže od pet mjeseci između 30. aprila do 30. septembra 1992. Prijedor se nalazio u ARK-u i sukob u Prijedoru je bio jedan od događaja u ARK-u tokom 1992. godine. Autonomna regija Krajina tokom 1992. godine je stoga relevantan i značajan kontekst za poređenje stopa smrtnosti uzrokovanih sukobom u Prijedoru sa sličnim stopama smrtnosti u drugim opštinama u ARK-u.

Broj žrtava iz tablice 4 naveden je iz tri izvora: spiska nestalih MKCK-a (izdanje iz 1998. godine) i baza podataka o ekshumacijama i sudskim odlukama Tužilaštva. Za Prijedor nismo koristili "Knjigu nestalih". Zbog toga je vjerovatno ukupni broj za Prijedor nešto viši za 1992. godinu.

Tablica 4 pokazuje naročito visoke stope smrtnosti u četiri opštine: Prijedor sa 1.747[9] smrtnih slučajeva, Ključ (377), Sanski Most (283) i Kotor Varoš (207). Poređenjem s opštom stopom smrtnosti za Bosnu i Hercegovinu prema podacima iz 1991. godine, dolazi se do sljedećih procenata: Prijedor – 215,87%, Ključ - 140,31%, Sanski Most – 65,25% i Kotor Varoš - 78,18%. Stopa smrtnosti za Prijedor je najviša na cijelom području Autonomne regije Krajina. Takođe je vidljivo da je većina žrtava iz Prijedora nestala ili bila ubijena u periodu od 30. aprila do 30. septembra 1992. godine.

[9] Obratite pažnju da je ukupni broj za Prijedor pomenut u tablici 4 nešto viši od ukupnog broja od 1.732 smrtnih slučajeva koji su pokazali naši rezultati. Podaci koji se odnose na ARK pokrivaju duži period, tj. cijelu 1992. godinu, i dobiveni su iz različitih izvora.

Tablica 4. Broj žrtava iz Prijedora 1992. godine u poređenju s brojem žrtava u ARK-u 1992. godine

Stopa smrtnosti 1991. na 100.000 stanovnika, po opštini stanovanja

Opština		Ukupno 1991.	Umrlih	Smrtni slučajevi na 100.000 stanovnika prema popisu stanovništva iz 1991.
Banja Luka	broj	195126	16	8,20
	%	20,0	0,5	
Bihać	broj	70607	134	189,78
	%	7,2	4,5	
Bos Dubica	broj	31538	3	9,51
	%	3,2	0,1	
Bos Gradiška	broj	59907	10	16,69
	%	6,1	0,3	
Bos Krupa	broj	58227	31	53,24
	%	6,0	1,0	
Bos Novi	broj	41609	63	151,41
	%	4,3	2,1	
Bos Petrovac	broj	15586	20	128,32
	%	1,6	0,7	
Čelinac	broj	18669	7	37,50
	%	1,9	0,2	
Donji Vakuf	broj	24533	28	114,13
	%	2,5	0,9	
Jajce	broj	44974	29	64,48
	%	4,6	1,0	
Ključ	broj	37317	377	1010,26
	%	3,8	12,5	
Kotor Varoš	broj	36774	207	562,90
	%	3,8	6,9	
Mrkonjić Grad	broj	27332	4	14,63
	%	2,8	0,1	
Prijedor	broj	112403	1747	1554,23
	%	11,5	58,0	
Prnjavor	broj	46994	1	2,13
	%	4,8	0,0	
Sanski Most	broj	60238	283	469,80
	%	6.2	9,4	
Skender Vakuf	broj	19345	4	20,68
	%	2,0	0,1	
Šipovo	broj	15535	1	6,44
	%	1,6	0,0	
Teslić	broj	59766	45	75,29
	%	6,1	1,5	
Ukupno	broj	976480	3010	308,25
	%	100	100	

3. Stepen obrazovanja, profesionalna djelatnost i nacionalnost nestalih i ubijenih osoba iz Prijedora u periodu od 30. aprila do 30. septembra 1992. godine

Ovo poglavlje govori o statističkoj vezi između društveno-ekonomskog statusa stanovnika Prijedora (dalje u tekstu: DES) i rizika da neko od njih nestane ili bude ubijen (dalje u tekstu: nestali) u periodu između 30. aprila i 30. septembra 1992. Društveno-ekonomski status mjerili smo koristeći se dvama varijablama: stepenom obrazovanja (dalje u tekstu: OBRAZ) i profesionalnom djelatnošću (dalje u tekstu: PROF), koje smo dobili iz upitnika o popisu stanovništva iz 1991. Dalje u tekstu za svaku variablu DES-a prvo dajemo empirijski prikaz nestalih i ubijenih među stanovništvom opštine Prijedor 1991. godine. Na taj način utvrdili smo određene obrasce DES-a među nestalim i ubijenim. Drugo, provjerili smo te obrasce procijenivši relativne rizike od nestanka ili pogibije i stepene njihove važnosti za varijable DES-a i sve nacionalnosti. Kao statističko sredstvo procjene korišteni su modeli logističke regresije.

Pitanje iz upitnika za popis stanovništva koje je poslužilo da bi se utvrdio stepen obrazovanja odnosilo se na broj školskih godina koje je ispitanik završio. Popisivači su predvidjeli da se na to pitanje odgovori na jedan od 10 mogućih načina. Kasnije smo razvrstali originalne odgovore u sljedeće kategorije: (1) bez ikakvog obrazovanja, (2) nezavršena osnovna škola, (3) osnovna škola, (4) srednja škola (tj. srednjoškolsko obrazovanje), (5) više ili fakultetsko obrazovanje (tj. visokoškolsko obrazovanje), (6) na školovanju (tj. produžno obrazovanje) i (7) bez odgovora. Kategorije (6) i (7) nisu uzete u obzir pri analizi.

Radnopravni status je definisan na osnovi dva pitanja iz upitnika koja su spojena u jednu varijablu. To su bila sljedeća pitanja:

- profesionalna djelatnost (ZAN: u radnom odnosu za razliku od raznih kategorija nezaposlenosti; svi ispitanici su odgovorili na to pitanje)

  radnopravni status (PZAN: zaposlenici za razliku od vlasnika, osobe koje obavljaju samostalnu djelatnost i njihovo pomoćno osoblje; na to pitanje odgovorili su samo profesionalno angažovane osobe)

Varijablom utvrđenom na osnovu dva gorepomenuta pitanje mjeri se radnopravni status osoba u radnom odnosu kao i nezaposlenih. Poslužila nam je da klasifikujemo stanovništvo u sljedećih pet kategorija: (1) nezaposleni, (2) vlasnici preduzeća ili privatne trgovine, (3) osobe koje obavljaju samostalnu djelatnost (uključujući i poljoprivrednike) bez ili uz pomoć drugih članova kućanstva, (4) članovi kućanstva koji pružaju pomoć (tj. pomažu) osobama koje obavljaju samostalnu djelatnost. Varijabla PROF je dobivena kombinacijom svih originalnih odgovora na PZAN i ZAN, iz koga smo isključili zajednički kod o profesionalnoj neangažovanosti.[10]

Proučavani podaci o nestalim/ubijenim osobama navedeni su u spisku nestalih MKCK-a, 4. verzija, "Knjizi nestalih iz Prijedora" i bazama podataka o ekshumacijama i sudskim odlukama Tužilaštva. U svim analizama uzeli smo u obzir samo osobe čija imena smo našli i u popisu stanovništvu iz 1991. godine. Sve analizirane osobe morale su imati 18 godina ili više, zbog čega smo iz analize isključili sve one koji su se još uvijek školovali 1991. godine i one koji još uvijek nisu mogli stupiti u radni odnos.

U opštini Prijedor nestalo je ili ubijeno ukupno 1.665 muškaraca i 65 žena u periodu od 30. aprila do 30. septembra 1992. Stanovništvo Prijedora je 1991. /kao u originalu; popis stanovništva iz 1991. ?/ sastojalo se od valjanih podataka[11] za 56.019 muškaraca i 56.384 žena. Kao što je ranije pomenuto, starosna dob stanovništva ograničena je na osobe od 18 i više godina. Na taj način iz analize su isključene osobe koje još uvijek pohađaju školu ili su premlade da rade. Utvrđeno je da se neka osobe od 18 i više godina i dalje školuju, ali je taj broj bio malen i, stoga, zanemariv. Ukupni broj stanovnika od 18 i više godina u opštini Prijedor 1991. godine iznosio je 83.518, od čega su 41.361 bili muškarci, a 42.157 žene.

---

[10] Nekoliko osoba koje su rekle da su nezaposlene takođe su izjavile da su profesionalno angažovane, naročito domaćice, đaci i studenti koji su naveli oba odgovora uz pitanje o njihovoj profesionalnoj djelatnosti. Njihove odgovore na PZAN smo nadredili onima koje su dali za ZAN. Drugim riječima, kategorizirali smo ih kao angažovane i zanemarili njihovu profesionalnu neangažovanost.

[11] Navedeni brojevi ne uključuju dvaput unesene podatke. Opšte uzev, valjani podatak je onaj koji je potpun u smislu informacije koja je potrebna za određenu vrstu analize. Ukoliko, na primjer, za neku osobu nije navedena njena nacionalno pripadnost, podaci o takvoj osobi nisu bili uključeni u analizu nacionalne pripadnosti. Stoga, ukupan broj valjanih podataka nije nužno jednak u svim tipovima analize i može se razlikovati od istog ukupnog broja koji je naveden iz službenih izvora.

Skica 4a. **Stope za nestale/ubijene osobe iz Prijedora, od 30.04. do 30.09.1992. prema nacionalnoj pripadnosti i obrazovanju (18 i više godina)**

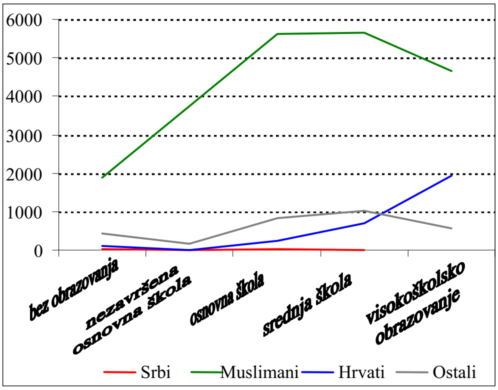

Primjedba:Stope za nestale/ubijene na 100.000 stanovnika od 18 i više godina 1991. godine

Skica 4b. **Stope za nestale/ubijene muškarce iz Prijedora, od 30.04. do 30. 09.1992. prema nacionalnoj pripadnosti i obrazovanju (18 godina i više)**

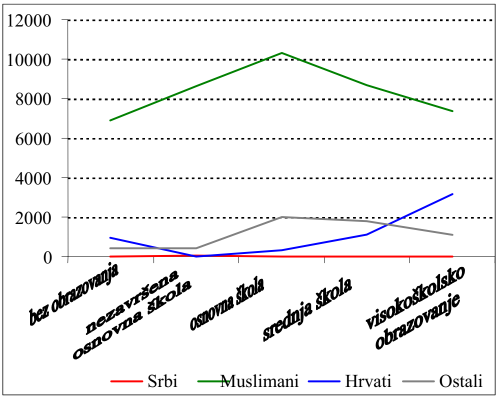

Primjedba:Stope za nestale/ubijene na 100.000 stanovnika od 18 i više godina 1991. godine

Skica 5a. Nestale/ubijene osobe iz Prijedora, od 30.04. do 30.09.1992. prema nacionalnoj pripadnosti i obrazovanju (18 i više godina)

Varijabla	Nacionalnost	Bez obrazovanja	Nezavršena osn. škola	Osn. škola	Srednja škola	Visokoškolsko obrazovanje	Nepoznato	Ukupno
Umrli sa 18 i više godina	Srbi	0	2	0	2	0	0	4
	Muslimani	94	258	496	695	57	9	1609
	Hrvati	1	0	3	12	5	0	21
	Ostali	2	1	10	34	4	1	52
	Ukupno	97	261	509	743	66	10	1686
Stanovnici koji su 1991 . imali 18 i više godina	Srbi	6406	6852	7695	13253	2142	591	36939
	Muslimani	4977	6886	8816	12301	1226	731	34937
	Hrvati	839	949	1199	1725	258	53	5023
	Ostali	463	577	1193	3308	692	386	6619
	Ukupno	12685	15264	18903	30587	4318	1761	83518
Broj umrlih na 100,000 stanovnika	Srbi	0	29	0	15	0	0	11
	Muslimani	1889	3747	5626	5650	4649	1231	4605
	Hrvati	119	0	250	696	1938	0	418
	Ostali	432	173	838	1028	578	259	786
	Ukupno	765	1710	2693	2429	1528	568	2019

Skica 5b. Nestali/ubijeni muškarci iz Prijedora, od 30.04. do 30-09.1992. prema nacionalnoj pripadnosti i obrazovanju (18 i više godina)

Varijabla	Nacionalnost	Bez obrazovanja	Nezavršena osn. škola	Osn. škola	Srednja škola	Visokoškolsko obrazovanje	Nepoznato	Ukupno
Umrli sa 18 i više godina	Srbi	0	2	0	2	0	0	4
	Muslimani	74	240	488	687	56	9	1554
	Hrvati	1	0	2	12	5	0	20
	Ostali	1	1	10	31	4	1	48
	Ukupno	76	243	500	732	65	10	1626
Stanovnici koji su 1991 . imali 18 i više godina	Srbi	1173	3104	4206	8045	1357	310	18195
	Muslimani	1075	2780	4719	7889	760	354	17577
	Hrvati	104	381	600	1067	159	23	2334
	Ostali	224	237	499	1729	364	202	3255
	Ukupno	2576	6502	10024	18730	2640	889	41361
Broj umrlih na 100,000 stanovnika	Srbi	0	64	0	25	0	0	22
	Muslimani	6884	8633	10341	8708	7368	2542	8841
	Hrvati	962	0	333	1125	3145	0	857
	Ostali	446	422	2004	1793	1099	495	1475
	Ukupno	2950	3737	4988	3908	2462	1125	3931

Broj nestalih/ubijenih osoba od 18 i više godina iznosio je 1.626 muškaraca i 20 žena. Jasno je da proučavanje nestale muške populacije Prijedora daje najvjerodostojnije rezultate.

U relativnim odnosima, karakteristični pokazatelj za nestalo/ubijeno stanovništvo je stopa nestalih/ubijenih osoba zabilježenih u popisu stanovništva iz 1991. godine (nakon dijeljenja sa 1.000, stopa postaje odnos nestalih/ubijenih u cjelokupnom stanovništvu prema podacima iz 1991. godine). Skica 4a pokazuje stopu nestalih/poginulih prema obrazovanju i nacionalnoj pripadnosti, a odnosi se i na muškarce i žene zajedno. Skica 4b pokazuje stope nestalih/ubijenih, ali se odnosi samo na muškarce.

Određeni broj nestalih Muslimana (muškaraca i žena) iz Prijedora bez sumnje ima više stepene u obrazovnim kategorijama 3 (osnovno obrazovanje), 4 (srednjoškolsko obrazovanje) i 5 (visokoškolsko obrazovanje) - vidi Skicu 4a i Tablicu 5a. Izraženo u procentima to iznosi otprilike 5,6%, 5,7% i 4,6%. Osobe "bez obrazovanja" ili "nezavršenog osnovnog obrazovanja" izložena su manjem riziku od nestanka ili pogibije. Još jedan rezultat istog tipa odnosi se na veći broj nestalih/ubijenih Hrvata iz Prijedora koji su pripadali u tri gornje kategorije stepena obrazovanja (osnovno obrazovanje: 0,3%, srednjoškolsko obrazovanje: 0,7% i visokoškolsko obrazovanje: 1,9%). Također među ostalima iz Prijedora pojavljuje se sličan obrazac povećanog broja nestalih/ubijenih koji je povezan s višim stepenom obrazovanja (osnovno obrazovanje: 0,8%, srednješkolsko obrazovanje: 1,0%, visokoškolsko obrazovanje: 0,6%). Brojke za Hrvate i ostale izrazito su niže nego za Muslimane.

Ukratko, osobe sa srednjoškolskim i visokoškolskim obrazovanjem, naročito Muslimani, izloženi su većem riziku da nestanu ili budu ubijene nego osobe s nižim stepenom obrazovanja. Međutim, osobe s osnovnim obrazovanjem izložene su relativno visokom riziku da nestanu ili budu ubijene. Osim toga, osobe s najvišim stepenom obrazovanja nisu uvijek izložene najvećem riziku da nestanu ili budu ubijene. Rezultati dobiveni za muškarce potvrđuju gorenavedene rezultate koji se odnose na oba pola.

Stoga, obrazac dobiven na našem spisku nestalih/ubijenih ne ukazuje s dosljednošću na to da je populacija Prijedora višeg stepena obrazovanja automatski izložena većem riziku da nestane ili bude ubijena.

Druga varijabla DES-a koju smo ovdje analizirali je radnopravni status žrtava (vidi Skicu 5 i Tablice 6a i 6b dolje).

Skica 5. Stope za nestale i ubijene osobe iz Prijedora, od 30.04. do 30.09.1992.

Starost 18 godina i više, prema radnopravnom statusu

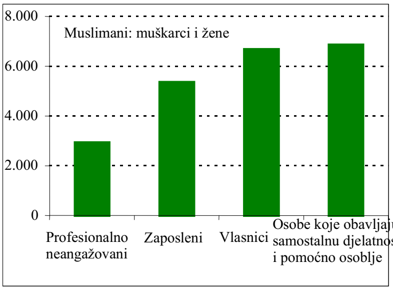

Primjedba: smrtni slučajevi na 100.000 stanovnika sa 18 i više godina prema popisu iz 1991.

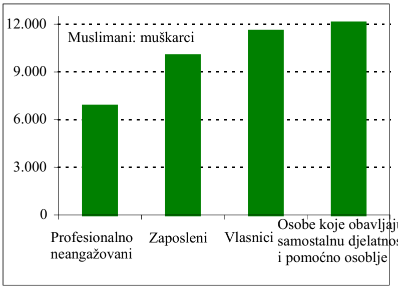

Primjedba: smrtni slučajevi na 100.000 stanovnika sa 18 i više godina prema popisu iz 1991.

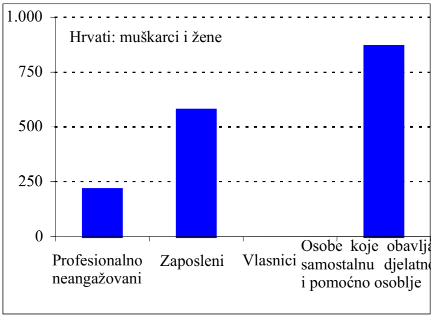

Primjedba: smrtni slučajevi na 100.000 stanovnika sa 18 i više godina prema popisu iz 1991.

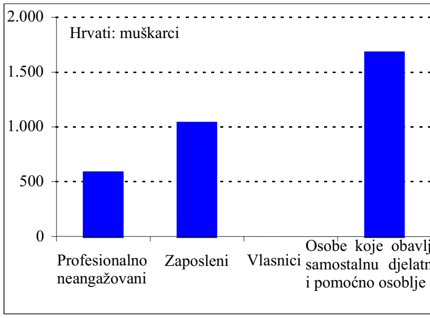

Primjedba: smrtni slučajevi na 100.000 stanovnika sa 18 i više godina prema popisu iz 1991.

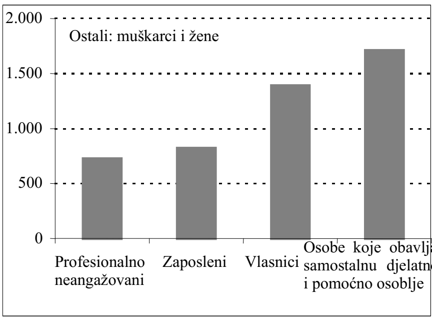

Primjedba: smrtni slučajevi na 100.000 stanovnika sa 18 i više godina prema popisu iz 1991.

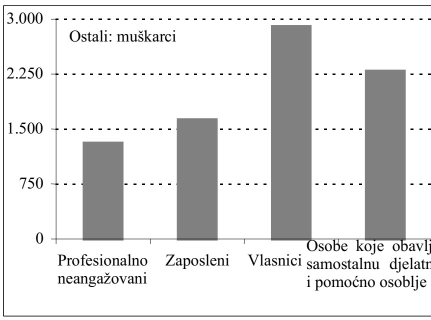

Primjedba: smrtni slučajevi na 100.000 stanovnika sa 18 i više godina prema popisu iz 1991.

Neupitno je da rezultati za sve nesrbe u dvije najgornje kategorije radnopravnog statusa, tj. vlasnici i osobe koje obavljaju samostalnu djelatnost i njihovo pomoćno osoblje konzistentno pokazuju najveći rizik da nestanu ili budu ubijeni. Dvije niže kategorije, profesionalno neangažovani i zaposleni, konzistentno pokazuju izloženost nižim rizicima od nestanka ili pogibije. Takođe je jasno da je sistematsko povećanje rizika od nestanka/pogibije povezano sa društveno-ekonomskim porastom radnopravnog statusa. Rizici za Muslimane su najveći u poređenju sa pripadnicima svih triju nacionanosti, isključujući Srbe. Rezultati za muškarce u osnovi upućuju na isti obrazac, a njihovi rizici su znatno veći zato što su oni bili glavnina žrtava s područja Prijedora.

Skica 6a. Nestale i ubijene osobe iz Prijedora, od 30.04. do 30.09.1992. Starost 18 i više godina, prema radnopravnom statusu

Varijabla	Nacionalnost	Profesionalno neangažovani	Zaposleni	Vlasnici	Osobe koje obavljaju samostalnu djelatnost	Pomoćno osoblje	Nepoznato	Ukupno
Umrli sa 18 i više godina	Srbi	0	4	0	0	0	0	4
	Muslimani	268	1114	32	110	13	72	1609
	Hrvati	4	14	0	3	0	0	21
	Ostali	11	33	2	3	1	2	52
	Ukupno	283	1165	34	116	14	74	1686
Stanovnici koji su 1991. imali 18 i više godina	Srbi	10019	21395	372	2741	177	2235	36939
	Muslimani	9133	20786	479	1657	136	2746	34937
	Hrvati	1875	2426	38	316	30	338	5023
	Ostali	1516	4023	144	218	16	702	6619
	Ukupno	22543	48630	1033	4932	359	6021	83518
Broj umrlih na 100.000 stanovnika	Srbi	0	19	0	0	0	0	11
	Muslimani	2934	5359	6681	6639	9559	2622	4605
	Hrvati	213	577	0	949	0	0	418
	Ostali	726	820	1389	1376	6250	285	786
	Ukupno	1255	2396	3291	2352	3900	1229	2019

Skica 6b. Stope za nestale i ubijene osobe iz Prijedora, od 30.04. do 30.09.1992.

Starost 18 godina i više, prema radnopravnom statusu

Varijabla	Nacionalnost	Profesionalno neangažovani	Zaposleni	Vlasnici	Osobe koje obavljaju samostalnu djelatnost	Pomoćno osoblje	Nepoznato	Ukupno
Umrli sa 18 i više godina	Srbi	0	4	0	0	0	0	4
	Muslimani	250	1082	31	107	13	71	1554
	Hrvati	4	13	0	3	0	0	20
	Ostali	10	31	2	2	1	2	48
	Ukupno	264	1130	33	112	14	73	1626
Stanovnici koji su 1991. imali 18 i više godina	Srbi	3801	11294	210	1407	62	1421	18195
	Muslimani	3648	10796	268	943	50	1872	17577
	Hrvati	689	1257	20	167	12	189	2334
	Ostali	765	1904	69	124	7	386	3255
	Ukupno	8903	25251	567	2641	131	3868	41361
Broj umrlih na 100.000 stanovnika	Srbi	0	35	0	0	0	0	22
	Muslimani	6853	10022	11567	11347	26000	3793	8841
	Hrvati	581	1034	0	1796	0	0	857
	Ostali	1307	1628	2899	1613	14286	518	1475
	Ukupno	2965	4475	5820	4241	10687	1887	3931

U namjeri da ispitamo značaj gorepomenutih empirijskih obrazaca, postavili smo modele logističke regresije koji su nam omogućili da izmjerimo relativne rizike od nestanka/pogibije neke osobe, kao i stepene značaja tih rizika prema radnopravom statusu te osobe. Model je napravljen za rizik od nestanka/pogibije, nacionalnu pripadnost i radnopravni status.

Logistička regresija nam omogućava da procijenimo rizike od nestanka/pogibije neke osobe i razlike koje postoje kod tih rizika u vezi s nacionalnom pripadnosti te osobe i varijabli DES-a (Hutcheson i Sofroniou, 1999., vidi takođe Dodatak). Tokom procjene obično se kao referenca uzima rizik kojem je izložena jedna prethodno izabrana populacijska grupa, kao što su, naprimjer, profesionalno "neangažovani" pripadnici ostalih nacionalnosti.

U ovoj studiji izračunali smo nekoliko modela logističke regresije, ali smo dalje u tekstu analizirali samo modele interakcijskih efekata (Skica 6, Tablica 7). Ti modeli su nužni da bi se pokazao zajednički efekt pripadanja pojedinoj nacionalnoj grupi i istovremenog posjedovanja određenog radnopravog statusa.

Parametri exp (ß) predstavljaju interakcijske efekte nacionalnosti i radnopravnog statusa s obzirom na mogućnost nestanka/pogibije, odnosno činjenice da osoba nije nestala/poginula, i uzimanja profesionalno neangažovanih "ostalih" kao referentne grupe.

Za Muslimane iz Prijedora statistički su značajni svi efekti (tj. exp (ß)). Za Hrvate značajan je samo efekt zaposlenosti. Stoga možemo općenito govoriti o statistički značajenom obrascu za biranje žrtava koje smo dobili za Muslimane koji su, kao što to pokazuje Tablica 7 i Skica 6, izloženi nekoliko puta većim rizicima nego što referentna kategorija profesionalno neangažovanih "ostalih". Štaviše, rizici kojima su izloženi Muslimani vidljivo se povećavaju rastom radnopravnog statusa. Taj rezultat vrijedi kako za oba pola, tako i za muškarce.

Mogućnost da profesionalno neangažovani "ostali" nestanu ili ne nestanu iznosi otprilike 0,0121 (otprilike 12 nestalih/poginulih "ostalih" na 1.000 profesionalno neangažovanih "ostalih" koji nisu nestali). Zaposleni Muslimani su imali vrijednost exp (ß) otprilike 4,7, što znači da je opasnost za zaposlene Muslimane bila 4,7 puta veća od opasnosti za profesionalno neangažovane "ostale". Drugim riječima, rizik da zaposleni Muslimani nestanu bio je 4,7 puta veći nego rizik kojima su bili izloženi profesionalno neangažovani "ostali". Štaviše, kod Muslimana od 18 i više godina iz Prijedora procijenjeni relativni rizik od nestanka ili pogibije (tj. exp (ß)) povećao se sa porastom radnopravnog statusa s otprilike 4,7 na 6,1.

Kod Hrvata značajni su samo efekti za zaposlene, a efekti za one sa višim radnopravnim statusom statistički su neznačajni. Efekti za Hrvate su niži od 1, što upućuje na to da su rizici za "ostale" viši nego za Hrvate. Uprkos tome, osobe koje obavljaju samostalnu djelanost i njihovo pomoćno osoblje izloženi su najvećim rizicima u poređenju s osobama svih radnopravnih kategorija.

Skica 6. Relativni rizici nestanka/pogibije Muslimana u Prijedoru, od 30.04. do 30.09.1992.

U odnosu na profesionalno neangažovane "ostale"

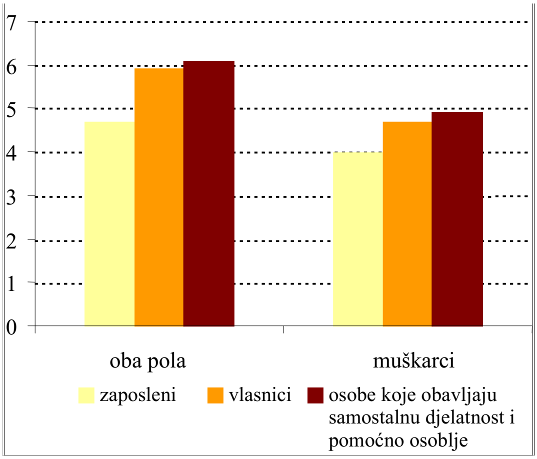

Skica 7. Relativni rizici nestanka/pogibije Muslimana u Prijedoru, od 30.04. do 30.09.1992.

U odnosu na profesionalno neangažovane "ostale"

Nacionalnost	Položaj DES	Značaj	Exp(ß)	Značaj	Exp(ß)
		Muškarci i žene		Muškarci	
Hrvati	Zaposleni	0,0073	0,4799	0,0005	0,3730
Hrvati	Vlasnici	0,8280	0,0031	0,8568	0,0013
Hrvati	Osobe koje obavljaju samostalnu djelatnost i pomoćno osoblje	0,5779	0,7231	0,3957	0,6084
Muslimani	Zaposleni	0,0000	4,6819	0,0000	3,9754
Muslimani	Vlasnici	0,0000	5,9187	0,0000	4,6683
Muslimani	Osobe koje obavljaju samostalnu djelatnost i pomoćno osoblje	0,0000	6,0894	0,0000	4,9058
Srbi	Zaposleni	0,0000	0,0158	0,0000	0,0127
Srbi	Vlasnici	0,4968	0,0031	0,5587	0,0013
Srbi	Osobe koje obavljaju samostalnu djelatnost i pomoćno osoblje	0,0570	0,0031	0,1220	0,0013
Konstanta		0,0000	0,0121	0,0000	0,0280

Sažimajući rezultate opisane u ovom poglavlju, navodimo sljedeće:

- Muslimani (naročito muškarci) bili su birani kao žrtve u Prijedoru mnogo češće nego ostali nesrbi. Prema procjenama, rizici da Muslimani, ovisno o svom radnopravnom statusu, nestanu ili budu ubijeni bili su značajni i najveći od svih ostalih nacionalnosti.
- Kao žrtve su najviše birani Muslimani koji su bili vlasnici nekog preduzeća, trgovine i sl. ili koji su se bavili samostalnom djelatnošću, a naročito muškarci.
- Za sve nesrbe procijenjeni rizici da će nestati bili su vidljivo veći od onih sa višim radnopravnim statusom, a u manjoj mjeri za one s višim (ali ne obavezno i s najvišim) stepenom obrazovanja. Obrazac koji se odnosi na radnopravni status je naročito izražen. Onaj koji se odnosi na obrazovanje je manje izražen.
- Hrvati i "ostali" su takođe birani kao žrtve, a rizici da nestanu bili su konzistentno najviši za vlasnike ili osobe koje obavljaju samostalnu djelatnost s pomoćnim osobljem i za osobe sa srednjoškolskim i visokoškolskim obrazovanjem. Rizici kojima su bili izloženi Hrvati i "ostali" bili su znatno niži nego rizici kojima su bili izloženi Muslimani.

DODATAK A

A1. IZVORI KORIŠTENI U OVOM IZVJEŠTAJU

A.1.1 SPISAK NESTALIH OSOBA MKCK-a

Međunarodni komitet Crvenog krsta (MKCK) je od 1991. godine prikupljao podatke o osobama koje su se vodile kao nestale u bivšoj Jugoslaviji, uključujući Prijedor, kako bi "…*pomogao porodicama da utvrde šta se desilo s njihovim srodnicima koji se i dalje vode kao nestali.*"[12] Ova organizacija je podatke prikupljala uglavnom od članova uže porodice, a ponekad je prihvatala i prijave daljih rođaka, prijatelja i komšija. Oni su evidentirali osobe za koje se znalo da su mrtve, ali čija tijela nisu pronađena. MKCK je objavio poseban spisak osoba za koje se zna da su mrtve (koje su ranije općenito evidentirane kao nestale).[13]

MKCK je objavio nekoliko verzija (to jest ažuriranih izdanja) svog spiska nestalih osoba u Bosni i Hercegovini. U junu 1998. izdali su 4. verziju Knjige nestalih (oko 19.000 imena), a u oktobru 2000. i Dodatak 4. izdanju koji sadrži dodatnih 1.000 imena koja su prikupili u periodu od juna 1998. do oktobra 2000. Za analize izložene u ovom izvještaju korištena je 4. verzija Knjige nestalih, objavljena u junu 1998.

Do 2000. godine, MKCK je primio zahtjeve za traženje ukupno 20.508 osoba koje su nestale u sukobu u Bosni i Hercegovini.[14] Od tog ukupnog broja, 1.949 osoba su nakon izvršenih ekshumacija identifikovane kao mrtve, 860 nestalih osoba su proglašene mrtvima, ali njihovi posmrtni ostaci nisu pronađeni, dok je za 292 osobe ustanovljeno da su žive. Porodice 17.407 nestalih osoba još uvijek nisu dobile potvrdu o sudbini svojih srodnika. Općenito se, međutim, pretpostavlja da je većina tih ljudi (ako ne i svi) mrtva. I sam MKCK je izrazio to mišljenje.[15]

---

[12] Iz uvoda publikacije "Nestale osobe na teritoriji Bosne i Hercegovine", četvrto izdanje od 30.06.1998. - po abecednom redu, Međunarodni komitet Crvenog krsta. Nije navedeno mjesto izdavanja publikacije (vjerovatno Sarajevo).

[13] Smrt je ustanovljena na osnovu svjedočenja očevidaca i/ili dokaza koje je dostavila porodica.

[14] Izvještaj MKCK-a o "Nestalim osobama u BiH", Sarajevo, oktobar-novembar 2000.

[15] Vidi posebni izvještaj MKCK-a o "Pitanju nestalih osoba u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Saveznoj Republici Jugoslaviji", objavljen u februaru 1998.

A1.2 *KNJIGA NESTALIH* IZ PRIJEDORA

Prijedorsko udruženje, stacionirano u Sanskom Mostu, kompiliralo je ovu knjigu sa osobama iz opštine Prijedor koje su nestale. U njoj su navedena imena tih osoba, njihovi datumi rođenja, mjesto i datum nestanka, kao fotografije, u slučajevima u kojima su bile dostupne. Izdanje ove knjige iz 1998. godine sadržalo je ukupno 3.146 evidentiranih. Kvalitet ove evidencije varira.

A1.3 BAZA PODATAKA O EKSHUMACIJAMA

Ovu bazu podataka (u daljnjem tekstu: EXH) ustanovio je Nicolas Sébire iz Tužilaštva (2001. godine) na osnovu opširne dokumentacije koju je MKSJ primio od strana koje su učestvovale u ekshumacijama u ARK-u. Ta su dokumentaciju prilikom ekshumacija pripremile bosanske vlasti ili tim za sudsko-medicinske pretrage i arheolozi sa Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju.

Suštinski dio te dokumentacije jeste opšti izvještaj o ekshumacijama kojeg je sastavio istražni sudija. Taj se izvještaj sastoji od opšteg opisa lokaliteta ekshumacije i same ekshumacije, kao i broja ekshumiranih tijela i, u većini slučajeva, u njemu se navodi opis sudsko-medicinskih nalaza provedenih obdukcija. U izvještaju je naveden i identitet ekshumiranih tijela, tamo gdje je on bio poznat, te datum i podaci o okolnostima smrti.

Identifikaciju ekshumiranih tijela izvršila je bosanska policija na osnovu izvještaja o razgovorima sa svjedocima. Na osnovu tih razgovora bilo je moguće utvrditi okolnosti smrti ili nestanka pojedinaca, kao i datum smrti tih osoba (ili barem godinu).

Dokumentacija MKSJ-a sastojala se od nekoliko izvještaja, uključujući zbirne izvještaje glavnog arheologa i glavnog forenzičara, kao i izvještaje o analizama DNK koje su provedene u cilju identifikacije tijela.

Primjeri varijabli koje su sadržane u bazi podataka o ekshumacijama jesu sljedeći: opština, lokalitet ekshumacije, datum ekshumacije, broj tijela ekshumiranih na lokalitetu, prezime ekshumirane osobe (P.N. označava "prezime nepoznato"), ime ekshumirane

osobe (I.N. označava "ime nepoznato"), datum rođenja ekshumirane osobe (i mjesto rođenja, ako je poznato), datum smrti ekshumirane osobe, to jest, tačan dan, mjesec i godina smrti, ili samo godina smrti. Ovaj podatak u mnogim slučajevima nije naveden.

Baza podataka o ekshumacijama koja je korištena za analize izložene u ovom izvještaju datira od 23. novembra 2000.

A1.4 BAZA PODATAKA O POTVRDAMA O SMRTI

Nicolas Sébire je ovu bazu podataka (u daljnjem tekstu: SO; Sébire 2001) na osnovu sudskih odluka (odatle SO) koje su u posljednje dvije godine izdala dva opštinska suda, i to Opštinski sud u Sanskom Mostu i Opštinski sud u Ključu, a kojima su osobe zvanično proglašene mrtvim. Te sudske odluke su izdate na zahtjev člana porodice nestale osobe i zasnovane su na iskazu podnosioca zahtjeva ili, u nekim slučajevima, iskazu svjedoka koji su mogli da posvjedoče o datumu i okolnostima nestanka ili smrti.

Dokumentacija se odnosi na 1.668 osoba[16] iz opština Prijedor, Sanski Most, Banja Luka, Bosanski Novi, Bosanska Dubica, Ključ i Kotor Varoš, koje su ubijene ili nestale. Spisak je sastavljen po opštinama i sadrži uglavnom osobe koje su umrle ili nestale 1992. godine (1.465 žrtava je umrlo 1992. godine, a 203 žrtve u drugom periodu). Spiskovi nisu konačni jer se ovakva vrsta sudskih odluka izdaje samo na zahtjev člana porodice nestale osobe. Ovakvi zahtjevi mogu se podnijeti bilo kojem opštinskom sudu u Bosni i Hercegovini, pod uslovom da se mjesto boravka podnosioca zahtjeva nalazi unutar područja nad kojim je dotični sud nadležan. Baza podataka o sudskim odlukama koja se razmatra u ovom izvještaju datira od 13. marta 2001.

[16] Prvobitno su u bazi podataka bile evidentirane 1.672 osobe. Pronađena su i isključena četiri duplikata, pa je ukupni broj smanjen na 1.668 osoba.

A2. STATISTIČKI TEMELJ ANALIZE

A2.1 METODA OBUHVATA I PONOVNOG OBUHVATA

Metoda obuhvata i ponovnog obuhvata izvorno je predložena za procjenjivanje nepoznatog broja životinjskih populacija. Od tada su je prihvatile mnoge druge istraživačke discipline. U ovom dodatku obrazložićemo logiku ove metode i objasniti kako smo je upotrijebili u našem istraživanju.

Metoda obuhvata i ponovnog obuhvata primjenjuje se u slučajevima kada imamo stanovništvo nepoznatog obima, a zadatak nam je da procijenimo ukupan broj članova tog stanovništva. To radimo u dva koraka. Prvo izvršimo slučajni odabir uzorka stanovništva i označimo sve obuhvaćene pojedince, a zatim ih vratimo stanovništvu iz kojeg potiču i pustimo ih da se pomiješaju sa preostalim stanovništvom. Svaki pojedinac trebao bi imati jednaku mogućnost da bude obuhvaćen kao i ostali. U drugom koraku odabiremo sljedeći slučajni uzorak. Ta dva uzorka treba uzimati nezavisno. Zbog toga vjerovatnoća da pojedinac ponovno bude obuhvaćen u uzorku 2 nema nikakve veze s tim da li je obuhvaćen i označen u uzorku 1. Sa matematičkog gledišta, nezavisnost ove dvije pojave znači da je vjerovatnoća da se neke dvije pojave dogode zajedno jednaka vjerovatnoći događanja prve pomnožene sa vjerojatnoćom događanja druge. Ovo možemo napisati na sljedeći način:

$$P(A \cap B) = P(A) \cdot P(B).$$

Kad odaberemo drugi uzorak, u njemu izbrojimo ponovno obuhvaćene pojedince. Treba primijetiti da su "ponovno obuhvaćeni" pojedinci oni, od svih obuhvaćenih u uzorku 2, koji su prethodno takođe bili obuhvaćeni (i označeni) u uzorku 1. Osnovni princip metode obuhvata i ponovnog obuhvata jeste da se na osnovu udjela ponovno obuhvaćenih pojedinaca u uzorku 2 procjenjuje udio obuhvaćenih (i označenih) pojedinaca iz uzorka 1 u čitavom stanovništvu. Kako je broj označenih pojedinaca u čitavom stanovništvu poznat (iz koraka 1), a poznat je i procijenjeni udio označenih pojedinaca u stanovništvu (iz koraka 2), možemo izračunati ukupan broj pojedinaca u stanovništvu. To radimo tako što broj označenih pojedinaca podijelimo sa njihovim procijenjenim udjelom u stanovništvu.

Ako M predstavlja ukupan broj pojedinaca u stanovništvu, p je procijenjeni udio svih označenih pojedinaca u stanovništvu (tj. udio ponovno obuhvaćenih pojedinaca u drugom uzorku), a M_{10} je broj pojedinaca označenih u prvom koraku (tj. onih koji su obuhvaćeni u uzorku 1), dobivamo:[17]

$$\hat{M} = \frac{M_{10}}{p}. \quad (1)$$

Ako je M_{01} broj pojedinaca u drugom uzorku a M_{11} broj ponovno obuhvaćenih pojedinaca u drugom uzorku (tj. onih koji su takođe obuhvaćeni i označeni u prvom uzorku) dobivamo da je:

$$p = \frac{M_{11}}{M_{01}}. \quad (2)$$

Procijenjeni ukupni broj stanovnika može se stoga izraziti kao:

$$\hat{M} = \frac{M_{10}M_{01}}{M_{11}}. \quad (3)$$

Ovakvo razmišljanje ima smisla ako su uzorci veliki kao i preklapanje između oba uzorka (tj. broj ponovno obuhvaćenih pojedinaca u drugom uzorku).[18]

Cilj nam je bio da izvršimo procjenu ukupnog broja osoba iz Prijedora koje su nestale ili poginule tokom datog perioda (30.04-30.09.1992.). Na raspolaganju smo imali tri uzorka, Spisak nestalih osoba MKCK-a (u daljnjem tekstu: MKCK), *Knjigu nestalih* (u daljnjem tekstu: KN) iz Prijedora, te baze podataka o ekshumacijama i sudskim odlukama (u daljnjem tekstu: EXH). Ti izvori su veliki i među njima je dolazilo do značajnog preklapanja. Spisak MKCK-a smo smatrali prvim uzorkom, a sve zapise iz ovog uzorka smatrali smo obuhvaćenim i označenim. Ostala dva izvora (KN i EXH) uzeli smo kao drugi, odnosno treći uzorak. Zatim smo izbrojali "ponovno obuhvaćene" zapise u bazama podataka KN i EXH. To znači da smo izmjerili preklapanje ta tri izvora. Pod realnom pretpostavkom da su oba izvora nastala nezavisno[19], prisjetili smo se da je udio "ponovno obuhvaćenih" zapisa u bazama podataka KN i EXH isti kao i udio "obuhvaćenih" zapisa

[17] Dijakritika iznad *M* znači da se radi o procijenjenoj vrijednosti.
[18] Pojmovi "veliki" i "mali" su vrlo subjektivni, ali nećemo se baviti ovim pitanjem jer se naši uzorci sastoje od približno 1.000 evidentiranih osoba, što definitivno nije mali broj.
[19] Nezavisnost izvora znači da to što se neki zapis nalazi na spisku MKCK-a ne utiče na mogućnost da se on nalazi i u bazama podataka KN i EXH, i obrnuto.

(iz MKCK-a) u čitavom stanovništvu i primijenili jednačinu 4 (modifikovanu jednačinu 3) da bismo dobili ukupan broj poginulih lica.

PREKLAPANJE IZVORA	Simbol	Broj osoba
samo nestale osobe prema MKCK-u	M_{001}	433
samo Knjiga nestalih	M_{010}	397
samo ekshumacije	M_{100}	0
MKCK i *Knjiga nestalih*	M_{011}	263
MKCK i ekshumacije	M_{101}	210
Knjiga nestalih i ekshumacije	M_{110}	271
MKCK, *Knjiga nestalih, i* ekshumacije	M_{111}	157
UKUPNO SVI IZVORI		1.731

U slučajevima u kojima se analiziraju tri izvora podataka, od kojih je jedan kvazi-nezavisan od druga dva (u našem slučaju Spisak nestalih osoba MKCK-a, budući da je to izvor za koji su podaci sistematski prikupljani tokom rata), broj žrtava koje nisu uključene u tri navedena izvora (M_{000}) može se procijeniti pomoću sljedeće jednačine (Bishop, Feinberg and Holland, *Discrete Multivariate Analysis: Theory and Practice*, Cambridge, Mass.: MIT Press, 1975, equations 6.4-20, str. 241):

$$\hat{M}_{000} = M_{001} \cdot \frac{M_{110} + M_{100} + M_{010}}{M_{111} + M_{101} + M_{011}} \mathbf{= 459} \qquad \textbf{(4)}$$

Stoga se ukupni broj žrtava *N* može procijeniti na sljedeći način:

$$\hat{M} = M + \hat{M}_{000} \mathbf{= 1.731 + 459 = 2.190}$$

Standardna greška procjene može se izračunati pomoću sljedeće jednačine:

$$SE(\hat{N}) = SE(\hat{M}_{000}) = \sqrt{\hat{M}_{000}^{2} \cdot \left(\frac{1}{M_{110} + M_{100} + M_{010} + M_{000}} + \frac{1}{M_{111} + M_{101} + M_{011}} + \frac{1}{M_{001}} + \frac{1}{\hat{M}_{000}} \right)}$$

= 38.3

Kod velikih uzoraka (više od 120 zapisa, kakav je ovdje slučaj), interval pouzdanosti (1-a)·100% za ukupni broj žrtava N zasnovan je na normalnoj distribuciji koja se kreće od $\hat{N} - SE(\hat{N}) \cdot u_\alpha$ do $\hat{N} + SE(\hat{N}) \cdot u_\alpha$, pri čemu u_α označava kvantil α-niza normalne distribucije. U našem slučaju, interval pouzdanosti od 95% relativno je uzak i kreće se od 2.115 do 2.265.

Izvori:

Y. Bishop, Fienberg and Holland, Discrete Multivariate Analysis: Theory and Practice, Cambridge, Mass.: MIT Press, 1975,

E. Marks, W. Seltzer, K. Krotki, 1974: Population Growth Estimation: Handbook of Vital Statistics Measurement. Quoted after: Political Killing in Kosovo/Kosova, March-June 1999.

Political Killings in Kosova/Kosovo, March-June 1999 (Washington: ABA-CEELI and AAAS, 2000)

P. Spiegel, P. Salama, 2000, War and Mortality in Kosovo, 1998-1999: An Epidemiological Testimony. Lancet 2204 (355).

Stranica obuhvata i ponovnog obuhvata na Internetu: http:/www.pitt.edu

A2.2 MODEL LOGISTIČKE REGRESIJE: TEORIJA

Model logističke regresije je

$$\frac{P(y=1)}{P(y=0)} = \exp(b_0 + b_1 x_1 + ... + b_n x_n) + err$$

Zavisna varijabla (ili varijabla reakcije) $\frac{P(y=1)}{P(y=0)}$ jeste omjer vjerovatnoće da osoba nestane *(y=1)* podijeljene sa vjerovatnoćom da osoba ne nestane *(y=0)*. Ovaj se omjer naziva "šansa".

Simboli x_1, x_2 itd. su kategorije eksplanatornih varijabli. Simboli b_0, b_1 itd. su koeficijenti (ili parametri modela). Koeficijent b_i označava promjenu "šanse" zapisa y=1 (događaj koji

se dešava) za promjenu jedinice kod x_i, čime se sve eksplanatorne varijable održavaju konstantnim. Jednako tome, exp(b_i), koji je eksponent koeficijenta, pokazuje promjenu "šanse" y=1 za promjenu jedinice kod x_i. Simbol *err* označava grešku.

Kod logističke regresije se ne prave nikakve pretpostavke o pozadinskoj distribuciji zavisne varijable. Logistička regresija je prikladna za binarne zavisne varijable u slučajevima u kojima se distribucija ciljanog svojstva kreće između 0.05 i 0.95 uzorka. Logistička regresija ne proračunava R^2, koji se obično koristi kao mjera za kvalitet prilagođenosti. Kod logističke regresije se vjerodostojnost L koristi za procjenu vjerovatnoće uzorka podataka koji se pojavljuju u ovom modelu. Vjerodostojnost jeste proizvod vjerovatnoće svakog od primjera:

$$L = \prod_{j=1}^{n} P_j(\hat{y} = y_i)$$

Što je veća vjerodostojnost, veći su izgledi da se uzorak pojavio u određenom modelu, to jest bolja je prilagođenost modela. Koeficijenti se procjenjuju tako da se postigne što veća vjerodostojnost.

Budući da je vjerodostojnost proizvod vjerovatnoće, njena najveća vrijednost jeste 1 (savršena prilagođenost). U praksi ona ima malu vrijednost koju je teško uporeďivati, tako da se umjesto toga koristi funkcija vjerodostojnosti: -2 log (vjerodostojnost) (ili -2LL). Što je manja vrijednost -2LL, to je bolji model. Kod savršenog modela vrijednost -2LL iznosi 0).

Izvor: G. Hutcheson, N. Sofroniou, (1999), The Multivariate Social Scientist. Introductory Statistics Using Generalized Linear Models. SAGE Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.

A2.3 LOGISTIČKA REGRESIJA: PRAKTIČNE OPASKE

Model logističke regresije objašnjava varijaciju takozvane zavisne varijable putem varijacije kod određenog broja nezavisnih eksplanatornih varijabli. U našoj studiji nezavisna varijabla jeste omjer između vjerovatnoće nestalih/poginulih osoba i osoba koje

nisu nestale/poginule. Taj omjer se naziva "šansa". Eksplanatorne varijable su nacionalnost, radnopravni status i varijabla koja mjeri međusobni uticaj (ili interakciju) nacionalnosti i radnopravnog statusa. Pored eksplanatornih varijabli, ovaj model obuhvata nekoliko parametara (zvanih efekti) i jednu konstantu. Parametri su specificirani za svaku kategoriju nezavisnih varijabli. Za varijablu "nacionalnost" moraju se obuhvatiti četiri efekta: jedan za Srbe, jedan za Muslimane, jedan za Hrvate i jedan za ostale. Isto tako, i za radnopravni status broj efekata jeste četiri: efekt "profesionalno neangažovan", efekt "zaposlen", efekt "vlasnik", te efekt "samostalna djelatnost ili pomaganje osobi koja obavlja samostalnu djelatnost". Broj efekata interakcije je 16 (kombinacije svih kategorija nacionalnosti i radnopravnog statusa). Pri vršenju procjene eliminiše se jedan od efekata svake pojedine varijable (inače se model ne bi mogao procijeniti; kod nacionalnosti se mogu eliminisati ostali, kod radnopravnog statusa "neangažovani", a kod interakcija sve kombinacije koje uključuju kategorije ostali i "neangažovani"). Eliminisani efekti indiciraju referentnu kategoriju (npr. ostali koji su profesionalno neangažovani) koja se koristi za procjenu preostalih komponenti modela. U stvri, svi parametri modela (izuzev konstante) dobijaju se kao relativni pokazatelji (to jest u odnosu na reeferentnu kategoriju). Konstanta je samo efekt referentne grupe.

Kod najkompleksnijeg modela regresije razdvajaju se efekti pripadnosti pojedinoj nacionalnoj grupi (glavni efekti nacionalnosti) od onih koji proizlaze iz pojedinog radnopravnog statusa (glavni efekti radnopravnog položaja), te od onih koji proizlaze iz pripadnosti pojedinoj nacionalnoj grupi i istovremenog posjedovanja određenog radnopravnog statusa (efekti interakcije nacionalnosti i radnopravnog statusa). Jednostavniji modeli obuhvataju glavne efekte nacionalnosti i radnopravnog statusa ili samo efekte interakcije. Da bi se pokazale razlike u stepenu rizika od nestanka/pogibije među nacionalnim grupama, a koje su povezane sa radnopravnim statusom, može se koristiti bilo koji od ovih modela, pri čemu je važno to što se procjene tih rizika dobijaju iz zajedničke procjene i one bolje karakteriziraju proces nestanka osoba od bilo kojeg parametarskog testa važnosti za pojedinačne veličine.

Nestala i ubijena lica
u Autonomnoj oblasti Krajina 1992. godine

Osnovne demografske odlike,
vreme i mesto incidenata

Ewa Tabeau i Jakub Bijak

Demografsko odeljenje – Tim za istrage o rukovodstvima

Istraživanje i izveštaj sačinjeni za predmet

BRĐANIN I TALIĆ (IT-99-36)

10. januar 2002. godine

Sažetak istraživanja

U ovom izveštaju nalaze se statistički podaci i analize u vezi s licima koja su 1992. godine u Autonomnoj oblasti Krajina (AOK) ubijena ili prijavljena kao nestala. Izveštaj je sačinilo Demografsko odeljenje pri Kancelariji tužioca za predmet *Tužilac Međunarodnog suda protiv Radoslava Brđanina i Momira Talića*, predmet br. IT-99-36-PT. Autori izveštaja koristili su tri izvora podataka o nestalim ili ubijenim licima: Spisak nestalih lica Međunarodnog komiteta Crvenog krsta (MKCK), Bazu podataka o ekshumacijama i Bazu podataka s potvrdama o smrti. Potonje dve baze podataka Kancelarija tužioca sačinila je za potrebe ovog predmeta, i to na osnovu dokumenata o ekshumacijama i potvrdama o smrti koje su izdali sudovi u Bosni. Identitet ljudi navedenih u tim dokumentima potvrđen je poređenjem imena i ličnih podataka, prema popisu stanovništva koji je vlada Jugoslavije sprovela 1991. godine. Osim toga, imena lica koja su navedena kao nestala ili mrtva upoređena su s biračkim spiskovima za izbore u Bosni 1997. i 1998. godine, kako bi se utvrdilo da niko ko je zapravo glasao na jednom od ovih izbora nije pogrešno zaveden kao nestao ili mrtav.

Ovo su osnovni zaključci izvedeni iz analize podataka:

- U sva tri izvora zajedno nalazi se 5.168 imena.
- Imena lica navedenih u bazama podataka upoređena su s imenima i podacima iz popisa stanovništva iz 1991. godine. Ukoliko je neko lice identifikovano u popisu iz 1991. godine, ime bi se potom uporedilo s biračkim spiskovima koje je Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), Regionalna kancelarija za Bosnu i Hercegovinu, prikupila za izbore 1997. i 1998. godine. Ime koje bi se pojavilo i na tim biračkim spiskovima bilo bi izbrisano, pošto je u takvom slučaju moguće[1] da je dotično lice preživelo ratni sukob.
- Tako je prvobitni broj imena sveden na 3.833, sa sva tri spiska: to su lica koja su identifikovana na popisu stanovništva iz 1991. godine, koja su bila na spisku ekshumiranih, uz naznaku da su ubijena 1992, da ih je sud 1992. proglasio mrtvim ili da

[1] Podaci koji se ne podudaraju mogu da ukazuju i na manipulacije prilikom sastavljanja biračkih spiskova.

su prijavljena kao nestala 1992, a ime im se ne pojavljuje na biračkim spiskovima iz 1997. ili 1998. godine.

- Potom smo uporedili imena s tri spiska i izbrisali ona koja se javljaju dvaput, to jest imena koja se javljaju u dve ili u sve tri baze podataka: na spisku ekshumiranih, spisku onih koji su prijavljeni kao nestali ili spisku onih koji su proglašeni mrtvim. Pošto smo izbrisali imena koja se javljaju dvaput, na kombinovanom spisku ostalo je 3.071 ime.
- Sam taj broj, 3.071 lice, nesumnjivo je prenizak u poređenju s ukupnim brojem ljudi ubijenih tokom 1992. godine, pošto svakako ima i ljudi koji su ubijeni a koje njihove porodice ih nisu prijavile kao nestale, nije izdata potvrda o smrti i telo im nije ekshumirano i identifikovano. Kako bi se stekla kakva-takva predstava o pravom broju žrtava ubijenih u AOK u ovom periodu, autori ovog izveštaja koristili su se priznatim statističkim metodom za takve procene (metod obuhvatanja i ponovnog obuhvatanja). Na osnovu tri baze podataka sačinjena je procena o verovatnom broju žrtava u AOK, korišćenjem metoda obuhvatanja i ponovnog obuhvatanja, koji je objašnjen u dodatku ovom izveštaju. Prema tom metodu došli smo do procene da je u AOK tokom 1992. ubijeno ili nestalo 6.018 lica.
- Većina žrtava koje su identifikovane u preseku Baze podataka o ekshumacijama i Baze podataka s potvrdama o smrti ubijene su u leto 1992. godine (od kraja maja do kraja avgusta). Mnoge su ubijene u više kraćih perioda, i to: od 24. do 27. maja, od 30. maja do 3. juna, od 9. do 10. jula, 20. jula i od 23. do 27. jula.
- Na osnovu podataka o ekshumacijama i potvrda o smrti, pokazalo se da su ljudi ubijeni u AOK ogromnom većinom (97%) Muslimani. Da bismo proverili taj zaključak, sproveli smo analognu analizu, koristeći pri tom Spisak nestalih lica koji je sačinio Međunarodni komitet Crvenog krsta.
- Većina lica koja su MKCK-u prijavljena kao nestala nestala su u opštini Prijedor (gotovo 57,2% ljudi nestalih u celoj AOK), Kotor Varoš, Bihać i Sanski Most.
- Većina lica nestala je u AOK ili u leto 1992. godine (u periodu od kraja maja do kraja avgusta) ili početkom novembra. Tokom leta postoje periodi s izrazito visokim brojem nestalih, a najvažniji su period od 24. do 27. maja, od 30. maja do 3. juna, od 11. do 14. juna, 20. jun, od 25. do 26. juna, 10. jul i 20, 23. i 25. jul. Ovi periodi podudaraju se u velikoj meri s vremenom ubijanja.
- Sudeći po spisku koji je sačinio MKCK, jasna većina (90,6%) lica koja su nestala u AOK tokom 1992. godine jesu Muslimani. Taj zaključak podudara se s rezultatima dobijenim na osnovu podataka o ekshumacijama i potvrda o smrti. Podaci dobijeni od MKCK-a kao delimično neutralne instance predstavljaju bolju procenu o udelu muslimanskih žrtava u AOK, koji iznosi oko 91%.
- Koeficijent korelacije između broja nestalih i broja ubijenih za period od aprila do decembra 1992. godine iznosi 0,76 (maksimum je 1) i statistički je relevantan. Na osnovu tog rezultata može se zaključiti da ubistva i nestanak ljudi u AOK imaju veoma sličnu matricu.

1. Uvod

U ovom izveštaju koriste se tri izvora informacija o nestalim i ubijenim licima u Autonomnoj oblasti Krajina – AOK (dalje u tekstu za nestala i ubijena lica koristićemo termin "žrtve u AOK"). Glavni izvor podataka za nestala lica u AOK jeste Spisak nestalih lica MKCK-a. Nedavno smo dobili pristup za još dva izvora podataka, Bazu podataka o ekshumacijama i Bazu podataka s potvrdama o smrti, koje je Kancelarija tužioca sastavila kako bi stekla bolju predstavu o zločinima počinjenim u AOK (Sébire, 2001).[2] Ta tri izvora ukratko su navedena dalje u tekstu, u Drugom delu. Dalji podaci o tim skorašnjim izvorima Kancelarije tužilaštva mogu se pronaći u Sébireovom izveštaju Sébire (2001).

U Trećem delu navodi se broj žrtava koji se nalazi u svakom od izvora, analizira se podudaranje podataka triju izvora, a na osnovu sva tri izvora zajedno daje se procena o verovatnom ukupnom broju žrtava u AOK. Ukazaćemo i na osnovne demografske odlike grupe žrtava u AOK, kao što su pol, starosna dob i etnička pripadnost.

U Četvrtom delu ovog izveštaja govorimo o incidentima koji su se odigrali u AOK tokom 1992. godine i u kojima su žrtve navedene u Trećem delu izveštaja izgubile život. U Četvrtom delu naročito se bavimo konkretnim vremenskim periodima u kojima su ljudi nestali ili su ubijeni, kao i mestima na kojima su se odigrali najteži incidenti. Statistički podaci korišćeni u Trećem i u Četvrtom delu potiču iz ista tri izvora. U Trećem delu oni su navedeni za konkretne pojedince, u Četvrtom za incidente u kojima su ti ljudi stradali.

---

[2] Nicolas Sébire, 2001, *Exhumations and Proof of Death, Autonomous Region of Krajina* (Ekshumacije i potvrde o smrti, Autonomna oblast Krajina), izveštaj Kancelarije tužioca.

2. Izvori podataka

2.1. Spisak nestalih lica MKCK-a

Od 1991. godine Međunarodni komitet Crvenog krsta (MKCK) prikupljao je podatke o licima iz bivše Jugoslavije, uključujući i AOK, koja su prijavljena kao nestala kako bi "*pomogao porodicama da saznaju za sudbinu svojih nestalih rođaka*".[3] MKCK je podatke prikupljao prevashodno od članova uže porodice, a povremeno je prihvatao i svedočenja od daljih rođaka i od prijatelja i suseda. Tako su registrovana lica za koja se znalo da su mrtva ali čija tela nisu pronađena. MKCK je objavio poseban spisak lica za koje se zna da su mrtva (a koja su pre toga uglavnom registrovana kao nestala).[4]

MKCK je objavio nekoliko (ažuriranih) verzija spiskova nestalih lica iz Bosne i Hercegovine. Juna 1998. MKCK objavio je poslednju, četvrtu verziju Knjige nestalih (s oko 19.000 imena), a oktobra 2000. i dodatak četvrtom izdanju, s još 1.000 imena prikupljenih od juna 1998. do oktobra 2000. godine. Za potrebe analize date u ovom Izveštaju koristili smo četvrtu verziju Knjige nestalih, objavljenu juna 1998. godine.

Do kraja 2000. godine MKCK je dobio 20.508 zahteva za utvrđivanje sudbine lica nestalih tokom ratnog sukoba u Bosni i Hercegovini.[5] Od tog ukupnog broja, za 1.949 lica mogao se utvrditi identitet posle ekshumacije, 860 lica proglašeno je mrtvim ali njihovi posmrtni ostaci nisu otkriveni, a 292 je pronađeno živo. Za 17.407 nestalih lica porodice još uvek nisu dobile nikakvu potvrdu o njihovoj sudbini. Međutim, uglavnom se pretpostavlja da je većina tih ljudi (ako ne i svi) mrtva. I sam MKCK izrazio je to mišljenje.[6]

2.2. Baza podataka o ekshumacijama

Ovu bazu podataka (dalje u tekstu: BPE) sačinio je za Kancelariju tužilaštva Nicolas Sébire (2001), i to na osnovu opsežne dokumentacije koju je MKSJ dobio od strana koje su učestvovale u ekshumacijama u AOK. Tu dokumentaciju su tokom ekshumacija pripremale ili bosanske vlasti ili

[3] Iz uvoda u izveštaj *Nestala lica na teritoriji Bosne i Hercegovine*, četvrto izdanje, od 30. juna 1998. godine, po alfabetskom redu, Međunarodni komitet Crvenog krsta. Mesto izdavanja nije navedeno (verovatno Sarajevo).
[4] Smrt se konstatovala na osnovu izveštaja svedoka i/ili dokaza koje bi dostavila porodica.
[5] Izveštaj MKCK, *Nestala lica*, Sarajevo, oktobar–novembar 2000.
[6] Vidi specijalni izveštaj MKCK-a, *Problem nestalih lica iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije*, objavljen februara 1998. godine.

timovi stručnjaka za sudsku medicinu i arheolozi Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju.

Najbitniji deo dokumentacije čini opšti izveštaj o ekshumacijama koji je sačinio istražni sudija. Izveštaj se sastoji od opšteg opisa mesta na kom se vrši ekshumacija, opisa same ekshumacije, broja ekshumiranih tela, a u većini slučajeva i od opisa rezultata autopsije. Tamo gde je to poznato, u izveštaju se navode i identitet ekshumiranih tela i podaci o okolnostima i datumu smrti.

Identifikovanje ekshumiranih tela vodila je bosanska policija, koristeći se izveštajima svedokâ. Na osnovu tih svedočenja mogle su se ustanoviti okolnosti smrti ili nestanka, kao i datum (ili makar godina) kad je dotična osoba umrla.

Dokumentacija MKSJ sastojala se od nekoliko izveštaja, uključujući i sažete izveštaje glavnog arheologa i glavnog veštaka za sudsku medicinu, kao i izveštaje o analizi DNK obavljenoj u cilju identifikacije tela.

U Bazi podataka o ekshumaciji navode se sledeći podaci: opština, mesto ekshumacije, datum ekshumacije, broj ekshumiranih tela na datom mestu, prezime ekshumiranog lica (skraćenica "PN" znači "prezime nepoznato"), ime ekshumiranog lica (skraćenica "IN" znači "ime nepoznato"), datum rođenja ekshumiranog lica (i mesto rođenja, ako je poznato), datum smrti ekshumiranog lica, to jest ili tačan datum smrti, mesec i godina, ili samo godina. U mnogim slučajevima ovaj podatak nije naveden.

Baza podataka o ekshumacijama korišćena za analize iznete u ovom izveštaju datirana je na 23. novembar 2000. godine.

2.3. Baza podataka s potvrdama o smrti

Ovu bazu podataka Nicolas Sébire (dalje u tekstu: BPSO; Sébire, 2001) sačinio je na osnovu presuda (to jest, sudskih odluka, SO) koje su tokom poslednjih godina donela dva opštinska suda, u Sanskom Mostu i u Ključu, a na osnovu kojih su lica zvanično proglašena mrtvim. Presude su donete na zahtev nekog člana porodice nestalog lica, a zasnivale su se na svedočenju podnosioca zahteva ili, u nekim slučajevima, na iskazu svedoka koji je mogao da potvrdi datum i okolnosti koje su pratile nestanak ili smrt.

Dokumentacija se odnosi na 1.668[7] ubijenih ili nestalih lica iz opština Prijedor, Sanski Most, Banja Luka, Bosanski Novi, Bosanska Dubica, Ključ i Kotor Varoš. Spisak je sačinjen po opštinama, i u njemu se navode lica koja su u većini slučajeva umrla ili nestala tokom 1992. godine (1.465 žrtava umrlo je 1992. a 203 žrtve u drugim periodima).

Spisak nije potpun, pošto se ta vrsta presude donosi samo na zahtev člana porodice nestalog lica. Ovakvi zahtevi mogu se podneti pred svakim opštinskim sudom u Bosni i Hercegovini ukoliko podnosilac zahteva ima prijavljeno boravište na teritoriji te opštine.

Baza podataka sudskih odluka koja se koristi u ovom Izveštaju datirana je na 13. mart 2001. godine.

3. Žrtve iz AOK: apsolutni brojevi i osnovna distribucija

3.1. Apsolutni brojevi

Koristeći tri izvora pomenuta u Drugom delu, ustanovili smo sledeće ukupne brojeve žrtava[8] koje su ubijene ili su nestale u AOK tokom 1992:

- MKCR: 2.147, od kojih je 1.728 identifikovano u popisu stanovništva iz 1991,
- SO: 1.465, od kojih je 1,209 identifikovano u popisu stanovništva iz 1991,
- EKSH: 1.556, od kojih je 896 identifikovano u popisu stanovništva iz 1991.

Ukupan broj lica navedenih u sva tri izvora iznosi 5.168, od kojih se 3.833 podudara s popisom iz 1991. Poređenjem s popisom potvrđen je identitet 3.833 žrtve. U nastavku ovog dela Izveštaja analiziraćemo samo one žrtve koje smo pronašli i na popisu stanovnika, a ne sve žrtve navedene u sva tri izvora. Ima mnogo objašnjenja za to zašto neka lica navedena u bazama podataka nisu navedena u popisu iz 1991. Pre svega, imena koja se pominju u bazi podataka možda su pogrešno napisana, ili su imena ili datumi rođenja nepotpuni ili netačni. Kako bismo garantovali pouzdanost analize, a naročito kako bismo izbegli da se žrtve iz različitih baza podataka javljaju dvaput, odlučili smo da se pouzdamo samo u podatke koji se tiču lica navedenih u popisu iz 1991.

[7] Prvobitno su se u ovoj bazi podataka nalazila 1.672 dosjea. Utvrđena su četiri slučaja u kojima se isto ime ponavljalo na dva mesta, pa su ta imena precrtana, čime je ukupni broj sveden na 1,668 lica.
[8] Svi ukupni brojevi koji se pominju u ovom delu Izveštaja ni na jednom mestu ne sadrže nepodudarne podatke, to jest lica koja su na spiskovima navedena kao mrtva a koja se ipak pojavljuju na biračkim

Ukupni broj od 3.833 imena dolazi iz tri izvora, koja jesu nezavisna jedan od drugog, ali se i preklapaju. Lice koje je MKCK-u prijavljeno kao nestalo kasnije je možda identifikovano prilikom ekshumacije, a možda je pred nekim opštinskim sudom podnet zahtev da neko bude proglašen mrtvim. Da bismo isključili mogućnost da isto lice računamo dvaput, sa spiska smo izbrisali sva imena koja se javljaju dvaput i tako došli do ukupnog broja od **3.071 žrtve** (u razmatranje smo uzeli samo lica identifikovana u popisu iz 1991. godine, vidi Grafikon 1, dole):

Izvori su se preklapali na sledeći način:

- MKCK i SO: 423 lica
- MKCK i EKSH: 79
- SO i EKSH: 182
- MKCK, SO i EKSH: 39

Ukupni broj žrtava u AOK (3.071) potiče iz sva tri izvora i provereno je da na njemu nema imena koja se javljaju dvaput. Međutim, s razlogom možemo pretpostaviti da je pravi broj žrtava ubijenih 1992. godine u AOK veći od ovog, s obzirom na to da neki ljudi, naročito u slučajevima u kojima su ubijene čitave porodice, možda uopšte i nisu prijavljeni kao nestali, da možda niko nije podneo zahtev da se proglase mrtvim i da njihovo telo možda nije ekshumirano i identifikovano, naročito ukoliko nema članova bliže porodice koji bi mogli da identifikuju telo.

Kako bismo se što više približili stvarnim razmerama gubitka stanovništva, primenili smo takozvanu tehniku obuhvatanja i ponovnog obuhvatanja[9] kako bismo, po zakonu verovatnoće, procenili broj žrtava u AOK (Bishop, Fienberg and Holland, 1975). Zahvaljujući ovom metodu moguće je proceniti i broj evidentiranih i broj neevidentiranih slučajeva (to jest, nestale i ubijene) uz korišćenje nekoliko kvazinezavisnih izvora. Smatrali smo da je Spisak nestalih lica koje je sačinio MKCK najsistematičniji i najširi od sva tri izvora koja su nam bila na raspolaganju. U ovom slučaju, varijanca za procenu datu metodom obuhvatanja i ponovnog obuhvatanja broja žrtava u AOK može se dobiti onako kako to predlažu Bishop, Fienberg i Holland (1975; str. 241, jednačina. 6.4-20). Sve relevantne formule nalaze se u Dodatku iz ovaj Izveštaj.

---

spiskovima 1997. i 1998. Na spisku MKCK našao se 91 takav slučaj (5%), na Bazi podataka o ekshumacijama 24 (2,6%), a na Bazi podataka sudskih odluka 48 (3,8%).

[9] Ovaj metod razvijen je četrdesetih godina XX veka za procenu veličine populacija u životinjskom svetu. Posle toga često je primenjivan za procenjivanje procesa koji se teško mogu meriti, na primer, za raširenost upotrebe droge, infekciju HIV-om ili prostituciju. Primeri publikacija u kojima se primenjuje metod obuhvatanja i ponovnog obuhvatanja nalaze se u: *Political Killings in Kosova/Kosovo. March-June 1999* (*Politička ubistva na Kosovi/Kosovu, od marta do juna 1999*; detalji u Dodatku).

Grafikon 1. Izvori za potvrđene žrtve u AOK

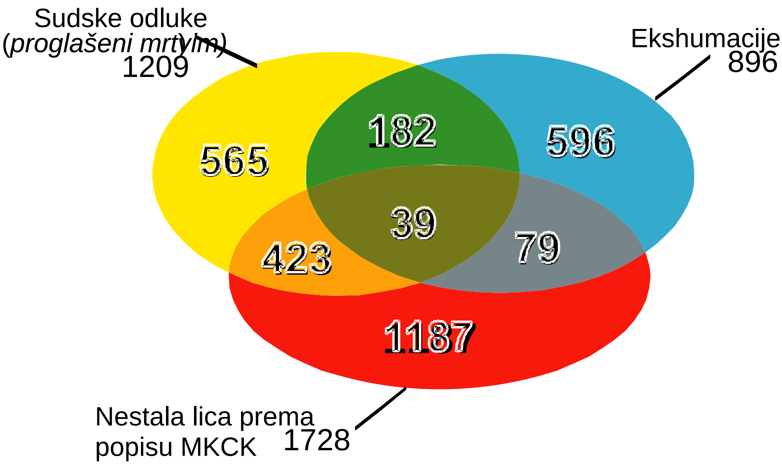

Kao rezultat primene metode obuhvatanja i ponovnog obuhvatanja dobijamo procenu pravog broja ljudi ubijenih u AOK tokom 1992. godine: 6.018 žrtava, pri čemu interval pouzdanosti od 95% pokriva od 5.663 do 6.372 lica. Naš uzorak od 3.071 identifikovane žrtve čini oko 51% ukupnog broja, procenjenog prema zakonu verovatnoće.

3.2. Etnička pripadnost, starosna dob, pol i opština na kojoj je prijavljen boravak žrtve (Svi izvori zajedno)

Ukupan broj stanovnika koji je AOK imala 1991. godine, računato prema opštinama koje su postojale pre rata,[10] iznosio je 976.480, od čega su 488.820 bili muškarci a 487.660 žene. To je ukupan broj stanovnika koji je mogao da nestane i bude ubijen od strane počinilaca zločina, u ovom slučaju bosanskih Srba.

[10] Tu spadaju sledeće opštine: Banja Luka, Bihać, Bosanska Dubica, Bosanska Gradiška, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bosanski Petrovac, Čelinac, Donji Vakuf, Jajce, Ključ, Kotor Varoš, Mrkonjić Grad, Prijedor, Prnjavor, Sanski Most, Skender Vakuf, Šipovo i Teslić. Prema podeli na opštine koja je važila pre rata dobija se veći ukupni broj stanovnika nego prema podeli posle potpisivanja Dejtonskog sporazuma, i to zbog daleko manjeg broja isključenih dosijea, a naročito je irelevantna podela mesta boravka koja važi između Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine.

U ovom delu Izveštaja ćemo, polazeći od mesta boravka na kojima su žrtve bile prijavljene 1991. godine, analizirati sve one žrtve koje su 1991. živele u opštinama AOK. Ako dovedemo u vezu broj žrtava koje potiču iz AOK i broj stanovnika AOK iz 1991, dobićemo meru za opasnost od ubijanja ili nestajanja kojoj je stanovništvo AOK bilo izloženo 1991. godine. Moramo da naglasimo da ukupan broj žrtava **iz AOK** i ukupan broj žrtava **u AOK** nije jedno te isto. U delu 3.1 navodimo podatak da je u AOK identifikovano ukupno 3.071 ubijenih ili nestalih, dok ćemo u ovom delu analizirati ukupan broj od 3.010 žrtava koje su 1991. živele u AOK i koje su umrle ili nestale u AOK.

Tabela 1. Žrtve u Srpskoj autonomnoj oblasti Krajina tokom 1992. godine

Tip statistike	Broj	Smrtni slučajevi na 100.000 stanovnika prema popisu iz 1991*
1991, popis stanovništva	976.48	-
1992, ukupni broj mrtvih	3.01	308,25
1992, broj umrlih nesrba	2.983	600,38
1992, broj umrle dece (0–18 godina)	202	73,13
1992, broj umrlih staraca (iznad 65 godina)	150	212,13
1992, broj umrlih žena	161	33,01
1992, broj mrtvih u 4 najžešće pogođene opštine	2.614	1059,45

* Referentno stanovištvo uvek se podudara s kategorijama mrtvih i jednako je ukupnom broju ili podgrupi stanovništva iste etničke pripadnosti, starosne dobi, pola i s istim mestom boravka.

U Tabeli 1 dat je pregled glavnih zaključaka iznetih u ovom delu Izveštaja. Ukupni broj mrtvih iznosi 3.010, i u pitanju su isključivo civili. Relativno gledano, to jest, gledano u odnosu na referentno stanovništvo, taj ukupni broj iznosi oko 308 smrtnih slučajeva na 100.000 stanovnika AOK tokom 1991. Treba imati u vidu da je, prema poslednjim predratnim podacima za Bosnu i Hercegovinu (1991), ukupna stopa smrtnosti iznosila 720 na 100.000 stanovnika.[11] Stopa smrtnosti civila kao posledica rata u AOK tokom 1992, to jest broj mrtvih veći nego što bi to bio u mirnodopskim okolnostima, iznosi čitavih 42,81% nivoa utvrđenog za 1991. godinu. Upadljivo je to da broj nesrpskih žrtava iznosi 2.983, što čini 99,10% svih umrlih civila u ovom periodu. Stopa smrtnosti nesrba, to jest oko 600 smrtnih slučajeva na 100.000 stanovnika, odgovara stopi od 83,39% stope utvrđene za celu Bosnu pre rata 1991.

[11] *Statistički Godišnjak Republike Bosne i Hercegovine*, 1992, Državni Zavod za Statistiku, Sarajevo, svibanj 1994, str. 42.

Grupe stanovništva koja su inače najzaštićenije, a to su deca, starci i žene, često su se nalazile na našim spiskovima mrtvih. Broj dece u starosnoj grupi od novorođenčadi do 18 godina koja su 1992. umrla pod okolnostima vezanim za ratni sukob iznosi 202 (u poređenju s prosečnim brojem od 73 na 100.000 stanovnika za tu starosnu grupu). Ti životi predstavljaju najdrastičniji gubitak, gubitak koji se ni na koji način ne može nadoknaditi. Broj žena ubijenih ili nestalih tokom 1992. iznosi 161, što je oko 33 na svakih 100.000 žena koje su 1991. živele u AOK. Starci koji su umrli tokom 1992. godine pojavljuju se na našim spiskovima još češće nego deca i žene. Ukupno je u grupi ljudi starijih od 65 godina bilo 150 smrtnih slučajeva, a u grupi starijih od 61 bila su 272 smrtna slučaja za AOK tokom 1992. godine (odgovarajuća stopa smrtnosti iznosi 212 odnosno 249 smrtnih slučajeva na 100.000 stanovnika dotičnih grupa, prema popisu). Stopa smrtnosti za starce ukazuje na to da je u ovoj starosnoj grupi smrt bila veoma česta pojava, što se može objasniti manjom prostornom pokretljivošću starih ljudi, koji ne mogu brzo da se udalje iz područja zahvaćenog ratnim sukobom.

Godine 1991. otprilike 2.614 žrtava (86,80% svih žrtava) imalo je mesto boravka u jednoj od svega četiri opštine: Ključ, Kotor Varoš, Prijedor i Sanski Most. Te godine je u svakoj od pomenutih opština bilo na stotine i hiljade smrtnih slučajeva, od 207 u Kotor-Varoši do 1.747 u Prijedoru. Stopa smrtnosti izračunata za sve četiri opštine zajedno iznosi oko 1.060 smrtnih slučajeva na 100.000 stanovnika s popisa, što je daleko više od stope smrtnosti utvrđene u Bosni i Hercegovini 1991. godine (147,15%).

U nastavku Izveštaja podrobnije ćemo objasniti osnovnu distribuciju žrtava. Na Tabeli 2 prikazana je etnička pripadnost žrtava, na Tabeli 3 žrtve su grupisane prema starosnoj dobi, a na Tabeli 4 prema mestu boravka 1991. Treba imati u vidu da su sve žrtve navedene u ovom delu Izveštaja umrle ili nestale u AOK, kao i da je u većini slučajeva opština koja im je 1991. bila mesto boravka ujedno bila i opština na čijoj su teritoriji umrli 1992. godine.

Tabela 2. Etnička pripadnost žrtava iz AOK

Etnička pripadnost	Ukupno 1991	Umrli 1992	Smrtnih slučajeva na 100.000 stanovnika prema popisu 1991
Muslimana	323.07	2.80	867,2
% u svim etn. grupama	33,0	93,0	
Hrvata	95.30	91	95,4
% u svim etn. grupama	9,76	3,02	
Drugih	78.46	90	114,7
% u svim etn. grupama	8,04	2,99	
Ukupno nesrba	496.85	2.98	600,3
% u svim etn. grupama	50,8	99,1	
Srba	479.62	27	5,63
% u svim etn. grupama	49,1	0,90	
Ukupno iz svih etn. grupa	976.48	3.01	308,2
% u svim etn. grupama	100,0	100,0	

Napomena: Referentno stanovništvo je dato prema etničkoj pripadnosti

Na Tabeli 2 vidi se da je većina žrtava pripadala etničkoj grupi Muslimana (2.802, oko 93% svih žrtava). Hrvati, Jugosloveni i druge etničke grupe ređe su prijavljivane kao žrtve (181, oko 6%). Stopa smrtnosti među Muslimanima (867) premašuje opštu stopu smrtnosti u Bosni i Hercegovini 1991. godine (720), odnos dveju rata iznosio je 120,46%. Za Hrvate i druge stopa je bila niža, i iznosila je 95 odnosno 115 smrtnih slučajeva na 100.000 stanovnika relevantne grupe (oni su činili 13,26 odnosno 15,93% opšte stope smrtnosti u BiH 1991. godine).

Grafikon 2. Smrtni slučajevi u AOK, prema etničkoj pripadnosti i starosnoj dobi. Stopa smrtnosti na 100.000 stanovnika AOK prema popisu

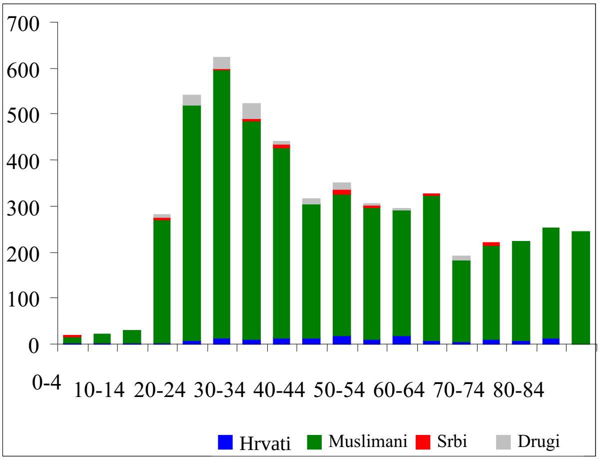

Grafikon 3. Smrtni slučajevi u AOK, prema etničkoj pripadnosti i starosnoj dobi. Stopa smrtnosti na 100.000 stanovnika AOK prema popisu

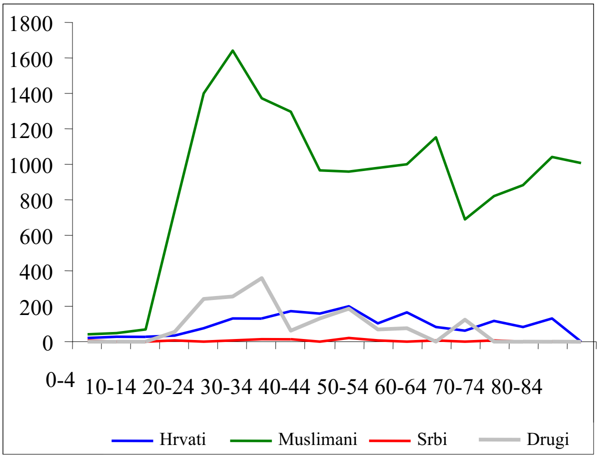

Na grafikonima 2 i 3 prikazane su starosne grupe žrtava, pri čemu se na Grafikonu 2 vidi opšta starosna matrica za stopu smrtnosti (starosne grupe od po pet godina) i etnički sastav za čitavu AOK. Na tom grafikonu sve etničke grupe prikazane su zajedno. Na Grafikonu 3 prikazana je stopa smrtnosti prema starosnim grupama, ali za svaku etničku grupu posebno. Ova dva prikaza razlikuju se po referentnom stanovništvu koje se koristi u obračunavanju stopa. Na Grafikonu 1 kao referentni okvir koristi se uvek ukupno stanovništvo u AOK 1991, dok je na Grafikonu 2 stanovništvo razvrstano prema etničkoj pripadnosti. To znači da je stopa smrtnosti među Muslimanima dovedena u vezu s brojem Muslimana 1991, stopa smrtnosti među Srbima s brojem Srba 1991. godine, i tako dalje.

Na osnovu Grafikona 2 možemo da razlučimo četiri klase u stopama smrtnosti:

(a) stopa smrtnosti među decom i omladinom: relativno niska, naročito za starosnu grupu od 0 do 14 godina, upadljivo viša za grupu od 15 do 19 godina (oko 280 mrtvih na 100.000), ali je broj izgubljenih godina[12] u ovoj podgrupi izuzetno velik;

(b) stopa smrtnosti među mladim odraslim: očigledno najviša u čitavoj populaciji; u ovu klasu spadaju starosne grupe od 20 do 44 godine, pri čemu je stopa smrtnosti najviša u grupi od 25 do 29 godina (oko 622 smrtna slučaja na 100.000);

(c) stopa smrtnosti među starijim odraslim: stopa smrti među starijim odraslim, od 45 do 54 godine, jeste druga po visini u čitavoj populaciji i iznosi nešto više od 300 smrtnih slučaja na 100.000, a upadljivo je i da su razlike u stopama manje;

(d) stopa smrtnosti među starima: stopa smrtnosti za ljude iznad 65 godina starosti iznosi oko 200 do 250 na 100.000, to je treća stopa po visini i treba je smatrati relativno visokom.

Etnički sastav grupa sačinjenih po stopi smrtnosti za određenu starosnu dob (Grafikon 2) podudara se s matricom prikazanom u Tabeli 2, što znači da su žrtve među Muslimanima najčešće u poređenju sa svim drugim etničkim grupama i da su žrtve među nesrbima ubedljivo najbrojnije.

Na Grafikonu 3 prikazan je starosni profil za svaku etničku grupu posebno. Ta etnički specifična matrica jasno odražava opštu matricu koja je već pomenuta za sve grupe zajedno. Treba imati u

---

[12] Oni koji umru mladi mogli su živeti duže, na primer, onoliko koliko živi i celo stanovništvo. Životni vek stanovništva izražava se kvantitativno kao verovatni, očekivani životni vek prilikom rođenja, što je pojam odavno poznat u demografiji i u drugim društvenim naukama. Razlika između starosti koju je neko dostigao

vidu da je za Muslimane stopa smrtnosti izuzetno visoka, da je za skoro sve starosne grupe, počev od grupe od 20 do 24 pa nadalje, stopa smrtnosti kod Muslimana viša od 720 smrtna slučaja na 100.000 (što je 1991. godine bila opšta stopa smrtnosti u Bosni i Hercegovini). Najviša stopa, dobijena za starosnu grupu od 25 do 29 godina (oko 1.640 smrtnih slučajeva na 100.000), više je nego dvostruko veća od opšte stope za Bosnu 1991. godine (konkretno, ona iznosi 227,81%). Druga i treća stopa po visini, naime, za starosnu grupu od 20 do 24 i od 30 do 34, iznose 1.397 odnosno 1.370 smrtna slučaja na 100.000 i predstavlja 194,05% odnosno 190,28% stope za celu BiH 1991. godine.

Konačno, treba reći i da se maločas pomenuti obrazac smrtnosti za pojedine starosne grupe dramatično razlikuje od obrasca smrtnosti za starosne grupe koje u tom trenutku žive u mirnodopskim prilikama. U takvim prilikama, naime, većina smrtnih slučajeva posledica je starosti. Porast stope smrtnosti vezan za starenje razvija se eksponencijalno, i to od starosne grupe od 40 do 44 godine pa sve do najviše dostignute starosne dobi (oko 124 godine). Dosta visoki brojevi mogu se primetiti i kod dece i u starosnoj dobi od 20 do 24 godine (takozvani skok zbog udesa). Podaci koje smo naveli za AOK odudaraju od poznatog obrasca i svedoče o tome koliko je ovaj gubitak stanovništva neuobičajeno visok.

u trenutku smrti i očekivanog životnog veka jesu izgubljene godine života. Što neko ranije umre, to je ta razlika veća, pa je veći i broj izgubljenih godina.

Tabela 3. Starosna dob žrtava[13]

Godine	Smrtni slučajevi 92 Broj	Smrtni slučajevi 92 Procenat	Ukupno 1991	Smrtnih slučajeva na 100.000 prema popisu iz 1991
0-4	11	0,37	59.022	18,64
5-9	15	0,50	74.260	20,20
10-14	22	0,73	77.408	28,42
15-19	232	7,71	82.791	280,22
20-24	441	14,65	81.717	539,67
25-29	501	16,64	80.499	622,37
30-34	403	13,39	77.018	523,25
35-39	337	11,20	76.553	440,22
40-44	201	6,68	63.461	316,73
45-49	158	5,25	45.298	348,80
50-54	177	5,88	58.012	305,11
55-59	169	5,61	57.414	294,35
60-64	157	5,22	48.014	326,99
65-69	58	1,93	30.484	190,26
70-74	37	1,23	16.846	219,64
75-79	26	0,86	11.715	221,94
80-84	19	0,63	7.571	250,96
85+	10	0,33	4.097	244,08
Unknown	36	1,20	24.300	148,15
Total	3.010	100,00	976.480	308,25

Poslednja tabela o kojoj će biti govora u ovom delu Izveštaja jeste Tabela 4. Kao što smo već pomenuli, na njoj se navode mesta boravka žrtava stradalih u AOK 1992. U četiri opštine vidimo upadljive podatke: 1.747 smrtna slučaja u Prijedoru, 377 u Ključu, 283 u Sanskom Mostu i 207 u Kotor-Varoši. Kad ove podatke uporedimo s opštom stopom smrtnosti u Bosni i Hercegovini 1991. godine, dobijamo sledeće podatke: Prijedor 215,87%, Ključ 140,31%, Sanski Most 65,25% i Kotor Varoš 78,18%. Treba imati u vidu da su te stope visoke i za druge opštine. Samo četiri od 19 opština imaju stopu smrtnosti ispod 10, sedam opština imaju stopu smrtnosti više od 10 a nižu od 100, a osam opština ima stopu smrtnosti višu od 100 smrtnih slučajeva na 100.000 stanovnika.

[13] Od ukupnog broja stanovnika AOK prema popisu iz 1991. godine (976.480), za oko 24.300 lica nije bio naveden datum rođenja, ili je bio naveden samo delimično, ili je bio naveden netačno. Ta lica morali smo da zanemarimo prilikom analize po starosnim grupama. Među žrtvama bilo je oko 36 lica čija je starost bila nepoznata.

Tabela 4. Žrtve u AOK prema opštini boravka, 1991. godine

Opština		Ukupno 1991	Smrtnih slučajeva	Smrtnih slučajeva na 100.000 stanovnika prema popisu iz 1991
Banja Luka	Broj	195.12	16	8,20
	% u RISK92	20,0	0,5	
Bihać	Broj	70.60	134	189,78
	% u RISK92	7,2	4,5	
Bos Dubica	Broj	31.53	3	9,51
	% u RISK92	3,2	0,1	
Bos Gradiška	Broj	59.90	10	16,69
	% u RISK92	6,1	0,3	
Bos Krupa	Broj	58.22	31	53,24
	% u RISK92	6,0	1,0	
Bos Novi	Broj	41.60	63	151,41
	% u RISK92	4,3	2,1	
Bos Petrovac	Broj	15.58	20	128,32
	% u RISK92	1,6	0,7	
Čelinac	Broj	18.66	7	37,50
	% u RISK92	1,9	0,2	
Donji Vakuf	Broj	24.53	28	114,13
	% u RISK92	2,5	0,9	
Jajce	Broj	44.97	29	64,48
	% u RISK92	4,6	1,0	
Ključ	Broj	37.31	377	1.010,26
	% u RISK92	3,8	12,5	
Kotor Varoš	Broj	36.77	207	562,90
	% u RISK92	3,8	6,9	
Mrkonjić Grad	Broj	27.33	4	14,63
	% u RISK92	2,8	0,1	
Prijedor	Broj	112.40	1.74	1.554,23
	% u RISK92	11,5	58,0	
Prnjavor	Broj	46.99	1	2,13
	% u RISK92	4,8	0,0	
Sanski Most	Broj	60.23	283	469,80
	% u RISK92	6,2	9,4	
Skender Vakuf	Broj	19.34	4	20,68
	% u RISK92	2,0	0,1	
Šipovo	Broj	15.53	1	6,44
	% u RISK92	1,6	0,0	
Teslić	Broj	59.76	45	75,29
	% u RISK92	6,1	1,5	
Total	Broj	976.48	3.01	308,25
	% u RISK92	100	100	

4. Mesto i vreme najvećih incidenata u AOK

U ovom delu Izveštaja najveći incidenti koji su se odigrali u AOK predstavljeni su s dva aspekta: dat je geografski pregled masovnih grobnica i mesta na kojima su ljudi nestali tokom rata, a uz to je sačinjena i analiza vremena smrti ili nestanka u AOK tokom 1992. Podaci koji se navode u ovom delu Izveštaja potiču iz istih izvora: Spiska nestalih lica koji je sačinio MKCK (4. izdanje, 1998), kao i Baze podataka o ekshumacijama (BPE) i Baze podataka o sudskim odlukama (BPSO) koju je sačinio Nicolas Sébire (2001; verzija će biti dostupna 1. maja 2001).

4.1 Geografska rasprostranjenost mesta na kojima je došlo do smrti ili nestanka u AOK tokom 1992. godine

U ovom delu Izveštaja ćemo putem geografskih karata prikazati mesta u AOK na kojima su ljudi ubijeni ili su nestali tokom 1992. godine. Kod ubijenih lica čiji su posmrtni ostaci ekshumirani mogli smo jedino da navedemo mesto na kom se grob nalazi, a ono se može razlikovati od mesta smrti. To znači da se mesto groba može uzeti samo kao približno u odnosu na mesto na kom su počinjeni zločini i zverstva. U slučaju nestalih može se navesti mesto nestanka (to jest mesto na kom je dotično lice poslednji put viđeno). Celovita slika može se steći poređenjem mapa s mestima ekshumacije i mapa na kojima su naznačena mesta nestanka.

Tabela 4. Približne lokacije s većim brojem leševa u zapadnoj AOK

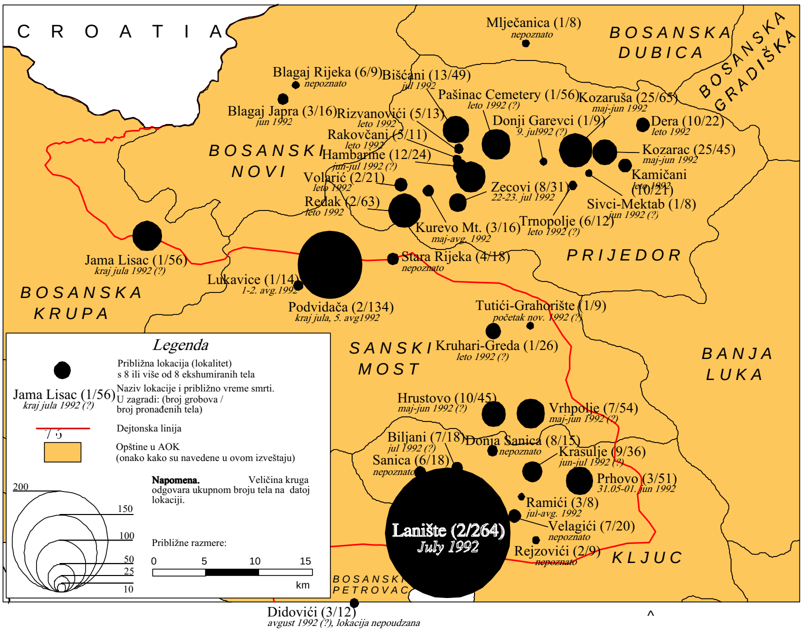

Table 4. Žrtve ekshumirane u AOK 1992, po opštinama i lokacijama

Lok. br.	Opština	Lokalitet	Grobova	Tela	Približno vreme
1	Bosanski Novi	Blagaj Japra	3	16	jun 1992
2	Bosanski Novi	Blagaj Rijeka	6	9	(?)
3	Bosanski Petrovac	Didovići	3	12	avgust 1992 (?)
4	Ključ	Prhovo	3	51	1. jun 1992
5	Ključ	Biljani	7	18	jul 1992 (?)
6	Ključ	Krasulje	9	36	jun-jul 1992 (?)
7	Ključ	Donja Sanica	8	15	(?)
8	Ključ	Lanište	2	264	jul 1992
9	Ključ	Ramići	3	8	jul-avg. 1992
10	Ključ	Rejzovići	2	9	(?)
11	Ključ	Sanica	6	18	(?)
12	Ključ	Velagići	7	20	(?)
13	Kotor Varoš	Han, Hanifići	1	8	12-14. avg. 1992
14	Krupa na Uni (Bos. Krupa)	Jama Lisac	1	56	kraj jula 1992 (?)
15	Prijedor	Čarakovo	27	57	23-26. jul 1992
16	Prijedor	Bišćani	13	49	jul 1992
17	Prijedor	Dera	10	22	leto 1992
18	Prijedor	Garevci	1	9	9. jul 1992 (?)
19	Prijedor	Hambarine	12	24	jun-jul 1992 (?)
20	Prijedor	Kamičani	10	21	leto 1992
21	Prijedor	Kozarac	25	45	maj-jun 1992
22	Prijedor	Kozaruša	25	65	maj-jun 1992
23	Prijedor	Kurevo Mt.	3	16	maj-avg. 1992
24	Prijedor / Bos. Dubica	Mlječanica	1	8	(?)
25	Prijedor	Pašinac	1	56	leto 1992 (?)
26	Prijedor	Rakovčani	5	11	leto 1992 (?)
27	Prijedor	Redak	1	63	leto 1992 (?)
28	Prijedor	Rizvanovići	5	13	(?)
29	Prijedor	Sivci-Mektab	1	8	jun 1992 (?)
30	Prijedor	Trnopolje	6	12	leto 1992 (?)
31	Prijedor	Volarić	2	21	leto 1992 (?)
32	Prijedor	Zecovi	8	31	22-23. jul 1992
33	Sanski Most	Podvidača	2	134	kraj jula, 5. avg. 1992
34	Sanski Most	Greda - Kruhari	1	26	leto 1992 (?)
35	Sanski Most	Stara Rijeka	2	7	(?)
36	Sanski Most	Groblje Grahorište-brdo Tutićil		9	početak nov. 1992
37	Sanski Most	Hrustovo	10	45	maj-jun 1992
39	Sanski Most	Lukavice	1	14	1-2. avg. 1992
40	Sanski Most	Stari Majdan-Stara Rijeka	2	11	(?)
41	Sanski Most	Vrhpolje	7	54	maj-jun 1992
42	Teslić	Bebe	1	27	(?)
43	Teslić	Kruševlje-Stenjak	1	9	početak juna 1992

Da bi prikaz bio što jasniji, ograničili smo se samo na lokalitete s osam ili više tela i mesta na kojima je prijavljen nestanak osam ili više lica. Termin "lokalitet" koristimo za grad, selo ili zaselak u kom je pronađeno više grobova, neretko i pojedinačnih, ali koje mi prikazujemo zbirno

kao jednu lokaciju. Mape br. 4 i 5 sačinjene su za konkretna manja područja u okviru AOK, a zajedno s tabelama br. 4, 5 i 6 one daju pregled konkretnih lokacija i vremena zločina u AOK, kao i predstavu o razmerama manjih zločina (to jest, ukupni broj tela pronađenih u pojedinačnim grobovima). Analiza je izvršena na osnovu podataka o 1.566 ekshumiranih tela koji se nalaze u BPE i BPSO i podataka o 2.147 ljudi koje se nalaze na Spisku lica nestalih u AOK tokom 1992. koji je sačinio MKCK.

Mesta na kojima se nalaze grobovi naznačena su na Grafikonu 4. Na njemu su prikazani grobovi s osam ili više tela, a broj tela iz tih grobova naveden je za lokalitete u Zapadnoj AOK. Podaci korišćeni za sastavljanje ove mape navedeni su u Tabeli 4, na kojoj su dati ime lokaliteta, opština, broj grobova i tela i približni datum smrti lica koja su sahranjena na tim mestima. Ti se podaci mogu predstaviti na različite načine, u zavisnosti od pouzdanosti informacije o datumu smrti. Ukoliko se zna da je više od 50% žrtava umrlo u određenom periodu, taj je period naznačen (na primer, *jun 1992* ili *31. 05 – 2. 06. 1992*). Ukoliko takvih slučajeva ima između 10% i 50% a za većinu ostalih lica se ne zna datum smrti, posle datuma stavljan je znak pitanja (na primer, *jun/jul 1992 (?)*). Kod napomene "*različiti periodi*" datumi nisu mogli jasno da se utvrde u većini slučajeva, dok je kod oznake "*nepoznato*" imamo više od 90% slučajeva u kojima je datum smrti nepoznat.

Jasno je da je većina žrtava ekshumirana u opštinama Prijedor, Ključ i Sanski Most. Međutim, treba imati u vidu i da je, na primer, u Prijedoru bilo svega nekoliko masovnih grobnica, a da je većina žrtava sahranjena zasebno, pa da se stoga može pretpostaviti da su žrtve ubijene u različitim incidentima. Dobar primer za to su gradovi Kozarac i Kozaruša, u kojima je 45 odnosno 65 lica pronađeno u više manjih grobova (njih 25). S druge strane, masovne grobnice poput one u Laništu (Ključ), Hrastovoj Glavici – Podvidači (Sanski Most), Retku (Prijedor) i Jami Lisac (Bosanska Krupa) svedoče o tome da je na tim područjima došlo do masovnog ubijanja.

Tabela 5. Lica nestala u AOK tokom 1992, prema opštini u kojoj su nestali

Opština	Broj nestalih	Procenat
PRIJEDOR	1.229	57,24%
KOTOR VAROŠ	224	10,43%
BIHAĆ	200	9,32%
SANSKI MOST	113	5,26%
SKENDER VAKUF	69	3,21%
KLJUČ	69	3,21%
JAJCE	58	2,70%
TESLIĆ	38	1,77%
BOS. NOVI	37	1,72%
DONJI VAKUF	30	1,40%
BOS. KRUPA	20	0,93%
BOS. GRADIŠKA	17	0,79%
BANJA LUKA	17	0,79%
MRKONJIĆ GRAD	7	0,33%
BOS. DUBICA	7	0,33%
BOS. PETROVAC	5	0,23%
ČELINAC	4	0,19%
ŠIPOVO	2	0,09%
PRNJAVOR	1	0,05%

Kao dopunu sačinili smo još pet mapa, s naznačenim mestima na kojima su nestali ljudi u AOK. Ukupan broj lica koja su nestala u svim opštinama i na svim lokalitetima prikazan je na Tabeli 5 i Tabeli 6. Obrazac nestajanja prema mestu (u slučajevima u kojima je nestalo osam ili više lica) prikazan je na Grafikonu 5A. Na grafikonima od 5B do 5E prikazane su razmere takvih događaja za Prijedor, severozapadnu AOK, jugoistočnu AOK, Sanski Most s Ključem i za severnu AOK. Lokaliteti na kojima su ljudi nestajali navode se po imenu i približnom datumu nestanka. I ovde su jasno naznačeni slučajevi u kojima se za više od 50% žrtava zna datum ili period nestanka (na primer, *leto 1992* ili *1. jun 1992*). Ukoliko u ubedljivoj većini slučajeva nije poznat datum, stavili smo oznaku "*različiti periodi*".

Tabela 6. Lica nestala u AOK tokom 1992, prema lokalitetu i datumu

Lok. br.	Opština	Lokalitet (>7 nestalih)	Broj nestalih	Približan datum
1	BANJA LUKA	BANJA LUKA	16	leto 1992
2	BIHAĆ	ŠTRBACKI BUK	16	11-12. jun 1992
3	BIHAĆ	ĆUKOVI	10	11-12. jun 1992
4	BIHAĆ	BIHAĆ	25	leto 1992
5	BIHAĆ	GOLUBIĆ	17	11-12. sept.1992
6	BIHAĆ	GRABEZ	20	uglavnom sept.-nov.1992
7	BIHAĆ	ORAŠAC	75	10-15. jun 1992
8	BIHAĆ	RIPAČ	13	leto 1992
9	BOS. NOVI	BOSANSKI NOVI	22	leto 1992
10	DONJI VAKUF	DONJI VAKUF	16	leto 1992
11	JAJCE	JAJCE	27	jesen 1992
12	JAJCE	JEZERO	9	31.05-4. jun 1992
13	JAJCE	VRBICA	9	sept.-okt. 1992
14	KLJUČ	BILJANI	11	10. jul 1992
15	KLJUČ	DONJI BILJANI	12	10. jul 1992
16	KOTOR VAROŠ	DABOVCI	10	26.jul - 16. avg.1992
17	KOTOR VAROŠ	GRABOVICA	13	2-3. nov. 1992
18	KOTOR VAROŠ	KOTOR VAROŠ	26	leto 1992
19	KOTOR VAROŠ	VECIĆI	22	3.
20	KOTOR VAROŠ	VRBANJCI	20	25-27. jun 1992
21	PRIJEDOR	KOZARA MT.	18	maj-jun 1992
22	PRIJEDOR	BABIĆI	9	24-27. maj1992
23	PRIJEDOR	BIŠĆANI	55	uglavnom 19-30. jul 1992
24	PRIJEDOR	BRĐANI	12	26-30. maj 1992
25	PRIJEDOR	ČARAKOVO	12	uglavnom 23-28. jul 1992
26	PRIJEDOR	DONJI GAREVCI	8	maj-avgust 1992
27	PRIJEDOR	GOMJENICA	8	jun-jul 1992
28	PRIJEDOR	HAMBARINE	65	uglavnom 17-27. jul 1992
29	PRIJEDOR	KAMIČANI	62	24. maj - 20. jun 1992
30	PRIJEDOR	KEVLJANI	15	maj-jun 1992
31	PRIJEDOR	KOZARAC	17	20-30. maj 1992
32	PRIJEDOR	KOZARUŠA	41	24-30. maj 1992
33	PRIJEDOR	KUREVO MT.	14	20-30. jul 1992
34	PRIJEDOR	LJUBIJA	27	jun-jul 1992
35	PRIJEDOR	OMARSKA	47	maj-avgust 1992
36	PRIJEDOR	PRIJEDOR	19	leto 1992, uklj. 30-31. maj 1992
37	PRIJEDOR	RAKOVČANI	10	20-30. jul 1992
39	PRIJEDOR	RIZVANOVIĆI	50	19-27.07.1992
40	PRIJEDOR	TRNOPOLJE	63	maj-avgust 1992
41	PRIJEDOR	ZECOVI	35	20-27. jul 1992
42	SANSKI MOST	HRUSTOVO	29	29. maj - 1. jun 1992
43	SANSKI MOST	SANSKI MOST	34	leto 1992
44	SANSKI MOST	VRHPOLJE	22	30. maj - 3. jun 1992
45	SKENDER VAKUF	VLAŠIĆ MT.	58	21. avg.1992
46	TESLIĆ	TESLIĆ	12	leto 1992

Grafikon 5A. Lica nestala u AOK tokom 1992, prema mestu nestanka

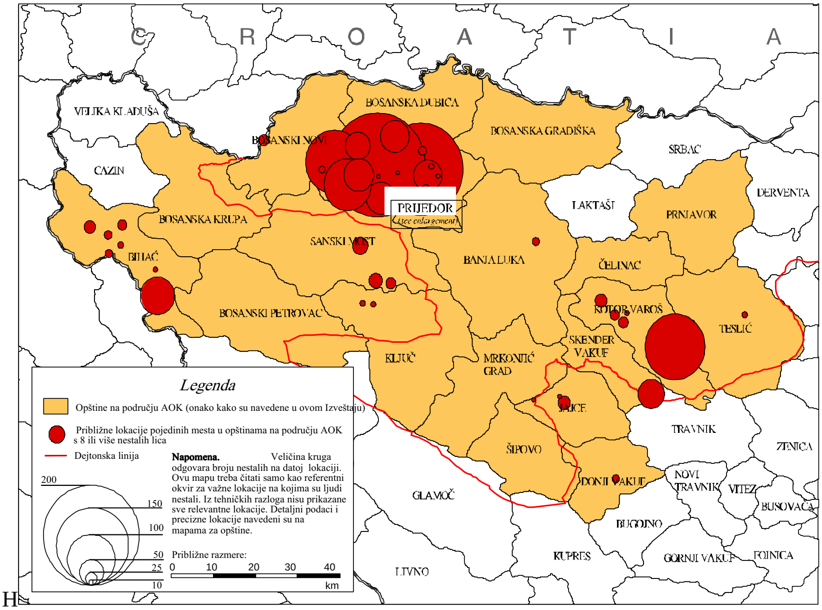

Grafikon 5B. Lica nestala tokom 1992. u Prijedoru, prema mestu nestanka

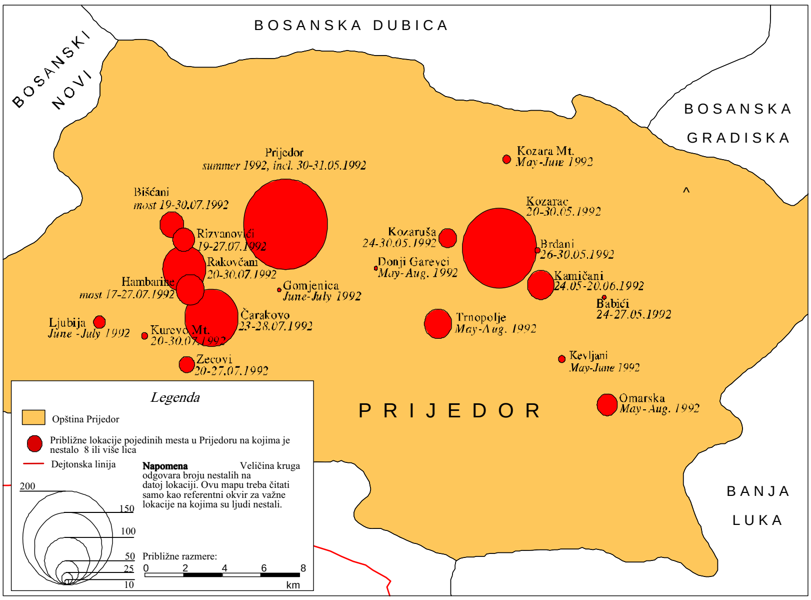

Grafikon 5C. Lica nestala tokom 1992. u severozapadnoj AOK, prema mestu nestanka

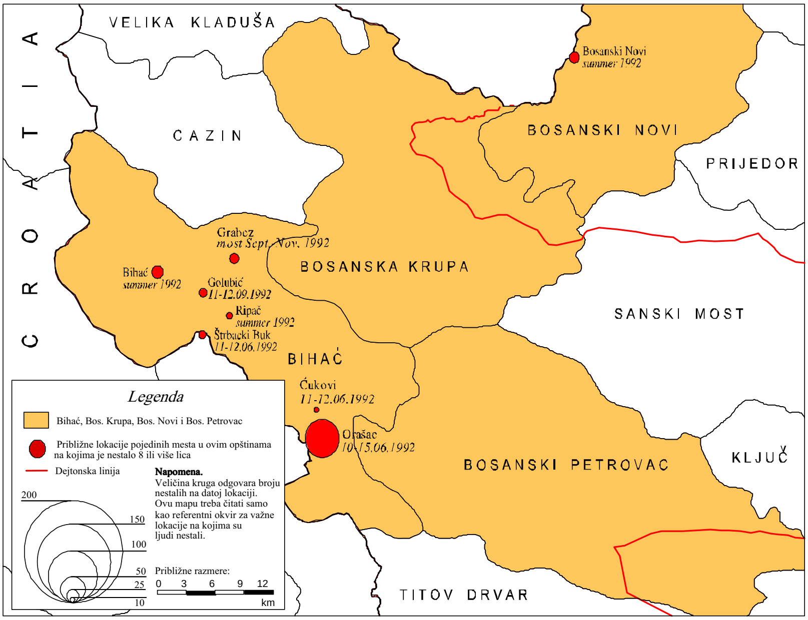

Grafikon 5D. Lica nestala tokom 1992. u jugoistočnoj AOK, prema mestu nestanka

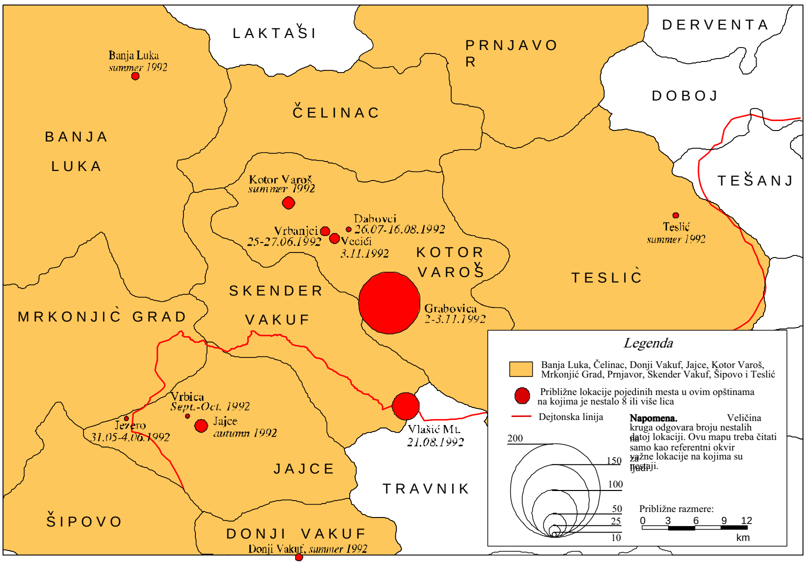

Figure 5E. Lica nestala tokom 1992. u Ključu i Sanskom Mostu, prema mestu nestanka

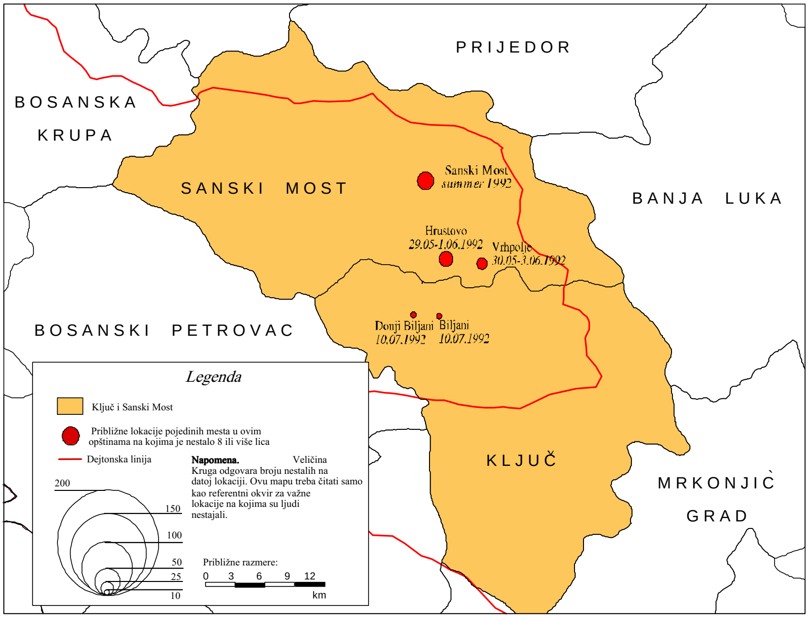

Jasno se vidi da je većina ljudi koji su MKCK-u prijavljeni kao nestali zapravo nestali u opštinama Prijedor (gotovo 57% svih nestalih na području čitave AOK), Kotor Varoš, Bihać i Sanski Most.

U Prijedoru je najveća grupa ljudi nestala u samom gradu Prijedoru i njegovoj okolini (194 nestalih), u gradu Kozarcu (171) i na području Brda (Čarakovo 123, Rakovčani 100, Hambarine 65, Rizvanovići 50 i Bišćani 55). Visok broj nestalih primetan je i na tri druge lokacije: Trnopolje (63), Omarska (47) i Kamičani (62).

U Kotor-Varoši većina nestalih prijavljena je iz okoline Grabovice (132), u Bihaću u Orašcu (75), a u Sanskom Mostu u samom gradu Sanski Most (34).

4.2 Vreme ubistava i nestanaka u AOK tokom 1992. godine

Analizom izloženom u ovom pododeljku Izveštaja želimo da ukažemo na one periode tokom 1992. godine u kojima je u AOK došlo do najvećeg broja ubistava i slučajeva nestanka. U te svrhe služili smo se i BPE-om i BPSO-om i Spiskom nestalih lica koji je sačinio MKCK. Vreme ubistva i nestanka prikazano je za period od 1. aprila do 31. decembra 1992. godine, i to za svaki dan.

Na spisku lica ekshumiranih ili proglašenih mrtvim u AOK datum smrti u periodu od aprila do decembra 1992. mogao je da se potvrdi u 1.295 od ukupno 1.895 slučajeva (dakle, za 68%). U preostalih 600 slučajeva radi se ili o licima za koja nedostaje neki podatak (na primer, datum, mesec ili datum i mesec) ili o licima za koja postoje netačni podaci. Opšti vremenski okvir ubistava prikazan je na Grafikonu 6, dole. Najvažniji datumi (dani u kojima je ubijeno više od 20 ljudi) precizno su navedeni na grafikonu.

Grafikon 6. Broj lica koja su ekshumirana ili proglašena mrtvim u AOK, prema datumu smrti (tokom 1992) i etničkoj pripadnosti

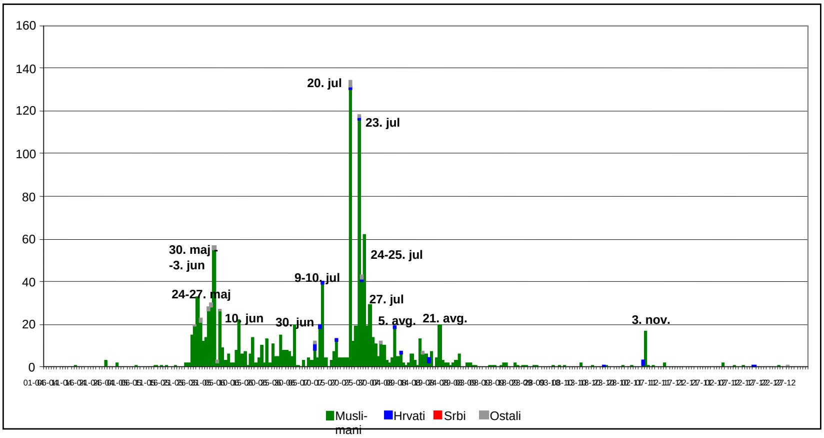

Na osnovu Grafikona 6 vidi se da je većina žrtava u AOK ubijena ili na leto 1992. godine (u periodu od kraja maja do kraja avgusta). Tokom leta ima nekoliko upadljivih vrhova, a najvažniji su: 24–27. maja, od 30. maja do 3. juna, 9–10. jula, 20. jula i 23–27. jula.

Da bi se prikazao obrazac "etničkog čišćenja", ovaj grafikon se dalje može precizirati i prema kriterijumu etničke pripadnosti. Za pomenutih 1.295 slučajeva etnička pripadnost dobijena je na osnovu popisa stanovništva iz 1991. godine, koji je povezan s Bazom podataka o ekshumacijama i Bazom podataka o sudskim odlukama. Kod lica "povezanih" na taj način podaci o etničkoj

pripadnosti utvrđeni su na osnovu popisa. Vreme smrti prema etničkoj pripadnosti prikazano je na Grafikonu 6.

Na Grafikonu 6 vidi se da je ogromnu većinu među ljudima ubijenim u AOK tokom 1992. godine čine Muslimani (oko 97% za one kod kojih je datum smrti poznat). Međutim, kod ovog zaključka treba biti obazriv, pošto se u Bazi podataka o ekshumacijama i Bazi podataka o sudskim odlukama nalaze podaci o ekshumacijama koje je obavila bosanska komisija za ekshumacije. Da bismo mogli da potvrdimo pretpostavku da su Muslimani bili gotovo isključiva meta zverstava počinjenih u AOK, sproveli smo analognu analizu, koristeći se podacima sa Spiska nestalih lica koji je sačinio MKCK. Pošto je nezavisan i nepristrasan, MKCK se u ovoj stvari može uzeti kao institucija od autoriteta.

Na spisku koji je sačinio MKCK, za period od aprila do decembra 1992. godine navode se puni i ispravni podaci za datum nestanka u 1.504 slučaja, od ukupnog broja od 1.772 slučaja lica nestalih u AOK obuhvaćenih ovom analizom (to jest, za 85%). Preostalih 268 slučajeva jesu ili lica kod kojih nedostaje jedan deo podataka ili lica za koja postoje netačni datumi. Na Grafikonu 7, dole, prikazana je opšta shema za datume nestanka. Najvažniji datumi (dakle, oni dani u kojima je nestalo više od 20 lica) precizno su navedeni na ovom grafikonu.

Grafikon 7. Broj lica nestalih tokom 1992. godine u AOK, prema datumu nestanka i etničkoj pripadnosti

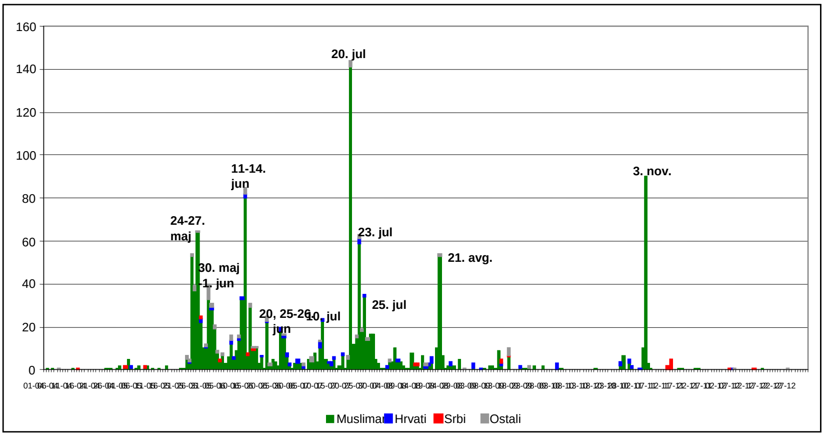

Izvor: *Spisak nestalih lica, MKCK (4. izdanje, 1998), Popis stanovništva za BiH 1991. godine*

Iz grafikona se vidi da je većina nestalih u AOK nestala ili tokom leta 1992 (od kraja maja do kraja avgusta) ili na samom početku novembra. U letnjem periodu postoji nekoliko očiglednih vrhova, a najvažniji su period od 24. do 27. maja, od 30. maja do 3. juna, od 11. do 14. juna, 20. juna, od 25. do 26. juna, 10. jula i 20, 23. i 25. jula. Ovaj obrazac u velikoj je meri podudaran s datumima ubistava koji su već izloženi.

I u ovom slučaju se vidi da Muslimani čine ogromnu većinu (90,6%) ljudi koji su tokom 1992. godine nestali u AOK(s poznatim datumom nestanka). Takvom konstatacijom može se potvrditi zaključak iznet u ranijoj analizi, naime, onoj koja se tiče ljudi ubijenih u AOK tokom 1992. Međutim, na osnovu podataka koje je dostavio MKCK kao nepristrasna institucija može se napraviti bolja procena o udelu muslimanskih žrtava u AOK, i tu dolazimo do 91%.

Kako bismo uporedili vremenski okvir događajâ na osnovu oba nezavisna izvora (lica koja su ekshumirana ili proglašena mrtvim u AOK i Spisak nestalih lica koji je sačinio MKCK), sproveli smo korelacionu analizu. Koeficijent korelacije između broja nestalih i broja ubijenih u periodu od aprila do decembra 1992. godine iznosi 0,7568. Ovaj rezultat je statistički podudaran s rezultatom Studentovog t-testa, koji iznosi 19,061, čime se verovatnoća za neutemeljeno odbacivanje hipoteze o odsustvu korelacije svodi skoro na 0. Tim se rezultatom može potvrditi da je bilo nekoliko događaja koji su doveli do ubijanja i nestanka ljudi u AOK, pošto događaji oba tipa imaju veoma sličan obrazac.

DODATAK

Upotreba metoda obuhvatanja i ponovnog obuhvatanja u procenjivanju ukupnog broja žrtava u AOK

Metod obuhvatanja i ponovnog obuhvatanja uveden je u statistiku četrdesetih godina XX veka, a i danas se često koristi za procenu ukupnog broja događaja na osnovu više nepotpunih izvora za koje se pretpostavlja da su međusobno nezavisni. Suština ovog metoda jeste teorem verovatnoće prema kojem se verovatnoća da se dva međusobno nezavisna događaja odigraju zajedno izračunava kao proizvod verovatnoća da se oba ta događaja odigraju nezavisno jedan od drugog, dakle:

Ver (A i B) = Ver (A) · Ver (B), pri čemu su A i B međusobno nezavisni događaji

U praksi, tamo gde su u pitanju tri izvora (u našem slučaju, kod žrtava u AOK, to su: Spisak nestalih lica koji je sačinio MKCK, Baza podataka o ekshumacijama i Sudske odluke kojima se lica proglašavaju mrtvim) procena broja žrtava koje se ne pominju ni u jednom od ta tri izvora može se zasnovati na analizi preklapanja koje postoji između ta tri izvora (vidi tabelu u nastavku):

PREKLAPANJE IZVORA	simbol	broj lica
Nestala lica, *samo* MKCK	M_{001}	1.786
Samo ekshumacije	M_{010}	761
Samo sudske odluke	M_{100}	738
MKCK i ekshumacije	M_{011}	81
MKCK i sudske odluke	M_{101}	503
Ekshumacije i sudske odluke	M_{110}	224
MKCK, ekshumacije i sudske odluke	M_{111}	46
SVI IZVORI ZAJEDNO	M	4.139

Tamo gde se analiziraju tri izvora, od kojih je jedan uslovno rečeno nezavisan od druga dva (u ovom slučaju to je Spisak nestalih lica koji je sačinio MKCK, pošto je to izvor podataka koji su sistematski prikupljani tokom rata, za razliku od Baze podataka o ekshumacijama i Baze podataka o sudskim odlukama), broj žrtava koje se ne navode ni u jednom od tri pomenuta izvora (M_{000}) može se proceniti na osnovu sledeće jednačine (prema: Bishop, Fienberg and Holland, *Discrete Multivariate Analysis: Theory and Practice*, Cambridge, Mass.: MIT Press, 1975, jednačine 6.4-20, str. 241):

$$\hat{M}_{000} = M_{001} \cdot \frac{M_{110} + M_{100} + M_{010}}{M_{111} + M_{101} + M_{011}} = 4885.$$

Dakle, za ukupan broj žrtava, *N*, može se dati ovakva procena:

$$\hat{N} = M + \hat{M}_{000} = 9024.$$

Prosečna statistička greška može se dobiti preko sledeće jednačine:

$$SE(\hat{N}) = SE(\hat{M}_{000}) = \sqrt{\hat{M}^2_{000} \cdot \left(\frac{1}{M_{110} + M_{100} + M_{010}} + \frac{1}{M_{111} + M_{101} + M_{011}} + \frac{1}{M_{001}} + \frac{1}{\hat{M}_{000}} \right)}$$

= 265.

Kad je uzorak velik (više od 120 opaženih događaja, kao u našem slučaju), interval pouzdanosti (1-*a*)·100% za ukupan broj žrtava *N* zasniva se na normalnoj distribuciji, koja se kreće od $\hat{N} - SE(\hat{N}) \cdot u_{\alpha}$ do $\hat{N} + SE(\hat{N}) \cdot u_{\alpha}$, pri čemu se oznaka *u*□ odnosi na kvantil □-domena u odnosu na normalnu distribuciju. U našem slučaju, interval verovatnoće od 95% relativno je uzak, i prostire se od 8.505 do 9.524.

O primeni metoda obuhvatanja i ponovnog obuhvatanja za procenjivanje broja žrtava u jednom drugom sukobu na području Jugoslavije, vidi:

Political Killings in Kosova/Kosovo, March-June 1999 (Washington: ABA-CEELI and AAAS, 2000)

■

Nadležnosti i stručne kvalifikacije autorâ izveštaja

Nestala i ubijena lica u Autonomnoj oblasti Krajina 1992. godine
Osnovne demografske odlike, vreme i mesto incidenata

10. januar 2002. godine

Izveštaj *Nestala i ubijena lica u Autonomnoj oblasti Krajina 1992. godine. Osnovne demografske odlike, vreme i mesto incidenata* (dalje u tekstu: Izveštaj o AOK) nastao je zajedničkim radom dvaju naučnika, Ewe Tabeau (dalje u tekstu: ET) i Jakuba Bijaka (dalje u tekstu: JB), koji su ovaj izveštaj sačinili u okviru aktivnosti Tima za istrage o rukovodstvima Demografskog odeljenja pri Kancelariji tužioca, MKSJ. Radnje o kojima je sačinjen ovaj izveštaj sprovedene su 2001. godine. ET je viši istraživač s bogatim iskustvom na polju demografije i statistike, diplomirala je statistiku i ekonometriju, a doktorirala je na demografiji. JB je naučni saradnik. ET je bila odgovorna za analitičku stranu Izveštaja o AOK (metod, podaci, način obrade podataka i tip analize, tumačenje rezultata itd.). JB je bio odgovoran za razvoj baze podataka. Oba autora su bila krajnje angažovana u sačinjavanju ove analize. Oboje su doprineli sastavljanju ovog teksta.

Stručne kvalifikacije ET: pregled

ET diplomirala je ekonometriju i statistiku (titula magistra, s najvišim ocenama, 1981. godine), a doktorat iz matematičke demografije odbranila je (s najvišim ocenama, 1991. godine) na Ekonomskom fakultetu Varšavskog univerziteta. Od 1983. do 1991. godine na Ekonomskom fakultetu Varšavskog univerziteta studentima nižih godina predavala je deskriptivnu i matematičku statistiku i demografiju. Posle toga, preselila se u Holandiju, gde i sada živi i radi.

Od jula 1991. do septembra 2000. godine ET je radila pri Holandskom interdisciplinarnom demografskom institutu (NIDI) u Hagu (Holandskom nacionalnom institutu za demografiju) kao stariji istraživač i vođa projekta. U njene odgovornosti na NIDI-ju spadalo je i vođenje i predlaganje demografskih istraživanja u vezi s kompjuterskim modeliranjem i predviđanjem stope smrtnosti i obradu podataka o stanju zdravlja u Holandiji i drugim evropskim zemljama. Nekoliko tih projekata naručila je Evropska komisija, neki su finansirani na zahtev za istraživanje podnet Holandskoj

organizaciji za naučna istraživanja, NIDI-ju ili drugim holandskim i ne samo holandskim organizacijama (na primer, Holandskom institutu za javno zdravlje i okolinu ili Francuskom nacionalnom demografskom institutu). ET je u svojstvu stručnjaka dobijala pozive od državnih i međunarodnih organizacija (na primer, Eurostat – Statistička agencija Evropske Unije; ING Group – Life Insurance NL /holandsko osiguravajuće društvo/, Goldman & Sachs – Life Insurance USA /američko osiguravajuće društvo/, Statistics Netherlands, British Government Actuary's Department /Odeljenje za statistiku pri britanskoj Vladi/) za konsultacije povodom njihovih projekata koji su uključivali pitanja stope smrtnosti i razvoja zdravlja i statistička predviđanja. Bila je mentor mladim istraživačima koji su završavali teze za magistarsku i doktorsku titulu. Nacionalni i međunarodni demografski časopisi pozivali su je da bude recenzent dostavljenih radova.

ET je autor više od 80 naučnih radova. U novije spadaju:

- tri monografije objavljene kod međunarodnih izdavača, u Holandiji i u Poljskoj;
- 23 članka objavljena u međunarodnim i nacionalnim časopisima;
- 14 referata na međunarodnim konferencijama;
- 30 izveštaja o istraživanjima, s radnim materijalom.

ET sarađuje s demografima širom Evrope, a naročito s demografima u Belgiji, Češkoj republici, Finskoj, Francuskoj, Nemačkoj, Mađarskoj, Italiji, Norveškoj, Poljskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu. ET odlično poznaje nekoliko tipova kompjuterskog softvera. Govori i piše poljski (maternji jezik), vlada engleskim (tečno), holandskim (dobro), ruskim (ranije tečno, sad pasivno) i nemačkim (ranije veoma dobro, sad pasivno).

Stručne kvalifikacije JB: pregled

JB je diplomirao kvantitativne metode i informacione sisteme na Ekonomskom fakultetu Varšavskog univerziteta (dalje u tekstu: EFV), gde je, uz najbolje ocene, završio petogodišnje dodiplomske studije. Tokom 2001. godine bio je asistent istraživač pri Demografskoj sekciji Tužilaštva, MKSJ. Od 1999. do 2000. godine JB je radio kao student saradnik na Institutu za statistiku i demografiju pri EFV, gde je studentima nižih godina predavao statistiku i više statističke metode. Godine 1999. dobio je tromesečnu

stipendiju od Holandskog interdisciplinarnog demografskog instituta (NIDI) u Hagu, na kom je gostovao kao mlađi istraživač.

U toku svog univerzitetskog obrazovanja, JB je bio autor brojnih izvrsnih studija i istraživačkih tekstova. Kao student, učestvovao je na nekoliko konferencija za mlade istraživače, gde je izlagao brojne zanimljive referate. Osim toga, učestvovao je na nekoliko (poljskih i međunarodnih) istraživačkih projekata u vezi s demografskim i ekonomskim aspektima društva i napisao je nekoliko izveštaja.

JB izvanredno vlada kompjuterskim programima (između ostalog: MS Access, MS Excel, MapInfo, ArcView GIS, Statgraphics, SPSS, Statistica) i poznaje programske jezike (Turbo Pascal, Visual Basic). Govori i piše na nekoliko jezika (poljski, engleski, nemački i u manjoj meri srpskohrvatski i holandski).

ETNIČKI SASTAV; INTERNO RASELJENA LICA I IZBEGLICE IZ OSAM OPŠTINA U HERCEG-BOSNI; OD 1991. DO 1997-98.[1]

EWA TABEAU, MARCIN ŻÓŁTKOWSKI,
JAKUB BIJAK, ARVE HETLAND
ODELJENJE ZA DEMOGRAFIJU, TUŽILAŠTVO, MKSJ

IZVEŠTAJ VEŠTAKA U PREDMETU
JADRANKO PRLIĆ I DR. (IT-04-74-PT)

17. januar 2006.

[1] Rezultati razmatrani u izveštaju HERCEG-BOSNA dobijeni iz izvora i metodama sličnim onima koje smo koristili u svojim ranijim izveštajima dostavljenim za potrebe ranijih procesa pred MKSJ /Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju/. Treba naiti da su oni istovetni izvorima i metodama korišćenim u izveštaju za slučaj MILOŠEVIĆ: "Etnički sastav i interno raseljena lica i izbeglice iz 47 opština u Bosni i Hercegovini, 1991. i 1997/98.", koji su sastavili E. TABEAU, M. ŻÓŁTKOWSKI, J. BIJAK i A. HETLAND, 4. aprila 2003. godine, ERN: 0291-5501-0291-5738, dokazni predmet 548 Tab 2. Pošto su u oba izveštaja korišćeni isti izvori i metodologija, mi smo (uz malu adaptaciju) u izveštaj HERCEG-BOSNA uključili Priloge B do D izveštaja u predmetu MILOŠEVIĆ.

1. CILJ I OBIM

Ovaj izveštaj (u daljem tekstu: izveštaj o Herceg-Bosni) rezultat je rada Odeljenja za demografiju (DU) Tužilaštva (OTP) Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ). Mi smo ga sastavili na zahtev tima Tužilaštva MKSJ koji radi na predmetu *JADRANKO PRLIĆ i DR*. (predmet br. IT-04-74-PT). Izveštaj sadrži demografske statističke podatke o etničkom sastavu stanovništva *u* osam odabranih opština u Bosni i Hercegovini, kao i minimalne brojeve interno raseljenih lica i izbeglica *iz* tih opština na koje se odnosi predmet *JADRANKO PRLIĆ i DR*. (u daljem tekstu: opštine Herceg-Bosne), 1991. godine i 1997-98. godine. Pored te dve glavne vrste podataka, takođe dajemo približnu procenu ukupnih brojeva IRL-a /interno raseljenih lica/ i izbeglica za područje Herceg-Bosne, kao i sažeti statistički prikaz za celu Bosnu i Hercegovinu. Prilog A ovom izveštaju sadrži tabelarni pregled rezultata na opštinskom nivou (A1 do A5), dok Prilog B (B1 do B6) sadrži opis izvora podataka. U Prilogu C (C1 i C2) sažeto je opisana metodologija koja je korišćena u ovom istraživanju. Najzad, u Prilogu D (D1 do D4) navedene su profesionalne kvalifikacije autora.

Tabela 1. Pregled izvora podataka korišćenih u ovom izveštaju

Izvor	Period prikupljanja	Odgovorna institucija	Veličina izvora (lica)	Obuhvaćeno stanovništvo	Stanovništvo koje nije obuhvaćeno	Prikupljeni podaci (varijable)	Ograničenja
Popis stanov-ništva	1-15. april 1991.	Zavod za statistiku SR BiH	4,4 miliona	Svi stanovnici BiH i građani BiH na radu u inostranstvu zajedno sa članovima svojih porodica	Lica koja su ispuštena zbog grešaka ili previda; doseljeni nakon popisa	Ime i prezime, ime oca, datum i mesto rođenja, pol, broj lične karte (JMB) /sic/, mesto i opština prebivališta 1991, nacionalnost, veroispovest i dr.	Greške u varijablama, podaci koji nedostaju, duplikati
Birački spisak	1997-1998.	OEBS	2,7 miliona	Lica s pravom glasa koja su se	Lica mlađa od 18 godina, lica	Ime i prezime, ime	Greške u varijablama,

				registrovala	koja se nisu registrovala, lica koja su umrla tokom sukoba	oca, datum rođenja, pol, broj lične karte (JMB), opština prebivališta tokom 1991. i 1997-98. i dr.	podaci koji nedostaju, duplikati
Baza podataka raseljenih lica i izbeglica (DDPR)	2000	UNHCR; Vlada BiH	583.816	Podnosioci zahteva za pomoć (npr. IRL tokom 1992-95.) i njihovi članovi porodica koji su još uvek bili registrovani 2000.	Lica koja se nisu prijavila, lica koja su se vratila kući, lica koja su umrla tokom sukoba	Ime i prezime, ime oca, datum rođenja, pol, broj lične karte (JMB), odnos s podnosiocem zahteva, opština boravišta i dr.	Greške u varijablama, podaci koji nedostaju, duplikati

Za potrebe ovog izveštaja analizirane su pojedinačne evidencije o stanovništvu Bosne i Hercegovine koje se odnose na dve godine, 1991. (popis stanovništva iz 1991. godine, videti tabelu 1) i 1997-98. godinu (birački spisak OEBS-a, tabela 1). Te dve godine su ovde predmet razmatranja, iako je period na koji se odnosi optužnica počeo u novembru 1991. godine i završio se u aprilu 1994. godine. Za period od novembra 1991. do aprila 1994. godine, ne raspolažemo izvorima koji bi se mogli upotrebiti za složene analize poput onih o kojima je reč u ovom izveštaju. Takvi izvori ne postoje.

Mi smo u ovom izveštaju takođe uporedili statistike o interno raseljenim licima zasnovane na biračima iz 1997-98. godine (statistički podaci Odeljenja za demografiju) sa brojčanim podacima UNHCR-a i Vlade BiH za 2.000 godinu (DDPR, tabela 1; i Prilog A, tabela 4). Podaci iz 2000. predstavljaju zvaničnu statistiku vlade Bosne i Hercegovine i ona je prikupljena i obrađena pod pokroviteljstvom UNHCR-a tokom perioda od 1992. do 2000. Više informacija o ovom izvoru dostupno je u Prilogu B (B6).

Glavni rezultati prikazani u ovom izveštaju su sledeći:

- Apsolutna i relativna veličina određene etničke grupe na celom području Herceg-Bosne i u svim pojedinačnim opštinama Herceg-Bosne: stanje od /sic/ 1991. i

1997-98. godine. Isključivo lica rođena pre 1980. godine. Opštinske granice od /sic ?iz/ 1997-98. (tabela 1, Prilog A1).

- Mininalan broj interno raseljenih lica i izbeglica s područja Herceg-Bosne kao celine i iz svih opština Herceg-Bosne pojedinačno: stanje od 1997-98, po opštinama stanovanja iz 1991. Zasnovano na minimalnim brojevima, mali postoci IRL i izbeglica u određenoj etničkoj grupi i u ukupnom broju svih IRL i izbeglica ustanovljenih 1997-98. godine takođe su uključeni. Isključivo lica rođena pre 1980. godine. Granice opština iz 1997-98. godine (tabela 2, Prilog A2).

- Procena nepoznatog ukupnog broja interno raseljenih lica i izbeglica s područja Herceg-Bosne i kao celine i iz svih opština Herceg-Bosne pojedinačno: stanje iz 1997-98, po opštini stanovanja iz 1991. Isključivo lica rođena pre 1980. godine. Opštinske granice iz 1997-98. godine. Ova analiza ima indikativan karakter. (tabela 3, Prilog A3).

Prilog A sadrži kompletne tabele sa podacima pripremljenim za ovaj izveštaj, uključujući i one na opštinskom nivou. Većina tabela odnosi se jedino na opštine koje pripadaju području Herceg-Bosne. Pripremili smo tri glavne tabele s podacima. Tabele od 1 do 3, Prilozi od A1 do A3, prikazuju podatke za svaku etničku grupu (tj. Muslimane, Srbe, «ostale» i Hrvate). U prilogu A, međutim, prikazujemo ukupno 5 tabela. Pored tabela od 1 do 3, Prilog A4 sadrži podatke iz baze podataka DDPR-a, tj statistike UNHCR-a i Vlade BiH o IRL i izbeglicama u Bosni 2000. godine. Prikazani su jedino statistički podaci za lica koja su imala 18 ili više godina u vreme izbora 1997-98. (direktno uporedivo sa našim statističkim podacima). U Prilogu 5 dat je opšti pregled rezultata dobijenih za Bosnu i Hercegovinu.

Podaci o izvorima i metodologiji korišćenoj u ovom izveštaju mogu se naći u Prilogu B, odnosno C. U Prilogu D dat je rezime stručnih kvalifikacija autora.

U Odeljku 2 ovog izveštaja dat je rezime glavnih nedostataka u vezi sa našim izvorima. U Odeljcima 3 do 6 izneli smo glavne nalaze u vezi sa svakom od etničkih grupa, pojedinačno. Odeljci 7 i 8 sadrže pregled statističkih podataka u vezi sa interno raseljenim licima i izbeglicama, kao i pregled podataka o promenama u etničkom

sastavu stanovništva za čitavo područje Herceg-Bosne. Konačno, Odeljak 9 predstavlja rezime glavnih nalaza koji su bili predmet razmatranja ovog izveštaja. Područje Herceg-Bosne predstavljeno je u daljem tekstu.

Godine 1991. Bosna i Hercegovina sastojala se od 109 opština (u daljem tekstu: predratne opštine). Dejtonskim mirovnim sporazumom iz 1995, zemlja je podeljena na dva politička entiteta, Republiku Srpsku (u daljem tekstu: RS) i Federaciju Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Federacija) i uvedena je nova klasifikacija opština. Mnoge opštine ostale su iste kao što su bile 1991, ali je uspostavljen i veliki broj novih. Granica među entitetima podelila je nekoliko predratnih opština na dva dela, pri čemu je jedan deo pripao RS-u, a drugi Federaciji. Po Dejtonskom sporazumu, svakom od ovih delova dat je status regularne opštine. Nekoliko manjih područja koja su se izdvojila iz predratnih opština u periodu između 1992. i 1995. godine takođe je dobilo taj status. Nakon rata, svaka opština (u daljem tekstu: postdejtonska opština) dobila je numeričku oznaku od 1 do 185. Jedan broj oznaka ostao je prazan (36) pošto im nije pripisana teritorija. Stvaran broj postdejtonskih opština iznosi 149 (na osnovu klasifikacione šeme OEBS-a iz 1997-98. godine).

U svrhu ove studije, područje Herceg-Bosne definisano je kao područje koje se sastoji od dolenavedenih opština. Sa izuzetkom Mostara i Stoca, sve druge opštine ostale su nepromenjene (predratne i posleratne opštine su identične). Mostar je podeljen na osam manjih postdejtonskih opština, a Stolac na dve.

Čapljina (FBiH /Federacija Bosne i Hercegovine/); oznaka OEBS-a: 173
Gornji Vakuf (FBiH), 110
Jablanica (FBiH), 126
Ljubuški (FBiH), 171
Mostar:
- Mostar, Centar (FBiH), 157
- Mostar, Jug (FBiH), 151
- Mostar, Jugoistok (FBiH), 152
- Mostar, Jugozapad (FBiH), 153
- Mostar, Sjever (FBiH), 154
- Mostar/ Srpski Mostar (RS), 158

- Mostar, Stari grad (FBiH), 155
- Mostar, Zapad (FBiH), 156

Prozor/ Prozor-Rama (FBiH), 125

Stolac:

- Stolac (FBiH), 176
- Stolac/ Berkovići (RS), 177

Vareš (FBiH), 095

Sve komponente relevantne za podeljene opštine uključene su u ovu studiju, tj. analizirane su sve postdejtonske opštine koje zajedno čine teritoriju predratne opštine. Analiza je, međutim, sprovedena na nivou postdejtonskih opština, što pruža mogućnost specifičnijeg opisa datih demografskih procesa.

Slika br. 1: Referentna mapa Bosne i Hercegovine i Herceg-Bosne
/na mapi su obeležene gorenavedene opštine; videti izvorni tekst (ERN: 0503-1631-0503-1631)/

Slika br. 1 prikazuje mapu[2] Bosne i Hercegovine podeljene na postdejtonske opštine u njihovim granicama iz 1997-98 godine. Na ovoj mapi takođe je prikazana i podela zemlje na dva politička entiteta, RS i Federaciju. Opštine koje su proučavane u ovom izveštaju obeležene su plavom bojom (videti mapu). One čine područje Herceg-Bosne, kojim se mi ovde bavimo. Najveći deo područja Herceg-Bosne nalazi se u Federaciji Bosne i Hercegovine.

2. NEDOSTACI IZVORA

Izvori koji su korišćeni u ovom izveštaju su obimni i u osnovi pouzdani (videti Prilog B). Ustanovljeni su nedostaci izvora i njihov uticaj na rezultate iznete u ovom izveštaju. Oni su ukratko navedeni u daljem tekstu, a detaljnije u Prilogu B (B1 do B6).

[2] Ova mapa služi samo kao ilustracija o tome gde se nalazi Herceg-Bosna, onako kako je definisana u ovom izveštaju, kao i od kojih se opština sastoji.

U statističkoj praksi, popis stanovništva je najveći i najsveobuhvatniji izvor informacija o stanovništvu jedne zemlje. Popis stanovništva iz 1991. obuhvatio je kompletno stanovništvo Bosne i Hercegovine, od /dana/ 31. marta 1991. Na taj način došlo se do podatka da je u Bosni 1991. godine bilo 4,4 miliona stanovnika. Podaci o licima dobijeni su u direktnim razgovrima, zasnovanim na jednoobrazno pripremljenim popisnim upitnicima za celu zemlju, tj. za bivšu Jugoslaviju. Metodološke pripreme, organizacija i sprovođenje popisa, kao i kontrola kvaliteta podataka razmotreni su u izjavi veštaka podnetoj uz Prilog B3 ovog izveštaja. Izjavu su dali predstavnici statističkih institucija u Sarajevu koji su bili direktno uključeni u popis 1991. godine i to od njegovog samog početka (tj. negde od oprilike 1984.), kojima su bili dostupni važni dokumenti vezani za popis i koji su, iz tog razloga, bili u stanju da najbolje procene pouzdanost popisa.

Najveći nedostaci popisa (u vezi sa skeniranjem) su tipografske greške u imenima i nedovršena kontrola kvaliteta podataka (zbog nestabilne političke situacije 1991. i sukoba u periodu 1992-95.). U Prilogu B2 detaljno objašnjavamo kako smo pristupili ovim i drugim problemima s podacima o popisu stanovništva. Po našem mišljenju, problemi sa podacima ne diskredituju popis kao veliki izvor informacija o stanovništvu Bosne i Hercegovine pre sukoba, i popis se može s pouzdanošću koristiti za izradu statističkih podataka kakvi se navode u ovom izveštaju.

Drugi problemi u vezi sa popisom su oni koji su proizašli iz uključivanja u popis onog stanovništva koje je privremeno boravilo u inostranstvu (nekih 234.213 osoba od 4.377.032, tj. 5,4 % populacije obuhvaćene popisom). Ovo stanovništvo uključeno je u popisnu statistiku koju su pripremile i objavile lokalne statističke institucije, te je stoga takođe uključeno u naše podatke za 1991. i 1997. Uključivanje stanovništva iz inostranstva može proizvesti otklon u nacionalnom sastavu manjih područja 1991, kao što su recimo naselja. Istražili smo ovaj otklon za sve opštine u Bosni i Hercegovini i ispostavilo se da je do prilično prihvatljivo jer su sve *osim tri* opštine zadržale nacionalni sastav, kako za *de facto* (tj. stvarno) tako i *de jure* stanovništvo[3] (tj. stvarno i privremeno u inostranstvu; videti takođe Prilog B4).

[3] Izrazi "*de facto* stanovništvo" i "*de jure* stanovništvo" su demografski, ne pravni. U Prilogu B3 dato je bliže objašnjenje tih izraza.

Uključivanje populacije u inostranstvu takođe može imati uticaj i na broj birača van zemlje, koje smo označili kao izbeglice 1997-98 (videti Prilog B4). Nekih 87% birača van zemlje, a koji su iz Bosne i Hercegovine, napustilo je zemlju *nakon popisa* (tzv. postpopisna emigracija) i nije se vratilo svojim domovima do 1997-98. Preostalih 13% su u inostranstvu boravili 1991. (pre-cenzusna emigracija) i tamo su ostali nakon popisa u martu 1991. Da nije došlo do rata u Bosni i Hercegovini, pre-cenzusni emigranti bi se možda vratili, ali su se 1997-98. upisali kao birači koji još uvek žive van zemlje. Stoga smatramo da se svi birači izvan zemlje *mogu i moraju* smatrati izbeglicama. Pitanje pre-cenzusne emigracije se posebno razmatra u Prilogu B4 u kojem su prikazani rezultati nekoliko analiza efekta koji je pre-cenzusna emigracija imala na naše statističke podatke o izbeglicama u Bosni i Hercegovini.

Treba imati u vidu da su procenti postpopisne i pretpopisne emigracije (87% i 13%) dobijeni samo za one birače koji su registrovani u zemljama *koje nisu* bivše jugoslovenske republike. Godine 1997-98, pet bivših jugoslovenskih republika imale su status nezavisne države: Bosna i Hercegovina, Hrvatska, SRJ, Makedonija i Slovenija. Svi bosanski birači koji su se 1997-98. godine registrovali u Hrvatskoj ili SRJ (a u manjoj meri u Makedoniji i Sloveniji) bili su nastanjeni u Bosni 1991. godine i redovno su putovali na rad u druge jugoslovenske republike (prvenstveno u Hrvatsku i SRJ). Činjenica da su 1991. bili nastanjeni u Bosni, a 1997-98. u Hrvatskoj ili SRJ, implicira da se moraju smatrati izbeglicama. Ukoliko bi se birači iz Hrvatske i SRJ uključili u procenu gorepomenutih procenata, onda bi odgovarajuće procene bile: 91,2% (umesto 87%) birača iz 1997-98. godine bili bi postpopisna emigracija, a 8,8% (umesto 13%) birača bili bi predcenzusna emigracija. U obe situacije otklon zbog uključivanja pretcenzusne emigracije u brojke o svim raseljenim licima (interno raseljenim licima i izbeglicama) je najviše oko 5% za celu zemlju, što se načelno smatra prihvatljivim nivoom greške u statistici.

Birački spisak iz 1997-98. praktično je veliki uzorak populacije Bosne i Hercegovine 1997-98. godine sa pravom glasa (tj. onih sa 18 ili više godina u vreme izbora). Svi birači koji su se registrovali za glasanje 1997. i 1998. pokriveni su ovim izvorom. Spojili smo ta dva biračka spiska (1997. i 1998.) u jedan (1997-98.). Ova dva spiska se u velikoj meri preklapaju. Godine 1998. bilo je samo oko 150.000 novih upisa (prva registracija 1998. godine). Svi ostali upisi iz 1998. takođe su pokriveni spiskom

iz 1997. Prilikom spajanja tih spiskova, uključili smo sve upise iz 1997. (prva registracija 1997.), kao i nove upise iz 1998. (150.000 upisa iz prve registracije 1998.). U većini slučajeva, izgledalo je da upisi iz 1998 pokrivaju opštine u kojima je 1997. godine registracija bila manje kompletna. Taj spojeni birački spisak iz 1997-98. godine sadrži ukupno 2.674.506 upisa i uglavnom pokriva 1997. godinu.

Treba imati u vidu da se birački spisak ne može koristiti za pravljenje procene ukupnog broja stanovnika 1997. godine ili 1998. godine. Taj broj je tada sigurno bio veći od 2,7 miliona birača koji su uneti u spisak. Međutim, birački spisak se sa sigurnošću može koristiti za izradu statistike koja *odražava* nacionalni sastav tokom 1997-98. godine i interno raseljena lica i izbeglice od 1997-98. godine. Svi apsolutni brojevi dobijeni iz spiska predstavljaju "barem" /sic - ?najmanje/ vrednosti, što je vezano za nekompletnost ovog izvora. Sve relativne vrednosti (tj. procenti) mogu se ekstrapolirati na kompletno stanovništvo i smatrati pouzdanim.

Birački spisak ima određene nedostatke, poput nedostataka razmatranih u vezi sa popisom (npr. tipografske greške, nekompletni ili neuneseni jedinstveni matični brojevi i dr.). Ti nedostaci se mogu ispraviti na isti način na koji je to učinjeno i sa popisom (Prilog B5).

Dve vrste pojedinačnih podataka, tj. podaci iz popisa i iz biračkih spiskova, spojeni su putem kompleksnog procesa sparivanja. U tom procesu, velika većina lica koja su uvrštena u birački spisak (oko 80%), pronađena su u popisu stanovništva iz 1991. godine. Od ukupno 2.674.506 upisa o biračima, povezano je nekih 2.125.999 upisa (tj. tačno 79,5%), od kojih je, prema navodima, 319.405 bilo izvan zemlje, a 1.805.419 u zemlji. Tako povezani podaci predstavljali su osnovu za sve analize koje su obavljene u svrhu ovog izveštaja. Povezivanje popisa iz 1991. i biračkih spiskova iz 1997-98. omogućilo je da se uključe svi podaci iz popisa za svakog sparenog birača. Na taj način smo bili u mogućnosti da za sve birače iz 1997-98. godine koji su povezani s popisom koristimo podatke o njihovoj nacionalnosti iz popisa iz 1991. godine, kao i podatke o tome u kojoj opštini su bili nastanjeni 1991. godine.

Sve analize su pravljene prema nacionalnosti, zasnovane na potpuno istoj definiciji za obe analizirane godine - za 1991. godinu, kao i za 1997-98. godinu. Definicija koju

smo koristili istovetna je definiciji korišćenoj u upitniku iz popisa sprovedenog 1991. godine, gde je nacionalnost samo odgovor dat na otvoreno pitanje. U originalnim formularima popisa stanovništva, građani Bosne i Hercegovine naveli su nekoliko stotina nacionalnih kategorija. Mi smo pregrupisali ove kategorije u četiri glavne grupacije: oni koji su se izjasnili kao Muslimani, Hrvati ili Srbi smatrani su za pripadnike tih konkretnih grupa, dok su sve ostale kategorije, uključujući Jugoslovene, svrstane u kategoriju "ostalih".

Polazeći od definicije interno raseljenih lica, za svako obrađivano lice upoređeni su podaci o tome u kojoj opštini je ono bilo nastanjeno 1991. i 1997-98. godine. Ukoliko je neko lice 1991. godine bilo nastanjeno u opštini različitoj od opštine u kojoj se prijavilo kao birač na izborima 1997-98. godine, onda je to lice smatrano interno raseljenim. Napravljena su poređenja za postdejtonske opštine, što je uključivalo stvaranje nove varijable – "postdejtonska opština" - za sva lica koja su uneta u popis. Ovaj zadatak je uglavnom uspešno obavljen i na kraju je iz analize morao biti isključen samo mali broj naselja koja su podeljena između političkih entiteta, RS i FBiH.

Treba napomenuti da je *interna* migracija u bivšim socijalističkim zemljama, kao što su Jugoslavija i konkretno Bosna i Hercegovina, bila ograničenog obima pre 1991. godine. Naša analiza promena prebivališta *pre* i *posle* sukoba je zato u potpunosti opravdana kao metod utvrđivanja kretanja stanovništva tokom sukoba od 1992. do 1995. godine. U Bosni i Hercegovini je interna migracija pre sukoba bila zanemariva. Pored toga, tokom sukoba nisu delovali uobičajeni uzroci interne migracije (tržište rada, stambena situacija, školovanje, itd.). Loša stambena situacija je bila jedan od uzroka niskog stepena migracije stanovništva u Bosni i Hercegovini pre 1991. godine. Pored toga, u Bosni i Hercegovini se proces urbanizacije odvijao relativno sporo u poređenju s dinamičnim zapadnim zemljama. Taj proces je kontrolisala socijalistička partija /kao u originalu/. Migracija radne snage nije igrala posebno važnu ulogu pošto u tom socijalističkom sistemu nije bilo nezaposlenih /kao u originalu/. Zaposlenje je bilo svima zagarantovano. Gradnja karijere je bila skopčana s činiocima koji su dobrim delom bili izvan domena ambicije pojedinca i njegove spremnosti da se preseli radi zaposlenja. Ti činioci su, na primer, bili povezani sa članstvom u socijalističkoj partiji /kao u originalu/ ili sa politikom zapošljavanja vodeće stranke.

Međutim, radno sposobni stanovnici bivše Jugoslavije, uključujući i stanovnike Bosne, i to uglavnom muškarci, odlazili su u zapadno-evropske zemlje na privremeni rad i bolje prihode, no ti ljudi privremeno zaposleni u inostranstvu (eksterna, a ne interna migracija) po pravilu su se sistematski vraćali kući. U Prilogu B4 razmatra se efekat populacije zaposlene u inostranstvu na našu statistiku o izbeglicama.

Izbeglice su bile ona lica koja su 1991. navedena kao stanovnici Bosne i Hercegovine (uključujući lica s privremenim prebivalištem u inostranstvu), a koja su se 1997-98. godine prijavila kao birači u drugim zemljama. Bilo je otprilike 300.000 birača izvan zemlje koji su ispunili ovaj kriterijum. Neki su bili izuzeti iz statistike izbeglica zbog neuspešnog sparivanja sa popisom ili je nedostajao upis postdejtonske opštine za 1991. (problem podeljenog naselja).

Treba imati u vidu da su naše definicije interno raseljenih lica i izbeglica statističke, a ne pravne. Stoga broj interno raseljenih lica i izbeglica koji je dat u ovom izveštaju treba smatrati približnim brojem. Napomenuli bismo takođe da je, po našem mišljenju, utvrđivanje pravog broja nemoguć zadatak i to zbog ograničenih postojećih izvora informacija i fragmentarnih informacija koje se nalaze u ovim izvorima.

Odeljak 7 ovog izveštaja (Rezime statističkih podataka o interno raseljenim licima i izbeglicama...") sadrži, između ostalog, poređenje naše statistike o interno raseljenim licima, zasnovane na podacima koje je za 1997-98. godinu prikupio OEBS, sa statističkim podacima koje su za 2000. godinu prikupili UNHCR i bosanska Vlada. Baza podataka UNHCR-a i Vlade BiH (DDPR) može se smatrati pravno utemeljenom, pošto je formirana kao registracioni sistem za sva interno raseljena lica i sve izbeglice u Bosni i Hercegovini u svrhu obezbeđivanja socijalne pomoći i nadoknade tim licima za izgubljenu imovinu. Statistika zasnovana na podacima DDPR-a odnosi se na interno raseljena lica počevši od 2000. godine, za razliku od statistike zasnovane na podacima OEBS-a koja se odnosi na 1997-98. godinu. Ipak, pronašli smo mnoge sličnosti između ta dva izvora. Takođe su i brojevi u oba izvora znatno niži od stvarnih brojeva koji se odnose na period 1992-95. godinu.

3. GLAVNI NALAZI O MUSLIMANIMA

3.1. PROCENAT MUSLIMANA U STANOVNIŠTVU PODRUČJA HERCEG-BOSNE: STANJE 1991. I 1997-98. GODINE

U osam opština na koje se odnosi optužnica procenat Muslimana popeo se sa **34,6%** 1991. godine na **37,4%** 1997-98. godine, tj. za **osam** posto (Prilog A; tabela 1M). Ovi podaci se odnose na svih osam opština, kako na opštine koje su, nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma u novembru 1995. godine, dodeljene Federaciji Bosne i Hercegovine tako i na opštine koje su dodeljene Republici Srpskoj. Na područjima koja su 1997-98. godine pripadala Federaciji Bosne i Hercegovine, procenat Muslimana povećao se sa **34,8%** 1991. godine na **37,8%** 1997-98. godine (za **8,9%**). Uzimajući u obzir samo teritorije koje su na kraju ušle u sastav Republike Srpske, procenat Muslimana je u tom istom periodu pao sa **25,9%** na **0,1%** (tj. za **99,7** posto). Detaljni brojčani podaci po opštinama dati su u Prilogu A, u Tabeli 1M.

3.2 MINIMALAN BROJ INTERNO RASELJENIH LICA I IZBEGLICA SA PODRUČJA HERCEG-BOSNE: STANJE 1997-98. GODINE

Tabela 2M, u Prilogu A, sadrži brojčane podatke o licima koja su 1991. godine bila nastanjena u opštinama Herceg-Bosne (i zato bila navedena u popisu iz 1991. godine) i koja su su se registrovala za anje na izborima 1997-98. godine. U Tabeli 2M grupisali smo birače po opštinama u kojima su bili nastanjeni 1991. godine.[4] Tako tabela 2M prikazuje interno raseljena lica i izbeglice prema opštini koju su napustili. Uključene su samo opštine Herceg-Bosne.

Od celokupnog posleratnog stanovništva koje potiče iz osam opština Herceg-Bosne, (tj. stanovništvo koje je u tim opštinama živelo 1991. godine), 1997-98. je još uvek

[4] U tabeli 1M birači su grupisani po opštinama u kojima su se registrovali za glasanje 1997-98. godine. Stoga se biračka populacija prikazana u tabeli 1M, delimično razlikuje od biračke populacije prikazane u tabeli 2M.

bilo najmanje **61,487** izbeglica i raseljenih lica (**43,2%** od celokupnog broja identifikovanih preživelih lica). Od tog ukupnog broja, **26,663** lica bila su Muslimani. Prema tome, **43,4%** izbeglica i lica raseljenih iz osam opština Herceg-Bosne bili su Muslimani.

Ekvivalentni indikator za područje Herceg-Bosne u Federaciji Bosne i Hercegovine iznosi **43,2%** interno raseljenih Muslimana i izbeglica Muslimana (**26.189** od **60.586**). Sa teritorija Herceg-Bosne koje su 1997-98 pripadale Republici Srpskoj, **52,6%** od ukupnog broja interno raseljenih lica i izbeglica činili su Muslimani (**474** od **901**).

Godine 1997-98. procenat interno raseljenih lica i izbeglica među muslimanskim stanovništvom koje potiče iz osam opština Herceg-Bosne, iznosio je **49** posto. Taj indikator za Federaciju iznosi **48,6%**, a za Republiku Srpsku **100,0%** (videti takođe slike 2 i 3 koje slede).

Slika br. 2: Procenat interno raseljenih Muslimana i izbeglica Muslimana koji od 1997-98. godine žive izvan mesta prebivališta iz 1991. godine: geografski obrazac.

/Videti sliku u izvornom dokumentu (ERN: 0503-1637-0503-1637). Prevod pojmova u legendi:

No Data = nema podataka

Daytonline = dejtonska linija/

Slika br. 3: Procenat interno raseljenih Muslimana i izbeglica Muslimana koji od 1997-98. godine žive izvan mesta prebivalištaiz 1991. godine: Bosna i Hercegovina u odnosu na područje Herceg-Bosne.

/Videti sliku u izvornom dokumentu (ERN: 0503-1637-0503-1637). Prevod pojmova u legendi:

Whole area = celokupna teritorija

RS Part = deo na području Republike Srpske

(FBH) Part = deo na području FBiH

Muslims = Muslimani/

U tabelama 2M i 2BH, u Prilogu A, dati su detaljni procenti po opštinama.

3.3 PROCENA UKUPNOG BROJA INTERNO RASELJENIH LICA I IZBEGLICA SA PODRUČJA HERCEG-BOSNE, STANJE 1997-98. GODINE: MUSLIMANI

Apsolutne vrednosti sadržane u Tabeli 2M, u Prilogu A, minimalne su vrednosti, zasnovane na najkonzervativnijem pristupu podacima. Trebalo bi očekivati da stvarne vrednosti budu znatno veće. Napravili smo procenu nepoznatih stvarnih brojeva, koji su prikazani u Tabeli 3M u Prilogu A. Ukupan broj interno raseljenih lica i izbeglica za celo područje Herceg-Bosne procenili smo na **101.107**, uz interval pouzdanosti od 95%, odnosno između 100.137 i 102.078 lica. Procenjuje se da je među interno raseljenim licima i izbeglicama bilo **40.266** Muslimana (interval pouzdanosti od 95%: između 39.797 i 40.735).

Za područje Herceg-Bosne koje se nalazi u Federaciji Bosne i Hercegovine, dobili smo brojku od **99.031** (98.092-99.970) interno raseljenog lica i izbeglice, a među njima ukupno **39.275** (38.806-39.744) Muslimana.

Za područje Herceg-Bosne koje se nalazi u Republici Srpskoj brojke su sledeće: od ukupno **2.076** (2.045-1.108) interno raseljenih lica i izbeglica, Muslimana je bilo **991** (991-991).

4. GLAVNI NALAZI O SRBIMA

4.1 PROCENAT SRBA U STANOVNIŠTVU HERCEG-BOSNE: STANJE 1991. I 1997-98. GODINE

U osam opština na koje se odnosi optužnica procenat Srba smanjio se sa **13,2%** 1991. godine na **2,8%** 1997-98. godine tj. za **79,0** posto. Ti podaci se odnose na svih osam opština, kako na opštine koje su, nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma u novembru 1995, dodeljene Federaciji Bosne i Hercegovine tako i na opštine dodeljene Republici Srpskoj. U područjima koja su 1997-98. godine pripadala Federaciji Bosne i Hercegovine, procenat Srba opao je sa **12,6%** 1991. godine na **1,6%** 1997-98. godine (za **87,5%**). Ako se uzmu u obzir samo područja koja su na kraju ušla u sastav Republike Srpske, procenat pripadnika Srba se u tom istom periodu povećao sa **49,4%** na **98.3%** (tj. za **99,0** posto). Detaljni brojčani podaci po opštinama dati su u Prilogu A, u Tabeli 1S.

4.2 MINIMALAN BROJ INTERNO RASELJENIH LICA I IZBEGLICA SA PODRUČJA HERCEG-BOSNE: STANJE 1997-98. GODINE

Tabela 2S, data u Prilogu A, sadrži brojčane podatke o licima koja su 1991. godine bila nastanjena u opštinama na teritoriji Herceg-Bosne (lica koja su popisana u popisu sprovedenom 1991. godine) i koja su se takođe registrovala za glasanje na izborima 1997-98. godine. U Tabeli 2S grupisali smo birače po opštinama u kojima su bili nastanjeni 1991. godine.[5] Stoga tabela 2S predstavlja prikaz interno raseljenih lica i izbeglica po opštinama koje su data lica napustila. Uključene su samo opštine Herceg-Bosne.

Od celokupnog posleratnog stanovništva osam opština Herceg-Bosne (tj. stanovništvo koje je u tim opštinama živelo 1991. godine), 1997-98. je još uvek bilo najmanje **61.487** raseljenih i izbeglica (**43,2%** od celokupnog broja identifikovanih preživelih

---

[5] U tabeli 1S birači su grupisani po opštinama u kojima su se registrovali za glasanje 1997-98. godine. Stoga se biračka populacija prikazana u tabeli 1S delimično razlikuje od biračke populacije prikazane u tabeli 2S.

lica). Od tog ukupnog broja, **14.614** lica bili su Srbi. Prema tome, od ukupnog broja izbeglica i lica raseljenih iz osam opština Herceg-Bosne, Srbi su činili **23,8%**.

Ekvivalentni indikator za područje Herceg-Bosne koje se nalazi na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine prikazuje **24,0%** interno raseljenih Srba i izbeglica srpske nacionalnosti (**14,536** od **60,586**). Od ukupnog broja interno raseljenih lica i izbeglica sa područja Herceg-Bosne, koje su 1997-98 godine pripadale Republici Srpskoj, **8,7%** njih bili su Srbi (**78** od **901**).

Tokom 1997-98. procenat interno raseljenih lica Srba i izbeglica Srba poreklom iz osam opština Herceg-Bosne iznosio je **86,9%**. Taj indikator za Federaciju Bosne i Hercegovine iznosi **91,6%,** a za Republiku Srpsku **8,2%** (videti takođe Slike 4 i 5 koje slede).

Slika br. 4: Procenat interno raseljenih Srba i izbeglica Srba koji su 1997-98. godine živeli izvan mesta prebivališta iz 1991. godine: geografski obrazac.

/Videti sliku u izvornom dokumentu (ERN: 0503-1640-0503-1640). Prevod pojmova u legendi:

No Data = nema podataka

Daytonline = dejtonska linija/

Slika br. 5: Procenat interno raseljenih Srba i izbeglica Srba koji su 1997-98. godine živeli izvan mesta prebivališta iz 1991. godine: Bosna i Hercegovina u odnosu na područje Herceg-Bosne.

/Videti sliku u izvornom dokumentu (ERN: 0503-1640-0503-1640). Prevod pojmova u legendi:

Whole area = celokupna teritorija

RS Part = deo na području Republike Srpske

(FBH) Part = deo na području FBiH

Muslims = Muslimani/

U Tabelama 2S i 2BH, u Prilogu A, dati su detaljni procenti po opštinama.

4.3 PROCENA UKUPNOG BROJA INTERNO RASELJENIH LICA I IZBEGLICA SA PODRUČJA HERCEG-BOSNE, STANJE 1997-98. GODINE: SRBI

Apsolutne vrednosti sadržane u Tabeli 2S, u Prilogu A, minimalne su vrednosti, zasnovane na najkonzervativnijem pristupu podacima. Trebalo bi očekivati da stvarne vrednosti budu znatno veće. Napravili smo procenu nepoznatih stvarnih brojeva, koji su prikazani u Tabeli 3S, u Prilogu A. Ukupan broj interno raseljenih lica i izbeglica za celo područje Herceg-Bosne procenili smo na **101.107**, uz interval pouzdanosti od 95%, odnosno između 100.137 i 102.078 lica. Procenjuje se da je među interno raseljenim licima i izbeglicama bilo **26.304** Srba (interval pouzdanosti od 95%: između 26.039 i 26.569).

Za područje Herceg-Bosne koje se nalazi u Federaciji Bosne i Hercegovine, dobili smo brojku od **99.031** (98.092-99.970) interno raseljenog lica i izbeglica, a među njima ukupno **26.148** (26.913-26.382) Srba.

Za područje Herceg-Bosne koje se nalazi u Republici Srpskoj brojke su sledeće: od ukupno **2.076** (2.045-1.108) interno raseljenih lica i izbeglica, Srba je bilo **156** (126-187).

5. GLAVNI NALAZI O OSTALIMA

5.1 PROCENAT OSTALIH U STANOVNIŠTVU HERCEG-BOSNE: STANJE 1991. I 1997-98 GODINE

U osam opština na koje se odnosi optužnica procenat ostalih smanjio se sa **7,8%** 1991. godine na **5,7%** 1997-98. godine tj. za 2**7,3** posto (Prilog A, tabela 1O). Ti podaci se odnose na svih osam opština, kako na opštine koje su, nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma u novembru 1995, dodeljene Federaciji Bosne i Hercegovine tako i na opštine dodeljene Republici Srpskoj. U područjima koja su 1997-98. godine pripadala Federaciji Bosne i Hercegovine, procenat ostalih opao je sa **7,9%** 1991. godine na **5,7%** 1997-98. godine (za **27,7%**). Ako se uzmu u obzir samo područja koja su na kraju ušla u sastav Republike Srpske, procenat ostalih se u tom istom periodu povećao sa **0,9%** na **1.4%** (tj. za **52,3** posto). Detaljni brojčani podaci po opštinama dati su u Prilogu A, u Tabeli 1O.

5.2 MINIMALAN BROJ INTERNO RASELJENIH LICA I IZBEGLICA SA PODRUČJA HERCEG-BOSNE: STANJE 1997-98. GODINE

Tabela 2O, data u Prilogu A, sadrži brojčane podatke o licima koja su 1991. godine bila nastanjena u opštinama na teritoriji Herceg-Bosne (lica koja su popisana u popisu sprovedenom 1991. godine) i koja su se takođe registrovala za glasanje na izborima 1997-98. godine. U Tabeli 2O grupisali smo birače po opštinama u kojima su bili nastanjeni 1991. godine.[6] Stoga Tabela 2O predstavlja prikaz interno raseljenih lica i izbeglica po opštinama koje su data lica napustila. Uključene su samo opštine Herceg-Bosne.

Od celokupnog posleratnog stanovništva osam opština Herceg-Bosne (tj. stanovništvo koje je u tim opštinama živelo 1991. godine), 1997-98. je još uvek bilo najmanje **61.487** raseljenih i izbeglica (**43,2%** od celokupnog broja identifikovanih preživelih lica). Od tog ukupnog broja, **4.497** lica spadaju u kategoriju "ostalih". Prema tome, od

[6] U tabeli 1O birači su grupisani po opštinama u kojima su se registrovali za glasanje 1997-98. godine. Stoga se biračka populacija prikazana u tabeli 1O delimično razlikuje od biračke populacije prikazane u tabeli 2O.

ukupnog broja izbeglica i lica raseljenih iz osam opština Herceg-Bosne, “ostali” su činili **7,3%.**

Ekvivalentan indikator za područje Herceg-Bosne koje se nalazi na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine prikazuje **7,4%** interno raseljenih ostalih lica i izbeglica (**4,490** od **60,586**). Sa teritorija Herceg-Bosne, koje su 1997-98. godine pripadale Republici Srpskoj, **0**,**8%** od ukupnog broja interno raseljenih lica i izbeglica potpadali su pod “ostale” (**7** od **901**).

Tokom 1997-98. procenat interno raseljenih lica i izbeglica u kategoriji ostalih, poreklom iz osam opština Herceg-Bosne iznosio je **51,6%**. Taj indikator za Federaciju Bosne i Hercegovine iznosi **51,6%,** a za Republiku Srpsku **46,7%** (videti takođe Slike 6 i 7 koje slede).

Slika br. 6: Procenat interno raseljenih lica i izbeglica iz kategorije ostalih koji su 1997-98. godine živeli izvan mesta prebivališta iz 1991. godine: geografski obrazac.

/Videti sliku u izvornom dokumentu (ERN: 0503-1643-0503-1643). Prevod pojmova u legendi:

No Data = nema podataka

Daytonline = dejtonska linija/

Slika br. 7: Procenat interno raseljenih lica i izbeglica iz kategorije ostalih koji su 1997-98. godine živeli izvan mesta prebivališta iz 1991. godine: Bosna i Hercegovina u odnosu na područje Herceg-Bosne.

/Videti sliku u izvornom dokumentu (ERN: 0503-1643-0503-1643). Prevod pojmova u legendi:

Whole area = celokupna teritorija

RS Part = deo na području Republike Srpske

(FBH) Part = deo na području FBiH

Muslims = Muslimani/

U Tabelama 2O i 2BH, u Prilogu A, dati su detaljni procenti po opštinama.

5.3 PROCENA UKUPNOG BROJA INTERNO RASELJENIH LICA I IZBEGLICA SA PODRUČJA HERCEG-BOSNE: STANJE 1997-98. GODINE: OSTALI

Apsolutne vrednosti sadržane u Tabeli 2O, u Prilogu A, minimalne su vrednosti, zasnovane na najkonzervativnijem pristupu podacima. Trebalo bi očekivati da stvarne vrednosti budu znatno veće. Napravili smo procenu nepoznatih stvarnih brojeva, koji su prikazani u Tabeli 3O, u Prilogu A. Ukupan broj interno raseljenih lica i izbeglica za celo područje Herceg-Bosne procenili smo na **101.107**, uz interval pouzdanosti od 95%, odnosno između 100.137 i 102.078 lica. Procenjuje se da je među interno raseljenim licima i izbeglicama bilo **9.391** lice u kategoriji ostali (interval pouzdanosti od 95%: između 8.940 i 9.836).

Za područje Herceg-Bosne koje se nalazi u Federaciji Bosne i Hercegovine, dobili smo brojku od **99.031** (98.092-99.970) interno raseljenog lica i izbeglice, a među njima ukupno **9.374** (26.913-26.382) ostalih.

Za područje Herceg-Bosne koje se nalazi u Republici Srpskoj brojke su sledeće: od ukupno **2.076** (2.045-1.108) interno raseljenih lica i izbeglica, ostalih je bilo **17** (7-21).

6. GLAVNI NALAZI O HRVATIMA

6.1 PROCENAT HRVATA U STANOVNIŠTVU HERCEG-BOSNE: STANJE 1991. I 1997 – 98.

U osam opština na koje se odnosi optužnica, procenat Hrvata povećao se sa **44,4%** 1991. godine na **54,2%** 1997-98, tj. za **22%**(Tabela 1C, Prilog A). Ti podaci odnose se na svih osam opština, kako na opštine koje su, nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma u novembru 1995, dodeljene Federaciji Bosne i Hercegovine tako i na opštine dodeljene Republici Srpskoj. Na područjima koja su 1997 – 98. godine pripadala Federaciji Bosne i Hercegovine procenat Hrvata se povećao sa **44,8%** 1991. godine na **54,9%** 1997 – 98. godine (za **22,6%**). Uzimajući u obzir samo područja koja su na kraju ušla u sastav Republike Srpske, procenat Hrvata je u tom istom periodu opao sa **23,8%** na **0,2%** (tj. za **99,1** posto). Detaljni brojčani podaci po opštinama dati su u Tabeli 1C u Prilogu A.

6.2 MINIMALAN BROJ INTERNO RASELJENIH LICA I IZBEGLICA SA PODRUČJA HERCEG-BOSNE: STANJE 1997-98. GODINE

Tabela 2C, Prilog A, sadrži brojčane podatke o licima koja su 1991. godine bila nastanjena u opštinama Herceg-Bosne (i popisana u popisu iz 1991. godine) i koja su se registrovala za glasanje na izborima 1997-98. godine. /sic/ U Tabeli 2C grupisali smo birače po opštinama u kojima su bili nastanjeni 1991. godine.[7] Stoga Tabela 2 predstavlja prikaz interno raseljenih lica i izbeglica po opštinama koje su oni napustili. Uključene su samo opštine Herceg-Bosne.

Od ukupnog posleratnog stanovništva osam opština Herceg-Bosne (tj. stanovništvo koje je u tim opštinama živelo 1991. godine) najmanje **61.487** osoba (**43,2%** od ukupnog broja identifikovanih preživelih lica) je 1997-98. još uvek bilo raseljeno ili je imalo izbeglički status. Od tog ukupnog broja, **15.713** lica bila su Hrvati. Prema tome, **25,6%** izbeglica i lica raseljenih iz osam opština Herceg-Bosne bili su Hrvati.

---

[7] U Tabeli 1C, birači su grupisani prema opštini u kojoj su se registrovali za glasanje 1997-98. godine. Stoga se biračka populacija prikazana u Tabeli 1C razlikuje od biračke populacije prikazane u Tabeli 2C.

Ekvivalentni indikator za oblast Herceg-Bosne u Federaciji Bosne i Hercegovine iznosi **25,4%** IDP /interno raseljenih lica/ i izbeglih Hrvata (**15.371** od **60.586**). Od svih interno raseljenih lica i izbeglica sa područja Herceg-Bosne koja su 1997-98. godine pripadala Republici Srpskoj **38,03%** bili su Hrvati (**342** od **901**).

Godine 1997-98. procenat interno raseljenih lica i izbeglica među hrvatskim stanovništvom iz osam opština Herceg-Bosne iznosio je **25,2** procenata. Taj indikator za Federaciju je **24,8** procenata a za RS **100%** (videti takođe slike 8 i 9 niže).

Slika 8. Procenat interno raseljenih lica i izbeglica Hrvata koji su 1997-98. godine živeli izvan mesta u kojem su bili nastanjeni 1991. godine: geografski obrazac. /videti original/

Slika 9. Procenat interno raseljenih Hrvata i izbeglica Hrvata koji su 1997-98. godine živeli izvan mesta boravka 1991. godine: Bosna i Hercegovina u poređenju s područjem Herceg-Bosne. /videti original/

U Tabeli 2C i 2BH u Prilogu A date su detaljne brojke po opštinama.

6.3 PROCENA UKUPNOG BROJA INTERNO RASELJENIH LICA I IZBEGLICA SA PODRUČJA HERCEG-BOSNE, STANJE 1997-98. GODINE: HRVATI

Apsolutne vrednosti sadržane u Tabeli 2C, Prilog A, su minimalne brojke, zasnovane na najkonzervativnijem pristupu podacima. Treba očekivati da stvarne procentualne vrednosti budu znatno veće. Napravili smo procenu nepoznatih stvarnih brojki, koje su prikazane u Tabeli 3C u Prilogu A. Ukupni broj interno raseljenih lica i izbeglica za celo područje Herceg-Bosne procenili smo na **101.107**, uz interval pouzdanosti od 95%, odnosno između 100.137 i 102.078 lica. Među svim interno raseljenim licima i izbeglicama bilo je **25.147** Hrvata (interval pouzdanosti od 95%: između 24.638 i 25.656).

Za područje Herceg-Bosne u Federaciji Bosne i Hercegovine dobili smo ukupan broj od **99.031** (98.092-99.970) interno raseljenih lica i izbeglica, od čega je **24.235** (23.726-24.744) bili Hrvati.

Za područje Herceg-Bosne u Republici Srpskoj cifre su bile sledeće: od ukupno **2.076** (2.045-2.108) interno raseljenih lica i izbeglica, Hrvata je bilo **912** (912-912).

7. REZIME STATISTIČKIH PODATAKA O INTERNO RASELJENIM LICIMA I IZBEGLICAMA: STANJE 1997-98. GODINE

U ovom odeljku ćemo rezimirati nalaze o interno raseljenim licima i izbeglicama prikazanim u odeljcima 2-6 ovog izveštaja. Niže je dat pregled glavnih nalaza koji su predmet razmatranja u ovom izveštaju (Tabela 2). Ovaj pregled je vodič za tumačenje brojnih statističkih podataka koji su predmet razmatranja u ovom izveštaju.

Tabela 2. Pregled broja stanovnika i brojeva interno raseljenih lica i izbeglica s područja Herceg-Bosne, 1991. i 1997-98. godine, za lica rođena pre 1980. godine.

NACIONALNOST	Stanovništvo"U" 1991	Stanovništvo "IZ" 1997.	Stanovništvo "U" 1997.	MINIMALNI BROJ “NAJMANJE” IRL + izbeglica među POP97 “IZ”	PROCENJENI BROJ “UKUPNO" IRL + izbeglica među POP97 “IZ”	MINIMALNI BROJ “NAJMANJE” IRL među POP97 “IZ” (Odeljenje za demografiju Tužilaštva MKSJ)	MINIMALNI BROJ “NAJMANJE” IRL među POP2000 “IZ” (UNHCR i Vlada BiH)
Nehrvati	128.742	79.928	54.425	45.774	75.961	30.119	24.357
Muslimani	80.151	54.395	44.397	26.663	40.266	17.183	11.943
Srbi	30.495	16.814	3.281	14.614	26.304	10.492	12.207
Ostali	18.096	8.719	6.747	4.497	9.391	2.444	207
Hrvati	102.868	62.276	64.367	15.713	25.147	10.410	7.730
Sve nacionalnosti	231.610	142.204	118.792	61.487	101.107	40.529	32.087

U ovom izveštaju razmatrali smo dve vrste brojčanih podataka o brojnosti stanovništva i dve o interno raseljenim licima i izbeglicama. Sve statistike u ovom izveštaju odnose se na lica rođena pre 1980. godine, koja su u vreme izbora 1997. godine imala pravo glasa.

Referentno stanovništvo naše studije bilo je stanovništvo područja Herceg-Bosne koje je obuhvaćeno popisom spprovedenim 1991. godine. Broj nehrvata u tom stanovništvu bio je 128.742 (Tabela 2 gore). Ta lica su popisana u popisu sprovedenom ***u*** osam opština – koje predstavljaju sastavne delove područja Herceg-Bosne. Za to stanovništvo ćemo od sada koristiti oznaku POP91 "U". U ovom izveštaju smo takođe razmatrali i stanovništvo označeno sa POP97 "U", koje je obuhvatalo sva lica koja su se registrovala za glasanje u osam opština od kojih se sastoji područje Herceg-Bosne. Tom stanovništvu je 1997-98. godine pripadalo 54.425 nehrvata (Tabela 2). Stanovništvo POP97 "U" su jednim delom činili oni koji su 1991. godine živeli na tom području, kao i pridošlice koje su se tamo doselile tokom ili nakon sukoba. Procena promena u etničkom sastavu stanovništva u svakoj pojedinoj opštini u ovom izveštaju je izvršena putem poređenja dve vrste stanovništva tipa "U" (1991. i 1997-98). Te promene su očigledno nastale kako zbog odliva prethodnog stanovništva, tj. onog koje je 1991. živelo na području Herceg-Bosne, tako i zbog priliva pridošlica u to područje. Naredni faktor koji određuje te promene je smrt.

POP97 "U" ***nije*** uzeto u obzir u analizi kretanja stanovništva u periodu između 1991. i 1997-98. godine. Bitna su bila lica, nastanjena na raznim mestima u Bosni ili izvan Bosne, koja su 1991. godine živela na predmetnom području i koja su pronađena u biračkim spiskovima iz 1997-98. godine. To stanovništvo je u Tabeli 2 označeno sa "IZ" (u daljem tekstu: POP97 "IZ"). Identifikovali smo (/pomoću/ biračkih spiskova) 79.928 nehrvata iz 1997-98. godine koji su u popisu sprovedenom 1991. godine navedeni kao lica nastanjena na području Herceg-Bosne. Međutim, iz Tabele 2 se jasno može videti da se nije ušlo u trag svim nehrvatima popisanim u popisu iz 1991. godine. Od ukupno 128.742 nehrvata popisanih u popisu iz 1991. godine identifikovano je njih 79.928 (62%). Taj uzorak, premda nepotpun, je dovoljan za izvlačenje zaključaka o minimalnim brojevima interno raseljenih lica i izbeglica, kao i

za pravljenje potpunijih procena brojeva interno raseljenih lica i izbeglica koji potiču s tog područja.

Minimalni broj interno raseljenih lica i izbeglica koji potiču od stanovništva obuhvaćenog popisom iz 1991. godine na području Herceg-Bosne je za nehrvate 47.774 (od 128.742 1991. godine), a za sve ostale etničke grupe zajedno 61.487 (od 231.610 1991. godine). Ti minimalni brojevi su sigurno sasvim mali. Razlozi za to su sledeći:

- analizirano stanovništvo iz 1991. nije obuhvatalo lica rođena u između 1980. i popisa provedenog marta 1991. godine (isključeno je ukupno 49.756 lica, tj. 17,7% stanovništva iz 1991. godine)[8],
- analizirana biračka populacija nije obuhvatala lica čiji se podaci nisu poklapali sa /podacima iz/ popisa (isključeno je oko 36.669 lica)[9]
- analizirana biračka populacija nije obuhvatala one koji se nisu registrovali za glasanje. Nije poznat njihov tačan broj i mi procenjujemo da bi oni mogli činiti 12% populacije lica sa pravom glasa iz 1997-98. godine. Tih 12%

[8] Broj od 49.756 lica dobijen je kao razlika između POP91 "U" (231.610 lica – samo lica rođena pre 1980. godine) i ukupnog broja lica popisanih u popisu iz 1991. na području Herceg-Bosne (281.366; videti niže).

Opština	Godina	Ukupno	Hrvati	Muslimani	Srbi	Jugosloveni	Ostali i lica nepoznate nacionalnosti
Bosna i Herecegovina	1991	4.377.033	760.852	1.902.956	1.366.104	242.682	104.439
Čapljina	1991	27.882	14.969	7.672	3.753	1.047	441
Gornji Vakuf	1991	25.181	10.706	14.063	110	158	144
Jablanica	1991	12.691	2.291	9.099	504	581	216
Ljubuški	1991	28.340	26.127	1.592	65	227	329
Mostar	1991	126.628	43.037	43.856	23.846	12.768	3.121
Prozor	1991	19.760	12.259	7.225	45	100	131
Stolac	1991	18.681	6.188	8.101	3.917	307	168
Vareš	1991	22.203	9.016	6.714	3.644	2.071	758
HERCEG-BOSNA	1991	281.366	124.593	98.322	35.884	17.259	5.308

Stanovništvo Bosne i Hercegovine. Narodnosni sastav po naseljima. Republika Hrvatska. Državni zavod za statistiku, Zagreb, travanj, 1995.

[9] Broj od 36.669 je procena zasnovana na stopi dobijenoj uparivanjem lica registrovanih za glasanje 1997-98. godine s licima popisanim u popisu 1991. godine (podaci 79.5% registrovanih birača su upareni) i brojnosti populacije POP97 "IZ" (142.204), što obuhvata samo slučajeve uparene prema evidenciji. Ako se 142.204 koriguje brojem neuparenih slučajeva (142.204 se deli sa 0,795), rezultat te jednostavne računice (178.873 lica) je celokupna (uparena i neuparena) populacija POP97 "IZ". Broj od 36.669 je razlika između 178.873 i 142.204.

neregistrovanih birača iznosilo bi otprilike 24.392 lica s područja Herceg-Bosne.[10]

Da bi se došlo do kompletnijih brojeva na osnovu kojih bi se mogla steći jasnija predstava o obimu migracije stanovništva, napravili smo procenu broja interno raseljenih lica i izbeglica (videti Prilog C2 u vezi sa metodom) na osnovu dela interno raseljenih lica i izbeglica u svakoj pojedinoj etničkoj grupi, ustanovljenog za period do 1997-98. godine (Prilog A, Tabele 2M, 2S, 2O i 2C), koji smo primenili na populaciju rođenu pre 1980. godine (Prilog A, Tabele 1M,1S, 1O i 1C). Tako dobijeni brojevi, zajedno s njihovim intervalima pouzdanosti, predočeni su u Prilogu A i tabelama 3M, 3S, 3O i 3C. Procenjeni broj nehrvata iznosi 75.961 lica (Tabela 2 gore, naspram minimalnog broja interno raseljenih lica i izbeglica od 47.774 koji je, u istoj tabeli, dat uz taj broj).

Procenjeni broj od 75. 961 interno raseljenih lica i izbeglica je u, sve u svemu, prilično velik u poređenju s brojem od 231.160 stanovnika iz 1991. godine rođenih pre 1980. godine, posebno /ako se uzme u obzir to/ da je taj broj nekompletan i da ga treba uvećati kako bi obuhvatio sva ona interno raseljena lica i izbeglice koji su rođeni između 1980. i marta 1991. godine.

Tabela 3a. Birači iz 1997. godine koji potiču sa područja Herceg-Bosne prema nacionalnosti i mestu gde su registrovani da glasaju 1997. godine, apsolutni brojevi.

Nacionalnost	Neraseljena lica	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	2.200	10.492	4.122	16.814
Muslimani	27.732	17.183	9.480	54.395
Hrvati	46.563	10.410	5.303	62.276
Ostali	4.222	2.444	2.053	8.719
Ukupno	80.717	40.529	20.958	142.204

[10] Tih 12% neregistrovanih birača je ***naša osnovana pretpostavka***; ona ne potiče od OEBS-a. Uprkos tome što je OEBS tokom izbora 1997. godine nastojao da napravi popis svih lica sa pravom glasa, sva ta lica se nisu registrovala (OEBS, 1997.). Cifra od pretpostavljenih 12% neregistrovanih birača značila bi da bi se ukupna biračka populacija mogla proceniti na 2,91 miliona (2,56 / 0,88) , a ukupan broj stanovnika BiH 1997. godine iznosio bi 3,42 miliona (2,91 / 0,85). Broj stanovnika BiH 1997. je i dalje nepoznat, ali se broj od 3,42 milion umnogome popudara sa procenama koje je UN više puta objavio u *World Population Prospects* (UN, 2002), što predstavljaj najbolje procene populacije na svetu. Za 1995. godinu se, u izdanju *UN Population Prospects* 2002. godine, govori o procenjenih 3.42 miliona stanovnika Bosne i Hercegovine. Formula za dobijanje cifre od 24.392 neregistrovanih birača: 178.873/0.88 (svi birači) – 178.873 (registrovani birači).

Tabela 3b. Birači iz 1997. godine koji potiču sa područja Herceg-Bosne, prema nacionalnosti i mestu gde su registrovani da glasaju 1997. godine, izraženo u procentima

Nacionalnost	Neraseljena lica	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	13,1	62,4	24,5	100,0
Muslimani	51,0	31,6	17,4	100,0
Hrvati	74,8	16,7	8,5	100,0
Ostali	48,4	28,0	23,5	100,0
Ukupno	56,8	28,5	14,7	100,0

Tabela 3 (a, b) pokazuje zastupljenost biračke populacije 1997. godine (tj. minimalnih brojeva), koji su takođe živeli na području Herceg-Bosne 1991. godine, prema mestu na kojem su registrovani da glasaju 1997-98. godine. U tabeli je napravljena razlika između domaćeg stanovništva (neraseljena lica) (NRL), interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica (IZB). Prema Tabeli 3b, izuzev Srba,većinu birača koji potiču iz područja Herceg-Bosne činila su neraseljena lica koja su 1997. godine bila prijavljena u matičnim opštinama (56, 8 % od ukupnog broja; tj. najmanje 80.717 od 231.610). Većina neraseljenih lica bila su, po nacionalnosti, Hrvati (najmanje 46.563 od 80.717).

Otprilike 28,5% birača iz 1997-98. godine bili su interno raseljena lica i 1997-98. godine nisu živeli u svojim matičnim opštinama (najmanje 40.529; uglavnom Muslimana). Pored toga, 14,7% birača iz 1997-98. godine koji su poticali s područja Herceg-Bosne je 1997. godine živelo u inostranstvu (najmanje 20.958; uglavnom Muslimana).

Tabela 3c. Izbeglice sa područja Herceg-Bosne prema zemlji u kojoj su registrovani i nacionalnosti, stanje 1997. godine

Nacionalnost	Hrvatska		SRJ		Ostale zemlje		Ukupno	
	Broj	Procenat	Broj	Procenat	Broj	Procenat	Broj	Procenat
Srbi	26	0,6	3.892	94,4	204	4,9	4.122	100,00
Muslimani	128	1,4	31	0,3	9.321	98,3	9.480	100,00
Hrvati	1.835	34,6	106	2,0	3.362	63,4	5.303	100,00
Ostali	118	5,7	537	26,2	1.398	68,1	2.053	100,00

Ukupno	2.107	Np /nije primenjivo/	4.566	np	14.285	np	20.958	Np

Izvor: Popis stanovništva Bosne i Hercegovine 1991. godine i OEBSOV spisak birača iz 1997-98. godine. Izračunavanje je izvršilo Odeljenje za demografiju, Tužilaštvo Međunarodnog suda.

Tabela 3C nadalje potvrđuje da su Muslimani činili najveću grupu izbeglica s područja Herceg-Bosne (najmanje 9.480 lica) i da je 98,3% izbeglica iz te grupe 1997-98. godine boravilo u zemljama izvan područja bivše Jugoslavije (namanje 9.321 od 9.480). Većina hrvatskih i ostalih izbeglica registrovala se izvan područja bivše Jugoslavije, dok je većina srpskih izbeglica to učinila u Saveznoj Republici Jugoslaviji (Srbija i Crna Gora).

8. REZIME PROMENA U ETNIČKOM SASTAVU CELOKUPNOG STANOVNIŠTVA I INTERNO RASELJENIH LICA S PODRUČJA HERCEG-BOSNE, 1991. PREMA 1997-98. GODINI.

Tabela 4 (a,b) i Slika 10 predstavljaju sažeti prikaz promena u etničkom sastavu stanovništva na području Herceg-Bosne u periodu od 1992. do 1997. godine. Navedeni podaci dobijeni su na osnovu evidencije o licima rođenim pre 1980. godine. Uzeti su podaci o stvarnom stanovništvu tj. o svim stanovnicima koji su 1991. godine (ili 1997-98) bili nastanjeni na području Herceg-Bosne. /Korišćen je/ ukupan broj stanovnika iz 1991. godine, dok se broj stanovnika iz 1997-98. godine zasnivao na velikom uzorku (birački spisak).

Tabela 4. Etnički sastav stanovništva u delovima Herceg-Bosne koji se nalaze na području Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine**,** /stanje/ 1991. naspram /stanja iz/ 1997. godine, stvarno stanovništvo, rođeno pre 1980. godine

(a) Područje Herceg-Bosne u celini

Nacionalnost	POP1991 "U"	POP 1997 "U"	Promena u procentima
Muslimani	80.151	44.397	-
Srbi	30.495	3.281	-
Ostali	18.096	6.747	-
Hrvati	102.868	64.367	-

Sve nacionalnosti	231.610	118.792	-
Muslimani	34,6	37,4	+8,00
Srbi	13,2	2,8	-79,00
Ostali	7,8	5,7	-27,3
Hrvati	44,4	54,2	+22,00
Sve nacionalnosti	100,00	100,00	-

(b) Područje Herceg-Bosne po političkim entitetima

	Svi	Deo Herceg-Bosne na području RS			
		Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali
Brojevi 1991 1997	 3.831 1.467	 1.892 1.442	 991 1	 912 3	 36 21
Procenat 1991 1997	 100,00 100,00	 49,4 98,3	 25,90 0,1	 23,8 0,2	 0,9 1,4
1991 – 1997 Promena	np*	+99,00	-99,7	-99,1	+52,3

	Svi	Deo Herceg-Bosne na području Federacije BiH			
		Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali
Brojevi 1991 1997	 227.779 117.325	 28.603 1.839	 79.160 44.396	 101.956 64.364	 18.060 6.726
Procenat 1991 1997	 100,00 100,00	 12,6 1,6	 34,8 37,8	 44,8 54,9	 7,9 5,7
1991 – 1997 Promena	np	-87,5	+8,9	+22,6	-27,7

*) *nije primenjivo*

U periodu 1991-1997. procenat Hrvata se povećao za 22% a Muslimana za 8% (Tabela 4a). Srbi i druge etničke grupe su se u velikoj meri iselile sa područja Herceg-Bosne i njihov broj je opao za 79% i 27,3%. Na čitavom području Herceg-Bosne su tokom 1997-98. godine dominirali Hrvati (54,2%), a druga etnička grupa po većini su bili Muslimani (37,4%). Ostalo je veoma malo Srba i ostalih nacionalnosti (2,8 i 5,7%).

Skoro istovetan obrazac promena vidi se na delu Herceg-Bosne koji se nalazi na području Federacije BiH (Tabela 4b), dok su u delu koji se nalazi na području RS već

do 1997-98. godine živeli isključivo Srbi, za razliku od mešovitog nacionalnog sastava iz 1991. godine.

Slika 10, nadalje, predstavlja grafički prikaz datih promena. Upečatljivo je to što na (u procentima izraženom) nacionalnom sastavu dela Herceg-Bosne koji se nalazi u okviru Federacije, koji, kao što znamo, obuhvata veliki deo teritorije Herceg-Bosne analiziran u ovom izveštaju, nisu vidljive nikakve velike promene. Tokom 1991. godine u delu Herceg-Bosne koji se nalazi u okviru Federacije BiH dominirale su dve etničke grupe, Hrvati (najbrojnija od svih grupa) i Muslimani, a tako je ostalo i tokom 1997-98. godine. Procenat svake od ovih grupa blago se povećao nakon sukoba na račun onih koju su napustili ovo područje. Međutim, mi dole prikazujemo specifičniju geografsku sliku promena u nacionalnom sastavu u opštinama HERCEG-BOSNE od 1991. do 1997-98. godine. Etničke promene u tim opštinama pokazuju da je unutrašnja migracija stanovništva Herceg-Bosne u okviru tog područja bila značajna, iako se to ne može videti na nivou cele Herceg-Bosne.

Slika 10. Etnički sastav stanovništva Herceg-Bosne u delovima koji se nalaze na području Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine, /stanje iz/ 1991. naspram /stanja iz/ 1997. godine, stvarno stanovništvo rođeno pre 1980. godine /videti original/

Promene u opštinama Herceg-Bosne prikazane su na slikama 11 do 13. Inverzija proporcionalnih vrednosti je jasno vidljiva u delovima Herceg-Bosne koji se nalaze na područjima Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine tokom 1991. i 1997-98. godine i to za sve tri etničke grupe: Hrvate, Muslimane i Srbe. Ta vrsta munjevitih promena ne može se povezati sa demografskim ili društveno-ekonomskim činiocima razvoja stanovništva i mora se pripisati činiocima vezanim za sukob tokom perioda 1992-95.

Slika 11. Mapa nacionalnih većina u opštinama Herceg-Bosne, 1991. godine /videti sliku/

Slika 12. Mapa nacionalnih većina u opštinama Herceg-Bosne, 1997-98. godine
U delu Herceg-Bosne koji je na području Federacije Bosne i Hercegovine

Hrvati su 1991. godine u tri opštine činili apsolutnu većinu (tamno plava boja na Slici 11: Ljubuški i Čapljina na granici sa Hrvatskom i Prozor u srednjoj Herceg-Bosne), a Muslimani u /ostale/ tri opštine (tamno zelena boja na slici 11: Gornji Vakuf, Jablanica i Mostar Jugoistok. Ostali delovi Herceg-Bosne, a posebno ostatak predratne opštine Mostar, imali su mešovit nacionalni sastav, neka područja sa Hrvatima u relativnom većinom koju su činili Hrvati (svetlo plava boja na Slici 11: Mostar Zapad, Mostar Jugozapad, Mostar Jug i Vareš; Vareš je jedina opština na severoistoku, odvojena od ostalih opština Herceg-Bosne), a neka sa relativnom većinom koju su činili Muslimani (svetlo zelena boja na Slici 11: Mostar Sjever, Mostar Stari grad i Stolac). /videti sliku/

U svim opštinama u delu Herceg-Bosne obuhvaćenom Federacijom Bosne i Hercegovine Muslimani ili Hrvati su činili ***apsolutnu*** većinu (Slika 12). Opštine koje su 1991. godine imale hrvatsku većinu (apsolutnu ili relativnu) postale su isključivo hrvatske, izuzev Vareša (relativna hrvatska većina 1991. godine promenila se u apsolutnu muslimansku većinu 1997-98. godine) i Stoca (promena sa muslimanske relativne većine 1991. godine na apsolutnu hrvatsku većinu 1997-98. godine).

Opštine koje su 1991. godine imale muslimansku većinu (apsolutnu ili relativnu) postale su isključivo muslimanske, izuzev Vareša i Stoca. Stiče se utisak da je nakon kraja sukoba u Herceg-Bosne postignut savršen *status quo* između Hrvata i Muslimana u pogledu kontrole nad teritorijama ove dve glavne nacionalne grupe.

Valja primetiti da su opštine u delu Herceg-Bosne koji se nalazi na teritoriji RS obuhvatale samo dve *opštine*: relativno veliku opštinu Stolac – Berkovići (apsolutna srpska većina 1991. i 1997-98. godine) i relativno malu opštinu Srpski Mostar (koja se sastojala od tri odvojena područja pridružena Istočnom Mostaru; apsolutna muslimanska većina 1991. i Srba 1997-98. godine; Slika 12). Još jednom, međuentitetska granica podelila je stanovništvo HERCEG-BOSNE po etničkoj liniji.

Slika 13. Mapa nacionalnih većina interno raseljenih lica i izbeglica koji su od 1997-98. godine živeli izvan mesta prebivališta iz 1991. godine, područje Herceg-Bosne /videti sliku/

Gornja Slika 13 pokazuje da je etnička većina interno raseljenih lica i izbeglica, koji su poticali s područja Herceg-Bosne, 1997. godine još uvek živela izvan mesta u kojima su bili nastanjeni 1991. godine. Muslimani su se iseljavali iz Ljubuškog, Stolca i Prozora a Hrvati iz Gornjeg Vakufa, Jablanice i Vareša. Obrazac migracija u okviru predratne opštine Mostar je mnogo složeniji i predočava pokrete sve tri etničke grupe, ne samo Muslimana i Hrvata već i Srba. Prikazuje većinsku etničku pripadnost interno raseljenih lica i izbeglica koji su, iako poreklom sa područja Herceg-Bosne, tokom 1997. godine i dalje živeli izvan svojih mesta prebivališta iz 1991. godine.

9. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Cilj ovog izveštaja bio je da se predoči pouzdana statistika o interno raseljenim licima i izbeglicama relevantna za period i područje Herceg-Bosne na koje se odnosi optužnica - za Bosnu i Hercegovinu. Period na koji se odnosi optužnica je od novembra 1991. do aprila 1994. godine. Područje na koje se odnosi optužnica obuhvata osam (od 109) predratnih opština u Bosni i Hercegovini. U tih osam opština je 1991. godine živelo ukupno 281.366 lica, od kojih je 231.610 bilo rođeno pre 1980. godine. U ovom izveštaju je razmatrana posleratna sudbina tog referentnog stanovništva.

Izvori podataka potrebni za analize poput onih iznetih u ovom izveštaju su izuzetno siromašni, naročito oni koji se odnose na period sukoba. Sukob u Bosni 1992-95. predstavlja primer humanitarne krize tokom koje je veliki deo civilnog stanovništva bio pogođen ratom i surovim pokušajima da se promeni etnički sastav stanovništva, što je dovelo do raseljavanja stanovništva širokih razmera, pogoršanja životnih uslova, teških zdravstvenih problema i povećanja morataliteta. U okolnostima humanitarne krize, redovni statistički izvori nisu dostupni i umesto toga, koriste se razni drugi statistički izvori (National Research Council (2001)). Administrativna evidencija, procene zajednica, evidencija o međunarodnoj pomoći, anketiranje domaćinstava, izrada mapa i fotografisanje, kao i registrovanje lica u logorima, predstavljaju neke od primera izvora koji se predlažu za korišćenje u oklnostima humanitarne krize (National Research Council (2002)), vidi i uputstva: Médecins Saint Frontièrs (1997), United Nations High Commissioner for Refugees /UNHCR/ (1994), i Sphere Project (2000).

Za svrhu ovog izveštaja, identifikovali smo i nabavili obimne izvore informacija, koji ne samo da u potpunosti zadovoljavaju potrebe procene stanovništva u humanitarnim krizama, već takođe zadovoljavaju opšte zahteve za izvore koji se koriste u uslovima mira. Izvori koje smo razmotrili u ovom izveštaju su sledeći:

- popis stanovništva sproveden u Bosni 1991. godine,
- evidencija o biračima iz 1997-98. godine koju je ustanovila i vodila Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS),
- evidencija o interno raseljenim licima i izbeglicama u Bosni koju je uspostavio UNHCR, a vodila vlada BiH, sa stanjem iz 2000.

U našoj studiji sakupljeni su i analizirani pojedinačni podaci, a ne zbirne statistike. Proučavali smo samo populaciju od 18 ili više godina starosti (stanje 1997-98.), pošto za posleratni period nisu bili dostupni podaci o licima od 17 godina starosti i manje. Rezultati istraživanja koji su predmet razmatranju u ovom izveštaju upućuju na sledeće opšte zaključke:

- Promene u etničkom sastavu stanovništva, posebno ako se posmatraju sa stanovišta opština, koje su sažeto prikazane u 8. odeljku ukazuju na to da je tokom sukoba 1991-94. godine na području Herceg-Bosne došlo do značajnih promena u sastavu stanovništva. Pre početka sukoba 1991. godine, nekoliko opština je imalo **relativno većinski** etnički sastav. U delu Herceg-Bosne koji se nalazi na području Federacije Bosne i Hercegovine, a koji obuhvata većinu teritorije Herceg-Bosne o kojoj se govori u ovom izveštaju, tačno 7 opština od svih 13 **postdejtonskih** opština na ovom području imalo je relativnu većinu jedne od etničkih grupa; preostalih 6 je imalo apsolutnu većinu. U periodu 1997-98. godine svih 13 opština imalo je **apsolutan većinski** etnički sastav; neke Hrvata (7) a neke Muslimana (6). Dve opštine su u potpunosti promenile etnički profil; jedna od hrvatskog na muslimanski (Vareš) a jedna od muslimanskog na hrvatski (Stolac).
- Do promena u etničkom sastavu stanovništva došlo je usled masovne migracije stanovništva, tako da je na hiljade lica s ovog područja interno raseljeno i otišlo u izbeglištvo (odeljak 7). Godine 1997-98. još uvek je bilo ukupno (kako je procenjeno) 101.107 interno raseljenih lica i izbeglica koji nisu živeli u svojim mestima stanovanja iz 1991. godine (odeljak 7, Tabela 2). Taj broj je procena

ukupnog broja, no minimalan broj interno raseljenih lica i izbeglica koji je dat u ovom izveštaju iznosi 61.487 (odeljak 7, Tabela 2).

- Opšte uzev, minimalni brojevi koji su dati u ovom izveštaju (kao što je gorenavedeni broj od 61.487 lica) su premali. Razlozi za to su sledeći (odeljak 7):
  - analizirano stanovništvo iz 1991. godine nije uključivalo sve one koji su rođeni između 1980. godine i marta 1991. godine (nije uključeno tačno 49.756 lica, tj. 17,7% stanovništa iz 1991. godine),
  - analizirana biračka populacija nije uključivala lica čiji podaci nisu upareni s podacima iz popisa (nije uključeno oko 36.669 lica),
  - analizirana biračka populacija nije uključivala one koji se nisu registrovali za glasanje, njihov tačan broj nije poznat, procenjujemo da bi ta lica mogla činiti 12% populacije birača iz 1997-98. godine. Broj tih 12% neregistrovanih birača iznosio bi 24.392 lica s područja Herceg-Bosne.
- Procenjeni ukupni brojevi interno raseljenih lica i izbeglica (što je ukupan broj od 101.107 lica) bliži su nepoznatim stvarnim brojevima interno raseljenih lica i izbeglica s područja Herceg-Bosne od minimalnih brojeva.
- Procenjeni ukupan broj od 101.107 lica treba tumačiti kao broj koji se odnosi na stanovništvo iz 1991. godine koje je imalo pravo glasa 1997-98, popisano je kao stanovništvo nastanjeno na području Herceg-Bosne, tj. 231.610 lica (Tabela 1, sve nacionalnosti, Prilog 1 i Tabela 2, odeljak 7). Procenat interno raseljenih lica i izbeglica je u tom stanovništvu očigledno bio visok.
- Gorenavedeno stanovništvo (231.610) obuhvatala su samo lica koja su 1997-98. imala pravo glasa. Stvarni broj stanovnika je 1991. godine bio veći jer je on obuhvatao i decu rođenu između 1980. i marta 1991. godine. Pored toga, evidencija birača iz 1997-98. godine nije bila potpuna (ona nije obuhvatala neregistrovane i neuparene birače) što je moglo imati uticaja na procenjeni broj IRL i izbeglica korišćen u ovom izveštaju. Iz tog razloga, stvaran broj interno raseljenih lica i izbeglica čak bi bio veći od procenjenog ukupnog broja od 101.107 lica.Većinu raseljenih lica činili su Muslimani (od najmanje 26.663 do procenjenih 40.266) a posle njih dolaze: Hrvati (15.713 do 25.147), Srbi (14.614 do 26.304) i pripadnici «ostalih» (4.497 do 9.391). Uopšte uzev, od najmanje 45.774 do procenjenih 75.691 raseljenih bili su nehrvati što predstavlja najveću grupu među onima koji su napustili svoje predratne domove (2-6. odeljak; Prilog A, tabele 2 i 3; takođe rezime tabele 2 u 7. odeljku).

- Oko 43,2% nehrvata koji su 1991. godine živeli na području Herceg-Bosne su 1997-98. godine i dalje bili raseljeni (2-6. odeljak; Prilog A, tabela 2). Zastupljenost svake pojedine etničke grupe izgledala je ovako:

  - Srbi: 86,9%
  - Muslimani: 49,0%
  - Hrvati: 25,2%
  - Ostali: 51,6%

- Nehrvati (koji su većinom bili Muslimani), koji su najviše bili pogođeni sukobom, živeli su 1991. godine u delu Federacije Bosne i Hercegovine obuhvaćenim područjem Herceg-Bosne (8. Odeljak). Veliki procenat nehrvata (15,655) ne samo da je napustio područje Herceg-Bosne već i Bosnu i Hercegovinu uopše, otišavši u inostranstvo gde su živeli kao izbeglice (tabele 3 i 4 i 7. odeljak).

Uopšte uzev, gorenavedene nalaze trebalo bi tumačiti kao pokazatelje teških posledica sila nasilja koje se po svojim efektima ne mogu porediti s uobičajenim demografskim ili društveno-ekonomskim činiocima.

Izvori:

Baza podataka koja sadrži podatke iz popisa stanovništva iz 1991. za Bosnu i Hercegovinu, Savezni zavod za statistiku, Sarajevo

Baza podataka koja sadrži podatke iz spiskova birača za 1997. i 1998., Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS)

Baza podataka interno raseljenih lica i izbeglica u Bosni i Hercegovini (DDPR), (2000), Ministarstvo za ljudska prava i izbeglice, Sarajevo, i UNHCR, Regionalni ured za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo

References:

W.G. Cochran (1977), Sampling Techniques, 3rd edition. John Wiley & Sons, New York, Chichester, Brisbane, Toronto, Singapore

National Research Council (2001), Forced Migration and Mortality. Roundtable on Demography of Forced Migration. H.E. Reed and Ch.B. Keely (eds.), Committee on

Population, Commission on Behavioural and Social Sciences and Education, Washington, D.C., National Academy Press, ISBN: 0-309-07334-0. Chapter by Ch.B. Keely, H.E. Reed and R.J. Waldman (2001), Understanding Mortality Patterns in Complex Humanitarian Emergencies (p.1).

Médecines Sans Frontières (MSF), (1997), Refugee Health: An Approach in Emergency Situations. London, Macmillan Education Ltd.

National Research Council (2002), Demographic Assessment Techniques in Complex Humanitarian Emergencies. Summary of a Workshop, H.E. Reed (rap.), Committee on Population, Commission on Behavioural and Social Sciences and Education, Washington, D.C., National Academy Press, ISBN: 0-309-08497-0 (p.2)

Organization for Security and Co-operation in Europe (1997), Annual Report on OSCE Activities (1 November 1996 – 30 November 1997), A-1010 Vienna, Kärntner Ring 5-7.

Sphere Project (2000), Humanitarian Charter and Minimum Standards in Disaster Response. Geneva, Sphere Project.

Stanovništvo Bosne i Hercegovine, Narodnosni sastav po naseljima, (1995), Republika Hrvatska. Državni zavod za statistiku. Zagreb, Travanj 1995

United Nations (1999), World Population Prospects. The 1998 Revision. Department of Economic and Social Affairs, Population Division. New York.

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), (1998), A regional strategy for sustainable return of those displaced by conflict in the former Yugoslavia. Report presented to the Steering Board of the Peace Implementation Council on 9 June 1998. Available from the UN High Commissioner for Refugees, Sarajevo Office (**http://www.unhcr.ba**)

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), (1994), Registration: A Practical Guide for Field Staff. Geneva: United Nations High Commissioner for Refugees.

PRILOG A

PRILOG A. PREGLED REZULTATA NA OPŠTINSKOM NIVOU

Sadržaj

PRILOG A1

Tabela 1S. Procenat Srba u stanovništvu Herceg-Bosne, stanje od /sic/ 1991. i 1997. godine, lica rođena pre 1980. godine, opštinske granice iz 1997. godine

Opština	Stanovništvo 1991. godine			Uzorak stanovništva 1997. godine			Promena u % Srba tokom 1991-97. (u procentima)
	Sve nacionalnosti	Srbi	% Srba	Sve nacionalnosti	Srbi	% Srba	
Herceg-Bosna	**231.610**	**30.495**	**13,2**	**118.792**	**3.281**	**2.8**	**-79.0**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**3.831**	**1.892**	**49,4**	**1.467**	**1.442**	**98.3**	**+99.0**
- Federacija BiH (FBH)	**227.779**	**28.603**	**12.6**	**117.325**	**1.839**	**1.6**	**-87.5**
1. Čapljina (FBH)	23.185	3.231	**13.9**	12.318	227	**1.8**	**-86.8**
2. Gornji Vakuf (FBH)	19.947	102	**0.5**	11.373	32	**0.3**	**-45.0**
3. Jablanica (FBH)	10.133	419	**4.1**	6.964	52	**0.7**	**-81.9**
4. Ljubuški (FBH)	23.895	62	**0.3**	10.073	23	**0.2**	**-12.0**
5. Mostar:							
- Centralno područje (FBH)	3.110	548	**17.6**	622	29	**4.7**	**-73.5**
- Mostar Jug (FBH)	6.764	1.678	**24.8**	2.424	11	**0.5**	**-98.2**
- Mostar Jugoistok (FBH)	8.459	780	**9.2**	4.464	3	**0.1**	**-99.3**
- Mostar Jugozapad (FBH)	36.489	4.795	**13.1**	19.516	713	**3.7**	**-72.2**
- Mostar Sjever (FBH)	12.095	4.154	**34.3**	5.423	3	**0.1**	**-99.8**
- Mostar / Srpski Mostar (RS)	498	93	**18.7**	118	116	**98.3**	**+426.4**
- Mostar Stari Grad (FBH)	18.758	4.135	**22.0**	14.990	130	**0.9**	**-96.1**
- Mostar Zapad (FBH)	18.607	3.838	**20.6**	11.003	517	**4.7**	**-77.2**
6. Prozor / Prozor-Rama (FBH)	15.594	39	**0.3**	6.425	9	**0.1**	**-44.0**
7. Stolac:							
- Stolac (FBH)	12.313	1.653	**13.4**	5.192	35	**0.7**	**-95.0**
- Stolac / Berkovići (RS)	3.333	1.799	**54.0**	1.349	1.326	**98.3**	**+82.1**
8. Vareš (FBH)	18.430	3.169	**17.2**	6.538	55	**0.8**	**-95.1**

PRILOG A1

Tabela 1M. Procenat Muslimana u stanovništvu Herceg-Bosne, stanje od 1991. i 1997. godine, lica rođena pre 1980. godine, opštinske granice iz 1997. godine

Opština	Stanovništvo 1991. godine			Uzorak stanovništva 1997. godine			Promena u % Muslimana tokom 1991-97. (u procentima)
	Sve nacionalnosti	Muslimani	% Muslimana	Sve nacionalnosti	Muslimani	% Muslimana	
Herceg-Bosna	**231.610**	**80.151**	**34.6**	**118.792**	**44.397**	**37,4**	**+8.0**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**3.831**	**991**	**25.9**	**1.467**	**1**	**0.1**	**-99.7**
- Federacija BiH (FBH)	**227.779**	**79.160**	**34.8**	**117.325**	**44.396**	**37.8**	**+8.9**
1. Čapljina (FBH)	23.185	6.252	**27.0**	12.318	182	**1.5**	**-94.5**
2. Gornji Vakuf (FBH)	19.947	11.052	**55.4**	11.373	6.999	**61.5**	**+11.1**
3. Jablanica (FBH)	10.133	7.205	**71.1**	6.964	6.270	**90.0**	**+26.6**
4. Ljubuški (FBH)	23.895	1.345	**5.6**	10.073	148	**1.5**	**-73.9**
5. Mostar:							
- Mostar Centralno Područje (FBH)	3.110	1.082	**34.8**	622	426	**68.5**	**+96.9**
- Mostar Jug (FBH)	6.764	1.524	**22.5**	2.424	37	**1.5**	**-93.2**
- Mostar Jugoistok (FBH)	8.459	6.525	**77.1**	4.464	4.383	**98.2**	**+27.3**
- Mostar Jugozapad (FBH)	36.489	8.763	**24.0**	19.516	1.566	**8.0**	**-66.6**
- Mostar Sjever (FBH)	12.095	5.145	**42.5**	5.423	5.319	**98.1**	**+130.6**
- Mostar / Srpski Mostar (RS)	498	277	**55.6**	118	0	**0.0**	**-100.0**
- Mostar Stari Grad (FBH)	18.758	9.039	**48.2**	14.990	13.646	**91.0**	**+88.9**
- Mostar Zapad (FBH)	18.607	4.155	**22.3**	11.003	863	**7.8**	**-64.9**
6. Prozor / Prozor-Rama (FBH)	15.594	5.675	**36.4**	6.425	401	**6.2**	**-82.9**
7. Stolac:							
- Stolac (FBH)	12.313	5.905	**48.0**	5.192	18	**0.3**	**-99.3**
- Stolac / Berkovići (RS)	3.333	714	**21.4**	1.349	1	**0.1**	**-99.7**
8. Vareš (FBH)	18.430	5.493	**29.8**	6.538	4.138	**63.3**	**+112.4**

PRILOG A1

Tabela 1C. Procenat Hrvata u stanovništvu Herceg-Bosne, stanje od 1991. i 1997. godine, lica rođena pre 1980. godine, opštinske granice iz 1997. godine

Opština	Stanovništvo 1991. godine			Uzorak stanovništva 1997. godine			Promena u % Hrvata tokom 1991-97. (u procentima)
	Sve nacionalnosti	Hrvati	% Hrvata	Sve nacionalnosti	Hrvati	% Hrvata	
Herceg-Bosna	**231.610**	**102.868**	**44.4**	**118.792**	**64.367**	**54.2**	**+22.0**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**3.831**	**912**	**23.8**	**1.467**	**3**	**0.2**	**-99.1**
- Federacija BiH (FBH)	**227.779**	**101.956**	**44.8**	**117.325**	**64.364**	**54.9**	**+22.6**
1. Čapljina (FBH)	23.185	12.467	**53.8**	12.318	11.372	**92.3**	**+71.7**
2. Gornji Vakuf (FBH)	19.947	8.529	**42.8**	11.373	4.209	**37.0**	**-13.4**
3. Jablanica (FBH)	10.133	1.881	**18.6**	6.964	348	**5.0**	**-73.1**
4. Ljubuški (FBH)	23.895	22.026	**92.2**	10.073	9.786	**97.2**	**+5.4**
5. Mostar:							
- Mostar Centralno Područje (FBH)	3.110	743	**23.9**	622	36	**5.8**	**-75.8**
- Mostar Jug (FBH)	6.764	3.313	**49.0**	2.424	2.330	**96.1**	**+96.2**
- Mostar Jugoistok (FBH)	8.459	946	**11.2**	4.464	3	**0.1**	**-99.4**
- Mostar Jugozapad (FBH)	36.489	17.484	**47.9**	19.516	15.271	**78.2**	**+63.3**
- Mostar Sjever (FBH)	12.095	2.408	**19.9**	5.423	8	**0.1**	**-99.3**
- Mostar / Srpski Mostar (RS)	498	125	**25.1**	118	1	**0.8**	**-96.6**
- Mostar Stari Grad (FBH)	18.758	2.881	**15.4**	14.990	84	**0.6**	**-96.4**
- Mostar Zapad (FBH)	18.607	7.737	**41.6**	11.003	8.277	**75.2**	**+80.9**
6. Prozor / Prozor-Rama (FBH)	15.594	9.700	**62.2**	6.425	5.976	**93.0**	**+49.5**
7. Stolac:							
- Stolac (FBH)	12.313	4.363	**35.4**	5.192	4.959	**95.5**	**+169.5**
- Stolac / Berkovići (RS)	3.333	787	**23.6**	1.349	2	**0.1**	**-99.4**
8. Vareš (FBH)	18.430	7.478	**40.6**	6.538	1.705	**26.1**	**-35.7**

PRILOG A1

Tabela 1O. Procenat ostalih u stanovništvu Herceg-Bosne, stanje od 1991. i 1997. godine, lica rođena pre 1980. godine, opštinske granice iz 1997. godine

Opština	Stanovništvo 1991. godine			Uzorak stanovništva 1997. godine			Promena u % ostalih tokom 1991-97. (u procentima)
	Sve nacionalnosti	Ostali	% Ostalih	Sve nacionalnosti	Ostali	% Ostalih	
Herceg-Bosna	**231.610**	**18.096**	7.8	**118.792**	**6.747**	5.7	-27.3
od čega:							
- **Republika Srpska (RS)**	**3.831**	**36**	**0.9**	**1.467**	**21**	**1.4**	+52.3
- **Federacija BiH (FBH)**	**227.779**	**18.060**	7.9	**117.325**	**6.726**	5.7	-27.7
1. Čapljina (FBH)	23.185	1.235	**5.3**	12.318	537	**4.4**	**-18.2**
2. Gornji Vakuf (FBH)	19.947	264	**1.3**	11.373	133	**1.2**	**-11.6**
3. Jablanica (FBH)	10.133	628	**6.2**	6.964	294	**4.2**	**-31.9**
4. Ljubuški (FBH)	23.895	462	**1.9**	10.073	116	**1.2**	**-40.4**
5. Mostar:							
- Mostar Centralno Područje (FBH)	3.110	737	**23.7**	622	131	**21.1**	**-11.1**
- Mostar Jug (FBH)	6.764	249	**3.7**	2.424	46	**1.9**	**-48.4**
- Mostar Jugoistok (FBH)	8.459	208	**2.5**	4.464	75	**1.7**	**-31.7**
- Mostar Jugozapad (FBH)	36.489	5.447	**14.9**	19.516	1.966	**10.1**	**-32.5**
- Mostar Sjever (FBH)	12.095	388	**3.2**	5.423	93	**1.7**	**-46.5**
- Mostar / Srpski Mostar (RS)	498	3	**0.6**	118	1	**0.8**	**+40.7**
- Mostar Stari Grad (FBH)	18.758	2.703	**14.4**	14.990	1.130	**7.5**	**-47.7**
- Mostar Zapad (FBH)	18.607	2.877	**15.5**	11.003	1.346	**12.2**	**-20.9**
6. Prozor / Prozor-Rama (FBH)	15.594	180	**1.2**	6.425	39	**0.6**	**-47.4**
7. Stolac:							
- Stolac (FBH)	12.313	392	**3.2**	5.192	180	**3.5**	**+8.9**
- Stolac / Berkovići (RS)	3.333	33	**1.0**	1.349	20	**1.5**	**+49.7**
8. Vareš (FBH)	18.430	2.290	**12.4**	6.538	640	**9.8**	**-21.2**

PRILOG A1

Tabela 1. Procenat datih etničkih grupa u stanovništvu Herceg-Bosne, stanje od 1991. i 1997. godine
Lica rođena pre 1980, opštinske granice iz 1997. godine

Opština	Stanovništvo 1991.			Uzorak stanovništva 1997.			Promena 1991-97 (%)
	Sve nacionalnosti	Data nacionalnost	% ove nacionalnosti	Sve nacionalnosti	Doti?na nacionalnost	% ove nacionalnosti	% ove nacionalnosti /sic/
		Srbi			**Srbi**		
Herceg-Bosna	231.610	30.495	13.2	118.792	3.281	2.8	-79.0
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	3.831	1.892	49.4	1.467	1.442	98,3	+99.0
- Federacija BiH (FBH)	227.779	28.603	12.6	117.325	1.839	1,6	-87.5
		Muslimani			**Muslimani**		
Herceg-Bosna	231.610	80.151	34.6	118.792	44.397	37.4	+8.0
od čega:							
- Republika Srpska (RS	3.831	991	25.9	1.467	1	0.1	-99.7
- Federacija BiH (FBH)	227.779	79.160	34.8	117.325	44.396	37.8	+8.9
		Hrvati			**Hrvati**		
Herceg-Bosna	231.610	102.868	44.4	118.792	64.367	54.2	+22.0
od čega:							
- Republika Srpska (RS	3.831	912	23.8	1.467	3	0,2	-99.1
- Federacija BiH (FBH)	227.779	101.956	44.8	117.325	64.364	54.9	+22.6
		Ostali			**Ostali**		
Herceg-Bosna	231.610	18.096	7,8	118.792	6.747	5,7	-27.3
od čega:							
- Republika Srpska (RS	3.831	36	0,9	1.467	21	1.4	+52.3
- Federacija BiH (FBH)	227.779	18.060	7,9	117.325	6.726	5,7	-27,7

PRILOG A2

Tabela 2S. Minimalni broj interno raseljenih lica i izbeglica sa područja Herceg-Bosne: Srbi
Stanje od 1997. godine, lica rođena pre 1980, opštinske granice iz 1997. godine

Opština prebivališta iz 1991.	Ukupno stanovništvo 1997.			Srpsko stanovništvo 1997.			Procenat Srba
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	među IRL i izbeglicama
Herceg-Bosna	**142.204**	**61.487**	**43.2**	**16.814**	**14.614**	**86.9**	**23.8**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**1.779**	**901**	**50.6**	**948**	**78**	**8.2**	**8.7**
- Federacija BiH (FBH)	**140.425**	**61.586**	**43.1**	**15.866**	**14.536**	**91.6**	**24.0**
1. Čapljina (FBH)	14.247	**6.192**	**43.5**	1.783	**1.598**	**89.6**	**25.8**
2. Gornji Vakuf (FBH)	14.228	**3.282**	**23.1**	69	**41**	**59.4**	**1.2**
3. Jablanica (FBH)	7.428	**1.637**	**22.0**	254	**204**	**80.3**	**12.5**
4. Ljubuški (FBH)	10.503	**1.277**	**12.2**	15	**4**	**26.7**	**0.3**
5. Mostar:							
- Mostar Centralno područje (FBH)	1.507	**1.071**	**71.1**	206	**185**	**89.8**	**17.3**
- Mostar Jug (FBH)	4.308	**2.429**	**56.4**	981	**973**	**99.2**	**40.1**
- Mostar Jugoistok (FBH)	4.879	**2.903**	**59.5**	433	**432**	**99.8**	**14.9**
- Mostar Jugozapad (FBH)	23.648	**10.230**	**43.3**	2.639	**2.101**	**79.6**	**20.5**
- Mostar Sjever (FBH)	7.335	**4.655**	**63.5**	2.327	**2.327**	**100.0**	**50.0**
- Mostar / Srpski Mostar (RS)	199	**172**	**86.4**	30	**3**	**10.0**	**1.7**
- Mostar Stari Grad (FBH)	10.788	**5.552**	**51.5**	2.153	**2.059**	**95.6**	**37.1**
- Mostar Zapad (FBH)	11.381	**6.017**	**52.9**	2.045	**1.735**	**84.8**	**28.8**
6. Prozor / Prozor-Rama (FBH)	10.113	**4.296**	**42.5**	20	**14**	**70.0**	**0.3**
7. Stolac:							
- Stolac (FBH)	8.141	**5.307**	**65.2**	911	**887**	**97.4**	**16.7**
- Stolac / Berkovići (RS)	1.580	**729**	**46.1**	918	**75**	**8.2**	**10.3**
8. Vareš (FBH)	11.919	**5.738**	**48.1**	2.030	**1.976**	**97.3**	**34.4**

PRILOG A2

Tabela 2M. Minimalni broj interno raseljenih lica i izbeglica sa područja Herceg-Bosne: Muslimani
Stanje od 1997. godine, lica rođena pre 1980, opštinske granice iz 1997. godine

Opština prebivališta iz 1991.		Ukupno stanovništvo identif. 1997.			Muslimansko stanovništvo identif. 1997.		Procenat Muslimana
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	među IRL i izbeglicama
Herceg-Bosna	**142.204**	**61.487**	**43.2**	**54.395**	**26.663**	**49.0**	**43.4**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**1.779**	**901**	**50.6**	**474**	**474**	**100.0**	**52.6**
- Federacija BiH (FBH)	**140.425**	**61.586**	**43.1**	**53.921**	**26.189**	**48.6**	**43.2**
1. Čapljina (FBH)	14.247	**6.192**	**43.5**	4.191	**4.024**	**96.0**	**65.0**
2. Gornji Vakuf (FBH)	14.228	**3.282**	**23.1**	8.337	**1.604**	**19.2**	**48.9**
3. Jablanica (FBH)	7.428	**1.637**	**22.0**	5.535	**391**	**7.1**	**23.9**
4. Ljubuški (FBH)	10.503	**1.277**	**12.2**	825	**686**	**83.2**	**53.7**
5. Mostar:							
- Mostar Centralno područje (FBH)	1.507	**1.071**	**71.1**	581	**285**	**49.1**	**26.6**
- Mostar Jug (FBH)	4.308	**2.429**	**56.4**	944	**917**	**97.1**	**37.8**
- Mostar Jugoistok (FBH)	4.879	**2.903**	**59.5**	3.731	**1.786**	**47.9**	**61.5**
- Mostar Jugozapad (FBH)	23.648	**10.230**	**43.3**	5.839	**4.501**	**77.1**	**44.0**
- Mostar Sjever (FBH)	7.335	**4.655**	**63.5**	3.321	**681**	**20.5**	**14.6**
- Mostar / Srpski Mostar (RS)	199	**172**	**86.4**	113	**113**	**100.0**	**65.7**
- Mostar Stari Grad (FBH)	10.788	**5.552**	**51.5**	5.724	**1.230**	**21.5**	**22.2**
- Mostar Zapad (FBH)	11.381	**6.017**	**52.9**	2.703	**2.131**	**78.8**	**35.4**
6. Prozor / Prozor-Rama (FBH)	10.113	**4.296**	**42.5**	4.001	**3.612**	**90.3**	**84.1**
7. Stolac:							
- Stolac (FBH)	8.141	**5.307**	**65.2**	4.096	**4.079**	**99.6**	**76.9**
- Stolac / Berkovići (RS)	1.580	**729**	**46.1**	361	**361**	**100.0**	**49.5**
8. Vareš (FBH)	11.919	**5.738**	**48.1**	4.093	**262**	**6.4**	**4.6**

PRILOG A2

Tabela 2C. Minimalni broj interno raseljenih lica i izbeglica s područja Herceg-Bosne: Hrvati
Stanje od 1997. godine, lica rođena pre 1980, opštinske granice iz 1997. godine

Opština prebivališta iz 1991.	Ukupno stanovništvo 1997.			Hrvatsko stanovništvo 1997.			Procenat Hrvata
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	među IRL i izbeglicama
Herceg-Bosna	**142.204**	**61.487**	**43.2**	**62.276**	**15.713**	**25.2**	**25.6**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**1.779**	**901**	**50.6**	**342**	**342**	**100.0**	**38.0**
- Federacija BiH (FBH)	**140.425**	**61.586**	**43.1**	**61.934**	**15.371**	**24.8**	**25.4**
1. Čapljina (FBH)	14.247	**6.192**	**43.5**	7.689	**290**	**3.8**	**4.7**
2. Gornji Vakuf (FBH)	14.228	**3.282**	**23.1**	5.683	**1.607**	**28.3**	**49.0**
3. Jablanica (FBH)	7.428	**1.637**	**22.0**	1.307	**966**	**73.9**	**59.0**
4. Ljubuški (FBH)	10.503	**1.277**	**12.2**	9.527	**532**	**5.6**	**41.7**
5. Mostar:							
- Mostar Centralno područje (FBH)	1.507	**1.071**	**71.1**	429	**403**	**93.9**	**37.6**
- Mostar Jug (FBH)	4.308	**2.429**	**56.4**	2.289	**470**	**20.5**	**19.3**
- Mostar Jugoistok (FBH)	4.879	**2.903**	**59.5**	623	**622**	**99.8**	**21.4**
- Mostar Jugozapad (FBH)	23.648	**10.230**	**43.3**	12.451	**2.251**	**18.1**	**22.0**
- Mostar Sjever (FBH)	7.335	**4.655**	**63.5**	1.535	**1.528**	**99.5**	**32.8**
- Mostar / Srpski Mostar (RS)	199	**172**	**86.4**	55	**55**	**100.0**	**32.0**
- Mostar Stari Grad (FBH)	10.788	**5.552**	**51.5**	1.714	**1.643**	**95.9**	**29.6**
- Mostar Zapad (FBH)	11.381	**6.017**	**52.9**	5.242	**1.428**	**27.2**	**23.7**
6. Prozor / Prozor-Rama (FBH)	10.113	**4.296**	**42.5**	6.023	**627**	**10.4**	**14.6**
7. Stolac:							
- Stolac (FBH)	8.141	**5.307**	**65.2**	2.937	**196**	**6.7**	**3.7**
- Stolac / Berkovići (RS)	1.580	**729**	**46.1**	287	**287**	**100.0**	**39.4**
8. Vareš (FBH)	11.919	**5.738**	**48.1**	4.485	**2.808**	**62.6**	**48.9**

PRILOG A2

Tabela 2O. Minimalni broj interno raseljenih lica i izbeglica sa područja Herceg-Bosne: Ostali
Stanje od 1997. godine, lica rođena pre 1980, opštinske granice iz 1997. godine

Opština prebivali{ta iz 1991.	Ukupno stanovništvo identif. 1997.			Ostalo stanovništvo identif. 1997.			Procenat ostalih
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	među IRL i izbeglicama
Herceg-Bosna	**142.204**	**61.487**	**43.2**	**8.719**	**4.497**	**51.6**	**7.3**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**1.779**	**901**	**50.6**	**15**	**7**	**46.7**	**0.8**
- Federacija BiH (FBH)	**140.425**	**61.586**	**43.1**	**8.704**	**4.490**	**51.6**	**7.4**
1. Čapljina (FBH)	14.247	**6.192**	**43.5**	584	**280**	**47.9**	**4.5**
2. Gornji Vakuf (FBH)	14.228	**3.282**	**23.1**	139	**30**	**21.6**	**0.9**
3. Jablanica (FBH)	7.428	**1.637**	**22.0**	332	**76**	**22.9**	**4.6**
4. Ljubuški (FBH)	10.503	**1.277**	**12.2**	136	**55**	**40.4**	**4.3**
5. Mostar:							
- Mostar Centralno područje (FBH)	1.507	**1.071**	**71.1**	291	**198**	**68.0**	**18.5**
- Mostar Jug (FBH)	4.308	**2.429**	**56.4**	94	**69**	**73.4**	**2.8**
- Mostar Jugoistok (FBH)	4.879	**2.903**	**59.5**	92	**63**	**68.5**	**2.2**
- Mostar Jugozapad (FBH)	23.648	**10.230**	**43.3**	2.719	**1.377**	**50.6**	**13.5**
- Mostar Sjever (FBH)	7.335	**4.655**	**63.5**	152	**119**	**78.3**	**2.6**
- Mostar / Srpski Mostar (RS)	199	**172**	**86.4**	1	**1**	**100.0**	**0.6**
- Mostar Stari Grad (FBH)	10.788	**5.552**	**51.5**	1.197	**620**	**51.8**	**11.2**
- Mostar Zapad (FBH)	11.381	**6.017**	**52.9**	1.391	**723**	**52.0**	**12.0**
6. Prozor / Prozor-Rama (FBH)	10.113	**4.296**	**42.5**	69	**43**	**62.3**	**1.0**
7. Stolac:							
- Stolac (FBH)	8.141	**5.307**	**65.2**	197	**145**	**73.6**	**2.7**
- Stolac / Berkovići (RS)	1.580	**729**	**46.1**	14	**6**	**42.9**	**0.8**
8. Vareš (FBH)	11.919	**5.738**	**48.1**	1.311	**692**	**52.8**	**12.1**

PRILOG A2

Tabela 2. Minimalni broj interno raseljenih lica i izbeglica date nacionalnosti iz Herceg-Bosne, Stanje od 1997, godine, lica rođena pre 1980. godine, opštinske granice iz 1997. godine

Opština prebivališta iz 1991.	Ukupno stanovništvo 1997. godine			Stanovništvo date nacionalnosti 1997. godine			Procenat ove nacionalnosti među raseljenim licima i izbeglicama
	Svi	Raseljena lica i izbeglice	Procenat	Svi	Raseljena lica i izbeglice	Procenat	
	Sve etničke grupe				**Srbi**		
Herceg-Bosna	142.204	61.487	43.2	16.814	14.614	86.9	23.8
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	1.779	901	50.6	948	78	8.2	8.7
- Federacija BiH (FBH)	140.425	60.586	43.1	15.866	14.536	91.6	24.0
	Sve etničke grupe				**Muslimani**		
Herceg-Bosna	142.204	61.487	43.2	54.395	26.663	49.0	43.4
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	1.779	901	50.6	474	474	100.0	52.6
- Federacija BiH (FBH)	140.425	60.586	43.1	53.921	26.189	48.6	43.2
	Sve etničke grupe				**Hrvati**		
Herceg-Bosna	142.204	61.487	43.2	62.276	15.713	25.2	25.6
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	1.779	901	50.6	342	342	100.0	38.0
- Federacija BiH (FBH)	140.425	60.586	43.1	61.934	15.371	24.8	25.4
	Sve etničke grupe				**Ostali**		
Herceg-Bosna	142.204	61.487	43.2	8.719	4.497	51.6	7.3
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	1.779	901	50.6	15	7	46.7	0.8
- Federacija BiH (FBH)	140.425	60.586	43.1	8.704	4.490	51.6	7.4

PRILOG A3

Tabela 3S: Procena ukupnog broja interno raseljenih lica i izbeglica sa područja Herceg-Bosne: Srbi
Stanje od 1997. godine, lica rođena pre 1980, opštinske granice iz 1997. godine

Opština prebivališta iz 1991.	Procena	Procenjeni broj svih IRL Interval pouzdanosti od 95%		Procena	Procenjeni broj raseljenih Srba Interval pouzdanosti od 95%	
Herceg-Bosna	**101.107**	**100.137**	**102.078**	**26.304**	**26.039**	**26.569**
od čega:						
- Republika Srpska (RS)	**2.076**	**2.045**	**2.108**	**156**	**126**	**187**
- Federacija BiH (FBH)	**99.031**	**98.092**	**99.970**	**26.148**	**25.913**	**26.382**
1. Čapljina (FBiH)	**9.961**	9.899	10.023	**2.896**	2.865	2.926
2. Gornji Vakuf (FBiH)	**4.656**	4.580	4.731	**61**	54	67
3. Jablanica (FBiH)	**2.379**	2.338	2.421	**337**	324	349
4. Ljubuški (FBiH)	**2.552**	2.465	2.638	**17**	4	29
5. Mostar:						
- Mostar Centralno područje (FBiH)	**2.222**	2.175	2.270	**492**	474	510
- Mostar Jug (FBiH)	**4.008**	3.971	4.045	**1.664**	1.658	1.670
- Mostar Jugoistok (FBiH)	**4.989**	4.918	5.059	**778**	776	781
- Mostar Jugozapad (FBiH)	**16.492**	16.371	16.613	**3.817**	3.768	3.867
- Mostar Sjever (FBiH)	**7.910**	7.863	7.957	**4.154**	4.154	4.154
- Mostar / Srpski Mostar (RS)	**414**	406	423	**9**	1	18
- Mostar Stari Grad (FBiH)	**10.059**	9.972	10.146	**3.954**	3.930	3.979
- Mostar Zapad (FBiH)	**10.135**	10.041	10.229	**3.256**	3.215	3.297
6. Prozor / Prozor-Rama (FBiH)	**6.272**	6.216	6.329	**27**	22	33
7. Stolac:						
- Stolac (FBiH)	**8.070**	8.038	8.101	**1.609**	1.598	1.621
- Stolac /Berkovići(RS)	**1.662**	1.639	1.685	**147**	125	169
8. Vareš (FBiH)	**9.327**	9.245	9.409	**3.085**	3.071	3.098

PRILOG A3

Tabela 3M: Procena ukupnog broja interno raseljenih lica i izbeglica sa područja Herceg-Bosne: Muslimani
Stanje od 1997. godine, lica rođena pre 1980, opštinske granice iz 1997. godine

Opština prebivališta iz 1991.	Procenjeni broj svih IRL			Procenjeni broj raseljenih Muslimana		
	Procena	Interval pouzdanosti od 95%		**Procena**	Interval pouzdanosti od 95%	
Herceg-Bosna	**101.107**	**100.137**	**102.078**	**40.266**	**39.797**	**40.735**
od čega:						
- Republika Srpska (RS)	**2.076**	**2.045**	**2.108**	**991**	**991**	**991**
- Federacija BiH (FBH)	**99.031**	**98.092**	**99.970**	**39.275**	**38.806**	**39.744**
1. Čapljina (FBiH)	**9.961**	9.899	10.023	**6.003**	5.982	6.024
2. Gornji Vakuf (FBiH)	**4.656**	4.580	4.731	**2.126**	2.080	2.173
3. Jablanica (FBiH)	**2.379**	2.338	2.421	**509**	486	532
4. Ljubuški (FBiH)	**2.552**	2.465	2.638	**1.118**	1.097	1.140
5. Mostar:						
- Mostar Centralno područje (FBiH)	**2.222**	2.175	2.270	**531**	501	561
- Mostar Jug (FBiH)	**4.008**	3.971	4.045	**1.480**	1.470	1.490
- Mostar Jugoistok (FBiH)	**4.989**	4.918	5.059	**3.123**	3.055	3.192
- Mostar Jugozapad (FBiH)	**16.492**	16.371	16.613	**6.755**	6.700	6.810
- Mostar Sjever (FBiH)	**7.910**	7.863	7.957	**1.055**	1.013	1.097
- Mostar / Srpski Mostar (RS)	**414**	406	423	**277**	277	277
- Mostar Stari Grad (FBiH)	**10.059**	9.972	10.146	**1.942**	1.884	2.001
- Mostar Zapad (FBiH)	**10.135**	10.041	10.229	**3.276**	3.238	3.314
6. Prozor / Prozor-Rama (FBiH)	**6.272**	6.216	6.329	**5.123**	5.095	5.152
7. Stolac:						
- Stolac (FBiH)	**8.070**	8.038	8.101	**5.880**	5.874	5.887
- Stolac /Berkovići(RS)	**1.662**	1.639	1.685	**714**	714	714
8. Vareš (FBiH)	**9.327**	9.245	9.409	**352**	331	372

PRILOG A3

**Tabela 3C: Procena ukupnog broja interno raseljenih lica i izbeglica sa područja Herceg-Bosne: Hrvati
Stanje od 1997. godine, lica rođena pre 1980, opštinske granice iz 1997. godine**

Opština prebivališta iz 1991.	Procenjeni broj svih IRL			Procenjeni broj raseljenih Hrvata		
	Procena	Interval pouzdanosti od 95%		**Procena**	Interval pouzdanosti od 95%	
Herceg-Bosna	**101.107**	**100.137**	**102.078**	**25.147**	**24.638**	**25.656**
od čega:						
- Republika Srpska (RS)	**2.076**	**2.045**	**2.108**	**912**	**912**	**912**
- Federacija BiH (FBH)	**99.031**	**98.092**	**99.970**	**24.235**	**23.726**	**24.744**
1. Čapljina (FBiH)	**9.961**	9.899	10.023	**470**	437	503
2. Gornji Vakuf (FBiH)	**4.656**	4.580	4.731	**2.412**	2.354	2.469
3. Jablanica (FBiH)	**2.379**	2.338	2.421	**1.390**	1.365	1.415
4. Ljubuški (FBiH)	**2.552**	2.465	2.638	**1.230**	1.153	1.306
5. Mostar:						
- Mostar Centralno područje (FBiH)	**2.222**	2.175	2.270	**698**	687	709
- Mostar Jug (FBiH)	**4.008**	3.971	4.045	**680**	650	711
- Mostar Jugoistok (FBiH)	**4.989**	4.918	5.059	**944**	943	946
- Mostar Jugozapad (FBiH)	**16.492**	16.371	16.613	**3.161**	3.097	3.224
- Mostar Sjever (FBiH)	**7.910**	7.863	7.957	**2.397**	2.392	2.402
- Mostar / Srpski Mostar (RS)	**414**	406	423	**125**	125	125
- Mostar Stari Grad (FBiH)	**10.059**	9.972	10.146	**2.762**	2.744	2.779
- Mostar Zapad (FBiH)	**10.135**	10.041	10.229	**2.108**	2.055	2.161
6. Prozor / Prozor-Rama (FBiH)	**6.272**	6.216	6.329	**1.010**	964	1.056
7. Stolac:						
- Stolac (FBiH)	**8.070**	8.038	8.101	**291**	269	314
- Stolac /Berkovići(RS)	**1.662**	1.639	1.685	**787**	787	787
8. Vareš (FBiH)	**9.327**	9.245	9.409	**4.682**	4.615	4.749

PRILOG A3

Tabela 3O: Procena ukupnog broja interno raseljenih lica i izbeglica sa područja Herceg-Bosne: Ostali
Stanje iz 1997. godine, lica rođena pre 1980, opštinske granice iz 1997. godine

Opština prebivališta iz 1991.	Procenjeni broj svih IRL			Procenjeni broj ostalih raseljenih		
	Procena	Interval pouzdanosti od 95%		**Procena**	Interval pouzdanosti od 95%	
Herceg-Bosna	**101.107**	**100.137**	**102.078**	**9.391**	**8.940**	**9.836**
od čega:						
- Republika Srpska (RS)	**2.076**	**2.045**	**2.108**	**17**	**7**	**21**
- Federacija BiH (FBH)	**99.031**	**98.092**	**99.970**	**9.374**	**8.932**	**9.815**
1. Čapljina (FBiH)	**9.961**	9.899	10.023	**592**	556	628
2. Gornji Vakuf (FBiH)	**4.656**	4.580	4.731	**57**	45	69
3. Jablanica (FBiH)	**2.379**	2.338	2.421	**144**	124	163
4. Ljubuški (FBiH)	**2.552**	2.465	2.638	**187**	155	219
5. Mostar:						
- Mostar Centralno područje (FBiH)	**2.222**	2.175	2.270	**501**	471	532
- Mostar Jug (FBiH)	**4.008**	3.971	4.045	**183**	165	200
- Mostar Jugoistok (FBiH)	**4.989**	4.918	5.059	**142**	128	157
- Mostar Jugozapad (FBiH)	**16.492**	16.371	16.613	**2.759**	2.686	2.831
- Mostar Sjever (FBiH)	**7.910**	7.863	7.957	**304**	284	324
- Mostar / Srpski Mostar (RS)	**414**	406	423	**3**	*	*
- Mostar Stari Grad (FBiH)	**10.059**	9.972	10.146	**1.400**	1.343	1.457
- Mostar Zapad (FBiH)	**10.135**	10.041	10.229	**1.495**	1.441	1.550
6. Prozor / Prozor-Rama (FBiH)	**6.272**	6.216	6.329	**112**	96	128
7. Stolac:						
- Stolac (FBiH)	**8.070**	8.038	8.101	**289**	271	306
- Stolac /Berkovići(RS)	**1.662**	1.639	1.685	**14**	7	21
8. Vareš (FBiH)	**9.327**	9.245	9.409	**1.209**	1.168	1.249

* na /nije primenjivo/

PRILOG A3

Tabela 3. Procena ukupnog broja interno raseljenih lica i izbeglica date nacionalnosti iz Herceg-Bosne
Stanje od 1997. godine, lica rođena pre 1980. godine, opštinske granice iz 1997. godine

Opština prebivališta iz 1991.	Procenjeni broj svih raseljenih lica i izbeglica **Procena**	Interval pouzdanosti od 95% (od-do)		Procenjeni broj raseljenih lica i izbeglica **Procena**	Interval pouzdanosti od 95% (od-do)	
	Sve etničke grupe				**Srbi**	
Herceg-Bosna	101.107	100.137	102.078	26.304	26.039	25.569
od čega:						
- Republika Srpska (RS)	2.076	2.045	2.108	156	126	187
- Federacija BiH (FBH)	99.031	98.092	99.970	26.148	25.913	26.382
	Sve etničke grupe				**Muslimani**	
Herceg-Bosna	101.107	100.137	102.078	40.266	39.797	40.735
od čega:						
- Republika Srpska (RS)	2.076	2.045	2.108	991	991	991
- Federacija BiH (FBH)	99.031	98.092	99.970	39.275	38.806	39.744
	Sve etničke grupe				**Hrvati**	
Herceg-Bosna	101.107	100.137	102.078	25.147	24.638	25.656
od čega:						
- Republika Srpska (RS)	2.076	2.045	2.108	912	912	912
- Federacija BiH (FBH)	99.031	98.092	99.970	24.235	23.726	24.744
	Sve etničke grupe				**Ostali**	
Herceg-Bosna	101.107	100.137	102.078	9.391	8.940	9.836
od čega:						
- Republika Srpska (RS)	2.076	2.045	2.108	17	7	21
- Federacija BiH (FBH)	99.031	98.092	99.970	9.374	8.932	9.815

PRILOG A4

Tabela 1BH. Procenat datih etničkih grupa u stanovništvu Bosne i Hercegovine, stanje od 1991. i 1997. godine, lica rođena pre 1980, opštinske granice iz 1997. godine

Opština	Stanovništvo 1991.			Uzorak stanovništva 1997.			Promena 1991-97 (%)
	Sve nacionalnosti	Dotična nacionalnost	% ove nacionalnosti	Sve nacionalnosti	Dotična nacionalnost	% ove nacionalnosti	% ove nacionalnosti
		Srbi			**Srbi**		
Bosna i Hercegovina	**3.565.703**	**1.147.904**	**32.2**	**1.804.142**	**637.321**	**35.3**	**+9.7**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**1.339.341**	**735.021**	**54.9**	**670.125**	**615.758**	**91.9**	**+67.4**
- Federacija BiH (FBH)	**2.226.362**	**412.883**	**18.5**	**1.134.017**	**21.563**	**1.9**	**-89.7**
		Muslimani			**Muslimani**		
Bosna i Hercegovina	**3.565.703**	**1.505.893**	**42.2**	**1.804.142**	**820.844**	**45.5**	**+7.7**
od čega							
- Republika Srpska (RS	**1.339.341**	**376.880**	**28.1**	**670.125**	**8.552**	**1.3**	**-95.5**
- Federacija BiH (FBH)	**2.226.362**	**1.129.013**	**50.7**	**1.134.017**	**812.292**	**71.6**	**+41.3**
		Hrvati			**Hrvati**		
Bosna i Hercegovina	**3.565.703**	**630.895**	**17.7**	**1.804.142**	**241.008**	**13.4**	**-24.5**
od čega:							
- Republika Srpska (RS	**1.339.341**	**128.490**	**9.6**	**670.125**	**7.871**	**1.2**	**-87.8**
- Federacija BiH (FBH)	**2.226.362**	**502.405**	**22.6**	**1.134.017**	**233.137**	**20.6**	**-8.9**
		Ostali			**Ostali**		
Bosna i Hercegovina	**3.565.703**	**281.011**	**7.9**	**1.804.142**	**104.969**	**5.8**	**-26.2**
od čega:							
- Republika Srpska (RS	**1.339.341**	**98.950**	**7.4**	**670.125**	**37.944**	**5.7**	**-23.4**
- Federacija BiH (FBH)	**2.226.362**	**182.061**	**8.2**	**1.134.017**	**67.025**	**5.9**	**-27.7**

PRILOG A4

Tabela 2BH. Minimalni broj interno raseljenih lica i izbeglica date nacionalnosti iz Bosne i Hercegovine
Stanje od 1997, godine, lica rođena pre 1980. godine, opštinske granice iz 1997. godine

Opština prebivališta iz 1991.	Ukupno stanovništvo identif. 1997. godine			Stanovništvo date nacionalnosti 1997. godine			Procenat ove nacionalnosti me?u raseljenim licima i izbeglicama
	Svi	Raseljena lica i izbeglice	Procenat	Svi	Raseljena lica i izbeglice	Procenat	
	Sve etničke grupe				**Srbi**		
Bosna i Hercegovina	**2.065.472**	**715.534**	**34.6**	**667.271**	**231.851**	**34.7**	**32.4**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**735.835**	**276.864**	**37.6**	**435.468**	**19.686**	**4.5**	**7.1**
- Federacije BiH (FBH)	**1.329.637**	**438.670**	**33.0**	**231.803**	**212.165**	**91.5**	**48.4**
	Sve etničke grupe				**Muslimani**		
Bosna i Hercegovina	**2.065.472**	**715.534**	**34.6**	**959.036**	**329.154**	**34.3**	**46.0**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**735.835**	**276.864**	**37.6**	**211.266**	**203.210**	**96.2**	**73.4**
- Federacija BiH (FBH)	**1.329.637**	**438.670**	**33.0**	**747.770**	**125.944**	**16.8**	**28.7**
	Sve etničke grupe				**Hrvati**		
Bosna i Hercegovina	**2.065.472**	**715.534**	**34.6**	**312.416**	**112.046**	**35.9**	**15.7**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**735.835**	**276.864**	**37.6**	**45.869**	**39.495**	**86.1**	**14.3**
- Federacija BiH (FBH)	**1.329.637**	**438.670**	**33.0**	**266.547**	**72.551**	**27.2**	**16.5**
	Sve etničke grupe				**Ostali**		
Bosna i Hercegovina	**2.065.472**	**715.534**	**34.6**	**126.749**	**42.483**	**33.5**	**5.9**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**735.835**	**276.864**	**37.6**	**43.232**	**14.473**	**33.5**	**5.2**
- Federacija BiH (FBH)	**1.329.637**	**438.670**	**33.0**	**83.517**	**28.010**	**33.5**	**6.4**

PRILOG A4

Tabela 3BH. Procena ukupnog broja interno raseljenih lica i izbeglica date nacionalnosti iz Bosne i Hercegovine Stanje od 1997. godine, lica rođena pre 1980. godine, opštinske granice iz 1997. godine

Opština prebivališta iz 1991.	Procenjeni broj svih raseljenih lica i izbeglica			Procenjeni broj raseljenih lica i izbeglica		
	Procena	Interval pouzdanosti od 95% (od-do)		**Procena**	Interval pouzdanosti od 95% (od-do)	
	Sve etničke grupe				**Srbi**	
Bosna i Hercegovina	1.306.377	1.294.825	1.317.929	410.253	406.182	414.323
od čega:						
- Republika Srpska (RS)	538.146	534.111	542.182	34.475	32.318	36.632
- Federacija BiH (FBH)	768.230	760.714	775.747	375.778	373.864	377.691
	Sve etničke grupe				**Muslimani**	
Bosna i Hercegovina	1.306.377	1.294.825	1.317.929	554.485	549.421	559.540
od čega:						
- Republika Srpska (RS)	538.146	534.111	542.182	360.774	359.790	361.756
- Federacije BiH (FBH)	768.230	760.714	775.747	193.710	189.631	197.784
	Sve etničke grupe				**Hrvati**	
Bosna i Hercegovina	1.306.377	1.294.825	1.317.929	245.978	240.319	251.636
od čega:						
- Republika Srpska (RS)	538.146	534.111	542.182	109.229	107.455	111.004
- Federacija BiH (FBH)	768.230	760.714	775.747	136.748	132.865	140.632
	Sve etničke grupe				**Ostali**	
Bosna i Hercegovina	1.306.377	1.294.825	1.317.929	95.662	90.607	100.684
od čega:						
- Republika Srpska (RS)	538.146	534.111	542.182	33.668	31.786	35.544
- Federacija BiH (FBH)	768.230	760.714	775.747	61.994	58.822	65.140

PRILOG A5

Tabela 5S. Geografska raspoređenost interno raseljenih Srba iz Herceg-Bosne, rođenih pre 1980. godine, prema izveštajima OEBS-a, UNHCR-a i izvora vlade BiH, opštinske granice iz 1997. godine

Opština prebivališta iz 1991.	OEBS – 1997.		UNHCR i izvori vlade BiH – 2000.	
	Broj IRL	% IRL	Broj IRL	% IRL
Herceg-Bosna	**10.492**	**5.8**	**12.207**	**6.2**
od čega:				
- Republika Srpska (RS)	**70**	**0.0**	**8**	**0.0**
- Federacija BiH (FBH)	**10.422**	**5.8**	**12.199**	**6.2**
1. Čapljina (FBH)	1.015	**0.6**	1.237	**0.6**
2. Gornji Vakuf (FBH)	24	**0.0**	40	**0.0**
3. Jablanica (FBH)	143	**0.1**	170	**0.1**
4. Ljubuški (FBH)	0	**0.0**	5	**0.0**
5. Mostar:				
- Mostar Centralno područje (FBH)	122	**0.1**	0	**0.0**
- Mostar Jug (FBH)	746	**0.4**	758	**0.4**
- Mostar Jugoistok (FBH)	350	**0.2**	384	**0.2**
- Mostar Jugozapad (FBH)	1.219	**0.7**	456	**0.2**
- Mostar Sjever (FBH)	1.786	**1.0**	2.170	**1.1**
- Mostar / Srpski Mostar (RS)	2	**0.0**	0	**0.0**
- Mostar Stari Grad (FBH)	1.520	**0.8**	1.624	**0.8**
- Mostar Zapad (FBH)	961	**0.5**	2.288	**1.2**
6. Prozor / Prozor-Rama (FBH)	10	**0.0**	7	**0.0**
7. Stolac:				
- Stolac (FBH)	740	**0.4**	887	**0.4**
- Stolac / Berkovići (RS)	68	**0.0**	8	**0.0**
8. Vareš (FBH)	1.786	**1.0**	2.173	**1.1**

PRILOG A5

Tabela 5M. Geografska raspoređenost interno raseljenih Muslimana iz Herceg-Bosne, rođenih pre 1980. godine, prema izveštajima OEBS-a, UNHCR-a i izvora vlade BiH, opštinske granice iz 1997. godine

Opština prebivališta iz 1991.	OEBS – 1997.		UNHCR i izvori vlade BiH – 2000.	
	Broj IRL	% IRL	Broj IRL	% IRL
Herceg-Bosna	**17.183**	**10.1**	**11.943**	**7.2**
od čega:				
- Republika Srpska (RS)	**415**	**0.2**	**178**	**0.1**
- Federacija BiH (FBH)	**16.768**	**9.9**	**11.765**	**7.1**
1. Čapljina (FBH)	3.032	**1.8**	2.007	**1.2**
2. Gornji Vakuf (FBH)	541	**0.3**	460	**0.3**
3. Jablanica (FBH)	131	**0.1**	435	**0.3**
4. Ljubuški (FBH)	147	**0.1**	159	**0.1**
5. Mostar:				
- Mostar Centralno područje (FBH)	148	**0.1**	0	**0.0**
- Mostar Jug (FBH)	738	**0.4**	274	**0.2**
- Mostar Jugoistok (FBH)	1.442	**0.9**	792	**0.5**
- Mostar Jugozapad (FBH)	2.567	**1.5**	1.837	**1.1**
- Mostar Sjever (FBH)	296	**0.2**	72	**0.0**
- Mostar / Srpski Mostar (RS)	103	**0.1**	17	**0.0**
- Mostar Stari Grad (FBH)	274	**0.2**	340	**0.2**
- Mostar Zapad (FBH)	1.283	**0.8**	1.052	**0.6**
6. Prozor / Prozor-Rama (FBH)	2.673	**1.6**	1.667	**1.0**
7. Stolac:				
- Stolac (FBH)	3.311	**2.0**	1.915	**1.2**
- Stolac / Berkovići (RS)	312	**0.2**	161	**0.1**
8. Vareš (FBH)	185	**0.1**	755	**0.5**

PRILOG A5

Tabela 5C. Geografska raspoređenost interno raseljenih Hrvata iz Herceg-Bosne, rođenih pre 1980. godine, prema izveštajima OEBS-a, UNHCR-a i izvora vlade BiH, opštinske granice iz 1997. godine

Opština prebivališta iz 1991.	OEBS – 1997.		UNHCR i izvori vlade BiH – 2000.	
	Broj IRL	% IRL	Broj IRL	% IRL
Herceg-Bosna	**10.410**	**28.4**	**7.730**	**27.4**
od čega:				
- Republika Srpska (RS)	**314**	**0.9**	**53**	**0.2**
- Federacija BiH (FBH)	**10.096**	**27.5**	**7.677**	**27.2**
1. Čapljina (FBH)	141	**0.4**	17	**0.1**
2. Gornji Vakuf (FBH)	265	**0.7**	923	**3.3**
3. Jablanica (FBH)	870	**2.4**	417	**1.5**
4. Ljubuški (FBH)	161	**0.4**	0	**0.0**
5. Mostar:				
- Mostar Centralno područje (FBH)	369	**1.0**	0	**0.0**
- Mostar Jug (FBH)	336	**0.9**	63	**0.2**
- Mostar Jugoistok (FBH)	594	**1.6**	605	**2.1**
- Mostar Jugozapad (FBH)	1.555	**4.2**	351	**1.2**
- Mostar Sjever (FBH)	1.410	**3.8**	1.272	**4.5**
- Mostar / Srpski Mostar (RS)	48	**0.1**	0	**0.0**
- Mostar Stari Grad (FBH)	1.504	**4.1**	1.429	**5.1**
- Mostar Zapad (FBH)	1.076	**2.9**	338	**1.2**
6. Prozor / Prozor-Rama (FBH)	110	**0.3**	232	**0.8**
7. Stolac:				
- Stolac (FBH)		**0.3**	256	**0.9**
- Stolac / Berkovići (RS)	118	**0.7**	53	**0.2**
8. Vareš (FBH)	266	**4.3**	1.774	**6.3**
	1.587			

PRILOG A5

Tabela 5O. Geografska raspoređenost ostalih interno raseljenih iz Herceg-Bosne, rođenih pre 1980. godine, prema izveštajima OEBS-a, UNHCR-a i izvora vlade BiH, opštinske granice iz 1997. godine

Opština prebivališta iz 1991.	OEBS – 1997.		UNHCR i izvori vlade BiH – 2000.	
	Broj IRL	% IRL	Broj IRL	% IRLa
Herceg-Bosna	**2.444**	**12.8**	**207**	**13.2**
od čega				
- Republika Srpska (RS)	**3**	**0.0**	**0**	**0.0**
- Federacija BiH (FBH)	**2.441**	**12.8**	**207**	**13.2**
1. Čapljina (FBH)	130	**0.7**	15	**1.0**
2. Gornji Vakuf (FBH)	11	**0.1**	13	**0.8**
3. Jablanica (FBH)	43	**0.2**	11	**0.7**
4. Ljubuški (FBH)	11	**0.1**	2	**0.1**
5. Mostar:				
- Mostar Centralno područje (FBH)	122	**0.6**	0	**0.0**
- Mostar Jug (FBH)	38	**0.2**	4	**0.3**
- Mostar Jugoistok (FBH)	42	**0.2**	15	**1.0**
- Mostar Jugozapad (FBH)	679	**3.6**	16	**1.0**
- Mostar Sjever (FBH)	78	**0.4**	10	**0.6**
- Mostar / Srpski Mostar (RS)	1	**0.0**	0	**0.0**
- Mostar Stari Grad (FBH)	351	**1.8**	36	**2.3**
- Mostar Zapad (FBH)	338	**1.8**	17	**1.1**
6. Prozor / Prozor-Rama (FBH)	19	**0.1**	40	**2.6**
7. Stolac:				
- Stolac (FBH)	97	**0.5**	7	**0.4**
- Stolac / Berkovići (RS)	2	**0.0**	0	**0.0**
8. Vareš (FBH)	482	**2.5**	21	**1.3**

PRILOG A5

Tabela 5. Geografska rasprostranjenost raseljenih lica (RL) iz Herceg-Bosne prema izveštajima OEBS-a, UNHCR-a i izvora vlade BiH, stanje od 1997. i 2000, Opštinske granice iz 1997. godine

Opština prebivališta	OEBS - 1997. Broj RL-a	OEBS - 1997. % RL	Statistika vlade BH 2000. Broj RL	Statistika vlade BH 2000. % RL
		Srbi		**Srbi**
Herceg-Bosna	**10.492**	**5.8**	**12.207**	**6.2**
od čega:				
- Republika Srpska (RS)	**70**	**0.0**	**8**	**0.0**
- Federacija BiH (FBH)	**10.422**	**5.8**	**12.199**	**6.2**
		Muslimani		**Muslimani**
Herceg-Bosna	**17.183**	**10.1**	**11.943**	**7.2**
Od čega:				
- Republika Srpska (RS	**415**	**0.2**	**178**	**0.1**
- Federacija BiH (FBH)	**16.768**	**9.9**	**11.765**	**7.1**
		Hrvati		**Hrvati**
Herceg-Bosna	**10.410**	**28.4**	**7.730**	**27.4**
od čega:				
- Republika Srpska (RS	**314**	**0.9**	**53**	**0.2**
- Federacija BiH (FBH)	**10.096**	**27.5**	**7.677**	**27.2**
		Ostali		**Ostali**
Herceg-Bosna	**2.444**	**12.8**	**207**	**13.2**
od čega:				
- Republika Srpska (RS	**3**	**0.0**	**0**	**0.0**
- Federacija BiH (FBH)	**2.441**	**12.8**	**207**	**13.2**

PRILOG B1.

PRILOG B. PREGLED IZVORA

PRILOG B1. PODRUČJE HERCEG-BOSNE: REFERENTNA MAPA I OEBS-ove ŠIFRE OPŠTINA

Slika 1(B1). Referentna mapa Bosne i Hercegovine i Herceg-Bosne

/videti original/

Definicija područja Herceg-Bosne:

Čapljina (FBH), 173
Gornji Vakuf (FBH), 110
Jablanica (FBH), 126
Ljubuški (FBH), 171
Mostar:

- Mostar Centralno područje (FBH), 157
- Mostar Jug (FBH), 151
- Mostar Jugoistok (FBH), 152
- Mostar Jugozapad (FBH), 153
- Mostar Sjever (FBH), 154
- Mostar / Srpski Mostar (RS), 158
- Mostar Stari grad (FBH), 155
- Mostar Zapad (FBH), 156

Prozor / Prozor-Rama (FBH), 125
Stolac:

- Stolac (FBH), 176
- Stolac / Berkovići (RS), 177

Vareš (FBH), 095

PRILOG B1

Šema 1 (B1). Nazivi i OEBS-ove oznake svih postdejtonskih opština u Bosni i Hercegovini

Oznaka	Naziv	Entitet	Oznaka	Naziv	Entitet
1	Velika Kladuša	FBiH	66	Jajce / Jezero	RS
2	Cazin	FBiH	67	Dobretići	FBiH
3	Bihać	FBiH	68	Skender Vakuf / Kneževo	RS
4	Bosanska Krupa	FBiH	70	Kotor Varoš	RS
5	Bužim	FBiH	74	Teslić	RS
6	Bosanska Krupa / Krupa na Uni	RS	75	Žepče	FBiH
7	Bosanski Novi / Novi Grad	RS	77	Zavidovići	FBiH
8	Bosanska Dubica / Kozarska Dubica	RS	78	Banovići	FBiH
9	Prijedor	RS	79	Živinice	FBiH
10	Bosanska Gradiška / Gradiška	RS	80	Kalesija	FBiH
11	Laktaši	RS	81	Kalesija / Osmaci	RS
12	Srbac	RS	82	Sapna	FBiH
13	Prnjavor	RS	83	Zvornik	RS
14	Derventa	RS	84	Bosansko Grahovo / Grahovo	FBiH
16	Bosanski Brod / Srpski Brod	RS	85	Glamoč	FBiH
17	Odžak	FBiH	88	Šipovo	RS
18	Odžak / Vukosavlje	RS	89	Donji Vakuf	FBiH
20	Domaljevac - Šamac	FBiH	91	Travnik	FBiH
21	Bosanski Šamac / Šamac	RS	93	Zenica	FBiH
22	Orašje	FBiH	94	Kakanj	FBiH
23	Orašje / Srpsko Orašje	RS	95	Vareš	FBiH
24	Modriča	RS	96	Olovo	FBiH
25	Gradačac	FBiH	98	Kladanj	FBiH
26	Gradačac / Pelagićevo	RS	101	Šekovići	RS
27	Rahić / Ravne (Brčko Federation)	FBiH	103	Vlasenica	RS
28	Brčko	RS	104	Bratunac	RS
29	Bijeljina	RS	105	Srebrenica	RS
30	Bosanski Petrovac	FBiH	106	Livno	FBiH
31	Bosanski Petrovac / Petrovac	RS	107	Kupres	FBiH
32	Sanski Most	FBiH	108	Kupres / Srpski Kupres	RS
33	Sanski Most / Srpski Sanski Most	RS	109	Bugojno	FBiH
34	Banja Luka	RS	110	Gornji Vakuf	FBiH
35	Čelinac	RS	111	Novi Travnik	FBiH
36	Doboj - Istok	FBiH	112	Vitez	FBiH
37	Doboj - Jug	FBiH	113	Busovača	FBiH
38	Doboj	RS	114	Fojnica	FBiH
39	Tešanj	FBiH	115	Kiseljak	FBiH
42	Maglaj	FBiH	116	Visoko	FBiH
44	Gračanica	FBiH	117	Breza	FBiH
45	Gračanica / Petrovo	RS	118	Ilijaš	FBiH
47	Lukavac	FBiH	121	Sokolac	RS
49	Srebrenik	FBiH	123	Han Pijesak	RS
50	Tuzla	FBiH	124	Tomislavgrad	FBiH
52	Čelić	FBiH	125	Prozor / Prozor-Rama	FBiH
54	Lopare	RS	126	Jablanica	FBiH
55	Teočak	FBiH	127	Konjic	FBiH
56	Ugljevik	RS	129	Kreševo	FBiH
57	Drvar	FBiH	130	Hadžići	FBiH
58	Drvar / Srpski Drvar	RS	131	Ilidža	FBiH
59	Ključ	FBiH	132	Ilidža / Srpska Ilidža	RS
61	Ključ / Ribnik	RS	133	Novi Grad Sarajevo	FBiH
64	Mrkonjić Grad	RS	135	Vogošća	FBiH
65	Jajce	FBiH	136	Centar Sarajevo	FBiH

PRILOG B1

Šema 1 (B1) – nastavak

Oznaka	Naziv	Entitet
137	Stari Grad Sarajevo	FBiH
138	Stari Grad Sarajevo / Srpski Stari Grad	RS
139	Novo Sarajevo	FBiH
140	Novo Sarajevo / Srpsko Novo Sarajevo	RS
141	Trnovo (FBiH)	FBiH
142	Trnovo (RS)	RS
143	Pale (FBiH)	FBiH
144	Pale (RS)	RS
146	Rogatica	RS
147	Višegrad	RS
148	Posušje	FBiH
149	Grude	FBiH
150	Široki Brijeg	FBiH
151	Mostar Jug	FBiH
152	Mostar Jugoistok	FBiH
153	Mostar Jugozapad	FBiH
154	Mostar Sjever	FBiH
155	Mostar Stari grad	FBiH
156	Mostar Zapad	FBiH
157	Mostar Centralno područje	FBiH
158	Mostar / Srpski Mostar	RS
161	Nevesinje	RS
163	Kalinovik	RS
164	Gacko	RS
165	Foča	FBiH
166	Foča / Srbinje	RS
167	Goražde	FBiH
168	Goražde / Srpsko Goražde	RS
169	Čajniče	RS
170	Rudo	RS
171	Ljubuški	FBiH
172	Čitluk	FBiH
173	Čapljina	FBiH
174	Neum	FBiH
176	Stolac	FBiH
177	Stolac / Berkovići	RS
179	Ljubinje	RS
180	Bileća	RS
181	Ravno	FBiH
182	Trebinje	RS
183	Usora	FBiH
184	Kostajnica	RS
185	Milići	RS

PRILOG B2

PRILOG B2: POPIS STANOVNIŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE IZ 1991. GODINE

Naš izvor podataka o predratnom stanovništvu na području Bosne i Hercegovine je popis stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine. Popis je sproveden u periodu od 1. do 30. aprila 1991. godine (dan 31. mart je označen kao zvaničan datum popisa), uoči samog izbijanja neprijateljstava u zemlji, i uzeo je u obzir celokupno stanovništvo zemlje.

Dokumentacija o popisu sadrži po jedan upis za svaku popisanu osobu. Ova dokumentacija sadrži podatke o velikom broju varijabli, kao što su opština i mesto prebivališta, ime i prezime, ime oca, redosledni broj domaćinstva, jedinstveni matični broj, datum i godina rođenja, pol, zanimanje, nacionalnost, maternji jezik, veroispovest, stečeno obrazovanje i broj dece (samo za osobe ženskog pola).

Opšti kvalitet podataka je dobar, osim čestih grešaka u imenima osoba. Ove se greške uglavnom javljaju usled lošeg optičkog skeniranja izvornih obrazaca (na primer: zamena slova "V" slovom "U", pri čemu se dobija "MVSIĆ"), kao i usled toga što se dokumenti naknadno ne proveravaju i ne uređuju. Da bismo ispravili greške koje nastaju prilikom skeniranja, primenili smo nekoliko postupaka. Kao prvo, razvijen je kompjuterski program koji je upotrebljen u otkrivanju kombinacija slova koje su nemoguće u B/H/S jeziku. Ovaj softver je koristio B/H/S sintaksu u svrhu pronalaženja mogućih kombinacija. Nemoguće kombinacije su ispravljene uklanjanjem pogrešno napisanih znakova i zamenom istih njihovim najverovatnijim ekvivalentima. Kao drugo, razvili smo korekcione tabele u cilju otklanjanja grešaka u imenima koje se javljaju prilikom skeniranja. Tablice su sadržale sama imena i njihove ispravne verzije i oba ova podatka korišćena su u računarskom programu za davanje predloga u vezi sa ispravkama koje je trebalo uneti. Te su ispravke zatim ručno kontrolisane kako bi se odstranile bilo kakve pogrešne ispravke koje je izvršio program. Prihvaćene ispravke su zatim primenjivane na podatke. Ove zadatke obavljale su sobe kojima je B/H/S jezik maternji i kojima je poznata tradicija davanja imena u Bosni i Hercegovini. Štaviše, razradili smo i primenili kompjuterski program

koji je primenjivao podatke o domaćinstvima u svrhu ispravljanja prezimena unutar domaćinstava. Taj program je proveravao ispravnost i doslednost prezimena unutar pojedinačnih domaćinstava. Članovi domaćinstva čija su se prezimena razlikovala od (ispravnih) prezimena drugih članova istog domaćinstva, dobijali su ispravna prezimena. Na primer, ukoliko je MUSIĆ bilo ispravno prezime u domaćinstvu, osoba zavedena pod prezimenom MVSIĆ, kao član tog domaćinstva, postajala je MUSIĆ.

Drugi problem vezan za kvalitet podataka je taj što se za određeni broj podataka može samo delimično dobiti trinaestocifreni jedinstveni matični broj (MB), uveden u bivšoj Jugoslaviji 1981. godine. Jedinstveni matični broj se sastoji od datuma rođenja (sedam cifara), područja rođenja (dve cifre), redoslednog broja koji označava pol (tri cifre) i kontrolnog broja (jedna cifra). Za naše potrebe je neophodan datum rođenja, a ostale komponente matičnog broja su od manje važnosti. Datum rođenja nedostaje samo za nekoliko procenata stanovništva iz 1991. godine.

Popis uključuje varijablu koja se odnosi na nacionalnu pripadnost popisanih lica. To nam je omogućilo da proučimo stanovništvo u kontekstu izjava o pripadnosti istoj naciji u obe godine koje smo proučavali, kako 1991, tako i 1997, za sva lica čiji su podaci povezani u dve zbirke podataka (u popisu stanovništva iz 1991. godine i u biračkom spisku iz 1997. godine). Pitanje nacionalnosti u upitniku za popis stanovništva ostavljeno je otvoreno, što će reći da su pojedinci mogli da se izjasne kao pripadnici bilo koje nacionalnosti. Većina stanovništva izjavila je u popisu 1991. godine da pripada jednoj od tri najveće etničke grupe u Bosni i Hercegovini: Srbima, Muslimanima, ili Hrvatima. Ostale izjave o nacionalnoj pripadnosti, pri istom tom popisu, uključivale su: Jugoslovene (relativno često), kombinacije nacionalnosti kao što su “Srbin-Hrvat”, ili ”Musliman-Srbin” (ne tako često), kao i druge nacionalnosti (npr. Vlasi ili Cigani), ili (ređe) strane nacionalnosti (npr. Mađari). Oni koji su sebe nazivali Jugoslovenima ili imenima nastalim kombinacijom dveju nacionalnosti, često su bili deca iz mešovitih brakova. Jugosloveni nisu osećali da pripadaju bilo kojoj konkretnoj nacionalnoj grupi i često nisu voleli nacionalnu kategorizaciju.

Sve analize prikazane u ovom izveštaju izrađene su za četiri nacionalne grupe koje se međusobno razlikuju na osnovu izjava o nacionalnoj pripadnosti tokom popisa stanovništva 1991. godine, i to: Srbi, Muslimani, Hrvati i ostali. Poslednja grupa -

ostali, predstavlja preostalu kategoriju i obuhvata lica koja su se izjašnjavala kao Jugosloveni, kao kombinacija etničkih grupa, ili kao pripadnici ostalih nacionalnih ili stranih etničkih grupa.

Predratna Bosna i Hercegovina bila je podeljena na *opštine*, koje su bile podeljene na podjedinice zvane "naselja". Pre rata bilo je 109 opština, dok je broj naselja iznosio 5.829. Dejtonski mirovni sporazum podelio je neke predratne opštine između Federacije i Republike Srpske, što je rezultiralo novom podelom zemlje na sadašnjih 185 postdejtonskih opština. Podaci o naselju /sic/ boravka za svako lice prema popisu iz 1991. godine omogućili su nam da proverimo postdejtonske opštine, a posebno da ponaosob proverimo oba dela podeljenih predratnih opština kako bismo ustanovili promene u stanovništvu nastale između 1991. i 1997. godine.

Konverzionu shemu za objedinjavanje naselja u postdejtonske opštine dobili smo od OEBS-ove Kancelarije za registraciju birača u Sarajevu i njom smo se poslužili kako bismo naselja grupisali u opštine. Izvestan broj naselja podeljen je između opština u Federaciji i Republici Srpskoj. U slučajevima podeljenih naselja, najpre nismo mogli da utvrdimo postdejtonsku opštinu kojoj pripadaju, pa je za populaciju podeljenih naselja primenjena jednoobrazna raspodela (ili raspodela "pola-pola"). To nije bilo zadovoljavajuće rešenje za pet najvećih naselja: Mostar (133.647), Sarajevo-Ilidža (192.023), Bosanski Šamac (105.945), Odžak (135.348) i Trnovo (145.700). Stoga smo od Zavoda za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine tražili dodatne konkretne mape područja navedenih u popisu koja se nalaze unutar tih naselja. Te mape i podaci o broju stanovnika (prema nacionalnoj pripadnosti) u navedenim relevantnim područjima dostavljeni su nam 11. novembra 2002. godine. Koristeći te podatke, bili smo u mogućnosti da statistički precizno definišemo područje svih podeljenih naselja o kojima je reč. Taj problem uglavnom nije pogađao područje Herceg-Bosne, osim Mostara, čije smo stanovništvo morali da podelimo uz pomoć mapa područja nabrojanih na ovoj teritoriji. Deoba stanovništva je uspešno izvršena (u novembru 2002. godine), tako da nakon toga ni Mostar nije bio pogođen ovim problemom.

Kao što je napred pomenuto, naselje /sic/ boravka je navedeno u popisu stanovništva 1991. godine, ali se nije moglo dobiti za približno 2% ispitanika popisa iz razloga objašnjenih u daljem tekstu.

Dobili smo *dva* skupa dokumenata o popisu, a svaki je sadržavao 109 dokumenata (po jedan dokument za svaku predratnu opštinu). Prvi skup sadržao je ograničen broj osnovnih varijabli (15), ali *nije sadržavao društveno-ekonomske stavke*, kao što su nacionalna pripadnost i stepen obrazovanja. Drugi skup je sadržao sve podatke prikupljene sa upitnika popunjavanog prilikom popisa (46 varijabli), osim dve ključne stavke: mesto (tj. naselje) i adresu prebivališta iz 1991. godine. Kasnija istraživanja su otkrila da je drugi skup dokumenata praktično isti kao i izvorni dokumenti o popisu stanovništva. Prvi skup dokumenata bio je kopija dokumenata iz popisa stanovništva, pripremljenih za OEBS u vezi s prvim posleratnim izborima 1996. godine. U tu svrhu uključeno je mesto (tj. naselje) prebivališta, koje je dobijeno iz šifre za navedeno područje.

Morali smo da spojimo dve verzije popisa stanovništva kako bismo sve varijable uključili u jedan skup. Prilikom tog spajanja otkrili smo da su nastale izmene između dve verzije, uključujući brisanje i dodavanje podataka za neka lica. U slučaju dodavanja podataka, prihvatana je poslednja verzija izmenjenog podatka. Osim toga, donekle smo pročistili podatke, konkretno tako što smo premestili ljude koji su bili upisani kao privremeno nastanjeni u nekom domaćinstvu. Naposletku, uklonjeni su očigledni duplirani podaci. Ti postupci sveli su ukupan broj podataka sa 4.377.032 (drugi skup evidencije) na 4.298.896 (prvi skup evidencije). Drugi skup sadržavao je 46 varijabli, a prvi samo 15. Pomenuta vrednost od 2% ispitanika bez mesta prebivališta bila su uglavnom lica obuhvaćena samo jednim skupom, a ne i drugim, kao i lica za koja se nisu mogle utvrditi pojedinačne veze između dva skupa evidencije u vezi sa popisom.

PRILOG B3. POPIS STANOVNIŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE 1991. GODINE: METODOLOŠKE PRIPREME, ORGANIZACIJA I SPROVOĐENJE[11]

ORGANIZACIJA POPISA STANOVNIŠTVA

- Članovima 13. i 14. Zakona o popisu stanovništva, domaćinstava, mesta stanovanja i poljoprivrednih dobara u 1991. godini ("Službeni list SFRJ", br. 3/90) određene su organizacije i zvanični organi koji je trebalo da organizuju i sprovedu popis stanovništva 1991. godine u bivšoj Jugoslaviji. (Savezne organizacije za statistiku, organi savezne uprave i savezne organizacije i organi nadležni za popis stanovništva u republikama i autonomnim pokrajinama).
- Članom 2. Zakona o organizaciji i sprovođenju popisa stanovništva, domaćinstava, mesta stanovanja i poljoprivrednih dobara u 1991. godini i finansiranju popisa stanovništva ("Službeni list Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine (SRBiH)", br. 22/90) određeni su organi koji je trebalo da organizuju i sprovedu popis stanovništva u Bosni i Hercegovini 1991. godine (Republički zavod za statistiku, opštinske komisije i republički i opštinski organi uprave).
- Članovima 4, 5, 6. i 7. saveznog Zakona o popisu stanovništva u 1991. godini određeno je koje podatke treba prikupljati tokom popisa. Svakoj republici bivše Jugoslavije dozvoljeno je da sakuplja dodatne podatke, osim standardnih podataka iz upitnika, ukoliko je to bilo od posebnog interesa za tu republiku. To se moglo regulisati republičkim Zakonom o popisu stanovništva. Bosna i Hercegovina nije uključila dodatna pitanja u upitinik za popis stanovništva.
- Skupština Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) usvojila je Zakon o popisu stanovništva, domaćinstava, mesta stanovanja i poljoprivrednih dobara u 1991. na sednici Saveznog veća održanoj 17. januara 1990. godine. Skupština Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine (SRBiH) usvojila je Zakon o organizovanju i sprovođenju popisa stanovništva,

[11] Ovaj deo napisala je ***Nora SELIMOVIĆ***, stručni savetnik za prikupljanje i analizu podataka i razvoj metodologije na polju demografije pri Agenciji za statistiku Bosne i Hercegovine u Sarajevu. Rezime njenih

domaćinstava, mesta stanovanja i poljoprivrednih dobara u 1991. godini i donela odluku o sredstvima za finansiranje popisa, na sednici Veća udruženog rada, održanoj 30. jula 1990. godine, kao i na sednici Veća opština održanoj 30. jula 1990. godine.

- Član 20. saveznog Zakona o popisu stanovništva i član 19. republičkog zakona obavezivao je organizaciju nadležnu za statistiku pri popisu stanovništva da, po završetku poslova i zadataka vezanih za popis, Skupštini dostavi izveštaj o popisu, kao i o potrošnji finansijskih sredstava. To je trebalo da se obavlja godišnje, do kraja marta, za prethodnu godinu. Ti izveštaji su se redovno podnosili.
- Republički zavod za statistiku (RZS) obavio je metodološke i organizacione pripreme za obavljanje popisa 1991. godine u Bosni i Hercegovini. U tu svrhu, pri Republičkom zavodu za statistiku ustanovljena je Kancelarija za popis stanovništva, koja je imala 15 članova – stručnjaka iz oblasti u vezi sa popisom. Ta kancelarija je koordinisala sve poslove vezane za popis. U njoj je postojalo nekoliko grupa, a svaka je bila zadužena za obavljanje konkretnih zadataka navedenih dalje u tekstu:

Grupa 1 bila je zadužena za planiranje u vezi sa /?određivanjem područja popisa/ po naseljima (kao i njihovim delovima), mesnim zajednicama i opštinama, pripremu formulara P-8, P-9 i P-10, prelimenarne rezultate za sve teritorijalne jedinice, počevši od /pojedinačnog/ područja popisa do nivoa republike.

Grupa 2 bila je zadužena za štampanje svih neophodnih materijala (kao što su upitnici) i njihovu distribuciju opštinskim komisijama za popis stanovništva, kao i za pohranjivanje pribavljenog materijala vezanog za popis.

Grupa 3 bila je zadužena za promociju popisa i kontakte sa opštinskim komisijama za popis stanovništva tokom priprema popisa.

Grupa 4 bila je zadužena za prethodno registrovanje pomoćnih formulara, za registraciju pojedinaca zaposlenih u jugoslovenskim preduzećima u inostranstvu,

---

profesionalnih kvalifikacija uključen je na kraju Dodatka B3.

za registraciju pojedinaca u kazneno-popravnim institucijama, kao i za registraciju zaposlenih u Sekretarijatu za unutrašnje poslove.

Grupa 5 bila je zadužena za finansiranje popisa stanovništva, počevši od preliminarnih obračuna troškova, pa do realizacije istih – preliminarnih obračuna u opštinama, priprema uputstava, kontrole troškova i ibezbeđivanje sredstava.

Grupa 6 bila je zadužena za pripremu ručne i elektronske obrade popisa stanovništva, regrutovanje /osoblja/ i /pronalaženje/ radnih prostorija.

Grupa 7 bila je zadužena za program kontrole celovitosti dobijenog materijala, logičku kontrolu i dobijanje rezultata.

Grupa 8 bila je zadužena za izbor republičkih instruktora, vođa grupa za ručnu pripremu podataka, automatsko širfovanje i procesuiranje podataka.

Grupa 9 bila je zadužena za metodološke aspekte popisa stanovništva: pripremu i primenu metodoloških smernica (uključujući i dodatna uputstva), smernica za obuku ispitivača (takođe zvanih "popisivači"), zahteve za automatsku obradu podataka, izbor uzoraka za celovitost odziva i kontrolu ispravnosti.

Opštinske komisije za popis stanovništva bile su neposredni organizatori popisa u opštinama, dok su popisivači bili neposredni izvođači popisa na terenu. U toku popisa stanovništva 1991. godine, osoblje za popis brojalo je preko 21.000 neposredno uključenih osoba, od kojih je bilo 17.467 popisivača, 2.423 opštinska instruktora, 1.500 članova opštinskih komisija za popis, 124 republička instruktora, kao i brojno pomoćno osoblje. Republički instruktori bili su zaposleni od strane RZS, a izabrala ih je Kancelarija za popis stanovništva, dok su opštinske komisije za popis izabrale opštinske instruktore i popisivače za svoje opštine. Detalji o izbornoj proceduri objašnjeni su na 5. strani “Uputstva za opštinske komisije za popis stanovništva”.

U vreme popisa stanovništva 1991. godine u BiH bilo je 109 opština i 17.467 popisnih područja. U svakoj opštini osnovana je opštinska komisija za popis, koja se sastojala

od predsednika i 8 do 14 članova, u zavisnosti od veličine date opštine. U svakoj opštini bio je bar po jedan republički instruktor, dok su u većim opštinama bila po dva instruktora (Tuzla, Zenica, Banja Luka, Mostar, Sarajevo Centar, Novi Grad, Novo Sarajevo, Ilidža…).

Svo osoblje uključeno u sprovođenje popisa stanovništva (članovi opštinskih komisija za popis, republički instruktori i popisivači) morali su da prođu posebnu obuku. Obuka je bila organizovana na nekoliko nivoa (za republičke instruktore, članove opštinskih komisija za popis i, konačno, za popisivače). Članovi Kancelarije za popis stanovništva vršili su obuku republičkih instruktora. Republički instruktori održavali su časove obuke za članove opštinskih komisija za popis i za opštinske instruktore, a potom su opštinski instruktori obučavali popisivače. Celokupno osoblje za popis stanovništva dobilo je pismene smernice za svoj rad. Republički instruktori dobili su “Metodologiju za pripremu, organizaciju i sprovođenje popisa stanovništva”. Popisivači su dobili “Uputstvo za popisivača”, kao i skicu (plan) popisnog područja na kom je trebalo da vrše razgovore /tj.popis/. Opštinske komisije za popis dobile su "Metodologiju i dodatna uputstva za rad opštinskih komisija za popis stanovništva”.

NAČINI PRIKUPLJANJA PODATAKA

Osnovni način prikupljanja podataka prilikom popisa stanovništva 1991. godine bio je takozvani "razgovor licem u lice", to jest postupak pri kom popisivač postavlja pitanja, a zatim odgovore zapisuje u upitnik za popisa. Popisivači su prošli obuku iz metodologije popisa stanovništva i dobili objašnjenja u vezi sa izvesnim pitanjima, kao i /obuku/ iz sistema izveštavanja o odgovorima. Upitnici za popis stanovništva bili su pripremljeni za optičko čitanje (to jest skeniranje), tako da su popisivači morali da budu posebno pažljivi prilikom upisivanja odgovora.

Pomoćni formular P-1/IN, predviđen za građane BiH na privremenom radu u inostranstvu i njihove porodice, popunjavali su sami građani (služeći se metodom samoregistracije), dok su popisivači bili zaduženi za prepisivanje podataka iz tih formulara u formulare predviđene za optičko čitanje.

Smernice date opštinskim komisijama za popis stanovništva koje su se odnosile na njihova zaduženja u vezi sa formularima koje su ispitanici sami popunili, što je izvršeno pre popisa stanovništva, mogle su se naći u “Uputstvima za rad opštinskih komisija za popis stanovništva” na stranici 11.

Na 30. stranici “Metodologije za pripremu i sprovođenje popisa stanovništva” detaljno je objašnjeno zašto je neophodno ispuniti formular za samoregistraciju pre samog popisa. Za popunjavanje tih formulara bila su pripremljena posebna uputstva. U toku popisa stanovništva, neke stavke morale su preciznije da se utvrde, te su stoga obezbeđena dodatna uputstva (njih pet) u pismenom obliku (ta uputstva su takođe bila priložena uz "Metodologiju").

IZVORI PODATAKA ZA POPIS STANOVNIŠTVA

Odgovori zabeleženi u upitnicima za popis stanovništva bili su uglavnom zasnovani na izjavama lica koja su popisivaču davala podatke. Nije bilo neophodno priložiti dokumente popisivaču radi verifikacije odgovora. Međutim, popisivač je imao mogućnost da podatke uzima iz dokumenata, posebno kada se radilo o jedinstvenom matičnom broju, koji se mogao dobiti iz lične karte, pasoša, izvoda iz matične knjige rođenih, ili drugih ličnih dokumenata.

Za zaposlene, podaci u vezi sa jedinstvenim matičnim brojem, stepenom obrazovanja, zanimanjem, radnim mestom, kvalifikacijama, kao i podaci o datom preduzeću, šifri aktivnosti podgrupe i identifikacionim brojem preduzeća, dobijeni su iz dosijea koje je dotično preduzeće vodilo za svoje zaposlene. Preduzeća su imala obavezu da te stavke dostave svakom zaposlenom na pomoćnom PL formularu za popis stanovništva pre samog popisa. U toku razgovora, zaposleni su PL formulare davali popisivaču.

REGISTRACIJA LICA PRIVREMENO ZAPOSLENIH U INOSTRANSTVU

Svrha popisa stanovništva bila je da se prikupe podaci o svim jugoslovenskim građanima, kako o onima koji su boravili u zemlji u vreme popisa, tako i o onima koji su u to vreme boravili u inostranstvu (zbog zaposlenja ili iz nekog drugog razloga). Podatke o licima koja su boravila u inostranstvu davali su punoletni članovi porodice/domaćinstva. Ukoliko su svi članovi domaćinstva boravili u inostranstvu, onda bi lica koja su u vreme popisa boravila u njihovom stanu, rođaci ili susedi, davali osnovne podatke o odsutnima.

Savezni zavod za statistiku, u saradnji sa Saveznim sekretarijatom za inostrane poslove, organizovao je registraciju lica u inostranstvu preko diplomatsko-konzularnih predstavnika i preko klubova i udruženja jugoslovenskih građana u inostranstvu kako bi bilo obuhvaćeno što je moguće više takvih lica.

U tu svrhu odštampano je 500.000 pomoćnih formulara (P-1/IN) i podeljeno tim telima. Ispunjene formulare P-1/IN su sami građani slali opštinskim komisijama za popis u opštini svog stalnog boravka u Jugoslaviji. To je obavljeno do 20. marta 1991. godine.

Zbog važnosti registracije lica koja rade u inostranstvu, Republički zavod za statistiku BiH odštampao je dodatnih 100.000 pomoćnih formulara i podelio ih opštinskim komisijama za popis stanovništva u svih 109 opština u Bosni i Hercegovini. Dodatni formulari ispunjeni su prilikom posete tih lica svom mestu stalnog boravka u periodu pre popisa. Precizne smernice o tome kako postupati sa tim pomoćnim formularima date su na 11. i 12. strani “Uputstava za rad opštinskih komisija za popis stanovništva”.

Populacija koja je boravila u inostranstvu bila je uključena u rezultate popisa i poznat je precizan broj tih pojedinaca za bilo koji period. Prema tome, koncept populacije primenjen prilikom popisa stanovništva bio je koncept ***“de jure”***.

RAZGOVOR

Popisivači i svo drugo osoblje angažovano na popisu stanovništva postupali su držeći se smernica opisanih u “Metodologiji za pripremu, organizaciju i sprovođenje popisa stanovništva” i “Uputstvom za popisivače”.

Pre razgovora, popisivači (pod nadzorom člana opštinske komisije za popis stanovništva ili opštinskog instruktora) su morali da na licu mesta provere granice svog područja popisivanja služeći se geografskom kartom i opisom granica.

Jedno ili više područja popisivanja zajedno čine statističko područje. Statistička područja su stalne statističke teritorijalne jedinice koje obuhvataju celokupnu teritoriju bivše Jugoslavije, uključujući Bosnu i Hercegovinu. Stvaranje mreže statističkih područja 1959. godine imalo je dva osnovna cilja: prvo, da se obezbedi da celokupna teritorija bude obuhvaćena popisom stanovništva (i drugim velikim popisima), i drugo, ukoliko bude potrebno, da se omogući ponovno proračunavanje podataka od jedne političko-teritorijalne jedinice do druge. Preko statističkih područja definišu se naselja, opštine i ostale društveno-političke zajednice. Kada su utvrđena statistička područja, za svako od njih napravljena je dokumentacija koja je sadržavala mapu sa opisom granica datog područja. Revizija te dokumentacije vršila se pre svakog popisa stanovništva (ili drugih velikih popisa) kako bi se utvrdile sve promene do kojih je moglo da dođe na tim područjima u periodu između dva popisa. Nakon što bi se upoznali sa granicama područja predviđenog za popis, popisivači su bili dužni da pripreme, zajedno s instruktorima, plan kretanja kroz to područje kako bi se izbegla mogućnost da se previde neke jedinice registrovane na području za popis.

Popis je izvršen u periodu od 1. do 15. aprila 1991. godine, prema stanju od dana 31. marta u ponoć (takozvani “kritični trenutak” popisa).

Nakon što bi obavio razgovor, popisivač je bio dužan da popuni formular za kontrolu popisa stanovništva (Kontrolnik) upisujući /u isti/ preliminarne rezultate za dato područje popisivanja, predajući ga zatim opštinskim instruktorima zajedno sa popisnim materijalom (upitnicima).

Opštinski instruktori pregledali su popisni materijal sa svakim popisivačem ponaosob tokom razgovora, kao i prilikom prijema formulara popisa, a posebnu pažnju poklanjali su tome da li je razgovor u potpunosti obavljen (pokrivajući celokupno područje popisa), da li su odgovori na sva pitanja potpuni i da li su preliminarni rezultati za područje popisa precizni. Kad bi bilo neophodno, vraćali su materijal popisivačima radi dodatnih informacija i ispravki. Nakon što bi dobili materijal od svih popisivača, opštinski instruktori prosleđivali su ga opštinskoj komisiji za popis stanovništva, koja je, po prijemu materijala od svih instruktora, bila dužna da pripremi preliminarne rezultate popisa za naselja i opštine na područjima popisa.

Zahvaljujući dobroj organizaciji i svesrdnom angažovanju opštinskih komisija za popis stanovništva, popis je u većini opština obavljen bez većih problema, a neke sitnije poteškoće rešene su blagovremeno. Stoga možemo da zaključimo da su poslovi i zadaci vezani za popis stanovništva obavljeni u skladu sa Zakonom o organizaciji popisa stanovništva i metodološkim uputstvima. Uspešni kontakti između Republičkog zavoda za statistiku i opštinskih komisija za popis stanovništva bez sumnje su doprineli tome (uspehu), što je ostvareno pre svega zahvaljujući republičkim instruktorima, a potom i zahvaljujući organizovanim danonoćnih dežurstvima u Republičkom zavodu /?za statistiku/, čiji su radnici bili u svakodnevnom kontaktu sa svim opštinskim komisijama za popis. Na taj način su uspešno rešavani svi problemi, kako metodološke, tako i organizacione prirode.

PROBNI POPIS STANOVNIŠTVA

Probni popis stanovništva obavljen je u Bosni i Hercegovini od 1. do 10. aprila 1988. godine u 10 izabranih područja popisa u osam opština (Banja Luka, Bijeljina, Kiseljak, Mostar, Ilidža i Zenica). Popis su izvršili popisivači, dok su posmatrači, opštinski i republički instruktori, nadgledali njihov rad. Tri zaposlena u Saveznom zavodu za statistiku učestvovali su u probnom popisu kao posmatrači. Članovi Kancelarije za popis stanovništva pregledali su sva područja na kojima je izvršen probni popis, kako tokom obuke, tako i tokom samog popisa stanovništva.

Iskustva stečena tokom probnog popisa stanovništva poslužila su za pripremu i poboljšanje upitnika i metodoloških uputstava za popis stanovništva 1991. godine.

OBRADA I OBJAVLJIVANJE PRIMARNIH REZULTATA POPISA STANOVNIŠTVA

Krajnji rok opštinskih komisija za popis stanovništva za pripremu preliminarnih rezultata u naseljima bio je 21. april, a ti rezultati su potom morali da se do 22. aprila predaju Republičkom zavodu za statistiku. Krajnji rokovi su uglavnom bili ispoštovani. Nekoliko velikih opština kasnilo je u dostavljanju svojih materijala, ali to nije znatnije uticalo na rokove koje je utvrdio Republički zavod za statistiku. Materijal iz opštine Kupres nije bio primljen na vreme, tako da nije mogao biti uključen u preliminarne rezultate.

Zatim je Republički zavod za statistiku počeo sa kontrolom preliminarnih rezultata čim su oni stigli iz opština. Zahvaljujući brzom postupku, pročišćeni preliminarni rezultati, pripremljeni za opštine i naselja, objavljeni su u posebnoj publikaciji 15. maja 1991. godine. U tim publikacijama izneti su podaci o ukupnom broju stanovnika, domaćinstava, mesta stanovanja i poljoprivrednih dobara, broju lica zaposlenih u inostranstvu, kao i podaci o broju grla stoke u opštinama i naseljima. Bio je uključen i etnički sastav stanovništva u opštinama. Sve publikacije objavljene su bez podataka za opštinu Kupres, a oni su naknadno objavljeni 10. septembra 1991. godine, nakon obavljene kontrole kvaliteta.

U opštini Kupres, aktivnosti koje su se odnosile na popis stanovništva nisu bile obavljene do zakonskog roka, pre svega zbog nedovoljnog rada opštinske komisije za popis stanovništva, nedosledne primene metodologije i, posebno, /?zbog nepoštovanja/ člana 2. saveznog Zakona o popisu stanovništva, kojim je regulisano koja lica je trebalo da budu uključena u popis.

Zaposleni u Republičkom zavodu za statistiku posetili su opštinu Kupres nekoliko puta i pokušali da reše te probleme kako bi popis stanovništva mogao da se obavi do zakonskog roka i da se obrade preliminarni rezultati. Budući da se ti problemi nisu mogli rešiti zbog neslaganja u opštinskoj komisiji za popis stanovništva, Republički zavod za statistiku je obavestio Vladu Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine o problemima koji su se javili u toku popisa stanovništva u toj opštini. Predstavnici

Republičkog zavoda za statistiku preuzeli su od opštine Kupres materijal vezan za popis stanovništva i smestili ga u posebne prostorije u kojima je mogao da se nastavi rad na kontroli kvaliteta materijala vezanih za popis.

U toku pregleda materijala vezanih za popis, otkrivena su bitna odstupanja od Metodologije i Zakona o popisu. Konkretno, izvesna lica bila su registrovana kao stalni stanovnici opštine Kupres suprotno metodologiji i zakonu. Da bi se što je moguće objektivnije utvrdili podaci o populaciji u toj opštini, Republički zavod za statistiku predložio je opštinskoj komisiji za popis stanovništva da obavi kontrolni popis /kao u originalu/, što nije prihvaćeno.

Posle toga, Republički zavod za statistiku počeo je da ispituje mesto boravka i državljanstvo izvesnog broja lica. Detaljno ispitivanje prijave i odjave mesta prebivališta, državljanstva i jedinstvenog matičnog broja građana (JMBG), koji su dobijeni od Sekretarijata za unutrašnje poslove SRBiH, otkrilo je da je izvestan broj lica prijavljenih sa mestom prebivališta u opštini Kupres prethodno odjavio svoje mesto prebivališta u toj opštini. Osim toga, izvestan broj lica nije prijavio mesto prebivališta u toj opštini, neka lica bila su prijavljena dva puta, neka u dva različita naselja opštine Kupres, ili i u opštini Kupres i u opštini Bugojno. Neka lica, koja su promenila prezime, bila su registrovana dva puta, jednom pod starim prezimenom (devojačkim prezimenom), a drugi put pod novim. Konačno, izvestan broj lica bio je lišen svog državljanstva SFRJ, to jest SRBiH.

Kada se gorepomenuto ima u vidu, popisni formulari za 1.071 lice bili su isključeni iz materijala za popis opštine Kupres. Vredi napomenuti da je posebna pažnja posvećena broju stavki sa netačnim podacima, tako da je odluka o isključivanju nekih lica iz popisa stanovnika donošena tek nakon što bi se potvrdilo da je izvestan broj stavki s podacima o datoj osobi netačan.

Broj stanovnika u opštini Kupres utvrđen je nakon što su gorepomenuta lica isključena iz materijala vezanih za popis stanovništva. Nakon toga je veličina populacije u većoj meri odgovarala broju koji je očekivao Republički zavod za

statistiku na osnovu demografskih analiza (stručne studije), i uzimajući u obzir podatke o prirodnim i migracionim kretanjima stanovništva u toj opštini.

KONTROLA KVALITETA PODATAKA PRIKUPLJENIH U TOKU POPISA STANOVNIŠTVA

U skladu sa članom 1, stav 3, Zakona o popisu stanovništva (“Službeni list SFRJ”, br. 3/90), od 16. do 23. aprila, statistička kontrola kvaliteta podataka popisa u vezi sa njihovom celovitošću i preciznošću izvršena je tako što je nasumično izabrano 80 područja popisa u 49 opština (1991. godine u Bosni i Hercegovini je bilo 109 opština i 17.467 područja popisa). Ova vrsta kontrole je uobičajen način utvrđivanja kvaliteta podataka. Zasnovana je na naučnim metodima koji se koriste širom sveta. Tokom ove kontrole ponovo su prikupljeni podaci iz izvesnog broja registrovanih jedinica na izabranim područjima i ponovo su popunjavani upitnici za popis za nasumice izabrana domaćinstva na tim područjima.

To je urađeno na osnovu posebnih uputstava za vršenje kontrole kvaliteta podataka. Nakon što je završena statistička kontrola, upoređeni su novoprikupljeni podaci i podaci prikupljeni u toku zvaničnog popisa stanovništva. Tada je utvrđeno da nema većih odstupanja između ta dva skupa podataka.

Na 17. sednici Vlade SR Bosne i Hercegovine, održanoj 25. marta 1991. godine, na predlog Komisije za unutrašnju politiku, pravosuđe i upravu, donesena je odluka da u periodu od 14. do 20. aprila 1991. godine Republički zavod za statistiku izvrši dodatnu kontrolu podataka za sva lica u vezi sa sledećim stavkama: ime i prezime, očevo ime, jedinstveni matični broj, datum rođenja, mesto prebivališta, pol, nacionalnost, maternji jezik i versko opredeljenje.

Nakon te odluke, Republički zavod za statistiku pripremio je nacrt “Amandmana na Zakon o organizaciji i sprovođenju popisa stanovništva”, i odštampao posebne smernice za kontrolni popis koje je podelio svim opštinama. Na sednici Veća građana i Veća opština, održanoj 22. aprila 1991. godine, Skupština SR Bosne i Hercegovine je, u vezi sa predlogom Vlade SR Bosne i Hercegovine o kontrolnom popisu stanovništva, donela sledeći zaključak:

> Nacrt "Amandmana na Zakon o organizovanju i sprovođenju popisa stanovništva, domaćinstava, mesta stanovanja i poljoprivrednih dobara u 1991. godini i sredstvima za finansiranje popisa stanovništva" ***ne bi trebalo uključivati u dnevni red,*** a Republički zavod za statistiku trebalo bi da izvrši kontrolni popis stanovništva samo na onim područjima, ili u onim opštinama, gde su utvrđeni propusti".

U skladu sa gorepomenutim zaključkom koji je donela Skupština SRBiH, Republički zavod za statistiku primio je devet zahteva za kontrolni popis stanovništva. Četiri zahteva dobijena su od opštinskih komisija za popis stanovništva u opštinama Gruda /sic, ?Grude/, Prozor, Novi Grad i Srebrenica, a pet zahteva su dostavile političke stranke. Za opštine Nevesinje, Šipovo i Čajniče, Stranka demokratske akcije poslala je zahtev za kontrolni popis stanovništva, dok je za opštine Novo Sarajevo i Prijedor zahtev poslala Srpska demokratska stranka.

Pri Republičkom zavodu za statistiku formirana je stručna komisija sastavljena od predstavnika sve tri nacije, sa zadatkom da izvrši analizu preliminarnih rezultata i da, na osnovu toga, odluči da li da se u tim opštinama izvrši kontrolni popis stanovništva. Nakon pregleda materijala vezanog za popis i stručne demografske analize, komisija je zaključila (a ekspertska grupa pri Republičkom zavodu za statistiku prihvatila njihov predlog) da su rezultati u gorepomenutim opštinama u skladu sa prirodnim i migracionim kretanjima stanovništva, te da ponavljanje popisa stanovništva nije neophodno. Opštinske komisije za popis stanovništva obaveštene su o toj odluci i dato im je detaljno obrazloženje.

PRIPREME ZA OBRADU MATERIJALA VEZANOG ZA POPIS

Nakon što je materijal vezan za popis stanovništva sakupljen u Republičkom zavodu za statistiku, organizovane su pripreme za njegovu kompjutersku obradu, što je podrazumevalo i prenošenje podataka sa upitnika na elektronske medije. Unošenje podataka obavljeno je skeniranjem. Pre nego što bi se materijal prosledio za unošenje u kompjuter, vršene su ručne pripreme upitnika. Ručne pripreme obavljene su na

osnovu Posebnog uputstva za ručnu pripremu materijala vezanog za popis stanovništva.

Pripreme materijala i njegovo unošenje putem optičkog čitanja završeno je do 12. decembra 1991. godine, što je bilo u skladu sa predviđenim planom. U periodu od maja do decembra, u Republičkom zavodu za statistiku približno 150 saradnika radilo je na pripremama i kompjuterizaciji materijala vezanog za popis stanovništva.

Po prvi put tokom datog popisa stanovništva korišten je poseban softver za šifrovanje stavki iz popisnih upitnika, a u svrhu što efikasnijeg i što kvalitetnijeg pripremanja popisnog materijala za obradu. Ova faza okončana je do kraja januara meseca 1992. Pored zaposlenih iz Zavoda za statistiku, 40 saradnika je takođe bilo angažovano na tim poslovima.

KONTROLA PROJEKTA I LOGIČKA KONTROLA

Nakon što je završeno unošenje podataka i automatsko šifrovanje, kontrola i ispravljanje materijala vezanih za popis stanovništva obavljeni su u dve faze – kontrola celovitosti i logička kontrola. Kontrola celovitosti završena je do kraja februara 1992. godine i Zavod za statistiku objavio je konačne rezultate popisa o broju registrovanih jedinica u opštinama i naseljenim područjima, kao i podatke o nacionalnoj strukturi stanovništva, zatim o verskoj opredeljenosti i maternjem jeziku, o broju lica koja rade u inostranstvu i broju članova njihovih porodica ("Statistički bilten", br. 233, 234, 236 (verovatno 235) i 236).

Nakon kontrole celovitosti, počela je logička kontrola. Logička kontrola je postupak za ispitivanje uzajamnog logičkog (ne)sklada odgovora na pitanja iz upitnika. Ispravke su uključene u to. U stvari, to je samo konačan korak u nizu logičkih kontrola odgovora. Bilo je predviđeno da se posle te faze objave i vrednosti za ostale strukture populacije, kao što su obrazovne karakteristike, društveno-ekonomski položaj i tako dalje, kao i podaci o domaćinstvima, mestu stanovanja i poljoprivrednim dobrima.

Zbog agresije na Bosnu i Hercegovinu 1992. godine, obustavljen je postupak obrade podataka iz popisa stanovništva, tako da Zavod za statistiku nije bio u mogućnosti da izradi i objavi sve tabele koje su morale da se pripreme prema programu obrade podataka. Nakon što je vojni sukob završen, Zavod za statistiku uspeo je da objavi još neke podatke u vezi sa stanovništvom i domaćinstvima ("Statistički bilten", br. 257, 271 i 272). Podaci o mestu stanovanja i poljoprivrednim dobrima nisu objavljeni jer taj materijal nikad nije prošao fazu logičke kontrole.

KONCEPT *DE JURE*

U toku popisa stanovništva 1991. godine, kao i za vreme svih posleratnih popisa (1948, 1953, 1961, 1971, 1981), stanovništvo je registrovano na osnovu koncepta permanente populacije. Permanentna populacija sastoji se od lica koja stalno borave na određenoj lokaciji, to jest tu im je stalno mesto boravka, ne uzimajući u obzir da li su u vreme popisa stanovništva (na dan 31. marta 1991. godine u 24 časa) bili na toj lokaciji, ili su iz bilo kog razloga bili odsutni.

Lica na privremenom radu u inostranstvu, bilo kod stranih poslodavaca ili privatnici, kao i članovi njihovih porodica koji sa njima borave u inostranstvu, registrovani su kao stalni stanovnici odgovarajućeg naselja u zemlji u kojoj imaju mesto stalnog boravka.

Zvanični, objavljeni podaci o stanovništvu, prošli su sve kontrolne faze, uključujući i kontrolu duplikata koja je izvršena na nivou svake opštine.

Sarajevo, 23. avgusta 2002.

Ovaj deo napisala je (u originalu na B/H/S) **Nora SELIMOVIĆ**, stručni savetnik za sakupljanje i analizu podataka i razvoj metodologije na polju demografije u Agenciji za statistiku Bosne i Hercegovine u Sarajevu.

Nora SELIMOVIĆ (NS) rođena je 31. avgusta 1956. godine u Zenici. Diplomirala je na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu 30. juna 1979. godine, a počela je da radi 15. avgusta 1979. godine u preduzeću ZPP (Zajednička proizvodnja i promet) u Zenici. Od 12. decembra 1980. godine bila je zaposlena u Republičkom zavodu za statistiku u Sarajevu u Odeljenju za statistiku stanovništva. Godine 1984, NS je postala šef Odeljenja za statistiku stanovništva. Od 1985. godine radila je na metodološkim pripremama za popis stanovništva u 1991. godini, kao član radne grupe za metodologiju popisa stanovništva u 1991. godini, pri Saveznom zavodu za statistiku u Beogradu, i kao član Kancelarije za popis stanovništva pri Republičkom zavodu za statistiku u Sarajevu. Bila je uključena u sve aktivnosti vezane za popis stanovništva, počevši od metodoloških i organizacionih priprema do dobijanja rezultata popisa stanovništva. U oktobru 1998. godine, nakon osnivanja Državne agencije za statistiku u Bosni i Hercegovini, počela je da radi u toj instituciji, gde je i danas zaposlena.

PRILOG B4. POPIS STANOVNIŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE IZ 1991. GODINE: DRŽAVLJANI NASTANJENI U INOSTRANSTVU

U daljem tekstu navedeni su rezimirani rezultati analize uticaja predratnog iseljavanja iz Bosne i Hercegovine na *de facto* nacionalni sastav u zemlji 1991. godine i na procenjeni minimum broja izbeglica do 1998. godine. Termin ’predratno iseljavanje’ u daljem tekstu se koristi da opiše pojedince koji su već pre popisa stanovništva 1991. godine privremeno boravili u inostranstvu (u zemljama izvan Jugoslavije). Jedno lice se smatra predratnim emigrantom ukoliko njegovi/njeni podaci iz popisa stanovništva pokazuju vrednost ’DUI’ varijable (*dužina rada/boravka u inostranstvu*) drugačiju od ’00’. Taj uslov je u potpunosti dosledan sa drugim, to jest ukoliko je ’SDRZ’ varijabla (*strana država rada/boravka*) drugačija od ’000’ – ova dva ograničavajuća faktora mogu se koristiti alternativno prilikom vađenja podataka. Podaci upotrebljeni u ovoj studiji izabrani su kako bi se obezbedila doslednost sa objavljenim izvorima koji pokrivaju ovo pitanje[12], to jest duplikati koje je dodatno našlo Odeljenje za demografiju (približno 8.500, ukupno za celi popis) nisu isključene iz analize. Sve analize izložene u ovoj studiji napravljene za **predratne** opštine zbog neuspeha u konverziji podeljenih naselja u nekim posleratnim (to jest postdejtonskim) opštinama, a posebno u Bosanskom Šamcu, Mostaru, Odžaku, Sarajevu-Ilidži i Sarajevu-Trnovu. Sve analize koje su uključile raseljena lica i izbeglice izvršene su korišćenjem samo podataka koji se poklapaju (birački spisak iz 1997-98. godine pokloio se sa popisom stanovništva iz 1991. godine).

Prosečan udeo lica koja su boravila u inostranstvu za celu Bosnu i Hercegovinu ukupno je iznosio približno 5.4% (234.213 od 4.377.032), ali bilo je značajnih razlika između konkretnih opština. Tako je najniži udeo iseljenika u odnosu na celokupnu

[12] Pitanja doslednosti odnose se na eliminaciju duplikata, koje su nadležni za statistiku u Bosni samo delimično ostvarili. Kontrolu duplikata treba vršiti upoređivanjem podataka unutar opština i između opština. Kontrolu “unutar opština” obavile su bosanske opštinske komisije za popis stanovništva iz 1991. godine za sve opštine i svi pronađeni duplikati su izbrisani. Zvanični dokumenti popisa stanovništva ne sadrže duplikate unutar opština. Kontrolu “između opština” nadležni za statistiku nisu izvršili zbog izbijanja rata 1992-95. godine. Stoga je Odeljenje za demografiju izvršilo brojne dodatne provere duplikata. Identifikovano je otprilike 17.101 nepouzdanih podataka na osnovu poređenja imena, očevog imena, prezimena i datuma rođenja. Od toga je otprilike 8.506 podataka obeleženo kao duplikat. Ti podaci obično se isključuju prilikom proučavanja podataka iz popisa stanovništva. Treba obratiti pažnju na to da su nadležni za statistiku u Bosni došli do zvaničnih statističkih podataka ne proveravajući duplikate na međuopštinskom nivou. Stoga se u vrednostima do kojih se došlo na lokalnom nivou, u Bosni, i onih do kojih je došlo Tužilaštvo obično vide male razlike.

populaciju obuhvaćenu popisom stanovništva zabeležen u Kalinoviku (0,3%) i Srebrenici (0,4%), dok je najveći broj zabeležen u Tomislavgradu (26,4%), Odžaku (23,1%) i Livnu (20,4%). Tačne brojke za sve predratne opštine i etničke grupe navedene su u Tabeli 3(B4) na kraju ovog spisa. Brojke dobijene iz baze podataka za stanovništvo u potpunosti su u skladu sa publikacijom Državnog zavoda za statistiku RBiH iz 1994. godine[13]

Uticaj na etnički sastav

Činilo se da je uticaj isključivanja lica koja su radila ili boravila u inostranstvu do 1991. godine iz celokupne populacije obuhvaćene predratnim popisom stanovništva na etnički sastav pojedinih opština u celini bio ograničen. Bila su samo tri izuzetna slučaja predratnih opština u kojima se činilo da je etnička većina iz 1991. godine bila drugačija za *de facto* i *de jure* populaciju, to jest kada je populacija koja je boravila u inostranstvu bila isključena *(de facto),* odnosno uključena *(de jure)* u populaciju obuhvaćenu popisom stanovništva. U četiri druge opštine dominantna etnička grupa ostala je ista, ali se vrsta te većine promenila, bilo od apsolutne (više od 50% dominantne grupe) do relativne (manje od 50%) ili od relativne do apsolutne. Navodimo sve gorepomenute opštine:

Tabela 1(B4). Opštine u kojima su bile najveće razlike u etničkom sastavu *de facto* i *de jure* populacije

Opština (šifra + ime)	**Etnička većina 1991.** de facto *stanovništvo*	Etnička većina 1991. *de jure* stanovništvo
10138 Bosanski Šamac	Srbi (relativna većina)	Hrvati (relativna većina)

[13] Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, *Građani R BiH na privremenom radu – boravku u inostranstvu, rezultati za republiku po opštinama*, “Statistički Bilten”, br. 235, Sarajevo, juni 1994. godine.

10219 Busovača	Muslimani (relativna većina)	Hrvati (relativna većina)
10774 Novi Travnik	Muslimani (relativna većina)	Hrvati (relativna većina)
10324 Fojnica	Muslimani (apsolutna većina)	Muslim. (relativna većina)
10472 Kiseljak	Hrvati (relativna većina)	Hrvati (apsolutna većina)
10502 Ključ	Srbi (apsolutna većina)	Srbi (relativna većina)
10707 Odžak	Hrvati (relativna većina)	Hrvati (apsolutna većina)

Potpun spisak predratnih opština koji prikazuje njihov etnički sastav kako za *de facto* tako i za *de jure* populaciju (isključujući emigrante u prvom slučaju i uključujući ih u drugom) dat je u Tabeli 4(B4). U njoj je je sedam gorepomenutih opština osenčeno sivom bojom.

Uticaj na birače izvan zemlje 1998. godine

Zbog postojanja populacije koja je privremeno boravila u inostranstvu 1991. godine, moglo bi se posumnjati da su procene broja izbeglica koje je dalo Odeljenje za demografiju naduvane tako što su u statistiku Odeljenja za statistiku uključeni i oni birači koji su u vreme popisa stanovništva 1991. godine već boravili u inostranstvu. Ta grupa populacije može se posmatrati kao predratna emigracija iz Bosne i Hercegovine, koja, prema tome, nema veze sa sukobom 1992-95. godine. Međutim, i to pitanje je pod znakom pitanja jer se, nezavisno od toga kad su ta lica napustila Bosnu, ona nisu vratila do 1998. godine, možda zbog sukoba.

Da bi se istražio uticaj predratne emigracije iz Bosne i Hercegovine na procenjeni minimalan broj izbeglica do 1998. godine, proverili smo mesto prebivališta iz 1991. godini za birače /koji su tada bili/ van zemlje, a koji su prijavljeni u biračkom spisku 1998. godine. Drugim rečima, proverili smo koliko je birača koji su 1998. godine bili izvan zemlje napustilo zemlju pre popisa stanovnika 1991. godine (predpopisna emigracija), a koliko ih je zemlju napustilo posle popisa (postpopisna emigracija). Predpopisna emigracija može se posmatrati kao nevezana sa ratom, dok se za postpopisnu emigraciju može smatrati da ima veze s ratom.

Pre nego što smo završili celu analizu, istražili smo mesto registracije birača za izbore 1998. godine: da li su se registrovali u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj ili SRJ ili u drugim zemljama. Kako bi se obezbedila veća verodostojnost rezultata, iz analize je isključeno 55.341 lice registrovano u Hrvatskoj i 54.624 lica registrovana u SRJ. Razlog za ta isključenja je u tome što su ti konkretni birači koji su glasali izvan zemlje u stvari bili u Bosni i Hercegovini 1991. godine, iako je moguće da privremeno rade ili borave u današnjoj Hrvatskoj ili SRJ[14]. U popisu stanovništva 1991. godine oni su bili prijavljeni kao da zaista borave u Bosni i Hercegovini a ne u inostranstvu. Godine 1998. oni su se prijavili za glasanje u inostranstvu, tako da su prema našoj definiciji izbeglica oni postpopisna emigracija u Hrvatskoj ili Jugoslaviji. Samo se birači iz zemalja izvan republika bivše Jugoslavije uzimaju u obzir prilikom utvrđivanja kretanja populacije i samo se ta kategorija u daljem tekstu naziva biračima "izvan zemlje".

Analiza je pokazala da su za celu zemlju, od 209.440, što je ukupan broj birača izvan zemlje, bile 181.273 (to jest **86.6%**) postpopisne izbeglice (lica koja su zemlju napustila posle popisa stanovništva 1991. godine), a ta su lica u stvari 1991. godine boravila u Bosni i Hercegovini. Drugim rečima, samo 28.167 birača izvan zemlje 1998. godine (to jest **13.4%)** bili su oni koji su 1991. godine već boravili ili radili u inostranstvu. Ta grupa se može smatrati predpopisnom emigracijom. To navodi na

---

[14] Za birače koji su se registrovali u Hrvatskoj ili SRJ trebalo bi držati da pripadaju *de facto* populaciji iz 1991. godine. Upitnik o VSP varijabli iz popisa stanovništva (povraci kući tokom rada ili školovanja drugde u bivšoj Jugoslaviji: svakodnevno, nedeljno, ređe ili nije poznato) pokazalo je sledeće:

- Od onih birača iz Bosne i Hercegovine koji su bili izvan zemlje, a koji su 1998. godine bili prijavljeni u današnjoj Hrvatskoj (ukupno 55.341), samo 3.117 birača je 1991. godine sistematski putovalo u druge jugoslovenske republike (2.650 u SR Hrvatsku). Od tih 3.117 putnika, otprilike 1.532 nije posećivalo svoje domove svakodnevno ili jednom nedeljno (isključeno je 115 slučajeva u kojima su podaci bili nevažeći). Tako se ogromna većina od 55.341 birača može smatrati *de facto* populacijom (budući da su se vraćali kući svakodnevno ili jednom nedeljno).
- Od onih birača iz Bosne i Hercegovine koji su bili izvan zemlje, a koji su 1998. godine bili prijavljeni u današnjoj SRJ (ukupno 54.624), samo 1.265 birača je 1991. godine sistematski putovalo u druge jugoslovenske republike (308 u Srbiju, 205 u Vojvodinu, 175 u Hrvatsku). Od tih 1.265 putnika, otprilike 784 njih nije posećivalo svoje domove svakodnevno ili jednom nedeljno (isključena su 74 slučaja u kojima su podaci bili nevažeći). Tako se ogromna većina od 54.624 birača može smatrati *de facto* populacijom (budući da su se vraćali kući svakodnevno ili jednom nedeljno).

U zaključku, isključivši birače registrovane 1998. godine u Hrvatskoj i SRJ iz analize o kojoj je reč u ovom poglavlju, bitno smo potcenili deo postpopisne emigracije među svim izbeglicama i time automatski precenili deo predpopisne emigracije.

zaključak da, na nivou cele zemlje, jednostrana sklonost ka uključivanju predratne emigracije u ukupan broj izbeglica nije bila prevelika.

Što se tiče konkretnih etničkih grupa, može se videti da 63,8% birača izvan zemlje a koji su srpske nacionalnosti i 68,5% Hrvata spadaju u postpopisne izbeglice, dok su brojčane vrednosti za Muslimane i »ostale» znatno više i iznose ukupno 90,8% za Muslimane i 90,7% za »ostale». Prema tome, čini se da su naše brojčane vrednosti najmanje precenjene kada je u pitanju najveća grupa postpopisnih izbeglica (ili ratnih izbeglica), to jest Muslimani (74,3% od ukupnog broja birača izvan zemlje).

Bez obzira na gorepomenute zaključke, značajne razlike mogu da se primete na opštinskom nivou. Pet najnižnih udela postpopisnih izbeglica (ispod 50%) dobijeno je za opštine: Grude (18,0%), Posušje (22,0%), Lištica/Široki Brijeg (26,3%), Bosansko Grahovo (27,3%) i Čitluk (35,2%). Precizne brojke za sve predratne opštine i etničke grupe navedene su u Tabeli 5(B4).

Treba obratiti pažnju na to da ukupan najmanji broj izbeglica i raseljenih lica obrađenih u ovoj studiji, iz cele Bosne i Hercegovine, iznosi 674.350 lica. Ukoliko su neki od 28.167 predpopisnih emigranata uključeni u ovaj ukupan broj, onda se dovodi u pitanje 4,2% od ukupnog broja, što je manje od uobičajeno prihvatljive greške od pet odsto. Ukoliko se ukupan broj od 28.167 lica rasporedi proporcionalno na udele etničkih grupa među izbeglicama, dobijemo sledeće približne brojeve predpopisnih izbeglica za svaku ethičku grupu[15]:

[15] Tabela u ovoj fusnoti objašnjava kalkulacije za celu Bosnu:

Nacionalnost	Raseljena lica i izbeglice	Od čega izbeglica	Nacionalnost izbeglica (%)	Odstupanje od aps. veličine	Odstupanje u procentima
Srbi	217.283	48.350	0,164	4.625	0,021
Muslimani	314.382	152.224	0,517	14.563	0,046
Hrvati	104.579	72.591	0,247	6.944	0,066
Ostali	38.106	21.267	0,072	2.035	0,053
Ukupno	674.350	294.432	1.000	28.167	np

Srbi:	**4.625**	**(2,1 % od svih raseljenih lica i izbeglica)**
Muslimani:	**14.563**	**(4,6 %)**
Hrvati:	6.944	(6,6 %)
Ostali:	2.035	(5,3 %)

Sve u svemu, uticaj uključivanja predpopisne emigracije u minimalne brojčane vrednosti za raseljena lica i izbeglice u granicama je prihvatljivih grešaka. Međutim, nije nužno ispravno pretpostaviti da bi sve te emigrante trebalo isključiti iz statistika o izbeglicama.

Istraživanjem jednog drugog pitanja u ovoj studiji pokušava se odgovoriti na to koliki se deo predpopisne emigracije vratio u Bosnu i Hercegovinu, ali ne u svoje predratno mesto boravka, te su stoga uključeni u našu statistiku raseljenih lica. Moglo bi se tvrditi će ti konkretni povratnici naduvati brojke u vezi sa raseljenim licima do kojih je došlo Odeljenje za demografiju (oni su bili odsutni iz Bosne i Hercegovine za vreme popisa stanovništva 1991. godine, ali su bili prisutni - kao raseljena lica - 1997/98. godine).

Ovo pitanje odnosi se na emigrante iz 1991. godine koji su se vratili u Bosnu, a pronađeni su na biračkim spiskovima 1997/98. godine kao registrovani **unutar** zemlje, to jest u jednoj od 149 novih opština (ne nužno u istoj onoj od pre rata). Od ukupnog broja od 20.248 takvih podataka koji su identifikovani (to jest podaci o popisu stanovništva upareni sa podacima iz biračkih spiskova koji su imali verodostojne šifre *REGMUN*), izgleda da je bilo samo 1.742 (8,6%) interno raseljenih, to jest registrovanih u predratnim opštinama različitim od onih u kojima su bili registrovani tokom popisa stanovništva 1991. godine. Još 17.476 (86,2%) lica bilo je registrovano na istom području na kom su registrovani 1991. godine, dok za preostalih 1.066 (5,3%) nema podataka o predratnom mestu boravka u smislu posleratnih opština, budući da oni vode poreklo iz podeljenih naselja. Sledi analiza ovih brojčanih vrednosti po etničkoj pripadnosti:

Tabela 2(B4). Povratak predpopisnih emigranata u Bosnu i Hercegovinu na osnovu etničke pripadnosti i statusa raseljenog lica 1998. godine

Povratak emigranata u BiH	SVI	Srbi	Musliman	Hrvati	Ostali
UKUPNO, *od čega*:	20.284	7.936	5.113	6.468	767
- neraseljeni	17.476 (86,2%)	6.655 (83,9%)	4.383 (85,7%)	5.829 (90,1%)	609 (79,4%)
- raseljeni	1.742 (8,6%)	729 (9,2%)	554 (10,8%)	365 (5,6%)	94 (12,3%)
- nepoznato	1.066 (5,3%)	552 (7,0%)	176 (3,4%)	274 (4,2%)	64 (8,3%)

Imajući u vidu činjenicu da velika većina povratnika u Bosnu i Hercegovinu koji su bili predratni emigranati nisu raseljena lica, glavni zaključak je da broj interno raseljenih lica prikazanih u našem demografskom izveštaju, to jest bez uzimanja u obzir predratnog boravka u inostranstvu, nije uopšte bitno subjektivan, posebno na nivou cele zemlje. Ovaj zaključak važi za sve etničke grupe (Srbe, Muslimane, Hrvate i Ostale). Štaviše, broj ovih konkretnih povratnika je uopšte uzev mali i to je još jedan razlog što njihov uticaj ne može biti značajan.

Tabela 3(B4). Populacija koja je privremeno boravila u inostranstvu u vreme popisa 1991. i njen udeo u ukupnoj populaciji obuhvaćenoj popisom, po etničkom sastavu i po opštinama

Opština	Ime opštine	Pop. IN	Pop. OUT	% OUT	% Srbi OUT	% Muslim. OUT	% Hrvati OUT	% Ostali OUT
10014	BANOVICI	26268	322	1.2%	1.8%	0.6%	2.2%	4.6%
10022	BANJA LUKA	186709	8983	4.6%	5.3%	1.7%	4.7%	4.6%
10049	BIHAĆ	66308	4424	6.3%	1.7%	7.1%	7.5%	8.3%
10057	BIJELJINA	89789	7199	7.4%	7.8%	3.6%	10.2%	17.7%
10065	BILEĆA	13140	144	1.1%	1.2%	1.0%	0.0%	0.1%
10073	BOSANSKA DUBICA	28566	3040	9.6%	7.9%	7.0%	6.6%	28.1%
10081	BOSANSKA GRADISKA	55887	4087	6.8%	6.3%	5.3%	10.3%	13.0%
10090	BOSANSKA KRUPA	54869	3451	5.9%	4.1%	6.3%	12.9%	12.7%
10103	BOSANSKI BROD	32088	2050	6.0%	5.1%	4.4%	6.8%	7.3%
10111	BOSANSKI NOVI	40518	1147	2.8%	1.7%	4.4%	7.7%	3.6%
10120	BOSANSKI PETROVAC	15005	616	3.9%	2.3%	5.8%	8.3%	25.3%
10138	BOSANSKI SAMAC	28743	4217	12.8%	8.0%	1.7%	18.4%	16.5%
10146	BOSANSKO GRAHOVO	7859	452	5.4%	5.3%	0.0%	8.4%	6.5%
10154	BRATUNAC	33073	546	1.6%	1.2%	1.8%	5.0%	2.3%
10162	BRCKO	76121	11506	13.1%	9.9%	4.7%	28.6%	17.8%
10189	BREZA	16969	348	2.0%	2.1%	1.4%	4.9%	6.2%
10197	BUGOJNO	43808	3081	6.6%	3.6%	4.0%	9.7%	16.9%
10219	BUSOVACA	17604	1275	6.8%	2.6%	2.3%	11.3%	5.5%
10227	CAZIN	58724	4685	7.4%	6.9%	7.3%	13.0%	13.0%
10235	CAJNICE	8874	82	0.9%	1.0%	0.7%	0.0%	2.2%
10243	CAPLJINA	26889	993	3.6%	1.0%	0.8%	5.4%	5.0%
10251	CELINAC	17652	1061	5.7%	5.5%	3.3%	7.9%	16.2%
10260	CITLUK	13168	1915	12.7%	0.0%	0.0%	12.4%	60.8%
10278	DERVENTA	52344	4145	7.3%	8.5%	1.8%	8.2%	6.0%
10286	DOBOJ	98096	4453	4.3%	4.4%	1.7%	8.1%	11.3%
10294	DONJI VAKUF	24124	420	1.7%	1.4%	1.4%	5.9%	7.4%
10308	TOMISLAVGRAD	22083	7926	26.4%	1.6%	5.7%	29.4%	31.7%
10316	FOCA	39821	692	1.7%	1.4%	1.6%	5.4%	6.6%
10324	FOJNICA	15121	1174	7.2%	4.5%	2.1%	14.5%	2.4%
10332	GACKO	10668	120	1.1%	1.1%	1.0%	0.0%	2.4%
10359	GLAMOC	12205	388	3.1%	2.5%	4.3%	8.2%	12.9%
10367	GORAZDE	36712	861	2.3%	1.7%	2.3%	3.8%	5.7%
10375	GORNJI VAKUF	22452	2729	10.8%	4.5%	5.7%	17.4%	18.4%
10383	GRACANICA	57289	1845	3.1%	3.0%	1.9%	5.3%	21.7%
10391	GRADACAC	51707	4874	8.6%	8.0%	2.6%	25.4%	29.8%
10405	GRUDE	14080	2278	13.9%	22.2%	0.0%	13.6%	55.6%
10413	HAN PIJESAK	6250	98	1.5%	1.7%	1.2%	14.3%	3.2%
10421	JABLANICA	12306	385	3.0%	0.2%	1.7%	4.5%	15.9%
10430	JAJCE	43542	1465	3.3%	1.8%	2.0%	5.3%	3.7%
10448	KAKANJ	53196	2754	4.9%	1.5%	1.7%	10.6%	10.3%
10456	KALESIJA	38833	2976	7.1%	9.5%	6.4%	17.1%	12.9%
10464	KALINOVIK	4655	12	0.3%	0.1%	0.5%	0.0%	0.0%
10472	KISELJAK	21477	2687	11.1%	1.9%	5.7%	15.0%	20.9%
10499	KLADANJ	15542	528	3.3%	2.6%	3.1%	0.0%	13.3%
10502	KLJUC	35823	1568	4.2%	3.1%	5.3%	5.2%	5.1%
10529	KONJIC	42206	1672	3.8%	0.5%	2.3%	8.4%	6.1%
10537	KOTOR VAROS	34379	2474	6.7%	3.7%	3.6%	13.9%	6.0%
10545	KRESEVO	6209	522	7.8%	5.9%	2.0%	9.1%	13.3%
10553	KUPRES	8416	1202	12.5%	10.2%	3.9%	17.0%	18.0%
10561	LAKTASI	27917	1915	6.4%	5.5%	2.0%	6.0%	15.5%
10570	LISTICA	23413	3747	13.8%	3.4%	11.1%	13.7%	41.0%
10588	LIVNO	32307	8293	20.4%	3.7%	4.0%	26.3%	13.2%
10596	LOPARE	28536	4001	12.3%	15.4%	5.1%	20.6%	30.5%
10600	LUKAVAC	55457	1613	2.8%	2.6%	1.9%	5.8%	9.5%
10618	LJUBINJE	4126	46	1.1%	1.0%	1.5%	2.6%	1.9%
10626	LJUBUSKI	23720	4620	16.3%	4.6%	1.0%	17.0%	27.5%
10634	MAGLAJ	41626	1762	4.1%	2.7%	2.9%	6.3%	14.0%
10642	MODRICA	31304	4309	12.1%	12.9%	2.3%	20.1%	16.9%
10669	MOSTAR	122071	4557	3.6%	1.2%	2.1%	6.6%	3.3%
10677	MRKONJIC GRAD	25680	1715	6.3%	6.4%	4.0%	5.8%	11.8%
10685	NEUM	3974	351	8.1%	0.0%	0.0%	9.0%	5.9%
10693	NEVESINJE	13886	562	3.9%	3.2%	5.2%	10.0%	11.9%
10707	ODZAK	23106	6950	23.1%	24.5%	2.5%	29.9%	27.9%
10715	OLOVO	16652	304	1.8%	1.7%	1.2%	7.4%	11.7%
10723	ORASJE	24683	3684	13.0%	4.8%	1.2%	15.8%	10.0%
10731	POSUSJE	14131	3003	17.5%	11.1%	33.3%	17.3%	39.1%
10740	PRIJEDOR	106968	5575	5.0%	4.2%	5.3%	5.4%	6.5%
10758	PRNJAVOR	42377	4678	9.9%	10.5%	5.4%	5.4%	14.1%
10766	PROZOR	18040	1720	8.7%	0.0%	4.3%	11.2%	14.9%
10774	NOVI TRAVNIK	29570	1143	3.7%	0.9%	1.0%	7.0%	4.8%
10782	ROGATICA	21597	381	1.7%	1.7%	1.6%	10.5%	7.3%
10804	RUDO	11426	145	1.3%	1.2%	0.9%	0.0%	6.6%
10812	SANSKI MOST	55702	4605	7.6%	3.7%	9.6%	6.7%	26.9%

Napomena: Populacija 'IN' /engleska naznaka tj. *unutar*: 'U'/ označava lica čija je ’DUI’ variabla / dužina rada/boravka u inostranstvu/ ’00’ (ili je, isto tako, ’SDRZ’ varijabla ’000’), populacija 'OUT' /engleska oznaka – tj. *van*: 'V'/ – ostale slučajeve, to jest emigrante (one koji privremeno borave u inostranstvu).

Tabela 3(B4). - Nastavak

Opština	Ime opštine	Pop. IN	Pop. OUT	% OUT	% Srbi OUT	% Muslim. OUT	% Hrvati OUT	% Ostali OUT
10839	SARAJEVO-CENTAR	77749	1537	1.9%	1.1%	1.5%	2.5%	3.5%
10847	SARAJEVO-HADZICI	23850	350	1.4%	0.6%	1.4%	5.4%	3.6%
10855	SARAJEVO-ILIDZA	66295	1642	2.4%	1.2%	2.4%	4.9%	4.3%
10863	SARAJEVO-ILIJAS	24623	561	2.2%	1.8%	1.5%	5.7%	6.4%
10871	SARAJEVO-NOVI GRAD	134860	1756	1.3%	0.9%	1.2%	1.9%	2.0%
10880	SARAJEVO-NOVO SARAJEVO	93638	1451	1.5%	1.1%	1.6%	2.2%	1.9%
10898	SARAJEVO-PALE	16021	334	2.0%	1.7%	2.0%	3.1%	9.7%
10901	SARAJEVO-STARI GRAD	49779	965	1.9%	1.3%	1.7%	2.7%	3.8%
10910	SARAJEVO-TRNOVO	6927	64	0.9%	0.8%	0.7%	6.3%	8.8%
10928	VOGOSCA	24034	613	2.5%	1.7%	1.8%	5.6%	7.8%
10936	SKENDER VAKUF	18722	696	3.6%	4.0%	0.6%	2.7%	8.3%
10944	SOKOLAC	14570	313	2.1%	1.8%	2.4%	0.0%	11.0%
10952	SRBAC	19328	2512	11.5%	11.1%	8.8%	15.1%	18.5%
10979	SREBRENICA	36518	148	0.4%	0.5%	0.4%	0.0%	1.1%
10987	SREBRENIK	38373	2523	6.2%	11.3%	2.8%	16.1%	27.1%
10995	STOLAC	18070	611	3.3%	0.7%	1.5%	6.8%	7.8%
11002	SEKOVICI	9408	221	2.3%	1.7%	0.9%	12.5%	21.6%
11029	SIPOVO	14986	593	3.8%	3.5%	4.6%	9.7%	7.3%
11037	TESLIC	56412	3442	5.8%	5.3%	2.1%	10.5%	9.5%
11045	TESANJ	46311	2169	4.5%	3.6%	2.5%	11.4%	9.9%
11053	TITOV DRVAR	16944	182	1.1%	1.0%	0.0%	0.0%	2.4%
11061	TRAVNIK	66512	4235	6.0%	1.0%	2.1%	12.2%	6.0%
11070	TREBINJE	30739	257	0.8%	0.7%	1.1%	2.8%	0.7%
11088	TUZLA	127833	3785	2.9%	2.5%	1.1%	4.4%	5.9%
11096	UGLJEVIK	23948	1639	6.4%	8.0%	3.3%	10.7%	13.8%
11100	VARES	21789	414	1.9%	1.0%	0.7%	2.6%	3.4%
11118	VELIKA KLADUSA	50601	2307	4.4%	1.3%	4.2%	8.1%	10.7%
11126	VISOKO	45178	982	2.1%	1.0%	1.5%	7.1%	10.4%
11134	VISEGRAD	20636	563	2.7%	2.6%	2.4%	3.1%	6.6%
11142	VITEZ	26463	1396	5.0%	1.9%	0.9%	8.3%	9.8%
11169	VLASENICA	33161	781	2.3%	1.7%	2.1%	0.0%	17.9%
11177	ZAVIDOVICI	55879	1285	2.2%	1.5%	1.5%	4.9%	6.1%
11185	ZENICA	143080	2437	1.7%	1.3%	1.1%	3.1%	2.7%
11193	ZVORNIK	78048	3247	4.0%	5.2%	3.1%	13.9%	5.0%
11207	ZEPCE	21827	1139	5.0%	5.7%	2.4%	7.6%	7.3%
11215	ZIVINICE	53271	1512	2.8%	4.2%	1.7%	3.3%	14.4%
	Ukupno Bosna i Hercegovina	4142819	234213	5.4%	4.4%	2.9%	12.0%	7.9%

Napomena: Populacija ’IN’ /engleska naznaka/ označava lica čija je ’DUI’ varijabla ’00’ (ili je, isto tako, ’SDRZ’ varijabla ’000’), populacija ’OUT’ /engleska naznaka/ – ostale slučajeve, to jest *de facto* emigrante (one koji privremeno borave u inostranstvu).

Tabela 4(B4). Etnički sastav u predratnim opštinama u Bosni i Hercegovini procenjen za *de jure* i *de facto* populaciju prema popisu stanovništva 1991. godine

Opština	Ime opštine	Svi Srbi	Svi Muslim.	Svi Hrvati	Svi Ostali	Srbi u BH	Muslim. u BH	Hrvati u BH	Ostali u BH
10014	BANOVICI	17.0%	72.0%	2.1%	9.0%	16.9%	72.4%	2.0%	8.7%
10022	BANJA LUKA	54.5%	14.5%	14.8%	16.1%	54.1%	15.0%	14.8%	16.1%
10049	BIHAC	17.9%	66.0%	7.9%	8.2%	18.8%	65.4%	7.8%	8.0%
10057	BIJELJINA	59.1%	31.1%	0.5%	9.3%	58.9%	32.3%	0.5%	8.2%
10065	BILECA	80.0%	14.6%	0.3%	5.1%	79.9%	14.6%	0.3%	5.2%
10073	BOSANSKA DUBICA	68.7%	20.3%	1.5%	9.5%	69.9%	20.9%	1.6%	7.5%
10081	BOSANSKA GRADISKA	59.6%	26.4%	5.7%	8.3%	59.9%	26.8%	5.5%	7.8%
10090	BOSANSKA KRUPA	23.7%	73.9%	0.2%	2.2%	24.2%	73.6%	0.2%	2.0%
10103	BOSANSKI BROD	33.3%	12.0%	41.0%	13.7%	33.7%	12.2%	40.6%	13.5%
10111	BOSANSKI NOVI	60.2%	33.6%	1.0%	5.2%	60.9%	33.1%	0.9%	5.1%
10120	BOSANSKI PETROVAC	74.8%	21.0%	0.3%	3.9%	76.1%	20.6%	0.3%	3.0%
10138	BOSANSKI SAMAC	41.3%	6.8%	44.7%	7.2%	43.6%	7.6%	41.8%	6.9%
10146	BOSANSKO GRAHOVO	94.9%	0.1%	2.7%	2.2%	95.0%	0.2%	2.6%	2.2%
10154	BRATUNAC	34.1%	64.0%	0.1%	1.8%	34.3%	63.9%	0.1%	1.8%
10162	BRCKO	20.7%	44.0%	25.4%	10.0%	21.4%	48.3%	20.9%	9.4%
10189	BREZA	12.2%	75.5%	4.9%	7.3%	12.2%	76.0%	4.8%	7.0%
10197	BUGOJNO	18.5%	41.9%	34.2%	5.4%	19.1%	43.1%	33.0%	4.8%
10219	BUSOVACA	3.3%	44.7%	48.1%	3.9%	3.4%	46.9%	45.7%	3.9%
10227	CAZIN	1.2%	97.2%	0.2%	1.3%	1.2%	97.3%	0.2%	1.3%
10235	CAJNICE	52.6%	44.8%	0.1%	2.6%	52.5%	44.9%	0.1%	2.6%
10243	CAPLJINA	13.5%	27.2%	53.7%	5.6%	13.8%	28.0%	52.6%	5.5%
10251	CELINAC	88.5%	7.7%	0.4%	3.5%	88.7%	7.9%	0.4%	3.1%
10260	CITLUK	0.1%	0.7%	98.3%	0.9%	0.1%	0.8%	98.6%	0.4%
10278	DERVENTA	40.6%	12.5%	38.8%	8.1%	40.1%	13.3%	38.5%	8.2%
10286	DOBOJ	38.8%	40.1%	12.9%	8.2%	38.8%	41.2%	12.4%	7.6%
10294	DONJI VAKUF	38.8%	55.0%	2.8%	3.4%	39.0%	55.2%	2.7%	3.2%
10308	TOMISLAVGRAD	1.9%	10.5%	86.6%	1.0%	2.6%	13.4%	83.0%	1.0%
10316	FOCA	45.2%	51.2%	0.2%	3.4%	45.3%	51.2%	0.2%	3.2%
10324	FOJNICA	1.0%	49.2%	40.6%	9.2%	1.0%	51.9%	37.4%	9.7%
10332	GACKO	61.7%	35.6%	0.3%	2.3%	61.7%	35.7%	0.3%	2.3%
10359	GLAMOC	79.0%	17.9%	1.5%	1.7%	79.4%	17.7%	1.4%	1.5%
10367	GORAZDE	26.2%	69.9%	0.2%	3.7%	26.3%	69.9%	0.2%	3.5%
10375	GORNJI VAKUF	0.4%	55.8%	42.5%	1.3%	0.5%	59.0%	39.4%	1.2%
10383	GRACANICA	22.9%	71.9%	0.2%	5.0%	23.0%	72.8%	0.2%	4.0%
10391	GRADACAC	19.8%	59.6%	15.2%	5.4%	19.9%	63.5%	12.4%	4.1%
10405	GRUDE	0.1%	0.0%	99.1%	0.8%	0.0%	0.0%	99.5%	0.4%
10413	HAN PIJESAK	57.9%	40.1%	0.1%	2.0%	57.8%	40.2%	0.1%	1.9%
10421	JABLANICA	4.0%	71.6%	18.1%	6.3%	4.1%	72.6%	17.8%	5.5%
10430	JAJCE	19.2%	38.6%	35.1%	7.1%	19.5%	39.1%	34.4%	7.0%
10448	KAKANJ	8.8%	54.4%	29.6%	7.3%	9.1%	56.2%	27.8%	6.8%
10456	KALESIJA	18.3%	79.2%	0.1%	2.4%	17.8%	79.9%	0.1%	2.2%
10464	KALINOVIK	60.6%	36.7%	0.4%	2.3%	60.6%	36.7%	0.4%	2.3%
10472	KISELJAK	3.0%	40.4%	51.8%	4.8%	3.3%	42.9%	49.5%	4.3%
10499	KLADANJ	24.6%	72.2%	0.2%	3.0%	24.8%	72.3%	0.2%	2.7%
10502	KLJUC	49.5%	47.2%	0.9%	2.4%	50.1%	46.7%	0.9%	2.4%
10529	KONJIC	15.1%	54.2%	26.2%	4.4%	15.6%	55.1%	25.0%	4.3%
10537	KOTOR VAROS	38.1%	30.1%	29.0%	2.8%	39.4%	31.1%	26.8%	2.8%
10545	KRESEVO	0.5%	22.7%	69.8%	6.9%	0.5%	24.2%	68.8%	6.5%
10553	KUPRES	50.6%	8.3%	39.6%	1.4%	51.9%	9.2%	37.6%	1.4%
10561	LAKTASI	81.0%	1.4%	8.6%	9.0%	81.8%	1.4%	8.6%	8.1%
10570	LISTICA	0.5%	0.0%	98.9%	0.5%	0.6%	0.0%	99.0%	0.4%
10588	LIVNO	9.6%	14.2%	72.2%	3.9%	11.7%	17.1%	66.9%	4.3%
10596	LOPARE	56.1%	36.8%	3.9%	3.2%	54.1%	39.9%	3.5%	2.5%
10600	LUKAVAC	21.3%	66.6%	3.7%	8.4%	21.4%	67.2%	3.6%	7.8%
10618	LJUBINJE	89.8%	8.0%	0.9%	1.3%	89.9%	7.9%	0.9%	1.3%
10626	LJUBUSKI	0.2%	5.6%	92.2%	2.0%	0.3%	6.6%	91.4%	1.7%
10634	MAGLAJ	30.7%	45.0%	19.3%	5.0%	31.1%	45.6%	18.8%	4.5%
10642	MODRICA	35.2%	29.1%	27.5%	8.2%	34.9%	32.4%	25.0%	7.7%
10669	MOSTAR	18.8%	34.5%	34.0%	12.7%	19.3%	35.1%	32.9%	12.7%
10677	MRKONJIC GRAD	76.8%	11.9%	7.8%	3.4%	76.7%	12.2%	7.8%	3.2%
10685	NEUM	4.8%	4.4%	87.7%	3.1%	5.2%	4.8%	86.8%	3.2%
10693	NEVESINJE	74.1%	22.9%	1.5%	1.5%	74.7%	22.6%	1.4%	1.4%
10707	ODZAK	18.9%	20.7%	54.3%	6.1%	18.5%	26.2%	49.5%	5.7%
10715	OLOVO	18.8%	74.9%	3.8%	2.5%	18.9%	75.3%	3.6%	2.3%
10723	ORASJE	14.9%	6.7%	75.1%	3.4%	16.3%	7.6%	72.6%	3.5%
10731	POSUSJE	0.1%	0.0%	99.0%	0.9%	0.1%	0.0%	99.2%	0.7%
10740	PRIJEDOR	42.2%	43.8%	5.6%	8.3%	42.6%	43.6%	5.6%	8.2%
10758	PRNJAVOR	71.2%	15.2%	3.7%	10.0%	70.7%	15.9%	3.8%	9.5%
10766	PROZOR	0.2%	36.5%	62.0%	1.2%	0.2%	38.3%	60.3%	1.1%
10774	NOVI TRAVNIK	13.3%	37.8%	39.6%	9.3%	13.7%	38.9%	38.2%	9.2%
10782	ROGATICA	38.2%	60.0%	0.1%	1.7%	38.2%	60.1%	0.1%	1.6%
10804	RUDO	70.4%	27.1%	0.0%	2.5%	70.4%	27.2%	0.0%	2.4%
10812	SANSKI MOST	42.1%	46.6%	7.2%	4.2%	43.8%	45.6%	7.2%	3.3%

Napomena: Populacija ’u BH’ označava lica čija je ’DUI’ varijabla ’00’ (ili je, isto tako ’SDRZ’ varijabla ’000’), tj. oni koji su *de facto* boravili u BiH 1991. godine, dok ’Svi’ (*de jure*) populacija uključuje lica koja su privremeno boravila (bila zaposlena ili ne) u inostranstvu.

Tabela 4(B4). Nastavak

Opština	Ime opštine	Svi Srbi	Svi Muslim.	Svi Hrvati	Svi Ostali	Srbi u BH	Muslim. u BH	Hrvati u BH	Ostali u BH
10839	SARAJEVO-CENTAR	20.9%	49.8%	6.8%	22.5%	21.1%	50.0%	6.8%	22.1%
10847	SARAJEVO-HADZICI	26.3%	63.4%	3.1%	7.2%	26.5%	63.4%	3.0%	7.1%
10855	SARAJEVO-ILIDZA	36.8%	43.1%	10.2%	9.9%	37.3%	43.1%	9.9%	9.7%
10863	SARAJEVO-ILIJAS	45.0%	42.0%	6.9%	6.1%	45.1%	42.4%	6.6%	5.9%
10871	SARAJEVO-NOVI GRAD	27.5%	50.6%	6.5%	15.4%	27.6%	50.6%	6.4%	15.3%
10880	SARAJEVO-NOVO SARAJEVO	34.5%	35.4%	9.2%	20.8%	34.7%	35.4%	9.2%	20.7%
10898	SARAJEVO-PALE	69.0%	26.7%	0.8%	3.5%	69.3%	26.7%	0.8%	3.3%
10901	SARAJEVO-STARI GRAD	10.1%	77.4%	2.2%	10.3%	10.2%	77.5%	2.2%	10.1%
10910	SARAJEVO-TRNOVO	29.5%	68.2%	0.2%	2.1%	29.5%	68.4%	0.2%	1.9%
10928	VOGOSCA	35.7%	50.7%	4.3%	9.2%	36.0%	51.1%	4.2%	8.7%
10936	SKENDER VAKUF	68.3%	5.5%	24.6%	1.6%	68.0%	5.7%	24.8%	1.5%
10944	SOKOLAC	68.4%	30.2%	0.1%	1.3%	68.6%	30.1%	0.1%	1.2%
10952	SRBAC	88.7%	4.3%	0.6%	6.4%	89.1%	4.4%	0.6%	5.9%
10979	SREBRENICA	22.7%	75.2%	0.1%	2.1%	22.7%	75.2%	0.1%	2.1%
10987	SREBRENIK	13.0%	74.6%	6.7%	5.8%	12.3%	77.3%	6.0%	4.5%
10995	STOLAC	21.0%	43.1%	33.1%	2.8%	21.5%	43.9%	31.9%	2.7%
11002	SEKOVICI	93.6%	3.4%	0.1%	2.9%	94.1%	3.4%	0.1%	2.4%
11029	SIPOVO	79.1%	19.0%	0.2%	1.7%	79.4%	18.8%	0.2%	1.6%
11037	TESLIC	55.1%	21.3%	15.9%	7.7%	55.3%	22.2%	15.1%	7.4%
11045	TESANJ	6.3%	72.0%	18.4%	3.3%	6.4%	73.4%	17.1%	3.1%
11053	TITOV DRVAR	97.0%	0.2%	0.2%	2.7%	97.0%	0.2%	0.2%	2.6%
11061	TRAVNIK	11.0%	44.9%	36.9%	7.2%	11.6%	46.8%	34.4%	7.2%
11070	TREBINJE	68.9%	17.8%	4.0%	9.3%	69.0%	17.7%	3.9%	9.3%
11088	TUZLA	15.4%	47.4%	15.3%	22.0%	15.4%	48.2%	15.1%	21.3%
11096	UGLJEVIK	56.5%	39.5%	0.2%	3.7%	55.6%	40.8%	0.2%	3.4%
11100	VARES	16.4%	30.2%	40.4%	13.1%	16.5%	30.6%	40.1%	12.9%
11118	VELIKA KLADUSA	4.3%	91.0%	1.4%	3.3%	4.4%	91.1%	1.3%	3.1%
11126	VISOKO	16.2%	74.4%	4.1%	5.4%	16.3%	74.9%	3.9%	5.0%
11134	VISEGRAD	31.8%	63.5%	0.2%	4.5%	31.8%	63.7%	0.2%	4.3%
11142	VITEZ	5.4%	41.3%	45.4%	7.9%	5.5%	43.1%	43.9%	7.5%
11169	VLASENICA	42.3%	55.1%	0.1%	2.4%	42.6%	55.3%	0.1%	2.0%
11177	ZAVIDOVICI	20.4%	59.7%	13.2%	6.7%	20.5%	60.2%	12.9%	6.4%
11185	ZENICA	15.4%	55.2%	15.4%	14.0%	15.4%	55.5%	15.2%	13.9%
11193	ZVORNIK	38.0%	59.1%	0.2%	2.8%	37.5%	59.6%	0.1%	2.8%
11207	ZEPCE	9.9%	47.0%	39.6%	3.5%	9.8%	48.2%	38.5%	3.4%
11215	ZIVINICE	6.4%	80.2%	7.2%	6.2%	6.3%	81.1%	7.1%	5.5%
	Ukupno Bosna i Hercegovina	31.2%	43.4%	17.4%	8.1%	31.5%	44.5%	16.1%	7.8%

Napomena: Populacija ’u BH’ označava lica čija je ’DUI’ varijabla ’00’ (ili je, isto tako ’SDRZ’ varijabla ’000’), tj. oni koji su *de facto* boravili u BiH 1991. godine, dok ’Svi’ (*de jure*) populacija uključuje lica koja su privremeno boravila (bila zaposlena ili ne) u inostranstvu.

Tabela 5(B4). Udeo izbeglica koje su napustile Bosnu i Hercegovinu posle popisa 1991. među biračima izvan zemlje 1998. godine, po opštinama i etničkoj pripadnosti

Opština	Ime opštine	OC birači '98	Izbeglice	% Izbeglica	% izb. Srbi	% izb. Muslim.	% izb. Hrvati	% izb. Ostali
10014	BANOVICI	316	270	85.4%	64.0%	89.1%	63.6%	83.3%
10022	BANJA LUKA	10476	10093	96.3%	58.6%	98.9%	90.3%	96.7%
10049	BIHAC	1669	1081	64.8%	80.0%	64.6%	51.1%	72.7%
10057	BIJELJINA	9428	9068	96.2%	58.0%	96.8%	88.2%	96.3%
10065	BILECA	733	727	99.2%	80.0%	99.3%	100.0%	100.0%
10073	BOSANSKA DUBICA	2691	2443	90.8%	40.5%	93.3%	93.3%	80.1%
10081	BOSANSKA GRADISKA	6115	5681	92.9%	39.5%	94.8%	80.3%	89.2%
10090	BOSANSKA KRUPA	1338	961	71.8%	60.7%	71.5%	75.0%	91.2%
10103	BOSANSKI BROD	2345	2158	92.0%	82.0%	97.3%	83.6%	95.6%
10111	BOSANSKI NOVI	4491	4256	94.8%	70.0%	94.9%	100.0%	97.1%
10120	BOSANSKI PETROVAC	576	531	92.2%	34.8%	94.7%	100.0%	92.0%
10138	BOSANSKI SAMAC	1644	1302	79.2%	43.8%	97.6%	71.6%	92.1%
10146	BOSANSKO GRAHOVO	11	3	27.3%	0.0%	-	100.0%	100.0%
10154	BRATUNAC	1918	1780	92.8%	50.0%	92.7%	100.0%	100.0%
10162	BRCKO	7783	6514	83.7%	66.0%	91.4%	61.0%	92.6%
10189	BREZA	305	249	81.6%	93.3%	80.8%	83.9%	80.0%
10197	BUGOJNO	3555	2744	77.2%	87.7%	76.5%	77.4%	75.8%
10219	BUSOVACA	782	467	59.7%	100.0%	67.8%	56.7%	68.4%
10227	CAZIN	2225	1359	61.1%	80.0%	61.2%	50.0%	50.0%
10235	CAJNICE	529	513	97.0%	75.0%	97.1%	-	100.0%
10243	CAPLJINA	1163	1091	93.8%	90.9%	97.3%	56.8%	95.8%
10251	CELINAC	463	407	87.9%	51.2%	96.0%	100.0%	93.1%
10260	CITLUK	250	88	35.2%	-	100.0%	27.1%	83.3%
10278	DERVENTA	3791	3364	88.7%	47.5%	98.4%	84.0%	95.7%
10286	DOBOJ	6791	6234	91.8%	62.9%	94.8%	81.2%	91.0%
10294	DONJI VAKUF	972	896	92.2%	72.7%	92.9%	86.2%	92.1%
10308	TOMISLAVGRAD	1534	778	50.7%	100.0%	90.9%	16.9%	45.5%
10316	FOCA	2214	2100	94.9%	78.6%	95.3%	85.7%	89.6%
10324	FOJNICA	540	390	72.2%	-	61.2%	74.7%	100.0%
10332	GACKO	512	500	97.7%	100.0%	97.6%	100.0%	100.0%
10359	GLAMOC	643	586	91.1%	47.8%	93.8%	40.0%	83.3%
10367	GORAZDE	1520	1341	88.2%	76.0%	88.3%	33.3%	97.8%
10375	GORNJI VAKUF	2026	1321	65.2%	100.0%	66.9%	63.7%	43.8%
10383	GRACANICA	1246	987	79.2%	66.7%	83.1%	100.0%	52.6%
10391	GRADACAC	1650	1099	66.6%	50.0%	76.9%	56.4%	58.4%
10405	GRUDE	172	31	18.0%	-	-	18.2%	0.0%
10413	HAN PIJESAK	71	67	94.4%	-	94.3%	-	100.0%
10421	JABLANICA	323	264	81.7%	75.0%	83.6%	76.9%	70.8%
10430	JAJCE	4121	3731	90.5%	89.8%	91.6%	88.2%	95.2%
10448	KAKANJ	2104	1684	80.0%	86.4%	75.1%	81.3%	83.3%
10456	KALESIJA	2370	1734	73.2%	46.7%	72.2%	100.0%	96.1%
10464	KALINOVIK	27	25	92.6%	-	92.6%	-	-
10472	KISELJAK	1019	692	67.9%	66.7%	75.6%	61.5%	53.3%
10499	KLADANJ	454	346	76.2%	52.4%	77.4%	-	77.3%
10502	KLJUC	3731	3321	89.0%	53.1%	89.5%	75.0%	90.3%
10529	KONJIC	1209	840	69.5%	100.0%	66.7%	69.5%	88.5%
10537	KOTOR VAROS	3307	2806	84.9%	62.5%	90.4%	71.6%	83.1%
10545	KRESEVO	239	149	62.3%	-	68.6%	59.7%	100.0%
10553	KUPRES	475	338	71.2%	72.0%	93.8%	56.1%	100.0%
10561	LAKTASI	205	153	74.6%	53.2%	94.1%	79.3%	76.5%
10570	LISTICA	429	113	26.3%	-	-	26.5%	0.0%
10588	LIVNO	1586	973	61.3%	92.9%	91.4%	27.4%	84.6%
10596	LOPARE	919	625	68.0%	39.3%	74.2%	62.5%	55.9%
10600	LUKAVAC	1095	872	79.6%	79.5%	80.8%	89.7%	70.8%
10618	LJUBINJE	43	39	90.7%	66.7%	92.3%	-	100.0%
10626	LJUBUSKI	875	619	70.7%	100.0%	100.0%	20.6%	87.5%
10634	MAGLAJ	1375	1050	76.4%	70.0%	80.2%	64.0%	73.1%
10642	MODRICA	5040	4514	89.6%	48.6%	98.2%	68.0%	93.0%
10669	MOSTAR	7169	6477	90.3%	92.7%	94.6%	61.9%	96.6%
10677	MRKONJIC GRAD	666	571	85.7%	34.4%	89.0%	81.0%	89.7%
10685	NEUM	50	31	62.0%	100.0%	100.0%	17.4%	100.0%
10693	NEVESINJE	267	201	75.3%	20.0%	78.6%	-	75.0%
10707	ODZAK	3037	2173	71.6%	38.0%	97.4%	48.5%	85.5%
10715	OLOVO	332	279	84.0%	66.7%	85.5%	78.1%	84.6%
10723	ORASJE	754	435	57.7%	76.9%	93.3%	51.0%	82.1%
10731	POSUSJE	182	40	22.0%	-	-	22.1%	0.0%
10740	PRIJEDOR	14987	14027	93.6%	61.0%	94.1%	82.6%	93.6%
10758	PRNJAVOR	1996	1638	82.1%	43.9%	90.7%	85.0%	76.6%
10766	PROZOR	1298	1028	79.2%	100.0%	89.7%	48.5%	100.0%
10774	NOVI TRAVNIK	862	663	76.9%	94.1%	83.9%	73.8%	81.2%
10782	ROGATICA	792	746	94.2%	100.0%	94.1%	100.0%	95.8%
10804	RUDO	741	730	98.5%	80.0%	98.8%	-	85.7%
10812	SANSKI MOST	6181	5226	84.5%	50.9%	86.2%	77.5%	60.3%

Napomena: ’Izbeglice’ su lica čija je ’DUI’ varijabla ’00’ (ili je, isto tako, ’SDRZ’ varijabla ’000’), tj. oni koji su *de facto* boravili u Bosni i Hercegovini 1991. godine, ali koji su zemlju napustili posle popisa stanovništva 1991. godine, a registrovani su kao birači izvan zemlje (OC) za izbore 1998. godine, to jest reč je o postpopisnim izbeglicama.

Tabela 5(B4). - Nastavak

Opština	Ime opštine	OC birači '98	Izbeglice	% izbeglica	% izb. Srbi	% izb. Muslim.	% izb. Hrvati	% izb. Ostali
10839	SARAJEVO-CENTAR	2539	2369	93.3%	96.7%	92.7%	94.8%	94.1%
10847	SARAJEVO-HADZICI	595	522	87.7%	90.9%	86.5%	90.0%	100.0%
10855	SARAJEVO-ILIDZA	2693	2523	93.7%	96.9%	93.6%	92.4%	95.9%
10863	SARAJEVO-ILIJAS	464	419	90.3%	65.0%	90.8%	91.3%	95.6%
10871	SARAJEVO-NOVI GRAD	3517	3286	93.4%	91.8%	92.7%	94.5%	97.2%
10880	SARAJEVO-NOVO SARAJEVO	2414	2253	93.3%	92.9%	92.4%	92.9%	96.5%
10898	SARAJEVO-PALE	131	106	80.9%	52.4%	84.7%	100.0%	100.0%
10901	SARAJEVO-STARI GRAD	1420	1262	88.9%	84.4%	88.9%	91.3%	89.3%
10910	SARAJEVO-TRNOVO	96	86	89.6%	100.0%	87.8%	100.0%	100.0%
10928	VOGOSCA	873	792	90.7%	81.3%	91.7%	86.4%	91.0%
10936	SKENDER VAKUF	277	219	79.1%	52.1%	100.0%	83.4%	41.7%
10944	SOKOLAC	138	101	73.2%	11.1%	78.4%	-	50.0%
10952	SRBAC	238	157	66.0%	31.6%	92.5%	100.0%	70.6%
10979	SREBRENICA	1745	1714	98.2%	85.7%	98.2%	100.0%	100.0%
10987	SREBRENIK	842	586	69.6%	61.0%	76.5%	43.9%	31.3%
10995	STOLAC	931	864	92.8%	100.0%	96.8%	49.4%	100.0%
11002	SEKOVICI	65	55	84.6%	33.3%	98.1%	-	0.0%
11029	SIPOVO	532	476	89.5%	60.0%	90.6%	100.0%	82.4%
11037	TESLIC	2894	2564	88.6%	62.7%	94.1%	81.6%	94.4%
11045	TESANJ	1618	1275	78.8%	82.4%	81.7%	70.7%	82.5%
11053	TITOV DRVAR	44	35	79.5%	75.0%	100.0%	-	100.0%
11061	TRAVNIK	2099	1512	72.0%	88.9%	72.7%	69.7%	89.4%
11070	TREBINJE	2686	2660	99.0%	75.0%	99.2%	92.9%	99.0%
11088	TUZLA	1904	1651	86.7%	87.9%	86.8%	83.9%	89.3%
11096	UGLJEVIK	1099	978	89.0%	60.0%	90.3%	100.0%	83.5%
11100	VARES	753	702	93.2%	88.2%	90.8%	93.0%	97.7%
11118	VELIKA KLADUSA	2043	1677	82.1%	83.3%	82.4%	80.0%	75.3%
11126	VISOKO	831	648	78.0%	92.0%	77.3%	80.0%	74.5%
11134	VISEGRAD	2154	2007	93.2%	63.6%	93.2%	100.0%	97.2%
11142	VITEZ	896	612	68.3%	71.4%	84.3%	61.0%	78.5%
11169	VLASENICA	1703	1544	90.7%	71.4%	91.0%	100.0%	81.5%
11177	ZAVIDOVICI	1525	1325	86.9%	93.8%	89.4%	69.5%	83.3%
11185	ZENICA	2643	2275	86.1%	89.3%	81.3%	92.2%	86.7%
11193	ZVORNIK	8469	7946	93.8%	64.2%	93.9%	100.0%	98.9%
11207	ZEPCE	789	551	69.8%	84.2%	74.6%	62.0%	75.0%
11215	ZIVINICE	1032	888	86.0%	82.6%	85.4%	95.8%	75.6%
	Ukupno Bosna i Hercegovina	209440	181273	86.6%	63.8%	90.8%	68.5%	90.7%

Napomena: ’Izbeglice’ su lica čija je ’DUI’ varijabla ’00’ (ili je, isto tako, ’SDRZ’ varijabla ’000’), tj. oni koji su *de facto* boravili u Bosni i Hercegovini 1991. godine, ali koji su zemlju napustili posle popisa stanovništva 1991. godine, a registrovani su kao birači izvan zemlje (OC) za izbore 1998. godine, to jest radi se o postpopisnim izbeglicama.

PRILOG B5. OEBS-ov BIRAČKI SPISAK ZA 1997. GODINU

Svi postdejtonski izbori u Bosni i Hercegovini, uključujući i one 1997. i 1998. godine, održani su pod nadzorom Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS). Za potrebe izbora, OEBS je uspostavio spisak osoba sa pravom glasa, takozvani OEBS-ov birački spisak. Razvijanje biračkog spiska i unošenje podataka izvršeno je pod rukovodstvom OEBS-ve kancelarije u Sarajevu.

O pravu glasa raspravlja se u članu IV Dodatka 3 Dejotnskog mirovnog sporazuma: "Svaki državljanin Bosne i Hercegovine sa navršenih 18 godina, čije se ime nalazi na popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. ima prema izbornim pravilima i propisima pravo glasa." Mesta za registraciju ustanovljena su u svim opštinama u Bosni i Hercegovini i u mnogim stranim zemljama. Pošto je pravo glasa 1997. (i 1998.) godine bilo zasnovano na prisustvu dotične osobe tokom popisa stanovništva 1991. godine, birački spisak je *podskup* popisa stanovništva iz 1991. godine. Prema tome, sva lica iz biračkog spiska trebalo bi da su isto tako uključena u popis stanovništva. Međutim, neki ljudi mogli su biti u inostranstvu za vreme popisa stanovništva ili iz drugih razloga nisu popisani. Ukoliko je takvih lica stvarno bilo, ovo bi se odnosilo samo na neznatan procenat populacije. Štaviše, takva lica bi mogla su podneti dokaz o tome da imaju pravo glasa, i imati mogućnost da glasaju i dalje.

Lica koja su želela da glasaju na lokalnim izborima 1997. (i 1998) godine morala su prvo da se registruju. Elektronski formular za glasanje beležio je sledeće osnovne podatke: prezime, ime, pol, datum rođenja i jedinstveni matični broj. Birački spisak iz 1997. (1998) godine sadržao je i četiri stavke koje su se odnosile na lokaciju birača 1997. (1998), kao i 1991. godine.

- Opština prebivališta iz 1991, prijavljena u popisu stanovnika 1991. godine;
- Opština prebivališta iz 1997. (1998), samoprijavljeno;
- Opština ili država u kojoj je izvršena registracija 1997. (1998);
- Opština za izbore u kojoj je lice želelo da glasa 1997. (1998).

Bilo je dozvoljeno registrovanje i glasanje i u odsustvu.

Opština registracije smatra se dobrim indikatorom područja na kom su ljudi u stvari živeli kad su se registrovali. Stoga se ta varijabla može uzeti kao značajan izvor statističkih podataka o *de facto* populaciji koja je živela u Bosni i Hercegovini 1997. (1998) godine. Različite stavke o opštinama u kojima su ljudi živeli i registrovali se za glasanje 1997. (1998) godine mogu se upotrebiti za proučavanje promena boravišta od 1991. do 1997. (1998) godine. Da bismo bili sigurni kada je reč o tome gde su 1991. godine boravili oni koji su glasali 1997. (1998), primenili smo pojedinačno uparivanje kako bismo podatke za 1991. godinu povezali sa podacima za 1997. (1998). godinu.

Informacije sadržane u biračkim spiskovima iz 1997. (1998) godine stavio nam je na raspolaganje OEBS. Podaci iz biračkih spiskova pokazuju neke od istih problema u vezi sa kvalitetom kao i popisa stanovništva. Premda su greške uopšteno govoreći ređe u biračkim spiskovima iz 1997. (1998) godine nego u popisu stanovništva iz 1991, manjkavosti kod imena do kojih je došlo usled optičkog skeniranja formulara često stvaraju probleme pri utvrđivanju identiteta. Imena sa biračkih spiskova, kao i ona iz popisa stanovništva, sva su proverena i ispravljena pomoću različitih kompjuterskih programa, kao i manuelnim postupkom. Sve to obavljeno je uz pomoć ljudi kojima je maternji jezik B/H/S i kojima je bliska tradicija nadevanja imena u Bosni i Hercegovina.

Registracija za glasanje bila je dobrovoljna, što podrazumeva da je birački spisak samo jedan od *uzoraka* posleratne populacije, jer isključuje one koji se nisu registrovali za glasanje zato što ih to nije zanimalo ili zato što su bili bolesni, premladi ili prestari. Broj lica koja su se registrovala za glasanje na izborima 1997. godine bio je 2,56 miliona, a približno 150.000 novih birača registrovalo se dodatno 1998. godine. Tako je preklapanje dva biračka spiska bilo značajno. Spojili smo pojedinačne podatke iz ta dva spiska i uspostavili jedinstvenu bazu za 2.674.506 podataka. Od 2,67 miliona podataka približno 2,13 miliona (to jest 2.125.999) birača upareno je u našem projektu sa popisom stanovništva iz 1991. godine. To je dalo stopu uparivanja od 79,5 odsto. Od ukupno 2,13 miliona podataka, 319.405 birača prijavljeno je da su izvan zemlje, dok ih je 1.805.419 prijavljeno da jesu u zemlji. Nekih 1.175 podataka

imalo je nečitljivu šifru lokacije, tako da su isključeni iz analize. Takođe smo proverili duplikate i uporedili spojene biračke spiskove sa spiskovima umrlih u Bosni i Hercegovini koje imamo na raspolaganju u Tužilaštvu. Dodatno je isključeno 864 podataka zbog mogućnosti da se pojave u izvorima podataka o mortalitetu, a 730 podataka isključeno je iz analize zbog mogućnosti da su duplikati. Treba obratiti pažnju na to da bi se isključeni podaci mogli sa izvesnišću verifikovati jedino ukoliko više informacija o dotičnim licima bude stajalo na raspolaganju.

Ukupan broj stanovnika Bosne i Hercegovine je 1991. godine iznosio približno 4,3 miliona, dok je procena od 3,4 miliona za 1995. godinu uzeta prema "Predviđanjima o razvoju svetske populacije u 1998. godini" /1998 World Population Prospects/ (Ujedinjene nacije, 1999). Jasno je da 2,13 miliona birača predstavlja veliki i pouzdan uzorak populacie starije od 18 godina. Taj broj je dovoljno veliki da se izbegnu greške u vezi sa licima koja nisu registrovana za glasanje.

Bilo je tvrdnji da su se neki ljudi lažno registrovali za glasanje, posebno za izbore 1997. godine. Pretpostavlja se da su tu navodnu prevaru izvršila lica koja su se iz političkih razloga registrovala pod lažnim imenima. To je detaljno istraženo u slučaju Srebrenice i nije pronađen nikakav dokaz o masovnoj prevari u registraciji birača 1997. godine.[16]

Sledeći problem karakterističan za biračke spiskove iz 1997-98. godine jeste povratak izbeglica i raseljenih lica. Konkretno, birački spisak iz 1997-98. godine *potcenio* je broj lica koja su pobegla iz svojih domova ukoliko se veći broj ljudi pre 1997-98. godine vratio u svoje predratno mesto boravka.

Dejtonski mirovni ugovor jasno određuje da treba omogućiti povratak izbeglica i interno raseljenih lica iz Bosne i Hercegovine. Pošto su naši posleratni podaci prikupljeni tokom 1997-98. godine, moguće je da su se neke izbeglice ili interno raseljena lica već vratila u svoju predratnu opštinu boravka. Veruje se da je uticaj tog problema neznatan za 1996-1997. godinu, budući da, prema zvaničnim statističkim

[16] Od 7.490 lica za koja se veruje da su nestala posle pada srebreničke enklave, samo devet lica nađeno je kako na spiskovima nestalih lica, tako i u biračkim spiskovima za 1997. i 1998. godinu. Videti

pokazateljima (videti u daljem tekstu), povratak izbeglica i interno raseljenih lica u njihove predratne domove u periodu do 1997. godine nije ni počeo da se privodi kraju. Konačno, ukoliko je bilo izbeglica ili raseljenih lica koji su se vratili u svoja predratna mesta boravka, to bi samo smanjilo broj raseljenih lica i izbeglica.

Prema procenama iz 1998. godine koje je dao Visoki komesar Ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR, UNHCR (1998)), u Bosni i Hercegovini je sredinom 1998. godine približno 820.000 ljudi ostalo ***raseljeno*** iz svojih predratnih domova, od čega je 450.000 bilo u Federaciji Bosne i Hercegovine, a 366.000 u Republici Srpskoj. Osim toga, sredinom 1998. godine, za više od 550.000 ***izbeglica*** iz Bosne i Hercegovine bilo je još uvek nužno naći postojano rešenje. Najveći broj izbeglica iz Bosne i Hercegovine našao je smeštaj u Jugoslaviji (to jest u Srbiji i Crnoj Gori, 226.000) i u Hrvatskoj (34.500), dok je manji broj bio u Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji (3.000) i Sloveniji (4.500). Izvan bivše Jugoslavije, Nemačka i Švajcarska pružili su utočište najvećem broju izbeglica (ukupno 254.000).

Prema Kancelariji UNHCR-a u Sarajevu (http://www.unhcr.ba i ličnim komunikacijama sa Službom za odnose sa javnošću), 1996-97. godine ukupan broj izbeglica i raseljenih lica koja su se vratila u Republiku Srpsku bio je 83.518. Od tog broja, u 1996-97. godini samo se 966 Muslimana i 159 Hrvata vratilo u RS (1,2% Muslimana i 0,2% Hrvata u odnosu na ukupan broj povratnika). Gotovo svi koji su se u tom periodu vraćali u RS bili su Srbi, 82.306 (98,5%). U većini slučajeva vraćala su se samo interno raseljena lica a ne izbeglice. U drugu ruku, 1996-97. godine ukupan broj povratnika u Federaciju iznosnio je 347.837, od čega su 291.024 (83,7%) bili bosanski Muslimani (to jest Bošnjaci), 47.249 (13,6%) Hrvati, a samo 1.013 (0,3%) Srbi.

Sve u svemu, 1996-97. godine kući se vratilo nekoliko stotina hiljada izbeglica. Međutim, poredeći brojeve povratnika u 1996-97. godini sa ukupnim brojem izbeglica i raseljenih lica kojima je 1998. godine još uvek bilo potrebno naći trajno rešenje, može se videti da je obim povratka bio relativno nizak 1996-97. godine. Štaviše, entitet Republike Srpske očigledno je 1996-97. godine još uvek smatran nesigurnim

---

“Report on the Number of Missing and Dead from Srebrenica” /*Izveštaj o broju nestalih i mrtvih iz Srebrenice*/, Helge Brunborg i Henrik Urdal, Office of the Prosecutor, ICTY, 12. februar 2000.

za Muslimane i Hrvate, budući da su se u tom periodu u RS pretežno vraćali Srbi. Situacija u Federaciji bila je suprotna situaciji u RS-u. Etnička struktura povratnika predstavlja dodatni razlog što povraci 1996-97. godine ne menjaju u značajnijoj meri opštu sliku etničkih promena do kojih je došlo u ratnom periodu. Međutim, zbog gorepomenutog problema, rezultati izneseni u ovom izveštaju mogu se smatrati samo procenom broja raseljenih lica i izbeglica kako su oni viđeni 1997. godine a ne procenom ukupnih etničkih promena do kojih je došlo od 1991. do 1997. godine.

PRILOG B6. RASELJENA LICA I IZBEGLICE U BOSNI I HERCEGOVINI KOJE SU PRIJAVILI UNHCR I IZVORI VLADE BiH (DDPR)

Baza podataka o raseljenim licima i izbeglicama (Database of Displaced Persons and Refugees /DDPR/) je zvaničan izvor informacija koje dolaze od Bosne i Hercegovine i UNHCR-a. On pokriva celokupnu teritoriju zemlje i može poslužiti za zvaničnu statistiku o interno raseljenim licima (IRL) i izbeglicama u Bosni i Hercegovini za opštine, naselja i bilo koja druga područja (npr. gradove ili sela).

Tu bazu podataka su zajednički uspostavili UNHCR i lokalne vlasti. Pojedinačni podaci sa informacijama o raseljenim licima i izbeglicama sakupljeni su u opštinama u Bosni i Hercegovini još tokom sukoba. Nakon što je rat završen, ti podaci su objedinjeni i ugrađeni u bazu podataka. Proces centralizacije i razvoj baze podataka koordinisao je UNHCR, dok su opštinske vlasti obezbedile ulazne informacije za bazu podataka. Dve najočiglednije korišćene verzije baze podataka su one iz 1998. i 2000. godine. Verzija iz 2000. godine predstavlja poboljšanu i ažuriranu verziju zbirke iz 1998. godine i zasniva se na podacima dobijenim unutar takozvanog projekta ponovnog registrovanja, koji su zajednički vodili UNHCR i opštinske i državne vlasti. U tom projektu proveren je i, ukoliko je bilo potrebeno, revidiran status svih raseljenih lica i izbeglica u Bosni i Hercegovini. Verzija iz 2000. godine, koja stoji na raspolaganju u Demografskoj jedinici, sadrži podatke o licima koja su 2000. godine još uvek bila registrovana kao raseljena iz svojih predratnih domova i kojima je bilo potrebno trajnije rešenje. Jedna kopija DDPR-a dobijena je od Ministarstva za ljudska prava i izbeglice u Sarajevu sredinom avgusta 2002. godine.

Baza podataka sadrži informacije o približno 583.816 lica. Među njima je približno 60.000 lica rođenih posle 1. aprila 1991. godine, koja se ne mogu uparivati sa popisom stanovništva. Za približno jednu trećinu lica registrovanih u DDPR-u raspoložive informacije su uglavnom potpune (jedna trećina je u stvari podnela zahtev: 191.954 lica). Za preostale dve trećine (to jest porodice podnosilaca zahteva:

391.862 lica), informacije su ograničenije tako da su potrebne pretpostavke ili povezane informacije da bi se podaci o njima mogli obrađivati (npr. nacionalna pripadnost podnosioca zahteva koristi se za sve članove porodice). Čini se da je opšti kvalitet podataka prilično dobar, premda ima nekih problema, kao što je, konkretno taj da je jedinstveni matični broj (JMB) bio nepotpun ili neupotrebljiv u četvrtini svih slučajeva.

Najznačajniji nedostatak baze podataka je u tome što su podaci o članovima porodica ograničeni na ime, datum rođenja, pol, srodstvo sa podnosiocem zahteva i jedinstveni matični broj. Ne postoje podaci o mestu rođenja ili nacionalnoj pripadnosti članova porodice. Jedine dodatne informacije su zaposlenje ili zanimanje bračnog druga podnosioca zahteva i informacija o trenutnom prebivalištu koja se podrazumevala. U zavisnosti od stope uparivanja i svrhe, informacije o predratnom boravištu mogle bi se povezati sa onima iz popisa stanovnika i /?tim putem izvući/.

Isto tako nacionalna pripadnost mogla bi se povezati i /?tim putem/ izvući iz popisa stanovnika, premda bi to ograničilo raspoložive informacije na one podatke koji se u stvari slažu. Uopšte govoreći, nacionalna pripadnost mogla se zaključiti na osnovu porodičnih odnosa, to jest deca dobijaju istu nacionalnost kao i glava porodice, dok za bračne drugove i njihovu rodbinu jedino pretpostavka da se ne radi o mešovitom braku obezbeđuje bilo kakvu dodatnu informaciju.

Sve u svemu, za približno 190.000 podataka, DDPR sadrži prilično veliki broj informacija. Za preostalih približno 390.000 podataka raspoložive informacije su ograničenije, tako da moramo pretpostaviti da su one ograničenije i prisiljeni smo da pretpostavljamo i/ili da ih povezujemo sa informacijama iz drugih izvora.

U svrhu prikupljanja informacija svi podaci koji se odnose na podnosioce zahteva i članove njihovih porodica spojene su u jednu tabelu s podacima. Na osnovu te kombinovane tabele, kao i pretpostavke da su sve porodice iste nacionalnosti kao i glava porodice, dobili smo sledeći nacionalni sastav raseljenih lica i izbeglica (ne uzimajući u obzir duplikate):

PRILOG B6

Tabela 1(B6). Apsolutan i relativan broj interno raseljenih lica i izbeglica u Bosni i Hercegovini po nacionalnoj pripadnosti, stanje od 2000. godine

Nacion.	IRL		Izbeglice		Ukupno	
	Broj	Procenat	Broj	Procenat	Broj	Procenat
Muslim.	247.378	44,3	27	0,1	247.405	42,4
Hrvati	41.913	7,5	73	0,3	41.986	7,2
Srbi	267.350	47,8	24.571	98,7	291.921	50,0
Ostali	2.280	0,4	224	0,9	2.504	0,4
Ukupno	558.921	100,0	24.895	100,0	583.816	100,0

Ogromna većina registrovanih lica su IRL-i unutar BiH, ali približno 25.000 lica su izbeglice iz Hrvatske, očigledno hrvatski Srbi, koji trenutno *borave u* Bosni. Te izbeglice su isključene iz razloga koji se tiču slučaja /?parnice/ Bosne i Hercegovine.

Trebalo bi obratiti pažnju na to da je etnički sastav izbeglica *iz* Bosne i Hecegovine odvojeno pitanje koje je u ovom izveštaju procenjeno na osnovu birača izvan zemlje prijavljenih u biračkim spiskovima 1997-98. godine (videti Tabelu 2(B6) u daljem tekstu). Birači izvan zemlje napustili su Bosnu i iselili se u inostranstvo gde su još uvek boravili u vreme izbora 1997. i 1998. godine.

Trebalo bi isto tako obratiti pažnju na to da se etnički sastav interno raseljenih lica u Bosni i Hercegovini i izbeglica iz te zemlje koji borave u inostranstvu takođe u znatnoj meri razlikuje, što se samo delimično može pripisati razlikama između izvora. Izgleda da su ta dva procesa uticala na različite etničke grupe. Dok su Muslimani predstavljali apsolutnu većinu među izbeglicama u inostranstvu, Muslimani i Srbi su među raseljenim licima činili dve najveće grupe.

PRILOG B6

Tabela 2(B6). Etnički sastav lica raseljenih unutar Bosne i Hercegovine i izbeglice sa sela, stanje od 2000. (IRL) i 1997-98. godine (izbeglice)

Nacion.	Izbeglice iz BiH 1997-98.	IRL u BiH 2000.
Muslim.	51,0	44,3
Hrvati	24,8	7,5
Srbi	16,7	47,8
Ostali	7,5	0,4
Ukupno	100,0	100,0

Ispostavilo se da je uparivanje podataka s podacima iz popisa stanovništva, kao i kod većine izvora, moguće. Test sa Prijedorom i različitim kriterijumima za uparivanje pokazao je da je stopa uparivanja gotovo 80%. Neposredno uparivanje s podacima iz biračkih spiskova 1997/98. godine može se isto tako pokazati kao korisno, a probni strogi kriterijum za uparivanje odmah je upario 65% svih onih koji su bili rođeni 1980. godine ili ranije.

U bazi podataka ima nešto duplikata, ali taj problem je prilično ograničen. Na osnovu probnog testiranja, između 1,5% i 3% svih podataka su duplikati.

Isto tako ima drugih relativno neznatnih problema, kao što su pogrešno napisana imena, nevažeći datumi rođenja, i nepoklapanja između jedinstvenog matičnog broja i prijavljenog pola i/ili datuma rođenja. Neki od tih problema mogli su se, barem delimično, obraditi i ispraviti, ostali se ne mogu doterati. Međutim, razmere tih problema su veoma ograničene.

Pošto je ukupan kvalitet DDPR-a ocenjen kao relativno zadovoljavajući, u ovom izveštaju smo predstavili neispravljene statističke podatke koje smo dobili pretraživanjem po originalnoj bazi podataka. Uvereni smo da bilo kakvo poboljšavanje podataka ne bi u značajnijoj meri promenilo zbirne brojeve poput onih o kojima je reč u odeljku 3.5 /kao u originalu/.

PRILOG C. PREGLED METODA ANALIZE

PRILOG C1. POVEZIVANJE PODATAKA

Naša analiza promena etničkog sastava stanovništva područja HERCEG-BOSNE zasniva se na tri varijable sa vrednostima utvrđenim za svakog pojedinca: boravište pre rata, boravište posle rata i nacionalna pripadnost. Popis stanovništva iz 1991. godine sadrži informacije o nacionalnoj pripadnosti i boravištu pre rata, ali ne o boravištu konkretnog lica posle rata. S druge strane, birački spisak iz 1997. godine sadrži podatak o boravištu lica posle rata, ali ne sadrži podatak o predratnom boravištu niti o nacionalnpj pripadnosti. Te dve varijable su navedene samo u popisu stanovništva 1991. godine. Kombinujući ta dva skupa podataka u jedan, bili smo u mogućnosti da analizom obuhvatimo predratne i posleratne promene u populaciji. Kombinovanje skupova podataka u međusobnoj vezi putem pojedinačnog povezivanja bio je metod kojim je izvršena rekonstrukcija podataka u ovoj studiji.

Da bismo povezali naše skupove podataka, poslužili smo se postupkom višestrukih koraka. Svaki korak sastojao se od nekoliko poređenja između dva skupa međusobno povezanih podataka na individualnom nivou. Jedan podatak uvek opisuje jednog pojedinca i predstavlja zbirku njegovih/njenih karakteristika u brojnim kategorijama, kao što su, na primer, ime, prezime, očevo ime, datum rođenja, itd. Svi koraci slede jednaku logiku (videti dalje u tekstu). Razlike između koraka bile su kriterijumi koji su se donekle razlikovali, a upotrebljeni su da bi se uparili podaci, kao i činjenica da se populacija raspoloživa za sledeće moguće uparivanje smanjivala posle svakog koraka. Drugim rečima, nakon što bi izvestan broj podataka bio uparen u dva međusobno povezana skupa podataka, ti podaci bivali su isključeni iz sledećeg niza uparivanja. U novom koraku, primenjeni kriterijum uparivanja modifikovan je u poređenju s prethodnima kako bi obuhvatio nova uparivanja.

Svaki korak sastojao se od tri zasebna niza. U prvom nizu trebalo je identifikovati podatke u biračkim spiskovima koji su odgovarali podacima u popisu stanovništva, a

onda upisati uzastopne brojeve tih podataka u tabelu. Informacija zajednička za oba skupa podataka upotrebljena je kako bi se identifikovali odgovarajući podaci. Polja korišćena prilikom uparivanja bila su sledeća: ime, prezime, broj lične karte, datum rođenja i opština prebivališta. Ta polja u podacima iz biračkih spiskova upoređivana su s odgovarajućim poljima u popisu stanovništva. Za svaki podatak u biračkom spisku koji je odgovarao jednom podatku u popisu stanovništva zapisani su uzastopni brojevi iz svakog skupa podataka (npr. izvor) u posebnu tabelu. Te kombinacije brojeva uzastopnih podataka zovu se *uparivanjima*.

Drugi korak usredsredio se na proveru kvaliteta i doslednosti dobijenih uparivanja. Sva uparivanja proverena su zbog mogućnosti dupliciranja kako bi se obezbedilo da svaki podatak iz biračkog spiska ima jedan i samo jedan odgovarajući podatak u popisu stanovništva, i obratno. Duplikati su izbrisani[17]. Nakon proveravanja duplikata i drugih mera za kontrolu kvaliteta, kao što je vizuelna provera uzoraka uparenih podataka, oni su registrovani u bazama podataka kao konačna uparivanja.

Treći korak bio je da se dozvoljena uparivanja zabeleže u skupovima podataka kao veze između podataka u biračkom spisku i podataka u popisu stanovništva. Rezultat tog procesa bio je da je više od dva miliona podataka od ukupno 2,56 miliona u biračkom spisku bilo povezano s odgovarajućim podacima iz popisa stanovništva 1991. godine.

Skup povezanih podataka čini osnovu naših proračuna koji se odnose na posleratnu populaciju. Ako se između biračkog spiska i popisa stanovništva uspostavi veza, onda to znači da lice čiji su podaci povezani spada u kategoriju *preživelih*[18]. Za nekog identifikovanog preživelog se zna da je živ posle rata zato što se to lice registrovalo za glasanje 1997. godine. Sve što upućuje na posleratnu populaciju preživelih odnosi se na skup pojedinačnih podataka koje smo uspešno povezali putem navedenog postupka.

[17] Treba obratiti pažnju na to da su duplikati višestruka uparivanja, a ne višestruki podaci. Brisanje duplikata znači brisanje višestrukih veza a ne podataka koji i dalje stoje na raspolaganju za sledeći niz uparivanja.

Zbog činjenice da se za glasanje registrovalo po slobodnoj volji, bilo koji *apsolutan* broj naveden u ovom izveštaju u stvari je minimalna procena populacije iz 1997. godine, na primer, minimalna veličina neke etničke grupe, raseljenost stanovništva, podeljenost po godinama starosti i polu, i tako dalje. Stvarne apsolutne cifre veće su zbog činjenice da se jedan deo stanovništva nije registrovao za glasanje. Međutim, ukoliko uzmemo u obzir populaciju registrovanih birača kao uzorak stvarne populacije, onda se taj uzorak može posmatrati kao izuzetno velik i pouzdan. Zbog toga su *relativne* cifre (tj. razlomci ili procenti) dobar način prikazivanja stvarnih distribucija i mogu se bezbedno koristiti.

Birački spisak je upotrebljen kao izvor statističkih informacija o stvarnoj populaciji u zemlji 1997. godine. Za registrovane birače, opština prebivališta 1997. godine nije izričito navedena u spisku birača. Međutim, mesto registrovanja je navedeno za svakog registrovanog birača sa svim neophodnim pojedinostima. U analizi koja se odnosila na populaciju 1997. godine, pretpostavili smo da mesto u kome se neko lice registrovalo za glasanje (tj. mesto registrovanja) predstavlja dobru približnu odrednicu mesta gde je to lice stvarno živelo kada se registrovalo. Stoga se opština u kojoj su se registrovali za glasanje navodi kao opština prebivališta birača.

Lica koja su imala pravo glasa na izborima 1997. godine morala su biti rođena pre 1980. godine. Prema tome, sva poređenja koja su uključivala birače iz 1997. godine, s jedne strane, i populaciju na osnovu popisa stanovništva iz 1991. godine, s druge strane, moraju se ograničiti na lica rođena najkasnije 1979. godine. Sva poređenja navedena u ovom izveštaju ograničena su na lica koja su 1997. godine imala 18 godina ili više. Kohorte rođenja[19] lica rođenih posle 1979. godine u našoj analizi su isključene iz podataka popisa stanovništva (nijedno takvo lice ne bi trebalo da je upisano u birački spisak). Konačan skup podataka o populaciji iz popisa stanovništva (18+) koja je pre rata živela na području Herceg-Bosne, uključuje i 231.610 lica (videti Tabelu 2, Odeljak 7). Od ukupnog broja stanovnika iz 1991. godine, 142.204

[18] Treba obratiti pažnju na to da je “preživeli” standardan termin u demografiji koji se koristi u analizi životne tabele i označava neko lice koje nije umrlo do x godina starosti. Taj termin nema nikakve negativne konotatcije.
[19] Kohorta rođenja je podgrupa ljudi koji su rođeni iste godine.

lica identifikovana[20] su u bilo kom mestu u Bosni ili inostranstvu (*ibid*). Nekih 118.792 lica su identifikovana kao birači koji su se registrovali za glasanje u opštinama na području Herceg-Bosne (*ibid*).

Povezivanje individualnih podataka uobičajeno je u demografiji i statistici. Skandinavske zemlje primenjuju taj pristup približno 30-40 godina. Operativni sistem jedinstvenog broja ličnih karata preduslov je za takvo povezivanje. Ukoliko takav sistem ne postoji ili ukoliko postojeći sistem nije u potpunosti operativan, kao u zemljama bivše Jugoslavije, moraju se koristiti druge vrste podataka, posebno lično ime i prezime i datum rođenja. Slične vrste podataka se, takođe, često koriste u istorijskoj demografiji za povezivanje opštinske dokumentacije, podataka iz popisa stanovništva i drugih individualnih podataka u takozvanim studijama rekonstrukcije porodičnih veza.

Pristup povezivanja, premda čvrsto utemeljen i poznat demografima, ne koristi se u celom svetu. Brojna populacija, nepostojanje brojeva ličnih karata i kruta pravila koja regulišu zaštitu privatnosti doprinose tome da se individualno povezivanje retko koristi u brojnim zemljama s visokim nacionalnim dohotkom. Taj metod se retko primenjuje u zemljama s niskim nacionalnim dohotkom pošto one ne mogu da priušte troškove visokostručnog osoblja i skupe opreme koju zahteva pristup individualnog povezivanja. Osim toga, većina zemalja sa niskim nacionalnim dohotkom ne mogu da priušte ili nisu u stanju da sistematski održavaju visok kvalitet vođenja evidencije o stanovništvu.

Poređenja populacije u celoj državi između različitih perioda ili različitih geografskih lokacija obično se obično obavljaju bez povezivanja na individualnom nivou već korišćenjem zbirnih (ili makro) podataka koji daju presek. Pristup na makro nivou, na primer, obično primenjuju zvanične državne ili međunarodne službe kako bi dobile i uporedile osnovne demografske statistike kao što su mortalitet i natalitet, broj sklopljenih brakova i statistike o migracijama, i drugo. Makro pristup je još uvek

[20] Izraz "identifikovana" upotrebljen je ovde za označavanje podataka uparenih sa /onima/ iz popisa stanovništva iz 1991. godine.

veoma koristan jer se tim pristupom garantuje priličan stepen pouzdanosti dobijenih rezultata u vezi s brojnom populacijom i mnoštvom uočenih demografskih promena.

Smatramo da je za našu svrhu pristup individualnog povezivanja bolji od makro pristupa, ali ne samo u smislu preciznosti statistika zbirnih podataka o relativnoj distribuciji stanovništva. Tu prednost može biti manja. Prava prednost pristupa individualnog povezivanja je u tome što možemo da pratimo ista lica između dve posmatrane godine. To je najbolji pristup za rekonstrukciju onoga šta se događa sa stanovništvom. Štaviše, opšte je uverenje da pristup individualnog povezivanja daje veoma pouzdane rezultate. Jedini problem u vezi s tim metodom su nasleđene manjkavosti u vezi sa kvalitetom podataka, no taj problem je u našem projektu, dobrim delom prevaziđen proveravanjem kvaliteta podataka i primenom opsežnih postupaka za uparivanje podataka.

PRILOG C2. PROCENA BROJA RASELJENIH LICA I IZBEGLICA

Procena ukupnog broja raseljenih lica i izbeglica dobijena je klasičnom statističkom metodom /?proporcija/ uzoraka (W.G. Cochran, 1977). To je metod korišćenja teoreme koja kaže da je proporcija uzorka p (p=a/n; proporcija (p) raseljenih lica i izbeglica (a) u biračkoj populaciji 1997-98. godine (n)) nepristrasna procena proporcije stanovništva P (P=A/N; proporcija (P) raseljenih lica i izbeglica (A) u popisu stanovništva iz 1991. godine (N)). U ovom slučaju, procena nepoznatog ukupnog broja raseljenih lica i izbeglica (A) dobija se množenjem proporcije uzorka (p) sa brojem stanovništva uključenog u popis (N). Intervali pouzdanosti se izračunavaju primenom formula objašnjenih u nastavku, pri samom kraju Priloga.

Važno je napomenuti da je procena izvršena na opštinskom nivou i za svaku etničku grupu ponaosob, a u drugoj fazi je korišćen sistem ponderacije da bi se dobile konzistentne procene za veća područja.

Sledeće varijable služe za procenu broja interno raseljenih lica i izbeglica iz izabranih opština Bosne i Hercegovine:

N_{ij} broj stanovnika1991. godine za etničku grupu *i* ($i \in$ □*Srbi, Muslimani, Hrvati, ostali*□) iz opštine *j*,

N_j ukupan broj stanovnika 1991. godine u opštini *j* (zbir svih N_{ij} vrednosti za *i*),

W_{ij} udeo (ponder) etničke grupe *i* iz opštine *j* u ukupnoj populaciji Bosne i Hercegovine (*N*), izračunat na sledeći način:

$$W_{ij} = N_{ij} / N = N_{ij} / \left(\sum_j N_j\right) = N_{ij} / \left(\sum_i \sum_j N_{ij}\right)$$

W_j udeo (ponder) ukupne opštine *j* u ukupnom broju stanovnika Bosne i Hercegovine (*N*), izračunat kao $W_j = N_j / N$ (zbir svih W_{ij} vrednosti za *i*),

n_{ij} broj identifikovanih preživelih pripadnika etničke grupe *i* iz opštine *j* za 1997. godinu (veličina uzorka posleratne populacije), od kojih:

d_{ij} broj identifikovanih, preživelih raseljenih lica koja pripadaju etničkoj grupi *i* iz opštine *j* za 1997. godinu (uključujući izbeglice), tj. broj lica registrovanih za glasanje u drugim opštinama ili u inostranstvu (kao uočena vrednost).

p_{ij} deo raseljenih lica iz opštine *j* koja pripadaju datoj etničkoj grupi *i* (slučajna varijabla),

$\hat{p}_{ij}$ ciljna procena p_{ij}, izračunata kao $\hat{p}_{ij} = d_{ij} / n_{ij}$.

□$_{ij}$ broj lica date etničke grupe *i* raseljenih iz opštine *j* □$_{ij}$ = $p_{ij} N_{ij}$ (slučajna varijabla): pretpostavlja se da su se raseljavanja pripadnika etničkih grupa iz raznih opština dešavala nezavisno,

$\hat{\tau}_{ij}$ ciljna procena □$_{ij}$, izračunata kao $\hat{\tau}_{ij} = \hat{p}_{ij} N_{ij}$.

Prema tome, za svaku opštinu *j*, brojevi $d_{Serbs,j}$ /Srbi/, $d_{Muslims,j}$ /Muslimani/, $d_{Croats,j}$ /Hrvati/, $d_{Others,j}$ /Ostali/, predstavljaju **minimalne procene** o broju lica raseljenih iz te konkretne opštine i to Srba, Muslimana, Hrvata i ostalih. Minimalna procena ukupnog broja raseljenih lica iz te opštine (d_j) dobija se kao jednostavan zbir: $d_j = d_{Serbs,j} + d_{Muslims,j} + d_{Croats,j} + d_{Others,j}$.

Ciljna procena ukupnog broja izbeglica i raseljenih lica etničke grupe *i* (*i*∈ □Srbi, Muslimani, Hrvati i ostali□) iz opštine *j* ($\hat{\tau}_{ij}$) izračunava se na sledeći način[21]:

(1) $$\hat{\tau}_{ij} = \frac{d_{ij}}{n_{ij}} \cdot N_{ij},$$

sa standardnom greškom procene jednakom:

(2)

$$SE(\hat{\tau}_{ij}) = N_{ij} \cdot SE(\hat{p}_{ij}) = N_{ij} \cdot \sqrt{\frac{\frac{d_{ij}}{n_{ij}} \cdot \left(1 - \frac{d_{ij}}{n_{ij}}\right)}{n_{ij} - 1}} \cdot \sqrt{\frac{(N_{ij} - n_{ij})}{N_{ij}}} = \sqrt{\frac{\frac{d_{ij}}{n_{ij}} \cdot \left(1 - \frac{d_{ij}}{n_{ij}}\right)}{n_{ij} - 1}} \cdot \sqrt{(N_{ij} - n_{ij}) \cdot N_{ij}}\ .$$

Preciznost procene izračunava se na osnovu koncepta **intervala pouzdanosti.** Interval pouzdanosti uključuje nepoznatu vrednost procenjenog broja izbeglica i raseljenih lica koja pripadaju etničkoj grupi *i* iz opštine *j*, s određenim stepenom verovatnoće, recimo (1-α). Drugim rečima, možemo biti sigurni (1-*α*)·100% da je tačan broj izbeglica i raseljenih lica pokriven tim intervalom Prema tome, što je manji interval pouzdanosti, to je bolja procena. Kod velikih uzoraka, interval pouzdanosti (1-*α*) za

[21] Sve jednačine prema knjizi Williama G. Cochrana (1977), “Sampling Techniques” (Tehnike stvaranja uzoraka), 3. izdanje. John Wiley & Sons, New York, Chichester, Brisbane, Toronto, Singapore. Videti glavu 3, str. 50-53.

$\hat{\tau}_{ij}$ dobija se normalnom distribucijom koja se proteže od $\hat{\tau}_{ij} - u_\alpha \cdot SE(\hat{\tau}_{ij})$ do $\hat{\tau}_{ij} + u_\alpha \cdot SE(\hat{\tau}_{ij})$, u kojoj je u_α kvantila reda 1 – α/ 2 u standardnoj distribuciji.

Ciljna procena ukupnog broja izbeglica i raseljenih lica iz opštine *j* ($\hat{\tau}_j$) izračunava se na sledeći način:

(3) $$\hat{\tau}_j = N_j \cdot \hat{p}_j = N_j \cdot \sum_i \hat{p}_{ij} \cdot \frac{W_{ij}}{W_j} = \frac{N_j}{W_j} \cdot \sum_i \hat{\tau}_{ij} \cdot \frac{W_{ij}}{N_{ij}} = N \cdot \sum_i \hat{\tau}_{ij} \cdot \frac{1}{N} = \sum_i \hat{\tau}_{ij},$$

gde je $\hat{p}_j$ procena dela raseljenih lica iz opštine *j* (koja je ponderisana prosečna vrednost procenjenih delova za konkretne etničke grupe, sa udelima tih etničkih grupa u ukupnom popisu stanovništva koji se koriste kao ponderi), a zbir u pogledu *i* uključuje *Srbe*, *Muslimane, Hrvate* i *ostale*. Standardna greška procene $\hat{\tau}_j$ jednaka je (ako sledimo pretpostavku o nezavisnom raseljavanju raznih etničkih grupa):

(4) $$SE(\hat{\tau}_j) = \frac{N_j}{W_j} \cdot \sqrt{\sum_i \left(SE(\hat{p}_{ij})\right)^2 \cdot W_{ij}^2} = \frac{N_j}{W_j} \cdot \sqrt{\sum_i \frac{\left(SE(\hat{\tau}_{ij})\right)^2}{N_{ij}^2} \cdot W_{ij}^2} = N \cdot \sqrt{\sum_i \left(SE(\hat{\tau}_{ij})\right)^2 \frac{1}{N^2}} =$$
$$= \sqrt{\sum_i \left(SE(\hat{\tau}_{ij})\right)^2}$$

gde zbir u odnosu na *i* uključuje *Srbe, Muslimane, Hrvate* i *ostale*. I ovde, kod velikih uzoraka, interval pouzdanosti (1-*α*) za $\hat{\tau}_j$ može se dobiti iz normalne distribucije koja se proteže od $\hat{\tau}_j - u_\alpha \cdot SE(\hat{\tau}_j)$ do $\hat{\tau}_j + u_\alpha \cdot SE(\hat{\tau}_j)$. Slična analiza se može provesti za mešanu etničku grupu, npr. *nesrbe*. U tom slučaju, zbir u odnosu na *i* uključuje samo *Muslimane, Hrvate* i *ostale*.

Da bi se dobio ukupan broj izbeglica i raseljenih lica ($\hat{\tau}_A$) iz bilo koje opštine u određenom skupu opština *A* (gde *A* može biti, na primer, regija, politički entitet, čitava zemlja ili može biti izabran proizvoljno), potreban je zbir u odnosu na *j* (tj. za sve opštine $j \in A$):

(5) $$\hat{\tau}_A = \sum_{j \in A} \hat{\tau}_j .$$

Slično tome, može se dokazati da je standardna greška procene $\hat{\tau}_A$ jednaka (pod pretpostavkom da je reč o nezavisnim raseljavanjima iz raznih opština):

(6) $$SE(\hat{\tau}_A) = \sqrt{\sum_{j \in A} \left(SE(\hat{\tau}_j)\right)^2}$$

Ista procedura se može primeniti i za dobijanje procena o broju izbeglica i raseljenih lica iz bilo koje opštine iz skupa *A*, za svaku konkretnu etničku grupu (*i*), /a/ u jednačinama (5) i (6) $\hat{\tau}_j$ zatim treba zameniti sa $\hat{\tau}_{ij}$. /sic/

PRILOG D. PROFESIONALNE KVALIFIKACIJE AUTORA

Izveštaj “Etnički sastav i interno raseljena lica i izbeglice iz osam opština Herceg-Bosne, 1991. do 1997-98. godine" (u daljem tekstu: izveštaj o Herceg-Bosni) proizvod je rada DU /Odeljenja za demografiju/ pri Tužilaštvu MKSJ. Nalazi koji su predmet razmatranja u izveštaju u predmetu *STANIŠIĆ* dobijeni su tokom šireg projekta realizovanog u Odeljenju za demografiju 2001. i 2002. godine, kojim su bile obuhvaćene sve opštine u Bosni i Hercegovini. Nalazi o odabranim opštinama rezimirani su u izveštaju veštaka pod naslovom "Etnički sastav i interno raseljena lica i izbeglice iz 47 opština u Bosni i Hercegovini, 1991. do 1997-98. godine", koji su sastavili Ewa TABEAU (ET), Marcin ŻÓŁTKOWSKI (MZ) Jakub BIJAK (JB) i Arve HETLAND (AH), od 4. aprila 2003. godine, ERN: 0291-5501-0291-5738 (u daljem tekstu: izveštaj u predmetu *MILOŠEVIĆ*). Veći delovi ova dva izveštaja se stoga preklapaju (kao, na primer, u delu u kojem se govori o izvorima i metodama)

Oba izveštaja su rezultat timskog rada. Tim se sastojao od četiri demografa Odeljenja za demografiju - Ewa TABEAU, Marcin ŻÓŁTKOWSKI, Jakub BIJAK i Arve HETLAND. ET je viši istraživač s obimnim iskustvom u demografiji i statistici, diplomirala je statistiku i ekonometriju, i ima doktorat iz matematičke demografije. JB je mladi profesionalac, specijalizovao je kvantitativne statističke i ekonometrijske metode, nedavno je uspešno diplomirao matematičku demografiju i poseduje široko zanimanje i već znatno iskustvo u statističkim metodima i njihovoj primeni u demografiji. AH je viši kompjuterski stručnjak sa obimnim iskustvom na širokom polju obrađivanja individualnih podataka, kompjuterskog programiranja i demografije uopšte. MZ je kvantitativni istraživač i talentovan programer kompjutera, statističar i ekonomista, koji je takođe studirao matematiku i specijalizovao se u oblasti teorije verovatnoće. ET je bila uključena u sve faze krajnje izrade izveštaja (kontrola kvaliteta podataka i obrada podataka, vizuelni prikaz analize, izbor metoda, tumačenje rezultata i pisanje izveštaja); ona je odgovorna za analitičke aspekte Izveštaja u predmetu *MILOŠEVIĆ* i Izveštaja o Herceg-Bosni. JB, AH i MZ bili su uključeni u obradu podataka, kontrolu kvaliteta, razvoj baze podataka, pisanje kompjuterskih programa, kao i analizu. Svi autori dali su svoj doprinos pri pisanju teksta. Izveštaj u predmetu *MILOŠEVIĆ* i izveštaj o Herceg-Bosni nadograđuju se na rad koji su priveli kraju drugi demografi iz Odeljenja za demografiju, kao što su Helge BRUNBORG,

Torkild LYNGSTAD i Henrik URDAL, koji su bili uključeni u projekt Tužilaštva o populaciji u periodu 1998-2000.

Pojedinosti o stručnim kvalifikacijama autora date su u Prilozima D1-D4. Niže su navedeni do sada najznačajniji stručni i istraživački izveštaji pripremljeni u Odeljenju za demografiju i svedočenja sudskih veštaka demografa Odeljenja za demografiju.

ANALITIČKI IZVEŠTAJI PREDOČENI OD STRANE ODELJENJA ZA DEMOGRAFIJU U PREDMETIMA PRED MKSJ

PRILOG D

Predmet br.	Predmet	Autor	Naziv	Datum
IT-02-54	MILOŠEVIĆ (Bosna)	E.TABEAU, M.ŻÓŁTKOWSKI, J. BIJAK i A. HETLAND	Ethnic Composition in and Internally Displaced Persons and Refugees from 47 Municipalities of Bosnia and Herzegovina, 1991 to 1997	4. april 2003.
IT-02-54	MILOŠEVIĆ (Bosna)	E.TABEAU, M.ŻÓŁTKOWSKI i J. BIJAK	Population Losses in the Siege of Sarajevo, 10 September 1992 to 10 August 1994	10. maj 2002.
IT-02-54	MILOŠEVIĆ (Bosna)	E.TABEAU, M.ŻÓŁTKOWSKI i J. BIJAK	Addendum I the report: Losses in the Siege of Sarajevo, 10 September 1992 to 10 August 1994. (Possible duplicates).	3. juni 2002.
IT-02-54	MILOŠEVIĆ (Bosna)	E.TABEAU, M.ŻÓŁTKOWSKI i J. BIJAK	Addendum II to the report: Losses in the Siege of Sarajevo, 10 September 1992 to 10 August 1994. (Excluded records).	24. juli 2002.
IT-02-54	MILOŠEVIĆ (Bosna)	E.TABEAU, J. BIJAK, N. LONČARIĆ	Death Toll in the Siege of Sarajevo, April 1992 to December 1995: A Study of Mortality Based on Eight Large Data Sources.	18. avgust 2003.
IT-98-29-I	GALIĆ (Sarajevo)	E.TABEAU, M.ŻÓŁTKOWSKI i J. BIJAK	Population Losses in the Siege of Sarajevo, 10 September 1992 to 10 August 1994	10. maj 2002.
IT-98-29-I	GALIĆ (Sarajevo)	E.TABEAU, M.ŻÓŁTKOWSKI i J. BIJAK	Addendum I the report: Losses in the Siege of Sarajevo, 10 September 1992 to 10 August 1994. (Possible duplicates).	3. juni 2002.
IT-98-29-I	GALIĆ (Sarajevo)	E.TABEAU, M.ŻÓŁTKOWSKI i J. BIJAK	Addendum II to the report: Losses in the Siege of Sarajevo, 10 September 1992 to 10 August 1994. (Excluded records).	24. juli 2002.
IT-97-24	STAKIĆ (Prijedor)	BRUNBORG, T. LYNGSTAD i E. TABEAU	Population changes in Prijedor from 1991 to 1997	10. mart 2001.
IT-97-24	STAKIĆ (Prijedor)	E.TABEAU	Basic Demographic Characteristics and Socio-Economic Status of Missing and Killed Persons from the Municipality of Prijedor, 30.04-	9. septembar 2002.

			30.09.1992.	
IT-95-9	SIMIĆ i dr. (Šamac i Odžak)	E.TABEAU i J. BIJAK	Changes in the Ethnic Composition in the Municipality of Bosanski Šamac and Odžak, 1991 and 1997	9. avgust 2001.
IT-98-32-T	VASILJEVIĆ (Višegrad)	E.TABEAU i J. BIJAK	Changes in the Ethnic Composition in the Municipality of Višegrad, 1991 and 1997	17. avgust 2001.
IT-94-2	NIKOLIĆ (Logor Sušica)	EwaTABEAU i Marcin ŻÓŁTKOWSKI	Demographic Consequences of the Conflict in the Municipality of Vlasenica, May-September 1992	1.novembar 2002.
IT-00-39 & 40	KRAJIŠNIK-PLAVŠIĆ (Bosna)	E.TABEAU i M. ŻÓŁTKOWSKI	Ethnic Composition and Displaced Persons and Refugees in 37 Municipalities of Bosnia and Herzegovina 1991 and 1997	28. juli 2002.
IT-98-33	KRSTIĆ (Srebrenica)	H. BRUNBORG i H. URDAL	Report on the Number of Missing and Dead from Srebrenica	12. februar 2000.
IT-98-33	KRSTIĆ (Srebrenica)	H. BRUNBORG	Addendum on the Number of Missing and Dead from Srebrenica	12. april 2003.
IT-02-60	BLAGOJEVIĆ i dr. (Srebrenica)	H. BRUNBORG i H. URDAL	Report on the Number of Missing and Dead from Srebrenica	12. februar 2000.
IT-02-60	BLAGOJEVIĆ i dr. (Srebrenica)	H. BRUNBORG	Addendum on the Number of Missing and Dead from Srebrenica	12. april 2003.
IT-02-60	BLAGOJEVIĆ i dr. (Srebrenica)	H. BRUNBORG, E. TABEAU i A. HETLAND	Rebuttal Report BLAGOJEVIĆ *et al* (IT-02-60) Regarding Report on the Number of Missing and Dead from Srebrenica by Helge BRUNBORG and Henrik URDAL, 12 February 2000	25. avgust 2004.
IT-02-54	MILOŠEVIĆ (Kosovo)	H. BRUNBORG	Report on the size and ethnic composition of the population of Kosovo	14. avgust 2002.
IT-02-54	MILOŠEVIĆ (Kosovo)	H. BRUNBORG	Addendum on the size and ethnic composition of the population of Kosovo	12. septembar 2003.

SVEDOČENJA VEŠTAKA DEMOGRAFA TUŽILAŠTVA

H. BRUNBORG, u predmetu: MILOŠEVIĆ (IT-02-54, Bosna i Hercegovina), 18.02.2004.

H. BRUNBORG, u predmetu: BLAGOJEVIĆ (IT-02-60-T, Srebrenica), 03.02.2004.

E. TABEAU, u predmetu: MILOŠEVIĆ (IT-02-54, Bosna i Hercegovina), 07.10.2003.

E. TABEAU, u predmetu: STAKIĆ (IT-97-24, Prijedor), 23.09.2002.

E. TABEAU, u predmetu: GALIĆ (IT-98-29-I, Sarajevo), 30.07.2002.

E. TABEAU, u predmetu: STAKIĆ (IT-97-24, Prijedor), 24-25.07.2002.

E. TABEAU, u predmetu: GALIĆ (IT-98-29-I, Sarajevo), 22-23.07.2002

E. TABEAU, u predmetu: SIMIĆ *et al*. (IT-95-9, Bosanski Šamac, Odžak), 10.07.2002.

E. TABEAU, u predmetu: LUKIĆ *et al.* (IT-98-32-1, Višegrad), 19.09.2001.

H. BRUNBORG, u predmetu: KRISTĆ (IT-98-33, Srebrenica), 15.06.2000.

REZIME PROFESIONALNIH KVALIFIKACIJA AUTORA

(Prvo je naveden vođa projekta, a zatim slede ostali autori abecednim redom)

D1. PROFESIONALNE KVALIFIKACIJE EWE TABEAU (ET) – DEMOGRAFA, VOĐE PROJEKTA

ET diplomirala je ekonometriju i statistiku (titula M.Sc, s najvišim ocenama, 1981. godine), a doktorat je odbranila (s najvišim ocenama, 1991. godine) iz matematičke demografije na Ekonomskom fakultetu Varšavskog univerziteta. Radila je kao akademski nastavnik 1983-1991. godine na Ekonomskom fakultetu Varšavskog univerziteta, gde je predavala deskriptivnu i matematičku statistiku i demografiju studentima fakulteta. Posle toga, preselila je u Holandiju, gde i sada živi i radi. U Holandiji je radila skoro deset godina na Holandskom nacionalnom institutu za demografiju, gde je bila odgovorna za istraživanje stope smrtnosti u Holandiji i drugim evropskim zemljama (videti dalje u tekstu). Od septembra 2000. godine počela je da radi kao demograf i vođa projekta pri Demografskoj sekciji Tužilaštva, MKSJ. Za vreme zaposlenja u Tužilaštvu, ET je napravila dvanaest stručnih izveštaja i svedočila šest puta kao stručni svedok pred Međunarodnim sudom za bivšu Jugoslaviju.

ET je radila pri Holandskom interdisciplinarnom demografskom institutu (NIDI) u Hagu (Holandskom nacionalnom institutu za demografiju) od jula 1991. do septembra 2000. godine, uglavnom kao stariji istraživač i vođa projekta. Njene odgovornosti na NIDI-ju uključivale su vođenje i predlaganje demografskih istraživanja u vezi s kompjuterskim modeliranjem i predviđanjem stope smrtnosti i obradu podataka o stanju zdravlja u Holandiji i drugim evropskim zemljama. Kompjutersko modeliranje uzroka smrti postalo je prevashodna oblast kojom se ET bavi, a rezultat je bio nekoliko međunarodnih publikacija koje su doživele priznanja u stručnim krugovima. ET je u svojstvu stručnjaka dobijala pozive od državnih i međunarodnih organizacija (na primer, Eurostat – Statistička agencija Evropske Unije; ING Group - Life Insurance NL /holandsko osiguravajuće društvo/, Goldman & Sachs - Life Insurance USA /američko osiguravajuće društvo/, Statistics Netherlands, British Government Actuary’s Department /Odeljenje za statistiku pri britanskoj Vladi/) za konsultacije povodom njihovih projekata koji su uključivali pitanja stope smrtnosti i razvoja

zdravlja i statistička predviđanja. Bila je supervizor mladim istraživačima koji su završavali svoje teze za magistarsku i doktorsku titulu. Nacionalni i međunarodni demografski časopisi pozivali su je da bude recenzent priloženih tekstova.

ET je dobijala stipendije za naučni rad u francuskom (1995. godine) i nemačkom (1990. godine) nacionalnom institutu za demografiju. Ona održava kontakte sa demografima širom Evrope, a posebno sa onima iz Belgije, Češke Republike, Finske, Francuske, Nemačke, Mađrske, Italije, Holandije, Norveške, Poljske i Velike Britanije. ET izvrsno poznaje nekoliko tipova kompjuterskih programa. Govori i piše poljski (maternji jezik), engleski, holandski i, nešto slabije, ruski i nemački.

ET je napisala više od 90 autorskih istraživačkih tekstova. Spisak izabranih tekstova koje je ona nedavno objavila uključuje: tri monografije objavljene u međunarodnim publicističkim izdanjima, 24 članka objavljena u nacionalnim i međunarodnim časopisima, 14 referata pročitanih na međunarodnim konferencijama, kao i 52 istraživačka izveštaja i radna materijala.

PRILOG D2. PROFESIONAL KVALIFIKACIJE JAKUBA BIJAKA (JB) - DEMOGRAFA

JB je diplomirao Kvantitativne metode i informacione sisteme Ekonomskom fakultetu Varšavskog univerziteta, gde je, uz najbolje ocene, stekao titulu magistra za tezu u polju matematičke demografije. Rezultati njegove disertacije prezentirani su na Evropskoj konferenciji o populaciji u avgustu 2003. godine, a biće objavljeni i u naučnom časopisu poljskih demografa. Godine 1999. on je bio mladi istraživač na tromjesečnoj stipendiji pri Holandskom interdisciplinarnom demografskom institutu (NIDI) u Hagu. JB je 1999-2000. godine radio kao student asistent na Institutu za naučnu demografiju, WSE, gdje je studentima držao predavanja iz statistike i naprednih statističkih metoda. Tokom 2001. godine bio je asistent istraživač pri Demografskoj sekciji Tužilaštva, MKSJ. Od oktobra 2002. godine ponovo radi kao mladi profesionalac pri Demografskoj sekciji. U toku svog zaposlenja na Tužilaštvu bio je autor saradnik u izradi sedam stručnih i istraživačkih izveštaja.

U toku svog univerzitetskog obrazovanja, JB je bio autor brojnih izvrsnih studija i istraživačkih tekstova. Kao student, učestvovao je na nekoliko konferencija za mlade istraživače, gdje je izlagao brojne zanimljive referate. Bio je na čelu Istraživačke grupe za veštačku inteligenciju na WSE. Osim toga, učestvovao je na nekoliko (poljskih i međunarodnih) istraživačkih projekata u vezi s demografskim i ekonomskim aspektima društva i napisao je nekoliko izveštaja.

JB posjeduje izvanredno znanje kompjuterskih programa (između ostalog: MS Access, MS Excel, MapInfo, ArcView GIS, Statgraphics, SPSS, Statistica) i programskih jezika (Turbo Pascal, Visual Basic). Govori i piše nekoliko jezika (poljski, engleski, njemački i u manjoj mjeri srpskohrvatski i holandski).

PRILOG D3. PROFESIONALNE KVALIFIKACIJE ARVEA HETLANDA (AH) - DEMOGRAFA

AH je završio univerzitetski program kurseva iz matematike i komputerologije i dobio diplomu kao *cand. mag.* na Univerzitetu u Oslu 1993. godine. Kao dio svog programa za magistra nauka (M.Sc.), koji još uvek traje, pohađao je kurseve iz logike, sistema ponovnog pisanja i kompilacijskog dizajna. Osim toga, 1997. godine pohađao je i Sedmu međunarodnu letnju školu u Jyväskyläi, u Finskoj, gde je prof. Juha Alho predavao o Projekcijama stohastičke populacije.

AH je od februara 1994. do avgusta 1999. godine bio zaposlen u firmi Statistics Norway (prvo u IT sekciji, a posle toga u Odeljenju za društvena i demografska istraživanja), gde je bio nadležan za razvoj kompjuterskih programa za jedan mikro simulacijski projekt za domaćinstva , kao i za zvanične projekcije norveške populacije. Pomogao je pri produkciji i objavljivanju zvaničnih projekcija populacije 1996. i 1999. godine. Od 1998. do 2001. godine radio je na jednom istrživačkom projektu koji je finansirao Norveški savet za istraživanja, u kom je primenio probabilističke metode na projekcije populacije. U tom projektu AH je bio nadležan za razvoj kompjuterskih programa, a bio je i autor saradnik u nekoliko naučnih referata vezanih za taj projekt.

Od avgusta 1999. do avgusta 2000. godine AH je bio angažovan kao spoljni saradnik SafetyCable AS, norveške kompanije specijalizovane za rešenja u sprečavanju krađe kompjutere. Na tom položaju nadgledao je projekte razvoja kompjuterskih programa u kompaniji, održavao je mrežu firme i davao svoj doprinos njenoj upravi. Osim toga, od maja 2001. godine pa sve dok se nije zaposlio u MKSJ-u, bio je i član Upravnog odbora firme SafetyCable.

AH je od avgusta 2001. godine zaposlen kao demograf u Demografskoj sekciji Tužilaštva, MKSJ, Hag, i radi na analizama novih izvora podataka koje treba uključiti u projekat baze podataka pri Sekciji.

AH je stručnjak za kompjutersko programiranje s iskustvom u programima C, C++, Java, Simula i SAS,a posjeduje praktično znanje programa Pascal, SML, VB, Lisp,

Perl, HTML, kao i nekoliko kompjuterskih jezika za pisanje programa. AH se isto tako razume u brojne kompjuterske pribore za adaptaciju programa (MS Word, MS Excel, MS PowerPoint, MS Access, OpenOffice, ArcView, SAS, LaTeX), operativne sisteme (sve MS Windows platforme, Linux /poseduje profesionalni certifikat/, BSD-derivative), kao i u hardver za PC-je i uspostavljanje i održavanje kompjuterskih mreža. AH govori i piše norveški (maternji jezik) i engleski, a donekle govori i nemački.

PRILOG D4. PROFESIONALNE KVALIFIKACIJE MARCINA ŻÓŁTKOWSKOG (MZ) – DEMOGRAFSKOG ASISTENTA

MZ je diplomirao 2001. godine bankarstvo i finansije na Ekonomskom fakultetu Varšavskog univerziteta u Poljskoj (WSE, titula magistra iz bankarstva i finansija, s "odličnim", najvišom ocenom), a završio je i program za magistra iz kvantitativnih metoda i informacionih sistema na WSE-u. Sada završava matematiku na Varšavskom univerzitetu (četvrta godina; u 2002. godini je uzeo dopust zbog svog zaposlenja u Tužilaštvu), gde radi na specijalizaciji iz teorije verovatnoće. MZ se 2001. godine uključio u program za doktorat iz finansijske matematike na WSE-u.

MZ je 2000-2001. godine radio kao student asistent pri Institututu za ekonometriju, WSE, gde je studentima predavao ekonometriju i stohastičke procese. Tokom 2001-2002. godine predavao je "Kapital i monetarna tržišta" na postdiplomskom programu pri Međunarodnom studiju za menadžere u Varšavi. Od februara 2002. godine radi kao asistent istraživač u Demografskoj sekciji Tužilaštva, MKSJ, Hag. U toku svog rada u Demografskoj sekciji Tužilaštva, bio je jedan od autora pri pravljenju četiri stručna izveštaja i istraživačka izveštaja i razvijao je kompjuterske programe za analizu demografskih podataka.

MZ je 1998-99. godine bio aktivan član Istraživačke grupe za veštačku inteligenciju na WSE, organizovao je konferencije o veštačkoj inteligenciji i učestvovao na njima.

MZ je stručnjak za kompjutersko programiranje (C/C++, Delphi, Pascal, VB, HTML i tako dalje), za kompjuterske programe (MS Access, MS Excel, MS Word, GIS i ArcView, SPSS, Statistica, Mathematica, Matlab, Maple, LaTeX i tako dalje), hardver i operativne sisteme (Windows, Linux). MZ govori i piše poljski (maternji jezik), engleski, nemački i ruski.

OSOBE RANJENE PRILIKOM OPSADE MOSTARA: STATISTIČKA ANALIZA KNJIGA MOSTARSKE RATNE BOLNICE

EWA TABEAU
ODJELJENJE ZA DEMOGRAFIJU,
URED TUŽITELJA, MKSJ

Izvještaj vještaka u predmetu PRLIĆ i drugi (IT-04-74)

6. veljače 2006.

1. OSNOVNI PODACI

U ovom izvještaju rezimirani su rezultati statističke analize osoba ranjenih u krvavim incidentima koji su se dogodili za vrijeme opsade istočnog Mostara u periodu od svibnja 1993. do travnja 1994. godine. Tužiteljski tim koji je pripremao predmet JADRANKO PRLIĆ I DRUGI (broj predmeta: IT-04-74) zatražio je od Odjeljenja za demografiju Ureda tužitelja izradu ove analize čiji je cilj bio podnošenje izvještaja vještaka o ranjenim osobama. Predmet ove analize su posebno Bošnjačke žrtve.

Izvještaj je usredotočen na ranjene osobe s područja istočnog Mostara. To područje je mnogo manje od područja koje je obuhvaćala općina Mostar prije rata. Istočni Mostar nalazi se na istočnoj strani rijeke Neretve, uključujući tu i uski pojas kuća na zapadnoj obali u koji se većina bosanskih Muslimana preselila nakon akcija HVO-a /Hrvatsko Vijeće obrane/ protiv nehrvata 9. i 10. svibnja 1993. Muslimanska enklava u istočnom Mostaru odvojena je od ostalog dijela grada linijom sukoba između HVO-a i ABIH-a koja se proteže sjeverno i južno od Bulevara i Šantićeve ulice, do područja zapadno od rijeke Neretve. Ova enklava okružena je hrvatskim snagama na sjeveru i jugu, te snagama bosanskih Srba na istoku.

Izvori koji sadrže podatke o ranjenim stanovnicima istočnog Mostara su veoma oskudni. Neki od primjera takvih izvora su povremeni izvještaji iz tiska, izvještaji međunarodnih promatrača sukoba u Herceg-Bosni, izjave očevidaca. Nisu postojali neki sistematski izvještaji o ranjenim osobama s te teritorije. Jedan od izvora koji su se mogli koristiti za ovu vrstu analize su bolničke evidencije. U biti, za vrijeme opsade Mostara dvije bolnice su bile u funkciji: jedna je bila u zapadnom Mostaru (pod kontrolom hrvatskih snaga), a druga se nalazila u istočnom Mostaru (pod kontrolom snaga bosanske vlade, tj. Bošnjaka). Ovaj drugi izvor je u obliku knjiga mostarske Ratne bolnice koje sadržavaju uglavnom evidencije o osobama koje su ranjene i poginule za vrijeme opsade, pretežito iz redova bošnjačkog stanovništva. Ovaj se izvještaj, stoga, koncentrira jedino na ovaj izvor.

Evidencije u knjigama mostarske Ratne bolnice (blizu 6.000 upisa) obuhvaćaju poginule i ranjene osobe s teritorije istočnog Mostara u periodu od 9. svibnja 1993. do 25. svibnja 1994. godine, tj. u periodu koji je za oko mjesec dana duži od perioda na

koji se odnosi optužnica (do travnja 1994.). Evidencije registrirane poslije travnja 1994. godine najvjerojatnije su također vezane za opsadu pošto su to slučajevi ranjavanja prilikom povremene paljbe do koje je dolazilo u ovom periodu, zakašnjele posljedice povreda zadobivenih tijekom opsade i drugi zdravstveni problemi koji su povezani s opsadom. To je razlog zbog čega su i te evidencije uključne u ovu analizu. Evidencije Ratne bolnice prikupljene su od strane Tužiteljskog tima, a kopije pet izvornih knjiga Ratne bolnice na raspolaganju su u Odjeljenju za dokaze.

Da bi se napravila razlika između civila i vojnika[1] ja sam u svrhe ovog izvještaja također koristila vojne evidencije za vojnike i drugo poginule tijekom bosanskog /sic/ rata. Ovi popisi, koje su OTP-u /Ured tužitelja/ dostavila ministarstva obrane (Federacije BiH i RS) obuhvaćaju u potpunosti sve tri vojske (ABIH, HVO i VRS) i cijeli period rata (od travnja 1992. do prosinca 1995.). Ukupan broj evidencija na sva tri popisa je oko 48.500 (oko 28.000 od ABiH, 14.000 od VRS-a i 6.500 od HVO-a). Ovi su popisi također na raspolaganju u Odjeljenju za dokaze.

Ovaj izvještaj sadrži Izvršni sažetak i slijedeća poglavlja:

1. Osnovni podaci;
2. Knjige mostarske Ratne bolnice: originalni izvor;
3. Pročišćavanje podataka i uspostavljanje baze podatka mostarske Ratne bolnice;
4. Procjena nedostataka evidencija Ratne bolnice i minimalni broj žrtava;
5. Dobna, spolna i vremenski struktura pacijenata označenih i neoznačenih kao ranjenici; i
6. Konačni rezultati.

Sukob u Herceg-Bosni za potrebe ovog izvještaja podrazumijeva činjenice i događaje kako su oni navedeni u optužnici za predmet IT-04-74, koji se dogodio na teritoriji osam herceg-bosanskih općina (Čapljina, Gornji Vakuf, Jablanica, Ljubuški, Mostar, Prozor, Stolac i Vareš) u periodu od studenog 1991. pa da (otprilike) travnja 1994.

[1] Termin "vojnik" je korišten naizmjenice sa terminom «vojna lica» /*military*/. On obuhvaća pripadnike vojske, policije i drugih vojnih snaga Ministartsva obrane kao i pomoćno vojno osoblje. U kontekstu evidenicija knjiga mostarske Ratne bolnice, taj se termin može povezati sa naoružanim pojedincima koji nisu nužno bili formalno povezani sa nekom armijom ili nekim drugim vojnim snagama.

Opsada Mostara je jedna epizoda u sukobu u Herceg-Bosni koja se dogodila u gradu Mostaru i njegovoj okolici i trajala je od 9. svibnja 1993. do 12. travnja 1994. kada je u Splitu, u Hrvatskoj, potpisan sporazum između predstavnika Herceg-Bosne/HVO-a i muslimanske strane.

2. KNJIGE MOSTARSKE RATNE BOLNICE: ORIGINALI IZVOR

Informacije o formiranju i karakteru mostarske Ratne bolnice (dalje u tekstu WH) dostupne su iz izjave svjedoka Jovana RAJKOVA, liječnika koji je radio u bolnici tijekom opsade (ERN 0200-0448-0200-0459). RAJKOV se priključio Armiji BiH u kolovozu 1992. godine i bio je u Ratnoj bolnici (prvo kao liječnik opće prakse, poslije kao kirurg) od njenog formiranja pa sve do nekoliko godina nakon završetka opsade.

- Mostarska Ratna bolnica nalazila se u Titovoj ulice, na desnoj obali rijeke Neretve i tijekom opsade Mostara služila je (uglavnom, ali ne isključivo) kao ratna bolnica bosanske Armije te je, stoga, bila vojna bolnica.
- Ratna bolnica je, kao vojni objekt, imala ograničen pristup humanitarnoj pomoći, stoga je u prosincu 1993. godine Ratna bolnica promijenila status i od vojne postala samo bolnica.
- Bez obzira na njen status, u bolnici su se cijelo vrijeme liječile sve vrste pacijenata. Prema RAJKOVLJEVOJ izjavi, približno 50% pacijenata bili su civili (uglavnom Muslimani); ovdje se povremeno liječilo i nekoliko ratnih zarobljenika (to su bili uglavnom Hrvati).
- Glavna bolnica u Mostaru, tj. mostarski Regionalni medicinski centar, koji se nalazio na zapadnoj obali rijeke Neretve koju su kontrolirale snage HVO-a, tijekom opsade je služio kao Ratna bolnica za HVO; ovakva situacija je trajala gotovo od proljeća 1992.
- Očigledno je da je formiranje Ratne bolnice ABiH-a bilo nužno jer (pretežito) Muslimansko stanovništvo iz istočnog Mostara praktično nije imalo pristup mostarskom Regionalnom medicinskom centru;
- Ratnu bolnica formirala je skupina liječnika (uključujući i RAJKOVA) otprilike mjesec dana prije početka opsade (tj. negdje početkom travnja 1993.) očekujući moguće žrtava zbog jačanja sukoba. Oni su ovu ustanovu formirali samoinicijativno i nitko ih nije u tome spriječavao. Armija BiH i lokalno

stanovništvo Mostara pružilo je liječnicima veliku podršku, a povremeno su dobivali i nešto pomoći od međunarodnih organizacija.

- Ratna bolnica je nastala iz ambulante koja je osnovana u listopadu 1992. uglavnom za potrebe Armije BiH-a, međutim, ta ambulanta je trebala služiti kako civilnom stanovništvu Mostara tako i Armiji BiH.
- Ratna bolnica je bila relativno mali objekt koji je u početku imao samo sedam do osam kreveta u Odjelu intenzivne njege i možda još samo nekoliko kreveta u običnim sobama za pacijente. Na početku opsade koristio se samo (dio) podruma, a kasnije su se pacijenti prevozili i na gornje katove.
- Međutim, podrum je ostao glavni dio bolnice u kojem se nalazili kirurška sala, Odjel intenzivne njege, mala ljekarna, soba za prijem i veliki dio opreme. U početku u samoj bolnici nije bilo kuhinje i praonice rublja, te su se ove usluge obavljale u privatnim kućama u susjedstvu bolnice. Tek kasnije je formirana mala kuhinja dok je pranje rublja (i čišćenje opreme) i dalje predstavljalo problem.
- Uvjeti u bolnici i bolnička oprema bili su izuzetno loši – vodu su uzimali samo iz rezervoara za vodu (imali su na raspolaganju takva tri rezervoara), voda se nije ispitivala niti se pročišćavala klorom, dolazilo je do prekida opskrbe električnom energijom, a jedan stari generator za struju koristio se samo za operacije. Nije bilo dovoljno goriva za generator, nisu imali dovoljno svjetla te su kirurzi za vrijeme operacije koristili samo male lampe na glavama. Nisu imali dovoljno odjeće za operacije i često su operirali napola goli (od struka na gore); sterilizacija kirurške opreme obavljala se na nekom starom autoklavu koji se zagrijavao na vatri od drva. U početku nisu imali rendgenski aparat, nedostajalo je lijekova, uključujući anestetike i sredstva za ispitivanje krvi.
- Bolnica se nalazila u blizini linije sukoba i bila je stalno izložena vatri od strane HVO-a.
- RAJKOV navodi slijedeće (ERN 0200-0455-0200-0455): bolnica je bila dva puta pogođena vatrom iz tenka. Ne mogu se točno sjetiti kada je bilo to granatiranje, ali nije bilo hladno. Sjeverni dio zgrade bio je dva puta pogođen. Prema našim procjenama, granate su morale doći iz pravca ORLOVCA. Jednom je jedan velik komad gelera uletio kroz ulazna vrata. Na zapadnoj i sjevernoj strani zgrade bila je velika rupa. Na krovu je bilo mnogo rupa. HVO

nije mogao vidjeti bolnicu s planine Hum, no oni su koristili neku vrstu protuzračne rasprskavajuće municije koja je eksplodirala iznad bolnice. Mnogo minobacačkih granata palo je na područje ispred kirurške sale i na stazu iza zgrade. Neki su ljudi također bili ranjeni u krugu bolnice ili unutar same bolnice.

- Na početku opsade osoblje Ratne bolnice nije vodilo računa o tome da evidencije o pacijentima budu potpune i pročišćeni, tek su kasnije shvatili kako je bilo važno (npr. za dobivanje lijekova) pokazati registar pacijenata i terapije koje su primali.
- Osim ove bolnice na području istočnog Mostara nije bilo drugih bolnica, međutim, u ovom dijelu grada bilo je nekih drugih medicinskih ustanova (ambulante).
- Klinike za prvu pomoć[2] uključivale su ŠANTIĆEVU, CERNICU, ŠEMOVAC, MAHALU i TEKIJU.
- Stacionari su se nalazili u slijedećim objektima: u zgradi preko puta bolnice, u zgradi Osiguravajuće tvrtke «DUNAV», u zgradi Socijalnog, u zgradi Komiteta komunističke partije, u BRANKOVCU, u ZALIKU (prema RAJKOVU: ERN: 0200-0456-0200-0456).
- Ratna bolnica u Titovoj ulici nije bila jedina zdravstvena ustanova na području istočnog Mostara i moguće je da je dosta žrtava s ove teritorije išlo u druge zdravstvene centre umjesto da su dolazili u Ratnu bolnicu (iz praktičnih razloga, odnosno ako su imali lakše povrede). Međutim, Ratna bolnica je bila jedina bolnička ustanova na ovom području.
- Stanovništo koje se liječilo u Ratnoj bolnici stoga predstavlja uzorak svih onih koji su zadobili povrede ili su umrli tijekom opsade. Teško je procijeniti koliko je velik ovaj uzorak, pogotovo kada se radi o ranjenim osobama. Ne može se napraviti usporedba sa alternativnim statističkim izvorima pošto takvi izvori ne postoje. Lakše je napraviti procjenu kada se radi o poginulima, što će biti obrađeno u izvještaju o poginulim osobama.

[2] Značenje riječi klinika /clinic/ je nejasno. Može biti da su te klinike bili domovi zdravlja koji nisu nužno bili opremljeni kao regularne klinike i nisu nužno pružali iste usluge i liječenje kako se to obično obavlja u regularnim klinikama.

Istražitelji Ureda Tužitelja prikupili su pet originalnih registara pacijenata mostarske Ratne bolnice, takozvanih protokola Mostarske bolnice (dalje u tekstu: knjige Ratne bolnice) za potrebe procjene žrtava opsade Mostara. ERN brojevi izvornih materijala su slijedeći:

a) 0200-0460-0200-0467: 8 stranica, 09.05.1993. – 10.05.1993.

b) 0109-7072-0109-7198: 127 stranica, 09.05.1993 – 23.06.1993.[3]

c) 0200-9824-0201-0226: 599 stranica, 15.06.1993. – 18.08.1993.

d) 0200-5409-0200-5610: 203 stranice, 18.08.1993. – 13.10.1993.

e) 0201-0424-0201-0824: 400 stranica, 13.10.1993. – 24.05.1994.

Upisi u knjige Ratne bolnice su osobni podaci onih koji su došli ili su donešeni u Ratnu bolnicu zavedeni redoslijedom kako su primani. Neki zapisi su možda uneseni poslije samoga dolaska zbog prezauzetosti bolničkog osoblja. Svaki upis je drugi bolnički slučaj, tj. osoba koja je registrirana pod jedinstvenim rednim brojem.[4] Svaki bolnički slučaj (tj. svaki zapis u knjigama Ratne bolnice) sadrži slijedeće podatke:[5]

- jedinstveni redni broj
- datum dolaska u bolnicu
- prezime
- ime
- godina rođenja
- status (civil – vojnik)
- vojna jedinica
- mjesto incidenta
- vrijeme incidenta
- opis rane

[3] Jedan dio stranica u dokumentu b) (oko polovine), označen je ERN brojevima od manjeg ka većem a preostale stranice su označene brojevima od većeg ka manjem. Datumi u dokumentima se nedvojbeno preklapaju. To preklapanje kao i stranice koje nedostaju razmatrani su kasnije u ovom izvještaju.

[4] U bazi podataka Ratne bolnice pronađen je jedan duplikat pod serijskim brojem (2043) i on je uklonjen. Više je duplikata pronađeno na osnovu drigh kriterija, tj. na osnovu imena/inicijala, godine rođenja, datuma događaja i prilikom kontroliranja dodatnih faktora kao što su vrsta događaja. Ovi duplikati registrirani su u knjigama Ratne bolnice pod različitim serijskim brojevima i mogli bi predstavljati različite osobe, ali prema našim kretrijima, previše su slični da bi se smatrali različitim. Pogledati Odjeljak 3 za više informacija vezanih za duplikate.

[5] Osim gore navedenih rubrika, službenici koji su unosili podatke (izvorni govornici B/C/S-a također su unijeli spol, dob i nacionalnost).

- oznaku koja opisuje status pacijenata, kao što je P = primljen; K = poslan kući; OP = operacija; () – smrt (u knjizi se u stvari nalazi kružić umjesto broja).

Zbroj izvornih upisa daje cifru od 5.910 evidencija u svim knjigama a upisi počinju od 09. svibnja 1993. i završavaju 24. svibnja 1994.

3. PREČIŠĆAVANJE PODATAKA I FORMIRANJE BAZE PODATAKA MOSTARSKE RATNE BOLNICE

Baza podataka Ratne bolnice (dalje u tekstu: baza podataka WH-a) formirana je od strane Odjeljenja za demografiju Ureda Tužitelja na osnovu evidencije iz knjiga protokola Ratne bolnice. Baza podataka Ratne bolnice organizirana je točno onako kako su ti podaci registrirani u knjigama Ratne bolnice. Pošto su osnovne podatke unosili drugi, tj. istražni tim Ureda Tužitelja, (dalje u tekstu: InvT) mi, demografi, otpočeli smo svoj projekt tako što smo prekontrolirali cjelovitost i kvalitetu računalnih podataka. To je urađeno na taj način što smo proučili izvorne knjige koje su evidentirane u Odjeljenju za dokaze i usporedili evidencije u bazi podataka sa onima na papiru. Slijedi sažetak najznačajnijih zaključaka i poboljšanja:

- Formirana je nova stavka, *MyDate* /?moj datum/ koja sadrži informacije kao u DATUMU (varijabla InvT-a). Datumi incidenata u *MyDate* su bili provjereni, ispravljeni ako su bili netočni i prečišćeni. Oni datumi koji su pečatirani u knjigama Ratne bolnice preko dva dana uzeti su počevši od prvog pečatiranog dana.
- Unesen je jedan novi podatak (koji je preskočen u datoteci InvT-a) - (*MyKey* /?moje rješenje/ 5911 ili serijski broj 240/A).
- U izvornih knjigama Ratne bolnice, stranice pod brojem: ERN 0201-0719 do 0201-0823, neki serijski brojevi evidencija su netočni. Evidencije: 3441-3959 bi trebale biti označeni kao: 3491-4009. Stoga je 50 zapisa (3441-3490) dobilo već postojeće serijske brojeve, ali to nisu duplikati. U bazi podataka Odjeljenja za demografiju koja sadržava podatke Ratne bolnice, na raspolaganju su dvije vrste referentnih (ili serijskih) brojeva: jedna vrsta su brojevi kako su navedeni u izvornim knjigama Ratne bolnice, a druga vrsta su brojevi koji su matematički logični (od 3491-4009).

- Slična pogreška utvrđena je i na stranici pod ERN 0200-9888. Nakon zapisa (pod serijskim brojem) 183 u originalnim knjigama slijedi zapis pod brojem 194, pa su stoga zapisi od 184 do 193 preskočeni. Ovi su brojevi, međutim, nalaze u radnim tablicama istražiteljskog tima, što znači da je na ukupan broj unosa iz izvornih knjiga Ratne bolnice uvršteno još 10 zapisa, te je tako zbroj umjetno povećan. Iz baze podataka Odjeljenja za demografiju izbrisani su neodrživi zapisi.

- Zapisi (*MyKey*) od 5466 do 5482 (17 zapisa) pod Datumom imaju Nulu (tj. nema vrijednosti). Međutim, datum registracije (zamjena za datum incidenta) bio je na dostupan u knjigama Ratne bolnice (14.04.94.). Za ove evidencije *MyDate*/datum i *MyAge*/dob su kompletirani.

- Zapisi (*MyKey*) 2, 2103 i 5910 (stranica ERN: 0201-0823) nisu imali serijskog broja u radnim tablicama istražiteljskog tima. Moguće je da su te evidencije iz 1994. godine, pošto se u knjizi Ratne bolnice od listopada 1993. do svibnja 1994. oni spominju na zadnjoj stranici (slijedećoj koja dolazi poslije svibnja 1994.). Za ove zapise *MyDate*/datum i *MyAge*/dob kompletirane su tako što je uneseno 00.00.94.

- Utvrđeno je da je serijski broj zapisa 3425 bio je prazan. U knjigama Ratne bolnice u prostor ispod tog broja unesen je zapis 3424. Zapis 3425 je izbrisan iz baze podataka Odjeljenja za demografiju.

- Serijski broj zapisa 2043 (ERN: 01201-0427 /sic/, Aida DELALIĆ) je dupliciran na radnoj tablici istražiteljskog tima (serijski broj 2043 je unešen dva puta). Duplicirani zapis je izbrisan (zajedno sa drugim duplikatima) iz baze podataka Odjeljenja za demografiju.

- 49 zapisa je unešeno u radnu tablicu istražiteljskog tima pod pogrešnim datumima. Ti zapisi su ispravljeni na slijedeći način:

  - zapis pod serijskim brojem 728 – ispravka u rubrici za mjesec (01 ispravljeno u 07);

  - zapisi pod serijskim brojevima od 5706 do 5753 –ispravka u rubrici za mjesec (03 ispravljeno u 06).

- Duplikati su rješavani na dva načina - ja sam provjerila duplikate pod originalnim serijskim brojem a zatim duplicirane zapise za osobe koje su registrirane da su u bolnicu došle istoga dana ili su imale istu godinu rođenja, ime, ili je vrsta događaja bila ista, itd. Obratite pažnju na to da, ukoliko je ista osoba registrirana kao ranjena

nekoliko puta pod različitim datumima, ja nisam smatrala da su to duplikati jer su takvi slučajevi savršeno mogući.

a) Duplikati serijskih brojeva: ustanovljeno je da 231 zapis ima isti (numerički dio) serijskog broja. Od tih 231 zapisa, 3 zapisa imala su Nulu pod serijskim brojem, ali osobni podaci tih osoba bili su različiti, za 10 zapisa je navedeno da su preskočeni u bazi podataka i označeni su za brisanje, a 109 parova (218 zapisa) su imali iste serijske brojeve. Od tih 109 parova, ispostavilo se da je samo jedan par u stvari bio duplikat (serijski broj 2043). 50 parova su bili zapisi registrirani u knjigama Ratne bolnice pod ponovljenim serijskim brojevima, ali su sve registrirane osobe bile različite. Svi drugi parovi (58) sadržavali su također imena dviju različitih osoba, a svaka druga osoba imala je i jedno dodatno slove povezano sa njegovim/njenim serijskim brojem.

Jedan od dva zapisa pod brojem 2043 i svi preskočeni zapisi bili su uklonjeni. Svi ostali zapisi ostali su u bazi podataka.

b) Duplicirane osobe: Svi parovi zapisa registrirani da su se dogodili: istoga dana, s istom godinom rođenja, istim prvim slovom (*dedia*[6]) prezimena, izdvojeni su i ručno provjereni tako što su se uspoređivale sve raspoložive stavke podataka (puno ime, prezime, godina rođenja, spol, dob, nacionalnost, vrsta događaja, itd). Identificirana su 193 takva zapisa. Od ta 193 zapisa, samo je 15 bilo duplikata (15 parova, od kojih je jedan duplikat serijskog broja (2043)), iako su primijećene male razlike na primjer kod pisanja imena. Ostalo su bile različite osobe. Tih 15 dupliciranih zapisa su označeni pod varijablom *duplo* (šifra 2) i uklonjeni iz baze podataka.

- U bazi podataka ostalo je ukupno 5.870 jedinstvenih zapisa. Od tih 5.870 zapisa, 472 su smrti, a 4.925 nisu smrti (tj. to su uglavnom ranjene osobe, uključujući 3 nepovezana slučaja), a 474 zapisa su raspoloživi samo kao redni brojevi zapisa (tj. odnose se na nepotpune unose i unose sa stranica koje nedostaju, i nejasno je da li su te osobe žive ili su mrtve). Među onima koji nisu mrtvi, za jedan broj osoba uopće nema naznaka ranjavanja, ali većina tih osoba je najvjerojatnije bila ranjena. Ovi zapisi su se također koristili u analizi.

[6] Termin *dedia* se koristi da bi se označilo uklanjanje dijakritičkih znakova sa izvornih B/C/S imena i koji su se zamijenili latiničnim slovima (npr. š sa s, č sa c, etc.). Ovaj je postupak je ključan za uspješno uspoređivanje imena.

Gornji sažetak opisuje unos podataka i probleme s tim u svezi, kao i prečišćavanje podataka i sadržaja same baze podataka. Nedostatci i osnovni statistički podaci iz ove baze podataka razmatraju se u nastavku teksta.

4. PROCJENA NEDOSTATAKA ZAPISA RATNE BOLNICE I MINIMALNOG BROJA ŽRTAVA

U ovom Odjeljku pozornost je usmjerena na nedostatke zapisa koji su raspoloživi u knjigama protokola mostarske Ratne bolnice. U knjigama Ratne bolnice registrirano je ukupno **5.870** slučajeva (nakon prečišćavanja) koji se odnose na **(do) 4.925 ranjene osobe, 472 preminule osobe** (koje su također bile Ratne bolnice je daleko od prihvatljive. **Ograničeni obuhvat** knjiga (samo je uzorak svih poginulih i ranjenih osoba obuhvaćeni knjigama), **nepotpunost** ovog izvora (tj. nedostaje sveukupno nekoliko stranica, a također nedostaje i mnogo odgovora, djelomično ili u potpunosti, u mnogim stavkama podataka) kao i **drugi nedostaci raspoloživih podataka** (npr. pravopisne pogreške, pogreške u datumu rođenja, itd.) - sve su to razlozi za oprez kod pripremanja statističkih podataka vezanih za opsadu.

Zapisi koji su registrirani u knjigama Ratne bolnice uključuju pacijente koji su se liječili u mostarskoj Ratnoj bolnici za vrijeme sukoba u Mostaru od 1993. do 1994. godine. Prvi dan kada se otpočelo s evidentiranjem je 9. svibnja 1993. godine a zadnji dan je 24. svibnja 1994. godine. Evidencija slijedi kalendarski redoslijed datuma. Datumari (tj. cijeli datum u formatu dan/mjesec/godina) su dosljedno pečatirani u knjige Ratne bolnice u prostoru prvog zapisa evidentiranog određenog dana. (Gotovo) svaki dan je označen svojim pečatom i određeni datum može se pripisati (gotovo) svakom zapisu. Nekoliko datumara jasno pokriva dva zapisa umjesto jednoga. U takvim slučajevima oba zapisa se smatraju kao prva dva koja su se dogodila toga određenog dana. Zapisi su numerirani konsekutivno koristeći redne brojeve koji su (nakon pročišćavanja podataka) svi jedinstveni.

Izraz «liječen» podrazumijeva da je svaka osoba koja je došla u Bolnicu u tom periodu i koja je bila podvrgnuta bilo kakvoj vrsti liječenja mogla biti registrirana. Međutim, ne zna se pouzdano da li su u stvari svi pacijenti registrirane u knjigama. Moguće je da su osobe s lakšim ozljedama upućivane kućama, a da se pri tome uopće

nije unosila nikakva zabilješka o njihovom liječenju. I oni pacijenti koji su bili primljeni u bolnicu i oni koji nisu (tj. oni koji su poslani kućama) su registrirani. Uz pomoć markera i dostupnosti dijagnoza mogu se jasno razlučiti četiri osnovne kategorije pacijenata: **ranjene osobe** koje su povezane za sukobom, **poginule osobe** koje su povezane sa sukobom, slučajevi koji **nisu povezani** /sa sukobom/ (živi) i **neodređeni** slučajevi (i živi i mrtvi). Od ovoga mjesta na dalje ovi termini koriste se u čitavom izvještaju.

Ranjene i poginule osobe su očigledno povezane sa sukobom. Obratite pozornost da su poginule osobe primane u bolnicu zbog svojih povreda (iako za jedan broj osoba ova činjenica nije eksplicitno navedena). Poginule osobe se u ovom izvještaju razmatraju i kao ranjene osobe. Pacijenti koji nisu povezani /sa sukobom/ (samo ih je 3 od 5.870 slučajeva) završili su u Ratnoj bolnici iz razloga koji nisu povezani sa sukobom, kao što je na primjer porod, zbog nemogućnosti ili ograničenog pristupa drugim zdravstvenim ustanovama u istočnom Mostaru u to vrijeme. Neodređeni slučajevi su oni pacijenti (kako preživjeli tako i preminule osobe) o kojima su podaci rasuti, odnosno, ograničeni i oni se ne mogu izričito pripisati niti jednoj od drugih skupina. Razlog zbog kojega su te informacije za tako veliki broj zapisa nepotpune su okolnosti pod kojima je bolnica radila za vrijeme opsade. Te okolnosti su bile dramatični i veoma često bolničkom osoblju bilo je nemoguće kompletirati podatke u knjigama. Kako je to prikazano u Odjeljku 5 ovoga izvještaja, nema razloga vjerovati da se ti neodređeni slučajevi bitno razlikuju od većine svih drugih zapisa u knjigama koji su, a to je očigledno, povezani s ratom. Dakle, prilično je sigurno da se neodređeni slučajevi trebaju promatrati ili kao ranjene osobe (oni koji su živi, neoznačeni kao mrtvi) ili kao ranjene i poginule osobe (oni koji su označeni kao mrtvi). Neodređeni slučajevi su uključeni u statističke podatke vezane za opsadu koji su izneseni u ovom izvještaju.

Nedostaci podataka Ratne bolnice koji se odnose na preminulo i oni koji se odnose na ranjeno stanovništvo velikim su dijelom slični. Stoga je napravljena jedna procjena nedostataka za cijeli izvor (svi mogući povezani slučajevi, tj. ranjeni, mrtvi i neodređeni slučajevi, ali isključujući nepovezane slučajeve). Od ovog mjesta dalje u ovom Odjeljku svi statistički podaci odnose se na sve moguće povezane slučajeve registrirane u knjigama Ratne bolnice (ukoliko nije jasno naznačeno da se ne odnose).

Svi mogući povezani slučajevi obuhvaćaju ranjene osobe, smrti od posljedica ranjavanja ili povreda ili nečega drugog što je u svezi sa sukobom, te neodređene slučajeve. Obratite pozornost također i na to da je jedna ista osoba mogla biti ranjena nekoliko puta i da je na kraju poginula. Moj cilj je na prvom mjestu zabilježiti nedostatke evidencija Ratne bolnice a zatim identificirati broj **ranjenih pacijenata-slučajeva povezanih sa sukobom** (to je koncept koji je sličan pojmu osoba-dani koji se često koristi kod kratkoročnih ugovora za zapošljavanje), a to su u ovom slučaju konkretno civili. Ja ću to uraditi prikazivanjem **minimalnog broja** i iznošenjem **manje konzervativne realnije ocjene** ranjenih pacijenata – slučajeva.

4.1. Stranice koje nedostaju su najozbiljniji nedostatak knjiga Ratne bolnice (Tabela 1). Na stranicama koje nedostaju nalazi se ukupno 465 zapisa, tj. oko 8% od svih 5,867 evidencija Ratne bolnice. Osim toga, 9 zapisa je veoma nepotpuno, nedostaju imena i većina drugih detalja.

Tabela 1. Pregled stranica koje nedostaju

Vrsta izveštavanja	Broj	Postotak
Registrirano u knjigama Ratne bolnice sa imenima	5.393	91.9
Registrirano u knjigama Ratne bolnice bez imena	9	0.2
Registrirano na stranicama koje nedostaju	465	7.9
Ukupno	5.867	100.0

Tabela 2. Vrijeme na koje se odnose stranice koje nedostaju

Mjesec-godina	Broj
svibanj 1993.	181
lipanj 1993.	274
kolovoz 1993.	10
Ukupno	465

Napomena: *3 podatka s imenima su isključena kao nevezana sa slučajem*

To da neke stranice nedostaju je očigledna činjenica. To se jasno vidi po prekidima u rednim brojevima i datumarima koji nedostaju. Nema razloga vjerovati da su stranice koje nedostaju namjerno ubačene kao nedostajuće. Za to prvenstveno treba kriviti kaos koji je vladao za vrijeme opsade i intenzitet same opsade. Gotovo sve te stranice odnose se na prva dva mjeseca na početku sukoba u istočnom Mostaru, tj. svibanj i lipanj 1993. (vidjeti Tabelu 2). Kao što je to prikazano u statističkim podacima o vremenu, što je konkretnije obrađeno dalje u ovom izvještaju, ta prva dva mjeseca pripadaju najintenzivnijoj epizodi sukoba, a istovremeno, te informacije koje nedostaju su i najznačajnije za ovu fazu.

Problem u svezi stranica koje nedostaju je cjelovitost registriranja imena (i drugih osobnih podataka). Tabela 1 pokazuje da je oko 5.393 zapisa (92%) registrirano s imenima. Od tih zapisa s imenima, jedan mali dio ima prilično nepotpuna imena (171; raspoloživo je samo ime ili prezime, ili inicijali, ili je rukopis nečitljiv). Velika većina zapisa bez imena su zapisi sa stranica koje nedostaju (465; 7,9%). Samo 9 dodatnih zapisa (0,2%) nemaju uključena imena, što podrazumijeva da je njihova korisnost veoma ograničena.

Kao posljedica toga što nedostaju stranice, u 465 zapisa nisu dostupna imena i drugi osobni podaci, te se oni trebaju isključiti iz statističkih podataka vezanih za opsadu, usprkos činjenici da su tih 465 osoba (gotovo sigurno) bile žrtve opsade i zadobile su ozljede a neke od njih su možda i umrle.

4.2. Međutim, datumi dolaska u bolnicu su dostupni za sve pacijente koji su registrirani u knjigama Ratne bolnice od 9. svibnja 1993. do 24. svibnja 1994. godine također i za ovih 465 pacijenata koji su registrirani na stranicama koje nedostaju.

Tabela 3. Pregled izvještaja za određene periode sa stranica koje nedostaju (samo 1993.)

Dan	Svibanj	Lipanj	Srpanj	Kolovoz	Rujan	Listopad	Studeni	Prosinac	Ukupno
03-04	0	24	0	0	0	0	0	0	24
05-06	0	12	0	0	0	0	0	0	12
12-13	0	12	0	0	0	0	0	0	12
16-19	0	82	0	0	0	0	0	0	82
20-22	0	72	0	0	0	0	0	0	72
24-25	12	0	0	0	0	0	0	0	12
28-29	60	0	0	0	0	0	0	0	60
Ukupno	72	202	0	0	0	0	0	0	274

Nažalost, uz ovih 274 zapisa od ukupno 465 ne može se pripisati neki određeni dan zbog toga što nedostaju datumari u knjigama Ratne bolnice. Od 274 pacijenta čiji su podaci navedeni na stranicama koje nedostaju od svibnja do lipnja 1993. godine, dani su dostupni tako što pokrivaju periode od dva pa čak i tri dana, dok se mjesec su mjesec i godina točno poznati (Tabela 3).

Iako se ovih 465 zapisa ne može uvrstiti u statističke podatke koji se odnose na opsadu, oni se mogu analizirati u vremenskim strukturama, posebno po mjesecu. Usprkos tomu, svih 465 zapisa su isključeni iz svih analiza a također i iz analize vremena.

4.3 Jedna od najvažnijih stavki u evidencijama Ratne bolnice je vrsta ranjavanja. Izvorna stavka «vrsta ranjavanja» i njena registrirana verzija prikazane su na Tabeli 4 niže u tekstu.

Tabela 4. Pregled dijagnoza (vrste ranjavanja) u knjigama Ratne bolnice

Vrsta ranjavanja Izvorno	Vrste ranjavanja Dekodirano	Broj	Postotak
V.E.	granatiranje	2.088	38.72
V.T.	vatreno oružje	298	5.53
V.S.	vatreno oružje	159	2.95
Vulnus …	granatiranje ili vatreno oružje	3	0.06
Pretučeni	pretučeni	1	0.02
Rođenja	*nepovezano*	*2*	-
Umjetni udovi	*nepovezano*	*1*	-
Nepoznato	nepoznato	2.844	52.74
Imena/stranice koje nedostaju	*imena/stranice koje nedostaju*	*474*	-
Ukupno svi	svi	5.870	-
Ukupno valjani	svi osim nepovezanih i imena/stranica koje nedostaju	5.393	100.00

Napomena:
V.T. - *Transclopetarium*
V.S. - *Vulnus Sclopetarium*
V.E. - *Vulnus Explosiva*

U knjigama Ratne bolnice ukupno je registrirano 5.870 zapisa. Od 5.870 slučajeva, 2.549 (47.3%, Tabele 4 i 5) imaju poznatu dijagnozu vezano za opsadu u kojoj su navedeni razlozi hospitalizacije (granatiranje, vatreno oružje i prebijanje). Od 5.870 slučajeva, 2.844 (52.7%) slučaja nemaju poznatu dijagnozu. Ovi zapisi pripadaju kategoriji neodređeni ili neoznačeni kao ranjenici. Kako je to gore navedeno, nema razloga da se vjeruje da se neodređeni slučajevi bitno razlikuju od slučajeva ranjenih

osoba (ili ranjenih i poginulih osoba). Dakle, većina evidencija iz knjiga Ratne bolnice odnosi se na ranjene osobe, osim evidencija za koje se izričito kaže da nisu povezane. Identificirana su tri takva zapisa (dvije žene su se porodile i jedan muškarac je primljen u bolnicu da mu se napravi umjetni ekstremitet). Ta tri zapisa i zapisi imena/ stranica koje nedostaju (474) su isključeni iz svake daljnje analize. Preostalih 5.393 zapisa su prostudirani da bi se napravile ocjene ranjenih osoba – slučajeva vezanih za opsadu.

Općenito, svi registrirani /slučajevi/ za koje postoji konkretna dijagnoza da su nastali kao posljedica djelovanja vatrenog oružja ili granatiranja, kao i jedan slučaj premlaćivanja od strane ustaše, definirani su kao označeni kao ranjenici. Svi slučajevi za koje ne postoji dijagnoza razmatrani su kao neoznačeni kao ranjenici (Tabela 5).

Tabela 5. Slučajevi tretirani u Ratnoj bolnici prema naznaci ranjavanja

Naznake ranjavanja	Broj	Postotak
Označni kao ranjeni	2.549	47.3
Neoznačeni kao ranjeni	2.844	52.7
Ukupno	5.393	100.0

Tabela 5 daje sažetak distribucije evidencija Ratne bolnice prema dostupnosti dijagnoze. Od ukupno 5.393 valjana bolnička slučaja, 2.549 (47.3%) pacijenta označeni su kao ranjenici, tj. njihova dijagnoza je bila dostupna i bila je vezana za opsadu. Ostala 2.844 (52,7%) slučaja bili su neoznačeni kao ranjenici, što znači da u knjigama Ratne bolnice dijagnoza nije spomenuta.

Prema podacima iz Tabele 5 samo se 2.549 osoba (u strogom pristupu) može smatrati da su bili ranjeni u opsadi istočnog Mostara. Ovaj broj je minimalan i nema velike veze sa stvarnom situacijom za vrijeme opsade.

4.4. Tabela 6 sadrži pregled uzroka ranjavanja. Nekih 2.549 (47.3%) zapisa registrirani su kao ranjenici sa konkretnom dostupnom dijagnozom. Većina tih slučajeva su slučajevi ranjavanja prilikom granatiranja – 2.088 (38.7%). 457 slučajeva (8.5%) su posljedice djelovanja vatrenog oružja. Samo su tri slučaja povezana ili sa

granatiranjem ili sa vatrenim oružjem /sic, kako stoji u izvorniku/ i 1 je slučaj premlaćivanja.

Tabela 6. Distribucija vrste ranjavanja u knjigama Ratne bolnice

Način ranjavanja	Broj	Postotak
Granatiranje	2.088	38.7
Vatreno oružje	457	8.5
Granatiranje ili vatreno oružje	3	0.1
Pretučeni	1	0.0
Nepoznato	2.844	52.7
Ukupno	5.393	100.0

4.5 Razlikovanje civila i vojnog osoblja je ključno kod prezentiranja procjena žrtava sukoba. Dvije izvorne stavke u knjigama Ratne bolnice omogućavaju proučavanje te dvije skupine pacijenata a to su - status i vojna jedinica. Uz pomoć ove dvije stavke formirana je nova varijabla. Svi zapisi koji raspolažu podatkom o vojnoj jedinici su dosljedno kodirani kao vojni status, bez obzira na vrijednost pod stavkom – status. Svi preostali zapisi registrirani kao C (civil) ili V (vojnik) zavedeni su kao civilni i vojni status. Sve vrijednosti koje nedostaju (slučajevi za koje nema naznaka i nema informacija) su kodirane pod – nepoznato. Rezultati tog kodiranja rezimirani su u Tabeli 7.

Tabela 7. Status pacijenata prema internoj definiciji u knjigama Ratne bolnice

Vojnici vs. civili	Broj	Postotak
Civili	1.215	22.5
Zatočenici	49	0.9
Vojnici	1.341	24.9
Nepoznato	2.788	51.7
Ukupno	5.393	100.0

Ukupno 1.215 slučajeva (22.5%) označeni su kao civili a 1.341 slučaj (24.9%) označeni su kao vojnici. Međutim, većina svih slučajeva (2.788 ili 51%) imaju nepoznat status. Jedna mala skupina od 49 slučajeva su zatočenici. Od ukupno 49 slučajeva, točno 31 zatočenik je identificiran kao Hrvat, 5 kao Bošnjaci i 13 je nepoznato. Nejasno je da li su oni bili civili ili vojnici. Nije moguće utvrditi njihov status iz raspoloživih informacija. Mi ih vodimo kao posebnu skupinu.

4.6 Tabela 8 niže u tekstu prikazuje koliko je slučajeva, konkretno registriranih kao civili, zatočenici ili vojnici, istovremeno označeno i kao ranjenici. Drugim riječima, Tabela prikazuje za koliko slučajeva, čiji je status poznat, također postoje podaci o uzroku hospitalizacije koji je povezan za sukobom.

Tabela 8. Status kako je interno definiran i naznake ranjavanja u knjigama Ratne bolnice

Interno definirani status

Vojnici vs. civili	Označeni kao ranjeni	Neoznačeni kao ranjeni	Ukupno	Postotak
Civili (broj)	831	384	1.215	22.5
Civili (postotak)	68.4	31.6	100.0	-
Zatočenici (broj)	29	20	49	0.9
Zatočenici (postotak)	59.2	40.8	100.0	-
Vojnici (broj)	952	389	1.341	24.9
Vojnici (postotak)	71.0	29.0	100.0	-
Nepoznato (broj)	737	2.051	2.788	51.7
Nepoznato (postotak)	26.4	73.6	100.0	-
Ukupno (broj)	2.549	2.844	5.393	100.0
Ukupno (postotak)	47.3	52.7	100.0	-

Za točno 831 civila (68.4%), 29 zatočenika (59.2%) i 952 vojnika (71%) raspoloživi su podaci o uzroku hospitalizacije. Za drugih 737 slučajeva (26.4%) poznato je da su bili ranjeni, međutim njihov status je nepoznat. Ukupno 1.812 slučajeva od 5.393 zapisa (33.6%) su valjani po obje stavke - status i označeni kao ranjenici. Ovaj broj (1.812) može se promatrati kao minimalni broj civila, zatočenika i vojnika koji su ranjeni tijekom opsade istočnog Mostara u periodu od 09. svibnja 1993. do 24. svibnja 1994. Taj minimalni broj ranjenih civila (pacijent – slučajeva) je 831 (ili 860 zajedno sa zatočenicima), a za vojnike to je 952 (pacijenata – slučaja). Za sve ove slučajeve postoje podaci o vremenu, mjestu i uzroku ranjavanja i svi su oni vezani za opsadu.

Minimalni brojevi su jako podcijenjeni. To je prvenstveno zbog nepotpune evidencije ranjenih osoba koja je bila na raspolaganju za Mostar (tj. knjige Ratne bolnice u kojima mnoge stranice nedostaju i česti su slučajevi da nedostaju vrijednosti pod raspoloživim stavkama s podacima) a drugi razlog je taj što su evidencije vođene izvan Ratne bolnice - u ambulantama hitne pomoći ili stacionarnim zdravstvenih ustanova u Mostaru.

4.7 Da bi se potvrdilo registriranje vojnog statusa, izvršeno je uspoređivanje popisa poginulih vojnika iz vanjskih izvora - od ABiH-a (i HVO-a) - s knjigama Ratne bolnice. Na taj način su se i neki od slučajeva iz Ratne bolnice čiji je status bio nepoznat mogli ponovno kodirati uz pomoć definicije statusa iz vanjskih izvora. Ovaj korak bilo je moguće napraviti zbog dostupnosti cjelovitih popisa poginulih vojnika ABiH-a i HVO-a (1992. – 1995.) koje je Ministarstvo obrane Bosne i Hercegovine dostavilo Odjeljenju za demografiju 2001. i 2002. godine. Ovi popisi pokrivaju cijelu zemlju i čitav period trajanja rata.

Pretpostavka koja je u osnovi međusobnog povezivanja ovih popisa je da su mnogi vojnici koji su poginuli u sukobima u Herceg-Bosni također bili ranjeni tijekom opsade Mostara i da su bili na liječenju u mostarskoj Ratnoj bolnici. Stoga se zapisi o tim vojnicima mogu povezati s odgovarajućom evidencijom o njima u knjigama Ratne bolnice. Nakon što se to postiglo, mogli su se označiti novi slučajevi vojnika u zapisima Ratne bolnice a da pri tom status svih preostalih slučajeva ostane nepromijenjen. Na taj način se definicija statusa, koja se do sada isključivo zasnivala na internim izvještajima Ratne bolnice, mogla proširiti korištenjem informacija iz vanjskih izvora. Osim toga, poginuli vojnici koji su identificirani u evidenciji Ratne bolnice kao ranjene osobe mogu se također smatrati novim poginulim osobama. Dakle, svi poginuli vojnici koji u knjigama Ratne bolnice još nisu registrirani kao poginuli mogu biti označeni kao dodatni smrtni slučajevi.

Tabela 9 niže u tekstu daje pregled evidencija Ratne bolnice povezanih sa evidencijama o poginulim vojnicima dobivenim od bosanske vojske (ABiH) kao i od HVO-a. Ukupno 218 zapisa bilo je uspoređeno. Sve podudarnosti su provjerene i slagale su se u imenu, prezimenu, godini rođenja, datumu smrti i datumu ranjavanja. Tolerirale su se male razlike u pisanju, nikakve razlike u godini rođenja i samo konzistentne razlike između datuma smrti i datuma ranjavanja.

Tabela 9. Pregled podataka Ratne bolnice koji se podudaraju s popisima poginulih vojnika

Izvorni status	Nacionalnost			Ukupno
	Muslimani	Hrvati	Nepoznato	
Civili	11	0	4	15
Zatočenici	0	9	2	11
Vojnici	81	0	19	100
Nepoznato	80	0	12	92
Ukupno vojnika koji se podudaraju	172	9	37	218

Za točno 100 zapisa, prethodno kodiranih kao vojnici, potvrđeno je da jesu vojnici (uglavnom Bošnjaci). 11 zapisa zatočenika Ratne bolnice promijenjeno je u vojnike (većina njih su Hrvati), a 15 zapisa civila Ratne bolnice također je promijenjeno u vojnike (većina su Bošnjaci). Osim toga, došlo se do saznanja da je u 92 zapisa koji su prethodno kodirani pod nepoznatim statusom (ili nedostupnim) status bio vojni. Većina ovih zapisa se opet odnosila na Bošnjake. Tabela 10 niže u tekstu daje sažetak novih statističkih podataka o pacijentima Ratne bolnice koji su dobiveni korištenjem definicije statusa iz vanjskih izvora.

Tabela 10. Status definiran prema vanjskim izvorima i naznaka ranjavanja prema knjigama Ratne bolnice

Status definiran prema vanjskim izvorima

Vojnici vs. civili	Označeni kao ranjeni	Neoznačeni kao ranjeni	Ukupno	Postotak
Civili (broj)	819	381	1.200	22.3
Civili (postotak)	68.3	31.8	100.0	-
Zatočenici (broj)	23	15	38	0.7
Zatočenici (postotak)	60.5	39.5	100.0	-
Vojnici (broj)	1.006	453	1.459	27.1
Vojnici (postotak)	69.0	31.0	100.0	-
Nepoznato (broj)	701	1.995	2.696	50.0
Nepoznato (postotak)	26.0	74.0	100.0	-
Ukupno (broj)	2.549	2.844	5.393	100.0
Ukupno (postotak)	47.3	52.7	100.0	-

Prema definiciji statusa iz vanjskih izvora, bilo je 819 civila (68.3%), 23 zatočenika (60.5%) i 1.006 vojnika (69%) za koja su istovremeno bili dostupni podaci i o statusu i vrsti ranjavanja. Za ostale 701 osobe poznato je da su bile ranjene, ali je njihov status nepoznat.

Sveukupni minimalni broj ranjenih civila, zatočenika i vojnika koji je dobiven prema definicijama statusa iz vanjskih izvora iznosi 1.848 osoba (nasuprot 1.812 osoba na osnovu interne definicije). Postignuto poboljšanje uglavnom se odnosi na broj vojnika u evidencijama Ratne bolnice.

Generalni zaključak nakon primjene definicija statusa iz vanjskih izvora je taj da je kodiranje točnije, iako je postignuto poboljšanje minimalno. Sada je nešto više zapisa kodirano kao vojnici, manje kao civili i zatočenici, što je u skladu s konzervativnim pristupom.

4.8 Još su dvije tabele uvrštene niže u tekstu da bi se ilustrirali nedostaci još dvije stavke: poslani kući i nacionalnost (Tabele 11. i 12.). Ove dvije tabele ponovno tretiraju problem nepotpunosti i njegov utjecaj na kvalitetu statističkih podataka koji se mogu dobiti na osnovu podataka iz Ratne bolnice. Obratite pozornost da nacionalnost nije bila izvorno registrirana u knjigama Ratne bolnice. Ta stavka je formirana tijekom upisa podataka na osnovu proučavanja imena. Izvorni govornici B/C/S-a /bosanski/hrvatski/srpski jezik/ odlučivali su o nacionalnosti na osnovu njihovog znanja o tradiciji davanja imena u Bosni /sic/. Uzmite također u obzir i činjenicu da je rukopis veoma nejasan te da se često ne može sa sigurnošću tvrditi što piše . Iz tih razloga nacionalnost nije sto posto pouzdana.

Tabela 11. Pregled statusa prijema prema podacima u knjigama Ratne bolnice

Primljeni vs. poslani kući	Broj	Postotak
Označeni kao poslani kući	1.519	28.1
Označeni kao primljeni	1.375	25.5
Neoznačeni	2.502	46.4
Ukupno	5.393	100.0

Tabela 12. Pregled nacionalnosti pojedinaca prema podacima u knjigama Ratne bolnice

Nacionalnost	Broj	Postotak
Muslimani	4.160	77.1
Hrvati	97	1.8
Nepoznato	1.136	21.1
Ukupno	5.393	100.0

4.9 Sve u svemu, čini se da su evidencije Ratne bolnice veoma nedostatne. Veliki problem predstavlja nepotpunost, što znači da su minimalni brojevi dobiveni iz baze podataka Ratne bolnice veoma niski i da su osnovne demografske distribucije žrtava veoma oskudne. Sve ovo sigurno nije usporedivo sa stvarnim stanjem opsade. Zbog toga je, u odjeljcima koji slijede, načinjen pokušaj da se pripreme potpunije procjene žrtava (ovdje = ranjene osobe-slučajevi). Nove procjene su i dalje isključivo zasnovane na evidencijama iz Ratne bolnice.

5. Starosna, spolna i vremenska struktura pacijenata koji su označeni i neoznačeni kao ranjenici

Rizik od ranjavanja ili pogibije za vrijeme opsade istočnog Mostara može se promatrati vezano za nekoliko faktora. Najznačajniji faktori koji utječu na rizik uključuju slijedeće:

- muslimanska nacionalnost ili neka druga koja nije hrvatska (tj. pripadnost onoj skupini koja je izložena riziku od nasilja od bolje naoružane ili brojnije sile);
- fizička prisutnost na području istočnog Mostara u periodu opsade;
- izloženost intenzivnim i čestim incidentima;
- aktivnosti vezane za opsadu, npr. angažiranost u borbi, nasuprot aktivnostima vezanim za održavanje života (tj. borac ili civil);
- općenito, ponašanje koje podrazumijeva rizik i koje se može uskladiti osnovnim demografskim karakteristikama neke osobe kao što su dob i spol; dob i spol kao determinatori općenito ljudskog ponašanja.

Trebala bi se napraviti jedna svrsishodna analiza procesa ranjavanja koristeći se evidencijama o odgovarajućim ranjenim osobama (iz istočnog Mostara u periodu

opsade) prema dobi, spolu, nacionalnosti i mjestu, vremenu i uzroku ranjavanja. Ona bi također trebala sadržavati vojni status tih osoba (civili/vojnici). Podaci iz knjiga Ratne bolnice donekle olakšavaju proces definiranja žrtava ranjavanja po pitanju njihove stvarne prisutnosti u istočnom Mostaru u relevantnom vremenskom periodu kao i po pitanju njihovog spola, dobi pa čak i nacionalnosti. Mnogo je teže definirati ih po pitanju dostupnosti dijagnoza (označeni nasuprot neoznačeni kao ranjenici) i vojnog statusa.

U Odjeljku 5 ja se bavim razmatranjem nedostataka dostupnosti dijagnoza i vojnog statusa. Najveći problem u oba ta slučaja je nepotpunost registriranja, tj. veoma veliki broj zapisa u kojima nedostaju vrijednosti po svakoj (ili samo jednoj) od te dvije stavke. Vrijednosti koje nedostaju su najvjerojatnije rezultat podbačaja u prijavljivanju ranjavanja od strane zdravstvenih institucija odgovornih za vođenje ažurnih i sređenih bolničkih evidencija. Istovremeno, mnogi drugi zapisi iz knjiga Ratne bolnice su imali ove dvije stavke (kao i neke druge) te su stoga mogli poslužiti kao osnovica za procjenu potpunijih statističkih podataka o ranjenim osobama vezano za opsadu iz istočnog Mostara.

Općenito govoreći, ako su dvije skupine osoba (tj. oni koji su označeni kao ranjenici i oni koji nisu označeni kao ranjenici) a koji su se fizički nalazili u istočnom Mostaru za vrijeme opsade i koji su bili izloženi istom riziku da budu ranjeni, imale osnovne demografske distribucije (kao što su spol i dob) stalno slične, nema razloga pretpostaviti da su ove skupine došle u Ratnu bolnicu zbog potpuno različitih zdravstvenih problema.

Stoga ja u ovom odjeljku statistički provjeravam da li je distribucija prema spolnoj i starosnoj strukturi pacijenata koji su označeni i neoznačeni kao ranjeni slična. To radim posebno za civile a posebno za vojnike. Moje očekivanje je da se neće ustanoviti značajne razlike između onih koji su označeni i onih koji su neoznačeni kao ranjenici. Ukoliko je to tako, onda se ove dvije skupine mogu promatrati kao jako slične i bilo bi moguće usklađivanje minimalnih brojeva koji su izneseni u Odjeljku 4 da bi se dobili statistički podaci koji opisuju stvarni postupak ranjavanja pod mnogo realnijim (iako ipak nižeg nivoa) uvjetima.

Također istražujem i vrijeme opsade. I ponovno bih htjela vidjeti slične vremenske strukture za označene i neoznačene kao ranjenike (ponovno je to urađeno posebno za civile a posebno za vojnike). Međutim, očekivanja mogu biti previše optimistična jer sam već primijetila znatan podbačaj u prijavljivanju ranjavanja u određenim periodima za vrijeme opsade (npr. svibanj – lipanj 1993.). Sistematska struktura podbačaja u prijavljivanju jedne skupine podrazumijeva da vrijeme ove skupine i druge skupine ne može biti isto.

U ovom odjeljku koristim sve raspoložive zapise Ratne bolnice, osim onih zapisa koji su prethodno bili isključeni sa stranica koje nedostaju ili onih sa imenima koja nedostaju (474). Sveukupno, nakon isključivanja 474 zapisa sa stranica/imena koja nedostaju, ostalo je točno 5.393 zapisa. Proučavane su tri glavne stavke: spol, dob i vrijeme[7], svaka od njih posebno za civile, vojnike i one čiji je status bio nepoznat. Općenito govoreći, uspoređivane su dvije glavne podgrupe stanovništva /*sub-populations*/: označeni kao ranjenici nasuprot neoznačeni kao ranjenici, u svrhe istraživanja da li su ili ne oni koji se neoznačeni kao ranjenici mogu ipak mogu smatrati kao predstavnici cjelokupne populacije ranjenih osoba u vezi opsade istočnog Mostara.

Osim deskriptivne analize u ovom Odjeljku, ja sam u Aneksu također statistički testirala značaj razlika distribuciji po starosti, spolu i vremenu za one koji su označeni i neoznačeni kao ranjenici (odvojeno za civile i vojnike; nema testa sa sve statusne kategorije zajedno). Urađen je KOLMOGOROV-SMIRNOVLJEV test (po jednom uzorku) ocjene prilagodbe /*goodness-of-fit*/ da bi se ispitalo jesu li te razlike statistički gledano značajne. Općenito govoreći, rezultati testa potvrđuju (što je i prikazano u ovom Odjeljku) da ove dvije skupine nisu različite i da se može smatrati da predstavljaju uobičajenu populaciju ranjenih osoba.

Na osnovu rezultata iz ovog Odjeljka i onih iz KOLMOGOROV-SMIRNOVLJEVOG testa u Odjeljku 6 ja utvrđujem opseg populacije koja je bila pogođena opsadom istočnog Mostara. Ove nove ocjene trebale bi se smatrati potpunijim i bolje utemeljenim po pitanju broja žrtava, pa ipak ove nove ocjene još uvijek pripadaju nižim vrijednostima pravog broja žrtava koji je nepoznat.

[7] U stvari moglo bi se proučiti i mjesto događaja, ali je općenito poznato da je to bilo u istočnom Mostaru za sve registrirane zapise.

5.1 Spolna struktura onih koji su označeni kao ranjenici i onih koji su neoznačeni kao ranjenici uvelike je slična (Tabela 13 i Slika 1), usprkos činjenici da je među osobama koje su liječene u Ratnoj bolnici bilo i civila i vojnika koji obično imaju istaknute starosne profile. Ova sličnost može se uzeti kao prva naznaka da osobe koje nisu označene kao ranjenici pripadaju populaciji koja se liječila u Ratnoj bolnici iz istih razloga kao i osobe koje su označene kao ranjenici.

Tabela 13. Spolna struktura među onima koji su označeni kao ranjenici i koji nisu označeni kao ranjenici

Spol	Oznaka ranjavanja		Ukupno
	Ne	Da	
Muškarci	2.093	1.945	4.038
Žene	630	504	1.134
Nepoznato	121	100	221
Ukupno	2.844	2.549	5.393

Spol	Oznaka ranjavanja		Ukupno
	Ne	Da	
Muškarci	73.6	76.3	74.9
Žene	22.2	19.8	21.0
Nepoznato	4.3	3.9	4.1
Ukupno	100	100	100

Slika1. Spolna struktura među onima koji su označeni kao ranjenici i koji nisu označeni kao ranjenici

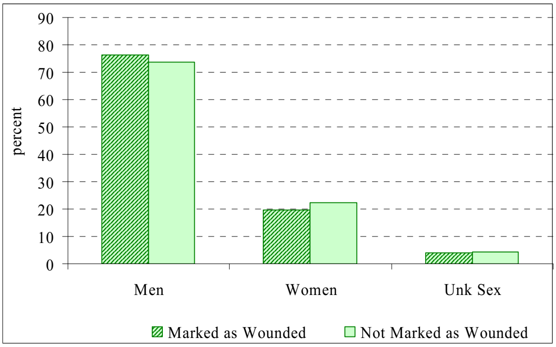

percent = postotak
Men = muškarci
Women = žene
Unk Sex = spol nepoznat

Marked as Wounded = označeni kao ranjenici
Not Marked as Wounded = neoznačeni kao ranjenici

Ja sam također usporedila spol civila, vojnika i onih čiji je status nepoznat prema distribuciji na one koji su označeni kao ranjenici. Dalje u tekstu prikazana su tri seta

dobivenih grafikona (Slike 2a, 2b i 2c; tabele s podacima koji se odnose na ove dijagrame i rezultati KOLMOGOROV-SMIRNOVLJEVOG testa s tim u vezi dostupni su u Aneksu). Grafikoni ukazuju na to da spolne strukture nisu iste za civile u usporedbi s vojnicima ili sa onima čiji je status nepoznat.[8] Istovremeno, distribucija prema spolu onih koji su označeni kao ranjenici i onih koji su neoznačeni kao ranjenici veoma je slična unutar svake kategorije statusa.

Slika 2. Spolna distribucija i postojanje dijagnoza

a) Civili

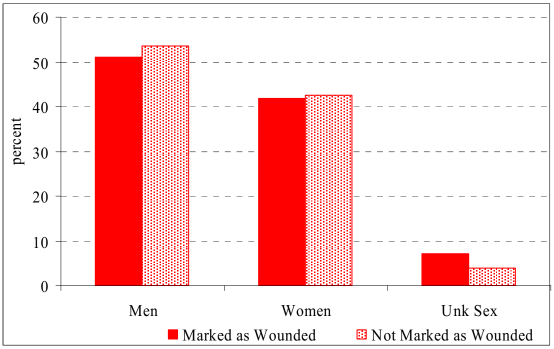

percent = postotak
Men = muškarci
Women = žene
Unk Sex = spol nepoznat
Marked as Wounded = označeni kao ranjenici
Not Marked as Wounded = neoznačeni kao ranjenici

b) Vojnici

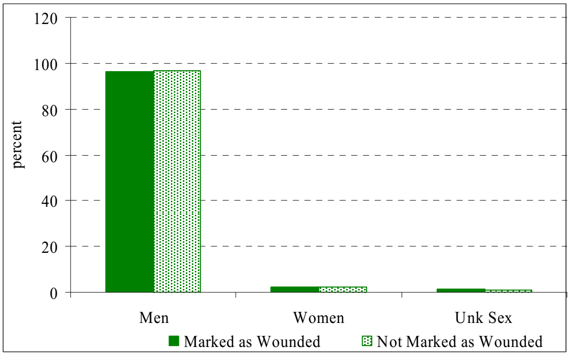

percent = postotak
Men = muškarci
Women = žene
Unk Sex = spol nepoznat
Marked as Wounded = označeni kao ranjenici
Not Marked as Wounded = neoznačeni kao ranjenici

---

[8] Osobe čiji je status nepoznat očigledno su komnacija i civila i vojnika (Slika 2c).

c) Status nepoznat

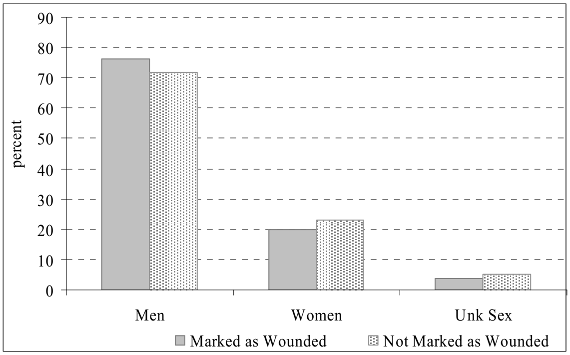

percent = postotak
Men = muškarci
Women = žene
Unk Sex = spol nepoznat

Marked as Wounded = označeni kao ranjenici
Not Marked as Wounded = neoznačeni kao ranjenici

Među civilima ima oko 50% muškaraca i oko 40% žena (Slika 2a), dok su među vojnicima gotovo svi muškarci (Slika 2b). Nedvojbeno je da je distribucija prema spolu onih osoba čiji je status nepoznat ista kao i kumulativna distribucija kako civila tako i vojnika (Slika 2c). Distribucija prema spolu onih osoba koje su označene ili su neoznačene kao ranjenici gotovo je identična unutar svake kategorije statusa.

KOLMOGOROV-SMIRNOVLJEV test potvrđuje da su uočene razlike u distribuciji prema spolu između onih koji su označeni kao ranjenici i onih koji su neoznačeni kao ranjenici statistički beznačajne. Ovi rezultati vrijede kako za civile tako i za vojnike. Stoga se može smatrati da ove dvije skupine (označeni i neoznačeni kao ranjenici) predstavljaju istu populaciju ranjenih osoba vezano za opsadu istočnog Mostara.

5.2 Na osnovu letimičnog pregleda, dobna struktura onih koji su označeni kao ranjenici i onih koji su neoznačeni kao ranjenici je u velikoj mjeri slična (Tabela 14 i Slika 2). To nadalje potvrđuje da osobe koje su neoznačene kao ranjenici ne predstavljaju izdvojenu populaciju koja se liječila u Ratnoj bolnici iz razloga različitih od razloga populacije označene kao ranjenici.

Slika 3. Dobna struktura među onima koji su označeni kao ranjeni i koji nisu označeni kao ranjenici

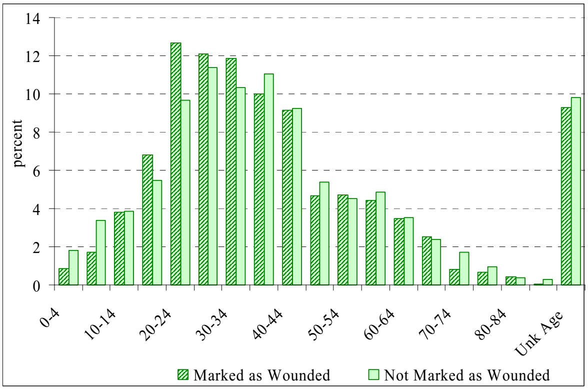

percent = postotak
Marked as Wounded = označeni kao ranjenici
Not Marked as Wounded = neoznačeni kao ranjenici

Tabela 14. Dobna struktura osoba označenih i neoznačenih kao ranjenici

Dob	Oznaka ranjavanja		Ukupno
	Ne	Da	
0-4	52	22	74
5-9	96	44	140
10-14	110	96	206
15-19	156	172	328
20-24	276	323	599
25-29	323	308	631
30-34	292	302	594
35-39	314	254	568
40-44	263	233	496
45-49	153	119	272
50-54	129	121	250
55-59	138	113	251
60-64	101	89	190
65+	162	115	277
Nepoznato	279	238	517
Ukupno	2.844	2.549	5.393

Dob	Oznaka ranjavanja		Ukupno
	Ne	Da	
0-4	1.83	0.86	1.37
5-9	3.38	1.73	2.60
10-14	3.87	3.77	3.82
15-19	5.49	6.75	6.08
20-24	9.70	12.67	11.11
25-29	11.36	12.08	11.70
30-34	10.27	11.85	11.01
35-39	11.04	9.96	10.53
40-44	9.25	9.14	9.20
45-49	5.38	4.67	5.04
50-54	4.54	4.75	4.64
55-59	4.85	4.43	4.65
60-64	3.55	3.49	3.52
65+	5.70	4.51	5.14
Nepoznato	9.81	9.34	9.59
Ukupno	100.00	100.00	100.00

Rezultati usporedbe dobnog obrasca civila, vojnika i onih neutvrđenog statusa sa distribucijom onih koji su označeni kao ranjeni prikazani su u nastavku (Slika 4a, 4b i

4c; tabele s podacima i rezultatima Kolmogorov-Smirnovljeva testa koji se odnose na ove grafikone nalaze se u Aneksu). Dobni obrasci civila ne odgovaraju onima koji se odnose na vojnike ili na one s neutvrđenim statusom. Međutim, dobna distribucija onih koji jesu, odnosno nisu označeni kao ranjeni, veoma je slična unutar svake od statusnih kategorija.

Slika 4. Dobna distribucija i dostupnost dijagnoza

a) Civili

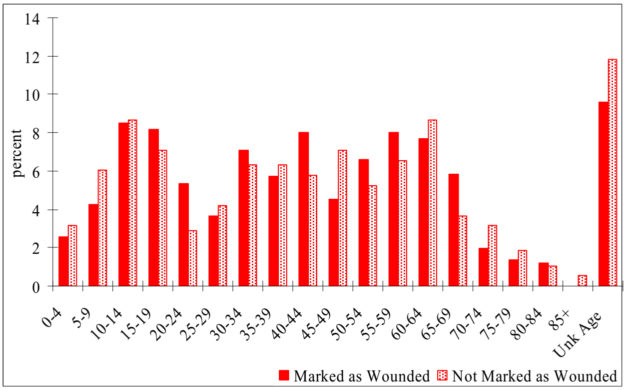

percent = postotak . Marked as Wounded = označeni kao ranjenici

Not Marked as Wounded = neoznačeni kao ranjenici

b) Vojnici

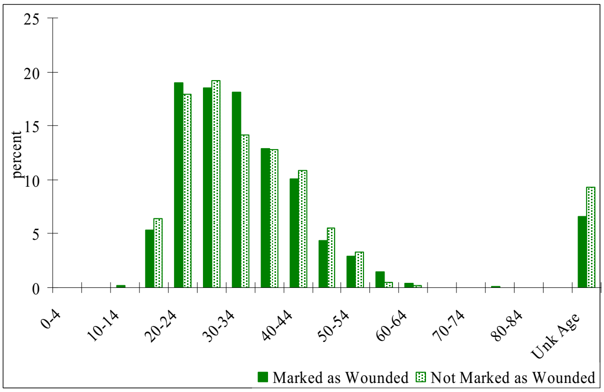

percent = postotak Marked as Wounded = označeni kao ranjenici
Not Marked as Wounded = neoznačeni kao ranjenici

c) Neutvrđeni status

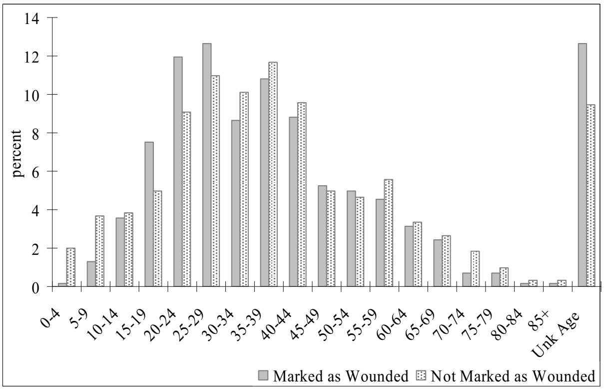

percent = postotak

Marked as Wounded = označeni kao ranjenici
Not Marked as Wounded = neoznačeni kao ranjenici

Dobna distribucija civila ima tri maksimuma u starosnim intervalima od 10 do 19, od 30 do 44 te od 55 do 64 godine (Slika 4a). Dobna distribucija vojnika ima jedan maksimum u starosnom intervalu od 20 do 44 godine (Slika 4b). Dobna distribucija osoba s neutvrđenim statusom očito je jednaka kao i kumulativna distribucija civila i vojnika (slika 4c). Dobna distribucija osoba označenih, odnosno neoznačenih kao ranjenici opet je gotovo identična unutar svake od statusnih kategorija.

Kolmogorov-Smirnovljev test potvrđuje da su razlike uočene u dobnoj distribuciji strukturi onih koji jesu, odnosno nisu označeni kao ranjeni, statistički zanemarive. Isti je rezultat dobiven i za civile i za vojnike. Kad je riječ o starosti, ove dvije skupine (označeni i neoznačeni kao ranjeni) mogu se uzeti kao predstavnici iste populacije ranjenih civila (ili ranjenih vojnika) koja je stradala za vrijeme opsade istočnog Mostara.

5.3 Vremenska komponenta koja se odnosi na one koji jesu, odnosno nisu, označeni kao ranjeni, jasno ukazuje na postojanje <u>različitih</u> obrazaca (tabela 15 i slika 5). Konkretno, u svibnju 1993, lipnju 1993, ožujku 1994, travnju 1994. i svibnju 1994. godine zamjetan je veliki priliv osoba koje nisu označene kao ranjene. Uz veljaču 1994. godine, to su jedini mjeseci kada je priliv onih koji nisu označeni kao ranjeni bio veći u usporedbi s prilivom onih koji su označeni kao ranjeni.

Mjeseci svibanj 1993. i lipanj 1993. godine poznati su nam iz drugih izvora (Rajkov, ERN 0200-0456) kao mjeseci u kojima je bilježenje dijagnoza (za one koji su označeni kao ranjeni) u velikoj mjeri izostalo. Primijetit ćete da podaci sa stranica koje nedostaju (uglavnom iz mjeseca svibnja i lipnja 1993) nisu uključeni u ovu analizu, ali i to da je podbačaj u prijavljivanju onih koji su označeni kao ranjeni u svibnju i lipnju 1993. godine uočljiv u tabeli 15, kao i na slici 5.

Table 15. Vrijeme dolaska u Ratnu bolnicu osoba koje su označene kao ranjenici i koje nisu označene kao ranjenici

Mjesec/god.	Oznaka ranjavanja		Ukupno
	Ne	Da	
Svibanj 93.	524	210	734
Lipanj 93.	540	277	817
Srpanj 93.	101	434	535
Kolovoz 93.	206	339	545
Rujan 93.	184	432	616
Listopad 93.	118	214	332
Studeni 93.	101	141	242
Prosinac 93.	92	136	228
Siječanj 94.	98	222	320
Veljača 94.	94	75	169
Ožujak 94.	217	34	251
Travanj 94.	335	21	356
Svibanj 94.	233	13	246
Nepoznato	1	1	2
Ukupno	2.844	2.549	5.393

Mjesec/god.	Oznaka ranjavanja		Ukupno
	Ne	Da	
Svibanj 93.	18.42	8.24	13.61
Lipanj 93.	18.99	10.87	15.15
Srpanj 93.	3.55	17.03	9.92
Kolovoz 93.	7.24	13.30	10.11
Rujan 93.	6.47	16.95	11.42
Listopad 93.	4.15	8.40	6.16
Studeni 93.	3.55	5.53	4.49
Prosinac 93.	3.23	5.34	4.23
Siječanj 94.	3.45	8.71	5.93
Veljača 94.	3.31	2.94	3.13
Ožujak 94.	7.63	1.33	4.65
Travanj 94.	11.78	0.82	6.60
Svibanj 94.	8.19	0.51	4.56
Nepoznato	0.04	0.04	0.04
Ukupno	100.00	100.00	100.00

Slika 5. Vrijeme dolaska u Ratnu bolnicu među onima koji su označeni kao ranjenici i koji nisu označeni kao ranjenici

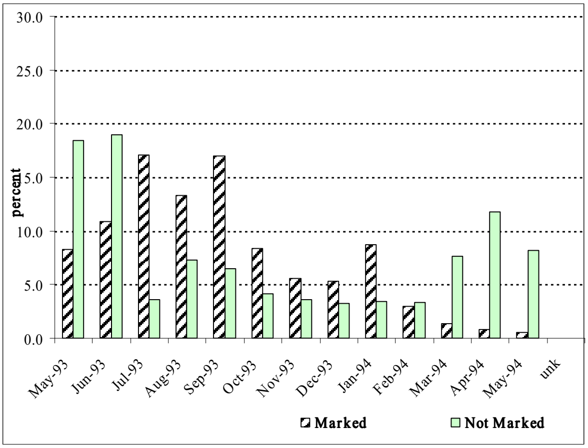

percent = postotak Marked = označeni
Not Marked = neoznačeni

Mjeseci ožujak 1994, travanj 1994, svibanj 1994, a dijelom i veljača 1994, obuhvacaćaju period nakon Washingtonskog sporazuma. Prema tome, u tim su mjesecima ranjene osobe bile rjeđa pojava, a pacijenti koji su u tom periodu dolazili u Ratnu bolnicu to su činili iz drugih razloga. Mnogi su možda dolazili radi saniranja posljedica ranjavanja ili zbog sličnih problema. Drugo, u tim mjesecima nije više bilo tako važno naglašavati da se radi o ranjenim osobama, jer je konflikt službeno okončan 25. veljače 1994. godine, pa je vjerojatno i tu došlo do određenog podbačaja u izvještavanju. I da zaključimo, za razliku od perioda do veljače 1994. godine, slijed događaja nakon veljače 1994. godine ne odgovara intenzitetu opsade. Međutim, taj proces treba promatrati u kontekstu opsade. Svi zdravstveni problemi koji su se gomilali tokom opsade i koji su se samo odgađali zbog teških uvjeta života pod opsadom konačno su izašli na vidjelo u prvim mjesecima nakon svršetka opsade kada su se sa njima suočile zdravstvene institucije vlasti.

Sve u svemu, čini se da je neophodno, kako bi se pravilno opisalo vrijeme incidenata tokom opsade, usporedo analizirati i one koji su označeni i one koji nisu označeni kao ranjenici, unatoč razlikama koje se mogu uočiti u vremenima dolaska ovih dviju skupina u Ratnu bolnicu. Spajanje dviju skupina (onih koji su označeni kao ranjenici, i onih koji nisu označeni kao ranjenici) rješenje je za

očigledan podbačaj u izvještavanju u periodu svibanj – lipanj 1993, kao i u periodu veljača – svibanj 1994. godine.

Valjana alternativa ovome je proučavanje ukupnog broja pacijenata koji su dnevno pristizali u Ratnu bolnicu (vidi sliku 6). Prema ovome pokazatelju, intenzitet opsade bio je najjače izražen u svibnju i lipnju 1993. godine. Drugi po redu najintenzivniji period očigledno je rujan mjesec 1993. godine, dok je treći siječanj 1994. godine. Porast broja pacijenata koji su dnevno pristizali u bolnicu nakon veljače 1994. godine trebalo bi promatrati isključivo kao pacijente koje je trebalo obraditi zbog posljedica opsade.

Slika 6. Vrijeme dolaska u Ratnu bolnicu među onima koji su označeni kao ranjenici i koji nisu označeni kao ranjenici

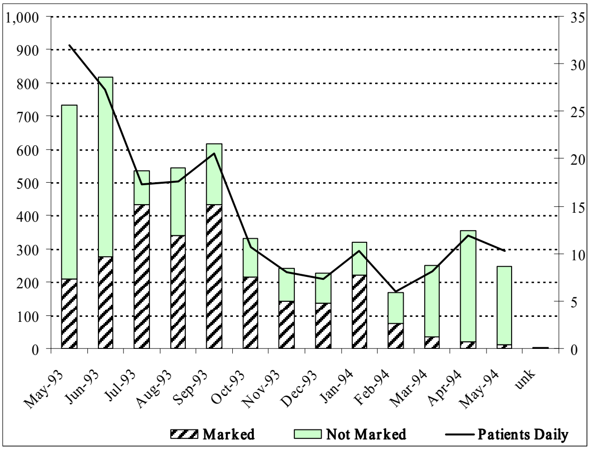

Marked = označeni Not Marked = neoznačeni Patients Daily = pacijenata dnevno

Slika 7. Vremenska distribucija i postojanje dijagnoze

a) Civili

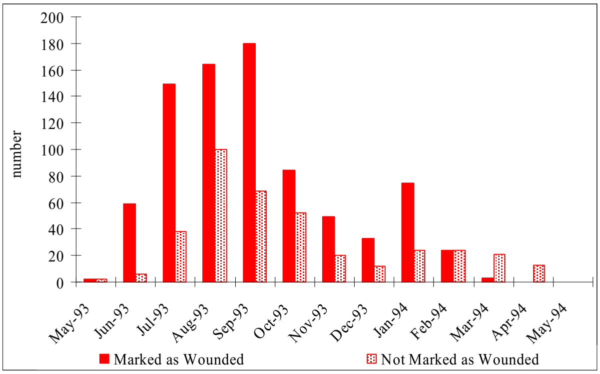

number = broj

Marked as Wounded = označeni kao ranjenici
Not Marked as Wounded = neoznačeni kao ranjenici

b) Vojnici

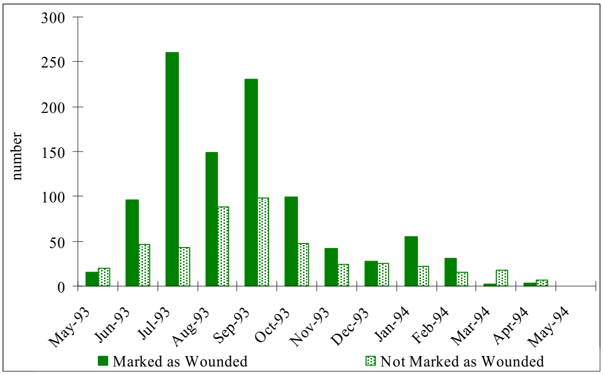

number = broj

Marked as Wounded = označeni kao ranjenici
Not Marked as Wounded = neoznačeni kao ranjenici

c) Neutvrđeni status

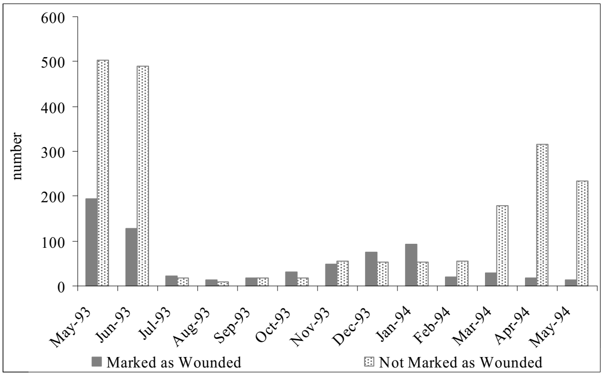

number = broj Marked as Wounded = označeni kao ranjenici
Not Marked as Wounded = neoznačeni kao ranjenici

Zanimljivo je primijetiti da slika 7 pokazuje kako se vrijeme dolaska civila u Ratnu bolnicu gotovo podudara s obrascima koji važe za one koji jesu, odnosno nisu označeni kao ranjenici. Međutim, razina pristizanja onih koji nisu označeni kao ranjenici značajno je niža. Vremenski obrazac obiju skupina (onih koji jesu, odnosno nisu, označeni kao ranjenici) ukazuje da se veći dio priliva civila odigrao u periodu srpanj-kolovoz-rujan 1993. godine, kao i kasnije u listopadu 1993, i siječnju 1994. godine. Slično se zapažanje odnosi na vojnike (slika 7b), premda je u kolovozu 1993. godine zabilježen manji broj dolazaka vojnih osoba negoli civila.

Što se tiče onih neutvrđenog statusa, vrijeme dolaska onih koji jesu, odnosno nisu označeni kao ranjenici slično je onome iz perioda od srpnja 1993. do siječnja 1994. godine. Broj dolazaka onih koji nisu označeni kao ranjenici u periodu svibanj – lipanj 1993, i veljača – ožujak – travanj – svibanj 1994, znatno je veći od broja dolazaka onih koji su označeni kao ranjeni u istom tom periodu (slika 7c). Slika 7c ponovo potvrđuje vremenski obrazac podbačaja u prijavljivanju ranjenih osoba , što je vidljivo u svibnju-lipnju 1993, i u veljači-ožujku-travnju 1994. godine.

Statističko ispitivanje razlika između onih koji jesu, odnosno nisu označeni kao ranjenici potvrđuje postojanje znatnih razlika kako za civile tako i za vojnike. To ukazuje na to da je do ranjavanja u tim dvjema skupinama dolazilo u različita vremena. Međutim, pošto smo već objasnili da su razlike nastale uslijed sustavnog podbačaja u prijavljivanju ranjenika u periodu svibanj – lipanj 1993, te u periodu od

veljače do svibnja 1994. godine, očito je da je kombiniranje ovih dviju skupina neophodno kako bismo bili u stanju pravilno opisati sveukupnu učestalost incidenata tokom trajanja opsade.

5.5 Rezultati dati u Odjeljku 5 potvrđuju da se pacijenti označeni kao ranjenici ne razlikuju po spolu i starosti od onih koji nisu označeni kao ranjenici. Ovo važi za svaku od skupina pacijenata, odnosno kako za civile tako i za vojnike. Vrijeme dolaska u Ratnu bolnicu, međutim, ne potvrđuje ovo pravilo. Različita vremena dolaska uočena su kod onih koji jesu, odnosno nisu označeni kao ranjenici, pa i onda kad se radi o civilnom, odnosno vojnom kontingentu. Općenito, razlike u vremenima dolaska u periodu svibanj-lipanj 1993. i veljača-ožujak-travanj-svibanj 1994. godine povezane su sa činjenicom da veliki broj onih koji su u bolnicu došli u tom periodu nije označen kao ranjenici. Ova pojava je odraz sistematskog pristranog prijavljivanja pacijenata što je karakteristično za knjige evidencije Ratne bolnice, a ne stvarnog stanja stvari. Zbog toga, kad se radi o vremenima dolaska, podatke onih koji jesu, odnosno nisu, označeni kao ranjenici treba kombinirati i zajednički analizirati.

6. KONAČNI REZULTATI

- **<u>Minimalni broj</u>** ranjenih osoba koje su svoje ozljede zadobile tokom opsade istočnog Mostara između 9. svibnja 1993. godine i 25. svibnja 1994. godine i koje su liječene u mostarskoj Ratnoj bolnici je 2,549[9]. Ova se brojka zasniva na slučajevima kojima je dijagnoza eksplicitno zavedena u bolničkoj evidenciji i čija je dijagnoza nedvojbeno posljedica opsade. (Tabele 4 i 5, odjeljak 4).
- Ova je brojka (2.549) najvjerojatnije daleko ispod stvarne; **<u>mnogo realnija procjena je 5.393</u>** ranjene osobe, a ona se zasniva na svim podacima iz knjiga evidencije Ratne bolnice, bez obzira na postojanje ili nepostojanje dijagnoze, (tabele 4 i 5, odjeljak 4). Čak ni brojka od 5.393 slučaja ne održava pravo stanje stvari kad je broj ranjenih osoba u pitanju, jer ona ne uključuje 474 upisana pacijenta čija se imena i osobni podaci nalaze na stranicama koje nedostaju u bolničkim knjigama, ili čija imena i osobni podaci nisu mogli biti pronađeni u bolničkim knjigama.
- Da ova brojka od 5.393 slučaja nije realna i da ne odražava pravo stanje stvari kada je riječ o ranjenim osobama, govori i činjenica da mostarska Ratna bolnica u to vrijeme nije bila i jedina medicinska ustanova u istočnom Mostaru, premda je svakako bila najveća. U tom su području u vrijeme trajanja opsade djelovale još četiri ambulante opće prakse, kao i četiri ambulante za hitne slučajeve, pa su mnogi pacijenti radije odlazili u te ambulante (na primjer, zbog blizine, drugih pogodnosti ili manje ozbiljnih povreda), a ne u Ratnu bolnicu.
- Teško je procijeniti ukupan broj ranjenih osoba jer ne posjedujemo podatke iz ovih osam ambulanti.
- Također je teško procijeniti vrstu i težinu povreda jer je evidencija vođena u Ratnoj bolnici prilično oskudna. Jedino što se može točno izračunati je <u>stopa smrtnosti među onima koji su primljeni</u> u bolnicu (broj smrtnih slučajeva podijeljen s brojem svih pacijenata s povredama). Ova stopa iznosit će 80 na 1.000 pacijenata, ako se uzme u obzir svih 5.867 osoba prijavljenih u bolničkoj evidenciji Ratne bolnice. (Napomena: stopa

[9] Od ukupnog broja od 2.549, njih 13 prijavljeno je u svibnju 1994. godine.

smrtnosti iznosila bi 185 na 1.000 pacijenata, ukoliko bi osnova za izračun bila brojka od 2.549 ranjenih osoba). Konzervativna stopa od 80/1000 je visoka.

- **Distribucija uzroka povreda pacijenata**, koja je izvedena na osnovu dijagnoza navedenih u bolničkim knjigama, prikazana je u nastavku u **tabeli 16** (usporediti s tabelom 6, odjeljak 4).

Kad bi se u obzir uzimale samo postojeće i valjano definirane dijagnoze (2.549), onda bi smo dobili podatak da je oko 82% dijagnosticiranih pacijenata svoje povrede zadobilo uslijed granatiranja, a ostatak od (otprilike) 18% otpadalo bi na ranjavanja vatrenim oružjem. Veoma mali broj pacijenata vodi se kao žrtve i granatiranja i vatrenog oružja, ili premlaćivanja (oko 0,1%; 4 osobe). Najmanje 2.088 osoba stradalo je uslijed granatiranja; međutim, moguće je i veoma vjerojatno da je taj broj i znatno veći i da se kreće negdje oko 4.418. Najmanje 457 osoba ranjeno je vatrenim oružjem, ali vjerojatnije je da je prava brojka 967.

Tabela 16. Minimalni i procijenjeni ukupni broj ranjenih osoba prema navedenom uzroku ranjavanja

Vrsta ranjavanja	Minimum (promatrano)	Postotak (promatrano)	Procijenjeno (usklađeno)	Postotak (usklađeno)	Interval pouzdanosti: Donja granica	Interval pouzdanosti: Gornja granica
Granatiranje	2.088	81.9	4.418	81.9	4.377	4.458
Vatreno oružje	457	17.9	967	17.9	927	1.007
Grantiranje ili vatreno oružje	3	0.1	6	0.1	3	10
Pretučeni	1	0.0	2	0.0	0	4
Nepoznato	2.844	na	na	na	na	na
Imena/stranice koje nedostaju	474	na	na	na	na	na
Ukupno	5.867	100.0	5.393	100.0	5.307	5.479

na = ne primjenjuje se

Procjene, koje su potpunije od stvarnih minimalnih brojki, predstavljaju mnogo realnije cifre. Procjene su dobivene uključivanjem svih slučajeva obrađenih u Ratnoj bolnici u prilagođene statističke podatke, bez obzira na postojanje dijagnoza. U evidenciji Ratne bolnice bilo je ukupno 2.844 slučaja bez dijagnoze; ovi su slučajevi

raspoređeni u tabeli 16 prema uočenoj distribuciji dijagnoza i prikazani su kao prilagođene procijenjene brojke ranjenih osoba.

Osobe zavedene na stranicama koje nedostaju ili one osobe čija imena nisu unesena u bolničku evidenciju izuzete su iz ovog prilagođavanja (474).

Ovaj statistički postupak koji je primijenjen kako bi se došlo do procjena i odgovarajućih intervala pouzdanosti opisan je u odjeljku 2 u Aneksu.

- Civilni – vojni status žrtava također se može analizirati na osnovu bolničke evidencije mostarske Ratne bolnice. Konačne brojke date su u tabelama 17, 18a i 18b (također vidjeti tabelu 10, odjeljak 4).

Tabela 17. Minimalni i procijenjeni ukupni broj ranjenih osoba prema njihovom statusu

Statusna kategorija	Minimum (promatrano)	Postotak (promatrano)	Procijenjeno (usklađeno)	Postotak (usklađeno)	Interval pouzdanosti	
					Donja granica	Gornja granica
Civil	1.200	44.49	2.400	44.49	2.349	2.450
Zatočenik	38	1.41	76	1.41	64	88
Vojnik	1.459	54.10	2.917	54.10	2.867	2.968
Nepoznato	2.696	na	na	na	na	na
Imena/stranice koje nedostaju	474	na	na	na	na	na
Ukupno	5.867	100.0	5.393	100.0	5.280	5.506

na = ne primjenjuje se

Tabela 18a. Minimalni i procijenjeni ukupni broj ranjenih civila prema dobnoj i spolnoj distribuciji

Dob	Minimalno promatrano			Ukupno	Procijenjeno usklađeno		Ukupno
	Muškarci	Žene	Nepoznato		Muškarci	Žene	
0-4	18	13	2	33	42	31	74
5-9	29	26	3	58	68	62	129
10-14	62	38	2	102	140	87	227
15-19	46	43	4	93	107	101	208
20-24	17	35	3	55	40	83	123
25-29	17	26	3	46	40	62	103
30-34	20	52	9	81	50	131	181
35-39	29	35	7	71	71	87	159
40-44	39	40	9	88	96	100	196
45-49	40	20	4	64	95	48	143
50-54	46	25	3	74	106	59	165
55-59	61	24	6	91	145	58	203
60-64	60	34	2	96	136	78	214
65+	78	38	8	124	185	91	276

Nepoznato	60	55	9	124	na	na	na
Ukupno	622	504	74	1.200	1.321	1.079	2.400
Postotak	*51.83*	*42.00*	*6.17*	*100.00*	*55.05*	*44.95*	*100.00*

Tabela 18b. Minimalni i procijenjeni ukupni broj ranjenih vojnika prema dobnoj i spolnoj distribuciji

Dob	Minimalno promatrano			Ukupno	Procijenjeno usklađeno		Ukupno
	Muškarci	Žene	Nepoznato		Muškarci	Žene	
10-14	1	0	1	2	4	0	4
15-19	81	1	1	83	177	2	179
20-24	266	5	2	273	577	12	590
25-29	267	5	2	274	580	12	592
30-34	236	5	5	246	519	12	532
35-39	179	4	3	186	392	10	402
40-44	146	3	1	150	317	7	324
45-49	67	1	1	69	146	2	149
50-54	41	3	0	44	88	7	96
55-59	17	0	0	17	37	0	37
60-64	4	1	0	5	9	2	11
65+	1	0	0	1	2	0	2
Nepoznato	100	6	3	109	na	na	na
Ukupno	1.406	34	19	1.459	2.848	69	2.917
Postotak	*96.37*	*2.33*	*1.30*	*100.00*	*97.64*	*2.36*	*100.00*

na = ne primjenjuje se

Tabela 17 sadrži minimalni broj (zabilježen), kao i mnogo realnije (prilagođene) procjene. U vrijeme opsade Mostara, povrijeđeno je najmanje 1.200 civila; međutim, puno je vjerojatnije da broj ranjenih civila iznosi 2.400 (procjena). Broj ranjenih vojnika iznosio je najmanje 1.459, no potpunija procjena ranjenih vojnika govori o gotovo dvostruko većoj brojci, odnosno o 2.917.

Omjer ranjenih civila prema ranjenim vojnicima iznosio je 0,8225, odnosno na deset ranjenih vojnika dolazilo je 8 ranjenih civila. Spolna distribucija ovog omjera bila je izuzetno neujednačena. Za žene taj je omjer iznosio 14,8235 (148 žena-civila na 10 žena-vojnika), dok je za muškarce on iznosio 0,4424 (4 muškarca-civila na svakih 10 muškaraca-vojnika). Prema tome, velika većina ranjenih žena spadala je u civilnu populaciju, dok su ranjeni muškarci mahom bili vojnici.

Spolna i dobna distribucija svake od statusnih kategorija prikazane su u tabelama 18a, 18b i na slici 8.

I dok se dobna distribucija vojnika proteže na dob od 15 do 65 godina starosti, s naglim porastom broja onih u dobi od 20 do 29 godina starosti, dobna distribucija civila puno je ujednačenija i proteže se u čitavom rasponu godina starosti. Porast kod

civila jasno je uočljiv negdje oko 15 do 19 godine starosti, a onda opet u starijim godištima (55 godina starosti i više).

Slika 8. Procentualna distribucija pacijenata mostarske Ratne bolnice prema statusu (civili – vojska) i dobi

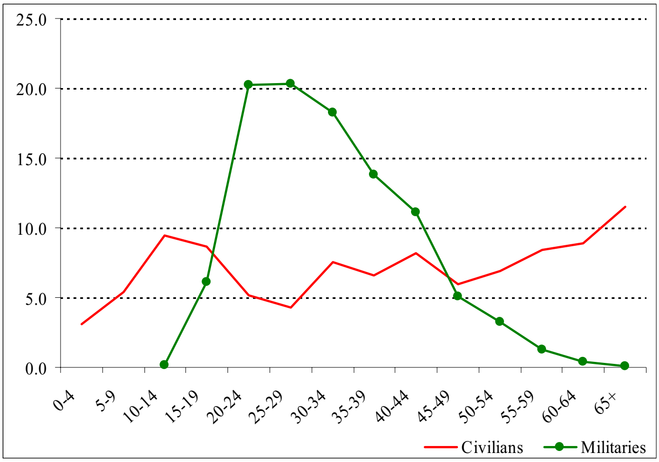

Civilians = civili Military = vojnici

- Etnička pripadnost ranjenih osoba prikazana je u tabeli 19. Većina žrtava etnički su Muslimani (97,7%), dok je Hrvata tek 2,3%. Odgovarajuće minimalne brojke su 4.160, odnosno 97. Potpunije procjene govore o 5.270, odnosno 123 osobe.

Tabela 19. Minimalni i procijenjeni ukupni broj ranjenih osoba prema etničkoj distribuciji

Nacionalnost	Minimum (promatrano)	Postotak (promatrano)	Procijenjeno (usklađeno)	Postotak (usklađeno)	Interval pouzdanosti	
					Donja granica	Gornja granica
Muslimani	4.160	97.72	5.270	97.72	5.260	5.280
Hrvati	97	2.28	123	2.28	113	133
Nepoznato	1.136	na	na	na	na	na
Imena/stranice koje nedostaju	474	na	na	na	na	na
Ukupno	5.867	100.0	5.393	100.0	5.280	5.506

na = ne primjenjuje se

- Konačni statistički podaci koji se odnose na vrijeme dolaska sadržani su u tabeli 20 (po mjesecima), kao i u tabelama 21a i 21b (po danima). Grafički

prikaz vremena dolaska dat je na slikama 9 i 10 (a i b). Apsolutne brojke u ovim tabelama i grafikonima su one koje su stvarno zabilježene, pa nije bilo potrebno prilagođavati ih, jer su se (gotovo) svi podaci mogli pronaći u bolničkoj evidenciji mostarske Ratne bolnice, što važi čak i za nečitke unose (9) ili za podatke koji su se nalazili na stranicama koje nedostaju (465). Tabele 20 i 21 načinjene su, međutim, isključivo na bazi dobro definiranih podataka; dakle, bez nečitkih podataka i bez podataka sa stranica koje nedostaju. Prema tome, ovu statistiku treba promatrati kao daleko potpuniju od one koja se bazira na minimalnim brojkama koje su date u svim ostalim tabelama u ovom odjeljku (usporedive sa procijenjenim brojkama).

Tabela 20. Vrijeme dolaska u mostarsku Ratnu bolnicu (po mjesecima)

Mjesec/godina	Broj	Postotak	Pacijenti u danu
Svibanj 1993.	734	13.61	32
Lipanj 1993.	817	15.15	27
Srpanj 1993.	535	9.92	17
Kolovoz 1993.	545	10.11	18
Rujan 1993.	616	11.42	21
Listopad 1993.	332	6.16	11
Studeni 1993.	242	4.49	8
Prosinac 1993.	228	4.23	7
Siječanj 1994.	320	5.93	101
Veljača 1994.	169	3.13	6
Ožujak 1994.	251	4.65	8
Travanj 1994.	356	4.65	12
Svibanj 1994.	246	4.56	10
Nepoznato	2	0.04	na
Ukupno	5.393	100.00	na

Slika 9. Vrijeme dolaska u mostarsku Ratnu bolnicu (po mjesecima)

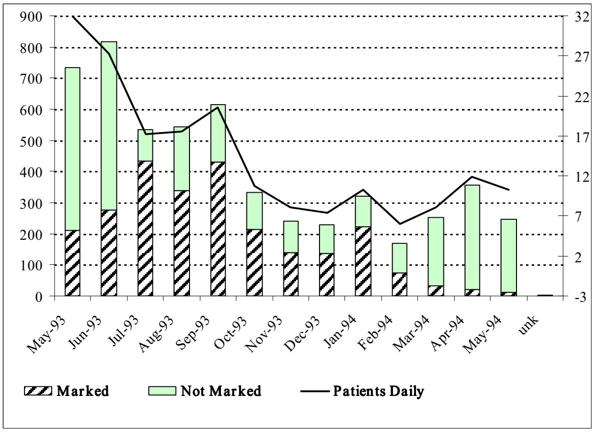

Marked = označeni Not Marked = neoznačeni Patients Daily = pacijenata dnevno

Jasno je da su prvi mjeseci opsade bili najintenzivniji i najpogubniji za mostarsko stanovništvo. Borbe koje su vođene od svibnja do rujna 1993. godine rezultirale su mnogo većim brojem ranjenih nego što je to bio slučaj u preostalim mjesecima trajanja opsade. Svibanj i lipanj bili su izuzetni u ovih pet mjeseci (734, odnosno 817 ranjenih osoba). U mjesecu svibnju 1993. godine u Ratnu je bolnicu u prosjeku svakodnevno pristizalo po 32 pacijenata, a dnevni prosjek za lipanj 1993. godine iznosio je 27. Najniži dnevni prosjek zabilježen je u veljači 1994. godine, kada je potpisan Washingtonski sporazum.

Slika 10a. Vrijeme dolaska u mostarsku Ratnu bolnicu, 1993 (po danima)

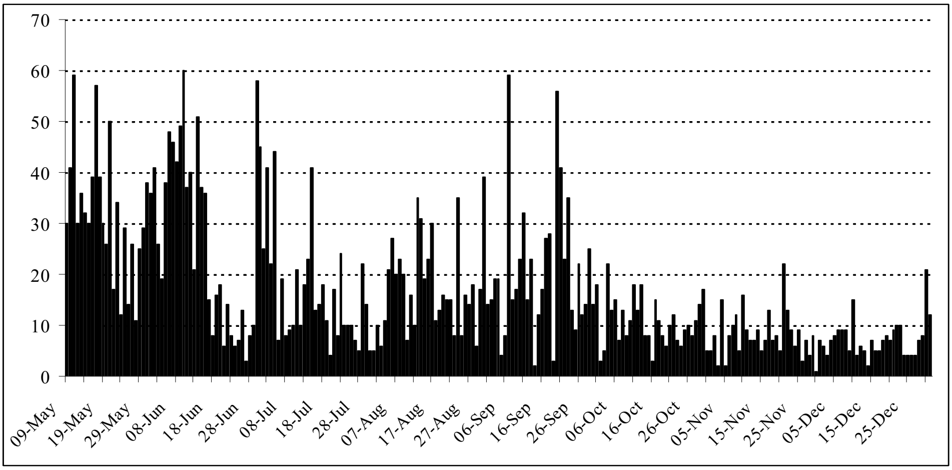

Slika 10b. Vrijeme dolaska u mostarsku Ratnu bolnicu, 1994 (po danima)

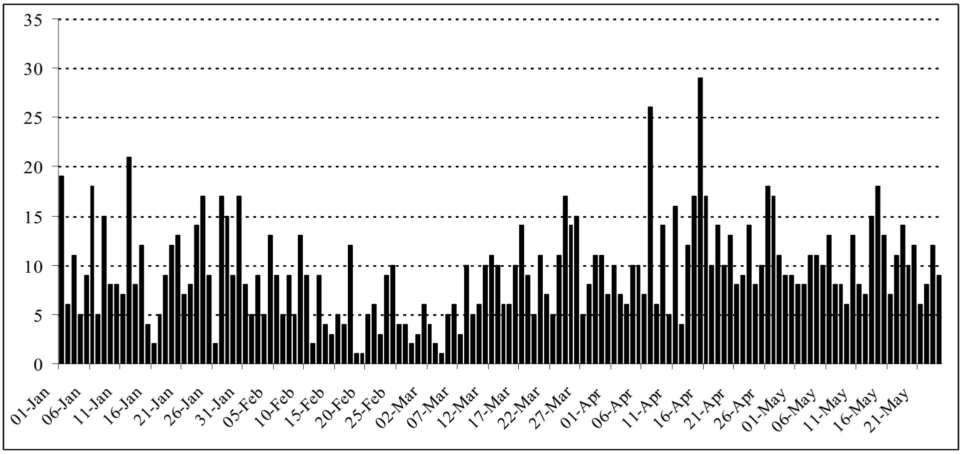

Slike 10a i 10b ilustriraju dnevnu distribuciju pristizanja pacijenata u Ratnu bolnicu. Ova dva grafikona u potpunom su suglasju sa slikom 9; pored toga, oni također pokazuju u koje je dane priliv pacijenata u bolnicu bio najveći.

U svibnju 1993. godine, nije bilo dana a da u bolnicu nije stiglo bar 10 pacijenata. Najmanji broj novopridošlih pacijenata zabilježen je 28 svibnja (11). Većinom je u bolnicu pristizalo između 20 i 29 pacijenata dnevno, (u 10 od ukupno 23 dana, koliko smo ih ovdje razmatrali), dok je u 4 dana bilo više od 40 novih pacijenata dnevno (10, 11, 17. i 21. svibnja 1993).

Situacija je u lipnju bila neznatno drugačija. U 14 dana u mjesecu lipnju bilo je manje od 20 dolazaka novih pacijenata dnevno, ali je zato isto tako u lipnju bilo više dana (negoli u svibnju 1993. godine) koji se mogu pohvaliti sa neobično velikim brojem novopristiglih pacijenata. U 9 dana u mjesecu lipnju u bolnicu je znalo pristizati i preko 40 pacijenata dnevno (2, 6 – 10, 12, 14. i 30. lipnja).

Konkretni datumi u periodu između 9. svibnja i 24. svibnja 1994. godine i odgovarajuće brojke dnevno pristiglih pacijenata dati su u tabelama 24a (za 1993. godinu) i 24b (za 1994. godinu). Ove dvije tabele mogu se promatrati kao dnevni pregled intenziteta opsade, pri čemu je svakog dana u mostarsku Ratnu bolnicu pristizalo sve više pacijenata.

Tabela 21(a). Vrijeme pristizanja (dnevno); 1993.

MyDay	Svibanj	Lipanj	Srpanj	Kolovoz	Rujan	Listopad	Studeni	Prosinac
01	0	36	45	5	14	18	5	7
02	0	41	25	10	15	3	8	6
03	0	26	41	6	19	5	2	4
04	0	19	22	11	19	22	15	7
05	0	38	44	21	4	13	2	8
06	0	48	7	27	8	15	8	9
07	0	46	19	20	59	7	10	9
08	0	42	8	23	15	13	12	9
09	30	49	9	20	17	8	5	5
10	41	60	10	7	23	11	16	15
11	59	37	21	16	32	18	9	4
12	30	40	10	10	15	13	7	6
13	36	21	18	35	23	18	7	5
14	32	51	23	31	2	8	9	2
15	30	37	41	19	12	8	5	7
16	39	36	13	23	17	3	7	5
17	57	15	14	30	27	15	13	5
18	39	8	18	11	28	11	7	7
19	30	16	11	13	3	8	8	8
20	26	18	4	16	56	6	5	7
21	50	6	17	15	41	10	22	9
22	17	14	8	15	23	12	13	10
23	34	8	24	8	35	7	9	10
24	12	6	10	35	13	6	6	4
25	29	7	10	8	9	9	9	4
26	14	13	10	16	22	10	3	4
27	26	3	7	14	12	8	7	4
28	11	8	5	18	14	11	4	7
29	25	10	22	5	25	14	8	8
30	29	58	14	17	14	17	1	21
31	38	0	5	39	0	5	0	12
Ukupno	**734**	**817**	**535**	**545**	**616**	**332**	**242**	**228**

Tabela 21(b) Vrijeme pristizanja (dnevno); 1994.

MyDay	Siječanj	Veljača	Ožujak	Travanj	Svibanj	Nepoznato
nepoznato						2
01	19	5	6	10	8	0
02	6	9	4	7	8	0
03	11	5	2	6	11	0
04	5	13	1	10	11	0
05	9	9	5	10	10	0
06	18	5	6	7	13	0
07	5	9	3	26	8	0
08	15	5	10	6	8	0
09	8	13	5	14	6	0
10	8	9	6	5	13	0
11	7	2	10	16	8	0
12	21	9	11	4	7	0
13	8	4	10	12	15	0
14	12	3	6	17	18	0
15	4	5	6	29	13	0
16	2	4	10	17	7	0
17	5	12	14	10	11	0
18	9	1	9	14	14	0
19	12	1	5	10	10	0
20	13	5	11	13	12	0
21	7	6	7	8	6	0
22	8	3	5	9	8	0
23	14	9	11	14	12	0
24	17	10	17	8	9	0
25	9	4	14	10	0	0
26	2	4	15	18	0	0
27	17	2	5	17	0	0
28	15	3	8	11	0	0
29	9	0	11	9	0	0
30	17	0	11	9	0	0
31	8	0	7	0	0	0
Ukupno	**320**	**169**	**251**	**356**	**246**	**0**

Nakon prvih pet najintenzivnijih mjeseci opsade (od svibnja do rujna 1993), intenzitet borbi očigledno je oslabio: u periodu veljača-ožujak 1994 bio je najniži, a u periodu studeni-prosinac 1993. godine tek neznatno viši.

- Posljednja tabela u ovom odjeljku (tabela 22), sadrži lokacije incidenata koji su izazvali povrede pacijenata liječenih u Ratnoj bolnici. Navedene su samo one lokacije na kojima je ranjeno 10 ili više osoba. Primijetit ćete da navedeni pojedinačni

slučajevi s određene lokacije nisu ranjeni prigodom istog incidenta; ponekad se dešavalo da se nekoliko incidenata dogodi na istom mjestu, ali u različito vrijeme.

Tabela 22. Mjesto incidenta (konkretna lokacija incidenata u kojima je stradavalo 10 ili više osoba)

MJESTO INCIDENTA	Broj	Postotak
ZALIK	238	4.4
TEKIJA	172	3.2
BLAGAJ	167	3.1
ŠANTIĆEVA	118	2.2
CARINA	92	1.7
CERNICA	91	1.7
MAZOLJICE	64	1.2
RAZVITAK	63	1.2
B. POLJE	52	1.0
MAHALA	47	0.9
SDK	45	0.8
LUKA	26	0.5
VRAPČIĆI	26	0.5
"BEJRUT"	25	0.5
ŠEHOVINA	24	0.4
BULEVAR	20	0.4
S. LOGOR	20	0.4
OPINE	20	0.4
RAŠTANI	18	0.3
STARI MOST	17	0.3
GNOJNICE	17	0.3
FEJNIĆEVA	16	0.3
DONJA MAHALA	16	0.3
KOČINE	16	0.3
B. POLJE	15	0.3
BRANA	15	0.3
JUŽNI LOGOR	14	0.3
SJEVERNI LOGOR	13	0.2
Socijalno	12	0.2
POZORIŠTE	12	0.2
DUNAV	12	0.2
SJ. LOGOR	11	0.2
ŠANTIĆEVA	11	0.2
BIJELO POLJE	11	0.2
SUTINA	11	0.2
BRANKOVAC	10	0.2
S. LOGOR	10	0.2
ŠEMOVAC	10	0.2
OSTALA MJESTA	493	9.1
NEPOZNATO	3.323	61.6
UKUPNO	5.393	100.0

Završni zaključak ovog izvještaja je da je opsada Mostara koja je trajala od 9. svibnja 1993. godine do 24. svibnja 1994. godine rezultirala velikim brojem ranjenih osoba (nekoliko hiljada) te stotinama poginulih osoba. Stoga se može smatrati da su ljudske žrtve opsade poprilične.

ANEKS

1. **REZULTATI KOLMOGOROV-SMIRNOVLJEVA TESTA NA JEDNOM UZORKU**
2. **PROCJENA NEPOZNATOG UKUPNOG BROJA RANJENIH OSOBA LIJEČENIH U MOSTARSKOJ RATNOJ BOLNICI**

***Literatura*:**

1. REZULTATI KOLMOGOROV-SMIRNOVLJEVA TESTA NA JEDNOM UZORKU

Dolje naveden opis Kolmogorov-Smirnovljeva testa na jednom uzorku uzet je iz knjige Siegela i Castellana (1988), poglavlje 4.3 (str 51 do 55).

Kolmogorov-Smirnovljev test na jednom uzorku (u daljnjem tekstu K-S test) test je ocjene prilagodbe /goodness-of-fit/. Test se bavi stupnjem suglasja između distribucije niza vrijednosti (zabilježenih rezultata) i neke specificirane teoretske distribucije. Njime se utvrđuje da li su kvantifikatori u uzorku proizašli iz stanovništva koje posjeduje teoretsku distribuciju. Prema tome, nulta hipoteza (H_0) glasi da je uzorak izveden iz specificirane teoretske distribucije.

Test uključuje specificiranje kumulativne učestalosti distribucije koja bi se javila u uvjetima teoretske distribucije, te njeno uspoređivanje sa zabilježenom kumulativnom frekvencijom distribucije. Teoretska distribucija predstavlja očekivanu distribuciju kod H_0. Pri tome se utvrđuje točka na kojoj ove dvije distribucije, teoretska i promatrana, pokazuju najveće odstupanje. Usporedba sa distribucijom uzoraka pokazuje da li je ovakvo veliko odstupanje moguće na osnovu slučajnosti. Drugim riječima, distribucija uzoraka ukazuje na vjerojatnost da bi do odstupanja od zabilježenih vrijednosti moglo doći ako bi promatranje bilo vršeno na stvarno slučajnom uzorku uzetom iz teoretske distribucije. Kritične vrijednosti Kolmogorov-Smirnovljeva testa koriste se za utvrđivanje vjerojatnosti.

U našoj studiji ranjenih osoba prijavljenih u evidenciji mostarske Ratne bolnice, usporedili smo one pacijente za koje je postojala dijagnoza (označeni kao ranjenici) sa onima za koje dijagnoza nije bila dostupna (nisu označeni kao ranjenici). Pacijenti sa dijagnozom predstavljali su generalnu populaciju ranjenih osoba, tako da je njihova distribucija (na primjer, po spolu ili godinama starosti) promatrana kao teoretska distribucija svih ranjenih osoba. Pacijenti bez dijagnoze uzeti su kao uzorak , a njihova distribucija uzima se kao distribucija uzorka.

Zbog činjenice da se distribucija po spolu i starosnoj dobi civila i vojnika znatno razlikuje, normalno je da se Kolmogorov-Smirnovljev test odvojeno primjenjuje na civile i vojnike. Drugi razlog za primjenu ovog testa na civile i vojnike jest taj da su ove dvije grupe u centru pažnje ovog izvještaja. Tehnički, test se može primijeniti i na podatke koji se odnose na one s nepoznatim statusom, ali rezultati će u tom slučaju

biti beznačajni ukoliko se promatraju iz perspektive dviju glavnih grupa koje smo ovdje razmatrali (odnosno civila i vojnika).

Također treba primijetiti da se na gotovo istovjetan način kao što je testirana distribucija po starosti i spolu (specifična za status) pacijenata Ratne bolnice, može testirati i distribucija vremena događanja. Međutim, u glavnom izvještaju (odjeljak 5) tvrdimo da na vrijeme događanja utječe (i to poprilično) veoma neravnomjerno raspoređen podbačaj u zavođenju dijagnoze, što je najčešće bio slučaj u prvim i posljednjim mjesecima sukoba (svibanj-lipanj 1993. i ožujak-svibanj 1994). Štoviše, objasnili smo i razloge za ovu pojavu. Prema tome, testiranje usaglašenosti ovih dviju distribucija (vremenska komponenta za one koji su označeni, odnosno nisu označeni kao ranjeni) nema nekog smisla. Ipak, u ovaj su Aneks uključeni i rezultati testiranja vremenske komponente.

Vršene su sljedeće varijante K-S testa, te su uvrštene u ovaj Aneks:

Varijanta 1	Spolna distribucija civila: oni koju su označeni kao ranjenici prema onima koji nisu označeni kao ranjenici (Tabele A1 i A2)
Varijanta 2.	Spolna distribucija vojnika: oni koji su označeni kao ranjenici prema onima koji nisu označeni kao ranjenici (Table A1 i A2)
Varijanta 3.	Dobna distribucija civila: označeni kao ranjenici prema neoznačenima (Tabela A3 i A4)
Varijanta 4.	Dobna distribucija vojnika: označeni kao ranjenici prema neoznačenima (Tabela A5 i A6)
Varijanta 5.	Dobna distribucija zatočenika: označeni kao ranjenici prema neoznačenima (Tabela A7 i A8)
Varijanta 6	Vrijeme dolaska civila: označeni kao ranjenici prema neoznačenima (Tabela A9 i A10)
Varijanta 7	Vrijeme dolaska vojnika: označeni kao ranjenici prema neoznačenima (Tabela A11 i A12)
Varijanta 8	Vrijeme dolaska zatočenika: označeni kao ranjenici prema neoznačenima (Tabela A13 i A14)

Rezultati ovih testova uvršetni su u tabele od A1 do A14.

Testirana hipoteza (H_0) je sljedeća:

H_0: Promatrana distribucije slučajeva označenih kao ranjeni (po starosti ili spolu, ili vremenu dolaska) ista je kao i kod slučajeva koji nisu označeni kao ranjeni.

Hipoteza je testirana odvojeno za civile i vojnike.

Zaključak koji se odnosi na H_0 **pozitivan** je za dobnu i spolnu distribuciju civila, vojnika, kao i zatočenika (varijante 1, 2, 3, 4 i 5; tabele A2, A4, A6 i A8), odnosno nema razloga za odbacivanje hipoteze da je zabilježena distribucija pacijenata koji nisu označeni kao ranjenici **jednaka** teoretskoj distribuciji pacijenata koji su označeni kao ranjenici. Iz toga proizlazi da je u svakom pojedinom slučaju podudarnost ovih dviju distribucija statistički potvrđena.

Zaključak koji se odnosi na H_0 **negativan** je za distribuciju vremena dolaska civila i vojnika (varijante 6, 7 i 8; Tabele A10, A12 i A14), odnosno nema razloga za odbacivanje hipoteze da je zabilježena distribucija pacijenata koji nisu označeni kao ranjenici **jednaka** teoretskoj distribuciji pacijenata koji su označeni kao ranjenici. Dakle, u svakom pojedinom slučaju nepodudarnost ovih dviju distribucija statistički je dokazana.

Tabela A1. Promatrana spolna distribucija pacijenata označenih, odnosno neoznačenih kao ranjenici.
Ulazni podaci za Kolmogorov-Smirnovljev test ocjene prilagodbe /Goodness-Of-Fit/
Varijanta 1 (civili) i 2 (vojnici)

Kategorija	Spol	Dijagnoza		Ukupno
		Ne	Da	
Civili	Muškarci	204	418	622
	Žene	162	342	504
	Nepoz./nedostupno	15	59	74
Vojnici	Muškarci	438	968	1.406
	Žene	44	23	34
	Nepoz./nedostupno	4	15	19
Status nepoznat	Muškarci	1.436	536	1.972
	Žene	457	139	596
	Nepoz./nedostupno	102	26	128
Zatočenici	Muškarci	15	23	38
Ukupno	Svi	2.844	2.549	5.393

Kategorija	Spol	Dijagnoza		Ukupno
		Ne	Da	
Civili	Muškarci	53.54	51.04	51.83
	Žene	42.52	41.76	42.00
	Nep./nedost.	3.94	7.20	6.17
Vojnici	Muškarci	96.69	96.22	96.37
	Žene	2.43	2.29	2.33
	Nep/nedost.	0.88	1.49	1.30
Status nepoznat	Muškarci	71.98	76.46	73.15
	Žene	22.91	19.83	22.11
	Nep./nedost.	5.11	3.71	4.75
Zatočenici	Muškarci	100.00	100.00	100.00
Ukupno	Svi	100.00	100.00	100.00

Tabela A2. Rezultati Kolmogorov-Smirnovljeva testa ocjene prilagodbe /Goodness-Of-Fit/ za spolnu distribuciju pacijenata označenih, odnosno neoznačenih kao ranjenici
Varijanta 1 (civili) i 2 (vojnici)

Kategorija	Spol	Kumulat.zastupljenost		Ukupno	Razlika	Apsolut. razlika	Veličina uzorka	Značaj	Kritična vrijednost	Odluka o Ho
		Bez dijag.	Sa dijag.		Bez dijag	Bez dijag	(N)	(Alfa)	(aps.raz.)	
Civili	Muškarci	53.54	51.04	51.83	0.0251	0.0251				
	Žene	96.06	92.80	93.83	0.0327	0.0327	381	0.01	0.0835	Zadržan Ho
	Nepoz./nedostupno	100.00	100.00	100.00	0.0000	0.0000				
Vojnici	Muškarci	96.69	96.22	96.37	0.0047	0.0047				
	Žene	99.12	98.51	98.70	0.0061	0.0061	453	0.01	0.0766	Zadržan Ho
	Nepoz./nedostupno	100.00	100.00	100.00	0.0000	0.0000				
Civili	Muškarci	71.98	76.46	73.15	-0.0448	0.0448	na	na	na	na
	Žene	94.89	96.29	95.25	-0.0140	0.0140	na	na	na	na
	Nepoz./nedostupno	100.00	100.00	100.00	0.0000	0.0000	na	na	na	na
Zatočenici	Muškarci	100.00	100.00	100.00	na	na	na	na	na	na
Ukupno	Svi	100.00	100.00	100.00	na	na	na	na	na	na

Tabela A3. Promatrana dobna distribucija pacijenata označenih, odnosno neoznačenih kao ranjenici.
Ulazni podaci za Kolmogorov-Smirnovljev test ocjene prilagodbe /Goodness-Of-Fit/
Varijanta 3: civili

Status	Dob	Dijagnoza		Ukupno
		Ne	Da	
Civili	0-4	12	21	33
	5-9	23	35	58
	10-14	33	69	102
	15-19	27	66	93
	20-24	11	44	55
	25-29	16	30	46
	30-34	24	57	81
	35-39	24	47	71
	40-44	22	66	88
	45-49	27	37	64
	50-54	20	54	74
	55-59	25	66	91
	60-64	33	63	96
	65+	39	85	124
	Nepoznato	45	79	124
Ukupno	svi	381	819	1,200

Status	Dob	Dijagnoza		Ukupno
		Ne	Da	
Civili	0-4	3.15	2.56	2.75
	5-9	6.04	4.27	4.83
	10-14	8.66	8.42	8.50
	15-19	7.09	8.06	7.75
	20-24	2.89	5.37	4.58
	25-29	4.20	3.66	3.83
	30-34	6.30	6.96	6.75
	35-39	6.30	5.74	5.92
	40-44	5.77	8.06	7.33
	45-49	7.09	4.52	5.33
	50-54	5.25	6.59	6.17
	55-59	6.56	8.06	7.58
	60-64	8.66	7.69	8.00
	65+	10.24	10.38	10.33
	Nepoznato	11.81	9.65	10.33
Ukupno	svi	100.00	100.00	100.00

Tabela A4. Rezultati Kolmogorov-Smirnovljeva testa ocjene prilagodbe /Goodness-Of-Fit/ za dobnu distribuciju pacijenata označenih, odnosno neoznačenih kao ranjenici
Varijanta 3: civili

Kategorija	Spol	Kumulat.zastupljenost Bez dijag.	S dijag.	Ukupno	Razlika Bez dijag	Apsolut. razlika Bez dijag	Veličina uzorka (N)	Značaj (Alfa)	Kritična vrijednost (aps.raz.)	Odluka o Ho
Civili	0-4	3.15	2.56	2.75	0.0059	0.0059				
	5-9	9.19	6.84	7.58	0.0235	0.0235				
	10-14	17.85	15.26	16.08	0.0259	0.0259				
	15-19	24.93	23.32	23.83	0.0161	0.0161				
	20-24	27.82	28.69	28.42	-0.0087	0.0087				
	25-29	32.02	32.36	32.25	-0.0034	0.0034				
	30-34	38.32	39.32	39.00	-0.0100	0.0100				
	35-39	44.62	45.05	44.92	-0.0044	0.0044				
	40-44	50.39	53.11	52.25	-0.0272	0.0272				
	45-49	57.48	57.63	57.58	-0.0015	0.0015				
	50-54	62.73	64.22	63.75	-0.0150	0.0150				
	55-59	69.29	72.28	71.33	-0.0299	0.0299	381	0.01	0.0835	zadržana Ho
	60-64	77.95	79.98	79.33	-0.0202	0.0202				
	65+	88.19	90.35	89.67	-0.0217	0.0217				
	Nepoznato	100.00	100.00	100.00	0.0000	0.0000				
Ukupno	Svi									

Tabela A5. Promatrana dobna distribucija pacijenata označenih, odnosno neoznačenih kao ranjenici.
Ulazni podaci za Kolmogorov-Smirnovljev test ocjene prilagodbe /Goodness-Of-Fit/
Varijanta 4: vojnici

Status	Dob	Dijagnoza Ne	Da	Ukupno
Vojnici	10-14	0	2	2
	15-19	29	54	83
	20-24	81	192	273
	25-29	87	187	274
	30-34	64	182	246
	35-39	58	128	186
	40-44	49	101	150
	45-49	25	44	69
	50-54	15	29	44
	55-59	2	15	17
	60-64	1	4	5
	65+	0	1	1
	Nepoznato	42	67	109
Ukupno	svi	453	1,006	1,459

Status	Dob	Dijagnoza Ne	Da	Ukupno
Vojnici	10-14	0.00	0.20	0.14
	15-19	6.40	5.37	5.69
	20-24	17.88	19.09	18.71
	25-29	19.21	18.59	18.78
	30-34	14.13	18.09	16.86
	35-39	12.80	12.72	12.75
	40-44	10.82	10.04	10.28
	45-49	5.52	4.37	4.83
	50-54	3.31	2.88	3.02
	55-59	0.44	1.49	1.17
	60-64	0.22	0.40	0.34
	65+	0.00	0.10	0.07
	Nepoznato	9.27	6.66	7.47
Ukupno	svi	100.00	100.00	100.00

Tabela A6. Rezultati Kolmogorov-Smirnovljeva testa ocjene prilagodbe /Goodness-Of-Fit/ za dobnu distribuciju pacijenata označenih, odnosno neoznačenih kao ranjenici
Varijanta 4: vojnici

Kategorija	Spol	Kumulat.zastupljenost		Ukupno	Razlika	Apsolut. razlika	Veličina uzorka	Značaj	Kritična vrijednost	Odluka o Ho
		Bez dijag.	S dijag.		Bez djjag	Bez djjag	(N)	(Alfa)	(aps.raz.)	
Vojnici	10-14	0.00	0.20	0.14	-0.0020	0.0020				
	15-19	6.40	5.57	5.83	0.0084	0.0084				
	20-24	24.28	24.65	24.54	-0.0037	0.0037				
	25-29	43.49	43.24	43.24	0.0025	0.0025				
	30-34	57.62	61.33	61.33	-0.0372	0.0372	453	0.01	0.0766	Zadrzana Ho
	35-39	70.42	74.06	74.06	-0.0364	0.0364				
	40-44	81.24	84.10	84.10	-0.0286	0.0286				
	45-49	86.75	88.47	88.47	-0.0171	0.0171				
	50-54	90.07	91.35	91.35	-0.0129	0.0129				
	55-59	90.51	92.84	92.84	-0.0234	0.0234				
	60-64	90.73	93.24	93.24	-0.0251	0.0251				
	65+	90.73	93.24	93.24	-0.0261	0.0261				
	Nepoznato	100.00	100.00	100.00	0.0000	0.0000				
Ukupno	Svi									

Tabela A7. Promatrana dobna distribuciju pacijenata označenih, odnosno neoznačenih kao ranjenici.
Ulazni podaci za Kolmogorov-Smirnovljev test ocjene prilagodbe /Goodness-Of-Fit/
Varijanta 5: zatočenici

Status	Dob	Dijagnoza		Ukupno
		Ne	Da	
Zatočenici	20-24	2	4	6
	25-29	2	3	5
	30-34	4	2	6
	35-39	0	3	3
	40-44	1	4	5
	45-49	1	1	2
	50-54	1	3	4
	65+	1	0	1
	Nepoznato	3	3	6
Ukupno	svi	15	23	38

Status	Dob	Dijagnoza		Ukupno
		Ne	Da	
Zatočenici	20-24	13.33	17.39	15.79
	25-29	13.33	13.04	13.16
	30-34	26.67	8.70	15.79
	35-39	0.00	13.04	7.89
	40-44	6.67	17.39	13.16
	45-49	6.67	4.35	5.26
	50-54	6.67	13.04	10.53
	65+	6.67	0.00	2.63
	Nepoznato	20.00	13.04	15.79
Ukupno	svi	100.00	100.00	100.00

Tabela A8. Rezultati Kolmogorov-Smirnovljeva testa ocjene prilagodbe /Goodness-Of-Fit/ za dobnu distribuciju pacijenata označenih, odnosno neoznačenih kao ranjenici
Varijanta 5: zatočenici

Kategorija	Spol	Kumulat.zastupljenost Bez dijag.	Kumulat.zastupljenost S dijag.	Ukupno	Razlika Bez djjag	Apsolut. razlika Bez djjag	Veličina uzorka (N)	Značaj (Alfa)	Kritična vrijednost (aps.raz.)	Odluka o Ho
Zatočenici	20-24	13.33	17.39	15.79	-0.0406	0.0406				
	25-29	26.67	30.43	28.95	-0.0377	0.0377				
	30-34	53.33	39.13	44.74	0.1420	0.1420	15	0.01	0.4040	Zadrzana Ho
	35-39	53.33	52.17	52.63	0.0116	0.0116				
	40-44	60.00	69.57	65.79	-0.0957	0.0957				
	45-49	66.67	71.91	71.05	-0.0725	0.0725				
	50-54	73.33	86.96	81.58	-0.1362	0.1362				
	65+	80.00	86.96	84.21	-0.0696	0.0696				
	Nepoznato	100.00	100.00	100.00	0.0000	0.0000				
Ukupno	Svi									

Tabela A9. Promatrano vrijeme dolaska u Ratnu bolnicu pacijenata označenih, odnosno neoznačenih kao ranjenici.
Ulazni podaci za Kolmogorov-Smirnovljev test ocjena prilagodbe /Goodness-Of-Fit/
Varijanta 6: civili

Godina smrti	Status	Mjesec smrti	Dijagnoza Ne	Dijagnoza Da	Ukupno
1993.	civili	05.	2	2	4
1993.	civili	06.	6	58	64
1993.	civili	07.	38	148	186
1993.	civili	08.	100	164	264
1993.	civili	09.	69	180	249
1993.	civili	10.	52	83	135
1993.	civili	11.	20	49	69
1993.	civili	12.	12	33	45
1994.	civili	01.	24	75	99
1994.	civili	02.	24	24	48
1994.	civili	03.	21	3	24
1994.	civili	04.	13		13
Ukupno	civili	Svi	381	819	1,200

Godina smrti	Status	Mjesec smrti	Dijagnoza Ne	Dijagnoza Da	Ukupno
1993.	civili	05.	0.52	0.24	0.33
1993.	civili	06.	1.57	7.08	5.33
1993.	civili	07.	9.97	18.07	15.50
1993.	civili	08.	26.25	20.02	22.00
1993.	civili	09.	18.11	21.98	20.75
1993.	civili	10.	13.65	10.13	11.25
1993.	civili	11.	5.25	5.98	5.75
1993.	civili	12.	3.15	4.03	3.75
1994.	civili	01.	6.30	9.16	8.25
1994.	civili	02.	6.30	2.93	4.00
1994.	civili	03.	5.51	0.37	2.00
1994.	civili	04.	3.41	0.00	1.08
Ukupno	civili	Svi	100.00	100.00	100.00

Tabela A10. Rezultati Kolmogorov-Smirnovljeva testa ocjena prilagodbe /Goodness-Of-Fit/ za dobnu distribuciju pacijenata označenih, odnosno neoznačenih kao ranjenici
Varijanta 6: civili

Status	Mjesec smrti	Kumulat.zastupljenost		Ukupno	Razlika	Apsolut. razlika	Veličina uzorka	Značaj	Kritična vrijednost	Odluka o Ho
		Bez dijag.	S dijag.		Bez djjag	Bez djjag	(N)	(Alfa)	(aps.raz.)	
civili	05.	0.52	0.24	0.33	0.0028	0.0028				
civili	06.	2.10	7.33	5.67	-0.0523	-0.0523				
civili	07.	12.07	25.40	21.17	-0.1332	-0.1332	381	0.01	0.0853	Odbačena Ho
civili	08.	38.32	45.42	43.17	-0.0710	-0.0710				
civili	09.	56.43	67.40	63.92	-0.1097	-0.1097				
civili	10.	70.08	77.53	75.17	-0.0745	-0.0745				
civili	11.	75.33	83.52	80.92	-0.0819	-0.0819				
civili	12.	78.48	87.55	84.67	-0.0907	-0.0907				
civili	01.	84.78	96.70	92.92	-0.1193	-0.1193				
civili	02.	91.08	99.63	96.92	-.00856	-.00856				
civili	03.	96.59	100.00	98.92	-0.0341	-0.0341				
civili	04.	100.00	100.00	100.00	0.0000	0.0000				
civili	Svi									

Tabela A11. Promatrano vrijeme dolaska u Ratnu bolnicu pacijenata označenih, odnosno neoznačenih kao ranjenici.
Ulazni podaci za Kolmogorov-Smirnovljev test podudarnosti /Goodness-Of-Fit/
Varijanta 7: vojnici

Godina smrti	Status	Mjesec smrti	Dijagnoza Ne	Dijagnoza Da	Ukupno
1993.	vojnici	05.	20	14	34
1993.	vojnici	06.	46	93	139
1993.	vojnici	07.	43	260	303
1993.	vojnici	08.	88	149	237
1993.	vojnici	09.	98	230	328
1993.	vojnici	10.	47	99	146
1993.	vojnici	11.	24	42	66
1993.	vojnici	12.	25	28	53
1994.	vojnici	01.	22	55	77
1994.	vojnici	02.	15	31	46
1994.	vojnici	03.	18	2	20
1994.	vojnici	04.	7	3	10
Ukupno	vojnici	Svi	453	1.006	1.459

Godina smrti	Status	Mjesec smrti	Dijagnoza Ne	Dijagnoza Da	Ukupno
1993.	vojnici	05.	4.42	1.39	2.33
1993.	vojnici	06.	10.15	9.24	9.53
1993.	vojnici	07.	9.49	25.84	20.77
1993.	vojnici	08.	19.43	14.81	16.24
1993.	vojnici	09.	21.63	22.86	22.48
1993.	vojnici	10.	10.38	9.84	10.01
1993.	vojnici	11.	5.30	4.17	4.52
1993.	vojnici	12.	5.52	2.78	3.63
1994.	vojnici	01.	4.86	5.47	5.28
1994.	vojnici	02.	3.31	3.08	3.15
1994.	vojnici	03.	3.97	0.20	1.37
1994.	vojnici	04.	1.55	0.30	0.69
Ukupno	vojnici	Svi	100.00	100.00	100.00

Tabela A12. Rezultati Kolmogorov-Smirnovljeva testa ocjena prilagodbe /Goodness-Of-Fit/ za dobnu distribuciju pacijenata označenih, odnosno neoznačenih kao ranjenici
Varijanta 7: vojnici

Status	Mjesec smrti	Kumulat.zastupljenost		Ukupno	Razlika	Apsolut. razlika	Veličina uzorka	Značaj	Kritična vrijednost	Odluka o Ho
		Bez dijag.	S dijag.		Bez djjag	Bez djjag	(N)	(Alfa)	(aps.raz.)	
vojnici	05.	4.42	1.39	2.33	0.0302	0.0302				
vojnici	06.	14.57	10.64	11.86	0.0393	0.0393				
vojnici	07.	24.06	36.48	32.63	-0.1242	0.1242	453	0.01	0.0766	Odbačena Ho
vojnici	08.	43.49	51.29	48.87	-0.0780	0.0780				
vojnici	09.	65.12	74.16	71.35	-0.0903	0.0903				
vojnici	10.	75.50	84.00	81.36	-0.0850	0.0850				
vojnici	11.	80.79	88.17	85.88	-0.0738	0.0738				
vojnici	12.	86.31	90.95	89.51	-0.0464	0.0464				
vojnici	01.	91.17	96.42	94.79	-0.0525	0.0525				
vojnici	02.	94.48	99.50	97.94	-0.0502	0.0502				
vojnici	03.	98.45	99.70	99.31	-0.0125	0.0125				
vojnici	04.	100.00	100.00	100.00	0.0000	0.0000				
vojnici	Svi									

Tabela A13. Promatrano vrijeme dolaska u Ratnu bolnicu pacijenata označenih, odnosno neoznačenih kao ranjenici.
Ulazni podaci za Kolmogorov-Smirnovljev test ocjene prilagodbe /Goodness-Of-Fit/
Varijanta 8: zatočenici

Godina smrti	Status	Mjesec smrti	Dijagnoza		Ukupno
			Ne	Da	
1993.	zatočenici	07.	3	4	7
1993.	zatočenici	08.	9	12	21
1993.	zatočenici	09		5	5
1993.	zatočenici	10.	1	1	2
1993.	zatočenici	11.	1	1	2
1993.	zatočenici	12.	1		1
Ukupno	zatočenici	Svi	15	23	38

Godina smrti	Status	Mjesec smrti	Dijagnoza		Ukupno
			Ne	Da	
1993.	zatočenici	07.	20.00	17.39	18.42
1993.	zatočenici	08.	60.00	52.17	55.26
1993.	zatočenici	09.	0.00	21.74	13.16
1993.	zatočenici	10.	6.67	4.35	5.26
1993.	zatočenici	11.	6.67	4.35	5.26
1993.	zatočenici	12.	6.67	0.00	2.63
Ukupno	zatočenicii	Svi	100.00	100.00	100.00

Tabela A14. Rezultati Kolmogorov-Smirnovljeva testa ocjena prilagodbe /Goodness-Of-Fit/ za dobnu distribuciju pacijenata označenih, odnosno neoznačenih kao ranjenici
Varijanta 8: zatočenici

Status	Mjesec smrti	Kumulat.zastupljenost Bez dijag.	S dijag.	Ukupno	Razlika Bez djjag	Apsolut. razlika Bez djjag	Veličina uzorka (N)	Značaj (Alfa)	Kritična vrijednost (aps.raz.)	Odluka o Ho
zatočenici	07.	20.00	17.39	18.42	0.0261	0.0261				
zatočenici	08.	80.00	69.57	73.68	0.1043	0.1043				
zatočenici	09.	80.00	91.30	86.84	-0.1130	0.1130	15	0.01	0.4040	Odbačena Ho
zatočenici	10.	86.67	95.65	92.11	-0.0899	0.0899				
zatočenici	11.	93.33	100.00	97.37	-0.0667	0.0667				
zatočenici	12.	100.00	100.00	100.00	0.0000	0.0000				
zatočenicii	Svi									

2. PROCJENA NEPOZNATOG UKUPNOG BROJA RANJENIH OSOBA LIJEČENIH U MOSTARSKOJ RATNOJ BOLNICI

Metoda procjene ovdje je objašnjena na primjeru varijable *Tip rane* (odnosno, uzrok ranjavanja), i to za one pacijente koji su evidentirani sa konkretnom dijagnozom u odnosu na one koji su evidentirani bez ikakve dijagnoze. Metoda procjene temelji se na omjeru (p) pacijenata prijavljenih uz navođenje konkretnog uzroka ranjavanja. Procjenitelj ovog omjera u našoj je studiji dobiven iz zbira pacijenata prijavljenih sa konkretnom postavljenom dijagnozom (usporedi tabelu 16, odjeljak 6; vidi također tabelu A15).

Tabela A15. Prilagođavanje minimalnog broja ranjenih osoba prema promatranoj distribuciji vrsta ranjavanja (usporedi tabelu 16, odjeljak 6)

Vrsta ranjavanja	Broj (promatrano	Postotak (promatrano)	Broj (prilagođeno)	Postotak (prilagođeno)	Interval pouzdanosti Gornja granica	Donja granica
Granatiranje	2.088	81.9	4.418	81.9	4.377	4.458
Vatreno oružje	457	17.9	967	17.9	927	1.007
Granatiranje ili vatreno oružje	3	0.1	6	0.1	3	10
Pretučeni	1	0.0	2	0.0	0	4
Nepoznato	2.844	na	na	na	na	na
Imena/stranice koje nedostaju	474	na	na	na	na	na
Ukupno	5.867	100.0	5.393	100	5.307	5.479

Tri (ne-nulta) omjera dobivena su iz promatranog uzorka od 2.549 pacijenata kod kojih je postojala dijagnoza (odnosno s poznatim razlozima ranjavanja): 81,3; 17,9 i 0,1 posto. Nadalje, pretpostavili smo da su procijenjeni omjeri valjani za cjelokupnu (nepoznatu) populaciju ranjenih osoba. Na temelju evidencije Ratne bolnice, u procjenu sveukupnog broja ranjenih treba uključiti još 2.844 osoba. U narednoj fazi ove smo omjere primijenili na uzorak pacijenata kod kojih nije naznačen konkretan uzrok ranjavanja (2.844; ovaj se total množi sa svakim od ova tri omjera). Na primjer, 2.844 x 81,9% dalo je *dodatnu* brojku od 2.330 žrtava granatiranja. Zajedno sa *zabilježenim* brojem žrtava granatiranja (2.088), ukupan broja žrtava granatiranja penje se na 4.418 ljudi (2.088 + 2.330). Na isti smo način postupili u slučaju ove konkretne varijable (odnosno vrstom ranjavanja), kao i sa ostalim varijablama spomenutim u odjeljku 6 Konačnih rezultata.

Tabela A15 uključuje i intervale pouzdanosti povezane sa procijenjenim nepoznatim sveukupnim brojkama ranjenih osoba prema uzroku ranjavanja. Za žrtve granatiranja, na primjer, konkretna procjena je 4.418 osoba, sa intervalom pouzdanosti od 95%, od 4.377 do 4.458 pojedinaca.

Ista vrsta procijenjenog ukupnog broja ranjenih osoba i odgovarajući intervali pouzdanosti prikazani su u tabelama 17 i 19, u odjeljku 6, a odnose se na ranjene prema njihovom statusu (civili prema vojnicima) i etničkoj pripadnosti.

Teoretska osnova za gore navedene postupke procjene sažeta je u nastavku teksta:

$\hat{p} = \frac{X}{n}$ - Omjer izrazitih (X-vrijednost) elemenata u uzorku n-elementa; procjenitelj nepoznatog omjera ***p*** ovih elemenata u cjelokupnoj populaciji

Statistički $\hat{p} = \frac{X}{n}$ ima binomnu distribuciju sa srednjim $E(\hat{p}) = p$ i standardnim odstupanjem $D(\hat{p}) = \sqrt{\frac{p(1-p)}{n}}$. Za velike uzorke, statistički $\hat{p} = \frac{X}{n}$ približan je normalnoj distribuciji sa istim parametrima.

Interval pouzdanosti za statistički $\hat{p} = \frac{X}{n}$ može se stoga procijeniti primjenom sljedeće formule:

$$P\left(\hat{p} - u_{\alpha}\sqrt{\frac{p(1-p)}{n}} < p < \hat{p} + u_{\alpha}\sqrt{\frac{p(1-p)}{n}}\right) \cong 1 - \alpha$$

Na temelju gornje formule i činjenice da se ***broj*** izrazitih elemenata može dobiti iz jednadžbe ***omjera*** $\hat{p} = \frac{X}{n}$ kao: $X = \hat{p}\, n$, formula intervala pouzdanosti za *X* može se lako izvesti iz formule za $\hat{p}$:

$$P\left(n\hat{p} - u_{\alpha}\sqrt{np(1-p)} < X < n\hat{p} + u_{\alpha}\sqrt{np(1-p)}\right) \cong 1-\alpha$$

■

Literatura:

F.J. Gravetter i L.B. Wallnau, 2000, Statistic for Behavioral Sciences. Wadsworth Thomson Learning. Australia, Canada, Denmark etc. (5. izdanje).

G.K. Kanji, 1999, 100 Statistical Tests. New Edition. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.

J. Jozwiak i J Podgorski, 1997, Statystyka od Podstaw. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne. Warsaw. (5. izdanje).

S. Siegel i N.J. Castellan, 1988, Nonparametric Statistics for the Behavioural Sciences. McGraw-Hill Book Company. International Editions, Statistics Series. New York, St. Louis, San Francisco etc. (2. izdanje).

OSOBE UBIJENE PORADI OPSADE MOSTARA:

STATISTIČKA ANALIZA KNJIGA MOSTARSKE RATNE BOLNICE I MOSTARSKIH MATIČNIH KNJIGA UMRLIH

EWA TABEAU I ARVE HETLAND

DEMOGRAFSKI ODJEL, URED TUŽITELJA, MKSJ

Stručni izvještaj sačinjen za slučaj PRLIĆ i dr. (IT-04-74)

19. siječnja 2006.

1. OSNOVNI PODACI

Glavni cilj aktivnosti sažetih u ovom izvještaju bio je dobivanje pouzdanih statističkih podataka o smrtnim slučajevima koji su posljedica oružanih incidenata tokom opsade Mostara od svibnja 1993. godine do (otprilike) travnja 1994. godine, te analiza obrazaca tipičnih za ove smrtne slučajeve (po starosti, spolu, vojnom statusu, geografskom području itd.). Ovaj je izvještaj od Demografskog odjela zatražio tužiteljski tim koji priprema slučaj PRLIĆ i dr. (IT-04-74).

Izvještaj se usredotočio na ubijene osobe s područja istočnog Mostara. Ovo je područje znatno manje od predratne općine Mostar. Istočni je Mostar bio smješten na istočnoj obali rijeke Neretve, uključujući i uzak pojas građevina na zapadnoj obali, gdje se većina bosanskih Muslimana sklonila nakon akcija HVO-a usmjerenih protiv nehrvata izvedenih 9. i 10. svibnja 1993. godine. Muslimanska enklava u istočnom Mostaru odvojena je od ostatka grada linijom koja razdvaja strane u sukobu, odnosno HVO i ABiH, a koja se proteže Bulevarom i Šantićevom ulicom na sjever i jug, te zapadno od rijeke Neretve. Enklavu sa sjevera i juga okružuju hrvatske snage, dok se s njene istočne strane nalaze snage bosanskih Srba.

Izvori koji sadrže informacije o konkretnim lokacijama smrtnih slučajeva u istočnom Mostaru nisu brojni. Kao mjesto smrti, izvori najčešće navode općinu (kao što je predratni Mostar), tako da je nemoguće utvrditi koji su se smrtni slučajevi desili u istočnom Mostaru, a koji izvan njega. Ipak, za ovu vrstu analize mogu se koristiti dva izvora: knjige mostarske Ratne bolnice i mostarske matične knjige umrlih. Ovaj izvještaj sadrži rezultate statističke analize ovih dvaju izvora.

Izvori iz knjiga mostarske Ratne bolnice (u daljnjem tekstu: WH) uključuju i ubijene i ranjene osobe, ukupno gotovo 6.000 zavedenih osoba, od kojih su 472 ubijene osobe, sa teritorije istočnog Mostara u periodu od 9. svibnja 1993. godine do 25. svibnja 1994. godine. Evidencija Ratne bolnice pribavljena je od istražnog tima Tužiteljstva, a kopije pet originalnih bolničkih knjiga Ratne bolnice zavedene su u Odjelu za dokaze.

Detaljna rasprava o ovm izvoru može se naći u stručnom izvještaju o ranjenim osobama - žrtvama opsade Mostara.[1]

Podatke o smrtnim slučajevima zabilježenim u Matičnim knjigama umrlih (u daljnjem tekstu DR) također je pribavio istražni tim Tužiteljstva, te ih je proslijedio Odjelu za dokaze. Ukupno je predano deset knjiga evidencije: iz Bijelog Polja, Blagaja (2), Drežnice, Jablanice i Mostara (5). Knjige zajedno sadrže 1.383 zapisa koji uključuju smrtne slučajeve koji su se desili na području ukupno 11 općina u Bosni (većina ih je s teritorije Herceg-Bosne, uključujući i Mostar; od 862 smrtna slučaja u Bosni, 853 ih je bilo u Herceg-Bosni), nekoliko ih je bilo izvan Herceg-Bosne (4), a za relativno veliki broj njih (517) nije utvrđena točna lokacija. Gotovo svi smrtni slučajevi desili su se tokom sukoba u Bosni (1992-95; 1.370). Nekoliko preostalih smrtnih slučajeva ili ne spadaju u period ratnog sukoba, ili za njih nije utvrđen točan datum smrti. Očito, ovaj izvor sadrži i podatke koji se ne odnose nužno na period opsade Mostara. Za potrebe ove analize relevantni su podaci dobiveni iz mostarskih matičnih knjiga umrlih, pri čemu je odlučujući kriterij bila povezanost s opsadom.

Kako bismo načinili razliku između civila i vojnika, za potrebe ovog izvještaja također smo se koristili i vojnom evidencijom koja sadrži podatke o vojnicima i ostalim vojnim osobama ubijenim tokom bosanskog rata. Ovi popisi obuhvaćaju sve tri vojske (ABiH, HVO i VRS) tokom čitavog perioda trajanja rata (travanj 1992. – prosinac 1995.), a OTP (Ured tužiteljstva) ih je dobio od ministarstava obrane Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH), odnosno Republike Srpske (RS). Ukupan broj zapisa u trima popisima iznosi nekih 48.500 imena (oko 28.000 pripadnika ABiH, 14.000 pripadnika VRS, i 6.500 pripadnika HVO-a). Ovi popisi također se mogu dobiti od Odjela za dokaze.

Ovaj se izvještaj sastoji od sljedećih dijelova:

1. Osnovni podaci
2. Mostarske matične knjige umrlih: Sažetak izvornog dokumenta
3. Smrtni slučajevi nastali kao posljedica opsade zabilježeni u bolničkim knjigama evidencije mostarske Ratne bolnice i u mostarskim matičnim knjigama umrlih

[1] E. Tabeau, 2006, "Osobe ranjene prilikom opsade Mostara: Statistička analiza knjiga mostarske Ratne bolnice". Izvještaj vještaka pripremljen za slučaj PRLIĆ (IT-04-74).

4. Smrtni slučajevi nastali kao posljedica opsade zabilježeni u oba navedena izvora spojena zajedno
5. Završni zaključci

Sukob u Herceg-Bosni u ovom se izvještaju uzima kao zbroj činjenica i događaja navedenih u Optužnici u slučaju IT-04-74, koji su se odigrali na teritoriji osam općina Herceg-Bosne (Čapljina, Gornji Vakuf, Jablanica, Ljubuški, Mostar, Prozor, Stolac i Vareš) u vremenskom periodu od studenog 1991. godine do (otprilike) travnja 1994. godine. Opsada Mostara jedna je od epizoda sukoba u Herceg-Bosni, a dogodila se u gradu Mostaru i njegovoj okolici između mjeseca svibnja 1993. godine i 12. travnja 1994. godine, kada je u hrvatskom gradu Splitu potpisan sporazum između predstavnika Herceg-Bosne/HVO-a i muslimanske strane.

2. MOSTARSKE MATIČNE KNJIGE UMRLIH: SAŽETAK IZVORNOG DOKUMENTA

Matične knjige umrlih općine Mostar (u daljem tekstu DR), bile su (i još uvijek jesu) u nadležnosti zakonitih upravnih organa Bosne i Hercegovine u Mostaru. Evidencija umrlih bila je (i još uvijek jeste) dio šireg sistema vođenja evidencije vitalnih događaja, pri čemu se ne bilježe samo umrli, već i rođeni, vjenčani i razvedeni. Ovakav sistem vođenja evidencije uobičajen je u gotovo svim zemljama svijeta.

Osnovno načelo vođenja evidencije o umrlima jeste sljedeće: neposredno nakon što je nastupila smrt, statistički ured istu mora registrirati na temelju obavezne obavijesti dobivene od obitelji preminuloga. Za potrebe statistike, za svaki pojedini smrtni slučaj navodi se datum, mjesto i uzrok smrti. Također se navode osobni podaci, poput osobnog imena, prezimena, datuma i mjesta rođenja, mjesta stanovanja, školske spreme, zanimanja, itd. (Ipak, socijalno stanje se ne navodi u svim slučajevima). Liječnik, mrtvozornik, ili neki drugi pripadnik medicinske struke, mora navesti uzrok smrti kao medicinsku kategoriju, a na temelju Međunarodne klasifikacije bolesti i uvjeta koji dovode do smrti (ICD) propisane po Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (trenutno se u svijetu koristi 10. revidirano izdanje Klasifikacije, dok je do 1991. godine na snazi bilo 9. revidirano izdanje). ICD nam omogućava da pravimo razliku između pojedinih bolesti, ili smrtonosnih zdravstvenih uvjeta, kao i vanjskih uzroka

smrti (odnosno nesreća i nasilne smrti). Ovi su standardi primijenjivani i u bivšoj Jugoslaviji, pa i u Bosni i Hercegovini i općini Mostar kao dijelovima te zemlje. Međutim, tokom teških godina sukoba devedesetih godina, statistički uredi i organi uprave po općinama nisu uvijek bili u poziciji da održavaju zadovoljavajuću razinu prijavljivanja preminulih od strane građana. Sukob je nepovoljno utjecao na kvalitetu vođenja evidencije smrtnih slučajeva tokom navedenog perioda.

Još od 1993. godine, općina Mostar je bila praktički podijeljena na dva veća administrativna područja: Mostar Zapad i Mostar Istok; podjela je bila posljedica ratnih sukoba. Dakle, počev od 1993. godine, hrvatske i bošnjačke vlasti vodile su svaka svoju evidenciju, svaka na svojoj zoni odgovornosti. Od 1995. godine ta je podjela i ozvaničena. Svako od tih dvaju većih administrativnih područja bilo je podijeljeno u niz manjih (novoformiranih) općina. Negdje ujesen 1997. godine, dio Mostara koji je spadao pod Federaciju BiH (što je i predmet ovog izvještaja) podijeljen je u šest novih općina. Tri su općine bile pod kontrolom Bošnjaka (Mostar Stari Grad, Mostar Sjever i Mostar Jug), a tri pod kontrolom Hrvata (Mostar Jugozapad, Mostar Jugoistok i Mostar Zapad). Status sedmog, majušnog područja Mostar Centar (koji je prije rata bio uglavnom muslimanski) nije bio tako strogo definiran, jer se više radilo o posebnom području nego o pravoj općini.

Matične knjige umrlih korištene za potrebe ovog rada u osnovi obuhvaćaju administrativno područje istočnog Mostara koje korespondira sa područjem triju općina pod kontrolom bošnjačkih vlasti. Smrtni slučajevi su prijavljeni tokom perioda sukoba u Bosni i Hercegovini (1992-95), s izuzetkom veoma malog broja onih koji su registrirani 1991, 1996. i 1998. godine, ili onih s nepoznatim datumom smrti (ukupno 8). Matične knjige umrlih OTP-u je u veljači 2001. godine predala agencija AID iz Sarajeva, u istom onom obliku (kopirane) u kom su bile vođene od strane upravnih organa u Mostaru. Matične knjige umrlih vođene od strane općinskih odbora Hrvatske zajednice Herceg-Bosne od 1993. godine nadalje, nisu korištene za potrebe ove studije. Pribavljene su sljedeće matične knjige umrlih (s ukupno 534 stranica) s područja Mostara:

1. Matična knjiga umrlih – Mostar I (100 stranica)
2. Matična knjiga umrlih – Mostar II (100 stranica)

3. Matična knjiga umrlih – Mostar III (65 stranica)
4. Matična knjiga umrlih – Mostar k-3 (25 stranica)
5. Matična knjiga umrlih – Blagaj / općina Mostar (42 stranice)
6. Matična knjiga umrlih – Blagaj / općina Mostar (43 stranice)
7. Matična knjiga umrlih – Drežnica / općina Mostar (46 stranica)
8. Matična knjiga umrlih – Bijelo Polje / općina Mostar (33 stranice)
9. Matična knjiga umrlih – Mostar / matične knjige (70 stranica)

Pored gore navedenih mostarskih matičnih knjiga, pribavljene su i matične knjige umrlih iz Jablanice (općina koja graniči s općinom Mostar Sjever), koje uglavnom sadrže podatke o smrtnim slučajevima s područja Jablanice (mada ne isključivo; naime neki se podaci odnose i na druga područja, uključujući i Mostar). Ovaj izvještaj obuhvaća i podatke iz jablaničkih matičnih knjiga umrlih.

Podaci iz matičnih knjiga umrlih kompjuterizirani su (dijelom od strane istražnog tima OTP-a, a dijelom od strane Demografskog odjela), te je uspostavljena baza podataka koju je moguće pretraživati. Baza podataka sadrži sljedeće stavke: (izuzev stavaka koje se tiču «Istočnog Mostara», sve su stavke izvorne):

Tabela 1. Pregled stavaka dostupnih iz matičnih knjiga umrlih

Stavke	Vrsta podataka	Opis
No	Broj	Identifikacijski broj određen u Matičnj knjizi umrlih
FN	Tekst	Ime
FaN	Tekst	Očevo ime
LN	Tekst	Prezime
Spol	Tekst	Spol: 1-muški, 2- ženski
DoB	Tekst	Datum rođenja
PoB	Tekst	Mjesto rođenja
MoR	Tekst	Općina stanovanja
JMBG	Tekst	Jedinstveni matični broj građana
DoD	Tekst	Datum smrti
PoD	Tekst	Mjesto smrti
CoD	Tekst	Uzrok smrti
Istočni Mostar	Da/Ne	Je li lokacija u Istočnom Mostaru?
Izvor	Tekst	Koja matična knjiga umrlih

Stavku ”Istočni Mostar” kreirali su istražitelji istražnog tima Tužiteljstvo a na temelju proučavanja pojedinih lokacija koje su kao mjesta smrtnih slučajeva označene u matičnim knjigama umrlih te njihovom provjerom na geografskim kartama, kao i

potvrdom dobivenom od svjedoka sukoba. Samo jedan broj mjesta može se na ovaj način klasificirati pod ”Istočni Mostar”, dok se ostala mjesta ne mogu podvesti pod taj termin. Tako da mjesta koja nisu označena kao ”Istočni Mostar” nisu nužno izvan područja istočnog Mostara. Premda se kategorija ”Nije Istočni Mostar” uglavnom odnosi na evidenciju smrtnih slučajeva izvan područja istočnog Mostara, podaci iz istočnog Mostara, koji iz nekih razloga nisu označeni kao ”Istočni Mostar” također su uključeni u ovu kategoriju.

Kvaliteta osobnih podataka uglavnom je dobra; u većini slučajeva navedena su imena, prezimena i imena očeva, kao i datumi i mjesta rođenja. U nekoliko slučajeva naveden je i jedinstveni matični broj građana (JMBG). Podaci o samoj smrti nešto su oskudniji, posebno kad se radi o uzroku smrti, uprkos činjenici da se inače u takvim slučajevima traži liječnička potvrda na osnovu koje se onda u matičnu knjigu umrlih unose osobni podaci, zajedno s datumom, mjestom i uzrokom smrti. U mnogim slučajevima, ovom se zahtjevu nije moglo udovoljiti, posebno 1993. godine, kada je intenzitet opsade bio takav da vlasti jednostavno nisu bile u stanju slati liječnika na svaku lokaciju u Mostaru na kojoj je došlo do smrtnog slučaja.

U svih 10 matičnih knjiga bilo je ukupno 1.383 evidentirana smrtna slučaja, od čega ih je 63 bilo iz Bijelog Polja, 143 iz Blagaja, 77 iz Drežnice, 306 iz Jablanice i 794 iz samoga Mostara.

U preostalom dijelu ovog odjeljka bit će riječi o stvarima koje se tiču kvalitete podataka i njihove sveobuhvatnosti. Također ćemo navesti kriterije za određivanje relevantnosti podataka iz matičnih knjiga umrlih za opsadu Mostara. Uočit ćete da nam takvi kriteriji nisu potrebni kad se radi o podacima Ratne bolnice, koji se odnose samo na smrtne slučajeve s područja istočnog Mostara.

U daljnjem tekstu nalazi se pregled najvažnijih nedostataka matičnih knjiga umrlih. U tom su pregledu sadržani svi evidentirani smrtni slučajevi, pa i oni izvan područja istočnog Mostara, kao i oni izvan područja Herceg-Bosne. Iz svih evidencija smrtnih slučajeva sačinjen je pregled koji se odnosi na period opsade (svibanj 1993. – travanj 1994.) i na područje istočnog Mostara (u daljnjem tekstu ”opsada Mostara” ili ”opsada”).

Zapazit ćete da smo u ovom odjeljku posebnu pažnju obratili na one podatke koji su važni za čitavo područje Herceg-Bosne i za period od studenoga 1991. godine do travnja 1994. godine. Opsada Mostara ovdje se promatra kao jedna epizoda sukoba u Herceg-Bosni.

2.1 Najveći broj smrtnih slučajeva zabilježen u matičnim knjigama umrlih dogodio se u općinama Herceg-Bosne (853 od 1.383 smrtna slučaja). Samo u Mostaru broj zabilježenih smrtnih slučajeva iznosi 581. Pored toga, nekoliko se slučajeva odnosi na područja koja nisu u okviru Herceg-Bosne (9), pa čak ni u Bosni i Hercegovini (4). U velikom broju slučajeva ne postoji podatak o mjestu smrti (517). Očito je da se ukupna brojka od 1.383 zabilježena smrtna slučaja ne može uzeti kao brojka koja sadrži isključivo one smrtne slučajeve koji se odnose na Herceg-Bosnu, već i stoga što se svi zabilježeni smrtni slučajevi nisu dogodili u vrijeme sukoba.

2.2 Datumi koji označavaju dan kad je nastupila smrt obično se odnose na period od studenoga 1991. do prosinca 1995. godine, osim nekoliko datuma iz 1996. (3), 1998. (1) ili iz nepoznate godine (4); datumi obuhvaćaju period koji je dulji od trajanja sukoba u Herceg-Bosni. Broj smrtnih slučajeva povezanih sa sukobom u Herceg-Bosni penje se na 1.316, od čega samo na 1993. godinu otpada 1.140 smrtnih slučajeva. Međutim, nisu se svi ti smrtni slučajevi dogodili u Herceg-Bosni.

2.3 U velikom broju slučajeva nije naveden uzrok smrti (1.251 od ukupno 1.383). Velika većina tih slučajeva otpada na 1993. godinu (1.065 od 1.251), a 573 slučaja od ovih 1.065 imaju veze s područjem koje tretira optužnica. Nadalje, u točno 132 slučaja uzrok smrti je naveden. Od tog broja najveći se broj odnosi na nasilnu smrt (89; ubijeni/ubijeni u toku akcije, granatiranje, vatreno oružje, ranjavanje). Drugi po veličini broj (37) odnosi se na osobe koje su umrle prirodnom smrću. Ovdje treba spomenuti da je do nekih smrtnih slučajeva iz ove kategorije moglo doći uslijed izostanka ili nedostatka medicinske njege u vrijeme trajanja sukoba. To je međutim nemoguće utvrditi.

2.4 Na temelju primjedaba iznesenih u odlomcima 2.1 i 2.3, kao i zbog nužnosti posjedovanja potpune liste osobnih podataka za svaku pojedinu žrtvu formulirali smo

kriterije validnosti evidencije. Da bi evidencija bila validna za potrebe ove studije potrebno je da sadrži najmanje ove elemente:
- sva imena (osobno ime, prezime, ime oca)
- godina rođenja
- godina smrti
- veza sa periodom kojim se bavi optužnica
- veza s prostorom kojim se bavi optužnica
- da podaci nisu duplicirani

U prvoj fazi definirali smo validnost vremena i prostora za cjelokupni sukob u Herceg-Bosni.[2] Potom je u sljedećoj fazi pretražena kompletna evidencija kako bi se napravio odabir onih podataka koji se odnose na opsadu Mostara.

Također treba imati na umu da nije bilo ograničenja kada je riječ o uzroku smrti. Proučavanje uzroka smrti obavit će se u kasnijoj fazi predstavljanja konačne statistike koja se odnosi na smrtne slučajeve u istočnom Mostaru relevantne za opsadu, pri čemu će se praviti razlika između minimalnog broja smrtnih slučajeva povezanih s ratnim sukobima i mnogo realnije procjene ukupnog broja smrtnih slučajeva povezanih s ratnim sukobima te njihovih uzroka.

Tabela 2 sažima rezultate primjene zahtjeva validnosti na evidenciju iz deset matičnih knjiga umrlih. Od ukupno 1.383 zavedena smrtna slučaja, samo njih 773 mogu se promatrati kao oni koji su relevantni i validni za sukob u Herceg-Bosni. Svi ostali zavedeni smrtni slučajevi moraju se isključiti iz analize ili zbog svoje nedostatnosti ili zbog toga što se ne smatraju relevantnima. Najveća skupina isključenih slučajeva odnosi se na one smrtne slučajeve za koje se ne zna mjesto smrti, ili na one koji su zabilježeni izvan prostora obuhvaćenog optužnicom (njih ukupno 525; što zbog navedenoga ili u kombinaciji sa nekim drugim nedostatkom). Točno 53 slučaja su isključena iz daljnje obrade zbog činjenice da se konkretni smrtni slučaj dogodio u mjesecu koji je prethodio studenome 1991. godine, ili u mjesecu koji je uslijedio nakon travnja 1994. godine. Deset je slučajeva odbačeno stoga što se radilo o dupliciranju podataka (ili samo zbog toga ili u kombinaciji s nekim drugim

[2] Teritorija osam općina Herceg-Bosne (Čapljina, Gornji Vakuf, Jablanica, Ljubuški, Mostar, Prozor, Stolac i Vareš) i vremenski period of studenoga 1991. do travnja 1994. godine.

nedostatkom; s jednim slučajem netočno navedene godine rođenja, broj isključenih slučajeva penje se na 54; vidi tabelu 2).

Među onim slučajevima koji su isključeni iz razmatranja, za njih 517 mjesto smrti je nepoznato. Od tih 517 slučajeva (nakon izlučivanja duplikata) točno njih 484 spada u vremenski period opsade Mostara (svibanj 1993. – travanj 1994.). Ova 484 slučaja mogu potencijalno imati veze s opsadom Mostara, ali moraju se isključiti iz analize zbog toga što im nedostaje podatak o mjestu smrti. Taj gubitak informacija prilično je velik.

Tabela 2. Kriteriji za utvrđivanje relevantnosti evidencije za vrijeme i prostor obuhvaćene optužnicom

Validnost	Kopija	Prezime	Ime	Očevo ime	Godina rođenja	Godina smrti	Područje u optužnici	Ukupno
Da	Ne	Da	Da	Da	Da	Da	Da	773
Ne	Ne	Da	Da	Da	Da	Ne	Da	54
Ne	Ne	Da	Da	Da	Da	Da	Ne	375
Ne	Ne	Da	Da	Da	Da	No	Ne	1
Ne	Ne	Da	Da	Da	Ne	Da	Da	4
Ne	Ne	Da	Da	Da	Ne	Da	Ne	4
Ne	Ne	Da	Da	Da	Ne	Ne	Da	1
Ne	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da	Da	14
Ne	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne	107
Ne	Ne	Da	Da	Ne	Ne	Da	Da	1
Ne	Ne	Da	Da	Ne	Ne	Da	Ne	13
Ne	Ne	Da	Da	Ne	Ne	Ne	Ne	1
Ne	Ne	Da	Ne	Da	Da	Da	Ne	2
Ne	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	2
Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da	Ne	2
Ne	Ne	Ne	Da	Da	Da	Da	Ne	4
Ne	Ne	Ne	Da	Da	Ne	Da	Ne	1
Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Da	Ne	1
Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da	1
Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	12
Ne	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	5
Ne	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Ne	1
Ne	Da	Da	Da	Da	Ne	Da	Ne	1
Ne	Da	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne	3
Ukupno								**1.383**

2.5 Sve u svemu, broj smrtnih slučajeva (uslijed svih mogućih uzroka; uključujući i nekoliko onih prirodnih) zabilježenih unutar prostora i vremena obuhvaćenih optužnicom iznosio je 773 (tabele 2 i 3). Većina ovih smrtnih slučajeva najvjerojatnije je povezana sa sukobom.[3]

Tabela 3 Pregled validnih slučajeva po općinama i po relevantnosti za opsadu istočnog Mostara

Općina smrti	Istočni Mostar		Ukupno
	Ne/nepoznato	Da	
Čapljina	11	0	11
Jablanica	227	0	227
Mostar	**135**	**389**	**524**
Prozor	5	0	5
Stolac	6	0	6
Ukupno	**384**	**389**	**773**

Ukupan broj dat za općinu Mostar iznosi 524 slučaja (vidi tabele 3 i 4), od čega samo 373 slučaja udovoljavaju strogom zahtjevu relevantnosti za opsadu Mostara (to jest oni smrtni slučajevi koji su se dogodili u istočnome Mostaru u periodu od svibnja 1993. do travnja 1994. godine).

[3] Stvarni uzroci smrti kod ova 773 slučaja koji su relevantni za optužnicu navedeni su kako slijedi:

Nasilna smrt povezan sa sukobom	85 (ubijeni, vatreno oružje, ranjeni, granatiranje)
Nasilna smrt možda povezana sa sukobom	3 (umorstvo, nesreća, samoubojstvo)
Prirodna smrt	18
Nepoznati uzroci	672

Tabela 4 Pregled validnih slučajeva iz Mostara po datumu i mjestu smrti; Mostar prema istočnom Mostaru

Godina smrti	Mjesec smrti	Istočni Mostar		Ukupno
		Ne/nepoz.	Da	
1991.	11.	1		1
1991.	12.	1		1
1992.	1.	1		1
1992.	2.	4		4
1992.	3.	2		2
1992.	4.		1	1
1992.	5.	2	3	5
1992.	6.	5	2	7
1992.	7.	4	1	5
1992.	8.	1	1	2
1992.	10.	1		1
1992.	11.	3	1	4
1992.	12.	1	1	2
1993.			1	1
1993.	1.	2	1	3
1993.	3.	11	2	7
1993.	4.		2	13
1993.	5.	5	19	24
1993.	6.	6	18	24
1993.	7.	24	48	72
1993.	8.	15	78	93
1993.	9.	10	74	84
1993.	10.	11	40	51
1993.	11.	7	41	48
1993.	12.	2	33	35
1994.	1.	6	5	11
1994.	2.	3	11	14
1994.	3.	1	4	5
1994.	4.	1	2	3
Ukupno	**1993-94**	**91**	**373**	**464**
Ukupno	**1991-94**	**135**	**389**	**524**

Broj od 373 slučaja zabilježena u istočnom Mostaru u vrijeme opsade (svibanj 1993. – travanj 1994.) smatra se relevantnim i validnim za potrebe analize žrtava opsade.[4]

[4] Kraj opsade koji se dakle spominje u cijelom izvještaju kao travanj 1994. i nema podataka iz matičnih knjiga umrlih za svibanj 1994. Podaci iz mostarske Ratne bolnice (razmatrani u narednom odjeljku) ipak uključuju neke smrtne slučajeve iz prve dvije dekade iz svibnja 1994. koje su također uzete u obzir. Broj ovih smrtnih slučajeva je vrlo malo (2 od 472).

3. SMRTNI SLUČAJEVI NASTALI KAO POSLJEDICA OPSADE ZABILJEŽENI U BOLNIČKIM KNJIGAMA MOSTARSKE RATNE BOLNICE I U MOSTARSKIM MATIČNIM KNJIGAMA UMRLIH

U ovom odjeljku napravljena je usporedba između zapisa o smrtnim slučajevima povezanih s opsadom koji su evidentirani u mostarskim matičnim knjigama umrlih i u knjigama mostarske Ratne bolnice. Ova dva izvora tretirana su nezavisno kako bi se ispitalo kolika je njihova podudarnost. Moguće je, naravno, da se oba izvora referiraju na jednu veliku skupinu istih zapisa (preklapanje zapisa). Također je sigurno da svaki od izvora sadržava jedinstvene zapise koji nisu uključeni negdje drugdje. U nastojanju da se procjeni stvarni broj žrtava opsade, u završnoj analizi u Odjeljku 4, dajemo statistiku temeljenu na sljedećim integriranim izvorima: mostarskim matičnim knjigama umrlih, knjigama Ratne bolnice i Vojnim podacima o poginulim borcima (ABH /Armija BiH/ i VHO /sic, vjerojatno HVO/).

Proučavanje podudarnosti dvaju izvora obavljeno je kako bi se ocijenila razina podudarnosti. Podudarni izvori bi pokazivali vrlo slične ili sasvim iste demografske obrasce i obrasce smrti preminulih osoba, koji bi se onda mogli tretirati kao pouzdani prikazi opsade. U slučaju podudarnih izvora, aspekt jednog izvora koji nedostaje (npr. uzrok smrti u matičnim knjigama umrlih koji nedostaje), mogao bi se izračunati interpoliranjem istih aspekata dostupnih u drugom izvoru (u knjigama Ratne bolnice). S druge strane, nepodudarni izvori ukazali bi na razlike u demografskim obrascima i obrascima smrti i potaknuli sumnje glede pouzdanosti izvora i stvarnog postojanja opsade.

3.1 U knjigama Ratne bolnice registrirana su ukupno 472 zapisa o smrti, a u matičnim knjigama umrlih 373 (Tabela 5). Postoji nekoliko objašnjenja za ovu razliku, na primjer, da su neki smrtni slučajevi iz Ratne bolnice mogli biti prijavljeni vlastima izvan područja Mostara, štoviše, to nisu ni morale biti bošnjačke vlasti. Zbog toga je broj od 373 zapisa iz matičnih knjiga umrlih niži od 472 zapisa iz Ratne bolnice. Osim toga, neki smrtni slučajevi iz matičnih knjiga umrlih nisu nikad ni bili registrirani u Ratnoj bolnici, jer pokojnici nisu umrli u bolnici.

S obzirom na godinu smrti, oba izvora podudarno izvještavaju da se većina smrtnih slučajeva u istočnom Mostaru dogodila 1993. godine (90,5% u Ratnoj bolnici i 94,1% u matičnim knjigama umrlih).

Tabela 5. Broj smrtnih slučajeva nastalih kao posljedica opsade evidentiranih u knjigama mostarske Ratne bolnice i mostarskim matičnim knjigama umrlih po godini smrti

Godina smrti	Ratna bolnica	Matična knjiga umrlih
IM-93	427	351
IM-94	45	22
Ukupno	**472**	**373**

IM označava istočni Mostar

3.2 Izvještavanje o uzrocima smrti ukratko je prikazano u Tabeli 6. Nasilni uzroci povezani s ratom (vatreno oružje, ubijeni, granatiranje, ranjavanje) čine 263 slučaja u zapisima Ratne bolnice (55.7%), te samo 28 slučajeva u zapisima u matičnim knjigama umrlih (7,5%). U knjigama Ratne bolnice uopće nisu evidentirane prirodne smrti i nesretni slučajevi, dočim je 12 takvih smrti uključno u matične knjige umrlih. Konačno, nepoznati uzroci smrti čine veći broj slučajeva u oba izvora (44,3% u Ratnoj bolnici i 89,3% u matičnim knjigama umrlih). Iako je jasno kako je puno više informacija o specifičnim uzrocima dostupno iz knjiga Ratne bolnice, treba primijetiti da se nepoznati uzroci navedeni u Ratnoj bolnici odnose uglavnom na **ubijene osobe** za koje nisu bili dostupni podaci o specifičnim uzrocima smrti. U slučaju velikog preklapanja dvaju izvora (tj. ako je veliki broj istih podataka registriran u oba izvora), uzroci smrti registrirani u knjigama Ratne bolnice mogu se ekstrapolirati na podatke iz matičnih knjiga umrlih.

Tabela 6. Uzroci smrtni slučajeva nastalih kao posljedica opsade evidentirani u knjigama mostarske Ratne bolnice i mostarskim matičnim knjigama umrlih

UZROK SMRTI	RATNA BOLNICA	MATIČNA KNJIGA UMRLIH
Nesretni slučaj	0	1
Vatreno oružje	**49**	**6**
Ubijeni	**0**	**6**
Prirodna smrt	0	11
Granatiranje	**214**	**14**
Nepoznato	209	333
Ranjavanje	**0**	**2**
Ukupno	**472**	**373**

UZROK SMRTI	RATNA BOLNICA	MATIČNA KNJIGA UMRLIH
Nesretni slučaj	0.0	0.3
Vatreno oružje	**10.4**	**1.6**
Ubijeni	**0.0**	**1.6**
Prirodna smrt	0.0	2.9
Granatiranje	**45.3**	**3.8**
Nepoznato	44.3	89.3
Ranjavanje	**0.0**	**0.5**
Ukupno	**100**	**100**

U vezi godine smrti u slučajevima gdje su uzroci nepoznati, opet je , u oba izvora, najviše smrtnih slučajeva evidentirano u 1993. godini (188 od 209 u Ratnoj bolnici i 324 od 333 u matičnim knjigama umrlih). Ovo nadalje potvrđuje da je neprijavljivanje uzroka smrti najvjerojatnije povezano s okolnostima opsade, posebno njenim intenzitetom i teškoćama da liječnici provjere svaki pojedinačni smrtni slučaj.

3.3 Među izvorima postoji vrlo velika podudarnost glede vremena smrti (Tabela 7 i Slika 1).

Tabela 7. Vrijeme nastanka smrtnih slučajeva kao posljedice opsade evidentiranih u knjigama mostarske Ratne bolnice i mostarskim matičnim knjigama. Po mjesecu i godini smrti.

Podaci za istočni Mostar u Ratnoj bolnici

Godina smrti	Mjesec smrti	Broj
1993.	svibanj	36
1993.	lipanj	42
1993.	srpanj	61
1993.	kolovoz	96
1993.	rujan	91
1993.	listopad	50
1993.	studeni	32
1993	prosinac	19
1994.	siječanj	23
1994.	veljača	11
1994.	ožujak	4
1994.	travanj	5
1994.	svibanj	2
Ukupno	**93-94**	**472**

Podaci za istočni Mostar u matičnim knjigama umrlih

Godina smrti	Mjesec smrti	Broj
1993.	svibanj	19
1993.	lipanj	18
1993.	srpanj	48
1993.	kolovoz	78
1993.	rujan	74
1993.	listopad	40
1993.	studeni	41
1993.	prosinac	33
1994.	siječanj	5
1994.	veljača	11
1994.	ožujak	4
1994.	travanj	2
1994.	svibanj	0
Ukupno	**Svi**	**373**

Slika 1. Žrtve evidentirane u Ratnoj bolnici naspram onih evidentiranih u matičnim knjigama umrlih po mjesecu i godini smrti

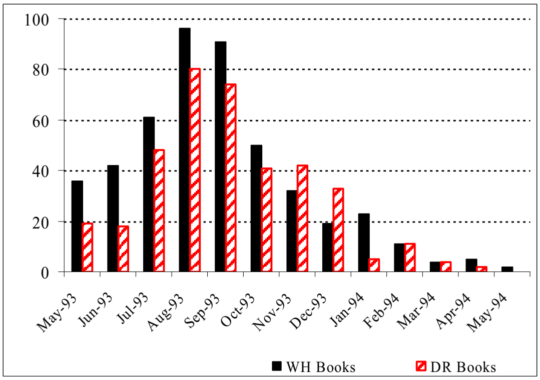

/WH Books = knjige Ratne bolnice; DR Books = matične knjige umrlih/

Broj registriranih smrtnih slučajeva po mjesecima je obično nešto viši u knjigama Ratne bolnice a niži u matičnim knjigama umrlih (osim za studeni i prosinac 1993. kad je u matičnim knjigama umrlih bilo prijavljeno više smrtnih slučajeva nego u knjigama Ratne bolnice). Posebno je velika razlika između dva izvora vidljiva za razdoblje svibanj -lipanj 1993. godine, na samom početku opsade i u vrijeme kad se dogodila stvarna podjela na hrvatsku i bošnjačku upravu. Ovo sugerira podbačaj u prijavljivanju od strane bošnjačkog sustava registriranja smrtnih slučajeva, koji je počeo bolje funkcionirati tek nekoliko mjeseci nakon razdvajanja, vjerojatno od srpnja 1993. na ovamo. Drugi razlog podbačaja u prijavljivanju smrtnih slučajeva u matičnim knjigama umrlih u ovom razdoblju je intenzitet same opsade.

Općenito uzevši, prema oba izvora većina je žrtava umrla 1993. godine, posebno u kolovozu i rujnu. Broj smrtnih slučajeva po mjesecima u vidljivom je porastu od svibnja 1993. do kolovoza-rujna 1993., nakon čega lagano opada do travnja 1994.

3.4 Spolna i dobna struktura žrtava je iznimno slična u svakom od izvora (Tabela 8 i Slika 2), gdje su smrtni slučajevi u muškaraca puno više prijavljivani nego u žena. Muškarci su umirali većinom u dobi između 18 i 65 godina, dočim je starost žena u trenutku smrti prilično ujednačeno distribuirana.

Slika 2. Dobna i spolna distribucija žrtava stradalih u vezi s opsadom po knjigama mostarske Ratne bolnice i mostarskim matičnim knjigama umrlih

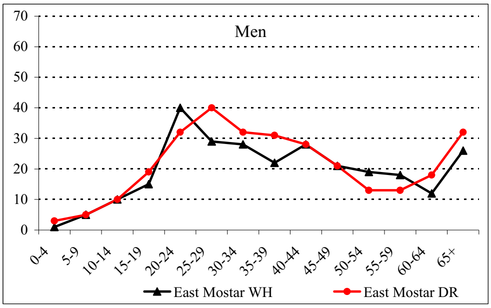

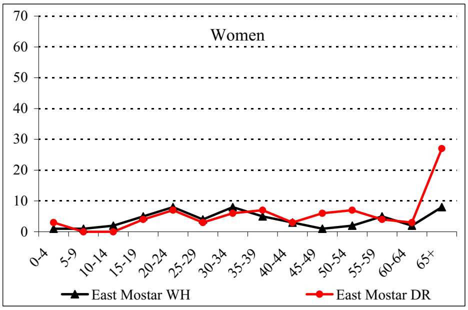

Men = muškarci; Women = žene
East Mostar WH = Ratna bolnica istočnog Mostara
East Mostar DR = matične knjige umrlih u istočnom Mostaru

Tabela 8. Dobna i spolna distribucija žrtava stradalih u vezi s opsadom po knjigama mostarske Ratne bolnice i mostarskim matičnim knjigama umrlih

Podaci za istočni Mostar u Ratnoj bolnici

Dob (5)	Muškarci	Žene	Nepoz.	Ukupno
0-4	1	2	0	2
5-9	5	1	0	6
10-14	10	2	0	12
15-19	15	5	0	20
20-24	40	8	1	49
25-29	29	4	0	33
30-34	28	8	1	37
35-39	22	5	0	27
40-44	28	3	0	31
45-49	21	1	0	22
50-54	19	2	0	21
55-59	18	5	2	25
60-64	12	2	0	14
65+	26	8	0	34
Nepoz.	101	32	6	139
Ukupno	**375**	**87**	**10**	**472**

Podaci za istočni Mostar u matičnim knjigama umrlih

Dob (5)	Muškarci	Žene	Ukupno
0-4	3	3	6
5-9	5	0	5
10-14	10	0	10
15-19	18	4	22
20-24	32	7	39
25-29	40	3	43
30-34	32	5	37
35-39	31	7	38
40-44	28	3	31
45-49	21	6	27
50-54	13	7	20
55-59	13	4	17
60-64	18	3	21
65+	32	25	57
Nepoz.	0	0	0
Ukupno	**296**	**77**	**373**

3.5 Usporedba uzroka smrti muškaraca i žena čini se posebno značajnom. Pitanje je jesu li žene umirale podjednako učestalo od nasilnih uzroka povezanih s ratom kao muškarci ili nisu.

Tabela 9. Spolna distribucija uzroka smrti kod žrtava stradalih u vezi s opsadom i evidentiranih u knjigama mostarske Ratne bolnice i mostarskih matičnih knjiga umrlih

Podaci za istočni Mostar u Ratnoj bolnici

Uzrok smrti	Muškarci	Žene	Nepoz.	Ukupno
Nesretni slučaj	0	0	0	0
Vatreno oružje	43	6	0	49
Ubijeni	0	0	0	0
Prirodna smrt	0	0	0	0
Granatiranje	165	45	4	214
Nepoznato	167	36	6	209
Ranjavanje	0	0	0	0
Ukupno	**375**	**87**	**10**	**472**

Podaci za istočni Mostar u matičnim knjigama umrlih

Uzrok smrti	Muškarci	Žene	Ukupno
Nesretni slučaj	1	0	1
Vatreno oružje	4	2	6
Ubijeni	6	0	6
Prirodna smrt	5	6	11
Granatiranje	8	6	14
Nepoznato	271	62	333
Ranjavanje	1	1	2
Ukupno	**296**	**77**	**373**

Napomena:

Knjige Ratne bolnice

Uzroci	Muškarci	Žene
Nasilni, br.	208	51
Nasilni, %	55.5	58.6
Nepoznato	44.5	41.4

Matične knjige umrlih

Uzroci	Muškarci	Žene
Nasilni, br.	19	9
Nasilni, %	6.4	11.7
Nepoznato	91.6	78.8

U oba je izvora (u terminima relativnog postotka) prijavljeno malo učestalije umiranje od nasilnih uzroka povezanih s ratom kod žena nego kod muškaraca (vidi "Napomenu" ispod Tabele 9). Međutim, oba se izvora slažu da su, u apsolutnim terminima, muškarci ti koji su umirali na prvom mjestu radi nasilnih uzroka povezanih s ratom. U vezi s nepoznatim s uzrocima, u knjigama Ratne bolnice nedostaju uzroci za oko 45% (muškaraca) i 41% (žena), dok matične knjige umrlih ne prijavljuju oko 92% uzroka za muškarce te oko 79% uzroka ostaju nepoznati u matičnim knjigama umrlih u slučaju žena.

Slika 3. Prijave glavnih uzroka smrti u knjigama mostarske Ratne bolnice i mostarskih matičnih knjiga umrlih

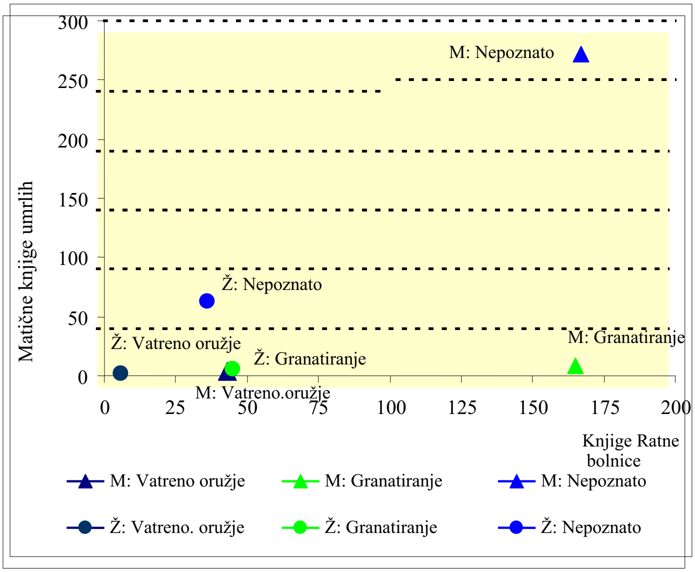

Visoki postotak nepoznatih uzroka u matičnim knjigama umrlih dovodi u sumnju pouzdanost izračunatog postotka nasilnih uzroka vezano za spol (6,4% kod muškaraca naspram 11,7% kod žena). Isti postoci dobiveni iz knjiga Ratne bolnice sugeriraju prilično ujednačenu distribuciju ovih uzroka među muškarcima i ženama (55,5% kod muškaraca naspram 58,6% kod žena) što bi mogla biti bolja procjena (budući da u knjigama Ratne bolnice postoji više podataka o uzrocima).

Sve u svemu, kako je prikazano na Slici 3[5], glavne kategorije nasilnih uzroka smrti vezano uz rat (vatreno oružje i granatiranje), puno su bolje registrirane u knjigama Ratne bolnice, dok su u matičnim knjigama umrlih češće navedeni nepoznati uzroci. Spolna distribucija nasilnih uzroka (na temelju knjiga Ratne bolnice) sugerira da su oba spola podjednako učestalo umirala od ovih uzroka.

[5] Slika 3 je disperzirani dijagram koji pokazuje razinu prijavljivanja tri glavna uzroka (granatiranje, vatreno oružje i nepoznato) kod muškaraca i žena u knjigama Ratne bolnice i matičnim knjigama umrlih. Da su sve označene točke postavljene na dijagonali, razine prijavljivanja bile bi iste u Ratnoj bolnici i u matičnim knjigama umrlih. Točke ispod dijagonale ukazuju na višu razinu prijavljivanja u knjigama Ratne bolnice, a točke iznad dijagonale višu razinu u matičnim knjigama umrlih.

3.6 Posljednji pregled u ovom odjeljku odnosi se na nacionalnost i status žrtava (status temeljen samo na knjigama Ratne bolnice). Nacionalnost je uključena u knjige Ratne bolnice kao stavka kreirana na temelju imena prijavljenih u ovom izvoru (prezime i ime). Ovo su učinili izvorni govornici koji su, pri tome, surađivali sa timom Tužiteljstva. Nacionalnost u matičnim knjigama umrlih je također kreirana stavka; (originalno nije prijavljena u ovom izvoru), kreirana je na temelju nacionalne distribucije imena registriranih u Popisu stanovništva u Bosni 1991. godine. U Popisu se određeno ime može povezati s jednom ili više nacionalnih pripadnosti. Nacionalna pripadnost koja je bila najčešća u Popisu 1991. godine za određeno ime, uzeta je kao najbolji procjenitelj nacionalnosti koja nedostaje za osobe koje nose isto ime u matičnim knjigama umrlih.

Tabela 10. Nacionalnost žrtava opsade prema podacima u knjigama mostarske Ratne bolnice i u mostarskim matičnim knjigama umrlih

Nacionalnost	Ratna bolnica	Matične knjige umrlih
Muslimani	345	318
Hrvati	17	17
Srbi	0	24
Ostali	0	4
Nepoznato	110	10
Ukupno	**472**	**373**

Nacionalnost	Ratna bolnica	Matične knjige umrlih
Muslimani	95.3	87.6
Hrvati	4.7	4.7
Srbi	0.0	6.6
Ostali	0.0	1.1
Nepoznato	na	na
Ukupno	**100.0**	**100.0**

Tabela 10 daje kratki pregled nacionalne distribucije žrtava po oba izvora. Ponovo su oba izvora podudarna u izvještavanju da etnički Muslimani čine najveću skupinu među žrtvama (95,3 i 87,6 posto).

Tabela 11. Status žrtava opsade prema podacima u knjigama mostarske Ratne bolnice

Status u Ratnoj bolnici	Broj	Postotak
Civili	160	48.5
Zatočenici	12	3.6
Vojnici	158	47.9
Nepoznato	142	na
Ukupno	**472**	**100.0**

Konačno, Tabela 11 daje pregled statusa žrtava prijavljenih u knjigama Ratne bolnice.[6] Ova stavka nije bila dostupna u matičnim knjigama umrlih. Frakcije (i apsolutni brojevi) civilnih i vojnih žrtava su skoro iste, pa se čini da se može prihvatiti (aproksimativna) distribucija pola-pola.

Glavni zaključci rezultata razmatranih u ovom odjeljku su kako slijedi:

- Oba su izvora su jako konzistentna kad je riječ o ukupnom broju prijavljenih smrtnih slučajeva, dobnoj i spolnoj distribuciju žrtava te obrazaca vremena i (djelomično) uzroka smrti.
- Vrijeme smrtnih slučajeva prijavljenih u oba izvora praktično je isto. Vrijeme pokazuje porast broja smrtnih slučajeva od svibnja 1993. do najviših brojki smrtnih slučajeva u kolovozu i rujnu 1993. godine, te poslije toga pad do travnja 1994. godine. Ovaj je obrazac potpuno suprotan obrascu sezonskog karaktera koji se obično bilježi kod smrtnosti od prirodnih uzroka. Promjene u sezonskoj smrtnosti obilježava maksimalan broj smrtnih slučajeva u zimskim mjesecima i mjesecima ranog proljeća, a minimalan u ljetnim i jesenjim mjesecima.
- Činjenica da je zabilježno vrijeme u suprotnosti s očekivanim sezonskim obrascem smrtnosti, sugerira da su uzroci smrti onih koji su umrli tokom opsade Mostara bili potpuno različiti od prirodnih uzroka. Samo su nasilni uzroci u vezi s ratom mogli rezultirati u tako dramatičnom porastu smrtnosti u Mostaru u ljeto i jesen 1993. godine.
- Prijavljeni uzroci smrti su nažalost oskudni kod oba izvora, a posebno u matičnim knjigama umrlih.
- U oba izvora (osobito u matičnim knjigama umrlih), prijavljivanje uzroka smrti je naročito manjkavo 1993. godine, posebno u prvim mjesecima opsade, najvjerojatnije zbog ekstremno teških uvjeta i snažnog intenziteta opsade, te organizacijskih problema u sustavu registriranja smrtnih slučajeva.
- Osim uzroka smrti, ni status žrtava (civili ili vojnici) praktično nije bio dostupan u matičnim knjigama umrlih. O ovome se mora pažljivo voditi računa kod donošenja procjena o žrtvama po uzroku i statusu.

---

[6] Definicija statusa po vanjskim izvorima korištena je kako je opisano u (TABEAU) izvještaju o osobama ranjenim u vezi s opsadom Mostara.

- Unatoč ovim nedostacima, zbog visokog stupnja podudarnosti dvaju izvora, ipak je u potpunosti opravdano prihvatiti ih kao dva pouzdana uzorka koja prikazuju istu populaciju žrtava opsade.
- Izvore stoga treba kombinirati i koristiti zajedno kako bi se dobio potpuniji prikaz žrtava opsade.

4. SMRTNI SLUČAJEVI NASTALI KAO POSLJEDICA OPSADE ZABILJEŽENI U DVA NAVEDENA IZVORA ZAJEDNO

U ovom odjeljku razmatramo rezultate analize zasnovane na dva izvora koja su spojena – knjige Ratne bolnice i matične knjige umrlih. Udruživanje izvora na jednoj listi mnogo je podesnije nego analizirati svaki izvor odvojeno. Statistički podaci proizvedeni iz udruženih izvora koji su očišeni od dupliciranih evidencija mnogo su potpuniji i pouzdaniji.

Iako je Odjeljenje za demografiju ima na raspolaganju mnoge izvore podataka o smrtnosti, mi smo u ovoj studiji koristili samo dva izvora (knjige Ratne bolnice i matične knjige umrlih), pošto niti jedan drugi izvor ne sadrži izvještaje o konkretnim lokacijama u istočnom Mostaru gdje su se smrtni slučajevi dogodili. Svi drugi izvori koje imamo na raspolaganju registriraju kao mjesto smrti općinu, što znači da je istraživanje smrtnih slučajeva na malom području istočnog Mostara nemoguće. Da bi se osigurala jedna potpunija slika o žrtavama koje su poginule na teritoriji cijele općine Mostar (a također i na čitavom području Herceg-Bosne) planirano je da se predoči još jedna studija posebna studija.

Pošto su u ovoj studiji korištena samo dva izvora, prilično je sigurno da su statistički podaci koje smo mi dobili nepotpuni. Teško je procijeniti do koje su razine ti podaci nepotpuni, ali na raspolaganju se neki kvalitativni izvještaji (?koje su sačinili drugi) o viktimizaciji tijekom opsade Mostara i mogu se usporediti s našim brojevima koji se zasnivaju na evidencijama iz knjiga Ragne bolnice i matičnih knjiga umrlih.

Slijede detalji vezani za spajanje dva izvora iz istočnog Mostara. Općenito, u procesu spajanja načinjeni su slijedeći koraci:

- Prvo su provjerena oba izvora (u cijelosti: matične knjige umrlih = 1.383 i Ratna bolnica = oko 6.000) zbog duplikata u svakom od izvora. Duplikati su eliminirani (10 iz matičnih knjiga umrlih a 15 iz knjiga Ratne bolnice).
- Evidencije iz matičnih knjiga umrlih (svih 1.383 zapisa) uspoređene s popisima poginulih vojnika ABiH-a i HVO-a. Točno 466 evidentiranih osoba

bile su označene kao vojnici od kojih je točno 181 evidencija valjana i vezana za opsadu Mostara.

- Svi evidencije Ratne bolnice (i ranjenih i mrtvih osoba), uspoređene su sa popisima poginulih vojnika (ABiH-a i HVO-a) . Jedan mali broj ranjenih osoba koje nisu označene kao mrtve u knjigama Ratne bolnice uspješno su povezane s evidencijama o palim borcima. Uspoređeni su datumi smrti i liječenja u Ratnoj bolnici. Za analizu su uzeti samo jedinstveni zapisi s podudarnim datumima (89, od kojih se 31 zapis preklapa s podacima o poginulim vojnicima iz matičnih knjiga umrlih). Usklađene evidencije poginulih vojnika (58, nakon što su isključeni podaci o poginulim vojnicima iz matičnih knjiga umrlih koji se preklapaju)) prihvaćene su kao dodatni zapisi o smrtnim slučajevima u istočnom Mostaru.
- U glavnom postupku spajanja, matične knjige umrlih uzete su kao osnovni izvor (tj. kao početna osnova za spajanje). Razlozi za ovo između ostalog leže i u činjenici da je kvaliteta evidencije imena i drugih osobnih podataka kao i podataka vezanih za samu smrt u matičnim knjigama umrlih bolja nego u knjigama Ratne bolnice.
- Evidencije iz knjiga Ratne bolnice i dodatne evidencije poginulih vojnika pridodate su evidencijama iz matičnih knjiga umrlih.
- Evidencije koje se preklapaju (ili duplikati), tj. evidencije koji se ponavljaju u jednom, dva ili više izvora, eliminirane su iz objedinjenog popisa (bilo ih je ukupno 319).
- Objedinjeni popis koji je u ovoj fazi dobiven (1.625) sadržavao je ne samo evidencije iz istočnog Mostara nego i mnoge druge evidencije koje nisu imale veze sa opsadom. Slijedeći korak u našem projektu bio je izdvojiti valjane i pouzdane zapise a koji su, istovremeno, bili vezani za opsadu (539 zapisa vezanih za opsadu).

U ostatku ovog odjeljka objašnjavamo kriterije odabira valjanih zapisa vezanih za opsadu (539) iz objedinjenog popisa smrtnih slučajeva registriranih u knjigama Ratne bolnice i u matičnim knjigama umrlih (1.625) i onih statističkih podataka o opsadi koji su dobijeni iz 539 odabrahin evidencija.

4.1 Sažetak postupka odabira prikazan je u Tabeli 12 niže u tekstu.

Table 12. Pregled kriterija za odabir podataka za analizu smrtnih slučajeva vezanih za opsadu Mostara

Broj	Valjanost	Kopija	Istočni Mostar	Godina/ mjesec smrti	Uzroci vezano za rat	Prezime	Ime	Godina rođenja	Ukupno
1	Da	Ne	Ne	Da	Da	Da	Da	Da	539
2	Ne	Ne	Da	Da	Da	Da	Da	Ne	54
3	Ne	Ne	Da	Da	Da	Da	Ne	Da	1
4	Ne	Ne	Da	Da	Da	Da	Ne	Ne	2
5	Ne	Ne	Da	Da	Da	Ne	Da	Ne	1
6	Ne	Ne	Da	Da	Da	Ne	Da	Ne	2
7	Ne	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da	Da	13
8	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Da	Da	Da	54
9	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Da	Da	5
10	Ne	Ne	Ne	Da	Da	Da	Da	Da	694
11	Ne	Ne	Ne	Da	Da	Da	Da	Ne	19
12	Ne	Ne	Ne	Da	Da	Da	Ne	Da	4
13	Ne	Ne	Ne	Da	Da	Da	Ne	Ne	1
14	Ne	Ne	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da	3
15	Ne	Ne	Ne	Da	Da	Ne	Ne	Ne	12
16	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Da	Da	7
17	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da	Da	da	188
18	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da	Da	Ne	3
19	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da	Ne	Ne	1
20	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Da	2
21	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Ne	1
22	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Ne	1
23	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da	Da	Da	19
	Ukupno 2-23								1.086
24	Ne	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	230
25	Ne	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Ne	82
26	Ne	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	1
27	Ne	Da	Ne	Da	Da	Da	Da	Da	5
28	Ne	Da	Ne	Da	Da	Da	Da	Ne	1
	Ukupno24-28								319
	Sveukupno								1.944

Kriterij odabira sadrži tri skupine stavki:

- duplikati (prihvaćene su samo jedinstvene evidencije)
- relevantnost /podataka/ u odnosu na područje opsade i period opsade (smrtni slučajevi u istočnom Mostaru od svibnja 1993. do travnja 1994.)

- dostupnost detaljnih osobnih podataka (najmanje ime, prezime i godina rođenja)

Osim gore navedenih kriterija, uzrok smrti je trebao biti ili vezan uz rat ili nepoznat. Smrtni slučajevi koji su bili uzrokovani prirodnom smrću, rezultat nesreće, samoubojstva ili oni koji su registrirani samo kao «umrli» isključeni su iz evidencija koje su prihvaćene za ovu analizu. Međutim, uzete su u obzir one evidencije smrtnih slučajeva u kojima je uzrok smti nepoznat. Vjerujemo da je velika većina evidentiranih zapisa (ako ne i svi zapisi) vezana za opsadu. Zbog dramatičnih okolnosti opsade, intenziteta opsade i kaosa, kao i u velikoj mjeri potpunog nefunkcioniranja ili nedovoljnog funkcioniranja organa državne uprave koji vode brigu o registriranju smrtnih slučajeva, u mnogim izvorima koji su korišteni za ovaj izvještaj mnogi, posebno u matičnim knjigama umrlih, uzroci smrti nisu registrirani.

Gore pomenutim postupkom izvršen je odabir **539 zapisa** kao valjanih i relevantnih evidencija vezanih za opsadu. Ovoj broj je broj smrtnih slučajeva vezanih za rat a mogu se dovesti u direktnu vezu s opsadom Mostara.

Što se tiče evidecija koje nisu prihvaćene, njih 319 je odbačeno kao duplikati (samo zbog toga ili zbog još nekih drugih nedostataka). Među onim zapisima koji nisu bili duplikati točno 1.013 zapisa odbačeno je po osnovu toga što se ne odnose na područje opsade odnosno na period opsade (ponovno, samo zbog toga ili u kombinaciji s nekim drugim nedostacima). Svi zapisi koji su imali **nepoznato mjesto smrti** odbačeni su zbog ovog kriterija – takvih zapisa bilo je 517, od kojih je 484 zapisa sadržavalo datum smrti koji se pokpalao s periodom opsade. Konačno, 73 zapisa (koji nisu bili duplikati) odbačeno je zbog nedostatnih osobnih podataka o žrtvama (ime, prezime odnosno godina rođenja).

Tabela 13. Pregled prihvaćenih zapisa o smrti po izvorima

Izvor	Matične knjige umrlih	Ratna bolnica	Armija BiH	HVO	Ukupno
Broj	370	134	29	6	539

Od 539 prihvaćenih zapisa, u zajednički popis unešeno je točno 370 iz matičnih knjiga umrlih, 134 zapisa su bila iz knjiga Ratne bolnice, 29 iz evidencija ABiH i 6 iz evidencija HVO-a. (Tabela 13)

4.2. U Tabeli 14 prikazan je pregled prema nacionalnoj pripadnosti osoba koje su umrle tijekom opsade Mostara. Ova Tabela prikazuje dvije vrste statističkih podataka: minimalne promatrane brojeve određene nacionalne skupine i procijenjene, potpunije brojeve. Procjenjeni brojevi dobijeni su pod pretpostavkom da su one osobe čija je nacionalnost nepoznata imale istu distribuciju po po nacionalnosti kao i oni čija je s dobro registriranom promatranom nacionalnosti.

Većina žrtava (87.8%) bili su Muslimani. Minimalni broj žrtava muslimanske nacionalnosti je 445 osoba, a potpunija procjena je 473 osobe (od ukupnog broja od 539 žrtava opsade).

Tabela 14. Distribucija žrtava opsade po nacionalnosti

Nacionalnost	Promatrano	Postotak	Procijenjeno	Postotak
Muslimani	445	87.8	473	87.8
Hrvati	36	7.1	38	7.1
Srbi	22	4.3	23	4.3
Ostali	4	0.8	4	0.8
Nepoznato	32	na	na	na
Ukupno	539	100.0	539	100.0

4.3. Status žrtava u smislu da li su bili civili ili vojnici bio je dostupan jedino iz knjiga Ratne bolnice i iz vojnih evidencija (ABiH-a i HVO-a). Glavni izvor, matične knjig umrlih Mostara, ne sadržavaju ovaj podatak.

Procjene statusa prema knjigama Ratne bolnice (Tabela 11, Odjeljak 3, paragraf 3.6) bilježe 48.5% (160) civilnih žrtava i 47.9% (158) vojnih žrtava. Ukoliko se zatočenici (12 osoba ili 3.6%) smatraju civilina, u tom slučaju postotak civilnih žrtava iznosi 52.1% što je brojčano 172 osobe. Kada se ovi postotci (52.1 i 47.9 posto) primjene na ukupan broj od 539 smrtnih slučajeva, to iznosi **281 civila** i **258 vojnika**.

Intervalne procjene za civile su u tom slučaju od **172 do 281 osoba**. Intervali za vojnike su od **158 do 258 osoba**. (donje granične vrijednosti su iz knjiga Ratne bolnice; pogledati Tabelu 11 u Odjeljku 3).

Status se na drugi način može procijeniti na osnovu uspoređivanja objedinjenog popisa 539 evidencija vezanih za opsadu s popisima poginulih vojnih lica (ABiH-a i HVO-a). Evidencije smrtnih slučajeva koje se podudaraju s evidencijama poginulih boraca onda se mogu uzeti u obzir kao vojnici, a ostali evidentirani kao civili. Rezultati ovakvog pristupa prikazani su u Tabeli 15 niže u tekstu.

Tabela 15. Distribucija žrtava opsade prema statusu (civili – vojnici) i izvoru

Izvor	Civili	Vojnici	Civili (%)o	Vojska (%)
Ratna bolnica	78	56	58.2	41.8
Matične knjige umrlih	189	181	51.1	48.9
Armija BiH	0	29	0.0	100.0
HVO	0	6	0.0	100.0
Ukupno	**267**	**272**	**49.5**	**50.5**

Prema ovom pristupu je također oko 50% evidencija o smrtnim slučajevima odnosi se na civile a 50% na vojnike. U smislu apsolutnih brojeva, od 539 evidencija o smrti vezanih za opsadu, najmanje 267 preminulih bili su civili, a najmanje 272 su bili vojnici.

4.4. Uzroci smrti žrtava opsade prikazani su na Tabeli 16.

Tabela 16. Distribucija žrtava opsade prema uzroku smrti

Uzrok smrti	Promatrano	Postotak	Procijenjeno	Postotak
Granatiranje	76	56.3	303	56.3
Ubijeni	34	25.2	136	25.2
Vatreno oružje	18	13.3	72	13.3
Ranjavanje	6	4.4	24	4.4
Umoreni	1	0.7	4	0.7
Nepoznato	404	na	na	na
Ukupno	539	100.0	539	100.0

Jasno je da je veliki broj smrtnih slučajeva registriran tako što uopće nije spomenut bilo koji uzrok smrti (404). To ne znači da nepoznati uzroci nisu bili vezani za opsadu. Većina tih uzroka odnose se na smrtne slučajeve koji su se dogodili u 1993. godini u prvim (izuzetno intenzivnih) mjesecima opsade koje karakteriziraju problemi vezani za registriranje smrtnih slučajeva.

Na osnovu pretpostavke da bi nepoznati uzroci imali istu distribuciju kao i dobro definirani uzroci, napravljene su potpunije procjene i prikazane na Tabeli 16 zajedno sa minimalnim brojevima.

Međutim, *procijenjeni* brojevi iz Tabele 16 *nisu* u potpunosti pouzdani. U spojenim izvorima izvještavanje o uzrocima smrti je pristrano, jednako kao i izvještavanje o statusu. Evidencije iz matičnih knjiga umrlih koje su prihvaćene kao osnovne za objedinjeni popis, istovremeno su jako oskudne kada su u pitanju evidencije u uzrocima smrti. Izvještaji o uzrocima smrti su pouzdaniji u knjigama Ratne bolnice.

Koristeći se knjigama Ratne bolnice, u Tabeli 6 (Odjeljak 3, paragraf 3.2) ovog izvejštaja dali smo slijedeće procjene:

- najmanje 214 smrtnih slučajeva od granatiranja (45.3%)
- najmanje 49 smrtnih slučajeva od vatrenog oružja (10.4%)
- najmanje 209 smrtnih slučajeva od uzroka koji nisu navedeni (44.3% koji obuhvaćaju slučajeve kao npr. poginuli, ubijeni, ranjeni itd.)

Kada se gore navedeni postotci primijene na ukupan broj od 539 smrtnih slučajeva koji su uključni u objedinjeni popis dobiju se slijedeće nove procjene:
- 244 smrtnih slučajeva od granatiranja;
- 56 smrtnih slučajeva od vatrenog oružja;
- 239 smrtnih slučajeva od uzroka koji nije naveden.

Slijedom ovog postupka, intervalne procjene osnovih uzroka smrti žrtava opsade mogu se formulirati na slijedeći način:

Na prvom mjestu **granatiranje** je uzrok smrti tijekom opsade: 45.3% osoba poginulo je prilikom granatiranja, tj. minimalno od **214 do 244 osobe.**

Drugih 10.4% (25.2+13.3) smrtnih slučajeva posljedica su djelovanja vatrenog oružja – od minimalno 49 do 56 osoba.

Preostali uzroci nasilne smrti čiji karakter nije naveden (44.3%) odnose se minimalno na 209 do 239 osoba.

4.5 Vrijeme smrti obrađeno je u Tabeli 17 i na slikama 4 i 5 niže u tekstu. Općenito, intenzitet opsade bio je mnogo veći 1993. godine (posebno u ljeto) nego što je to bilo 1994. godine. Većina smrtnih slučajeva dogodila se u kolovozu i rujnu 1993. (105 odnosno 106). Od listopada 1993. godine, jasno se vidi kako broj smrtnih slučajeva sustavno opada po mjesecima.

Tabela 17. Distribucija žrtava opsade prema godini i mjesecu smrti

Godina smrti	Mjesec smrti	Promatrano
1993.	svibanj	28
1993.	lipanj	28
1993.	srpanj	68
1993.	kolovoz	105
1993.	rujan	106
1993.	listopad	55
1993.	studeni	50
1993.	prosinac	37
1994.	siječanj	30
1994.	veljača	18
1994.	ožujak	8
1994.	travanj	6
Ukupno	Sve	539

Slika 4. Distribucija žrtava opsade prema godini i mjesecu smrti

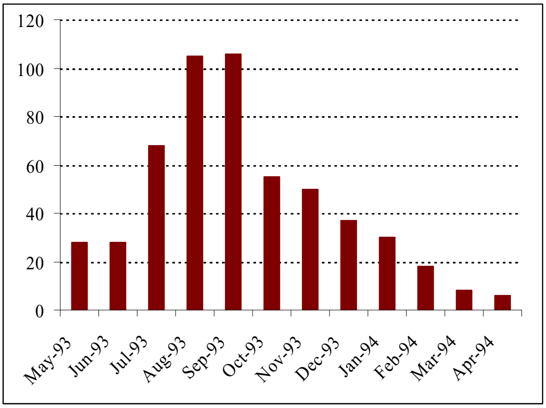

Slika 5. Distribucija žrtava opsade prema danu smrti u kolovozu i rujnu 1993.

Kolovoz 1993.

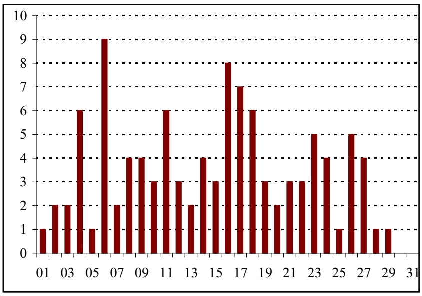

Rujan 1993.

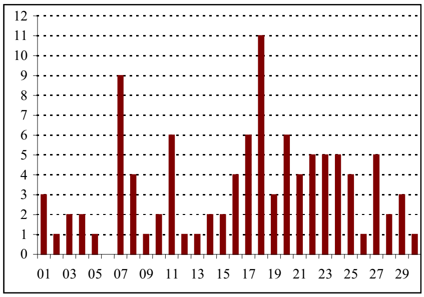

4.6. I na kraju, distribucija žrtava opsade prema dobu i spolu prikazana je na Tabeli 18 i na Slici 6.

Tabela 18. Distribucija žrtava opsade prema spolu i dobi

Dob (5)	Muškarci	Žene	Nepoznato	Ukupno
0-4	3	4	0	7
5-9	8	1	0	9
10-14	11	0	0	11
15-19	25	6	0	31
20-24	54	9	1	64
25-29	62	4	0	66
30-34	52	8	1	61
35-39	42	10	0	52

40-44	44	7	0	51
45-49	25	6	0	31
50-54	24	10	0	34
55-59	22	8	0	30
60-64	25	4	0	29
65+	39	24	0	63
Ukupno	436	101	2	539

Muškarci čine 80.9% svih smrtnih slučajeva (436), žene 18.7% (101). Broj djece i tinejdžera do 19 godina starosti je 58 osoba (10.8%). Osobe od 20 do 64 godine starosti činile su najveću skupinu (418 osoba, 77.6%). 63 starije osobe u dobi od 65 godina ili starije također je umrlo (11.7%).

Slika 6. Distribucija žrtava opsade prema spolu i dobi

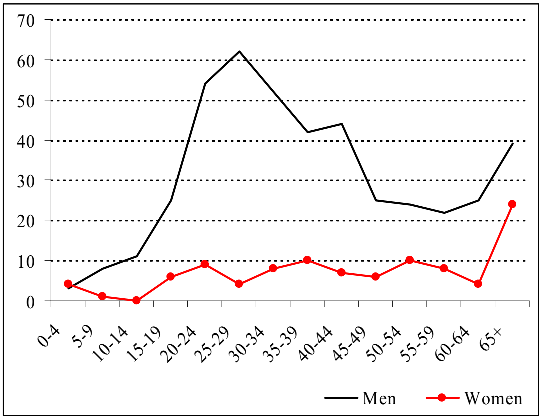

Men = muškarci Women = žene

Većina muškaraca umrla je u dobi od 18 do 65 godina. Upadljiv je također i veliki porast broja umrlih muškaraca starijih od 65 godina. Međutim, distribucija prema dobi muškaraca općenito odgovara broju poginulih vojnika.

Žene svih dobnih skupina su umirale , ali posebno one starije od 65 godina. Jasno je da dobna struktura smrti kod žena nije u skladu sa onom vojnih lica.

5. KONAČNI ZAKLJUČCI

U nastavku dajemo kratki prikaz naših glavnih rezultata:

- **Minimalni broj** osoba koje su umrle tijekom opsade istočnog Mostara (od svibnja 1993. do travnja 1994.) je **539**. Ovaj zbroj dobiven je iz objedinjenog popisa dvaju izvora – knjiga Ratne bolnice i matičnih knjiga umrlih. Duplikati i drugi manjkavi i/ili nepovezani zapisi, nisu uključeni u ovaj zbroj.
- Minimalni broj od 539 smrtnih slučajeva ne uključuje smrtne slučajeve koji su u matičnim knjigama umrlih prijavljeni s nepoznatim mjestom smrti. Takvih smrtnih slučajeva bilo je ukupno 517, od čega je u 484 slučaja prijavljeni datum smrti bio iz razdoblja opsade Mostara (od travnja 1993. do travnja 1994.; duplikati nisu uključeni). Ova 484 slučaja mogla su biti relevantna za opsadu, ali oni nisu obuhvaćena unutar minimalnog broja.
- Ukoliko se uzmu u obzir isključena 484 zapisa, nova procjena stvarnog broj smrtnih slučajeva povezanih s opsadom iznosi **1,023 smrtnih slučajeva** kako civila tako i vojnika (minimum od 539 smrtnih slučajeva plus dodatna 484 smrtna slučaja).
- 49,5% smrtnih slučajeva povezanih s opsadom odnosi se na civile (minimalno 267 osoba od 539 smrtnih slučajeva).
- 50,5% smrtnih slučajeva odnosi se na vojnike (minimalno 272 od 539 smrtnih slučajeva).
- Na temelju objedinjenog popisa od (minimalno) 539 smrtna slučaja, procjenjujemo da se 87,8% smrtnih slučajeva odnosi na etničke Muslimane (minimalno 445 do 473 osobe od 539 smrtnih slučajeva).
- Vrijeme smrti u 539 slučaja pokazuje sustavni rast smrtnih slučajeva u svibnju 1993. godine do najvećih brojeva u kolovozu i rujnu 1993. te pad nakon toga do travnja 1994. Ovaj obrazac je potpuno suprotan sezonskom obrascu koji se obično bilježi u smrtnosti od prirodnih uzroka. Promjene u sezonskoj smrtnosti obilježava maksimalan broj smrtnih slučajeva u zimskim mjesecima i mjesecima ranog proljeća, a minimalan u ljetnim i jesenjim mjesecima.
- Činjenica da je zabilježno vrijeme u suprotnosti s očekivanim sezonskim obrascem smrtnosti, sugerira da su uzroci smrti onih koji su umrli tijekom opsade Mostara bili potpuno različiti od prirodnih uzroka. Samo su nasilni

uzroci u vezi s ratom mogli rezultirati u tako dramatičnom porastu smrtnosti u Mostaru u ljeto i jesen 1993. godine.

- Prijavljeni uzroci smrti su nažalost oskudni kod oba izvora, a posebno u matičnim knjigama umrlih.
- U oba izvora (osobito u matičnim knjigama umrlih), prijavljivanje uzroka smrti je naročito manjkavo 1993. godine, posebno u prvim mjesecima opsade, najvjerojatnije zbog ekstremno teških uvjeta i snažnog intenziteta opsade, te organizacijskih problema u sustavu registriranja smrtnih slučajeva.
- Unatoč manjkavim informacijama o uzrocima smrti, procjenili smo (na temelju zapisa iz Ratne bolnice) da glavni uzroci uključuju:
  - Granatiranje: 45,3% (minimalno 214 do 244 smrtna slučaja od 539)
  - Vatreno oružje: 10,4 % (minimimalno 49 do 56 smrtnih slučajeva od 539)
  - Nespecificirani nasilni uzroci: 44,3% (minimalno 209 do 239 smrtnih slučajeva od 539)
- Koristeći objedinjeni popis također smo procijenili spolnu distribuciju žrtava:
  - 80,9% su muškarci (436 osoba od 539 smrtnih slučajeva)
  - 18,7% su žene (101 osoba of 539 smrtnih slučajeva)
- Među (minimalno) 539 žrtve nalaze se djeca i mladi ispod 19 godina starosti: 58 osoba, te starije osobe u dobi od 65 i više godina: 63 osobe.
- Konačno, najčešća starosna dob u smrtnim slučajevima za muškarce je između 20 i 24 godine, iako je, općenito uzevši, smrt u muškaraca između 18 i 64 godine bila vrlo učestala. Žene su umirale ujednačeno u svim životnim dobima od 18 do 64 godine.

Željeli bismo naglasiti da su gornje statistike dobivene jednim nedvojbeno konzervativnim pristupom; mnogi su zapisi odbijeni zbog informacija koje su nedostajale ili zbog manjkavosti koje su možda mogle biti popravljene. Konačne rezultate predstavljene u ovom izvješću stoga treba promatrati kao minimalne brojeve (tj. "najmanje"). Mišljenja ostalih autora upućenih u opsadu Mostara mogu davati alternativne statističke podatke veće od naših brojeva.

Izvještaj o broju nestalih i mrtvih iz Srebrenice

sačinili

Helge Brunborg i Henrik Urdal

12. februar 2000.

Rezime

Kancelarija tužioca je od nas zatražila da provjerimo broj nestalih osoba u vezi s padom srebreničke enklave. Tokom pripreme izvještaja, analizirali smo pouzdanost dostupnih izvora podataka o nestalim osoba u Srebrenici, što je uključivalo proučavanje istorije, metoda i procedura koje su korištene za prikupljanje podataka. Ključni zadatak je bio da se identifikuju žrtve iz Srebrenice, koristeći saznanja Kancelarije tužioca vezana za datume i mjesta nestanka žrtava iz Srebrenice.

Uporedili smo podatke iz baze podataka o nestalim osobama na teritoriji Bosne i Hercegovine Međunarodnog komiteta Crvekong krsta (MKCK) i *Ante Mortem* baze podataka američke humantiarne organizacije Ljekari za ljudska prava (PHR) /Physicians for Human Rights/ kako bi došli do zbirnog spiska nestalih osoba. Potom smo analizirali pojedinačne podatke nestalih osoba sa zbirnog spiska kako bi utvrdili broj nestalih osoba.

Nadalje smo uporedili spiskove nestalih osoba MKCK-a i PHR-a sa registrima glasača OEBS-a / Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju/ za Bosnu i Hercegovinu za 1997. i 1998. godinu. To je urađeno kako bi se istražilo da li su osobe koje su navedene kao nestale na spiskovima MKCK-a i PHR-a registrovane da glasaju. Pošto je opšta pretpostavka da su osobe na ovim spiskovima nestalih osoba mrtve, cilj ovoga upoređivanja je bio da se istraži mogućnost da su osobe koje su navedene kao nestale i dalje žive. Konačno, podaci su upoređeni s dokumentacijom sa popisa stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine koja sadrži relevantne podatke o svim stanovnicima zemlje 1991. Ovi podaci su korišteni kako bi se istražilo da li su osobe koje se pojavljuju, kako na spiskovima nestalih osoba MKCK-a i PHR-a, tako i na spiskovima glasača u stvari jedne te iste osobe. Podaci iz popisa su dodatno korišteni kako bi potvrdili da li su osobe koje su navedene u spiskovima nestalih osoba bile stvarne osobe koje su bile žive 1991. godine.

Kao rezultat našeg rada, došli smo do zaključka da je najmanje 7.475 osoba iz srebreničke enklave nestalo i da se pretpostavlja da su mrtvi. Naša analiza takođe pokazuje da postoji mogućnost da je samo mali broj ljudi registrovanih kao nestalih na spiskovima MKCK-a i PHR-a možda živ. Mogli smo da ustanovimo najviše 15 slučajeva gdje su osobe registrovane kao nestale možda žive, a na osnovu podataka iz glasačkih registara OEBS-a i podataka dobivenih od Odjela za potragu MKCK-a u Sarajevu. Nadalje, nismo pronašli nikakve dokaze da su osobe koje su registrovane kao nestale fiktivne.

Hronologija

Kada je pala srebrenička enklava, 11. jula 1995, jedan broj muškaraca je pokušao da pobjegne pješačeći kroz šumu, a mnogi od njih su ubijeni na putu ili nakon što su se predali ili pošto su bili uhvaćeni. Drugi su odvojeni od svojih porodica u Potočarima i kasnije su pogubljeni. Nekoliko žena, djece i starijih muškaraca su takođe ubijeni. Mnogi leševi su zakopani u masovne grobnice, koje su često ubrzo nakon toga raskopavane, dok su ostali ostavljeni u šumi. Ukupni broj žrtava nije poznat. Iskopavanja koja je izvršio Međunarodni sud su do sada otkrila oko 1.900 tijela[1], od kojih je samo nekoliko identifikovano.[2]

Nekoliko organizacija je sakupilo podatke o nestalim osobama nakon pada Srebrenice, uključujući Međunarodni komitet Crvenog krsta (MKCK) i Ljekare za ljudska prava (PHR). MKCK je registrovao nestale osobe "…*kako bi pomogao porodicama da utvrde sudbinu svojih članova i rođaka koji se i dalje broje kao nestali.*"[3]. Slično tome, PHR, organizacija sa sjedištem u SAD, je registrovala nestale osobe s mnoštvom detalja o njima kako bi pomogla pri identifikaciji ekshumiranih tijela i kako bi pomogla porodicama da ustanove šta se dogodilo njihovim nestalim članovima i rođacima. Njihov spisak, *Ante-mortem* baza podataka (AMDB), je u osnovi zbir podataka o ljudima za koje se vjeruje da su mrtvi.

Dok se PHR koncentrisao uglavnom na osobe nestale iz Srebrenice nakon pada enklave u julu 1995. godine, MKCK je registrovao nestale osobe iz cijele Bosne i Hercegovine tokom cijelog ratnog perioda, 1992-1995. Obje organizacije su sakupljale podatke prvenstveno od članova porodice i bliskih rođaka, ali su povremeno prihvatale i izvještaje od daljih rođaka, prijatelja i komšija. Obje organizacije su registrovale osobe za koje se znalo da su mrtve, ali čija tijela nisu pronađena. MKCK je objavio odvojeni spisak osoba za koje se znalo da su mrtve (prethodno uglavnom registrovane kao nestale)[4]. MKCK je objavio nekoliko verzija svoga spiska "nestalih osoba", dok PHR to nije.

Cilj ovog izvještaja je da se upotrijebe ova dva izvora o nestalim osobama, kao i drugi podaci, kako bi se došlo do osnovane procjene broja ljudi koji su ubijeni ili koji se još uvijek broje kao nestali nakon pada Srebrenice. Istovremeno smo obratili pažnju na pokušaje da se diskredituje spisak nestalih osoba MKCK.

Metodi koji su korišten za ovo su bili:

* procijeniti kvalitet izvora podataka, naročito onih koji se tiču nestalih osoba

---

[1] "Izvještaj o antropološkim ispitivanjima ljudskih ostataka iz istočne Bosne u 1999.", Jose Pablo Barayabar, Međunarodni sud, Hag, 8. decembar 1999.

[2] Do 7. 2. 2000., identifikovano je 73 tijela, na osnovu Podrinjskog projekta identifikacije (PIP) u Tuzli. Od tih, 45 su ekshumirali timovi Međunarodnog suda, dok su ostale ekshumirali lokalni timovi. Prethodni spisak, koji nam je dostavljen 27.10.1999, sadržavao je imena 70 identifikovanih tijela.

[3] Iz uvoda publikacije *Nestale osobe na teritoriji Bosne i Hercegovine*, četvrto izdanje je izdato 30. 6. 1998. – po abecednom redosljedu, Međunarodni komitet Crvenog krsta. Nije dato mjesto izdavanja (vjerovatno Sarajevo).

[4] Smrt je ustanovljena na osnovu izjava očevidaca i/ili dokaza koje je podnijela porodica.

* uporediti spiskove sa drugim izvorima podataka o osobama sa područja Srebrenice, kako prije, tako i poslije rata i
* uporediti spiskove nestalih osoba jedan s drugim.

Definisanje termina za žrtve iz Srebrenice

U ovom izvještaju, termini "nestali" i "nestanak" se koriste kao zamjena jednog za drugi, što je takođe slučaj s podacima MKCK-a i PHR-a. Da bi se osoba kvalifikovala kao nestala vezano za pad enklave u Srebrenici 11. jula 1995., primijenjene su sljedeće definicije:

* *Datum nestanka:* Ovaj termin se odnosi na datum kada je nestala osoba posljednji put viđena živa. [5] Međutim, to nije nužno i datum kada je osoba možda ubijena. U našu analizu su uključeni samo oni za koje postoji podatak da su nestali između 11. jula i 31. avgusta 1995. s lokacija unutar enklave ili u blizini enkalve. Dodatno tome, uključeno je nekoliko slučajeva osoba koje su nestale kasnijih datuma (između 1. septembra i 31. decembra 1995.) s lokacija vezanih za pad enklave .
* *Mjesto nestanka:* Ovaj termin se odnosi na mjesto na kojem je nestala osoba posljednji put viđena živa.[6] Ponovo, to ne mora biti naznaka mjesta gdje je osoba možda ubijena. Na primjer, osoba je mogla da napusti Srebrenicu 11. jula i krene pješke kroz šumu, da bi je pokupila vojska RS-a i transportovala do nekog mjesta, recimo u Novu Kasabu, gdje je potom pogubljena. U ovom primjeru, mjesto nestanka osobe može da bude bilo Srebrenica, "šuma" ili Nova Kasaba, zavisno od toga ko ju je zadnji vidio živu. Za potrebe ovog projekta, sačinjen je spisak lokacija "nestajanja" vezanih za pad enklave. Ovaj zbir podataka je sačinjen u bliskoj saradnji sa istražiteljima kojima su poznati tokovi izbjeglica iz enklave i nakon konsultacija s ljudima iz tog kraja oko komplikovanih slučajeva.[7]

PHR je postavio specifično pitanje u vezi s padom enklave: "Da li je on/ona nestao/la nakon pada Srebrenice u julu 1995.?", a nama su dostavljeni odgovori za svaku osobu vezanu za Srebrenicu. Ove podatke smo koristili zajedno s datumom i mjestom nestanka.

MKCK nije postavljao bilo kakvo precizno pitanje porodicama, ali je definisao žrtve vezane za Srebrenicu na osnovu izjave osobe koja je dostavila podatke, a koja bi obično počinjala sa: "Tokom pada Srebrenice" ili "Nakon pada Srebrenice".[8]

Kvalitet spiskova nestalih osoba MKCK-a i PHR-a

---

[5] To može biti bilo datum kada je podnosilac informacije vidio/la tu osobu živu, *ili* datum zasnovan na podacima koje je dao očevidac preko podnosioca informacije.
[6] To može biti bilo mjesto na kojem je podnosilac informacije vidio/la tu osobu živu *ili* se radi o informaciji koju je pružio svjedok preko podnosioca informacije
[7] Za detalje, vidjeti priloženi spisak i mapu lokacija. Treba uzeti u obzir da su podaci odraženi u ovom spisku/mapi izvučeni samo iz spiska PHR-a.
[8] Faks Međunarodnom sudu od MKCK-a, Sarajevo, 7.12.99.

MKCK je započeo registrovanje ubrzo nakon pada (u julu 1995.), prvenstveno radi registrovanja osoba za koje se vjerovalo da su zatočene. U to vrijeme, sjećanja ljudi koji su pobjegli iz Srebrenice su bila još uvijek svježa. S druge strane, ti ljudi su bili pod velikim stresom i patili su od emocionalne i fizičke iznurenosti i obično nisu posjedovali lična ili druga dokumenta koja bi davala tačne podatke o nestalim osobama. Zbog haotične situacije, neki ljudi za koje je rečeno da su nestali kasnije su pronađeni živi,[9], ali MKCK uklanja takve slučajeve sa spiska nestalih osoba.

PHR je svoju registraciju započeo nešto kasnije, u julu 1996. Ona uključuje neka veoma detaljna pitanja o nestalim osobama, kao što su specifične fizičke karakteristike i odjeća, na koja je onima koji su davali informacije bilo često emotivno teško da odgovaraju. U isto vrijeme, davaoci informacija su često bili spremniji za razgovor i mnogi od njih su pružili na uvid lična dokumenta za nestale osobe.

Mada ciljevi i procedure za dva registraciona postupka djeluju donekle različito, naš je zaključak da su registrovani slučajevi veoma sličnog tipa. Obje djelatnosti su obavljene radi registracije nestalih osoba; više od 95 procenata su registrovali bliski rođaci, a registracija osoba za koje se znalo da su mrtve je prihvaćeno u nekoliko slučajeva. Spisak PHR-a ima manje slučajeva nego MKCK, najvjerovatnije zato što su oni započeli rad kasnije i aktvino su radili na registraciji samo na dva područja (Tuzla i Sarajevo).

MKCK je objavio ukupno četiri kompletna spiska nestalih osoba za Bosnu i Hercegovinu, i to verzije 3 i 4. u januaru 1997. i julu 1998., tim redosljedom. Uporedili smo ova dva , zajedno sa spiskom mrtvih osoba objavljenim zajedno sa četvrtom verzijom spiska MKCK-a u julu 1998.,[10] i došli do broja od 19.403 osobe za cijelu BiH, a nakon ispravki za nekoliko očiglednih nepodudarnosti. Oko 40 % ovih slučajeva je bilo vezano za Srebrenicu, prema gornjim kriterijima.

Ante-Mortem baza podataka (AMDB) PHR-a koju smo koristili je ažurirana jula 1999., ali smo mi dobili neke dodatne podatke od PHR-a u maju i oktobru 1999., što je ukupno predstavljalo 7.269 osoba, od kojih je oko 80 % bilo vezano za Srebrenicu.

Obje organizacije su sakupljale podatke o prezimenu, imenu, imenu oca, polu, datumu i mjestu rođenja, datumu i mjestu nestanka. Neke podatke je zabilježio samo MKCK, kao što je, recimo, opština nestanka, a neke podatke samo PHR, kao što je nacionalna pripadnost.

U oba spiska ima mnogo praznih polja. U spisku MKCK-a, najrеđe ispunjeni podaci su podaci o datumu rođenja (popunjeno 65,4%) i datumu nestanka (89,6%). Međutim, *godina* ovih događaja je data za gotovu svaku osobu. Što se tiče spiska PHR-a,

---

[9] *"Ukupni broj osoba za koje je od strane porodice podnesen zahtjev za traganjem vezan za pad Srebrenice"* iznosi 7421, od kojih je sudbina ustanovljena za njih 85, naime za 22 je ustanovljeno da su živi, a za 63 da su mrtvi. Izvor: "Zahtjevi za traganjem za nestalima u BiH (ažurirano 29.9.99.)" Međunarodni Crveni Krst, Sarajevo.

[10] Prije objavljivanja četvrte verzije spiska MKCK-a, porodice su imale mogućnost da registruju kao mrtve sve nestale rođake za koje se pretpostavljalo da nisu preživjeli.

najmanje podataka je dato o datumu rođenja (78,2%) i mjestu nestanka (80,7%). Drugi podaci su zabilježeni za gotovo svakog – ali to ne znači da su uvijek tačni. Greške su naročito česte u pisanju imena osoba i mjesta. Štaviše, na osnovu poređenja oba spiska, poznato nam je da ima puno grešaka, premda uglavnom malih, u podacima kao što je datum rođenja. Takve greške su uobičajene širom svijeta u podacima koji se prikupljaju upitnicima za ankete, pri popisima stanovnika i na druge načine. Stoga nije za čuđenje da ima puno grešaka u podacima u vezi s tragičnim događajima sakupljenim u haotičnoj i traumatičnoj situaciji.

Uopšteno rečeno, ne možemo tvrditi da je jedan od spiskova nestalih osoba boljeg kvaliteta nego drugi. Svaki od njih ima svoje prednosti i mane – međusobno, oni podržavaju jedan drugog i tako predstavljaju pouzdaniji izvor informacija nego što bi to bio slučaj kada bi se koristili odvojeno.

Metodologija

Naš pristup je bio da uporedimo podatke sa spiskova nestalih osoba MKCK-a i PHR-a, zatim da uporedimo podatke sa spiskovima glasača OEBS-a za izbore 1997. i 1998. godine i da, ukoliko je potrebno, uporedimo podatke s popisom stanovništva iz 1991. godine. Kada smo upoređivali spiskove s podacima osoba, naš pristup je bio da koristimo "Access" program za računarske baze podataka radi pretrage podataka na jednom spisku koji se podudaraju s podacima na drugom spisku. Ukoliko su ključni podaci identični u oba spiska, pretpostavlja se da podudarni podaci predstavljaju istu osobu, u protivnom ne. To bi bila brza i laka procedura ukoliko bi osobe na svakom spisku bile specifično određene na osnovu jednog ili više podataka, kao što je matični broj, ali to nije slučaj sa svim spiskovima koji su nam dostupni. Mada je jedinstveni matični broj u Jugoslaviji uveden 1981. godine, MKCK i PHR ga ne koriste u svojim bazama podataka. Štaviše, kada se koristi, kao što je to slučaj s popisom iz 1991. godine i Registrom glasača OEBS-a, on ponekad nedostaje ili je pogrešan.

Poređenje dvaju spiskova je uvijek započinjano potragom za podacima sa identičnim imenima i datumima rođenja. Veoma je neobično da dvije različite osobe imaju identična imena *i* da su rođene tačno istog datuma, naročito ako uzimamo u obzir samo stanovništvo na ograničenom području, kao što je opština ili istočna Bosna. Međutim, dosta često, imena su napisana različito ili je datum rođenja zabilježen nešto drugačije – ili u potpunosti nedostaje na jednom ili oba spiska (kao što je razmotreno u fusnoti 11). Shodno tome, za osobe za koje podaci nisu usklađeni u prvom krugu, postepeno smo proširili kriterij pretrage za jedan ili dva podatka, na primjer, uključujući samo *godinu* (a ne puni datum) rođenja ili samo *inicijal* imena, pored prezimena. Rezultati takvih sparivanja podataka se moraju vizuelno pregledati kako bi se odredilo da li se spareni podaci odnose na istu osobu ili ne, a to se čini pregledom drugih dostupnih podataka, kao što su opština i mjesto rođenja ili boravište. Na primjer, mjesto rođenja je možda navedeno kao opština na jednom spisku i kao zaseok u okviru te opštine na drugom spisku. Bilo bi veoma komplikovano, ako uopšte i moguće, da se takve provjere automatizuju.
Za teške slučajeve, provjeravali smo Popis stanovništva iz 1991. godine radi više podataka o osobama o kojima se radilo. Na primjer, kada bi jedan od spiskova

sadržavao podatke o elementu koji je sadržan i u Popisu, ali nije bio u drugom spisku, kao što je matični broj ili mjesto rođenja. Ortografija imena je takođe provjeravana na ovaj način, često gledanjem imena drugih članova porodice sadržanih u podacima Popisa.

Poređenje podataka iz spiskova nestalih osoba MKCK-a i PHR-a sa spiskovima glasača OEBS-a predstavlja poseban problem, pošto je uključen samo manji dio varijabli u *svim* ovim spiskovima. Na primjer, očevo ime, što je značajno za identifikaciju ljudi u BiH, zabilježeno je u spiskovima nestalih osoba ali ne i u glasačkim spiskovima, a upravo suprotno je slučaj s matičnim brojem. Stoga, kada smo pokušali da uporedimo podatke iz ovih izvora, ustanovljen je veliki potencijalni broj parova, jer nije uvijek bilo dovoljno varijabli zajedničkih za dva izvora podataka da bi se pravila razlika između tačnih i pogrešnih parova. Na primjer kada nedostaje puni datum rođenja. Kako bi se dalo prostora za greške u datumu rođenja, mi smo takođe vršili pretragu za podudaranje podataka s razlikom i do nekoliko godina u datumu rođenja. Takvi parovi, naravno, nisu prihvatani prije nego što je mogućnost podudarnosti potvrđena nakon upoređivanja podataka po drugim stavkama, na primjer na različitim mjestima na spiskovima nestalih osoba kao što je mjesto rođenja, prebivalište ili nestanak *i* trenutna opština ili opština glasanja na biračkom spisku. Podudarnost nestalih osoba i registrovanih glasača nije prihvaćena ukoliko su lokacije bile jasno nepodudarne. Na primjer, ukoliko je osoba rođena, živjela je i nestala je u istočnoj Bosni, na osnovu spiska nestalih osoba, ali je registrovana da glasa u opštini i za opštinu u potpuno različitom dijelu zemlje, na osnovu biračkog spiska.

Korištenje podataka iz Popisa iz 1991. godine je bilo ključno za zaključivanje da li par mogućih podudarnih podataka iz dva različita spiska predstavlja istu osobu. Kada su, na primjer, spareni podaci iz spiskova PHR-a/MKCK-a i spiska glasača takođe ustanovljeni i u Popisu, provjereni su i matični broj i ime oca kako bi se utvrdilo da li spareni podaci predstavljaju istu osobu. U nekim slučajevima u Popisu je identifikovana samo jedna od para podudarnih osoba, ali ne i druga. U takvim slučajevima, par je odbacivan ukoliko se ime oca navedeno u Popisu znatno razlikovalo od imena oca navedenog kod MKCK-a/PHR-a. Ukoliko je osoba samo sa spiska MKCK-a/PHR-a pronađena u Popisu, par je odbacivan ukoliko se matični broj naveden u Popisu znatno razlikovao od onog na biračkom spisku. Nije bilo primjera parova gdje nijedna osoba nije pronađena u Popisu.

Kako bi se zabilježili kvalitet i osnova za podudaranje, za svaku osobu sparenih podataka je dat parametar zavisno od kriterija korištenih za sparivanje. Ovaj parametar je korišten kako bi se proučio broj prihvaćenih parova na osnovu tipa i kvaliteta podudaranja.

Upoređivanje spiskova nestalih osoba sa poslijeratnim Spiskom glasača

Spiskovi nestalih osoba MKCK-a i PHR-a su upoređeni sa glasačkim spiskovima iz 1997. i 1998, na osnovu kojih je pronađeno ukupno devet podudaranja vezanih za

Srebrenicu.[11] Identitet ovih devet osoba je provjeren prema podacima iz popisa za istočnu Bosnu iz 1991. godine.[12] Ubijeđeni smo da podudarnosti predstavljaju iste ljude i da se ne radi o brkanju osoba s istim imenom i identičnim ili sličnim datumom rođenja.[13]

Pošto se mrtve osobe ne mogu registrovati da glasaju, ove podudarnosti podrazumijevaju da su ovih devet osoba ili pogrešno registrovane kao nestale ili je njihov identitet nepravilno korišten pri registraciji glasača. Druga mogućnost je da su njihova imena trebala da budu uklonjena sa spiska, ali to nije učinjeno iz raznoraznih razloga. Na primjer, možda MKCK-u nije prijavljena činjenica da su neki ljudi preživjeli, jer oni nisu željeli da se to objelodani. Za šest od tih devet osoba je zasebno javljeno *i* MKCK-u i PHR-u, smanjujući vjerovatnoću da su nuesklađenosti uzrokovane namjerno nepravilnim registrovanjem nestalih osoba.[14]

U svakom slučaju, broj takvih neusklađenosti je veoma mali, samo 0,1 % od oko 7.500 nestalih osoba. Ovo ukazuje na to da nije moglo biti bilo kakve velike kampanje registrovanja živih osoba kao nestalih.

Gotovo sve osobe koje su bile u srebreničkoj enklavi kada je ona pala su prvobitno došle iz okolnih opština. Ovu činjenicu podupire to da smo za 358 osoba koje smo potražili u Popisu iz 1991. godine ustanovili da je punih 93,3 % 1991. živjelo u jednoj od ovih opština. Razlog što preostalih 6,7 % nisu pronađeni može biti zbog nedovoljnih podataka ili zato što su 1991. godine vođeni van ovih opština. Dodatni dokaz o porijeklu ljudi u enklavi je taj da su od 210 ljudi na spisku ljudi Međunarodnog suda za koje se zna da su bili u enklavi prije nego što je došlo do njenog pada, uključujući žrtve i preživjele, svi osim jednog živjeli u šest opština prije rata: 57% u Srebrenici,, 22% u Vlasenici, 19% u Bratuncu i preostalih 2,5% u Rogatici, Han Pjesku, Zvorniku i Živinicama. To pojačava naš pristup korišćenja podataka iz Popisa za to područje kako bi se provjerio identitet koplikovanih slučajeva.

Nadalje, visoki procenat nestalih osoba pronađenih u Popisu dokazuje da osobe na spiskovima nestalih nisu fiktivne. Uzorci 358 nestalih osoba i 210 žrtava i preživjelih se mogu smatrati slučajnim uzorcima, mada ne u striktnom smislu probabiliteta, tj. da je uzorak slučajno odabran iz većeg broja stanovnika. Ne smatramo da su uzorci pristrasni u smislu u kojem bi to bitno uticalo na ovdje iznesene zaključke.

---

[11] Upoređivanje je učinjeno odvojeno, sa tri različite kombinacije skupova podataka, uključujući podatke za cijelu Bosnu i Hercegovinu (BH): MKCK 3 i Glasački registar iz 1997; MKCK 4 i Glasački registar iz 1998.(koji je sačinio OEBS Sarajevo); i PHR AMDB i Glasački registar iz 1998.
[12] Za ovu svrhu je sakupljen poseban dosije popisa za istočnu Bosnu, uključujući opštine Bratunac, Han Pijesak, Rogatica Šekovići, Srebrenica Vlasenica i Zvornik.
[13] Pronašli smo još četiri stvarne podudarnosti osoba koje su nestale *1992.* (2 iz Bratunca, 1 iz Srebrenice i 1 iz Zvornika). Takođe smo detaljno istražili identitet za tri dodatne podudarnosti, što je pokazalo da je svaki par podudarnih podataka predstavljao dvije *različite* osobe.Ustanovili smo, na primjer, da su bile dvije osobe sa identičnim imenom, prezimenom i datumom rođenja, ali različitim imenima očeva i još jedan primjer dvije osobe sa istim imenima, prezimenima i imenima očeva, ali s različititm datumima rođenja i matičnim brojevima.
[14] Čevoro od devetoro imaju isto prezime, Gabeljić i što je iznenađujuće, registrovani su da glasaju u Šapcu u Srbiji. Od preostalih pet, dvoje je živjelo u Tuzli, jedan u Srebreniku, jedan u Njemačkoj i jedan u Austriji kada su registrovani da glasaju.

Poređenje dvije liste nestalih osoba

Poredili smo i spojili spiskove nestalih osoba MKCK-a i PHR-a, čime smo dobili *zbirni spisak nestalih osoba* za cijelu Bosnu i Hercegovinu, uključujući sve podatke MKCK-a i PHR-a, ali sa samo po jednim podatkom za svaku osobu.[15] Za zapise sa izuzetno ograničenim podacima, upoređivali smo dostupne podatke sa Popisom iz 1991. godine kako bi odredili da li dva zapisa iz svakog spiska predstavljaju istu osobu. Ukoliko nismo pronašli jasne dokaze u Popisu da takva dva zapisa postoje za dvije različite osobe, prihvaćeno je da se zapisi odnose na istu osobu.

7.490 zapisa na zbirnom spisku vezani su za Srebrenicu, a na osnovu gore definisanih kriterija (vidjeti tabelu 1).[16] Pored toga što je ukupni broj nestalih osoba proširen, kombinacija dvaju izvora je potvrdila dostupne podatke, a uz to i ukazala na to kada su nedostajali podaci u jednom od izvora. Na primjer, 75,5 zapisa vezanih za Srebrenicu u zbirnom spisku sadrže pune datume rođenja, za razliku od 53,5% i 79,1 % na spiskovima MKCK-a i PHR-a, tim redosljedom.

Radi preciznosti, devet nestalih osoba koje su pronađene na glasačkim spiskovima 1997. ili 1998., uklonjene su iz ukupnog broja. Štaviše, takođe smo oduzeli šest nestalih osoba iz Srebrenice za koje se ustanovilo da su žive otkad je MKCK objavio svoju verziju br. 3 u januaru 1997.[17] Nekoliko, ili svih šest osoba, čiji identitet nama nije poznat, mogu biti isti ljudi kao i gorepomenutih devet. Stoga, broj slučajeva gdje su osobe registrovane kao nestale, a koje su žive može biti između 9 i 15, tj. najviše 15.

Tabela 1. Nestale i mrtve osobe vezane za Srebrenicu

	Broj zapisa
Na spisku MKCK-a i PHR-a	+5,712
Samo na spisku MKCK-a	+1,586
Samo na spisku PHR-a	+ 192
Nestale osobe vezane za Srebrenicu koje je registrovao MKCK ili/i PHR	*7,490*
Pronađeni u glasačkim spiskovima iz 1997. i 1998.	- 9
Žrtve vezane za Srebrenicu, izuzimajući osobe pronađene u glasačkim spiskovima	*7,481*
Osobe za koje je od januara 1997. MKCK ustanovio da su žive (nama nepoznat identitet)	- 6
Žrtve vezane za Srebrenicu	***7,475***

[15] Zbirni spisak sadrži 19.692 osobe koje su nestale u cijeloj BiH, pri čemu se 6.980 podataka može naći na oba spiska, 12.423 samo na spisku MKCK-a, a 289 je pronađeno samo na spisku PHR-a.

[16] Uključili smo 63 osobe za koje je javljeno da su nestale u septembru 1995. i 39 osoba koje su nestale tokom oktobra-decembra 1995. Takođe smo uključili 68 osoba za koje je javljeno da su nestale u području Srebrenice u julu 1995., ali bez tačnog datuma, jer vjerujemo da su svi oni, ili gotovo svi, nestali 11. jula ili nakon tog datuma. To uključivanje opravdava činjenica da je od 6.727 osoba, koliko je prema spisku MKCK-a nestalo iz Srebrenice u julu 1999., *sa* poznatim datumom nestanka, samo 0,5 % su nestalo prije 11-og.

[17] Na osnovu faksa od MKCK-a, Sarajevo, od 7.12.99., šest od 22 slučaja osoba vezanih za Srebrenicu za koje se utvrdilo da su žive (kao što je napomenuto u fusnoti 9) su registrovane kao nestale osobe u verzijama 3 i 4, na kojima smo mi zasnovali svoj rad. 22 slučaja za koje je ustanovljeno da su živi uključuju svakoga za koga je javljeno MKCK-u nakon prve objavljene verzije spiska MKCK-a.

Stoga, na osnovu naših konzervativnih kriterija, ustanovili smo da je bar **7.475** osoba mrtvo ili nestalo nakon pada Srebrenice. Međutim, ovaj broj ne sadrži 148 slučajeva nestalih osoba koje mogu biti vezane za Srebrenicu, prema, bilo spisku MKCK-a ili PHR-a, ali gdje se podaci ne podudaraju u pogledu datuma i mjesta nestanka.

Štaviše, taj broj ne sadrži nepoznati broj osoba *koje se ne vode kao nestale*, Ova situacija možda potiče iz više razloga: nema nikoga da prijavi nestale jer je ubijena cijela porodica; same osobe bez porodice i bez preživjelih rođaka; osobe koje su isuviše bolesne ili stare da bi bile u stanju da prijave nestanak; osobe koje su isuviše pesimistične ili razočarane da bi smatrale vrijednim truda da prijave nestanak; članovi porodica koji su emigrirali ubrzo nakon pada enklave tako da ih nije mogla zahvatiti registraciona aktivnost MKCK-a (mada se o nestanku osobe moglo javiti i iz inostranstva); kao i osobe koje nisu identifikovane da imaju veze sa Srebrenicom jer su podaci sadržani u spiskovima nedostajali ili su netačni. Takođe je možda bilo slučajeva da za ljude nije javljeno da su nestali jer su porodice bile ubijeđene da su njihovi rođaci mrtvi i smatrali su da nema svrhe da to čine, ili im MKCK to nije dozvolio.

Stoga, stvarni broj je vjerovatno veći od 7.475, ali mi ne znamo koliko. Međutim, nismo naišli na mnogo primjera ljudi koji su nestali ili su ubijeni nakon pada enklave, a koji prethodno nisu navedeni kao nestali.[18] Jedna naznaka visokog stepena kompletnosti spiska MKCK-a je ta da je PHR nakon detaljne pretrage registrovao samo 192 dodatne osobe vezane za Srebrenicu koje nisu na spisku MKCK-a. Štaviše, samo nekoliko tijela ekshumiranih u grobnicama vezanim za Srebrenicu i naknadno identifikovanih se već nije nalazilo na spiskovima MKCK-a i PHR-a.

Od 7.481 nestalih osoba, 5.555 su Bošnjaci (Muslimani), a 1 je Srbin. Za ostale 1.925 osobe nije poznato nacionalno porijeklo, jer je samo PHR bilježio nacionalnu pripadnost, a MKCK to nije činio. 753 osobe, ili 10,1 % su žene, djeca i stariji muškarci (vidjeti Tabelu 2). Najmlađe su dvije djevojčice koje su imale 8 i 9 godina kada su nestale. Raspored po polu i godištima je prikazan u grafikonima 1 i 2 u prilogu 1.

Tabela 2. Ljudi nestali iz Srebrenice po polu i starosnoj dobi[19]

---

[18] Prema spisku 70 neidentifikovanih tijela koji je 27.10.1999. dostavio PIP (Podrinjski identifikacioni projekt), 68 osoba je vezano za Srebrenicu. Od ovih, samo dvoje nisu registrovani ni kod MKCK-a ni kod PHR-a. Prema PIP-u, jedna osoba je nestala na putu između Srebrenice i Tuzle, a druga na putu između Srebrenice i Kladnja. Oni su pronađeni u grobnici Jelah u Bratuncu, odnosno Jezernica u Turalićima, i mada tačan datum nestanka nije poznat, veoma je velika vjerovatnoća da se radi o slučajevima vezanim za Srebrenicu. Jedino dodatno identifikovano tijelo iz Jezernice u Turalićima je osoba vezana za Srebrenicu, koja je nestala nakon pada enklave. Prema tome, na spisku od 68 identifikovanih tijela vezanih za Srebrenicu, samo 2,9 % nije prijavljeno MKCK-u ili PHR-u. Ukoliko pretpostavimo da je procenat nestalih osoba za koje nije javljeno isti za sve koji su nestali nakon pada Srebrenice, procijenjeni broj osoba za koje nije javljeno bi bio 217, zasnovano na sadašnjem broju od 7.475. Međutim, dva neprijavljena tijela nisu uključena u našu minimalnu procjenu od 7.475 nestalih osoba, pošto nemamo dovoljno podataka o tačnom vremenu nestanka da bismo zaključili da li su vezani za Srebrenicu.

[19] Kako što je gore navedeno, tabela sadrži šest nestalih osoba za koje se zna da su preživjele, prema MKCK-u, ali nam njihov identitet i starost nisu bili poznati.

Starosna grupa	Broj	Procenat
Muškarci, <16	76	1,0
Muškarci, 16-60	6.727	89,9
Muškarci, >60	629	8,4
Muškarci, nepoznata dob	1	0,0
Žene, <16	2	0,0
Žene, 16-60	20	0,3
Žene, >60	26	0,3
Ukupno	7.481	100,0

Pokušaji da se podrije spisak nestalih osoba MKCK-a

Konačno, istražili smo nekoliko pokušaja napada na kredibilitet spiska MKCK-a od strane osoba srpske nacionalnosti i srpskih institucija.

* **Nema datuma rođenja:** *"Za 60% osoba sa spiska nema podataka kao što su datum rođenja, što je gotovo nemoguće, jer su njihov nestanak prijavili najuži članovi porodice…"*[20] Međutim, nije tačno da nedostaje datum rođenja za 60 % osoba nestalih iz Srebrenice. Među ljudima na spisku MKCK-a za koje je javljeno da su nestali iz Srebrenice i okolnih mjesta, kao što su Potočari, *godina* rođenja ni za koga ne nedostaje, *mjesec* rođenja nedostaje za 44,4 % i *dan* rođenja za 46,5 %.[21] Štaviše, nije iznenađujuće da se oni koji su davali podatke nisu sjećali tačnog datuma rođenja u tako traumatičnim uslovima.

* **Nestale osobe koje glasaju:** *"Na spisku od 3.016 nestalih osoba koje su zvanično zavedene u registrima Međunarodnog Crvenog krsta, imena 350 osoba čiji je identitet sa sigurnošću ustanovljen pojavljuju se na izbornom spisku od septembra 1996."*[22] Međutim, registrovanja kao takvog za izbore 1996. godine *nije* bilo, a umjesto toga je korišćen Popis iz 1991. godine.[23] Stoga, uopšte nije iznenađujuće da su se mnoge nestale osobe nalazile na "spiskovima glasača", tj. Popisu iz 1991. godine. Mi bismo očekivali da se gotovo svi oni nađu na Popisu, ali pošto je Centar poredio samo imena koja počinju sa slovima A-K, i samo zapise s kompletnim podacima na oba spiska (oko polovina na svakom od spiskova), jedino manji dio (oko 1/8) se može očekivati da bude pronađen. U stvari, procijenjivali smo da *očekivani* broj takvih podudarnosti sa Popisom bude 360, što je gotovo identično sa stvarnim brojem od 350 koji je ustanovio Centar. Ovo podržava naš zaključak da je Centar za istraživanje napravio svoje poređenje spiska MKCK-a sa Popisom iz 1991 – a ne sa spiskom glasača registrovanih nakon pada Srebrenice.

[20] Izvještaj koji je Međunarodnom sudu podnio "Jugoslovenski centar za pravne projekte"/?/, Beograd, 30.6.1998.
[21] Na našem spisku od 7.481 nestale osobe vezane za Srebrenicu, datum rođenja nedostaje za 24,5%.
[22] "Centar za istraživanje ratnih zločina počinjenih protiv srpskog naroda", Beograd, u izvještaju pod nazivom "Nestali koji glasaju". Izvještaj je Međunarodnom sudu, 13. aprila 1999. podnijela Marie Mattei.
[23] Pisma OEBS-a Međunarodnom sudu od 17. septembra i 29. oktobra 1999.

* **Radovan Karadžić, moja odbrana:** U knjizi “*Radovan Karadžić, moja odbrana”*[24] tvrdi se da se nekoliko osoba za koje je, prema spisku MKCK-a, javljeno da su nestale nalaze na glasačkom spisku. Knjiga navodi poimence samo 17 osoba, za koje se tvrdi da su *“nasumice izabrane”* od ukupnog broja od 3.016 *“mrtvih muškaraca iz Srebrenice koji su istovremeno navedeni na zvaničnom biračkom spisku u opštini Srebrenica!”* Jedanaest od 17 imena se nalaze na biračkom spisku bilo iz 1997. bilo iz 1998., ali kada su provjereni datumi rođenja i brojevi ličnih karata istih upoređeni s podacima iz Popisa, postalo je jasno da nijedna od osoba spomenutih u knjizi ne može biti identična osobama na glasačkom spisku, tj. radi se o različitim ljudima. Ovo ide u prilog našem zaključku o veoma maloj prevari u korišćenju imena iz Srebrenice na glasačkim spiskovima.

* **Ljudi na spisku nestalih koji su umrli prirodnom smrću:** Tvrdi se da su 76 osoba na spisku MKCK-a Muslimani koji su ubijeni u prethodnim borbenim operacijama ili koji su umrli prirodnom smrću i da su sahranjeni na groblju Kazani u periodu između 1992. i početka 1995.[25] Mi, međutim, nismo ni za jedno od tih imena na spisku MKCK-a pronašli da ima isti ili bar približni datum rođenja.

Da li su nestale osobe mrtve ?

Spiskovi MKCK-a i PHR-a su prvenstveno spiskovi nestalih, a ne i mrtvih osoba. Opšta je pretpostavka, međutim, da su većina, ako ne i svi ovi ljudi mrtvi.[26] Ali koji su dokazi ovo ? Pored izjava svjedoka, knjiga, dokumentaraca i dr., nama je poznato sljedeće:

- Od otprilike 1.900 tijela koja su do danas ekshumirana, samo je nekoliko identifikovano. Od 70 imena sa spiska koje je identifikovao Podrinjski projekat identifikacije, 27. 10. 1999., a koji se u ovom smislu može smatrati slučajnim uzorkom, njih 66 se pojavljuje na našem spisku od 7.481 osobe nestale u vezi sa Srebrenicom. Od preostale četiri, dvije su navedene kao nestale 1992., a za dvije osobe se vjeruje da su nestale nakon pada enklave.
- Raspored godišta nestalih osoba vezanih za Srebrenicu i ekshumiranih tijela je veoma sličan (grafikon 3), što ukazuje na to da su ekshumirana tijela slučajni uzorak osoba za koje se pretpostavlja da su ubijene nakon pada enklave. Međutim, nije iznenađujuće to što postoje određene razlike između rasporeda, kada se ima u vidu nesigurnost u procjeni godišta ekshumiranog tijela, naročito zato što su procjene često zasnovane na fragmentima tijela (vidjeti izvještaj naveden u fusnoti

---

[24] Dejan Lukić, *“Radovan Karadžić, moja odbrana”*ETNOS, ISBN 86-431-0046-6. Nisu dati datum mjesto i godina izdanja.

[25] Izvještaj je sačinio profesor Ivanišević. Izvještaj je Međunarodnom sudu, 13. aprila 1999. predala Marie Mattei.

[26] Isti zaključak je izvukao i MKCK: *“U februaru 1996., u javnost su po prvi put dati zaključci do kojih je došao MKCK: da je velika većina nestalih muškaraca ubijena nakon što su uhvaćeni i da su mnogi drugi ubijeni u oružanim sukobima dok su bježali iz enklave ili umjesto da su uhapšeni”*.Izvor: Specijalni izvještaj MKCK-a, “Pitanje nestalih osoba u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Saveznoj Republici Jugoslaviji”. Datum izdavanja nije dat, ali je vjerovatno 1. februar 1998.

1). Nesigurnost je prisutna zbog toga što ekshuminara tijela predstavljaju samo *uzorak* nestalih osoba (odstupanje prema uzetom uzorku).

- Od kada je započeo registrovanje u julu 1995, MKCK je ustanovio da su samo 22 osobe vezane za Srebrenicu, od ukupnog broja od 7.421 osobe, žive, a to je ustanovio za samo njih šest od januara 1997., i pored pojačanih napora MKCK-a da pronađe preživjele.[27]
- Samo devet nestalih osoba vezanih za Srebrenicu se mogu pronaći na spiskovima glasača iz 1997. i 1998., što pojačava tvrdnju da je samo mali broj osoba nestalih iz Srebrenice preživio.

Navedene tačke podržavaju zaključak da su nestale osobe mrtve.

Rezime i zaključci

Nakon analize i upoređivanja nekoliko verzija spiskova nestalih osoba MKCK-a i PHR-a i takođe upoređujući ih sa predratnim Popisom stanovništva i s dva poslijeratna spiska glasača, zaključujemo da je:

Na osonvu naših konzervativnih kriterija, barem **7.475** osoba nestalo je u vezi s padom srebreničke enklave 11. jula 1995. Takođe, vjerovatno je da nepoznati broj osoba, iz različitih razloga, nije prijavljen kao nestao. Naša procjena je niža nego često navođeni raspon od 8.000 – 10.000 ubijenih osoba, koji može biti i tačan, ali za koji mi smatramo da nema dovoljno dokaza. Stoga, stvarni broj ubijenih i nestalih je vjerovatno veći od broja 7.475 i ovu cifru treba uzeti kao *minimalnu procjenu.*

U podršku ovog zaključka spada to što je cifra od 7.475 veoma blizu cifri slučajeva vezanih za Srebrenicu koju je nedavno objavio MKCK: 7.399[28]

Nema dokaza da je značajniji broj osoba koje su nestale u vezi s padom Srebrenice preživio. Naprotiv, svi dostupni podaci ukazuju na to da su one sve, ili gotovo sve, mrtve. Identifikovano je samo šest preživjelih osoba od januara 1997. i pored snažnih napora MKCK-a i drugih da pronađu preživjele. Samo devet nestalih osoba vezanih za Srebrenicu se mogu pronaći na spiskovima glasača iz 1997. i 1998. Pronađen je veliki broj tijela u masovnim grobnicama blizu Srebrenice – 1.909 do sada. Od 70 identifikovanih ekshumiranih tijela, 66 se nalazi na našem spisku osoba nestalih iz Srebrenice, a od preostale četiri osobe, dvije se nalaze na spisku MKCK-a osoba nestalih 1992. godine.

Gotovo sve nestale osobe su muškarci (99,4%), ali mnogi među muškarcima su dječaci mlađi od 16 godina (76 osoba) ili muškarci stariji od 60 godina (629 osoba). Samo 48 od nestalih osoba su ženskog pola, najmlađa je prilikom nestanka imala 8

[27] Vidjeti fusnote 9 i 16.

[28] 7,421 manje 22 slučaja za koje se utvrdilo da su živi, na osnovu "Zahtjeva za potragom za nestalima u BiH (ažurirano 29.9.99.)", Međunarodni komitet Crvenog krsta, Sarajevo. Cifra MKCK-a ,međutim takođe sadrži neke osobe koje su nestale iz Srebrenice *prije* pada enklave i neke ljude čiji je nestanak vezan za pad enklave ali za koje je javljeno da su nestali s mjesta daleko od Srebrenice. 7.289 osoba u našoj cifri od 7.481 potiče iz baze podataka MKCK-a.

godina. Od 5,556 osoba za koje je poznata nacionalna pripadnost sa spiska PHR-a, svi sem jedne su Bošnjaci (tj. Muslimani), izuzetak je jedan Srbin.

Naša studija pokazuje da su nestale osobe postojale, da nisu izmišljene i da su to osobe koje su živjele u Srebrenici prije 1995. godine. Od uzorka nestalih osoba, više od 90% je prikazano u Popisu iz 1991. godine za Srebrenicu i pet susjednih opština, i gotovo svako ko je bio u enklavi prije nego što je pala živio je u ovih sedam opština (fusnota 12).

Konačno, naše analize snažno odbacuju tvrdnje da su mnoge osobe na spisku MKCK-a pogrešno unesene. Nema indikacija lažne registracije nestalih osoba širokih razmjera, mada možda ima nekoliko slučajeva osoba koje su navedene kao nestale, a koje je trebalo ukloniti sa spiska. Štaviše, nema dokaza da je prilikom registrovanja glasača 1997. i 1998. godine bilo lažne upotrebe širokih razmjera identiteta osoba nestalih iz Srebrenice.

PRILOG– TABELE

Tabela 1. Nestale osobe iz Srebrenice po starosnoj dobi prilikom nestanka

Tabela 2. Nestale žene iz Srebrenice po starosnoj dobi prilikom nestanka

Tabela 3. Zastupljenost starosne dobi nestalih osoba i ekshumiranih tijela. Procenti.

(u okviru tabele: svjetlija kockica – nestali
tamnija kockica – ekshumirani

8-12 godina 13-24 godina 25+ godina)

NESTALI I MRTVI IZ SREBRENICE: IZVJEŠTAJ I SPISAK IZ 2005.

Helge Brunborg, Ewa Tabeau i Arve Hetland

Tužilaštvo
Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju

Izvještaj vještaka u predmetu VUJADIN POPOVIĆ i drugi (IT-05-88)

16. novembar 2005.

1. REZIME

Godine 2000., demografi Tužilaštva, Helge Brunborg i Henrik Urdal, sastavili su spisak nestalih i mrtvih sa područja Srebrenice, vidjeti izvještaj vještaka Brunbora i Urdala (ERN 0092-6372-0092-6384), u daljem tekstu **Izvještaj Tužilaštva iz 2000.** Imena u prilogu ovom izvještaju navodiće se kao **Spisak Tužilaštva iz 2000.** Prvobitno, ovaj izvještaj je bio podnesen Pretresnom vijeću u predmetu KRSTIĆ (IT-98-33), a kasnije i pretresnim vijećima u predmetima VIDOJE BLAGOJEVIĆ i drugi (IT-02-53) i SLOBODAN MILOŠEVIĆ (IT-02-54). Ovaj spisak sadrži imena 7.475 osoba koje se vode kao nestale nakon pada Srebrenice u julu 1995. Broj nestalih i mrtvih na ovom spisku dobijen je na osnovu dva izvora: Spiskova nestalih osoba koje je 1997. i 1998. izdao MKCK[1] i verzije spiska nestalih osoba koju je 1999. izdao PHR.[2]

Zbog novih informacija koje su Tužilaštvu postale dostupne u periodu između 2000. i septembra 2005., a naročito verzije spiska nestalih osoba koju je 2005. izdao MKCK, te zbog napretka ostvarenog u identifikaciji leševa ekshumiranih na području Srebrenice, Tužilaštvo je zaključilo da bi spisak nestalih i mrtvih osoba iz Srebrenice (u daljem tekstu: **Izvještaj Tužilaštva iz 2005.** i **Izvještaj Tužilaštva iz 2005.**) trebalo ažurirati. Kako bi Pretresnom vijeću moglo predočiti najnovije raspoložive dokaze o žrtvama iz Srebrenice, Tužilaštvo je u augustu-septembru 2005. provelo sljedeća dva projekta:

- **<u>Sastavljanje Spiska Tužilaštva iz 2005.</u>** s imenima nestalih i mrtvih iz Srebrenice na osnovu verzije spiska nestalih osoba iz Bosne i Hercegovine koji je 2005. izdao MKCK. Tako je nastao Spisak Tužilaštva iz 2005. s imenima žrtava iz Srebrenice, kojim su u značajnoj mjeri potvrđena imena sa Spiska Tužilaštva iz 2000. Pored toga, na Spisak iz 2005. uvršteno je 186 novih imena nestalih i mrtvih osoba.
- **<u>Provjera broja poznatih smrti</u>** na Spisku Tužilaštva iz 2005. za Srebrenicu traženjem **<u>identifikovanih osoba</u>** ekshumiranih na području Srebrenice koje su istovremeno upisivane na Spisak Tužilaštva iz 2005. s imenima nestalih i

[1] MKCK je skraćenica za Međunarodni komitet Crvenog krsta.
[2] PHR je skraćenica za organizaciju *Physicians for Human Rights* /Ljekari za ljudska prava/, američku nevladinu organizaciju koja je prikupljala dokumentaciju o nestalim osobama sa područja Srebrenice, za više informacija vidjeti izvještaj Brunborga i Urdala.

mrtvih iz Srebrenice. O tom pitanju bilo je riječi u zasebnom izvještaju (takozvanoj dopuni Izvještaja iz 2005.), u kojem smo zaključili da se od sveukupnog broja od 2.591 ekshumiranih i identifikovanih leševa u vezi sa Srebrenicom (ICMP; zaključeni i otvoreni predmeti prema stanju od 9. septembra 2005.) na Spisku Tužilaštva iz 2005. pojavljuje tačno 2.488 imena (96%) nestalih i mrtvih osoba, što je snažan dokaz da su gotovo svi nestali, osim možda nekoliko izuzetaka, mrtvi. Štaviše, na Spisku Tužilaštva iz 2000. takođe je bilo navedeno tačno 2.395 ekshumiranih.

Relativno mali broj novih imena koja su dodata na Spisak Tužilaštva iz 2005. s imenima žrtava iz Srebrenice i veliki broj identifikovanih osoba koje se nalaze na spiskovima iz 2005. i 2000. potvrđuju da je spisak iz 2000. bio veoma potpun i pouzdan.

Oba projekta vodio je Helge Brunborg, međunarodni ekspert Tužilaštva (bivši službenik Tužilaštva, trenutno radi kao statističar u Norveškoj), u saradnji s Ewom Tabeau i Arve Hetlandom iz demografske jedinice Tužilaštva (DJT).

Detaljni rezultati ova dva poduhvata su sljedeći:

- Spisak Tužilaštva iz 2005. s imenima nestalih i mrtvih u vezi s padom Srebrenice sadrži 7.661 ime, tj. 186 dodatnih imena u poređenju sa spiskom Tužilaštva iz 2000.
- Utvrdili smo da je sadašnji spisak u velikoj mjeri podudaran sa spiskom iz 2000., što znači da se gotovo sva imena nalaze na oba spiska.
- Poređenja s poslijeratnim biračkim spiskovima i spiskovima nestalih osoba ukazuju na veoma malu mogućnost da je znatniji broj nestalih osoba preživio rat, ako je takvih uopšte bilo, ali u svrhu konzervativnije procjene isključili smo 12 (od potencijalnih 27) takvih slučajeva sa Spiska Tužilaštva iz 2005. s imenima nestalih i mrtvih osoba.
- Samo 27 osoba skinuto je sa Spiska Tužilaštva iz 2005. s imenima nestalih osoba iz administrativnih ili drugih razloga, kao što su omaške.
- Za 2.054 nestale osobe sa Spiska Tužilaštva iz 2005. potvrđeno je da su mrtve (kao zaključeni predmeti MKCK-a - umrli), prema stanju od 17. augusta 2005., ali postupak njihove identifikacije se nastavlja.
- U javnoj izjavi od 10. jula 2005., ICMP[3] je objavio da je 2.079 pojedinaca (samo zaključeni predmeti) do sada identifikovano putem

[3] ICMP je skraćenica za *International Commmission of Missing Persons* /Međunarodnu komisiju za nestale osobe/ u Sarajevu, koja predstavlja glavnu međunarodnu organizaciju s mandatom da provede identifikaciju posmrtnih ostataka ljudi ekshumiranih iz grobnica na području Srebrenice i čitave Bosne i Hercegovine. Kao metod identifikacije, ICMP vrši uporednu analizu DNK uzoraka kostiju i uzoraka krvi prikupljenih od srodnika

. [3] Spisak nestalih osoba iz Bosne i Hercegovine koji je 1997-1998. pripremio MKCK u stvari je nastao spajanjem dva spiska: 3. verzije spiska MKCK-a iz januara 1997. i 4. verzije tog spiska iz jula 1998.

poređenja uzoraka DNK, te da se tim putem svake sedmice dolazi do novih rezultata.

- Postoje značajne sličnosti u starosnoj i polnoj distribuciji osoba koje se još vode kao nestale i onih za koje je potvrđeno da su mrtve.
- 96,4% onih koji se vode kao nestali ili mrtvi nestalo je u julu 2005.
- 97,2% onih koji se vode kao nestali ili mrtvi bili su stanovnici Srebrenice i četiri druge opštine na tom području (Bratunac, Vlasenica, Zvornik i Han Pijesak)).

Naš sveukupni zaključak je da se najmanje 7.661 osoba iz srebreničke enklave vodi kao nestala ili se pretpostavlja da je mrtva, što predstavlja 186 osoba više nego u Izvještaju Tužilaštva iz 2000. Za više od 2.000 osoba koje su registrovane kao nestale potvrđeno je da su mrtve, većinom pomoću analize DNK žrtava i njihovih srodnika. Ovi rezultati potvrđeni su u saopštenju ICMP-a da je 7.789 žrtava iz Srebrenice registrovano u bazi podataka ICMP-a o davaocima krvi, od kojih je (kako je već pomenuto) 2.079 njih identifikovano i zaključeno do 10. jula 2005.

Ovi nalazi potkrepljuju zaključak da su preostale nestale osobe, o kojima nema nikakvih podataka, mrtve. U izvještaju iz 2000. zaključili smo da bi samo veoma mali broj osoba koje su registrovane kao nestale mogao još biti među živima. Konačno, utvrdili smo da nema dokaza da su osobe koje su registrovane kao nestale fiktivne.

2. KONTEKST

Nakon pada srebreni~ke enklave 11. jula 1995. veliki broj ljudi je poku{ao da se izbavi probijajući se pje{ice kroz {umu, a mnogi od njih su ubijeni na putu ili nakon {to su se predali ili bili uhva}eni. Drugi su odvojeni od svojih porodica u Poto~arima i kasnije su pogubljeni. Ubijeno je i više `ena, djece i staraca. Mnogi le{evi su zakopani u masovne grobnice, koje su ~esto ubrzo nakon toga raskopavane, dok su drugi ostavljeni u {umi. Ukupan broj `rtava nije poznat. Ekshumacije koje su proveli MKSJ i lokalne bosanske komisije za traganje za nestalim osobama dovele su do otkrivanja preko 7.000 leševa sa (široko definisanog) područja Srebrenice. Do sada ih je identifikovano više od 2.000.

Izvori informacija koji na pouzdan način pokrivaju pad Srebrenice i omogućuju detaljnu statističku analizu žrtava, a posebno utvrđivanje ukupnog broja žrtava iz Srebrenice i njihove osnovne demografske strukture, ograničeni su. Spiskovi nestalih osoba koje je pripremio MKCK[5] i spisak nestalih osoba koji je 1999. pripremio PHR nesumnjivo spadaju među najbolje postojeće izvore u tom smislu. Ova dva spiska (izdanja MKCK-a iz 1997-1998. i PHR-a iz 1999) Tužilaštvo je koristilo pri sastavljanju spiska nestalih i mrtvih osoba iz Srebrenice iz 2000. (tj. spiska Brunborga

i Urdala).[6] Od jula 1998. (kada je objavljeno 4. izdanje spiska MKCK-a), MKCK je sistematski dopunjavao svoj spisak za Bosnu, a najnovija dopuna potiče iz jula 2005. Sve kasnije dopune spiska MKCK-a dostupne su na Internet stranici MKCK-a (http://www.familylinks.icrc.org/mis_bos.nsf/). Uprkos činjenici da je velika većina podataka MKCK-a o nestalim osobama iz Bosne prikupljena prije 1998. i da su poslije 1998. godine dopune spiska MKCK-a imenima nestalih osoba bile ograničene, na spisak MKCK-a iz 2005. uneseno je više stotina podataka kojima se dopunjavaju njegova ranija izdanja. Iako je MKCK svoje aktivnosti u Bosni nastavio do današnjeg dana, PHR je 1999. godine zaključio svoj projekat i taj izvor od tada, na žalost, nije dopunjavan.

Novi Spisak Tužilaštva iz 2005. s imenima nestalih osoba u vezi sa Srebrenicom zasnovan je gotovo isključivo na najnovijoj verziji spiska MKCK-a s imenima nestalih osoba iz augusta 2005. Ranije objavljeni podaci PHR-a ostali su nepromijenjeni u odnosu na Spisak Tužilaštva iz 2000. Sada (tj. na Spisku Tužilaštva iz 2005.) ima veoma malo imena nestalih osoba koje su registrovane samo na spisku PHR-a a ne i na spisku MKCK-a, samo njih 23, dok su na spisku iz 2000. bile 192 takve osobe. Shodno tome, Spisak Tužilaštva iz 2005. s imenima nestalih i mrtvih osoba se gotovo sasvim zasniva na spisku MKCK-a i ovaj izvještaj je stoga uglavnom zasnovan na podacima MKCK-a, a u mnogo manjoj mjeri na podacima PHR-a.

Ovaj izvještaj ima za cilj da, koristeći izvore u vezi s nestalim osobama i druge podatke (tj. podatke o identifikovanim osobama), dođe do pouzdane procjene broja ljudi koji su ubijeni nakon pada Srebrenice ili se još vode kao nestali. Naročitu pažnju smo posvetili podacima o nestalim osobama za koje je potvrđeno da su mrtve. Ovaj izvještaj relativno više pažnje posvećuje rezultatima, a manje se bavi metodologijom i kvalitetom podataka u odnosu na izvještaj iz 2000. Detaljnija diskusija o ovim pitanjima sadržana je u ranijem izvještaju. Značajno je napomenuti da je metodologija korištena u Izvještaju Tužilaštva iz 2005. u osnovi ista kao u Izvještaju Tužilaštva iz 2005., premda je došlo do izvjesnih metodoloških poboljšanja. Kvalitet podataka takođe je poboljšan 2005. u odnosu na 2000.

Ovaj izvještaj sadrži sljedeće odjeljke:

1. Rezime
2. Kontekst
3. Definicije pojmova u vezi sa srebreničkim žrtvama
4. Izvori podataka za ovaj izvještaj
5. Izvori za "nestale-ekshumirane-identifikovane" osobe
6. Metodologija
7. Rezultati

Spisak Tužilaštva iz 2005. s imenima mrtvih i nestalih u vezi s događajima na području Srebrenice u periodu juli-decembar 1995. priložen je kao zaseban dokument.

---

[6] Glavnina poslova na pripremi Spiska Tužilaštva iz 2000. s imenima nastalih osoba obavljena je 1999. Izvještaj Brunborga i Urdala podnesen je Sudu u februaru 2000., a spisak nestalih osoba u maju 2000.

3. DEFINICIJE POJMOVA U VEZI SA SREBRENIČKIM ŽRTVAMA

U ovom izvještaju, pojmovi *missing* i *dissapeared* /u oba slučaja: nestali/ koriste se naizmjenično. Da bi se neka osoba okvalifikovala kao nestala osoba u vezi sa Srebrenicom, odnosno nestala osoba u vezi s padom enklave 11. jula 1995., primijenjene su sljedeće definicije:

- *Datum nestanka:* Ova formulacija odnosi se na datum kada je nestala osoba posljednji put vi|ena `iva.[7] Me|utim, to nije nu`no i datum kada je osoba mo`da ubijena. Podaci o prijavljenim nestancima ili smrtima u periodu između 11. jula (ili neposredno prije toga, ali najranije od 1. jula) i 31. augusta smatrani su najrelevantnijim, ali naša analiza obuhvata i podatke o nestancima u periodu između 1. septembra i 31. decembra 1995., sa lokacija u enklavi ili u njenoj blizini.
- *Mjesto nestanka:* Ovaj termin se odnosi na mjesto na kojem je nestala osoba posljednji put vi|ena `iva.[8] Još jednom, to ne mora biti naznaka mjesta gdje je osoba mo`da ubijena. Na primjer, neka osoba je mogla da napusti Srebrenicu 11. jula i krene pje{ice kroz {umu, da bi je pokupila vojska RS-a i transportovala do nekog mjesta, recimo u Novu Kasabu, gdje je potom pogubljena. U ovom primjeru, mjesto nestanka osobe mo`e da bude bilo Srebrenica, "{uma" ili Nova Kasaba, zavisno od toga ko ju je zadnji vidio `ivu. Za potrebe ovog projekta, sastavljen je spisak lokacija "nestanaka" vezanih za pad enklave. Ovaj zbir podataka sa~injen je u bliskoj saradnji sa istra`iteljima kojima su poznata kretanja izbjeglica iz enklave i nakon konsultacija s ljudima iz tog kraja oko složenijih slu~ajeva.[9] Za Spisak Tužilaštva iz 2005. korišten je spisak opština koje pokrivaju ove lokacije, zajedno s datumima nestanka kako bi se utvrdilo da li je neka osoba nestala u vezi s padom Srebrenice. Sljedeće opštine su uzete u obzir kao relevantne: Bijeljina, Bratunac, Han-Pijesak, Kalesija, Kladanj, Rogatica, Šekovići, Srebrenica, Vlasenica i Zvornik. Brunborg i Udal su na svoj spisak (2000.) uključili i više podataka o bosanskim državljanima koji su nestali u tri opštine u Srbiji (koje se graniče s područjem Srebrenice): Bajina Bašta, Ljubovija i Valjevo. Sve ove opštine su takođe smatrane relevantnim.

4. IZVORI PODATAKA ZA OVAJ IZVJEŠTAJ

[7] To mo`e biti bilo datum kada je podnosilac informacije vidio/la tu osobu `ivu *ili* datum zasnovan na podacima koje je dao o~evidac preko podnosioca informacije.

[8] To mo`e biti bilo mjesto na kojem je podnosilac informacije vidio/la tu osobu `ivu *ili* se radi o informaciji koju je pru`io svjedok preko podnosioca informacije

[9] PHR je postavio konkretno pitanje: "Da li su on/ona nestali nakon pada Srebrenice u julu 1995?", na koje nam je odgovarano za svaku osobu u vezi sa Srebrenicom. Mi smo ove informacije koristili u vezi s datumom i mjestom nestanka kako bi smo sastavili spisak mjesta nestanaka u vezi sa Srebrenicom. MKCK nije davaocima informacija postavljao nikakva precizna pitanja nego je žrtve u vezi sa Srebrenicom definisao na osnovu izjava davaoca informacija, koje su obično počinjale riječima: "Tokom pada Srebrenice" ili "Poslije pada Srebrenice". (Telefaks MKSJ-u od MKCK-a, Sarajevo, 7. 12. 99). Međutim, MKSJ-u nisu dostavljene ovakve informacije u vezi s nestalim osobama.

4.1 REZIME IZVORA

Glavni izvor podataka na osnovu kojih je sastavljen Spisak Tužilaštva iz 2005. s imenima nestalih i mrtvih osoba iz Srebrenice predstavljala je verzija MKCK-ovog spiska nestalih osoba iz Bosne i Hercegovine za 2005. godinu od 17. augusta 2005. Drugi glavni izvor, kao i za Spisak Tužilaštva iz 2000., bila je *ante-mortem* baza podataka PHR-a, odnosno njene verzije iz maja, jula i oktobra 1999. spojene i analizirane u odnosu na spisak MKCK-a iz 2005. Zbog velike podudarnosti sa spiskom MKCK-a, u Spisak Tužilaštva iz 2005. s imenima nestalih i mrtvih osoba iz Srebrenice uvršteno je vrlo malo podataka koji potiču isključivo od PHR-a (23), dok svi drugi podaci potiču sa spiska MKCK-a.

Međutim, spiskovi MKCK-a i PHR-a predstavljaju osnovne, ali ne i jedine izvore koji su korišteni. Ovaj izvještaj takođe se zasniva na sljedećim dodatnim izvorima podataka o pojedincima za Bosnu i Hercegovinu:

- Popis stanovništva iz 1991.
- Birački spiskovi iz 1997., 1998 (spojeni: 1997-98), i 2000.
- Baza podataka o nestalim osobama i izbjeglicama (BPNOI), verzija iz 2000.

Popis stanovništva iz 1991. poslužio je kao referentni izvor u vezi sa spiskovima MKCK-a i PHR-a i on je pretražen kako bi se provjerili osobni podaci pojedinaca prijavljenih kao nestali ili mrtvi u vezi sa Srebrenicom, utvrdila njihova nacionalna pripadnost i mjesto boravka prema Popisu stanovništva iz 1991. i eliminisalo moguće dupliciranje spiska nestalih osoba iz Srebrenice. Birački spiskovi iz 1997-98. i 2000. i BPNOI-2000. korišteni su kao izvori poslijeratnih podataka o stanovništvu koje je preživjelo sukob od 1992-95. Ta tri spiska korištena su u nastojanju da se pronađu mogući preživjeli koji su prijavljeni na spisku nestalih osoba iz Srebrenice.

Konačno, novi Spisak Tužilaštva iz 2005. se na više mjesta poredi sa ranijim Spiskom Tužilaštva iz 2000. s imenima nestalih i mrtvih osoba u vezi sa Srebrenicom.

Rezime svih gorenavedenih izvora dat je u nastavku.

4.2 SPISAK MKCK-a IZ 2005. S IMENIMA NESTALIH OSOBA IZ BOSNE I HERCEGOVINE

MKCK je započeo registraciju nestalih osoba sa područja Srebrenice i susjednih opština ubrzo nakon pada srebreničke enklave (odnosno, već u julu 1995), prije svega u cilju registrovanja osoba za koje se vjerovalo da su zatočene. Registrovanje žrtava iz Srebrenice, kao i svih drugih žrtava rata u Bosni, još je uvijek u toku. Rad MKCK-a u Bosni i Hercegovini je do sada rezultirao objavljivanjem šest izdanja njihovog spiska nestalih osoba (6. izdanje objavljeno je u oktobru 2004), kao i dopune koja sadrži 1.000 ulaznih podataka (objavljene 2000). Četvrto, peto i šesto izdanje knjiga MKCK-a sadrži podatke o osobama koje se još vode kao nestale i za koje se zna da su mrtve.

Pored objavljivanja ovih knjiga, MKCK ima i Internet stranicu na kojoj su navedena imena (još uvijek) nestalih osoba iz Bosne i Hercegovine. Ova Internet stranica, čija je adresa http://www.familylinks.icrc.org/mis bos.nsf/bottin, redovno se ažurira.

Najnoviji podaci iz 2005. koji su korišteni za ovaj spisak MKCK-a s imenima nestalih osoba za cijelu Bosnu i Hercegovinu dostavljeni su direktno iz ženevskog ureda MKCK-a 17. augusta 2005. (ERN: D000-1714-D000-1714). Spisak koji je Tužilaštvo dobilo u augustu 2005. obimniji je od spiska "još uvijek nestalih" zasnovanog na podacima sa Interneta, koji sadrži izvjesne informacije o leševima onih koji se još uvijek vode kao nestali i osobama koje se više ne vode kao nestale. Spisak MKCK-a iz 2005. koji je dostavljen Tužilaštvu čini pet komponenti:

- osobe koje se još vode kao nestale za koje trenutno nema nikakvih podataka o pronađenim tijelima (14.105 upisa);
- osobe koje se još vode kao nestale, a za koje su već dostupni podaci o tome da su im tijela pronađena (1.528);
- zaključeni predmeti MKCK-a, tj. potvrđene smrti (6.093);
- žive osobe, tj slučajevi koji se više ne mogu voditi na spiskovima nestalih osoba (434);
- administrativna isključenja (52).

Ukupno ovaj spisak sadrži 22. 212 upisa, od kojih se 21.726 odnosi na još uvijek nestale ili mrtve osobe, a 486 više nije relevantno.

Spisak MKCK-a iz 2005., kao i sva ranija izdanja tog spiska, obuhvata podatke o prezimenu, imenu, očevom imenu, polu, datumu i mjestu rođenja, te o datumu i mjestu nestanka (koji su prijavljeni kao "mjesto – opština").

Valja napomenuti da spisak MKCK-a iz 2005. još sadrži prazne ili nepotpune rubrike, uprkos tome što se kvalitet podataka MKCK-a primjetno poboljšao u godinama nakon objavljivanja prvog spiska iz 1996. Nepotpuni su najčešće podaci o datumu rođenja (28,8 % nepotpuno; 6.403 nepotpunih datuma rođenja od 22.212 upisa; ali samo 12 bez godine rođenja) i datum nestanka (11,8% nepotpuno; 2.624 nepotpuno od ukupno 22.212, ali samo jedan upis bez godine rođenja). Ostale varijable su unesene za gotovo sve osobe – ali to ne znači nužno da su one u svakom slučaju ispravne. Primjetne su greške u ortografiji imena osoba i mjesta. Štaviše, na osnovu poređenja više spiskova poznato nam je da ima grešaka, mada većinom neznatnih, u varijablama kao što su datumi rođenja. Takve greške su u cijelom svijetu uobičajene kod prikupljanja podataka putem upitnika u istraživanjima, popisima i drugdje. Stoga, ne iznenađuje to što ima grešaka u varijablama vezanim za tragične događaje do kojih se dolazilo u haotičnoj i traumatičnoj situaciji.

4.3 *ANTE-MORTEM* BAZA PODATAKA PHR-a ZA OSOBE PRIJAVLJENE KAO NESTALE NA PODRUČJU SREBRENICE

PHR je svoj proces registracije započeo nešto kasnije nego MKCK, u julu 1996. Njihov cilj je bio da stvore *ante-mortem* bazu podataka koja bi se kasnije mogla koristiti prilikom identifikacije ekshumiranih leševa. Taj proces je zbog toga obuhvatao veoma detaljna pitanja u vezi s nestalim osobama, kao {to su specifi~ne fizi~ke karakteristike i odje}a, na koja su davaoci informacija, ~esto iz emotivnih razloga, te{ko mogli odgovoriti. U isto vrijeme, davaoci informacija su ~esto bili bolje pripremljeni za razgovor nego kada su prijavljivali MKCK-u svoje srodnike kao nestale, pri čemu su mnogi od njih pru`ili na uvid li~na dokumenta za nestale osobe. *Ante-mortem* baza podataka je korištena i još uvijek se koristi u procesu identifikacije srebreničkih žrtava u okviru Projekta identifikacije za Podrinje u Tuzli, koji su osnovali i finansiraju ih bosanski državni organi (entiteti) u saradnji sa ICMP-om u Bosni i Hercegovini.

Kao i MKCK, PHR je prikupio podatke o prezimenu, imenu, očevom imenu, polu, datumu i mjestu rođenja, datumu i mjestu nestanka. PHR je takođe registrovao nacionalnu pripadnost nestalih osoba.

Mada su ciljevi i procedure za dva registraciona postupka koja su proveli MKCK i PHR donekle bili razli~iti, na{ je zaklju~ak da su registrovani slu~ajevi veoma sli~nog tipa. Oba pomenuta postupka provedeni su u cilju registracije nestalih osoba; vi{e od 95 procenata su registrovali bliski ro|aci, a u nekoliko slu~ajeva je prihvaćena registracija osoba za koje se znalo da su mrtve. Spisak PHR-a sadrži manji broj slu~ajeva nego što ih je na spisku MKCK-a, najvjerovatnije zbog toga {to su oni svoj rad započeli kasnije i što sa angažovani na registraciji za samo dvije regije (Tuzla i Sarajevo).

Ante-Mortem baza podataka (AMDB) PHR-a koju smo koristili a`urirana je u julu 1999., ali smo određene dodatne podatke od PHR-a dobili u maju i oktobru 1999., {to je dovelo do ukupnog broja od 7.269 osoba, od kojih je oko 80% bilo vezano za Srebrenicu.

4.4 POPIS STANOVNIŠTVA U BOSNI I HERCEGOVINI IZ 1991.

U statističkoj praksi, popis stanovništva obično predstavlja najveći i najkompletniji izvor informacija o stanovništvu neke države. Popisom stanovništva iz 1991. obuhvaćeno je cjelokupno stanovništvo Bosne i Hercegovine prema stanju od 31. marta 1991. Prilikom ovog popisa, prikupljene su informacije o ukupno 4,4 miliona pojedinaca. Do pojedinačnih informacija dolazilo se putem razgovora oči u oči koji su vođeni na osnovu popisnog upitnika koji je bio jednoobrazan za cijelu bivšu Jugoslaviju.

Popisna dokumentacija sadrži po jedan upis za svaku nabrojanu osobu. Ta dokumentacija sadrži informacije o velikom broju varijabli, kao što su opštine i naselja boravka, ime i prezime, očevo ime, redni broj domaćinstva, jedinstveni matični broj građana, datum i mjesto rođenja, pol, zanimanje, nacionalna pripadnost,

maternji jezik, vjeroispovijest, obrazovna sprema, broj rođene djece (samo za žene), i mnoge druge.

Opšti kvalitet podataka je dobar, izuzev čestih grešaka u imenima osoba. Te greške su uglavnom posljedica slabog optičkog skeniranja originalnih obrazaca (na primjer pogrešno pročitano V umjesto U, kao u MVSIĆ) i neobavljenog naknadnog provjeravanja i sređivanja. Kako bi se ispravile greške u skeniranju, primijenili smo više strategija. Prvo, razvijen je kompjuterski softver koji je primijenjen kako bi se utvrdile kombinacije slova koje su nemoguće u B/H/S jeziku. Ovaj softver je koristio B/H/S sintaksu radi pristupa održivosti kombinacija. Nemoguće kombinacije ispravljane su eliminisanjem pogrešno oblikovanih (nelogičnih) karaktera i umetanjem njihovih najvjerovatnijih ekvivalenata. Drugo, razvili smo tablice ispravki kako bi se eliminisale greške u skeniranju imena. Te tablice sadržavale su stvarna imena i njihove ispravne verzije koje je kompjuterski program koristio kako bi dao sugestije u vezi s potrebnim ispravkama. Ove sugestije su zatim ručno kontrolisane kako bi se odbacile sve pogrešne ispravke koje je proizveo softver. Osobe kojima je B/H/S jezik maternji, kojima su pored toga bile poznate tradicije nadijevanja imena u Bosni i Hercegovini, poduhvatile su se tih zadataka. Nadalje, takođe smo razvili i primijenili kompjuterski softver za ispravljanje informacija o prezimenima članova domaćinstava. Ovaj softver je provjeravao tačnost i konzistentnost porodičnih imena u istim domaćinstvima. Za članove domaćinstava, čija su se porodična imena razlikovala od (ispravnih) imena drugih u datom domaćinstvu, utvrđena su ispravna imena. Na primjer, ako je MUSIĆ ispravno prezime za jedno domaćinstvo, osoba koja je navedena kao član tog domaćinstva pod imenom MVSIĆ postala bi MUSIĆ.

Drugi problem u vezi s kvalitetom podataka bio je taj što je broj upisa jedinstvenog matičnog broja građana (JMBG) koji se sastoji od 13 cifara i koji je u bivšoj Jugoslaviji uveden 1981., samo djelimično dostupan. JMBG se sastoji od datuma rođenja (7 brojki), područja rođenja (2 brojke), rednog broja koji označava pol (3 brojke) i brojke za konačnu provjeru (1 brojka). Za naše potrebe, datum rođenja je od suštinske važnosti, dok su druge komponente JMBG-a manje značajne. Datum rođenja nedostaje samo za nekoliko procenata stanovništva iz 1991.

Po našem mišljenju, problemi u vezi s podacima ne diskredituju popis kao snažan izvor informacija o predratnom stanovništvu u Bosni i Hercegovini.

Popis obuhvata varijable o nacionalnoj pripadnosti pobrojanih pojedinaca. To nam omogućava da proučavamo nacionalnu strukturu stanovništva iz 1991. za sve pojedince čiji su podaci povezani između dva izvora podataka (popisa iz 1991. i spiska MKCK-a). Pitanje nacionalne pripadnosti u popisnom upitniku nije bilo ograničeno, što znači da su se pojedinci mogli izjašnjavati kao pripadnici jednog od tri glavna naroda u Bosni i Hercegovini: Srba, Muslimana ili Hrvata. Ostala nacionalna opredjeljenja u popisu stanovništva iz 1991. obuhvataju Jugoslovene (relativno često), kombinacije nacionalne pripadnosti, kao što su "srpsko-hrvatska" ili "muslimansko-srpska" (ne tako često), kao i druge etničke skupine (npr. Vlasi ili Romi), odnosno strane nacionalne manjine (npr. Mađari) (manje često). Oni koji su sebe nazivali Jugoslovenima, odnosno nazivima u kojima su bile kombinovane dvije nacionalne pripadnosti, bili su često djeca iz mješovitih brakova. Jugosloveni se nisu smatrali

pripadnicima neke zasebne etničke grupe i često im se etnička kategorizacija nije dopadala.

Za potrebe ovog izvještaja razlikuju se četiri etničke grupe na osnovu nacionalnog izjašnjavanja u popisu iz 1991: Srbi, Muslimani, Hrvati i ostali. Posljednja grupa, ostali, predstavlja rezidualnu kategoriju i obuhvata osobe koje su se izjasnile kao Jugosloveni, kombinacije etničkih grupa, kao i druge domaće ili strane etničke grupe.

4.5 BIRAČKI SPISKOVI ZA BOSNU I HERCEGOVINU IZ 1997., 1998. i 2000. GODINE

Birački spiskovi o kojima je riječ u ovom odjeljku sastavljeni su pod pokroviteljstvom OEBS-a, tj. Organizacije za bezbjednost i saradnju u Evropi, i stoga se često nazivaju biračkim spiskovima OEBS-a. Osnovu za sastavljanje tih spiskova predstavljao je Popis stanovništva iz 1991., koji je nakon sukoba predstavljao posljednji raspoloživi kompletan izvor informacija o stanovništvu Bosne i Hercegovine, posebno o stanovništvu s pravom glasa. Međutim, treba napomenuti da se birački spiskovi ne mogu koristiti kao izvor podataka o sveukupnom broju stanovništva u 1997., 1998. ili 2000. godini. U tim godina, broj stanovnika Bosne je bio sigurno veći od približnog broja od 2,7 miliona birača obuhvaćenih pomenutim spiskovima (vjerovatno oko 3,5 ili više miliona). Međutim, svi ti spiskovi mogu se smatrati pouzdano velikim uzorkom stanovništva koje je preživjelo sukob u Bosni i Hercegovini od 1992-95. godine. Valja napomenuti da je ovo stanovništvo u vrijeme izbora imalo 18 ili više godina: djeca ispod 18 godina, koja nisu mogla glasati, nisu zastupljena u ovim spiskovima.

Birački spisak iz 1997-98. predstavlja veliki uzorak stanovništva Bosne i Hercegovine s pravom glasa. Svi birači koji su registrovani za glasanje 1997. i 1998. obuhvaćeni su ovim izvorom. Dva biračka spiska (iz 1997. i 1998.) spojili smo u jedan (1997-98.). Podudarnost između ova dva spiska je velika. Godine 1998. bilo je samo oko 150.000 novoupisanih (koji su se prvi put registrovali 1998). Svi drugi podaci u spisku iz 1998. takođe su bili obuhvaćeni spiskom iz 1997. (prva registracija 1997.), a dodatno novi podaci iz 1998. (150.000 upisanih u 1998. godini). U većini slučajeva, čini se da podaci iz 1998. obuhvataju opštine u kojima je registracija 1997. bila manje potpuna. Ukupan obim spojenih biračkih spiskova iz 1997-98. obuhvata 2.674.506 upisanih i uglavnom se odnosi na 1997. godinu. U birački spisak iz 2000. upisano je 2.296.308 osoba.

Birački spiskovi sadrže informacije o prezimenu, imenu, JMBG-u, datumu rođenja, opštini stanovanja u 1991. godini, opštini registracije za glasanje i opštini za koju namjeravaju da glasaju.

Birački spiskovi imaju određene manjkavosti o kojima je bilo riječi u vezi s popisom stanovništva (npr. pogrešna ortografija, nepotpuni ili nepostojeći JMBG itd.) Ove greške ispravljene su na isti način kao i kod popisa stanovništva.

4.6 REGISTAR RASELJENIH OSOBA I IZBJEGLICA U BOSNI I HERCEGOVINI ZA 2000. GODINU

Registar raseljenih osoba i izbjeglica (RROI) predstavlja zvanični izvor informacija vlade Bosne i Hercegovine i UNHCR-a. Razvoj ove baze podataka koordinirao je UNHCR, dok su opštinske vlasti obezbijedile ulazne podatke. Baza podataka obuhvata cijelu državu. U verziji iz 2000. godine, koja je stavljena na raspolaganje Demografskoj jedinici, prijavljene su osobe koje su 2000. godine još uvijek bile registrovane kao raseljene iz predratnih domova i za koje je bilo potrebno iznaći trajno rješenje. Kopija RROI pribavljena je od Državnog ministarstva za ljudska prava i izbjeglice (DMLjPI) u Sarajevu polovinom augusta 2002.

Ova baza podataka sadrži informacije za oko 583.816 osoba. Ona takođe obuhvata oko 60.000 osoba koje su rođene poslije 1. aprila 1991., a koje se nisu mogle naći u popisu stanovništva iz 1991. Za približno 1/3 osoba koje su prijavljene u RROI, raspoložive informacije su prilično potpune (odnosno, za trećinu njih koji su stvarno podnijeli prijave, 191.954 osoba). Podaci kao što su imena, datumi i mjesta rođenja, mjesta stanovanja prije sukoba, bračno stanje, nacionalna pripadnost itd. su svi dostupni. Za preostalih 2/3 (tj. porodice podnosioca prijava, 391.862 osobe), informacije su ograničene i obuhvataju samo imena, datume rođenja, pol, srodstvo s podnosiocem prijave, te JMBG. Nema nikakvih informacija o mjestu rođenja ili nacionalne pripadnosti članova porodica. Jedine dodatne informacije jesu one o radnom statusu i zanimanju supružnika podnosilaca prijava, kao i implicitne informacije o njihovom trenutnom boravištu. U takvoj situaciji, u cilju obrade podataka potrebno je poći od određenih pretpostavki ili vezanih informacije (npr. ako se pođe od pretpostavke da su drugi članovi porodica iste nacionalne pripadnosti kao podnosilac prijave).

Čini se da je sveukupni kvalitet podataka prilično dobar, iako ima nekih problema, kao na primjer u vezi s jedinstvenim matičnim brojevima građana (JMBG) koji su nepotpuni ili netačni u oko 1/4 od svih slučajeva.

5. IZVORI ZA "NESTALE-EKSHUMIRANE-IDENTIFIKOVANE" OSOBE

Spisak Tužilaštva s imenima nestalih osoba u vezi s padom Srebrenice 1995. godine povremeno je bio kritikovan zbog činjenice da se u njemu uglavnom navode nestale osobe, dok potvrđeni podaci o smrtima na tom spisku predstavljaju samo mali dio sveukupnog broja srebreničkih žrtava. To je zaista bio slučaj sa verzijom spiska Tužilaštva iz 2000., u kojoj je samo za nekoliko pojedinaca od ukupno 7.475 nestalih osoba potvrđeno da su mrtve. Međutim, to nije slučaj sa spiskom Tužilaštva iz 2005. Broj poznatih smrti na spisku iz 2005. iznosi 2.054 od 7.661 prijavljenog imena, što je 26,8% od ukupnog broja. Ovaj broj zasnovan je na zaključenim predmetima MKCK-a. Pored toga, imamo valjane razloge da vjerujemo da su poznate smrti na Spisku Tužilaštva iz 2005. manje zastupljene u odnosu na osobe koje su prijavljene kao "još uvijek nestale". Razlog za ovo je u tome što organizacije koje su angažovane na ekshumacijama i identifikaciji vjerovatno posjeduju više podataka o poznatim

smrtima nego MKCK. Takođe je očito da će broj poznatih smrti u budućnosti rasti kako budu odmicao proces ekshumacije posmrtnih ostataka ljudi iz grobnica na području Srebrenice i njihova identifikacija.

Jedan od ciljeva ovog izvještaja bio je da se utvrdi koliko je nestalih osoba do sada ekshumirano i identifikovano. Međutim, u vezi s ekshumiranim leševima, ovaj zadatak je izgleda bio prilično komplikovan.[10] Broj identifikovanih osoba takođe varira u zavisnosti od usvojenog pristupa identifikaciji (upoređivenje uzoraka DNK u odnosu na druge metode identifikacije, kao što su slučajevi presumptivne identifikacije zasnovani na ličnim ispravama, odjeći, drugim ličnim stvarima ekshumiranih žrtava itd.).

Sažet ali ipak iscrpan pregled statusa ekshumacije i identifikacije u bivšoj Jugoslaviji, a naročito u Srebrenici, nije moguće dobiti iz samo jedne organizacije. Samo za Srebrenicu, koja predstavlja daleko najrazrađenije područje, ove informacije su pohranjene na raznim mjestima u više institucija. Informacije i dokumentacija u vezi sa Srebrenicom dostupni su iz Kantonalnog suda u Tuzli, Projekta identifikacije u Podrinju u Tuzli (PIP; zajednički projekat ICMP-a i lokalnih vlasti u Bosni), Centra za koordinaciju identifikacije ICMP-a (ICC-ICMP) u Tuzli, Ureda ICMP za Bosnu u Sarajevu, Univerzitetskog kliničkog centra u Tuzli (UKC). Pored ovih, novoosnovani (u augustu 2005.) Institut za nestale osobe (IMP), koji finansira ICMP zajedno s bosanskom Vladom, kao i Državna komisija BiH za traganje za nestalim osobama (DKTNO), koji su nadležni za većinu postojećih informacija o ekshumacijama i identifikaciji žrtava rata u Bosni. IMP i DKTNO sada formiraju centralnu bazu podataka o ekshumacijama i identifikacijama. Nažalost, ova baza podataka još nije dostupna u upotrebljivom elektronskom formatu.

Uprkos ovim teškoćama možemo zaključiti da su, od oko 22.000 nestalih osoba koje su prijavljene u Bosni, do sada pronađeni posmrtni ostaci za (barem) više od polovine ovog ukupnog broja (više od 12.000).[11] Većina tih ostataka vezana je za Srebrenicu, koja je takođe najviše zastupljena u procesima poređenja DNK i identifikacije. Prema podacima PIP, približno (barem) 7.000 vreća s posmrtnim ostacima pohranjeno je u tuzlanskim mrtvačnicama. Prema procjeni ICMP-a zasnovanoj na do sada prikupljenim uzorcima krvi, broj nestalih osoba iz Srebrenice iznosi 7.789.

---

[10] Jedan razlog za to jeste što je pronađeno više novih grobnica lokacija, od kojih su neke prilično velike, a dokumentaciju o njima tek treba proučiti. Drugi razlog je što je ponovno razvrstavanje ostataka u značajnoj mjeri uznapredovalo uslijed primjene metodologije uporedne analize uzoraka DNK i uzoraka ekshumiranih kostiju. Ove nove rezultate trebalo bi uzeti u obzir prilikom sastavljanja dopunjenih podataka o lokacijama u vezi sa Srebrenicom i novih procjena u vezi s ekshumiranim leševima, što predstavlja glavni cilj posebnog projekta Tužilaštva.

[11] Komisija za ekshumacije FBiH izvijestila je u decembru 2003. da zna za 8.188 do sada ekshumiranih leševa, od kojih je 2.512 osoba identifikovano (grobnice koje sadrže 5 ili više leševa). Komisija za ekshumacije RS izvijestila je u januaru 2004. da zna za više od 2.525 ekshumiranih i 54 ponovno ekshumiranih leševa, od kojih je 911 identifikovano (tokom 1995-98, više identifikacija je vjerovatno obavljeno poslije 1998). Oko 2.570 leševa ekshumirano je tokom ekshumacija koje je između 1996. i 2001. proveo MKSJ (grobnice sa 2 ili više leševa). Ova tri ukupna broja daju 13.283 dodatna leša.

Najpouzdaniji izvor podataka o ekshumiranim i identifikovanim osobama je nesumnjivo ICMP. Mi smo koristili taj izvor kako bismo provjerili da li je broj poznatih smrti podjednak ili viši u odnosu na ukupni broj od 2.054 smrti, koji je dao MKCK. O rezultatima ovog poduhvata raspravlja se na drugim mjestima; u ovom izvještaju, uopšte uzev, samo se sažeto prikazuju metode rada ICMP-a.[12]

Međunarodna komisija za nestale osobe (ICMP) vjeruje da je, kao nasljeđe rata od 1992-1995. u bivšoj Jugoslaviji bilo više od 40.000 nestalih, od kojih je više od 22.300 iz Bosne i Hercegovine. ICMP, koji je formiran 1996. na samitu G-7 u Lyonu, Francuska, pomaže porodicama, bez obzira na njihovo nacionalnu ili vjersku pripadnost, da utvrde sudbinu njihovih najvoljenijih tokom ovog sukoba.

Mnogi od tih članova porodica su najvjerovatnije mrtvi. Problem je kako ih identifikovati kada je, kao što je to slučaj sa onima iz Srebrenice, tradicionalnim forenzičkim metodama identifikovano samo pet do osam odsto ekshumiranih leševa. U cilju rješavanja ovog problema, ICMP primjenjuje modernu tehnologiju koja omogućava brzu i tačnu identifikaciju leševa putem uporedne analize uzoraka DNK. Uzorci kostiju mrtvih tijela upoređuju se sa uzorcima krvi preživjelih srodnika. Takvi uzorci, ukoliko su podudarni, predstavljaju pouzdanu osnovu za identifikaciju neke nestale osobe.

Svaki čovjek ima različit DNK kod. Ljudi nasljeđuju te različite kodove od roditelja, tako da njihovi DNK sadrže sličnosti sa njihovim srodnicima: što je bliži srodnik, to je veća podudarnost. Laboratorije analiziraju određene karakteristike genetskih kodova kako bi utvrdili da li DNK sa nekog leša odgovara DNK-u živih srodnika te osobe. Kada se kaže da poređenje dovodi do podudarnosti, ono se smatra veoma tačnim (vjerovatnoća od 0,9999, odnosno vjerovatnoća pogrešnog rezultata od 0,0001). Kako bi se ova vjerovatnoća održala visokom, uzorci krvi se u idealnom slučaju uzimaju od tri srodnika svake nestale osobe. ICMP će morati da prikupi približno barem 100.000 uzoraka krvi kako bi identifikovao sve nestale osobe sa područja bivše Jugoslavije.

Kada se utvrdi podudarnost, rezultati se upućuju patologu, koji, ako se uvjeri u njihovu ispravnost, potpisuje potvrdu o smrti. Kako bi se obezdijedilo funkcionisanje ovog sistema, iz grobnica i sa drugih mjesta moraju se prikupiti leševi i uzeti uzorci krvi od srodnika. Centri za kontakt s porodicama koji prikupljaju uzorke krvi uspostavljeni su u Tuzli, Sarajevu, Mostaru, Sanskom Mostu i Banjoj Luci. Takođe postoje mobilni timovi ICMP-a, koji prikupljaju uzorke krvi iz cijele BiH i svih drugih regiona u bivšoj Jugoslaviji. Većina osoblja dugo vremena radi sa ICMP i obučena je kako da pristupi ljudima (srodnicima) i kako da uzima uzorke krvi.

Proces davanja krvi je potpuno dobrovoljan i davaocima jamči punu tajnost identiteta. Kada se uzmu uzorci krvi ili kostiju, obilježavaju se bar-kodovima (na kompjuteru u

---

[12] Pregled rada ICMP-a zasnovan je na materijalima s internet stranice ICMP-a i razgovorima sa članovima osoblja ICC-ICMP i PIP u Tuzli koji su vođeni u augustu 2004. prilikom boravka Ewe Tabeau (Demografska jedinica Tužilaštva) i Ronalda Turnbulla (Dokazna jedinica Tužilaštva) u Bosni.

ICC-IMP), tako da niko izvan centralnog ureda ne zna za pojedinosti o uzorcima. DNK profil odvaja se od uzoraka krvi na Univerzitetskom kliničkom centru u Tuzli.

Ekshumacije predstavljaju izvor prikupljanja uzoraka kostiju. Davaoci informacija (npr. svjedoci ili žrtve) prijavljuju moguće grobnice lokalnoj bosanskoj komisiji za nestale osobe ili nekoj međunarodnoj organizaciji kao što su SFOR, ICMP, MKSJ. Nakon prethodnog obilaska mjesta ekshumacije, uz procjenu lokacije i istorijata tog mjesta, lokalni sud izdaje nalog za ekshumaciju. ICMP u tom trenutku počinje rad na koordinaciji procedure. Iskopavanja blisko nadzire više agencija, kako bi se obezbijedilo da njihovo provođenje bude zakonito i temeljito. SFOR može obezbijediti informacije za ove prethodne posjete i pojačanu sigurnost lokaliteta i okolnih područja ukoliko se radi o osjetljivom iskopavanju. Leševi se prenose u jednu od mnogih mrtvačnica na području Sarajeva ili Banje Luke, odnosno u Tuzlu, za Projekat identifikacije u Podrinju (PIP).

PIP pomaže projekat uzimanja uzoraka DNK tako što vadi uzorke kostiju i izvodi neke tradicionalne forenzičke radove, kao što je identifikacija leševa ispitivanjem starih povreda ili odjeće, što se takođe vrši u tuzlanskoj bolnici. Uzimaju se mali uzorci kostiju, koji se radi anonimnosti obilježavaju bar-kodovima i upućuju u laboratoriju u Sarajevo, gdje se izdvaja DNK.

DNK profili uzoraka krvi i kostiju vraćaju se u ICC-ICMP u Tuzli, gdje se vrši poređenje. U ICC-ICMP, svi uzorci krvi i kostiju se arhiviraju i obilježavaju bar-kodovima, pri čemu se imena davalaca skidaju sa uzoraka. ICC-ICMP takođe održava baze podataka ICMP-a koje, između ostalog, sadrže sljedeće module:

- Davaoci krvi (tj. srodnici nestalih)
- Podudarnost DNK i izvještaji o podudarnosti
- Zaključeni predmeti (tj. pozitivna identifikacija), s imenima i drugim raspoloživim ličnim pojedinostima.

Svi podaci ICMP-a identifikovani su putem jedinstvenih bar-kodova. Bar-kodovi su dosljedno korišteni u svim bazama podataka i služe kako bi se utvrdile jedinstvene veze među njima. Većinu dragocjenih baza podataka čine one o davaocima krvi (srodnicima nestalih), podudarnosti DNK i identifikovanim osobama.

Značajno je napomenuti da smo tokom posjeta PIP i ICC-ICMP u augustu 2004. saznali da je identifikacija srebreničkih žrtava provedena veoma detaljno. Dakle, podaci o identifikovanim osobama mogu biti predočeni Sudu kao pouzdani.

6. METODOLOGIJA

U ovom izvještaju primijenjena je ista metodologija kao i u Izvještaju Tužilaštva iz 2000., odnosno upoređivani su podaci o pojedincima sa spiska MKCK-a iz 2005., spiska PHR-a iz 1999., iz popisa stanovništva od 1991. i sa biračkih spiskova. Preduzeti su sljedeći koraci:

prezimena. Međutim, tako dobijeni rezultati morali su se vizuelno pregledati kako bi se utvrdilo da li je vjerovatno da uzorci pripadaju istoj osobi ili ne, tražeći sve druge raspoložive informacije, kao što su opština i mjesto rođenja ili stanovanja. Na primjer, mjesto rođenja može biti dato kao opština na jednom spisku, a kao manji zaselak koji se nalazi u istoj opštini na drugom spisku. Bilo bi veoma komplikovano, ako ne i nemoguće, takve provjere vršiti automatski.

U složenijim slučajevima dodatne informacije o dotičnim osobama smo tražili u popisu stanovništva iz 1991. godine, na primjer kada jedan spisak sadrži informacije o nekom podatku koji je takođe uvršten i popis, ali ne i na drugi spisak, kao što je matični broj ili mjesto rođenja. Ortografija imena takođe je provjeravana na isti način, često putem pronalaženja imena drugih članova porodice sadržana u popisnoj dokumentaciji.

Sravnjivanje podataka sa spiskova nestalih osoba MKCK-a i PHR-a sa biračkim spiskovima predstavlja poseban problem, budući da je samo ograničeni broj varijabli uključen u *sve* ove spiskove. Očevo ime, na primjer, koje je važno za identifikaciju ljudi u BiH, upisano je u spiskove nestalih osoba, ali ne i u biračke spiskove, dok je sa jedinstvenim matičnim brojem građana suprotan slučaj. Stoga, kada smo pokušali sravniti podatke iz tih izvora, naišli smo na veliki broj podudarnosti, pošto nije uvijek bilo dovoljno varijabli koje bi bile zajedničke za dva izvora podataka kako bi se napravila razlika između stvarnih i lažnih podudarnosti, na primjer tamo gdje je nedostajao puni datum rođenja. Imajući u vidu mogućnost grešaka u datumima rođenja takođe smo pretražili podudarnosti podataka sa razlikama do više godina u godini rođenja. Takve podudarnosti nisu prihvaćene, naravno, prije nego što je vjerovatnoća podudarnosti potvrđena nakon poređenja informacija o drugim podacima, na primjer, o različitim lokacijama kao što su mjesto rođenja, stanovanja ili nestanka na spiskovima nestalih osoba, *i* sadašnja opština ili opštine glasanja na spiskovima birača. Podudarnost nestalih lica i registrovanih birača nije prihvaćena ako su lokacije bile nesumnjivo nekonzistentne, na primjer ako je neka osoba rođena, živjela ili nestala u istočnoj Bosni prema spiskovima nestalih, ali je, prema biračkom spisku, registrovana za glasanje u nekoj opštini u sasvim različitom dijelu države.

Korištenje podataka iz popisa 1991. bilo je od ključne važnosti prilikom utvrđivanja da li neki par potencijalno podudarnih podataka sa dva različita spiska predstavlja istu osobu. Kada se, na primjer, neki set podudarnih podataka sa spiskova MKCK/PHR pronađe i u popisnoj dokumentaciji, i matični broj i očevo ime provjeravaju se kako bi se utvrdilo da li podudarni podaci predstavljaju istu osobu. U nekim slučajevima samo jedan par podudarnih osoba identifikovan je u popisu stanovništva, ali ne i drugi. U takvim slučajevima podudarnost se odbacuje ako se očevo ime koje je upisano u popis u znatnoj mjeri razlikovalo od očevog imena koje je upisao MKCK/PHR. Ako je samo osoba sa spiska MKCK/PHR pronađena u popisnoj dokumentaciji, podudarnost se odbacuje ako se matični broj u popisu u znatnoj mjeri razlikuje od matičnog broja na biračkom spisku. To je jedan od pokazatelja potpunosti popisa iz 1991. i kvaliteta registara nestalih osoba, koji ukazuje na to da lažne osobe nisu prijavljivane kao nestale kako bi se vještački uvećao njihov broj ili iz drugih razloga.

Kako bi se označili kvalitet i osnove za utvrđivanje podudarnosti, za svaku od osoba čija je podudarnost utvrđena određeni su parametri prema kriterijumima primijenjenim kod utvrđivanja podudarnosti. Ti parametri određivani su radi analize broja utvrđenih podudarnosti prema njihovoj vrsti i kvalitetu.

6.2 SASTAVLJANJE SPISKA TUŽILAŠTVA IZ 2005. I ISKLJUČIVANJE MOGUĆNOSTI DVOSTRUKOG NAVOĐENJA ISTE OSOBE

Kako je napomenuto u odjeljku 6, prvi korak u sastavljanju spiska Tužilaštva iz 2005. s imenima srebreničkih žrtava bio je vezan za uspostavljanje baze podataka u vezi sa spiskom MKCK-a iz 2005. Pet prvobitnih tabela MKCK-a kombinovano je u jednu tabelu podataka, pri čemu je na njoj označeno pet kategorija spisa, tj. još uvijek nestali, još uvijek nestali s informacijama o smrti, zaključeni predmeti živi, zaključeni predmeti mrtvi, te administrativna isključenja. Dobiveni spisak (22.212 upisa) provjeren je kako bi se isključila mogućnost dvostrukog navođenja iste osobe i 28 upisa je označeno radi isključenja. Svi ostali upisi smatrali su se jedinstvenim.

Kao sljedeći korak, spisak MKCK-a upoređen je sa posljednjom *prethodnom* verzijom podataka MKCK-a, tj. sa spojenim spiskom MKCK-a i PHR-a, koji sadrži sve prethodne verzije podataka MKCK-a, kao i upise PHR-a. Podudarnost spiskova iz 2004. i 2005. godine zasnovana na BAZ, odnosno matičnom broju koji je koristio MKCK, bila je odlična: 21.800 upisa na spisku iz 2004. bilo je podudarno sa 22.212 upisa na spisku MKCK-a iz 2005. Za preostalih 412 upisa na spisku iz 2005. očekivalo se da predstavljaju nove upise koji su jedinstveni samo za spisak MKCK-a iz 2005. Kako bi se osiguralo da se oni ne preklapaju sa upisima MKCK-a i PHR-a iz 2004., učinjeno je više pokušaja na osnovu kriterijuma koji nisu zasnovani na BAZ broju, uglavnom po imenima. Nekoliko tih upisa je zaista uspješno sravnjeno sa spiskom MKCK-a iz 2005. (5 upisa), ali velika većina njih nije (407 upisa). Tih 407 nesravnjenih upisa smatrani su dodacima na spisku MKCK-a iz 2005., tj. nestale osobe koje ranije nisu bile registrovane ni kod MKCK-a ni kod PHR-a. Mi smo provjerili te upise prema kriterijumima relevantnosti za Srebrenicu kako bismo utvrdili koje podaci bi trebali biti uneseni na Spisak Tužilaštva iz 2005. u vezi sa Srebrenicom.

Prilikom sravnjivanja spiska MKCK-a iz 2005. sa spiskom MKCK-a i PHR-a iz 2004., provjeravane su podudarnosti BAZ brojeva i podudarnosti imena. BAZ brojevi su, uopšte uzev, na oba spiska jednaki za iste nestale osobe, ali neka od imena se razlikuju (76, pri čemu su sve druge informacije identične). Većina tih imena je bila veoma slična, gotovo identična, a razlike su vjerovatno bile posljedica pogrešne ortografije ili grešaka kod unošenja imena u kompjuter. Samo dvije osobe su imale potpuno različita imena na dva spiska, a u oba slučaja se radilo o ženama koje su najvjerovatnije promijenile prezime zbog stupanja u brak. One su samo imale ista imena. Stoga, nije bilo razloga da se one isključe iz analize.

Koristeći se vezama između spojene baze podataka MKCK-a i PHR-a i popisa stanovništva iz 1991., na spisak MKCK-a iz 2005. uneseno je više podataka iz popisa

stanovništva iz 1991., uključujući nacionalnu pruipadnost i mjesto boravka koji su prijavljeni prilikom popisa.

Kao sljedeći korak, sa spiska MKCK-a iz 2005. odabirani su podaci u vezi sa Srebrenicom. To je činjeno bez obzira na to da li je neki upis i ranije, odnosno 2000. godine, bio označen kao vezan za Srebrenicu. Kriterijumi koji su korišteni prilikom izbora upisa u vezi sa Srebrenicom bili su isti kao i oni koji su konkretno navedeni u odjeljku 3.

Svi upisi koji odgovaraju vremenskim okvirima nestanaka i opština nestanaka označeni su kao vezani za Srebrenicu. Deset upisa, koji su ranije označeni kao dvostruki upis iste osobe, isključeno je, čime je ukupan broj relevantnih upisa utvrđen na 7.677, vidi Tabelu 1.

Tabela 1. Dokumentacija u vezi sa Srebrenicom prema kategorijama u prvobitnoj tabeli MKCK-a iz 2005.

Kategorija MKCK-a	Dokumentacija u vezi sa Srebrenicom	
	Broj	Procenat
Još se vode kao nestali	5.278	68,75%
Još se vode kao nestali, uz info. o smrti	318	4,14%
Zaključeni predmeti, živi	26	0,34%
Zaključeni predmeti, mrtvi	2.054	26,76%
Administrativna isključenja	1	0,01%
Ukupno	**7.677**	**100,00%**

Iz tabele 1 može se vidjeti da novi spisak nestalih iz Srebrenice, zasnovan na spisku MKCK-a iz 2005., sadrži podatke o 7.650 nestalih osoba (7.677 minus 26 preživjelih i 1 administrativno isključenje).

Izbor 7.650 upisa preuzet je sa spiska MKCK-a iz 2004. zajedno sa 407 novih upisa MKCK-a koji nisu prijavljeni na spisku iz 2004. ni na ranijim spiskovima. Međutim, spisak MKCK-a iz 2005. nije uključivao nekoliko starih upisa na spisku PHR-a. Ukupno je bilo 400 takvih upisa.[13] Stoga je trebalo provjeriti da li se tih 400 starih upisa podudara sa spiskom MKCK-a ili ne, koristeći kriterijume koji nisu broj BAZ.[14] Kako bi se provjerio njihov status podudarnosti/nepodudarnosti, 400 upisa upoređeno je sa spiskom MKCK-a iz 2005. na osnovu sljedeća tri kriterijuma:

- isto ime, isto prezime i isto prvo slovo očevog imena

[13] Nakon sravnjivanja spiska MKCK-a i PHR-a iz 2004. sa spiskom MKCK-a iz 2005. u kom su korišteni brojevi BAZ, 401 upis sa spiska MKCK-a i PHR-a iz 2004. nije sravnjen; jedan od tih upisa *jeste* bio sravnjen, ali je broj BAZ dupliciran; taj upis je stoga zanemaren, a samo 400 upisa smatrano je relevantnim. Ovih 400 upisa sastoje se uglavnom od starih podataka PHR-a i predstavlja moguće proširenje spiska MKCK-a iz 2005.

[14] PHR i MKCK ne koriste isti sistem upisa matičnih brojeva.

- prva tri slova imena, prva tri slova prezimena i prvo slovo očevog imena
- prvi inicijal imena, prva tri slova prezimena i prvo slovo očevog imena.

Svaka potencijalna podudarnost provjeravana je manuelno a samo neupitni podaci su sačuvani. Ova procedura dovela je do identifikovanja 33 upisa u vezi sa Srebrenicom (od njih 400) koji su dodatni u odnosu na do sada prikupljene na Spisku Tužilaštva iz 2005. Od tih 33, samo za njih 23 je naznačeno da potiču od PHR-a (samo), ostali potiču sa raznih starijih spiskova MKCK-a (9 sa starijih spiskova, 1 iz 2004.). Iako nemamo informacija zbog čega se deset imena više ne pojavljuje na spisku MKCK-a, najrazumnije bi bilo pretpostaviti da je MKCK imao razloga da ih skine, na primjer zbog tehničke greške ili zato što je utvrđeno da su živi, te da ih stoga ne bi trebalo uvrštavati na nove spiskove nestalih. Za 23 upisa PHR-a može se smatrati da se radi o još uvijek nestalima, ali oni iz raznih razloga nisu prijavljeni MKCK-u. Novi spisak nestalih iz Srebrenice se stoga može proširiti na 23 nestale osobe koje je prijavio samo PHR; ni za jednu od te 23 osobe nije naznačeno da se radi o dvostrukom upisu iste osobe. Dakle, novi ukupni broj upisa u vezi sa Srebrenicom na spisku Tužilaštva iz 2005. sada iznosi 7.673 (7.650 + 23).

Kao posljednji korak, od gorenavedenog ukupnog broja (7.673) oduzeli smo 12 potencijalnih preživjelih koji su navedeni u biračkim spiskovima. Konačan broj upisa na Spisku Tužilaštva iz 2005. s imenima nestalih i mrtvih osoba u vezi s padom Srebrenice iznosi **7.661, prema stanju od septembra 2005.**

6.2 POTRAGA ZA POTENCIJALNIM PREŽIVJELIMA

Spisak Tužilaštva iz 2005. s imenima 7.661 nestalih i mrtvih osoba u vezi sa Srebrenicom u principu ne bi trebalo da uključuje preživjele. Međutim, neke od registrovanih nestalih osoba mogle su kasnije biti pronađene kao zatočene itd. a da su srodnici možda zaboravili da ih skinu sa spiska. S druge strane, takođe je moguće da mrtve osobe mogu biti prijavljene kao žive na spiskovima birača, raseljenih osoba ili izbjeglica. Političke ili ekonomske prednosti registracije neke osobe kao birača ili raseljene osobe uključuju pravo dodatnog glasa za neku stranku ili dodatne ekonomske podrške porodicama, što čak može djelovati kao podsticaj za lažnu registraciju. Za obje vrste registracije traže se nekakve lične isprave, ali je teško utvrditi sa kolikom strogošću je vršena provjera ličnih isprava ili koliko ih je jednostavno bilo falsifikovati. Pored toga, moglo je doći do nenamjernih grešaka razne vrste, kao što su greške u prekucavanju ili kompjuterskoj obradi podataka. Dakle, u kvalitet tih spiskova nije se moguće stoprocentno pouzdati i potrebno je izričito obraditi sva imena koja se pojavljuju na spisku nestalih s jedne i na spiskovima preživjelih, tj. birača ili raseljenih osoba s druge strane.

Kako bi se sa sigurnošću utvrdilo da zaista nijedan preživjeli nije uvršten na spisak Tužilaštva iz 2005., provedena je potraga za mogućim preživjelima. Pri tome su primijenjena dva pristupa:

1. Podaci o osobama koje je Tužilaštvo 2000. registrovalo kao potencijalne preživjele i skinulo ih sa Spiska Tužilaštva iz 2000. ponovo su provjeravani radi utvrđivanja da li se i dalje nalaze na Spisku Tužilaštva iz 2005.
2. Podaci Tužilaštva iz 2005. provjeravani su u biračkim spiskovima (iz 1997., 1998. i 2000.) i u bazi podataka o raseljenim osobama i izbjeglicama u BiH (2000).

Rezultati ovog poduhvata prikazani su na tabeli 2 dolje.

Tabela 2. Podudarnosti između Spiska Tužilaštva iz 2005. s imenima nestalih osoba u vezi s padom Srebrenice i poslijeratni izvori u vezi s preživjelim stanovništvom

Izvori o poslijeratnom preživjelom stanovništvu	Uvršteni na spisak Tuž. iz 2005			Isključeni	Ukupno
	i dalje nestali	potvrda smrti	info. o smrti	i dalje nestali	
Birači 1997-98. (samo)	7	2			9
Birači 1997-98. i birači 2000. i RROI 2000.		1		5	6
Birači 1997-98. i birači 2000.		1		5	6
Birači 2000. (samo)		1			1
RROI (samo)		2	1	2	5
Ukupno	7	7	1	12	27

Skraćenice: RROI: Registar raseljenih osoba i izbjeglica, Birači: birački spisak

Prilikom sastavljanja Spiska Tužilaštva iz 2000, vršeno je upoređivanje spiskova nestalih osoba MKCK-a i PHR-a sa biračkim spiskovima iz 1997. i 1998., pri čemu je utvrđeno ukupno 9 podudarnosti u vezi sa Srebrenicom.[15] Identitet tih 9 osoba provjeren je prema popisu stanovništva u istočnoj Bosni za 1991. godinu.[16] Uvjereni smo da se utvrđene podudarnosti odnose na iste osobe a ne na brkanje osoba s istim imenom ili sličnim datumom rođenja.[17] Osam od ovih devet upisa još uvijek se može naći na Spisku Tužilaštva iz 2005. s imenima nestalih i mrtvih iz Srebrenice, (tj. u prvom izboru upisa relevantnih za Srebrenicu sa spiska MKCK-a iz 2005), pod istim brojevima BAZ. Međutim, samo 3 od mogućih 9 preživjelih može se naći na biračkom spisku iz 2000. što ukazuje na mogućnost da preostalih 6 osoba uopšte nije preživjelo.

---

[15] Upoređivanje je vršeno odvojeno sa tri različite kombinacije setova podataka, uključujući podatke za cijelu Bosnu i Hercegovinu (BH): MKCK 3 i birački spisak iz 1997.; MKCK 4 i birački spisak iz 1998. (proveo OEBS u Sarajevu); te PHR AMDB i birački spisak iz 1998.

[16] Zasebna popisna dokumentacija za istočnu Bosnu prikupljena je u tu svrhu i ona obuhvata opštine Bratunac, Han-Pijesak, Rogatica, Šekovići, Srebrenica, Vlasenica i Zvornik.

[17] Utvrdili smo četiri istinske podudarnosti osoba koje su nestale tokom *1992.* (2 iz Bratunca, 1 iz Srebrenice i 1 iz Zvornika). Takođe smo pažljivo provjerili identitet tri dodatne osobe za koje je utvrđena podudarnost i tako otkrili da je svaki sravnjeni par upisa predstavljao dvije *različite* osobe. Utvrdili smo, na primjer, da su dvije osobe imale istovjetna imena, prezimena i datume rođenja, ali različita očeva imena, te drugi primjer dvije osobe koje su imale ista imena, prezimena i očeva imena, ali različite datume rođenja i matične brojeve.

Povećanje broja mogućih preživjelih sa 9 u 2000. godini na ukupno 27 u 2005. posljedica je poboljšane metodologije sravnjivanja, poboljšanog kvaliteta podataka i povećanja stope podudarnosti biračkih spiskova sa popisom iz 1991. koje je postignuto u godinama nakon 2000. Na primjer, ispravili smo pogrešnu ortografiju velikog broja imena, naročito u popisu iz 1991., a MKCK je u značajnoj mjeri poboljšao kvalitet svog spiska nestalih. Na primjer, razmjere upisa s punim datumom rođenja povećane su sa 65,8% na spisku MKCK-a iz 1997-98. ne 71,2% na spisku iz 2005.

Od 27 utvrđenih podudarnosti na Spisku Tužilaštva iz 2005. s imenima nestalih i mrtvih osoba u vezi sa Srebrenicom s poslijeratnim spiskovima preživjelih, tačno 8 utvrđenih podudarnosti odnosi se na osobe za koje je na spisku MKCK-a navedeno da su njihove smrti potvrđene, tj. da su im leševi identifikovani (7 slučajeva), ili se vjeruje da su mrtvi na osnovu informacija o lešu koje su dali srodnici (1 slučaj).

Upravo tih 8 utvrđenih podudarnosti takođe su nađene među biračima i nestalim osobama. To pokazuje da kvalitet poslijeratnih spiskova nije savršen, kako je već napomenuto. To je pojačalo i našu sumnju da su neke podudarnosti na spisku nestalih sa spiskovima preživjelih možda posljedica grešaka, namjernih ili nenamjernih, na poslijeratnim spiskovima - a ne grešaka na spiskovima nestalih.[18]

Međutim, kako bi smo bili sigurni, odlučili smo da neke od ovih 27 potencijalnih preživjelih skinemo sa Spiska Tužilaštva iz 2005. s imenima nestalih i mrtvih osoba, dok su ostali ostavljeni. Zadržali smo imena 7 nestalih osoba koja su bila samo na biračkim spiskovima iz 1997-98., ali ne i na novijim biračkim spiskovima, odnosno u bazi podataka o raseljenim osobama i izbjeglicama (RROI-2000). Ove podudarnosti najvjerovatnije su posljedica omaški ili prevara prilikom registracije birača. Takođe smo, sasvim očito, uključili 8 osoba koje je MKCK registrovao kao mrtve. Međutim, isključujemo 12 osoba za koje je utvrđena podudarnost sa biračkim spiskom iz 2000. i/ili spiskom RROI iz 2000. Ipak mislimo da su slučajevi nestalih koji su nađeni u RROI vrlo upitni budući da su 3 od ovih 5 osoba mrtve, prema podacima MKCK-a.

Dakle, zaključujemo da se od 27 utvrđenih podudarnosti na spisku nestalih MKCK-a sa tri poslijeratna spiska preživjelih, 15 njih sa sigurnošću može smatrati nestalim, dok bi 12 njih trebalo skinuti sa našeg spiska mrtvih i nestalih. To ne znači da smo mi uvjereni da su te osobe preživjele. Naprotiv, smatramo vjerovatnijim da su svi oni ili većina njih pogrešno registrovani kao birači ili raseljene osobe nego da su pogrešno registrovani kao nestali. To bi se moglo razjasniti samo daljnjim istraživanjima. Navedenih 12 (isključenih) imena nabrojano je u dopuni Spiska Tužilaštva iz 2005. s imenima nestalih koji je priložen ovom izvještaju.

---

[18] Tabela 2 takođe ukazuje na to da 9 utvrđenih podudarnosti za nestale osobe na biračkim spiskovima koje smo ranije našli i isključili ih sa Spiska Tužilaštva iz 2005. s imenima nestalih i mrtvih osoba. Analiza novijih izvora podataka otkrila je u 9 ovakvih slučajeva jedna osoba mrtva prema podacima MKCK-a, 3 se još uvijek nalaze na biračkom spisku (verzija iz 2000.), dok se 5 njih ne može naći ni na jednom poslijeratnom spisku koji je nama dostupan. To što se na biračkim spiskovima iz 1997-1998. pojavljuju i mrtve osobe najvjerovatnije je posljedica greške ili prevare prilikom registracije birača.

U svakom slučaju, broj takvih nepodudarnosti je veoma mali u poređenju s ukupnim brojem od 7.661 nestalih osoba. To upućuje na zaključak da nije moglo biti nikakve široke kampanje registrovanja živih osoba kao nestalih.

7. REZULTATI

7.1 OPŠTA ZAPAŽANJA

Kako je u ovom izvještaju već navedeno, ukupan broj žrtava u vezi s padom Srebrenice 1995. godine iznosi najmanje 7.661 (tabela 3). Ovaj broj je za 186 veći od sveukupnog broja od 7.475 osoba koje su navedene u Spisku Tužilaštva iz 2000. Dva spiska Tužilaštva su sastavljena primjenom potpuno iste metodologije i skoro istih izvora (iako je 2005. korišteno više izvora i novijih verzija). Spisak MKCK-a s imenima nestalih osoba je i dalje predstavljao naš glavni izvor. Verzije spiska iz 1997. i 1998. korištene su za Spisak Tužilaštva iz 2000., dok je za Spisak Tužilaštva iz 2005. korištena verzija spiska MKCK-a iz 2005., pored spiska PHR-a iz 1999. koji je korišten u oba slučaja. Spiskovi Tužilaštva sastavljani su nezavisno jedan od drugog, ali primjenom istih formalnih kriterijuma. Veliki broj upisa pojavljuje se na oba spiska (7.264, vidi sljedeći odjeljak). Na Spisku Tužilaštva iz 2005. ima 397 novih upisa i oni su utvrđeni na osnovu spiska MKCK-a s imenima nestalih osoba u Bosni i Hercegovini.

Kako se vidi iz sažetog prikaza u tabeli 3, za 2.054 (26,8%) žrtve zna se da su mrtve (tj. identifikovane su). Zajedno sa onima koje još nisu identifikovane ali čija su tijela već pronađena, broj mrtvih je čak i veći i iznosi 2.372 (31,0%). Preostale osobe se još uvijek vode kao nestale (67%).

Tabela 3. Broj slučajeva na Spisku Tužilaštva iz 2005. s imenima nestalih i mrtvih osoba u vezi s padom Srebrenice po kategorijama žrtava

Kategorija žrtava	Broj	Postotak
I dalje nestali	5.266	68,7
I dalje nestali, info o smrti	318	4,2
Zaključeni predmeti, mrtvi	2.054	26,8
I dalje nestali, PHR	23	0,3
Ukupan broj predmeta na spisku	7.661	100,0

Treba napomenuti da je stvarni broj potvrđenih smrti na spisku u vezi sa Srebrenicom mnogo veći od broja zaključenih predmeta MKCK-a (mrtvih) i broja onih koje MKCK još vodi kao nestale, a čija su tijela u međuvremenu pronađena. Ovo zapažanje je izvedeno na osnovu dodatnih novijih izvora informacija kojima raspolažemo i o kojima će biti riječi u dopuni ovog izvještaja.

7.2 USKLAĐENOST SA SPISKOM TUŽILAŠTVA IZ 2000.

Dva spiska Tužilaštva, iz 2000. i iz 2005., sastavljani su nezavisno jedan od drugog. Međutim, podudarnost ta dva spiska je velika: 97,2% slučajeva uvršenih u Spisak Tužilaštva iz 2000. registrovano je i na Spisku iz 2005. (7.264 od 7.475, vidi tabelu 4).

Najveća podudarnost, u relativnom smislu, uočljiva je kod zaključenih predmeta (tj. mrtvih), gdje je 1.979 od 2.054 smrti uvršteno na Spisak Tužilaštva iz 2000., ali status u pogledu smrti nije utvrđen ni za jednu od tih osoba.

Tabela 4. Slučajevi prijavljeni na spiskovima Tužilaštva iz 2000. i 2005. s imenima nestalih i mrtvih u vezi sa padom Srebrenice 1995. po kategorijama

Kategorija žrtava	2000.	2005.	% podudarno
I dalje nestali	4.969	5.266	94.4
I dalje nestali, info. o smrti	295	318	92.8
Zaključeni predmeti, mrtvi	1.979	2.054	96.3
I dalje nestali, PHR	21	23	91.3
Ukupno podudarno	7.264	7.661	94.8

Broj dodatnih nestalih osoba na Spisku Tužilaštva iz 2005. iznosi oko 400 (tj. 397). Broj upisa iz 2000. koji nisu uvršteni u Spisku Tužilaštva iz 2005. iznosi oko 200 (tj. 211). Mnogi slučajevi iz ove druge grupe pripadaju starim ulaznim podacima PHR-a koje je sada prijavio MKCK. Neke od tih upisa je i MKCK izostavio sa svog spiska iz 2005. iz razloga kao što su, na primjer, njihovo povlačenje od strane porodica i tehnički razlozi kao što su dvostruki upisi istih osoba i zamjena manjkavih upisa.

7.3 DETALJNI REZULTATI

Period koji je analiziran u ovom izvještaju, od jula do decembra 1995., relativno je dug u odnosu na događaje u julu 1995. Rezultati prikazani u tabeli 5 potvrđuju da su pad Srebrenice i masakr koji je uslijedio predstavljali rapidan i kratkotrajan incident. Za 96,4% žrtava prijavljeno je da su nestale u julu 1995. Do kraja augusta 1995. gotovo 99% žrtava prijavljene su kao nestale; tj. 7.558 od 7.661. U apsolutnom smislu, "samo" 103 žrtve su nestale u periodu od septembra do decembra 1995.

Tabela 5. Nestali i mrtvi u vezi sa Srebrenicom po mjesecu nestanka

Mjesec nestanka	Broj	Procent	Kumulativno
juli	7.384	96,4%	96,4%
august	174	2,3%	98,7%
septembar	64	0,8%	99,5%
oktobar	28	0,4%	99,9%
novembar	8	0.1%	100,0%
decembar	3	0,0%	100,0%
Ukupno	7.661	100,0%	100,0%

Dolje prikazani grafikon ilustruje navedene zaključke. Brojka 1b fokusira se na svakodnevnu distribuciju nestanaka tokom mjeseca jula (7.384 od sveukupnog broja od 7.661 nestalih). Mnoge osobe nestale su 11., 12. i 13. jula 1995. - 5.506 od 7.661 slučajeva (71,9% od svih nestanaka).

Grafikon 1a. Nestali i mrtvi u vezi sa Srebrenicom po mjesecima nestanka

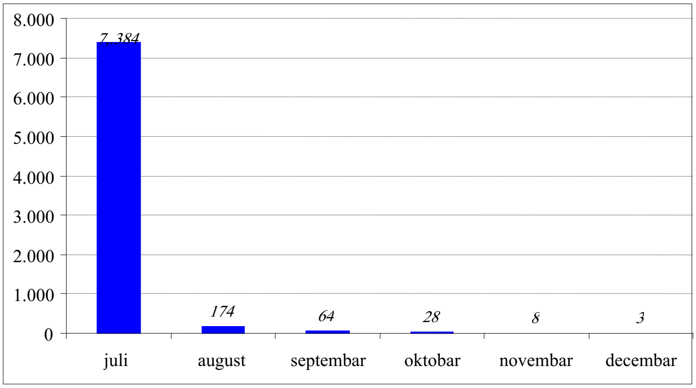

Grafikon 1b. Nestali i mrtvi u vezi sa Srebrenicom po danu nestanka u julu 1995.

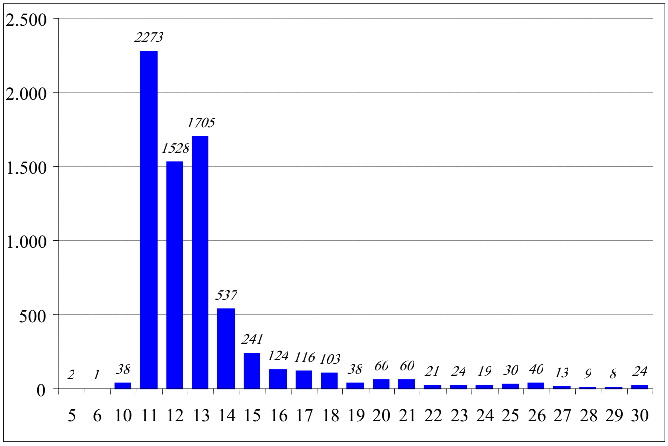

Sljedeća tema koja je analizirana u ovom izvještaju jeste mjesto nestanka. Tabela 6 i grafikon 2 koncentrišu se na najfrekventnija mjesta nestanka nestalih iz Srebrenice. Samo mjesta sa 50 ili više nestanaka su prikazana pojedinačno. Sva druga mjesta su kombinovana u kategoriju "Ukupno < 50". Napravljena je distinkcija između mjesta nestanka onih koji su još uvijek nestali i onih za koje se već zna da su mrtvi.

Prvo zapažanje je da je 7.121 pojedinac, tj. oko 93% svih nestalih, nestao sa samo 14 lokacija, pri čemu je najkarekterističnije to da je 3.155 osoba (41,2%) nestalo iz Potočara i po šumama. Još 2.388 osoba (30,5%) nestalo je sa tri lokacije, Kravice, Konjević-Polja i Kamenice. Tih pet mjesta nestanaka se gotovo podjednako često javlja među još nestalim osobama i zaključenim predmetima (tj. mrtvima).

Međutim, omjer onih čija je smrt potvrđena u odnosu na još uvijek nestale osobe (koja jasnije pokazuje napredovanje identifikacije žrtava za svako dato mjesto nestanka), relativno je veći za one koji su nestali iz Potočara ("omjer mrtvih u odnosu na nestale" od 51%) od onog koji je prosječan za sva mjesta sa 50 ili više nestanaka ("omjer mrtvih u odnosu na nestale" od 37%). Ovaj omjer je relativno nizak za one za koje je prijavljeno da su nestali iz šume (32%), što ne iznenađuje pošto mnogi (ili većina) od ovih pojedinaca nisu ukopani u masovne grobnice. Visok omjer identifikovanih osoba koje su nestale iz Potočara je vjerovatno posljedica činjenice da je većina njih ukopana u masovnim grobnicama.

Tabela 6. Broj nestalih u vezi sa Srebrenicom po mjestima nestanka

MJESTO NESTANKA	i dalje nestali MKCK (1)	i dalje nestali MKCK (2)	zaklj. predmeti MKCK	i dalje nestali PHR	Ukupno	Procenat	Omjer mrtvi/nestali	omjer mrtvi/ukupno
POTOCARI	1.365	3	702	0	2.070	27,0	51,3	33,9
ŠUMA	825	0	260	0	1.085	14,2	31,5	24,0
KRAVICA	378	256	177	0	811	10,6	27,9	21,8
KONJEVIĆ-POLJE	605	1	198	0	804	10,5	32,7	24,6
KAMENICA	539	3	181	0	723	9,4	33.4	25.0
BALJKOVICA	257	9	92	0	358	4,7	34,6	25,7
BULJIM	232	13	95	0	340	4,4	38,8	27,9
UDRC	153	1	50	0	204	2,7	32,5	24,5
SREBRENICA	157	3	28	15	203	2,6	16,0	13,8
POBUDE	107	0	47	0	154	2,0	43,9	30,5
NOVA KASABA	102	0	26	2	130	1.7	25,0	20,0
ŽEPA	68	1	20	0	89	1.2	29,0	22,5
KALDURMICA	55	1	20	0	76	1.0	35,7	26,3
BURNICE	37	0	37	0	74	1.0	100,0	50,0
UKUPNO >50	4.880	291	1.933	17	7.121	93,0	37,3	27,1
UKUPNO <50	386	27	121	6	540	7,0	28,9	22,4
SVEUKUPNO	5.266	318	2.054	23	7.661	100,0	36,6	26,8

Samo mjesta sa 50 ili više žrtava su prijavljena; sva druga mjesta su zajednički prijavljena
MKCK (1) obuhvata "i dalje nestale" za koje još nema raspoloživih informacija o smrti
MKCK (2) obuhvata "i dalje nestale" za koje su informacije o smrti već dostupne

Grafikon 2. Nestali i mrtvi u vezi sa Srebrenicom po mjestima nestanka

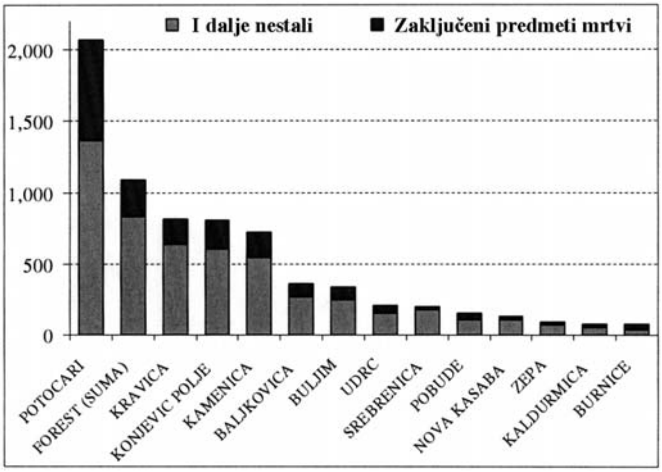

Napomena: prijavljena su samo mjesta sa 50 ili više žrtava

Kako je prikazano u tabeli 7, gotovo svi mrtvi i nestali u vezi sa Srebrenicom su muškarci (7.593 ili 99,1%), pri čemu je samo 68 žena (0,9%). Velika većina njih su po nacionalnosti Muslimani (najmanje 85,7%, ali je tačnija procjena od 99% dobijena nakon oduzimanja kategorije nepoznate nacionalne pripadnosti). Apsolutni broj

nestalih Muslimana, njih 6.568, mora se posmatrati kao niža procjena pošto je nacionalna pripadnost prikazana na tabeli 7 dobivena povezivanjem spiska Tužilaštva iz 2005. sa popisom stanovništva iz 1991., a podaci za 1.030 nestalih osoba nisu sravnjeni. Nacionalna pripadnost osoba čiji podaci nisu sravnjeni nije poznata, ali bi održiva procjena bila da je omjer Muslimana među njima gotovo isti, tj. najmanje 85,7 ali tačnije 99 procenata, što bi ukupan broj nestalih Muslimana dovelo na 7.588 (procjena od 99%).

Tabela 7. Nacionalna i polna struktura nestalih i mrtvih u vezi sa Srebrenicom

Nacionalnost	muški	ženski	ukupno	procenat
Muslimani	6.531	37	6.568	85,7
Hrvati	1	0	1	0,0
Srbi	4	0	4	0,1
Drugi	58	0	58	0.8
Nepoznati	999	31	1.030	13,4
Ukupno	7.593	68	7.661	100,0
Postotak	99.1	0.9	100,0	n/p

Tabela 8 i grafikon 3 prikazuju starosnu i polnu strukturu srebreničkih žrtava. Statistika potvrđuje da većinu nestalih osoba čine muškarci od 15 do 69 godina starosti. Konkretnije, nekih 7.442 od svih 7.661 nestalih osoba bili su muškarci od 15 do 69 godina starosti, što predstavlja oko 97.1% svih nestalih.

Tabela 8. Polna i starosna struktura nestalih i mrtvih u vezi sa Srebrenicom

Starost	muški	ženski	muški postotak	ženski postotak
5-9	0	2	0,0	0,0
10-14	20	0	0,3	0,0
15-19	891	4	11,6	0,1
20-24	1.083	11	14,1	0,1
25-29	769	2	10,0	0,0
30-34	835	2	10,9	0,0
35-39	758	4	9,9	0,1
40-44	728	2	9,5	0,0
45-49	628	2	8,2	0,0
50-54	514	2	6,7	0,0
55-59	591	6	7,7	0,1
60-64	389	4	5,1	0,1
65-69	256	7	3,3	0,1
70-74	83	4	1,1	0,1
75-79	34	6	0,4	0,1
80-84	9	4	0,1	0,1
85-89	5	6	0,1	0,1
Ukupno	7.593	68	99,1	0,9
Sveukupno		7.661		100,0

Grafikon 3. Polna i starosna struktura nestalih i mrtvih u vezi sa Srebrenicom

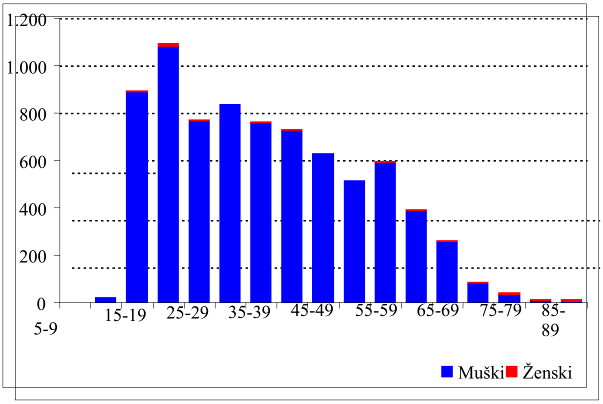

Grafikon 4 prikazuje starosnu strukturu svih nestalih osoba koje su prijavljene na Spisku Tužilaštva iz 2005. (7.661) i osoba za koje se znalo da su mrtve od sredine 2005. (2.054). Starosna struktura je izrazito slična. Među zaključenim predmetima, u odnosu na ukupan broj nestalih, identifikovan je relativno veći broj osoba starijeg godišta. To se može ticati mjesta nestanka, naročito zbog toga što su muškarci koji su nestali iz Potočara u prosjeku bili stariji od onih koji su nestali sa drugih mjesta. Približno dvije trećine njih imalo je 50 ili više godina (66,6%) u odnosu na jednu desetinu (9,7%) onih koji su nestali sa drugih mjesta. Razlog za to je taj što je većina starijih muškaraca pješice išla sa svojim porodicama u Potočare.

Grafikon 4 Starosna struktura nestalih i mrtvih u vezi sa Srebrenicom: Svi nestali u odnosu na zaključene predmete (mrtvi)

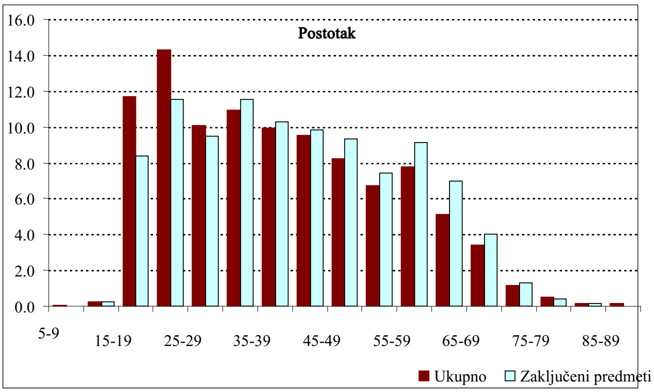

Tabela 6 i grafikon 3 (o kojima je bilo riječi ranije u ovom odjeljku) jasno ukazuju na to da se najveći broj zaključenih predmeta (poznatih smrti) odnosio na osobe koje su nestale iz Potočara. Tabela 9 i grafikon 5 dolje pokazuju da su oni koji su nestali iz Potočara u prosjeku bili stariji od osoba koje su nestale s drugih mjesta.

Tabela 9. Starosna struktura nestalih i mrtvih u vezi sa Srebrenicom i mrtvih po mjestu boravka i kategoriji

(a) sva mjesta

Starost	i dalje nestali MKCK (1)	i dalje nestali MKCK (2)	Zaklj. pred. MKCK	i dalje nestali PHR	Ukupno	Postotak	Omjer mrtvi/ukupno
5-9	2	0	0	0	2	0,0	0,0
10-14	15	0	5	0	20	0,3	25,0
15-19	670	49	172	4	895	11,7	19,2
20-24	804	50	237	3	1.094	14,3	21,7
25-29	527	48	195	1	771	10,1	25,3
30-34	555	43	237	2	837	10,9	28,3
35-39	507	41	211	3	762	9,9	27,7
40-44	490	37	202	1	730	9,5	27,7
45-49	416	22	192	0	630	8,2	30,5
50-54	348	13	152	3	516	6,7	29,5
55-59	399	8	188	2	597	7,8	31,5
60-64	246	4	143	0	393	5,1	36,4
65-69	174	3	82	4	263	3,4	31,2
70-74	60	0	27	0	87	1,1	31,0
75-79	32	0	8	0	40	0,5	20,0
80-84	10	0	3	0	13	0.2	23,1
85-89	11	0	0	0	11	0,1	0,0
Ukupno	5.266	318	2.054	23	7.661	100,1	26,8

MKCK(1) obuhvata "i dalje nestale" za koje još uvijek nema raspoloživih informacija o smrti
MKCK(2) obuhvata "i dalje nestale" za koje su informacije o smrti već dostupne

(b) Potočari

Starost	i dalje nestali MKCK(1)	i dalje nestali MKCK(2)	Zaklj. pred. MKC	Ukup.	Postotak	Omjer mrtvi/ukupno
5-9	2	0	K 0	2	0,1	0,0
10-14	4	0	4	8	0,4	50,0
15-19	86	0	25	111	5,4	22,5
20-24	39	0	14	53	2,6	26,4
25-29	40	0	22	62	3,0	35,5
30-34	48	1	23	72	3,5	31,9
35-39	59	1	28	88	4,3	31,8
40-44	75	0	37	112	5,4	33,0
45-49	117	0	66	183	8,8	36,1
50-54	191	0	95	286	13,8	33,2
55-59	276	0	150	426	20,6	35,2
60-64	207	0	129	336	16,2	38,4
65-69	147	1	76	224	10,8	33,9
70-74	48	0	25	73	3,5	34,2
75-79	20	0	6	26	1,3	23,1
80-84	2	0	2	4	0,2	50,0
85-89	4	0	0	4	0,2	0,0
Ukupno	1.365	3	702	2.070	100,0	33,9

MKCK(1) obuhvata "i dalje nestale" za koje još uvijek nema raspoloživih informacija o smrti
MKCK(2) obuhvata "i dalje nestale" za koje su informacije o smrti već dostupne

(c) šuma

Starost	i dalje nestali MKCK(1)	i dalje nestali MKCK (2)	Zaklj. pred. MKC	Ukupno	Postotak	Omjer mrtvi/ukupno
5-9	0	0	K 0	0	0,0	n/p
10-14	2	0	0	2	0,2	0,5
15-19	115	0	31	146	13,5	21,2
20-24	146	0	35	181	16,7	19,3
25-29	102	0	33	135	12,4	24,4
30-34	122	0	45	167	15,4	26,9
35-39	99	0	32	131	12,1	24,4
40-44	88	0	28	116	10,7	24,1
45-49	75	0	21	96	8,8	21,9
50-54	39	0	16	55	5,1	29,1
55-59	26	0	9	35	3,2	25,7
60-64	7	0	6	13	1,2	46,2
65-69	1	0	1	2	0,2	50,0
70-74	3	0	1	4	0,4	25,0
75-79	0	0	1	1	0,1	100,0
80-84	0	0	1	1	0,1	100,0
Ukupno	825	0	260	1.085	100,0	24,0

MKCK(1) obuhvata "i dalje nestale" za koje još uvijek nema raspoloživih informacija o smrti
MKCK(2) obuhvata "i dalje nestale" za koje su informacije o smrti već dostupne

Jasno je da je većina nestalih osoba iz Potočara bila starosti od 45 do 69 godina, dok su oni koji su nestali sa drugih mjesta, a naročito oni iz šume bili dosta mlađi, tj. uglavnom od 15 do 49 godina starosti.

Isti obrazac vidi se kod onih koji se i dalje vode kao nestali i kod zaključenih predmeta.

Grafikon 4. Starosna struktura nestalih u vezi sa Srebrenicom i mrtvih po mjestu nestanka i kategoriji

(a) sva mjesta (procenat)

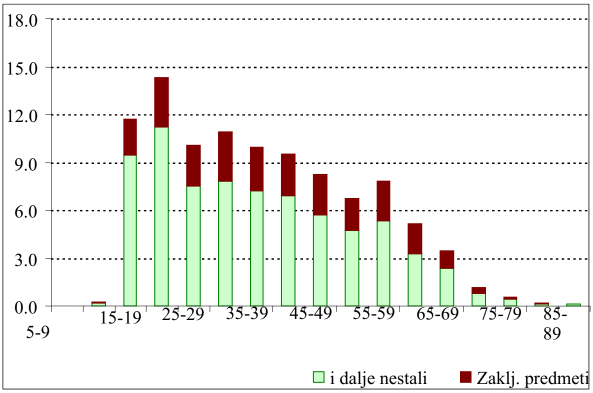

(b) Potočari (procenat)

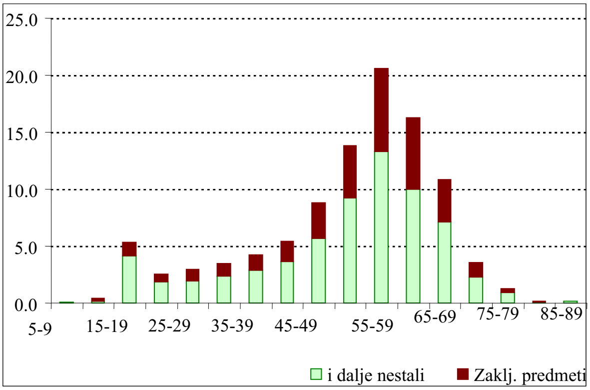

(c) Šuma (procenat)

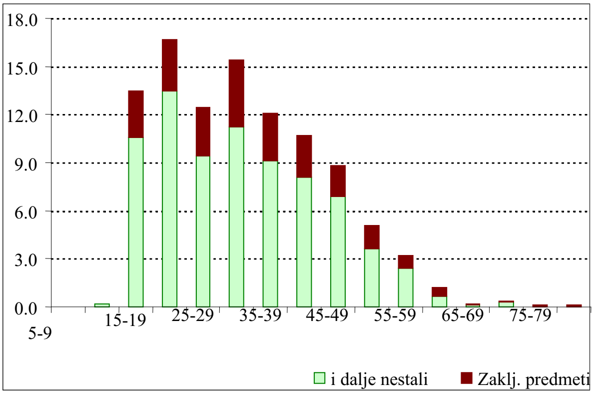

Posljednji podatak o kom se govori u ovom izvještaju odnosi se na omjere smrti (odnosno proporcije) nestalih osoba u odnosu na njihovu opštinu boravka iz 1991. (OB). Ovi omjeri su relativne mjere koje pokazuju razmjere smrti datog stanovništva. U idealnom slučaju, smrti i rizična populacija trebali bi se mjeriti istovremeno. Rezultirajuća mjera tada bi bila stopa smrtnosti. To, iz razloga koji su dolje objašnjeni, nažalost nije moguće u slučaju Srebrenice. Umjesto toga, izračunali smo proporcije smrti u vezi sa Srebrenicom u odnosu na popis stanovništva iz 1991. (prema stanju od 31. marta 1991.) u dotičnim opštinama. U ovoj analizi usredsredićemo se na muškarce pošto su većinu nestalih činili muškarci (99,1%).

Od izbijanja rata u aprilu 1992. do pada Srebrenice u julu 1995., bilo je više pomjeranja stanovništva u Srebrenicu i iz Srebrenice zbog sukoba na okolnim područjima. Neki od onih koji su nabrojani u popisu stanovništva iz 1991. za Srebrenicu, iako je većina njih vjerovatno ostala do jula 1995., da bi im se pridružili ljudi koji su došli sa susjednih područja i koji su nabrojani u tom popisu. Neki od ljudi koji su bili navedeni u popisu za Srebrenicu iz marta 1991. umrli su od prirodnih ili drugih razloga prije pada Srebrenice i stoga nisu činili dio stanovništva koje je bilo u smrtnoj opasnosti. Za lokalne vlasti i međunarodne humanitarne organizacije navodi se da su sastavile spiskove ljudi u enklavi, ali mi nismo mogli pronaći te spiskove i sumnjamo da oni postoje. Pretpostavlja se da je oko 40.000 ljudi bilo u Srebrenici prije njenog pada, ali tačan broj njenog stanovništva nije poznat. Nepostojanje podataka o stanovništvu u opasnosti otežava izračunavanje stvarnih stopa smrtnosti, tako da smo se morali opredijeliti za drugu metodologiju, tj. omjere, odnosno razmjere smrti.

U našem pristupu upoređivali smo podatke o nestalim osobama sa Spiska Tužilaštva iz 2005. sa podacima iz popisa stanovništva iz 1991. Nakon što smo primijenili više tehnika kako bismo uočili i ispravili greške u podacima, a naročito pogrešno odštampana imena, uspjeli smo sravniti punih 87 procenata nestalih osoba. To nam je

omogućio pristup podacima iz popisa stanovništva za te osobe, a naročito one o nacionalnoj pripadnosti i opštinama boravka iz 1991. Štaviše, moglo bi se slobodno pretpostaviti da osobe za koje je utvrđena podudarnost čine nepristrani reprezentativan uzorak ukupne populacije nestalih osoba, što implicira da preostalih 13 posto osoba spada u istu starosnu i rezidentnu itd. strukturu kao i osobe za koje je podudarnost utvrđena.[19]

Štaviše, visok omjer nestalih osoba koje su pronađene u popisu iz 1991. dokazuje da osobe na spiskovima nestalih nisu fiktivne.

Da bi se stekla kvalitetnija predodžba o razmjerama zločina, izračunali smo omjer ljudi koji su nestali nakon pada Srebrenice u odnosu na broj muškaraca koji su po nacionalnosti Muslimani, koji su nabrojani u popisu iz 1991., klasificiran prema starosti i predratnoj opštini stanovanja.

Zaključili smo da je većina nestalih muškaraca 1991. godine živjela u Srebrenici ili u jednoj od susjednih opština koje su srpske snage zaposjele u ranoj fazi rata, Bratunac, Vlasenica, Zvornik i Han-Pijesak, vidi tabelu 10.

Tabela 10. Nestali i mrtvi muškarci u vezi sa Srebrenicom po nacionalnoj pripadnosti i opštinama stanovanja

Boravište 1991.	Muslimani	Hrvati	Srbi	Ostali	Ukupno
Srebrenica	4.168	1	0	44	4.213
Bratunac	1.802	0	0	8	1.810
Vlasenica	915	0	0	2	918
Zvornik	397	0	2	7	406
Han Pijesak	96	0	0	2	98
Ukupno	7.379	1	2	63	7.446

Napomena: Brojke u ovoj tabeli prilagođene su nepodudarnim podacima (999 za muškarce) prema prvobitnoj distribuciji podudarnih podataka po odgovarajućim opštinama stanovanja i nacionalnosti

Za ovih pet opština, tabela 11 (dolje) pokazuje starosni omjer muškaraca Muslimana koji su nestali iz enklave 1995. godine. Srebrenica je opština s najvećim omjerom nestalih Muslimana, kako je i očekivano, od punih 34%. Omjer nestalih za druge opštine opada sa geografskom udaljenošću od njihovih glavnih naselja u odnosu na Srebrenicu. Bratunac (19,2%), opština sa drugim najvećim omjerom, ima dugačku granicu sa Srebrenicom, dok je Zvornik udaljeniji. Shodno tome, očekivali bismo da osobe iz Zvornika u većim razmjerama bježe na druga područja u Bosni pod kontrolom Muslimana.

[19] Jedan argument protiv ovoga je da su neke nestale osobe za koje nismo uspjeli sravniti podatke možda nabrojane u drugim republikama bivše Jugoslavije (ili drugdje), naročito u Srbiji koja se nalazi samo nekoliko kilometara dalje od Srebrenice, na drugoj strani Drine. Međutim, broj takvih osoba najvjerovatnije nije veoma visok.

Tabela 11. Omjer nestalih i mrtvih muškaraca u vezi sa Srebrenicom u odnosu na popis stanovništva iz 1991., po opštinama stanovanja 1991. i starosti 1995.

Starost 1995.	SREBRENICA	BRATUNA	VLASENICA	ZVORNIK	HAN- PIJESAK	Ukupno 5 opšt.
10-14	0,4	C 0,4	0,4	0,0	0,0	0,2
15-19	31,7	17,5	11,4	1,1	12,5	13,7
20-24	37,2	22,7	10,3	2,0	9,0	16,1
25-29	31,9	17,5	9,2	1,1	10,1	13,1
30-34	40,2	20,8	8,5	2,0	4,8	15,0
35-39	37,9	23,7	12,8	2,0	10,4	15,2
40-44	44,6	24,4	14,6	2,8	11,4	17,3
45-49	50,2	30,7	20,3	3,2	10,0	21,3
50-54	49,9	32,8	20,2	2,0	8,9	24,1
55-59	46,5	23,8	21,8	3,8	16,0	22,0
60-64	40,2	27,5	14,8	3,4	8,3	17,7
65-69	33,0	20,9	16,7	2,8	6,5	14,4
70-74	26,0	9,1	15,0	2,3	10,1	9,4
75-79	16,6	11,9	13,4	3,0	6,4	9,2
80-84	12,4	4,4	0,0	2,0	0,0	3,8
85-89	7,9	0,0	4,1	0,0	0,0	2,4
Ukupno	33,9	19,2	11,2	1,9	8,7	14,1

Naročito su teško stradale tri starosne grupe: od 45-49, 50-54 i 55-59 godina, vidi grafikon 5. Najviši omjeri smrti, oko 50% od stanovništva iz 1991., zabilježeni su za starosnu grupu od 45-49.

Grafikon 5. Nestali i mrtvi u vezi sa Srebrenicom po starosnoj grupi i opštini stanovanja u 1991.

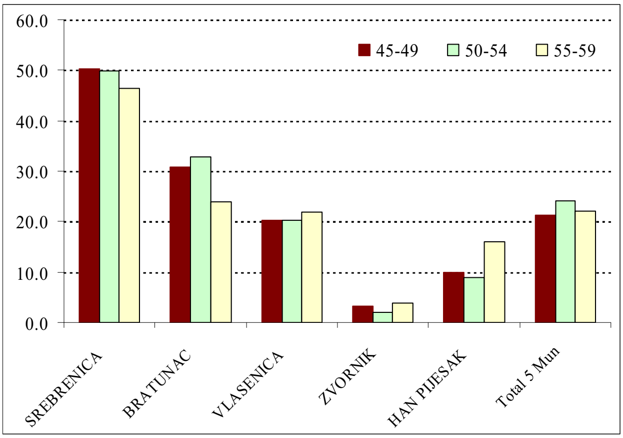

Valja napomenuti, da ove omjere smrti treba smatrati niskim procjenama, zbog demografskih i drugih događaja koji su se dogodili između popisa od 31. marta 1991. i pada enklave 11. jula 1995., koji su smanjili stanovništvo izloženo riziku nestanka:

- smrti od prirodnih uzroka, naročito među starijima
- smrti od ratnih uzroka, naročito među mlađim muškarcima
- vojno sposobni muškarci koji su se borili u vojskama drugdje.

S druge strane, ljudi koji su u Srebrenicu otišli iz drugih opština bili su uvršteni u rizičnu populaciju u opštinama iz kojih potiču, budući da je postupak utvrđivanja podudarnosti doveo do informacija o njihovom boravištu iz 1991.

Samo je nekoliko djece (od 10-14 godina starosti) iz četiri opštine nestalo, ali ti omjeri su vrlo visoki za dječake iz Srebrenice (31,7% za one starosti od 15-19 godina) i mladiće (37,2% za one starosti od 20-24 godina). U Srebrenici je omjer nestalih ekstremno visok za muškarce Muslimane gotovo *svih* godina starosti - 1/3 svih muškaraca Muslimana između 15 i 70 godina starosti nestalo je 1995. godine. Ovaj omjer je u stvari najviši, oko 50 procenata za muškarce srednjih godina, od 45-59 godina starosti. To može izgledati iznenađujuće, budući da bi za takve "starije" muškarce bilo manje vjerovatno pretpostaviti da su vojnici i da su izdvajani za egzekuciju.

Postoji više mogućih objašnjenja zbog čega su omjeri nestalih viši za sredovječne nego za mlađe muškarce: stariji muškarci vjerovatno su bili manje skloni tome da na početku rata odlaze zbog toga što su svi oni bili očevi i imali su porodice. Mnogo je teže pobjeći s porodicom sa djecom nego samostalno. Mlađi muškarci su, uopšte uzev, zdraviji, što je povećavalo vjerovatnoću da će uspjeti da se probiju putem od 70 km kroz šume do Tuzle. Štaviše, mnogi od muškaraca starosti od 20-40 godina vjerovatnije bi se borili na drugim mjestima (ili možda već bili ubijeni ili zarobljeni) i shodno tome ne bi bili izoženi riziku nestajanja iz enklave. Za najmlađe dječake, koji su 1995. imali od 15-19 godina, takođe je manje vjerovatno da bi bili u vojsci, što može objasniti uvećan rizik u poređenju s pripadnicima prethodnih generacija.

NESTALI IZ SREBRENICE: IZVJEŠTAJ O NAPRETKU U IDENTIFIKACIJI NA OSNOVU DNK KOJU JE PROVELA MEĐUNARODNA KOMISIJA ZA NESTALA LICA (MKNL) IZ 2007.

Ewa Tabeau i Arve Hetland

Demografski odsjek, Tužilaštvo, MKSJ

11. januar 2008.

1. OSNOVNI PODACI

U februaru 2007. je Helge Brunborg, vještak Tužilaštva za demografiju u predmetu *Popović i drugi*, Pretresnom vijeću predočio dva demografska izvještaja vještaka:

- Izvještaj br. 1: Helge Brunborg, Ewa Tabeau i Arve Hetland, 2005.: Nestali i mrtvi iz Srebrenice: Izvještaj iz 2005. i spisak. Izvještaj vještaka za predmet *Vujadin Popović i drugi* (IT-05-88), 16. novembar 2005. (ERN 0501-6180-0501-6209, dokazni predmet br. P02413).
- Navedeni su sljedeći spiskovi žrtava koje se odnose na gore navedeni izvještaj:
  - (1.1) NESTALI IZ SREBRENICE: Osobe koje se vode kao nestale i umrle nakon što je Vojska bosanskih Srba 11. jula 1995. preuzela enklavu Srebrenica. Haag, 16. novembar 2005. (ERN 0501-5985-0501-6177; dokazni predmet br. P02414).
  - (1.2) NESTALI IZ SREBRENICE: Mogući preživjeli koji nisu navedeni u izvještaju "Osobe koje se vode kao nestale i umrle nakon što je Vojska bosanskih Srba 11. jula 1995. preuzela enklavu Srebrenica". Haag, 16. novembar 2005. (ERN 0501-6178-0501-6179; dokazni predmet br. P02415).

- Izvještaj br. 2: Helge Brunborg, Ewa Tabeau i Arve Hetland, 2005.: Identifikovane osobe među nestalima i mrtvima iz Srebrenice. Dopuna izvještaju vještaka "Nestali i mrtvi iz Srebrenice": Izvještaj iz 2005. i spisak, 21. novembar 2005. (ERN R089-6474-R089-6490; dokazni predmet br. P02416).
- Navedeni su sljedeći spiskovi žrtava koje se odnose na gore navedeni izvještaj:
  - (2.1) IDENTIFIKOVANI IZ SREBRENICE: Identifikovane osobe (MKNL) uvrštene među osobe koje se vode kao nestale i umrle nakon što je Vojska bosanskih Srba 11. jula 1995. preuzela enklavu Srebrenica. Haag, 16. novembar 2005. ERN R089-6406-R089-6469; dokazni predmet br. P02417).
  - (2.2) IDENTIFIKOVANI IZ SREBRENICE: Identifikovane osobe (MKNL) koje nisu uvrštene među osobe koje se vode kao nestale i umrle nakon što je Vojska bosanskih Srba 11. jula 1995. preuzela enklavu Srebrenica. Haag, 16. novembar 2005. ERN R089-6470-R089-6473; dokazni predmet br. P02418).

Izvještaj br. 2 i dva spiska u vezi s tim izvještajem sadržavali su analizu podataka o identifikaciji žrtava iz Srebrenice provedenoj na osnovu DNK, koju je 9. septembra 2005. Komisija za nestala lica iz Sarajeva (dalje u tekstu: MKNL) dostavila Tužilaštvu. Ti podaci su predstavljali rezultat najsofisticiranijeg procesa identifikacije žrtava iz Srebrenice na osnovu DNK koji je tada provela MKNL. Podaci iz septembra 2005. vrlo brzo su postali zastarjeli zbog toga što je svakog mjeseca brzo rastao broj identifikacija dobiven od MKNL-a. Stoga je nakon ažurirane verzije iz septembra 2005. Tužilaštvo od MKNL-a zatražilo i primilo nekoliko ažuriranih verzija, od kojih najkasnija datira od 4. oktobra 2007. (ERN: D000-2146-D000-2146).

Dana 4. oktobra 2007. Demografski odsjek Tužilaštva je analizirao podatke o identifikovanim osobama, te je – kao i 2005. – pripremio pregled najnovijih statističkih podataka o napretku identifikacije žrtava iz Srebrenice na osnovu DNK, a u skladu s tim pregledom i ažuriranu verziju spiska Tužilaštva nestalih i umrlih osoba prilikom pada Srebrenice. Analiza je provedena u skladu s prethodno primijenjenim metodama i istim standardnim postupcima za uparivanje podataka i provjeru duplikata. Kao dio posljednje analize, spisak Tužilaštva nestalih osoba iz Srebrenice iz 2005. (spisak 1.1) uvršten je zajedno s najnovijim podacima MKNL-a o identifikovanim osobama iz Srebrenice od 4. oktobra 2007. (istog tipa kao i spisak 2.1, ali novijeg datuma). Rezultat je jedan objedinjeni spisak: spisak Tužilaštva nestalih iz Srebrenice iz 2005. s detaljima o ekshumaciji lokaliteta grobnica i izvještajima MKNL-a o identifikaciji putem DNK koji su unijeti za osobe koje su do tog trenutka identifikovane putem DNK analize.

Stoga bi ovaj izvještaj (dalje u tekstu: izvještaj iz 2007.) trebalo posmatrati samo kao ažuriranu verziju izvještaja vještaka za demografiju o identifikovanim osobama iz Srebrenice iz 2005. (P02416) i odgovarajućeg spiska žrtava (P02417 i P02418). Metodologija korištena u izvještaju iz 2007. ista je kao i u izvještaju iz 2005. Stoga se ovdje, umjesto iscrpnog ponavljanja detaljnih objašnjenja detalja, često upućuje na izvještaj iz 2005.

Dana 4. oktobra 2007. podatke je predočio i Dean Manning, svjedok Tužilaštva o ekshumacijama masovnih grobnica u Srebrenici, u svom izvještaju o istraživanju od 27. novembra 2007. (ERN 0614-8656-0614-8680; P017126) i kasnijem svjedočenju od 10. do

12. decembra 2007. Na Manningove rezultate referišemo se i u ovom izvještaju, uglavnom pri objašnjavanju razlika u našem i njegovom pristupu analizi.

Izvještaj o identifikaciji osoba nestalih u Srebrenici na osnovu DNK iz 2007. obuhvata sljedeće dijelove:

1. Osnovne informacije
2. Rezime ažuriranih statističkih podataka
3. Korišteni podaci: ažurirana verzija MKNL-a od 4. oktobra 2007.
4. Pročišćavanje podataka i nove rubrike
5. Uparivanje podataka
   5.1 Uparivanje ažuriranih verzija MKNL-a iz oktobra i februara
   5.2 Uparivanje spiska Tužilaštva nestalih osoba iz Srebrenice iz 2005. sa spiskom MKNL-a identifikovanih osoba iz Srebrenice iz 2007.
6. Rezultati

Dodatak 1. Bilješke o ispravkama ažurirane verzije spiska MKNL-a identifikovanih osoba iz Srebrenice od 4. oktobra 2007. (ERN R064-6798-R064-6801)

Dodatak 2. Nestali iz Srebrenice. Izvještaj iz 2007. o napretku u identifikaciji na osnovu DNK koju je proveo MKNL (ERN D000-2200-D000-2200)

Kao dio izvještaja iz 2007. u prilogu je uvršten i spisak Tužilaštva osoba koje se vode kao nestale i umrle u padu Srebrenice iz 2005. (Dodatak 2). Isti spisak pripremljen je u novembru 2007. kao dio materijala u vezi sa svjedočenjem Deana Manninga održanim od 10. do 12. decembra 2007. On se sada podnosi u potpuno istoj formi, uz samo jednu ispravku u uvodnom tekstu. Stoga je na zadnjem paragrafu na strani ii (R091-9553) sada navedeno:

“Lokaliteti grobnica s liste MKNL-a uspoređeni su s lokalitetima grobnica koji se odnose na Srebrenicu koji su poznati Tužilaštvu i koje je ono prihvatilo. Minimalni broj osoba koje je MKNL identifikovao DNK-analizom u masovnim grobniama koji je poznat Tužilaštvu i koji je ono prihatilo, i koji sadrži samo osobe koje su ubijene nakon pada Srebrenice, iznosi ***4.010****. Taj broj obuhvata* ***3.252*** *DNK profila uparenih s nestalim osobama i* ***758*** *jedinstvenih DNK profila.”*

Ispravak odražava činjenicu da je Manning sa spiska identifikovanih osoba ekshumiranih na lokalitetu grobnice Nova Kasaba (ekshumacija iz 1996.) uklonio sedam dokumenata s oznakom "N.KAS".

2. REZIME AŽURIRANIH STATISTIČKIH PODATAKA

Na dan 4. oktobra 2007. bilo je 4.263 pojedinačnih glavnih slučajeva, odnosno zapisa o raznim osobama identifikovanim putem analize DNK, te 2.346 povezivanja, odnosno uparivanja kostiju na osnovu DNK, kako je izviješteno u ažuriranoj verziji identifikacija žrtava iz Srebrenice iz oktobra 2007. (pročišćeni podaci).[1] Ukupan broj zapisa u ažuriranoj verziji MKNL-a iznosi 6.609. Svaki zapis MKNL-a predstavlja identifikaciju jedne osobe, ali zbog prisutnih povezivanja, koji su uključeni u podatke MKNL-a, ukupan broj zapisa u spisu MKNL-a obuhvata i duplikate slučajeva. Analiza predočena u ovom izvještaju zasniva se na zapisima o jedinstvenim glavnim slučajevima (4.263), dok su sva povezivanja isključena (2.346).

Od jedinstvenih glavnih slučajeva oko 90% (odnosno 3.837 od 4.263 osobe) nalazi se na spisku Tužilaštva nestalih osoba iz Srebrenice iz 2005. Preostalih 426 zapisa (od 4.263; oko 10% spiska MKNL-a) ili nije upareno (165 osoba) ili predstavlja parove s manjim stepenom pouzdanosti (261 osoba). Neupareni zapisi (165) su na na spisku tužiaštva nestalih i umrlih osoba iz Srebrenice navedeni kao novi i dodatni zapisi. S obzirom da spisak Tužilaštva nestalih osoba iz Srebrenice iz 2005. sadrži zapise o 7.661 osobi, u novim zapisima MKNL-a broj žrtava iz Srebrenice (odnosno nestalih i umrlih) povećava se na 7.826. Taj se broj sve više približava brojci od 8.100 osoba, koju je MKNL nedavno spomenuo kao svoju procjenu nestalih iz Srebrenice (izjava MKNL-a od 30. novembra 2007.; ERN 0614-8923-0614-8923).

Uparivanja s manjim stepenom pouzdanosti (261) dobivena su samo na osnovu imena budući da njihov datum rođenja u najvećem broju tih slučajeva nije bio naveden u podacima MKNL-a ili u podacima Međunarodnog komiteta Crvenog krsta /dalje u tekstu: MKCK/ (ili oboje).

[1] Detalji o početnoj procjeni i o pročišćavanju ažurirane verzije MKNL-a od 4. oktobra 2007. dostupni su u Dodatku 1: Bilješka o ispravkama ažurirane verzije MKNL-a o identifikovanim osobama iz Srebrenice od 4. oktobra 2007. (ERN R064-6798-R064-6801).

Većina uparivanja s manjim stepenom pouzdanosti odnosi se na zapise s više imena, a u tim slučajevima MKNL u pravilu ne navodi datum rođenja.

Svi gore spomenuti statistički podaci dobijeni su iz zapisa MKNL-a identifikovanih osoba kojima su poznata imena i ostali lični podaci (dalje u tekstu: "s imenima"). Kao dodatak zapisima "s imenima", MKNL u svojim bazama podataka ima i dodatni spisak zapisa "bez imena" (dalje u tekstu: "zapisi bez imena"). Zapisi "bez imena" predstavljaju DNK profil dobijen od primjerka kosti dobijenog iz ekshumiranih posmrtnih ostataka koji još nije uparen s DNK profilom rodbine te osobe. Stoga osobni podaci još nisu dostupni. Jedinstveni profili predstavljaju razne osobe čija će imena kasnije postati dostupna. Međutim, te trenutno bezimene osobe treba promatrati na isti način kao žrtve s imenima.

MKNL je 8. oktobra 2007. ukupno dostavio 816 jedinstvenih profila (ERN D000-2189-D000-2189). Za svaki jedinstveni profil poznat je lokalitet ekshumacije. Za lokalitete grobnica koje Dean Manning u svom izvještaju od 27. novembra 2007. dovodi u vezu sa Srebrenicom, spisak jedinstvenih profila obuhvata 758 zapisa (od 816). Spisak se može analizirati zajedno sa zapisima s imenima. Zapisi "bez imena" mogu biti dodani zapisima s imenima i mogu se proizvesti novi, tome prilagođeni statistički podaci. Rezultat je da ukupan broj identifikovanih osoba u tom slučaju iznosi 5.021 (4.263+758).

Ima li se u vidu da minimalni broj osoba koje je MKNL identifikovao putem DNK-analize u masovnim grobnicama koje su Tužilaštvu poznate i koje je ono prihvatilo obuhvata samo žrtve koje se odnose na pad Srebrenice i iznosi 3.259 (Manningov izvještaj iz 2007.), i da s dodatnim brojem od 758 jedinstvenih profila DNK konzervativniji minimalni broj identifikovanih osoba u Srebrenici sada iznosi 4.010 (3.252+758). Dean Manning je taj broj naveo u svom izvještaju od 27. novembra 2007.

Minimalni broj koji je naveo Manning, odnosno **4.010** osoba, konzervativniji je od bilo kojeg drugog broja identifikovanih osoba iz Srebrenice zbog toga što se zasniva na identifikaciji posmrtnih ostataka iz lokaliteta grobnice koje on smatra da su povezani isključivo sa Srebrenicom (bez dodatnih posmrtnih ostataka iz drugih incidenata tokom sukoba). Međutim, zapisi MKNL-a identifikovanih osoba, odnosno posljednji podaci iz oktobra 2007. i ranije verzije tih podataka pokazuju da su žrtve iz Srebrenice pronađene i u lokalitetima grobnica

koje se ne odnose isključivo na pad Srebrenice. Stoga iz sveukupnih podataka koje je dostavio MKNL možemo dobiti drugi minimalni broj identifikovanih u Srebrenici, bez obzira na to da li je lokalitet grobnice povezan isključivo s padom Srebrenice ili on obuhvata miješane posmrtne ostatke. Pokazali smo da taj drugi minimalni broj iznosi **5.021** osoba (4.263+758), od kojih su 3.837 osobe (od 4.263 slučajeva s imenima) takođe navedene na spisku Tužilaštva nestalih osoba iz Srebrenice iz 2005., dok 758 predstavlja jedinstvene DNK profile. Oba ova broja (5.021 i 4.010) još će narasti u budućnosti, kako proces identifikacije od strane MKNL-a bude napredovao.

Kako bismo ilustrirali trenutni status identifikovanih nestalih iz Srebrenice na osnovu DNK u Dodatku 2 dajemo podatke MKNL-a o identifikovanim osobama iz oktobra 2007. kao deo spiska Tužilaštva nestalih osoba iz Srebrenice iz 2005. Spisak Tužilaštva iz 2005. potpuno je identičan spisku koji su 2005. dostavili Brunborg i drugi (P02414). Na njemu je naveden 7.661 slučaj nestalih osoba iz Srebrenice. Zapisi MKNL-a su samo oni koji su upareni sa spiskom Tužilaštva iz 2005., što znači da uključuju 3.837 slučajeva identifikovanih osoba iz Srebrenice koji su potvrđeni na oba spiska. Neupareni predmeti (165) i parovi s manjim stepenom pouzdanosti (261) zasebno su navedeni u drugom dijelu Dodatka 2. Jedinstveni DNK profili bez imena (758) u potpunosti su izostavljeni.

3. KORIŠTENI PODACI: AŽURIRANA VERZIJA MKNL-a OD 4. OKTOBRA 2007.

Podaci koje je dostavio MKNL uglavnom su jednaki podacima dostupnim u prethodnim ažuriranim verzijama (odnosno iz februara 2007. i septembra 2005.) i Obavještenju MKNL-a. Odlomak iz ažurirane verzije MKNL-a od 4. oktobra 2007. o identifikacijama u Srebrenici priložen je niže, u tabeli 1. (On u podacima MKNL-a predstavlja zaključeni slučaj). Za detaljniji opis ovih rubrika čitaoce upućujemo na izvještaj Brunborg i drugi od 21. novembra 2007., sekcije 3.1 i 3.2. U ažuriranoj verziji od oktobra 2007. nove su tri rubrike: "tip izvještaja", te datum i mjesto nestanka. U "tipu izvještaja" navodi se da li navedeni izvještaj predstavlja glavni slučaj ili povezivanje. Negativni izvještaji su isključeni iz ažurirane verzije iz oktobra 2007. Dostupnost ove rubrike čini nepotrebnim unakrsno uspoređivanje ažurirane verzije iz oktobra 2007. s bilo kojim od dodatnih podataka iz obaveštenja MKNL-a. Izvještaji

DNK koji su označeni kao glavni slučaj predstavljaju različite osobe i mogu se direktno koristiti u analizi.

Tabela 1. Pregled vrste podataka koji su dostavljeni u ažuriranoj verziji MKNL-a iz oktobra 2007. nakon identifikacije žrtava iz Srebrenice na osnovu DNK

Podaci MKNL-a	Primjer podataka
Ime	Muhamed (Ramiz) Malagić
Datum rođenja	4. 9. 1972.
Broj protokola	1935/03
Oznaka slučaja	GL5-065BPZ
MKNL oznaka	12142
Lokacija	Glogova
Koordinate lokacije	CP615964
Nadležnost	Komisija BiH/Federacije
Datum podnošenja	4. 6. 2003
Datum nestanka	11. 7. 1995
Mjesto nestanka	Šuma
Tip izvještaja	Glavni slučaj

I datum i mjesto nestanka povezani su s padom Srebrenice. Datum nestanka ima jednaku vrijednost za sve identifikovane osobe povezane s padom Srebrenice: “11. jul 1995.”, bez obzira na stvarni datum nestanka ili smrti žrtve. Stoga ni u jednoj analizi nismo koristili datum nestanka. Mjesto nestanka ima dvije vrijednosti: “šuma” ili “Potočari”, te predstavlja stvarno mjesto nestanka. U nekim analizama smo koristili te vrijednosti.

4. PROČIŠĆAVANJE PODATAKA I NOVE RUBRIKE

U “Bilješci o ispravkama ažurirane verzije MKNL-a o identifikovanim osobama iz Srebrenice od 4. oktobra 2007.” (ERN R064-6798-R064-6801; vidi i Dodatak 1) koja se odnosi na ovo pitanje govorili smo o problemu dosljednosti posljednjih zapisa MKNL-a. U ovom smo se izvještaju skoncentrisali na uparivanje i analizu podataka MKNL-a, u skladu s gledištem iznijetim u prethodno predočenim demografskim izvještajima vještaka i spiskovima Tužilaštva iz 2005.

Nisu obavljena druga pročišćavanja podataka/korekcije osim onih opisanih u “Bilješci o ispravkama”. Sva pročišćavanja podataka/ispravke odnosile su se na oznaku protokola, a u nekoliko slučajeva je izmijenjen i tip izvještaja.

Pored toga, proveden je izvjestan broj potraga za dvostrukim zapisima za glavne slučajeve, kako je navedeno u “revidiranim tipovima izvještaja” (revizije u skladu s Bilješkom o ispravkama; ERN R064-6798-R064-6801). Upotrijebljeni su kriterijumi od 1 do 8 iz izvještaja Brunborg i drugi od 21. novembra 2007., sekcija 4. Nisu pronađeni duplikati. Kriterijum 8 (duplikati po imenima: ime, ime oca i prezime) rezultirali su spiskom od 138 potencijalnih duplikata, od kojih nijedan nije pravi duplikat. Od 138 zapisa, 112 ih je s više imena, svaki sa skupom od tri jedinstvene oznake (broj protokola, oznaka slučaja i oznaka MKNL-a), ali se ističe da se radi o različitim osobama. Preostalih 26 zapisa bili su parovi osoba koje nisu u rodu, od kojih je svaka s različitom oznakom i različitim datumom rođenja.

Na temelju prvobitnih informacija iz ažurirane verzije o identifikovanim osobama iz oktobra 2007. i na temelju veze između ažurirane verzije iz oktobra i spiska nestalih osoba MKCK-a (izdanje iz 2005., kako je izviješteno u spisku Tužilaštva nestalih i umrlih iz Srebrenice iz 2005.) stvoren je mali broj novih rubrika s podacima.

1. **“Revidirani tip izvještaja”:** isto kao i originalna rubrika “tip izvještaja”, osim za 47 zapisa za “samostalna” povezivanja (koje je MKNL nazvao: glavni slučaj u postupku).
2. **“Jedinstveni glavni slučajevi”**: oznaka za jedinstvene glavne slučajeve. Od 47 samostalnih povezivanja, 31 smo arbitrarno označili kao glavne slučajeve na osnovu tri oznake (broj protokola, oznaka slučaja i oznaka MKNL-a), uz imena i datume rođenja identifikovanih osoba. Preostali zapisi su jednaki onima koje je prvobitno naveo MKNL.
3. Pol (3 rubrike; u analizi je korišten “Pol (zajedno)”):
    a. **“Pol(1)”**: Kako je izvijestio MKCK (samo za uparene zapise)
    b. **“Pol(2)”**: Baziran na frekvenciji na osnovu popisa stanovništva iz 1991. (samo za neuparene zapise i one o kojima MKCK nije izvijestio)

   c. **“Pol (zajedno)”**: najprije su uzeti svi originalni izvještaji MKCK-a (samo za neka uparivanja); ostatak je takođe "baziran na frekvenciji" iz popisa stanovništva iz 1991.
4. Starost (3 rubrike; u analizi je korištena “Starost (zajedno)”):
   a. **“Starost (na osnovu MKNL-a)”**: 1995-godina rođenja (Godina rođenja iz originalnih izvještaja MKNL-a)
   b. **“Starost (na osnovu MKCK-a)”**: 1995-godina rođenja (Godina rođenja iz izvještaja MKCK-a, samo za uparene zapise)
   c. **“Starost (zajedno)”**: 1995-godina rođenja (Godina rođenja kako je izvijestio MKNL; ostalo kako je izviješteno u uparenim zapisima MKCK-a)
5. **“Upareno s feb 07”**: ukazuje na to da li je dati zapis uvršten u ažuriranu verziju iz februara 2007. ili u ažuriranoj verziji iz oktobra 2007. predstavlja nov zapis.
6. **“BAZ /kratica nepoznata/ MKCK (zajedno)”**: BAZ /kratica nepoznata/ identifikacijski broj MKCK-a (samo za zapise uparene sa spiskom Tužilaštva nestalih osoba iz 2005.)

Gorepomenute rubrike kreirane su radi korištenja u analizi.

5. UPARIVANJE PODATAKA

5.1 UPARIVANJE AŽURIRANIH VERZIJA MKNL-a IZ OKTOBRA I FEBRUARA

Ova dva spiska uparili smo kroz sve tri oznake: brpk protokola, oznaku slučaja i broj MKNL-a, te nekoliko dodatnih ručnih istraživanja zasnovanih na svim dostupnim podacima. Rezultat je da su svi zapisi upareni s ažuriranom verzijom iz oktobra, osim tri zapisa iz ažurirane verzije iz februara. Tri neuparena zapisa mogla bi biti rezultat blago izmijenjene formulacije kriterijuma za selekciju koji je MKNL koristio za dvije ažurirane verzije. Radi se o sljedeća tri zapisa:

Table 2. Tri zapisa o identifikovanim osobama koje su navedene u ažuriranoj verziji MKNL-a iz februara 2007. i iz oktobra 2007.

Ime	Datum rođenja	Broj protokola	Oznaka slučaja	Broj MKNL-a	Naziv lokacije	Koordinate lokacije
[redacted]						
Enver (Edhem) Delić	01.01.75.	1958/03	HZ03B-074F	17086	Hodžići	CQ423174
Edin ili Nedim (Džemal) Karić		3417/04	ZJ5B-141H	9465 or 9469	Zeleni Jadar	CP641788

Zapisi za [redacted] Edina ili Nedima (Džemal) Karića nisu navedeni na spisku Tužilaštva nestalih i umrlih osoba iz Srebrenice iz 2005.[2] Zapis za Envera (Edhem) Delića uvršten je na spisak iz 2005. kao uparen s ažuriranom verzijom MKNL-a iz februara 2007.

5.2 UPARIVANJE SPISKA TUŽILAŠTVA NESTALIH OSOBA IZ SREBRENICE IZ 2005. SA SPISKOM MKNL-a IDENTIFIKOVANIH OSOBA IZ SREBRENICE IZ 2007.

Uparivanje ova dva spiska provedeno je u dvije etape:

- Prvo, zapisi iz spiska Tužilaštva nestalih iz Srebrenice iz 2005. koji su označeni kao upareni s ažuriranom verzijom MKNL-a iz februara takođe su označeni kao upareni u ažuriranoj verziji spiska MKNL-a identifikovanih osoba iz oktobra 2007. Podatke smo provukli kroz cjelokupne oznake MKNL-a. To smo u istoj etapi primijenili i na glavne slučajeve i na povezivanja.
- Drugo, dodatna uparivanja su napravljena tokom usporedbe svih imena i datuma rođenja na oba spiska. Kriterijumi za uparivanje i dodatne provjere u popisu stanovništva iz 1991. jednaki su onima o kojima se govori u izvještaju Brunborg i drugi od 21. novembra 2005. (sekcija 6). Općenito uzevši, trebalo je da imena uvijek budu identična ili u najvećoj mjeri slična. Dopuštali smo razlike u datumu rođenja (s obzirom da su datumi rođenja u izvještajima MKNL-a samo približni) ali smo smatrali da je najveća prihvatljiva razlika u godini rođenja 3 godine.

[2] Konkretnije, ime Nedin (Džemal) Karić nije navedeno na spisku Tužilaštva. Edin (Džemal) Karić je naveden kao uparen s ažuriranom verzijom MKNL-a iz oktobra 2007. ali se veza proteže kroz razne zapise MKNL-a (MKNL oznaka 9465), a ne kroz onaj naveden u tabeli 2. Zapis (s dva imena) naveden u tabeli 2 uklonjen je iz ažurirane verzije iz oktobra 2007. nakon ispravaka koje smo dobili od MKNL-a (usp. “Bilješka o ispravkama”; ERN R064-6798-R064-6801).

- U gore navedenom postupku stvorena su uparivanja samo za glavne slučajeve, a ona su kasnije prebačena u povezivanja s tim glavnim slučajevima.

Uparivanje je dovelo do 3.837 zapisa identifikovanih osoba navedenih u ažuriranoj verziji MKNL-a iz oktobra 2007. koje su označene kao uparene sa spiskom Tužilaštva nestalih osoba iz 2005. (7.661). To predstavlja oko 50% spiska Tužilaštva nestalih osoba iz Srebrenice iz 2005. i MKNL ih sada vodi kao identifikovane.

Upareni zapisi (3.837) predstavljaju oko 90% ažurirane verzije MKNL-a iz oktobra (sveukupno 4.263 identifikovane osobe).

Treba istaknuti da velik broj uparivanja s manjim stepenom pouzdanosti (261 od preostalih 426 zapisa) nije prihvaćen zbog toga što nisu bili navedeni datumi rođenja. 165 zapisa uopšte nije upareno i trebalo bi ih smatrati novim ili dodatnim osobama u odnosu na spisak Tužilaštva nestalih ili umrlih osoba iz Srebrenice iz 2005.

Skupa s uparivanjima s manjim stepenom pouzdanosti (261), upareni zapisi (3.837) sadrže oko 96% ažurirane verzije MKNL-a iz oktobra (sveukupno 4.263 identifikovanih osoba). Na osnovu uparivanja ta dva spiska u spisak Tužilaštva nestalih osoba iz 2005. uvrstili smo dve rubrike iz spiska MKNL-a identifikovanih osoba iz Srebrenice iz oktobra 2007.:

- naziv lokaliteta grobnice iz koje su ekshumirani posmrtni ostaci navedene identifikovane osobe,
- broj protokola izvještaja MKNL-a o DNK-identifikaciji za tu osobu.

Gorepomenuti spisak je dostupan u Dodatku 2. Spisak Tužilaštva nestalih osoba iz Srebrenice iz 2005. sadrži 7.661 ime, od kojih je 3.837 označeno kao osobe koje su već identifikovane. U istom Dodatku, u 2. dijelu istog popisa, navedeni su slučajevi MKNL-a koji predstavljaju neuparene zapise (165) i uparivanja s manjim stepenom pouzdanosti (261). Što se tiče slučajeva MKNL-a navedenim u 2. dijelu, vjerujemo da neupareni zapisi predstavljaju nove nestale osobe u odnosu na spisak Tužilaštva nestalih osoba iz Srebrenice iz 2005. i da će uparivanja s manjim stepenom pouzdanosti u budućnosti biti potvrđena na spisku Tužilaštva iz 2005.

6. REZULTATI

Ovdje navodimo glavne nalaze do kojih smo došli u ovoj sekciji:

- Prema spisku MKNL-a od 4. oktobra 2007., dosad su **4.263** nestale osobe identifikovane kao umrle (putem uparivanja DNK).
- **3.837** slučajeva osoba koje je identifikovao MKNL slaže se sa spiskom Tužilaštva nestalih osoba iz Srebrenice iz 2005.
- Na spisku Tužilaštva nestalih i umrlih osoba iz Srebrenice iz 2005. **2.054** osobe je MKCK takođe identifikovao kao umrle (slučajevi zaključeni do 17. augusta 2005.).
- **1.797** slučajeva koje je identifikovao MKNL slaže se sa zaključenim slučajevima MKCK-a. Upareni zapisi odgovaraju **87,5%** zaključenih slučajeva MKCK-a koji se odnose na Srebrenicu (1.797 od 2.054).
- Većina (uparenih) identifikovanih osoba su muškarci (99,3% svih identifikovanih osoba), od kojih su gotovo svi Muslimani (87,9% svih identifikovanih).
- Među identifikovanima je bilo 30 osoba mlađih od 16 godina (samo dječaka), i 360 osoba starijih od 60 godina (uključujući i jednu ženu).

Niže u tekstu navodimo podrobne rezultate naše analize.

Od ukupnog broja od 4.263 osobe iz Srebrenice koje su identifikovane u izvještaju MKNL-a od 4. oktobra 2007., spiskom Tužilaštva nestalih u Srebrenici iz 2005. (Tabela 3) potvrđeno je tačno 3.837 slučajeva. To predstavlja oko 50% od 7.661 slučaja sa spiska Tužilaštva nestalih u Srebrenici iz 2005. koji su dosad sada identifikovani putem DNK-analize (3.837 od 7.661). O velikom dijelu tih slučajeva MKNL-a sredinom 2005. je već izviješteno kao o zaključenim slučajevima (umrli).

Tabela 3. Identifkovane osobe o kojima je izvijestio MKCK, navedene na spisku Tužilaštva iz 2005. Stanje sredinom 2005. godine

Originalna tabela MKCK-a	Broj
Zaključeni slučajevi, umrli	1.79
Još se vode kao nestali (1)	1.92
Još se vode kao nestali (2)	110
PHR* zapisi	5
Ukupno	3.83

Bilješka:
Još se vode kao nestali (1) – bez informacija o smrti
Još se vode kao nestali (2) – s informacijama o smrti

/* PHR-kratica nepoznata/

Tabela 3 pokazuje da je MKCK sredinom 2005. izvijestio o 3.837 slučajeva koje je MKNL identifikovao u Srebrenici. Možemo vidjeti da je MKCK tada zaključio 1.797 slučajeva kao poznate smrti. To predstavlja oko 47% svih 3.837 (uparenih) slučajeva koji su identifikovani i zaključeni do sredine 2005. Taj postotak je danas gotovo sigurno puno veći.

Tabela 4 potvrđuje da je najmanje 99,3% svih uparenih identifikovanih osoba muškog pola, dok žene čine samo 0,3%; (najmanje) 87,9% su Muslimani muškarci. (Pol i nacionalna pripadnost dobijeni su iz povezivanja sa spisom Tužilaštva iz 2005.). Ti rezultati su u najvećoj mjeri u skladu s opštim statističkim podacima koje smo dobili iz spiska Tužilaštva nestalih i umrlih osoba iz 2005. odnosno 99,1% muškaraca, 0,9% žena i (najmanje) 85,2 % Muslimana muškaraca.

Tabela 4. **Identifikovane osobe navedene na spisku Tužilaštva iz 2005. prema polu i nacionalnoj pripadnosti**

Apsolutni brojevi

Nac. pripadnost, novo	M	Ž	Pol nepoznat	Ukupn
Muslimani	3.37	8	13	3.39
Ostali	23			23
Nepoznato	416	3	1	420
Ukupno	3.81	11	14	3.83

Postoci

Nac. pripadnost, novo	M	Ž	Pol nepoznat	Ukupn
Muslimani	87,9	0,2	0,3	88,5
Ostali	0,6	0,0	0,0	0,6
Nepoznato	10,8	0,1	0,0	10,9
Ukupno	99,3	0,3	0,4	100,

Ima više sličnosti između uparenih identifikovanih osoba i spiska Tužilaštva nestalih i umrlih osoba iz 2005. Sljedeći primjer tih sličnosti predstavja polna i starosna distribucija te dve starosne grupe zapisa (Tabela 5 i Grafikoni 1 i 2), vidi niže.

Tabela 5a potvrđuje da su među identifikovanim muškarcima skoro svi između 16 i 60 godina starosti (3.423 od 3.812, odnosno oko 90%). Isti obrazac vrijedi i za Muslimane muškarce (oko 90% svih identifikovanih Muslimana muškaraca imali su između 16 i 60 godina).

Tabela 5a. **Identifikovane osobe navedene na spisku Tužilaštva iz 2005. prema polu i starosti (široki raspon godina)**

Starost	Broj			Postotak			Ukupno	Broj	Postotak
	M	Ž	Pol nepoznat	M	Ž	Pol nepoznat		Muslimani	muškarci
0-15	30	0	0	0,8	0,0	0,0	30	24	0,6
16-60	3.423	10	14	89,2	0,3	0,4	3.447	3.039	79,2
61+	359	1	0	9,4	0,0	0,0	360	310	8,1
Ukupno	3.812	11	14	99,3	0,3	0,4	3.837	3.373	87,9

Bilješka:
Starost je bazirana na podatku: "Starost (širi raspon) (zajedno)"

Tabela 5b. Identifikovane osobe navedene na spisku Tužilaštva iz 2005. prema polu i starosti

Starost	Broj M	Ž	Pol nepoznat	Postotak M	Ž	Pol nepoznat	Ukupno	Broj Muslim.	Postotak mušk.
10-14	9	0	0	0,2	0,0	0,0	9	6	0,2
15-19	351	0	3	9,1	0,0	0,1	354	306	8,0
20-24	457	3	1	11,9	0,1	0,0	461	413	10,8
25-29	389	0	3	10,1	0,0	0,1	392	348	9,1
30-34	422	2	3	11,0	0,1	0,1	427	373	9,7
35-39	400	2	1	10,4	0,1	0,0	403	361	9,4
40-44	401	0	1	10,5	0,0	0,0	402	352	9,2
45-49	351	2	1	9,1	0,1	0,0	354	317	8,3
50-54	287	1	1	7,5	0,0	0,0	289	248	6,5
55-59	331	0	0	8,6	0,0	0,0	331	291	7,6
60-64	213	0	0	5,6	0,0	0,0	213	186	4,8
65+	201	1	0	5,2	0,0	0,0	202	172	4,5
Ukupno	3.812	11	14	99,3	0,3	0,4	3.837	3.373	87,9

Bilješka:
Starost je bazirana na podatku: "Starost (5) (zajedno)'

Kad se detaljnija petogodišnja starosna distribucija identifikovanih osoba uporedi s distribucijom svih nestalih ili umrlih navedenih na spisku Tužilaštva iz 2005., primjećujemo velik stepen sličnosti, osim za starosne grupe od 15 do 19, te od 20 do 24 godine (Tabela 5b i Grafikon 1). Za te starosne grupe je relativno više osoba proglašeno nestalo na spisku Tužilaštva iz 2005. nego što ih je MKNL dosad identifikovao. Međutim, starosni obrazac zaključenih slučajeva sa spiska Tužilaštva iz 2005. gotovo je jednak starosnom obrascu osoba koje je identifikovao MKNL (Grafikon 2), što sugeriše da se razlika koju opažamo između podataka Tužilaštva iz 2005. i MKNL-a iz 2005. za starost od 15 do 24 godine odnosi na osobe koje se još uvijek vode kao nestale, čije posmrtne ostatke još treba ekshumirati i/ili identifikovati.[3]

[3] Moguće objašnjenje je da su muškarci koji su hodali kroz šumu bili mlađi i da ih je ubijeno i pokopano u masovnim grobnicama manje nego ostalih muškaraca. Stoga je i manji postotak tih muškaraca ekshumirano i identifikovano.

Grafikon 1. Starosna distribucija identifikovanih osoba navedenih u spisku Tužilaštva iz 2005. i sve nestale ili umrle osobe na tom spisku

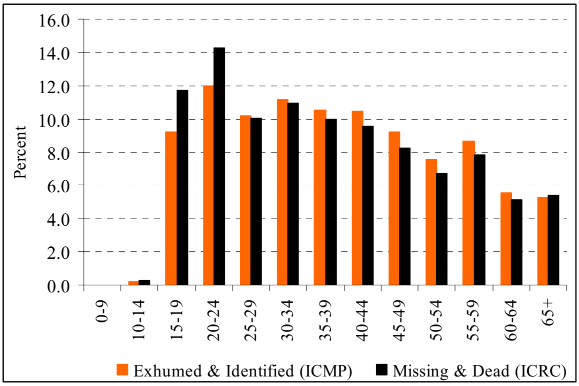

/Legenda:

Percent = Postotak

Exhumed & Identified (ICMP) = Ekshumirani i identifikovani (MKNL)

Missing & Dead (ICRC) = Nestali i umrli (MKCK)/

Grafikon 2. Starosna distribucija osoba koje je identifikovao MKNL, koje su navedene na spisku Tužilaštva iz 2005., i umrle osobe na tom spisku

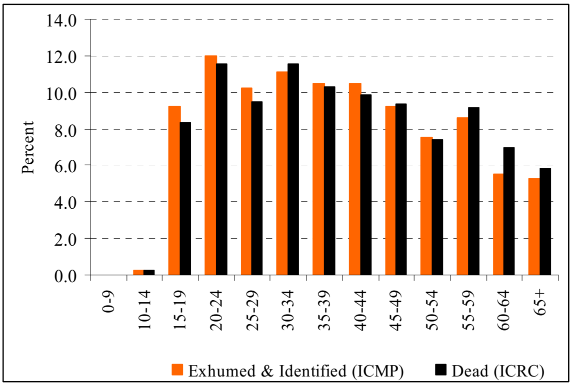

/Legenda:

Percent = Postotak

Exhumed & Identified (ICMP) = Ekshumirani i identifikovani (MKNL)

Dead (ICRC) = Umrli (MKCK)/

Na kraju smo takođe uporedili starosne distribucije identifikovanih osoba i osoba koje se vode kao nestale ili umrle na spisku Tužilaštva iz 2005. s tačke gledišta mjesta nestanka (Tabela 6 i Grafikon 3a i b). Starosni obrazac osoba koje se vode kao nestale iz Potočara sistematski je jednak među identifikovanim osobama i osobama navedenim na spisku Tužilaštva (Grafikon 3a).

Tabela 6. Starosna distribucija identifikovanih osoba navedenih na spisku Tužilaštva iz 2005.: slučajevi nestanka u Potočarima i na drugim lokalitetima

Starost	Potočari		Starost	Ostale lokacije	
	Broj	Postotak		Broj	Postotak
5-9	0	0	5-9	0	0
10-14	5	0,5	10-14	4	0,1
15-19	33	3,0	15-19	321	11,7
20-24	23	2,1	20-24	438	16,0
25-29	28	2,5	25-29	364	13,3
30-34	33	3,0	30-34	394	14,4
35-39	45	4,1	35-39	358	13,1
40-44	61	5,5	40-44	341	12,5
45-49	103	9,4	45-49	251	9,2
50-54	160	14,5	50-54	129	4,7
55-59	238	21,6	55-59	93	3,4
60-64	188	17,1	60-64	25	0,9
65+	184	16,7	65+	18	0,7
Ukupno	1101	100,	Ukupno	2736	100,

Grafikon 3. Starosna distribucija identifikovanih osoba navedenih na spisku Tužilaštva iz 2005. i svih nestalih i umrlih na spisku: slučajevi nestanka u Potočarima i na drugim lokalitetima

(a) Potočari

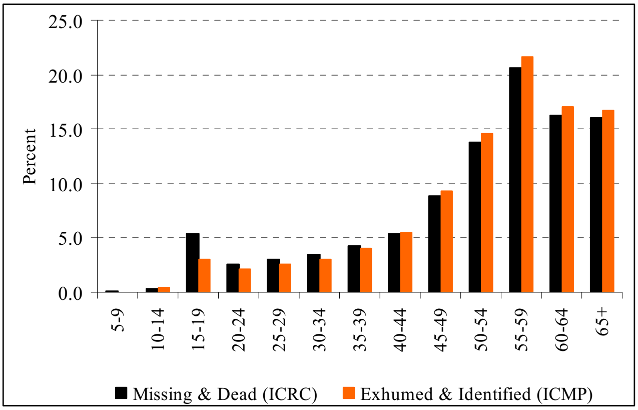

/Legenda:

Percent = Postotak

Missing & Dead (ICRC) = Nestali i umrli (MKCK)

Exhumed & Identified (ICMP) = Ekshumirani i identifikovani (MKNL)/

(b) Ostali lokaliteti

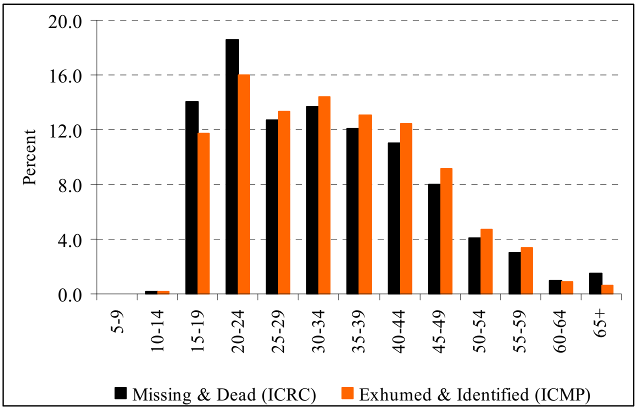

/Legenda:

Percent = Postotak

Missing & Dead (ICRC) = Nestali i umrli (MKCK)

Exhumed & Identified (ICMP) = Ekshumirani i identifikovani (MKNL)/

Međutim, u dva starosna obrasca osoba koje su nestale na drugim lokalitetima, a ne u Potočarima primjetne su neke razlike. Identifikovan je relativno veći broj osoba starosti od 25 do 59 godina, a relativno manji broj osoba starosti od 15 do 24 godine nego za iste starosne grupe navedene na spisku Tužilaštva iz 2005. Najvjerojatnije objašnjenje za te razlike opet su lokaliteti na kojima su dosad obavljene ekshumacije. Na mnogim lokalitetima ekshumacije još nisu obavljene i/ili tijela još nisu identifikovana, posebno tijela osoba koje su hodale kroz šumu. Takođe treba primijetiti vidnu razliku u starosnoj distribuciji između grafikona 3a i 3b. Muškarci koji su nestali u Potočarima su puno stariji od onih koji su nestali na drugim lokalitetima

DODATAK 1

BILJEŠKA O ISPRAVKAMA AŽURIRANE VERZIJE SPISKA MKNL-a IDENTIFIKOVANIH OSOBA IZ SREBRENICE OD 4. OKTOBRA 2007.

Demografksi odsjek, Tužilaštvo, MKSJ

26. oktobar 2007.

Demografski odsjek Tužilaštva analizirao je ažurirane podatke o identifikovanim osobama iz Srebrenice koje je Tužilaštvo dostavilo 4. oktobra 2007. (ERN: D000-2146-D000-2146; dalje u tekstu: ažurirani podaci o Srebrenici). Pronašli smo neke nedosljednosti (vidi prepisku s MKNL-om putem e-maila, ERN: D000-2150-D000-2150). Stoga je od MKNL-a zatraženo objašnjenje u vezi s 5 pitanja (vidi niže, par. 1 do 5). MKNL je 22. oktobra 2007. odgovorio na taj zahjtev i dostavio ispravke tih nedosljednosti, kako navodimo niže u paragrafima Re: 1 do Re: 5.

Općenito uzevši, Demografski odsjek Tužilaštva je zaključio da oznake u ažuriranoj verziji glavnih slučajeva i povezivanja MKNL-a od 4. oktobra 2007. nisu dosljedne. Prvo, "broj protokola" i s njim povezana opisna vrsta oznake "tip izvještaja" ne odgovaraju jedna drugoj; "tip izvještaja" bolje govori o aktualnim glavnim slučajevima i povezivanjima. Drugo, broj povezivanja (53 u aktualnom pregledu) nije uspoređen ni sa jednim navedenim glavnim slučajem. Putem analize "broja protokola" koju je proveo Demografski odsjek Tužilaštva, (i imena, oznake slučaja, onake MKNL-a itd.), bilo je moguće odrediti "samostalne" slučajeve povezivanja. Te slučajeve, zajedno s još nekim možda nedosljednim slučajevima, Demografski odsjek Tužilaštva poslao je MKNL-u radi pojašnjenja.

Na osnovu pojašnjenja dobivenih od MKNL-a 22. oktobra, Demografski odsjek Tužilaštva je ispravio podatke poslane Tužilaštvu 4. oktobra 2007., te je u analizi osoba koje su dosad ekshumirane ili identifikovane upotrijebio ispravljene podatke.

Niže navodimo pojašnjenje koje je dostavio MKNL. Ispravke treba smatrati minornim. Većina identifikovanih zapisa (najmanje 51 od of 77)[4] i dalje je tačna. Ti zapisi (do 26) iziskuju samo manje izmjene, uglavnom "broja protokola". Važno je reći da pojašnjenja MKNL-a omogućuju da se "samostalni" zapisi povezivanja (najmanje 51) promatraju kao dodatni glavni slučajevi koji predstavljaju različite osobe.

PITANJA KOJA JE DEMOGRAFSKI ODSJEK TUŽILAŠTVA POSTAVIO MKNL-u

Ukupno 77 zapisa je problematično, a ovo su najveće nedosljednosti:

1. Ima 26 jedinstvenih zapisa o povezivanju koji nisu uspoređeni ni sa jednim izvještajem o glavnom slučaju (Tabela 1). Moguće je da bi "tip izvještaja" za te zapise trebao biti naveden kao glavni slučaj, a ne kao povezivanje.
2. Navodi se 27 zapisa o povezivanju koji nisu uspoređeni ni sa jednim izvještajem o glavnom slučaju (Tabela 2). Neki od tih zapisa možda predstavljaju glavne slučajeve, a ne povezivanja.

Postoji 5 parova različitih glavnih slučajeva (10 zapisa) s istim brojem protokola (Tabela 3). Broj protokola treba provjeriti.

[4] Broj od 51 točnog zapisa naveo je MKNL u svom dokumentu o pojašnjenju nazvanom "tačno" (usp. ERN: D000-2150-D000-2150). Međutim, više dodatnih zapisa takođe ne treba ispravke. Te dodatne zapise MKNL je zbog kontekstualnih razloga naveo u dokumentu "potrebna ispravka", budući da su se odnosili na zapise koje treba revidirati.

3. Ima 4 para spojenih zapisa (glavni slučajevi i povezivanja; 8 zapisa) s možda nedosljednim oznakama protokola (Tabela 4). Njihove brojeve protokola treba provjeriti.
4. Postoji 6 nedosljednih zapisa s više imena (Tabela 5; 1 od 6 zapisa koji su takođe uključeni u Tabelu 1). Možda takođe treba revidirati broj protokola.

ISPRAVKE KOJE JE DOSTAVIO MKNL

Re: 1: Od 26 jedinstvenih zapisa o povezivanju koji nisu uspoređeni ni sa jednim izvještajem o glavnom slučaju, 6 je trebalo revidirati. 20 zapisa je bilo tačno (za ispravke vidi niže navedenu Tabelu 1).

Re: 2: Od 27 navedenih zapisa o povezivanju koji nisu uspoređeni ni sa jednim izvještajem o glavnom slučaju, svi su bili tačni (Tabela 2).

Re: 3: 5 parova raznih glavnih slučajeva (10 zapisa) s istim brojem protokola obuhvatalo je pet zapisa s pogreškama i pet tačnih zapisa (Tabela 3).

Re: 4: 4 para povezanih zapisa (glavni slučajevi i povezivanja; 8 zapisa) s možda nedosljednim brojevima protokola obuhvatla su 1 dosljedan par zapisa i 3 para koja su bila netačna (Tabela 4).

Re: 5: Od 6 možda nedosljednih zapisa s više imena (Tabela 5), jedan zapis je revidiran.

MKNL je tabele 1 do 5 (koje mu je poslao Demografski odsjek Tužilaštva) rastavio u dva dijela, u prvom se navode spiskovi korekcija koje su neophodne na izvornom spisku, a u drugom objašnjenja očitih neslaganja, gdje ispravke ili nisu potrebne, ili nisu moguće. Objašnjenja za nedosljednosti su navedena u prilogu, u odgovarajućim dijelovima tabela 1 do 5. (Dostupne su i potpune tabele 1 do 5, ERN: D000-2150-D000-2150).

Na kraju, MKNL je dao sljedeće objašnjenje:
“Najjednostavnije objašnjenje razloga zbog kojeg je Izvještaj o povezivanju naveden bez Glavnog izvještaja (označen komentarom “glavni slučaj u toku”) glasi: oznaka broja MKNL-a i oznaka broja protokola date su kad je za tu osobu napravljen prvi izvještaj o uparivanju DNK, u fazi kad taj izvještaj o uparivanju ulazi u postupak pregleda. Svaki kasniji primjerak

uparivanja s istom nestalom osobom izdaće se kao Izvještaj o povezivanju. Međutim, zbog raznih je razloga moguće da Izvještaj o povezivanju može upotpuniti konačni postupak pregleda prije inicijalnog izvještaja, s glavnim slučajem koji je još uvijek "u toku".

Za jedan slučaj, "Hazim ili Fahrudin (Mehmedalija) Tihić", glavni izvještaj je nepažnjom izostavljen sa spiska. Navodimo relevantne informacije o glavnom slučaju:

Glavni slučaj: Hazim ili Fahrudin (Mehmedalija) Tihić

Broj protokola: 606/02

Slučaj br. D-19

Oznaka MKNL-a: 9929 ili 9932

Lokacija: Kravica

Koordinate: CP5462797301

Nadležnost: Komisija BiH/Federacije

Datum podnošenja: 09. 09. 2002.

Tip izvještaja: Glavni slučaj"

TABELE 1 DO 5: ISPRAVKE NEDOSLJEDNIH ZAPISA KOJE JE OBAVIO MKNL

Tabela 1. Jedinstveni zapisi o povezivanju koji nisu uspoređeni ni sa jednim izvještajem o glavnom slučaju: ispravke

Ime	Datum rođenja	Broj protokola	Tip izvještaja	Oznaka slučaja	Oznaka MKNL-a	Naziv lokaliteta	Koordinate lokaliteta	Broj	Komentar MKNL-a
Nihad (Hasib) Burić	15.08.1974.	6787/05R	Povezivanje	CR11-368-M1	1255	Čančari	CQ412099	643	Štamparska greška, trebalo bi pisati 6878/05R, što odgovara redovima 644,645,646 na glavnom spisku
Kemal (Ševko) Hajdarević	10.02.1950,	46/02R	Povezivanje	PLC-65(F)	5225	Pilica	CQ548368	2669	Greška u prenošenju u odgovarajućem glavnom slučaju. Glavni spisak, red 2669, PLC-108 je glavni slučaj; broj protokola trebao bi biti 46/02
Adil (Reso) Hasanović	31.07.1956.	2455/03	Povezivanje	NK8-062B	7417	Nova Kasaba	Nepoznate	3552	Trebao bi biti naveden kao glavni slučaj, ne povezivanje
Ismet (Fejzo) Muhić	01.01.1948.	2843/03	Povezivanje	KK3-952BK	10490	Kozluk	CQ508302	4811	Trebao bi biti naveden kao glavni slučaj, ne povezivanje
Sulejman (Omer) Omerović	09.10.1948.	649/02	Povezivanje	KRA-286	12431	Kravica	CP5462797301	5304	Štamparska greška u glavnom slučaju na glavnom spisku; red 5306, broj protokola trebao bi biti 649/02
Hazim or Fahrudin (Mehmedalija) Tihić		606/02R	Povezivanje	D-64T		Kravica	CP5462797301	6603	Glavni slučaj, D-19, nepažnjom izostavljen sa spiska.

Izvor: MKNL, Identifikovane osobe iz Srebrenice, 4. oktobar 2007.

Tabela 3. Pet parova raznih glavnih slučajeva s istim oznakama protokola: ispravke

Ime	Datum rođenja	Broj protokola	Tip izvještaja	Oznaka slučaja	Oznaka MKNL-a	Naziv lokaliteta	Koordinate lokaliteta	Broj	Komentar MKNL-a
Sulejman (Omer) Omerović	09.10.1948.	249/02	Glavni slučaj	KRA-296-I	12431	Kravica	CP5462797301	5305	Štamparska greška. Vidi gore, red 10. Broj protokola Za Sulejmana (Omer)
Sead (Sulejman) Omerović	04.02.1974.	249/02	Glavni slučaj	KRI.NJ-4	379	Križevačke Njive	CQ4055420383	159	Omerovića trebao bi biti 649/02.
Edin ili Nedim (Džemal) Karić		3417/04	Glavni slučaj	ZJ5B-141H		Zeleni Jadar	CP641788	6580	Podaci o ZJ5B-141H su greškom uvršteni i trebali bi biti
Enez (Salko) Ahmetović	01.01.1944.	3417/04	Glavni slučaj	ZJ05B-171F	1048	Zeleni Jadar	CP641788	529	izbrisani sa spiska.
Taib (Nuko) Muminović	14.11.1954.	6924/05	Glavni slučaj	ZV.SNA-02/029B-TMX	7842	Snagovo	CQ4301417647	3741	Štamparska greška, broj protokola trebao bi biti 6942/05
Ejub (Asim) Šabić	01.01.1977.	6924/05	Glavni slučaj	ZV. SNA-01/080B(F)	5186	Snagovo	CQ4292017700	2650	
Kemal (Ševko) Hajdarević	10.02.1950.	92/02	Glavni slučaj	PLC-108	5225	Pilica	CQ548368	2668	Štamparska greška, vidi red 7. Broj protokola za PLC-108 bi trebao
Asim (Omer) Harbas	10.06.1952.	92/02	Glavni slučaj	PLC-109	3823	Pilica	CQ548368	2021	biti 46/02
Mehmed (Mustafa) Mehinović	01.01.1950.	96/02	Glavni slučaj	CR12B-086	4375	Čančari	CQ410101	2282	
Nurif (Nurija) Gerović	13.06.1940.	96/02	Glavni slučaj	LZ2-87	1819	Lažete	CQ4495020430	987	Štamparska greška, broj protokola trebao bi biti 97/02

Izvor: MKNL, Identifikovane osobe iz Srebrenice, 4. oktobar 2007.

Tabela 4. Parovi spojenih zapisa (Glavni slučajevi i povezivanja) s nedosljednim brojevima protokola: Ispravke

Ime	Datum rođenja	Broj protokola	Tip izvještaja	Oznaka slučaja	Oznaka MKNL_a	Naziv lokaliteta	Koordinate lokaliteta	Broj	Komentar MKNL-a
Ramo (Suljo) Delić	01.01.1943.	2334/04R	Povezivanje	RV02-076BP-RH2	4859	Ravnice	CP5965097808	2478	Ista osoba, administrativna greška u broju protokola u vezi s godinom.
Ramo (Suljo) Delić	01.01.1943.	2334/03	Glavni slučaj	RV02-088BF	4859	Ravnice	CP5965097808	2479	
Sajib ili Samir (Sadik) Ibrahimović	11.12.1972.	2512/03	Glavni slučaj	CSK-140	8134 or 8135	Cerska	CQ473004	3942	Dva različita tijela, dva brata, Sajib i Samir.
Sajib ili Samir (Sadik) Ibrahimović	11.12.1972.	2513/03	Glavni slučaj	CSK-43	8134 or 8135	Cerska	CQ473004	3943	
Nijad (Ramiz) Osmanović	01.01.1976.	1530/02R	Reassociation	RV01-056BP-T	14049	Ravnice	CP5965097808	5534	Ista osoba, administrativna greška u broju protokola u vezi s godinom.
Nijad (Ramiz) Osmanović	01.01.1976.	1530/03	Glavni slučaj	RV01-143B	14049	Ravnice	CP5965097808	5535	

Izvor: MKNL, Identifikovane osobe iz Srebrenice, 4. oktobar 2007.

Tabela 5. Nedosljedni zapisi s više imena: ispravke

Ime	Datum rođenja	Broj protokola	Tip izvještaja	Oznaka slučaja	Oznaka MKNL-a	Naziv lokaliteta	Koordinate lokaliteta	Broj	Komentar MKNL-a
Mirsad (Redžep) Hadžibulić		6525/05R	Povezivanje	CR11-400BP		Čančari	CQ412099	6606	
Mirsad ili Rešid (Redžep) Hadžibulić		6925/05R	Povezivanje	CR11-368-H1		Čančari	CQ412099	6607	Svi bi trebali biti Mirsad i Resid. 6925/05 bi trebao biti 6525/05.
Mirsad ili Rešid (Redžep) Hadžibulić		6525/05R	Povezivanje	CR11-368-T6		Čančari	CQ412099	6608	
Mirsad ili Rešid (Redžep) Hadžibulić		6525/05	Glavni slučaj	CR11-399BP		Čančari	CQ412099	6609	

Izvor: MKNL, Identifikovane osobe iz Srebrenice, 4. oktobar 2007.

DODATAK 2

NESTALI IZ SREBRENICE: Osobe koje se vode kao nestale i umrle nakon što je Vojska bosanskih Srba preuzela enklavu Srebrenica 11. jula 1995.

Izvještaj o napretku u identifikaciji na osnovu DNK koju je proveo MKNL iz 2007.

Haag, 7. januar 2007.

(U prilogu kao odvojeni dokument)

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD
ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

Predmet br. IT-98-29-T

PRED PRETRESNIM VIJEĆEM

U sastavu: sudija Alphonsom Orie, predsjedavajući
sudija Amin El Mahdijem
sudija Rafaelom Nieto-Naviom

Sekretar: g. Hans Holthuis

Datum podnošenja: 13. maja 2002.

TUŽILAC

protiv

STANISLAVA GALIĆA

PODNESAK TUŽIOCA U SKLADU SA PRAVILOM 94 *bis*
STRUČNI IZVJEŠTAJ EWE TABEAU

Tužilaštvo:
g. Mark Ierace

Odbrana Stanislava Galića:
gđa. Mara Pilipović
g. Stephane Piletta-Zanin

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD
ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

TUŽILAC

PROTIV

STANISLAVA GALIĆA

PODNESAK TUŽIOCA U SKLADU SA PRAVILOM 94 *bis*
STRUČNI IZVJEŠTAJ EWE TABEAU

1. U skladu sa Pravilom 94 *bis* Pravilnika o postupku i dokazima, tužilac ovim podnosi stručni izvještaj Ewe Tabeau.

S poštovanjem,

/potpis na originalu/
za Marka Ieracea,
višeg zastupnika optužbe

Dana 13. maja 2002.
U Hagu,
Nizozemska

Ljudski gubici tokom "opsade" Sarajeva
od 10. septembra 1992. do 10. augusta 1994.

Ewa Tabeau, Marcin Żółtkowski i Jakub Bijak
Demografska sekcija – LRT

Izvještaj o istraživanju pripremljen za potrebe predmeta
STANISLAV GALIĆ (IT-98-29-I)

10. maja 2002.

Ljudski gubici tokom "opsade" Sarajeva od 10. septembra 1992. do 10. augusta 1994.

Ewa Tabeau, Marcin Żółtkowski i Jakub Bijak

10. maja 2002.

Sadržaj:

1. poglavlje Sažetak

U ovom izvještaju govorimo o ljudskim gubicima tokom opsade[1] Sarajeva. Glavni izvor korišten u ovom izvještaju je Popis porodičnih domaćinstava u Sarajevu 1994. godine (PDS-1994.). Od njegovog završetka do danas, istraživanje nije predstavljeno ni pred jednim auditorijem. Autorima popisa nedostajalo je sredstava za kompjuterizaciju, obradu podataka i analizu. Tužilaštvo je provelo projekt u kojem su ove aktivnosti završene kako bi se dobili pouzdani statistički podaci o ljudskim gubicima tokom opsade Sarajeva. U ovom izvještaju izneseni su rezultati tog projekta Tužilaštva.

Područje istraživanja nalazilo se unutar linija fronta u Sarajevu postavljenim polovinom 1994. U praksi, to područje pokrivalo je *dijelove* šest opština[2]: Centar, Ilidža, Novi grad, Novo Sarajevo, Stari grad i Vogošća. Statistička definicija područja uključivala je 89 mjesnih zajednica. Istraživanje je provedeno za period od 10. septembra 1992. do 10. augusta 1994.

Popis PDS-1994. proveden je polovinom 1994. (od aprila do septembra 1994.) i podaci su retrospektivno sakupljani za nekoliko demografskih pojava, a obuhvatilo je poginule, ranjene i umrle prirodnom smrću. Period izvještavanja trajao je od januara 1992. do septembra 1994. Broj stanovnika koje je trebalo obuhvatiti popisom iznosio je oko 340.000 ljudi[3]. Zbog ovako velikog obuhvaćanja tog stanovništva, čak i da je taj broj nepotpun, smatra se da je dovoljno velik da se iskoristi u svrhu procjene statističkih podataka o poginulima, ranjenima i umrlima prirodnom smrću na području i u periodu koji se ovdje proučavaju. O tom izvoru govori se u 3. poglavlju.

Koristili smo i nekoliko drugih izvora informacija, bazu podataka o mortalitetu *Bakije* (*Bakije*) i bazu podataka o mortalitetu *Muslimana protiv genocida* (*MAG*). Da bismo provjerili identitet svih nastradalih, gorespomenuti izvori (PDS, *Bakije* i *MAG*) uspoređeni su sa podacima popisa stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu. (Drugim riječima, izvori su uspoređeni i povezani[4] sa popisom na razini pojedinačnih zapisa). Da bi se razlikovali nastradali civili i vojnici, dva glavna izvora (PDS-1994. i *Bakije*) uspoređena su (povezivanjem) sa službenim spiskovima palih vojnika Armije Bosne i Hercegovine (ABiH) i Vojske Republike Srpske (VRS), a dobiveni su iz ministarstava odbrane Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Svi ovi izvori prikazani su u sažetoj formi u 4. poglavlju.

---

[1] Termin opsada odnosi se na događaje u Sarajevu, kako se nazivaju u narodu.
[2] Područje šest cijelih opština dalje u tekstu navodi se kao *Sarajevo šest*, nasuprot *dijelova* šest opština smještenih unutar linija fronta u Sarajevu 1994.
[3] Obim popisane populacije donekle je indikativan. Dobiven je od broja porodičnih domaćinstava sa kojima je razgovarano tokom PDS-1994., tj. 85.000, a svako se sastojalo od prosječno četiri osobe. Broj lica uključenih u popis mogao je biti nešto manji, ali sa većim brojem stanovnika mogu se sigurnije izračunati relativna mjerila, poput demografskih stopa poginulih ili ranjenih. Stope koje uspoređuju fiksni broj pojava sa većim brojem stanovnika su konzervativnije (tj. niže).
[4] Približno 80% zapisa u svakom izvoru podataka uspješno je povezano sa popisom (stopa podudarnosti nekih izvora bila je i veća). Do neuspješnog povezivanja dolazilo je zbog pogrešnih imena i drugih manjkavosti podataka.

Tabela 1. Prikaz sažetih statističkih podataka iz Popisa porodičnih domaćinstava u Sarajevu 1994.

Promjenljive veličine	Kategorije promjenljivih veličina	Poginuli		Ranjeni	
		Broj	Procenat	Broj	Procenat
Veličina uzorka	Sveukupno	3798	100,00	12919	100,00
Pol	Muškarci	3127	82,33	10438	80,80
	Žene	670	17,64	2477	19,17
	Nepoznato	1	0,03	4	0,03
Dob (godine)	0-4	22	0,58	69	0,53
	5-9	79	2,08	234	1,81
	10-17	194	5,11	948	7,34
	0-17	295	7,77	1251	9,68
	18-69	3397	89,44	11473	88,81
	70+	85	2,24	179	1,39
	Nepoznato	21	0,55	16	0,12
Etnička grupa	Hrvati	135	3,55	452	3,50
	Muslimani	2340	61,61	8715	67,46
	Ostali	330	8,69	1391	10,77
	Srbi	158	4,16	633	4,90
	Nepoznato	835	21,99	1728	13,38
Status:	Civili	1399	36,84	5093	39,42
Naveden u	Vojnici	2381	62,69	7774	60,17
PDS94	Nepoznato	18	0,47	52	0,40
Status:	Civili	1732	45,60	nema	nema
Vanjska definicija	Vojnici	2062	54,29	nema	nema
	Nepoznato	4	0,11	nema	nema
	Od vojnika:	*od 2062:*			
	AB	*1577*	*41,52*	nema	nema
	VR	*1*	*0,03*	nema	nema
	PDS94	*484*	*12,74*	nema	nema
Godina u kojoj se pojava dogodila	1992.	1201	31,62	3923	30,37
	1993.	2196	57,82	7897	61,13
	1994.	401	10,56	1099	8,51
Opština u kojoj se pojava dogodila	Centar	369	9,72	1504	11,64
	Ilidža	856	22,54	2626	20,33
	Novi grad	1053	27,73	3817	29,55
	Novo Sarajevo	265	6,98	1089	8,43
	Stari grad	507	13,35	1423	11,01
	Vogošća	175	4,61	391	3,03
	Sarajevo, nedef.	573	15,09	2069	16,02
Uzrok pojave	Granatiranje	2160	56,87	8009	61,99
	Snajperska vatra	699	18,40	3111	24,08
	Drugo vatreno oružje	529	13,93	1199	9,28
	Ostala stradanja	410	10,80	600	4,64

Tabela 1. - Nastavak: nastradali civili

Promjenljive veličine	Kategorije promjenljivih veličina	Poginuli Broj	Poginuli Procenat	Ranjeni Broj	Ranjeni Procenat
Veličina uzorka	Sveukupno	1399	100,00	5093	100,00
Pol	Muškarci	782	55,90	2802	55,02
	Žene	617	44,10	2291	44,98
	Nepoznato	0	0,00	0	0,00
Dob (godine)	0-4	22	1,57	69	1,35
	5-9	79	5,65	233	4,57
	10-17	166	11,87	848	16,65
	0-17	267	19,09	1150	22,58
	18-69	1040	74,34	3769	74,00
	70+	83	5,93	172	3,38
	Nepoznato	9	0,64	2	0,04
Uzrok pojave	Granatiranje	932	66,62	3405	66,86
	Snajperska vatra	253	18,08	1296	25,45
	Drugo vatreno oružje	101	7,22	288	5,65
	Ostala stradanja	113	8,08	104	2,04

Povezivanje je potvrdilo valjanost izvora a zajednička upotreba izvora takođe je pomogla da se poveća broj podataka o licima pojedinačno. Ovom metodom analize značajno je porasla pouzdanost i naučna vrijednost naših rezultata.

U ovom izvještaju iznosimo sljedeće tipove rezultata:
- apsolutne brojčane vrijednosti poginulih i ranjenih lica (u 5. poglavlju)
- demografske stope poginulih, ranjenih i umrlih prirodnom smrću (u 6. poglavlju)
- procjenu ukupnog broja poginulih lica (u 7. poglavlju)

Sve apsolutne brojčane vrijednosti su najniže potvrđene vrijednosti i treba ih promatrati kao minimalne vrijednosti. Spiskovi nastradali tokom opsade od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994. (3.798 imena poginulih lica i 12.919 imena ranjenih lica) mogu se dobiti na zahtjev od Demografske sekcije.

Tabela 2. Prikaz ukupnog broja pojava navedenih u tri uzorka PDS iz 1994.

Pojava	PDS-1994. SVI	PDS-1994. 01.01.92.-30.09.94.	PDS-1994. 10.09.92.-10.08.94.
Ranjeni	24197	21681	12919
Poginuli	7879	6055	3798
Prir. smrt	4981	4967	3434
Ukupno	37057	32703	20151

Najvažniji rezultati naše studije pokazani su u tabelama br. 1 i 2 i navedeni niže u tekstu:

Apsolutne brojčane vrijednosti nastradalih:

- ukupan broj pojava navedenih u PDS-1994. iznosi 37.057 (za poginule, ranjene i umrle prirodnom smrću). Od ovog ukupnog broja, 20.151 pojava bilo je na području i u periodu obuhvaćenom ovim izvještajem,
- broj poginulih lica dobiven iz PDS-1994. za područje i period koji se ovdje proučavaju iznosi 3.798, a broj ranjenih lica iznosi 12.919,
- ova dva broja dobivena su nakon čišćenja podataka, rekodiranja promjenljivih veličina, temeljite kontrole kvalitete podataka i njihove unutrašnje konzistentnosti, te nakon eliminacije dupliciranih podataka iz PDS-1994.,
- velika većina poginulih ili ranjenih su muškarci (3.127 poginulih i 10.438 ranjenih muškaraca), većina njih bili su vojno sposobni (18-69 godina) i bili su vojnici,
- međutim, među nastradalima takođe je navedeno mnogo djece, žena i starijih osoba,
- među poginulima je 295 djece (0-17 godina starosti), 670 žena, 85 starijih osoba (70+ godina starosti),
- među ranjenima brojke se kreću kako slijedi: 1.251 dijete (0-17), 2.477 žena, 179 starijih osoba (70+),
- ukupno je poginulo najmanje 1.399 civila, a 5.093 su ranjena,
- granatiranje, snajperska vatra i drugo vatreno oružje najčešći su uzrok pogibije i ranjavanja,
- od granatiranja je poginulo približno 2.160 lica (od toga 932 civila), od snajperske vatre 699 (253 civila) a od drugog vatrenog oružja 529 (101 civil), a kod preostalih 410 smrtnih slučajeva (113 civila) postojali su drugi uzroci smrti,
- što se tiče ranjavanja, 8.009 ljudi (od toga 3.405 civila) ranjeno je u granatiranju, 3.111 (1.296 civila) od snajperske vatre, 1.199 (288 civila) od drugog vatrenog oružja i 600 (104 civila) od drugih uzroka,
- što se tiče etničkog sastava nastradalih, Muslimani su u većini (2.340 poginulih i 8.715 ranjenih, stope poginulih i ranjenih među Muslimanima takođe su znatno više nego za bilo koju drugu etničku grupu), što se može dovesti u vezu sa etničkim sastavom ugroženog stanovništva,
- ciljano gađanje stanovništva prema etničkoj pripadnosti nije se moglo proučiti u ovom izvještaju, pošto je etnički sastav sredinom 1994. bio prilično nejasan (nema dostupnih izvora),

- svakodnevne pogibije i ranjavanja pokazuju da je, od 10. septembra 1992. do 10. augusta 1994., nastradalih bilo gotovo svaki dan,
- većina incidenata dogodila se 1992. (prosječno 300 poginulih lica mjesečno ili 10 poginulih na dan), zatim 1993. (177 poginulih mjesečno ili šest na dan) i na kraju 1994. (64 poginulih mjesečno ili dvoje na dan),
- sličan obrazac dobiven je za ranjena lica, šta potvrđuje vremensku komponentu granatiranja, snajperske vatre i drugih aktivnosti izazvanih sukobom,
- analiza vremenske komponente takođe pokazuje da mnogi civili nisu nastradali istim mehanizmom kojim su ginuli ili ranjavani vojnici, stoga je neki vid ciljanog gađanja civila moguć.

Demografske stope:
- stopa poginulih između 1992. i 1994. je veoma visoka, iznosila je 1.153 umrlih na 100.000 stanovnika i činila je oko 85% ukupne stope za Sarajevo šest 1990.-91.,
- ukupna stopa smrtnosti (za poginule i umrle prirodnom smrću) iznosila je 2.213 umrlih na 100.000 stanovnika, što je za 65% više od stope zabilježene 1990.-91.; više od polovine ovog broja (52%) su poginuli, što znači da je broj umrlih prirodnom smrću (1.060) bio manji od broja poginulih (1.153),
- opštine koje su najviše stradale (s obzirom na broj poginulih) su sljedeće: Stari grad (omjer 1992.-94. u odnosu na 1990.-91. iznosi 115%), Vogošća (104%) i Novi grad (100%),
- dobni obrasci poginulih i umrlih prirodnom smrću izrazito se razlikuju: kod poginulih, većina smrtno stradalih pripadala je nižoj dobnoj grupi (18-69), što treba gledati kao na prerani mortalitet, koji se ne podudara sa redovnim mortalitetom prema dobi (naprimjer, u dobnom obrascu prirodnog mortaliteta većina smrtnih slučajeva javlja se u najvišoj dobi),
- broj ranjenih u 1992.-94. iznimno je visok, iznosi 4.412 ranjenih lica na 100.000 stanovnika, što je preko tri puta više od broja smrtnih slučajeva u 1990.-91.

Procjene ukupnih brojčanih vrijednosti:
- premda je glavni izvor korišten u ovom izvještaju (tj. PDS-1994.) vrlo opsežan, ukupan broj od 3.798 poginulih lica nije potpun (kao i svi izvori podataka o ratom izazvanom mortalitetu),
- mi smo, stoga, napravili procjenu nepoznatog ukupnog broja poginulih lica i dobili smo 4.352 lica,
- u etnički sastav ove procjene uključeno je 3.437 (79%) Muslimana, 232 (5,3%) Srba, 198 (4,5%) Hrvata i 485 (11.1%) ostalih,
- procjenu smo ponovili za umrle prirodnom smrću i tako dobili procjenu svih smrtnih slučajeva za područje i period na koje se odnosi ovo istraživanje, dobiveni broj iznosi 8.132 umrla u šta je uključeno otprilike 53,5% poginulih lica.

Spisak nastradalih:
- Sastavili smo dva spiska nastradalih tokom opsade, jedan sa poginulim (3.789 imena) i jedan sa ranjenim (12.919) licima. Spiskovi se zasnivaju na Popisu porodičnih domaćinstava u Sarajevu 1994. i obuhvataju nastradale koji su relevantni za područje i period proučavanja u ovom izvještaju.

Ukratko, moramo zaključiti da je stanovništvo Sarajeva pretrpjelo velike gubitke tokom opsade. Udio poginulih civila vrlo je visok, a udio ranjenih civila izrazito je visok. Jednako kao i udio djece, starijih osoba i žena poginulih ili ranjenih tokom opsade. Stradanje civila uglavnom se ne povezuje sa mehanizmima od kojih su poginuli ili ranjeni vojnici. Gubitaka je bilo tokom cijelo perioda kojim se bavi ovaj izvještaj.

2. poglavlje Opseg, izvori i struktura ovog izvještaja

Ovaj izvještaj iznosi statističke podatke i analizu podataka koja se odnosi na ljude koji su poginuli, umrli prirodnom smrću ili su ranjeni tokom opsade Sarajeva između 10. septembra 1992. i 10. augusta 1994. Područje kojim se ovaj izvještaj bavi pokriva odabrane dijelove šest opština u Sarajevu: Centar, Ilidža, Novi grad, Novo Sarajevo, Stari grad i Vogošća. Dijelovi sadržani u ovom izvještaju nalazili su se unutar linija fronta u Sarajevu polovinom 1994. i u to vrijeme su bosanske vlasti i lokalno stanovništvo taj dio smatrali slobodnom gradskom zonom, a stanovništvo koje je živjelo u tim područjima moglo je one koji su tražili takve informacije izvještavati o demografskim pojavama koje su se događale u njihovim porodicama.

Naši osnovni ciljevi su da osiguramo pouzdane statističke podatke o ljudskim gubicima u gorespomenutom periodu i području, da izmjerimo relativnu stopu tih gubitaka (naprimjer, omjeri mortaliteta) i da ih usporedimo sa predratnim omjerima mortaliteta za Sarajevo. Sve ovo može se uraditi, pošto su izvori korišteni za ovaj izvještaj obimni. Naš glavni izvor, Popis porodičnih domaćinstava na slobodnim područjima grada Sarajeva u 1994. godini, jeste anketa nalik popisu stanovništva, na područjima unutar linija fronta u Sarajevu polovinom 1994. Zbog toga se očekivalo da će obuhvatiti cjelokupno stanovništvo nastanjeno na tom području u vrijeme popisivanja. Ovaj cilj uglavnom je postignut, jer je unutar linija fronta obuhvaćeno 85.000 porodičnih domaćinstava[5]. Međutim, niti jedan od postojećih izvora nije potpun, pa ni Popis porodičnih domaćinstava u Sarajevu 1994. godine.[6] Zbog toga one brojčane podatke koje smo dobili iz originalnih izvora treba smatrati najnižim potvrđenim (tj. takozvanim minimalnim brojevima). Da bismo više saznali o ukupnom broju nastradalih, takođe iznosimo probabilističnu[7] procjenu tog ukupnog broja, dobivenu na osnovu spajanja izvora s eliminiranim duplikatima.

Izvještaj je pripremila Demografska sekcija Tužilaštva za predmet Tužilac protiv Stanislava Galića, broj IT-98-29-I. Dva glavna izvora informacija analizirana u ovom izvještaju su *Popis porodičnih domaćinstava na slobodnim područjima grada Sarajeva u 1994. godini* (dalje u tekstu PDS-1994.) kojega je proveo Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, te *Baza podataka o mortalitetu Pogrebnog preduzeća "Bakije" u Sarajevu* (dalje u tekstu *Bakije*). Oba izvora pokrivaju

[5] Teško je reći koliko je porodičnih domaćinstava ukupno živjelo unutar linija fronta iz 1994. Taj broj sigurno je daleko manji od ukupnog broja domaćinstava navedenih u popisu stanovništva 1991. za šest opština **uključenih** u područje popisivanja. Veliki dijelovi ovih šest opština nalazili su se izvan linija fronta i nisu bili dostupni za popisivanje. Zbog toga su za područje popisa spojeni neki manji dijelovi unutar šest opština. Broj naveden u popisu za ovih šest opština (svake u cjelini) iznosio je 144.102 domaćinstava. Ukupan broj od 85.000 porodičnih domaćinstava obuhvaćenih ovim popisom predstavlja približno 59% ukupnog broja za čitavih šest opština prije rata.

[6] Ovaj zaključak temelji se na usporedbi zapisa vezanih za opsadu iz tri izvora: Popis porodičnih domaćinstava u Sarajevu 1994. godine, baza podataka o mortalitetu *Muslimana protiv genocida* i baza podataka pogrebnog preduzeća Bakije u Sarajevu. Jedan broj zapisa naveden je u sva tri izvora, neki samo u dva, ali svaki izvor takođe uključuje niz jedinstvenih zapisa koji drugdje nisu navedeni.

[7] Termini "probabilistični" i "stohastični" znače da se procjena zasniva na teoriji vjerovatnoće.

područje unutar linija fronta u Sarajevu, oba sadrže detaljne informacije o onima koji su poginuli ili su umrli prirodnom smrću tokom opsade Sarajeva. Uzrok smrti, međutim, nije eksplicite naveden u zbirci *Bakije*. Da bismo došli došli do uzroka smrti za zapisime baze podataka mortaliteta *Bakije*, usporedili smo ih sa bazom podataka mortaliteta *Muslimana protiv genocida* (dalje u tekstu *MAG*), kao i sa Popisom porodičnih domaćinstava u Sarajevu 1994. godine.

Da bi provjerili identitet svih nastradalih, gorenavedeni izvori (PDS-1994., *Bakije* i *MAG*) upoređeni su (povezivanjem) sa popisom stanovništva iz 1991. za Bosnu i Hercegovinu. Da bi razlikovali nastradale civile od vojnika, dva glavna izvora (PDS-1994. i *Bakije*) usporedili smo (tj. povezali) sa službenim spiskovima palih vojnika Armije Bosne i Hercegovine i Vojske Republike Srpske koje smo dobili od ministarstava odbrane oba politička entiteta, tj. Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske.

Izvori su povezani sa popisom na nivou pojedinačnih zapisa. Povezivanjem je potvrđena valjanost izvora a zajedničkom upotrebom izvora takođe se povećao broj informacija o pojedincima. Pouzdanost rezultata dobivenih ovom metodom analize značajno je viša od one u kojoj se povezivanje ne primjenjuje.

Mi smo ovaj izvještaj podijelili na osam poglavlja i šest aneksa. U 1. poglavlju nalazi se sažetak rezultata istraživanja. Opseg, izvori i struktura ovog izvještaja izneseni su u 2. poglavlju. Treće i četvrto poglavlje usredotočeni su na naše izvore informacija. Mjerenja ljudskih gubitaka preuzeta iz PDS-1994. prikazana su u 5. poglavlju (u apsolutnim iznosima) i u 6. poglavlju (u relativnim iznosima i u poređenju sa predratnim omjerima). Stohastična procjena ukupnog broja nastradalih dobivena iz dva izvora, PDS-1994. i *Bakije*, razmotrena je u 7. poglavlju. U 8. poglavlju sažeto su izneseni rezultati istraživanja ovog izvještaja.

Aneksi od 1 do 6 sadrže, redom: opis područja popisivanja (Aneks 1), upitnik upotrebljen za PDS-1994. (Aneks 2), statističke podatke o poginulima (Aneks 3), i ranjenima (Aneks 4) dobivene iz PDS-1994., demografske stope poginulih ranjenih i umrlih prirodnom smrću za dato područje i period opsade (Aneks 5) i, na kraju, pojedinosti o metodi obuhvata i ponovnog obuhvata primijenjenoj za procjenu ukupnog broja poginulih u Sarajevu od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994. (Aneks 6).

3. poglavlje Popis porodičnih domaćinstava na slobodnim područjima grada Sarajeva u 1994. godini (PDS-1994.)

3.1 Popis porodičnih domaćinstava na slobodnim područjima grada Sarajeva u 1994. godini (PDS-1994.)

Popis porodičnih domaćinstava na slobodnim područjima grada Sarajeva u 1994. godini proveden je u vrijeme rata u proljeće i ljeto 1994. (većina razgovora obavljena je u maju i junu 1994., tabela br. 3), u onim dijelovima opsjedanog bosanskog glavnog grada koji su bili pod kontrolom armije Vlade BiH. Popis je osmislio, koordinirao i proveo sarajevski Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava (dalje u tekstu *Institut*) pod rukovodstvom prof. Smaila Čekića i u saradnji sa Univerzitetom u Sarajevu, Zavodom za statistiku u Sarajevu i mjesnim zajednicama (MZ) na području popisivanja. Razgovori su vođeni preko mjesnih zajednica[8] smještenih unutar linija fronta u Sarajevu.

Tabela 3. Vrijeme obavljanja razgovora za PDS-1994.

Godina	Mjesec	Zbroj	Procenat	Kumulativno
1994.	april	69	0,19	0,19
1994.	maj	6668	18,01	18,20
1994.	jun	25431	68,69	86,89
1994.	jul	79	0,21	87,10
1994.	august	1695	4,58	91,68
1994.	septembar	1357	3,67	95,35
Bez datuma		1723	4,65	100,00
Ukupno	Svi mjeseci	37022	100.00	nema

Popisom su praktično pokriveni samo izvjesni dijelovi šest opština: Centar, Novi grad, Stari grad, Novo Sarajevo, Ilidža i Vogošća. Konkretne mjesne zajednice zasebno su navedene u tabeli A1.1 iz Aneksa 1.

Upitnici korišteni prilikom popisa odnose se na porodična domaćinstva; tj. jedan upitnik sadrži informacije o jednom porodičnom domaćinstvu (Aneks 2). Prema autorima PDS-1994., u popisu je učestvovalo približno 85.000 domaćinstava s prebivalištem u Sarajevu polovinom 1994. Članovi pojedinog domaćinstva mogu se lako utvrditi pošto su njihova imena navedena u odgovorima na kasnija pitanja. Ako krenemo od pretpostavke da se

[8] Mjesne zajednice, koje službeno predstavljaju male administrativne jedinice unutar opština, ostajale su u kontaktu sa članovima i imale su najlakši pristup stanovništvu. Za vrijeme opsade, ove zajednice su stanovništvu Sarajeva dijelile robu dobivenu preko međunarodne organizacije za pružanje pomoći.

svako domaćinstvo sastojalo od četiri člana,[9] dobivamo približno 340.000 stanovnika obuhvaćenih popisom, što čini 75% broja stanovnika prema popisu stanovništva iz 1991., u Sarajevu šest.

Upitnik sadrži informacije o sljedećem:

1. Prebivalište datog domaćinstva (sadašnje, tj. adresa iz 1994.)
2. U kojem tipu prebivališta boravi porodično domaćinstvo:
    a) Nisu promijenili prebivalište u kojem su živjeli prije rata (trenutno žive na predratnoj adresi)
    b) Promijenili su prebivališta unutar slobodne teritorije, tj. teritorije pod kontrolom vladinih snaga (ABiH)
    c) Izbjeglice su ili raseljena lica sa teritorija pod kontrolom drugih armija; sada žive na privremenoj lokaciji.
3. Članovi porodičnog domaćinstva koji su u vrijeme razgovora živjeli na slobodnoj teritoriji grada Sarajeva (prvo je upisan nosilac porodičnog domaćinstva)
4. Članovi porodičnog domaćinstva koji su izbjegli, odnosno raseljeni, i oni koji su u vrijeme razgovora ostali na teritoriji pod kontrolom armija koje nisu ABiH
5. Članovi porodičnog domaćinstva koji su poginuli tokom sukoba
6. Članovi porodičnog domaćinstva koji su ranjeni tokom sukoba
7. Članovi porodičnog domaćinstva koji su nestali tokom sukoba
8. Članovi porodičnog domaćinstva koji su tokom sukoba bili u logorima i/ili u zatvorima
9. Oni koji su uslijed ratnih dejstava postali invalidi
10. Živorođeni u porodičnim domaćinstvima tokom sukoba
11. Mrtvorođeni u porodičnim domaćinstvima tokom sukoba
12. Oni koji su umrli prirodnom smrću tokom sukoba (i mjesto na kojem su sahranjeni)
13. Životni uslovi porodičnog domaćinstva u Sarajevu 1994.
    a) (vlastita ?) kuća/stan od prije rata
    b) prebivalište drugačije od onog prije rata jer je njihova (vlastita?) kuća/stan uništena
    c) prebivalište drugačije od onog prije rata, ali se nisu preselili zbog toga što je njihovo predratno prebivalište uništeno
    d) žive u kolektivnom smještaju sa drugim izbjeglim/raseljenim licima
    e) izbjeglice/raseljena lica smještena kod rodbine
14. Da li je iz tog porodičnog domaćinstva bilo izbjeglica u Drugom svjetskom ratu?
15. Da li je porodično domaćinstvo izgubilo nekog od bliske rodbine u Drugom svjetskom ratu?

[9] Pretpostavka o četveročlanom domaćinstvu ne podudara se u potpunosti sa veličinom predratnog domaćinstva iz 1991. (u Sarajevu šest 3,2 osobe po domaćinstvu). Mi smo ovaj broj uvećali da bismo ga prilagodili velikom broju raseljenih lica i izbjeglica koji su polovinom 1994. u Sarajevu često živjeli sa rodbinom ili prijateljima. Premda se za 1994. nismo mogli osloniti na pouzdane statističke podatke u vezi sa tim, za 1998. možemo navesti UNHCR-ov (Visoki Komesarijat UN-a za izbjeglice) broj raseljenih lica i izbjeglica koji još uvijek žive u Sarajevu šest, koji iznosi 72.372 lica.

Za preživjele koji su polovinom 1994. živjeli u Sarajevu (nabrojani u pitanju br. 3) navedene su etnička pripadnost i vjeroispovijest, a za sve ispitanike njihova godina rođenja (tj. dob). Naveden je pol ili ime svakog lica u srodstvu sa nosiocem porodičnog domaćinstva. Važno je da su za slučajeve poginulih, ranjenih i umrlih prirodnom smrću uneseni mjesto, datum i uzrok pojave (za umrle prirodnom smrću, mjesto sahrane navodi se kao mjesto smrti, a uzrok smrti samo kao "prirodna smrt").

Ovaj popis jedinstven je iz nekoliko razloga:

- dostupna su dva tipa promjenljivih veličina iz jednog istog popisa: stanovništvo izloženo sukobu i nekoliko bitnih demografskih pojava (poginuli, umrli prirodnom smrću, ranjeni, nestali, raseljeni itd.) koje su se dogodile tom stanovništvu
- ova dva tipa promjenljivih veličina mogu se zajedno upotrijebiti za procjenu relativnih mjerenja (naprimjer udjelima) poginulih, umrlih prirodnom smrću, ranjenih, nestalih, raseljenih itd. za *de facto* stanovništvo koje je živjelo u Sarajevu 1994.
- procjenjeni dijelovi mogu se ekstrapolirati na cjelokupno stanovništvo Sarajeva pod opsadom
- broj pojava navedenih u upitniku vrlo je velik i mnoge posljedice rata mogu se otkriti na temelju ovog jedinog izvora
- uzorak je velik i pokriva većinu stanovništva Sarajeva u tom periodu, što osigurava visoku pouzdanost procjena.

Autori popisa nisu kompjuterski obradili podatke navedene u upitniku pošto su im nedostajala potrebna sredstva. Zbog toga ljudski gubici u Sarajevu nisu nikada procijenjeni i izneseni širem auditoriju.

Kako su ljudski gubici u Sarajevu bitno pitanje u predmetu Galić (IT-98-29-I), Tužilaštvo je zatražilo materijale popisa da bi izradilo statističke podatke o ljudskim gubicima relevantnim za ovaj predmet. Mi smo se usredotočili na tri najvažnije pojave: ubijanje, prirodnu smrt i ranjavanje, što nas je dovelo do stvaranja baze podataka od približno 40.000 zapisa. Stanovništvo izloženo riziku (ukupno oko 340.000 lica) uglavnom je ostavljeno po strani,[10] jer bi kompjuterska obrada tako velike količine podataka zahtijevala suviše vremena i novca. Projekt obrade podataka, proveden u Tužilaštvu, sažeto je iznesen dalje u tekstu.

3.2 Kompjuterska obrada popisa

Baze podataka i analize razmatrane u ovom izvještaju usmjerene su na pojedince. Samo pitanja 1, 2, 3, 5, 6, 12, zatim datum popisa i lice koje daje informacije (ispitanik) uneseni

[10] Osim opštine Stari grad, koja se nalazi u samom centru i najviše je izložena riziku. Za Stari grad obuhvatili smo sve sakupljene upitnike, tj. one u kojima su pojave zabilježene i one u kojima ih nije bilo. Mi smo to uradili za buduću referencu i kako bi imali primjer podataka o stanovnišvu kao i demografskim pojavama među stanovništvom. U ovom izvještaju, međutim, Stari grad je uključen samo s obzirom na pojave, dakle ubijanja, prirodnu smrt i ranjavanje, ali ne i za stanovništvo.

su u kompjuter i analizirani. Treba primijetiti da gorespomenuta pitanja sadrže podatke o poginulima, ranjenima i umrlima prirodnom smrću, kao i lične podatke onih koje je zadesila neka od ovih pojava. Ostatak upitnika je zanemaren.

To praktično znači da je, od 85.000 originalnih upitnika, napravljen izbor **svih onih upitnika u kojima se navode poginuli, ranjeni i umrli prirodnom smrću (približno 40.000 upitnika)**. Na taj način smo prikupili sve dostupne informacije o tim pojavama koje su bile potrebne za izradu statističkih podataka o ljudskim gubicima tokom opsade Sarajeva.

U augustu 2002., osoblje demografske sekcije je, zajedno sa osobljem Instituta, izabralo relevantne upitnike iz arhiva Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu. Selektirani dokumenti sadržavali su informacije o poginulima, ranjenima i umrlima prirodnom smrću iz šest sarajevskih opština[11] (približno **40.000**). Nakon selekcije, originalni dokumenti poslani su na kompjutersku obradu.

Unos podataka i skeniranje upitnika počelo je 1. oktobra 2001. u kancelariji MKSJ-a u Zagrebu. Proces unosa podataka i skeniranja uspješno je proveden u periodu od 1. oktobra do 31. decembra 2001., a obavilo ga je šest činovnika za unos podataka i još dvoje ljudi zaduženih za skeniranje. Krajem oktobra 2001., demografska sekcija Tužilaštva otišla je na misiju u Zagreb da bi u ranoj fazi projekta izvršili kontrolu unosa podataka, otkrili pogreške, ispravili ih a zatim, uzimajući u obzir pogreške, postavili standarde potrebne za nastavak posla. Ciljevi misije u potpunosti su postignuti.

3.3 Uklanjanje duplikata

Nakon inicijalnog čišćenja pogrešno unesenih praznih zapisa, sabrani podaci sastojali su se od 40.204 zapisa sa stradanjima opisanim onako kako su navedena u vrijeme provođenja popisa. Zatim je izbrisan **31** zapis bez podataka o bilo kojoj pojavi, uključujući jednu osobu koja je poginula u Drugom svjetskom ratu. Kasnije je provedena provjera duplih zapisa.

Dupli zapisi[12] često se sreću u izvorima vezanim za rat zbog nesavršenog izvještavanja i ograničene ili neizvršene kontrole kvaliteta podataka. Prisutnost duplikata može se odraziti na statističke podatke na taj način da neopravdano poraste njihova razina. Zbog

[11] Opštine Centar, Novi grad, Novo Sarajevo, Ilidža, Stari grad i Vogošća, sve su područja koja su svojim većim dijelom (mada ne u potpunosti) bila locirana unutar linija sukoba u vrijeme popisa (polovinom 1994.)

[12] Povremeno se isti zapis pojavljuje u bazi podataka više nego jedanput (ili više nego dvaput). Razlozi za dupliciranje su različiti i zavise o specifičnosti izvora. Takođe, u PDS-1994. različiti ispitanici mogli su navesti jednu te istu osobu nekoliko puta. To se uglavnom dovodi u vezu sa čestim promjenama u sastavu domaćinstava zbog kretanja stanovništva tokom rata. Pogreške popisivača takođe mogu biti uzrok dupliciranja podataka. Prilikom pregleda duplih podataka, prvo smo identificirali sve moguće duplikate. Zatim su zadržani samo jedinstveni zapisi, a svi ostali se izbrisani. Prije brisanja duplih zapisa, izvršili smo provjeru da li se jedinstveni zapisi mogu poboljšati dodavanjem informacija iz zapisa koji se brišu. Prenošenje informacija iz jednog zapisa u drugi zove se "ažuriranje".

toga je uklanjanje duplikata nužno u popisima poput PDS-1994., pogotovo zato što pouzdanost brojki igra izuzetno važno ulogu u ovom slučaju.

Prilikom provjere duplikata korišteni su sljedeći kriteriji:

Ime, prezime, inicijal imena oca i godina rođenja – uklonjeno je 2.798 zapisa, a 2.537 je zadržano, od toga 52 zapisa nakon što su u njima ažurirani podaci o pojavama sa kojima su se susreli pojedinci.
Prezime, godina rođenja i prva tri slova imena – 338 zapisa je uklonjeno, a 615 zadržano, od toga je nakon ažuriranja podataka o pojavama zadržano njih 50.

Smatrali smo da je u bazi podataka ostalo još nekoliko duplih zapisa, ali pošto se u ovoj fazi činilo da bi njihovo automatsko traženje bilo suviše komplicirano, ostavljeni su za proces sparivanja kada će ih biti daleko jednostavnije naći. Za vrijeme procesa sparivanja pronađeno je još 15 duplih zapisa u tabeli popisa stanovništva 1991. Na kraju je u sabranim podacima ostalo 37.022 jedinstvenih zapisa, od čega se kod 24.197 navode ranjena lica, 7.879 poginula lica i 4.981 lice umrlo prirodnom smrću. Za trideset i pet lica koja su poginula ili umrla prirodnom smrću, navedeno je da su prije toga bila ranjena.

3.4 Rekodiranje promjenljivih veličina

U pripremnoj fazi, koja prethodi analitičkoj fazi, nekoliko promjenljivih veličina podvrgnuto je temeljitoj provjeri kvalitete, testiranju konzistentnosti i rekodiranju. Dodane su i neke nove promjenljive veličine. Najznačajnije promjenljive veličine, koje su kasnije korištene prilikom analize, a kojima je modificirana vrijednost, su sljedeće[13]:

- *OpštinaOfResidence* /opština stanovanja/ *(pitanje 1)*: valjana imena prihvaćena, inače ispravljena
- *LocalCommunitOfResidence* /mjesna zajednica stanovanja/ *(p. 1)*: valjana imena prihvaćena, inače ispravljena, nedostatak informacija o mjesnoj zajednici ažuriran uz pomoć adresa ili redoslijeda brojeva na upitniku
- *SameAddress* /ista adresa/ *(p. 2a), MovedFromAddress* /preselio sa adrese/ *(p. 2b), MovedFromOpština* /preselio iz opštine/ *(p. 2b), RefugeesDPsFromAddress* /zbjeglice/raseljena lica sa adrese/ *(p. 2c), RefugeesDPsFromOpstina* /izbjeglice/raseljena lica iz opštine/ *(p. 2c)*: međusobna konzistentnost provjerena, valjana imena opština prihvaćena, u suprotnom, rekodirana
- *CurrentOpstinaCode* /sadašnji broj opštine/ *(p. 1), MovedFromOpstinaCode* /preselio iz opštine broj/ *(p. 2b), RefugeeDPsOpstinaFromCode* /izbjeglice/raseljena lica iz opštine broj/ *(p. 2c)*: korišteni službeni brojevi opština (Šet brojeva), zatim broj 00000 ako su opštine nepoznate, 99999 za inostranstvo (uključujući ostale zemlje bivše Jugoslavije) i broj 19200 za izostavljene opštine u Sarajevu[14]

---

[13] Nazivi promjenljivih veličina iskazuju njihovo značenje. Nazive treba čitati zajedno sa upitnikom u Aneksu 2 ili sa listom pitanja u poglavlju 3.1.

[14] Na temelju ovih provjera, napravljena je procjena opština stanovanja 1991. koja je pohranjena kao nova promjenljiva veličina *BestOpština* /najbolja opština/. Ukoliko lice nije ništa navelo o svojem prebivalištu ili

- *Gender* /pol/ *(p. 3, 5, 6 ili 12)*: rekodirano u (M)uškarci / (Ž)ene / (N)epoznat pol
- *Year Born* /godina rođenja/ *(p. 3, 5, 6 ili 12)*: provjerena konzistentnost (prihvaćen raspon 1874.-1994.)
- *Killed* /poginuli/ *(da/ne, p. 5)*: osigurana konzistentnost sa ostalim promjenljivim veličinama o poginulim licima
- *DateOfDeath* /datum smrti/ *(p. 5)*: pročišćeno i logički pregledano[15]
- *CauseOfDeath* /uzrok smrti/ *(p. 5):* pročišćeno (tačno napisano) i pregrupirano u *NewCoD* /novi uzrok smrti/
- *PlaceOfDeath* /mjesto smrti/ *(p. 5):* pročišćeno (tačno napisano) i pregrupirano u *NewPoD* /novo mjesto smrti/
- *StatusOfDeceased* /status preminulog lica/ *(p. 5):* pročišćeno, dopušta se samo: civil / vojnik / nepoznato
- *Wounded* /ranjeni/ *(da/ne, p. 6):* osigurana konzistentnost sa ostalim promjenljivim veličinama o ranjenim licima
- *DateOfWound1st* /datum prvog ranjavanja/ *(p. 6):* pročišćeno i logički pregledano
- *CauseOfWound1st* /uzrok prvog ranjavanja/ *(p. 6):* pročišćeno (tačno napisano) i regrupirano u *NewCoW1* /novi uzrok prvog ranjavanja/
- *PlaceOfWound1st* /mjesto prvog ranjavanja/ *(p. 6):* pročišćeno (tačno napisano) i pregrupirano u *NewPoW1* /novo mjesto prvog ranjavanja/
- *StatusOfWounded1st* /status prvi put ranjenog lica/ *(p .6):* pročišćeno, dopušta se samo: civil / vojnik / nepoznato
- *NaturallyDied* /prirodna smrt/ *(da/ne, p. 12)*: osigurana konzistentnost sa ostalim promjenljivim veličinama o prirodnim smrtima
- *DateOfNatDeath* /datum prirodne smrti/ *(p. 12):* pročišćeno i logički pregledano
- *DateOfQuestionning* /datum razgovora/*:* pročišćeno i logički pregledano.

Treba reći da *Wounding1st* /prvo ranjavanje/ označava da je lice ranjeno po prvi put. Nekoliko lica ranjeno je po dva ili tri puta. U ovom izvještaju mi se bavimo samo ukupnim brojem ranjenih lica i ne razmatramo koliko puta ukupno je neko lice ranjeno.

Opisne promjenljive veličine, kao naprimjer uzrok ili mjesto smrti ili ranjavanja, dobivene su iz pitanja bez ograničenja, pa je rekodiranje moralo biti složenije od samo

---

je navelo da porodično domaćinstvo nije promijenilo prebivalište, za tadašnju opštinu pretpostavilo se da je ujedno i predratna. Ako je navedeno da se domaćinstvo preselilo sa druge lokacije, ova opština preuzeta je kao prioritetna. Kad navodi nisu bili konzistentni, onda je kao opština prebivališta 1991. godine uzeta najdalja moguća opština, osim ako nije bila napuštena. U svakom slučaju, važeći brojevi opština imali su prioritet nad nepoznatim slučajevima (00000 ili 19200). Svi nekonzistentni podaci su ručno pregledani.

[15] Nekoliko datuma rekodirano je u *nepoznate* datume (*00-00-0000*): (a) moguće, ali granične vrijednosti kombinacija dan/mjesec/godina; (b) nemoguće kombinacije dan/mjesec/godina (npr. datum smrti kasniji /kao u originalu/ od datuma popisivanja ili raniji od godine rođenja); (c) nemogući datumi (npr. datumi viši od 30 ili 31, mjeseci viši od 12), ili datumi pojava nakon septembra 1994. U svakom slučaju, primijenjena je *strategija minimalne korekcije*. Uvijek kad je bilo moguće, datumi su rekodirani korištenjem podataka o sličnim slučajevima (npr. isti period, mjesto i uzrok pojave). U takvim slučajevima, korištena je distribucija učestalosti. Kada nisu bile dostupne dodatne informacije uzete su u obzir tipične daktilografske pogreške, kao naprimjer "nešto-10-1994." umjesto "nešto-01-1994.", itd.). *DateOfQuestioning* /datum razgovora/ takođe je pročišćen i dobivene su konzistentne vrijednosti, a većina datuma je u rasponu od maja 1994. do septembra 1994. (sa prekidom u julu). U logičkim kontrolama, izvršene su usporedbe između datuma pojava i datuma popisa. Pošto su pogreške svojstvene svim promjenljivim veličinama, datumima pojava davao se prioritet u odnosu na *DateOfQuestioning*.

pročišćavanja. Pojedinosti rekodiranja ovih promjenljivih veličina stoga su podrobnije objašnjene u sljedećem poglavlju.

3.5 Rezultati sparivanja

Ovaj dio posvećen je pokušajima da se lica iz popisa PDS-1994. spare sa licima iz popisa stanovništva 1991. Uopšteno govoreći, sparivanje predstavlja traženje istih lica u različitim izvorima kroz uspoređivanje ličnih podataka u zapisima o pojedinim licima. Osobe se mogu jedinstveno identificirati prema njihovim matičnim brojevima ili, ako jedinstveni matični broj građana nije dostupan, nizom karakteristika kao što su ime, datum i mjesto rođenja, prebivalište itd. Ako se sparivanje vrši sa popisom stanovništva, možemo govoriti o verifikaciji identiteta pojedinaca.

Pokušali smo povezati zapise iz PDS-1994. sa popisom stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. Kriteriji sparivanja primijenjeni su u skladu sa gorenavedenim. Neki od kriterija bili su manje strogi u odnosu na imena (npr. inicijali ili prva tri slova imena ili imena oca, umjesto čitavog imena). Za manje stroge kriterije je provedena i ručna kontrola za sve zapise, a u drugim slučajevima – samo za one smrtne slučajeve koji su se poklapali sa živim licima (navedenim u glasačkim spiskovima 1997./98.) provjerena je koherentnost sparenih podataka.

Ukupno je spareno 30.086 zapisa (20.686 ranjenih lica, 5.711 poginulih i 3.612 umrlih prirodnom smrću), što čini oko 81,3% od ukupno 37.022 lica iz PDS-1994. Za 77 zapisa dokazi nisu konzistentni, tj. takođe smo ih pronašli na našim spiskovima živih lica. Njih smo isključili iz analize.

4. poglavlje Baza podataka o mortalitetu Pogrebnog preduzeća *Bakije* i pomoćni izvori korišteni u ovom izvještaju

Kako je napomenuto u poglavljima 1 i 2, koristili smo i nekoliko drugih izvora informacija, kao što su baza podataka o mortalitetu *Bakije* i baza podataka o mortalitetu *Muslimana protiv genocida*, zatim popis stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. i službeni spiskovi palih vojnika Armije BiH i Vojske Republike Srpske. Svi ovi izvori sažeto su prikazani u ovom poglavlju.

Napominjemo da su broj i vrsta izvora korištenih za ovaj izvještaj izuzetni. Radilo se o ratnom stanju, kad su obično dostupni samo ograničeni i manjkavi podaci. Unatoč ovoj činjenici, mi smo uspjeli sakupiti i obraditi veliki broj izvora, od kojih su neki (npr. popis stanovništva, spiskovi palih vojnika) bili potpuni i visokog ili prihvatljivog kvaliteta. Povezujući izvore o mortalitetu sa popisom stanovništva i spiskovima palih vojnika dokazali smo da je kvalitet i vrijednost naših izvora o mortalitetu, uključujući PDS-1994., sasvim prihvatljiv. Takav rezultat dopušta da se gubici procijenjeni iz izvora o mortalitetu takođe smatraju pouzdanim.

4.1 Baza podataka Pogrebnog preduzeća *Bakije*

Ovaj izvor sadrži poslovne zapise koje je Pogrebno preduzeće *Bakije* iz Sarajeva sakupilo od 1992.-95. Pogrebno preduzeće *Bakije* najveće je i najstarije (od 1923.) muslimansko pogrebno preduzeće u Sarajevu. Ono sahranjuje Muslimane. Druga pogrebna preduzeća u Sarajevu sahranjuju Hrvate, Srbe ili sve etničke grupe. Za vrijeme rata, preduzeće *Bakije* djelovalo je na području unutar linija fronta u Sarajevu, najvjerovatnije u opštinama Centar, Novi grad, Novo Sarajevo i Stari grad. Sahranjivali su osobe o čijoj smrti su javljale njihove porodice ili su sakupljali tijela na području sukoba.

Baza podataka (u Accessu) sadrži tri tabele sa podacima: DŽENAZE, LICA (članovi domaćinstva koji su javili o preminuloj osobi) i PORODICA (domaćinstvo preminule osobe, predstavljeno nosiocem domaćinstva). DŽENAZE i LICA sadrže lične podatke (imena, ime oca, datum i mjesto rođenja, datum smrti, mjesto sahrane, pol i podjelu na civile ili vojnike), a PORODICA sadrži pojedinosti o domaćinstvu. Datumi za koje nije bio poznat dan i/ili mjesec prikazani su kao 01/01/.*. U bazi podataka *Bakije* nedostaju podaci o uzroku i mjestu smrti.

Broj zapisa (tj. lica) u ovoj bazi podataka iznosi 12.867, od čega je 3.517 označeno slovom "b" (borac) a 9.350 zapisa slovom "c" (civil). Ovi zapisi obuhvataju period od januara 1992. do augusta 1996. Broj zapisa za 1996. je manji nego u istom periodu 1992.-95. Uopšteno gledano, imamo 11.546 zapisa iz perioda od januara 1992. do decembra 1995. (3.414 vojnika i 8.132 civila) i 1.319 zapisa iz perioda od januara 1996. do augusta 1996. (102 vojnika i 1.217 civila). Dva zapisa su nečitka (očigledne su pogreške u godinama smrti). Što se tiče perioda od septembra 1992. do augusta 1994. brojevi koji se odnose na taj period su sljedeći: ukupno 6.266, od čega 2.024 vojnika i 4.242 civila.

4.2 Baza podataka o mortalitetu *Muslimana protiv genocida*

MAG je kratica za *Udruženje Muslimana protiv genocida*, nevladine organizacije koja djeluje u Sarajevu. Oni su sakupljali podatke (uključujući uzrok smrti) o licima poginulim tokom rata u BiH, isprva samo u Sarajevu, a kasnije i u drugim područjima. Volonteri su podatke sakupljali iz raznih izvora kao šta su rodbina, komšije, bolnice, ambulante, novine, te preko društvenih kontakata po čitavoj zemlji. Oko 90% podataka potječu od očevidaca. Svaki smrtni slučaj zapisan je na posebnom formularu i unesen u bazu podataka. Različite osobe mogle su dojaviti o istom smrtnom slučaju koji je takođe mogao biti naveden u novinama, bolničkim kartonima, itd. Zbog toga često ima nekoliko ispunjenih formulara za isti smrtni slučaj. Međutim, u bazi podataka postoji dobra kontrola duplikata. Sakupljeni su smrtni slučajevi za sve etničke grupe, ali nije nezamislivo da su smrtni slučajevi onih koji nisu Muslimani slabije zastupljeni. Procedure za sakupljanje, unošenje i provjeru čine se uvjerljivim, a usporedbe koje smo proveli sa drugim izvorima pokazale su da su podaci *MAG*-a vrlo dobrog kvaliteta. Do 2001., uneseno je 35.000 formulara koji obuhvataju oko 26.600 žrtava u Bosni. U približno 9.500 zapisa kao mjesto smrti navodi se jedna od deset opština[16] koja je spadala u područje predratnog Sarajeva.

4.3 Popis stanovništva iz 1991.

Popis je proveden u proljeće 1991. (službeno 31. marta 1991.), neposredno prije izbijanja neprijateljstava u zemlji. U popisu se nalaze informacije o više promjenljivih veličina za svaku navedenu osobu. One uključuju ime i prezime, ime oca, broj domaćinstva, jedinstveni matični broj građana (JMBG), pol, datum i mjesto rođenja, opštinu i mjesto stanovanja, zanimanje, nacionalnost, maternji jezik, vjeroispovijest, stepen stručne spreme, broj rođene djece (samo za žene), i mnogo drugih promjenljivih veličina. Popis nam pruža mogućnost da potvrdimo identitet nastradalih u Sarajevu. Mi smo ga upotrijebili za sparivanje sa izvorima koji sadrže izvještaje o umrlima.

Ukupan kvalitet podataka je dobar, međutim, veliki broj imena je pogrešno napisan zbog lošeg optičkog skeniranja originalnih upitnika popisa i zbog izostanka kasnije provjere. Da bismo eliminirali pogrešno napisane riječi, izradili smo poseban softver za provjeru i ispravljanje imena, uz pomoć stručnjaka koji poznaju tradiciju imena u tom regionu. Drugi problem kvaliteta podataka sastoji se u tome da određeni broj zapisa ne sadrži puni matični broj od 13 brojeva, koji je u bivšoj Jugoslaviji uveden 1981. godine. Izvori o umrlima takođe ne sadrže matični broj, zbog čega se sparivanje mora zasnivati na ličnim podacima poput imena, datuma i mjesta rođenja, imena oca itd.

---

[16] Deset opština na području predratnog Sarajeva su sljedeće: Centar, Hadžići, Ilidža, Ilijaš, Novi grad, Novo Sarajevo, Stari grad, Pale, Trnovo i Vogošća.

4.4 Spiskovi palih boraca Armije BiH

Ovo je potpuni spisak poginulih vojnika i drugog vojnog kadra iz službene evidencije Armije Bosne i Hercegovine. Uključeno je sljedećih sedam regija: Bihać, Goražde, Mostar, Sarajevo, Travnik, Tuzla i Zenica. Podaci sadrže imena vojnika, matične brojeve (tj. JMBG), mjesta rođenja i stanovanja, vojnu pripadnost (vojska/policija/ministarstvo odbrane) i uzrok smrti. Bazu podataka obezbijedilo je Ministarstvo odbrane Federacije Bosne i Hercegovine. Baza podataka pokriva čitavu teritoriju Bosne i Hercegovine. Kvalitet podataka je vrlo dobar.

4.5 Spiskovi palih boraca Vojske Republike Srpske

Ovaj spisak palih vojnika dobiven je od Ministarstva odbrane Republike Srpske. Vojnici su bili pripadnici srpske vojske (VRS) i preminuli su u toku rata. Sadržani su elementi kao što su njihova imena, datumi rođenja, opština prebivališta i rođenja, datum i uzrok smrti. Ova baza podataka takođe pokriva čitavu teritoriju Bosne i Hercegovine. Kvalitet podataka takođe je vrlo dobar.

5. poglavlje Apsolutne mjere ljudskih gubitaka dobivene iz PDS-1994.

U ovom poglavlju dajemo apsolutne iznose poginulog i ranjenog stanovništva koje je iskusilo ove pojave u periodu od 10. septembra 1992. do 10. augusta 1994. na području unutar linija fronta u Sarajevu (vidi tabelu 1 iz 1. poglavlja, ponovljenu niže u tekstu). Statistički podaci su dobiveni iz jednog jedinog izvora: Popisa porodičnih domaćinstava u Sarajevu 1994. godine. Vjerujemo da je ovaj izvor relativno potpun i velik. Popis je trebao obuhvatiti *čitavo* stanovništvo Sarajeva koje je polovinom 1994. živjelo unutar linija fronta. Međutim, on nije iscrpan[17] i zbog toga brojeve o kojima se govori u ovom poglavlju treba smatrati minimalnim brojevima (tj. kao "barem"). Dodatni izvori, kao što su baza podataka o mortalitetu *Bakije* ili baza podataka o mortalitetu *MAG*, mogli su se koristiti zajedno sa PDS-1994. Međutim, svaki od dodatnih izvora ima nedostataka koji bi umanjili kvalitet dobivenih statističkih podataka. *Bakije*, naprimjer, ne daju podatke o uzrocima smrti, zbog čega ne bismo mogli razlikovati prirodnu i nasilnu smrt, niti bismo mogli dokazati koja smrt je povezana sa opsadom Sarajeva, a koja nije. Baza podataka *MAG* za mjesto smrti spominje samo opštinu, pa bismo u našu analizu morali uključiti veća područja od onoga unutar linija fronta. Procijenjeni broj smrtnih slučajeva unutar linija fronta bio bi uvećan zbog neispravne definicije ispitivanog područja.

U poglavlju 3.3 spomenuli smo ukupno 37.022 zapisa u PDS-1994., od čega se 24.197 odnosilo na ranjena lica, 7.879 na poginula i 4.981 na lica umrla prirodnom smrću. Za trideset i pet poginulih ili umrlih prirodnom smrću zabilježeno je da su ranije bili ranjeni. Brojčane vrijednosti iznesene u poglavlju 3.3 predstavljaju potpun rezultat dobiven prema PDS-1994. Područje i period obuhvaćeni ovim iznosima nisu u cijelosti relevantni za slučaj Galić i moraju se prilagoditi da bi zadovoljili zahtjeve uzorka koji se odnosi na Galića.

PDS-1994. trebao je pokriti teritoriju Sarajeva unutar linija fronta i period od približno 1. januara 1992. do 30. septembra 1994. Izvještavanje o događajima trebalo je biti retrospektivno i trebalo se odnositi samo na onaj period u kojem se dogodio sukob. U praksi, ispitanici su također navodili jedan marginalan broj pojava koji su se dogodile u drugim periodima ili na drugim mjestima. Nevažne pojave morale su se isključiti iz analize o nastradalima u opsadi. Pošto su isključene nevažne pojave, u periodu od januara 1992. do septembra 1994. (uključujući nepoznate datume) unutar linija fronta u Sarajevu prijavljeno je 6.055 poginulih, 21.681 ranjenih i 4.967 umrlih prirodnom smrću.

---

[17] Popis PDS-1994. sasvim sigurno je obuhvatio veliki dio stanovništva na tom području, ali nije sigurno da je pokrivenost bila potpuna. Pristup nekim mjestima mogao je biti onemogućen zbog ratnog stanja u Sarajevu, izbor popisanog stanovništva nije se temeljio na registrima stanovništva, kao što se obično radi u opštim popisima stanovništva, nego na osnovu evidencije o stanovništvu u mjesnim zajednicama. Mjesne zajednice čuvale su ove podatke za vlastite potrebe (zbog administrativnih poslova ili distribucije međunarodne pomoći), ali nisu imale zakonsku obavezu ažuriranja tih podataka bilježenjem pojava od suštinskog značaja kao što su smrti, rođenja, vjenčanja, te doseljavanje ili iseljavanje stanovništva.

Tabela 3. **Prikaz sažetih statističkih podataka iz Popisa domaćinstava u Sarajevu, 1994.**

Promjenljive veličine	Kategorije promjenljivih veličina	Poginuli		Ranjeni	
		Broj	Procenat	Broj	Procenat
Veličina uzorka	Sveukupno	3798	100,00	12919	100,00
Pol	Muškarci	3127	82,33	10438	80,80
	Žene	670	17,64	2477	19,17
	Nepoznato	1	0,03	4	0,03
Dob (godine)	0-4	22	0,58	69	0,53
	5-9	79	2,08	234	1,81
	10-17	194	5,11	948	7,34
	0-17	295	7,77	1251	9,68
	18-69	3397	89,44	11473	88,81
	70+	85	2,24	179	1,39
	Nepoznato	21	0,55	16	0,12
Etnička grupa	Hrvati	135	3,55	452	3,50
	Muslimani	2340	61,61	8715	67,46
	Ostali	330	8,69	1391	10,77
	Srbi	158	4,16	633	4,90
	Nepoznato	835	21,99	1728	13,38
Status: naveden u PDS94	Civili	1399	36,84	5093	39,42
	Vojnici	2381	62,69	7774	60,17
	Nepoznato	18	0,47	52	0,40
Status: vanjska definicija	Civili	1732	45,60	nema	nema
	Vojnici	2062	54,29	nema	nema
	Nepoznato	4	0,11	nema	nema
	Od vojnika:	*od 2062:*			
	AB	*1577*	*41,52*	nema	nema
	VR	*1*	*0,03*	nema	nema
	PDS9	*484*	*12,74*	nema	nema
Godina pojave	1992.	1201	31,62	3923	30,37
	1993.	2196	57,82	7897	61,13
	1994.	401	10,56	1099	8,51
Opština pojave	Centar	369	9,72	1504	11,64
	Ilidža	856	22,54	2626	20,33
	Novi grad	1053	27,73	3817	29,55
	Novo Sarajevo	265	6,98	1089	8,43
	Stari grad	507	13,35	1423	11,01
	Vogošća	175	4,61	391	3,03
	Sarajevo nedefi.	573	15,09	2069	16,02
Uzrok pojave	Granatiranje	2160	56,87	8009	61,99
	Snajperska vatra	699	18,40	3111	24,08
	Drugo vatreno oružje	529	13,93	1199	9,28
	Ostala stradanja	410	10,80	600	4,64

Tabela 3. - Nastavak: civili

Promjenljive veličine	Kategorije promjenljivih veličina	Poginuli		Ranjeni	
		Broj	Procenat	Broj	Procenat
Veličina uzorka	Sveukupno	1399	100,00	5093	100,00
Pol	Muškarci	782	55,90	2802	55,02
	Žene	617	44,10	2291	44,98
	Nepoznato	0	0,00	0	0,00
Dob (godine)	0-4	22	1,57	69	1,35
	5-9	79	5,65	233	4,57
	10-17	166	11,87	848	16,65
	0-17	267	19,09	1150	22,58
	18-69	1040	74,34	3769	74,00
	70+	83	5,93	172	3,38
	Nepoznato	9	0,64	2	0,04
Uzrok pojave	Granatiranje	932	66,62	3405	66,86
	Snajperska vatra	253	18,08	1296	25,45
	Drugo vatreno oružje	101	7,22	288	5,65
	Ostala stradanja	113	8,08	104	2,04

Da bi se izradio odgovarajući uzorak za slučaj Galić, odabrano je podrazdoblje opsade od 10. septembra 1992. do 10 augusta 1994., a područje pojava ograničeno je na ono unutar linija sukoba. Sve pojave do kojih je došlo izvan perioda opsade ili prostora na kojem je bila opsada, kao i pojave od važnosti za opsadu izvan perioda na koji se odnosi optužnica isključeni su iz uzorka koji se odnosi na Galića. Osim toga, da bi se iznijele konzervativne statističke vrijednosti, takođe su potpuno ili djelomično isključeni nepoznati datumi pojava (naročito nepoznate godine ili nepoznati mjesec iz 1992. ili 1994. godine).

Nametanjem gorespomenutih ograničenja za podatke istraživanja, dobili smo brojeve iznesene u gornjoj tabeli 1. Tabela predstavlja suštinski važne rezultate o poginulom i ranjenom stanovnišvu. U izlaganju niže u tekstu, prvo govorimo o poginulima, a zatim o ranjenima. Takođe upućujemo na nekoliko prikaza sa detaljnijim rezultatima koji se nalaze u Aneksima 3 i 4.

5.1 Poginulo stanovništvo

Ukupan broj poginulih lica iznosi 3.798, od čega 670 žena i 3.127 muškaraca (pol nije bio dostupan za jedno lice). Bilo je 295 djece i omladine (dob od 0 do 17 godina). Oko 34% njih bilo je ispod 10 godina starosti, a 66% je bilo u dobi od 10 do 17 godina.

Tabela 4. Etnički sastav lica poginulih unutar linija fronta u Sarajevu[18], 10. 09. 1992.-10. 10. 1994., u odnosu na opšti popis stanovništva iz 1991.

Etnička grupa	Popis stanovništva iz 1991. Broj (zabilježno)	Procenat	Popis porodičnih domaćinstava, Sarajevo 1994. Preživjeli (zabilježeno)	Procenat	Preživjeli (usklađeno)	Procenat
Hrvati	32246	7,10	135	3,55	173	4,56
Muslimani	224339	49,38	2340	61,61	2999	78,97
Srbi	126113	27,76	330	8,69	423	11,14
Ostali	71621	15,76	158	4,16	203	5,33
Nepoznato	0	0	835	21,99	0	0
Ukupno	454319	100,00	3798	100,00	3798	100,00

Izvor: Statistički godišnjak Republike Bosne i Hercegovine, 1992. RBiH, Državni zavod za statistiku, Sarajevo, maj 1992.
Napomena: Podaci opšteg popisa stanovništva za šest opština (Centar, Ilidža, Novi grad, Novo Sarajevo, Stari grad i Vogošća) prikazani su za čitava područja, a u podacma PDS-1994. sadržani su podaci samo za dijelove istih šest opština.

Većinu poginulog stanovništva čine Muslimani (2.340 ljudi, što je oko 62% svih poginulih, ili čak 79%, ako se broj žrtava nepoznate etničke grupe (835) ravnomjerno rasporedi na etnički sastav žrtava određene etničke grupe). Ostale etničke grupe daleko rjeđe su prisutne među poginulima. Ovakav ishod možda je rezultat etničkog sastava stanovništva unutar linija fronta u Sarajevu polovinom 1994., koji se razlikuje od etničkog sastava u Sarajevu šest 1991. godine. Postoji mogućnost da je popis neznatno pristran u odnosu na muslimansko stanovništvo.[19] Opšte uzevši, etnička struktura poginulih vjerojatno ne ukazuje na ciljano gađanje bilo koje pojedinačne etničke grupe.

Osnovna podjela poginulih jest ona na civile i vojnike. Podaci o podjeli civil-vojnik (dalje u tekstu *status*) dobiveni su na osnovu petog pitanja (šestog pitanja za ranjene), u kojem se za svaku osobu izričito zahtijevalo da se navede status. Ispitanici su prijavljivali status bez potrebe da ga dokazuju ispitivaču bilo kojim službenim dokumentom (stoga se

---

[18] Etnička pripadnost (i vjeroispovijest) poginulih ili ranjenih uglavnom nije bila dostupna u PDS-1994., u kojem je etnička pripadnosti (i vjeroispovijest) navedena samo za one članove porodičnog domaćinstva koji su bili živi i koji su se u vrijeme razgovora nalazili u porodičnom domaćinstvu. Izvor za podatke o etničkoj pripadnosti prikazan u tabeli 3 je popis stanovništva iz 1991. godine. Sparivanjem zapisa PDS-1994. sa zapisima iz opšteg popisa stanovništva uspostavili smo veze na pojedinačnom nivou za osobe za koje je navedeno da su poginule ili ranjene. Povezivanjem smo povećali broj informacija o nastradalima, preuzimanjem elementata iz opšteg popisa kao što su etnička pripadnost, vjeroispovijest, školska sprema itd. Kako proces sparivanja nije bio 100% uspješan (stopa sparivanja iznosila je oko 80%), za otprilike 20% (nepovezanih) žrtava nije dobivena etnička pripadnost.

[19] Etnički sastav onih koji su živjeli unutar linija fronta 1994., možda je uključivao više Muslimana od onog iz opšteg popisa 1991. za šest opština navedenih u Tabeli 4. Razlog za to mogla bi biti raseljena lica, Muslimani, koji su u ranoj fazi rata preselili u Sarajevo. Međutim, takođe postoji mogućnost da je pristup popisivača manjinskim grupama, kao što su Srbi, Hrvati i ostale manjinske grupe, možda bio teži nego pristup muslimanskoj većini.

radi o vlastitoj prijavi statusa). Takođe, razlikovanje između civila i vojnika ne znači da je lice sa vojnim statusom poginulo u borbi.

U PDS-1994. navedeno je 1.399 poginulih civila i 2.381 vojnik. Status 18 lica nije poznat. Omjer civilnih i vojnih žrtava iznosi 1 prema 1,7, odnosno prosječno jedan poginuli civil na svakih 1,7 poginulih vojnika. Treba primijetiti da ovaj odnos samo objašnjava strukturu poginulih unutar popisa PDS-1994. a ništa ne govori o razlikama u *intenzitetu smrtnosti* između neboraca i boraca. Da bi se ustanovile ove razlike trebali bismo znati broj obje populacije u vrijeme kad su bile izložene riziku da poginu. Takve informacije nisu nam dostupne.

Grafikon 1. Pol, dob i podjela na civile i vojnike lica poginulih unutar linija fronta u Sarajevu, 10. 09. 1992.-10. 08. 1994.

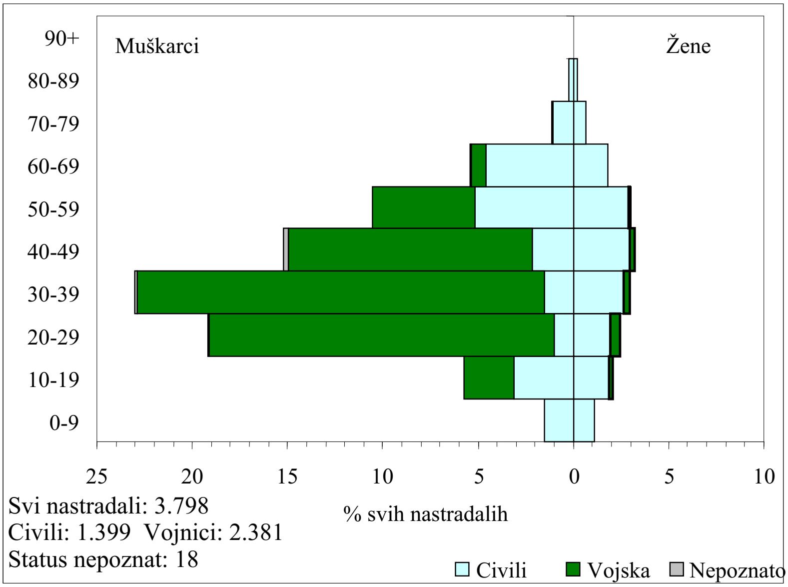

*Napomena: *Od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

Grafikon 1 pokazuje strukturu popisanog stanovništva s obzirom na tri karakteristike: dob, pol i status. Kako se vidi, velika većina poginulih su muškarci, vojnici (oko 63% čitavog popisanog stanovništva, dok civili čine približno 37%, vidi i Aneks 3). (Muškarci) vojnici poginuli su uglavnom u dobi od 18-39 godina (41%), 40-59 godina (18%), a u nešto manjoj mjeri u dobi od 10-17 godina (1%). Udio žena vojnika je zanemariv. Većina poginulih civila takođe su muškarci. Oko 5% obuhvaćenog muškog stanovništva poginulo je u dobi od 50-59 godina, sljedećih 5% u dobi od 60-69 godina i 3% u dobi od 10-17 godina. Oko 9% žena civila poginulo je u dobi od 30 do 59 godina, a oko 2% u dobi od 10 do 17 godina.

Treba napomenuti da gorenavedene brojke obuhvataju značajan broj civila: djece (267 u dobi od rođenja do 17 godina starosti), žena (617) i starijih osoba (83 u dobi od 70+). Ipak, ovi brojevi su preniski zbog subjektivnog definiranja statusa. Stvarni brojevi vjerojatno su viši od onih u tabeli 1. Da bi se shvatilo zašto je prijavljeno previše vojnika a premalo civila, treba znati da su tokom opsade oni koji su imali puške i drugo oružje obično smatrani vojnicima. Izvjestan broj mladića i staraca (muškaraca), obično se smatrao vojnicima premda su bili premladi ili prestari da bi postali pripadnici armije. Drugi razlog za povećan broj vojnika jest da su se porodice nadale dobiti posmrtnu penziju na koju su imale pravo samo porodice vojnika.

Da bi se ilustrirao opseg mogućih razlika u broju poginulih civila i vojnika, primijenili smo alternativnu definiciju statusa koristeći se službenim spiskovima palih boraca koje smo dobili od ministarstava odbrane Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Pošto smo povezali zapise iz PDS-1994. i zapise spiskova palih vojnika, status "vojnik" pripisali smo svim smrtno stradalim vojnicima iz službenih spiskova, a status "civil" svim onima koji su nastradali, a nisu pronađeni među palim vojnicima. To smo mogli uraditi sa onim zapisima iz PDS-1994. koji su bili povezani sa popisom stanovništva (80% podataka iz PDS-1994.). Za otprilike 20% zapisa iz PDS-1994. (nepovezanih) zadržan je subjektivan samostalno prijavljeni status. Rezultat ovakvog pristupa iskazan je u tabeli 1 pod "Status: vanjska definicija". U ovom slučaju broj poginulih civila je viši nego prethodno za 333, a broj poginulih vojnika niži je od prethodnog za 319 lica.

Treba reći da se gorenavedeni pristup ne može primijeniti na populaciju ranjenika pošto službeni spiskovi sadrže samo vojnike koji su poginuli, a ne sadrže podatke o onima koji su ranjeni.

Tabela 5. Mjesečni i dnevni prosjek lica poginulih unutar linija fronta u Sarajevu, 10. 09. 1992.-10. 08. 1994.

	Godina	Civili	Vojnici	Svi	Odnos C:V
Mjesečno					
	1992.	105,00	192,75	300,25	1 : 1,84
	1993.	63,50	112,50	176,50	1 : 1,77
	1994.	28,33	35,17	63,67	1 : 1,24
Dnevno					
	1992.	3,67	6,73	10,48	1 : 1,83
	1993.	2,04	3,65	5,71	1 : 1,80
	1994.	0,93	1,15	2,09	1 : 1,24

Napomena: Jun je posljednji mjesec naveden za 1994. godinu

Da bi ispitali vremensku komponentu pogibija, analizirali smo godišnje, mjesečne i dnevne brojčane podatke za poginule (za mjesečne i dnevne podatke vidi Aneks 3). Tabela 1 pokazuje samo ukupne godišnje podatke. Treba primijetiti da je samo jedna

godina (1993.) uključena u popis u cijelosti, dok se za 1992. iskazuju četiri mjeseca, a za 1994. osam mjeseci. Osim toga, pojave do kojih je došlo u julu i augustu 1994. svakako su nedovoljno zastupljene u statističkim podacima popisa. Uzrok tome je vrijeme obavljanja razgovora koji su uglavnom vođeni u maju i junu 1994. (87% svih razgovora završeno je već krajem juna i u tabeli 5 su zato prosjeci za 1994. izračunati do juna, a jul i august nisu uključeni). Sve u svemu, godišnje podatke iznesene u tabeli 1 treba uzimati sa oprezom. Premda je najviši broj nastradalih naveden za 1993., mjesečni i dnevni brojčani podaci za poginule, prikazani u tabeli 5, ukazuju na to da je najviše ljudi smrtno stradalo 1992. godine, zatim 1993. i 1994. godine. Ova primjedba odnosi se jednako na civile i vojnike, kao i na sve nastradale zajedno. Omjer civilnih i vojnih smrtnih slučajeva takođe je najveći za 1992. (oko 1 prema 1,8), a najniži za 1994. (1 prema 1,2). Obrasci su isti, nezavisno od toga da li se koriste mjesečni ili dnevni indikatori.

U poglavlju 5.3 nastavljamo sa vremenskom komponentom, povezujući dnevni raspored stradanja sa određenim dobro poznatim incidentima koje navode vanjski izvori.

Dvije posljednje stvari spomenute u tabeli 1 su mjesto (tj. opština) i uzrok pojave. U PDS-1994. pitanja koja se odnose na te stavke nisu ograničena. To znači da su ispitanici mogli dati bilo koji odgovor i da nisu trebali birati iz standardizirane liste mogućih odgovora. Popisivači su dobili uputu da su što je moguće precizniji odgovori dobrodošli. Zbog takvog pristupa dobivene su stotine i hiljade odgovora. Originalni odgovori morali su se prekodirati i strukturirati da bi se jednoobrazno sintetizirali.

Vezano za mjesta pojava, ispitanici su obično davali nazive mjesnih zajednica unutar prostora obuhvaćenog popisom ili uobičajena imena konkretnih lokacija u Sarajevu. Viđali smo takođe nazive opština koji se razlikuju od "Sarajeva šest", čak i zemalja izvan Bosne i Hercegovine. Neka mjesta nisu specificirana, naprimjer: aerodrom, pista, stan, bolnica, kasarna “Maršal Tito” itd. Mi smo napravili sistem kodova za navedene nazive mjesta u kojem je svako mjesto prekodirano u mjesnu zajednicu. Ako se mjesto nalazilo izvan linija fronta, dodijeljen je kod opštine u Bosni ili kod za zemlju. Ako se mjesto nije moglo svrstati pod mjesnu zajednicu, a mi smo znali da se nalazi unutar linija fronta, upotrijebili smo jedan od nedefiniranih kodova: "opština - unutar linija fronta", "opština – ostalo" ili "opština – neodređeno". Tim naših bosanskih kolega iz Sarajeva i njegove okolice pripisao je određena mjesta mjesnim zajednicama. Poslužili smo se i kartama mjesnih zajednica koje su izradile lokalne vlasti u Sarajevu. Na taj način mogli smo predložiti klasifikaciju mjesta dostupnu na razini mjesnih zajednica. Državni zavod za statistiku u Sarajevu obezbijedio nam je sistem premošćivanja za povezivanje mjesnih zajednica sa opštinama. Na taj način postalo je moguće grupirati pojave po opštinama.

Tabela 1 pokazuje da je većina ljudi poginula u Novom gradu, Ilidži i Starom gradu. Ove apsolutne brojčane vrijednosti ne treba suviše doslovno shvatiti: treba se poslužiti intenzitetom smrtnosti (ne brojem umrlih) da bi se pouzdano utvrdile razlike između šest opština. To je urađeno u 6. poglavlju za stanovništvo koje je živjelo u šest opština u vrijeme opšteg popisa stanovništva iz 1991. godine.

Sličan pristup reklasificiranju i rekodiranju primijenjen je na prijavljene uzroke smrti. Brojni pojedinačni odgovori dobiveni u PDS-1994. organizirani su u konzistentan sistem

ograničenog broja kategorija za uzrok smrti. Standardizirane kategorije navedene su u tabeli 1, kao i u mnogo detaljnijim tabelama u Aneksu 3.

Osnovni pristup reklasificiranju uzroka smrti sastojao se u tome da se kategorije, kao što su granatiranje, snajperska vatra, vatreno ili hladno oružje, zaklan, mučen, ljudski štit, pogubljenje itd., zadrže neizmjenjenima. Mnoge od ovih kategorija pogrešno su napisane ili imaju manje razlike u izboru riječi. U tim slučajevima samo smo prekodirali različite nazive u standardne nazive. Drugo, za opširno opisane uzroke smrti predložen je niz ujednačenih opštih kodova (npr. ranjavanje, ratne operacije, ratni uslovi, ostali nesretni slučajevi ili samo kao neodređeno). U završnoj fazi dobili smo niz smislenih grupa uzroka koji su se mogli iskoristiti prilikom iznošenja sažetih statističkih podataka o uzrocima smrti. Ove grupe i potkategorije unutar grupa, prikazane su dole u tabeli 6.

Tabela 6. Lica poginula unutar linija fronta u Sarajevu, 10. 09. 1992.-10. 08. 1994., brojčane vrijednosti prema uzroku smrti

Civili, vojnici i lica nepoznatog statusa

Uzroci smrti	Žene	Muškarci	Pol nepoznat	Ukupno
Vatreno oružje - granatiranje	468	1692	0	2160
Vatreno oružje – snajperska vatra	103	595	1	699
Vatreno oružje – pogođeni hicima	26	202	0	228
Vatreno oružje – drugo i neodređeno	27	274	0	301
- Vatreno oružje – protivavionski mitraljez	*1*	*31*	*0*	*32*
- Vatreno oružje – M-84 i slično	*2*	*9*	*0*	*11*
- Vatreno oružje - neodređeno	*24*	*234*	*0*	*258*
Direktno nastradali u ratu	10	179	0	189
- Hladno oružje/zaklan/mučen	*4*	*10*	*0*	*14*
- Pogubljenje	*3*	*4*	*0*	*7*
- Živi	*0*	*4*	*0*	*4*
- Nestali	*2*	*11*	*0*	*13*
- Ostali nastradali - ranjavanje	*0*	*4*	*0*	*4*
- Ostali nastradali – ratne operacije	*1*	*146*	*0*	*147*
Indirektno nastradali u ratu	3	22	0	25
- Nagazili na minu	*3*	*16*	*0*	*19*
- Ostali nastradali- ratni uslovi	*0*	*6*	*0*	*6*
Ostali nastradali - neodređeno	8	42	0	50
Nesreće i nasilje	19	63	0	82
- Ostalo – saobraćajna nesreća	*3*	*16*	*0*	*19*
- Ostalo – ostale nesreće	*6*	*15*	*0*	*21*
- Ostalo - samoubojstvo	*5*	*5*	*0*	*10*
- Ostalo - nasilno	*5*	*27*	*0*	*32*
Nepoznato/Neodređeno	6	58	0	64
Ukupno	670	3127	1	3798

Prva grupa obuhvata uzroke smrti vezane za vatreno oružje. Tri osnovne kategorije u ovoj grupi su granatiranje, snajperska vatra i ostalo vatreno oružje ("pogođeni hicima" i "drugo i neodređeno" uzete zajedno). Ukupan broj smrtnih slučajeva u ove tri kategorije iznosi 3.388 od ukupno 3.798 smrtno stradalih (1.286 civila od ukupno 1.399 smrtno stradalih civila). Samo 410 smrtnih slučajeva uzrokovano je drugim faktorima (113 smrtno stradalih civila). "Ostali faktori" obuhvataju uzroke grupirane na sljedeći način:

- direktno nastradali u ratu
- indirektno nastradali u ratu

- ostali nastradali (neodređeno)
- nesreće i nasilje
- nepoznati uzroci.

Treba primijetiti da gorenavedene grupe obuhvataju uzroke koji se razlikuju od vatrenog oružja. Ukupno su za 11% smrtnih stradanja (410 umrlih) odgovorni *uzroci koji se ne povezuju sa vatrenim oružjem*. Većina njih navedena je pod *direktno nastradali u ratu* (189 umrlih), dakle kao žrtve hladnog oružja, zaklani, mučeni, pogubljeni, u živim štitovima, kasnijih posljedica ranjavanja itd. U tabeli 6 navedena su i 82 smrtna slučaja sa uzrocima koji se uopšteno nazivaju *nesreće i nasilje*. Ova grupa obuhvata kategorije uzroka smrti kao što su nesreće (uključujući i saobraćajne nesreće), samoubistva i slučajeve nasilne smrti. Ove kategorije smrtnih slučajeva mogu se smatrati vanjskim uzrocima smrti, koji se također navode za populacije koje nisu izložene oružanim sukobima. Međutim, mnoge nesreće navedene u popisu PDS-1994. bile su striktno vezane za sukob, naprimjer česte eksplozije plina, rušenja zgrada, nesreće povezane sa manjkavostima u cestovnom saobraćaju, nedostatak saobraćajnih znakova ili regulacije, oštećenja na automobilima i slično. Iz tih razloga zadržali smo grupu nesreće i nasilje među uzrocima smrti.

Stope smrtnog stradanja prema uzroku smrti, iznesene u 6. poglavlju, pružaju informacije o intenzitetu smrtnosti prema uzroku smrti.

5.2 Ranjeno stanovništvo

Brojčane vrijednosti dobivene za ranjeno stanovništvo karakteriziraju isti obrasci kao i one za poginule (grafikon 2 i dolenavedene tabele 7 i 8). Brojčane vrijednosti za ranjene, međutim, daleko su više od vrijednosti za poginule (ukupni omjer poginulih u odnosu na ranjene iznosi 1 prema 3,4).

Ukupni broj ranjenih lica iznosi 12.919, od čega 5.093 civila. Ranjene djece u dobi od 0 do 17 godina je 1.250 (od čega 1.150 civila) i 179 ranjenih starijih lica u dobi od 70 godina ili više (172 civila).

Oko 8.009 lica ranjeno je u granatiranju (3.405 civila), 3.111 lica od snajperske vatre (1.296 civila) i 1.199 od drugog vatrenog oružja (288 civila). Oko 600 ljudi ranjeno je od ostalih uzroka (od čega 104 civila).

Grafikon 2. Pol, dob i podjela na civile i vojnike lica ranjenih unutar linija fronta u Sarajevu, 10. 09. 1992.-10. 08. 1994.

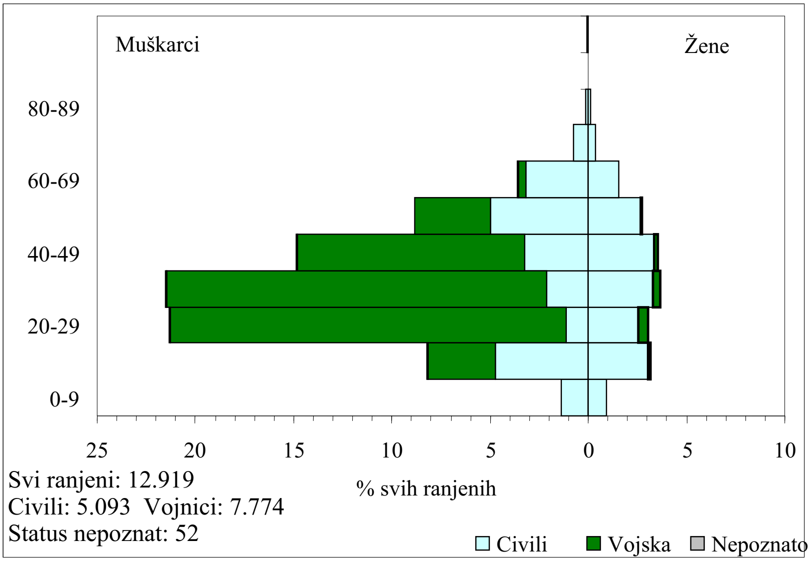

Tabela 7. Mjesečni i dnevni prosjek lica ranjenih unutar linija fronta u Sarajevu, 10. 09. 1992.-10. 08. 1994.

	Godina	Civili	Vojnici	Svi	Odnos C:V
Mjesečno					
	1992	342.50	633.00	980.75	1:1.85
	1993	254.75	353.08	609.83	1:1.39
	1994	72.17	95.50	168.33	1:1.32
Dnevno	1992	11.65	21.50	33.32	1:1.84
	1993	7.90	10.88	18.70	1:1.38
	1994	4.27	3.70	6.13	1:0.87

Napomena: Jun je posljednji mjesec naveden za 1994. godinu.

Tabela 8. Lica ranjena unutar linija sukoba u Sarajevu, 10. 09. 1992.-10. 08. 1994., brojčane vrijednosti prema uzroku smrti

Uzroci ranjavanja	Žene	Muškarci	Pol nepoznat	Ukupno
Vatreno oružje - granatiranje	1681	6326	2	8009
Vatreno oružje – snajperska vatra	604	2505	2	3111
Vatreno oružje – pogođeni hicima	4	37	0	41
Vatreno oružje – drugo i neodređeno:	135	1023	0	1158
- Vatreno oružje – protivavionski mitraljez	*38*	*182*	*0*	*220*
- Vatreno oružje - M-84 i slično	*2*	*12*	*0*	*14*
- Vatreno oružje - neodređeno	*95*	*829*	*0*	*924*
Direktno nastradali u ratu	11	215	0	226
- Hladno oružje/zaklan/mučen	*1*	*10*	*0*	*11*
- Pogubljenje	*0*	*0*	*0*	*0*
- Živi	*0*	*4*	*0*	*4*
- Nestali	*7*	*28*	*0*	*35*
- Ostali nastradali – ratne operacije	*3*	*173*	*0*	*176*
Indirektno nastradali u ratu	5	118	0	123
- Nagazili na minu	*3*	*95*	*0*	*98*
- Ostali nastradali – ratni uslovi	*2*	*23*	*0*	*25*
Ostali nastradali - neodređeno	0	4	0	4
Nesreće i nasilje:	9	47	0	56
- Ostalo – saobraćajne nesreće	*4*	*24*	*0*	*28*
- Ostalo – ostale nesreće	*4*	*20*	*0*	*24*
- Samounesrećeni	*1*	*3*	*0*	*4*
Nepoznato/Neodređeno	28	163	0	191
Ukupno	2477	10438	4	12919

5.3 Vremenska komponenta za pogibije i ranjavanja

U ovom dijelu govorimo o dnevnim brojčanim podacima o poginulima i ranjenima na zadanom području Sarajeva u periodu od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994. Brojčane vrijednosti za poginula i ranjena lica prikazane su posebno za civile i za vojnike. Da bismo otkrili povezanost između pojava ispitanih za civile i vojnike, analizirali smo korelaciju ova dva vremenska niza.

Sve zapise u kojima nije poznat tačan datum pojave morali smo isključiti iz analize vremenske komponente. Ukupan broj poginulih u zadanom periodu, kako civila tako i vojnika, čiji je datum smrti poznat iznosi 3.652. Ukupan broj poginulih civila iznosi 1.328, a isti broj za vojnike iznosi 2.308. Ima i 16 zapisa sa nepoznatim statusom. U našoj

bazi podataka također postoje zapisi za 11.580 ranjenih lica (sa poznatim datumom ranjavanja), od čega 4.585 civila i 6.950 vojnika. Oko 45 zapisa ima nepoznati status. Naš vremenski niz sastoji se od 700 jedinica (tj. dana). U zadanom razdoblju (700 dana) u prosjeku je više od pet ljudi smrtno stradalo svaki dan, a više od 16 ih je ranjeno. Standardna devijacija je stoga 6,5 i 17 pojava. Maksimalan broj poginulih u jednom jedinom danu iznosi 55. Maksimalan broj ranjenih ljudi u jednom danu iznosi 107.

Grafikoni dnevne raspodjele poginulih i ranjenih nalaze se u Aneksu 3 (A3.15 i A3.16) i 4 (A4.15 i A4.16). Zbog veće jasnoće, podijelili smo period od 10. septembra 1992. do 10. augusta 1994. u dva dijela, a svaki se odnosi na potperiod od oko jedne godine. Prvi dio pokazuje period od 10. 09. 1992. do 10. 09. 1993. (A3.15 i A4.15), a drugi od 01. 10. 1993. do 10. 08. 1994. (A4.16 i A4.16 /kao u originalu/).

Gorenavedene brojčane vrijednosti pokazuju da su se od 10. septembra 1992. do početka februara 1994., incidenti događali svaki dan. Od februara 1994. do kraja augusta 1994. broj poginulih i ranjenih lica značajno se smanjio. U julu i augustu bilo je onako, donekle i zbog karaktera naših podataka, kako je već spomenuto u poglavlju 3.1 (većina pojava navodi se do jula 1994.). Pregledajući grafikone, možemo lako zapaziti neke važne datume, kad je bilo daleko više poginulih ili ranjenih nego prosječno. Ti dani navedeni su u tabelama od 9 do 14. Kada uporedimo vremensku komponentu za poginule civile sa vremenom za pale vojnike, u smislu njihove korelacije dobićemo koeficijent korelacije[20] jednak 0,47. On pokazuje pozitivnu korelaciju između ta dva vremenska niza. Koeficijent korelacije između broja ranjenih vojnika i civila iznosi 0,65. Ponovo je pozitivan, ali obje brojčane vrijednosti relativno su male. To znači da pogibije civila nisu nužno posljedica istih uzroka kao u slučaju vojnika. Postojeći podaci o datumima kada je poginulo mnogo civila a samo mali broj vojnika (tabele do 9 do 14), statistički potkrepljuju ovaj zaključak.

Grafikon A3.15 pokazuje ukupan broj **poginulih** civila i vojnika, te ukupan broj svih lica poginulih u periodu od 10. 09. 1992. do 30. 09. 1993. Za taj period u tabeli 9 navedeni su svi dani kada je poginulo više od 24 ljudi (datumi su poredani prema ukupnom broju nastradalih). Kao dodatak tabeli 9, tabela 10 pokazuje sve pojave u kojima je poginulo 10 ili više civila (datumi su poredani prema broju nastradalih civila).

Grafikon A4.15 na isti način pokazuje ukupan broj **ranjenih** civila i vojnika, te ukupan broj svih lica ranjenih u istom periodu (10. 09. 1992. do 30. 09. 1993.). Kako za poginule, tako i za ranjene izrađene su dvije dodatne tabele: jedna u kojoj su navedeni datumi kada je ranjeno više od 64 lica (tabela 11; datumi poredani prema kategoriji Ukupno), i jedna sa datumima kada je ranjeno više od 30 civila (tabela 12, datumi poredani prema kategoriji Civili).

[20] Koeficijent korelacije je mjera podudarnosti (ili sličnosti) između dva niza. Može uključivati vrijednosti od -1 do +1. Negativne vrijednosti označavaju obrnuto srazmjeran odnos (povećanje-smanjenje), pozitivne vrijednosti pokazuju paralelan odnos (povećanje-povećanje ili smanjenje-smanjenje). Vrijednost "0" znači da nema korelacije, a -1 ili +1 da je korelacija maksimalna.

Na kraju, dole navedene tabele 13 i 14 zasnivaju se na podacima iznesenim u grafikonu A3.16 (poginuli) i A4.16 (ranjeni) i prikazuju određene datume iz perioda od 01.10. 1993. do 10. 08. 1994. Tabele 13 i 14 sadrže određene datume prema broju poginulih ili ranjenih civila.

Tabela 9. Dani kada je poginulo više od 24 lica (poredano prema kategoriji Ukupno)

Datum	Civili	Vojnici	Ukupno
30. maja 1993.	16	39	55
27. jula 1993.	12	31	43
04. decembra 1992.	8	32	40
27. januara 1993.	8	27	36
14. decembra 1992.	4	30	34
12. decembra 1992.	4	27	31
14. septembra 1992.	6	23	29
03. jula 1993.	6	23	29
05. decembra 1992.	6	22	28
18. septembra 1992.	10	17	27
07. decembra 1992.	3	24	27
08. decembra 1992.	3	23	27
12. juna 1993.	14	12	26
03. decembra 1992.	8	17	25
24. jula 1993.	6	19	25

Tabela 10. Dani kada je poginulo 10 i više civila (poredani prema kategoriji Civili)

Datum	Civili	Vojnici	Ukupno
30. maja 1993.	16	39	55
12. juna 1993.	14	12	26
18. oktobra 1992.	14	8	22
19. oktobra 1992.	13	10	23
5. oktobra 1992.	13	7	20
27. jula 1993.	12	31	43
31. oktobra 1992.	12	10	22
12. jula 1993.	12	1	13
1. oktobra 1992.	11	2	13
18. septembra 1992.	10	17	27

Brojčane vrijednosti o nastradalima koje su se koristile kao limit za odabiranje datuma navedenih u tabelama od 9 do 14 izabrane su na temelju vizuelne procjene vremenskih obrazaca prema grafikonima A3.15, A3.16, A4.15 i A4.16. Odabrani datumi mogu se smatrati ekstremnim danima u kojima se dogodio izvanredno visok broj stradanja. Stoga, tabele od 9 do 14 pružaju pregled datuma kad se vjerovatno dogodila većina incidenata (i najviše posljedica izazvanih tim incidentima). Grafikoni A3.15, A3.16, A4.15 i A4.16 ukazuju na to da su incidenti u kojima su ljudi smrtno stradavali ili su ranjavani bili daleko učestaliji u prvoj razmatranoj godini (od septembra 1992. do septembra 1993.) nego u drugoj godini. Stoga smo obratili pažnju uglavnom upravo na ovaj konkretni period.

Tabela 11. Dani kada je ranjeno više od 64 ljudi (poredani prema kategoriji Ukupno)

Datum	Civili	Vojnici	Ukupno
14. septembra 1992.	33	74	107
01. juna 1993.	46	59	105
17. septembra 1992.	22	78	100
18. septembra 1992.	26	73	99
10. oktobra 1992.	38	59	97
08. decembra 1992	13	71	85
30. maja 1993.	30	51	81
04. decembra 1992.	22	58	80
05. decembra 1992.	4	71	75
15. septembra 1992.	35	39	74
12. decembra 1992.	30	42	72
21. marta 1993.	33	38	71
04. jula 1993.	18	52	70
07. decembra 1992.	5	62	67
05. oktobra 1992.	29	36	65
03. jula 1993.	34	31	65

Tabela 12. Dani kada je ranjeno više od 30 civila (poredani prema kategoriji Civili)

Datum	Civili	Vojnici	Ukupno
01. juna 1993.	46	59	105
18. oktobra 1992.	41	21	62
10. oktobra 1992.	38	59	97
15. septembra 1992.	35	39	74
03. jula 1993.	34	31	65
14. septembra 1992.	33	74	107
21. marta 1993.	33	38	71
22. septembra 1992.	32	20	52
20. septembra 1992.	31	23	55
22. marta 1993.	31	16	48

Od septembra 1992. do septembra 1993. (tabele 9 i 11), postojao je period od 15 dana kada je ginulo više od 24 ljudi na dan (maksimum iznosi 55 smrtnih slučajeva 30. maja 1992.) i 15 dana kada je ranjeno više od 64 ljudi (maksimum od 107 ranjenih bio je 14. septembra 1992.). Kad se usporedi redoslijed datuma navedenih u ove dvije tabele, datumi sa najvišim brojem nastradalih razlikuju se za poginule i ranjene. Određena veza postoji za sve ljude zajedno (praktično uglavnom za vojnike, koji čine glavnu komponentu ukupnih iznosa). Septembar 1992., decembar 1992. i maj 1993. mjeseci su u kojima je zamijećen najveći broj poginulih i ranjenih na dan. Na dan 4., 5., 8., i 12. decembra 1992. uočeno je: 40, 28, 27, odnosno 31 poginuli i 80, 75, 85, 72 ranjenih lica. Na dan 14. septembra 1992. bilo je 29 poginulih i 107 ranjenih, a 30. maja 1993. bilo je 30 poginulih i 81 ranjeno lice. Ovi ljudi poginuli su ili su ranjeni u mnogo različitih incidenata po čitavom gradu.

Tabele 9 i 11 takođe dokazuju da je ukupan broj nastradalih po danu (poginuli i ranjeni) više povezan sa vojnim nego sa civilnim žrtvama. (Ovaj zaključak u znatnoj mjeri vrijedi i za drugu godinu opsade, koja ovdje nije prikazana). Zbog toga smo dodatno i zasebno analizirali datume kada je poginulo najviše civila (tabele 10, 12, 13, i 14).

U tabelama 10 i 12 dajemo deset datuma koje karakterizira više od 10 poginulih civila i više od 30 ranjenih civila prosječno na dan u periodu od 10. septembra 1992. do 30 septembra 1993. U drugoj godini opsade (od 1. oktobra 1993. do 10. augusta 1994., tabele 13 i 14) bilo je 11 dana u kojima je na dan poginulo više od pet civila i pet dana u kojima je bilo više od 20 ranjenih civila.

Tabela 13. Dani kada je poginulo 6 ili više civila

Datumi	Civili	Vojnici	Ukupno
5. februara 1994.	45	14	60
3. januara 1994.	12	6	18
16. oktobra 1993.	8	7	15
9. novembra 1993.	8	3	11
9. decembra 1993.	8	3	11
4. februara 1994.	8	1	9
16. oktobra 1993.	8	7	15
10. novembra 1993.	7	9	16
4. januara 1994.	7	9	16
7. januara 1994.	6	2	8
8. januara 1994.	6	8	14

Tabela 14. Dani kada je ranjeno više od 20 civila

Datum	Civili	Vojnici	Ukupno
05. februara 1994.	84	17	101
09. novembra 1993.	35	5	40
10. novembra 1993.	25	16	41
31. decembra 1993.	25	8	34
16. oktobra 1993.	21	19	40

Prve godine (od 10. septembra 1992. do 30. septembra 1993.), najviše civila poginulo je 30. maja 1993. i taj broj iznosio je 16 lica, a najviše civila ranjeno je 1. juna 1993. i taj broj iznosio je 46 lica. Najviši broj poginulih i ranjenih civila druge godine (od 1. oktobra 1993. do 10. augusta 1994.) iznosio je 45 i 84, oba 5. februara 1994.

Iz tabela 10 i 12, kao i iz tabela 13 i 14, jasno je da je bilo dana kad je visok broj poginulih i ranjenih civila bio povezan sa relativno niskim brojem vojnih žrtava. Time se potvrđuje ranije iznesen zaključak iz ovog poglavlja da su civili postajali žrtve ne samo onda kada su ginuli ili ranjavani vojnici. To ukazuje da su ljudski gubici možda bili izazvani drugim mehanizmima od onih koji su pripisivani poginulim ili ranjenim vojnicima.

Na kraju, razmotrićemo neke dobro poznate incidente i dovesti ih u vezu sa našim podacima. Uopšteno govoreći, broj poginulih civila bio bi daleko veći da smo se služili vanjskom definicijom statusa umjesto samoproglašenim statusom.

- **01. 06. 1993.**: Ovaj datum se nalazi u tabeli 11 i tabeli 12. Toga dana ranjeno je 46 civila i 59 vojnika. Iz naših podataka takođe nam je poznato da je toga dana poginulo sedam civila i 11 vojnika. To je dan sa najvećim brojem ranjenih civila u periodu od 10. 09. 1992. do 10. 09. 1993.
- **12. 07. 1993.**: Ovaj datum nalazi se u tabeli 10. Toga dana poginulo je 12 civila i jedan vojnik. Broj poginulih civila daleko je veći od broja poginulih vojnika.
- **22. 01. 1994.**: Poginulo je osam ljudi, od toga četiri civila i četiri vojnika. Ranjeno je šest civila i tri vojnika.
- **04. 02. 1994.**: Tabela 13 pokazuje broj poginulih lica tog dana. Poginulo je osam civila i jedan vojnik. Broj poginulih civila ponovno je mnogo veći od broja poginulih vojnika.
- **05. 02. 1994.**: Brojčani podaci dostupni su iz tabela 13 i 14. Broj poginulih civila je 45 a broj ranjenih civila je 84. Ovo su najveći iznosi u čitavom periodu od 10. septembra 1992. do 10. augusta 1994. Takođe, poginulo je 14 vojnika a 17 ih je ranjeno.

6. poglavlje Relativne mjere ljudskih gubitaka za lica navedena u opštem popisu stanovništva iz 1991.

Stope demografskih pojava (tj. stope smrtnosti ili ranjavanja) pojedinačne pojave dovode u vezu sa brojem stanovnika izloženih riziku od takvih pojava. Njima se opisuje intenzitet pojava (pogibija i ranjavanja) i stoga su prikladnije za usporedbe procesa, stanovništva ili područja nego apsolutni brojčani podaci. Zbog malog broja smrtnih slučajeva, stope mortaliteta (posebno prema uzrocima smrti) iskazane su na (barem) 1.000 ili 100.000 stanovnika.

U ovom poglavlju govorimo o stopama pojava za nastradale u Sarajevu. Računamo "stope unutar linija fronta" za poginule ili ranjene unutar linija fronta polovinom 1994. u periodu od 10. septembra 1992. do 10. augusta 1994. Za izračunavanje tih stopa potreban nam je broj relevantnih pojava i broj stanovnika izloženih tim pojavama (dalje u tekstu: *ugroženo stanovništvo*). Broj pojava uzet je iz PDS-1994., o čemu se govorilo u 5. poglavlju. Teže je dobiti podatke o ugroženom stanovništvu.

Posljednji pouzdani brojčani podaci o stanovništvu su oni iz opšteg popisa 1991. godine, i dostupni su samo za šest *čitavih* opština. Koristeći se brojčanim podacima iz opšteg popisa stanovništva ne možemo razlikovati područje Sarajeva unutar linija fronta[21]. Povezivanjem pojava iz PDS-1994. sa brojčanim podacima iz popisa stanovništva za Sarajevo šest, obuhvataju se pojave za područje koje je daleko manje od područja šest opština. To podrazumijeva da su stope (tj. "pojave unutar linija fronta") značajno potcijenjene.
Drugi problem je samo stanovništvo iz popisa stanovništva, koje nije identično ugroženom stanovništvu u razmatranom periodu. Kretanja stanovništva u Sarajevu od marta 1991. do polovine 1994. bila su masovna, mnogo ljudi iselilo je iz grada a mnogo njih je doselilo. Osim toga, svaki smrtni slučaj ili rođenje dovodili su do promjena unutar izloženog stanovništva. Mi nemamo informacija o tim promjenama i ne možemo u skladu s tim prilagoditi podatke o stanovništvu iz opšteg popisa stanovništva 1991. Vjerujemo, međutim, da možemo upotrijebiti podatke iz opšteg popisa stanovništva iz 1991. da dobijemo razumnu približnu procjenu ugroženog stanovništva unutar područja linija fronta u periodu 1992.-94.

Da bismo to učinili, uzeli smo u obzir popis PDS-1994., koji je obuhvatio oko 340.000 lica. Provjerili smo sastav tog stanovništva s obzirom na mjesto gdje su živjeli u vrijeme opšteg popisa stanovništva 1991. Zanimao nas je dio ljudi iz popisa PDS-1994. koji su za vrijeme opšteg popisa stanovništva 1991. živjeli u Sarajevu šest. Ako je taj dio velik, možemo pretpostaviti da je osnovna podjela popisanog stanovništva, naprimjer, prema dobi, polu, etničkoj pripadnosti, opštini prebivališta itd. ista u PDS-1994. kao i u opštem popisu stanovništva. Ako znamo ukupan broj popisanog stanovništva u PDS-1994. i

[21] Za rekonstrukciju područja Sarajeva unutar linija fronta prema opštem popisu stanovništva iz 1991. potrebna nam je mjesna zajednica prijavljena kao mjesto boravka 1991. Taj podatak nije dostupan iz opšteg popisa stanovništva.

raspodjelu postotaka iz opšteg popisa stanovništva, možemo ekstrapolirati sve podjele u popisu stanovništva PDS-1994. i zatim izračunati sve stope.

Dio stanovništva iz izvornog opšteg popisa stanovništva sadržan u popisu PDS-1994. dobiven je pomoću dva postupka:

- oni zapisi o pojavama iz PDS-1994. koji su bili povezani sa zapisima iz opšteg popisa stanovništva (30.086 od ukupno 37.022) i (povezani) zapisi o pojavama iz PDS-1994. u kojima je opština prebivališta 1991. bila jedna od onih u Sarajevu šest (26.641 od 30.086) međusobno su uspoređeni. Dio dobiven ovim postupkom (tj. 26.641/30.086) odgovarao je iznosu od **88.54** procenta.
- dio raseljenih lica i izbjeglica (17,25%) i stanovnika Sarajeva šest navedenih u opštem popisu stanovništva 1991. (**82,75%**) izračunati su prema pilot-studiji PDS-1994. Pilot-studija čini samo poduzorak podataka PDS-1994. u kojem su obuhvaćena 4.434 domaćinstva (15.028 ljudi) iz dvije opštine u Sarajevu: Stari grad i Novi grad. Pilot-uzorak nasumično je izabran i sastoji se od dva tipa upitnika: onog sa i onog bez pojava. Svi upitnici uključivali su i ugroženo stanovništvo. Zbog dostupnosti potpunih podataka o stanovništvu bilo je moguće izračunati traženi dio. Pilot-studija dovršena je u Tužilaštvu u julu-augustu 2001. u cilju procjene kvaliteta podataka sadržanih u PDS-1994.

Dijelovi dobiveni u oba postupka bili su veliki (88,54% i 82,75%; njihova srednja vrijednost iznosi 85,65%) i mi smo sa sigurnošću mogli pretpostaviti da je velika većina stanovništva iz popisa PDS-1994., ista kao ono iz opšteg popisa 1991. Stoga smo odlučili ekstrapolirati demografske podjele stanovništva popisanog u PDS-1994., (ukupno 340.000 lica), naprimjer prema dobi, polu, etničkoj pripadnosti, opštini prebivališta (1991.), i na njega primijeniti procentualne podjele za Sarajevo šest[22] iz opšteg popisa stanovništva 1991.

Da bismo stope definirali što je moguće tačnije, izračunali smo ih za one *koji su poginuli ili su ranjeni unutar linija fronta polovinom 1994. u periodu od 10. septembra 1992. do 10. augusta 1994. i koji su živjeli u Sarajevu šest u vrijeme opšteg popisa stanovništva 1991.* Tehnički, to je moguće ako se **spareni** zapisi o pojavama iz PDS-1994. povežu sa ugroženim stanovništvom od 1992. do 1994. (340.000 lica) uz **ispravak sa dva faktora**:

- 85,65% za dio onih koji su u PDS-1994. preuzeti iz opšteg popisa stanovništva
- 81,30% za stopu sparivanja između PDS-1994. i opšteg popisa stanovništva iz 1991.

Ova grupa nastradalih nešto je manja od one o kojoj se govori u 5. poglavlju. Nastradali tokom opsade navedeni u tabeli 1 takođe uključuju one koji su u Sarajevo doselili iz drugih opština Bosne i Hercegovine.

---

[22] Ovaj postupak je donekle problematičan, naročito kad se procjenjuje etnički sastav popisanog stanovništva. Premda je većina popisanog stanovništva živjela u Sarajevu 1991., pridošlice su uglavnom bili Muslimani iz drugih opština u Bosni ili iz drugih zemalja. Zbog toga je etnički sastav popisanog stanovništva vjerovatno obuhvatio veći udio Muslimana od onog iz 1991.

Treba navesti da je stope moguće izračunati i za sve navedene pojave (o kojima je izvijestilo izvorno stanovništvo Sarajeva, kao i za raseljena lica i izbjeglice navedene u PDS-1994.) i povezati ih sa cjelokupnim ugroženim stanovništvom (340.000 lica, bez korekcijskih faktora). Međutim, stope za one navedene u opštem popisu stanovništva iz 1991. daleko su pouzdanije od stopa za čitavo popisano stanovništvo /?PDS-1994./ i još uvijek se mogu ekstrapolirati na cjelokupno stanovništvo koje je polovinom 1994. živjelo unutar linija fronta.

Tabela 15. Stopa smrtnosti za Sarajevo šest: 1991. i 1990.-91.

Opština	Smrtni slučajevi 1990.	1991.	Stanovništvo 1991.	Stopa smrtnosti 1991.	Stopa smrtnosti 1990.-91.
Centar	722	870	79286	1097,29	2007,92
Ilidža	357	334	67937	491,63	1017,12
Novi grad	642	599	136616	438,46	908,39
Novo Sarajevo	712	681	95089	716,17	1464,94
Stari grad	451	453	50744	892,72	1781,49
Vogošća	142	135	24647	547,73	1123,87
Šest opština	3026	3072	454319	676,2	1342,23

Napomena: Stopa smrtnosti na 100.000 stanovnika

Tabela 16. Stope pojava za područje unutar linija fronta u Sarajevu u periodu od 10. septembra 1992. do 10. augusta 1994.

Promjenljive veličine	Kategorije promjenljivih veličina	Stopa ubijanja	Prirodna stopa smrtnosti	Stopa ranjavanja	Ukupna stopa smrtnosti
Ukupan br.	Ukupno	1153,27	1059,98	4411,72	2213,25
Pol	Muškarci	1969,23	1199,71	7254,54	3168,94
	Žene	376,55	926,96	1705,61	1303,51
Dob	0-4	210,55	30,08	684,28	240,62
	5-9	323,44	16,45	1513,04	339,89
	10-17	725,99	43,56	3709,82	769,55
	0-17	485,71	32,16	2350,71	517,87
	18-69	1438,16	921,27	5374,41	2359,43
	70+	530,86	11365,20	1278,89	11896,05
Etnička grupa	Ostali	838,53	793,85	3569,68	1632,38
	Hrvati	799,82	1545,91	2668,04	2345,73
	Muslimani	1822,10	1390,19	6883,98	3212,30
	Srbi	239,20	504,29	958,31	743,49
Opština	Centar	854,27	1422,97	3886,56	2277,24
	Ilidža	1006,63	496,27	3338,52	1502,90
	Novi grad	1347,55	857,66	5473,01	2205,21
	Novo Sarajevo	957,87	1107,09	3658,04	2064,96
	Stari grad	1540,62	1998,65	5299,44	3539,27
	Vogošća	1399,97	458,88	4262,12	1858,84
Uzrok pojave	Granatiranje	662,75	nema	2743,02	662,75
	Snajperska vatra	220,78	nema	1057,44	220,78
	Drugo vatreno oružje	154,50	nema	415,80	154,50
	Ostala stradanja	115,24	nema	195,45	115,24

Tabela 15 pokazuje referentne stope za Sarajevo šest 1991. Godine, kao i za dvogodišnji period 1990.-91.[23] Stope iz 1990.-91. koriste se kao polazni standard za usporedbe sa stopama ljudskih gubitaka od septembra 1992. do augusta 1994.

Ukupna stopa pogibija iznosi oko 1.153 umrlih na 100.000 stanovnika, što je približno 86% ukupne stope smrtnosti za šest opština u 1990.-91. (1.342 na 100.000; dalje u tekstu stopa smrtnosti SS90-91). Znatne razlike dobivene su između stopa za muškarce i za žene (1.969 prema 377 umrlih na 100.000 stanovnika). Dok je prema stopi smrtnosti SS90-91

[23] Stope referentnog stanovništva 1990.-91. uzete su iz opšteg popisa stanovništva 1991. Ovo je potpuno tačno, jer je stanovništvo iz opšteg popisa 1991. locirano u sredini perioda 1990.-91. Svrha izračunavanja dvogodišnjih stopa je ta da se dobiju mjere koje su usporedive (kao referenca) sa stopama dvogodišnjeg perioda od septembra 1992. do augusta 1994.

intenzitet smrtnosti muškaraca bio oko 147%, za žene je iznosio 28% (stopa za muškarce 5,23 puta je viša od one za žene). Stope pogibija djece u dobi od 0-17 godina (486 na 100.000) i starijih osoba (531 na 100.000) visoke su i čine oko 36% i 40% stope smrtnosti SS90-91. Najviši intenzitet smrtnosti dobiven je, međutim, za one u dobi od 18 do 69 godina (1.438 na 100.000) za koje je stopa smrtnosti bila oko 107% u odnosu na stopu SS90-91.

Od šest opština, najviši intenzitet smrtnosti bio je u Starom gradu (115% od stope SS90-91), za kojim slijedi Vogošća (104%), a treći po redu je Novi grad (100%).
Na kraju, stopa smrtnosti prema uzrocima smrti pokazuje da je granatiranje prouzročilo većinu smrtnih stradanja, najintenzivnije je od svih uzroka smrti i njegova stopa smrtnosti iznosi oko 49% stope smrtnosti SS90-91.

Sličan obrazac (iako ne identičan) vidljiv je za stope ranjenih, koje su, ipak, daleko više od onih za poginule. Ukupna stopa ranjenih (4.412 na 100.000) iznosi 329% stope smrtnosti za Sarajevo u 1990.-91. No, razlika između muškaraca i žena za stopu ranjenih manja je od one za stopu pogibija, a stopa za muškarce 4,25 puta je viša od stope za žene (omjer muškarci-žene za poginule iznosi 5,23).
S obzirom na dob, stopa ranjenih najviša je među onima u dobi od 18-69 godina od ukupnog broja umrlih /kao u originalu/ (5.374 na 100.000 stanovnika, što je stopa od 400% za Sarajevo u 1990.-91.). Stopa ranjenih za one u dobi od 10 do 17 godina druga je po veličini (3.710 na 100.000; tj. 276% stope SS90-91). Djeca i starije osobe značajno su stradali od ranjavanja: dobnu skupinu od 0 do 17 godina karakterizira stopa ranjenih od 2.351 na 100.000, što je oko 175% o stope smrtnosti SS90-91. Za dobnu skupinu 70+ godina stopa ranjenih iznosi 1.279 na 100.000 i čini oko 95% od referentne stope smrtnosti za Sarajevo 1990.-91.

Stopa ranjenih najviša je za opštinu Novi grad (408% stope smrtnosti SS90-91), zatim za Stari grad (395%) i Vogošću (318%).
Granatiranje je prouzročilo prosječno 2.743 ranjenih na svakih 100.000 stanovnika, što je više od stope smrtnosti SS90-91 (204% ove stope).

Tabela 17. Omjeri stopa pojava na području unutar linija fronta u Sarajevu u periodu od 10. septembra 1992. do 10. augusta 1994., ***i*** **stopa smrtnosti za Sarajevo šest u 1990.-91.**

Promjenljive veličine	Kategorije promjenljivih veličina	Ubijanje	Prirodna smrt	Ranjavanje	Ukupno umrli
Ukupan br.	Ukupno	0.86	0.79	3.29	1.65
Pol	Muškarci	1.47	0.89	5.40	2.36
	Žene	0.28	0.69	1.27	0.97
Dob	0-4	0.16	0.02	0.51	0.18
	5-9	0.24	0.01	1.13	0.25
	10-17	0.54	0.03	2.76	0.57
	0-17	0.36	0.02	1.75	0.39
	18-69	1.07	0.69	4.00	1.76
	70+	0.40	8.47	0.95	8.86
Etnička grupa	Ostali	0.62	0.59	2.66	1.22
	Hrvati	0.60	1.15	1.99	1.75
	Muslimani	1.36	1.04	5.13	2.39
	Srbi	0.18	0.38	0.71	0.55
Opština	Centar	0.64	1.06	2.90	1.70
	Ilidža	0.75	0.37	2.49	1.12
	Novi grad	1.00	0.64	4.08	1.64
	Novo Sarajevo	0.71	0.82	2.73	1.54
	Stari grad	1.15	1.49	3.95	2.64
	Vogošća	1.04	0.34	3.18	1.38
Uzrok pojave	Granatiranje	0.49	nema	2.04	0.49
	Snajperska vtra	0.16	nema	0.79	0.16
	Drugo vatreno oružje	0.12	nema	0.31	0.12
	Ostala stradanja	0.09	nema	0.15	0.09

Grafikon 3. Stope smrtnosti umrlih prirodnom smrću i poginulih u Sarajevu, 1992.-94. prema opštini stanovanja 1991.

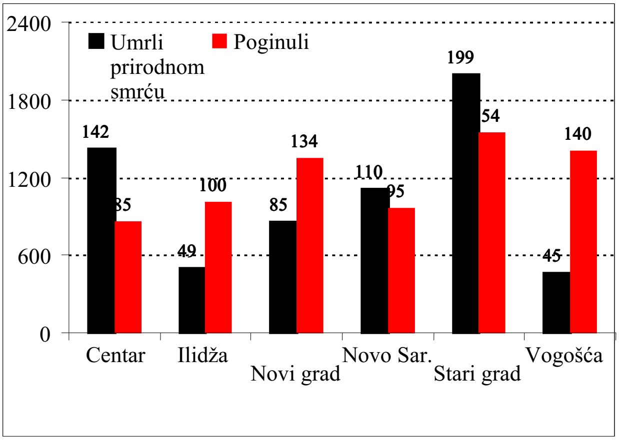

Značajno je da ukupna stopa smrtnosti za umrle prirodnom smrću iznosi 1.060 na 100.000 stanovnika i niža je od stope poginulih (1.153 na 100.000). Isti obrazac dobiven je za tri (od šest) opštine (Ilidža, Novi grad i Vogošća; vidi grafikon 3). Takođe za Muslimane (i Ostale), koji su najbolje zastupljeni od svih etničkih grupa u popisu PDS-1994., model je isti (vidi grafikon 4).

Grafikon 4. Stope smrtnosti umrlih prirodnom smrću i poginulih u Sarajevu 1992.-94., prema etničkoj pripadnosti

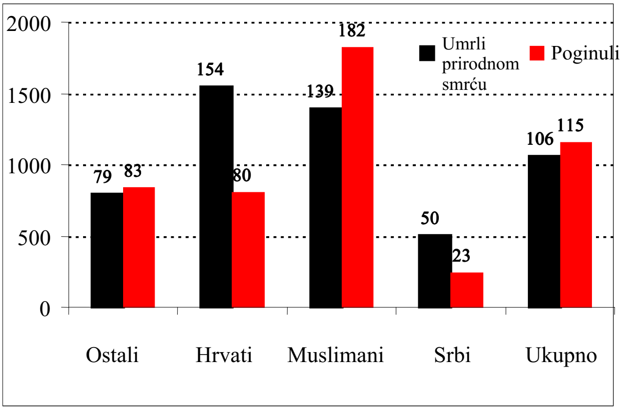

Na kraju, grafikon 5 pokazuje dobni presjek poginulih i umrlih prirodnom smrću. Postoji naglašena razlika između poginulih i umrlih prirodnom smrću. Stope umrlih prirodnom smrću naglo rastu sa brojem godina (naročito poslije 40 godine), sa najvišim vrijednostima za najstariju dob.

Stope poginulih pokazuju potpuno drugačiji obrazac, najugroženiji su oni u dobi između 20 i 69 godina za muškarce i između 40 i 69 za žene. Dobni obrazac poginulih potvrđuje nasilnu prirodu smrti, koju treba promatrati kao ljudske gubitke izazvane opsadom.

Grafikon 5. Stope smrtnosti umrlih prirodnom smrću i poginulih u Sarajevu 1992.-94., po grupama od po deset godina i prema polu

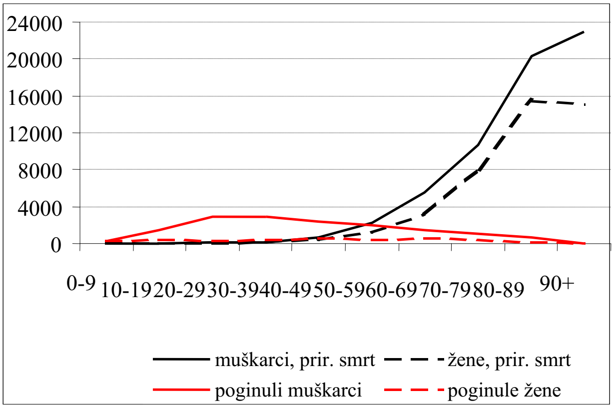

Treba primijetiti da ukupna stopa smrtnosti za područje Sarajeva unutar linija fronta od 10. 09. 1002. /kao u originalu/ do 10. 08. 1994. iznosi 2.213 umrlih na 100.000 stanovnika i za 65% je viša od stope smrtnosti u 1990.-91. za Sarajevo šest. Više od polovine ove stope (52%) su poginuli kojih ne bi bilo da nije bilo rata u Bosni.

Poglavlje 7. Procijenjeni ukupni broj poginulog stanovništva unutar linija fronta u Sarajevu od 10. septembra 1992. do 10. augusta 1994.

U ovom poglavlju procjenjujemo ukupan broj poginulih lica untar linija fronta 1994. u Sarajevu u periodu od 10. septembra 1992. do 10. augusta 1994. Procjena se temelji na dva nezavisna izvora: Popisu porodičnih domaćinstava u Sarajevu 1994. i podacima Pogrebnog preduzeća *Bakije* u Sarajevu. Izvori su nepotpuni, iako veliki, i uvelike se preklapaju. Ovi podaci su stoga prikladni za primjenu jednog statističkog postupka, takozvane metode obuhvata i ponovnog obuhvata (Marks, Seltzer, Krotki, 1974.; vidi takođe Aneks 6) za dobivanje statističkog estimatora, izračunskog broja procjene ukupnog broja poginulih lica.

Naša procjena sastoji se od tri koraka:

- u prvom koraku, procjenjujemo samo ukupan broj umrlih Muslimana, prema podacima o mortalitetu Pogrebnog preduzeća *Bakije* koje sadrži samo zapise za Muslimane. (PDS-1994. obuhvata Muslimane i sve druge etničke grupe). Sljedeći problem vezan za bazu podataka *Bakije* su izostavljeni podaci o uzrocima smrti, pa ne možemo praviti razliku između poginulih i umrlih prirodnom smrću. Stoga, kada oba izvora koristimo u isto vrijeme, možemo samo procijeniti ukupan broj poginulih i umrlih prirodnom smrću za Muslimane.
- u drugom koraku procjene, primjenjujemo stvarnu distribuciju poginulih i umrlih prirodnom smrću na cjelokupno stanovništvo popisano u PDS-1994. da bi podijelili izračunski broj procjene ukupnog broja umrlih Muslimana na poginule i umrle prirodnom smrću. Znači da prvo izračunavamo proprorciju poginulih unutar čitave populacije iz PDS-1994., a zatim tim faktorom množimo izračunski broj procjene svih umrlih Muslimana. Tako smo dobili procjenu broja poginulih Muslimana unutar linija sukoba iz 1994. u periodu od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994. Na isti način smo se poslužili proporcijom umrlih prirodnom smrću da bi smo dobili procijenjeni ukupni broj Muslimana umrlih prirodnom smrću.
- na kraju rezultate dobivene za Muslimane ekstrapoliramo na preostale etničke grupe. Da bismo to učinili, krećemo od pretpostavke da je etnički sastav procijenjenog ukupnog broja svih poginulih ostao isti kao i etnički sastav poginulih lica u PDS-1994. Prema tome, ovo odražava pretpostavku da etnički sastav iz PDS-1994. predstavlja etnički sastav svih poginulih za čitavo stanovništvo koje je živjelo unutar linija fronta u to vrijeme (10. 09. 1992. – 10. 08. 1994.)

U praksi, do ukupnog broja poginulih Muslimana ili Muslimana umrlih prirodnom smrću unutar linija fronta u Sarajevu u periodu od 10. 09. 1992 do 10. 08. 1994. došli smo iz PDS-1994. (**4.067** lica[24]). Zatim smo to isto uradili sa bazom podataka o mortalitetu

[24] Brojevi koji se spominju u ovom pasusu i koji su korišćeni u proračunima o kojima se govorilo u ovom poglavlju sve su takozvani povezani (ili spareni) zapisi. Brojevi povezanih zapisa u svakom izvoru su niži od brojeva svih zapisa dostupnih iz svakog izvora (za oko 20%, što predstavlja stopu sparivanja).

Pogrebnog preduzeća *Bakije* (**4.060** lica), i na kraju, izračunali preklapanja između ova dva izvora (broj zapisa koji se javljaju u oba popisa: **2,764**). Zatim smo primijenili metodu obuhvata i ponovnog obuhvata na ove brojeve i dobili izračunski broj procjene ukupnog broja poginulih Muslimana ili Muslimana umrlih prirodnom smrću u Sarajevu i unutar zadanog vremenskog perioda (**5.974** lica; vidi Aneks 6 za pojedinosti izračunavanja).

Tabela 18. Ukupan broj poginulih lica unutar linija fronta u Sarajevu, 10. 09. 1992. – 10. 08. 1994.

Etnička grupa	Popis PDS-1994. (samo povezani zapisi)	Estimator
Muslimani	2340	3437
Srbi	158	232
Hrvati	135	198
Ostali	330	485
Ukupno	2963	4352

Napomena: Svi estimatori zaokruženi su na cijele brojeve.

Tabela 19. Ukupan broj umrlih prirodnom smrću unutar linija fronta u Sarajevu, 10. 09. 1992. – 10. 08. 1994.

Etnička grupa	Popis PDS-1994. (samo povezani zapisi)	Estimator
Muslimani	1727	2537
Srbi	315	463
Hrvati	242	355
Ostali	289	425
Ukupno	2573	3780

Napomena: Svi estimatori zaokruženi su na cijele brojeve.

Tabela 20. Ukupan broj poginulih i umrlih prirodnom smrću unutar linija fronta u Sarajevu, 10. 09. 1992. – 10. 08. 1994.

Etnička grupa	Popis PDS-1994. (samo povezani zapisi)	Estimator
Muslimani	4067	5974
Srbi	473	695
Hrvati	377	553
Ostali	619	910
Ukupno	5536	8132

Napomena: Svi estimatori zaokruženi su na cijele brojeve.

Sparivanje, pak, predstavlja preduslov da bi se postiglo preklapanje PDS-1994. i baze podataka *Bakije*, kao i etnička pripadnost nastradalih (kako je navedeno u popisu stanovništva 1991.). Ovo je potrebno za primjenu metode obuhvata i ponovnog obuhvata.

Gorenavedeni rezultat (tj. 5.974 lica) znači da zbirka zapisa PDS-1994. (koja navodi 4.067 pogibija) sadrži 68,08% ukupne populacije poginulih ili ljudi umrlih prirodnom smrću. Znajući to, izvršili smo korake 2 i 3 kako su opisani na početku ovog poglavlja. U koraku 2 podijelili smo procjenu za Muslimane na poginule i umrle prirodnom smrću. U koraku 3 povećali smo stvarni broj poginulih lica (ili lica umrlih prirodnom smrću) za svaku etničku grupu uzetu iz PDS-1994. za 46,89%, da bismo dobili izračunski broj procjene za sva poginula lica (ili lica umrla prirodnom smrću) za ostale etničke grupe. Rezultati su izneseni u tabelama od 18 do 20.

Da rezimiramo, procijenjeni ukupni broj poginulih lica unutar linija fronta u Sarajevu u zadanom periodu iznosi **4.352**, od čega su 3.437 lica Muslimani, 232 su Srbi, 198 su Hrvati, a 485 pripada ostalim etničkim grupama. Procjenjeni ukupni broj viši je od ukupnog broja iz Popisa porodičnih domaćinstava u Sarajevu 1994 (**3.798**) za 554 lica.

Literatura:

Izvori podataka:

- Popis porodičnih domaćinstava na slobodnim područjima grada Sarajeva u 1994. godini (PDS-1994.), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo
- Baza podataka o mortalitetu *Bakije* (*Bakije*), Pogrebno preduzeće *Bakije*, Sarajevo
- Baza podataka o mortalitetu *Muslimana protiv genocida* (*MAG*), *Muslimani protiv genocida*, Sarajevo
- Opšti popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu iz 1991.
- Službeni spisak palih boraca Armije Bosne i Hercegovine, Ministarstvo odbrane Federacije Bosne i Hercegovine
- Službeni spisak palih boraca Vojske Republike Srpske, Ministarstvo odbrane Republike Srpske

Metoda obuhvata i ponovnog obuhvata:

Y. Bishop, Fienberg and Holland, Discrete Multivariate Analysis: Theory and Practice, Cambridge, Mass.: MIT Press, 1975,

E. Marks, W. Seltzer, K. Krotki, 1974: Population Growth Estimation: Handbook of Vital Statistics Measurement. Citirano po: Political Killing in Kosovo/Kosova, mart-jun 1999.

Political Killings in Kosova/Kosovo, mart-jun 1999. (Washington: ABA-CEELI and AAAS, 2000)

P. Spiegel, P. Salama, 2000, War and Mortality in Kosovo, 1998.-1999.: An Epidemiological Testimony. Lancet 2204 (355).

Capture-recapture Webpage: http:/www.pitt.edu

ANEKS 1

Područje popisa:
Spisak mjesnih zajednica

Tabela A1.1 Spisak mjesnih zajednica koje sačinjavaju područje na kojem je proveden popis porodičnih domaćinstava

Broj	Opština	Mjesna zajednica	Broj	Opština	Mjesna zajednica
1	Centar	Bjelave	46	Novi Grad	Dobrinja D-5
2	Centar	Breka	47	Novi Grad	Dobrinja I
3	Centar	Centar	48	Novi Grad	Dobrinja II-A
4	Centar	Ciglane	49	Novi Grad	Dobrinja II-B
5	Centar	Crni vrh i Gorica	50	Novi Grad	Dobrinja III-A
6	Centar	Džidžikovac	51	Novi Grad	Dobrinja III-B
7	Centar	Džidžikovac II	52	Novi Grad	Dolac
8	Centar	Hrastovi I	53	Novi Grad	Naselje heroja
9	Centar	Hrastovi II	54	Novi Grad	Olimpijsko selo
10	Centar	Koševo I	55	Novi Grad	Otoka
11	Centar	Koševo II	56	Novi Grad	Saraj polje
12	Centar	Koševsko brdo	57	Novi Grad	Staro Hrasno
13	Centar	Koševsko brdo I	58	Novo Sarajevo	Avdo Hodžić
14	Centar	Marijin Dvor	59	Novo Sarajevo	Blagoje Parović
15	Centar	Mejtaš I	60	Novo Sarajevo	Bratstvo-Jedinstvo
16	Centar	Mejtaš II	61	Novo Sarajevo	Danilo Đokić
17	Centar	Park	62	Novo Sarajevo	Donji Pofalići
18	Centar	Skenderija	63	Novo Sarajevo	Gornji Pofalići
19	Centar	Soukbunar	64	Novo Sarajevo	Hrasno brdo
20	Centar	Trg Oslobođenja	65	Novo Sarajevo	Ivan Krndelj
21	Centar	Višnjik	66	Novo Sarajevo	Kumrovec
22	Ilidža	Butmir	67	Novo Sarajevo	Omer Maslić
23	Ilidža	Hrasnica I	68	Novo Sarajevo	Trg Heroja
24	Ilidža	Hrasnica II	69	Novo Sarajevo	Velešići
25	Ilidža	Sokolovići	70	Stari Grad	Širokača
26	Ilidža	Stup I	71	Stari Grad	Baščaršija
27	Ilidža	Stup II	72	Stari Grad	Babića Bašta
28	Ilidža	Stupsko brdo	73	Stari Grad	Bistrik
29	Novi Grad	Švrakino selo I	74	Stari Grad	Gazin Han
30	Novi Grad	Švrakino selo II	75	Stari Grad	Hrid - Jarčedoli
31	Novi Grad	Švrakino selo III	76	Stari Grad	Kovači
32	Novi Grad	Čengić vila	77	Stari Grad	Logavina I
33	Novi Grad	Alipašin most I	78	Stari Grad	Logavina II
34	Novi Grad	Alipašin most II	79	Stari Grad	Mahmutovac
35	Novi Grad	Alipašino polje	80	Stari Grad	Medrese I
36	Novi Grad	Alipašino polje A-I	81	Stari Grad	Medrese II
37	Novi Grad	Alipašino polje A-II	82	Stari Grad	Mjedenica
38	Novi Grad	Alipašino polje B-I	83	Stari Grad	Sedrenik
39	Novi Grad	Alipašino polje B-II	84	Stari Grad	Sumbuluša
40	Novi Grad	Alipašino polje C-I	85	Stari Grad	Toka - Džeka
41	Novi Grad	Alipašino polje C-II	86	Stari Grad	Trg Oslobođenja II
42	Novi Grad	Aneks	87	Stari Grad	Vratnik
43	Novi Grad	Briješće	88	Vogošća	Hotonj
44	Novi Grad	Buća Potok	89	Vogošća	Kobilja Glava
45	Novi Grad	Dobrinja C-5			

ANEKS 2

Upitnik

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
Institut za iztraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava
SARAJEVO

UPITNIK

ZA POPIS PORODIČNIH D MAĆINSTAVA NA SLOBODNIM PODRUČJIMA GRADA SARAJEVA U 1994. GODINI

Br. № 075505

1. Sadašnja adresa porodičnog domaćinstva: a) Opština Novi Grad
b) Mjesna zajednica Dobrinja 1 **c) Ulica i broj** Žikice Jovanovića Španca br. 6

2. Porodično domaćinstvo:

(a) živi na istoj adresi na kojoj je živjelo i prije rata;
b) tokom rata, u okviru slobodnih teritorija RBiH, preselilo sa adrese: ______;
______, opština ______;
c) izbjeglice, ili raseljeni iz: adresa ______, opština ______

3. Članovi porodičnog domaćinstva koji sada žive na slobodnim područjima grada Sarajeva (pod a) se upisuje nosilac porodičnog domaćinstva):

	PREZIME (IME OCA) I IME	GODINA RODENJA	SRODSTVO SA NOSIOC.	NACIO-NALNOST	VIERO-ISPOVJEST
a)	Đedović (Midhat) Aziz	1939		Bošnjak	islamska
b)	Đedović (Rahman) Sejda	1953	supruga	Bošnjakinja	islamska
c)	Đedović (Aziz) Haris	1972	sin	Bošnjak	islamska
d)	Đedović (Aziz) Muamera	1977	kćerka	Bošnjakinja	islamska
e)	Đedović (Meho) Šuhrija	1920	majka	Bošnjakinja	islamska
f)					
g)					

4. Članovi porodičnog domaćinstva koji su izbjegli, odnosno raseljeni, van Sarajeva, ili su ostali na području RBiH koje je pod kontrolom agresora:

	PREZIME (IME OCA) I IME	GODINA RODENJA	SRODSTVO SA NOSIOC.	NACIONA-LNOST	VJERO-ISPOVJEST	GDJE SADA ŽIVI
a)	Đedović (Meho) Šuhrija	1920	majka	Bošnjakinja	islamska	kod sina
b)						
c)						
d)						
e)						
f)						
g)						

5. Poginuli u porodičnom domaćinstvu tokom agresije

	PREZIME (IME OCA) IME	GODINA RODENJA	SRODS. SA NSC.	DATUM POGIBIJE	MJESTO POGIBIJE	NAČIN POGIBIJE	CIVIL - BORAC
a)							
b)							
c)							

6. Ranjeni u porodično domaćinstvu tokom agresije

	PREZIME (IME OCA) I IME	GODINA RODENJA	SRODS. SA NSC.	DATUM RANJAV.	MJESTO RANJAV.	NAČIN RANJAVANJA	CIVIL - BORAC
a)	Đedović (Midhat) Aziz	1939		28.06.1992.	Dobrinja	granata	borac
b)							
c)							

7. Nestali u porodičnom domaćinstvu tokom agresije

	PREZIME (IME OCA) I IME	GODINA ROĐENJA	MJESTO NESTANKA	NAČIN NESTANKA	CIVIL - BORAC
a)					
b)					
c)					

8. Članovi porodičnog domaćinstva koj se nalaze ili su bili u logoru ili zatvoru tokom agresije

	PREZIME (IME OCA) I IME	GODINA ROĐENJA	LOGOR - ZATVOR (NAZIV I MJESTO)	OD - DO
a)				
b)				
c)				

9. Invalidi u porodičnom domaćinstvu uslijed ratnih dejstava

	PREZIME (IME OCA) I IME	GODINA ROĐENJA	OPIS INVALIDITETA	CIVIL - BORAC
a)				
b)				
c)				

10. Živorođeni u porodičnom domaćinstvu tokom agresije

	PREZIME (IME OCA) I IME	ROĐEN-A (datum)	POL	GDJE JE ROĐEN-A
a)				
b)				

11. Mrtvorođeni u porodičnom domaćimstvu tokom agresije

$\textcircled{a}$) NE; b) DA, koliko ____________

12. Umrli u porodičnom domaćinstvu tokom agresije

	PREZIME (IME OCA) I IME	GODINA ROĐENJA	UMRO-LA (datum)	SRODSTVO SA NSC.	SAHRANJEN-A (MJESTO)
a)					
b)					
c)					

13. Stambeni uslovi u kojima sada živi porodično domaćinstvo u Sarajevu

$\textcircled{a}$) U vlastitom stanu/kući od prije agresije;
b) Vlastiti stan/kuća je uništen ili napušten zbog agresorskih dejstava - porodično domaćinstvo uselilo u drugi stan/kuću;
c) Nije imalo stan/kuću - porodično domaćinstvo uselilo u drugi stan/kuću tokom agresije;
d) Stanuje u kolektivnom smještaju sa ostalim izbjeglim i raseljenim licima;
e) Izbjeglice ili raseljena lica smješteni kod rodbine;
f) Ostalo ____________

14. Da li je porodica (njeni stariji članovi ili roditelji) bila u izbjeglištvu u II svjetskom ratu (1941-1945)?

b) NE; a) DA, izbjegla iz *Goražda* u *Brčko* od *1943* do *1946* [a) circled]

15. Da li je porodično domaćinstvo izgubilo nekog od bliske rodbine u II svjetskom ratu?

	PREZIME (IME OCA) I IME	GODINA ROĐENJA	KAO VOJNIK (KOJE VOJSKE)	CIVIL (GDJE I KAKO)
a)	*Đedović (Šerif) Midhat*	*1912*		
b)				
c)				

U ime porodičnog domaćinstva podatke dao: *Đedović Sejda*, srodstvo sa nosiocem *supruga*

Datum popisa *30.05.1994.* Upitnik popunio *Nuhanović Fikreta*

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA

Institut za iztraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava
Sarajevo
Institute for the Research of Crimes Against Humanity and International Law, Sarajevo

UPITNIK

QUESTIONNAIRE

ZA POPIS PORODIČNIH DOMAĆINSTAVA NA SLOBODNIM PODRUČJIMA GRADA SARAJEVA U 1994. GODINI
Survey of households in the free teritory of Sarajevo in 1994

1) Sadašnja adresa porodičnog domaćinstva: a) Opština____
Current address family/household: Municipality
b) Mjesna zajednica_______________________ c) Ulica i broj_________________________________
Community Address

2) Porodično domaćinstvo
Members of Family/household
a) Živi na istoj adresi na kojoj je živjelo I prije rata;
same addres as before the war
b) Tokom rata, u okviru slobodnih teritorija RBiH, preselilo sa adrese:__________________________________;
During the war moved within the free territories of BiH, from this address
___________________________,opština____
municipality
c) Izbjeglice, ili raseljeni iz: adresa___________________________, opština________________
Refugees or displaced from: address municipality

3) Članovi porodičnog domaćinstva koji sada žive na slobodnim područjima grada Sarajeov (pod a) se upisuje nosilac porodičnog domaćinstva):
Members of F/HH who reside in the free territory of Sarjaevo (under a) the head of the F/HH.

	PREZIME (ime OCA) IME *Last name (father's name) first*	GODINA ROĐENJA *Year of birth*	SRODSTVO SA NOSIOC *Position in F/HH*	NACIONALNOST *Ethnicity*	VJEROISPOVJEST *Religion*
a)	____	____	____	____	____
b)	____	____	____	____	____
c)	____	____	____	____	____
d)	____	____	____	____	____
e)	____	____	____	____	____
f)	____	____	____	____	____

4) Članovi p porodičnog domaćinstva koji su izbjegli, odnosno raseljeni, van Sarajeva, ili su ostali na području RbiH koje je pod kontrolom agresora:
Members of F/HH who fled, were displaced, from Sarajevo, or who remained in the territory controlled by the aggressor:

	PREZIME (IME OCA) I IME *Last name (father's name) first*	GODINA RODENJA *Year of birth*	SRODSTVO SA NOSIOC. *Position in F/HH*	NACIONALNOST *Ethnicity*	VJEROISPOVJEST *Religion*	GDJE SADA ŽIVI *Current residence*
a)	____	____	____	____	____	____
b)	____	____	____	____	____	____
c)	____	____	____	____	____	____
d)	____	____	____	____	____	____
e)	____	____	____	____	____	____
f)	____	____	____	____	____	____

5) Piginuli u porodičnom domaćinstvu tokom agresije.
Killed members of F/HH during aggression.

	PREZIME (ime OCA) IME *Last name (father's name)*	GODINA RODENJA *Year of birth*	SRODS. SA NSC. *Position in F/HH*	DATUM POGIBIJE *Date of death*	MAJESTO POGIBIJE *Place of death*	NAČIN POGIBIJE *Cause of death*	CIVIL-BORAC *Civilian-Soldier*
a)							
b)							
c)							

6) Ranjeni u prordičnom domaćinstvu tokom agresije.
Wounded (members of F/HH) during aggression.

	PREZIME (ime OCA) IME *Last name (father's name)*	GODINA RODENJA *Year of birth*	SRODS. SA NSC. *Position in F/HH*	DATUM RANJAV *Date of injury*	MAJESTO RANJAV *Place of injury*	NAČIN RANJAVANJA *Cause of injury*	CIVIL-BORAC *Civilian-Soldier*
a)							
b)							
c)							

7) Nestali u porodičnom domaćinstvu tokom agresije.
Missing (members of F/HH) during aggression.

	PREZIME (IME OCA) I IME *Last name (father's name) First name*	GODINA RODENJA *Year of birth*	MJESTO NESTANKA *Place of disappearance*	NAČIN NESTANKA *Cause of disappearance*	CIVIL-BORAC *Civilian-Soldier*
a)					
b)					
c)					

8) Članovi porodičnog domaćinstva koji se nalze ili su bili u logoru ili zatvoru tokom agresije.
Members of F/HH who were detained in prison or cam during aggression.

	PREZIME (IME OCA) I IME *Last name (father's name) First name*	GODINA RODENJA *Year of birth*	LOGOR – ZATVOR (NAZIV I MJESTO) *Place of detention (prison/camp)*	OD – DO *From - Until*
a)				
b)				
c)				

9) Invalidi u prodičnom domaćinstvu usljed ratnih dejstava.
Invalid/handicapped mebers of F/HH because of war.

	PREZIME (IME OCA) I IME *Last name (father's name) First name*	GODINA RODENJA *Year of birth*	OPIS INVALIDITETA *Description of invalidacy*	CIVIL-BORAC *Civilian-Soldier*
a)				
b)				
c)				

10) Živorođeni u porodičnom domaćinstvu tokom agresije.
Persons born during the aggression.

	PREZIME (IME OCA) I IME *Last name (father's name) First name*	ROĐEN-A (datum) *Born (date)*	POL *Gender*	GDJE JE ROĐEN-A *Place of birth*
a)				
b)				

11) Mrtvorođeni u porodičnim domađinstvu tokom agresije.
Stil births (members of F/HH) during aggression.

a) NE; *no* b) DA, koliko *yes, How many?* ____________

12) Umrli u porodičnom domaćinstvu tokom agresije.
Died (members of F/HH) during aggression.

	PREZIME (IME OCA) I IME *Last name (father's name) First name*	GODINA RODENJA *Year of birth*	UMRO-LA (Datum) *Died on (date)*	SRODSTVO SA NSC. *Relation to head of F/HH*	CIVIL-BORAC *Civilian-Soldier*
a)					
b)					
c)					

13) Stambeni uslovi u kojima sada živi porodično domaćinstvo u Sarajevu
Current housing conditions of F/HH in Sarajevo.

a) U vlastitom stanu/kućI od prije agresije;
Owns appartment since before the aggression

b) Vlastiti stan/kuća je unisten ili napušten zbog agresorskih dejstava – porodično domaćinstvo uselilo u drugi stan/kuću;
Own house/apt. destroyed or abandoned because of aggression – F/HH moved to a new house/appartment

c) Nije imalo stan/kuću – porodično domaćinstvo uselilo u drugi stan/kuću tokom agresije;
Did not have own house/apt. but F/HH moved to another during the aggression.

d) Stanuje u kolektivnom smeštaju sa ostalim izbjeglim I raseljenim licima;
Shared house/apt. with other refugees during aggression

e) Izbjeglilce ili raseljena lica smješteni kod rodbine;
Refugees and displaced residing with F/HH.

f) Ostalo *others*____

14) Da li je porodica (njeni stariji članovi ili roditelji) bila u izbjeglištvu u II svjetskom, ratu (1941-1945)?
Has any member of F/HH (elder/parents) been displaced in the 2nd World War?

b) NE; a) DA, izbjegla iz______________________u________________od______________do______________
from (location) to (location) since until

15) Da li je porodično domaćinstvo izgubilo nekog od bliske rodbine u II svjetskom ratu?
Did any immediate member of the family die in WWII?

	PREZIME (IME OCA) I IME *Last name (father's name) First name*	GODINA ROĐENJA *Year of birth*	KAO VOJNIK (KOJE VOJSKE) *Soldier? (w/c army?)*	CIVIL (GDJE I KAKO) *Civilian (where and how)?*
a)	______________________	__________	__________	__________________
b)	______________________	__________	__________	__________________
c)	______________________	__________	__________	__________________

U ime porodičnog domćinstva, podatke dao:______________________________, srodstvo sa nosiocem______________
On behalf of the F/HH, data was given by: relationship to head of F/HH

Datum popisa____________________ Upitnik popunio____________________
Date of signature Survey filled in by

ANEKS 3

Statistički podaci o poginulom stanovništvu dobiveni iz PDS-1994.

A3.1 Stanovništvo poginulo unutar linija fronta u Sarajevu 1992.-94.*, apsolutne brojčane vrijednosti prema dobi i polu

Civili, vojnici i nepoznat status				
Dob u vrijeme smrti	Žene	Muškarci	Pol nepozn.	Ukupno
0-9	43	58	0	101
10-19	79	217	0	296
20-29	93	728	0	821
30-39	113	873	0	986
40-49	122	577	0	699
50-59	114	400	0	514
60-69	69	206	0	275
70-79	26	42	0	68
80-89	8	9	0	17
90+	0	0	0	0
Dob nepoznata	3	17	1	21
Ukupno	670	3127	1	3798

Od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.

A3.2 Pol, dob i podjela na civile i vojnike za lica poginula unutar linija fronta u Sarajevu, 1992.-1994.*, procenat svih nastradalih

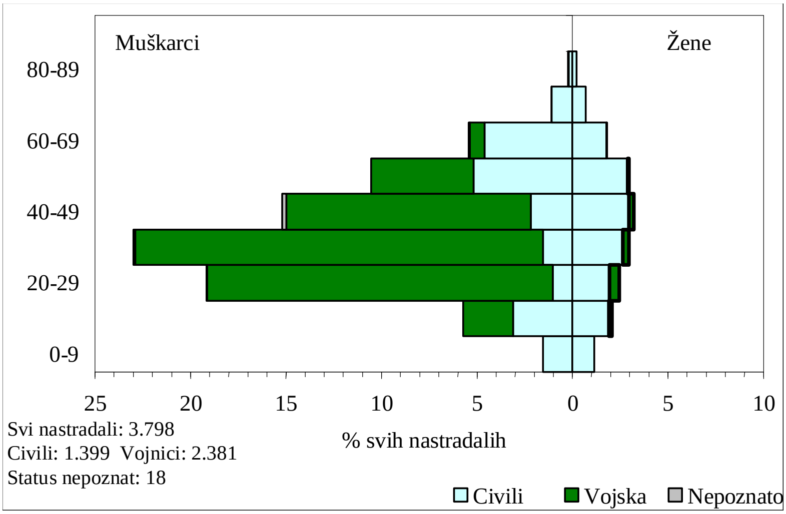

Od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.

A3.3 Distribucija po polu i dobi lica poginulih unutar linija fronta u Sarajevu, 1992.-1994.*, apsolutne brojčane vrijednosti i procenat svih nastradalih

Civili

Dob u vr. smrti	Žene	Muškarci	Pol nep.	Ukupno
0-9	43	58	0	101
10-19	72	118	0	190
20-29	73	39	0	112
30-39	101	58	0	159
40-49	113	83	0	196
50-59	110	196	0	306
60-69	68	175	0	243
70-79	26	41	0	67
80-89	8	8	0	16
90+	0	0	0	0
Dob. nep.	3	6	0	9
Ukupno	617	782	0	1399

Civili

Dob u vr. smrti	Žene	Muškarci	Pol nep.
0-9	1.13	1.53	0.00
10-19	1.90	3.11	0.00
20-29	1.92	1.03	0.00
30-39	2.66	1.53	0.00
40-49	2.98	2.19	0.00
50-59	2.90	5.16	0.00
60-69	1.79	4.61	0.00
70-79	0.68	1.08	0.00
80-89	0.21	0.21	0.00
90+	0.00	0.00	0.00
Dob nep.	0.08	0.16	0.00
Ukupno		36.84	

Vojnici

Dob u vr. smrti	Žene	Muškarci	Pol nep.	Ukupno
0-9	0	0	0	0
10-19	6	99	0	105
20-29	20	688	0	708
30-39	12	811	0	823
40-49	9	486	0	495
50-59	3	204	0	207
60-69	0	29	0	29
70-79	0	1	0	1
80-89	0	1	0	1
90+	0	0	0	0
Dob nep.	0	11	1	12
Ukupno	50	2330	1	2381

Vojnici

Dob u vr. smrti	Žene	Muškarci	Pol nep
0-9	0.00	0.00	0.00
10-19	0.16	2.61	0.00
20-29	0.53	18.11	0.00
30-39	0.32	21.35	0.00
40-49	0.24	12.80	0.00
50-59	0.08	5.37	0.00
60-69	0.00	0.76	0.00
70-79	0.00	0.03	0.00
80-89	0.00	0.03	0.00
90+	0.00	0.00	0.00
Dob nep.	0.00	0.29	0.03
Ukupno		62.69	

Status nepoznat

Dob u vr. smrti	Žene	Muškarci	Pol nep.	Ukup
0-9	0	0	0	0
10-19	1	0	0	1
20-29	0	1	0	1
30-39	0	4	0	4
40-49	0	8	0	8
50-59	1	0	0	1
60-69	1	2	0	3
70-79	0	0	0	0
80-89	0	0	0	0
90+	0	0	0	0
Dob nep.	0	0	0	0
Ukupno	3	15	0	18

Status nepoznat

Dob u vr.	Žene	Muškarci	Pol nep
0-9	0.00	0.00	0.00
10-19	0.03	0.00	0.00
20-29	0.00	0.03	0.00
30-39	0.00	0.11	0.00
40-49	0.00	0.21	0.00
50-59	0.03	0.00	0.00
60-69	0.03	0.05	0.00
70-79	0.00	0.00	0.00
80-89	0.00	0.00	0.00
90+	0.00	0.00	0.00
Dob nep.	0.00	0.00	0.00
Ukupno		0.47	

** Od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A3.4 Lica poginula unutar linija fronta u Sarajevu, 1992.-94.*, apsolutne brojčane vrijednosti prema opštini smrti i polu

Opština smrti	Žene	Muškarci	Pol nep.	Ukupno
Centar	90	279	0	369
Ilidža	95	761	0	856
Novi grad	156	897	0	1053
Novo Sarajevo	61	204	0	265
Stari grad	116	390	1	507
Vogošća	23	152	0	175
Sarajevo, neodređeno	129	444	0	573
Ukupno	670	3127	1	3798

** Od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A3.5 Lica poginula unutar linija fronta u Sarajevu, 1992.-94.*, procenat svih nastradalih prema opštini smrti, polu i statusu civil-vojnik

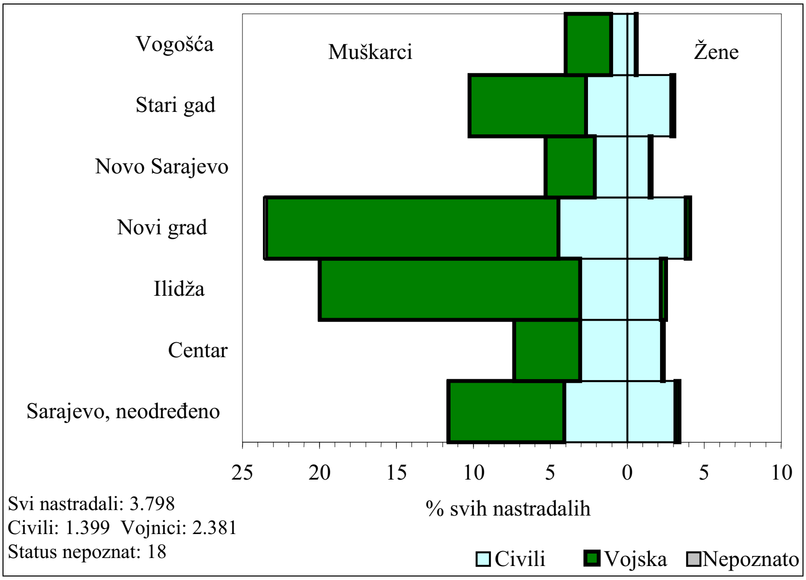

** Od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A3.6 Distribucija po polu i opštini smrti lica poginulih unutar linija fronta u Sarajevu, 1992.-94.*, apsolutne brojčane vrijednosti i procenat svih nastradalih

Civili

Opština smrti	Žene	Muš.	Pol nep.	Ukupno
Centar	86	117	0	203
Ilidža	83	116	0	199
Novi grad	144	170	0	314
Novo Sarajevo	55	81	0	136
Stari grad	109	102	0	211
Vogošća	21	40	0	61
Sarajevo, neodređeno	119	156	0	275
Ukupno	617	782	0	1399

Civili

Opština smrti	Žene	Muš.	Pol nep.
Centar	2.26	3.08	0.00
Ilidža	2.19	3.05	0.00
Novi grad	3.79	4.48	0.00
Novo Sarajevo	1.45	2.13	0.00
Stari grad	2.87	2.69	0.00
Vogošća	0.55	1.05	0.00
Sarajevo, neodređeno	3.13	4.11	0.00
Ukupno	13.11	16.48	0.00

Vojnici

Opština smrti	Žene	Muš.	Pol nep.	Ukupno
Centar	4	162	0	166
Ilidža	12	643	0	655
Novi grad	11	721	0	732
Novo Sarajevo	5	120	0	125
Stari grad	7	287	1	295
Vogošća	2	112	0	114
Sarajevo, neodređeno	9	285	0	294
Ukupno	50	2330	1	2381

Vojnici

Opština smrti	Žene	Muš.	Pol nep.
Centar	0.11	4.27	0.00
Ilidža	0.32	16.93	0.00
Novi grad	0.29	18.98	0.00
Novo Sarajevo	0.13	3.16	0.00
Stari grad	0.18	7.56	0.03
Vogošća	0.05	2.95	0.00
Sarajevo, neodređeno	0.24	7.50	0.00
Ukupno	1.08	53.84	0.03

Status nepoznat

Opština smrti	Žene	Muš.	Pol nep.	Ukupno
Centar	0	0	0	0
Ilidža	0	2	0	2
Novi grad	1	6	0	7
Novo Sarajevo	1	3	0	4
Stari grad	0	1	0	2
Vogošća	0	0	0	0
Sarajevo, neodređeno	1	3	0	4
Ukupno	3	15	0	19

Status nepoznat

Opština smrti	Žene	Muš.	Pol nep.
Centar	0.00	0.00	0.00
Ilidža	0.00	0.05	0.00
Novi grad	0.03	0.16	0.00
Novo Sarajevo	0.03	0.08	0.00
Stari grad	0.00	0.03	0.00
Vogošća	0.00	0.00	0.00
Sarajevo, neodređeno	0.03	0.08	0.00
Ukupno	0.05	0.32	0.00

** Od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A3.7 Lica poginula unutar linija fronta u Sarajevu, 1992.-94.*, apsolutne brojčane vrijednosti prema uzroku smrti i polu

Civili, vojnici i status nepoznat

Uzrok smrti	Žene	Muškarci	Pol nep.	Ukupno
Vatreno oružje - granatiranje	468	1692	0	2160
Vatreno oružje – snajperska vatra	103	595	1	699
Vatreno oružje – pogođeni hicem	26	202	0	228
Vatreno oružje – drugo i neodređeno	27	274	0	301
-Vatreno oružje – protuavionski mitraljez	*1*	*31*	*0*	*32*
- Vatreno oružje - M-84 i slično	*2*	*9*	*0*	*11*
- Vatreno oružje – neodređeno	*24*	*234*	*0*	*258*
Direktni ratni gubici	10	179	0	189
- Hladno oružje/zaklani/mučeni	*4*	*10*	*0*	*14*
- Pogubljenje	*3*	*4*	*0*	*7*
- Živi štit	*0*	*4*	*0*	*4*
- Nestali	*2*	*11*	*0*	*13*
- Ostali nastradali - ranjavanje	*0*	*4*	*0*	*4*
- Ostali nastradali - ratne operacije	*1*	*146*	*0*	*147*
Indirektni ratni gubici	3	22	0	25
- Nagazili na minu	*3*	*16*	*0*	*19*
- Ostali nastradali – ratni uslovi	*0*	*6*	*0*	*6*
Ostali nastradali - neodređeno	8	42	0	50
Nesreće i nasilje	19	63	0	82
- Ostalo - saobraćajne	*3*	*16*	*0*	*19*
- Ostalo - druge nesreće	*6*	*15*	*0*	*21*
- Ostalo - samoubojstvo	*5*	*5*	*0*	*10*
- Ostalo - nasilno	*5*	*27*	*0*	*32*
Nepoznato/neodređeno	6	58	0	64
Ukupno	670	3127	1	3798

** Od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A3.8 Civili poginuli unutar linija fronta u Sarajevu, 1992.-94.*, apsolutne brojčane vrijednosti prema uzroku smrti i polu

Civili

Uzroci smrti	Žene	Muškarci	Ukupno
Vatreno oružje - granatiranje	439	493	932
Vatreno oružje – snajperska vatra	99	154	253
Vatreno oružje – pogođeni hicem	21	34	55
Vatreno oružje – drugo i neodređeno	20	26	46
- Vatreno oružje – protuavionski mitraljez	*1*	*4*	*5*
- Vagtreno oružje - M-84 i slično	*0*	*0*	*0*
- Vatreno oružje - neodređeno	*19*	*22*	*41*
Direktni ratni gubici	8	13	21
- Hladno oružje/zaklani/mučeni	*4*	*8*	*12*
- Pogubljenje	*2*	*2*	*4*
- Živi štit	*0*	*2*	*2*
- Nestali	*2*	*1*	*3*
- Ostali nastradali -	*0*	*0*	*0*
- Ostali nastradali – ratne	*0*	*0*	*0*
Indirektni ratni gubici	3	8	11
- Nagazili na minu	*3*	*2*	*5*
- Ostali nastradali – ratni uslovi	*0*	*6*	*6*
Ostali nastradali – neodređeno	8	14	22
Nesreće i nasilje:	14	28	42
- Ostalo – saobraćajna nesreća	*3*	*9*	*12*
- Ostalo – druge nesreće	*5*	*6*	*11*
- Ostalo - samoubojstvo	*3*	*3*	*6*
- Ostalo - nasilno	*3*	*10*	*13*
Nepoznato/neodređeno	5	12	17
Ukupno	617	782	1399

** Od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A3.9 Vojnici poginuli unutar linija fronta u Sarajevu, 1992.-94.*, apsolutne brojčane vrijednosti prema uzroku smrti i polu

Vojnici

Uzroci smrti	Žene	Muškarci	Pol nepoznat	Ukupno
Vatreno oružje - granatiranje	29	1192	0	1221
Vatreno oružje - snajperska vatra	4	441	1	446
Vatreno oružje - pogođeni hicem	5	168	0	173
Vatreno oružje - drugo i neodređeno	7	248	0	255
- Vatreno oružje - protuavionski mitraljez	*0*	*27*	*0*	*27*
- Vatreno oružje - M-84 i slično	*2*	*9*	*0*	*11*
- Vatreno oružje – neodređeno	*5*	*212*	*0*	*217*
Direktni ratni gubici	1	163	0	164
- Hladno oružje/zaklani/mučeni	*0*	*2*	*0*	*2*
- Pogubljenja	*0*	*1*	*0*	*1*
- Živi štit	*0*	*2*	*0*	*2*
- Nestali	*0*	*10*	*0*	*10*
- Ostali nastradali - ranjavanja	*0*	*4*	*0*	*4*
- Ostali nastradali – ratne operacije	*1*	*144*	*0*	*145*
Indirektni ratni gubici	0	14	0	14
- Nagazili na minu	*0*	*14*	*0*	*14*
- Ostali nastradali – ratni uslovi	*0*	*0*	*0*	*0*
Ostali nastradali – neodređeno	0	28	0	28
Nesreće i nasilje:	3	34	0	37
- Ostalo – saobraćajna nesreća	*0*	*7*	*0*	*7*
- Ostalo – druge nesreće	*1*	*9*	*0*	*10*
- Ostalo - samoubojstvo	*0*	*1*	*0*	*1*
- Ostalo - nasilno	*2*	*17*	*0*	*19*
Nepoznato/neodređeno	1	42	0	43
Ukupno	50	2330	1	2381

** Od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A3.10a Lica poginula u Sarajevu, 1992.-94.*, brojčane vrijednosti prema uzroku smrti

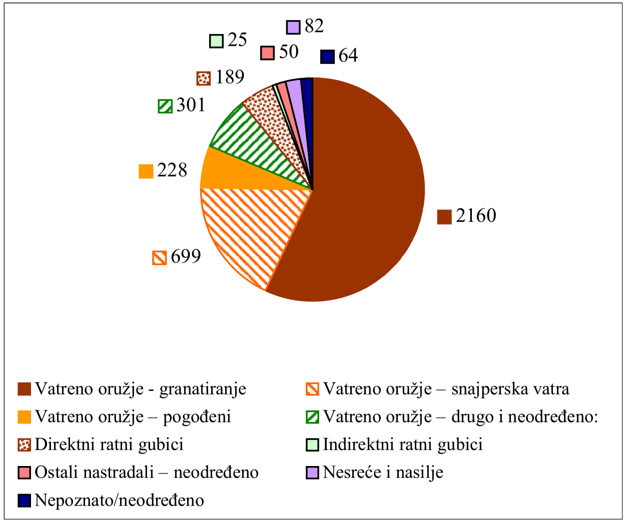

** Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A3.10b Lica poginula u Sarajevu, 1992.-94.*, procenat prema uzroku smrti

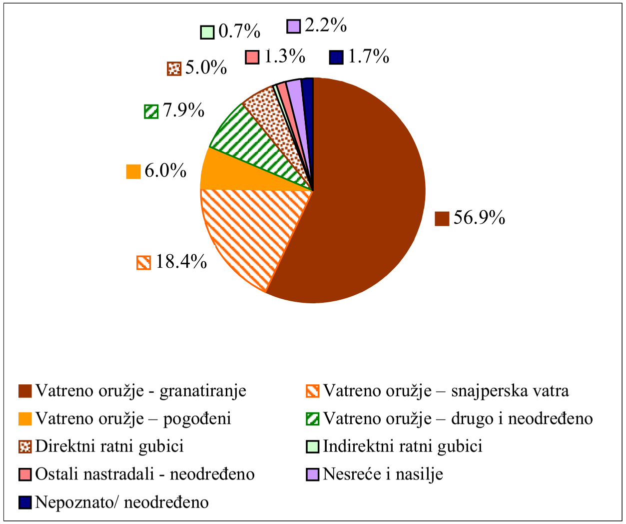

** Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A3.11a Poginuli civili u Sarajevu, 1992.-94.*, brojčane vrijednosti prema uzroku smrti

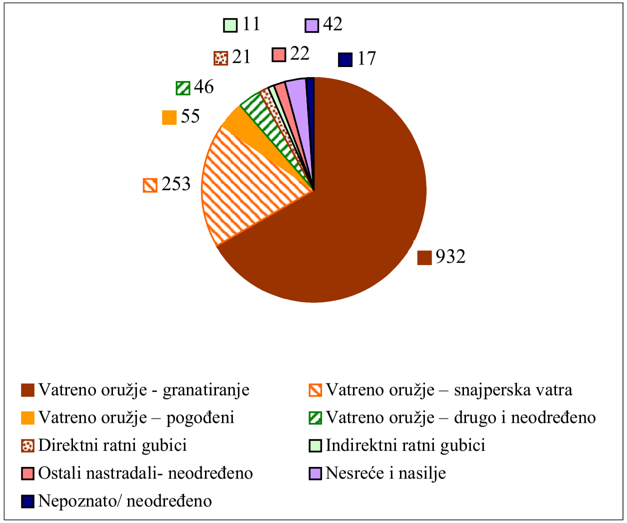

Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.

A3.11b Civili poginuli u Sarajevu, 1992.-94.*, procenat prema uzroku smrti

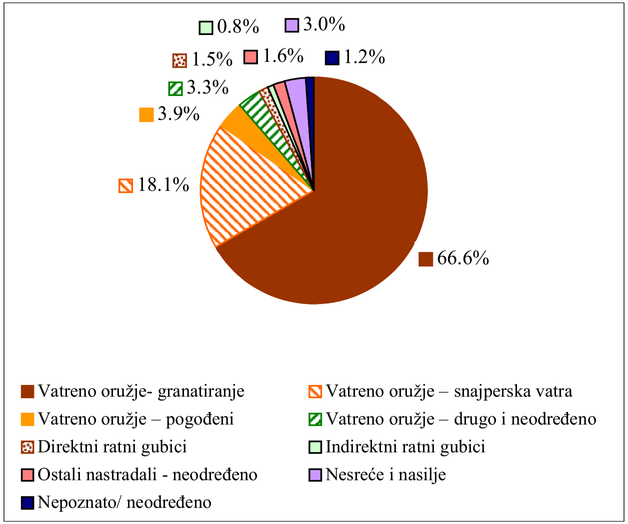

Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.

A3.13 Broj lica poginulih mjesečno unutar linija fronta u Sarajevu, od 10.09.1992 do 10.08.1994, prema statusu civil-vojnik

Vrijeme	Civili	Vojnici	Status nep.	Ukupno
septembar 1992.	96	185	1	282
oktobar 1992.	169	141	5	315
novembar 1992.	64	104	1	169
decembar 1992.	91	341	3	435
januar 1993.	79	135	2	216
februar 1993.	56	146	0	202
mart 1993.	57	159	1	217
april 1993.	57	81	0	138
maj 1993	80	100	0	180
jun 1993.	86	117	0	203
jul 1993.	118	249	0	367
august 1993.	38	85	0	123
septembar 1993.	35	59	0	94
oktobar 1993.	54	70	0	124
novembar 1993.	43	46	1	90
decembar 1993.	59	103	2	164
nepoz. 1993.	38	39	1	78
januar 1994.	72	105	0	177
februar 1994.	74	39	1	114
mart 1994.	9	19	0	28
april 1994.	4	19	0	23
maj 1994.	9	19	0	28
jun 1994.	2	10	0	12
jul 1994.	1	3	0	4
august 1994.	1	2	0	3
nepoz. 1994.	7	5	0	12
Ukupno	1399	2381	18	3798

A3.14 Broj lica poginulih mjesečno unutar linija fronta u Sarajevu, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.

Civili

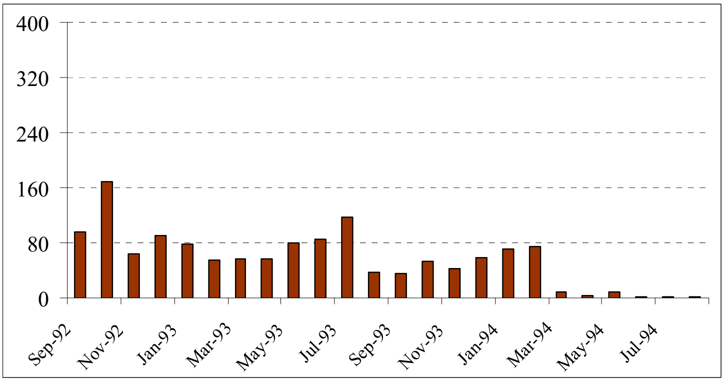

Vojnici

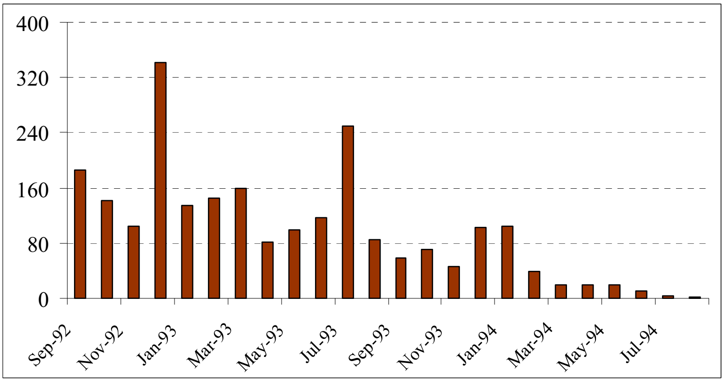

Svi poginuli

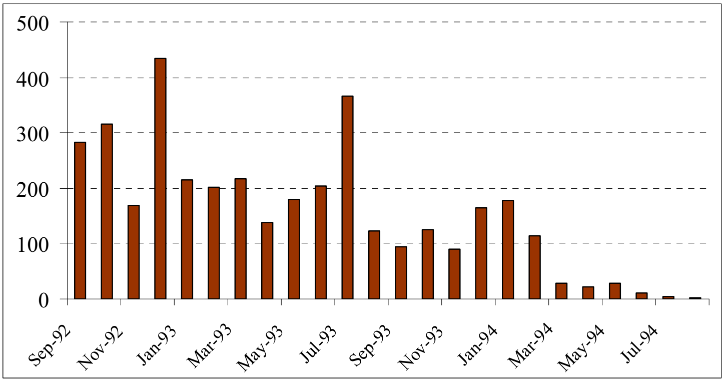

A3.15 Broj lica poginulih dnevno unutar linija fronta u Sarajevu, od 10. 09. 1992. do 30. 09. 1993.

Civili

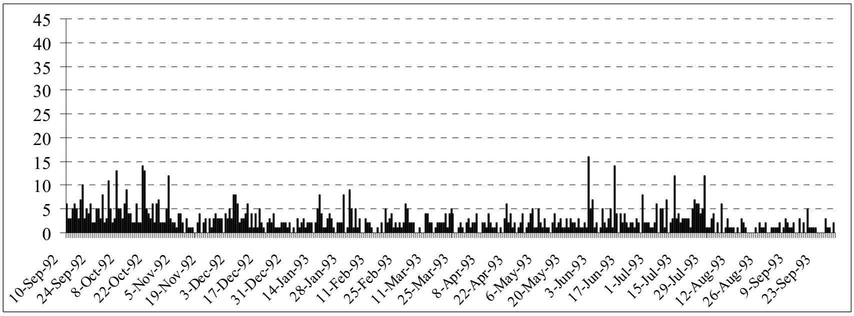

Vojnici

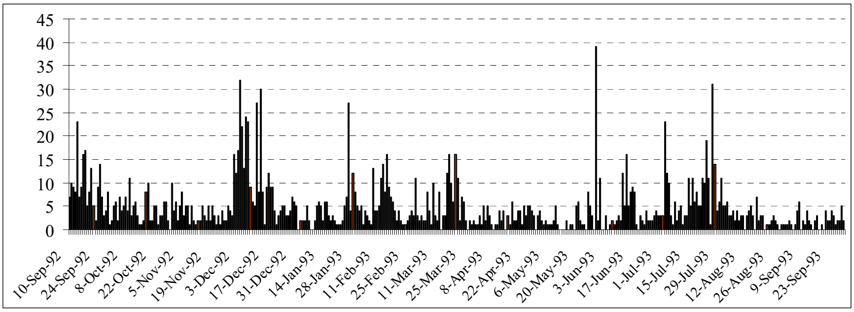

Svi poginuli

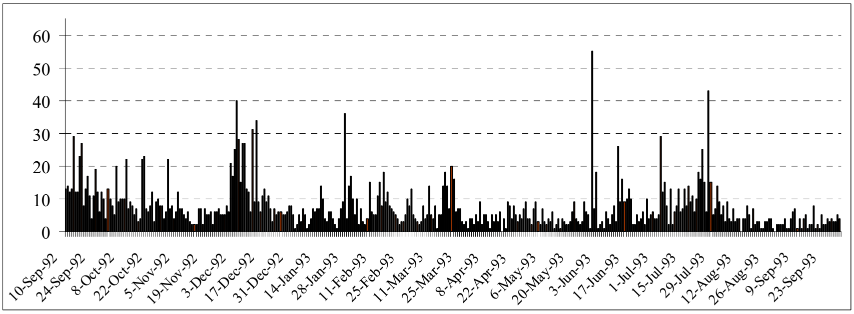

A3.16 Broj lica poginulih dnevno unutar linija fronta u Sarajevu, od 01. 10. 1993. do 10. 08. 1994.

Civili

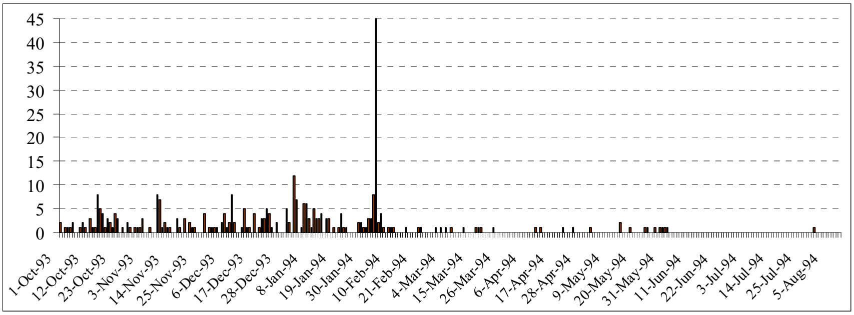

Vojnici

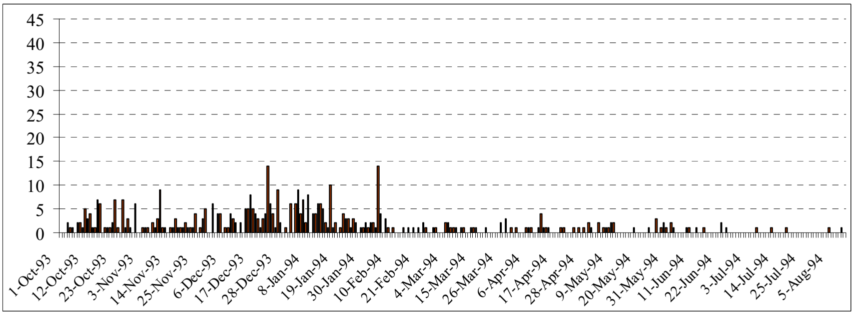

Svi poginuli

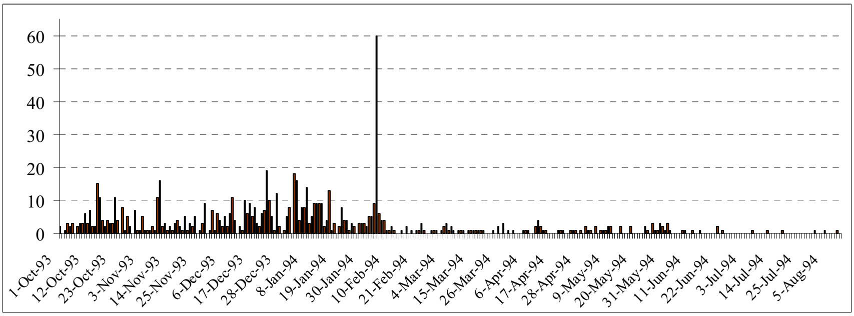

ANEKS 4

Statistički podaci o ranjenom stanovništvu dobiveni iz PDS-1994.

A4.1 Stanovništvo ranjeno unutar linija fronta u Sarajevu, 1992.-94.*, apsolutne brojčane vrijednosti prema dobi i polu

	Civili, vojnici, i status nepoznat			
Dob*	Žene	Muškarci	Pol nep.	Ukupno
0-9	123	180	0	303
10-19	412	1061	0	1473
20-29	393	2759	0	3152
30-39	472	2780	0	3252
40-49	459	1921	0	2380
50-59	355	1145	0	1500
60-69	199	465	0	664
70-79	50	100	0	150
80-89	11	17	0	28
90+	0	1	0	1
Dob nep.	3	9	4	16
Ukupno	2477	10438	4	12919

Napomena: Dob u vrijeme ranjavanja

A4.2 Pol, dob i podjela na civile i vojnike lica ranjenih unutar linija fronta u Sarajevu, 1992-1994*, procenat svih nastradalih

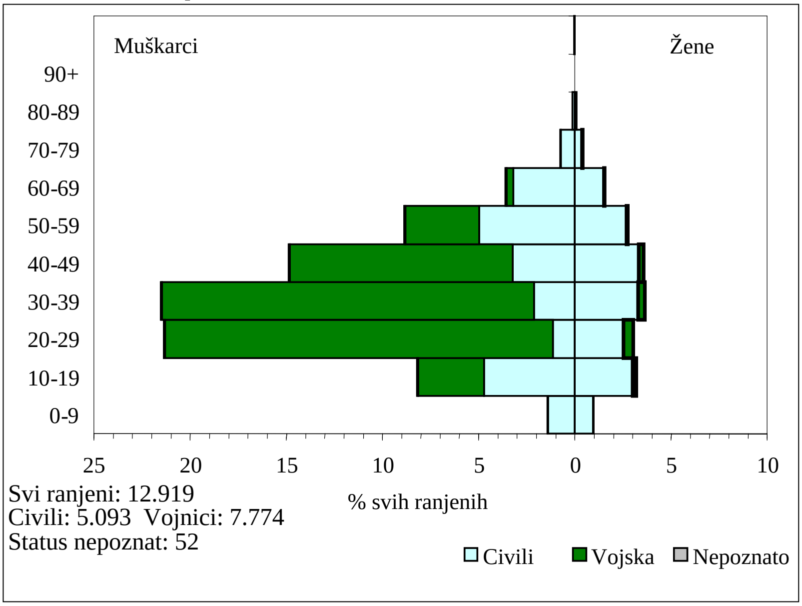

** Od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A4.3 Podjela po polu i dobi lica ranjenih unutar linija sukoba u Sarajevu, 1992.-1994.*, apsolutne brojčane vrijednosti i procenat svih nastradalih

	Civili			
Dob*	Žene	Muškarci	Pol nepoz.	Ukupno
0-9	122	180	0	302
10-19	389	609	0	998
20-29	326	149	0	475
30-39	423	275	0	698
40-49	429	417	0	846
50-59	345	645	0	990
60-69	196	414	0	610
70-79	48	96	0	144
80-89	11	16	0	27
90+	0	1	0	1
Dob nep.	2	0	0	2
Ukupno	2291	2802	0	5093

	Civili		
Dob 1994.	Žene	Muškarci	Pol nep.
0-9	0.94	1.39	0.00
10-19	3.01	4.71	0.00
20-29	2.52	1.15	0.00
30-39	3.27	2.13	0.00
40-49	3.32	3.23	0.00
50-59	2.67	4.99	0.00
60-69	1.52	3.20	0.00
70-79	0.37	0.74	0.00
80-89	0.09	0.12	0.00
90+	0.00	0.01	0.00
Dob nep.	0.02	0.00	0.00
Ukupno		39.42	

	Vojnici			
Dob*	Žene	Muškarci	Pol nep.	Ukupno
0-9	0	0	0	0
10-19	23	444	0	467
20-29	65	2602	0	2667
30-39	47	2496	0	2543
40-49	30	1496	0	1526
50-59	8	495	0	503
60-69	2	47	0	49
70-79	2	4	0	6
80-89	0	1	0	1
90+				
Dob nep.	1	9	2	12
Ukupno	178	7594	2	7774

	Vojnici		
Dob 1994.	Žene	Muškarci	Pol nep.
0-9	0.00	0.00	0.00
10-19	0.18	3.44	0.00
20-29	0.50	20.14	0.00
30-39	0.36	19.32	0.00
40-49	0.23	11.58	0.00
50-59	0.06	3.83	0.00
60-69	0.02	0.36	0.00
70-79	0.02	0.03	0.00
80-89	0.00	0.01	0.00
90+	0.00	0.00	0.00
Dob nep.	0.01	0.07	0.02
Ukupno		60.17	

	Status nepoznat			
Dob*	Žene	Muškarci	Pol nep.	Ukupno
0-9	1	0	0	1
10-19	0	8	0	8
20-29	2	8	0	10
30-39	2	9	0	11
40-49	0	8	0	8
50-59	2	5	0	7
60-69	1	4	0	5
70-79	0	0	0	0
80-89	0	0	0	0
90+	0	0	0	0
Dob nep.	0	0	2	2
Ukupno	8	42	2	52

	Status nepoznat		
Dob 1994.	Žene	Muškarci	Pol nep
0-9	0.01	0.00	0.00
10-19	0.00	0.06	0.00
20-29	0.02	0.06	0.00
30-39	0.02	0.07	0.00
40-49	0.00	0.06	0.00
50-59	0.02	0.04	0.00
60-69	0.01	0.03	0.00
70-79	0.00	0.00	0.00
80-89	0.00	0.00	0.00
90+	0.00	0.00	0.00
Dob nep.	0.00	0.00	0.02
Ukupno		0.40	

Note: Dob u vrijeme ranjavanja*

A4.4 Lica ranjena unutar linija fronta u Sarajevu, 1992.-94.*, apsolutne brojčane vrijednosti prema opštini smrti, polu i statusu civil-vojnik

Opština ranjavanja	Žene	Muškarci	Pol nep.	Ukupno
Centar	380	1122	2	1504
Ilidža	271	2355	0	2626
Novi grad	684	3132	1	3817
Novo Sarajevo	259	829	1	1089
Stari grad	296	1127	0	1423
Vogošća	62	329	0	391
Sarajevo, neodređeno	525	1544	0	2069
Ukup	2477	10438	4	12919

* *Od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A4.5 Lica ranjena unutar linija fronta u Sarajevu, 1992.-94.*, procenat svih nastradalih prema opštini smrti, polu i statusu

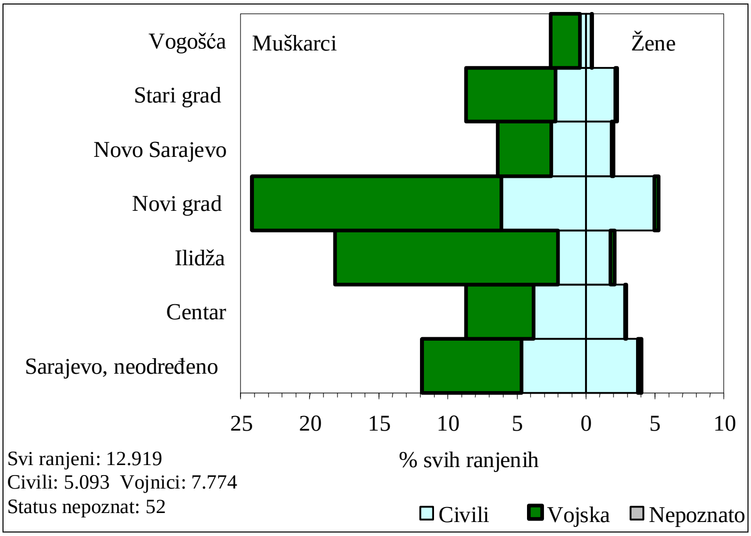

* *Od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A4.6 Distribucija po polu i opštini smrti lica ranjenih unutar linija fronta u Sarajevu, 1992.-94.*, apsolutne brojčane vrijednosti i procenat svih nastradalih

Civili

Opština ranjavanja	Žene	Muš.	Pol nep.	Ukupno
Centar	366	489	0	855
Ilidža	229	258	0	487
Novi grad	642	787	0	1429
Novo Sarajevo	240	326	0	566
Stari grad	278	285	0	563
Vogošća	51	57	0	108
Sarajevo, neodređeno	485	600	0	1085
Ukupno	2291	2802	0	5093

Civili

Opština ranjavanja	Žene	Muš.	Pol nep.
Centar	2.83	3.79	0.00
Ilidža	1.77	2.00	0.00
Novi grad	4.97	6.09	0.00
Novo Sarajevo	1.86	2.52	0.00
Stari grad	2.15	2.21	0.00
Vogošća	0.39	0.44	0.00
Sarajevo, neodređeno	3.75	4.64	0.00
Ukupno	17.73	21.69	0.00

Vojnici

Opština ranjavanja	Žene	Muš.	Pol nep.	Ukupno
Centar	14	630	2	646
Ilidža	41	2086	0	2127
Novi grad	41	2335	0	2376
Novo Sarajevo	17	501	0	518
Stari Grad	18	838	0	856
Vogošća	11	272	0	283
Sarajevo, neodređeno	36	932	0	968
Ukupno	178	7594	2	7774

Vojnici

Opština ranjavanja	Žene	Muš.	Pol nep.
Centar	0.11	4.88	0.02
Ilidža	0.32	16.15	0.00
Novi grad	0.32	18.07	0.00
Novo Sarajevo	0.13	3.88	0.00
Stari grad	0.14	6.49	0.00
Vogošća	0.09	2.11	0.00
Sarajevo, neodređeno	0.28	7.21	0.00
Ukupno	1.38	58.78	0.02

Status nepoznat

Opština ranjavanja	Žene	Muš.	Pol nep.	Ukupno
Centar	0	3	0	3
Ilidža	1	11	0	12
Novi grad	1	10	1	12
Novo Sarajevo	2	2	1	5
Stari grad	0	4	0	4
Vogošća	0	0	0	0
Sarajevo, neodređeno	4	12	0	16
Ukupno	8	42	2	52

Status nepoznat

Opština ranjavanja	Žene	Muš.	Pol nep.
Centar	0.00	0.02	0.00
Ilidža	0.01	0.09	0.00
Novi grad	0.01	0.08	0.01
Novo Sarajevo	0.02	0.02	0.01
Stari grad	0.00	0.03	0.00
Vogošća	0.00	0.00	0.00
Sarajevo, neodređeno	0.03	0.09	0.00
Ukupno	0.06	0.33	0.02

** Od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A4.7 Lica ranjena unutar linija fronta u Sarajevu, 1992.-94.*, apsolutne brojčane vrijednosti prema uzroku smrti i polu

Uzroci ranjavanja	Žene	Muškarci	Pol nepoznat	Ukupno
Vatr. oru.- granatiranje	1681	6326	2	8009
Vatr. oru.- snajperska vatra	604	2505	2	3111
Vatr. oru.- pogođeni hicem	4	37	0	41
Vatr. oru.- drugo i neodređeno:	135	1023	0	1158
- Vatr. oru.- protuavionski mitraljez	*38*	*182*	*0*	*220*
- Vatr. oru.- M-84 i slično	*2*	*12*	*0*	*14*
- Vatr. oru.- neodređeno	*95*	*829*	*0*	*924*
Direktni ratni gubici	11	215	0	226
- Hladno oružje/zaklani/mučeni	*1*	*10*	*0*	*11*
- Pogubljenje	*0*	*0*	*0*	*0*
- Živi	*0*	*4*	*0*	*4*
- Nestali	*7*	*28*	*0*	*35*
- Ostali nastra. - ratne operacije	*3*	*173*	*0*	*176*
Indirektni ratni gubici	5	118	0	123
- Nagazili na minu	*3*	*95*	*0*	*98*
- Ostali nastra. -ratni uslovi	*2*	*23*	*0*	*25*
				0
Ostali nastradali - neutvrđeno	0	4	0	4
Nesreće i nasilje:	9	47	0	56
- Ostalo- saobraćajne nesreće	*4*	*24*	*0*	*28*
- Ostalo – druge nesreće	*4*	*20*	*0*	*24*
- Samounesrećeni	*1*	*3*	*0*	*4*
Nepoznato/neodređeno	28	163	0	191
Ukupno	2477	10438	4	12919

** Od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A4.8 Civili ranjeni unutar linija fronta u Sarajevu, 1992.-94.*, apsolutne brojčane vrijednosti prema uzroku ranjavanja i polu

Civili

Uzroci ranjavanja	Žene	Muškarci	Ukupno
Vatreno oružje - granatiranje	1571	1834	3405
Vatreno oružje – snajperska vatra	559	737	1296
Vatreno oružje – pogođeni hicem	3	4	7
Vatreno oružje – drugo i neodređeno	116	165	281
- Vatreno oružje – protuavionski mitraljez	*32*	*49*	*81*
- Vatreno oružje - M-84 i slično	*2*	*1*	*3*
- Vatreno oružje – neodređeno	*82*	*115*	*197*
Direktni ratni gubici	8	11	19
- Hlsdno oružje/zaklani/mučeni	*0*	*3*	*3*
- Pogubljenje	*0*	*0*	*0*
- Živi štit	*0*	*1*	*1*
- Nestali	*6*	*4*	*10*
- Ostali nastradali –ratne operacije	*2*	*3*	*5*
Indirektni ratni gubici	2	8	10
- Nagazili na minu	*2*	*5*	*7*
- Ostali nastradali – ratni uslovi	*0*	*3*	*3*
- Ostali nastradali – neodređeno	0	0	0
Nesreće i nasilje:	8	11	19
- Ostalo – saobraćajne nesreće	*4*	*6*	*10*
- Ostalo – druge nesreće	*4*	*5*	*9*
- Samounesrećeni	*0*	*0*	*0*
Nepoznato/neodređeno	24	32	56
Ukupno	2291	2802	5093

* *Od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A4.9 Vojnici ranjeni unutar linija fronta u Sarajevu, 1992.-94.*, apsolutne brojčane vrijednosti prema uzroku ranjavanja i polu

Vojnici

Uzroci ranjavanja	Žene	Muškarci	Pol	Ukupno
Vatreno oružje - granatiranje	105	4471	1	4577
Vatreno oružje- snajperska	45	1759	1	1805
Vatreno oružje- pogođeni hicem	1	33	0	34
Vatreno oružje – drugo i neodređeno	18	857	0	875
- Vatreno oružje – protuavionski mitraljez	*6*	*133*	*0*	*139*
- Vatreno oružje - M-84 i slično	*0*	*11*	*0*	*11*
- Vatreno oružje – neodređeno	*12*	*713*	*0*	*725*
Direktni ratni gubici	2	200	0	202
- Hladno oružje/zaklani/mučeni	*0*	*6*	*0*	*6*
- Pogubljenje	*0*	*0*	*0*	*0*
- Živi štit	*0*	*2*	*0*	*2*
- Nestali	*1*	*23*	*0*	*24*
- Ostali nastradali – ratne	*1*	*169*	*0*	*170*
Indirektni ratni gubici	3	108	0	111
- Nagazili na minu	*1*	*89*	*0*	*90*
- Ostali gubici –ratni uslovi	*2*	*19*	*0*	*21*
- Ostali nastradali – neodređeno	0	4	0	4
Nesreće i nasiljee:	1	36	0	37
- Ostalo – saobraćajne nesreće	*0*	*18*	*0*	*18*
- Ostalo – druge nesreće	*0*	*15*	*0*	*15*
- Samounesrećeni	*1*	*3*	*0*	*4*
Nepoznato/neodređeno	3	126	0	129
Ukupno	178	7594	2	7774

** Od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A4.10a Lica ranjena u Sarajevu, 1992.-94.*, brojčane vrijednosti prema uzroku ranjavanja

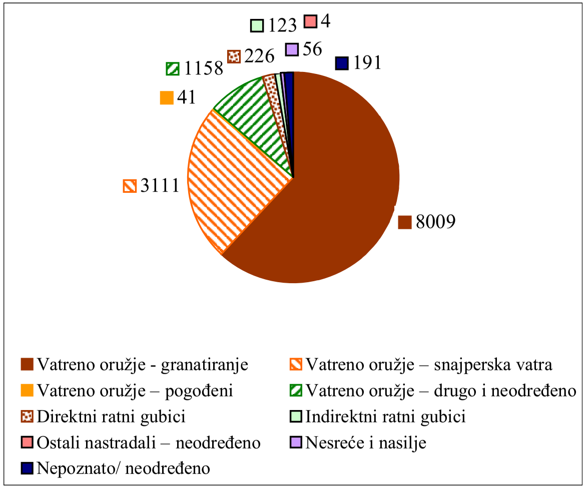

** Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992.dto 10. 08. 1994.*

A4.10b Lica ranjena u Sarajevu, 1992.-94.*, procenat prema uzroku ranjavanja

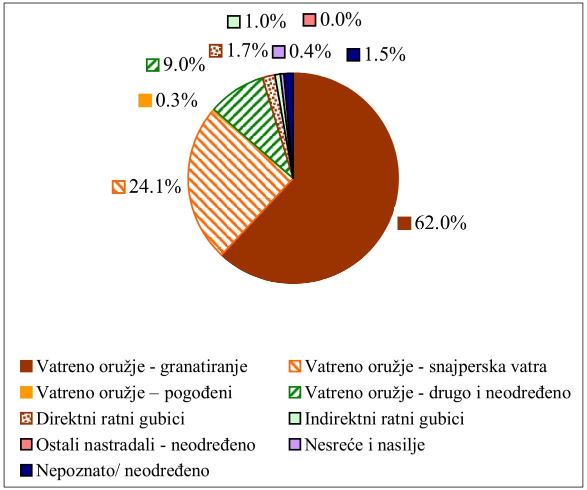

** Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A4.11a Civili ranjeni u Sarajevu, 1992.-94.*, brojčane vrijednosti prema uzroku ranjavanja

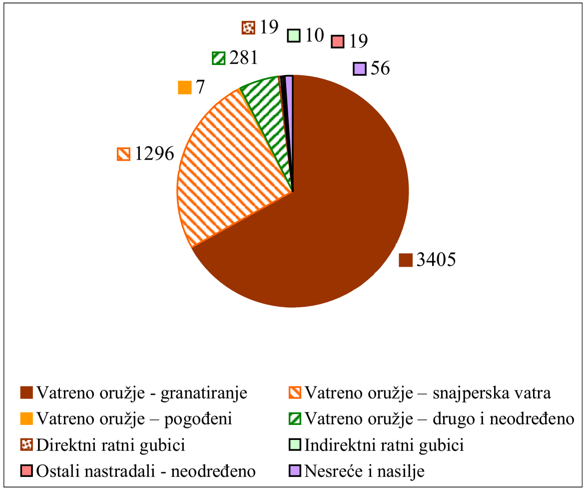

** Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A4.11b Civili ranjeni u Sarajevu, 1992.-94.*, procenat prema uzroku ranjavanja

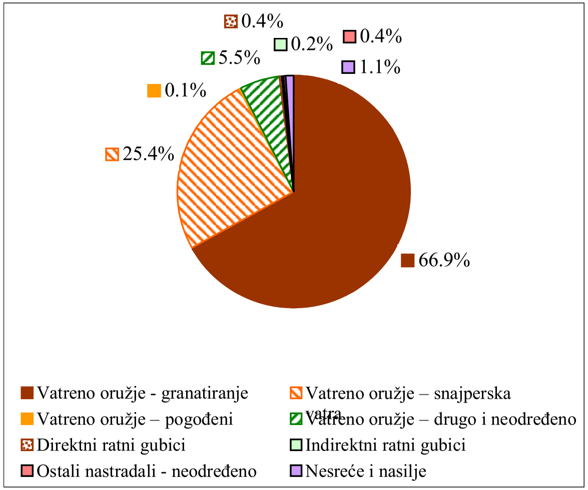

** Unutar linija fronta,od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A4.12a Vojnici ranjeni u Sarajevu, 1992.-94.*, brojčane vrijednosti prema uzroku ranjavanja

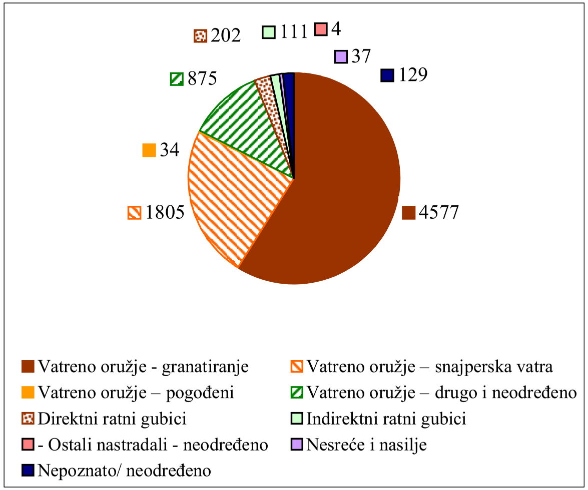

** Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A4.12b Vojnici ranjeni u Sarajevu, 1992.-94.*, procenat prema uzroku ranjavanja

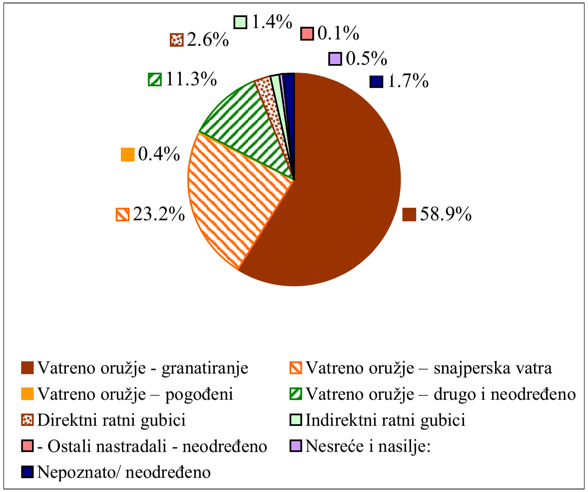

** Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A4.13 Broj lica poginulih mjesečno unutar linija fronta u Sarajevu, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994., prema statusu civil-vojnik

Vrijeme	Civili	Vojnici	Status nepoz.	Ukupno
septembar 1992.	432	686	6	1124
oktobar 1992.	464	624	4	1092
novembar 1992.	189	328	4	521
decembar 1992.	285	894	7	1186
				0
januar 1993.	279	400	0	679
februar 1993.	236	391	4	631
mart 1993.	335	398	2	735
april 1993.	247	262	1	510
maj 1993.	302	324	2	628
jun 1993.	352	456	3	811
jul 1993.	382	681	1	1064
august 1993.	186	342	2	530
septembar 1993.	177	235	1	413
oktobar 1993.	178	227	4	409
novembar 1993.	160	168	1	329
decembar 1993.	223	353	3	579
nepozanto 1993.	202	374	3	579
januar 1994.	212	278	2	492
februar 1994.	143	103	1	247
mart 1994.	23	65	0	88
april 1994.	16	46	0	62
maj 1994.	30	54	1	85
jun 1994.	9	27	0	36
jul 1994.	7	12	0	19
august 1994.	7	9	0	16
nepoznato 1994.	14	28	0	42
Ukupno	5090	7765	52	12907

A4.14 Broj lica ranjenih mjesečno unutar linija fronta u Sarajevu, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.

Civili

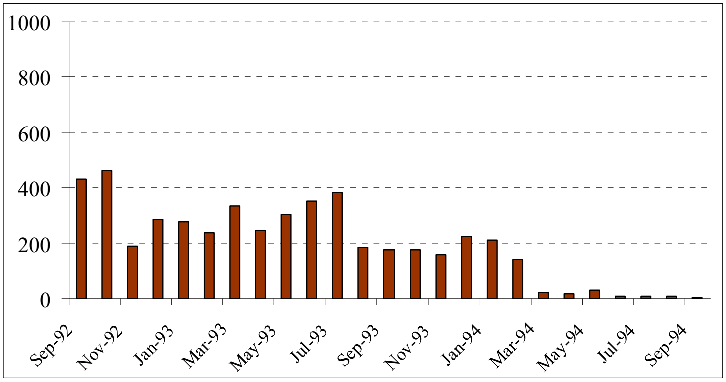

Vojnici

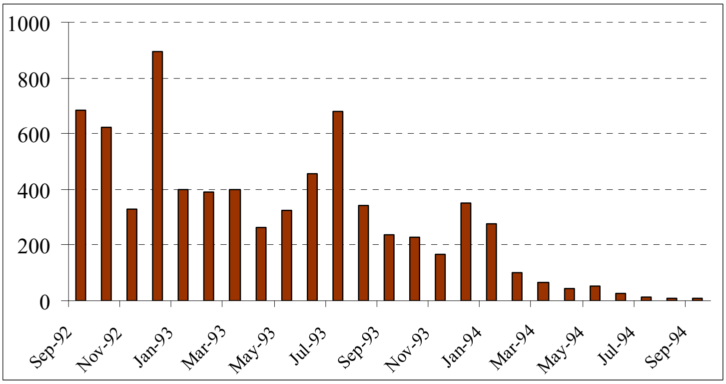

Svi ranjeni

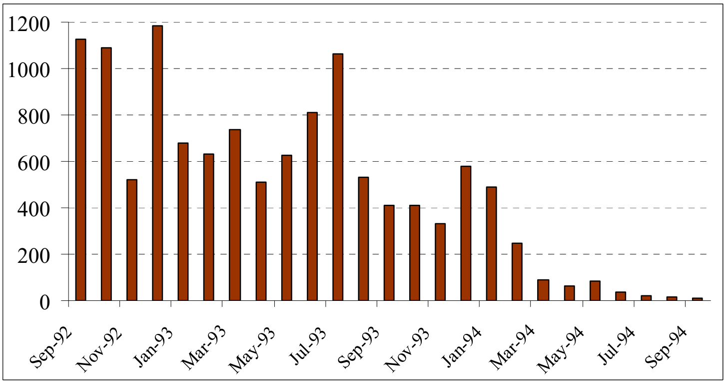

A4.15 Broj lica ranjenih dnevno unutar linija fronta u Sarajevu, od 10. 09. 1992. do 30. 09. 1993.

Civili

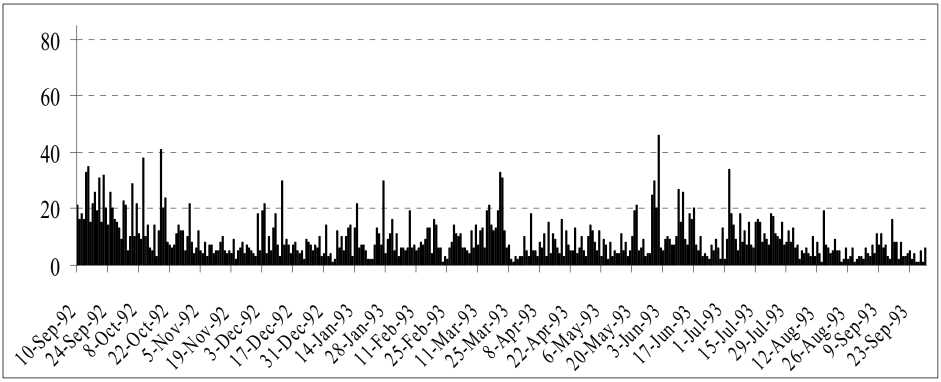

Vojnici

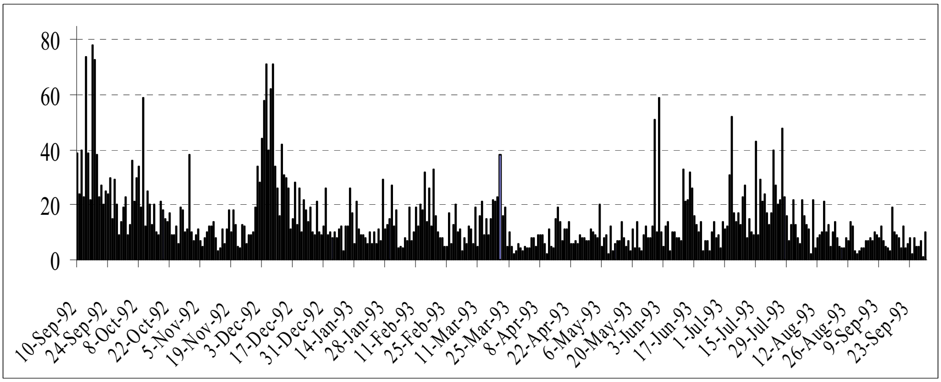

Svi ranjeni

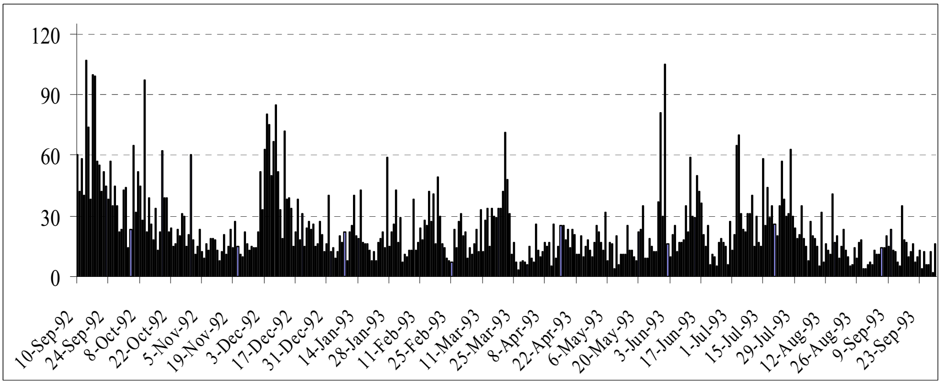

A4.16 Broj lica ranjenih dnevno unutar linija fronta u Sarajevu, od 01. 10. 1993. do 10. 08. 1994.

Civili

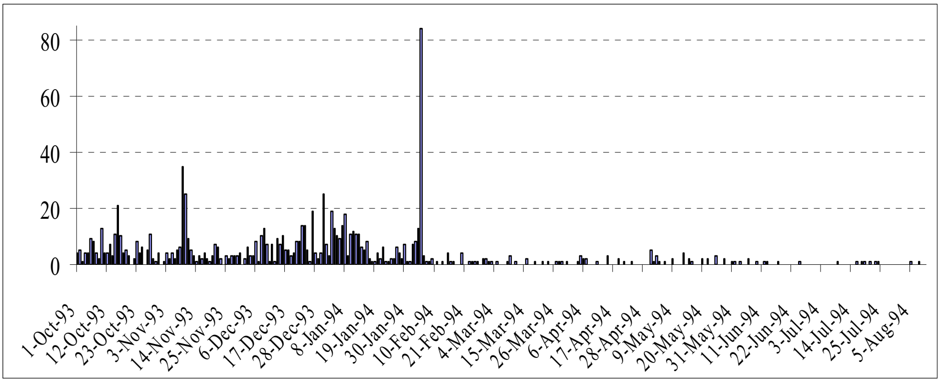

Vojnici

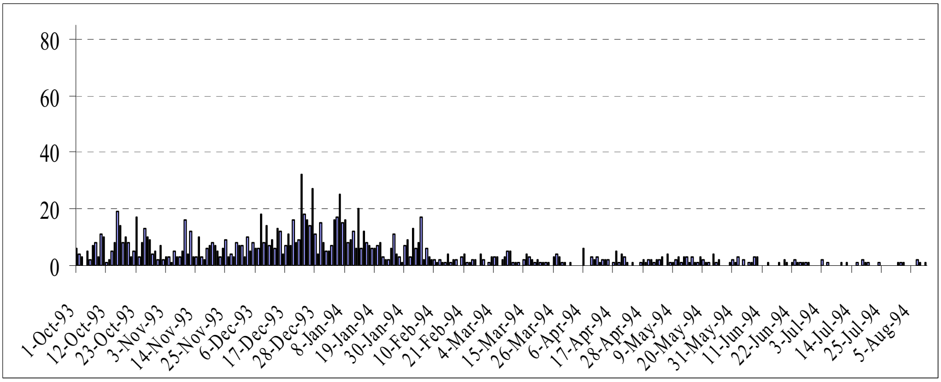

Svi ranjeni

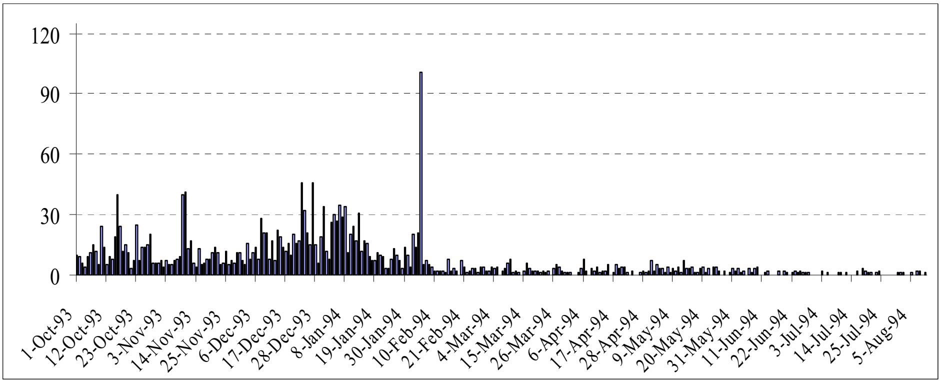

ANEKS 5

Demografske stope pogibija, ranjavanja i umrlih prirodnom smrću u Sarajevu

A5K.1 Stope smrtnosti lica poginulih u Sarajevu, 1992.-94.*, prema etničkoj pripadnosti

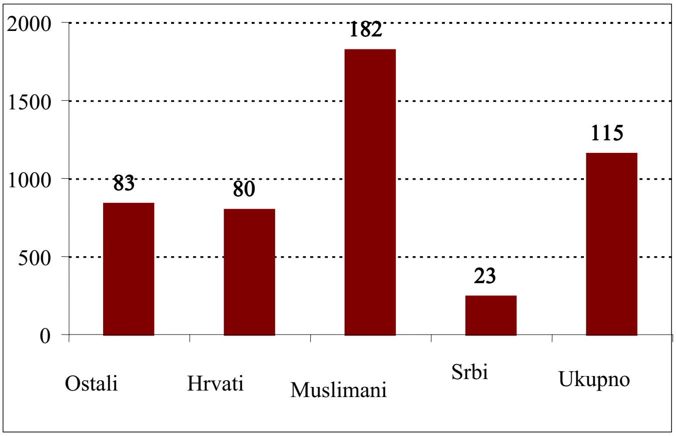

* *Unutar linija fronta,od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A5K.2 Stope smrtnosti lica poginulih u Sarajevu, 1992.-94.*, po starosnim grupama grupama od po pet godina

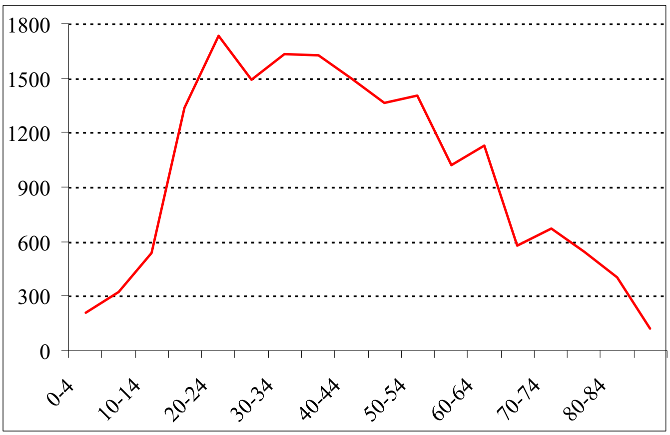

* *Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A5K.3 Stope smrtnosti lica poginulih u Sarajevu, 1992.-94.*, po starosnim grupama od po deset godina

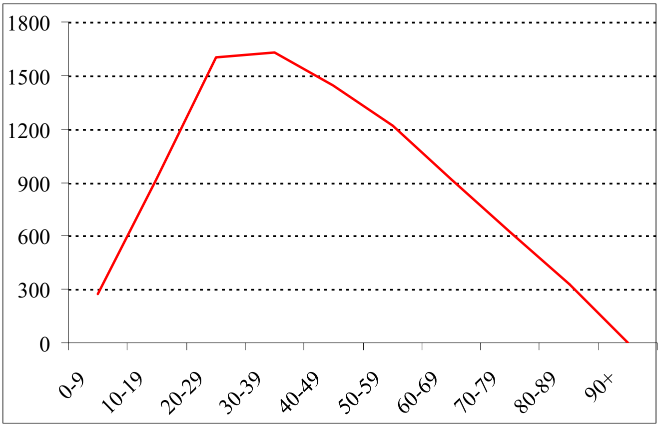

* *Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A5K.4 Stope smrtnosti lica poginulih u Sarajevu, 1992.-94.*, po starosnim grupama od po deset godina i prema polu

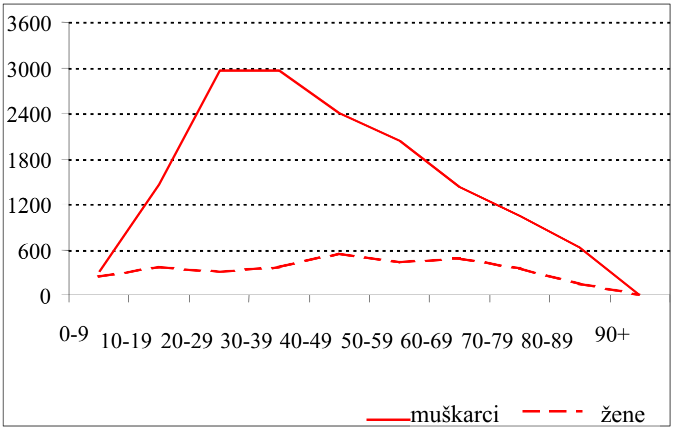

* *Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A5K.5 Stope smrtnosti lica poginulih u Sarajevu, 1992.-94.*, prema uzroku smrt

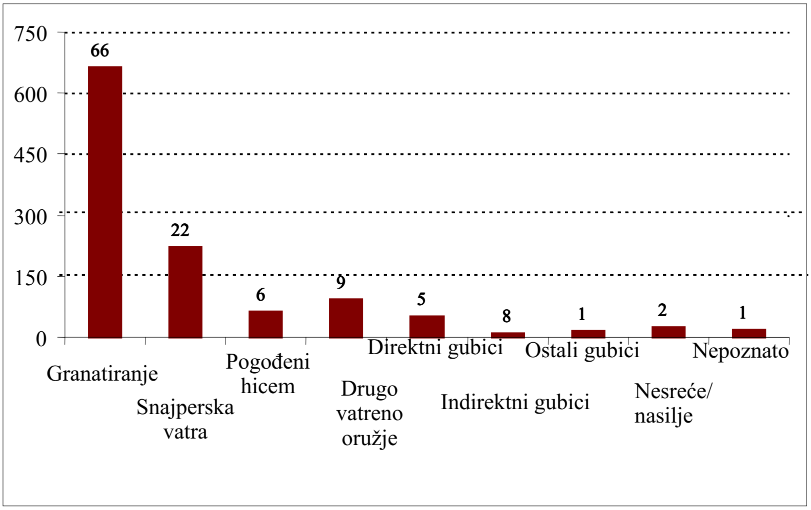

** Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10.08.1994.*

A5K.6 Apsolutna brojčana vrijednost lica poginulih u Sarajevu, 1992.-94.*, prema uzroku smrti

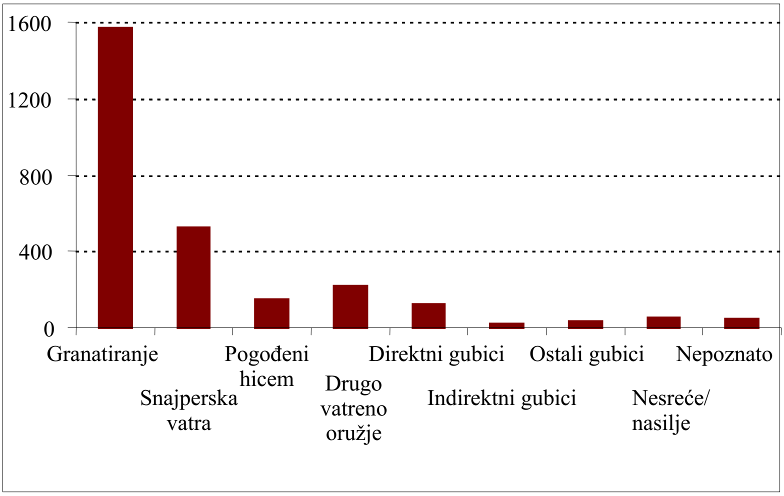

** Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A5K.7 Stope smrtnosti lica poginulih u Sarajevu, 1992.-94.*, prema uzroku smrti i polu

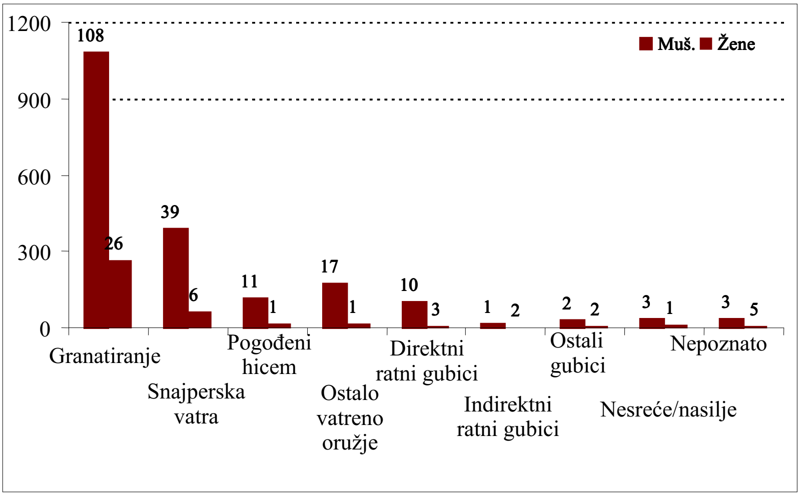

** Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A5K.8 Apsolutne brojčane vrijednosti lica poginulih u Sarajevu, 1992.-94.*, prema uzroku smrti i polu

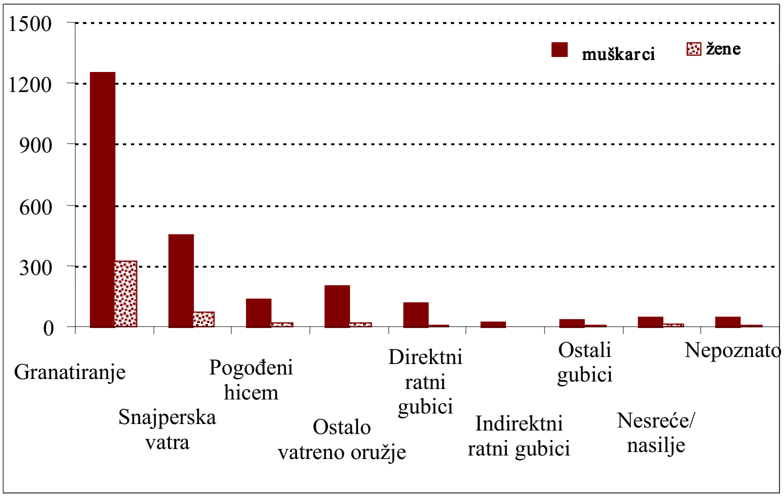

** Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A5K.9 Pet najčešćih uzroka smrti u Sarajevu, 1992.-94.*, stope smrtnosti na 100.000 stanovnika

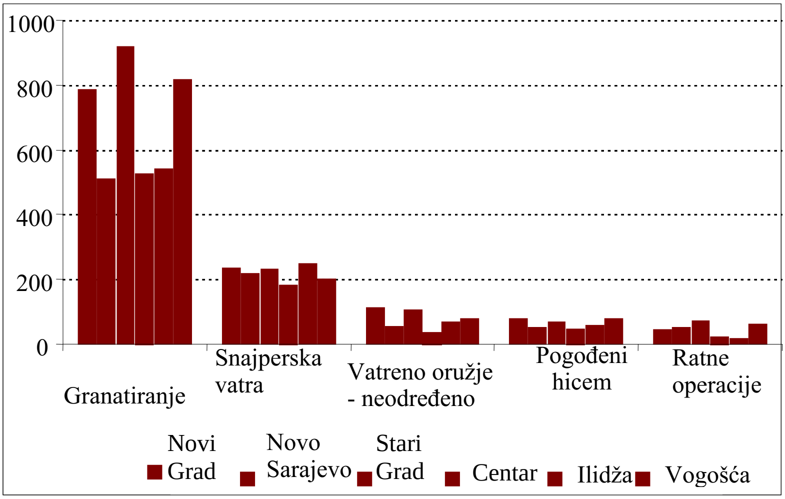

* *Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A5K.10 Pet najčešćih uzroka smrti u Sarajevu, 1992.-94.*, Apsolutne brojčane vrijednosti smrtnih slučajeva

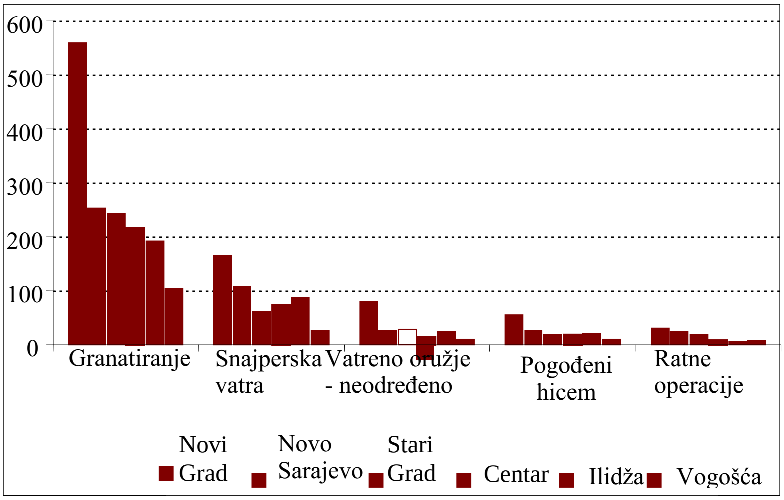

* *Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A5K.11 Stope smrtnosti lica poginulih u Sarajevu, 1992.-94.*,
prema opštini prebivališta 1991. godine

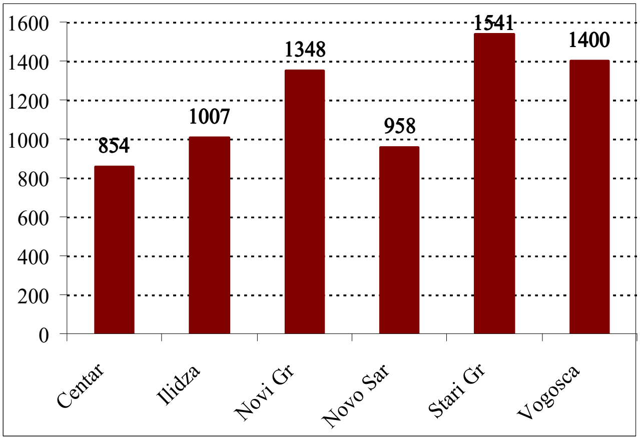

** Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A5K.12 Stope smrtnosti lica poginulih u Sarajevu, 1992.-94.*,
prema opštini prebivališta 1991. godine i prema dobi

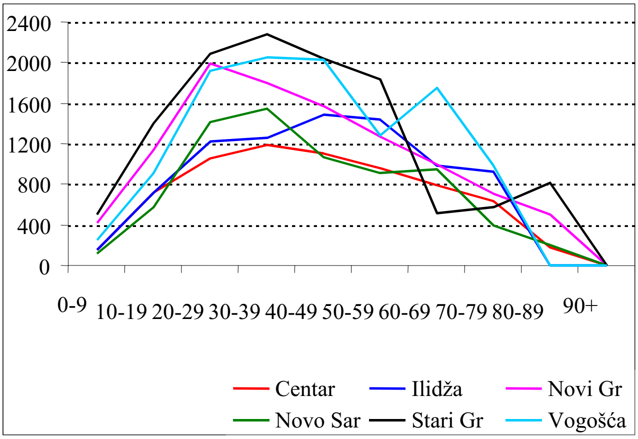

** Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A5W.1 Stope ranjavanja lica ranjenih u Sarajevu, 1992.-94.*, prema etničkoj pripadnosti

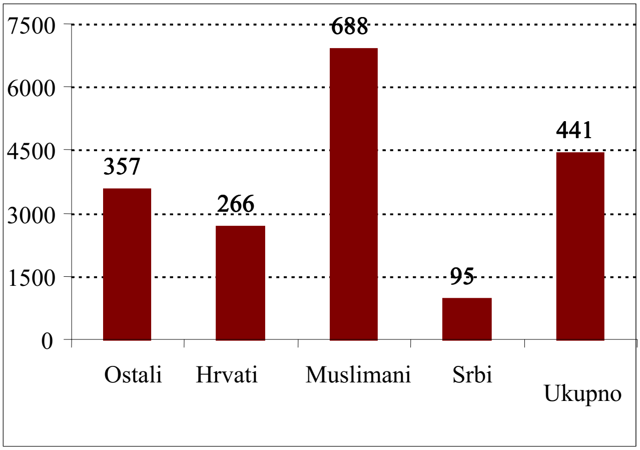

** Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A5W.2 Stope ranjavanja lica ranjenih u Sarajevu, 1992.-94.*, po starosnim grupama od po pet godina

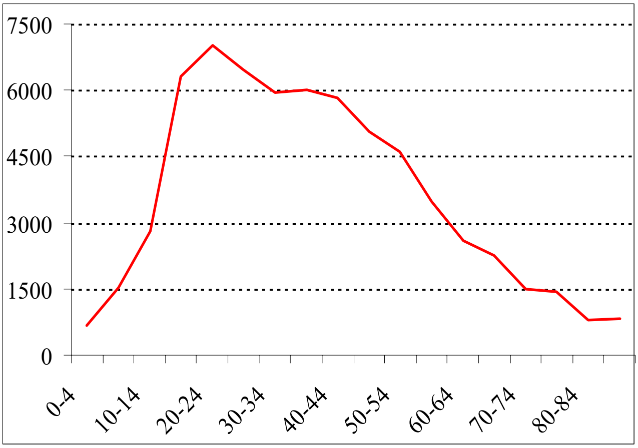

** Unutar linija fronta, od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A5W.3 Stope ranjavanja lica ranjenih u Sarajevu, 1992.-94.*, po starosnim grupama od po deset godina

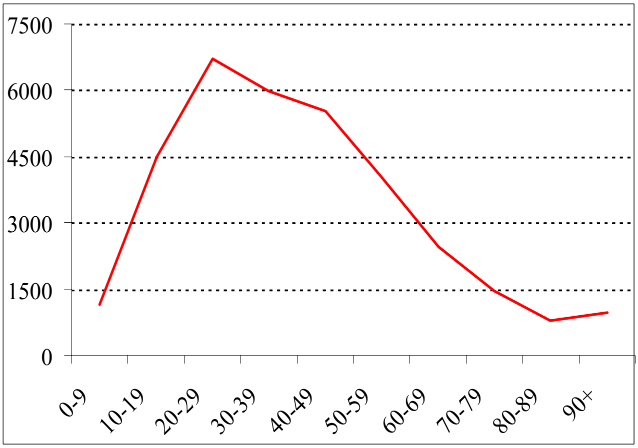

* *Unutar linija fronta od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A5W.4 Stope ranjavanja lica ranjenih u Sarajevu, 1992.-94.*, po starosnim grupama od po deset godina i prema polu

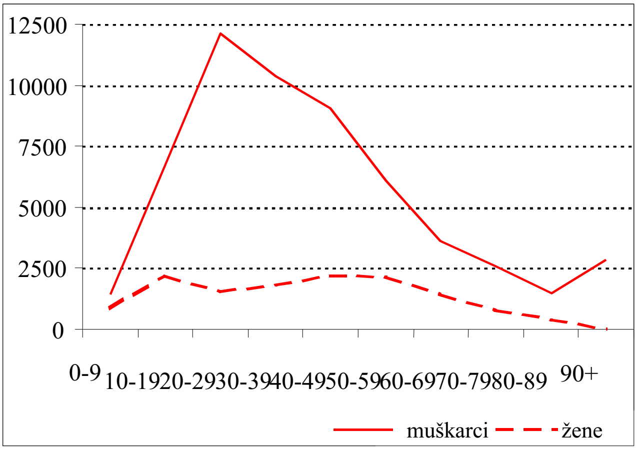

* *Unutar linija fronta od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A5W.5 Stope ranjavanja lica ranjenih u Sarajevu, 1992.-94.*, prema uzroku ranjavanja

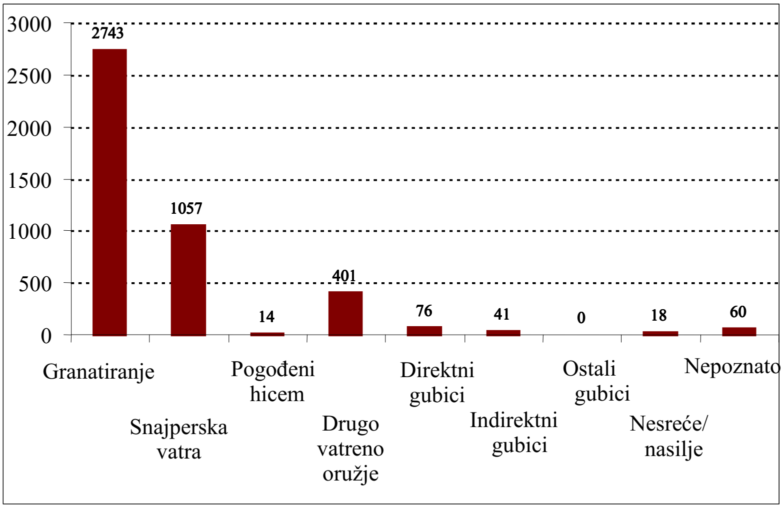

** Unutar linija fronta od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A5W.6 Apsolutne brojčane vrijednosti lica ranjenih u Sarajevu, 1992.-94.*, prema uzroku ranjavanja

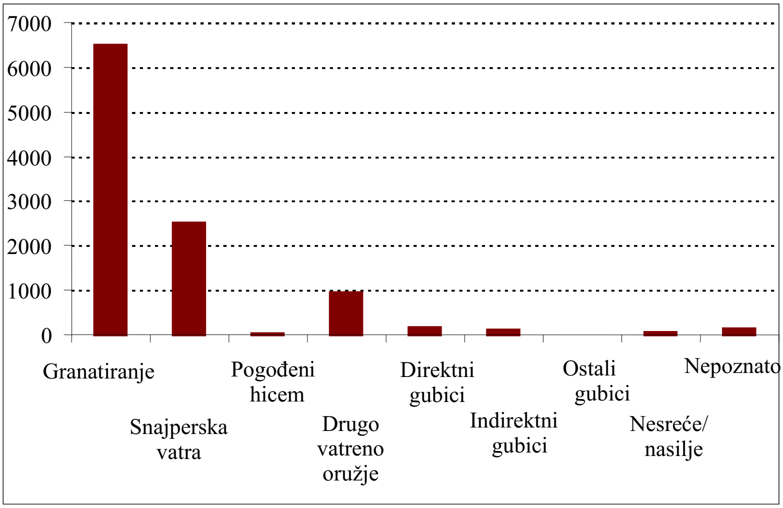

** Unutar linija fronta od 10. 09. 1992.do 10. 08. 1994.*

A5W.7 Stope ranjavanja lica ranjenih u Sarajevu, 1992.-94.*, prema uzroku ranjavanja i polu

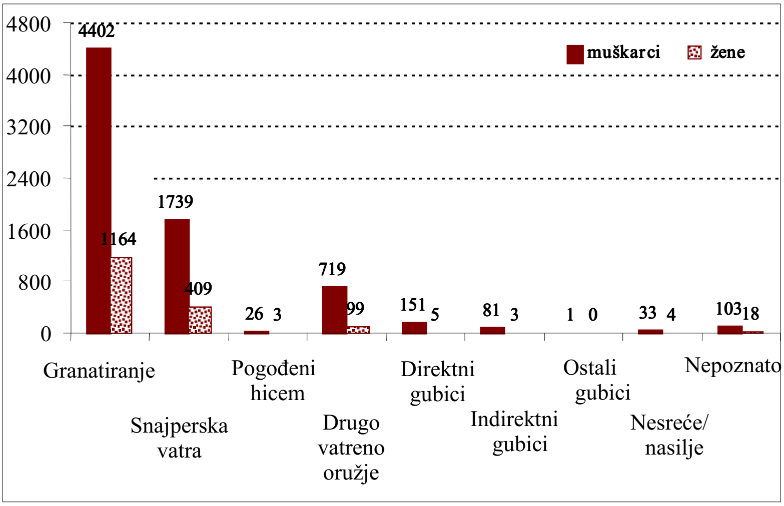

** Unutar linija fronta od 10. 09. 1992.do 10. 08. 1994.*

A5W.8 Apsolutne brojčane vrijednosti lica ranjenih u Sarajevu, 1992.-94.*, prema uzroku ranjavanja i polu

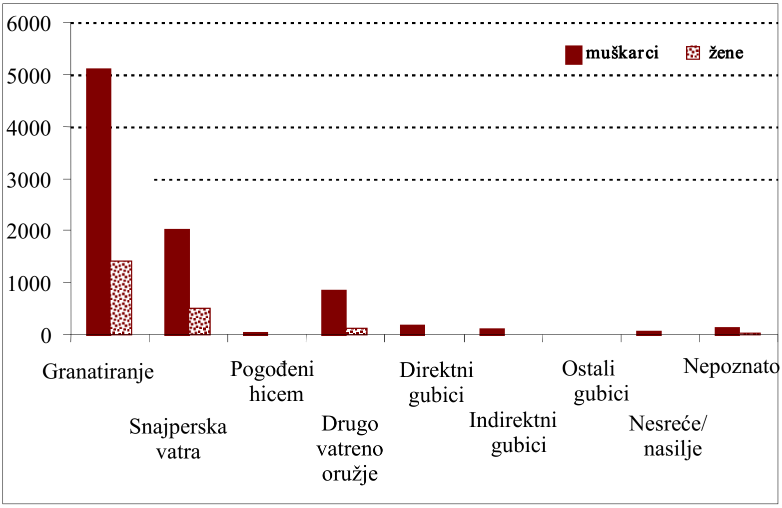

** Unutar linija fronta od 10. 09. 1992.do 10. 08. 1994.*

A5W.9 Pet najčešćih uzroka ranjavanja u Sarajevu, 1992.-94.*, stope ranjavanja na 100.000 stanovnika

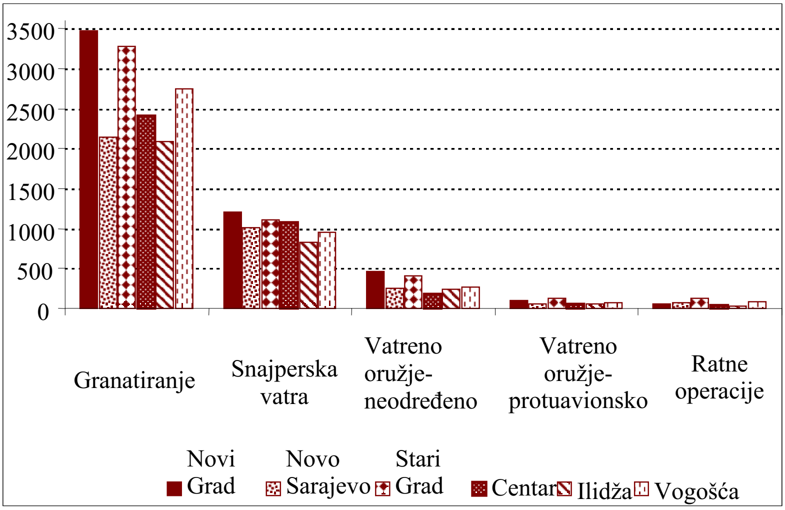

** Unutar linija fronta od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A5W.10 Pet najčešćih uzroka ranjavanja u Sarajevu, 1992.-94.*, apsolutne brojčane vrijednosti ranjenih lica

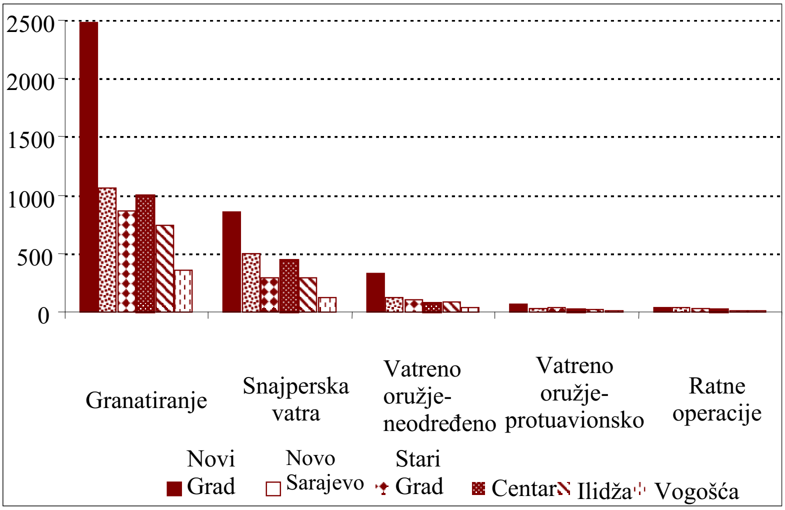

** Unutar linija fronta od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A5W.11 Stope ranjavanja lica ranjenih u Sarajevu, 1992.-94.*, prema opštini prebivališta 1991. godine

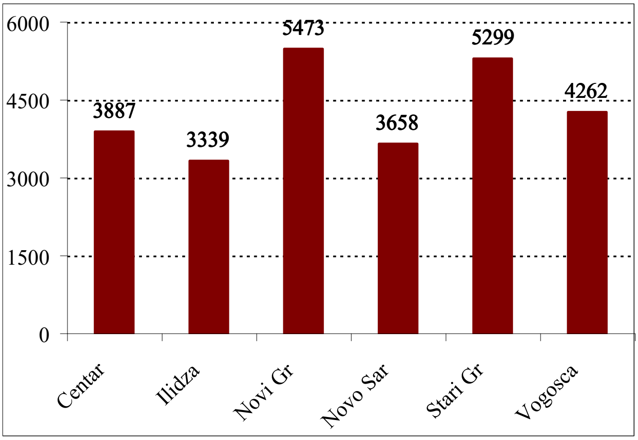

** Unutar linija fronta od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

A5W.12 Stope ranjavanja lica ranjenih u Sarajevu, 1992.-94.*, prema opštini prebivališta 1991. i dobi

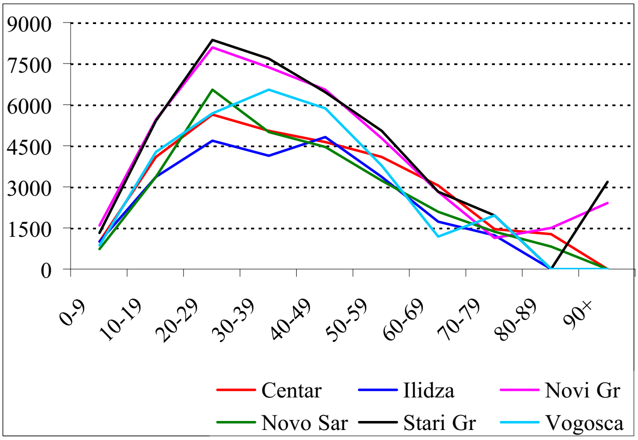

** Unutar linija fronta od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.*

ANEKS 6

Statistička osnova analize: metoda obuhvata i ponovnog obuhvata

Statistička osnova analize: metoda obuhvata i ponovnog obuhvata

Metoda obuhvata i ponovnog obuhvata izvorno je predložena za procjenjivanje nepoznatog broja životinjskih populacija. Od tada su je prihvatile mnoge druge istraživačke discipline. U ovom aneksu obrazložićemo ovu metodu i objasniti kako smo je upotrijebili u našem istraživanju.

Metoda obuhvata i ponovnog obuhvata primjenjuje se u slučajevima kada imamo stanovništvo nepoznatog obima, a zadatak nam je da procijenimo ukupan broj članova tog stanovništva. To možemo uraditi u dva koraka. Prvo ćemo izvršiti slučajni odabir uzorka stanovništva i označiti sve obuhvaćene pojedince, a zatim ćemo ih vratiti stanovništvu iz kojega potječu i pustiti ih da se pomiješaju sa preostalim stanovništvom. Svaki pojedinac trebao bi imati jednaku mogućnost da bude obuhvaćen kao i ostali. U drugom koraku ćemo odabrati sljedeći slučajni uzorak. Ta dva uzorka treba uzimati nezavisno. Zbog toga vjerovatnoća da pojedinac ponovno bude obuhvaćen u uzorku 2 nema nikakve veze sa time da li je obuhvaćen i označen u uzorku 1. Sa matematičkog gledišta, nezavisnost ove dvije pojave znači da je vjerovatnoća da se neke dvije pojave dogode zajedno jednaka vjerovatnoći događanja prve pomnožene sa vjerojatnoćom događanja druge. Ovo možemo napisati na sljedeći način:

$$P(A \cap B) = P(A) \cdot P(B).$$

Kad odaberemo drugi uzorak, u njemu izbrojimo ponovno obuhvaćene pojedince. Treba primijetiti da su "ponovno obuhvaćeni" pojedinci oni, od svih obuhvaćenih u uzorku 2, koji su prethodno takođe bili obuhvaćeni (i označeni) u uzorku 1. Osnovni princip metode obuhvata i ponovnog obuhvata jeste da se na osnovu udjela ponovno obuhvaćenih pojedinaca u uzorku 2 procjenjuje udio obuhvaćenih (i označenih) pojedinaca iz uzorka 1 u čitavom stanovništvu. Kako je broj označenih pojedinaca u čitavom stanovništvu poznat (iz koraka 1) a kako je poznat i procijenjeni udio označenih pojedinaca u stanovništvu (iz koraka 2), možemo izračunati ukupan broj pojedinaca u stanovništvu. To se može uraditi tako da se broj označenih pojedinaca podijeli sa njihovim procijenjenim udjelom u stanovništvu.

Ako N predstavlja ukupan broj pojedinaca u stanovništvu, p je procijenjeni udio svih označenih pojedinaca u stanovništvu (tj. udio ponovno obuhvaćenih pojedinaca u drugom uzorku), a N_1 je broj pojedinaca označenih u prvom koraku (tj. onih koji su obuhvaćeni u uzorku 1), dobivamo[25]:

$$\hat{N} = \frac{N_1}{p}. \qquad (1)$$

Ako je N_2 broj pojedinaca u drugom uzorku a N_{12} broj ponovno obuhvaćenih pojedinaca u drugom uzorku (tj. onih koji su takođe obuhvaćeni i označeni u prvom uzorku) dobivamo da je:

[25] Krović iznad X označava da se radi o procijenjenoj vrijednosti.

$$p = \frac{N_{12}}{N_2}. \quad (2)$$

Procijenjeni ukupni broj stanovnika može se stoga izraziti kao:

$$\hat{N} = \frac{N_1 N_2}{N_{12}}. \quad (3)$$

Ovakvo razmišljanje ima smisla ako su uzorci veliki, kao i preklapanje između oba uzorka (tj. broj ponovno obuhvaćenih pojedinaca u drugom uzorku)[26].

Cilj poglavlja 6 bio je da se izvrši procjena ukupnog broja lica poginulih u Sarajevu tokom zadanog vremenskog perioda. Na raspolaganju smo imali dva uzorka, Popis porodičnih domaćinstava u Sarajevu 1994. (PDS-1994) i bazu podataka *Bakije* (*Bakije*). Ti izvori su veliki i među njima je dolazilo do značajnog preklapanja. Smatrali smo PDS-1994. prvim uzorkom i sve zapise iz PDS-1994. smatrali smo obuhvaćenim i označenim. Bazu podataka *Bakije* uzeli smo kao drugi uzorak. (Treba reći da nema nikakve razlike u tome koji se izvor odabere kao "prvi", a koji kao "drugi"; problem je simetrijske prirode). Zatim smo izbrojali "ponovno obuhvaćene" zapise u bazi podataka *Bakije*. To znači da smo izmjerili preklapanje dvaju izvora. Sa realnom pretpostavkom da su oba izvora nastala nezavisno[27], prisjetili smo se da je udio "ponovno obuhvaćenih" zapisa u bazi podataka *Bakije* isti kao i udio "obuhvaćenih" zapisa (iz PDS-1994.) u čitavom stanovništvu i primijenili jednačinu 3 da bismo dobili ukupan broj poginulih lica. Uzorci 1 i 2 (tj. naši izvori) opisani su dalje u tekstu:

Tabela A6.1. Pregled obima i preklapanja izvora korištenih u procjeni obuhvata i ponovnog obuhvata ukupnog broja poginulih lica unutar linija fronta u Sarajevu od 10. 09. 1992. do 10. 08. 1994.

Muslimani koji su poginuli ili umrli prirodnom smrću identificirani u:	
DAPS /PDS-1994. ?/:	4067 (N_1),
Bakije:	4060 (N_2),
Preklapanje:	2764 (N_{12}).

Da bi se procijenio ukupan broj poginulih Muslimana ili Muslimana umrlih prirodnom smrću unutar linija fronta u Sarajevu u zadanom periodu, primijenjena je metoda *obuhvata i ponovnog obuhvata*. Izračunski broj procjene (estimator) ukupnog broja dobiven je jednačinom:

[26] Šta je "veliko" ili "malo" prilično je subjektivno, ali mi nećemo govoriti o tome jer su naši uzorci veći od 4.000, a to sigurno nije malo.
[27] Nezavisnost izvora znači da se, iako zapis nalazi u PDS-1994., time ne mijenja mogućnost da se nalazi i u bazi podataka *Bakije*, i obrnuto.

$$\hat{N} = \frac{N_1 N_2}{N_{12}}$$

pri čemu:

N_1, N_2 : veličina uzoraka 1 i 2, a

N_{12} : veličina preklapanja.

Upotrebom podataka iz tabele 1 dobili smo ukupan broj umrlih Muslimana (poginuli i umrli prirodnom smrću) koji iznosi $\hat{N} = 5973.958$. Takođe smo izradili intervalnu procjenu za izračunski broj procjene. Odstupanje ovog broja izračunava se jednačinom:

$$Var(\hat{N}) = \frac{N_1 N_2 (N_1 - N_{12})(N_2 - N_{12})}{N_{12}^2 (N_{12} - 1)}.$$

Koristeći se podacima iz tabele 1 izračunali smo da je $Var(\hat{N}) = 1320.969$. Dolenavedeni interval sadrži nepoznat ukupan broj stanovništva uz vjerovatnoću od 95%:

$$\left(\hat{N} - 1.96\sqrt{Var(\hat{N})}; \hat{N} + 1.96\sqrt{Var(\hat{N})}\right)$$

U našem slučaju to znači da:

P (5902.722 < N < 6045.195) = 0.95,

odnosno, da ukupan broj poginulih ili Muslimana umrlih prirodnom smrću u Sarajevu za analizirani period (uz vjerovatnoću od 95%) iznosi **između 5.903** i **6.045**.

Literatura:

Y. Bishop, Fienberg and Holland, Discrete Multivariate Analysis: Theory and Practice, Cambridge, Mass.: MIT Press, 1975.

E. Marks, W. Seltzer, K. Krotki, 1974: Population Growth Estimation: Handbook of Vital Statistics Measurement. Citirano prema: Political Killing in Kosovo/Kosova, mart-jun 1999.

Political Killings in Kosova/Kosovo, mart-jun 1999. (Washington: ABA-CEELI and AAAS, 2000.)

P. Spiegel, P. Salama, 2000, War and Mortality in Kosovo, 1998.-1999.: An Epidemiological Testimony. Lancet 2204 (355).

Capture-recapture Webpage: http:/www.pitt.edu

Broj žrtava u opsadi Sarajeva od aprila 1992. do decembra 1995.

Studija o stopi smrtnosti na osnovu osam velikih izvora podataka

Ewa Tabeau, Jakub Bijak i Neda Lončarić
Demografsko odeljenje,
Tužilaštvo MKSJ-a

Izveštaj veštaka pripremljen za predmet
SLOBODAN MILOŠEVIĆ – BOSNA I HERCEGOVINA
(IT-02-54)

18. avgust 2003.

Predmet ovog izveštaja jeste ukupan broj žrtava opsade Sarajeva od aprila 1992. do decembra 1995. Podaci navedeni u ovom izveštaju dobijeni su za područje koje smo nazvali *Sarajevo šest*, a obuhvata teritoriju šest sarajevskih opština: Centar, Ilidža, Novi Grad, Novo Sarajevo, Stari Grad i Vogošća. Te opštine su analizirane na osnovu teritorijalne podele Bosne i Hercegovine pre rata (od 1991).

Za podatke koji su navedeni u ovom izveštaju korišćeno je osam velikih i pouzdanih izvora (odnosno, spiskova umrlih):

- podaci o smrtnosti od 1992. do 1995, koje je Federalni zavod za statistiku /FZS/ u Sarajevu utvrdio retroaktivnim prikupljanjem pojedinačnih izvoda iz evidencije umrlih iz matičnih knjiga u Bosni i Hercegovini;
- spiskovi nestalih lica za Bosnu i Hercegovinu od 1992. do 1995. koje su utvrdili Međunarodni komitet Crvenog krsta (MKCK) i američka nevladina organizacija Lekari za ljudska prava (LLJP);
- podaci o smrtnosti od 1992. do 1995. koje je prikupila bosanska nevladina organizacija Muslimani protiv genocida (MPG);
- podaci o smrtnosti od 1992. do 1994. iz HSS-94 /Households Survey Sarajevo/, ispitivanja domaćinstava u Sarajevu 1994, utvrđeni u Tužilaštvu MKSJ-a na osnovu prvobitnog istraživanja obavljenog polovinom 1994, kojim je obuhvaćeno 85.000 domaćinstava koja su tada živela na teritoriji unutar linija fronta u Sarajevu. Istraživanje je izradio i sproveo Institut za istraživanje ratnih zločina i međunarodno pravo u Sarajevu;
- spisak umrlih od 1992. do 1995. koji je utvrdilo pokopno društvo Bakije u Sarajevu, najveća i najstarija muslimanska pogrebna ustanova u gradu;
- spisak palih boraca Armije Bosne i Hercegovine (ABH) od 1992. do 1995, dobijen od Ministarstva odbrane Federacije Bosne i Hercegovine;
- spisak palih boraca VRS-a od 1992. do 1995, dobijen od Ministarstva odbrane Republike Srpske;
- spisak palih boraca HVO-a od 1992. do 1995, dobijen od Ministarstva odbrane Federacije Bosne i Hercegovine;

Pored tih osam izvora podataka o smrtnosti, koristili smo i popis stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. Popis je poslužio kao reper za sve evidentirane mrtve navedene u našim izvorima podataka o smrtnosti i kao baza za poređenje svih izvoda iz evidencija umrlih, objedinjavanje izvora i utvrđivanje jednog velikog spiska jedinstvenih izvoda umrlih koji su povezani s opsadom Sarajeva.

Kada je reč o metodu analize, iz svakog izvora podataka o smrtnosti izvađeni su pojedinačni izvodi iz evidencija umrlih koji su relevantni za opsadu Sarajeva, a zatim objedinjeni. Sačinjen je dugačak spisak svih relevantnih izvoda. Pošto se izvori podataka o smrtnosti međusobno ipak preklapaju, u spisak objedinjenih izvora podataka uključeni su duplirani izvodi. Duplirani izvodi su eliminisani proučavanjem slučajeva preklapanja izvoda iz evidencija umrlih sa podacima o tim istim licima sa popisa stanovništva. Ako je određeno lice, obuhvaćeno popisom, dovedeno u vezu sa njenim/njegovim izvodom iz evidencije umrlih koji je naveden u više od jednog izvora podataka o smrtnosti, bilo je jasno da samo jedan izvod iz evidencije umrlih može da se uvrsti u spisak objedinjenih izvora. Svi duplirani izvodi zato su izbrisani, a izvod naveden u najpouzdanijem izvoru podataka o smrtnosti ostao je na spisku objedinjenih izvora. Pregled izvoda koji se preklapaju takođe je pomogao da se poboljšaju celovitost i kvalitet evidencije.

Pre nego što je analiza počela, procenili smo izvore podataka o smrtnosti civila i zaključili da je, po informativnosti i pouzdanosti, redosled izvora, od najboljeg ka najgorem, sledeći: FZS, MKCK-LLJP, MPG, HSS-94 i Bakije. Spiskovi palih boraca imali su prioritet nad svim drugim izvorima. Utvrđivanje hijerarhije izvora podataka nema nikakve veze sa njihovim ukupnim kvalitetom, koji je relativno dobar za svaki izvor. Ta hijerarhija je prevashodno bila potrebna da bi se eliminisali duplikati. Na primer, ako

je smrt jedne iste osobe evidentirana u svih pet izvora, u našoj bazi podataka ostao je najpouzadniji izvor (na primer, FZS), a svi ostali su izbrisani.

Svi izvori i metodi razmotreni su opširnije u prilogu.

Dole, u tabelama 1a i 1b, predstavljamo ključne statističke podatke o broju umrlih u opsadi Sarajeva.

Tabela 1a.

Ključni statistički podaci o opsadi Sarajeva, 1992-1995.
Minimalni brojevi – povezani podaci

Kategorija umrlih	Broj	Procenat
Vojnici	3.686	24,1
Civili, povezano sa ratom	4.015	26,2
Civili nepovezano s ratom	6.715	43,9
Civili, drugi uzroci smrti	893	5,8
Ukupno	15.309	100,0

Tabela 1b.

Ključni statistički podaci o opsadi Sarajeva, 1992-1995.
Minimalni brojevi – korigovani povezani podaci

Kategorija umrlih	Broj	Procenat
Vojnici	4.548	24,1
Civili, povezano sa ratom	4.954	26,2
Civili, nepovezano s ratom	8.285	43,9
Civili, drugi uzroci smrti	1.102	5,8
Ukupno	18.888	100,0

Napomena:
Prosečna stopa podudarnosti: 0,766
Faktor korekcije: *1,234*

Konačna procena podataka o smrtnosti u opsadi predstavljena je u tabeli 1b; tabela 1a služi isključivo kao osnova za razumevanje toga kako se došlo do konačnih brojeva. Na tabeli 1 prikazani su samo podaci dovedeni u vezu sa popisom 1991. Brojčani podaci na tabeli 1b prilagođeni su zbog nepotpune stope podudarnosti (vidi dalje u izveštaju).

Prema tabeli 1b, procenjuje se da ukupan broj umrlih na području *Sarajevo šest* u periodu od aprila 1992. do decembra 1995. iznosi 18.888. Taj broj obuhvata četiri kategorije umrlih: civile koji su umrli povezano sa ratom (4.954), vojnike koji su umrli povezano sa ratom (4.548), civile koji su umrli priodnom smrću, te smatramo da te smrti nisu povezane sa ratom (8.285) i broj umrlih civila čija se smrt ne može svrstati ni u kategoriju povezanih ni u kategoriju nepovezanu sa ratom (1.102). Procenili smo da je ukupno bilo 9.502 neposredne žrtve opsade (civili i vojnici: 4.954 odnosno 4.548).

Do ukupnog broja umrlih na području Sarajevo šest u periodu od aprila 1992. do decembra 1995. (18.888) i broja žrtava opsade (9.502) došlo se tako što se *krenulo* od spiska *svih moguće relevantnih izvoda*, koji je sadržao 43.258 imena (među kojima su bili i duplikati, vidi Prilog, Rezime izvora). Taj spisak smo sačinili tako što smo objedinili sve potencijalno relevantne izvode evidentirane u bilo kojem od pet izvora: FZS, MKCK-LLJP, MPG, HSS-94 i Bakije. Potencijalno relevantnom evidencijom smatrali smo izvod iz evidencije umrlih prijavljen za područje Sarajevo šest i u periodu od januara 1992, do decembra 1995, kao i izvode sa nepoznatim datumom smrti. Potrebu da se obuhvati širi period (rat je počeo u aprilu 1992.) diktirala je činjenica da je smrt velikog broja lica pre aprila 1992. bila rezultat incidenata povezanih sa kasnijim sukobom, te smo želeli da napravimo i procenu tog broja umrlih. Međutim, izvodi evidentirani od januara do marta 1992. ili sa nepoznatim mesecom smrti u toku 1992. *izostavljeni su* iz tabele 1b.

Od 43.258 umrlih, evidencija o 33.548 upoređena je sa podacima sa popisa i iz toga je proistekla stopa podudarnosti od 76,6 odsto. Od 33.548 evidentiranih za koje su se podaci podudarili (potencijalno

relevantni, ali uključujući duplikate), 15.309 je identifikovano kao jedinstveno evidentirani slučajevi relevantni za područje pod opsadom (Sarajevo šest) i period opsade (april 1992-decembar 1995). Tabela 1a pokazuje kako je tih 15.309 smrti razvrstano po kategoriji umrlih. U odeljku "Rezime izvora" u Prilogu nalazi se kategorizacija po mesecu i godini smrti za svaku kategoriju umrlih.

Tabela 1a sadrži zato statističke podatke do kojih se došlo sa spiska objedinjenih izvora posle eliminacije duplikata. Tabela 1a sadrži *samo* povezane izvode, dok su nepovezani izvodi ostavljeni sa strane. Prema prosečnoj stopi podudarnosti izvora podataka o smrtnosti sa popisom iz 1991, koja iznosi 76,6 odsto, otprilike 23,4 odsto izvoda nije uključeno u tabelu 1a. Da bi se nadoknadio s tim povezani gubitak podataka, brojčane podatke iz tabele 1a povećali smo za 23,4 odsto i tako došli do konačnih podataka prikazanih na tabeli 1b, koja obuhvata sve raspoložive jednistvene izvode iz evidencije umrlih koji su identifikovani u našim izvorima. Takođe treba napomenuti da taj broj ne obuhvata sumnjive slučajeve mogućih preživelih lica, na primer osoba koje su evidentirane i kao žrtve rata, a kasnije, posle rata, na primer, i kao birači na spiskovima.

Da bi se eliminisali duplikati, morali smo da izvore podataka o smrtnosti povežemo sa popisom stanovništva 1991. Traženje duplikata samo u spiskovima umrlih ne bi bilo optimalno, jer su podaci o osobama u tim izvorima ograničeni na njihove umrlice, koje su ponekad nepotpune ili imaju druge nedostatke. Evidencija sa popisa stanovništva mnogo je celovitija i omogućava nam da uporedimo mnogo više elemenata - ličnih karakteristika preminule osobe. Pored toga, samo poređenje izvoda sa popisom omogućava da se prouči preklapanje izvora, što je važno da bi se proverila doslednost izvoda između izvora podataka. Stopa podudarnosti je, međutim, bila manja od 100 odsto zbog grešaka u pisanju i drugih nedostataka podataka (vidi Prilog: Metodi i analiza). U proseku smo uspeli da sa popisom iz 1991. povežemo otprilike 76,6 odsto izvoda u svakom izvoru podataka o smrtnosti, a preostalih 23,4 odsto ostalo je nepovezano. Zato je faktor korekcije primenjen prilikom prilagođavanja podataka iz tabele 1a iznosio 1.234.

Podaci u tabeli 1b predstavljaju minimalne ("najmanje") brojeve do kojih se došlo na osnovu pet izvora, uz korišćenje tri dodatna izvora (tri spiska palih boraca) da bi se napravila razlika između civila i vojnika. Dodatni izvori bi povećali te podatke, ali verovatno ne značajno. Obuhvatnost naših izvora podataka relativno je dobra i svaki novi izvor doneo bi samo malo poboljšanje u smislu novih jedinstvenih izvoda.

Naposletku, spisak ratom izazvanih žrtava opsade Sarajeva najduži je od svih spiskova o ratu u Bosni koji su dosad predočeni MKSJ-u. Na njemu se nalaze 9.502 imena i još nije konačan. Podsećamo na to da se na spisku za Srebrenicu, koja je najkrupniji incident koji je dosad pouzdano identifikovan, nalazi 7.475 imena.

PRILOG

1. Pregled izvora podataka
2. Metodi analize

PRILOG

1. Pregled izvora

Baza podataka o smrtnosti Federalnog zavoda za statistiku (FZS), 1992-1995.

Podaci o smrtnosti za vreme rata koji potiču iz evidencije matičnih knjiga (poznate i kao vitalna statistika) sa teritorija pod kontrolom armije vlade FBiH i HVO-a prikupio je i kompjuterski obradio Federalni zavod za statistiku u okviru projekta na kojem je FZS u Sarajevu radio u prvoj polovini 2002. U okviru tog projekata, sva postojeća evidencija o umrlima iz perioda od 1992. do 1995. prikupljena je iz mesnih ureda i prebačena u FZS u Sarajevu, gde je grupa službenika unela podatke u kompjuter pod nadzorom šefa odeljenja za demografsku statistiku FZS-a. Rezultat tog projekta je profesionalna baza podataka urađena u formatu "Access".

Originalne prijave o smrti (odnosno formulari koji se obavezno popunjavaju u vreme smrti) sadržale su detaljne lične podatke o dotičnoj osobi (ime, datum i opštinu rođenja, ponekad puni matični broj, opštinu stanovanja, nacionalnost itd.), kao i datum, mesto (naselje i opštinu), okolnosti i uzrok smrti. Ti podaci su uneti s originalnih formulara (prijava o smrti), uz koje su u velikom broju slučajeva bile priložene i potvrde o smrti, što je omogućilo da se obezbede informacije o medicinskom uzroku smrti.[1] Prvobitno je prikupljeno 74.539 izvoda. Tokom procesa pripreme i upoređivanja podataka, izbrisano je 137 duplikata (većinom su korišćene sledeće promenljive: ime, inicijal prezimena, prezime i datum rođenja), pored onih koji su već izbrisani u toku projekta unosa podataka u FZS-u (2.693), tako da su na tabeli podataka ostala 74.402 jedinstveno evidentirana izvoda. Treba napomenuti da, iako je moguće da i dalje ima još nekoliko (doduše, ne mnogo) dupliranih izvoda, oni nisu uklonjeni iz zbirke zbog toga što je ostao određeni stepen nesigurnosti.

Broj izvoda relevantnih za područje Sarajevo šest u periodu od 1992. do 1995. (od januara 1992. do decembra 1995.) koji su prijavljeni u bazi podataka FZS-a iznosi 15.547, od čega su 12.724 dovedena u vezu sa podacima iz popisa 1991, tako da je stopa podudarnosti 81,8 odsto.

Spiskovi nestalih lica MKCK-a i LLJP-a

Međunarodni komitet Crvenog krsta (MKCK) ulaže impresivne napore za vreme oružanih sukoba i drugih kriznih situacija kako bi ponovo spojio pojedince sa njihovim porodicama. U tu svrhu oni objavljuju spiskove osoba koje su prijavljene MKCK-a kao nestale. Spiskovi MKCK-a sadrže sledeće rubrike: lične podatke o nestalim osobama, datum i mesto nestanka, starost u vreme nestanka, lične podatke o osobi koja prijavljuje nestanak itd. Spisak MKCK-a prevashodno je spisak nestalih, a ne mrtvih osoba. Načelno se, međutim, pretpostavlja da je većina tih osoba (ako ne sve) mrtva. Sam MKCK takođe je izrazio taj stav.[2]

Rad MKCK-a u Bosni i Hercegovini dosad je kao rezultat imao četiri izdanja njihovog spiska nestalih osoba (4. izdanje je objavljeno 1998.) i Dodatak koji sadrži još oko 1.000 dodatnih

---

[1] Primenjene su šifre iz 10. revidiranog izdanja Međunarodne klasifikacije bolesti (ICD-10), koja predstavlja aktuleni standard SZO-a /Svetska zdravstvena organizacija) za svrhe statističkog prijavljivanja smrtnih slučajeva.

[2] Iz uvoda publikacije *«Nestale osobe na teritoriji Bosne i Hercegovine»*, četvrto izdanje objavljeno 30.6.1998. – po abecednom redu, Međunarodni komitet Crvenog krsta. Mesto objavljivanja nije navedeno (verovatno Sarajevo).

imena (objavljen 2000.). U trećem i četvrtom izdanju uključili su i odeljak o osobama za koje se “zna da su mrtve, ali čiji posmrtni ostaci tek treba da budu vraćeni njihovim porodicama”.

Objedinjeni spisak MKCK-a i LLJP-a sa imenima nestalih osoba zasnovan je na četvrtom izdanju spiska MKCK-a iz 1998. i podacima američke nevladine organizacije Lekari za ljudska prava (LLJP). Lekari za ljudska prava obavili su sličan posao kao MKCK. Oni su u Bosni bili aktivni na području Srebrenice i sačinili su svoj spisak nestalih za to područje. Helge Brunborg i Henrik Urdal objedinili su ta dva izvora i napravili “Izveštaj o broju nestalih i mrtvih iz Srebrenice” koji je predočen u predmetu Krstić. Tabela MKCK-a i LLJP-a koju su sastavili Brunborg i Urdal sadrži 19.692 izvoda, od kojih je 12.423 jedinstveno evidentirani na spisku MKCK-a, 6.980 se nalazi na oba spiska, dok se 289 nalazi samo na spisku LLJP-a.

U 2002. godini ažurirali smo spisak MKCK-a iz 1998. dodavši slučajeve navedene u Dodatku 4. izdanju spiska MKCK-a tako što smo 18.4.2002. elektronski uneli podatke iz dokumenata sa vebsajta MKCK-a. Dobijeno je 616 dokumenata u formatu HTML, koji sadrže spiskove nestalih osoba po abecednom redu. Ti spiskovi su konvertovani u format “Excel” i uneti u bazu podataka u formatu “Access”. Ažurirana baza podataka MKCK-a i LLJP-a sadrži 20.612 imena.

Broj slučajeva relevantan za područje Sarajevo šest u periodu 1992-1995. (od januara 1992. do decembra 1995.), prijavljenih na ažuriranim spiskovima MKCK-a i LLJP-a, iznosi 761, od čega je 570 dovedeno u vezu sa popisom iz 1991, što daje stopu podudarnosti od 74,9 odsto.

Baza podataka o smrtnosti organizacije Muslimani protiv genocida

MPG je skraćenica za “Udruženje Muslimana protiv genocida”, nevladinu organizaciju koja deluje u Sarajevu. MPG je prikupio potvrde o smrti (uključujući lične podatke kao što su ime, očevo ime, datum rođenja itd. i podatke o smrti, na primer, datum, mesto i uzrok smrti) osoba ubijenih tokom rata u BiH, najpre u Sarajevu, a zatim i na drugim područjima. Dobrovoljci su prikupljali podatke iz raznih izvora, na primer, od rođaka, suseda, bolnica, ambulanata, iz novina i preko kontakata u celoj zemlji. Oko 90 odsto informacija dobijeno je od očevidaca. Svaka smrt je evidentirana na posebnom formularu i uneta u bazu podataka. Smrt iste osobe možda su prijavile različite osobe, a možda je pomenuta i u novinama, bolničkim evidencijama itd. Zato često postoji nekoliko popunjenih formulara za istu umrlu osobu. U bazi podataka MPG, međutim, postojala je dobra kontrola duplikata. Prikupljeni su podaci o smrti pripadnika svih etničkih grupa, ali nije isključena mogućnost da umrle osobe nemuslimanskog porekla nisu u dovoljnoj meri registrovane. Postupak prikupljanja, unosa i provere podataka deluje uverljivo, a poređenja koja smo napravili sa drugim izvorima pokazuju da su podaci MPG-a veoma dobrog kvaliteta. Do 2002. uneto je oko 40.000 formulara kojima je obuhvaćeno 34.378 žrtava u Bosni. U otprilike 9.500 formulara kao mesto smrti navedena je jedna od deset opština[3] koje su pripadale teritoriji (predratnog) Sarajeva.

Broj slučajeva smrti relevantan za područje Sarajevo šest u periodu od januara 1992. do decembra 1995, prijavljenih u bazi podataka MPG-a, iznosi 8.173, od čega je 6.616 dovedeno u vezu sa popisom iz 1991, što daje stopu podudarnosti od 80,9 odsto.

[3] Sledećih deset opština činilo je teritoriju predratnog Sarajeva: Centar, Hadžići, Ilidža, Ilijaš, Novi Grad, Novo Sarajevo, Stari Grad, Pale, Trnovo i Vogošća.

Istraživanje domaćinstava u Sarajevu 1994. (HSS-94)

Istraživanje domaćinstava na slobodnoj teritoriji Sarajeva 1994. godine obavljeno je za vreme rata, u proleće i leto 1994. (većina razgovora obavljena je u maju i junu 1994.), u onim delovima opsednutog glavnog grada Bosne koji su bili pod kontrolom armije vlade BiH (teritorija unutar linija fronta polovinom 1994.). Istraživanje je osmislio, koordinisao i izvršio Institut za istraživanje ratnih zločina i međunarodno pravo u Sarajevu (dalje u tekstu: *Institut*), na čelu sa prof. Smailom Čekićem, u saradnji sa Univerzitetom u Sarajevu, statističkim zavodom u Sarajevu i mesnim zajednicama sa područja obuhvaćenog istraživanjem. Razgovori su obavljeni preko mesnih zajednica koje su se nalazile unutar linija fronta u Sarajevu. Istraživanjem su praktično bili obuhvaćeni samo delovi šest opština: Centar, Novi Grad, Stari Grad, Novo Sarajevo, Ilidža i Vogošća. Upitnici korišćeni u istraživanju odnose se na domaćinstva i članove domaćinstava (odnosno osobe); na primer, jedan upitnik sadrži informacije o jednom domaćinstvu. Najosnovniji elementi obuhvaćeni istraživanjem uključuju poginule, ranjene i osobe koje su umrle prirodnom smrću. Postoji još mnogo elemenata (kao što je veličina domaćinstva u vreme razgovora, raseljavanje, izbeglice, uslovi života, zatočena i nestala lica, broj živorođenih i mrtvorođenih beba u domaćinstvu od početka 1992. itd.). Prema tvrdnji autora HSS-1994, istraživanjem je obuhvaćeno otprilike 85.000 domaćinstava koja su sredinom 1994. živela unutar linija fronta u Sarajevu. Pod pretpostavkom da se svako domaćinstvo sastojalo od četiri člana,[4] populacija obuhvaćena istraživanjem iznosila je otprilike 340.000 osoba, što je 75 odsto broja stanovnika koji je Sarajevo šest imalo po popisu iz 1991.

Autori istraživanja nikada nisu uneli u kompjutere informacije navedene u upitnicima jer nisu imali potrebna sredstva. Stoga gubici koje je pretrpelo stanovništvo Sarajeva nikada nisu procenjeni niti prezentirani široj javnosti.

Tužilaštvo je tražilo materijal dobijen ovim istraživanjem kako bi utvrdilo podatke o gubicima među stanovništvom Sarajeva. Mi smo se usredsredili na tri najvažnija događaja: ubijene, osobe umrle prirodnom smrću i ranjene, na osnovu čega smo došli do baze podataka sa otprilike 40.000 slučajeva (sve tri kategorije događaja). Podaci o broju stanovnika koji su bili izloženi riziku (ukupno oko 340.000 osoba) nisu uneti u kompjuter, pošto bi obrada tako velike količine informacija iziskivala previše vremena i bila preskupa. Projekat obrade podataka sproveden je u Tužilaštvu.

U istraživanju HSS-94 evidentirano je ukupno 12.860 smrtnih slučajeva (kako ubijenih osoba, tako i onih koje su umrle prirodnom smrću), od čega je za 7.232 slučaja smrti utvrđeno da su relevantni za područje unutar linija fronta nazvano Sarajevo šest i za period od septembra 1991. do decembra 1995. (vidi izveštaj u predmetu Galić). Ukupna stopa podudarnosti za HSS-94 bila je 81,3 odsto (kako za slučajeve smrti, tako i ranjavanja), pri čemu je podudarnost za slučajeve smrti bila niža i iznosila 73 odsto (podudarnost je utvrđena u 9.387 slučajeva od ukupno 12.860 umrlih, kako poginulih, tako i onih koji su umrli prirodnom smrću).

[4] Pretpostavka o četvoročlanom domaćinstvu nije u potpunosti u saglasnosti sa veličinom domaćinstva pre rata 1991. (3,2 osobe po domaćinstvu na području Sarajevo šest). Taj broj smo povećali da bismo izvršili prilagođavanje zbog velikog broja raseljenih lica i izbeglica koji su sredinom 1994. živeli u Sarajevu, u mnogim slučajevima kod rođaka ili prijatelja. Iako za 1994. nismo mogli da se oslonimo na pouzdane statističke podatke u tom pogledu, za 1998. možemo da navedemo da je broj RL (raseljenih lica) i izbeglica koji su ostali da žive u Sarajevu, prema podacima UNHCR-a (Visokog komesarijata UN za izbeglice), iznosio 72.372 osobe.

Više pojedinosti o istraživanju HSS-94 može se naći u izveštaju *“Gubici među stanovništvom tokom ’opsade’ Sarajeva od 10. septembra 1992. do 10. avgusta 1995”* (dalje u tekstu: izveštaj u predmetu Galić), koji su 2002. sačinili autori E. Tabeau, M. Żołtkowski i J. Bijak.

Baza podataka o smrtnosti pokopnog društva Bakije

Ovaj izvor sadrži poslovnu evidenciju koju je sačinilo Pokopno društvo Bakije iz Sarajeva tokom perioda 1992-1995. Pokopno društvo Bakije je najveće i najstarije muslimansko pokopno društvo (postoji od 1923.) u Sarajevu. Oni sahranjuju Muslimane. Ostala pogrebna društva u Sarajevu sahranjuju Hrvate, Srbe ili pripadnike svih etničkih grupa. Za vreme rata društvo Bakije delovalo je na području unutar linija fronta u Sarajevu, najverovatnije u opštinama Centar, Novi Grad, Novo Sarajevo i Stari Grad. Oni su sahranjivali osobe koje su kao mrtve prijavljivali članovi njihovih porodica ili su skupljali leševe sa područja zahvaćenog sukobom.

Baza podataka društva Bakije (u formatu Access) sadrži tri kolone sa podacima: DŽENAZE (sahrane), LICA (članovi domaćinstva preminulog koji prijavljuje smrt) i PORODICE (porodice preminulog; predstavljaju ih glave porodica). U kolonama DŽENAZE i LICA upisani su lični podaci (ime, očevo ime, datum i mesto rođenja, datum smrti, mesto pokopa, pol i podelu na civile-borce), dok kolona PORODICE sadrži podatke vezane za domaćinstva. Datumi sa nepoznatim danom i/ili mesecom evidentirani u kao 01/01/*. U bazi podataka društva Bakije nisu navedeni uzroci smrti, niti mesto smrti.

U ovoj bazi podataka evidentirano je 12.867 osoba, od čega je 3.517 obeleženo slovom 'b' (=borac), a 9.350 slovom 'c' (=civil). Ta evidencija obuhvata period od januara 1992. do avgusta 1996. Broj evidentiranih osoba u 1996. mnogo je manji od onog u istom periodu od 1992. do 1995. U celini, imamo 11.545 evidentiranih u periodu od januara 1992. do decembra 1995. (3.414 vojnika i 8.132 civila). Stopa podudarnosti za evidentirane u tom periodu iznosi 72,4 odsto (podudarnost utvrđena za 8.359 evidentiranih od ukupno 11.545).

Spisak palih boraca ABiH

Od Ministarstva odbrane Federacije BiH dobijeno je 10. maja 2001. sedam disketa sa originalnim dokumentima urađenim u MS Excel-u, koji sadrže spiskove vojnika i drugih vojnih lica (vladine, odnosno uglavnom bošnjačke) Armije Bosne i Hercegovine (dalje u tekstu: ABiH), ubijenih tokom sukoba 1992-1995. Prvobitno se taj registar sastojao od 28.285 evidentiranih. Originalni fajlovi, koji sadrže informacije kao što su ime osobe, datum i opština rođenja, puni matični broj, opština stanovanja, broj vojne evidencije, odsek i vrstu jedinice, kao i datum i uzrok smrti (nije navedeno mesto smrti), objedinjeni su i konvertovani u format MS Access. Tokom procesa pripreme podataka, izbrisano je 258 duplikata, tako da je na tabeli sa podacima ostalo 28.027 jedinstveno evidentiranih.

Dosad je utvrđena podudarnost za ukupno 25.255 evidentiranih, što iznosi oko 90,1 odsto od ukupno 28.027 osoba nađenih u evidenciji poginulih vojnika i drugih vojnih lica ABiH. Takav dobar rezultat postignut je zahvaljujući dobrom kvalitetu podataka, a prevashodno zahvaljujući doslednom navođenju jedinstvenog matičnog broja građana ili *JMBG.*

Spisak palih boraca HVO

Od Ministarstva odbrane Federacije BiH dobijeno je u maju 2002. deset disketa sa originalnim dokumentima urađenim u MS Excel-u i MS Word-u, koji sadrže spiskove vojnika i drugih vojnih lica armije bosanskih Hrvata, Hrvatskog vijeća obrane (dalje u tekstu: HVO), ubijenih tokom sukoba 1992-1995, kao i spisak na 17 stranica za područje Žepča. Spisak za Žepče prenet je u elektronsku formu i dodat folderu sa originalnim fajlovima. Originalni fajlovi, koji sadrže informacije kao što su ime osobe, datum i opština rođenja, puni matični broj, opština stanovanja, kao i datum i uzrok smrti (nije navedeno mesto smrti), objedinjeni su i konvertovani u format MS Access. Prvobitno je zbirka imala 7.085 evidentiranih. Tokom procesa pripreme podataka, izbrisano je 396 duplikata, tako da je na tabeli sa podacima ostalo 6.689 najverovatnije jedinstveno evidentiranih.

Dosad je utvrđena podudarnost za ukupno 5.904 evidentiranih, što iznosi oko 88,3 odsto od ukupno 6.689 osoba nađenih u evidenciji poginulih vojnika i drugih vojnih lica HVO-a. Takođe treba naglasiti da je u toj bazi podataka bio evidentiran određeni broj osoba čiji je datum smrti bio posle rata, ali je u tim slučajevima ponekad pod uzrokom smrti navedeno “od posledica ranjavanja” itd. Sve u svemu, spisak HVO-a manje je pouzdan od spiska palih boraca ABiH.

Spisak palih boraca VRS

Od Ministarstva odbrane RS dobijen je 12. decembra 2000. originalni “text” fajl sa spiskom vojnika i drugih vojnih lica Vojske Republike Srpske (dalje u tekstu: VRS), ubijenih tokom sukoba 1992-1995. Prvobitno se ta zbirka sastojala od 14.251 evidentiranog. Originalni fajl, koji sadrži informacije kao što su ime osobe, datum i mesto rođenja, (ponekad) matični broj, opština stanovanja, kao i datum i uzrok smrti (nije navedeno mesto smrti), konvertovan je u format MS Access. Tokom procesa pripreme podataka, izbrisano je 14 duplikata, tako da je na tabeli sa podacima ostalo 14.237 evidentiranih koji su, izgleda, jedinstveno registrovani. Kvalitet podataka je dobar.

Dosad je utvrđena podudarnost sa podacima iz popisa stanovništva za ukupno 11.166 evidentiranih, što iznosi oko 78,4 odsto zbirke VRS-a.

Rezime izvora

Niže sledi pregled evidentiranih u periodu od januara 1992. do decembra 1995. u pet izvora (FZS, MKCK-LLJP, MPG, HSS-94 i Bakije). Ukupan broj svih evidentiranih relevantan za područje Sarajevo šest i navedenih na tih pet spiskova iznosi 43.258, od čega je za 33.548 utvrđeno da se podaci podudaraju sa popisom stanovništva iz 1991, što je dalo prosečnu stopu podudarnosti od 76,6 odsto. Broj od 43.258 evidentiranih obuhvata i duplikate, koji su eliminisani na osnovu utvrđivanja povezanosti sa podacima iz popisa stanovništva (vidi sledeći odeljak). Spisak jedinstveno evidentiranih mnogo je kraći i na njemu se nalazi 16.247 evidentiranih u periodu od *januara* 1992. do decembra 1995. (za sve je utvrđena podudarnost), od čega 15.309 obuhvata period od *aprila* 1992. do decembra 1995. Kada se ovaj drugi podatak od 15.309 evidentiranih koriguje prosečnom stopom podudarnosti, dobija se novi ukupan broj umrlih na području Sarajevo šest od aprila 1992. do decembra 1995. koji iznosi 18.888 jedinstveno evidentiranih. Taj broj obuhvata sve kategorije smrti: civile koji su nastradali povezano sa ratom, vojnike koji su nastradali povezano sa ratom, civile koji su nastradali nepovezano sa ratom i druge smrtne slučajeve.

Tabela A1. Pregled evidencije umrlih relevatne za područje Sarajevo šest, januar 1992-decembar 1995, po izvoru i statusu podudarnosti

Objedinjeni izvori	Svi relevantni	Podudarnost	Stopa
FZS	15.547	12.724	81,8
MKCK-LLJP	761	570	74,9
MPG	8.173	6.616	80,9
HSS-94	7.232	5.279	73,0
Bakije	11.545	8.359	72,4
Ukupno 5 izvora	43.258	33.548	76,6

Treba napomenuti da tri spiska palih boraca ne sadrže element "mesto smrti". Zato smo te spiskove koristili samo kao referencu u pogledu statusa žrtava (civil ili vojnik) navedenih u pet preostalih izvora. Evidentirani koji su navedeni na spiskovima palih boraca, a u to isto vreme i na bilo kojem spisku zasnovanom na podacima FZS-a, MKCK-LLJP-a, MPG-a, HSS-94 i društva Bakije uključeni su u analizu kao vojnici, a svi ostali su svrstani u civile.

Tabela A2. Rezime preklapanja izvora u kojima su evidentirani slučajevi smrti za područje Sarajevo šest od januara 1992. do decembra 1995. (samo evidentirani za koje je utvrđena podudarnost)

Izvori koji se preklapaju	Evidentirani
5 izvora	3
4 izvora	2.130
3 izvora	3.627
2 izvora	5.428
jedinstveno FZS	3.503
jedinstveno MKCK-LLJP	70
jedinstveno MPG	343
jedinstveno HSS-94	186
jedinstveno Bakije	957
Ukupno	16.247

U tabeli A2 pokazujemo preklapanje izvora posle eliminisanja duplikata. U tabeli 2A je broj od 16.247 jedinstveno evidentiranih, do kojeg se došlo za područje Sarajevo šest u periodu od januara 1992. do decembra 1995, raspoređen prema broju izvora u kojem je evidentirani naveden. Možemo videti da je ogromna većina evidentiranih navedena u više izvora od jednog, što povećava pouzdanost prijavljenih slučajeva smrti.

U sledeće četiri tabele (od A3 do A6) pokazujemo raspodelu 16.247 evidentiranih slučajeva smrti (koji obuhvataju period od januara 1992. do decembra 1995.) prema vremenu smrti (godini i mesecu). Svaka tabela se odnosi na po jednu kategoriju umrlih (civile koji su nastradali povezano sa ratom, vojnike koji su nastradali povezano sa ratom, civile koji su nastradali nepovezano sa ratom i druge smrtne slučajeve). Na tim tabelama se vidi kako se

mnogi slučajevi odnose na mesece u periodu januar 1992. - mart 1992, ili je godina smrti 1992, ali nije poznat mesec smrti. Te prijave su isključene iz statistike koja se odnosi na period rata u vremenskom rasponu od aprila 1992. do decembra 1995. Pošto su isključeni nerelevantni datumi smrti, došlo se do ukupnog broja slučajeva smrti od aprila 1992. do decembra 1995. od 15.309. Taj broj je naveden u glavnom tekstu u tabeli 1a.

Tabela A3. Poginuli borci po godini i mesecu smrti (MS), područje Sarajevo šest, 1992-1995.

MS	1992.	1993.	1994.	1995.	Ukupno
00	1				1
01	4	127	90	10	231
02	7	128	36	7	178
03	5	135	23	17	180
04	54	70	19	14	157
05	246	87	17	37	387
06	415	91	10	101	617
07	175	210	12	51	448
08	273	53	16	36	378
09	244	46	20	9	319
10	137	64	12	17	230
11	97	42	16	6	161
12	309	97	8	2	416
Ukupno	1.967	1.150	279	307	3.703

U analizu uključeno: 3.686 evidentiranih
Iz analize isključeno: 17 evidentiranih (1992: 00, 01, 02, 03)

Tabela A4. Civili nastradali povezano sa ratom po godini i mesecu smrti (MS), područje Sarajevo šest, 1992-1995.

MS	1992.	1993.	1994.	1995.	Ukupno
00	8	2	1		11
01	7	144	110	10	271
02	6	115	91	6	218
03	7	120	11	12	150
04	58	76	15	21	170
05	293	107	22	45	467
06	525	103	15	76	719
07	227	181	9	80	497
08	297	60	14	66	437
09	241	41	19	11	312
10	227	68	11	5	311
11	106	66	19	9	200
12	174	85	12	9	280
Ukupno	2.176	1.168	349	350	4.043

U analizu uključeno: 4.015 evidentiranih
Iz analize isključeno: 28 evidentiranih (1992: 00, 01, 02, 03)

Tabela A5. Civili nastradali nepovezano sa ratom po godini i mesecu smrti (MS), područje Sarajevo šest, 1992-1995.

MS	1992.	1993.	1994.	1995.	Ukupno
01	301	247	145	159	852
02	292	186	130	156	764
03	243	189	147	135	714
04	150	124	130	140	544
05	182	126	149	154	611
06	185	119	135	135	574
07	183	112	104	161	560
08	179	114	104	141	538
09	167	108	91	107	473
10	211	137	98	156	602
11	174	153	128	139	594
12	251	158	138	178	725
Ukupno	2.518	1.773	1.499	1.761	7.551

U analizu uključeno: 6.715 evidentiranih
Iz analize isključeno: 836 evidentiranih (1992: 00, 01, 02, 03)

Tabela A6. Drugi uzroci smrti civila po godini i mesecu smrti (MS), područje Sarajevo šest, 1992-1995.

MS	1992.	1993.	1994.	1995.	Ukupno
01	16	40	17	25	98
02	16	23	7	40	86
03	25	20	4	27	76
04	27	17	10	28	82
05	14	12	6	21	53
06	21	7	30	24	82
07	12	12	28	25	77
08	21	9	15	14	59
09	25	2	23	25	75
10	26	9	30	23	88
11	29	10	25	21	85
12	22	10	43	14	89
Ukupno	254	171	238	287	950

U analizu ukljueno: 893 evidentirana
Iz analize isključeno: 57 evidentiranih (1992: 00, 01, 02, 03)

2. Metodi analize

Analiza koja se razmatra u ovom izveštaju sastojala se od sledećih koraka:

- izvori podataka koji je trebalo da se koriste identifikovani su i pregledani (odnosno, provereni, očišćeni, sistematizovani i duplikati uklonjeni);
- izvori podatka o smrtnosti upoređeni su sa podacima iz popisa stanovništva 1991. i sačinjen je pregled veza između izvora;
- svi evidentirani slučajevi koji su bili *potencijalno relevantni* za opsadu izdvojeni su iz svih izvora podataka o smrtnosti na osnovu kriterijuma pripadnosti području Sarajevo šest, kao i na osnovu prijavljene godine smrti u periodu od 1992. do 1995. (bilo koji mesec smrti);
- sačinjen je spisak potencijalno relevantnih evidentiranih slučajeva;
- duplikati su uklonjeni analizom pregleda veza između izvora;
- status svakog evidentiranog slučaja za koji se pokazalo da se nalazi barem na jednom spisku palih boraca označen je sa "borac", a svi ostali evidentirani slučajevi sa "civili";
- spisak evidentiranih slučajeva relevantnih za opsadu Sarajeva (koji su pripadali području Sarajevo šest i kod kojih je godina smrti bila u periodu od aprila 1992. do decembra 1995.) izdvojeni su sa spiska svih potencijalno relevantnih evidentiranih slučajeva sa kojeg su eliminisani duplikati;
- sačinjena je osnovna demografska raspodela evidentiranih slučajeva na spisku slučajeva relevantnih za opsadu da bi se proverila tačnost konačnih brojki.

Suštinski važan korak u našoj analizi bilo je poređenje evidentiranih slučajeva smrti sa podacima iz popisa stanovništva 1991. Dalje u tekstu konkretnije smo rezimirali taj korak.

Poređenje

Osnovni pojam prilikom poređenja je evidencija koja sadrži informacije. Jedna evidencija u datom sistemu podataka opisuje jednu osobu i predstavlja zbir njegovih/njenih karakteristika po određenom broju elemenata, kao što su, na primer, jedinstveni matični broj građana (JMBG), ime, prezime, očevo ime, datum rođenja itd.

Da bi se između ta dva odvojena sistema podataka uspostavila veza, primenili smo postupak od nekoliko koraka. Ti koraci su se sastojali od poređenja između dva sistema povezanih evidentiranih podataka na pojedinačnom nivou (kao što je popis stanovništva i dati izvor podataka o smrtnosti). Nešto malo drugačiji kriterijumi korišćeni su u svakom sledećem koraku, tako da se preostala populacija za svaki sledeći krug poređenja smanjivala posle svakog od tih koraka. Drugim rečima, kada je određeni broj podataka upoređen u dva međusobno povezana sistema podataka, ti slučajevi su najpre označeni, a zatim isključeni iz sledećeg kruga poređenja. U novom koraku je primenjeni kriterijum poređenja modifikovan kako bi se uočili novi slučajevi podudarnosti. Svi podudarni evidentirani slučajevi uvek su obeležavani u svakom krugu poređenja, tako da smo na kraju mogli lako da ih identifikujemo u bazi podataka i upotrebimo ih u ispitivanju. U slučajevima manje strogih kriterijuma poređenja dodatno su obavljene ručne provere podudarnih evidentiranih slučajeva da bi se osigurao visok kvalitet i pouzdanost čitavog procesa poređenja.

Više pojedinosti o poređenju izvora podataka o smrtnosti sa podacima iz popisa stanovništva mogu se naći u Prilogu C izveštaja veštaka: *Etnički sastav, interno raseljena lica i izbeglice iz 47 opština u Bosni i Hercegovini od 1991. do 1997/98* koji su E. Tabeau, M. Żółtkowski, J. Bijak i A. Hetland pripremili za predmet SLOBODAN MILOŠEVIĆ – BOSNA I HERCEGOVINA (IT-02-54).

UBIJENE I RANJENE OSOBE TOKOM OPSADE[1] SARAJEVA: OD AVGUSTA 1994. DO NOVEMBRA 1995. GODINE

Ewa Tabeau i Arve Hetland

Demografski odsjek, Tužilaštvo, MKSJ

Izvještaj vještaka za predmet

DRAGOMIR MILOŠEVIĆ (IT-98-29/1)

19. mart 2007. godine

---

[1]. U cijelom ovom izvještaju termin "opsada" koristi se u opštem smislu, tj. da objasni trajanje oružanog sukoba u, i blokadu Sarajeva u periodu od aprila 1992. do novembra 1995. godine. Posebno, ovdje se za termin "opsada" ne koristi nikakva pravna procjena zaraćenih strana koje su učestvovale u sukobu.

INFORMATIVNI SAŽETAK

Prvenstvena svrha ovog izvještaja je izrada statistike o osobama koje su ubijene ili ranjene tokom opsade Sarajeva koja je trajala od 1992. do 1995. godine, a posebno tokom perioda od augusta 1994. do novembra 1995. godine, period koji se poklapa s optužnicom MKSJ u predmetu *Dragomira Miloševića*. Sakupili smo najbolje dostupne izvore i primijenili smo najrelevantnije i najsvježije iskustvo na istraživačkom području statistike sukoba koje se u suštini ne mora poklapati s onom na službenom području statistike. Istraživanje o demografskim posljedicama sukoba dobilo je posebno mjesto u društvenim naukama, kao što je to razmotreno kod *Keelyja i drugih* (2001), *National Research Councila* (2002) ili *Brunborga i drugih* (2007). Opsada Sarajeva predstavljala je situaciju hitnih ljudskih potreba i konvencionalni izvori i metodi se ne mogu primijeniti na tu situaciju.

Ovaj izvještaj je zasnovan na jednom broju obimnih, visokokvalitetnih izvora koji sadrža podatke o ubijenim osobama i koji su spojeni i zajedno analizirani kao jedan integrirani matični spisak žrtava opsade. Prilikom analize ubijenih osoba korišteni su sljedeći izvori:

- Baze podataka mortaliteta, 1992-95, statistički organi Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republike Srpske (RS),
- Spisak nestalih osoba za Bosnu, Međunarodne komisije Crvenog krsta (MKCK) (verzija iz 2005.),
- Popis domaćinstava Sarajeva, 1994, (PDS-94),
- Djelovodnik pogrebnog zavoda Bakije,1992-95,
- Spisak palih boraca i drugog vojnog osoblja tri armije angažovanih u sukobu u Bosni i Hercegovini, 1992-95 (ABIH, HVO, VRS);

Izvori o ubijenim osobama detaljnije su razmotreni u Odjeljku 2.1 izvještaja. Dva glavna izvora koja su korištena ovom prilikom, baze podataka FBiH i RS naručila je Tužilaštvo od statističkih organa dva politička entiteta u Bosni – Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, što je imalo za rezultat uspostavljanje dvije velike baze podataka o prirodnim smrtnim slučajevima i onim prouzrokovanih ratom, koje su Tužilaštvu dostavljene 2002. i 2005. godine. Zahvaljujući tim velikim bazama

podataka i dodatno, nekim manjim izvorima, mogla se sklopiti izuzetno kompletna slika žrtava sukoba, koja je predstavljena u ovom izvještaju.

Prilikom analize ranjenih osoba korišteni su sljedeći izvori:
- Bolnički djelovodnici Sarajeva (bolnice Koševo, Državna bolnica i Dobrinja; djelovodnici sakupljeni na osnovu bolničkih prijemnih formulara i službi prve pomoći koji su kompjuterizovani u Tužilaštvu 1998. godine);
- Popis domaćinstava Sarajeva, 1994, (PDS-94).

U odnosu na ranjene osobe, naš glavni izvor za izradu analize ranjenih u periodu od augusta 1994. do novembra 1995. godine bili su Bolnički djelovodnici Sarajeva (BD). Detalji su razmotreni u Odjeljku 2.2 ovog Izvještaja. Ovaj izvor, mada je sigurno pouzdan i dobro dokumentovan, ima jednu manjkavost, a to je da jedino pokriva bolničke pacijente. Pored toga, on se jedino bavi civilima. Stoga, na osnovu BD podataka, mogla se kompletirati relativno ograničena analiza. Međutim, kombinovanjem BD podataka s podacima Popisa domaćinstava Sarajeva)1994) koji je bio velikih razmjera, bili smo u mogućnosti da sačinimo procjenu kompletnijeg broja ranjenih za period koji pokriva optužnica, procjenu koja je pokrila, kako hospitalizovane, tako i nehospitalizovane civile. Procjena je odličnog kvaliteta, te se stoga procijenjeni broj može uzeti kao veoma pouzdan.

Kao što je navedeno u Odjeljku 2.3 ovog Izvještaja (Manjkavosti izvora), izvori koji su korišteni za njegovu izradu su veliki, njihova nekompletnost je relativno niska i mogu se smatrati pouzdanim i dobro dokumentovanim. To je dosta izuzetno na polju mjerenja viktimizacije i statistike konflikta. Međutim, to ne znači da su sve informacije u izvorima besprijekorne i da ne postoje manjkavosti. Međutim, nivo manjkavosti je i pored toga prihvatljiv.

Mnogi problemi vezani za podatke , kao što su na primjer, podaci koji nedostaju, nekonzistentni ili na drugi način manjkavi podaci, poboljšani su putem poređenja s drugim podacima, kao što su na primjer, Popis stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, koje smo takođe koristili tokom ovog projekta. Drugo, obavljeno je prečišćavanje podataka, standardizacija i ponovno označavanje, a kako bi baze podataka bile konzistentne i uporedive. Konačno, najviše manjkavi dijelovi

originalnog materijala su isključeni iz analize, što podrazumijeva da je iznijeta statistika donekle konzervativna (tj. niskog obima).

Metod primijenjen u našoj analizi ubijenih lica razmotren je detaljno u Odjeljku 2.2. Slijedi kratak sažetak kako smo pristupili obradi podataka:

- Uporedili smo sve izvore s Popisom stanovništva iz 1991. godine putem ličnih podataka lica sa spiskova. Svrha upoređivanja bila je potvrda podataka i poboljšavanje kvaliteta podataka.
- Spojili smo relevantne izvore, (tj. sve osim vojnih spiskova) u jedan integrisani, matični spisak. Za spajanje su uzeti samo najpotrebniji podaci iz svakog izvora.
- Ustanovili smo (prvo) bazu podataka o broju smrtnih slučajeva na nivou Bosne (187.260 unesaka), sastavljenih na osnovu podataka iz pet izvora: baze podataka FBiH, baze podataka RS, spiska nestalih MKCK, PDS-94 i spiska Bakije.
- Drugo, izvukli smo sve podatke koji se odnose na Sarajevo (svih deset opština) i period od januara 1992. do decembra 1995. godine. Identifikovano je 40.180 unesaka.
- Tih 40.180 unesaka smješteno je u odvojenu bazu podataka (baza podataka (smrtnih slučajeva) za Sarajevo). Baza podataka za Sarajevo sadržala je podatke vezane za rat kao i podatke o prirodnim, i smrtnim slučajevima s nepoznatim uzrokom.
- Uklanjanje podataka koji su se poklapali obavljeno je u posebnoj bazi podataka. Takođe je sprovedeno izvjesno čišćenje osnovnog materijala. Proistekli set podataka koji se odnosi na analizu iznijetu u ovom izvještaju sadrži 26.466 unesaka (bez duplikata i bez poklapajućih izvora). Te podatke smo koristili za pripremu konačne statistike za predmet *Dragomira Miloševića.*

Osnovni nalazi u vezi s <u>ubijenim civilima</u> dobijeni za naš projekat a koji su razmotreni u ovom izvještaju su slijedeći (cjelokupna statistika se odnosi na šest urbanih opština Sarajeva i period od augusta 1994. do novembra 1995. godine, osim ukoliko nije drugačije naznačeno):

- Sveukupni broj ubijenih civila u incidentima koji su se odvili tokom sukoba na manjem referentnom području od šest urbanih opština Sarajeva (tzv. Sarajevo šest) bio je najmanje 449 lica (Tabela 9a), ali je vjerovatnije da se radi o

minimumu od 659 lica (Tabela 9b). Prvu brojku treba uzeti kao apsolutni minimum, a drugu kao vjerovatniji minimum.

- Sveukupni broj ubijenih civila na širem referentnom području od deset opština Sarajeva (tj. Sarajevo deset) iznosio je najmanje 631 lice (Tabela 8a), ali se vjerovatnije radi o minimalno 915 smrtnih slučajeva (Tabela 8b).
- Najčešći medicinski uzroci smrti ubijenih civila, najčešće su uključivali sljedeće (Tabela 12):
  - otvorene povrijede jednog ili više predjela tijela
  - *crush* povrijede jednog ili više predjela tijela
  - frakture jednog ili više predjela tijela
  - traumatske amputacije

  Ti uzroci potvrđuju nasilnu, za rat vezanu prirodu i dramatične okolnosti tih smrtnih slučajeva.
- Podaci o deci i starim ljudima su često viđeni među onima za ubijene civile. Oko 29% ubijeni su bili mlađi od 18 ili stariji od 64 godine, dok ih je 71% bilo godišta od 18 do 64.
  - U starosnoj grupi od 0 do 12 godina, uočeno je barem 22 djece (Tabela 13a), ali se vjerovatnije radi od njih 32 (Tabela 13b);
  - U starosnoj grupi od 13 do 17 godina, pronašli smo podatke za barem 29. djece (Tabela 13a), ali se vjerovatnije radi o minimumu od njih 43 (Tabela 13b);
  - U starosnoj grupi od preko 65 godina, izbrojano je barem 80 civila (Tabela 13a), ali se vjerovatnije radi o broju od njih 117 (Tabela 13b);
- Među poginulim civilima bilo je i žena. Nađeni su podaci za njih barem 160 (Tabela 13a), ali se vjerovatnije radi o minimalno njih 235 (Tabela 13b). Uopšte rečeno, 36% ubijenih civila su bile žene a 64% muškarci.
- 65% ubijenih civila su po nacionalnosti bili Muslimani (njih barem od 290 do 426), 12% žrtava su bili srpske nacionalnosti (minimalno od 54 do 79), i oko 7% su po nacionalnosti bili Hrvati (njih barem od 29 do 43; Tabele 14a i 14b).
- Opštine s najvećim brojevima ubijenih bile su slijedeće (od najvećeg broja nadolje, Tabela 15):
  - Centar, Ilidža, Novi Grad i Novo Sarajevo;
  - Stari Grad i Vogošća su imale najmanji broj ubijenih;

- Vremenska šema ubijanja ukazala je na četiri odvojene epizode opsade (Slike 7 i 8):
    - Dva perioda pojačane vojne aktivnosti bili su august – decembar 1994 (Faza III) i mart-august 1995 (Faza V). (U daljem tekstu: pojačane epizode). Od njih dva, Faza V je bila mnogo intenzivnija i tokom nje je bilo opsežnih borbenih dejstava koja su dovela do velikog broja žrtava granatiranja, što je odraženo u podacima o ranjenim civilima (Slika 23). Obije pojačane epizode su karakterisane čestim incidentima snajperske vatre, što je odraženo u podacima o ranjenima (Slika 23).
    - Dva mirnija perioda bila su januar – februar 1994. (Faza IV) i septembar – novembar 1995 (Faza V). (U daljem tekstu: mirnije epizode).
- Uopšte rečeno, proporcije civilnih u odnosu na vojne žrtve su bile veće u mirnijim periodima (od 0,9 do 11), nego u pojačanim periodima (od 0,5 do 1,8; Tabela 17 i Slika 11).
- U mirnijim periodima Faze IV i Faze VI, proporcija civila u odnosu na vojnike (C:V proporcije) su bile obično 2 prema 1, ali takođe i 11 prema 1 u januaru 1995. godine (Tabela 17 i Slika 11).
- U fazama s većim dejstvom tokom opsade (Faza III i posebno Faza V), C:V proporcije su bile obrnuto proporcionalne sveukupnom broju ubijenih. To znači da su dokom mjeseci s intenzivnijim borbama proporcije opadale (kao recimo u junu 1995. ma 0,5:1) i odmah se povećavale kada su se borbe smanjivale (na pr. kao u augustu 1995. ma 1,7:1; Tabela 17 i Slika 11).
- Činjenica da su gubici civila bili tako visoki u mirnijim epizodama dalo nam je potsticaj da veoma pažljivo provjerimo mirnije periode opsade. Kako bismo to učinili, obavljena je detaljna studija ubijanja, posebno tokom mirnijih (u odnosu na pojačane) dane opsade (za mirniji dan je uzet onaj s manje od tri žrtve dnevno, a pojačani onaj s više od tri žrtve dnevno).
- Studija je potvrdila da su najveće proporcije ubistava civila u odnosu na vojnike dobijene za mirnije dane (1,6:1), kako u mirnijim, tako i u pojačanim epizodama opsade (Tabela 18).
- Pojačani dani, posebno oni tokom pojačanih epizoda, karakterisani su relativno niskim proporcijama civilnih u odnosu na vojne žrtve (0,9:1; Tabela 18).

- Ukoliko se pored vrste dana (pojačani – mirniji), u obzir uzme i vrsta epizode (pojačana – mirnija), postaje jasno da su proporcije civila u odnosu na vojnike niže od jedan (0,9:1) u samo dva slučaja; tokom pojačanih dana iz Faze III i Faze V (pojačane epizode). Svi drugi slučajevi mirnijih ili pojačanih dana tokom bilo koje od epizoda imaju proporciju C:V veću od 1, a posebno u Fazi V (3,6:1 tokom mirnijih dana i 3,0:1 tokom pojačanih dana; Tabela 20).
- . U Tabeli 21 smo takođe konkretno analizirali 60 dana kada je ubijeno tri ili više osoba dnevno u bilo kojoj od šest opština grupacije Sarajevo šest i zaključili smo da čak i tokom tih pojačanih dana, kada su civilni gubici bili u nižoj proporciji u odnosu na vojne gubitke nego tokom mirnijih dana, smrt civila je bila česta i ne uvijek direktno vezana za borbene situacije. Posebno, korelacija između vremenskih serija mjesečnog praćenja nasilnih smrti civila i vojnika kao što je iznijeto za pojačane dane u Tabeli 21 je relativno niska i iznosila je 0,026.
- Gornji nalaz sugeriše da je civilno stanovništvo Sarajeva sistematski predstavljalo metu vojnih napada bez obzira na prisustvo jakih borbenih dejstava.. To takođe ukazuje da je ciljana kampanja terora protiv civila vjerovatno trajala tokom perioda od augusta 1994. do novembra 1995. godine.

U odnosu na ranjene osobe, naši glavni nalazi su:

- Najbolji izvor koji smo imali o ranjenim osobama u periodu od augusta 1994. do novembra 1995. bili su bolnički djelovodnici iz tri glavne bolnice u Sarajevu (Koševo, Državna bolnica i Dobrinja). Izvor je bio nekompletan, pošto nisu bile pokrivene dvije privremene ratne bolnice i stanice hitne pomoći. Bilo je takođe drugih razloga zašto bolnički djelovodnici nisu bili kompletni, kao što su, na primjer, da neke djelovodnike nisu vodili bolnički organi, da su neki uništeni tokom opsade, a neki su preskočeni tokom izbora materijala iz bolničkih arhiva.
- Pored gorenavedenog, djelovodnici sarajevskih bolnica su pokrili samo civilne žrtve (tj. žene svih starosnih dobi i muškarce mlađe od 18 i starije od 60 godina) koji su hospitalizovani i kojima je pružena ljekarska njega za njihove povrijede.
- Iz gorenavedenih razloga, djelovodnici sarajevskih bolnica treba da se uzmu kao uzorak svih podataka o ranjenim osobama tokom opsade.

- Sveukupni broj od 3.036 ranjenih civila naveden je u bazi podataka na osnovu djelovodnika sarajevskih bolnica od aprila 1992. do novembra 1995. godine (Tabela 22). Taj uzorak je bio dovoljno velik da se iskoristi za ovaj izvještaj.
- Na osnovu djelovodnika sarajevskih bolnica, identifikovali smo 405 podataka o ranjenim civilima koji su bili žrtve incidenata tokom perioda od augusta 1994. do novembra 1995. godine (Tabela 22). Taj broj je minimalni broj ranjenih civila (samo hospitalizovani slučajevi), direktno vezanih za optužnicu protiv Dragomira Miloševića.
- Najmanje 254 lica je ranjeno od granatiranja(63%), 77 (19%) od snajperske vatre a 70 (17%) od granatiranja ili snajperske vatre (Tabela 22).
- (Mjesečna) vremenska šema ranjavanja dobijena na odnosu (minimalnog) uzorka od 405 BD slučaja (Tabela 22) bila je veoma konsistentna s onom ubistava dobijenom iz spojenih izvora o ubijenim osobama (FBiH, RS, MKCK). Ovaj zaključak je zasnovan na vizualnoj inspekciji dva vremenska obrasca i korelacionom analizom dvije vremenske serije (jedne za ranjavanje i jedne za ubistva tokom perioda od augusta 1994. do novembra 1995. godine).
- Korelacioni koeficijent između vremenskih serija za ranjene i ubijene iznosio je 0,99 (perfektna korelacija izražava se brojem 1) i statistički je značajan na nivou greške koja je manja od 0,001 (Odjeljak 5.1; tekst nakon Slike 21).
- Ovako visoka korelacija ukazuje da je isti mehanizam generirao incidente koji su doveli do ubijanja i ranjavanja i da je vjerojatno da su uzroci koji su doveli do ranjavanja i smrti uglavnom isti.
- Kako bi smo procijenili nekompletnost minimalnog broja, uporedili smo djelovodnike sarajevskih bolnica s Popisom domaćinstava Sarajeva iz 1994. godine time što smo proučili preklapajući dio dva izvora, tj. podatke od aprila 1992. do jula 1994. godine. PDS-94 je bio veoma širok pregled i pokrio je kako hospitalizovane tako i nehospitalizovane slučajeve ranjavanja za dio populacije za koji je obavljen pregled. Popis je obavljen za obiman dio stanovništva, dosta blisko kompletnom stanovništvu koje je živjelo u okviru linije sukoba u Sarajevu sredinom 1994. godine.
- Na osnovu tog poređenja, procijenili smo da je minimalni broj hospitalizovanih civila (405 slučajeva) sačinjavao 33% sveukupnog broja, kako hospitalizovanih, tako i nehospitalizovanih ranjenih civila o kojima je izviješteno u PDS-94. Stoga,

67% slučajeva ranjavanja nije bilo pokriveno minimalnim brojem (Odjeljak 5.2; tekst nakon slike 23).

- Kako bi se konkretno procijenio dio koji nedostaje minimalnom broju (tj. broj nehospitalizovanih ranjenih civila; sveukupno i po uzrocima ranjavanja), obavljena je detaljna analiza BD i PDS-94 putem korelacione i regresione analize, uz upotrebu podataka od aprila 1992. do jula 1994.
- Korelaciona analiza je potvrdila da je sličnost između BD i PDS-94 ogromna. Korelacioni koeficijent bio je 0,97 za sveukupni broj ranjenih (navedenih u BD u odnosu na PDS-94), 0,98 za ranjene od granatiranja o 0,80 za žrtve snajperske vatre. Svi koeficijenti su statistički veoma značajnu (Tabela 24; Slike 25 do 27).
- Na osnovu sličnosti između BD i PDS-94, data je procjena putem jednog broja regresionih modela koji su kvantifikovali odnos između dva izvora. Svi modeli se u velikoj mjeri poklapaju s uočenim podacima i svi parametri su statistički značajni (Odjeljak 5.3).
- Procjena zajedničkog broja ranjenih civila, kako hospitalizovanih, tako i nehospitalizovanih, koji su bili žrtve incidenata tokom sukoba od augusta 1994. do novembra 1995. godine je 1.248.Procjena civila ranjenih granatiranjem je 819, snajperskom vatrom 320, a bilo snajperskom vatrom ili granatiranjem 51 lice (Tabela 25).
- Analiza izradom modela je potvrdila da je proporcija žrtava od snajperske vatre u mjesečnim zbirovima ranjenih bila veća tokom mirnijih perioda nego tokom intenzivnijih faza opsade. Ta proporcija je bila naročito visoka u periodu između augusta 1994. i februara 1995. godine (Slike 29 i 30).

1. OSNOVNI PODACI O OVOM IZVJEŠTAJU

Ovaj izvještaj je od Demografskog odsjeka zatražio tim Tužilaštva koji radi na predmetu Dragomira Miloševića. Predmet ovog izvještaja je statistička analiza podataka o pojedincima koji su ubijeni i/ili ranjeni u periodu od augusta 1994. do novembra 1995. godine tokom opsade Sarajeva. Analiza pokriva područje opsade na osnovu dvije definicije:

- Šira definicija pokriva svih deset opština područja Sarajeva: Centar, Hadžići, Ilidža, Ilijaš, Novi Grad, Novo Sarajevo, Pale, Stari Grad, Trnovo, i Vogošća; u daljem tekstu navedeni kao "Sarajevo deset" šira definicija je u skladu s administrativnim područjem Sarajeva;
- Uža definicija uzima u obzir šest urbanih opština Sarajeva; Ilidža, Novi Grad, Novo Sarajevo, Stari Grad, i Vogošća; u dalje tekstu navedeno kao "Sarajevo šest"; ova definicija pokriva samo srce područja Sarajeva koje je bilo izloženo napadima Vojske republike Srpske (VRS).

U referentne svrhe, oba razmatrana područja su prikazana na mapi priloženoj u Dodatku 1. U ovom izvještaju iznosimo statistiku koja prati obje definicije i čak smo uključili neke informacije koje se tiču okvira, kao što su, na primjer, sveukupni broj smrtnih slučajeva (uključujući prirodnu smrt) na području Sarajeva tokom cijelog trajanja opsade (april 1992. do decembra 1995. godine) ili tokom nekoliko mjeseci koji su prethodili opsadi (od januara 1992.). Međutim, fokus ove studije je na **minimalnim brojevima** ubijenih i/ili ranjenih lica, to jest, na ona lica za koja se može dokazati da su ubijeni/ranjeni na najmanjem, ali najizloženijem području tokom opsade, tj. na području "Sarajevo šest" u periodu od augusta 1994. do novembra 1995. godine. Ova minimalna populacija izloženih osoba prikazana je u studiji kroz nekoliko karakteristika, na primjer, njihov vojni status, starosna i distribucija na osnovu pola, nacionalnost i lokacija, vremenski raspored i uzrocima smrti/ranjavanja.

Vrijedno je napomenuti činjenicu da su naši minimalni brojevi dobijeni na osnovu konzervativnog pristupa koji odbacuje sve podatke o smrti/ranjavanju koji nisu vezani za vremenski okvir i konkretno geografsko područje ratne epizode o kojoj se radi, i koji takođe preskače one relevantne podatke o smrti/ranjavanju (relevantne na osnovu vremena i mjesta), koji su indirektno izazvani ratnim dejstvima. Indirektni smrtni slučajevi su oni koji su vezani za neodgovarajuću zdravstvenu zaštitu, glad, loš kvalitet vode za piće, lošu higijenu, fizički i psihički premor, iscrpljenost, beznadežnost, ozbiljno oštećenu infrastrukturu, uključujući uništena boravišta, haotičan i rizičan saobraćaj, institucije koje nisu funkcionisale i dr., i oni su svi isključeni iz minimalnih brojeva žrtava opsade navedenih u ovom izvještaju. Takođe, kao dio minimalnih brojeva nisu se mogli uključiti nepoznati uzroci smrti. Pristup

minimalnih brojeva uzima u obzir jedino one podatke o smrti/ranjavanju koji se mogu direktno vezati za ratne aktivnosti.

Mada ima malo sumnji (ako ih uopšte ima) da istraživački projekt kao što je ovaj treba da bude ograničen na posljedice relevantnih ratnih incidenata i na žrtve za koje se može neupitno dokazati da su uslijedile na osnovu tih incidenata, u širem kontekstu viktimizacije, trebalo bi takođe u ratnu statistiku uključiti mnoge druge smrti/ranjavanja. I pored toga, indirektni smrtni slučajevi i teško dokazivi ili neutvrđeni slučajevi su isključeni iz minimalnih brojeva koji su ovdje iznijeti. To implicira da su brojevi u ovom izvještaju niski ili čak veoma niski. Treba da naglasimo da našu studiju ne treba uzimati kao krajnji izvor ratne statistike opsade Sarajeva. Studija služi u posebnu svrhu za MKSJ predmet protiv Dragomira Miloševića i treba je koristiti samo u kontekstu ovog predmeta.

U svrhu ovog izvještaja koristili smo najbolje dostupne izvore koji su pokrivali smrtne slučajeve/ranjavanja na području Sarajeva u periodu od aprila 1992. do decembra 1995. godine (negdje od januara 1992. godine). Izvori uključuju one koje su sakupili organi Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) kao i one koje su prikupili organi Republike Srpske (RS). Dva glavna izvora (o ubijenim osobama) su baze podataka FBiH i RS o smrtnim slučajevima za period 1992-1995. Obe baze podataka su uspostavljene na osnovu zahtjeva Tužilaštva u periodu 2001-2005. godina kompjuterizacijom kompletne postojeće dokumentacije o službeno registrovanim smrtnim slučajevima u periodu 1992-1995. za teritoriju Bosne i Hercegovine. Zajedno, ova dva izvora pokrivaju otprilike 140.000 smrtnih slučajeva, kako od prirodnih uzroka, tako i nasilne, s ratom povezan smrtne slučajeve.

Pored toga, korišten je jedan broj baza podataka (o ubijenima/ranjenima) dobijenih od lokalnih organizacija iz Sarajeva, kao što su Popis domaćinstava Sarajeva – 1994 (ubijeni/ranjeni) i podaci pogrebnog zavoda Bakije iz Sarajeva (samo smrtni slučajevi). Takođe, u svrhu ovog projekta korišten je spisak nestalih osoba MKCK. Za studiju o ranjenim osobama sakupljeni su bolnički djelovodnici iz glavnih bolnica na području Sarajeva, koji su pažljivo proučeni za potrebe predmeta Dragomira Miloševića.

Konačno, pošto su obavještenja o vojnom statusu u svim gorespomenutim izvorima dosta siromašna, za ovaj projekt smo koristili tri spiska palih boraca tokom rata u Bosni. Tri spiska odnose se na sve tri vojske angažovane u ratu u Bosni, tj. Armiju Bosne i Hercegovine (ABiH – Bošnjačka vojska), hrvatsku vojsku (HVO) i Vojsku Republike Srpske (VRS). Ukupno, ovi spiskovi sadrže otprilike 48.000 podataka o smrti i uglavnom su kompletni. Za našu studiju u Sarajevu, korišteni su samo podaci ABiH i VRS.

Bilo koji izvor korišten za ovaj projekat sadržao je u svakom setu podataka jedan broj ličnih činjenica (ime, prezime, ime oca, datum rođenja i dr.). koji su korišteni za povezivanje izvora jednih s drugim.[2] Kako bi se provjerili ili eventualno poboljšala pouzdanost podataka, izvori su povezivani a Popisom stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine. Uspostavljene veze s Popisom su omogućile da se određene činjenice iz Popisa (na pr. nacionalnost) dodaju i uključe u druge izvore koji su proučavani.

U odnosu na metod (čiji su detalji razmotreni u Odjeljku 2), cilj nam je bio da u gorespomenutim izvorima pronađemo što je više pojedinačnih podataka o smrtnim slučajevima/ranjavanju koji se odnose na epizodu opsade iz predmeta Dragomir Milošević i, na osnovu tih identifikovanih podataka, izvedemo statistiku smrtnih slučajeva/ranjavanja koja će biti relevantna za predmet (u odnosu na vrijeme, mjesto, uzroke i dr.), pouzdana (što se tiče izvora), interno konzistentna (tj. bez duplikata) i, idealno, kompletna (ili da se stepen nekompletnosti može procijeniti). Stoga, u prvoj fazi projekta, sprovedena je studija kvaliteta podataka i njihove relevantnosti. Taj korak je doveo do toga da je jedan broj podataka prihvaćen a jedan broj odbačen iz analize. Na osnovu svih prihvaćenih podataka, prilikom drugog koraka sačinjena je statistika opsade.

U odjeljcima izvještaja koji slijede razmatramo slijedeće:

---

[2] Povezivanje izvora je postupak kojim se upoređuju podaci u različitim povezanim izvorima. Podaci koji predstavljaju iste osobe se označavaju i vrši se uporedna referenca. Odredbe imena (kao što su ime, ime oca i prezime), datuma i mesta rođenja i druge lične oznake se koriste prilikom ovih poređenja kako bi se procijenilo da li se par povezanih podataka iz dva različita izvora odnosi na istu osobu.

- Detalji izvora i korišteni metodi (Odjeljak 2);
- Pregled spojenih izvora o ubijenim osobama: od januara 1992. do decembra 1995. u odnosu na period od augusta 1994. do novembra 1995. (Odjeljak 3);
- Detaljna statistika o ubijenim osobama; period od augusta 1994. do novembra 1995. (Odjeljak 4);
- Statistika o ranjenim osobama (Odjeljak 5);
- Zaključne napomene (Odjeljak 6).

2. IZVORI I METODI KORIŠTENI U OVOM IZVJEŠTAJU

2.1 IZVORI I METODI KORIŠTENI PRILIKOM ANALIZE SMRTNIH SLUČAJEVA

U ovom izvještaju si korišteni slijedeći izvori o smrtnim slučajevima:

- *Baza podataka FBiH o smrtnim slučajevima*, 1992-1995, koju je uspostavio Federalni institut za Statistiku (FIS) iz Sarajeva putem centralizacije i kompjuterizacije pojedinačnih podataka o smrtnim slučajevima dostupnih kroz sistem registracije vitalnih podataka na teritoriji Bosne i Hercegovine. Prikupljeni formulari su čuvani na lokalnom nivou dok se Federalni biro za statistiku krajem 2001. godine nije odlučio da obradi te informacije. Ta odluka je donijeta kao odgovor na zahtjev Tužilaštva (MKSJ) i odobrila ju je bosanska vlada. U prvoj polovini 2002. godine, dostupni formulari su kompjuterizovani. Tužilaštvo (MKSJ) je dobilo bazu podataka FBiH sredinom 2002. godine od Federalnog instituta za statistiku u Sarajevu. Pokrivenost: *u velikoj mjeri kompletna*, teritorija FBiH, 74.402 pojedinačne smrtovnice,[3] od kojih su 25.103 vezane za rat.
- Baza podataka RS o smrtnim slučajevima, 1992-95, juni 2005, s otprilike 66.000 pojedinačnih podataka o smrtnim slučajevima do kojih je došlo na teritoriji

---

[3] Pored provjere mogućih duplikata koju su sproveli bosanski organi odgovorni za čišćenje podataka FBiH, Demogrfski odsjek je sproveo dodatne provjere mogućih duplikata. Ovakve vrste provjera uobičajeno se sprovode za svaki izvor koji dobije Tužilaštvo. Statistiku o broju pojedinačnih podataka i o duplikatima koji su iznijeti u odjeljku pripremio je DEmografski odsjek.

Republike Srpske od januara 1992. godine do decembra 1995. godine. Podaci se sastoje od ličnih podataka (JMBG, imena, DR, MR[4] i dr.) i podacima o smrti (DS, MS, US[5] i dr.). Za otprilike 43.000 podataka dostupne su smrtovnice. Baza podataka sadrži, kako ratom prouzrokovane smrtne slučajeve (jasno navedeno za oko 11.000 zapisa) i prirodne i nesretne smrtne slučajeve (oko 55.000 zapisa). Pokrivene su i vojne i civilne žrtve. Pokrivenost: *u velikoj mjeri kompletna*, teritorija RS, 65.424 pojedinačnih zapisa.

- *Spisak MKCK o nestalim licima u Bosni i Hercegovini, 1992-1995*, verzija iz augusta 2005. godine, koju je Tužilaštvu sredinom 2005. godine dostavilo sjedište MKCK u Ženevi. Spisak ima pet dijelova: još uvijek nestala lica bez informacija o tijelu, zaključeni slučajevi MKCK – mrtvi, zaključeni slučajevi MKCK – živi i administrativni izuzeci. Ukupno, ti spiskovi sadrže 22.000 podataka. Proces prikupljanja obavljen je utokom sukoba u Bosni, 1992-95. Izvori MKCK bili su bliski rođaci nestalih. Za izvještavanje su se koristili standardni formulari, a kasnije su isti iskorišteni za kompjuterizaciju materijala. Spiskovi nestalih lica MKCK su dostupni na Internetu. MKCK sarađuje i s drugim agencijama angažovanim po pitanju nestalih osoba (na pr. Međunarodna komisija za nestala lica (ICMP), Državne komisije za pronalaženje nestalih lica, udruženja porodica i dr.) na aktivnom traganju za nestalim osobama na osnovu različitih izvora. Pokrivenost: *u velikoj mjeri kompletna*, cijela država, svi podaci su vezani za rat.

- *Popis domaćinstava Sarajeva, 1994,* (u daljem tekstu: PDS-94), je sproveden tokom rata u proljeće i ljeto 1994. godine, u dijelovima opsjednutog glavnog grada Bosne koji su bili pod kontrolom ABiH. Pokriveni su veći dijelovi čest opština: Centar, Novi Grad, Stari Grad, Novo Sarajevo, Ilidža i Vogošća. Popis je pripremio, koordinirao i sproveo sarajevski Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava (u daljem tekstu: *Institut*), koji je vodio prof. Smail Čekić, u saradnji s Univerzitetom u Sarajevu, statističkim organima Sarajeva, i mjesnim zajednicama, *(MZ)* s područja na kojima je obavljen popis. Razgovori su obavljeni preko mjesnih zajednica[6] koje su se nalazile u okviru

[4] JMBG - *Jedinstveni Matični Broj Građana,* DR – Datum rođenja, MR – Mesto rođenja
[5] DS – Datum smrti, MS – Mjesto smrti, US – Uzrok smrti
[6] Mjesne zajednice, koje su službeno predstavljale male administrativne jedinice u okviru opština, ostale su u kontaktu sa svojim pripadnici,a i imali su najlakši pristup stanovništvu. Tokom opsade,

linija sukoba u Sarajevu. Prema autorima PDS-94, u popisu je učestvovalo otprilike 85.000 domaćinstava koja su živjela u Sarajevu sredinom 1994. godine. Uključeni su bili i pojedinačni članovi domaćinstava, a njihova imena su navedena u odgovorima na pitanja. Pretpostavka da se svako domaćinstvo sastojalo od četiri člana,[7] daje nam popisnu populaciju od otprilike 340.000 lica, što je 75% popisne populacije iz 1991. za "Sarajevo šest".

- *Bakije* sadrži poslovne podatke koje je prikupio Pogrebni zavod "Bakije" iz Sarajeva u periodu 1992-96. Pogrebni zavod Bakije je najveći i najstariji muslimanski pogrebni zavod u Sarajevu (od 1923). Oni sahranjuju Muslimane. Drugi pogrebni zavodi u Sarajevu sahranjuju Hrvate, Srbe ili sve nacionalne grupe. Tokom rata, Bakije je djelovao na području u okviru linija sukoba u Sarajevu, uglavnom u opštinama Centar, Novi Grad, Novo Sarajevo, i Stari Grad. Sahranjivali su lica za koja su porodice izvještavale da su preminuli, ili su sakupljali tijela s područja sukoba. Broj podataka (tj. lica) u bazi podataka je 12.867, od kojih se 11.545 odnosi na period od januara 1992. do decembra 1995.
- *Vojni podaci o palim borcima Vojske vlade BiH (ABiH), 1992-95.* Dobijeni 2001. godine od Ministarstva odbrane Federacije Bosne i Hercegovine. Pokrivenost: *kompletna*, cjelokupna zemlja 28.027 pojedinačnih unesaka (ispušteno 258 duplikata), svi se odnose na rat.
- *Vojni podaci o palim borcima Vojske Republike Srpske (VRS). 1992-95.* Dobijeni 2001. od Ministarstva odbrane Republike Srpske Pokrivenost: *kompletna*. cjelokupna zemlja, 14.237 pojedinačnih unesaka (ispušteno 14 duplikata), svi vezani za rat.
- *Vojni podaci o palim borcima Hrvatskog Vijeća Obrane (HVO), 1992-95.* Dobijeni 2002. godine od Ministarstva odbrane Federacije Bosne i Hercegovine. Pokrivenost: *kompletna*, cijela zemlja, 6.689 pojedinačnih unesaka (ispušteno 396 duplikata), svi vezani za rat.

---

zajednice su raspodeljivale dobra koja su dostavljana putem međunarodne pomoći za stanovništvo Sarajeva.

[7] Pretpostavka o četvoročlanom domaćinstvu nije u potpunosti kosistentna s predratnom veličinom domaćinstva iz 1991. (3,2 osobe po domaćinstvu na prostoru "Sarajevo šest" (Statistički godišnjak – Republika Bosna i Hercegovina, 1992. (Sarajevo 199.))). Povećali smo taj broj kako bi smo ga podesili u odnosu na veliki broj raseljenih lica i izbjeglica koji su sredinom 1994. živjeli u Sarajevu, u mnogim slučajevima zajedno s rođacima ili prijateljima. Mada za 1994. godinu nismo bili u stanju da se

Vojni spiskovi ne izvještavaju o mjestima smrti, te se stoga ne mogu koristiti kao izvor o vojnom-civilnom statusu pokojnika popisanih u svim drugim spiskovima.

Upitnici koji su korišteni za originalne popise i/ili spiskove podataka dobijeni od originalnih izvora priloženi su u Dodatku 2. U svrhu ovog izvještaja primijenili smo standardni metodološki princip koji koristi Demografski odsjek od 1998. godine. Isti princip pripremljen je za sve demografske izvještaje vještaka koje je do sada pripremio Odsjek (vidi Dodatak 3: "Upoređivanje izvora i uklanjanje duplikata od strane Demografskog odsjeka Tužilaštva" i Dodatak 6: "Profesionalne kvalifikacije autora"). Njegove pojedinosti, kako su primijenjene na projekat za predmet Dragomira Miloševića rezimirani su u daljem tekstu.

- Gorenavedeni izvori su pojedinačno procijenjeni (u odnosu na njihovu pouzdanost), provjereni su njihov kvalitet i pokrivenost i iz svakog izvora su uklonjeni duplikati.
- Tokom drugog koraka, svi izvori su povezani s Popisom stanovništva iz 1991. godine na osnovu ličnih karakteristika navedenih pojedinaca. Upoređivanje detalja je detaljno opisano u Dodatku 3.
- Istovremeno, relevantni izvori (tj. svi osim vojnih spiskova), međusobno su spojeni. Spajanje, za razliku od upoređivanja, ima za svrhu spajanje jednog broja izvora (tj. spiskova) u jedan matični spisak. Spajanje povećava sveukupni broj podataka u tabeli podataka, upoređivanje povećava količinu informacija u datom spisku. Radi spajanja, samo jedan broj odabranih činjeničnih stavki su uzeti iz svakog od izvora. To su bili suštinske stavke koje su se pojavljivale u svakom od izvora.

Grupa I:	imena (ime, prezime, i ime oca), DR, MR (ako je navedeno), MB[8] (ako je navedeno), nacionalnost;
Grupa II:	pojedinosti o smrti (datum, konkretno mjesto, opština, uzrok);
Grupa III:	vojno-civilni status (ako je navedeno); i da li je unesak vezan za rat;

oslonimo na pouzdanu statistiku u tom smislu, za 1998. možemo navesti brojku RL (raseljenih lica) UNHCR za 1998. godinu onih koji su i dalje živjeli u "Sarajevu šest", a to je 72.372 lica.

[8] MB – mjesto boravka

Grupa IV: originalna identifikacija uneska (primarni ključ) iz datog izvora (uključujući identifikaciju u Popisu, za podatke koji su upoređivani s Popisom), ime izvora,

- Na taj način uspostavljena je baza podataka smrtnih slučajeva za cijelu Bosnu (187.260 unesaka) sastavljena od podataka iz pet izvora: baze podataka FBiH, baze podataka RS, spiska nestalih MKCK, PDS-94 i Bakije /u daljem tekstu: baza podataka za Bosnu). Mada su prethodni duplikati uklonjeni iz svakog od izvora, mnogi podaci su se u spoju preklapali među izvorima. Stoga, kako bi se sačinila smisaona analiza, poklapanja su uklonjena.
- Uklanjanje poklapanja iz baze podataka za Bosnu bi bio postupak koji bi oduzeo previše vremena. Kako bi se uštedjelo na vremenu, odlučili smo da to ne učinimo na nivou cijele zemlje već na nivou administrativnog područja Sarajevo (tj. "Sarajevo deset"). Stoga smo u narednom koraku izvukli sve podatke koji se odnose na "Sarajevo deset" i na period od januara 1992. do decembra 1995. godine. Ukupno je identifikovano 40.180 podataka.
- Tih 40.180 podataka unijeto je u odvojenu bazu podataka koja je nazvana Baza podataka o smrtnim slučajevima u Sarajevu (u daljem tekstu: Sarajevska baza podataka) Sarajevska baza podataka sadržala je podatke koji se odnose na rat, kao i podatke o prirodnim i smrtnim slučajevima s nepoznatim uzrokom.
- Uklanjanje podataka koji su se poklapali obavljeno je u okviru ove baze podataka. Izvjesno čišćenje osnovnog materijala je takođe obavljeno u ovoj fazi.
- Tokom čišćenja, podaci koji su bili nekompletni i manjkavi označeni su kao nevažeći. Bile su potrebne informacije o GR i GS[9] kako bi se dati komplet podataka za pojedinca (jedinstveni) označio kao važeći. Podaci koji su se poklapali nisu mogli da se označe kao važeći čak i ukoliko su bili kompletni i konsistentni.
- Nakon što je obavljeno uklanjanje preklapanja i čišćenje, broj jedinstvenih važećih podataka u Bazi podataka za Sarajeva iznosio je 26.466. Taj broj pokriva jedinstvene (tj. neduplicirane) i važeće uneske koji se odnose na opsadu. Uključene su sve vrste smrtnih slučajeva, takođe prirodni, kao i smrtni slučajevi s nepoznatim uzrokom.

[9] GR – godina rođenja, GS – godina smrti

- Konačna Baza podataka za Sarajevo (26.466) bila je osnova za izuzimanje podataka koji se odnose na rat i preminule koji se uzimaju kao žrtve. Detalji o ovom postupku razmotreni su u Odjeljku 3 ovog izvještaja.
- Konačno, finalna statistika je proračunata kako bi se procijenio jedan broj relevantnih hipoteza.

2.2 IZVORI I METODI KOJI SU KORIŠTENI PRILIKOM ANALIZE RANJENIH

Bolnički djelovodnici za tri glavne bolnice u Sarajevu, Koševo, Državnu bolnicu i Dobrinja, predstavljali su naš glavni izvor analize ranjenih osoba (u daljem tekstu: Bolnički djelovodnici sarajevskih bolnica (BD)). Ti podaci su za potrebe Tužilaštva dobijeni iz arhiva tri bolnice u ljeto 1997. godine, kada su obavljene dvije misije istražitelja Tužilaštva kako bi se odabrali podaci iz arhiva i kako bi se sačinile kopije radi dalje obrade.[10]

Pored tri gorenavedene bolnice, djelovodnike su takođe vodili nekoliko centara prve pomoći i dvije privremene ratne bolnice (u Suhodolu i Hrasnici). Djelovodnici prve pomoći o većini teško povrijeđenih pojedinaca su na kraju slati u jednu od glavnih bolnica, te su stoga pokriveni bolničkim djelovodnicima. Podaci o lakše povrijeđenim i podaci iz ratnih bolnica nisu prikupljani za ovu studiju zato što su oni fragmentirani i u velikoj mjeri nedostaju. Međutim, uopšte rečeno, veći dio dostupnih informacija o žrtvama ranjavanja je prikupljena i donesena u Tužilaštvo radi kompjuterizacije i dalje obrade.[11]

Tokom procesa prikupljanja, isključeni su muškarci stari između 18 i 60 godina. Samo žene (svake starosne dobi) i muškarci mlađi od 18 i stariji od 60 godina su uzimani radi uzorka, što treba uzeti da predstavlja civilno stanovništvo Sarajeva.

[10] Dva izvještaja s misija Tužilaštva koje je pripremio bivši istražitelj Tužilaštva Rejandra Singh iz jula i augusta 1997. godine o tome kako je sprovedeno prikupljanje.

[11] Bazu podataka o djelovodnicima sarajevskih bolnica uspostavio je 1997. godine istražitelj Tužilaštva Nenad Fišer, koji je opisao uspostavljanje te baze podataka u svom izvještaju "Baza

Sveukupni broj prvobitno dostupnih podataka iz Baze podataka na osnovu djelovodnika sarajevskih bolnica bio je 3.670. Nakon čišćenja podataka, izvjesne obrade i uz isključenje duplikata, preostalo je tačno 3.145 podataka, od kojih se 3.036 odnosi na period od aprila 1992. do novembra 1995. godine. Ti podaci su razmatrani u našem izvještaju.

Pored Bolničkih djelovodnika, koristili smo podatke o ranjenim osobama iz Popisa domaćinstava iz 1994. godine koji takođe pokriva nehospitalizovane žrtve ranjavanja.

Kvalitet bolničkih djelovodnika je dobar i njihov sadržaj je dobro dokumentovan u povezanim bolničkim formularima (svi su skenirani i dostupni od Odjeljenja za dokazne predmete). Smatramo da su Bolnički djelovodnici koristan izvor koji se zajedno s izvorima o ubijenim osobama može uspješno koristiti prilikom analize o viktimizaciji tokom sukoba u Sarajevu.

Naše korištenje BD i PDS-94 detaljno je razmotreno u Odjeljku 5 izvještaja.

2.3 MANJKAVOSTI IZVORA

Razmatranje pokrivenosti, pouzdanosti i manjkavosti izvora je dio standardnog postupka koji se primjenjuje u Demografskom odsjeku na svaki i novoprimljeni izvor. Takve studije su takođe pažljivo obavljene za sve gorenavedene izvore.[12] Demografski odsjek svakoga dana koristi mnoge od gorenavedenih izvora, svjesni smo mnogih problema koji su postojeći u svim ovim izvorima i u stanju smo da s njima izađemo na kraj. Rezime ključnih opažanja o tim aspektima izvora naveden je u daljem tekstu.

Uopšte rečeno, izvori za ovaj izvještaj su obimni, nekompletnost njihove pokrivenosti je relativno niska, a nekoliko njih su uspostavili profesionalni organi i mogu se

podataka bolničkih djelovodnika o civilnim žrtvama. Osnovna statistička analiza" od 20. juna 2000. godine.

[12] Za podatke iz sarajevskih bolnica takvu studiju obavio je Nenad Fišer, autor baze podataka na osnovu djelovodnika sarajevskih bolnica. Ewa Tabeau je napravila procjenu njegove studije 2000. godine(29. septembar) i zaključila je da je ona veoma profesionalna i bavi se suštinom stvari.

smatrati pouzdanim i dobro dokumentovanim. To sve je donekle izuzetno na području mjerenja viktimizacije i statistike sukoba. Međutim, to ne znači da su sve informacije u izvorima perfektne i da ne postoje manjkavosti. Međutim, nivo manjkavosti je prihvatljiv.

Spisak najuobičajenijih manjkavosti , na primjer, uključuje:

- problemi u transkripciji i/ili djelimična nekompletnost imena (lica ili mjesta),
- nekompletni ili nekonsistentni datumi,
- djelimični ili nenavedeni uzroci smrti/ranjavanja,
- djelimični ili nenavedeni vojni-civilni status,
- djelimično navdenena ili nenavedena nacionalnost,
- djelimično navdenen ili nenaveden spol,
- djelimično ili nenavedeno označavanje slučaja kao vezanog za rat,
- ne u potpunosti konsistentno izvještavanje o istim kategorijama između izvora i dr.

Gorenavedeni spisak nije kompletan, ali daje dobar utisak o problemima podataka. Mnogi problemi se mogu razriješiti poboljšanjem informacija koje nedostaju ili koje su nekompletne putem poređenja s drugim izvorima, kao što su na primjer Popis stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine koji smo takođe koristili tokom projekta. Drugo, potrebno je dosta čišćenja podataka, standardizacije i ponovnog označavanja kako bi baze podataka bile konsistentne i uporedive. To smo takođe uradili. Konačno, dijelovi originalnog materijala s najvećim nedostacima su isključeni iz analize, što uključuje činjenicu da je statistika koja je ovdje iznijeta donekle konzervativna (tj. niska).

3. OPŠTI PRIKAZ SPOJENIH IZVORA O UBIJENIM LICIMA: OD JANUARA 1992. DO DECEMBRA 1995. U ODNOSU NA PERIOD OD AVGUSTA 1994. DO NOVEMBRA 1995. GODINE

3.1 Tabela 1 koja slijedi sadrži opšti prikaz izvora koji su korišteni za ovaj izvor i koji su sadržani u bazi podataka za Sarajevo. Kao što je prethodno napomenuto, ta baza

podataka pokriva deset sarajevskih opština i period od januara 1992. do decembra 1995. godine (izuzev Popisa domaćinstava Sarajeva, koji je sproveden sredinom 1994. godine i stoga samo djelimično pokriva period 1992-95; pored toga, PDS-94 je jedino pokrio šest opština umjesto deset; Bakije takođe daje izvještaje o smrtnim slučajevima za veći dio urbanih dijelova Sarajeva, tj. "Sarajevo šest" umjesto "Sarajevo deset"). Treba imati u vidu da baza podataka sadrži sve smrtne slučajeve, tj. takođe one do kojih je došlo prirodnom smrću, odnosno gdje uzroci smrti nisu utvrđeni.

Dio podataka u dijelu "Svi podaci" Tabele 1 prikazuje broj relevantnih podataka (tj. smrtne slučajeve, isključujući duplikate u okviru svakog od izvora) koji su unijeti u bazu podataka za Sarajevo iz svakog od izvora. Bez sumnje, najveći izvor je baza podataka smrtnih slučajeva FBiH koju su sačinili organi Federacije Bosne i Hercegovime. Ta baza podataka dala je oko 17.000 podataka. Zajedno s podacima navedenim u bazi podataka o smrtnim slučajevima u RS (4.219), ukupni broj smrtnih slučajeva za "Sarajevo deset" u periodu 1992-1995- iznosi 21.235 smrtnih slučajeva. Uz saznanje da je preklapanje između ove dvije baze podataka veoma malo, (za razliku od preklapanja s drugim izvorima), možemo zaključiti da je u Sarajevu u ovom periodu bilo otprilike 21.235 slučajeva.

U svakom slučaju, tačno 40.180 podataka iz pet izvora bili su osnova za naš izbor podataka o smrtnim slučajevima za koje se zna da su povezani s ratom i da su relevantni za predmet Dragomira Miloševića.

Tabela 1. Ukupni broj smrtnih slučajeva navedenih u pet izvora za "Sarajevo deset", od januara 1992. do decembra 1995. godine

Izvor	Broj
Bakije	11.545
Federacij	17.016
MKCK	1,161
RS	4.219
PDS-94	6.239
Ukupno	40.180

Validni podaci

Izvor	Broj
Bakije	2.657
Federacija	16.764
MKCK	761
RS	4.087
PDS-94	2.197
Ukupno	26.466

Napomena: *a) Uključeni su i prirodni i nasilni smrtni slučajevi*

b) "Svi podaci" su navedeni po izvoru (nema duplikata u izvorima)

c) "Validni podaci" isključuju preklapanje izvora i nekompletne i manjkave podatke

3.2 Izboru relevantnih podataka prethodila je eliminacija izvora koji se preklapaju. Glavno pravilo prilikom identifikacije preklapanja bilo je vezano za hijerarhiju izvora, o čemu je odlučeno na slijedeći način:

- FBiH i RS – prioritetni izvori
- Spisak nestalih MKCK – drugi stepen
- Popis domaćinstava Sarajeva - treći
- Bakije - četvrti

Razlozi za gorenavedeno rangiranje izvora vezano je za našu procjenu pouzdanosti izvora, potpunosti i izvještavanja o okolnostima smrti.

Baze podataka FBiH i RS uspostavljene su od strane profesionalnih statističkih organa nakon uobičajenih uslova za registrovanje smrti. Obavještenje o smrti morali su da daju bliski rođaci i da to dokumentuju smrtovnicom ili drugim relevantnim dokumentom. Uzroci smrti uneti su u skladu sa službenom klasifikacijom WHO,[13]. "Classification of Diseases and Conditions Leading to Death (10th revision)" /Međunarodna klasifikacija bolesti – 10/. Medicinsko označavanje su na zahtjev Tužilaštva obavili zvanični organi zdravstva iz Sarajeva i Banjaluke. Pored toga, gdje god je to bilo moguće, organi su izričito naznačili da li je svaki nasilni smrtni slučaj bio vezan za ratna dejstva (vrsta nasilnog uzroka), a za nasilne uzroke, naveli su spoljne faktore koji su doveli do smrti. U stvari, dostupna su tri načina izvještavanja o uzrocima smrti: medicinski (za sve smrtne slučajeve), spoljni (za nasilne smrtne slučajeve) i po vrsti nasilne smrti. Konačno izvještavanje i mjestima smrti je u skladu sa statističkom administrativnom podjelom zemlje na naselja i opštine. Sve u svemu, dvije baze podataka su više nego razumno visokog kvaliteta. Jedna od manjkavosti svake od njih je da izvještavanje ne pokriva sve smrtne slučajeve tokom perioda 1992-1995. s područja odgovornosti svakog od statističkih organa zbog masivnih migracionih kretanja stanovništva i uništenja dokumenata tokom rata. Štaviše, veliki broj nestalih osoba iz Bosne i Hercegovine (oko 22.000 prema MKCK, više prema MKNO i Državnim komisijama FBiH i RS za pronalaženje nestalih lica), nije mogao biti registrovan u ovim bazama podataka zbog nepostojanja tijela i identifikacije ostataka koje su još u toku.

[13] WHO označava Svijetsku zdravstvenu organizaciju sa sjedištem u Ženevi.

Stoga, iz gorenavedenih razloga, treće mjesto na spisku naših izvora dodijeljeno je spisku nestalih lica MKCK. Kredibilitet MKCK na polju prikupljanja informacija o nestalim osobama u situacijama sukoba se ne može dovoditi u pitanje i pokazao se kao veoma solidan u nekoliko prilika pred različitim pretresnim većima MKSJ (na primjer, tokom svih suđenja vezanih za Srebrenicu: *Krstić, Blagojević* i *Popović i drugi*).

Popis domaćinstava i spiskovi pogrebnog zavoda "Bakije" zauzimaju četvrto i peto mjesto u hijerarhiji naših izvora. Oba izvora su na izvjestan način nekompletna. Bakije ne navode uzrok smrti, a mjesto smrti se isključivo navodi kao Sarajevo bez dodatne specifikacije. I pored toga, svaki od tih izvora predstavlja koristan prilog za tri glavna izvora koja smo koristili za ovaj projekat. Svaki od njih pružio je dodatne podatke bazi podataka za Sarajevo, koji su očigledno dodatni svim onim podacima koji su navedeni u izvorima većeg prioriteta sa našeg spiska.

Napominjemo, međutim, da nismo koristili PDS-94 prilikom analize ubijenih osoba sačinjene za predmet Dragomira Miloševića zbog ograničenog vremenskog perioda koji on pokriva. Izvor je međutim korišten za analizu ranjenih osoba iznijete i Odjeljku 5.

3.3 Kao što je prethodno iznijeto, hijerarhija izvora je predstavljala vodilju prilikom eliminacije preklapanja izvora. Prvenstveno bismo u bazi podataka za Sarajevo zadržavali jedinstvene podatke (tj. one koji se ne dupliciraju) iz baza podataka FBiH i RS. Pored tih podataka, dodavani su podaci koji se ne dupliciraju iz spiska nestalih osoba MKCK. Konačno, bazi podataka za Sarajevo dodavani su podaci koji se ne dupliciraju iz PDS-94 i Bakije. Zbog preklapanja, isključeno je tačno 13.517 podataka.

3.4 Prije nego što smo prešli na analizu, takođe smo provjerili potpunost podataka u bazi podataka za Sarajevo na osnovu zadatog kriterija potpunosti podataka. Samo podaci koji su sadržali imena (ime i prezime) i barem godinu rođenja i godinu smrti su prihvatani kao kompletni. Ukoliko bi bilo koja od odvih stavki nedostajala, podaci

koji nedostaju su označavani kao nekompletni i isključivani su (244 je označeno kao nekompletno; 197 od 244 se nisu poklapali.

3.5 Validni podaci su samo jedinstveni (tj. oni koji se ne preklapaju) i kompletni. Kao što je navedeno u Tabeli 1, u dijelu pod nazivom "Validni podaci", broj validnih podataka u bazi podataka za Sarajevo je 26.466. To je broj svih smrtnih slučajeva (vezanih za rat, prirodna smrti i neutvrđeni uzrok smrti, "Sarajevo deset", od januara 1992. do decembra 1995. godine), koje smo uspeli da utvrdimo u pet izvora koji su korišteni za ovaj projekat. Postoje valjani razlozi zbog kojih smatramo da je ovaj broj relativno kompletan.

3.6 Tabela 2 daje opšti prikaz odabrane predratne statistike o smrtnim slučajevima u Sarajevu.

Tabela 2. Broj smrtnih slučajeva na području "Sarajevo deset",1989-1991

Područe/Opština	1989	1990	1991	Ukupno 1989-1991	Godišnji prosjek
Sarajevo “deset”	3.453	3.528	3.644	10.625	3.542
-Centar	780	722	870	2.372	791
-Hadžići	157	147	171	475	158
-Ilidža	365	357	334	1,056	352
-Ilijaš	160	179	190	529	176
-Novi Grad	595	642	599	1,836	612
-Novo Sarajevo	647	712	681	2,040	680
-Pale	125	126	148	399	133
-Stari Grad	439	451	453	1,343	448
-Trnovo	60	50	63	173	58
-Vogošća	125	142	135	402	134
Ukupno	3.453	3.528	3.644	10.625	3.542
Ekstrapolacija broja smrtnih slučajeva zabilježenih 1989-91u odnosu na 1992-95 u odnosu na Sarajevo “deset”, 1992-1995				14.167	3.542

Izvor: Statički godišnjak 1992, Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo, april 1992 (na B/C/S)
Napomena: Podvučene su opštine Sarajevo “Šest”

Prema Tabeli 2, ukupni broj smrtnih slučajeva koji su se dogodili na području "Sarajevo deset" u periodu 1989-1991. u odsustvu sukoba bila je 10.625, gdje je godišnji prosjek iznosio 3.542. Ekstrapolacija tog broja za godine 1992-1995. daje ukupno 14.167 očekivanih smrtnih slučajeva da nije bilo sukoba.

Pod pretpostavkom da je ukupni broj smrtnih slučajeva na području "Sarajevo deset" u periodu 1992-1995. (26.466 smrtnih slučajeva) blizak stvarnom nepoznatom broju, razlika između tog broja i procijenjenog broja očekivanih smrtnih slučajeva nevezanih za rat (14.167) bi dao broj smrtnih slučajeva povezanih s ratom, a to bi iznosilo **12.299** smrtnih slučajeva (civila i vojnika zajedno). Taj rezultat bi bio validan da nije bilo velike migracije iz i u Sarajevo u periodu 1992-1995. Pošto je na području Sarajeva došlo do takve migracije, a njegova je veličina uglavnom nepoznata, teško je procijeniti u kojoj mjeri prethodna procjena stoji.

3.7 Kako bi se ostalo u konzervativnim okvirima i kako bi se predstavila samo statistika za koju se može dokazati da je povezana s ratom, u preostalom dijelu ovog izvještaja radićemo samo na osnovu pristupa minimalnih brojeva.

3.8 Kratak pregled podataka u bazi podataka za Sarajevo po opštini i godini smrti daje određeni uvid u to gdje i kada je došlo do smrtnih slučajeva (Tabela 3). Najveći dio smrtnih slučajeva naveden je pod kategorijom "Sarajevo – neodređeno " (oko 32%). Neobično je da je ovaj broj smrtnih slučajeva s nenavedene lokacije bio najveći 1992. godine, a on je opadao do najnižeg nivoa, 1995. godine. Veliki intenzitet ratnih aktivnosti 1992. godine i sistematski niži tokom godina koje su uslijedile može da bude razlog za to. Stoga, to je vjerovatno problem izvještavanja koji je vezan za ratne okolnosti.

Tabela 3. Validni podaci o smrtnim slučajevima na području "Sarajevo deset", 1992-95, po opštini i godini smrti

Opština smrti	1992	1993	1994	1995	Ukupno	Procent
SARAJEVO-CENTAR	1.913	905	729	1.339	4.886	18,5
SARAJEVO-HADŽIĆI	411	259	126	167	963	3,6
SARAJEVO-ILIDŽA	1.258	813	414	538	3.023	11,4
SARAJEVO-ILIJAŠ	253	162	213	212	840	3,2
SARAJEVO-NOVI GRAD	1.436	676	287	439	2.838	10,7
SARAJEVO-NOVO SARAJEVO	897	358	250	328	1,833	6,9
SARAJEVO-PALE	310	199	153	185	847	3,2
SARAJEVO-STARI GRAD	421	270	187	226	1,104	4,2
SARAJEVO-TRNOVO	241	185	125	320	871	3,3
SARAJEVO-VOGOŠĆA	354	224	98	94	770	2,9
SARAJEVO – NEODREĐENO	3.502	2.720	1.536	733	8.491	32,1
UKUPNO	10.996	6.771	4.118	4.581	26.466	100,0

Upada u oči da je godišnji broj smrtnih slučajeva mnogo veći u gotovo svakoj opštini (posebno) u periodu 1992-1993. nego tokom godina 1989-1991. (uporediti sa Tabelom 2). Ovo stoji i pored izuzetno velikog broja smrtnih slučajeva u kategoriji "Sarajevo – neodređeno" za sve godine u periodu 1992-1995.

Drugi najveći broj smrtnih slučajeva bio je za opštinu Sarajevo-Centar (19%), (kao što je bio slučaj i u mirnodopsko vrijeme), zatim Ilidža i Novi Grad (oko11% za svaku), zatim mali udio smrtnih slučajeva iz opština Hadžići, Ilijaš, Pale i Trnovo (oko 3.2-3.6 % za svaku). Ove četiri opštine su isključene iz detaljne analize u Odjeljku 4, gdje se razmatraju minimalni brojevi.

Najdalje, najveći broj smrtnih slučajeva zabilježen je 1992. godine (41.5% smrtnih slučajeva dostupnih za ovaj izvještaj), zatim 1993. (25.6%), 1995. (17.3 %) i konačno 1994. (15.6%). Ovaj nalaz će biti razmotren podrobnije u analizi vremenskog rasporeda sukoba u Sarajevu.

3.9 Važni aspekti analize smrtnih slučajeva su njihovi uzroci. Tabela 4 koja slijedi daje opšti prikaz šire klasifikacije svih smrtnih slučajeva u tri grupe: smrt prouzrokovana prirodnim, nasilnim ili iz nepoznatih uzroka. Ta klasifikacija je dostupna iz svih izvora izuzev od pogrebnog zavoda "Bakije", koji ne daje bilo kakve informacije o uzrocima i koje ovdje navodimo kao smrtni slučajevi iz nepoznatih uzroka. Osoblje pogrebnog zavoda "Bakije" nam je jasno naznačilo da su brojni smrtni slučajevi zabilježeni u njihovim poslovnim knjigama kao nasilni ili vezani za rat. Oni su sakupljali tijela po ulicama Sarajeva, izloženi granatiranju i/ili snajperskoj vatri, često bez naloga rođaka preminulih, koji su za njihovu smrt saznali naknadno. Ta situacije je bila dosta uobičajena, naročito tokom prve dvije godine sukoba.

Drugo, nestale osobe (prema MKCK) su uključene u Tabelu 4 kao nasilne smrti očigledno vezane za rat. Ova odluka je motivisana činjenicom da je nakon 1995. godine ekshumirano na hiljade ljudskih ostataka iz grobnica širom Bosne i Hercegovine s jasnim naznakama nasilja i otmice. Na hiljade tih ostataka je MKNO putem DNK upoređivanja s uzrocima krvi živih rođaka, da bi naknadno bili označeni na spiskovima nestalih osoba kao poznati smrtni slučajevi. Tokom skorašnjih godina,

Demografski odsjek Tužilaštva prikupio je znatan broj dokaza vezanih za značajnu konsistentnost između podataka o nestalim i identifikovanim osobama. Taj zaključak važi za Bosnu, Kosovo kao i za Hrvatsku, tako da nema razloga da se nestale osobe ne mogu smatrati ratnim žrtvama.

Tabela 4. Validni podaci o smrtnim slučajevima na području "Sarajevo deset", 1992-95, prema uzrocima smrti

Uzrok smrti	Bakije	Federacija	MKCK	RS	Sarajevo PDS	Ukupno	Procent
Nasilini uzroci, od kojih:	0	7.244	761	1.811	2.197	12.013	45,4
-očigledno vezani za rat	0	6.906	761	1.354	2.114	11.135	42,1
-nesreća, ubistvo, samoubistvo	0	327	0	173	33	533	2,0
-neodređeno/drugo	0	11	0	284	50	345	1,3
Prirodni uzroci	0	8.109	0	1.479	0	9.588	36,2
Prirodni ili nasilni uzroci (nepoznato)	2.657	1.411	0	797	0	4.865	18,4
Ukupno	2.657	16.764	761	4.087	2.197	26.466	100,0
Procent	10,0	63,3	2,9	15,4	8,3	100,0	-

Konačno, smrtni slučajevi s nepoznatim uzrocima su velika kategorija među svim smrtnim slučajevima (18,4 procenata).U ovu grupu spadaju prirodni i nasilni smrtni slučajevi, ali detaljni udio ova dva u toj grupi smrtnih slučajeva ostaje nepoznat.

3.10 Među nasilnim smrtnim slučajevima, najveća komponenta u svakom od izvora (izuzev Bakije) su navedeni smrtni slučajevi očigledno vezani za rat, (42,1% svih smrtnih slučajeva). Ta kategorija pokriva smrtne slučajeve usred ratnih dejstava,[14] granatiranja, snajperske vatre, pucnjave i nestanka.

Granatiranje, snajperska vatra i pucnjava navedeni su samo u jednom izvoru, tj. u Popisu domaćinstava Sarajeva, i to jedino do jula 1994. godine FBiH, RS i MKCK nisu uneli ovakvu vrstu činjenica, tako da nisu mogli da iznesu raspodjelu smrtnih slučajeva vezanih za rat na osnovu granatiranja, snajperske vatre i pucnjave za cijeli period sukoba. Umjesto toga, dostupna je solidna klasifikacija smrtnih slučajeva na osnovu medicinskih uzroka (osim nestalih). Medicinski uzroci navode veoma

[14] Ovaj opšti termin je korišten za različite situacije koje su uvijek vezane za rat. Dva izvora veoma intenzivno koriste ovaj termin: baze podataka FBiH i RS. Na osnovu naše intenzivne komunikacije s oba entiteta, poznato nam je da su kao "ratna dejstva"označeni samo oni smrtni slučajevi za koje postoji pismena dokumentacija koja ukazuje na takvu vrstu okolnosti. Organi, kako FBiH, tako i RS su napomenuli da u mnogim slučajevima takva dokumentacija nije postojala i da jedan broj smrtnih slučajeva za rat nije mogao biti tako označen.

detaljan stepen poremećaja organa koji su doveli do smrti. Ti uzroci ostavljaju malo prostora sumnji, ako i toliko, u odnosu na nasilnu prirodu ovih smrtnih slučajeva vezanih za rat.

Dvije preostale kategorije nasilne smrti (nesretni slučaj, ubistvo i samoubistvo i nepoznato/drugo) imaju mnogo niže nivoe nego smrtni slučajevi očigledno vezani za rat (ukupno 3,3% svih smrtnih slučajeva). Spoljni uzroci smrti navedeni u bazama podataka za FBiH i RS za ove dvije kategorije ukazuju, između ostalog, na slijedeće faktore kao uzroke smrti:

- posljedica povreda i ranjavanja,
- nesreće koje je prouzrokovao eksploziv,
- nesreće prouzrokovane opaljivanjem vatrenog oružja,
- nesretni padovi (od oštećenih stepeništa, stepenika i drugih dijelova zgrada),
- saobraćajne nesreće,
- izloženost dimu, vatri, plamenu
- izloženost otrovnim supstancama.

Mnogi slučajevi samoubistva su vjerovatno povezani s ratom zato što je mentalna i fizička iscrpljenost stanovništva Sarajeva bila ogromna tokom ratnih godina.

Jasno je da, mada statistički organi FBiH i RS nisu bili u položaju da ove smrtne slučajeve označe kao očigledno vezane za rat, u stvari, mnogi od ovih smrtnih slučajeva (ako ne i većina) su vezani za ratna dejstva. Smatramo da je tačno ukoliko se u opštem smislu svi smrtni slučajevi smatraju da su vezane za rat. Nasilni smrtni slučajevi koji nisu vezani za rat su gotovo sigurno marginalna kategorija među nasilnim smrtnim slučajevima.

3.11 Slika 1 prikazuje smrtne slučajeve iz baze podataka za Sarajevo po vrsti (tj. nasilna, prirodna, nepoznato) i vrijeme (godina i mjesec smrti).

Slika 1. Validni podaci o smrti na području "Sarajevo deset",1992-95, na osnovu uzroka i godine/mjeseca smrti

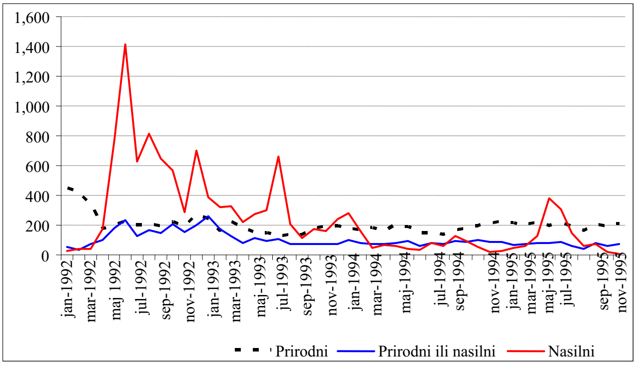

Vide se tri izrazite linije trendova. Trend u broju nasilnih smrtnih slučajeva, za koje je prethodno zaključeno da su uglavnom vezani za rat, može se vidjeti kao indikator opšteg vremenskog obrasca ratnih aktivnosti, gdje su 1992. (počevši s aprilom) i 1993. bile najintenzivnije godine rata. Trend prirodnih smrtnih slučajeva je sasvim različit. Ubrzani pad tokom perioda januar – mart 1992. možda sugeriše odlazak jednog dijela stanovništva iz Sarajeva. Nakon toga trend ostaje relativno stabilan tokom cijelog perioda sukoba. Konačno, trend smrtnih slučajeva s nepoznatim uzrokom (prirodnim ili nasilnim) potvrđuje da se radi o mješavini dvije vrste smrtnih slučajeva. Gotovo sigurno, jedan broj tih smrtnih slučajeva se može pripisati (na statističkoj osnovi) prirodnim a drugi nasilnim, s ratom povezanim smrtnim slučajevima. Mi ćemo to učiniti za smrtne slučajeve vezane za optužnicu u predmetu *Dragomir Milošević*.

3.12 Slika 2 koja slijedi prikazuje trendove nasilnih smrtnih slučajeva u bazi podataka za Sarajevo na osnovu izvora.

Slika 2. Validni podaci o smrtnim slučajevima na području "Sarajevo deset", 1992-95, nasilni uzroci u odnosu na navedene očigledne ratom izazvane uzroke po godini/mjesecu smrti

Smrtni slučajevi u Sarajevu 10, 92-95, nasilne smrti prema izvoru godini i mjesecu smrti

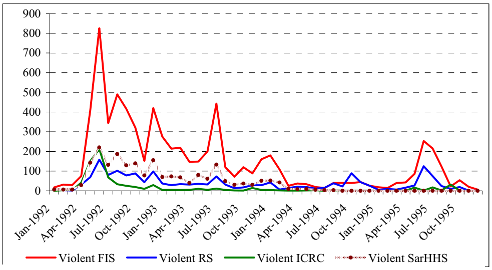

Napomena MKCK i Sarajevo PD su isti za "nasilne" i "uzrokovane ratom"

Smrtni slučajevi u Sarajevu 10, 92-95, povezani s ratom prema izvoru godini i mjesecu smrti

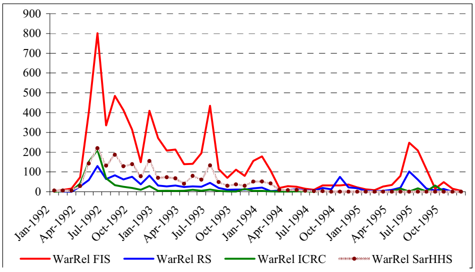

Napomena MKCK i Sarajevo PD su isti za "nasilne" i "uzrokovane ratom"

Legenda:

Violent FIS = Nasilni FBiH

Violent RS = Nasilni RS

Violent MCKC = Nasilni MKCK

Violent SarHHS = Nasilni SarPDS

WarRel = Povezani s ratom

Prikazane su dvije varijante: lijeva sa sve nasilne smrtne slučajeve, desna samo za smrtne slučajeve za koje je navedeno da su očigledno vezani za ratna dejstva. Gotovo da se ne primjećuje razlika između ova dva grafikona, što dalje potvrđuje da je opravdano smatrati sve nasilne smrtne slučajeve kao one vezane za rat.

Dobijeni vremenski obrasci iz četiri izvora su uglavnom konsistentni, (Bakije su isključene zbog nedostatka podataka o uzrocima smrti), mada na potpuno drugačijim nivoima. Glavni izvor očigledno je baza podataka o smrtnim slučajevima FBiH, druga najveća je PDS-94 (završava se s julom 1994) i baza podataka o smrtnim slučajevima RS. Doprinos podataka MKCK je malog obima i uglavnom se odnosi na godine 1992-1993.

3.13 Predmet ovog paragrafa je vojni status smrtnih slučajeva iz baze podataka za Sarajevo.

Tabela 5. Vojni status naveden u (validnim) podacima o smrtnim slučajevima, "Sarajevo deset", 1992-95, osnovni u odnosu na vojne izvore

Vojni izvori	1-civili	2-vojnici	9-neodređeno	Ukupno	Procent
Civili	2.738	608	11.689	15.035	73,7
Vojnici	133	1.984	3.259	5.376	26,3
Neodređeno	1.715	886	3.454	6.055	-
Ukupno	4.586	3.478	18.402	26.466	100,0
Procent	56,9	43,1	-	100,0	

Vojni status preminulih u trenutku njihove smrti je suštinski za razumijevanje prave prirode vojnih dejstava na području opsade i posljedice po stanovništvo (posebno civile), izložene ratu. Kako bi se precizno moglo utvrditi vojno-civilni status svakog od preminulih, potrebno je precizno razumjeti okolnosti svakog smrtnog slučaja; posebno se pokreće pitanje pojedinaca koji su aktivno bili angažovani u borbenim dejstvima. Razjašnjavanje okolnosti smrti stvarno nije moguće za svaki smrtni slučaj u bazi podataka za Sarajevo. Navođenje statusa je uglavnom nekompletno u osnovnim izvorima, što je za rezultat imao da više od 18.000 podataka uopšte nemaju određenu kategoriju (18.402, Tabela 5). Štaviše, uopšte nije jasno koji su kriterijumi primjenjeni za obilježavanje svakog smrtnog slučaja kao civila ili vojnika u osnovnim izvorima. Najvjerovatnije, obilježavanje je pratilo ono što bi naveo izvor informacije. Ni za jedan od osnovnih izvora informacija nije bilo obavezno podnijeti potvrdu vojnog statusa preminulog i da li je poginuo tokom borbi. Stoga, ne bi imalo smisla analizirati tu stavku na osnovu osnovnih izvora.

3.14 Alternativa nedostupnim (ili samo djelimično dostupnim) informacijama o statusu u bazi podataka za Sarajevo nudi se u dodatnim izvorima koje smo ipak koristili na izradi ovog projekta. Ti izvori uključuju vojne spiskove palih boraca i drugog vojnog osoblja iz Bosne i Hercegovine. Tužilaštvo je u posjedu tri takva spiska, od kojih se svaki odnosi na jednu od tri armije angažovane u sukobu u Bosni i Hercegovini 1992-95- godine. ABiH (oko 28.000 podataka), HVO (oko 6.700 podataka) i VRS (oko 14.200 podataka). Spiskove su dostavila Ministarstva odbrane Federacije i Republike Srpske. Oni su relativno kompletni i pouzdani izvori

informacija o vojnim gubicima tokom rata, uključujući takođe opsadu Sarajeva. Stoga, vojni spiskovi se mogu koristiti za unošenje nove stavke u bazu podataka za Sarajevo kako bi se napravila razlika između vojnika i civila na osnovu informacija iz vojnih spiskova.

3.15 Kako bi se unela takva stavka, uporedili smo vojne spiskove s podacima o smrtnim slučajevima u bazi podataka za Sarajevo, primjenjujući naš uobičajeni postupak upoređivanja. Popis iz 1991. godine korišten je kao spona između vojnih spiskova i baze podataka za Sarajevo. Oni (upareni)[15] podaci u bazi podataka za Sarajevo koji su takođe pronađeni u vojnim spiskovima, označeni su kao vojnici. Oni od (uparenih) podataka za Sarajevo koji nisu pronađeni u vojnim spiskovima označeni su kao civili. Jedan broj podataka za Sarajevo nisu uopšte upareni s Popisom: ti podaci su označeni nepoznatim statusom.

Nakon što je obavljen gorenavedeni postupak, broj podataka s nepoznatim statusom je i dalje bio veliki (6.055, vidi Tabelu 5). Treba napomenuti da je za njih 1.715 od 6.055 u osnovnim izvorima navedeno da su civili, a za njih 886 da su vojnici. Stoga, u narednom koraku smo iskoristili dodatne izvještaje o vojnom-civilnom statusu koji su nam bili dostupni u osnovnim izvorima. Za sve one (neuparene) podatke iz baze podataka za Sarajevo za koje je navedeno da su civili u osnovnim izvorima ostavljena je oznaka da se radi o civilima, a za vojnike da su vojnici. Konačno, kako bi procjena ostala u konzervativnim razmjerama, obezbijedili smo da svako ko je u bilo kom izvoru označen kao vojnik (bez obzira da li se radilo o osnovnom ili vojnom izvoru), u analizi ostane označen kao vojnik. Kako bismo to postigli, 608 smrtnih slučajeva vojnika iz osnovnih izvora koji su označeni kao civilni prema vojnim izvorima, ponovo su vraćeni u kategoriju vojnika. Podešavanje se mogu rezimirati na sljedeći način (vidi takođe Tabelu 6):

Civili: 15.035 + 1.715 - 608 = 16.142

Vojnici: 5.376 + 886 + 608 = 6.870

[15] Termin "upareni" ovdje se odnosi na upoređivanje s Popisom stanovništva iz 1991. godine. I baza podataka za Sarajevo i vojni spiskovi su upoređeni s Popisom, što je proizvelo to da je oko 80% podataka iz svakog od izvora pronađeno u Popisu. Ti parovi su omogućili da se odluči da li se određeni podatak odnosi na vojnu ili civilnu žrtvu.

Table 6. Ponovna procjena (novog) vojnog statusa

Kategorije statusa	Broj (Vojne liste)	Korekcija	Konačni broj	Procent
Civili	15.035	+1.715-608	16.142	70,1
Vojnici	5.376	+886+608	6.870	29,9
Neodređeno	6.055	-1.715-886	3.454	-
Ukupno	26.466	-	26.466	100,0

Ova novostvorena stavka je korištena u svim analizama iznijetim u ovom izvještaju.

3.16 Tabela 6, (koju treba razmotriti zajedno s Tabelom 5), daje opšti prikaz kako je sačinjena nova stavka o status i kakva je raspodjela podataka iz baze podataka za Sarajevo na osnovu nove stavke. Tabela 6 se takođe bavi pitanjem odnosa između nove varijabile statusa i prvobitno navedenog statusa.

Prema Tabeli 6, nakon korekcije, broj civila iznosi 16.142, vojnika 6.870, a 3.454 podataka je označeno statusom nepoznato. [16] vrijedna spomena je činjenica da je veliki broj civila u bazi podataka za Sarajevo sasvim razumljiv pošto su 50% smrtnih slučajeva u toj bazi podataka nastali prirodnom smrću, tako da bi se ti smrtni slučajevi gotovo isključivo označili kao civilni. Stvarno pitanje raspodjele civili-vojnici odnosi se na stvarne ratne žrtve (tj. na nasilne, ratom izazvane uzroke).

U narednom odjeljku ovog izvještaja pokazaćemo da se raspored civilnih-vojnih žrtava veoma razlikuje od onoga šta je prikazano u Tabelama 5 i 6.

3.17 Prethodno iznijeta rasprava o navedenim vremenima i područjima , uzrocima smrti i o vojnom-civilnom statusu podataka o smrti u bazi podataka za Sarajevo dovodi nas do pitanja o odlučivanju koji podaci se mogu smatrati, a koji ne, kao relevantni za optužnicu u predmetu *Dragomir Milošević*.

[16] Radi lakšeg upoređivanja, Tabela 5 ukazuje da je prema osnovnim izvorima za 4.586 lica navedeno da su civili, 3.478 da su vojnici a 18.402 je imalo nepoznati status. Ista tabela takođe ukazuje da su, isključivo na osnovu vojnih spiskova, njih 15.035 bili civili, 5.376 vojnici, a 6.055 je označeno nepoznatim statusom.

Uopšte rečeno, koristili smo sljedeće kriterijume za prihvatanje određenih podataka kao onih koji se odnose na smrtni slučaj vezan za predmet *Dragomira Miloševića*:

- Da vremenski okvir i područje budi konsistentni s vremenskim i geografskim okvirom predmeta *Dragomir Milošević*.
- Odlučeno je da vremenski okvir bude od augusta 1994. do novembra 1995.
- Prema široj definiciji područja, prvo područje izučavanja bile su deset opština Sarajeva. Šira definicija je korištena u svrhu konteksta.
- Drugo područje izučavanja sastojalo se o šest urbanih opština Sarajeva (uža definicija područja). Uža definicija je korištena kako bi se dobio minimalni broj smrtnih slučajeva proistekli iz ratnih dejstava.
- Uzeto je da su nasilni uzroci smrti direktno relevantni za ratna dejstva.
- Prirodni uzroci su isključeni iz analize ratnih žrtava. To je urađeno i pored činjenice da je jedan broj prirodnih smrtnih slučajeva direktno uzrokovan ratnim dejstvima i za koje se može smatrati takođe da su posljedica tih aktivnosti.
- Takođe, uz analize ratnih žrtava isključeni su smrtni slučajevi uzrokovani nepoznatim okolnostima, a posebno iz minimalnih brojeva ubijenih i ranjenih. Međutim, tu kategoriju smo koristili kako bismo ilustrovali nekompletnost statistike "minimalnih brojeva".
- U takvim situacijama, koristeći tehnike statističkih procjena, broj smrtnih slučajeva proisteklih iz nepoznatih okolnosti podijeljen je na dvije komponente: prva je predstavljala nasilne uzroke vezane za rat, a druga prirodne uzroke. Podjela je napravljena statističkom raspodjelom brojeve svih nepoznatih uzroka proporcionalno u odnosu na uočenu raspodjelu na prirodne u odnosu na nasilne, s ratom povezane uzroke.
- Preraspodijeljeni brojevi smrtnih slučajeva su korišteni za dobijanje kompletnijih brojeva ratom izazvanih uzroka u odnosu na prirodne uzroke smrtnih slučajeva.
- Istra tehnika preraspodijele primijenjena je na podatke vezane za vojni-civilni status za koji je navedeno da je nepoznat.

3.18 Razmatranja u ovom pododjeljku izvještaja koncentrišu se na nasilne uzroke smrti povezane s ratom. Međutim, iznijeta statistika se odnosi na sve uzroke smrti, uključujući prirodne i nepoznate uzroke smrti.

Koriste se tri referentna obrasca: (a) Sarajevo deset, januar 1992. do decembra 1995, (b) Sarajevo deset, august 1994. do novembra 1995, (c) Sarajevo šest, august 1994. do novembra 1995.

3.19 "Sarajevo deset", od januara 1992. do decembra 1995.

Tabela 7a. Validni podaci o smrtnim slučajevima za "Sarajevo deset", 1992-95, po uzroku smrti i vojnom statusu

Broj	Opis uzroka smrti	Civili	Vojnici	Neodređeno	Ukupno	Procent
1	Ratna djelovanja	3.593	5.823	950	10.366	39,2
2	Nestali	393	156	220	769	2,9
3	Nesretan slučaj	139	44	21	204	0,8
4	Ubistvo	89	44	21	154	0,6
5	Samoubistvo	127	21	27	175	0,7
6	Nasilna smrt neodređeno/drugo	184	94	67	345	1,3
1-6	**Ukupno nasilna smrt**	**4.525**	**6.182**	**1.306**	**12.013**	**45,4**
7	Prirodna smrt	7.763	212	1,613	9.588	36,2
8	Prirodna ili nasilna smrt (nepoznato)	3.854	476	535	4.865	18,4
1-14	**Ukupno**	**16.142**	**6.870**	**3.454**	**26.466**	**100.0**

Prema Tabeli 7am ukupno je bilo barem 12.013 smrtnih slučajeva prouzrokovanih nasilnim, s ratom povezanim uzrocima na području "Sarajevo deset" u periodu od januara 1992. do decembra 1995. Od tih 12.013 nasilnih, s ratom povezanih uzroka najmanje 4.525 su bili civili i najmanje 6.182 njih su bili vojnici.

Tabela 7b. Korigovani broj smrtnih slučajeva za "Sarajevo deset", 1992-95., nepoznati uzrok smrti proporcionalno raspodijeljen na smrtne slučajeve po statusu i uzroku

Uzrok	Civili	Vojnici	Neodređeno	Ukupno
Nasilna	6.626	7.573	-	14.199
Prirodna	11.990	277	-	12.267
Neodređeno	-	-	-	-
Ukupno	18.616	7.850		26.466

Tabela 7b prikazuje korigovaniji, potpuniji broj smrtnih slučajeva na istom području tokom istog perioda. U Tabeli 7b, podaci s nepoznatim uzrokom smrti i/ili nepoznatim vojnim-civilnim statusom su proporcionalno preraspodijeljeni na ustanovljene raspodijele nasilnih u odnosu na prirodne smrtne slučajeve i civilne u odnosu na vojne smrtne slučajeve. Potpuniji broj nasilnih, za rat vezanih smrtnih slučajeva je 14.199, od kojih su 6.626 bili civila a 7.573 vojnici. Broj preminulih civila prema jednom preminulom vojniku je 0.9 prema 1.

3.20 "Sarajevo deset", od augusta 1994. do novembra 1995. godine

U periodu od augusta 1994. do novembra 1995., na istom području "Sarajevo deset" broj nasilnih, za rat vezanih smrtnih slučajeva bio je najmanje 1.692 lica)Tabela 8a), od kojih je civila bilo najmanje 631 a vojnika najmanje 870. Očigledno, dvije i po godine od januara 1992. do jula 1994. su bile intenzivnije i tada je došlo do mnogo više smrtnih slučajeva nego tokom jedne i po godine od augusta 1994. do novembra 1995.

Tabela 8a. Validni podaci o smrtnim slučajevima za područje "Sarajevo deset", august 1994-novembar 95, po uzroku smrti i vojnom statusu

Broj	Opis uzroka smrti	Civili	Vojska	Neodređeno	Ukupno	Procent
1	Ratna djelovanja	415	795	141	1.351	22,7
2	Nestali	61	7	11	79	1,3
3	Nesretan slučaj	45	13	7	65	1,1
4	Ubistvo	20	6	4	30	0,5
5	Samoubistvo	48	9	10	67	1,1
6	Nasilna smrt neodređeno/drugo	42	40	18	100	1,7
1-6	**Nasilna smrt ukupno**	**631**	**870**	**191**	**1.692**	28,4
7	Prirodna smrt	2.542	73	408	3.023	50,8
8	Prirodna ili nasilna smrt (neodređeno)	931	184	121	1.236	20,8
1-8	**Ukupno**	**4.104**	**1.127**	**720**	**5.951**	100,0

Tabela 8b. Korigovani broj smrtnih slučajeva za područje "Sarajevo deset", august 1994 – novembar 1995. Smrtni slučajevi s nepoznatim uzrokom proporcionalno raspodijeljeni po statusu i uzroku

Uzrok	Civili	Vojnici	Neodređeno	Ukupno
Nasilna	915	1.176	-	2.091
Prirodna	3.759	101	-	3.860
Neodređeno	-	-	-	
Ukupno	4.674	1.277		5.951

Preraspodjela smrtnih slučajeva sa nepoznatog uzroka/statusa dovelo je do podešavanja koje je broj nasilnih, za rat vezanih smrtnih slučajeva popelo na 2.091 na istom području "Sarajevo deset" u periodu od augusta 1994. do novembra 1995. godine. Njih 915 su bili civili a 1.176 vojnici. Proporcija preminulih civila u odnosu na preminule vojnike bila je 0,8 prema 1.

3.21 "Sarajevo šest", od augusta 1994. do novembra 1995. godine

Područje "Sarajevo šest" i period od augusta 1994. do novembra 1995. su okvir za dobijanje minimalnih brojeva nasilnih , za rat vezanih smrtnih slučajeva relevantnih za optužnicu protiv Dragomira Miloševića.

Tabela 9a ukazuje da je minimalni broj nasilnih, s ratom povezanih smrtnih slučajeva relevantnih za ovu optužnicu bio 981. Najmanje 449 tih smrtnih slučajeva odnosio se na civile a 419 na vojnike. Ti brojevi ne uključuju smrtne slučajeve navedene u osnovnim izvorima pod kategorijom nepoznati uzroci smrti/vojno-civilni status (isključeno njih 1.097).

Tabela 9a. Validni podaci o smrtnim slučajevima, područje "Sarajevo šest", od augusta 1994-do novembra 95., po uzroku smrti i vojnom statusu

Broj	Opis uzroka smrti	Civili	Vojnici	Neodređeno	Ukupno	Procent
1	Ratna djelovanja	334	376	84	794	16,7
2	Nestali	8	4	2	14	0,3
3	Nesretan slučaj	42	13	7	62	1.3
4	Ubistvo	4	2	1	7	0,1
5	Samoubistvo	43	8	9	60	1,3
6	Nasilna smrt neodređeno/drugo	18	16	10	44	0,9
1-6	**Nasilna smrt ukupno**	**449**	**419**	**113**	**981**	**20,6**
7	Prirodna smrt	2.253	63	362	2,678	56,3
8	Prirodna ili nasilna smrt	829	172	96	1,097	23,1
1-8	**Ukupno**	**3.531**	**654**	**571**	**4.756**	**100,0**

Tabela 9b. Korigovani broj smrtnih slučajeva za područje "Sarajevo šest", august 1994 – novembar 1995. Smrtni slučajevi s nepoznatim uzrokom proporcionalno raspodijeljeni na smrtne slučajeve po statusu u uzroku

Uzrok	Civili	Vojnici	Neodređeno	Ukupno
Nasilna	659	636	-	1,294
Prirodna	3.364	97	-	3,462
Neodređeno	-	-	-	
Ukupno	4.023	733	-	4,756

Tabela 9b prikazuje potpuniji minimalni broj nasilnih, ratom prouzrokovanih smrtnih slučajeva relevantnih ta optužnicu protiv Dragomira Miloševića, koji iznosi 1.294, lica od kojih su 659 civili a 636 vojnici. Proporcija civilnih u odnosu na vojne smrtne slučajeve bila je otprilike 1 prema 1.

4. OSNOVNA STATISTIKA O LICIMA UBIJENIM OD AUGUSTA 1994. DO NOVEMBRA 1995, DOBIJENA NA OSNOVU SPOJENIH IZVORA

U Odjeljku 4 razmotrićemo glavnu raspodjelu minimalnih brojeva nasilnih, za rat vezanih smrtnih slučajeva na područu "Sarajevo šest" i za period od augusta 1994. do novembra 1995. U nekoliko slučajeva, takođe smo uključili podešeni minimalni broj

nasilnih smrtnih slučajeva koji pokriva preraspodijeljene nepoznate uzroke. Načinjena je jasna distinkcija između ove dvije vrste statistika.

Minimalni broj smo prikazali po osnovnom izvoru (4.1), (medicinskim) uzrocima smrti i civilno-vojnom statusu (4.2), starosti i spolu (4.3), nacionalnosti (4.4), opštini i vremenu smrti (4.5), civilno-vojnom statusu u vremenu smrti (4.6), i ključnim incidentima (4.7). Većina ovih distribucija su evidentne i date su samo kratke napomene.

4.1 PO IZVORU

Tabela 10 potvrđuje da je najveći izvor korišten prilikom studije za područje "Sarajevo šest" bila baza podataka o smrtnosti FBiH (750 nasilnih, za rat vezanih smrtnih slučajeva) i da je drugi najveći bila baza podataka RS (217). Uključeno je samo 14 podataka nestalih osoba sa spiska MKCK.

Table 10. Broj smrtnih slučajeva na području «Sarajevo šest», august 1994-novembar 1995, po uzroku i izvoru

Broj	Opis uzroka smrti	Bakije	Federacija	MKCK	RS	Ukupno	Procent
1	Ratna djelovanja	0	641	0	153	794	16,7
2	Nestali	0	0	14	0	14	0,3
3	Nesretan slučaj	0	58	0	4	62	1,3
4	Ubistvo	0	3	0	4	7	0,1
5	Samoubistvo	0	48	0	12	60	1,3
6	Nasilna smrt neodređeno/drugo	0	0	0	44	44	0,9
1-6	**Nasilna smrt ukupno**	**0**	**750**	**14**	**217**	**981**	**20,6**
7	Prirodna smrt	0	2,300	0	378	2,678	56,3
8	Nasilna ili prirodna smrt	779	219	0	99	1,097	23,1
1-8	**Ukupno**	**779**	**3.269**	**14**	**694**	**4.756**	**100,0**
1-8	Procent	16.4	68.7	0.3	14.6	100.0	-

Ukupno je navedeno 1.097 uzroka smrti bez konkretnog uzroka. To je ustvari bilo više (za 116) nego ukupni broj nasilnih, za rat vezanih smrtnih slučajeva koji su identifikovani kao relevantni za predmet *Dragomir Milošević* (barem za 981). Tih 1.097 podataka nepoznatog uzroka predstavljaju znatan gubitak informacija, što je imalo ozbiljan uticaj na konačnu statistiku. Izvor većine tih podataka je Pogrebni zavod «Bakije» (779 od 1.097).

4.2 PO UZROKU SMRTI I VOJNOM STATUSU

Gubitak informacija zbog nenavođenja uzroka smrti može se donekle kompenzirati primjenom statističkih tehnika procjene. To se postiže preraspodjelom broja smrtnih slučajeva iz nepoznatih uzroka proporcionalno u odnosu na uočenu distribuciju precizno definisanih uzroka. Isti postupak se može primijeniti na podatke s nepoznatim civilnim-vojnim statusom. Rezultati zajedničke preraspodjele (na osnovu nepoznatih uzroka i/ili statusa) prikazani su u daljem tekstu (Tabela 11; ista statistika je takođe iznijeta u Tabelama 9a, b; a ovdje je ponovljena radi lakšeg obrazlaganja).

Tabela 11. Broj smrtnih slučajeva na području «Sarajevo šest», august 1994-novembar 1995, po statusu i uzroku

Zabilježeni smrtni slučajevi na području "Sarajevo šest" aug 1994–nov 1995. po statusu i uzroku smrti

Uzrok	Civili	Vojnici	Neodređeno	Ukupno
Nasilna	**449**	**419**	**113**	**981**
Prirodna	2.25	63	362	2.67
Nasilna ili prirodna	82	17	96	1.09
Ukupno	3.53	65	571	4.75

Preraspodijeljeni smrtni slučajevi na području "Sarajevo Six "aug 1994-nov 1995 po statusu i uzroku smrti

Uzrok	Civili	Vojnici	Neodređeno	Ukupno
Nasilna	**659**	**636**	**-**	**1.294**
Prirodnal	3.36	97	-	3.46
Nasilna ili prirodna	-	-	-	
Ukupno	4.02	73	-	4.75

Međutim, preraspodjela ne može da nam pruži konkretne informacije o svim drugim aspektima statistike o smrtnim slučajevima. Kroz nju se jedino mogu poboljšati ukupni brojevi.

Razmatranje uzroka smrti ne bi bilo kompletno ukoliko se ne bi pomenuli medicinski uzroci. U daljem tekstu navodimo opšti pregled medicinskih uzroka nasilnih, za rat vezanih smrtnih slučajeva relevantnih za predmet *Dragomir Milošević*. U pregledu, civilni i vojni uzroci su razdvojeni.

Tabela 12 ne ostavlja gotovo nikakvu sumnju da je do nasilnih, s ratom povezanih smrtnih slučajeva došlo u dramatičnim okolnostima. Takođe je upadljivo da su i civili i vojnici često umrli od sličnih medicinskih uzroka.

Uzroci smrti navedeni u Tabeli 12 najčešće uključuju sljedeće:

- otvorene rane na jednom ili više dijelova tijela
- *crush* povrede jednog ili više dijelova tijela
- frakture jednog ili više dijelova tijela
- traumatske amputacije

Tabela 12. Medicinski uzroci nasilnih, s ratom povezanih smrtnih slučajeva, područje «Sarajevo šest», august 1994- novembar 1995, po civilnom-vojnom statusu

Broj	Medicinski uzrok smrti	Civili	Vojnici	Neodređeno	Ukupno
1	Aneurizma i disekcija aorte	1			1
2	Davljenje	10	1	4	15
3	Opekotine i korozija glave i vrata	2		2	4
4	Opekotine i korozija ramena i gornjih udova osim šake i ručnog zgloba	1			1
5	Opekotine i korozija, nespecifikovanih dijelova tijela	1			1
6	Opekotine i korozija više dijelova tijela	6		1	7
7	Opekotine klasificirane po količini zahvaćene tjelesne površine	1		1	2
8	Određene rane komplikacije traume,koje nisu drugdje klasifikovane		2		2
9	Zgnječenja glave	21	26	7	54
10	Zgnječenja više dijelova tijela	30	20	10	60
11	Zgnječenje i traumatska amputacija dijela abdomena, donjeg dijela leđa & pelvisa	8	2	1	11
12	Zgnječenje kuka i bedra		5		5
13	Zgnječenje vrata		2	1	3
14	Zgnječenje ramena i nadlaktice)	1	1		2
15	Zgnječenje toraksa i traumatska amputacija dijela toraksa	1			1
16	Efekti zračnog i vodenog pritiska			1	1
17	Fraktura femura	1		1	2
18	Frakture donjih udova na nespecifikovanom nivou	1			1
19	Frakture rebara, prsna kost i prsni dio kralježnice	2	2		4
20	Frakture ramena i gornjeg dijela ramena	1	1		2
21	Frakture koje zahvaćaju više dijelova tijela	2	1	1	4
22	Povrede srca	2	6	1	9
23	Povrede krvnih sudova u području vrata		2		2
24	Povreda krvnih sudova u području abdomena, pelvisa i donjeg dijela leđa			1	1
25	Povrede krvnih sudova u području kuka i bedra	1			1
26	Povrede krvnih sudova u području ramena i gornjeg dijela ruku		1		1
27	Povreda unutarnih organa abdomena	6	5		11
28	Povreda ostalih i nespekifikovanih unutarnjih organa toraksa	3	2		5
29	Povreda nespecifikovanog dijela tijela	93	125	26	244
30	Intrakranialne povrede	16	17	3	36
31	Fraktura vrata		1		1
32	Otvorena rana glave	38	23	9	70
33	Otvorena rana vrata	10	5	5	20
34	Otvorena rana toraksa	49	25	7	81
35	Otvorena rana abdomena, donjeg dijela leđa i pelvisa	13	16		29
36	Otvorena rana podlaktice		1		1
37	Otvorena rana kuka i bedra	3	3	1	7
38	Otvorena rana donjeg dijela noge		1		1
39	Otvorena rana ramena i nadlaktice	1	1		2
40	Otvorena rana koja zahvaća više dijelova tijela	54	59	11	124
41	Druge akutne ishemične bolesti srca		1		1
42	Druge i specifikovane povrede kuka i bedra	1			1
43	Druge i nespecifikovane povrede abdomena, donjeg dijela leđa i pelvisa		1		1
44	Druge i nespecifikovane povrede glave	1	2	1	4
45	Druge i nespecifikovane povrede vrata	1			1
46	Druge i nespecifikovane povrede toraksa	8	8		16
47	Druge povrede ozljede koje zahvaćaju više dijelova tijela, koje nisu drugdje klasifikovane	2	1		3
48	Druge povrede gornjih udova u nespecifikovanom dijelovima		1		1
49	Trovanje diureticima te ostalim nespecifikovanim ljekovima, medikamentima i biološkim supstancama	3			3
50	Frakture lobanje i kosti lica	13	10	2	25
51	Somnolence, stupor and coma	1			1
52	Povrčkinse povrede donjeg dijela nogu			1	1
53	Toksični efekt alkohola	1			1
54	Toksični efekt ugljičnog monoxida	2			2
55	Toksični efekt korozivnih supstanci	1			1
56	Toksički efekt ostalih gasova, dimova i isparenja			1	1
57	Traumatska amputacija kuka i bedra	1			1
58	Traumatska amputacija potkoljenice		3		3
59	Traumatska amputacija dijela glave	1	1	1	3
60	Traumatska amputacija ramena i nadlaktice	2			2
61	Traumatska amputacija koja zahvaća viće dijelova tijela	5	5	1	11
62	Nespecifikovane višestruke povrede	3	2	1	6
63	Nespecifikovano zatajenje bubrega			1	1
64	Nepoznato	24	28	10	62
1-64	Ukupno	449	419	113	981

Nepoznati (medicinski) uzroci smrti (62 slučaja) predstavljaju 6,3% svih smrtnih slučajeva navedenih u Tabeli 12. Za sve te slučajeve, dostupne su informacije o njihovom nasilnom karakteru i većina njih se mogu smatrati povezane s ratom.

4.3 PO STAROSNOJ DOBI I SPOLU

Starosna dob i spol su dvije važne karakteristike ubijenih osoba. U ovom odjeljku prikazujem raspodjelu smrtnih slučajeva po starosnoj dobi i spolu, takođe u kontekstu njihovog civilnog-vojnog statusa. Kao uvod, Slika 3 prikazuje kako su se razlikovali obrasci starosnih dobi za smrtne slučajeve koji su imali nasilne uzroke, od onih s prirodnim i nepoznatim uzrocima za područje «Sarajevo šest» od augusta 1994. Do novembra 1995. godine. Treba napomenuti da Slika 3 kombinuje tri različite vrste grafikona u jednoj slici: linijski, stub, i grafikon s poljem, a vrijednosti su im označene na dvije različite ose. Ove tri forme (i dvije ose) su odabrane radi lakše prezentacije. Svaka od njih predstavlja različitu kategoriju smrti:

- linijski grafikon odnosi se na nasilne uzroke smrti; njegove vrijednosti su prikazane na lijevoj osi;
- stub grafikon predstavlja prirodne uzroke smrti; desna osa je ona na kojoj je prikazan broj prirodnih smrtnih slučajeva;
- polje se odnosi na smrtne slučajeve nepoznatog uzroka; desna osa prikazuje vrijednosti tog grafikona.

Treba napomenuti da se rasponi prikazanih vrijednosti na lijevoj i desnoj osi veoma razlikuju, gdje je lijeva (maksimum od 400), upola desne (koja se završava s maksimumom od 800). To je urađeno jer su obrasci najvažniji na ovoj slici, a ne relativni raspon svake serije

Slika 3. Profil smrtnih slučajeva od nasilnih, s ratom povezanih uzroka u odnosu na prirodne i nepoznate uzroke, područje «Sarajevo šest», od augusta 1994. do novembra 1995, civili i vojnici

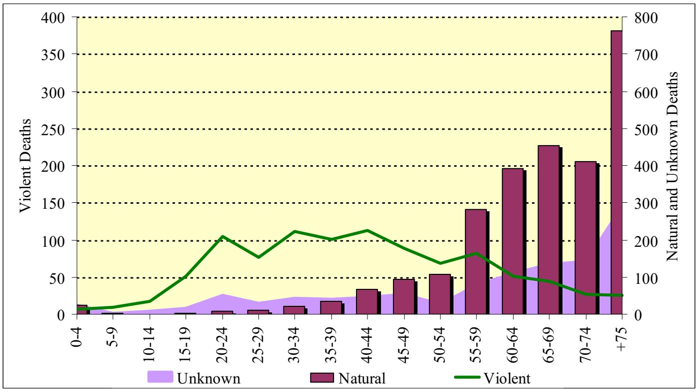

Legenda:

Violent deaths= nasilne smrti

Natural and unknovn deaths = prirodne smrti i smrti nepoznatog uzroka

Unknown = nepoznato

Natural = prirodna

Violent = nasilna

Tipično, u mirnodopsko vrijeme, nasilne smrti su koncentrisane oko jasne ali uske izbočine nesretnih slučajeva u starosnoj dobi između 18 i 25 godina. Takva izbočina se ne može uočiti na liniji na Slici 3 koja predstavlja nasilne, za rat povezane smrtne slučajeve na području «Sarajevo šest», od augusta 1994. Do novembra 1995. Godine. Umjesto toga, smrtni slučajevi s nasilnim uzrocima koji su prikazani povezani su sa širokim intervalom starosne dobi od 15 do 69 godina , a broj nasilnih smrtnih slučajeva visok je i nakon toga. Čak i stari ljudi od oko 75 ili više godina su i dalje zahvaćeni nasilnim, s ratom povezanim smrtnim slučajevima.

Na Slici 3, smrtni slučajevi od prirodnih uzroka **(stubovi)** su najniži u starosnoj dobi od 5 do 19 godina, i dalje su niski od 20 do 54 godina, a rapidno se povećavaju za starosnu dob nakon toga. Najviši nivoi se primjećuju kod najstarijeg stanovništva. Smrtni slučajevi iz nepoznatih uzroka (polje na Slici 3) su mješavina nasilnih i

prirodnih smrtnih slučajeva i karakteriše ih nivo viši od prirodnih uzroka kod mlađih godišta i mnogo niži nivoi nego prirodnih smrtnih slučajeva za starije i stare osobe među stanovništvom.

Vidljivo, značajna disproporcija se primjećuje među prirodnim smrtnim slučajevima između dva široka starosna intervala: od 0 do 54 i 55 i više godina. Dio koji se odnosi na godišta od 55 godina i više je disproporcionalno visok u poređenju s onima vezanim za mlađa godišta. Objašnjenje za to je da su mnogi smrtni slučajevi ispod 55 godina bili povezani s ratom a ne s prirodnim uzrocima. Drugo, jedan broj smrtnih slučajevima u kod godišta od 55 godina i više, mada su označeni kao «prirodni», su ustvari povezani s ratom. To bi bile indirektne žrtve rata, uglavnom civili koji su umrli od nenasilnih uzroka, a drugo smrtni slučajevi, opet uglavnom civila, koji zbog nedovoljno informacija o okolnostima smrti nisu mogli biti unijeti u statistiku kao oni povezani s ratom.

Slika 4 (a i b) prikazuje razlike u starosnom profilu smrtnih slučajeva civila i vojnika za dvije glavne grupe smrtnih slučajeva civila i vojnika, tj. Nasilne i prirodne smrtne slučajeve.

Ne prenebegavajući činjenicu da većina civila daje o prirodnih uzroka u pri starosnoj dobi 55 ili više godina, veliki broj civila umro je od nasilnih, s ratom povezanih uzroka u svim starosnim dobima, od rođenja do duboke starosti. Najviše je bilo pogođeno civilno stanovništvo od 15 do 69 godina.

Slika 4. Starosna raspodjela nasilnih, s ratom povezanih uzroka u odnosu na prirodne uzroke, «Sarajevo šest», od augusta 1994. Do novembra 1995. Godine, po vojnom statusu

(a) Nasilni, s ratom povezani uzroci

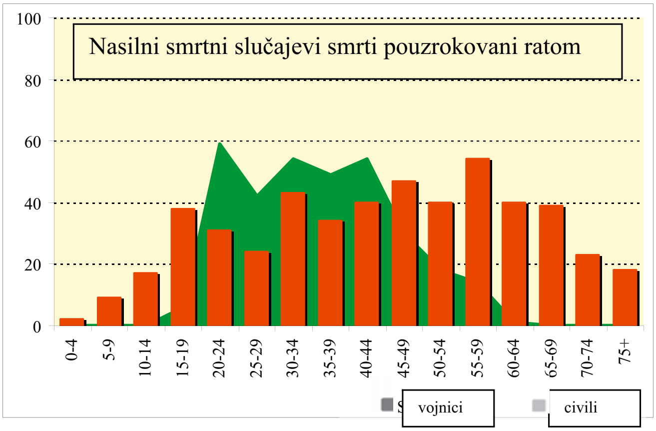

(b) Prirodni uzroci

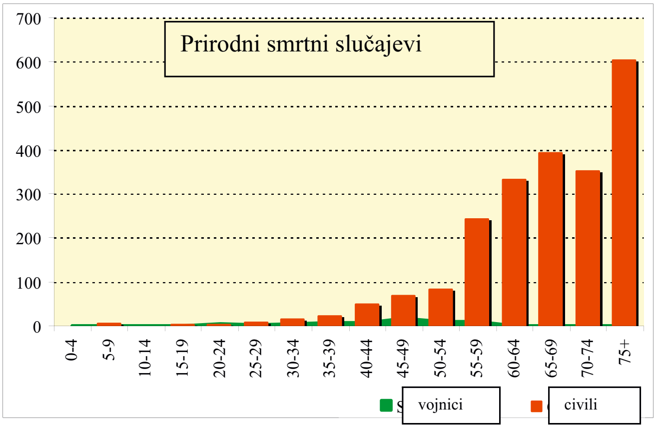

Tabela 13a. Navedeni broj nasilnih, za rat vezanih smrtnih slučajeva na području «Sarajevo šest», od augusta 1994- do novembra 1995. Godine po spolu i civilnom-vojnom statusu

Nasilni uzroci smrti: civili

Dob(5)	Muškarci	Žene	Ukupno	Procent
0-12	11	11	22	4,9
13-17	24	5	29	6,5
18-44	99	56	155	34,5
45-64	102	61	163	36,3
65+	53	27	80	17,8
Ukupno	**289**	**160**	**449**	**100.0**
Procent	64,4	35,6	100,0	-

Nasilni uzroci smrti: vojnici

Dob(5	Muškarci	Žene	Ukupno	Procent
0-12	-	-	-	-
13-17	4		4	1,0
18-44	316	5	321	76,6
45-64	92	1	93	22,2
65+	1		1	0,2
Ukupno	**413**	**6**	**419**	**100,0**
Procent	98,6	1,4	100,0	-

Tabela 13b. Preraspoređeni broj nasilnih, za rat vezanih smrtnih slučajeva na području «Sarajevo šest», period august 1994- novembar 1995, po spolu i civilnom-vojnom statusu

Nasilni uzroci smrti: civili

Dob (5)	Muškarci	Žene	Ukupno	Procent
0-12	16	16	32	4,9
13-17	35	7	43	6,5
18-44	145	82	227	34,5
45-64	150	90	239	36,3
65+	78	40	117	17,8
Total	**424**	**235**	**659**	**100,0**
Percent	64,4	35,6	100,0	-

Nasilni uzroci smrti: vojnici

Dob(5)	Muškarci	Žene	Ukupno	Procent
0-12	-	-	-	-
13-17	6	0	6	1,0
18-44	480	8	487	76,6
45-64	140	2	141	22,2
65+	2	0	2	0,2
Total	**627**	**9**	**636**	**100,0**
Percent	98,6	1,4	100,0	-

U kontekstu starosne dobi, najključnije pitanje vezano je za broj civilnih žrtava koje su umrle od nasilnih, s ratom povezanih uzroka, posebno u mlađim godinama. Također je relevantno znati koliko je od tih bilo smrtnih slučajeva žena. Ove brojeve iznosimo, uključujući podjelu po spolu, u Tabelama 13a i 13b. Teo «a» tabele uključuje minimalne brojeve za područje «Sarajevo šest», od augusta 1994. Do novembra 1995. Godine, a dio «b» kompletnije brojeve za isto područje i isti vremenski period koji je dobijen pridodavanjem minimalnim brojevima procijenjenu komponentu iz preraspodjele smrtnih slučajeva iz nepoznatih uzroka.

Precizan način na koji je to urađeno je slijedeći. Smrtni slučajevi od nepoznatih uzroka (1.097 za područje «Sarajevo šest», august 1994- novembar 1995; uporediti s Tabelom 9a) prvo su preraspodijeljeni u skladu s uočenim razlomcima nasilnih i

prirodnih uzroka u ukupnom zbiru, što je proizvelo dva nova ukupna zbira smrtnih slučajeva od nasilnih i prirodnih uzroka (1.294 i 3.462 tim redoslijedom; uporediti s Tabelom 9b; napomena u Tabeli 13b i 14b, zbog zaokruživanja grešaka novi ukupni zbir nasilnih smrtnih slučajeva je 1,295 umjesto 1.294). Različita raspodjela procenata primijenjena je za (muške/ženske) civile i (muške/ženske) vojnike. Kao posljedica ovog postupka, procenat raspodjela svojstven za prvobitne podatke (Tabela 13a), sačuvan je i nakon preraspodjele (Tabela 13b). Povećali su se apsolutni brojevi.

Slika 5. Starosna raspodjela nasilnih, s ratom povezanih smrtnih slučajeva civila i vojnika, područje «Sarajevo šest», august 1994. do novembra 1995

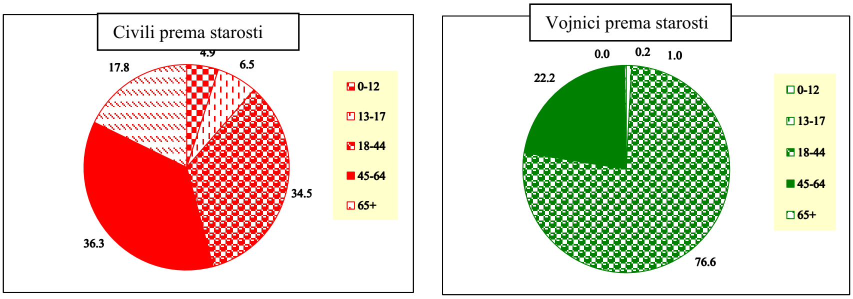

Slika 5 illustruje to da je među civilima koji su umrli od nasilnih, s ratom povezanih uzroka, većina ih je bila starosne dobi 18-44 i 60-64 godina (34,5 i 36,3 procenata; 70.8% zajedno). Preostali smrtni slučajevi su bili djeca, omladina i stari ljudi (28,2%). Među vojnicima, ova dva intervala godišta pokrila su 76,6 i 22,2% njih, što su gotovo svi smrtni slučajevi (98,8%).

Među civilima, ubijeno je 51 do 75 djece starosti 0-17 godina, minimum od 80 do 117 starijih osoba (65+) umrlo je od nasilnih, s ratom povezanih uzroka. Minimum od 160 do 235 (civila) žena takođe je umrlo iz tih razloga.

4.4 PO NACIONALNOSTI

Nacionalnost je prvobitno dostupna iz svakog izvora. Samo spiskovi «Bakija» i MKCK ne uključuju nacionalnost. Pošto su «Bakije» muslimanski pogrebni zavod, svim smrtnim slučajevima navedenim u ovom izvoru treba dodijeliti nacionalnost

«Musliman». Što se tiče MKCK, koristili smo veze podataka MKCK s Popisom iz 1991. I za svaki povezani podatak dodijelili smo nacionalnost navedenu u Popisu spisku MKCK. Na taj način nacionalnost je postala dostupna za gotovo svaki podataka u našoj bazi podataka za Sarajevo.

Kako bi se izvršila standardizacija brojnih nacionalnih kategorija koje su prvobitno navedene u izvorima, korišćena je jednostavna klasifikaciona shema. U toj shemi, kao odvojene grupe razdvojeni su samo Muslimani, Hrvati i Srbi. Nenavedene ili nepoznate nacionalnosti su označene sa «nepoznato».

U Tabelama 14a i 14b koje slijede, prikazane su dvije vrste statistika. Tabela 14a sadrži minimalne brojeve, dobijene na osnovu nasilnih, s ratom povezanim smrtnim slučajevima (981 smrtni slučaj). Tabela 14b, slično Tabeli 13 b koja prikazuje raspodjelu po starosnoj dobi-spolu, sadrži korigovane minimalne brojeve smrtnih slučajeva, koji pored osnovnih podataka u Tabeli 14a, dodatno takođe uključuju preraspodijeljene brojeve smrtnih slučajeva iz nepoznatih uzroka (novi ukupni zbir od 1.295 nasilnih, s ratom povezanim smrtnim slučajevima). Takođe, u ovom slučaju je preraspodjela sprovedena proporcionalno u odnosu na ustanovljene procentualne raspodjele po nacionalnosti i statusu.

Tabela 14a. Ustanovljeni broj nasilnih, s ratom povezanih smrtinh slučajeva na području «Sarajevo šest», august 1994 – novembar 1995, po nacionalnosti i civilnom-vojnom statusu

Nasilni uzroci (apsolutni brojevi)

Nacionalnost	Civili	Vojnici	Nepoznato	Ukupno
Hrvati	29	14	5	48
Muslimani	290	276	68	634
Srbi	54	35	12	101
Ostali	4	7	2	13
Nepoznato	72	87	26	185
Ukupno	449	419	113	981

Nasilni uzroci (procentualno)

Nacionalnost	Civili	Vojnici	Nepoznato
Hrvati	6,5	3,3	4,4
Muslimani	64,6	65,9	60,2
Srbi	12,0	8,4	10,6
Ostali	0,9	1,7	1,8
Nepoznato	16,0	20,8	23,0
Ukupno	100,0	100,0	100,0

Tabela 14b. Preraspodijeljeni broj nasilnih, s ratom povezanih smrtnih slučajeva na području «Sarajevo šest», august 1994 – novembar 1995, po nacionalnosti i civilno-vojnom statusu

Nasilni uzroci (apsolutni brojevi)

Nacionalnost	Civili	Vojnici	Ukupno
Hrvati	43	21	64
Muslimani	426	419	845
Srbi	79	53	132
Ostali	6	11	16
Nepoznato	106	132	238
Ukupno	659	636	1.295

Nasilni slučajevi (procentualno)

Nacionalnost	Civili	Vojnici
Hrvati	6,5	3,3
Muslimani	64,6	65,9
Srbi	12,0	8,4
Ostali	0,9	1,7
Nepoznato	16,0	20,8
Ukupno	100,0	100,0

Nacionalna raspodijeljenost je veoma slična za civile i vojnike (Slika 6). Najveća nacionalna grupa su Muslimani (64,6% svih civila i 65,9% vojnika). Druga najveća kategorija su smrtni slučajevi među Srbima (12,0 i 8.0 procenata). Treća najveća grupa pokriva Hrvate (6,5 i 3,3 procenata).

Slika 6. Raspodjela po nacionalnosti nasilnih, s ratom povezanih smrtnih slučajeva civila i vojnika, «područje «Sarajevo šest», od augusta 1994. Do novembra 1995. godine

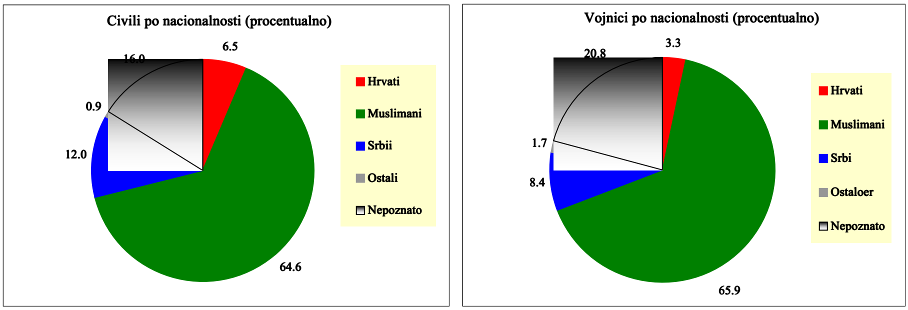

U cjelovitim odrednicama, najmanje 290 od 426 civila muslimanske nacionalnosti i 276 od 419 muslimanskih vojnika ubijeni su na području «Sarajevo šest» od augusta 1994. Do novembra 1995. Godine. Što se tiče Srba, brojevi su bili niži: najmanje 54 od 79 civila i 35 od 53 vojnika. Konačno, u odnosu na Hrvate, najmanje 29 u odnosu na 43 civila i 14 u odnosu na 21 vojnika umrli su od nasilnih, s ratom povezanih uzroka.

4.5 PO OPŠTINI I VREMENU SMRTI

U ovom odjeljku razmatramo geografsku i vremensku raspodjelu nasilnih, s ratom povezanih smrtnih slučajeva na području «Sarajevo šest». To je prikazano istovremeno uključujući opštinu i vrijeme smrti (izraženo kroz godinu i mjesec smrti) kao dio analize. Svrha analize koja se razmatra u ovom odjeljku je da se iznađu sličnosti u opštem obrascu smrtnih slučajeva vezanih za rat uočenih na cijelom području «Sarajevo šest» u obrascima koji su utvrđeni za opštine.

Prva tabela u ovom odjeljku, (Tabela 15) daje opšti pregled ukupnih brojeva smrtnih slučajeva navedenih u opštinama «Sarajevo šest» u našoj bazi podataka za Sarajevo, od augusta 1994. Do novembra 1995. Godine. Ti opštinski zbirovi su raspodijeljeni po vremenu prikazanom na tabelama koje slijede u ovom odjeljku. U ovom odjeljku, brojevi civila i vojnika prikazani su zajedno.

Tabela 15. Broj smrtnih slučajeva od nasilnih uzroka na području «Sarajevo šest», od augusta 1994. do novembra 1995, po opštinama i mjesecu-godini smrti

Datum smrti	CENTAR	ILIDŽA	NOVI GRAD	NOVO SARAJEVO	STARI GRAD	VOGOŠĆA	Nije - navedeno	Ukupno
aug-1994	11	6	4	2	1	4	6	34
sep-1994	9	16	7		3	3	6	44
okt-1994	8	9	3	3		2	8	33
nov-1994	11	9	2	1	2	2	23	50
dec-1994	5	9		3		3	14	34
jan-1995	4	2	2	4	1	1	4	18
feb-1995	5	5		3	3		2	18
mar-1995	7	4	9	4	4	2	2	32
apr-1995	8	17	8	4	5	1	4	47
maj-1995	34	21	11	11	6		5	88
jun-1995	42	71	46	19	8	36	6	228
jul-1995	48	29	28	24	21	10	15	175
aug-1995	57	23	12	13	7	3	5	120
sep-1995	12	2	5	4	2		1	26
okt-1995	8	5	2	2			2	19
nov-1995	6	2	2	2		2	1	15
Ukupno	275	230	141	99	63	69	104	981

4.5.1 Redoslijed opština u Tabeli 15 je gotovo isti kao i njihov redoslijed po rangu (na osnovu opštine smrti), od najvećeg ka najnižem broju smrtnih slučajeva od augusta 1994. Do novembra 1995. Godine, Centar, Ilidža, Novi Grad i Novo Sarajevo su četiri

opštine sa najvećim brojem nasilnih, s ratom povezanih smrtnih slučajeva u ovom periodu (od oko 100 do 275 smrtnih slučajeva po jednoj opštini u ovom periodu). Za još jednu teritorijalnu jedinicu, «Sarajevo nenavedeno», karakterističan je takođe veliki broj smrtnih slučajeva (104), ali je taj zbir sastavljen od smrtnih slučajeva iz svih drugih opština i ne može se vezati za samo jedno područje. Stari Grad i Vogošća pokazuju sličan broj smrtnih slučajeva koji su bili znatno niži nego broj smrtnih slučajeva u prve četiri opštine (otprilike po 65 smrtnih slučajeva u svakoj).

4.5.2 Ukupna raspodjela nasilnih, s ratom povezanih smrtnih slučajeva na području «Sarajevo šest» u periodu od augusta 1994. Do novembra 1995. Prikazana je na Slici 7. Godina i mjesec smrti su korišteni kao vremenske jedinice za ovu prezentaciju. Napominjući da broj ovih konkretnih slučajeva
zastupa intenzitet ratnih dejstava, iz Slike 7 se mogu uočiti dva jasna perioda pojačanih ratnih aktivnosti:

- donekle pojačana aktivnost od augusta 1994. do decembra 1994.: u ovom periodu ukupni broj nasilnih smrtnih slučajeva po mjesecu bio je najmanje 33 do 50;
- a Znatno pojačana aktivnost od marta 1995. do augusta 1995. Godine, kada je broj smrtnih slučajeva bio najmanje 32 do 228 mjesečno.

Slika 7. Broj nasilnih, s ratom povezanih smrtnih slučajeva na području «Sarajevo šest» od augusta 1994. do novembra 1995. Godine po mjesecu-godini smrti

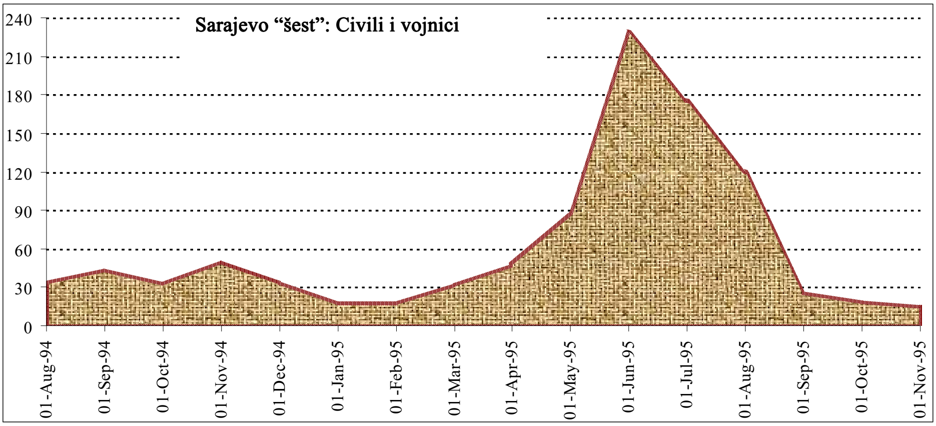

Januar-februar 1995. i septembar-novembar 1995, su jedina dva mirnija perioda tokom perioda od augusta 1994. do novembra 1995. godine.

4.5.3 Slika 8 prikazuje koliko je svaka opština «doprinijela» smrtnih slučajeva ovom opštem vremenskom obrascu. Smrtni slučajevi s nenavedenih lokacija (još uvijek u okviru «Sarajevo šest), su bili mnogo učestaliji tokom prvog aktivnog perioda (august – decembar 1994), nego u onom drugom. Smrtni slučajevi iz najmanje zastupljenih opština, tj. Iz Vogošće i Starog Grada, dogodili su se uglavnom u drugom aktivnom periodu (mart-august 1995.). Smrtni slučajevi u četiri glavne opštine, tj. Centar, Ilidža, Novi Grad i Novo Sarajevo, dogodili su se u oba aktivna perioda, mada ne po ravnomjernoj stopi.

Slika 8. Broj nasilnih, za rat vezanih smrtnih slučajeva na području «Sarajevo šest», od augusta 1994. do novembra 1995. Po opštinama i mjesecu-godini smrti

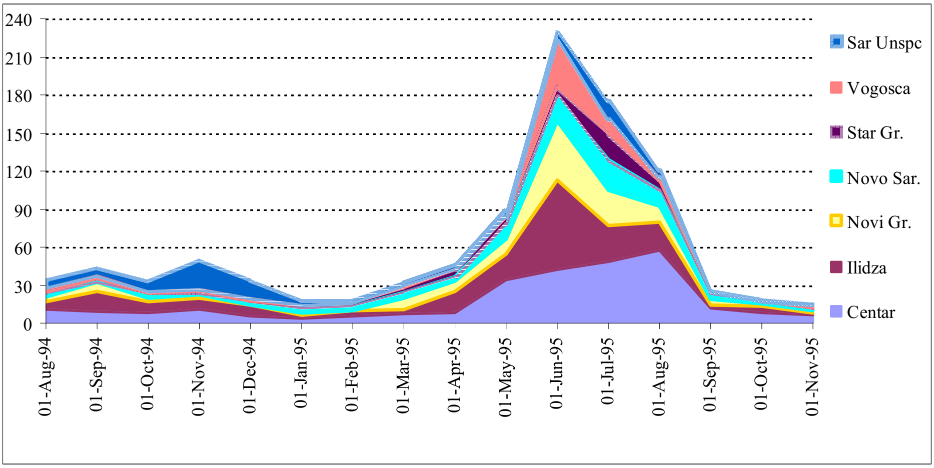

Legenda:

Sar. Unspc – Sarajevo neodređene opštine

4.5.4 Kako bi se preciznije proučili vremenski obrasci po opštinama, sačinjen je i ovdje priložen jedan broj dodatnih grafikona. Prvi je Slika 9 koja zbirno prikazuje nasilne smrtne slučajeve u svim opštinama po preciznom danu smrti. Slika 10 prikazuje istu vrstu podataka za svaku opštinu.

Prag korišten pri razmatranju rezultata iz Slika 9 i 10 je 10 smrtnih slučajeva na dan. To je visok broj i koristimo ga za isticanje samo najvećih incidenata, U slijedećem odjeljku (4.6), prag je 3 smrtna slučaja na dan i to nam daje više prostora za studiranje razlika između smrtnih slučajeva civila i vojnika.

Prema Slici 9, sljedeći dani su oni kada je ubijeno 10 ili više civila:

- 07. maj 1995.: 10 smrtnih slučajeva (uglavnom s Ilidže)
- 16. maj 1995.: 13 smrtnih slučajeva (uglavnom Centar)
- 24. maj 1995.: 13 smrtnih slučajeva (uglavnom Centar)
- 04. juni 1995.: 10 smrtnih slučajeva (uglavnom Ilidža)
- 15. juni 1995.: 14 smrtnih slučajeva (uglavnom Ilidža)

- 16. juni 1995.: 53 smrtnih slučajeva (Centar, Ilidža, Novi Grad, Novo Sarajevo i Sarajevo-nenavedeno)
- 17. juni 1995.: 10 smrtnih slučajeva (uglavnom s Ilidže)
- 18. juni 1995.: 10 smrtnih slučajeva (uglavnom Novi Grad)
- 21. juni 1995.: 25 smrtnih slučajeva (uglavnom iz Sarajevo-nenavedeno i Novi Grad)
- 25. juni 1995.: 12 smrtnih slučajeva (uglavnom Novi Grad)
- 29. juni 1995.: 10 smrtnih slučajeva (uglavnom s Ilidža i Novi Grad)
- 30. juni 1995.: 10 smrtnih slučajeva (uglavnom Novo Sarajevo)
- 01. juli 1995.: 17 smrtnih slučajeva (uglavnom Stari Grad i Novi Grad)
- 08. juli 1995.: 11 smrtnih slučajeva (uglavnom Novo Sarajevo)
- 18. juli 1995.: 11 smrtnih slučajeva (uglavnom Novo Sarajevo)
- 21. juli 1995.: 10 smrtnih slučajeva (uglavnom Centar)
- 26. juli 1995.: 15 smrtnih slučajeva (uglavnom Centar)
- 28. aug 1995.: 40 smrtnih slučajeva (uglavnom Centar)

Slika 9. Broj nasilnih, s ratom povezanih smrtnih slučajeva na području «Sarajevo šest», august 1994- novembar 1995. po danu-mjesecu-godini smrti

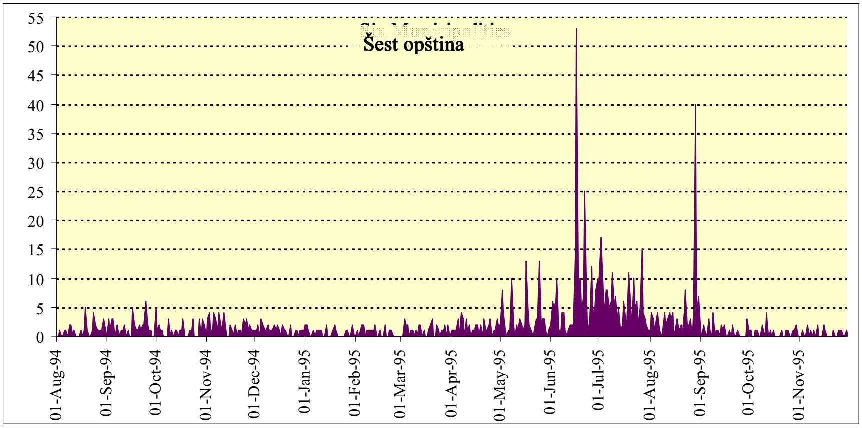

Slika 10. Broj nasilnih, s ratom povezanih smrtnih slučajeva na području «Sarajevo šest», august 1994- novembar 1995. Po opštini i danu-mjesecu-godini smrti

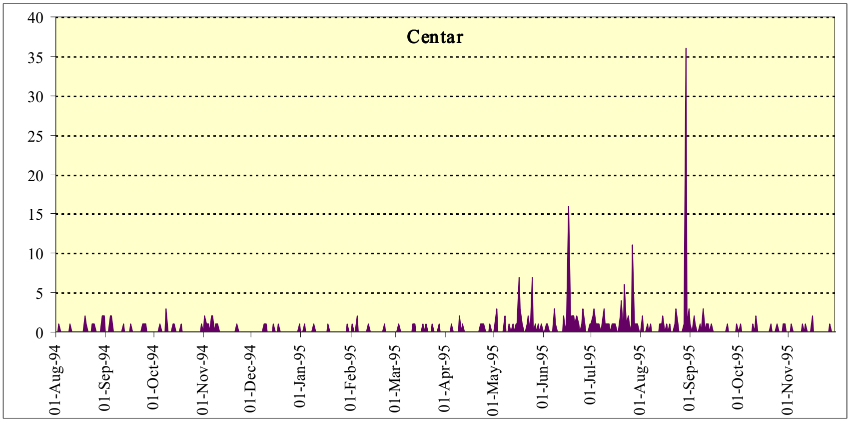

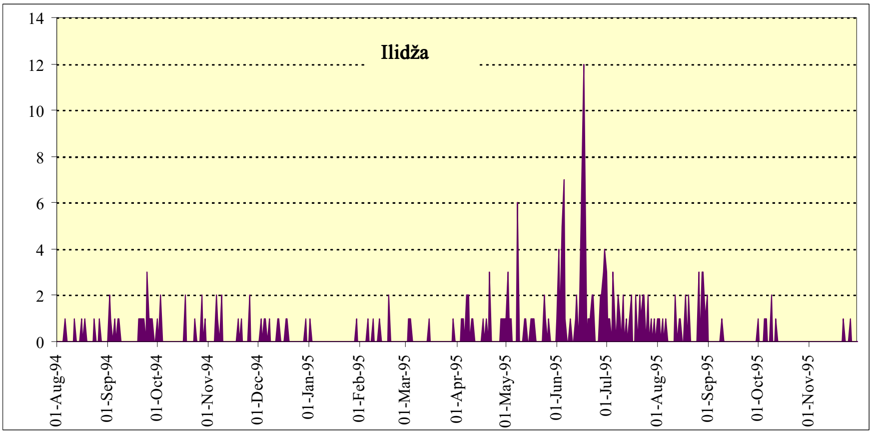

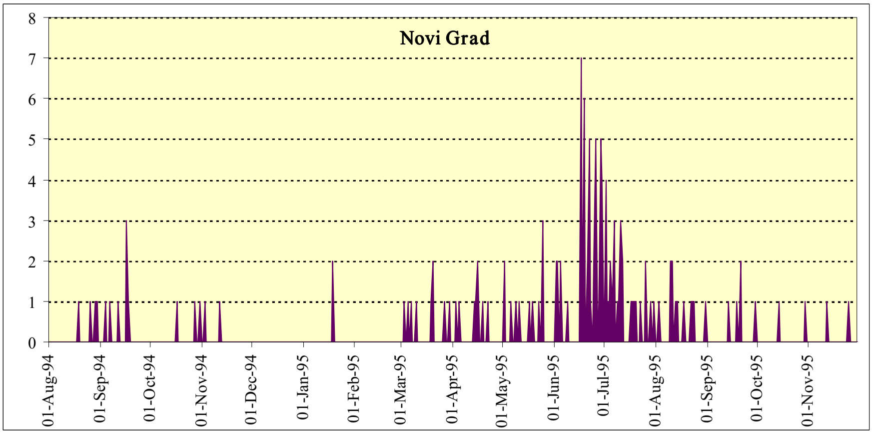
Novi Grad
0
1
2
3
4
5
6
7
8
01-Aug-94
01-Sep-94
01-Oct-94
01-Nov-94
01-Dec-94
01-Jan-95
01-Feb-95
01-Mar-95
01-Apr-95
01-May-95
01-Jun-95
01-Jul-95
01-Aug-95
01-Sep-95
01-Oct-95
01-Nov-95

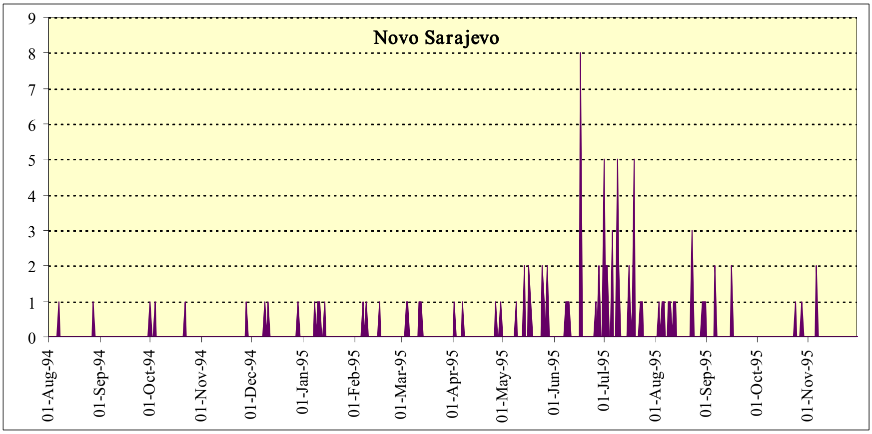
Novo Sarajevo
0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
01-Aug-94
01-Sep-94
01-Oct-94
01-Nov-94
01-Dec-94
01-Jan-95
01-Feb-95
01-Mar-95
01-Apr-95
01-May-95
01-Jun-95
01-Jul-95
01-Aug-95
01-Sep-95
01-Oct-95
01-Nov-95

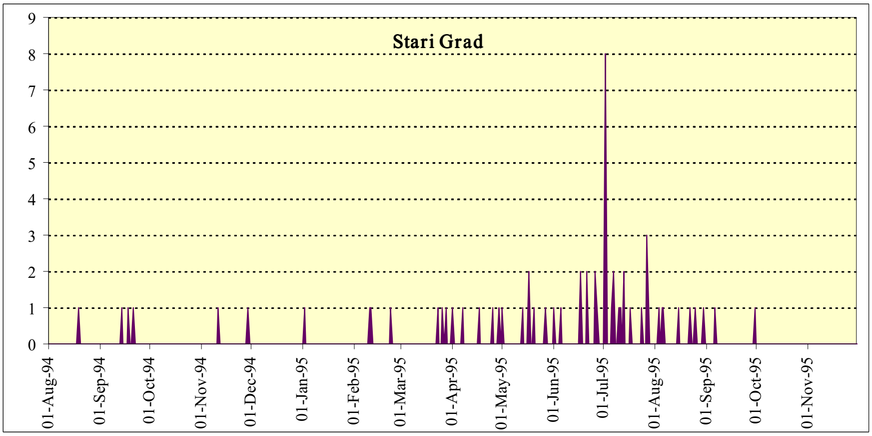
Stari Grad
0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
01-Aug-94
01-Sep-94
01-Oct-94
01-Nov-94
01-Dec-94
01-Jan-95
01-Feb-95
01-Mar-95
01-Apr-95
01-May-95
01-Jun-95
01-Jul-95
01-Aug-95
01-Sep-95
01-Oct-95
01-Nov-95

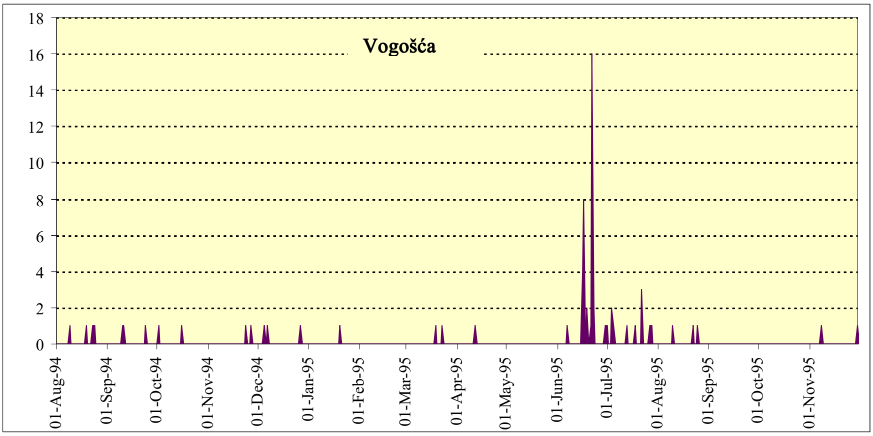

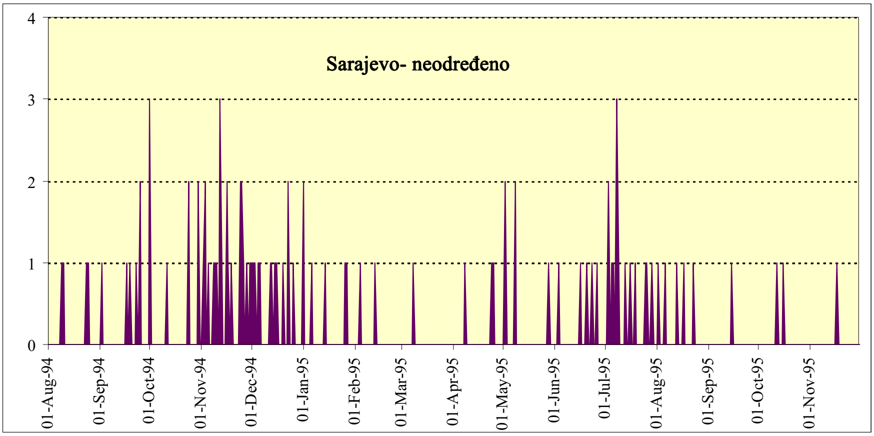

4.5.5 Posljednja primjedba o danima kada nije uopšte bilo žrtava. Ukoliko se uzmu u obzir samo nasilne smrti (najmanje 981 u svim opštinama «Sarajevo šest»), onda od 487 dana opsade od augusta 1994. do novembra 1995. Godine, 156 dana nemaju zabilježene nasilne smrtne slučajeve, što je oko 32 procenata. Kategorija nasilnih smrtnih slučajeva je, međutim, veoma nekompletna, a bolja procjena minimalnog broja smrtnih slučajeva povezanih s ratom je 1.294 smrtna slučaja koji takođe uključuju preraspodijeljeni broj dodatnih smrtnih slučajeva.

Ukoliko se uzmu u obzir dvije kategorije smrtnih slučajeva umjesto samo jedne, tj. nasilni smrtni slučajevi i smrtni slučajevi s nepoznatim uzrokom, broj dana bez smrtnih slučajeva postaje 15 (3,1% od svih 487 dana).

4.6 PO VOJNOM STATUSU I VREMENU SMRTI

Glavna tema ovog odjeljka je odnos između ubijenih civila i ubijenih vojnika, razmotrenog u kontekstu vremena smrti. Relevantni datumi su odabrani u skladu s pragom od 3 smrtna slučaja po danu. Prag je pokrio civile i vojnike zajedno. To je korišteno samo prilikom izbora datuma. analiza odnosa između ubijenih civila u odnosu na vojnike prikazuje svaku grupu odvojeno, koncentrišući se na poređenje broja smrtnih slučajeva iz svake grupe uočene za svaki od istih datuma.

4.6.1 Kao uvod u ovaj odjeljak, Tabele 16 i 17 rezimiraju proporcije između civila i vojnika za svaku opštinu i svaki mjesec opsade. Među opštinama, najveća proporcija je dobijena za Centar (1,7 civila po 1 vojniku), Novo Sarajevo (1,4:1), i Stari i Novi Grad (1,2:1 svaki). Interesantno je da je proporcija za Ilidžu (0,6:1), to jest za opštinu koja se često pominje u kontekstu velikih incidenata (Odjeljak 4.5), zajedno s Vogošćom (0,3:1), pripadaju opštinama s relativno niskim proporcijama.

Tabela 16. Broj nasilnih, s ratom povezanih smrtnih slučajeva na području «Sarajevo šest», august 1994. – novembar 1995.: proporcija civila u odnosu na vojnike po opštini smrti

Kod opštine smrti	Naziv opštine smrti	Civili	Vojnici	Nepoznato	Ukupno	C:V
10839	CENTAR	152	91	32	275	1,7
10855	ILIDŽA	79	125	26	230	0,6
10871	NOVI GRAD	74	60	7	141	1,2
10880	NOVO SARAJEVO	53	39	7	99	1,4
10901	STARI GRAD	26	22	15	63	1,2
10928	VOGOŠĆA	13	46	10	69	0,3
19200	Nije navedeno	52	36	16	104	1,4
Ukupno	UKUPNO	449	419	113	981	1,1

Napomena: ***C:V je broj ubijenih civila po jednom vojniku***

4.6.2 Tabela 17 se koncentriše na proporcije civili u odnosu na vojnike za mjesece opsade koji slijede.

Tabela 17. Broj nasilnih, s ratom povezanih smrtnih slučajeva na području «Sarajevo šest», august 1994.- novembar 1995.: proporcija civila prema vojnicima po mjesecu-godini smrti

Mjesec i godina smrti	Civili	Vojnici	Nepoznato	Ukupn	C:V
Aug-1994	16	13	5	o 34	1,2
Sep-1994	18	19	7	44	0,9
Oct-1994	15	12	6	33	1,3
Nov-1994	21	21	8	50	1,0
Dec-1994	16	11	7	34	1,5
Jan-1995	11	1	6	18	11,0
Feb-1995	10	5	3	18	2,0
Mar-1995	18	12	2	32	1,5
Apr-1995	29	16	2	47	1,8
May-1995	37	37	14	88	1,0
Jun-1995	71	142	15	228	0,5
Jul-1995	88	71	16	175	1,2
Aug-1995	66	39	15	120	1,7
Sep-1995	16	7	3	26	2,3
Oct-1995	8	9	2	19	0,9
Nov-1995	9	4	2	15	2,3
Total	449	419	113	981	11

Napomena: ***C:V je broj ubijenih civila po jednom vojniku***

Najveće proporcije dobijene su za mjesece januar-februar 1995. (11:1[17] and 2:1), i kasnije za septembar i novembar 1995. (2,3:1 svaki). Ti mjeseci ne pripadaju periodima pojačane vojne aktivnosti. Upravo suprotno, u Odjeljku 4.5 zaključili smo da su oba ova perioda bila očigledno mirnija nego dva perioda jake aktivnosti (august-decembar 1994. i mart-august 1995.). I pored toga mada su borbena dejstva bila smirenija, ubijeno je mnogo civila, očigledno više po jednom vojniku nego tokom perioda pojačanih borbenih aktivnosti.

4.6.3 Prema Tabeli 17, (uporediti takođe Sliku 11), tokom perioda pojačanih ratnih aktivnosti, proporcije su obično bile veće nego 1, što znači da je ubijano više civila nego vojnika, uz dva izuzetka:

[17] Vrijednost proporcije za januar 1995. je izuzetno visoka(11:1), što je rezultat činjenice da je za taj mjesec zabilježeno da je poginuo samo jedan vojnik. Proporcija bi možda bila niža, ali smatramo ne znatno.

- septembar 1994. tokom pojačanog perioda august-decembar 1994. 1994 (0,9:1): najveća proporcija tokom ovog perioda bila je za decembar 1995. (1,5:1);
- juni 1995. tokom pojačanog perioda mart-august 1995. (0,5:1): najveća proporcija za ovaj period bila je za april 1995. godine (1,8:1).

Slika 11. Broj nasilnih, s ratom povezanih smrtnih slučajeva na području «Sarajevo šest», august 1994. – novembar 1995, po vojnom statusu

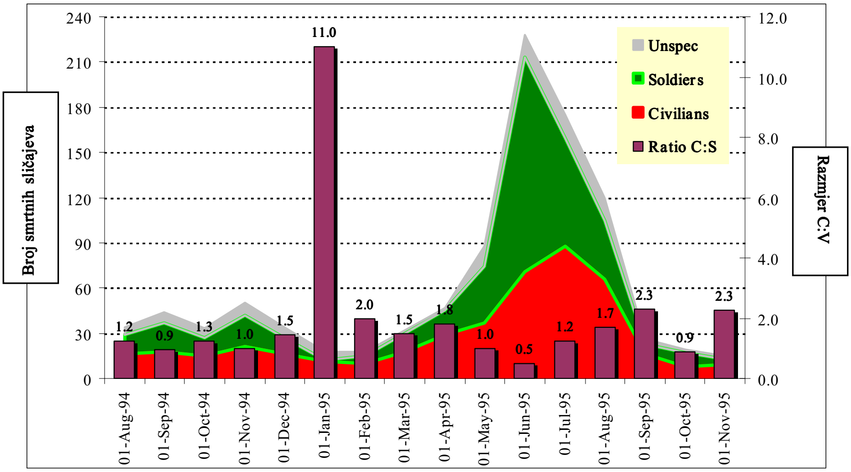

Legenda:
Unspec.=nespecifikovano
Soldiers = vojnici
Civilians = civili
Ratio C:S = razamjer C:V

4.6.4 Odnos između smrtnih slučajeva civila i vojnika je dalje rezimiran na Slici 11. U periodu august-decembar 1994, gubitak civila je bio relativno stabilan i zadržao se oko nivoa od 1,2:1, gdje je decembarska proporcija bila maksimalna (1,5:1). Međutim, očigledno je da su niže vrijednosti proporcije C:V bili vezani s udarnim veličinama u broju ubijenih.

Marta-augusta 1995., obrazac fluktuira. Relativno visoke ali opadajuće vrijednosti uočene su od marta do juna 1995. godine, gdje je proporcija za jun (0,5:1) bila apsolutni minimum u vrijeme najintenzivnijih borbenih dejstava (i najvećim brojem ubijenih). Počevši od jula 1995. godine proporcije se ponovo povećavaju do lokalnog maksimuma u septembru 1995. godine (2,3:1). Tokom drugog perioda visokog

intenziteta, jasno je da su proporcije C:V obrnuto proporcionalne sveukupnom broju smrtnih slučajeva. (Što je veći broj nasilnih smrti, proporcija C:V je niža). Ista vrsta odnosa može se takođe uočiti, ali ne toliko jasno za mjesece od augusta 1994. do novembra 1995, (prvi aktivni period).

4.6.5 Ova vrsta varijabilne proporcije koja se jasno primjećuje u drugom periodu pojačanih ratnih dejstava, zajedno s nevjerovatno visokim proporcijama u svakom od dva mirnija perioda ratnih dejstava, potvrđuju da civilne žrtve ne prate obrazac vojnih aktivnosti. Drugim rečima, ciljanje civilnog stanovništva kao ono do koga je najvjerovatnije došlo u periodu od augusta 1994. do novembra 1995.

4.6.6 Kako i bi se dodatno istražila ova tvrdnja, ista vrsta analize je ponovno urađena za cjelokupni period sukoba, od aprila 1992. do novembra 1995. Rezultat je prikazan kako slijedi:

Slika 12a. Broj nasilnih, s ratom povezanih smrtnih slučajeva na području «Sarajevo šest», april 1992 – novembar 1995, po vojnom statusu

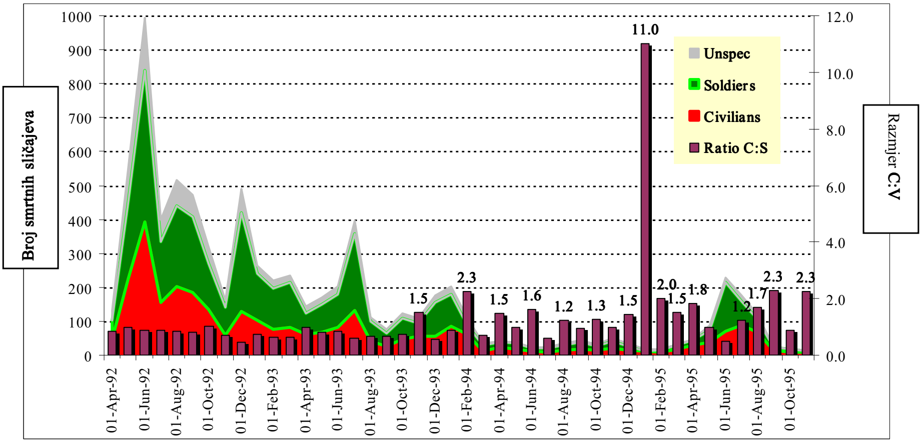

Legenda:
Unspec.=nespecifikovano
Soldiers = vojnici
Civilians = civili
Ratio C:S = razamjer C:V

Slika 12b. Broj nasilnih, s ratom povezanih smrtnih slučajeva za područje «Sarajevo šest», april 1992. – novembar 1995.: faze opsade[18]

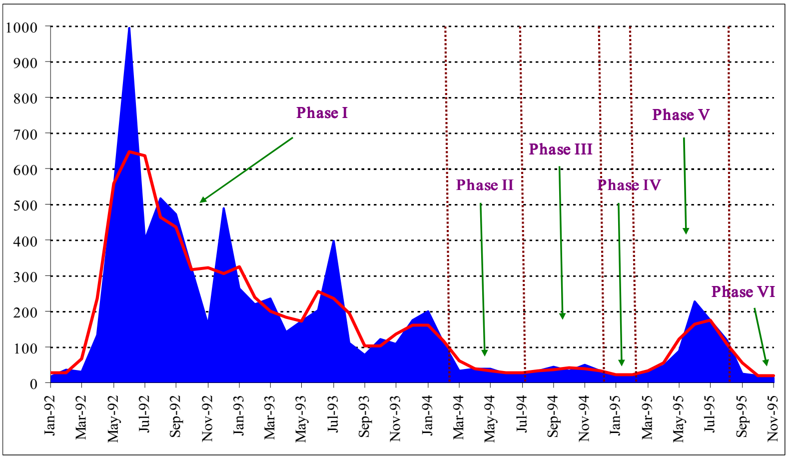

Legenda
Phase = faza

Dobijeni obrazac za period od augusta 1994. do novembra 1995. prikazan je na Slici 12 (a, b) u široj perspektivi cjelokupnog sukoba. Nekoliko opservacija su upadljive. Ukupni broj ubijenih lica, zajedno s proporcijom C:V, ukazuju na jedan broj izrazitih faza sukoba (vidi sliku 12).

- **Faza I**: Epizoda sukoba koja je trajala od aprila 1992. do februara 1994. imala je veoma visoki intenzitet i odnijela je brojne žrtve. U prosjeku, mjesečno je ubijano najmanje **285** osoba. Ovaj veliki broj smrtnih slučajeva povezan je s relativno niskim i stabilnim nivoom C:V proporcija. Uz izuzetak novembra 1993. i, posebno, februara 1994. godine (tj. prvi Markale incident), tokom svih drugih mjeseci u ovom periodu, civilni gubici, mada visoki u apsolutnim brojevima, nisu bili u posebno visokoj proporciji u odnosu na vojne gubitke. Ova tvrdnja stoji ne uzimajući u obzir nivo i vremenski trend ukupnog broja ubijenih osoba. Faza I se dalje može podijeliti u jedan broj kraćih faza, što nećemo učiniti pošto se predmet ovog izvještaja odnosi na kasnije faze opsade.

[18] Crvena linija prikazana na Slici 12 je izravnata verzija istih podataka ubijenih lica. Ona je izračunata kao pokretni prosjek od tri stepena centrirana oko središnje komponente.

- **Faza II** Februar 1994. godine je prekretnica u intenzitetu sukoba, s velikim nivoom C:V proporcije (ubijena 2,3 civila po svakom vojniku tokom tog mjeseca). S početkom u martu 1994. godine, opsada Sarajeva dobila je novi zalet, očigledno prelaz s visokog na niži (i u padu) nivo ratnih dejstava, što je trajalo relativno kratko, od marta do jula 1994. Ukupni broj ubijenih praktično nije visok u ovom periodu (prosječan minimalni broj ubijenih po mjesecu je **32**), ali su civili i dalje ginuli od ratnih dejstava. Proistekle C:V proporcije su počele da rastu (oko 1,5 do 1,6 po 1 vojniku) i da variraju, za razliku od Faze I.
- **Faza III**: August 1994. označio je novu epizodu opsade, kada su se ponovo pojačale vojne aktivnosti. Broj ubijenih osoba po mjesecu je u prosjeku **39**. Proporcija između ubijenih civila i vojnika ostaje visoka i varira (1,2 do 1,5).
- **Faza IV**(s prosjekom od najmanje **18** smrtnih slučajeva mjesečno; januar-februar 1995), **Faza V** (u prosjeku najmanje **115** smrtnih slučajeva mjesečno; mart-august 1995), i **Faza VI** (u prosjeku najmanje **20** smrtnih slučajeva mjesečno; septembar-novembar 1995), su tri faze koje su već navedene i detaljno razmotrene prethodno u ovom odjeljku. Kao što je rečeno u paragrafu 4.6.5 ovog izvještaja, varirajuće C:S proporcije dobijene za periode pojačanih vojnih dejstava i izuzetno visoke proporcije za periode smanjenih ratnih dejstava potvrđuju da se civilne žrtve ne mogu vidjeti kao proporcionalne vojnim žrtvama i ukazuju na ciljanje civila bez obzira na stvarnu borbenu situaciju.

4.6.7 Najznačajnija razlika između Faze I i svih ostalih faza koje su uslijedile. Nakon februara 1994 koji označava kraj Faze I, gubici civila su bili jasno veći nego gubici vojnog osoblja. Već početkom Faze II, ali posebno od Faze III nadalje (nakon augusta 1994.), gubitak civila (tj. C:V proporcije) su ostale uglavnom visoke, posebno tokom Faze IV opsade. Stoga, šira slika data na Slikama 12a i 12b je potvrdila da su tokom perioda opsade relevantnog za optužnicu u predmetu *Dragomir Milošević,* civili ubijani neproporcionalno često u odnosu na ubijene vojnike. Štaviše, civili su bili izloženi većem riziku da budu ciljani u period od augusta 1994. do novembra 1995. nego u ranijim fazama opsade (naročito tokom Faze I).

4.6.8 Odnos civilnih prema vojnim smrtnim slučajevima treba razmotriti detaljnije u kontekstu pod-perioda opsade koji su prethodno razmotreni. Naš fokus je sada ponovo jedino na vremenski tok koji se direktno odnosi na optužnicu protiv Dragomira Miloševića (od augusta 1994. do novembra 1995). Uočene su dvije vrste ratnih dejstava korišćenjem podataka o nasilnim smrtnim slučajevima: učestala (Faza III i Faza V) i smanjena (Faza IV i Faza VI). U okviru svake ratne epizode sigurno je bilo dana s učestalim ratnim aktivnostima (u daljem tekstu: učestali dani) i drugi, mirniji dana (u daljem tekstu: smireniji dani).

4.6.9 Za početak, Tabela 18 sadrži rezime učestalih i smirenijih dana za područje "Sarajevo šest" u periodu od augusta 1994. do novembra 1995., bez obzira kojim epizodama ti dani pripadaju. Svrha Tabele 18 je da prenese opšti utisak o predominantnim danima i o nasilnim smrtnim slučajevima do kojih je došlo tokom tih dana.

Tabela 18. Rezime nasilnih smrtnih slučajeva za područje "Sarajevo šest", august 1994 – novembar 1995. po dnevnom intenzitetu i vojnom statusu

Vrsta dana	Broj dana	Civili	Vojnici	Nepoznato	Ukupno	C:V
0 smrti po danu	156	0	0	0	0	-
1-2 smrti po danu	224	160	102	46	308	1,6:1
3+ smrti po danu	107	289	317	67	673	0,9:1
Ukupno	487	449	419	113	981	1,1:1

Uopšte rečeno, kao što je rezimirano u Tabeli 18, dobili smo sljedeće:

- 156 dana od 487 dana opsade, nije bilo izvještaja o nasilnim smrtnim slučajevima,
- 224 dana od 487 dana opsade, bili je s izvještajima o manje od tri smrtna slučaja dnevno,
- 107 dana od 487 dana opsade, bilo je s izvještajima o tri ili više smrtnih slučajeva dnevno.

Stoga za većinu dana tokom opsade (224) karakteristično je da je bilo 1 ili 2 nasilna smrtna slučaja dnevno. Tokom tih 224 dana, ubijeno je (najmanje) 308 osoba od 981 žrtava. Većina njih su bili civili (najmanje 160) i do njihove smrti nije došlo u razumnoj proporciji u odnosu na vojne smrtne slučajeve tokom istih dana (vidi Slike

13a i 13b). U stvari, većina tih civilnih žrtava su najvjerovatnije bile cilj vojnim snagama nezavisno od redovnih borbenih dejstava u kojima su bile angažovane dvije borbene armije. Proporcija ubijenih civila u odnosu na vojnike bila je 1,6 prema 1.

Bilo je 107 dana od njih ukupno 487 tokom kojih je karakteristično bilo tri ili više nasilnih smrtnih slučajeva po danu. Ukupno, tokom takvih dana ubijeno je najmanje 673 žrtava. Mnogi od njih (u stvari, relativna većina) bili su vojnici (najmanje 317 po 673, u odnosu na 289 civila). Proporcija ubijenih civila po jednom vojniku bila je 0,9:1.

4.6.10 Slike 13a i 13b prikazuju dnevnu raspodjelu nasilnih smrtnih slučajeva na području "Sarajevo šest" tokom dva mjeseca, decembra 1994 (predstavlja Fazu III) i januara 2005. godine (Faza IV), odabranih kao primjer spajanja svih nasilnih smrtnih slučajeva učinjenog na osnovu njihovog dnevnog zbira obaveznog da ostane **ispod** nivoa od tri smrtna slučaja dnevno. Stoga, za oba mjeseca razmotreni su samo smireniji dani (Slična računica prikazana je u Tabeli 21 za dnevne zbirove nasilnih smrtnih slučajeva za koje je bilo obavezno da budu **tri ili više**). U ovim grafikonima zadržana je podjela odabranih smrtnih slučajeva na civilne i vojne žrtve, kao i da bi se pratio odnos između ubijenih civila i ubijenih vojnika. Mjeseci decembar 1994. godine i januar 1995. godine su odabrani bez određenog razloga: svaki od njih je samo dobar primjer opšteg obrasca dobijenog kada su analizirani smireniji dani (s manje od tri nasilna smrtna slučaja tokom dana).

Slika 13. Broj nasilnih smrtnih slučajeva na području "Sarajevo šest" izabranih mjeseci tokom dana s manje od tri žrtve dnevno

(a) decembar 1994, samo smireniji dani

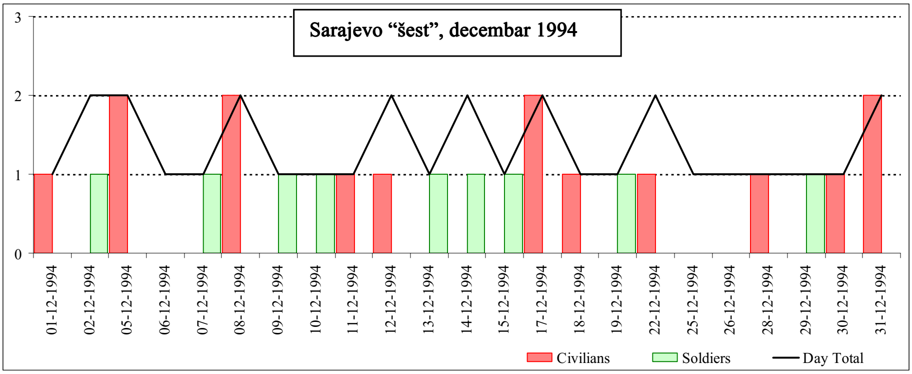

Legenda:

Civilians = civili

Soldiers = vojnici

Day total = ukupno dana

(b) januar 1995, samo smireniji dani

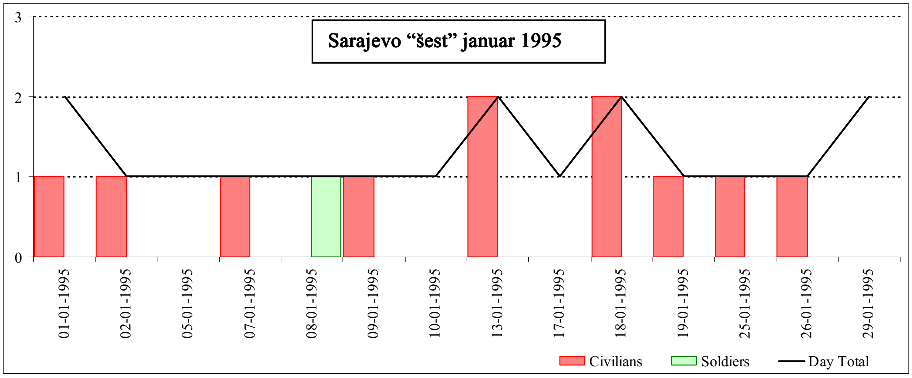

Legenda:

Civilians = civili

Soldiers = vojnici

Day total = ukupno dana

4.6.11 Ono što je upadljivo na Slici 13 je da, ukoliko je dnevni zbir manji od tri smrtna slučaja, uglavnom su bili ubijeni civili, a mnogo manje se radilo o vojnicima.

Januara 1995. godine ubijeno je devet civila u odnosu na jednog vojnika, a decembra 1994. godine, 11 civila u odnosu na devet vojnika. Drugo, nije bilo nijednog pojedinačnog dana koji je uključen u Slike 13a i 13b tokom kojih su i civili i vojnici ubijeni tokom istog dana. Tokom smirenijih dana **ili** je ubijen civil **ili** je ubijen vojnik tokom datog dana. Ne može se smatrati da ovaj obrazac podržava proporcionalno ubijanje civila u borbenim situacijama tokom kojih su bili angažovani vojnici. Upravo suprotno, obrazac jasno sugeriše da su tokom smirenijih dana civili ubijan bez odnosa prema vojnicima angažovanim u borbama.

4.6.12 Obrazac za učestalije dane je različit. Primjer dnevne raspodjele nasilnih smrtnih slučajeva kada je ubijeno tri ili više osoba dnevno prikazan je na Slici 14 za juni 1995. godine, mjesec s najbrojnijim nasilnim smrtnim slučajevima i civila i vojnika tokom cjelokupnog perioda od augusta 1994. do novembra 1995. godine.

Od 30 dana u junu 1995., 21 su bili učestaliji dani. Od tog 21 dana, njih 15 pokazuje da su istoga dana ubijeni i civili i vojnici, a da je broj ubijenih civila niži nego broj ubijenih vojnika. Međutim, tokom jednog dana, 8. juna, ubijeno je tri civila, ali nijedan vojnik. Jedna osoba nije imala utvrđeni vojni status, Pet drugih dana pokazuje da je ubijeno više civila nego vojnika)2., 25., 26., 27., i 30. juni).

Slika 14. Broj nasilnih smrtnih slučajeva na području "Sarajevo šest" tokom juna 1995. godine, dani s tri ili više žrtava dnevno

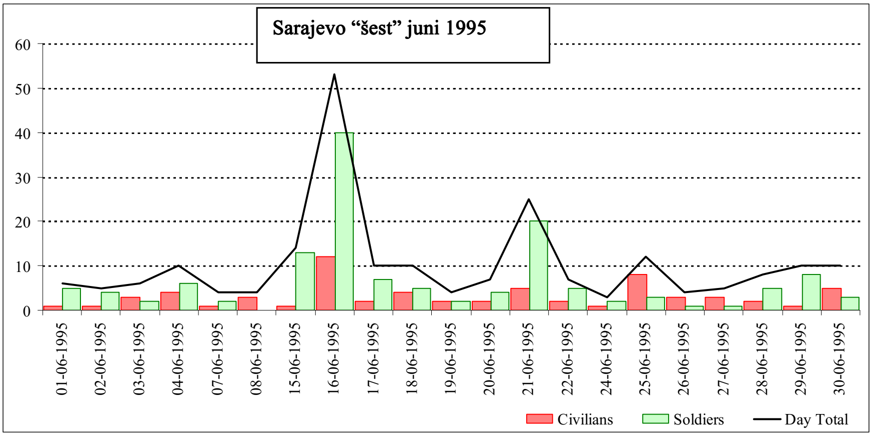

Legenda:
Civilians = civili
Soldiers = vojnici
Day total = ukupno dana

Rezimirajući, većina civila ubijenih tokom učestalijih dana juna 1995. godine se mogu smatrati da su povezani s vojnim aktivnostima, ali ne svi. Juna 1995., najintenzivnijeg mjeseca utokom perioda na koji se odnosi optužnica u predmetu *Dragomir Milošević,* tokom 25% vremena (tj. od učestalijih dana), nasilni smrtni slučajevi civila su premašivali smrti vojnika.

4.6.13 Razmotrivši opšta pitanja vezana za učestalije i smirenije dane opsade, naše naredno pitanje je koliko dana od svake vrste je pripadalo svakoj od ratnih epizoda i koliko žrtava je umrlo utokom tih epizoda tokom smirenijih u odnosu na dane s učestalijim ratnim dejstvima? Jednostavno rečeno, želimo da znamo da li su žrtve ubijene tokom manjeg broja opsežnih incidenata koncentrisanih tokom epizoda pojačanih ratnih dejstava (Faza III i Faza V), ili su oni umirali dan za dan, sistematski i učestalo tokom dugih vremenskih perioda.

Tabela 19. Rezime nasilnih smrtnih slučajeva na području "Sarajevo šest", august 1994. – novembar 1995. po vrsti dana i epizodi opsade

a) Dani po vrsti i epizode opsade

Epizoda	Dani u aug. 1994- nov. 1995			Ukupno dana
	1-2 smrti po danu	3+ smrti po danu	dani bez smrti	
Faza III	84	23	46	153
Faza IV	28	0	31	59
Faza V	75	80	29	184
Faza VI	37	4	50	91
Ukupno	**224**	**107**	**156**	**487**

b) Nasilne smrti prema vrsti dana i epizodi

Epizoda	Smrti u aug. 1994- nov. 1995, po danu			Ukupno
	1-2 smrti po danu	3+ smrti po danu	dani bez smrti	
Faza III	76	117	0	193
Faza IV	32	4	0	36
Faza V	75	611	0	686
Faza VI	39	21	0	60
Ukupno	**222**	**753**	**0**	**975**

Napomena: Šest smrtnih slučajeva isključeno zbog nepoznatog dana smrti

c) Nasilne smrti po jednom danu prema vrsti dana i epizodi

Epizoda	Smrti po danu in aug. 1994- nov. 1995			Ukupno
	1-2 smrti po danu	3+ smrti po danu	Dani bez smrti	
Faza III	0.9	5.1	0.0	1.3
Faza IV	1.1	-	0.0	0.6
Faza V	1.0	7.6	0.0	3.7
Faza VI	1.1	5.3	0.0	0.7
Ukupno	**1.0**	**7.0**	**0.0**	**2.0**

Napomena: Šest smrtnih slučajeva isključeno zbog nepoznatog dana smrti

4.6.14 19 potvrđuje neka očigledna očekivanja, kao što su, na primjer, da je pojačanih vojnih aktivnosti bilo na području "Sarajevo šest" tokom većeg djela vremena od augusta 1994. do novembra 1995. Dvije epizode s učestalijim dejstvima , Faza III i Faza V, zajedno su trajale 337 dana od ukupno 487 tokom cjelokupnog perioda vezanog za optužnicu protiv Dragomira Miloševića (Tabela 19a). Dva mirnija perioda, Faza IV i Faza VI, trajale su preostalih 150 dana.

Većina žrtava je bez sumnje ubijeno tokom učestalijih epizoda, tj. u Fazi III i Fazi V, što je ukupni zbir žrtava iz ove dvije epizode dovelo do (najmanje) 879 od 981 (Tabela 19b). Samo Faza V je imala (najmanje) 686 nasilnih smrtnih slučajeva, od kojih je do njih 611 došlo tokom učestalijih dana a samo 75 tokom smirenijih dana (*ibid*). Stoga, epizoda tokom Faze V i učestaliji dani tokom epizode su vrijeme kada je došlo do većine svih nasilnih smrtnih slučajeva (najmanje 611 od 981), što je proizvelo proporciju od (najmanje) 7,6 nasilnih smrtnih slučajeva dnevno.

Međutim, uopšte rečeno. prema Tabeli 19c, učestaliji dani (s tri ili više smrtnih slučajeva dnevno) su bili ređi u gotovo svakoj od epizoda nego smireniji dani (jedan do dva smrtna slučaja dnevno), gdje je jedini izuzetak najintenzivnija i najduža Faza V epizoda, kada je bilo više učestalijih nego smirenijih dana. Bilo je ukupno 224

smirenijih dana u odnosu na 107 učestalijih dana od relevantnih 487 dana opsade. Broj nasilnih smrtnih slučajeva tokom smirenijih dana bio je (najmanje) 222 i proistekla prosječna proporcija dnevnih smrtnih slučajeva bio je otprilike jedan smrtni slučaj dnevno. Uočljivo, dnevna proporcija smrtnih slučajeva bila je donekle viša za smirenije dana u Fazi IV i Fazi VI nego u smirenijim danima Faze III i Faze V.

Tabela 19c takođe potvrđuje da dnevna proporcija smrtnih slučajeva ne djeluje visoko tokom smirenijih dana, ali je bila stvarno visoka tokom učestalijih dana, ne uzimajući u obzir epizodu opsade, bilo učestalije ili smirenije. Jedini izuzetak od ovog pravila je Faza IV koja ne iskazuje nijedan učestaliji dan. Tokom svih drugih epizoda, tokom učestalijih dana bilo je između pet i osam smrtnih slučajeva dnevno.

4.6.15 Interesantno je da, mada su dnevne proporcije smrtnih slučajeva bile relativno niske tokom smirenijih dana, broj smirenijih dana (224) bio je više nego dvostruko veći nego onaj učestalijih dana (107). U ovakvoj situaciji, može se postaviti pitanje svrhe i efekta ovog sistematskog ubijanja niskog intenziteta uglavnom civilnog stanovništva na stanovništvo Sarajeva tokom opsade, osmi teroriziranja stanovništva.

4.6.16 Tabela 20 daje opšti pregled još jednog aspekta borbi na području "Sarajevo šest" u periodu od augusta 1994. do novembra 1995. godine. To je podjela žrtava na civile-vojnike po epizodi opsade i vrsti dana (smireniji u odnosu na učestalije). Tabela jasno ukazuje da su najveće C:V proporcije bile vezane za smirenije epizode Faze IV i Faze VI (3,5:1 i 1,7:1) nasuprot aktivnim borbenim epizodama Faze III i Faze V (1,1:1 i 1:1).

Tabela 20. Nasilni smrtni slučajevi na području "Sarajevo šest", august 1994-novembar 1995, po vrsti dana, epizodi opsade i vojnom statusu

		Nasilne smrti u aug. 1994- nov. 1995			
Epizoda	Status	1-2 smrti po jednom danu	3+ smrti po jednom danu	Bez smrti po jednom danu	Ukupno dana
Faza III	Civili	35	49	0	84
	Vojnici	24	52	0	76
	Nepoznato	17	16	0	33
	Ukupno	76	117	0	193
	C:V	**1,5**	**0,9**	**-**	**1,1**
Faza IV	Civili	18	3	0	21
	Vojnici	5	1	0	6
	Nepoznato	9	0	0	9
	Ukupno	32	4	0	36
	C:V	**3,6**	**3,0**	**-**	**3,5**
Faza V	Civili	40	266	0	306
	Vojnici	29	288	0	317
	Nepoznato	6	57	0	63
	Ukupno	75	611	0	686
	C:V	**1,4**	**0,9**	**-**	**1,0**
Faza VI	Civili	22	11	0	33
	Vojnici	13	7	0	20
	Nepoznato	4	3	0	7
	Ukupno	39	21	0	60
	C:V	**1,7**	**1,6**	**-**	**1,7**
Ukupno	**Ukupno**	**222**	**753**	**0**	**975**

Napomena: Šest smrtnih slučajeva isključeno zbog nepoznatog dana smrti

Ukoliko se dodatno u obzir uzme vrsta dana, postaje jasno da su proporcije civila prema vojnicima bile niže od jedan (0,9:1) samo u dva slučaja: tokom učestalijih dana od Faze III do Faze V. Svi drugi slučajevi smirenijih ili učestalijih dana u bilo kojoj od epizoda imaju C:V proporcije veće od , najistaknutije u Fazi IV (kako smireniji tako i učestaliji dani; 3,6:1 i 3,0:1).

4.6.17 Ovaj nalaz potvrđuje da, mada se civilne žrtve ubijene tokom učestalijih dana tokom Faze III i Faze V mogu gledati kao relativno proporcionalne u odnosu na vojne žrtve, to nije tako za preostale žrtve, naročito one iz smirenijih epizoda Faze IV i Faze VI. Tada je ubijeno mnogo više civila nego vojnika, i kao što je prethodno prikazano u ovom odjeljku, civili su ciljani bez obzira na angažovanje vojnika u borbama. Jednostavno rečeno, ovdje razmotreni rezultati sugerišu da, izuzev tokom učestalijih dana u Fazi III i Fazi V, civili su ubijani izvan borbi i bez prisustva vojnika. Ovaj

zaključak potvrđuje da je do ciljanja civila dolazilo tokom dugih vremenskih raspona opsade od augusta 1994. do novembra 1995. godine.

4.7 PREMA DOGAĐAJIMA S NAJVEĆIM BROJEM ŽRTAVA

Posljednje pitanje kojim se bavimo niže u tekstu u ovom dijelu odnosi se na proučavanje događaja s najvećim brojem napada. Pažnju smo usmjerili na dane u kojima je bilo tri ili više smrtnih slučajeva, prema vojnom statusu, u svakoj od šest opština u Sarajevu i time smo htjeli predočiti podatke o vremenskom periodu i mjestu događaja s najvećim brojem žrtvama u događanjima za vrijeme opsade koji su uslijedili nakon Faze I i Faze II (vidi Tabelu 21 i crteže od 15 do 20).

4.7.1 Prema tabeli 21, bilo je (najmanje) 60 dana u periodu od avgusta 1994. do novembra 1995. u kojima je broj nasilnih smrti u jednom danu u nekoj od šest opština u Sarajevu "šest" iznosio tri ili više. Tih dana ubijeno je ukupno (najmanje) 325 osoba od minimalnog utvrđenog ukupnog broja od 981. U opštinama Centar ili Ilidža, na primjer, takvih dana je u svakoj opštini bilo 17. U Starom Gradu utvrđena su dva takva dana. Rezultati u tabeli 21 potvrđuju da je su slučajevi nasilnih smrti često bili manje brojniji i da su sistematski bile raspoređeni u vremenu i prostoru. Pored toga, ukazuju na to da su događaji s najvećim brojem žrtava u opsadi bili u periodu od avgusta 1994. do novembra 1995. Niže u tekstu prikazani su događaji s navećim brojem žrtava na grafikonu, pri čemu jedan grafikom predstavlja jednu od šest sarajevskih opština.

Tabela 21. Broj nasilnih smrti koje su posljedica rata u šest opština Sarajeva, od avgusta 1994. do novembra 1995.: Dani u kojiim je ubijeno tri ili više (sve) osoba

Kod opštine	Naziv opštine smrti	God.DoD	MjesecDoD	DanDoD	Civili	Vojnici	Nepoznat status	Ukupno
10839	CENTAR	1994	okt	8	2	1	0	3
10839	CENTAR	1995	maj	2		3	0	3
10839	CENTAR	1995	maj	16	2	5	0	7
10839	CENTAR	1995	maj	17	2	1	0	3
10839	CENTAR	1995	maj	24	4	3	0	7
10839	CENTAR	1995	jun	7	1	1	1	3
10839	CENTAR	1995	jun	16	5	11	0	16
10839	CENTAR	1995	jun	25	2		1	3
10839	CENTAR	1995	jul	2	2	1	0	3
10839	CENTAR	1995	jul	8	2		1	3
10839	CENTAR	1995	jul	19	3	1	0	4
10839	CENTAR	1995	jul	21	6		0	6
10839	CENTAR	1995	jul	26	6	3	2	11
10839	CENTAR	1995	aug	22	2	1	0	3
10839	CENTAR	1995	aug	28	24	5	7	36
10839	CENTAR	1995	aug	30	2	1	0	3
10839	CENTAR	1995	sep	8	2		1	3
10855	ILIDŽA	1994	sep	25		2	1	3
10855	ILIDŽA	1995	apr	20	2	1	0	3
10855	ILIDŽA	1995	maj	1		1	2	3
10855	ILIDŽA	1995	maj	7	2	3	1	6
10855	ILIDŽA	1995	jun	1	1	3	0	4
10855	ILIDŽA	1995	jun	3	3	2	0	5
10855	ILIDŽA	1995	jun	4	2	5	0	7
10855	ILIDŽA	1995	jun	15		7	0	7
10855	ILIDŽA	1995	jun	16	2	10	0	12
10855	ILIDŽA	1995	jun	17	2	6	0	8
10855	ILIDŽA	1995	jun	28		2	1	3
10855	ILIDŽA	1995	jun	29		4	0	4
10855	ILIDŽA	1995	jun	30		2	1	3
10855	ILIDŽA	1995	jul	4	1	2	0	3
10855	ILIDŽA	1995	aug	25		2	1	3
10855	ILIDŽA	1995	aug	27	1	2	0	3
10855	ILIDŽA	1995	aug	28	2	1	0	3

Nastavak:

Kod opštine	Naziv opštine smrti	Year DoD	Mjesec DoD	Dani DoD	Civili	Vojnici	Nepoznat Status	Upoznat
10871	NOVI GRAD	1994	sep	17		3	0	3
10871	NOVI GRAD	1995	may	24	3		0	3
10871	NOVI GRAD	1995	jun	16	3	4	0	7
10871	NOVI GRAD	1995	jun	18	3	3	0	6
10871	NOVI GRAD	1995	jun	21	3	2	0	5
10871	NOVI GRAD	1995	jun	25	2	3	0	5
10871	NOVI GRAD	1995	jun	28	2	3	0	5
10871	NOVI GRAD	1995	jun	29	1	2	1	4
10871	NOVI GRAD	1995	jul	1	3	1	0	4
10871	NOVI GRAD	1995	jul	6	1	2	0	3
10871	NOVI GRAD	1995	jul	10	2	1	0	3
10880	NOVO SARAJEVO	1995	jun	16	1	7	0	8
10880	NOVO SARAJEVO	1995	jun	30	5		0	5
10880	NOVO SARAJEVO	1995	jul	5		3	0	3
10880	NOVO SARAJEVO	1995	jul	8	2	1	2	5
10880	NOVO SARAJEVO	1995	jul	18	5		0	5
10880	NOVO SARAJEVO	1995	aug	22	2	1	0	3
10901	STARI GRAD	1995	jul	1	6	2	0	8
10901	STARI GRAD	1995	jul	26		3	0	3
10928	VOGOŠĆA	1995	jun	15		4	0	4
10928	VOGOŠĆA	1995	jun	16		7	1	8
10928	VOGOŠĆA	1995	jun	21		16	0	16
10928	VOGOŠĆA	1995	jul	21		3	0	3
19200	NEODREĐENO	1994	oct	1	2	1	0	3
19200	NEODREĐENO	1994	nov	11	1	2	0	3
19200	NEODREĐENO	1995	jul	7	3		0	3
UKUPNO	UKUPNO				135	166	24	325

Note:

10 ili više smrti po jednom day **5 do 9 smrti po jednom danu**

4.7.2 U opštini Sarajevo - Centar utvrđeno je 17 dana s visokom učestalošću napada; tačni datumi prikazani su crtežu 15. Najveći broj nasilnih smrti desio se 28. avgusta 1995., kada je prijavljena smrt najmanje 36 osoba, od kojih su većina bili civili (najmanje 24). Drugi dan s najvećom učestalošću napada bio je 16. juni 1995. kada je bilo 16 žrtava, od kojih su najmanje pet bili civili.

Od 17 dana s visokom učestaločću napada, u 13 dana zabilježeno je više civilnih nego vojnih žrtava (C:V >1; 28. avgusta 1995., C:V = 4.8:1).

Slika 15. Broj nasilnih smrti koje su posljedica rata u opštini Sarajevo Centar, od avgusta 1994. do novembra 1995.: Dani u kojima je ubijeno tri ili više žrtava (svi)

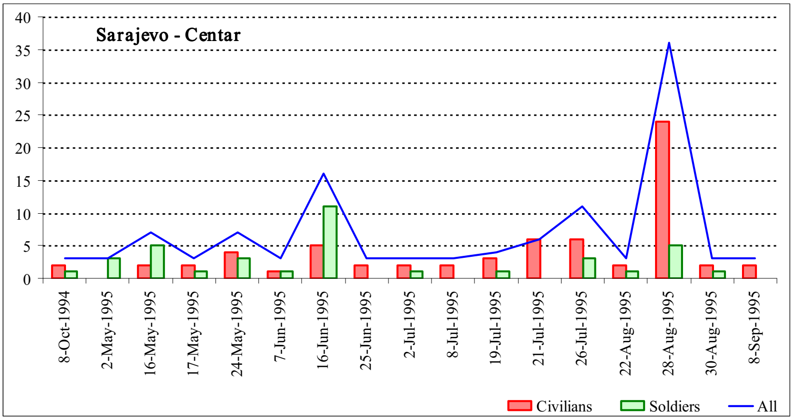

Legenda:

Civilians-Civili
Soldiers-Vojnici
All-Ukupno

4.7.3 U opštini Sarajevo – Ilidža, od 17 dana s visokom učestalosti napada, u 14 dana su većina žrtava bili vojnici (crtež 16). Od tih 14 dana, u 7 nije zabilježena nijedan slučaj nasilne smrti civila. Najveći broj vojnika ubijen u jednom danu zabilježen je u periodu od 15. do 17. juna 1995., kada su ubijena ukupno (najmanje) 23 vojnika.

Samo u tri dana broj ubijenih civila viši je od broja ubijenih vojnika; 20. aprila 1995., 3. juna 1995., i 28. avgusta 1995.

Slika 16. Broj nasilnih smrti koje su posljedica rata u opštini Sarajevo Ilidža, od avgusta 1994. do novembra 1995: Dani u kojima je ubijeno tri ili više žrtava (svi)

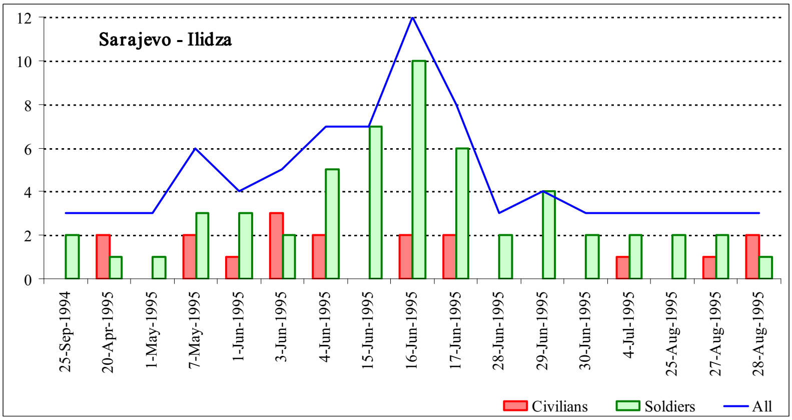

Legenda:

Civilians-Civili
Soldiers-Vojnici
All-Ukupno

4.7.4 Prema podacima iz crteža 17, u opštini Sarajevo – Novi Grad u više od 11 dana broj nasilnih smrti u jednom danu iznosio je tri ili više. U četiri dana ubijeno je više civila nego vojnika, u šest dana je ubijeno više vojnika nego civila, a u jednom danu ubijen je jednak broj civila i vojnika. U svim tim danima ukupni broj nasilnih smrti u jednom danu nije premašio sedam (16. juni 1995.; tri civila i čeetiri vojnika). U opštini Novi Grad čini se da je distribucija nasilnih smrti u jednom danu prilično ujednačena.

Slika 17. Broj nasilnih smrti koje su posljedica rata u opštini Sarajevo Novi Grad, od avgusta 1994. do novembra 1995.: Dani u kojima je ubijeno tri ili više žrtava (svi)

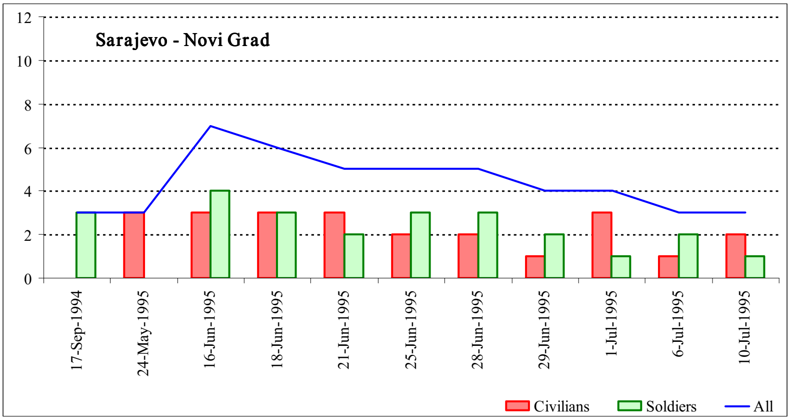

Legenda:

Civilians-Civili
Soldiers-Vojnici
All-Ukupno

4.7.5 Slika 18 prikazuje dnevnu distribuciju nasilnih smrti u danima s visokom učestalosti napada u Sarajevu – Novom Sarajevu. Prikazano je samo šest takvih dana (svi 1995. godine). Od tih šest, u četiri je ubijeno je više civila nego vojnika (30. juni, 8. juli, 18. juli i 22. avgust).

Slika 18. Broj nasilnih smrti koje su posljedica rata u opštini Novo Sarajevo, od avgusta 1994. do novembra 1995.: Dani u kojima je ubijeno tri ili više žrtava (svi)

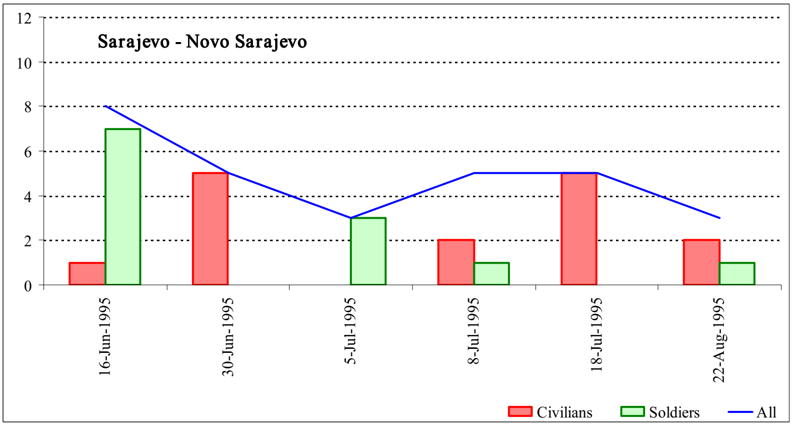

Legenda:

Civilians-Civili
Soldiers-Vojnici
All-Ukupno

4.7.6 U opštini Sarajevo – Stari Grad, u dva dana zabilježeno je tri ili više slučajeva nasilne smrti u jednom danu, 1. i 26. jula 1995. (crtež 19). Dana 1. jula poginulo je više civila nego vojnika.

Slika 19. Broj nasilnih smrti koje su posljedica rata u opštini Sarajevo Stari Grad, od avgusta 1994. do novembra 1995: Dani u kojima je ubijeno tri ili više žrtava (svi)

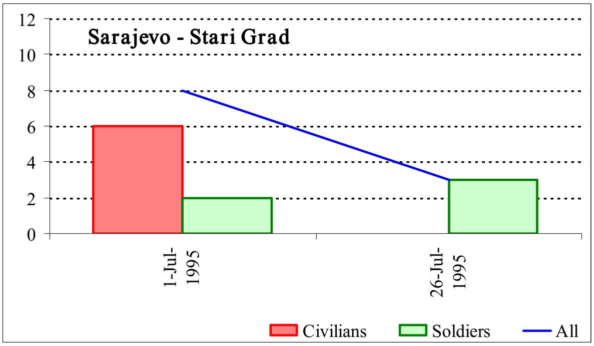

Legenda:

Civilians-Civili
Soldiers-Vojnici
All-Ukupno

4.7.7 Slika 20 odnosi se na opštinu Sarajevo – Vogošća. U četiri dana zabilježeno je tri ili više slučajeva nasilne smrti. U svim tim danima isključivo su vojnici bili žrtve.

Slika 20. Broj nasilnih smrti koje su posljedica rata u opštini Sarajevo Vogošća, od avgusta 1994. do novembra 1995: Dani u kojima je ubijeno tri ili više žrtava (svi)

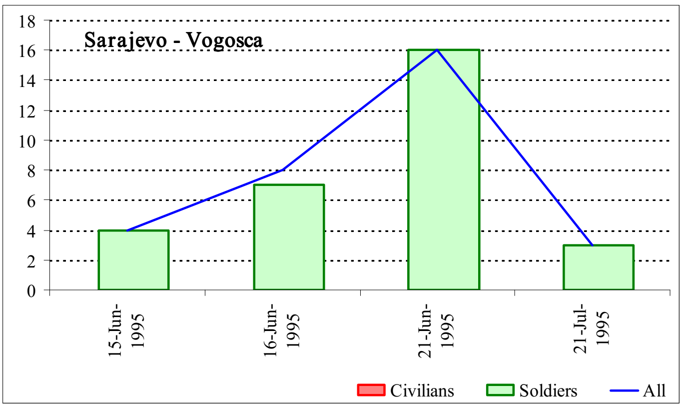

Legenda:

Civilians-Civili
Soldiers-Vojnici
All-Ukupno

Da bismo ukratko izložili glavne zaključke ovog dijela, korisno je imati na umu da je koeficijent korelacije između vremenskih perioda u kojima su nasilne smrti civila i vojnika zabilježene samo za dane s visokom učestalosti napada, (tj. na temelju podataka iz tabele 21) relativno nizak i iznosi 0.206 (vidi Dodatak 4 radi metodoloških opisa). Istovremeno je ukupni broj smrti u danima s viokom učestalosti napada (tj. zbir smrtnih slučajeva civila, vojnika i osoba nepoznatog statusa prikazan je u tabeli 21) u tješnjoj vezi sa smrtnim slučajevima civila nego vojnika. Koeficijenti korelacije su 0.889, odnosno 0.578. Stoga možemo zaključiti da čak i u danima s visokom učestalošću napada, kada su gubici civila bili relativno niski u odnosu na gubitke vojnika nego za vrijeme dana s niskom učestalosti napada, smrtni slučajevi civila bili su učestali i najvjerovatnije nisu uvijek mogli biti dovedeni u vezu s borbenim situacijama.

5. BROJ CIVILA RANJENIH U PERIODU OD APRILA 1992. DO JULA 1994. U POREĐENJU S BROJEM RANJENIH U PERIODU OD AVGUSTA 1994. DO NOVEMBRA 1995.

Mjerenje broja slučajeva ranjavanja stanovništva izloženog napadima još je jedan način izražavanja viktimizacije sukoba, pa tako i opsade Sarajeva. Stoga, u ovom dijelu obrađujemo statističke podatke o povredama civila u Sarajevu u periodu od avgusta 1994. do novembra 1995. Na statistiku ranjenih treba gledati kao dodatak statistici o ubijenim osobama. Istovremeno, očekujemo da će se statistički podaci o oba tipa osoba u velikom dijelu podudarati pošto su rezultat istog procesa, to jest, opsade.

Izvori o ranjenom stanovništvu rijetki su, ali postoje. Najbolji izvori informacija za naš projekt bio je registar prijema u bolnicu u Sarajevu, koji obuhvaća opširnu dokumentaciju o svakom pacijentu. Ta dokumentacija potiče iz ličnih kartona svakog pacijenta, a pohranjena je u arhivu bolnice. Registar prijema u bolnicu sadrži lične

podatke o svakom pacijentu, datum i mjesto događaja, podaci o prethodnim oboljenjima osobe, uključujući podatke o specifičnim tipovima povreda i izričito navedene vanjske uzroke povreda kao, na primjer, granatiranje ili napad snajperom. Pored toga, navedeni su i podaci o liječenju i premještanju pacijenata iz jedne u drugu kliniku u Sarajevu.

Najveći nedostatak registara o prijemu je u tome što oni samo uključuju podatke o pacijentima s najtežim povredama koji su smješteni u bolnicu na liječenje. U registre o prijemu nisu uneseni podaci za osobe s lakšim povredama, odnosno za one upućene u bolnice i/ili ambulante za hitnu pomoć i poslane na kućno liječenje, one kojima su pomoć pružila neslužbena lica i one koji nisu nigdje upućeni.

Iako su podaci iz registara o prijemu u bolnicu ograničeni, pokazali su se kao izuzetno kvalitetni, pa smo ih stoga koristili u ovom projektu kao nov i dodatni izvor informacija o ranjavanju u Sarajevu.

Za naš projekt uzeli smo (već 1997.) i koristili registre o prijemu u tri glavne bolnice u Sarajevu – bolnicu "Koševo", Državnu bolnicu i bolnicu na Dobrinji. U ovoj fazi važno je istaći da bolničku evidenciju koju smo ovdje koristili treba uzeti samo kao nepotpun, ali prihvatljiv uzorak svih zapisa o ranjenim osobama koji se odnose na opsadu: ti zapisi se ni u kojem slučaju ne smatraju potpunim upisom podataka svih ranjenih osoba. Za to ima nekoliko razloga:

- ti djelovodnici sadrže podatke samo o osobama smještenim u bolnicu na liječenje.
- bolnica "Koševo", "Državna bolnica" i bolnica na Dobrinji tri su glavne bolnice u Sarajevu, ali su za vrijeme opsade radile i neke druge bolnice, naročito dvije ratne bolnice i nekoliko stanica za hitnu pomoć; u našem projektu nismo koristili evidenciju ratnih bolnica ni ambulanti za hitnu pomoć;
- izbor iz djelovodnika bolnice na Koševu, Državne bolnice i bolnice na Dobrinji izvršili smo tako što smo uključili samo žene (svih dobi) i muškaraca mlađih od 18 ili starijih od 60 godina. Isključili smo sve slučajeve koji se odnose na muškarace u dobi od 18 do 60 godina. Na taj način u našem uzorku predstavljeni su samo civili.

- iako je namjera bila imati potpune podatke, moguće je da je pažnji onih koji su vršili selekciju izmaklo nekoliko pojedinačnih kartona. Arhivi sve tri bolnice nisu 1997. godine na raspolaganju imali računala; raspoloživi registri bili su u obliku papirnatih kartona. Da bi se odabrao relevantni materijal, bilo je potrebno ručno provjeriti hiljade stranica. Samo u bolnici "Koševo" ukupan broj kartona o ranjenim osobama, od kojih je svaki imao nekoliko stranica, dosegao je blizu 20.000, u "Državnoj bolnici" oko 9.000, a u bolnici na Dobrinji nekoliko stotina.[19] Pored toga, osobe zadužene za odabir dokumenata (to jest, zaduženo bolničko osoblje) imale su određeno vremensko ograničenje zbog čega su morale ubrzano raditi. Stoga je zbog obima projekta za odabir dokumenata, kartona u papirnom formatu i vremenskog ograničenja vjerovatno dobiven samo uzorak kompletnog materijala.
- pored gorenavedenog, za vrijeme sukoba u periodu od 1992.do 1995. na bolnice je otvarana vatra iz artiljerije i drugog naoružanja, uslijed čega je vjerovatno uništen određeni broj originalnih kartona.
- na kraju, vrlo je vjerovatno da za vrijeme izuzetno žestokih borbenih djelovanja, kao na primjer, u prve dvije godine opsade, u evidenciju nisu mogli biti zavedeni svi pacijenti zbog iznimno velikog obima posla u bolnicama. Tako su vjerovatno propuštene neke značajne informacije.

Sve u svemu, naš glavni izvor podataka o ranjenim civilima bili su djelovodnici sarajevskih bolnica – bolnice na Koševu, Državne bolnice i bolnice na Dobrinji – koji predstavljaju velik uzorak podataka o svim civilima ranjenim u Sarajevu u periodu od aprila 1992. do novembra 1995. Ovaj uzorak sadrži ukopno 3.036 podataka. Uzorak je dovoljno velik da bi se na osnovu njega izvršila analiza u ovom izvještaju.

Kako bi nadoknadili podatke o ranjenim civilima nestale iz bolničke evidencije, u ovom projektu smo koristili dodatni izvor podataka – Popis domaćinstava Sarajeva iz (sredine) 1994. godine. Kao što je ranije navedeno u izvještaju, PDS-94 /PDS-94/ je masivni i uglavnom potpuni popis stanovništva koji je proveo Institut za istraživanje /ratnih/ zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu u saradnji s

[19] Izvor tih podataka je izvještaj s misije (bivšeg) istražitelja Kancelarije tužioca Rajendre Singha iz jula 1997. Rajendra Singh je bio član tima Tužilaštva koji je prikupljao bolničke formulare u Sarajevu i donio ih u kancelariju.

Univerzitetom u Sarajevom, statističkim vlastima Sarajeva i mjesnim zajednicama (MZ) na području ispitivanja. U istraživanju je učestvovalo otprilike 85.000 domaćinstava koja su u Sarajevu živjela sredinom 1994., a broj stanovnika obuhvaćen istraživanjem procijenjen je na otprilike 340.000, što je 75% stanovništva koje je učestvovalo u popisu stanovništva 1991. godine u šest sarajevskih opština.

Jedno od pitanja iz upitnika PDS-94 odnosi se na to da li je osoba ranjena tokom opsade Sarajeva i ako jeste, kada, gdje i kako se to dogodilo. Dalje se postavlja pitanje o tome koliko puta je osoba ranjena, kada, gdje i koji su (vanjski) uzroci ranjavanja. Pitanje se odnosi na sve slučajeve ranjavanja, to jest, oni zbog kojih je osoba smještena u bolnicu na liječenje kao i oni koji nisu zahtijevali bolničko liječenje pacijenta.

Slijede glavna opažanja u vezi s poređenjem obima podataka koje pokriva PDS-94 sa podacima bolnice u Sarajevu:

- PDS-94 ima vremensko ograničenje, to jest, obuhvaća informacije od aprila 1992. do jula 1994., ali su podaci o ranjenim civilima mnogo potpuniji od bolničkih podataka;
- PDS-94 izvještava o ranjenima koji su zadržani na bolničkom liječenju i onima koji nisu i obuhvaća brojnije podatke o civilima i vojnicima od bolničkih podataka. Podatke o civilima i vojnicima moguće je razdvojiti jer u izvještajima PDS-a postoji podjela na civilni i vojni status osoba.
- Oba izvora pokrivaju slične podatke o području, to jest obuhvaćaju podatke o ranjavanjima u šest najurbanijih sarajevskih opština ili područje Sarajeva netom unutar granica linija fronta. To područje bez sumnje podudara se se područjem na koje se odnosi optužnica.
- Podaci iz ta dva izvora preklapaju se i to najčešće u dijelovima koji se odnose na civile zadržane na liječenju zbog ranjavanja tokom događaja od aprila 1992. do jula 1994.

Gorenavedena opažanja mogu biti korisna za ažuriranje originalnog materijala o ranjenim civilima koji nam stoji na raspolaganje za analizu u predmetu Dragomir

Milošević; odnosno za ažuriranje podataka iz djelovodnika sarajevske bolnice za period od avgusta 1994. do novembra 1995. Naime, podatke PDS-94 možemo koristiti za procjenu ukupnog broja ranjenih civila iz Sarajeva zadržanih na bolničkom liječenju i onih koji nisu zadržani na bolničkom liječenju od avgusta 1994. do novembra 1995. Ta procjena može biti rezultat predviđenog odnosa između podataka sarajevske bolnice i podataka PDS-94 za period od aprila 1992. do jula 1994. i projiciranja predviđenog odnosa na period od avgusta 1994. do novembra 1995.

Stoga, ovaj dio obuhvaća sljedeće:

- Pregled podataka sarajevske bolnice o ranjenim civilima (zadržanim na bolničkom liječenju) od aprila 1992. do novembra 1995. i posebno od avgusta 1994. do novembra 1995. i njihove sličnosti s podacima o ubijenim civilima iz naših objedinjenih izvora. (Dio 5.1).
- Pregled podataka PDS-94 o ranjenim civilima od aprila 1992. do jula 1994. i njihova sličnost s bolničkim podacima o ranjenim civilima. (Dio 5.2).

Modeliranje i predviđanje zajedničkog broja civila zadržanih na bolničkom liječenju i onih koji nisu zadržanih na bolničkom liječenju ranjenih u opsadi Sarajeva od avgusta 1994. do novembra 1995. (Dio 5.3).

5.1 SAŽETAK PODATAKA IZ DJELOVODNIKA BOLNICE U SARAJEVU

U evidenciji sarajevske bolnice ukupno postoji 3.036 podataka o ranjenim civilima. Svaki podatak se odnosi na različite osobe (to jest, isključena je mogućnost udvostručavanja podataka) povrijeđene u ratnim djelovanjima u Sarajevu od aprila 1992. do novembra 1995. Tabela 22 daje pregled tih podataka po mjesecu i vanjskim uzrocima nesreće.

Tabela 22. Ranjeni civili zabilježeni u evidenciji sarajevske bolnice prema uzroku ranjavanja, od aprila 1992. do jula 1994.

IGodina Incidenta	Mjesec Incidenta	Granatiranje	*Explosiva*	Snajperska vatra	Ili granatiranje*	Drugo	Ukupno	Procent Granatiranja*	Procent Snajp. v.	Procent Snajp./Gran.
1992	apr-1992	8		3	11	1	23	34.8	13.0	47.8
1992	maj-1992	113	8	20	21	1	163	74.2	12.3	12.9
1992	jun-1992	142	31	20	30	3	226	76.5	8.8	13.3
1992	jul-1992	110	15	34	18	3	180	69.4	18.9	10.0
1992	aug-1992	198	23	24	30	1	276	80.1	8.7	10.9
1992	sep-1992	153	8	22	14		197	81.7	11.2	7.1
1992	okt-1992	100	11	28	8	1	148	75.0	18.9	5.4
1992	nov-1992	42	2	24	1		69	63.8	34.8	1.4
1992	dec-1992	54	7	20	4		85	71.8	23.5	4.7
1993	jan-1993	52	20	14	5	1	92	78.3	15.2	5.4
1993	feb-1993	25	5	12	12		54	55.6	22.2	22.2
1993	mar-1993	54	19	30	12		115	63.5	26.1	10.4
1993	apr-1993	35	11	26	13		85	54.1	30.6	15.3
1993	maj-1993	50	20	17	9		96	72.9	17.7	9.4
1993	jun-1993	63	22	25	11		121	70.2	20.7	9.1
1993	jul-1993	82	21	38	16	2	159	64.8	23.9	10.1
1993	aug-1993	11	6	19	10		46	37.0	41.3	21.7
1993	sep-1993	12	5	18	6		41	41.5	43.9	14.6
1993	okt-1993	39	9	15	13	1	77	62.3	19.5	16.9
1993	nov-1993	36	17	14	13		80	66.3	17.5	16.3
1993	dec-1993	58	23	6	10		97	83.5	6.2	10.3
1994	jan-1994	35	20	14	11	1	81	67.9	17.3	13.6
1994	feb-1994	44	10	3	9	1	67	80.6	4.5	13.4
1994	mar-1994	1	2	3	4		10	30.0	30.0	40.0
1994	apr-1994	6	3	2	2		13	69.2	15.4	15.4
1994	maj-1994	4		9	2		15	26.7	60.0	13.3
1994	jun-1994	1		2	2	1	6	16.7	33.3	33.3
1994	jul-1994	2		2	5		9	22.2	22.2	55.6
1994	aug-1994	2		3	5		10	20.0	30.0	50.0
1994	sep-1994			5	4		9	0.0	55.6	44.4
1994	okt-1994		2	7	9		18	11.1	38.9	50.0
1994	nov-1994	7	1	8	5		21	38.1	38.1	23.8
1994	dec-1994	2	2	4	3	1	12	33.3	33.3	25.0
1995	jan-1995	1		2	1		4	25.0	50.0	25.0
1995	feb-1995			2			2	0.0	100.0	0.0
1995	mar-1995		1	7	2		10	10.0	70.0	20.0
1995	apr-1995	4	4	6	3	1	18	44.4	33.3	16.7
1995	maj-1995	12	5	6	8		31	54.8	19.4	25.8
1995	jun-1995	47	12	11	8		78	75.6	14.1	10.3
1995	jul-1995	70	12	5	9	1	97	84.5	5.2	9.3
1995	aug-1995	37	20	7	7	1	72	79.2	9.7	9.7
1995	sep-1995	2	8	3	4		17	58.8	17.6	23.5
1995	okt-1995	1		1	1		3	33.3	33.3	33.3
1995	nov-1995		2		1		3	66.7	0.0	33.3
Ukupno apr 92 to nov 95		1715	387	541	372	21	3036	69.2	17.8	12.3
Ukupno aug 94 to nov 95		**185**	**69**	**77**	**70**	**4**	**405**	**62,7**	**19,0**	**17,3**

Napomene: Mjeseci u kojima se dogodio incident su poznati *Granatiranje* uključuje "V. Explosiva"*

Podaci o vanjskim uzrocima ranjavanja uzeti su iz originalnih formulara o prijemu u bolnicu koji sadržaju kratki opis događaja čija je posljedica bilo ranjavanja. Na temelju tog opisa istraživači Tužilaštva razvili su standardizovane šifre uzroka ranjavanja usredotočivši se na granatiranje i napade snajperima. Kad god je to bilo moguće izričito su navedena ta dva uzroka ranjavanja. U problematičnim slučajevima rješenje se tražilo u opisu prirode događaja u kojem je uzrok ranjavanja naveden kao granatiranje, napad snajperima ili oboje.

Prema prikazu u tabeli 22, granatiranje i napad snajperima su glavni vanjski uzroci ranjavanja. Pored ta dva uzroka, navedena je i kategorija “napad snajperima ili granatiranje” (dalje u tekstu: napad snajperima/granatiranje). Ova kategorija obuhvaća slučajeve za koje, na temelju raspoložive bolničke dokumentacije, nije bilo moguće tačno utvrditi koji je bio uzrok povrede. Međutim, bolnički formulari jasno su ukazivali na to da je povreda posljedica jednog od ta dva uzroka. Sljedeći vanjski uzrok je "vulnera explosiva", izraz koji se dosljedno koristi u našim bazama podataka za slučajeve koji se smatraju posljedicom granatiranja, ali izraz "granatiranje" nije izričito naveden u bolničkim formularima. Stoga se izraz "vulnera explosiva" može primijeniti na ranjavanje uzrokovano granatiranjem, ali to nije izričito navedeno. Zajedno sa slučajevima ranjavanja koji su navedeni kao posljedica granatiranja, pod slučajevima "vulnera explosiva" prilično dobro su opisane sve žrtve granatiranja. Napokon, pod kategorijom "ostali" navedeni su preostali slučajevi civila koji su ranjeni ili su pretrpjeli povrede, na primjer u događajima vezanim za rat.

Tabela 22 također sadrži kratki pregled udjela slučajeva ranjavanja u granatiranju, napadima snajperima i napadima snajperima/granatiranju u ukupnom mjesečnom broju svih slučajeva ranjavanja. Treba obratiti pažnju na to da je udio broja civila ranjenih u napadu snajperima ili granatiranju (napad snajperima/granatiranje) povremeno visok (do 40-50% ukupnog mjesečnog broja), što znači da je broj slučajeva ubilježenih zasebno pod kategorijom "granatiranje" ili "napad snajperima" u stvarnosti mnogo viši.

Pored tabele 22, isti podaci grafički su prikazani na crtežu 21, prvo kao ukupni broj ranjenih civila po mjesecu, od aprila 1992. do novembra 1995. (crtež 21a), a potom po uzroku ranjavanja (crtež 21b).

Slika 21. Periodi ranjavanja upisani u evidenciju sarajevske bolnice od aprila 1992. do novembra 1995.

a) Ukupni broj ranjenih civila

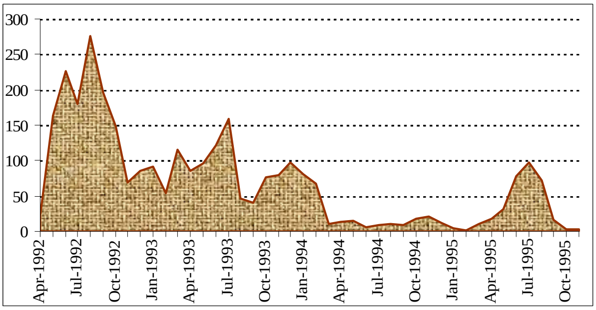

b) Broj ranjenih civila prema uzroku ranjavanja

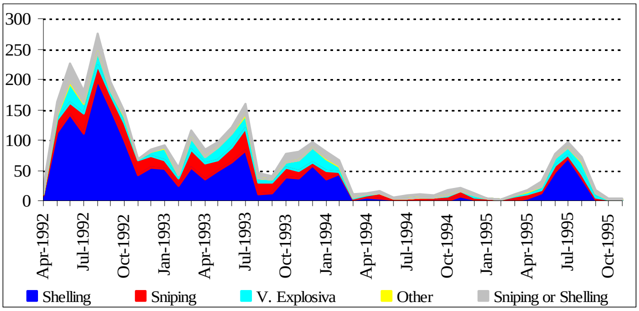

Legenda:

Shelling-Granatiranje
Sniping-Snajperska vatra
Other-Drugo
Sniping or Shelling-Snajperska vatra ili granatiranje

Iako uzorak od 3.036 ranjenih (i zadržanih u bolnici na liječenju) civila nije potpun, uzorak je dovoljno velik, a vremenski obrazac događaja koji su za posljedicu imali ranjavanja dobijenih iz tog uzorka pouzdan. Vremenski obrazac ranjavanja u iznimnoj mjeri podudara se s obrascem ubijanja utemeljenom na podacima iz združenih izvora (Federacija BiH**,** RS**,** MKCK) i predstavljenim ranije u izvještaju na slikama 11 i 12 (Dio 4.6.6). Vremenski obrazac za ukupni broj ubijenih osoba i obrazac za ubijene civile znatno se podudaraju s obrascem prikazanim na slici 21.

U namjeri da tačno utvrdimo tu sličnost, izračunali smo koeficijent korelacije između mjesečnog broja ubijenih i ranjenih civila i ispitali njegov značaj:[20]

- april 1992. - novembar 1995.: 0,8757 (izražen preko alfa <0.001)
- avgust 1994. - novembar 1995.: 0,9901 (izražen preko alfa<0.001)

Treba uzeti u obzir da u slučajeve savršene (pozitivne) korelacije, koeficijent korelacije iznosi 1 (-1 ako se radi o savršenoj negativnoj korelaciji). Dvije serije naših mjesečnih zapažanja o ranjenim i ubijenim civilima, iako pribavljene u potpunosti nezavisno od nepovezanih izvora, pokazuju vrlo visoku i značajnu pozitivnu korelaciju, naročito u periodu od avgusta 1994. do novembra 1995., što znači da se dobijeni vremenski obrasci izuzetno podudaraju. To potvrđuje zaključak da je isti mehanizam uzrokovao događanja koja su za posljedicu imala ubistva i ranjavanja i da su glavni uzroci ranjavanja i smrti najvjerovatnije bili isti.

Slika 22. Periodi ranjavanja upisani u evidenciju sarajevske bolnice od avgusta 1994. do novembra 1995.

a) Ukupni broj ranjenih civila

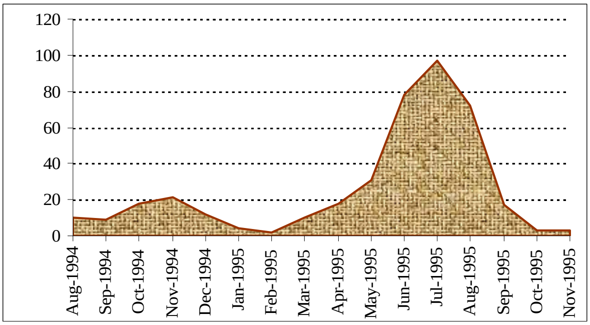

[20] Koeficijent korelacije između mjesečnog broja ranjenih civila i mjesečnog broja ubijenih (bez obzira na to jesu li bili vojnici ili civili) je sljedeći:

- april 1992. - novembar 1995.: 0,8757 (izražen preko alfa <0.001)
- avgust 1994. - novembar 1995.: 0,9385 (izražen preko alfa <0.001)

Prema tome, i u ovom slučaju korelacija je izuzetno visoka i statistički značajna s vrlo niskim stepenom pogreške.

b) Broj ranjenih civila prema uzroku ranjavanja

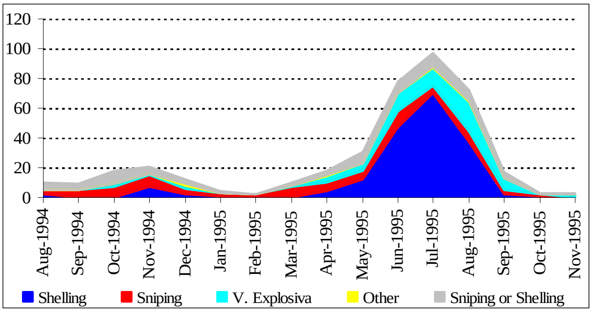

Legenda:
Shelling-Granatiranje
Sniping-Snajperska vatra
Other-Drugo
Sniping or Shelling-Snajperska vatra ili granatiranje

Broj ranjenih osoba ubilježenih u evidenciju sarajevske bolnice koji se mogu dovesti u vezu s periodom na koji se odnosi optužnica protiv Dragomira Miloševića (od avgusta 1994. do novembra 1995.) manji je od 3.036. Ukupno je utvrđeno da je 405 ranjenih civila dovedeno u vezu s periodom na koji se odnosi optužnica (tabela 22 i crtež 22; kriterijum za odabir podataka bili su vrijeme i područje). Od 405 slučajeva, najmanje 254 (63%) su bili civili ranjeni u granatiranju, najmanje 77 (19%) su civili ranjeni u napadima snajpera, a 70 (17%) slučajeva ranjavanja posljedica su napada snajperom ili granatiranja.

Slika 22 (dio izvađen iz slike 21) zasebno pokazuje slučajeve ranjavanja koji se odnose isključivo na period koji pokriva optužnica. Upadljiva je podudarnost uzorka prikazanog na slici 22 s uzorkom sa slike 6 i 7 (Dio 4.5.2 i 4.5.3).[21] Ono što je još očito iz slike 22 je da je relativni udio slučajeva napada snajperom u ukupnom broju ranjenih civila naročito bio visok od avgusta 1994. sve negdje do maja 1995. Između 30 do 55% civila ranjeno je u napadima snajpera za razliku od prosječno 20% civila ranjenih u istom periodu u granatiranju.

[21] Stiče se utisak da se uzorak ranjavanja, u poređenju s uzorkom za ubijene osobe, neznatno pomiče prema na kasniji period. Za to postoji razlog. Dok datumi smrti u potpunosti odgovaraju datumima kada se nesreća dogodila, datumi ranjavanja navedeni su kao datumi prijave u bolnicu, što se vjerovatno desilo nešto kasnije od samog ranjavanja. Međutim, razlika između ta dva datuma je neznatna.

Potonji rezultat dalje potvrđuju podaci prikazani na slici 23,[22] koji ukazuju na kretanje broja ranjenih civila prema tome jesu li stradali u granatiranju ili u napadima snajpera. Period žestokog granatiranja uslijedio je od aprila 1995. do septembra 1995. (5. faza), dok su se napadi snajperom sistematski događali tokom cijelog perioda od avgusta 1994. do oktobra 1995.

Slika 23. Broj civila ranjenih u napadima snajperima u odnosu na ranjene u granatiranju
evidencija sarajevske bolnice, od avgusta 1994. do novembra 1995.

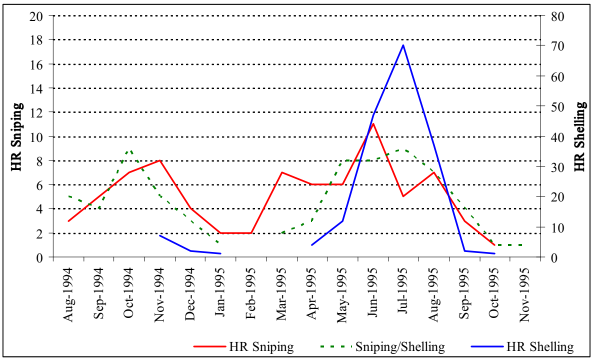

Legenda:
HR = BD /bolnički djelovodnik/
Shelling-Granatiranje
Sniping-Snajperska vatra
Sniping/Shelling - Snajperska vatra/granatiranje

Napokon, crtež 24 prikazuje kretanje u udjelu ranjenih civila u zavisnosti od toga jesu li stradali u granatiranju ili napadu snajpera (podaci u tabeli 22). Iz slike 23 jasno je da je relativna učestalost ranjavanja u napadu snajpera porasla od avgusta 1994. u odnosu na učestalost ranjavanja u granatiranju, što je bilo naročito izraženo do početka 5. faze.

[22] Na slici 23 navedena su dva različita pokazatelja; jedan za žrtve granatiranja i drugi za žrtve napada snajperom, od čega je prvi četiri puta veći od potonjeg.

Slika 24. Udio ranjenih civila upisanih u bolničku evidenciju prema uzroku ranjavanja. Od aprila 1992. do novembra 1995.

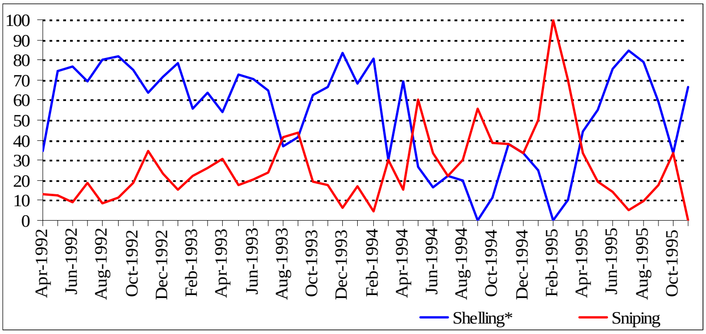

Napomena: Granatiranje obuhvaća i slučajeve "vulnera explosiva"*

Legenda:

Shelling-Granatiranje
Sniping-Snajperska vatra

5.2 SAŽETAK POPISA DOMAĆINSTAVA U SARAJEVU IZ 1994.

Broj ranjenih osoba, (civili i vojnici; samo prvo ranjavanje), zabilježenih u Popisu domaćinstava u Sarajevu iz 1994. od januara 1992. do sredine 1994. iznosi ukupno 21.492. Civili čine samo dio ovog broja; konkretno, prijavljeno je da je 7.948 pojedinaca (tj. civila) ranjeno na području Sarajeva od aprila 1992. do jula 1994.; (nezavisno od toga da li su liječeni u bolnici; tabela 23). Svi ti civili bili su različite osobe (isključena je mogućnost dupliciranja), a mnogi od njih ranjeni su više od jedanput. U ovom izvještaju samo smo analizirali slučajeve prvog ranjavanja i nismo uzimali u obzir sve druge nesreće koje su uslijedile.

Tabela 23. Ranjeni civili uneseni u Popis domaćinstava u Sarajevu iz 1994. godine prema uzroku ranjavanja, od aprila 1992. do jula 1994.

Datum ranjavanja	Granatiranje	*Vulnera Explosiva*	Snajperska vatra	Ili granatiranje	Other	Nepoznato	Ukupnol	Procent granatiranja*	Procent Snajp. vatre	Procent snajp./gran.
Apr-1992	42		52	5	1	1	101	41.6	51.5	5.0
Maj-1992	450	1	120	20	4	5	600	75.2	20.0	3.3
Jun-1992	613		98	13	10	5	739	82.9	13.3	1.8
Jul-1992	348		105	15	4	3	475	73.3	22.1	3.2
Aug-1992	754	1	97	19	4	4	879	85.9	11.0	2.2
Sep-1992	558		127	12	4	4	705	79.1	18.0	1.7
Okt-1992	347		87	19	4	7	464	74.8	18.8	4.1
Nov-1992	109	1	66	8	2	3	189	58.2	34.9	4.2
Dec-1992	196		74	8	1	6	285	68.8	26.0	2.8
Jan-1993	193		75	8	2	1	279	69.2	26.9	2.9
Feb-1993	159		58	16	4	1	238	66.8	24.4	6.7
Mar-1993	232		91	9	1	3	336	69.0	27.1	2.7
Apr-1993	150		82	10		5	247	60.7	33.2	4.0
Maj-1993	211	1	70	16	2	2	302	70.2	23.2	5.3
Jun-1993	241	1	94	18	1		355	68.2	26.5	5.1
Jul-1993	278		83	18	3	6	388	71.6	21.4	4.6
Aug-1993	122		48	14		2	186	65.6	25.8	7.5
Sep-1993	94	1	70	8	1	3	177	53.7	39.5	4.5
Okt-1993	108	1	61	5	3	1	179	60.9	34.1	2.8
Nov-1993	105		41	11	3		160	65.6	25.6	6.9
Dec-1993	170		51	2			223	76.2	22.9	0.9
Jan-1994	154	1	46	9	1	1	212	73.1	21.7	4.2
Feb-1994	118		17	4	2	2	143	82.5	11.9	2.8
Mar-1994	8		13	1		1	23	34.8	56.5	4.3
Apr-1994	8		5		3	1	17	47.1	29.4	0.0
Maj-1994	7	1	18	3		1	30	26.7	60.0	10.0
Jun-1994	3		5		1		9	33.3	55.6	0.0
Jul-1994	1		3	1	1	1	7	14.3	42.9	14.3
	5779	9	1757	272	62	69	7948	72,8	22,1	3.4

Napomena: nepoznat mjesec ranjavanja izuzet

Granatiranje uključujći V. Explosiva*

Note as well that the causes of wounding reported in Tabela 23 are consistent with those reported in Tabela 22 based on the Sarajevo Hospital Records thanks to a re-coding procedure we applied to ensure consistency.[23]

Ukupan broj od 7.948 ranjenih civila u periodu od aprila 1992. do jula 1994. zabilježenih u PDS-94 obuhvaća pacijente zadržane u bolnici na liljećenje i one koji to nisu. Treba obratiti pažnju da broj pacijenata zadržanih u bolnici na liječenju unesen u evidenciju sarajevske bolnice u istom periodu iznosi 2.631 (tablica 23; raspodjela ovog broja po uzroku ranjavanja je sljedeća: granatiranje-1.530, "vulnera explosiva"-318, napad snajperom - 464, napad snajperom/granatiranje - 302 i ostalo - 17). Stoga, otprilike 33% ranjenih civila unesenih u PDS-94 zadržano je na liječenju, a 67% nije.

Na prvi pogled PDS-94 i bolnički djelovodnici prikazuju gotovo identične vremenske uzorke ranjavanja u Sarajevu u periodu od aprila 1992. do jula 1994. (odnosno u

[23] PDS-94 sadrži opsežne podatke o vanjskim uzrocima smrti i ranjavanja, što ukazuje na faktore koji se mogu dovesti u vezu s ratom kao uzroke smrti, ranjavanja ili povrede. Za ranjavanje (prva nesreća), u PDS-94 ubilježeno je na početku nekih 47 faktora, uključujući napade snajperom, granatiranje, pucnjavu iz različitih tipova naoružanja ili samo ranjavanje vatrenim oružjem, u živom štitu, eksploziji mina itd. Te izvorne izvještaje smo standardizovali tako što smo primijenili nove šifre na one korištene u djelovodnicima sarajevske bolnice.

periodu u kojem se ta dva izvora preklapaju). Mjesečna zastupljenost slučajeva ranjavanja prikazana na slikama 25 i 26 ukazuju na veoma slična kretanja prema "dolje" i "gore" i navode na zaključak da ta dva izvora opisuju jednu te istu pojavu. To ponajprije čine na dva vrlo različita nivoa apsolutnog mjesečnog broja ranjenih. Najveći broj u oba dijagrama sadržana u crtežu 25 bio je u avgustu 1992. Na dijagramu koji se odnosi na podatke PDS-94 najveći broj ranjenih civila kreće se u tom mjesecu oko 900 (tačnije - 879), dok je najveći broj prema BD-u zabilježen u avgustu 1992. bio "samo" oko 300 ranjenih civila (276). Ta razlika ponovo potvrđuje da je PDS-94 znatno potpuniji nego bolnički djelovodnici.

Slika 25. Ranjeni civili prema Popisu domaćinstava u odnosu na bolničke djelovodnike, od aprila 1992. do (sredine) 1994.

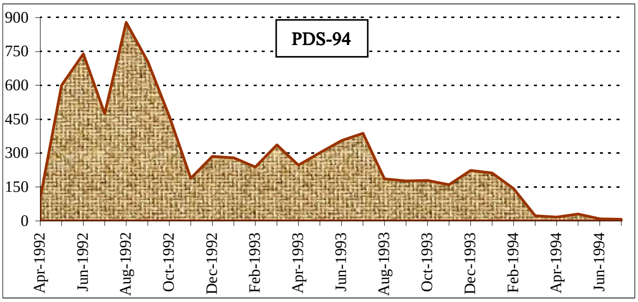

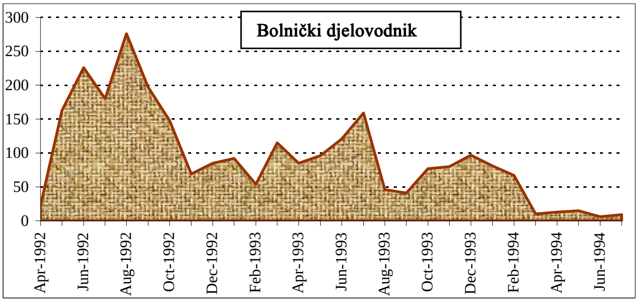

Slika 26. Ranjeni civili prema Popisu domaćinstava u odnosu na bolničke djelovodnike, od aprila 1992. do (sredine) 1994., prema uzroku ranjavanja

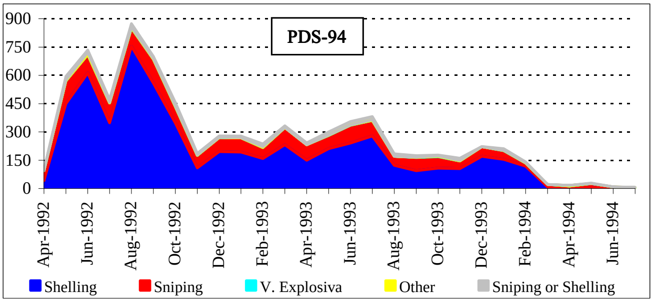

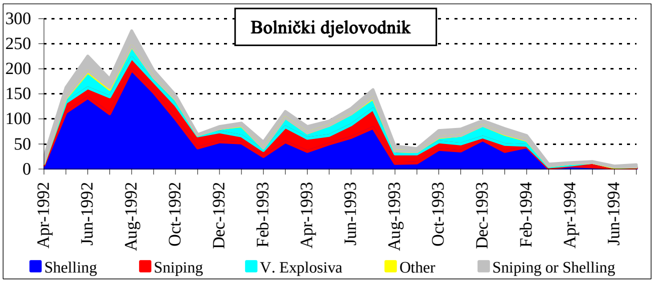

Legenda:

Shelling = granatiranje
Sniping = snajperska vatra
Other = drugo
Sniping or shelling = snajperska vatra ili granatiranje

Ako bolje razmotrimo, struktura prikaza uzroka-ranjavanja (slika 26) otkriva sličnosti, ali i manje razlike. Iako nema sumnje da je granatiranje glavni uzrok ranjavanja prema podacima iz oba izvora, a da je drugi po redu najznačajnih uzrok napad snajperima, kategorija "vulnera explosiva" praktično ne postoji u PDS-94. To je rezultat davanja novih šifri koje smo primijenili na podatke PDS-94 u vezi s vanjskim uzrokom ranjavanja. Tu kategoriju koristili smo samo u jednom slučaju - ranjavanja koje je bilo posljedica nagazivanja na minu - što je prema podacima PDS-94 manje važan uzrok ranjavanja. Tvorci baze podataka za djelovodnik sarajevske bolnice koristili su izraz "vulnera explosiva" mnogo češće, pa je jasno naveden među drugim uzrocima ranjavanja u bolničkom djelovodniku.

Drugo, zajednička kategorija napad snajperom/granatiranje češće se pominje u bazi podataka djelovodnika sarajevske bolnice. U prešifriranju uzroka ranjavanja kod podataka iz PDS-94 ponovo smo koristili određeniji pristup i zabilježili manje podataka pod zajedničku kategoriju "napad snajperom/granatiranje".

Te neznatne razlike u šifriranju uglavnom su posljedica specifičnosti podataka iz PDS-94 koji je očito omogućio upis zasebnih slučajeva granatiranja ili napada snajperom, što je smanjilo učestalost upisa u zajedničku kategoriju "napad snajperom/granatiranje". Te razlike nisu ni na koji način utjecale na rezultate iz ovog izvještaja. Valja takođe uzeti u obzir da strukturalne razlike nisu imale utjecaja na ukupni broj.

Slika 27. Udio ranjenih civila zabilježenih u Popisu domaćinstava u odnosu na podatke iz bolničkih djelovodnika, od aprila 1992. do (sredine) 1994., Žrtve napada snajperom i granatiranja

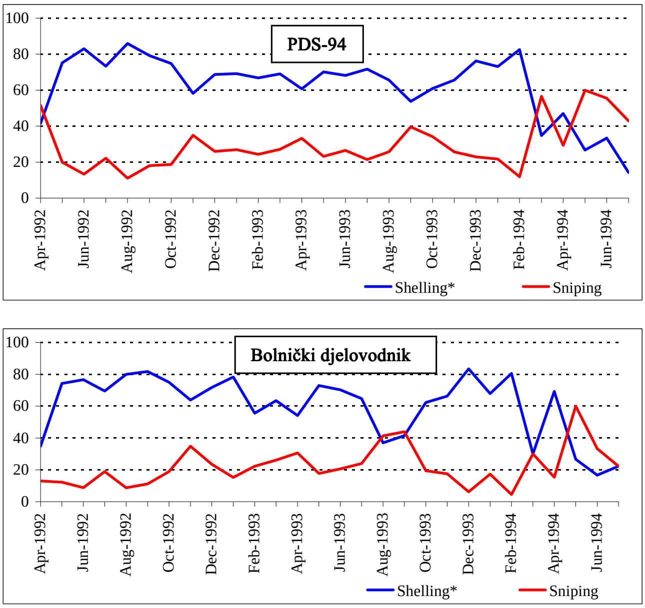

Napomena: Granatiranje obuhvaća i slučajeve "vulnera explosiva"*

Legenda: *Shelling = granatiranje*
Sniping = snajperska vatra

Slika 27 prikazuje vremenski uzorak u udjelu civila prema tome jesu li ranjeni u granatiranju ili u napadu snajperom u skladu s podacima iz PDS-94 i djelovodnika sarajevske bolnice. Slika ponovo ukazuje na izuzetnu sličnost podataka iz oba izvora. Granatiranje je prevladavajući uzrok ranjavanja do otprilike maja 1994.; poslije toga napadi snajperom zauzimaju prvo mjesto ispred granatiranja. Treba uzeti u obzir da su u slučaju bolničkih djelovodnika, žrtve granatiranja prikazane na slici 27 pod zajedničkom kategorijom "granatiranje i V. explosiva". Na taj način podaci iz PDS-94 i BD u potpunosti se podudaraju.

Na kraju, da bismo saželi poređenje podataka ta dva izvora, izračunali smo i korelaciju glavnih varijabli (ukupne brojeve i broj ranjenih u granatiranju i napadu snajperom). Korelacija između brojeva ranjenih civila zabilježenih u podacima PDS-94 u poređenju s podacima iz djelovodnika sarajevske bolnice veoma je visoka i statistički značajna (Tabela 24). Najveća korelacija (0.9804) dobijena je za ranjavanje u granatiranju. Očito su oba izvora najdosljednije unosile podatke o ovoj grupi ranjenih civila. U skladu s tim, između oba izvora postoji i visoka korelacija za udio civila ranjenih u granatiranju (0.8835). Koeficijent korelacije za civile ranjene u napadima snajpera je nešto niži, ali je i dalje izuzetno značajan; 0.8045 (za brojeve) i 0.6608 (za udio). To se može objasniti činjenicom da je relativna veličina (tj. udio) u zajedničkoj kategoriji "napadi snajpera/granatiranje" niža kod podataka PDS-94 nego kod podataka iz bolničkih djelovodnika, što znači da je u PDS-94 izričito zabilježen relativno veći broj ranjenih civila (naročito žrtava napada snajperom) nego u bolničkim djelovodnicima.

Opšte uzev, odlična je i korelacija (0.9740) ukupnog broja ranjenih civila prema podacima PDS-94 i bolničkih djelovodnika.

Tabela 24. Koeficijent korelacije između broja ranjenih civila prema podacima PDS-94 i bolničkih djelovodnika. Od aprila 1992. do jula 1994.

Korelacijski koeficijent između **ranjenih** civila evidentirano u PDS-94 and bolničkom djelovodniku			
(Korelacijska analiza obuhvata period: April 1992-Jul 1994)			
Ukupan broj	0.9740	značaj:	<0.001
Snajperska vatra	0.8045	značaj:	<0.001
Granatiranje	0.9804	značaj:	<0.001
Udio granatiranja	0.8835	značaj:	<0.001
Udio snajperske vatre	0.6608	značaj:	<0.001

Gorenavedeni rezultati ukazuju na zaključak da su oba izvora podataka, PDS-94 i djelovodnici sarajevske bolnice, izuzetno dosljedni i komplementarni. Oni se mogu i trebaju koristiti zajedno kako bi se dobila potpunija procjena broja civila ranjenih u Sarajevu u periodu od avgusta 1994. do novembra 1995.

5.3 PROCJENA BROJA RANJENIH CIVILA U PERIODU OD AVGUSTA 1994. DO NOVEMBRA 1995. KOJI NIJE NAVEDEN

Kao što je ranije navedeno u Dijelu 5, djelovodnici sarajevske bolnice obuhvaćaju samo podatke o ranjenim civilima koji su zadržani na liječenju u sarajevskim bolnicama na Koševu, Državnoj bolnici ili bolnici na Dobrinji. S druge strane, podaci PDS-94 obuhvaćaju i civile ranjene za vrijeme opsade Sarajeva koji nisu zadržani na bolničkom liječenju. Iz tog razloga broj podataka u bolničkim djelovodnicima otprilike je 33% manji od broja podataka PDS-94 (od aprila 1992. do jula 1994.; uporedi sliku 28). Osim toga, nisu pronađene nikakve značajne razlike između podataka iz ta dva izvora. Naprotiv, stiče se utisak da su podaci oba izvora izuzetno slični.

Izvevši taj zaključak, odlučili smo da iskoristimo te sličnosti i pokušamo predvidjeti tačniji broj civila koji su zadržani u bonici na liječenju i onih koji nisu, a koji su ranjeni u događajima u periodu od avgusta 1994. do novembra 1995.

Valja uzeti u obzir da je poznat najmanji broj ranjenih civila zadržanih na bolničkom liječenju u gorenavedenom periodu i iznosi 405. Izvor podataka za najmanji broj civila su djelovodnici sarajevske bolnice.

Slika 28. Vremenska pokrivenost podataka o ranjenim osobama prema izvoru, Sarajevo, od aprila 1992. do novembra 1995.

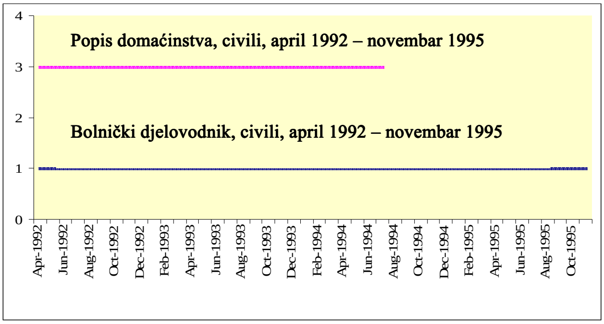

Do našeg predviđanja ažurnijeg broja ranjenih civila došli smo kroz dvije faze:

- Prvo, procijenili smo odnos podataka PDS-94 i BD za period od aprila 1992. do jula 1994., izražen u obliku statističkog regresijskog modela.
- Drugo, procijenjeni odnos je projiciran na sljedeći period, to jest na period od avgusta 1994. do novembra 1995. Predviđene vrijednosti za ranjene civile zadržane u bolnici na liječenju i one koji nisu zadržani rezultat su te projekcije.

Prije svega zanimalo nas je predviđanje ukupnog broja ranjenih civila, ali i broj slučajeva ranjavanja koja su posljedica specifičnih uzroka, naime, kategorije "granatiranje", "napad snajperima" i "napad snajperima/granatiranje". Iz tog razloga predviđena su četiri regresiona modela.

Za svaki model vrijedila je ista opšta formula: $Y(t) = f(X_1(t), X_2(t), ..., Err(t))$

Simboli su imali sljedeća značenja:

$Y(t)$ - zavisna varijabla Y u mjesecu t

$X_i(t)$ - (i-th) nezavisna varijabla X u mjesecu t

$Err(t)$ - pogreška *Err* u mjesecu *t*

Vremenske jedinice (*t*) prikazane su po mjesecima od aprila 1992. do jula 1994.

Napravljeni su modeli četiri različite zavisne varijable:

- $Y_1(t)$ - ukupan broj ranjenih na temelju podataka PDS-94
- $Y_2(t)$ - broj ranjenih u granatiranju na temelju podataka PDS-94
- $Y_3(t)$ - broj ranjenih u napadu snajperom na temelju podataka PDS-94
- $Y_4(t)$ - broj ranjenih u napadu snajperom ili granatiranju na temelju podataka PDS-94

Korištene su četiri različite nezavisne varijable (zasebno ili u kombinaciji) za objašnjenje variabilnosti gorenavedenih zavisnih varijabli:

- $X_1(t)$ - ukupan broj ranjenih na temelju podataka BD
- $X_2(t)$ - broj ranjenih u granatiranju na temelju podataka BD
- $X_3(t)$ - broj ranjenih u napadu snajperom na temelju podataka BD
- $X_4(t)$ - broj ranjenih u napadu snajperom ili granatiranju na temelju podataka BD

U svakom modelu, zavisna varijabla na temelju podataka PDS-94 navedena je kao funkcija jedne ili više povezanih nezavisnih varijabli nastalih na temelju podataka BD. Nekoliko varijanti specifikacije modela ispitano je za svaku zavisnu varijablu. Na kraju, na temelju ispitanih alternativnih specifikacija izabrana su najbolja četiri modela, od kojih svaki opisuje različitu zavisnu varijablu:

- $Y_1(t) = f(X_1(t), Err(t))$ (R-kvadrat: 0.9469; svi parametri značajni na manje od 5%)
- $Y_2(t) = f(X_2(t), X_4(t), Err(t))$ (R-kvadrat: 0.9689; svi parametri značajni na manje od 5%)
- $Y_3(t) = f(X_3(t), X_4(t), Err(t))$ (R-kvadrat: 0.7261; svi parametri značajni na manje od 5%)
- $Y_4(t) = f(X_3(t), X_4(t), Err(t))$ (R-kvadrat: 0.6830; svi parametri značajni na manje od 5%)

Detaljni razultati procjene modela nalaze se u Dodatku 5. Ovdje samo ističemo da je dobijena odlična valjanost modela za svaku zavisnu varijablu, s koeficijentom determinacije R-kvadrat blizu 1 (savršeno poklapanje) za ukupni broj i ranjavanje u granatiranju i da je bila naglašeno visoka (oko 0.7) za ranjavanje u napadu snajperom/granatiranju. Ovaj tip izuzetne valjanosti rezultat je sličnosti u vremenskim uzorcima iz dva izvora o kojima smo govorili u Dijelu 5.2 ovog izvještaja. Dobivši odlične modele, koristili smo ih da predvidimo vrijednosti zavisnih varijabli podataka iz PDS-94 za period od avgusta 1994. do novembra 1995.

Predviđanje svake od te četiri zavisne varijable podataka PDS-94 dobijeno je umetanjem uočenih vrijednosti (od avgusta 1994. do novembra 1995.) odgovarajuće/odgovarajućih varijable/varijabli nastale/nastalih na temelju BD u predviđene modele. Predviđanje se smatra ekstrapolacijom ogledne strukture dobijene za period od aprila 1992. do jula 1994. na period od avgusta 1994. do novembra 1995. Temelji se na stvarno uočenim vrijednostima svih nezavisnih varijabli nastalih na temelju podataka BD.

Tabela 25 sadrži ogledne vrijednosti četiri zavisne varijable, $(Y_1(t), Y_2(t), Y_3(t), Y_4(t))$, za vrijednosti t od aprila 1992. do novembra 1995. Valja uzeti u obzir da se, strogo uzevši, vrijednosti za period od aprila april 1992. do jula 1994. ne mogu be smatrati “predviđenim”, već samo “prikladnim” ili “oglednim vrijednostima”. Samo vrijednosti za period od avgusta 1994. do novembra 1995. mogu se smatrati predviđenim.

Prema podacima iz tabele 25, ukupni broj ranjenih civila iz Sarajeva koji su zadržani na bolničkom liječenju i onih koji nisu iznosi 1.248 u periodu od avgusta 1994. do novembra 1995., to jest u periodu na koji se odnosi optužnica. Od njih, bilo je 819 slučajeva ranjavanja u granatiranju, 320 u napadu snajpera i 51 u napadu snajpera ili granatiranju. (Period od avgusta 1994. do novembra 1995.) kretanje u predviđenim brojevima ranjenih u granatiranju i napadu snajperima odgovara broju stvarno uočenom iz podataka bolničkih djelovodnika za taj period (crtež 29 u poređenju s crtežom 23).

Slika 29. Predviđeni broj civila prema tome jesu li ranjeni u granatiranju i napadu snajperima

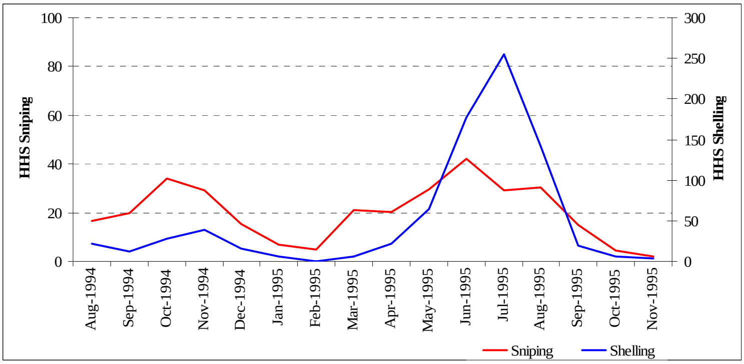

Legenda:
HHS = PD /popis domaćinstva/
Shelling-Granatiranje
Sniping-Snajperska vatra
Sniping/Shelling - Snajperska vatra/granatiranje

Napokon, kretanje u predviđenom udjelu slučajeva ranjavanja u granatiranju i napadu snajperima također se u iznimno velikoj mjeri podudara s uočenim kretanjem (crtež 30 u poređenju s crtežom 24).

Slika 30. Predviđeni udio ranjenih u granatiranju u poređenju s ranjenima u napadu snajpera

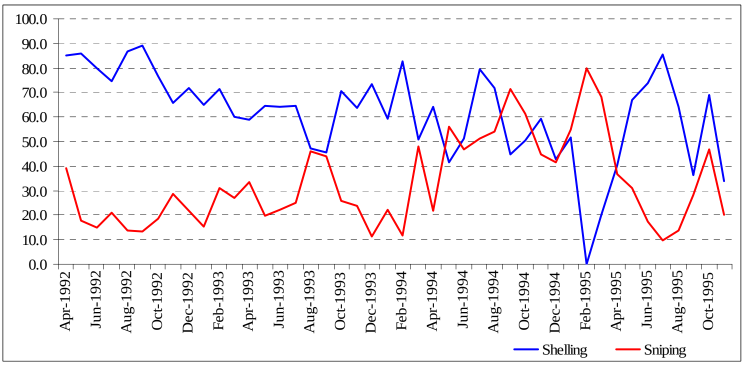

Legenda:

Shelling-Granatiranje
Sniping-Snajperska vatra

Tabela 25. Predviđeni broj ranjenih civila, uključujući osobe zadržane na bolničkom liječenju i one koji nisu zadržane na bolničkom liječenju, od avgusta 1994. do novembra 1995.

Datum incidenta	Ukupno ranjenihd		Ranjeni od granatiranja		Ranjeni snajp. vatrom		Ranjeni snajp/granatiranjem	
	Uočen	Predviđen	Uočen	Predviđen	Uočen	Predviđen	Uočen	Predviđen
Apr-1992	101	71	42	60	52	28	5	5
Maj-1992	600	502	450	432	120	88	20	14
Jun-1992	739	696	613	555	98	105	13	17
Jul-1992	475	555	348	413	105	117	15	19
Aug-1992	879	851	754	737	97	115	19	18
Sep-1992	705	607	558	541	127	80	12	13
Okt-1992	464	456	347	350	87	84	19	13
Nov-1992	189	213	109	140	66	61	8	9
Dec-1992	285	262	196	188	74	57	8	9
Jan-1993	279	284	193	184	75	44	8	7
Feb-1993	238	166	159	119	58	52	16	8
Mar-1993	336	354	232	213	91	96	9	15
Apr-1993	247	262	150	154	82	88	10	14
Maj-1993	302	296	211	190	70	59	16	9
Jun-1993	355	373	241	239	94	82	18	13
Jul-1993	388	490	278	316	83	123	18	19
Aug-1993	186	142	122	67	48	65	14	10
Sep-1993	177	126	94	58	70	55	8	9
Okt-1993	179	237	108	167	61	61	5	10
Nov-1993	160	247	105	157	41	59	11	9
Dec-1993	223	299	170	220	51	33	2	5
Jan-1994	212	250	154	148	46	55	9	9
Feb-1994	143	206	118	171	17	24	4	4
Mar-1994	23	31	8	16	13	15	1	2
Apr-1994	17	40	8	26	5	9		1
Maj-1994	30	46	7	19	18	26	3	4
Jun-1994	9	18	3	9	5	9		1
Jul-1994	7	28	1	22	3	14	1	2
Aug-1994		31		22		17		3
Sep-1994		28		12		20		3
Okt-1994		55		28		34		5
Nov-1994		65		38		29		5
Dec-1994		37		16		15		2
Jan-1995		12		6		7		1
Feb-1995		6		0		5		1
Mar-1995		31		6		21		3
Apr-1995		55		22		20		3
Maj-1995		96		64		30		5
Jun-1995		240		178		42		7
Jul-1995		299		255		29		5
Aug-1995		222		142		30		5
Sep-1995		52		19		15		2
Okt-1995		9		6		4		1
Nov-1995		9		3		2		0
Apr 92-Jul 94	7.948	8.108	5.779	5.910	1.757	1.704	272	271
Aug 94-Nov 95		**1,248**		**819**		**320**		**51**

Napomena: Uočene vrijednosti dolaze izPDS-94, predviđene vrijednosti iz Modela 1 do 4

6. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Zaključne napomene i sadržaj Informativnog sažetka ne razlikuju se. Informativni sažetak nalazi se na početku ovog izvještaja.

Izvori[24]

- *Baza podataka Federacije BiH o smrtnim slučajevima, 1992.-1995.*, Savezni zavod za statiskiku (SZS), Sarajevo, 2002.
- *Baza podataka Republike Srpske o smrtnim slučajevima, 1992.-1995.*, Zavod za statistiku Republike Srpske (RS), Banja Luka, 2005.
- *Spisak MKCK-a o nestalim licima u Bosni i Hercegovini, 1992.-1995.*, MKCK, 2005.
- *Popis domaćinstava Sarajeva, 1994.*, (dalje u tekstu: PDS-94), Institut za istraživanje ratnih zločina i međunarodnog prava, Sarajevo, 2002.
- *Bakije* – poslovna evidencija Pogrebnog zavoda "Bakije", Sarajevo, 1998.
- *(Armija BiH) Vojni podaci* o palim borcima i drugim vojnim licima Armije Vlade Bosne i Hercegovine (ABiH), 1992.-95. Ministarstvo odbrane Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2001.
- *(VRS) Vojni podaci* o palim borcima i drugim vojnim licima Vojske Republike Srpske (VRS), 1992.-95. Ministarstvo odbrane Republike Srpske, Banja Luka, 2001.
- *(HVO) Vojni podaci* o palim borcima i drugim vojnim licima Hrvatskog vijeća obrane (HVO), 1992.-95. Ministarstvo odbrane Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2002.
- *Popis stanovništva* Bosne i Hercegovine iz 1991., Sarajevo, 1998.
- *Bolnički djelovodnici Sarajeva*, Sarajevo, 1998.

[24] Godina navedena na kraju svakog izvora odnosi se na godinu kada je taj izvor dostavljen Kancelariji tužioca. Izvori su utvrđeni mnogo ranije, u većini slučajeva već tokom sukoba u periodu od 1992. do 1995.

Bibliografija:

Brunborg, H., E. Tabeau, i H. Urdal (urednici), 2007., *The Demography of Armed Conflict* /Demografija oružanog sukoba/. International Studies in Population, International Union for the Scientific Study of Popualtion (IUSSP). Springer.

Gravetter, F. J. i L. B. Wallnau, 2000., Statistic for Behavioral Sciences /Statistika za bihevioralne znanosti/. Wadsworth Thomson Learning. Australika, Kanada, Danska itd. (5. izdanje).

Jozwiak, J., i J. Podgorski, 1997., Statystyka od Podstaw. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne. Warsaw. (5. izdanje).

Kanji, G. K.,1999., 100 Statistical Tests /100 statističkih testova/. New Edition. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.

Keely, Ch. B., H. E. Reed, i Waldman, 2001., Understanding Mortality Patterns in Complex Humanitarian Emergencies /Razumijevanje uzoraka smrtnosti u složenim humanitarnim katastrofama/ (str.1). Poglavlje u: National Research Council /Nacionalni savjet za istraživanje/ (2001.), *Forced Migration and Mortality. Roundtable on Demography of Forced Migration* /Prisilna seoba i smrtnost. Okrugli sto o demografiji prisilne seobe/. H. E. Reed i Ch. B. Keely (urednici), Committee on Population, Commission on Behavioural and Social Sciences and Education /Komisija o stanovništvu, Komisija o bihevioralnim i društvenim znanostima i obrazovanju/, Washington, D.C., National Academy Press, ISBN: 0-309-07334-0.

National Research Council /Nacionalni savjet za istraživanje/, 2002., *Demographic Assessment Techniques in Complex Humanitarian Emergencies. Summary of a Workshop* /Tehnike demografske procjene u složenim humanitarnim katastrofama. Sažetak radionice/, H. E. Reed (rap.), Committee on Population, Commission on Behavioural and Social Sciences and Education /Komisija o stanovništvu, Komisija o bihevioralnim i društvenim znanostima i obrazovanju/, Washington, D.C., National Academy Press, ISBN: 0-309-08497-0 (str.2)

Statistički godišnjak – Republika Bosna i Herczegovina, 1992.(Sarajevo, 1994.)

DODATAK 1 – Veličina stanovništva na području deset opština Sarajeva. Na temelju Popisa stanovništva iz 1991. (karta)

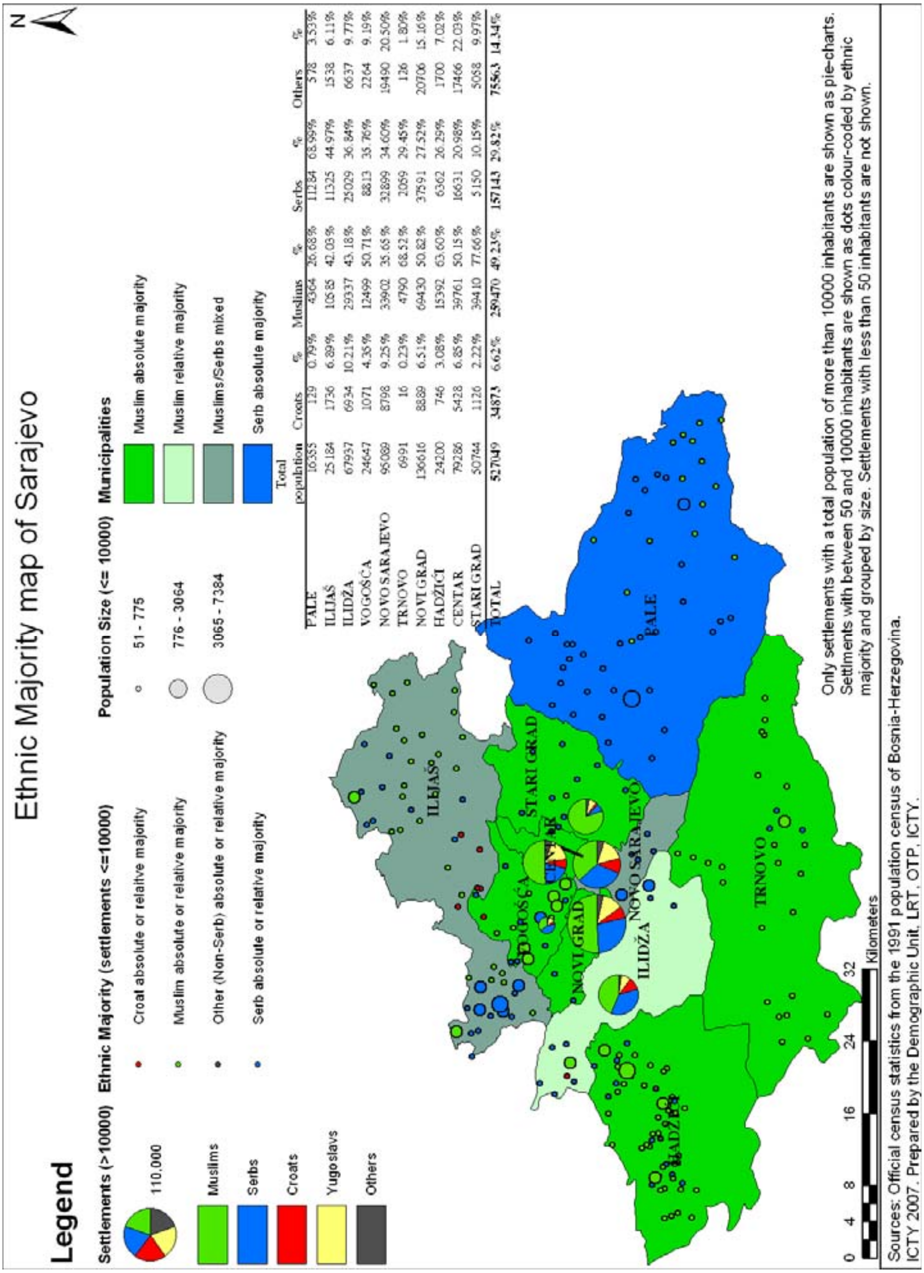

	Total population	Croats	%	Muslims	%	Serbs	%	Others	%
PALE	16355	129	0.79%	4364	26.68%	11284	68.99%	578	3.53%
ILIJAŠ	25184	1736	6.89%	10585	42.03%	11325	44.97%	1538	6.11%
ILIDŽA	67937	6934	10.21%	29337	43.18%	25029	36.84%	6637	9.77%
VOGOŠĆA	24647	1071	4.35%	12499	50.71%	8813	35.76%	2264	9.19%
NOVO SARAJEVO	95089	8798	9.25%	33902	35.65%	32899	34.60%	19490	20.50%
TRNOVO	6991	16	0.23%	4790	68.52%	2059	29.45%	126	1.80%
NOVI GRAD	136616	8889	6.51%	69430	50.82%	37591	27.52%	20706	15.16%
HADŽIĆI	24200	746	3.08%	15392	63.60%	6362	26.29%	1700	7.02%
CENTAR	79286	5428	6.85%	39761	50.15%	16631	20.98%	17466	22.03%
STARI GRAD	50744	1126	2.22%	39410	77.66%	5150	10.15%	5058	9.97%
TOTAL	527049	34873	6.62%	259470	49.23%	157143	29.82%	75563	14.34%

DODATAK 2 – Upitnici i spiskovi podataka koji su izvorima korištenim za ovaj izvještaj stajali na raspolaganju

Niže u izvještaju nalaze se kopije sljedećih formulara/upitnika:

- Popisnica za Popis stanovništva iz 1991. (3 stranice)
- Prijava o slučaju smrti Federacije BiH i RS: obrazac Dem-2 – listić o slučaju smrti (4 stranice)
- Upitnik za Popis domaćinstava Sarajeva (3 stranice)

Niže u izvještaju su sljedeći spiskovi podataka korištenih izvora:

- Spisak nestalih osoba MKCK-a
- Pogrebni zavod "Bakije" u Sarajevu
- Vojni podaci o palim borcima i drugim vojnim licima Armije BIH
- Vojni podaci o palim borcima i drugim vojnim licima HVO
- Vojni podaci o palim borcima i drugim vojnim licima VRS
- Bolnica u Sarajevu

Obrazac P – 1

Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava (stanje 31. 3. 1991. godine u 24 sata)

Svi podaci iz ovog obrasca su službena tajna i upotrijebiće se samo u statističke svrhe

Zakon o popisu, Sl. list SFRJ br. 3/90

POPISNICA

3

opština | pop. krug | stan | domać. | lice

1. PREZIME I IME

2. POL — *Muški 1*, *Ženski 2*

3. JEDINSTVENI MATIČNI BROJ GRAĐANA — dan | mjesec | godina | ostalih 6 br. JMBG

4a. MJESTO ROĐENJA — Mjesto – naselje; Opština – strana država

4b. PREBIVALIŠTE MAJKE U VRIJEME ROĐENJA LICA — Mjesto – naselje; Opština – strana država

5a. DA LI LICE ŽIVI NEPREKIDNO OD ROĐENJA U PREBIVALIŠTU — *da 1*, *ne 2* — Ako 2: Mjesto – naselje odakle se lice doselilo; Opština – strana država odakle se lice doselilo

5b. GODINA DOSELJENJA — 1

6. BRAČNO STANJE

7. BROJ ŽIVOROĐENE DJECE (i ona koja nisu živa)

8. NACIONALNA PRIPADNOST

Prema čl. 170. Ustava SFRJ građanin može i da se ne izjasni po ovom pitanju

9. MATERNJI JEZIK

10. VJEROISPOVIJEST

11a. ZAVRŠENA ŠKOLA — Ako 6–8: Naziv završene srednje, više ili visoke škole; Odsjek, grupa ili smjer

11b. PISMENOST — *da 1*, *ne 2*

12. POHAĐANJE ŠKOLE

13. ZANIMANJE OCA ILI MAJKE

14. RAD-BORAVAK U INOSTRANSTVU — Naziv strane države

15. DUŽINA RADA-BORAVKA U INOSTRANSTVU

16. ZANIMANJE — Ako je upisano 1, 2 ili 3, upisati puni naziv zanimanja

17. PRIHODI

18. ZANIMANJE IZDRŽAVAOCA — Ako izdržavalac obavlja zanimanje u Jugoslaviji, upisati puni naziv zanimanja

19a. POLOŽAJ U ZANIMANJU

19b. OBLIK VLASNIŠTVA

20. DJELATNOST ZA AKTIVNO LICE ILI IZDRŽAVAOCA — Šifra

21. STEPEN STRUČNOG OBRAZOVANJA

22. POVREMENO OBAVLJA POLJOPRIVR. POSLOVE — *da 1*, *ne 2*

23. RADI – POHAĐA ŠKOLU U: *prebivalištu 1*, *drugom mjestu 2* — Ako2: Ako 2: Mjesto-naselje rada ili školovanja; Opština – strana država rada ili školovanja

24. VRAĆA SE U PREBIVALIŠTE
- *svakodnevno* *1*
- *nedjeljno* *2*
- *rjeđe* *3*

25. VRIJEME PROVEDENO NA RADU U INOSTRANSTVU (samo za povratnike): Broj godina | Godina povratka

POPUNJAVA STATISTIKA: Razlog prisutnosti-odsutnosti: | Redni broj porodice | Položaj u porodici

Obrazac P – 2

Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava (stanje 31. 3. 1991. godine u 24 sata)

Zakon o popisu, Sl. list SFRJ br. 3/90

Svi podaci iz ovog obrasca su službena tajna i upotrijebiće se samo u statističke svrhe

UPITNIK ZA STAN I DOMAĆINSTVO

STAN

1

opština | pop. krug | stan | domać. | zgrada

1. UPITNIK SE POPUNJAVA ZA:
   - stan . . . 1
   - nastanjen poslovni prostor . . . 2
   - prostor nastanjen iz nužde . . . 3
2. KORIŠĆENJE STANA:
   - samo za stanovanje . . . 1
   - za stanovanje i djelatnost . . . 2
   - samo za djelatnost . . . 3
   - privremeno nenastanjen . . . 4
   - napušten . . . 5
   - u vikend kući za odmor i rekreaciju . . . 6
   - u porodičnoj kući . . . 7
   - u drugoj vrsti zgrade . . . 8
   - u vrijeme sezonskih poljoprivrednih radova . . . 9
3. POVRŠINA STANA m^2
4. BROJ SOBA U STANU
5. POVRŠINA KUHINJE m^2
6. KUPATILO U STANU — *ima 1*, *nema 2*
7. NUŽNIK U STANU — *ima 1*, *nema 2*
8. INSTALACIJE U STANU
   a) VODOVOD
   - priključen na javnu mrežu . . . 1
   - priključen na hidrofor . . . 2
   - nema . . . 3

   b) KANALIZACIJA
   - javna mreža . . . 1
   - septička jama . . . 2
   - nema . . . 3

   c) ELEKTRIČNA STRUJA
   - ima . . . 1
   - nema . . . 2

   d) CENTRALNO GRIJANJE
   - ima . . . 1
   - nema . . . 2
9. SVOJINA STANA
   - društvena . . . 1
   - privatna . . . 2
10. STAN SE NALAZI
    - u prizemlju . . . 00
    - na prvom spratu . . . 01
    - na drugom spratu . . . 02
    - itd.
    - u podrumu . . . 60
    - u suterenu . . . 70
    - na mansardi . . . 80
    - na dvije etaže . . . 90
11. GODINA IZGRADNJE ZGRADE
12. MATERIJAL SPOLJNIH ZIDOVA
    - tvrdi . . . 1
    - slabi . . . 2

DOMAĆINSTVO

1. OSNOVA KORIŠĆENJA STANA
   - vlasnik . . . 1
   - nosilac stanarskog prava . . . 2
   - zakupac (cijelog stana) . . . 3
   - podstanar (u dijelu stana) . . . 4
   - srodstvo . . . 5
   - ostalo . . . 6

   Ako je 1 ili 2, ime i prezime vlasnika-nosioca stanarskog prava
2. REDNI BROJ VLASNIKA – NOSIOCA STANARSKOG PRAVA U DOMAĆINSTVU (iz Spiska 1)
3. SNABDIJEVANJE DOMAĆINSTVA VODOM ZA PIĆE

I POVRŠINA ZEMLJIŠTA (ha | ari)

4. U SVOJINI
   a) od toga obradivo
5. UZETO U ZAKUP
6. DATO U ZAKUP
7. UKUPNO KORIŠĆENO (4 + 5 – 6 = 7)
   a) od toga obradivo
8. BROJ ODVOJENIH DIJELOVA KORIŠĆENOG ZEMLJIŠTA

II STOKA, ŽIVINA I KOŠNICE PČELA (broj)

9. KONJA – ukupno
   a) kobila i ždrebnih omica
10. MAZGI I MULA – ukupno
11. MAGARACA – ukupno
12. GOVEDA – ukupno
    a) teladi i junadi
    b) krava i steonih junica
    c) volova, bikova i ostalih
13. BIVOLA – ukupno
14. OVACA – ukupno
    a) jagnjadi i šilježadi
    b) ovaca za priplod
    c) ovnova i ostalih
15. KOZA – ukupno
16. SVINJA – ukupno
    a) prasadi i nazimadi
    b) krmača i suprasnih nazimica
    c) nerasta i ostalih
17. ODRASLE ŽIVINE – ukupno
18. KOŠNICA PČELA
19. DA LI DOMAĆINSTVO IMA GAZDINSTVO — *ima .... 1*, *nema 2*

POPUNJAVA STATISTIKA: Domaćinstava u stanu | Lica u stanu | Članova domaćinstva

Obrazac **P – P**

Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava (stanje 31. 3. 1991. godine u 24 sata)

Svi podaci iz ovog obrasca su službena tajna i upotrijebiće se samo u statističke svrhe

Zakon o popisu, Sl. list SFRJ br. 3/90

OSTALI PODACI O POLJOPRIVREDNOM GAZDINSTVU

opština	pop. krug	stan	domać.

2

UKUPNO ZEMLJIŠTE KOJE DOMAĆINSTVO KORISTI / BROJ STABALA (ČOKOTA)

	ha	ari	MLADIH	ODRASLIH	
20. Oranice i bašte					28. Jabuka
21. Voćnjaci – ukupno					29. Krušaka
od toga plantažni					30. Šljiva
22. Vinogradi – ukupno					31. Trešanja
od toga plantažni					32. Višanja
23. Livade					33. Bresaka
24. Pašnjaci					34. Kajsija
25. Trstici, bare i ribnjaci					35. Oraha
26. Šume					36. Maslina
27. Neplodna zemlja (dvorišta i dr.)					37. Čokota vinove loze

POLJOPRIVREDNE MAŠINE I TRANSPORTNA SREDSTVA / AGROTEHNIKA 1990.

	BROJ ↓	KS ↓		
38. Jednoosovinski traktori			KOLA / PLUGOVI	57. Zaprežna kola, broj 58. Zaprežni plugovi, broj
39. Dvoosovinski traktori			BROJ / KS	59. Motorni krunjači
40. Kombajni za strna žita			BROJ / KS	60. Prekrupači i čekićari
41. Kamioni i kombi vozila			kg	61. Utrošeno vještačkog đubriva, kg
42. Traktorski plugovi			ha / ari	62. Pođubreno vještačkim đubrivom
43. Traktorske tanjirače			kg	63. Utrošeno sredstava za zaštitu bilja, kg
44. Traktorske drljače			kg	od toga herbicida
45. Traktorske sijačice za strna žita			ha / ari	64. Površina tretirana sredstvima za zaštitu bilja
46. Traktorske sijačice za kukuruz			ha / ari	65. Navodnjavana površina

POLJOPRIVREDNE ZGRADE I OBJEKTI

47. Traktorski rasipači vještačkog đubriva		m^2	66. Staje za krupnu stoku, m^2
48. Traktorski rasturači stajskog đubriva		m^2	67. Svinjci m^2
49. Traktorske cisterne za osoku		m^2	68. Ovčarnici, m^2
50. Traktorske prskalice		m^2	69. Živinarnici, m^2
51. Traktorske kosilice		m^2	70. Zgrade za poljop. mašine, m^2
52. Traktorske grabulje		m^2	71. Zgrade za poljop. proizvode, m^2
53. Berači za kukuruz		m^3	72. Koševi za kukuruz, m^3
54. Linije za šećernu repu		m^3	73. Zgrade za sijeno, m^3
55. Linije za krompir		m^3	74. Silosi za silažu, m^3
56. Traktorske prikolice		m^3	75. Jame za osoku, m^3

Bosna i Hercegovina
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNI ZAVOD ZA STATISTIKU
S A R A J E V O

OBRAZAC DEM-2

Zakon o stat.istraž. u Federaciji BiH
"Službeni novine Federacije BiH" br.6/95

STATISTIČKI LISTIĆ O SLUČAJU SMRTI

Stat. istraživanje i godina | 1 | 8 | 0 | 2 | | 5
Kanton/Županija ______ 7
Općina ______ 12
Strana država ______ 15
Mjesec upisa 17
Statistički redni broj 21

Mjesto smrti ______
Sjedište matičara ______
Upisano u maticu umrlih za matično područje ______
Tekući broj upisa ______
Datum upisa: ______

1. PREZIME (IME RODITELJA) I IME
______
______

2. SPOL
Muški..........1 Ženski............2 22

3. DATUM SMRTI
dan, mjesec i god. 29
sat smrti(0-24) ______

4. DATUM ROĐENJA I JMBG
dan, mjesec i godina ostalih 6 br.JMBG 42
sat rođenja (0-24) ______ 44
(samo za djecu do 7 dana)

5. PREBIVALIŠTE
Kanton/Županija ______ 46
Općina ______
Naselje ______ 52
Ulica i broj ______
Strana država ______ 55

5a.DA LI JE UMRLO LICE BILO ODSUTNO IZ PREBIVALIŠTA DUŽE OD JEDNE GODINE
(u godini do datuma smrti)
Da.....1 Ne.....2 56

5b. AKO JE 5a. "DA", UPISATI MJESTO BORAVKA
Kanton/Županija ______ 58
Općina ______
Naselje ______ 64
Ulica i broj ______
Strana država ______ 67

6. BRAČNO STANJE
Neoženjen-neudana....................................1
Oženjen-udana...................................2
Udovac-udovica.................................... 3 68
Razveden-razvedena.......................... 4
Nepoznato... 9

7. DRŽAVLJANSTVO
______ 71
Za dvojno državljanstvo ______ 74

8. NACIONALNA - ETNIČKA PRIPADNOST
______ 76

9. VJERA
______ 78

10. ŠKOLSKA SPREMA (najviša završena škola)
Bez škole i 1-3 razr. osn. škole...................... 0
4-7 razr. osnovne škole.................... 1
Osnovna škola.. 2
Srednje škole:
- Škole za zanimanja u trajanju 1-3 godine i i škole za KV i VKV radnike...................... 3 79
- Škole za zanimanja u trajanju od 4 g.i gimnazije...4
Viša škola i I.(VI.)stupanj fakulteta.............. 5
Fakulteti i umjetničke akademije.......................6
Magisterij 7
Doktorat.. 8
Nepoznato... 9
______
(Ako se ne može odrediti školska sprema, upisati naziv završene škole).

11. AKTIVNOST |_|_| 81

11a. POLOŽAJ U AKTIVNOSTI

Obavljao(la) zanimanje u radnom odnosu
ili samostalno......................................11
Nije obavljao(la) zanimanje radi traženja 83
prvog ili ponovnog zaposlenja i sl............12

____
(Ako je dan odgovor 11 ili 12, treba upisati puni naziv zanimanja)

Umirovljenik (starosni,invalidski,obiteljski).....61
Osoba s prihodom od imanja.............. 62
Osoba sa ostalim prihodima 63
Kućanica 71 85
Dijete, učenik ili student 72
Nesposoban za rad 73
Ostale izdržavane osobe 74
Osoba na radu ili boravku u inozemstvu ...50
Nepoznato 99

11b. POLOŽAJ U ZAPOSLENOSTI

(odgovor dati samo za osobe za koje je na pitanje 11a.dan odgovor "11")

Zaposlenik 1
Poslodavac...2
Samozaposlenik.......................................3 86
Pomažući član kućanstva..................4
Nepoznato 9

12. AKTIVNOST UZDRŽAVATELJA

(ako je na pitanje 11a.dan odgovor " 71-74 ", zaokružiti jedan od odgovora " 1 - 4, 9 ", a za ostale " 0 ")

Aktivna osoba u zemlji 1
Osoba s osobenim prihodom 2
Osoba na radu u inozemstvu 3 87
Ostali 4
Nepoznato 9
Nije uzdržavana osoba 0

13. MJESTO SMRTI

u klinici - bolnici 1
u drugoj zdravstvenoj ustanovi........2
u ustanovi za smještaj.........................3 88
u stanu 4
na drugom mjestu.............................5

14. DA LI JE UMRLI BIO LIJEČEN OD BOLESTI OD KOJE JE UMRO

Da...1 89
Ne..2

15. TKO JE UTVRDIO UZROK SMRTI

Mrtvozornik - doktor medicine...... 1
Mrtvozornik - drugi zdravstveni djelatnik...2
Obducent.. 3 90
Doktor medicine koji je liječio.................4
Uzrok smrti neutvrđen.............................5

16. UZROK SMRTI

____

______________________________ |_|_|_|_|_| 94
upisuje liječnik iz "Potvrde o smrti"

17. SMRT JE :

prirodna...................................1 95
nasilna............................ 2

PODACI ZA UMRLU DOJENČAD

18. DATUM ROĐENJA I JMBG MAJKE UMRLOG DJETETA

|_|_|_|_|_|_|_|_| |_|_|_|_|_|_| 108

dan, mjesec i godina — ostalih 6 br.JMBG

19. DA LI JE DIJETE ROĐENO U BRAKU ILI VAN BRAKA

Dijete je rođeno u braku 1
Dijete je rođeno izvan braka 2 109

20. KOLIKO JE MAJKA OVOG DJETETA UKUPNO RODILA ŽIVOROĐENE DJECE
(uključujući i ovo umrlo dojenče)

________________ |_|_| 111

20a.KOLIKO JE DJECE U ŽIVOTU

________________ |_|_| 113

21. ŠKOLSKA SPREMA MAJKE
(najviša završena škola)

Bez škole i 1-3 razr. osn. škole...................0
4-7 razr. osnovne škole.................. 1
Osnovna škola...................................2
Srednje škole:
- Škole za zanimanja u trajanju 1-3 godine i i škole za KV i VKV radnike...................... 3 114
- škole za zanimanja u trajanju od 4 g.i gimnazije..4

Viša škola i I.(VI.)stupanj fakulteta.................5
Fakulteti i umjetničke akademije.........................6
Magisterij 7
Doktorat... 8
Majka umrla prije djeteta ....Y
Nepoznato... 9

____

(Ako se ne može odrediti školska sprema, upisati naziv završene škole).

22. AKTIVNOST MAJKE |_|_| 116

22a. POLOŽAJ U AKTIVNOSTI

Obavlja zanimanje u radnom odnosu ili samostalno 1
Ne obavlja zanimanje jer traži prvo ili ponovno zaposlenje I sl. 2

____

(Ako je dan odgovor 1 ili 2, treba upisati puni naziv zanimanja)

Osoba s osobnim prihodom 3
Uzdržavana osoba 4
Osoba na radu ili boravku u inozemstvu 5 117
Majka umrla prije djeteta .... Y
Nepoznato 9

22b. POLOŽAJ U ZAPOSLENOSTI
(odgovor daju samo osobe koje su na pitanje 22a. dale odgovor "1")

Zaposlenik 1
Poslodavac..................................2
Samozaposlenik.................................. 3
Pomažući član kućanstva............... 4 118
Nepoznato 9

PODACI O NASILNOJ SMRTI

23. VRSTA NASILNE SMRTI

Nesretan slučaj 1
Samoubojstvo.... 2
Ubojstvo..3 119
Ratna dejstva....... 4
Nepoznato 9

24. KAD SE SLUČAJ DESIO

______________________ |_|_|_| 121
dan, mjesec i godina

______________________ |_| 122
sat (0 - 24)

______________________ |_| 123
za statistiku : interval između događaja i nastupa smrti

______________________ |_| 124
dan u tjednu

25. VANJSKI UZROK NASILNE SMRTI

______________________ |_|_|_|_|_| 128

upisuje doktor medicine iz "Potvrde o smrti"

26. VRSTA NESRETNOG SLUČAJA

Nije nesretan slučaj 0
Nesreća na poslu 1
Nesreća pri dolasku/odlasku na posao 2
Nesreća u školi 3 129
Nesreća pri dolasku/odlasku u školu 4
Prometna nesreća (isključuju se nesreće pri dolasku/odlasku na posao ili školu) ... 5
Nesreća kod kuće 6
Ostalo 7
Nepoznato 9

NAPO[redacted]:

M. P. Matičar: ______________________

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA

Institut za iztraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava
Sarajevo
Institute for the Research of Crimes Against Humanity and International Law, Sarajevo

UPITNIK

QUESTIONNAIRE

ZA POPIS PORODIČNIH DOMAĆINSTAVA NA SLOBODNIM PODRUČJIMA GRADA SARAJEVA U 1994. GODINI
Survey of households in the free teritory of Sarajevo in 1994

1) Sadašnja adresa porodičnog domaćinstva: a) Opština____________________
Current address family/household: Municipality
b) Mjesna zajednica________________ c) Ulica i broj________________
Community Address

2) Porodično domaćinstvo
Members of Family/household
a) Živi na istoj adresi na kojoj je živjelo I prije rata;
same addres as before the war
b) Tokom rata, u okviru slobodnih teritorija RBiH, preselilo sa adrese:________________,
During the war moved within the free territories of BiH, from this address
________________,opština________________
municipality
c) Izbjeglice, ili raseljeni iz: adresa________________, opština________________
Refugees or displaced from: address municipality

3) Članovi porodičnog domaćinstva koji sada žive na slobodnim područjima grada Sarajeov (pod a) se upisuje nosilac porodičnog domaćinstva):
Members of F/HH who reside in the free territory of Sarjaevo (under a) the head of the F/HH.

	PREZIME (ime OCA) IME *Last name (father's name) first*	GODINA ROĐENJA *Year of birth*	SRODSTVO SA NOSIOC *Position in F/HH*	NACIONALNOST *Ethnicity*	VJEROISPOVJEST *Religion*
a)					
b)					
c)					
d)					
e)					
f)					

4) Članovi p porodičnog domaćinstva koji su izbjegli, odnosno raseljeni, van Sarajeva, ili su ostali na području RbiH koje je pod kontrolom agresora:
Members of F/HH who fled, were displaced, from Sarajevo, or who remained in the territory controlled by the aggressor:

	PREZIME (IME OCA) I IME *Last name (father's name) first*	GODINA RODENJA *Year of birth*	SRODSTVO SA NOSIOC. *Position in F/HH*	NACIONALNOST *Ethnicity*	VJEROISPOVJEST *Religion*	GDJE SADA ŽIVI *Current residence*
a)						
b)						
c)						
d)						
e)						
f)						

5) Piginuli u porodičnom domaćinstvu tokom agresije.
Killed members of F/HH during aggression.

	PREZIME (ime OCA) IME *Last name (father's name)*	GODINA RODENJA *Year of birth*	SRODS. SA NSC. *Position in F/HH*	DATUM POGIBIJE *Date of death*	MAJESTO POGIBIJE *Place of death*	NAČIN POGIBIJE *Cause of death*	CIVIL-BORA *Civilian-Soldie*
a)							
b)							
c)							

58

6) Ranjeni u prordičnom domaćinstvu tokom agresije.
Wounded (members of F/HH) during aggression.

PREZIME (ime OCA) IME *Last name (father's name)*	GODINA RODENJA *Year of birth*	SRODS. SA NSC. *Position in F/HH*	DATUM RANJAV *Date of injury*	MAJESTO RANJAV *Place of injury*	NAČIN RANJAVANJA *Cause of injury*	CIVIL-BORA *Civilian-Soldi*
a)						
b)						
c)						

7) Nestali u porodičnom domaćinstvu tokom agresije.
Missing (members of F/HH) during aggression.

PREZIME (IME OCA) I IME *Last name (father's name) First name*	GODINA RODENJA *Year of birth*	MJESTO NESTANKA *Place of disappearance*	NAČIN NESTANKA *Cause of disappearance*	CIVIL-BORAC *Civilian-Soldier*
a)				
b) -				
c)				

8) Članovi porodičnog domaćinstva koji se nalze ili su bili u logoru ili zatvoru tokom agresije.
Members of "F/HH who were detained in prison or cam during aggression.

PREZIME (IME OCA) I IME *Last name (father's name) First name*	GODINA RODENJA *Year of birth*	LOGOR – ZATVOR (NAZIV I MJESTO) *Place of detention (prison/camp)*	OD – DO *From - Until*
a)			
b)			
c)			

9) Invalidi u prodičnom domaćinstvu usljed ratnih dejstava.
Invalid/handicapped mebers of F/HH because of war.

PREZIME (IME OCA) I IME *Last name (father's name) First name*	GODINA RODENJA *Year of birth*	OPIS INVALIDITETA *Description of invalidacy*	CIVIL-BORAC *Civilian-Soldier*
a)			
b) -			
c)			

10) Živorođeni u porodičnom domaćinstvu tokom agresije.
Persons born during the aggression.

PREZIME (IME OCA) I IME *Last name (father's name) First name*	ROĐEN-A (datum) *Born (date)*	POL *Gender*	GDJE JE ROĐEN-A *Place of birth*
a)			
b)			

11) Mrtvorođeni u porodičnim domađinstvu tokom agresije.
Stil births (members of F/HH) during aggression.
a) NE; *no* b) DA, koliko *yes, How many?* ____

12) Umrli u porodičnom domaćinstvu tokom agresije.
Died (members of F/HH) during agression.

PREZIME (IME OCA) I IME *Last name (father's name) First name*	GODINA RODENJA *Year of birth*	UMRO-LA (Datum) *Died on (date)*	SRODSTVO SA NSC. *Relation to head of F/HH*	CIVIL-BORAC *Civilian-Soldier*
a)				
b)				
c)				

13) Stambeni uslovi u kojima sada živi porodično domaćinstvo u Sarajevu
Current housing conditions of F/HH in Sarajevo.

a) U vlastitom stanu/kući od prije agresije;
Owns appartment since before the aggression
b) Vlastiti stan/kuća je unisten ili napušten zbog agresorskih dejstava – porodično domaćinstvo uselilo u drugi stan/kuću;
Own house/apt. destroyed or abandoned because of aggression – F/HH moved to a new house/appartment
c) Nije imalo stan/kuću – porodično domaćinstvo uselilo u drugi stan/kuću tokom agresije;
Did not have own house/apt. but F/HH moved to another during the aggression.
d) Stanuje u kolektivnom smeštaju sa ostalim izbjeglim I raseljenim licima;
Shared house/apt. with other refugees during aggression
e) Izbjeglilce ili raseljena lica smješteni kod rodbine;
Refugees and displaced residing with F/HH.
f) Ostalo *others*________________

14) Da li je porodica (njeni stariji članovi ili roditelji) bila u izbjeglištvu u II svjetskom, ratu (1941-1945)?
Has any member of F/HH (elder/parents) been displaced in the 2nd World War?
b) NE; a) DA, izbjegla
iz__________ u__________ od__________ do__________
from (location) to (location) since until

15) Da li je porodično domaćinstvo izgubilo nekog od bliske rodbine u II svjetskom ratu?
Did any immediate member of the family die in WWII?

	PREZIME (IME OCA) I IME *Last name (father's name) First name*	GODINA ROĐENJA *Year of birth*	KAO VOJNIK (KOJE VOJSKE) *Soldier? (w/c army?)*	CIVIL (GDJE I KAKO) *Civilian (where and how)?*
a)	________________	________	________	____________
b)	________________	________	________	____________
c)	________________	________	________	____________

U ime porodičnog domćinstva, podatke dao:_________________________, srodstvo sa nosiocem__________
On behalf of the F/HH, data was given by: *relationship to head of F/HH*

Datum popisa______________ Upitnik popunio______________
Date of signature *Survey filled in by*

PREGLED PODATAKA SA SPISKA MKCK-a O NESTALIM OSOBAMA

Radni naziv	Opis
ID 🗝	osnovni ključ
MKCK ID No	identifikacijki broj MKCK-a (jedinstven)
First name	ime
Last name	prezime
Father's name	ime oca
spol	spol
datum rođenja	datum rođenja
Place of birth	mjesto rođenja (naselje-opština) - ime
DoDis	datum nestanka
PoDIS	mjesto nestanka (naselje-opština) – ime

PREGLED PODATAKA IZ DJELOVODNIKA POGREBNOG ZAVODA "BAKIJE" U SARAJEVU

Naziv	Opis
B:Cnt	osnovni ključ, redni broj upisa
Prezime	prezime
Ime	ime
Ime oca	ime oca
DatumR	datum rođenja
DatumS	datum sahrane (umjesto smrti)
Spol	spol (M/Ž)
Status	status pokojnika (B=borac, C=civil)
MjestoS	mjesto sahrane

PREGLED PODATAKA SA SPISKA PALIH BORACA I DRUGOG VOJNOG OSOBLJA ARMIJE BIH

Naziv	Opis
ABiH:ID	osnovni ključ, redni broj upisa
Prezime (ime oca/ majke) i ime	prezime (ime oca/majke) i ime
JMBG	jedinstveni matični broj građana (koji obuhvaća i datum rođenja)
Opština rodenja	opština rođenja
Opština stalnog stanovanja	opština stalnog stanovanja
Datum i godina smrti – nestanka	datum i godina smrti/nestanka
Jedinica	tip vojne jedinice: (A)rmija, (P)olicija, (N) - namjenska proizvodnja, (MO) - Ministarstvo odbrane
Uzrok smrti	uzrok smrti
U vojnoj evidenciji OMO	vojna evidencija OMO
Uprava za odbranu	Uprava za odbranu

PREGLED PODATAKA SA SPISKA PALIH BORACA I DRUGOG VOJNOG OSOBLJA HVO

Radni naziv	Opis
HVO:Cnt 🗝	osnovni ključ, redni broj upisa
File	dokument iz kojeg potiču podaci
No_in_File	redni broj upisa u dokumentu
Full_Name	puno ime: “Ime-Prezime-Ime oca”
First	ime
Last	prezime
Fathers	ime oca
DoB	datum rođenja (dan, mjesec, godina)
JMBG	jedinstveni matični broj građana (koji uključuje datum rođenja)
Mun_ birth	opština rođenja
Mun_ residence	opština stalnog stanovanja
Date killed	datum smrti, kao što je u navedeno u dokumentu
CoD	uzrok smrti
DoD	datum smrti (dan, mjesec, godina)

PREGLED PODATAKA SA SPISKA PALIH BORACA I DRUGOG VOJNOG OSOBLJA VRS

Naziv	Opis
VRS:Cnt	osnovni ključ, redni broj upisa
Broj	redni broj podatka, u slijedu dobijenom od vlasti RS
Name (full)	puno ime “Prezime, ime oca, ime”
datum rođenja	datum rođenja
JMBG	jedinstveni matični broj građana (koji uključuje datum rođenja)
OpBoravka	opština boravka (naselje ili grad/selo)
OpBirth	opština rođenja (naselje ili grad/selo)
DOD	datum smrti
COD	uzrok smrti

PREGLED PODATAKA IZ DJELOVODNIKA SARAJEVSKE BOLNICE

Data Item	Description
Record_ID	Primary Key
Hospital	1=Kosevo, 2=State hospital, 3=Dobrinja
Hospital Clinic	Codes for Kosevo clinics
Local ID#	ID# of the original document
Surname	Victim's surname
Father's name	Victim's father's name
Name	Victim's name
Sex	Victim's sex
DOB	Date of birth
Age	Victim's age
Date	Date of the incident
Time	Time of the incident
Place	Location of the incident
In Sarajevo?	Incident happened in Sarajevo?
Admitted	Date of hospital admission
Released	Date of release/death
Injured by	1=Shelling, 2=Sniping, 3=Other, 4=V.Explosiva, O=Unknown
Fatal	Victim died (Yes) or survived (No)
Transferred to	Victim sent to another clinic/hospital
Transferred from	Victim came from another clinic/hospital
Remarks	All other relevant remarks
Clinic_code_c	Clinic code (Kosevo hospital only) corrected via Auxilliary table

DODATAK 3 – Demografska sekcija, Kancelarija tužioca - Poređenje izvora i uklanjanje dvostrukih podataka

DEMOGRAFSKA SEKCIJA – POREĐENJE IZVORA I UKLANJANJE DVOSTRUKIH PODATAKA

Kao uvod u ovaj sažetak potrebno je objasniti neke izraze radi lakšeg praćenja.

- **Evidencija** se sastoji od podataka koji opisuju pojedinačne slučajeve; npr. imena i datumi rođenja osoba navedenih u nekom izvoru podaci su o pojedinačnim slučajevima, od kojih se svaki odnosi na jednu žrtvu.
- **Veze** između podataka u dva izvora odnose se na identifikacijske podatke prenesene iz jednog u drugi izvor.
- **Uspostavljanje veza** između podataka s određenog spiska i drugog izvora (npr. Popis stanovništva iz 1991. godine) uspostavljene su poređenjem načina na koji su imena i drugi lični podaci nekog slučaja navedeni u ta dva izvora. Slučajevi u kojima je visok stepen preklapanja navedenih činjenica može se proglasiti kao “podudarajući” ili “povezani” u srodnim izvorima.

Pošto smo definisali izraze, možemo nastaviti sa sažetkom.

U ovom izvještaju, izvori o podacima o smrti nisu samo dovedeni u međusobnu vezu, već su spojeni, a dvostruki podaci uklonjeni. Logika i kritierijumi na temelju kojih se vršila provjera dvostrukih podataka, spajanja izvora i povezivanja podataka iz različitih izvora uglavnom su isti. **Postupak** poređenja podataka, fizički organizovanih u dvije različite tabele s podacima, uvijek je isti, a temelji se na korištenju velikog broja kriterijuma. Kriterijumi su formulišu kao kombinacije ličnih značajki (uključujući lične identifikacijske dokumenate) izvađenih iz pojedinačnih evidencija. Vrijedno je imati na umu da se na temelju upitnika sastavljenih poređenjem **isključivo** jedinstvenih matičnih brojeva – JMB-ova (stoga, **jedinstveni brojevi**) – moglo brzo dobiti jasne rezultate. Međutim, zbog nedostataka u jugoslovenskim jedinstvenim matičnim brojevima i izostanka podataka o jedinstvenim matičnim brojevima u nekim izvorima, provedivost ispitivanja prilično je ograničena, pa je potrebno uporediti mnogo drugih (dodatnih ili alternativnih) ličnih značajki kako bi se utvrdila **stvarna podudarnost** dva podatka.

Provjera dvostrukih podataka, spajanje i povezivanje izvora nisu samo numerički postupci ograničeni na provođenje niza ispitivanja, na osnovu kojih se određeni podaci automatski klasifikuju kao istovjetni i smatraju se da predstavljaju iste osobe. To je uvijek dugotrajan postupak u kojem se rezultat ispitivanja vizualno pregledava i odlučuje o tome koji podaci predstavljaju iste osobe, a koji ne. Demografska sekcija počela je postupak provjere dvostrukih podataka, spajanja i povezivanja 1997. i nastavilo rad sve do danas. Izvršili smo hiljade ručnih provjera i donijeli nebrojeno mnogo pojedinačnih odluka kako bismo sastavili sažetak statističkih podataka koji se nalazi u sklopu naših izvještaja.

Niže u tekstu nalazi se primjer kriterija koje smo primijenjivali u provjeri dvostrukih podataka, spajanju i poređenju izvora radi utvrđivanja stepena podudarnosti. Primjer je nastao na temelju povezivanja podataka iz spiska MKCK-a o nestalim osobama iz Bosne i Hercegovine s podacima iz popisa stanovništva Bosne iz 1991. Pritom nije korišten jedinstveni matični broj (JMB) pošto nije sadržan u spisku MKCK-a.

Valja imati na umu da su u svakom izvoru, prije kraja povezivanja podataka, u velikoj mjeri obrađeni podaci, i to proučavanjem i ispravljanjem (kad je to bilo moguće) pogrešaka i stvaranju dodatnih varijabli koje su se trebale koristiti za poređenje podataka radi utvrđivanja njihovog podudarnosti. Naše poznavanje specifičnosti podataka i ispravaka stvorilo je temelj za kasnije poređenje podataka radi utvrđivanja podudarnosti.

7.

Tabela 3.1. Kritierijumi za poređenje podataka iz Popisa stanovništva iz 1991. sa podacima sa spiska MKCK-a o nestalim osobama

#	Kriterijumi i napomene
1	Ime, ime oca, prezime, datum rođenja, opština smrti
2	Inicijal, (ime), ime oca, prezime, datum rođenja, opština smrti
3	Ime, inicijal (ime oca), prezime, datum rođenja, opština smrti
4	Ime, ime oca, inicijal (prezime), datum rođenja, opština smrti
5	Ime, inicijal (ime oca), inicijal (prezime), datum rođenja, opština smrti
6	Inicijal imena, inicijal (ime oca), prezime, datum rođenja, opština smrti
7	Inicijal imena, ime oca, inicijal prezimena, datum rođenja, opština smrti
8	Ime, ime oca, prezime, datum rođenja, opština rođenja
9	Inicijal (ime), ime oca, prezime, datum rođenja, opština rođenja
10	Ime, inicijal (ime oca), prezime, datum rođenja, opština rođenja
11	Ime, ime oca, inicijal (prezime), datum rođenja, opština rođenja

#	Kriterijumi i napomene
12	Inicijal (ime), inicijal (ime oca), prezime, datum rođenja, opština rođenja
13	Ime, inicijal (ime oca), inicijal (prezime), datum rođenja, opština rođenja
14	Inicijal (ime), ime oca, inicijal (prezime), datum rođenja, opština rođenja
15	Ime, ime oca, prezime, datum rođenja
16	Inicijal (ime), ime oca, prezime, datum rođenja
17	Ime, inicijal (ime oca), prezime, datum rođenja
18	Ime, ime oca, inicijal (prezime), datum rođenja
19	Inicijal (ime), inicijal (ime oca), prezime, datum rođenja
20	Ime, inicijal (ime oca), inicijal (prezime), datum rođenja
21	Inicijal (ime), ime oca, inicijal (prezime), datum rođenja
22	Ime, ime oca, prezime, godina rođenja, opština smrti, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
23	Inicijal (ime), ime oca, prezime, godina rođenja, opština smrti, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
24	Ime, inicijal (ime oca), prezime, godina rođenja, opština smrti, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
25	Ime, ime oca, inicijal (prezime), godina rođenja, opština smrti, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
26	Ime, inicijal (ime oca), inicijal (prezime), godina rođenja, opština smrti, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
27	Inicijal (ime), inicijal (ime oca), prezime, godina rođenja, opština smrti, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
28	Inicijal (ime), ime oca, inicijal (prezime), godina rođenja, opština smrti, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
29	Ime, ime oca, prezime, godina rođenja, opština rođenja, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
30	Inicijal (ime), ime oca, prezime, godina rođenja, opština rođenja, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
31	Ime, inicijal (ime oca), prezime, godina rođenja, opština rođenja, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
32	Ime, ime oca, inicijal (prezime), godina rođenja, opština rođenja, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
33	Ime, inicijal (ime oca), inicijal (prezime), godina rođenja, opština rođenja, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
34	Inicijal (ime), inicijal (ime oca), prezime, godina rođenja, opština rođenja, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
35	Inicijal (ime), ime oca, inicijal (prezime), godina rođenja, opština rođenja, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
36	Ime, ime oca, prezime, godina rođenja, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
37	Inicijal (ime), ime oca, prezime, godina rođenja, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
38	Ime, inicijal (ime oca), prezime, godina rođenja, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
39	Ime, ime oca, inicijal (prezime), godina rođenja, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
40	Ime, inicijal (ime oca), inicijal (prezime), godina rođenja, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
41	Inicijal (ime), inicijal (ime oca), prezime, godina rođenja, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
42	Inicijal (ime), ime oca, inicijal (prezime), godina rođenja, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
43	Ime, ime oca, prezime, godina rođenja, i:ExclDuploRecord=Nula, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
44	inicijal (ime), ime oca, prezime, godina rođenja, i:ExclDuploRecord=Null, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
45	Ime, inicijal (ime oca), prezime, godina rođenja, i:ExclDuploRecord=Null, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
46	Ime, ime oca, inicijal (prezime), godina rođenja, i:ExclDuploRecord=Null, datum rođenja-primijenjen algoritam za poređenje
47	Dvostruki podaci koji se podudaraju iz prethodnih ispitivanja riješeni ručno (podudaranje u imenu, inicijalu (imenu oca),
48	Ime, ime oca, prezime, opština rođenja, opština smrti, godina rođenja
49	Ime, inicijal (ime oca), prezime, opština rođenja, opština smrti, godina rođenja
50	Inicijal (ime), ime oca, prezime, opština rođenja, opština smrti, godina rođenja
51	Ime, ime oca, inicijal (prezime), opština rođenja, opština smrti, godina rođenja
52	Ime, ime oca, prezime, godina rođenja, opština smrti, spol
53	Ime, ime oca, prezime, godina rođenja, opština rođenja, spol
54	Ime, inicijal (ime oca), prezime , opština smrti, godina rođenja, spol
55	Ime, inicijal (ime oca), prezime, opština rođenja, godina rođenja, spol
56	Dvostruki podaci koji se podudaraju iz prethodnih ispitivanja riješeni ručno (podudaranje u imenu, imenu oca, prezimenu i godini
57	Ime, ime oca, prezime, opština rođenja, opština smrti, spol, približni datum rođenja-primijjenjeno poređenje.
58	Ime, inicijal (ime oca), prezime, opština rođenja, opština smrti, spol, približni datum rođenja-primijenjeno poređenje.
59	Inicijal (ime), ime oca, prezime, opština rođenja, opština smrti, spol, približni datum rođenja-primijenjeno poređenje.
60	Ime, ime oca, inicijal (prezime), opština rođenja, opština smrti, spol, približni datum rođenja-primijenjeno poređenje.
61	Ime, ime oca, prezime, opština smrti, spol, približni datum rođenja- primijenjeno poređenje.
62	Ime, inicijal (ime oca), prezime, opština smrti, spol, približni datum rođenja- primijenjeno poređenje.
63	Dvostruki podaci koji se podudaraju iz prethodnih ispitivanja riješeni, (Ime, ime oca, prezima, opština smrti, približni datum
64	Inicijal (ime), ime oca, prezime, opština smrti, spol, približni datum rođenja- primijenjeno poređenje.
65	Ime, ime oca, inicijal (prezime), opština smrti, spol, približni datum rođenja- primijenjeno poređenje.
66	Ime, ime oca, prezime, opština smrti, spol, približni datum rođenja- primijenjeno poređenje.
67	Ime, inicijal (ime oca), prezime, opština rođenja, spol, približni datum rođenja- primijenjeno poređenje.
68	Inicijal (ime), ime oca, prezime, opština rođenja, spol, približni datum rođenja- primijenjeno poređenje.
69	Ime, ime oca, inicijal (prezime), opština rođenja, spol, približni datum rođenja- primijenjeno poređenje.
70	Inicijal (ime), inicijal (ime oca), inicijal (prezime), datum rođenja, opština smrti
71	Inicijal (ime), inicijal (ime oca), inicijal (prezime), datum rođenja

Cilj postupaka povezivanja opisanih u gorenavedenoj tabeli bilo je sistematsko iskorištavanja što više veza u skladu sa prirodom podataka.

Za dio ovog izvještaja koji se odnosi na ubijene osobe korišteni su sljedeći izvori:[25]

- baze podataka Federacije BiH o mortalitetu i statističkih organa RS;
- spisak MKCK-a o nestalim osobama za Bosnu (verzija iz 2005.);
- Popis domaćinstava Sarajeva, 1994., (PDS-94);
- djelovodnici Pogrebnog zavoda "Bakije";
- spisak palih boraca i drugog vojnog osoblja: Armije BIH, HVO, VRS;

- Gorenavedeni izvori pojedinačno su procijenjeni (s obzirom na pouzdanost), provjerena je njihova kvaliteta i obim građe koju pokrivaju, a potom su iz svakog izvora uklonjeni dvostruki podaci.
- U drugoj fazi, svi izvori su dovedeni u vezu s Popisom stanovništva iz 1991. na osnovu ličnih značajki navedenih pojedinaca.
- Istovremeno su sjedinjeni podaci relevantnih izvora (tj. svi osim vojnih spiskova). Spajanje podataka, za razliku od poređenja radi utvrđivanja podudarnosti podataka, vrši se kako bi se s namjerom kombiniranja niza izvora (tj. spiskova) u jedan matični spisak. Spajanjem se povećava ukupni broj podataka u tabeli, a poređenjem podataka povećava se broj informacija na postojećem spisku. Samo nekoliko odabranih podataka uzeto je iz svakog izvora i spojeno s ostalim podacima. To su bili bitni podaci koji se dosljedno pojavljuju u svim izvorima:

Grupa I: imena (ime, prezime i očevo ime), datum rođenja, mjesto rođenja (ako je navedeno), mjesto boravka (ako je navedeno), nacionalnost;

Grupa II: podaci o smrti (datum, konkretno mjesto, opština i uzrok);

Grupa III: vojno-civilni status (ako je naveden); i da li je podatak doveden u vezu s ratom

Grupa IV: originalna identifikacija uneska (osnovni ključ) iz datog izvora (uključujući identifikaciju u Popisu za podatke koji su upoređivani s Popisom) i naziv izvora,

- Na taj način uspostavljena je baza podataka o smrtnim slučajevima za cijelu Bosnu (187.260 unosa) sastavljena od podataka iz pet izvora: baze podataka Federacije BiH, baze podataka Republike Srpske, spiska nestalih MKCK-a, PDS-

---

[25] Dio koji slijedi istovjetan je onom u glavnom dijelu izvještaja (Dio 2.1).

94 i Bakije (dalje u tekstu: baza podataka o Bosni). Mada su prethodni duplikati uklonjeni iz svakog izvora, mnogi podaci iz različitih izvora su kod spajanja preklapali. Stoga, kako bi se sačinila smisaona analiza, preklapanja su uklonjena.

- Uklanjanje poklapanja iz baze podataka za Bosnu bi bio postupak koji bi oduzeo previše vremena. Kako bi se uštedjelo na vremenu, odlučili smo da to ne učinimo na nivou cijele zemlje već na nivou administrativnog područja Sarajevo (tj. "Sarajevo deset"). Stoga smo u narednom koraku izvukli sve podatke koji se odnose na "Sarajevo deset" i na period od januara 1992. do decembra 1995. godine. Ukupno je identifikovano 40.180 podataka.
- Tih 40.180 podataka uneseno je u odvojenu bazu podataka koja je nazvana Baza podataka o smrtnim slučajevima u Sarajevu (u daljem tekstu: Sarajevska baza podataka) Sarajevska baza podataka sadržala je podatke koji se odnose na rat, kao i podatke o prirodnim i smrtnim slučajevima s nepoznatim uzrokom.
- Uklanjanje podataka koji su se preklapali obavljeno je u okviru ove baze podataka. Izvjesno čišćenje osnovnog materijala je takođe obavljeno u ovoj fazi.
- Tokom čišćenja, podaci koji su bili nekompletni i manjkavi označeni su kao nevažeći. Bile su potrebne informacije o GR i GS kako bi se dati komplet podataka za pojedinca (jedinstveni) označio kao važeći. Podaci koji su se preklapali nisu mogli da se označe kao važeći čak i ukoliko su bili kompletni i konsistentni.
- Nakon što je obavljeno uklanjanje preklapanja i čišćenje, broj jedinstvenih važećih podataka u Bazi podataka za Sarajeva iznosio je 26.466. Taj broj pokriva jedinstvene (tj. neduplicirane) i važeće uneske koji se odnose na opsadu. Uključene su sve vrste smrtnih slučajeva – prirodne smrti i smrti od nepoznatog uzroka.
- Konačna Baza podataka za Sarajevo (26.466) bila je osnova za izuzimanje podataka koji se odnose na rat i preminule koji se uzimaju kao žrtve. Detalji o ovom postupku razmotreni su u Dijelu 3 ovog izvještaja.

Na kraju su izračunati konačni statistički podaci kako bi se procijenio broj relevantnih hipoteza

DODATAK 4

METODOLOŠKI TEMELJI PROCJENE OMJERA, KORELACIJE I REGRESIJSKE ANALIZE

4.1 PROCJENA SLOŽENIJIH BROJEVA ŽRTAVA[26]

Ovdje objašnjavamo metod procjene na hipotetskom primjeru varijable “tip povrede ” (tj. uzrok ranjavanja) za pacijente koji su u evidenciju uneseni sa specifičnom dijagnozom u odnosu na one koji su uneseni bez dijagnoze. Metod procjene temelji se na omjer (o) pacijenata za koje je u evidenciji naveden uzrok ranjavanja. Estimator ovog omjera dobijen je na osnovu podataka o pacijentima za koje u evidenciji postoji specifična dijagnoza.

Tabela A.1 Korekcija minimalnog broja ranjenih osoba prema uočenoj rasprostranjenosti određenog tipa povrede

Vrsta rane	Ukupno (Uočeno)	Procent (Uočeno)	Ukupno (Prilagođeno)	Procent (Prilagođeno)	Intreval pouzdanosti Donja granica	Gornja granica
Granatiranje	2.088	81,9	4.418	81,9	4,377	4,458
Pucnjevi	457	17,9	967	17,9	927	1,007
Granatiranje ili pucnejvi	3	0,1	6	0,1	3	10
Pretučen	1	0,0	2	0,0	0	4
Nepoznato	2,844	na	na	na	na	na
Bez imena/stranice	474	na	na	na	na	na
Ukupno	5.867	100.0	5.393	100	5,307	5,479

Legenda:

na = nije primjenjivo

Iz uočenog uzorka od 2.549 pacijenata s postojećom dijagnozom (tj. poznatim uzrokom ranjavanja), dobijena su tri (broj koji nije nula) omjera: 81,3, 17,9 i 0.1 posto. Nadalje smo pretpostavili da procijenjeni omjeri vrijede za cijelu (nepoznatu) populaciju ranjenih. Na temelju podataka iz (hipotetskog) bolničkog djelovodnika, u procjenu ukupnog broja ranjenih treba uključiti još 2.844 osoba. U sljedećoj fazi smo stoga primijenili te omjere na uzorak pacijenata za koje nismo imali konkretan uzrok ranjavanja (2.844; taj broj je pomnožen sa svakim od tih omjera). Na primjer,

pomnoživši 2.844 *81.9% dobijen je *dodatni* broj od 2.330 žrtava granatiranja. Zajedno sa *zabilježenim* brojem žrtava granatiranja (2.088), ukupni broj za granatiranje iznosi 4.418 žrtava (2,088+2,330). Taj način smo primijenili u slučaju ove konkretne varijable (tj. uzroka ranjavanja), a i u slučaju svih drugih varijabli o kojima je bilo riječi u Dijelu 6 “Konačni rezultati ”.

Slijedi sažetak teoretskog osnova za gorenavedeni postupak:

$\hat{p} = \frac{X}{n}$ - Omjer razlikovnih elemenata (vrijednost-X) u uzorku s *n* brojem elementa; estimator nepoznatog omjera ***p*** tih elemenata u cijeloj populaciji

Statistički $\hat{p} = \frac{X}{n}$ ima binomialnu distribuciju sa srednjom vrijednosti $E(\hat{p}) = p$ i standardnu devijaciju $D(\hat{p}) = \sqrt{\frac{p(1-p)}{n}}$. Za velike uzorke, statistički $\hat{p} = \frac{X}{n}$ je usklađen normalnom distribucijom s istim parametrima.

Interval pouzdanosti za statistički $\hat{p} = \frac{X}{n}$ može se stoga procijeniti korištenjem sljedeće formule:

$$P\left(\hat{p} - u_\alpha \sqrt{\frac{p(1-p)}{n}} < p < \hat{p} + u_\alpha \sqrt{\frac{p(1-p)}{n}}\right) \cong 1 - \alpha$$

Na temelju gorenavedene formule i činjenice da se <u>*broj*</u> razlikovnih elemenata može dobiti iz jednačine za izračunavanje <u>*omjera*</u> $\hat{p} = \frac{X}{n}$ kao: $X = \hat{p}\, n$, formula intervala pouzdanosti *X* može se iz toga lako izvesti za $\hat{p}$:

$$P\left(n\,\hat{p} - u_\alpha \sqrt{n\,p(1-p)} < X < n\hat{p} + u_\alpha \sqrt{n\,p(1-p)}\right) \cong 1 - \alpha$$

[26] Iako se u ovom dijelu raspravlja na temelju primjera o ranjenim osobama, ovaj metod je u stvari u ovom izvještaju bio primijenjen na broj ubijenih osoba. Metodologija je u oba slučaja bila ista.

Izvor: Bilo koji udžbenik za statistiku npr.:

F.J. Gravetter and L.B. Wallnau, 2000., Statistic for Behavioral Sciences /Statistika za bihevioralne znanosti/ Wadsworth Thomson Learning. Australija, Kanada, Danska itd. (5. izdanje).

G.K. Kanji, 1999., 100 Statistical Tests /100 statističkih tekstova/. Novo izdanje. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.

J. Jozwiak i J Podgorski, 1997, Statystyka od Podstaw. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne. Warsaw. (5. izdanje).

4.2 T-TEST ZA IZRAČUNAVANJE KOEFICIJENTA KORELACIJE

U ovom izvještaju smo u nekoliko navrata izračunali takozvani Pearsonov koeficijent korelacije (koji se obično označava slovom "*r*"). Koeficijentom korelacije mjeri se stepen i pravac linearnog odnosa između dvije varijable, X i Y. Teorijski, ova korelacija izračunava se na sljedeći način:

$$r = \frac{\text{stepen do kojeg X i Y variraju zajedno}}{\text{stepen do kojeg X i Y variraju zasebno}}$$

Kada postoji savršen linearni odnos, svaka promjena na varijabli X praćena je odgovarajućom promjenom na varijabli Y. U oba slučajeva apsolutna vrijednost za *r* je u tom slučaju "1". Međutim, odnos može biti pozitivan ili negativan. Pozitivna korelacija postoji kada se porast vrijednosti varijable X povezuje s porastom vrijednosti varijable Y. Savršen pozitivni linearni odnos izražava se s $r = 1$. Negativni odnos postoji kada se porast vrijednosti varijable X povezuje sa smanjenjem vrijednosti varijable Y. Savršeni negativni linearni odnos izražava se s $r = -1$. Apsloutne vrijednosti *r* između 0 i 1 upućuju na to da odnos nije savršen; što je manji *r*, to je odnos slabiji.

Niže u tekstu nalazi se t-test za ispitivanje značaja koeficijenta korelacije *r*. Za potrebe ovog izvještaja koristili smo taj test.

Cilj

Istražiti da li je razlika između uzorka koeficijenta korelacije i nule statistički značajna.

Ograničenja

Pretpostavili smo da vrijednosti *x y* potiču iz bivarijatne normalne distribucije i da je odnos između njih linearan.

Metod

Na osnovu uzorka *n* tačaka (x_i, y_i) koeficijent korelacije *r* izračunava se formulom

$$r = \frac{\sum (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{[\sum (x_i - \bar{x})^2 \sum (y_i - \bar{y})^2]^{\frac{1}{2}}}$$

Da bi se ispitala nulta hipoteza da je vrijednost populacije *r* nula, računa se statistika testa

$$t = \frac{r}{\sqrt{1 - r^2}} \cdot \sqrt{n - 2}$$

i to slijedi Studentovu *t*-distribuciju s *n*-2 stepena slobode. Test je obično dvosmjerni, ali u određenim slučajevima može biti jednosmjerni.

Izvori:

Gopal K. Kanji, 1999.: 100 Statistical Tests /100 statističkih testova/, (Novo izdanje). Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi. (str. 33).

F.J. Gravetter i L.B. Wallnau, 2000., Statistic for Behavioral Sciences /Statistika za bihevioralne znanosti/. Wadsworth Thomson Learning. Australija, Kanada, Danska itd. (5. izdanje).

4.3 REGRESIJA

Opšte uzev, *linearni odnos* između dvije varijable X i Y može se izraziti jednadžbom $Y = bX + a$, gdje su b i a nepromjenjive konstante. U opštoj linearnoj jednačini, vrijednost b naziva se *nagib pravca*. Nagib pravca određuje koliko će se varijabla Y mijenjati ako se vrijednost X poveća za jednu tačku. Vrijednost a u opštoj jednačini naziva se odsječak na osi Y (*Y-intercept*) jer određuje vrijednost Y kada je $X = 0$. (Na grafikonu, vrijednost a određuje tačku gdje pravac siječe os Y.)

Budući da pravac može biti izuzetno korisan za opis odnosa između dvije varijable, razvijena je statististička tehnika koja daje standardizovani metod za određivanje najprikladnijeg pravca za bilo koji skup podataka. Statistički postupak se zove regresija, a pravac koji se dobije naziva se crta regresije.

> ***Definicija***
> Statistička tehnika za utvrđivanje najprikladnijeg pravca za neki skup podataka zove se *regresija*, a rezultat je pravac koji se zove *crta regresije*.

Cilj regresije je pronaći najprikladniji pravac za neki skup podataka. Međutim, da bi se to postiglo, potrebno je prvo tačno definisati što se smatra "najprikladnijim". Za bilo koji konkretni skup podataka, moguće je povući velik broj pravaca koji odaju utisak da prolaze kroz središte tačaka podataka. Svaki od tih pravaca može se definisati linearnom jednačinom

$$Y = bX + a$$

u kojoj su b i a konstante koje određuju nagib, odnosno odsječak na osi Y pravca. Svaki pojedinačni pravac ima svoje jedinstvene vrijednosti za b i a. Problem je pronaći specifičan pravac koji najprikladnije odgovara konkretnim tačkama podataka.

Da bi se odredilo u kojoj je mjeri pravac prikladan tačkama podataka, prvi korak je matematički utvrditi udaljenost između pravca i svake tačke podataka. Za svaku vrijednost X u podacima, linearna jednačina će odrediti vrijednost Y na pravcu. Ta

vrijednost je predviđena vrijednost Y i zove se $\hat{Y}$ ("Y hat"). Udaljenost između te predviđene vrijednosti i stvarne vrijednosti Y u podacima određuje se s

$$\text{udaljenost} = Y - \hat{Y}$$

Treba obratiti pažnju da jednostavno mjerimo vertikalnu udaljenost između stvarnih tačaka podataka (Y) i predviđene tačke na pravcu. Tom udaljenosti mjeri se greška između pravca i stvarnih podataka. Budući da su neke od tih udaljenosti pozitivne, a neke negativne, sljedeći korak je izračunati kvadrat za svaku udaljenost kako bi se dobio ujednačeno pozitivni stepen greške. Na kraju, da b se utvrdio ukupni stepen greške između pravca i podataka, sabrali smo kvadrat grešaka za sve tačke podataka. Rezultat je stepen ukupnoog kvadrata grešaka između pravca i podataka:

$$\text{ukupni kvadrat greške} = \sum(Y - \hat{Y})^2$$

Sada možemo definisati *najprikladniji* pravac kao onaj koji ima najmanji ukupni kvadrat greške. Iz jasnih razloga, rezultat toga je pravac koji se naziva obično zove rješenje *najmanjeg kvadrata greške*. U prikazu simbolima, tražimo linearnu jednačinju oblika

$$\hat{Y} = bX + a$$

Za svaku vrijednost X u podacima, ovom jednačinom utvrđuje se tačka na pravcu ($\hat{Y}$) *koja daje najbolju predikciju*. Problem je pronaći specifične vrijednosti za a i b koje će dati najprikladniji pravac.

Da bi se došlo do te jednačine, potrebno je izvršiti neka računanja koja zahtijevaju račun i nešto složene algebre, pa stoga nećemo predočiti detalje tog rješenja. Međutim, rezultati su relativno jasni i rješenja za b i a su sljedeća:

$$b = \frac{SP}{SS_x} \qquad (1)$$

gdje je *SP* (sum of products) zbir rezultata, a SS_x (sum of squares) zbir kvadrata za rezultate X.

$$a = \overline{Y} - b\overline{X} \qquad (2)$$

Valja uzeti u obzir da te dvije formule određuju linearnu jednačinu koja daje najbolju predikciju vrijednosti *Y*. Ta jednačina naziva se regresivna jednačina za *Y*.

Definicija

Jednačina regresije za Y je linearna jednačina

$$\hat{Y} = b\overline{X} + a$$

u kojoj se konstante *b* i *a* određuju jednačinama (1), odnosno 2). Rezultat ove jednačine je najmanji kvadrat greške između tačaka podatka i pravca.

Izvor

F.J. Gravetter i L.B. Wallnau, 2000.: Statistics for Behavioral Sciences /Statistika za bihevioralne znanosti/. (5. izdanje). Wadsworth/Thomson Learning, USA, Australija, Kanada, Danska itd.

DODATAK 5 – REZULTATI PROCJENE MODELA ZA BROJ RANJENIH CIVILA

Model: $Y_1(t) = f(X_1(t), Err(t))$

==

Zavisna varijabla: HHS_TOTAL

Metod: najmanji kvadrat

Datum: 03/03/2007 Vrijeme: 16:32

Uzorak (usklađen): 1992:04 1994:07

Uključena opažanja: 28 nakon usklađivanja krajnjih tačaka

==

Varijabla koeficijentStd. greška-statistička vjerovatnost.

==

BD_UKUPNO 3.081610 0.085550 36.02096 0.0000

==

kvadrat R 0.946869 srednja zavisna varijabla 283.8571

usklađen kvadrat R 0.946869 S.D. zavisna var 228.0722

S.E. /standardna greška/ regresije 52.57095 Akaike info criteri10.79727

Kvadrat zbira ostatka 74620.02 Schwarzov kriterijum 10.84484

Log vjerodostojnosti -150.1617 Durbin-Watsonova stat. 1.514196

==

Model: $Y_2(t) = f(X_2(t), X_4(t), Err(t))$

==

Zavisna varijabla: Popis domaćinstava_GRANATIRANJE

Metod: najmanji kvadrat

Datum: 03/03/07 Vrijeme: 17:40

Uzorak (usklađen): 1992:04 1994:07

Uključena opažanja: 28 nakon usklađivanja krajnjih tačaka

==

Varijabla koeficijentStd. greška-statistička vjerovatnost. .

==

BD_GRANAT 3.247524 0.214614 15.13191 0.0000

BD_SNAJPER/GRANAT 3.116534 1.219218 2.556175 0.0168

==

kvadrat R 0.968898 srednja zavisna var 206.3929

usklađen kvadrat R 0.967701 S.D. zavisna var 191.5681

S.E. /standardna greška/ regresije 34.42820 Akaike info criteri9.984378

Kvadrat zbira ostat 30817.82 Schwarzov kriterijum 10.07954

Log vjerodostojnosti -137.7813 Durbin-Watsonova stat. 1.933527

==

Model: $Y_3(t) = f(X_3(t), X_4(t), Err(t))$

==

Zavisna varijabla: Popis domaćinstava _NAPAD SNAJPEROM

Metod: najmanji kvadrat

Datum: 03/03/07 Vrijeme: 17:43

Uzorak (usklađen): 1992:04 1994:07

Uključena opažanja: 28 nakon usklađivanja krajnjih tačaka

==

Varijabla koeficijentStd. greška-statistička vjerovatnost.

==

BD_SNAJP. 2.460334 0.337563 7.288519 0.0000

BD_SNAJP/GRANAT. 1.861758 0.503028 3.701098 0.0010

==

kvadrat R 0.726142 srednja zavisna var 62.75000

usklađen kvadrat R 0.715609 S.D. zavisna var 35.06779

S.E /standardna greška/ regresije 18.70106 Akaike info criteri8.763786

Kvadrat zbira ostat. 9092.967 Schwarzov kriterijum 8.858944

Log vjerodostojnosti - 120.6930 Durbin-Watsonova stat 1.759346

==

Model: $Y_4(t) = f(X_3(t), X_4(t), Err(t))$

==

Zavisna varijabla: Popis domaćinstava _NAPAD SNAJPEROM/GRANAT.

Metod: najmanji kvadrat

Datum: 03/03/07 Vrijeme: 17:49

Uzorak (usklađen): 1992:04 1994:07

Uključena opažanja: 28 nakon usklađivanja krajnjih tačaka

==

Varijabla koeficijentStd. greška-statistička vjerovatnost.

==

BD_SNAJP/GRANAT 0.309659 0.098219 3.152750 0.0040

BD_SNAJP 0.381880 0.065911 5.793877 0.0000

kvadrat R 0.683039 srednja zavisna var 9.714286

usklađen kvadrat R 0.670848 S.D. zavisna var 6.364585

S.E. /standardna greška/ regresije 3.651476 Akaike info criteri5.496889

Kvadrat zbira ostat. 346.6651 Schwarzov kriterijum 5.592046

Log vjerodostojnosti -74.95645 Durbin-Watsonova stat 2.271686

==

DODATAK 6 – STRUČNE KVALIFIKACIJE AUTORA[27]

Izvještaj "Ubijene i ranjene osobe u opsadi Sarajeva: od avgusta 1994. do novembra 1995." (dalje u tekstu: izvještaj u predmetu Dragomir Milošević) djelo je dr. Ewe Tabeau (ET) i Arve Hetlanda (AH) iz Demografske sekcije (DS) Tužilaštva, MKSJ. Rezultati o kojima govori izvještaj u predmetu Dragomir Milošević dobijeni su za vrijeme projekta provedenog u odjeljenju u periodu 2006.-2007. ET je viši stručni saradnik s opsežnim radnim iskustvom na polju demografije i statistike, diplomirala je statistiku i ekonometriju i ima doktorat iz matematičke demografije. Učestvovala je u svim fazama rada na projektu (uspostavljanju baze podataka, ispitivanje kvaliteta i obrade podataka, dizajnu i analizi, odabiru metoda, tumačenju rezultata i pisanju izvještaja); bila je odgovorna za sve analitičke i druge aspekte izvještaja. AH je viši stručnjak za informatiku i matematiku, s opsežnim iskustvom u obradi velikog broja pojedinačnih podataka, kompjutersko programiranje i općenito u demografiji. Uspostavio je bazu podataka za izvještaj u predmetu Dragomir Milošević i bio zadužen za poređenje izvora, njihovo spajanje provjeru dvostrukih podataka. Pored toga, učestvovao je u analitičkom procesu i pisanju izvještaja.

Pojedinosti o stručnim kvalifikacijama ET navedene su u Dodatku 6.1, a o Arveu Hetlandu u Dodatku 6.2. Niže u tekstu navedeni su najznačajniji stručni izvještaji koje je ET (i saradnici) pripremila u Demografskom odjeljenju Kancelarije tužioca kao i dosadašnja stručna svjedočenja Ewe Tabeau i Helge Brunborga, bivšeg demografa Ureda tužioca.

GLAVNI STRUČNI IZVJEŠTAJI DEMOGRAFSKOG ODJELJENJA, KANCELARIJA TUŽIOCA

E. Tabeau, 2006.: The Out-migration of Croats and Other Non-Serbs from the Village of Hrtkovci in the Autonomous Province of Vojvodina in 1992. /Iseljavanje Hrvata i drugih nesrba iz sela Hrtkovci u Autonomnoj pokrajini Vojvodina

[27] Neda Lončarić, još jedan član Demografskog odjeljenja, pridonijela je izradi ovog izvještaja istraživačkim radom i analizi broja povezanih izvora i redigovanjem konačne verzije ovog izvještaja. Željeli

1992. godine/ Stručni izvještaj sastavljen za predmet Vojislav Šešelj (IT-03-67-PT).

E. Tabeau, M. Żółtkowski, J. Bijak i A. Hetland, 2006.: Ethnic Composition, Internally Displaced Persons and Refugees from Eight Municipalities of Herceg-Bosna /Nacionalni sastav, raseljene osobe unutar zemlje i izbjeglice iz ostam opština Herceg-Bosne/, od 1991. do 1997.-98. Stručni izvještaj u predmetu Jadranko Prlic i drugi (IT-04-74-PT).

E. Tabeau i A. Hetland, 2006.: Killed Persons Related to the Siege of Mostar: A Statistical Analysis of the Mostar War Hospital Books and the Mostar Death Registries /Osobe ubijene u opsadi Mostara: Statistička analiza bolničkih djelovodnika bolnice u Mostaru i matičnih knjiga umrlih Mostara/. Stručni izvještaj za predmet Jadranko Prlic i drugi. (IT-04-74-PT).

E. Tabeau i A. Hetland, 2006.: Wounded Persons Related to the Siege of Mostar /Ranjene osobe u opsadi Mostara/. Stručni izvještaj za predmet Jadranko Prlić i drugi. (IT-04-74-PT).

H. Brunborg, E. Tabeau i A. Hetland, 2005.: The 2005 Srebrenica Report and List of Missing and Dead /Izvještaj iz 2005. o Srebrenici i spisak nestalih i mrtvih/. Stručni izvještaj sastavljen za predmet Vujadin Popović i drugi. (IT-05-88).

H. Brunborg, E. Tabeau i A. Hetland, 2005.: Dodataka izvještaju iz 2005. o Srebrenici: “Identified Persons among the Missing and Dead from Srebrenica” /Identifikovana lica među nestalim i mrtvim iz Srebrenice/. Stručni izvještaj sastavljen za predmet Vujadin Popović i drugi. (IT-05-88).

E. Tabeau, A. Hetland, N. Lončarić, 2004, Dodatak iz 2004. Spisku nestalih i mrtvih iz Srebrenice. Izvještaj o istraživanju sastavljen za predmete Blagojević (IT- 02-60-T) i Milosević/Bosna (IT-02-54).

E. Tabeau, M. Żółtkowski, J. Bijak, A. Hetland, 2004., Ethnic Composition, Internally Displaced Persons and Refugees from Six Municipalities of Bosnia and Herzegovina /Nacionalni sastav, raseljene osobe unutar zemlje i izbjeglice iz ostam opština Bosne i Hercegovine/, od 1991. do 1997.-98. Stručni izvještaj za predmet Jovica Stanišić i Franko Simatović (IT-03-69-PT).

---

bismo joj se zahvaliti za doprinos.

H. Brunborg, E. Tabeau i A. Hetland, 2004., Izvještaj u svrhu pobijanja činjenica: H. Brunborg i H. Urdal, 2000.: Izveštaj o broju nestalih i mrtvih iz Srebrenice**.** Stručni izvještaj sastavljen za predmet Kristić (IT-98-33).

E. Tabeau, J. Bijak, N. Lončarić, 2003., Ljudski gubici u opsadi Sarajeva, od aprila 1992. do decembra 1995.: Studija mortaliteta na temelju osam velikih izvora podataka. Stručni izvještaj sastavljen za predmet Milošević/Bosna (IT-02-54)

E. Tabeau, 2002., Osnovne demografske karakteristike i društveno-ekonomski status nestalih i ubijenih lica iz opštine Prijedor, od 30. 04. 1992. do 30. 09. 1992. godine. Stručni izvještaj sastavljen za predmet Stakić (IT-97-24).

E. Tabeau i M. Żółtkowski, 2002., Demografske posljedice sukoba u opštini Vlasenica, maj-septembar 1992. Stručni izvještaj sastavljen za predmet Nikolić (IT-94-2-PT).

E. Tabeau, M., Żółtkowski, 2002., Etnički sastav i raseljana lica i izbjeglice u 37 opština Bosne i Hercegovine, 1991. i 1997. godine. Stručni izvještaj sastavljen za predmet Krajišnik-Plavšić (IT-00-39&40).

E. Tabeau, M. Żółtkowski and J. Bijak, 2002., Population Losses in the Siege of Sarajevo /Ljudski gubici u opsadi Sarajeva/, od 10. septembra 1992. do 10. avgusta 1994. Stručni izvještaj sastavljen za predmet Galić (IT-98-29-I).

E. Tabeau i J. Bijak, 2001., Promjene u etničkom sastavu Bosanskog Šamca i Odžaka,1991. i 1997. godine. Stručni izvještaj sastavljen za predmet Simić i drugi (IT-95-9), LRT/ET/208A-01.

E E. Tabeau i J. Bijak, 2001., Promjene u etničkom sastavu u opštini Višegrad, 1991. i 1997. godine. Stručni izvještaj sastavljen za predmet Lukić i drugi (IT-98-32-1), LRT/ET/229-01.

E. Tabeau i J. Bijak, 2001., Nestala i ubijena lica u Autonomnoj Regiji Krajina u 1992. godini: Osnovne demografske karakteristike, utvrđivanje vremena i mesta incidenata. Stručni izvještaj sastavljen za predmet Brđanin i Talić (IT-99-36), LRT/ET/077-02.

H. Brunborg, T. Lyngstad i E. Tabeau, 2001., Promjene stanovništva u Prijedoru od 1991. do 1997. godine. Istraživački izvještaj sastavljen za predmet Logor Keraterm (IT-95-8). MKSJ, Hag.

7.1.1.1 H. Brunborg I H. Urdal, 2000., Izveštaj o broju nestalih i mrtvih iz Srebrenice. Stručni izvještaj sastavljen za predmet Krstić (IT-98-33). MKSJ, Hag.

STRUČNA SVJEDOČENJA DEMGRAFA TUŽILAŠTVA

H. Brunborg, u predmetu Milošević (IT-02-54, Bosna i Hercegovina), 18.02.2004.

H. Brunborg, u predmetu Blagojević (IT-02-60-T, Srebrenica), 3.02.2004.

E. Tabeau, u predmetu Milošević (IT-02-54, Bosna i Hercegovina), 7.10.2003.

E. Tabeau, u predmetu Stakić (IT-97-24, Prijedor), 23.09.2002.

E. Tabeau, u predmetu Galić (IT-98-29-I, Sarajevo), 30.07.2002.

E. Tabeau, u predmetu Stakić (IT-97-24, Prijedor), 24.-25.07.2002.

E. Tabeau, u predmetu Galić (IT-98-29-I, Sarajevo), 22.-23.07.2002.

E. Tabeau, u predmetu Simić i drugi (IT-95-9, Bosanski Šamac, Odžak), 10.07.2002.

E. Tabeau, u predmetu Lukić et al. (IT-98-32-1, Višegrad), 19.09.2001.

H. Brunborg, u predmetu Kristić (IT-98-33, Srebrenica), 15.06.2000.

DODATAK 6.1 – STRUČNE KVALIFIKACIJE EWE TABEAU (ET) – DEMOGRAF, VOĐA PROJEKTA

ET diplomirala je ekonometriju i statistiku (stekla titulu M.Sc 1981. s najvišim ocjenama), a doktorat je odbranila (s najvišim ocenama 1991. godine) iz matematičke demografije na Ekonomskom fakultetu Varšavskog univerziteta. Radila je kao akademski nastavnik 1983-1991. godine na Ekonomskom fakultetu Varšavskog univerziteta, gdje je na dodiplomskom studiju predavala deskriptivnu i matematičku statistiku i demografiju. Poslije toga, preselila se u Nizozemsku, gdje i sada živi i radi. U Nizozemskoj je gotovo deset godina radila na Nacionalnom institutu za demografiju Nizozemske, gdje je bila odgovorna za istraživanje stope smrtnosti u Nizozemskoj i drugim evropskim zemljama. Od septembra 2000. godine radi kao demograf i vođa projekta pri Demografskoj sekciji Tužilaštva, MKSJ. Tokom rada u Tužilaštvu, ET je sastavila preko dvadeset stručnih i istraživačkih izvještaja i svjedočila sedam puta kao sudski vještak pred Međunarodnim sudom za bivšu Jugoslaviju.

Na MKSJ-u (od 2000. do danas) ET je radila na projektima koji se odnose na demografske posljedice sukoba devedesetih godina prošlog vijeka u bivšoj Jugoslaviji, a posebno u Bosni i Hercegovini. Teme njezinih istraživanja obuhvaćaju procjenu lica

raseljenih unutar države i izbjeglica, kao i žrtava rata (tj. ubijenih i ranjenih lica i vrijeme, mjesto i uzroke događaja). Stručni izvještaji čiji je autor korišteni su na suđenjima kao dokazne informacije o gubicima stanovništva i/ili ratom uzrokovanim kretanjima stanovništva. Ostali značajni zadaci ET uključuju stručna vještačenja, identifikaciju, sakupljanje i proučavanje novih izvora informacija, procjenu izvora, česte radne odlaske u bivšu Jugoslaviju, predočavanje rezultata na sastancima unutar Međunarodnog suda, kao i na konferencijama, radionicama i seminarima, van Međunarodnog suda. Nekoliko njezinih rezultata istraživanja objavljeni su u međunarodnim časopisima. ET je dobila zadatak mentora za dva do pet članova Demografske sekcije. Povremeno ET vrši nadzor nad projektima u kojima učestvuje i 10 ljudi.

ET je od jula 1991. do septembra 2000. radila pri Nizozemskom interdisciplinarnom demografskom institutu (NIDI) u Den Haagu (Nizozemskom nacionalnom institutu za demografiju), uglavnom kao viši stručni istraživač i vođa projekta. Njezine odgovornosti na NIDI-ju uključivale su vođenje i predlaganje demografskih istraživanja u vezi s kompjuterskim modeliranjem i predviđanjem stope smrtnosti i obradu podataka o stanju zdravlja u Nizozemskoj i drugim evropskim zemljama. Kompjutersko modeliranje uzroka smrti postalo je glavna stručna oblast kojom se ET bavi, a rezultat je bio nekoliko međunarodnih publikacija koje su doživjele priznanja u stručnim krugovima. ET su u svojstvu stručnjaka državne i međunarodne organizacije (na primjer, Eurostat – Statistička agencija Evropske Unije; ING Group - Life Insurance NL /nizozemsko osiguravajuće društvo/, Goldman & Sachs - Life Insurance USA /američko osiguravajuće društvo/, Statistics Netherlands, British Government Actuary’s Department /Odjeljenje za statistiku pri britanskoj Vladi/) pozivale radi savjetovanja u vezi s njihovim projektima o pitanjima stope smrtnosti i razvoja zdravlja i statističkim predviđanjima. Bila je mentor mladim istraživačima koji su završavali svoje teze za magistarsku i doktorsku titulu. Nacionalni i međunarodni demografski časopisi tražili su od nje da bude recenzent priloženih tekstova, kao na primjer "The European Journal of Population", "Journal of Peace Research", "Mathematical Population Studies", "Studia Demograficzne", "Springer", "Thela Thesis" itd.

Na Varšavskoj školi za ekonomiju (1983.-1991.) ET je u svojstvu akademskog profesora na dodiplomskom studiju predavala deskriptivnu statistiku (osnovnu i socio-ekonomsku), matematičku statistiku i statističko inferencijalno zaključivanje i demografiju. Institut pri kojem je radila organizovao je sve vrste statističkih tečajeva studentima svih fakulteta

univerziteta. ET je predavala otprilike 12-14 sati sedmično (oko 6-7 grupa studenata godišnje). U tom periodu (tj. od 1983. do 1991.) ET je radila pola radnog vremena (50%) na svojoj doktorskoj disertaciji, koju je uspješno odbranila u aprila 1991.

ET je dobijala stipendije za naučni rad u francuskom (1995. godine) i njemačkom (1990. godine) nacionalnom institutu za demografiju. Održava kontakte sa demografima širom Evrope, a posebno sa onima iz Belgije, Češke Republike, Finske, Francuske, Nemačke, Mađrske, Italije, Holandije, Norveške, Poljske i Velike Britanije. ET izvrsno poznaje nekoliko tipova kompjuterskih programa. Govori i piše poljski (maternji jezik), engleski, holandski i, nešto slabije, ruski i njemački.

ET je član nekoliko stručnih udruženja i radnih grupa: "International Union for Studies of Population" (IUSSP) /Međunarodno udruženje za izučavanje stanovništva/, "IUSSP Working Group on Demography of Conflict and Violence" /Radna grupa IUSSP o demografiji sukoba i nasilja/, "Households in Conflict Network" /Domaćinstva u mreži sukoba/, (mreža razvojnih ekonomista koju podržava" Institute of Development Studies" /Institut za razvojne studije/ (UK), the German Institute for Economic Research in Berlin /Njemački institut za ekonomski razvoj u Berlinu/ i the Institute of Social Studies /Institut za društvene studije/ u Nizozemskoj), "European Association for the Population Studies" (EAPS) /Evropsko udruženje za izučavanje stanovništva/ i the Netherlands Society for Demography /Nizozemsko društvo za demografiju/ (NVD). Nedavno (2005. godine), ET bila je pozvana u "European Journal of Population" da kao urednik (zajedno s Helge Brunborgom) pripremi specijalno izdanje o demografiji sukoba i nasilja.

ET je napisala više od 100 autorskih istraživačkih tekstova. Spisak izabranih tekstova koje je ona nedavno objavila uključuje: četiri monografije objavljene u međunarodnim publicističkim izdanjima, 24 članka objavljena u nacionalnim i međunarodnim časopisima, 18 referata pročitanih na međunarodnim konferencijama, kao i 47 istraživačka izveštaja i radna materijala.

IZABRANE PUBLIKACIJE

(Referati, istraživački izvještaji i interni referati nisu navedeni)

Monografije:

H. Brunborg, E. Tabeau i H. Urdal (urednici), 2007., *The Demography of Armed Conflict* /Demografija oružanog sukoba/. International Studies in Population, International Union for the Scientific Study of Population (IUSSP) /Međunarodno izučavanje stanovništva, Međunarodni savez za naučno izučavanje stanovništva/. Springer.

H. Brunborg i E. Tabeau (eds.), 2005., *The Demography of Conflict and Violence* /Demografija sukoba i nasilja/. Special Issue of the European Journal of Population /Specijalno izdanje Evropskog časopisa o stanovništvu/, tom 21 (2005., br. 2/3, Kluwer Academic Publishers.

E. Tabeau, A. van den Berg Jeths i C. Heathcote, (urednici), (2001.), *Forecasting of mortality in developed countries: Insights from a statistical, demographic, and epidemiological perspective* /Predviđanje stope mortaliteta u razvijenim zemljama: Spoznaje na osnovu statističke, demografske i epidemiološke perspektive/. ESPO Tom. 9, Kluwer Academic Publishers.

E. Tabeau, F. van Poppel i F. Willekens (1994.), *Mortality in the Netherlands. The data base* /Stopa mortaliteta u Nizozemskoj. Baza podataka/. NIDI-Reports, br. 36, The Hague, Netherlands.

E. Tabeau (1993.), *Spatial analysis of mortality determinants in Poland in the 1980s* /Prostorna analiza odrednica smrtnosti u Poljskoj 1980.-ih/. Monographs and Working Papers of the Warsaw School of Economics /Monografije i radni referati Ekonomskog fakulteta u Varšavi/, Br. 29/371, Varšava, Poljska, doktorska teza.

Članci:

H. Brunborg, E. Tabeau i H. Urdal, 2007., Introduction (into The Demogrpahy of Armed Conflict) /Uvod (u Demografiju oružanog sukova)/. *The Demography of Armed Conflict* /Demografija oružanog sukoba/. International Studies in Population, International Union for the Scientific Study of Population (IUSSP)

/Međunarodne studije o stanovništvu, Međunarodni savez za naučno izučavanje stanovništva/. Springer

H. Brunborg i E. Tabeau, 2005., Demography of Conflict and Violence: An Emerging Field /Demografija sukoba i nasilja: novo polje izučavanja/. U "European Journal of Population" Tom. 21(2005.), br. 2/3.

E. Tabeau i J. Bijak, 2005., War-related Deaths in the 1992-1995. Armed Conflicts in Bosnia and Herzegovina: A Critique of Previous Estimates and Recent Results /Smrtni slučajevi u vezi s ratom u periodu od 1992.-1995. Oružani sukobi u Bosni i Hercegovini: Kritika prethodnih procjena i najnoviji rezultati/. U "European Journal of Population" Tom. 21 (2005), br. 2/3. Ponovo štampano u "Brunborg et al." (2007.).

E. Tabeau, F. van Poppel i F. Willekens (2002.), Parameterization functions in mortality analyses: Selecting the dependent variable and measuring the goodness of fit /Parameterizacija /Funkcije parametetrizacije u analizi stope smrtnosti: Odabir zavisne varijable i mjerenje podudaranja/. U: Wunsch i Mouchart (urednici) *Life tables in Europe: Data, methods and models* /Tabele životne dobi u Evropi: Podaci, metodi i modeli/. ESPO Tom 10, Kluwer Academic Publishers.

E. Tabeau (2001.), A review of demographic models for forecasting of mortality /Pregled demografskih modela za predviđanje stope smrtnosti/. U: Tabeau, Van den Berg Jeths i Heathcote: "Forecasting mortality …", ESPO Tom 9, Kluwer Academic Publishers.

E. Tabeau (2001.), Prospects for life expectancy in the Netherlands in an international perspective /Izgledi za očekivani životni vijek u Nizozemskoj u međunarodnoj perspektivi/. U: J. Kune (urednik): Studies naar lang leven en pensioenvoorzieningen. (Studies of life duration and financial aspects of retirement /Izučavanje trajanja života i finansijskih aspekata umirovljenja/). SPW Publications, Stichting Pensioenwetenschap (Fundation for the Pension Finance Research), Den Haag.

E. Tabeau, A. van den Berg Jeths, Heathcote (2001.), Towards an integration of the statistical, demographic, and epidemiological perspectives in forecasting of mortality /Prema integraciji statističke, demografske i epidemiološke perspektive u predviđanju stope smrtnosti/. U: Tabeau, Van den Berg Jeths i

Heathcote: "Forecasting mortality …", ESPO Tom 9, Kluwer Academic Publishers.

E. Tabeau, P. Ekamper, C. Huisman, A. Bosch (2001.), The role of period, cohort and cause-of-death effects in forecasting of mortality in developed countries /Uloga utjecaja perioda, kohorte i uzroka smrti na predviđanje stope smrtnosti u razvijenim zemljama/ U: Tabeau, Van den Berg Jeths i Heathcote: "Forecasting mortality …", ESPO Tom 9, Kluwer Academic Publishers.

L. Boleslawski i E. Tabeau (2001.), Comparing theoretical age patterns of mortality after age 80 years /Poređenje teoretskih dobnih uzoraka smrtnosti kod osoba iznad 80 godina starosti/. U: Tabeau, Van den Berg Jeths, and Heathcote: "Forecasting mortality …", ESPO Tom 9, Kluwer Academic Publishers.

A. van den Berg Jeths, R. Hoogenveen, G. de Hollander, i E. Tabeau (2001.), A review of epidemiological approaches to forecasting of mortality and health /Pregled epidemioloških pristupa predviđanju stope smrtnosti i zdravlja/. U: Tabeau, Van den Berg Jeths, and Heathcote: "Forecasting mortality …", ESPO Tom 9, Kluwer Academic Publishers.

E. Tabeau, P. Ekamper, C. Huisman i A. Bosch (1999.), Improving overall mortality forecasts by analysing cause-of-death, period and cohort effects in trends /Usavršavanje opštih predviđanja stope smrtnosti analizom utjecaja uzroka smrti, perioda i kohorte u kretanjima/. *European Journal of the Population*, Tom 15, br. 2.

P. Ekamper, F. van Poppel i E. Tabeau (1999.), Leven dankzij 150 jaar sterftedaling. (Life gained thanks to 150 years of mortality decline /Dobivene godine života zahvaljujući 150 godina pada stope smrtnosti/). *Demos*, Tom 15(3), str. 17-20.

E. Tabeau i A. Tabeau (1998.), Heligman-Pollard model in the dynamic parameterization and target projections of Dutch mortality /Model Heligman-Pollard u dinamičkoj parametrizaciji i ciljnim projekcijama stope smrtnosti Nizozemaca/. *Studia Demograficzne*, Tom 131, br. 2.

E. van Imhoff i E. Tabeau (1998.), Why a parametrized survival function does not give a reliable life table /Zašto parametrizovana funkcija preživljavanja ne daje pouzdanu tabelu o trajanju životnog vijeka/. *Studia Demograficzne*, Tom 131, br. 1.

J. Wolleswinkel-Van den Bosch, F. van Poppel, E. Tabeau i J. Mackenbach (1998.), Mortality decline in the Netherlands in the period 1850-1992: A turning point analysis /Pad stope smrtnosti u Nizozemskoj u periodu od 1850.-1992.: Analiza-prekretnica/. *Social Science and Medicine*, Tom 47, br. 4, str. 429-443.

E. Tabeau (1997.), Lange termijn perspectieven voor levensverwachting: een literatuurverkenning. (Prospects for life expectancy in the Netherlands based on empirical research /Izgledi trajanja životnog vijeka u Nizozemskoj na temelju empirijskog istraživanja/). U: A. van den Berg Jeths (urednik): *Volksgezondheid Toekomst Verkenning 1997*. Deel VII: Gezondheid en zorg in de toekomst. (Dutch) National Institute of Public Health and the Environment /Nizozemski – Nacionalni institut za javno zdravlje i okoliš/(RIVM). Elsevier/De Tijdstroom.

E. Tabeau (1997.), Theorieën over de menselijke levensduur: een literatuurverkenning. (Theoretical concepts on longevity issues: A review /Teoretski koncepti o pitanju dugovječnosti - pregled/). U: A. van den Berg Jeths (urednik): *Volksgezondheid Toekomst Verkenning 1997*. Deel VII: Gezondheid en zorg in de toekomst. RIVM. Elsevier/De Tijdstroom.

E. Tabeau (1997.), Grenzen aan de ouderdom. (Limits of the senescence /Granice starosti/). *DEMOS*, br. 13/9 (okt./nov.), NIDI.

E. Tabeau i C. Huisman (1997.), Trendextrapolatie van de sterfte naar doodsoorzaken 1994-2015. (Trend extrapolation of mortality by cause of death 1994-2015 /Ekstrapolacija kretanja stope smrtnosti na osnovu uzroka smrti 19934-2015./). U: A. van den Berg Jeths (urednik): *Volksgezondheid Toekomst Verkenning 1997*. Deel VII: Gezondheid en zorg in de toekomst. RIVM. Elsevier/De Tijdstroom.

E. Tabeau (1996.), Mortality in Poland since 1950 /Stopa smrtnosti u Poljskoj od 1950./. *POPFAM 1996*, NIDI-CBGS Publications, Nizozemska.

E. Tabeau (1996.), Mortality in Poland in 1989-93: A response to economic reforms? /Stopa smrtnosti u Poljskoj od 1989.-1993.: Posljedica ekonomske reforme?/ *Studia Demograficzne*, 1-2 (123-124), Poljska.

F. van Poppel, E. Tabeau i F. Willekens (1996.), Trends and sex differentials in Dutch mortality since 1850: Insights from a cohort- and period- perspective /Kretanja

i polni diferencijalni faktori u stopi smrtnosti Nizozemaca od 1850.: Saznanja na osnovu perspektive kohorte i perioda/**.** *Genus,* Tom LII, br. 3-4, Italija.

E. Tabeau (1994.), Changing definitions in infant mortality: A case study of the Netherlands /Izmjena definicija kod stope smrtnosti djece: Posebna studija o Nizozemskoj/, 1843.-1991. *Bevolking en Gezin,* br. 1/1994. Nizozemska.

E. Tabeau i F. van Poppel (1994.), Some remarks on the usefulness of Polish post-war complete life tables /Neke primjedbe o korisnosti potpunih tabela o životnom vijeku u posljeratnoj Poljskoj/. *Studia Demograficzne,* br. 1/1994. Poljska.

E. Tabeau (1992.), Modelling probabilities of death from cardiovascular diseases /Sastavljanje modela o vjerovatnosti smrti zbog kardiovaskularnih bolesti/. U: W. Hanke, I. Szadkowska-Stanczak, E. Tabeau: *Causes of high mortality of working-age males in Poland: Sample survey 1987-1989.* /Uzroci viske stope smrtnosti muškaraca u radnoj dobi u Poljskoj: anketa za uzorak 1987.1989./ Monographs and Working Papers of the Warsaw School of Economics /Monografije i radni referati Ekonomskog fakulteta u Varšavi/, br. 26/346, ISD, Varšava, Poljska.

Prikaz knjige:

E. Tabeau, 1999.: Between Zeus and the Salmon. The biodemography of longevity /Između Zeusa i lososa, biodemografija dugovječnosti/, autori K. Wachter i C. Finch (urednici). Prikaz knjige. The *European Journal of Population*, Tom 15, str. 200-202.

DODATAK 6.2 – STRUČNE KVALIFIKACIJE ARVE HETLANDA (AH) - DEMOGRAFA

AH je završio dodiplomski studij iz matematike i informatike stekao diplomu (*cand. mag*.) na Univerzitetu u Oslu 1993. godine. U sklopu magisterija (M.Sc.), koji još uvijek traje, slušao je logiku, sisteme ponovnog pisanja i kompilacijski dizajn. Osim toga, 1997. godine pohađao je i Sedmu međunarodnu ljetnju školu u Jyväskyläi, u Finskoj, na kojoj je prof. Juha Alho predavao o Projekcijama stohastičke populacije.

AH je od februara 1994. do avgusta 2000. godine i od avgusta 2001. do avgusta 2002. radio u preduzeću "Statistics Norway" (prvo u IT sekciji, a od septembra 1995. u Odjeljenju za društvena i demografska istraživanja), gdje je bio nadležan za razvoj kompjuterskih programa za jedan mikro simulacijski projekt za domaćinstva, kao i za zvanične projekcije norveške populacije. Pomogao je pri stvaranju i izdavanju zvaničnih projekcija populacije 1996. i 1999. godine. Od 1998. do 2001. godine radio je na jednom istraživačkom projektu koji je finansirao Norveški savjet za istraživanja u kojem je primijenio probabilističke metode na projekcije populacije. U tom projektu AH je bio nadležan za razvoj kompjuterskih programa, a bio je i koautor nekoliko naučnih referata vezanih za taj projekt.

Od avgusta 1999. do avgusta 2000. godine AH je bio angažovan kao spoljni saradnik "SafetyCable AS", norveške kompanije specijalizovane za traženje rješenja za sprečavanje krađe kompjutera. Na tom položaju nadgledao je projekte razvoja kompjuterskih programa u kompaniji, održavao je računsku mrežu i davao svoj doprinos upravi preduzeća. Osim toga, od maja 2001. godine pa sve dok se nije zaposlio u MKSJ-u, bio je i član Upravnog odbora "SafetyCable".

AH je od avgusta 2001. godine zaposlen kao demograf u Demografskoj sekciji Tužilaštva, MKSJ, Den Haag, i radi na analizama novih izvora podataka koje treba uključiti u projekat baze podataka pri Sekciji.

AH je stručnjak za kompjutersko programiranje s iskustvom u programima C, C++, Java, Simula i SAS, a posjeduje praktično znanje programa Pascal, SML, VB, Lisp, Perl, HTML, kao i nekoliko kompjuterskih jezika za pisanje programa. Pored toga, AH je dobro upoznat s brojnim kompjuterskim priborima za adaptaciju programa (MS Word, MS Excel, MS PowerPoint, MS Access, OpenOffice, ArcView, SAS, LaTeX), operativnim sistemima (svim MS Windows platformama, Linux /poseduje profesionalnu diplomu /, BSD-derivative), kao i u hardver za PC-je i uspostavljanje i održavanje kompjuterskih mreža. AH govori i piše norveški (maternji jezik) i engleski, a donekle govori i nemački.

Odabrani priručnici i referati

Nico Keilman, Dinh Quang Pham i Arve Hetland, 2002., "Why population forecasts should be probabilistic - illustrated by the case of Norway" /Zašto se predviđanja o stanovništvu trebaju temeljiti na vjerovatnosti – slučaj Norveške/, Demographic Research Tom 6, članak 15, 28. maj 2002. str. 409-453, The Max Planc Institute for Demographic Reasearch, Rostock, Njemačka, (http://www.demographic-research.org/volumes/vol6/15/)

Nico Keilman, Dinh Quang Pham i Arve Hetland, 2001., "Norway's Uncertain Demographic Future" /Nesigurna demografska budućnost Norveške/, Social and Economic Studies 105, Statistics Norway, Oslo, (http://www.ssb.no/english/subjects/02/03/sos105_en/)

Helge Brunborg i Arve Hetland, 2001., "Population Projections 1999-2050 - National and Regional Figures" /Projekcije rasta stanovništva 1999.-2050. – rezultati na nacionalnom i regionalnom nivou/, Official Statistics of Norway /Zvanična statistika Norveške/ (NOS 693), Statistics Norway, Oslo, (http://www.ssb.no/english/subjects/02/03/nos_folkfram_en/arkiv/nos_c693_en/)

Nico Keilman i Arve Hetland, 1999, Simulated confidence intervals for future period and cohort fertility /Simularani intervali pouzdanosti za budući fertilitet po periodu i kohorti/. Referat predstavljen na Zajedničkoj radnoj sjednici ECE-EUROSTAT o demografskim projekcijama. Perugia, Italija, 3.-7. maj 1999

ETNIČKI SASTAV I INTERNO RASELJENA LICA I IZBEGLICE IZ 47 OPŠTINA U BOSNI I HERCEGOVINI, OD 1991. DO 1997-98.

EWA TABEAU, MARCIN ŻÕŁTKOWSKI JAKUB BIJAK

I ARVE HETLAND

ODELJENJE ZA DEMOGRAFIJU,

TUŽILAŠTVO, MKSJ

IZVEŠTAJ VEŠTAKA U PREDMETU
SLOBODAN MILOŠEVIĆ (IT-02-54)

31. mart 2003.

1. Cilj i okvir

Ovaj izveštaj sadrži demografske podatke u vezi sa etničkim sastavom *u* 47 odabranih opština u Bosni i Hercegovini kao i minimalne brojeve interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica (IZB) *iz*, tih opština (u daljem tekstu: područje u predmetu Milošević), vezano za predmet Milošević (IT-02-54), godina 1991. i 1997. Pored ova dva glavna podatka, iznosimo i procene nepoznatih sveukupnih brojeva IRL-a i izbeglica za područje u predmetu Milošević i rezime statističkih podataka za kompletnu Bosnu i Hercegovinu. Tabele koje daju pregled rezultata na nivou opština date su u Prilogu A ovoga izveštaja (A1 do A6), dok Prilog B (B1 do B6) sadrži opis izvora podataka. Prilog C (C1 do C2) rezimira metode koje su primenjene u ovoj studiji i konačno, Prilog D (D1 do D4), iznosi profesionalne kvalifikacije autora.

Tabela 1. Pregled izvora podataka korišćenih za ovaj izveštaj

Izvor	Period sakupljanja	Odgovorna institucija	Veličina izvora (lica)	Obuhvaćeno stanovništvo	Stanovništvo koje nije obuhvaćeno	Sakupljeni podaci (varijable)	Ograničenja
Popis stanovništva	1-15. april 1991.	Biro za statistiku SR BiH	4,4 miliona	Svi stanovnici BiH i građani BiH na radu u inostranstvu zajedno sa članovima porodice	Lica koje su ispuštene zbog grešaka ili previda, doseljeni nakon popisa	Ime i prezime, ime oca, datum i mesto rođenja, pol, JMB, mesto i opština stanovanja 1991, nacionalnost, religija i dr.	greške u varijablama, nepotpuni podaci, duplikati
Spisak birača	1997-1998.	OEBS	2,7 miliona	Lica s pravom glasa koje su se registrovale	Lica mlađe od 18 godina, oni koji se nisu registrovali, oni koji su umrli tokom sukoba	Ime i prezime, ime oca, datum rođenja, pol, JMB, opština stanovanja 1991. i 1997. i dr.	greške u varijablama, nedostajući podaci, duplikati
Baza podataka raseljenih lica i izbeglica (DDPR	2000	UNHCR Vlada BiH	583.816	Podnosioci zahteva za pomoć (na pr. IRL 1992-95.) i njihovi članovi porodica koji su još uvek bili registrovani 2000.	Lica koje se nisu prijavile, oni koji su se vratili kući, oni koji su umrli tokom sukoba	Ime i prezime, ime oca, datum rođenja, pol, JMB, odnos sa podnosiocem zahteva, opština trenutnog boravka i dr.	greške u varijablama, podaci koji nedostaju, duplikati

U svrhu ovog izveštaja analizirani su pojedini podaci o stanovništvu Bosne i Hercegovine za dve godine: 1991. (popis stanovništva, vidi Tabelu 1) i 1997-98. (spisak glasača OEBS-a, Tabela 1). Ovde se razmatraju te dve godine, mada je period na koji se odnosi optužnica započeo u martu 1991. i završio se u decembru 1995. Za period od marta 1991. do decembra 1995. ne posedujemo izvore koji bi mogli da se koriste za kompleksne analize kao što su one koje se razmatraju u ovom izveštaju. Takvi izvori ne postoje. Kratak pregled ograničene statistike koja je dostupna za godine 1993. i 1995. priložen je u Prilogu A (A5), gde navodimo dostupne populacione podatke za nekoliko opština na području u predmetu Milošević. Ova statistika je sakupljena tokom sukoba od strane vlasti sadašnje Republike Srpske. Na ove brojke pozivamo se u Odeljku 5 ovoga izveštaja (Zaključne napomene).

Treba napomenuti da su napravljena određena poređenja između glasački zasnovane statistike IRL-a za 1997-98. zasnovane na biračkim spiskovima (statistika Odeljenja za demografiju) i podataka vlade za 2000. (vidi DDPR Tabela 1). Podaci iz 2000. predstavljaju zvaničnu statistiku vlade Bosne i Hercegovine i ona je sakupljena i obrađena pod pokroviteljstvom UNHCR-a za godine od 1992. do 2000. Više informacija o ovom izvoru dostupno je u Prilogu B (B6).

Izvori koji su korišćeni za ovaj izveštaj su obimni i u načelu pouzdani (vidi Prilog B). Nedostaci izvora i njihov uticaj na rezultate koji su izneti u ovom izveštaju identifikovani su i ukratko obrađeni u daljem tekstu, a detaljnije u Prilogu B (B1 i B6).

U statističkoj praksi, popis stanovništva je najveći i najkompletniji izvor informacija o stanovništvu jedne zemlje. Popis stanovništva iz 1991. obuhvatio je kompletno stanovništvo Bosne i Hercegovine, od 31. marta 1991. To je kao rezutalt dalo da u je u Bosni 1991. godine bilo 4,4 miliona stanovnika. Podaci o osobama dobijeni su u direktnim razgovrima, zasnovanim na jednoobrazno pripremljenim popisnim upitnicima za celu zemlju, tj. za bivšu Jugoslaviju. Metodološke pripreme, organizacija i sprovođenje popisa, kao i kontrola kvaliteta podataka razmotreni su u izjavi veštaka priloženoj kao Prilog B3 ovoga izveštaja. Izjavu su dali predstavnici statističkih institucija u Sarajevu koji su bili direktno uključeni u popis 1991. godine i to od njegovog samog početka (tj. negde od oprilike 1984.), kojima su bili dostupni važni dokumenti vezani za popis i koji su, stoga, bili u stanju da najbolje procene pouzdanost popisa.

Najveći nedostaci popisa (vezani za skeniranje) su tipografske greške u imenima i nedovršena kontrola kvaliteta podataka (zbog nestabilne političke situacije 1991. i sukoba u periodu 1992-95.). U prilogu B2 detaljno objašnjavamo kako smo pristupili ovim i drugim problemima s podacima o popisu stanovništva. Po našem mišljenju, problemi s podacima ne diskredituju popis kao moćni izvor informacija o stanovništvu Bosne i Hercegovine pre sukoba i popis se može s pouzdanošću koristiti za izradu statističkih podataka kakvi se navode u ovom izveštaju.

Drugi problemi vezani za popis su oni koji su proizašli iz uključivanja u popis ovog stanovništva koje je privremeno boravilo u inostranstvu (nekih 234.213 osoba od 4.377.032, tj. 5,4 % populacije obuhvaćene popisom). Ovo stanovništvo uključeno je u popisnu statistiku

koju su pripremile i objavile lokalne statističke institucije, te je stoga takođe uključeno u naše podatke za 1991. i 1997. Uključivanje stanovništva iz inostranstva može proizvesti otklon u nacionalnom sastavu manjih područja 1991, kao što su recimo naselja. Istražili smo ovaj otklon za sve opštine u Bosni i Hercegovini i ispostavilo se da je do prilično prihvatljivo jer su sve *osim tri* opštine zadržale nacionalni sastav, kako za *de facto* (tj. stvarno) tako i *de jure* (tj. stvarno i privremeno u inostranstvu) stanovništvo (vidi Prilog B4).

Uključivanje populacije u inostranstvu takođe može imati uticaj a na broj glasača van zemlje, koje smo označili kao izbeglice 1997-98 (vidi Prilog B4). Nekih 87% glasača van zemlje iz Bosne i Hercegovine napustili su zemlju ***nakon popisa*** (tzv. post-cenzus emigracija) i nisu se vratili svojim domovima do 1997-98. Preostalih 13% su u inostranstvu boravili 1991. (pre-cenzusna emigracija) i tamo su ostali nakon popisau martu 1991. Da nije došlo do rata u Bosni i Hercegovini, pre-cenzusna emigracija bi se možda vratila, ali su se 1997-98. upisali kao glasači koji još uvek žive van zemlje. Stoga smatramo da se svi glasači izvan zemlje *mogu i trebaju* smatrati izbeglicama.

Treba imati u vidu da su procenti post- i pre-cenzusne emigracije (87% i 13%) dobijeni samo za one glasače koji su registrovani u zemljama *koje nisu* bivše jugoslovenske republike. Godine 1997-98, pet bivših jugoslovenskih republika imale su status država: Bosna i Hercegovina, Hrvatska, SRJ, Makedonija i Slovenija. Bosanski glasači koji su 1997-98. bili registrovani u Hrvatskoj ili SRJ (a u manjoj meri u Makedoniji i Sloveniji), svi su stanovali u Bosni 1991. godine i sistematski su putovali na rad u druge jugoslovenske republike (prvenstveno u Hrvatsku i SRJ). Činjenica da su 1991. stanovali u Bosni, a 1997-98. u Hrvatskoj ili SRJ, implicira da se moraju smatrati izbeglicama. Ukoliko bi se glasači iz Hrvatske i SRJ uključili u procenu gorespomenutih procenata, onda bi odgovarajuće procene bile: 91,2% (umesto 87%) glasača iz 1997-98. bi bili post-cenzusna emigracija, a 8,8 (umesto 13%) glasača bi bilo pre-cenzsuna emigracija. U obe situacije otklon zbog uključivanja pre-cenzusne emigracije u brojke svih raseljenih lica (IRL-i i izbeglice) je najviše oko 5% za celu zemlju, što se načelno smatra prihvatljivom greškom u statistici.

Spisak glasača iz 1997-98. praktično je veliki uzorak populacije punopravnih glasača Bosne i Hercegovine 1997-98. godine (tj. onih sa 18 ili više godina u vreme izbora). Svi glasači koji su se prijavili 1997. i 1998. pokriveni su ovim izvorom. Spojili smo ta dva biračka spiska (1997. i 1998.) u jedan (1997-98.). Preklapanje ova dva spiska je veliko. Godine 1998. bilo je samo oko 150.000 novih unesaka (prva registracija 1998). Svi drugi unesci iz 1998. takođe su pokriveni spiskom iz 1997. Prilikom spajanja, uključili smo sve uneske iz 1997. (prva registracija 1997.) i pored toga, nove uneske iz 1998. (150.000 unesaka iz prve registracije 1998.). U većini slučajeva, izgledalo je da unesci iz 1998 pokrivaju opštine gde je 1997. registracija bila manje kompletna. Ukupna veličina spojenog spiska 1997-98. je 2.674.506 unesaka i uglavnom pokriva 1997. godinu.

Treba imati u vidu da se spisak birača ne može koristiti da se napravi procena ukupnog broja stanovnika 1997. godine ili 1998. godine on je tada sigurno bio već i od 2,7 miliona glasača koji su uneti u spisak. Međutim, on se može sa sigurnošću koristiti prilikom izrade statistike koja **karakteriše** nacionalni sastav 1997-98. i interno raseljene osobe i izbeglice 1997-98. Svi

apsolutni brojevi dobijeni iz spiska su "najmanje vrednosti", što je vezano za nekompletnost ovog izvora. Sve relativne mere (tj. procenti) mogu se ekstrapolirati na kompletno stanovništvo i mogu se smatrati pouzdanim.

Spisak glasača ima određene nedostatke kao što su oni koji su navedeni i za popis (na pr. tipografske greške, nekompletni ili neuneti JMB-ovi, to jest jedinstveni matični brojevi i dr.). Nedostatci se mogu ispraviti na isti način kao što je to učinjeno i sa popisom (Prilog B5).

Dve vrste pojedinačnih podataka, tj. podaci iz popisa i iz spiskova glasača, povezani su zajedno kroz kompleksni proces uparenja. U tom procesu, velika većina lica koja su uključena u spisak glasača (oko 80%), pronađena su u popisu stanovništva iz 1991. Od ukupno 2.674.506 unesaka o glasačima, nekih 2.125.999 unesaka (tj. tačno 79,5%) su povezani, od kojih je 319.405 bilo izvan zemlje, a 1.805.419 u zemlji. Povezani podaci formirali su osnovu za analize koje su obavljene u svrhu ovog izveštaja. Povezivanje popisa iz 1991. i spiskova glasača iz 1997-98. omogućilo je da se uključe svi podaci iz popisa za svakog uparenog glasača. Stoga, za sve one glasače iz 1997-98. koji su povezani sa popisom, mogli smo da koristimo unete podatke o nacionalnosti iz popisa iz 1991, a takođe i one o njihovoj opštini stanovanja 1991. godine.

Sve analize su pravljene na osnovu nacionalnosti, dobijene na osnovu potpuno iste definicije za obe analizirane godine, za 1991. i takođe za 1997-98. Primenjena definicija je ona koja je korišćena u upitniku iz popisa iz 1991, gde je nacionalnost samoprijavljeni odgovor na otvoreno pitanje. U originalnim popisnim formularima, građani Bosne i Hercegovine naveli su nekoliko stotina nacionalnih kategorija. Mi smo ponovno pregrupisali ove kategorije u četiri glavne grupacije: oni koji su se izjasnili kao Muslimani, Hrvati ili Srbi smatrani su za pripadnike tih konkretnih grupa, dok su sve ostale kategorije, uključujući Jugoslovene, svrstane u kategoriju Ostali.

U odnosu na definiciju interno raseljenih lica, upoređene su opštine stanovanja 1991. i 1997-98. za svaku obrađivanu osobu. Ukoliko je neka osoba 1991. stanovala u različitoj opštini nego što je opština gde se ta osoba prijavila kao glasač za izbore 1997-98, onda je ta osoba uzeta kao interno raseljena. Napravljena su poređenja za post-dejtonske opštine, što je uključivalo stvaranje nove varijable, post-dejtonska opština, za sve lica koje su unete u popis. Ovaj zadatak je uglavnom uspešno obavljen i na kraju je isključen iz analize morao biti samo mali broj naselja koja su podeljena između političkih entiteta, RS i FBiH.

Izbeglice su bile one lica koje su 1991. navedene kao stanovnici Bosne i Hercegovine (uključujući one na privremenom boravku u inostranstvu), a koji su se 1997-98. prijavili kao glasači u drugim zemljama. Bilo je otprilike 300.000 glasača izvan zemlje koji su ispunili ovaj kriterijum. Neki su bili izuzeti iz statistike izbeglica zbog neuspešnog uparivanja sa popisom ili im je nedostajao unesak post-dejtonske opštine za 1991. (problem podeljenog naselja).

Treba imati u vidu da su naše definicije interno raseljenih lica i izbeglica statističke, a ne pravne. Kao takvi, brojevi IRL-a i izbeglica koji su izneti u ovom izveštaju trebaju biti uzeti

kao približni stvarnim brojevima. Treba takođe imati u vidu da je po našem mišljenju ustanovljavanje pravih brojeva nemoguć zadatak i to zbog ograničenih postojećih izvora informacija i fragmentarnih informacija koje se nalaze u ovim izvorima.

Ne treba zaboraviti da odeljak 3.5 ovoga izveštaja predstavlja poređenje naše statistike zasnovane na podacima OEBS-a o IRL-ima 1997-98. sa onom koju su sakupili UNHCR i bosanska vlada za 2000. godinu. Baza podataka UNHCR-a i vlade BiH (DDPR) se mogu smatrati službenom, jer je ona razvijena kao registracioni sistem za sve IRL-e i izbeglice u Bosni, kako bi im se omogućile socijalne povlastice i nadoknada za izgubljenu imovinu. Statistika zasnovana na DDPR-u opisuje IRL-e sa 2000. godinom, za razliku od podataka koje je pripremio OEBS, koje se odnose na 1997-98. I pored toga, ustanovili smo mnoge sličnosti između ova dva izvora. Oba izvora takođe daju znatno niže podatke od stvarnih podataka za 1992-95.

Glavni rezultati ovoga izveštaja su sledeći:

- Apsolutna i relativna veličina određene etničke grupe na kompletnom području u predmetu Milošević i opštinama koje se odnose na predmet Milošević u Bosni i Hercegovini: stanje od 1991. i 1997-98. Isključivo lica koje su rođene pre 1980. Granice opština iz 1997. (**Rezime tabela 1, Prilog A1**).

- Mininalni broj interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica sa područja u predmetu Milošević i opštinama koje se odnose na predmet Milošević u Bosni i Hercegovini: stanje iz 1997-98, po opštini stanovanja iz 1991. Zasnovano na minimalnim brojevima, postotci IRL-a i izbeglica u određenoj etničkoj grupi i u ukupnom broju svih IRL i izbeglica ustanovljenih 1997-98. su takođe uključeni. Isključivo lica rođena pre 1980. Granice opština od 1997. (**Rezime tabela 2, Prilog A2**).

- Procena nepoznatog ukupnog broja interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica sa područja u predmetu Milošević i opštinama koje se odnose na predmet Milošević u Bosni i Hercegovini: stanje iz 1997-98, po opštini stanovanja iz 1991. Isključivo lica rođene pre 1980. Granice opština iz 1997. Ova analiza ima idnikativni karakter. (**Rezime tabela 3, Prilog A3**).

Prilog A sadrži kompletne tabele sa podacima na opštinskom nivou, pripremljenim za ovaj izveštaj. Tabele se odnose jedino na opštine koje pripadaju području u predmetu Milošević. Pripremili smo tri glavne tabele sa podacima. Tabele 1 do 3, Prilozi A1 do A3, pripremljene su za svaku etničku grupu (tj. Muslimani, Hrvati, Ostali i Srbi). U prilogu A, međutim, navodimo ukupno 5 tabela. Pored tabela 1 do 3, Prilog A4 sadrži podatke iz baze podataka DDPR-a, tj statistike UNHCR-a i Vlade BiH o IRL-ima i izbeglicama u Bosni 2000. godine. Prikazani su jedino statistički podaci za one sa 18+ godina za vreme izbora 1997-98. (direktno uporedivo sa našim statističkim podacima). Prilog 5 predstavlja opšti pregled etničkog sastava u određenim opštinama 1993. i 1995. (na osnovu izvora RS-a).

Detalji o izvorima i metodima primenjenim u ovom izveštaju mogu se pogledati u Prilogu B, odnosno C. U Prilogu D daje se rezime stručnih kvalifikacija autora.

U odeljcima 2 do 4 koji slede, iznosimo naše glavne nalaze. Odeljak 5 predstavlja rezime ključnih rezultata koji se razmatraju u ovom izveštaju. Sledi prikaz područja u predmetu Milošević.

Godine 1991. Bosna i Hercegovina sastojala se od 109 opština (u daljem tekstu: predratne opštine). Dejtonskim mirovnim sporazumom iz 1995, zemlja je podeljena na dva politička entiteta, Republiku Srpsku (u daljem tekstu: RS) i Federaciju Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Federacija) i uvedena je nova klasifikaciju opština. Mnoge opštine ostale su iste kao što su bile 1991, ali je uspostavljen i veliki broj novih. Granica među entitetima podelila je nekoliko predratnih opština na dva dela, gde je jedan deo pripao RS-u, a drugi Federaciji. Po Dejtonskom sporazumu, svakom od ovih delova dat je status regularne opštine. Nekoliko manjih područja koja su polagala pravo na teritoriju u periodu između 1992. i 1995. takođe su dobile taj status. Nakon rata, svaka opština (u daljem tekstu: post-dejtonska opština) dobila je numeričku šifru od 1 do 185. Jedan broj šifri ostao je prazan (36) pošto im nije pripisana teritorija. Stvarni broj post-dejtonskih opština je 149 (od 1997, na osnovu klasifikacione šeme OEBS-a).

U svrhu ove studije, područje u predmetu Milošević definisano je kao područje sledećih (pre-dejtonskih) opštine: Banja Luka, Bihać, Bijeljina, Bileća, Bosanska Dubica, Bosanska Gradiška, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bosanski Petrovac, Bosanski Šamac, Bratunac, Brčko, Čajniče, Čelinac, Doboj, Donji Vakuf, Foča, Gacko, Goražde, Kalinovik, Ključ, Kotor Varoš, Nevesinje, Prijedor, Prnjavor, Rogatica, Rudo, Sanski Most, Sarajevo – Centar, Sarajevo – Hadžići, Sarajevo – Ilidža, Sarajevo – Ilijaš, Sarajevo - Novi Grad, Sarajevo - Novo Sarajevo, Sarajevo - Pale, Sarajevo – Stari Grad, Sarajevo - Trnovo, Sarajevo - Vogošća, Sokolac, Srebrenica, Šekovići, Šipovo, Teslić, Trebinje, Višegrad, Vlasenica, i Zvornik. Sve bitne komponente uključene su za podeljene opštine, tj. analizirane su sve one post-dejtonske opštine koje zajedno predstavljaju područje određene pre-dejtonske opštine.

Slika 1. Referentna mapa Bosne i Hercegovine i područje u predmetu Milošević

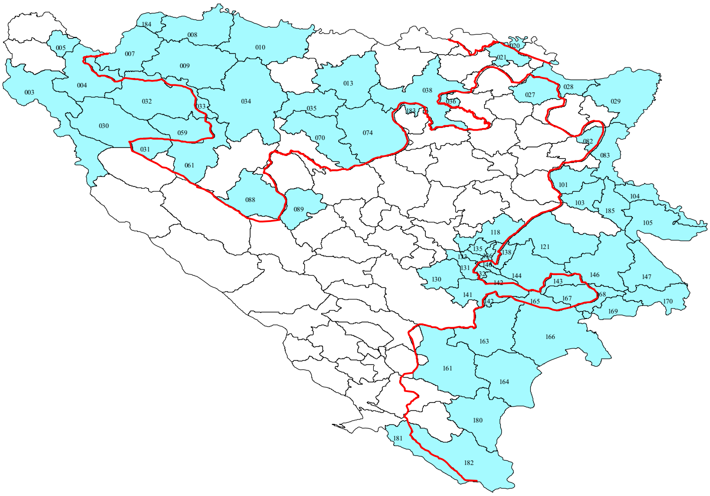

Napomena: Brojke navedene u Slici 1 su opštinske šifre OEBS-a. Imena opština u predmetu Milošević nalaze se u Prilogu B.

Slika 1 prikazuje mapu Bosne i Hercegovine podeljene na post-dejtonske opštine i njihove granice iz1997. godine. Podela zemlje na dva politička entiteta, RS i Federaciju, takođe je prikazana na mapi. Opštine koje se razmatraju u ovom izveštaju naznačene su plavom bojom (vidi dalje u tekstu). One predstavljaju područje u predmetu Milošević koje se ovde razmatra.

2. Etnički sastav 1991. i 1997-98.[1]

2.1 Etnički sastav područja u predmetu Milošević, 1991 i 1997-98

U ovom odeljku razmatraju se promene u etničkom sastavu za celokupno područje u predmetu Milošević i na podelu tog područja na RS-FBiH u području, od 1991. do 1997-98. Prikazani su apsolutni i relativni brojevi, promena 1991-97. iskazana je kvantitativno. Tabela 2 i Slika 1 koje su priložene u daljem tekstu koriste se prilikom razmatranja u ovom odeljku. Treba imati u vidu da su svi rezultati koji se razmatraju u Odeljcima 2.1 do 2.4 predstavljaju uzorke uzete iz rezimirajuće Tabele 1 priložene u Prilogu A1.

Tabela 2. Etnički sastav područja u predmetu Milošević 1991. godine u poređenju sa 1997-98, apsolutni brojevi i procenti, isključivo lica rođene pre 1980, opštinske granice iz 1997.

Područje u predmetu Milošević

Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991.	1997-98.	1991-97. (%)
Srbi	785.553	517.320	43,6	59,0	35,4
Muslimani	720.325	276.678	39,9	31,5	-21,0
Hrvati	140.918	25.741	7,8	2,9	-62,4
Ostali	156.463	57.383	8,7	6,5	-24,6
Ukupno	1.803.259	877.122	100,0	100,0	0,0

Deo RS u predmetu Milošević

Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991.	1997-98.	1991-97. (%)
Srbi	587.307	506.695	53,7	91,3	70,1
Muslimani	344.803	7.933	31,5	1,4	-95,5
Hrvati	79.127	7.002	7,2	1,3	-82,5
Ostali	83.180	33.352	7,6	6,0	-20,9
Ukupno	1.094.417	554.982	100,0	100,0	0,0

Deo FBiH u predmetu Milošević

Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991.	1997-98.	1991-97. (%)
Srbi	198.246	10.625	28,0	3,3	-88,2
Muslimani	375.522	268.745	53,0	83,4	57,5
Hrvati	61.791	18.739	8,7	5,8	-33,3
Ostali	73.283	24.031	10,3	7,5	-27,8
Ukupno	708.842	322.140	100,0	100,0	0,0

[1] U celom izveštaju povremeno koristimo oznaku 1997. za spojene biračke spiskove iz 1997-98. (posebno u grafikonima i tabelama). Razlog za to je taj što spojeni spisak sadrži otprilike 150.000 unesaka iz 1998, dok su svi ostali iz 1997. Stoga je prilično prihvatljivo da se smatra da spisak 1997-98. prvenstveno opisuje situaciju 1997. godine.

U svrhu procenjivanja etničkog sastava pre i posle sukoba u Bosni i broja interno raseljenih lica i izbeglica, koristili smo popis stanovništva iz 1991. i biračke spiskove iz 1997-98. Ta dva izvora su uopšte rečeno veoma obimna i pouzdana, sa samo manjim nedostatcima. Popis praktično pokriva kompletno stanovništvo Bosne 1991, tj. sva lica koja su boravila u zemlji, kao i ona koja su privremeno boravila u inostranstvu na dan popisa, 31. marta 1991. Pokrivene su sve starosne dobi. U papiru je izostavljen verovatno vrlo mali broj ljudi. U izveštaju o zaključenju popisa priloženom u Prilogu B3, koji je sastavila Nora Selimović, član republičke popisne komisije 1991. godine, ne pominje se to pitanje. Glavni nedostatak vezan je za česte tipografske greške u imenima, što implicira da uparenje popisa sa spiskom birača nije savršeno (manje od 100%). Postignuti stepen uparenja od oko 80% (u odnosu na spisak birača) znači da je 80% unesaka u birački spisak upareno sa unescima u popisu. Samo 80% ovih glasačkih unesaka moglo se koristiti u analizi etničkog sastava, interno raseljenih lica i izbeglica. Preostalih 20% moralo je biti isključeno. Takođe, tipografske greške u popisu smanjile su glasačku populaciju za 20 posto (sa 2,7 nešto više od 2 miliona). Glasačka populacija koja se ovde razmatra, međutim, u celokupnoj Bosni i Hercegovini i broji približno 2 miliona osoba, što je gotovo 60% od procenjenog ukupnog broja od 3,4 miliona 1995. godine (UN, World Population Prospects /Prognoza svetske populacije/, izdanje 1998.). Prema procenama UN-a, otprilike njih 2,5 miliona imali su 1995. godine 18 ili više godina, te stoga 2 miliona glasačke populacije predstavlja otprilike 80% ukupnog stanovništva starijeg od 18 godina koje je 1995. živelo u Bosni i Hercegovini.

Radna verzija popisa BiH iz 1991. koju je Odeljenje za demografiju sistematski koristilo, sadrži ukupno 4.377.032 unesaka. Populacija s pravom glasa na izborima 1997-98. bila je manja i iznosila je 3.565.703 lica 1991. godine. Od toga broja, otprilike 75% osoba registrovanih da glasaju prijavljeni su u spojenom biračkom spisku za 1997-98, gde je broj jedinstvenih unesaka iznosio 2.674.506. Dok je popisna populacija kompletna (tj. praktično pokriva kompletno stanovništvo Bosne 1991. broj registrovanih glasača se jedino može gledati kao veliki uzorak koji predstavlja stanovništvo koje je živelo u zemlji 1997-98. Mada je teško precizno proceniti koliko je veliki taj uzorak, jasno je da se radi o velikom i pouzdanom izvoru.

Koristeći ova dva izvora, popis iz 1991. i spisak birača iz 1997-98, procenili smo broj stanovnika koji su živeli na području u predmetu Milošević 1991. i 1997-98. i analizirali etnički sastav tog stanovništva za obe godine (Tabela 2 i Slika 1). U analizu su uključena samo lica koje su 1997-98 imala 18 i više godina. Oni mlađi od godina isključeni su iz svih statistika koje se razmatraju u ovom izveštaju.

Na području u predmetu Milošević, 1991. godije živelo je 1.803.259 stanovnika starih 18 i više godina, a 1997-98. 877.122 stanovnika. Pad u broju stanovnika ne može se gledati kao stvarna promena. On je velikim delom vezan za nepotpunost biračkog spiska koji ne pokriva kompletnu populaciju već njen deo (prema proceni OEBS-a, 80%). Oba izvora, međutim, pružaju pouzdane relativne mere etničkog sastava, tj procenata. Štaviše, procenti se mogu

bezbedno projektovati na celo stanovništvo. Iz tih razloga, koncentrišemo se na procente, a samo povremeno se pozivamo na apsolutne brojeve.

Pre rata, 1991. godine, otprilike 43,6% stanovništva na području u predmetu Milošević bili su Srbi, 39,9% Muslimani i 7,8% Hrvati. Preostale etničke grupe sačinjavale su 8,7% stanovništva. Etnički sastav je bio mešovit, gde su dve glavne grupacije, Srbi i Muslimani, bile zastupljene u sličnim procentima, a u vidu apsolutnih brojeva, ove dve grupe brojale su 785.553, odnosno 720.325 lica. Srba je u odnosu na Muslimane, 1991. godine bilo 1 prema 0,92 (manje od jednog Muslimana (0,92) po jednom Srbinu). Što se Hrvata tiče (njih 140.918 živelo je na području u predmetu Milošević 1991. godine), odnos je bio 1 prema 0,18.

Godine 1997-98, etnički sastav na području u predmetu Milošević sastojao se od 59% Srba, 31,5% Muslimana, 2,9% Hrvata i 6,5% Ostalih. Srbi su postali grupacija sa apsolutnom većinom, a procenti drugih etničkih grupa smanjili su se, pri čemu se najviše smanjilo učešće Hrvata, za nekih 62,4%. Apsolutni broj srpskih stanovnika prema spisku birača iznosio je 517.320 osoba, dok je muslimansko stanovništvo brojalo 276.678 osoba. Odnos između Srba i Muslimana 1997-98. godine bio je 1 (Srbin) prema 0,53 (Muslimana). Odnos izmežu Srba i Hrvata iznosio je 1 prema 0,05 tokom istog perioda. Hrvatsko stanovništvo prijavljeno u biračkim spiskovima brojalo je samo 25.741 osoba.

Za celo područje u predmetu Milošević, jasno se može videti znatan pad u procentualnoj zastupljenosti Muslimana, Hrvata i Ostalih (-21%, -62% i -24,6%) i povećanje u procentualonoj zastupljenosti Srba (+35,4%). Najveći apsolutni gubici dogodili su se među Muslimanima, drugoj najvećoj etničkoj grupaciji 1991. godine. Njihov broj je pao sa 720.325 1991. godine (na barem) 276.678 1997-98, odnosno za 443,647 osoba. Ovaj pad se može uzeti kao gornja granica opšteg pada u stanovništvu Muslimana starih 18 i više godina, pošto su oni koji su bili registrovani tokom izbora 1997-98. predstavljaju uzorak svih Muslimana koji su živeli na području u predmetu Milošević 1997-98. Uvećanjem uzorka svih glasača Muslimana iz 1997-98. godine za 20% (sa 276.678 na 332.014) dobio bi se procenjeno stvarno smanjenje muslimanskog stanovništva za 388.311 osoba (umesto 443.647). Gornje procene pada za Hrvate i Ostale su 115.177 odnosno 99.080 osoba (a procenjeni stvarni pad: 110.029 odnosno 87.603).

Gorespomenuti obrasci u etničkom sastavu grafički su prikazani na Slici 1, koja takođe sadrži dva pod-dela područja u predmetu Milošević, RS deo (Republika Srpska) i FBiH deo (Federacija Bosne i Hercegovine). Treba imati u vidu da najveći deo područja u predmetu Milošević pripada Republici Srpskoj (43 od 69 post-dejtonskih opština, 1.094.417 osoba 1991. godine), a samo 26 opština (708.842 lica 1991. godine) nalaze se u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Za Hrvate i Ostale obrasci su slični, kako u RS, tako u FBiH delu. Uočeni obrasci za Srbe i Muslimane suprotni su u svakom od delova područja. U RS delu, vide se veliki pad u procentu Muslimana i znatno povećanje u procentu Srba, dok se suprotan obrazac uočava u

FBiH delu. Očigledno je da je muslimansko stanovništvo nestalo iz opština u RS-u na području u predmetu Milošević, a srpsko stanovništvo iz dela u FBiH. Mnogi Muslimani otišli su u opštine koje se nalaze u Federaciji, dok se srpsko stanovništvo iselilo iz FBiH dela na području u predmetu Milošević i otišlo u opštine u RS-u. Ova dva procesa, zajedno sa migracijom van Bosne i umrlima, upućivala su na to da se muslimansko stanovništvo u RS delu područja smanjilo za 95,5% 1997-98. godine u odnosu na 1991, a da se srpsko stanovništvo u FBiH smanjilo za 88,2 % u istom periodu. U apsolutnim brojevima, 1997-98. je u RS delu identifikovano 7.933 Muslimana, u odnosu na 344.803 Muslimana koji su tamo živeli 1991. U FBiH delu, 1997-98 registrovalo se nekih 10.625 Srba u poređenju sa 198.246 koliko ih je tamo živelo 1991. U apsolutnim brojevima, pod pretpostavkom da je odziv Muslimana i Srba na izborima bio jednak, pad u broju muslimanskih stanovnika bio je mnogo dramatičniji nego pad u broju Srba.

Slika1. Etnički sastav područja u predmetu Milošević, 1991. u odnosu na 1997-98.

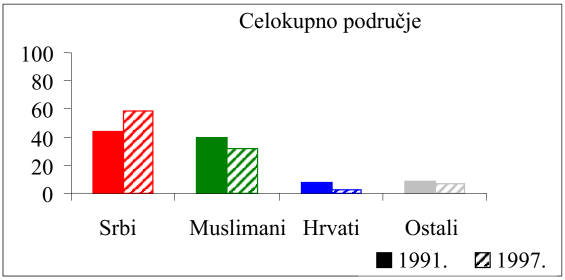

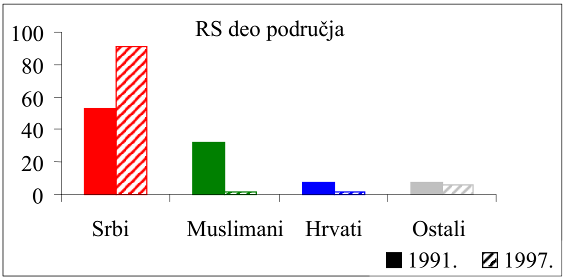

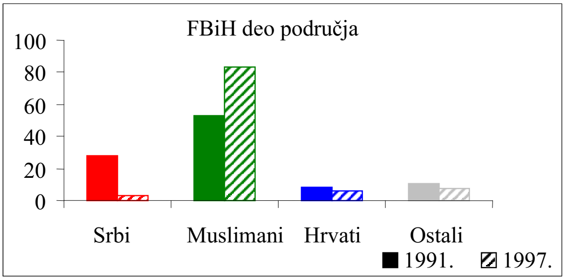

Ukratko, iako u relativnoj meri promene u RS i FBiH delovima područja u predmetu Milošević nisu bile različite za Muslimane (-95,5% u RS-u) i Srbe (-88,2% u FBiH), u apsolutnom smislu gubici među muslimanskim stanovništvom su mnogo veći nego gubici među srpskim stanovništvom na području u predmetu Milošević.

2.2 Etnički sastav sedam odabranih opština sa područja u predmetu Milošević, 1991. i 1997-98.

U odeljku 2.2 nastavljamo sa razmatranjem promena u etničkom sastavu tako što ćemo se usredsrediti na sedam odabranih opština (u daljem tekstu: područje broj 7 u predmetu Milošević) koje se sve nalaze na istočnoj granici Bosne sa Srbijom i predstavljaju opštine u kojima je došlo do najvećih promena na području u predmetu Milošević. Te opštine su Bijeljina (RS), Bratunac (RS), Brčko (RS, FBiH), Foča (RS, FBiH), Srebrenica (RS), Višegrad (RS) i Zvornik (RS, FBiH). Treba obratiti pažnju na to da su tri opštine podeljene nakon rata, i to Brčko, Foča i Zvornik. Zato ne analiziramo samo sedam, već, ustvari, deset opština, od kojih sedam pripadaju RS delu područja broj 7 u predmetu Milošević, a tri pripadaju FBiH delu.

Tabela 3 (M - Muslimani, H - Hrvati, S – Srbi i O-Ostali) i Slika 2 (a - nepodeljene opštine i b – podeljene opštine) rezimira promene u ovim opštinama.

Tabela 3M. Procentualna zastupljenost Muslimana u stanovništvu na području broj 7 u predmetu Milošević, stanje iz 1991. i 1997-98, lica rođene pre 1980, granice opština iz 1997.

Opština	Stanovništvo 1991.			Uzorak stanovništva 1997-98.			1991-97. promene u% Muslimana
	Sve nacionalnosti	Muslimani	% Muslimana	sve nacionalnosti	Muslimani	% Muslimana	(Procenti)
predmet MILOŠEVIĆ područje -7	**327.549**	**159.189**	**48,6**	**155.441**	**15.939**	**10,3**	**-78,9**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**286.401**	**137.457**	**48,0**	**138.767**	**2.130**	**1,5**	**-96,8**
- Federacija BiH (FBiH)	**41.148**	**21.732**	**52,8**	**16.674**	**13.809**	**82,8**	**+56,8**
1. Bijeljina (RS)	81.650	24.314	**29,8**	55.807	1.429	**2,6**	**-91,4**
2. Bratunac (RS)	26.369	16.284	**61,8**	10.852	10	**0,1**	**-99,9**
3. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federacija) (FBiH)	25.632	10.877	**42,4**	12.871	10.023	**77,9**	**+83,5**
- Brčko (RS)	47.294	20.309	**42,9**	20.752	546	**2,6**	**-93,9**
4. Foča:							
- Foča (FBiH)	4.261	2.932	**68,8**	457	454	**99,3**	**+44,4**
- Foča / Srbinje (RS)	30.247	14.559	**48,1**	12.091	6	**0,0**	**-99,9**
5. Srebrenica (RS)	29.198	21.361	**73,2**	7.442	7	**0,1**	**-99,9**
6. Višegrad (RS)	17.883	11.178	**62,5**	9.241	3	**0,0**	**-99,9**
7. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	11.255	7.923	**70,4**	3.346	3.332	**99,6**	**+41,5**
- Zvornik (RS)	53.760	29.452	**54,8**	22.582	129	**0,6**	**-99,0**

Tabela 3H. Procentualna zastupljenost Hrvata na području 7 u predmetu Milošević, stanje iz 1991. i 1997-98, lica rođene pre 1980, granice opština iz 1997.

Opština	Stanovništvo 1991. Sve nacionalnosti	Hrvati	% Hrvata	Uzorak stanovništva iz 1997-98. Sve nacionalnosti	Hrvati	% Hrvata	1991-97. promene u % Hrvata (Procenti)
predmet MILOŠEVIĆ područje-7	**327.549**	**19.806**	**6,0**	**155.441**	**3.282**	**2,1**	**-65,1**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**286.401**	**9.068**	**3,2**	**138.767**	**1.026**	**0,7**	**-76,6**
- Federacija BH (FBiH)	**41.148**	**10.738**	**26,1**	**16.674**	**2.256**	**13,5**	**-48,2**
1. Bijeljina (RS)	81.650	448	**0,5**	55.807	375	**0,7**	**+22,5**
2. Bratunac (RS)	26.369	38	**0,1**	10.852	42	**0,4**	**+168,6**
3. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federacija) (FBiH)	25.632	10.727	**41,9**	12.871	2.256	**17,5**	**-58,1**
- Brčko (RS)	47.294	8.337	**17,6**	20.752	394	**1,9**	**-89,2**
4. Foča:							
- Foča (FBiH)	4.261	0	**0,0**	457	0	**0,0**	**np**
- Foča / Srbinje (RS)	30.247	84	**0,3**	12.091	41	**0,3**	**+22,1**
5. Srebrenica (RS)	29.198	35	**0,1**	7.442	34	**0,5**	**+281,1**
6. Višegrad (RS)	17.883	30	**0,2**	9.241	60	**0,6**	**+287,0**
7. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	11.255	11	**0,1**	3.346	0	**0,0**	**-100,0**
- Zvornik (RS)	53.760	96	**0,2**	22.582	80	**0,4**	**+98,4**

Tabela 3S. Procentualna zastupljenost Srba na području 7 u predmetu Milošević, stanje iz 1991. i 1997-98, lica rođene pre 1980, granice opština iz 1997.

Opština	Stanovništvo 1991. Sve nacionalnosti	Srbi	% Srba	Uzorak stanovništva 1997-98. Sve nacionalnosti	Srbi	% Srba	1991-97. promena u % Srba (Procenti)
predmet MILOŠEVIĆ, područje -7	**327,549**	**129,394**	**39.5**	**155,441**	**129,051**	**83.0**	**+110.2**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**286,401**	**121,576**	**42.4**	**138,767**	**129,014**	**93.0**	**+119.0**
Federacija BH (FBiH)	**41,148**	**7,818**	**19.0**	**16,674**	**37**	**0.2**	**-98.8**
1. Bijeljina (RS)	81,650	49,654	**60.8**	55,807	50,843	**91.1**	**+49.8**
2. Bratunac (RS)	26,369	9,588	**36.4**	10,852	10,529	**97.0**	**+166.8**
3. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federacija) (FBiH)	25,632	3,329	**13.0**	12,871	36	**0.3**	**-97.8**
- Brčko (RS)	47,294	12,199	**25.8**	20,752	18,159	**87.5**	**+239.2**
4. Foča:							
- Foča (FBiH)	4,261	1,280	**30.0**	457	0	**0.0**	**-100.0**
- Foča / Srbinje (RS)	30,247	14,558	**48.1**	12,091	11,623	**96.1**	**+99.7**
5. Srebrenica (RS)	29,198	7,205	**24.7**	7,442	7,169	**96.3**	**+290.4**
6. Višegrad (RS)	17,883	5,837	**32.6**	9,241	8,861	**95.9**	**+193.8**
7. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	11,255	3,209	**28.5**	3,346	1	**0.0**	**-99.9**
- Zvornik (RS)	53,760	22,535	**41.9**	22,582	21,830	**96.7**	**+130.6**

Tabela 3O. Procentualna zastupljenost Ostalih na području 7 u predmetu Milošević, stanje iz 1991. i 1997-98, lica rođene pre 1980, granice opština iz 1997.

Opština	Stanovništvo 1991. Sve nacionalnosti	Ostali	% Ostalih	Uzorak stanovništva 1997-98. Sve nacionalnosti	Ostali	% Ostalih	1991-97. promena u % Ostalih (Procenti)
predmet MILOŠEVIĆ, područje-7	**327.549**	**19.160**	**5,8**	**155.441**	**7.169**	**4,6**	**-21,2**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**286.401**	**18.300**	**6,4**	**138.767**	**6.597**	**4,8**	**-25,6**
- Federacija BH (FBiH)	**41.148**	**860**	**2,1**	**16.674**	**572**	**3,4**	**+64,1**
1. Bijeljina (RS)	81.650	7.234	**8,9**	55.807	3.160	**5,7**	**-36,1**
2. Bratunac (RS)	26.369	459	**1,7**	10.852	271	**2,5**	**+43,5**
3. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federacija) (FBiH)	25.632	699	**2,7**	12.871	556	**4,3**	**+58,4**
- Brčko (RS)	47.294	6.449	**13,6**	20.752	1.653	**8,0**	**-41,6**
4. Foča:							
- Foča (FBiH)	4.261	49	**1,1**	457	3	**0,7**	**-42,9**
- Foča / Srbinje (RS)	30.247	1.046	**3,5**	12.091	421	**3,5**	**+,7**
5. Srebrenica (RS)	29.198	597	**2,0**	7.442	232	**3,1**	**+52,5**
6. Višegrad (RS)	17.883	838	**4,7**	9.241	317	**3,4**	**-26,8**
7. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	11.255	112	**1,0**	3.346	13	**0,4**	**-61,0**
- Zvornik (RS)	53.760	1.677	**3,1**	22.582	543	**2,4**	**-22,9**

Godine 1991, ukupni broj stanovnika područja 7 u predmetu Milošević iznosio je 327.549 osoba (samo punopravni glasači 1997-98.), od čega su nekih 48,6% (159.189) bili Muslimani, 39,5% (129.394) Srbi, 6% (19.806) Hrvati i 5,8% (19.160) Ostali. Muslimani su bili većinska grupa (međutim, nisu imali apsolutnu većinu). Oni su bili većina ne samo na celom području, već i u osam od deset opština. U šest opština, Muslimani su bili apsolutna većina 1991. godine: u Bratuncu (61,8%), Foči-FBiH (68,8%), Srebrenici (73,2%), Višegradu (62,5%), Zvorniku-RS (54,8%) i Zvorniku/Sapni-FBiH(70,4%). U Brčkom-FBiH (42,4%) i Brčkom-RS (42,9%), Muslimani su bili većinska grupacija, s razlikom u odnosu na drugu najveću grupaciju (tj. Srbe) većom od 5 %. U vezi sa dve preostale opštine, u Bijeljini su Srbi imali apsolutnu većinu (60,8%), a u Foči-RS etnički sastav je bio mešovit (48,1% su činili Srbi, a isti procenat i Muslimani). Međutim, u Foči kao celini, Muslimani su bili većina (50,7%), a Srbi su bili druga najveća etnička grupacija i imali su nekih 45,9% stanovništva (starosti 18 i više godina) 1991. godine.

Godine 1997-98, etnički sastav područja 7 u predmetu Milošević bio je suprotan onom iz 1991, i to mnogo dramatičnije za pojedinačne opštine. Uopšteno govoreći, na celom području može se uočiti promena sa muslimanske većine (48,6%) 1991. godine, na muslimansku manjinu (10,3%) 1997-98. i sa srpske manjine (39,5%) 1991. godine na apsolutnu srpsku većinu (83%) 1997-98. Pad u učešću Muslimana u stanovništvu područja 7 u predmetu Milošević iznosilo je 78,9%, dok je povećanje u učešću Srba iznosio 110,2 posto.

Postotak Hrvata (2,1% godine 1997-98, pad od nekih 65,1%) i Ostalih (4,6% godine 1997-98, pad od oko 21,2%) u stanovništvu je takođe opao, ali u manjoj meri nego podatak Muslimana (-78,9% godine 1997-98).

Apsolutni broj stanovnika na području deset opština koji je službeno zabeležen 1997-98. iznosio je 155.441 osoba (327.549 godine 1991.), gde su Srbi bili najveća grupacija (129.051), a Muslimani druga najveća grupacija sa samo 15.939 osoba. Na području je takođe bilo 3.282 Hrvata i 7.169 Ostalih. Upadljivo je da je uzorak populacije Srba 1997-98. (129.051) bio gotovo isti kao i kompletna populacija Srba registrovana 1991. godine na ovom području (129.394 osoba). Apsolutni broj muslimanskih stanovnika 1997-98. iznosio je samo 15.939 osoba, naspram 159.189 osoba koje su u ovim opštinama tokom popisa iz 1991. (otprilike deset puta manje).

Odnos između Srba i Muslimana na području 7, područja u predmetu Milošević, promenio se sa 1 pre 1,23 godine 1991. (otprilike 12 Muslimana na svakih 10 Srba) na 1 prema 0,12 godine 1997-98. (otprilike 1,2 Muslimana na 10 Srba).

Pažljiviji pregled rezultata za pojedinačne opštine dokazuje duboke promene koje su zadesile Muslimane. Muslimani su do 1997-98. gotovo nestali iz svih sedam opština u RS-u na području 7 u predmetu Milošević. Ovaj rezultat je potpuno pouzdan i u apsolutnom i relativnom smislu. Samo nekoliko pojedinačnih osoba muslimanske nacionalnosti identifikovano je 1997-98. u opštinama Bratunac (10 osoba), Foča (RS, 6), Srebrenica (7) i Višegrad (3). Među najbrojnijim muslimanskim populacijama u opštinama u RS-u na tom području 1991. godine, u Bijeljini je broj Muslimana pao sa 24.314 iz 1991. godine na 1.429

Muslimana 1997-98; u Brčkom (RS) sa 20.309 na 546 i najdramatičnije, u Srebrenici, sa 21.361 Muslimana 1991. na 7 Muslimana 1997-98. U relativnom smislu procenat Muslimana 1997-98. u opštinama u RS-u na području 7 u predmetu Milošević bio je od 0% do maksimalno 2,6% od ukupnog stanovništva 1997-98, i u poređenju sa 1991. pao je za oko 91,4 do 99,9 posto.

U tri FBiH opštine na tom području, procenat Muslimana povećao se u proseku za 56,8 posto 1997-98. u poređenju sa 1991.

Promene koje su ustanovljene za Hrvate i Ostale manje su duboke nego promene kod Muslimana, što se delimično može objasniti time što su ove etničke grupe u vreme izbijanja sukoba 1991. godine bile manje.

Slika 2a. Etnički sastav sedam odabranih opština, 1991. u odnosu na 1997-98. Nepodeljene opštine

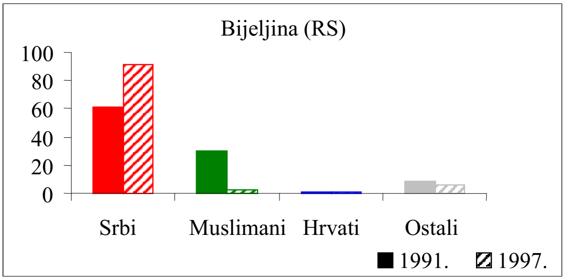

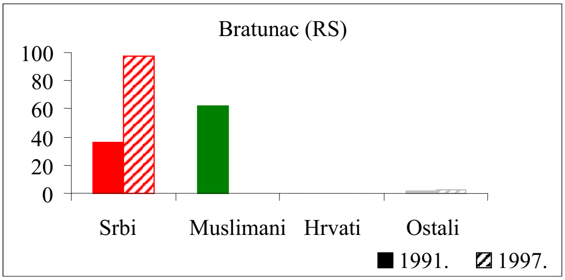

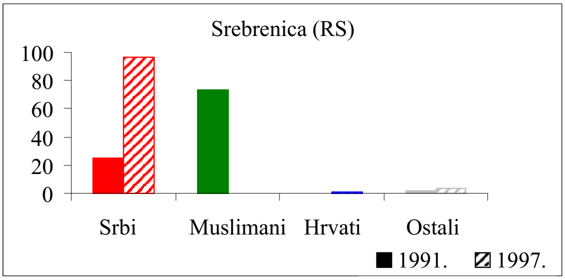

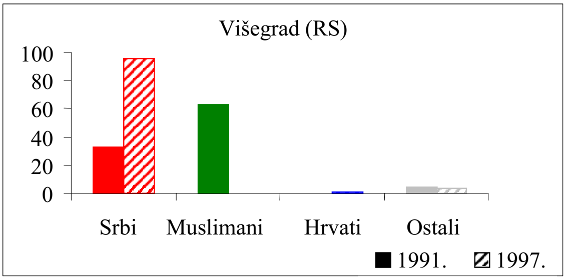

Slika 2b. Etnički sastav u sedam odabranih opština, 1991. u odnosu na 1997-98. Podeljene opštine

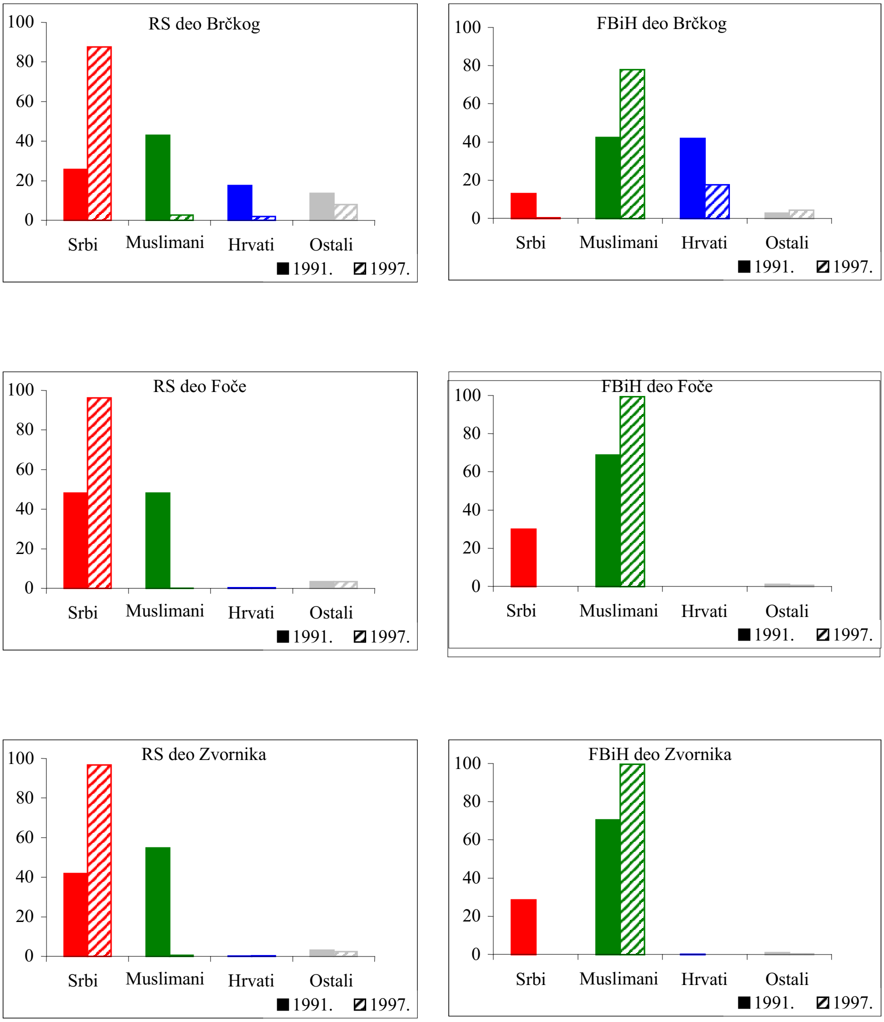

Treba takođe imati u vidu da su Srbi, koji su 1991. bili u većini samo u Bijeljini, jednoj od sedam RS opština na području 7 u predmetu Milošević, nakon rata, 1997-98, postali apsolutna većina u svih sedam opština. U Bijeljini (91,1% godine 1997-98.), Bratuncu (97%), Brčkom (RS, 87,5%), Foči (RS, 96,1%), Srebrenici (96,3%), Višegradu (95,9%) i Zvorniku (RS, 96,7%), udeo Srba se, u poređenju sa 1991, povećao barem za 49,8% (Bijeljina) pa do 290,4%(Srebrenica) godine 1997-98.

Dramatične promene u etničkom sastavu razmotrene u ovom odeljku ne mogu se pripisati demografskim, socio-ekonomskim uzorcima ili uzrocima vezanim za način života koji bi doveli do određenog toka ili veličine razvoja populacije.

2.3 Poređenje etničkog sastava Bosne i Hercegovine, područje u predmetu Milošević i sedam odabranih opština, 1991. i 1997-98.

Odeljak 2.3 fokusiran je na prikazivanje promena u etničkom sastavu na području u predmetu Milošević, a u kontekstu promena uočenih, s jedne strane, za celu Bosnu i Hercegovinu, a s druge, za sedam odabranih opština u kojima su promene bile najizraženije. Prilikom poređenja, koristiće se relativne brojke (tj. procenti), apsolutni brojevi su priloženi kako bi ilustrovali uzorke koji su korišćeni u analizi. Rezultati u Tabeli 4 (a - apsolutni brojevi i b - procenti) predstavljaju osnovu za raspravu i referencu.

Uzorci glasača iz 1997-98, korišćeni u analizi etničkog sastava u Odeljku 2 te interno raseljenih lica i izbeglica u Odeljku 3, obimni su i pouzdani (Tabela 4a). Populacija glasača iz 1997-98. predstavljala je 50,6% stanovništva Bosne i Hercegovine sa popisa iz 1991. s tim da je RS deo Bosne predstavljen uzorkom od 50% glasača, a FBiH deo uzorkom od 50,9%. Za područje u predmetu Milošević, podaci su bili sledeći: 48,4% (celokupno područje), 50,7%(RS) i 45,4 posto (FBiH). Očigledno, spisak birača predstavlja velike delove populacije iz popisa s pravom glasa na izborima 1997-98. Gorespomenuti brojevi dobijeni su iz povezanih podataka, stoga je stvarni uzorak glasača (povezani i nepovezani podaci) čak i veći.

Treba imati u vidu da je relativna veličina područja u predmetu Milošević (i predmeta-7 /kao u originalu/) slična u oba razmatrana perioda, 1991. i 1997-98. Godine 1991, stanovništvo područja u predmetu Milošević predstavljalo je približno 50,6% stanovništva Bosne i Hercegovine s pravom glasa na izborima 1997-98, a 1997-98. oko 48,6% stanovništva starog 18 i više godina, Bosne ustanovljenog na osnovu spiska birača. Stoga, i pored različite apsolutne veličine stanovništva 1991. i 1997-98, u relativnim okvirima područje u predmetu Milošević sadrži sličan deo stanovništva cele zemlje.

Isti podaci za područje 7 u predmetu Milošević bili su 9,2% za 1991, i 8,6% za 1997-98, ponovo veoma blizu.

Promene u etničkom sastavu cele Bosne i Hercegovine u periodu između 1991. i 1997-98. paradoksalno, nisu bile veoma velike (Tabela 4b i Slika 3 dalje u tekstu), a sastav je 1997-98. ostao mešovit kao što je bio 1991. Do 1997-98. udeo Muslimana i Srba blago se povećao za 7,7 odnosno 9,7%, dok je udeo Hrvata i Ostalih opao za 24,5 odnosno 26,1 posto. Promene koje su zapažene za celu zemlju proizašle su iz promena u svim mestima u Bosni, posebno u RS i FBiH, koja su često imala suprotni profil. Uopšteno govoreći, u Republici Srpskoj došlo je do oštrog pada udela Muslimana i Hrvata u periodu između 1991. i 1997-98. (u manjoj meri i Ostalih), a u relativnim okvirima povećalo se srpsko stanovništvo. U Federaciji Bosne i Hercegovine, srpsko stanovništvo se relativno smanjilo (u manjoj meri primećuje se pad i Hrvata i Ostalih), dok se udeo Muslimana povećao.

Tabela 4a. Etnički sastavstanovništva Bosne i Hercegovine starog 18 i više godina i dva područja u predmetu Milošević, 1991. u poređenju sa 1997-98, apsolutni brojevi

Bosna i Hercegovina

Nacionalnost	1991.	1997-98.
Srbi	1,147,904	637,321
Muslimani	1,505,893	820,844
Hrvati	630,895	241,008
Ostali	281,011	104,969
Ukupno	3,565,703	1,804,142

područje u predmetu MILOŠEVIĆ

Nacionalnost	1991.	1997-98.
Srbi	785,553	517,320
Muslimani	720,325	276,678
Hrvati	140,918	25,741
Ostali	156,463	57,383
Ukupno	1,803,259	877,122

Predmet MILOŠEVIĆ - područje 7

Nacionalnost	1991.	1997-98.
Srbi	129,394	129,051
Muslimani	159,189	15,939
Hrvati	19,806	3,282
Ostali	19,160	7,169
Ukupno	327,549	155,441

RS deo Bosne i Hercegovine

Nacionalnost	1991.	1997-98.
Srbi	735,021	615,758
Muslimani	376,880	8,552
Hrvati	128,490	7,871
Ostali	98,950	37,944
Ukupno	1,339,341	670,125

RS deo područja u predmetu MILOŠEVIĆ

Nacionalnost	1991.	1997-98.
Srbi	587,307	506,695
Muslimani	344,803	7,933
Hrvati	79,127	7,002
Ostali	83,180	33,352
Ukupno	1,094,417	554,982

RS deo područja pred. Milošević područje 7

Nacionalnost	1991.	1997-98.
Srbi	121,576	129,014
Muslimani	137,457	2,130
Hrvati	9,068	1,026
Ostali	18,300	6,597
Ukupno	286,401	138,767

FBiH deo Bosne i Hercegovine

Nacionalnost	1991.	1997-98.
Srbi	412,883	21,563
Muslimani	1,129,013	812,292
Hrvati	502,405	233,137
Ostali	182,061	67,025
Ukupno	2,226,362	1,134,017

FBiH deo područja u predmetu MILOŠEVIĆ

Nacionalnost	1991.	1997-98.
Srbi	198,246	10,625
Muslimani	375,522	268,745
Hrvati	61,791	18,739
Ostali	73,283	24,031
Ukupno	708,842	322,140

FBiH deo podr.u pred. Milošević područje 7

Nacionalnost	1991.	1997-98.
Srbi	7,818	37
Muslimani	21,732	13,809
Hrvati	10,738	2,256
Ostali	860	572
Ukupno	41,148	16,674

Tabel 4b. Etnički sastav stanovništva Bosne i Hercegovine starog 18 i više godina i dva područja u predmetu Milošević, 1991. u poređenju sa 1997-98., procenti

Bosna i Hercegovina

Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991-97. (%)
Srbi	32.2	35.3	9.7
Muslimani	42.2	45.5	7.7
Hrvati	17.7	13.4	-24.5
Ostali	7.9	5.8	-26.2
Ukupno	100.0	100.0	0.0

Područje u predmetu MILOŠEVIĆ

Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991-97. (%)
Srbi	43.6	59.0	35.4
Muslimani	39.9	31.5	-21.0
Hrvati	7.8	2.9	-62.4
Ostali	8.7	6.5	-24.6
Ukupno	100.0	100.0	0.0

Predmet MILOŠEVIĆ - područje 7

Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991-97. (%)
Srbi	39.5	83.0	110.2
Muslimani	48.6	10.3	-78.9
Hrvati	6.0	2.1	-65.1
Ostali	5.8	4.6	-21.2
Ukupno	100.0	100.0	0.0

RS deo Bosne i Hercegovine

Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991-97. (%)
Srbi	54.9	91.9	67.4
Muslimani	28.1	1.3	-95.5
Hrvati	9.6	1.2	-87.8
Ostali	7.4	5.7	-23.4
Ukupno	100.0	100.0	0.0

RS deo područja u predmetu MILOŠEVIĆ

Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991-97. (%)
Srbi	53.7	91.3	70.1
Muslims	31.5	1.4	-95.5
Hrvati	7.2	1.3	-82.5
Ostali	7.6	6.0	-20.9
Ukupno	100.0	100.0	0.0

RS deo pdručja u pred. Milošević - područje 7

Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991-97. (%)
Srbi	42.4	93.0	119.0
Muslimani	48.0	1.5	-96.8
Hrvati	3.2	0.7	-76.6
Ostali	6.4	4.8	-25.6
Ukupno	100.0	100.0	0.0

FBiH deo Bosne i Hercegovine

Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991-97. (%)
Srbi	18.5	1.9	-89.7
Muslimani	50.7	71.6	41.3
Hrvati	22.6	20.6	-8.9
Ostali	8.2	5.9	-27.7
Ukupno	100.0	100.0	0.0

FBiH deo područja u predmetu MILOŠEVIĆ

Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991-97. (%)
Srbi	28.0	3.3	-88.2
Muslimani	53.0	83.4	57.5
Hrvati	8.7	5.8	-33.3
Ostali	10.3	7.5	-27.8
Ukupno	100.0	100.0	0.0

FBH deo podr. u pred. Milošrvić - područje 7

Nacionalnost	1991.	1997-98.	1991-97. (%)
Srbi	19.0	0.2	-98.8
Muslimani	52.8	82.8	56.8
Hrvati	26.1	13.5	-48.2
Ostali	2.1	3.4	64.1
Ukupno	100.0	100.0	0.0

Budući da se etnički sastav cele zemlje u relativnim okvirima veoma malo promenio od 1991. do 1997-98, očigledno je da će promene uočene za područje u predmetu Milošević biti ekstremne u poređenju s onima u Bosni. Da bi izbegli takav utisak, koncentrišemo se na uporedive promene primećene u RS i FBiH delovima Bosne i područja u predmetu Milošević (kao i predmeta-7 /kao u originalu/).

Slika 3. Etnički sastav Bosne i Herzegovine, 1991. u poređenju sa 1997-98.

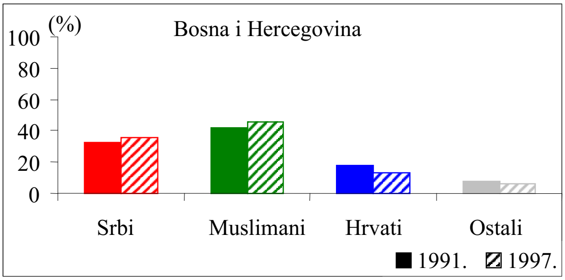

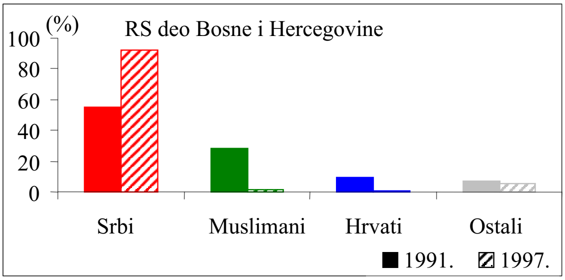

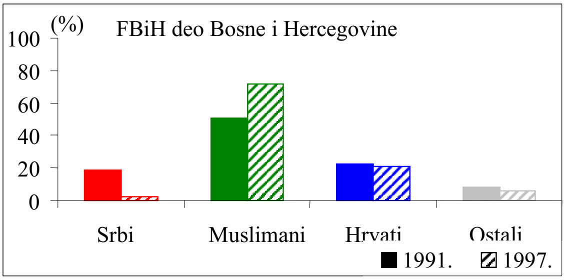

Prvo upoređujemo tri područja RS-a, prikazana u Tabelama 4a i 4b: Republiku Srpsku, RS deo područja u predmetu Milošević i RS deo područja 7 u predmetu Milošević.

Za sva RS područja u periodu od 1991. do 1997-98. tipično je veliko povećanje srpskog stanovništva i veliki pad u populacijama Muslimana i Hrvata (u manjoj meri i Ostalih). Najveće povećanje procenta Srba dogodilo se na području 7 u predmetu Milošević, i to za 119%. Apsolutni broj srpskih stanovnika se na ovom području takođe očigledno povećao (sa 121.576 godine 1991. na 129.014 godine 1997-98.). Udeo srpskog stanovništva na području u

predmetu Milošević povećao se za 70,1% godine 1997-98. u odnosu na 1991. i to je po veličini drugo povećanje, dok je povećanje u celoj RS iznosilo 67,4% i bilo je najniže od tri RS područja.

Na sva tri RS područja stanovništvo Muslimana, Hrvata i Ostalih smanjilo se od 1991. do 1997-98. u relativnom i apsolutnom smislu. Pad u broju muslimanskog stanovništva bio je najveći od tri etničke grupe. Pad na području 7 u predmetu Milošević bio je najveći (96,8%) u poređenju sa padom u Republici Srpskoj (95,5%) i RS delu područja u predmetu Milošević (95,5%). Svi ovi padovi su bili uzuzetno veliki. Na sva tri RS područja udeo Muslimana pao je sa oko 28% u BiH, ili 31,5 % na području Milošević i 48,0% u sedam opština, 1991. godine na 1,3 do 1,5% godine 1997-98, a apsolutni brojevi za Muslimane smanjeni su na 2.130 sa 137.457 na području 7 u predmetu Milošević, na 7.933 sa 344.803 na celokupnom području Milošević. U Republici Srpskoj 1991. godine bilo je 376.880 Muslimana, a samo 8.552 Muslimana prijavljeno je 1997-98. Za Hrvate se pokazao sličan, ali manje dramatičan obrazac. Ostali su bili manje pogođeni od tri analizirane etničke grupe.

Ukoliko se porede FBiH delovi ta tri područja, prvo se može uočiti povećanje procenta Muslimana (57,5% odnosno 56,8% na području u predmetu Milošević i području 7 u predmetu Milošević), a 41,3% u Federaciji Bosne i Hercegovine). Nije bilo povećanja apsolutnog broja muslimanskih stanovnika na bilo kom od FBiH područja. Drugo, može se primetiti pad u procentu Srba, Hrvata i Ostalih. Najviše su pogođeni Srbi, čiji je postotak pao za 98,8% (područje 7 u predmetu Milošević), 88,2% (područje u predmetu Milošević) i 89,7% (Federacija Bosne i Hercegovine). Pad je bio veći na području 7 u predmetu Milošević (98,8%) nego u celokupnoj Federaciji (89,7%) ili na celom području iz predmeta Milošević (88,2%). Postotak Ostalih pao je na području u predmetu Milošević isto onoliko koliko i u celoj Federaciji (27,7%), ali se povećao u području 7 u predmetu Milošević (64,1%).

Područja u predmetu Milošević se sa najviše smisla mogu porediti sa Republikom Srpskom. Sledi rezime ovog poređenja:

- RS delovi područja u predmetu Milošević su oni gde je došlo do najvećeg smanjenja populacije Muslimana i Hrvata. Postotak Muslimana pao je za 95,5 odnosno 96,8%, a Hrvata za 82,5 odnosno 76,6% na području u predmetu Milošević i području 7 u predmetu Milošević. Pad koji je uočen u postotku Muslimana i Hrvata u celoj Republici Srpskoj bio je 95,5 odnosno 87,8 procenata. Tako je, postotak Muslimana najviše opao na području 7 u predmetu Milošević (za 96,8%), a Hrvata u RS-u (za 87,8%).
- Uopšte rečeno, u RS područjima gde je postotak Muslimana (ili Hrvata) bio relativno viši 1991, i pad postotka dobijenog za 1997-98. bio je proporcionalno veći.
- Nije opao samo udeo, već i apsolutna veličina populacije Muslimana i Hrvata na sva tri RS područja. Apsolutni broj Muslimana smanjen je na 2.130 sa 137.457 na području 7 u predmetu Milošević, i na 7.933 sa 344.803 na celokupnom području u predmetu Milošević. U Republici Srpskoj, muslimansko stanovništvo 1991. godine brojalo je 376.880 ljudi, a samo 8.522 Muslimana registrovano je 1997-98. Za Hrvate su ustanovljeni slični, ali manje dramatični obrasci.

- Relativna veličina populacije Srba povećala se na sva tri RS područja (70,1% na području u predmetu Milošević, 119% na području 7 upredmetu Milošević i 67,4% u Republici Srpskoj). Na području 7 u predmetu Milošević, apsolutni broj srpskih stanovnika povećan je zajedno sa povećanjem postotka Srba (sa 121.576 godine 1991. godine na 129.014 godine 1997-98.).

Opšte uzevši, došlo je do dramatične promene u etničkom sastavu sva tri RS područja, a najviše na RS delu područja 7 u predmetu Milošević.

2.4 Rezime promena u etničkom sastavu područja u predmetu Milošević: mape nacionalnih većina za 1991. i 1997-98.

Odeljak 2.4 rezimira promene u etničkom sastavu razmatranjem nacionalne većine na području u predmetu Milošević 1991. i 1997-98. (Slika 4a i 4b).

Slika 4a. Nacionalna većina na području u predmetu Milošević 1991.

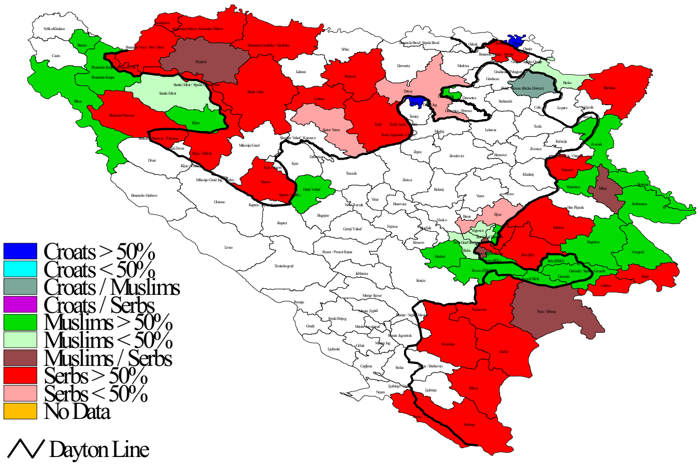

(Legenda: Hrvati > 50%
Hrvati < 50%
Hrvati/Muslimani
Hrvati/Srbi
Muslimani > 50%
Muslimani < 50%
Muslimani/Srbi
Srbi>50%
Srbi<50%
Nema podataka
Dejtonska granica)

Slika 4b. Nacionalna većina na području u predmetu Milošević: 1997-98.

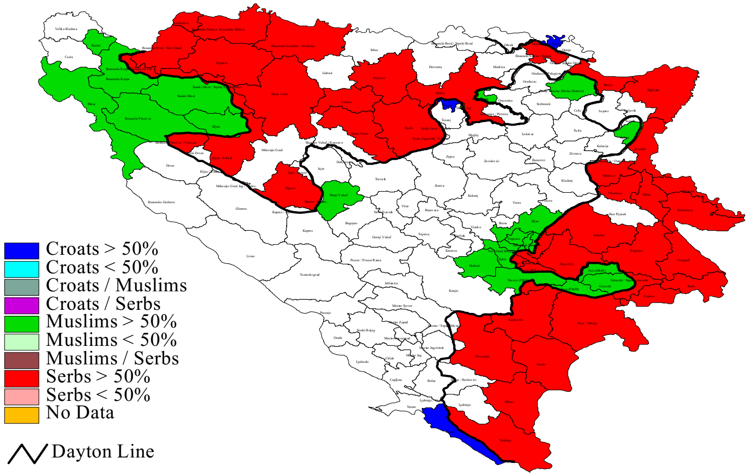

(Legenda: Hrvati > 50%
Hrvati < 50%
Hrvati/Muslimani
Hrvati/Srbi
Muslimani > 50%
Muslimani < 50%
Muslimani/Srbi
Srbi>50%
Srbi<50%
Nema podataka
Dejtonska granica)

Gornje mape (Slike 4a i 4b) prikazuju nacionalnu većinu među stanovništvom u opštinama koje su pripadale području iz predmeta Milošević 1991. i 1997-98. Tamne, intenzivne boje (zelena, crvena i plava) označavaju grupu sa apsolutnom većinom (postoci iznose 50% ili više). Svetlo zelena, crvena ili plava boja su povezane sa dominacijom jedne etničke grupe uz postotak niži od 50%, s tim da je razlika od druge najveće etničke grupe veća od 5 posto. Kombinacije boja označavaju mešoviti etnički sastav, naprimer smeđa boja se vezuje za etničke Muslimane koji žive zajedno sa etničkim Srbima, a ljubičasta za Hrvate izmešane sa Srbima.

Godine 1991, znatan broj ne-Srba živeo je u nekoliko opština u Republici Srpskoj. Naročito smo uočili:

- mešoviti etnički sastav Muslimana i Srba u Prijedoru, Milićima, Foči i opštini Sarajevo Ilidža (smeđa boja na mapi iz 1991.),
- većinsko muslimansko stanovništvo u Zvorniku, Vlasenici, Bratuncu, Srebrenici, Rogatici, Višegradu, Goraždu, Brčkom i opštini Sarajevo Trnovo (zelena boja na mapi iz 1991.).

Godine 1997-98. u svim ovim (kao i u svim drugim) opštinama u RS-u u sastavu stanovništva su dominirali Srbi sa više od 50%, a gotovo svi ne-Srbi su se odselili, uglavnom u Federaciju Bosne i Hercegovine ili druge zemlje ili su umrli. Treba uočiti da su Srbi dominirali sa više od 50% u opštinama sa srpskom većinom, kako 1991, tako i 1997-98.

Suprotan obrazac može se očekivati za FBiH deo područja u predmetu Milošević. To se zaista i može primetiti za (samo) tri opštine, Bosanski Petrovac, Sarajevo Ilijaš i Ravno, koje su postale predominantno muslimanske 1997-98, a koje su 1991. imale srpsku većinu ili mešoviti etnički sastav.

3. MINIMALNI BROJ INTERNO RASELJENIH LICA I IZBEGLICA, STANJE IZ 1997-98.

4.

3.1 Minimalni broj interno raseljenih lica sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98.

U ovom odeljku razmatramo minimalne (tj. "najmanje") brojeve interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica (IZB) sa područja u predmetu Milošević. Brojke je pripremilo Odeljenje za demografiju i zasnovane su na popisu iz 1991. i spisku glasača iz 1997-98.

Prvo objašnjavamo kako su IRL-i i IZB-i definisani u našoj studiji. Naše definicije su zasnovane na merenju promena u mestu stanovanja osoba u periodu između 1991. i 1997-98. Za IRL-e, "mesta" koja su upoređena 1991. i 1997-98. su post-dejtonske opštine u Bosni i Hercegovini. Za IZB-e "mesta" koja su upoređena 1991. i 1997-98. su zemlje (BiH u odnosu prema ostalom svetu), uključujući novopriznate države koje su nastale iz bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, kao što su Hrvatska, Savezna Republika Jugoslavija, Slovenija i Makedonija. Treba imati u vidu da se ne koriste nikakve formalne definicije interno raseljenih lica ili izbeglica. Analiza je zasnovana na statističkim konceptima koji se sagledavaju isključivo kao aproksimacije IRL-a i IZB-a definisanih pravnim definicijama.

Tabele 5, 6 i 7 i Slike 5 i 6 sadrže sledeću statistiku:

- Stanovništvo iz 1991. koje potiče sa područja u predmetu Milošević po mestu registrovanja za glasanje 1997-98. (apsolutni brojevi i procenti, po nacionalnom poreklu, Tabela 5 i Slika 5a, b)
    - Uključujući: etnički sastav IRL-a/izbeglica
    - Uključujući: udeo IRL-a/izbeglica u određenoj etničkoj grupi 1997-98.
- Stanovništvo iz 1991. koje potiče sa područja u predmetu Milošević na osnovu statusa raseljenja (ne-IRL, IRL, izbeglice; apsolutni brojevi i procenti, po nacionalnoj pripadnosti, Tabela 6 i Slika 6)
- Izbeglice iz stanovništva iz 1991. koje potiče sa područja u predmetu Milošević, po zemlji boravka 1997-98. (apsolutni brojevi i procenti, po nacionalnoj pripadnosti, Tabela 7).

Treba imati u vidu da su rezultati koji se razmatraju u Odeljcima 3.1 do 3.5 uključeni u rezime Tabelama 2 i 4 u Prilozima A2 odnosno A4.

Tabela 5. Glasači 1997-98. koji potiču sa područja u predmetu Milošević po mestu registrovanja

Glasačka registracija	Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali	Svi
Brojevi					
- U mestu boravka 1991.	347.771	196.937	22.425	45.348	612.481
- Izvan mesta boravka 1991.	115.411	231.830	29.581	23.151	399.973
Ukupni broj	463.182	428.767	52.006	68.499	1.012.454
Procenti (Redovi)					
- U mestu boravka 1991.	56,8	32,2	3,7	7,4	100,0
- Izvan mesta boravka 1991.	28,9	58,0	7,4	5,8	100,0
Ukupno (Redovi)	45,7	42,3	5,1	6,8	100,0
Procenti (Kolone)					
- U mestu boravka 1991	75,1	45,9	43,1	66,2	60,5
-Izvan mests boravka 1991.	24,9	54,1	56,9	33,8	39,5
Ukupno (Kolone)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 5 i Slike 5a i 5b rezimiraju rezultate vezane za interno raseljena lica i izbeglice sa područja u predmetu Milošević. Pristup koji je primenjen da bi se dobili ovi brojevi uzima stanovništvo iz 1991. rođeno pre 1980. (tj. lica s pravom glasa na izborima 1997-98.) sa područja u predmetu Milošević kao polaznu tačku. [2]. Mnoge od osoba iz ove populacije identifikovane su u spisku birača 1997-98. Mesto boravka svih identifikovanih lica dobijeno je na osnovu opštine u kojoj su registrovani za glasanje 1997-98. Glasači su se 1997-98. u opštini boravka 1991. (tj. u opštini stanovanja), ili u drugim opštinama u Bosni ili u stranim zemljama. Glasači koji su se prijavili u opštini prebivališta smatraju se neraseljenim 1997-98. Oni koji su se prijavii u opštinama koje nisu njihove prebivališne opštine, vode se kao interno raseljena lica (IRL). Konačno, lica koje su prijavljenje u drugim zemljama, uključujući Hrvatsku, Sloveniju, Makedoniju i Saveznu Republiku Jugoslaviju, vode se kao izbeglice. Ove dve zadnje grupe, IRL-i i IZB-i, zajedno su nazvani sva raseljena lica.

U Tabeli 5 i na Slikama 5a i 5b stanovništvo 1997-98. koje potiče sa područja u predmetu Milošević prikazano je na osnovu svoje lokacije 1997-98. Razlikovane su samo dve glavne grupe: lica koje su bile u mestu prebivališta iz 1991. tj. opštinama prebivališta i lica koje nisu

[2] Treba imati u vidu da postoji razlika između stanovništva koje je stvarno živelo na jednom području 1997-98. i stanovništva koje 1997-98. poticalo sa tog područja (tj. tu je živelo 1991.). Stvarno stanovništvo uključuje sva lica koje su stvarno živela na određenom području 1997-98, što je uključivalo domaće i pridošle lica. Prvobitno stanovništvo sa ovog područja sastoji se od osoba koje su živele na tom području 1991, bez obzira gde su živele 1997-98. Veličina ove dve populacije je obično različita. Za područje u predmetu Milošević, broj stvarnih stanovnika iznosio je 877.122 godine 1997-98, a prvobitnih stanovnika 1.012.454, godine 1997-98. Brojke su dobijene na osnovu spiska birača iz 1997-98.

bile u mestu prebivališta iz 1991. tj.sva raseljena lica (IRL i IZB zajedno).

Kao što je prikazano u Odeljku 2.1, broj stanovnika na području u predmetu Milošević iznosila je 1.803.259 osoba (onih koji su rođeni pre 1980. i koji su stoga imali pravo glasa na izborima 1997-98, vidi Tabelu 2). Od ovoga broja stanovnika, uspeli smo da lociramo 1.012.454 lica u spisku birača 1997-98. (otprilike 56,1%, Tabela 5). Preostalih 43,9% uključuje one koji su se registrovali a mi nismo uspeli da ih povežemo sa popisom, ili se iz raznih razloga nisu registrovali, koji su umrli prirodnom smrću ili nasilnom smrću, ili su nestali. Među onima koji su identifikovani (1.012.454), skoro 400.000 osoba (konkretno, 399.973), nisu pronađeni u mestu boravka iz 1991, tj. bili su interno raseljeni ili izbeglice. U relativnim okvirima, za otprilike 39,5% stanovnika koji su živeli na području u predmetu Milošević 1991, utvrđeno je da 1997-98. borave u mestima koja se razlikuju od njihove opštine prebivališta.

Veličinu sveukupno raseljene populacije 1997-98. (399.973 osoba) treba posmatrati kao minimalni (ili "najmanji") broj. Razlozi za to uključuju činjenicu da je naš uzorak glasača koji je korišćen za analizu nekompletan i da su povratnici iz perioda od 1996. i 1997. (do septembra) isključeni iz naše statistike. Mada ovaj broj predstavlja minimum, radi se o gotovo 400.000 lica, ili 39,5% stanovništva iz 1997-98.

Ako se zna da je najmanji broj IRL-a i IZB-a iz Bosne i Hercegovine 1997-98. procenjen na 715.534 osoba, postaje očigledno da sva raseljena lica sa područja u predmetu Milošević predstavljaju oko 55,9% brojke za celu zemlju.

Nacionalna zastupljenost koja je priložena u Tabeli 5 (redovi) ukazuje na to da su u apsolutnim okvirima Muslimani bili najveća grupacija koja je napustila svoje domove nakon 1991. i koja je još uvek bila raseljena 1997-98. (231.830 lica ili 58% svih raseljenih lica sa područja u predmetu Milošević). Najveća grupacija neraseljenog stanovništva 1997-98. bili su Srbi (347.771, ili 56,8% svih neraseljenih osoba).

U apsolutnim okvirima, Hrvati su raseljeni u manjoj meri nego Muslimani, njih 29.581 je uneto u Tabelu 5 kao "ne u mestu boravka iz 1991." (7,4% svi raseljeni). To je vezano za uglavnom manju veličinu hrvatskog stanovništva koje potiče sa područja u predmetu Milošević. Godine 1991. bilo je samo 140.918 prijavljenih Hrvata u popisu na području u predmetu Milošević. dok je muslimansko stanovništvo brojalo 720.325 osoba, a srpsko 785.553 osoba (svi rođeni pre 1980.).

U relativnim okvirima (kolone), jasno je da je raseljavanje pogodilo Muslimane i Hrvate gotovo u istoj meri: 54,1% Muslimana i 56,9% Hrvata koji su poticali sa područja u predmetu Milošević, uneti su u Tabelu 5 kao sveukuno raseljeni 1997-98. Procenat raseljenih Srba je mnogo niži, 24,9% i većina Srba (75,1%) prijavljeni su 1997-98. u njihovom mestu prebivališta iz 1991.

U cilju grafičke vizualizacije statistike iz Tabele 5, prilažu se Slike 5a i 5b.

Slika 5a. Glasači 1997-98. koji potiču sa područja u predmetu Milošević na osnovu mesta gde su se registrovali da glasaju

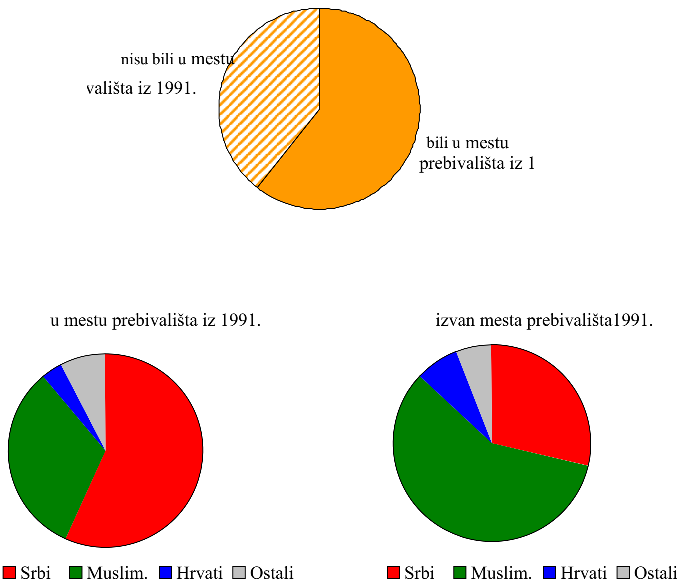

Slika 5b. Glasači 1997-98. sa područja u predmetu Milošević na osnovu mesta prijave za glasanje

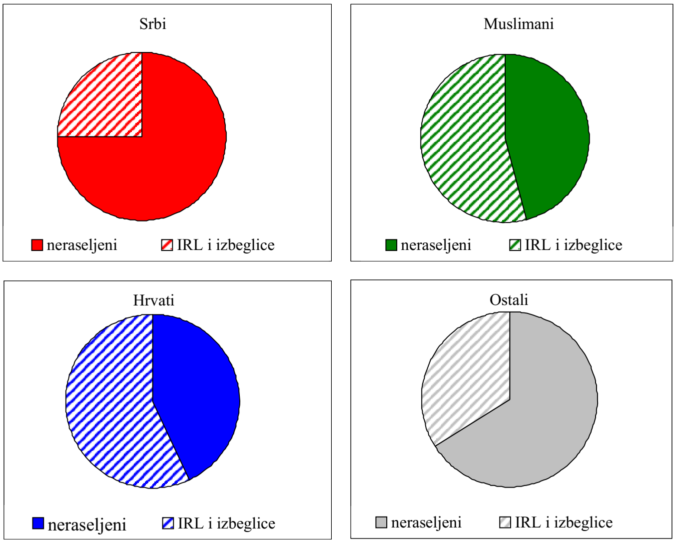

Tabela 6. Glasači 1997-98. koji potiču sa područja u predmetu Milošević po statusu raseljenja i nacionalnosti

Nacionalnost	Neraseljeni	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	347.771	88.756	26.655	463.182
Muslimani	196.937	119.991	111.839	428.767
Hrvati	22.425	6.518	23.063	52.006
Ostali	45.348	9.789	13.362	68.499
Ukupno	612.481	225.054	174.919	1.012.454
Srbi	75,1	19,2	5,8	100,0
Muslimani	45,9	28,0	26,1	100,0
Hrvati	43,1	12,5	44,3	100,0
Ostali	66,2	14,3	19,5	100,0
Ukupno	60,5	22,2	17,3	100,0

Među glasačima koji potiču sa područja iz predmeta Milošević (1.012.454 identifikovanih 1997-98.), 225.054 lica su bile interno raseljena, a 174.919 lica su bili izbeglice. IRL su predstavljali nekih 22,2% populacije glasača 1997-98. a IZB 17,3 posto glasača. Preostalih 612.481 lica (60,5%) su bile neraseljeni. U apsolutnim okvirima, Muslimani i Srbi su bili najčešće zastupljeni među IRL-ima i IZB-ima. Međutim, ovaj zaključak nije nužno isti u relativnim okvirima, tj. kada se apsolutni brojevi IRL-a i IZB-a povežu sa brojem stanovnika Muslimana i Srba navedenih u spisku glasača za 1997-98.

U relativnim okvirima, status raseljenja u velikoj meri se razlikovalo među etničkim grupacijama. Među Muslimanima i Hrvatima samo 45,9% odnosno 43,1% stanovništva nije bilo raseljeno, dok su kod Srba i Ostalih ovi procenti bili jednaki, 75,1% odnosno 66,2 procenta. Nekih 54,1% odnosno 56,9% muslimanskog i hrvatskog stanovništva bilo je raseljeno (u poređenju sa 24,9% Srba i 33,8% Ostalih). Među Muslimanima bilo je 119.991 IRL-a (28% muslimanskog stanovništva 1997-98.) i 111.839 izbeglica (26,1% muslimanskog stanovništva 1997-98.). Apsolutni broj muslimanskih interno raseljenih lica i izbeglica bilo je najveći među svim etničkim grupama. Među Hrvatima, 6.518 osoba bilo je interno raseljeno (12,5% hrvatskog stanovništva 1997-98.), a 23.063 su bili izbeglice (44,3%).

Opšti pregled statusa raseljenosti 1997-98, prikazan odvojeno za svaku etničku grupaciju u Slici 6, na prvi pogled pokazuje da su Muslimani i Hrvati bili mnogo češće raseljeni nego Srbi i Ostali. Među Muslimanima, IRL-i su bili otprilike podjednako česti kao i IZB-i. Među Hrvatima, IZB-i su bili mnogo češći nego IRL-i (a zatim neraseljeno stanovništvo). Tabela 7 potvrđuje da je nekih 96,3% muslimanskih izbeglica sa područja u predmetu Milošević (107.720 od 111.839) 1997-98. živelo u zemljama izvan područja bivše SFRJ. Međutim, većina hrvatskih izbeglica (15.469 od 23.063 ili 67,1%) 1997-98. živela je u Hrvatskoj.

Tabela 6. Glasači 1997-98. koji su poticali sa područja iz predmeta Milošević po statusu raseljenja i nacionalnoj pripadnosti

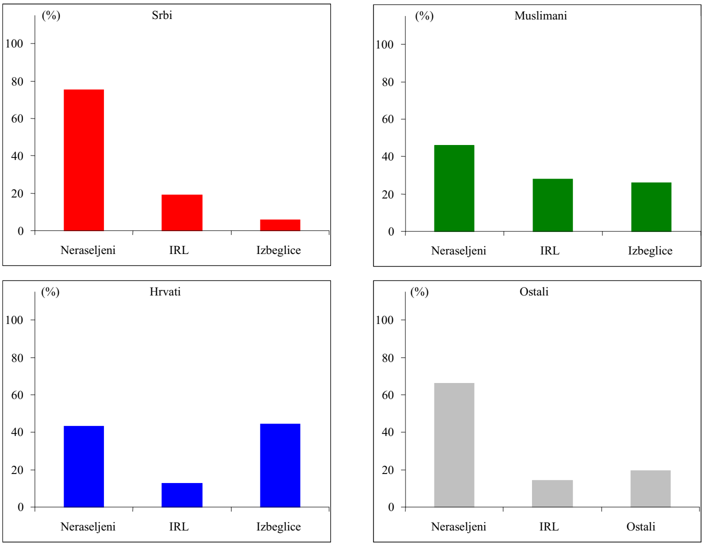

Tabela 7. Izbeglice 1997-98. godine koje potiču sa područja u predmetu Milošević po zemlji registrovanja i nacionalnoj pripadnosti

	Hrvatska		SRJ		Druge zemlje		Ukupno	
Nacionalnost	Broj	Procenat	Broj	Procenat	Broj	Procenat	Broj	Procenat
Srbi	231	0,9	23.146	86,8	3.278	12,3	26.655	100,00
Muslimani	3.426	3,1	693	0,6	107.720	96,3	111.839	100,00
Hrvati	15.469	67,1	338	1,5	7.256	31,5	23.063	100,00
Ostali	1.479	11.1	3.048	22,8	8.835	66,1	13.362	100,00
Ukupno	20.605	np	27.225	np	127.089	np	174.919	np

3.2 Minimalni broj interno raseljenih lica i izbeglica iz sedam odabranih opština, stanje iz 1997-98.

Odeljak 3.2 posvećen je interno raseljenim licima i izbeglicama iz sedam odabranih opština na području u predmetu Milošević. Rezultati su navedeni u Tabelama 8M (Muslimani) 8H (Hrvati), 8(S) (Srbi) i 8O (Ostali). Stanovništvo 1997-98. obrađeno u ovim tabelama je takozvano "originalno", tj. ono je deo stanovništva iz 1991. iz određene opštine koje je pronađeno u spisku birača 1997-98. Zavisno od opštine registrovanja, lica su klasifikovana, bilo kao neraseljena (oni koji su prijavljeni u svojim prvobitnim opštinama) ili kao interno raseljena (one drugde u Bosni osim u prvobitnim opštinama), ili kao izbeglice (oni registrovani u inostranstvu).

Tabela 8 prikazuje celokupno stanovništvo određene nacionalnosti kao što je navedeno u spisku glasača iz 1997-98. i to onaj deo ljudi koji su bili interno raseljeni ili izbeglice 1997-98. Ove dve kategorije prikazane su zajedno.

Dodatni rezultati za svaku opštinu dostupni su u Prilogu A6.

Tabela 8M. Minimalni brojevi interno raseljenih i izbeglih Muslimana izbeglica sa područja 7 u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98.

Opština boravka 1991.	Ukupno stanovništvo ubeleženo 1997-98.			Muslimansko stanovništvo 1997-98.			Procenat Muslimana
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	među IRL i izbeglicama
područje 7 predmet Milošević	**174.955**	**89.903**	**51,4**	**86.111**	**77.443**	**89,9**	**86,1**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**159.358**	**82.523**	**51,8**	**76.074**	**74.092**	**97,4**	**89,8**
- Federacija BiH (FBiH)	**15.597**	**7.380**	**47,3**	**10.037**	**3.351**	**33,4**	**45,4**
1. Bijeljina (RS)	48.180	**14.151**	**29,4**	14.117	**12.725**	**90,1**	**89,9**
2. Bratunac (RS)	13.760	**8.964**	**65,1**	8.438	**8.434**	**100,0**	**94,1**
3. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federacuja) (FBiH)	8.120	**3.094**	**38,1**	4.379	**875**	**20,0**	**28,3**
- Brčko (RS)	24.676	**15.765**	**63,9**	12.255	**11.792**	**96,2**	**74,8**
4. Foča:							
- Foča (FBiH)	2.058	**1.731**	**84,1**	1.413	**1.088**	**77,0**	**62,9**
- Foča / Srbinje (RS)	18.623	**8.985**	**48,2**	8.516	**8.512**	**100,0**	**94,7**
5. Srebrenica (RS)	13.891	**10.654**	**76,7**	9.730	**9.726**	**100,0**	**91,3**
6. Višegrad (RS)	10.850	**7.053**	**65,0**	6.799	**6.798**	**100,0**	**96,4**
7. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	5.419	**2.555**	**47,1**	4.245	**1.388**	**32,7**	**54,3**
- Zvornik (RS)	29.378	**16.951**	**57,7**	16.219	**16.105**	**99,3**	**95,0**

Tabela 8M sadrži minimalne brojeve raseljenih lica i izbeglica i povezane indikatore za Muslimane iz sedam najpogođenijih opština na području u predmetu Milošević. Ukupno, bilo je najmanje 77.443 svih raseljenih lica muslimanskog porekla od 86.111 Muslimana ubeleženih 1997-98. od onih koji su se vodili da su 1991. živeli na području 7 u predmetu Milošević. Stoga je gotovo 90% muslimanskog stanovništva sa područja 7 u predmetu Milošević 1997-98. godine i dalje bilo raseljeno. Za opštine koje se nalaze u RS delu područja, ovaj procenat je bio čak i viši i iznosio je 97,4.

Gotovo 100% muslimanskog stanovništva iz RS opština Bratunac, Foča - Srbinje, Srebrenica i Višegrad bilo je sveukupno raseljeno. Muslimanskih IRL i IZB iz RS opština Bijeljina, Brčko i Zvornik bilo je nešto manje, tj. od 90,1 do 99,3 posto, što je još uvek izuzetno visok deo.

Tabela 8H. Minimalni broj interno raseljenih i izbeglih Hrvata sa područja 7 u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98.

Opština boravka 1991.	Ukupno stanovništvo ubeleženo 1997-98.			Hrvatsko stanovništvo ubeleženo 1997-98.			Procenat Hrvata među IRL i izbeglicama
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
Područje 7 predmet Milošević	**174.955**	**89.903**	**51,4**	**4.608**	**2.557**	**55,5**	**2,8**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**159.358**	**82.523**	**51,8**	**2.515**	**1.929**	**76,7**	**2,3**
- Federacija BiH (FBiH)	**15.597**	**7.380**	**47,3**	**2.093**	**628**	**30,0**	**8,5**
1. Bijeljina (RS)	48.180	**14.151**	**29,4**	216	**31**	**14,4**	**0,2**
2. Bratunac (RS)	13.760	**8.964**	**65,1**	21	**9**	**42,9**	**0,1**
3. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federacija) (FBiH)	8.120	**3.094**	**38,1**	2.093	**628**	**30,0**	**20,3**
- Brčko (RS)	24.676	**15.765**	**63,9**	2.164	**1.851**	**85,5**	**11,7**
4. Foča:							
- Foča (FBiH)	2.058	**1.731**	**84,1**	0	**0**	**--**	**0,0**
- Foča / Srbinje (RS)	18.623	**8.985**	**48,2**	44	**15**	**34.1**	**0,2**
5. Srebrenica (RS)	13.891	**10.654**	**76,7**	17	**8**	**47,1**	**0,1**
6. Višegrad (RS)	10.850	**7.053**	**65,0**	16	**3**	**18,8**	**0,0**
7. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	5.419	**2.555**	**47,1**	0	**0**	**-**	**0,0**
- Zvornik (RS)	29.378	**16.951**	**57,7**	37	**12**	**32,4**	**0,1**

Tabela 8H jasno ukazuje da je hrvatsko stanovništvo koje potiče sa područja 7u predmetu Milošević, a koje je ubeleženo u spisak glasača iz 1997-98. bilo veoma malobrojno (4.608). Od 4.608, nekih 2.557 osoba sa tog područja bilo je sveukupno raseljeno (55,5%). I ovde je u RS delu ovog područja postotak bio znatno veći (76,7%), a Brčkom (RS) on je iznosio 85,5 % (1.851. IRL-a i IZB-a od ukupno 2.164). Za ostale opštine, procenti i apsolutni brojevi su mnogo niži.

Tabela 8S. Minimalni broj interno raseljenih izbeglih Srba sa područja 7 u predmetu Milošević, 1997-98.

Opština boravka 1991.	Ukupno stanovništvo ubele1ženo 1997-98.			Srpsko stanovništvo ubeleženo1997-98.			Procenat Srba među IRL i izbeglicama
	Svi	IRL i izbeglice	Procenti	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
područje 7 predmet Milošević	**174.955**	**89.903**	**51,4**	**76.727**	**6.172**	**8,0**	**6,9**
od čega							
- Republika Srpska (RS)	**159.358**	**82.523**	**51,8**	**73.421**	**2,. 81**	**3,9**	**3,5**
FederacijaBiH (FBiH)	**15.597**	**7.380**	**47,3**	**3.306**	**3.291**	**99,5**	**44,6**
1. Bijeljina (RS)	48.180	**14.151**	**29,4**	31.012	**395**	**1,3**	**2,8**
2. Bratunac (RS)	13.760	**8.964**	**65,1**	5.130	**415**	**8,1**	**4,6**
3. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federacija) (FBiH)	8.120	**3.094**	**38,1**	1.533	**1.518**	**99,0**	**49,1**
- Brčko (RS)	24.676	**15.765**	**63,9**	7.504	**479**	**6,4**	**3,0**
4. Foča:							
- Foča (FBiH)	2.058	**1.731**	**84,1**	628	**628**	**100,0**	**36,3**
- Foča / Srbinje (RS)	18.623	**8.985**	**48,2**	9.559	**294**	**3,1**	**3,3**
5. Srebrenica (RS)	13.891	**10.654**	**76,7**	3.923	**771**	**19,7**	**7,2**
6. Višegrad (RS)	10.850	**7.053**	**65,0**	3.822	**118**	**3,1**	**1,7**
7. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	5.419	**2.555**	**47,1**	1.145	**1.145**	**100,0**	**44,8**
- Zvornik (RS)	29.378	**16.951**	**57,7**	12.471	**409**	**3,3**	**2,4**

Tabela 8S ukazuje da je 1997-98. ukupni broj raseljenih Srba bio 6.172 od (ubeleženih) 76.727 Srba koji su boravili na području 7 u predmetu Milošević 1991. godine. Procenat sveukupno raseljenih bio je oko 8 procenata 1997. U FBiH delu područja, procenat raseljenih Srba (IRL i IZB) bio je 99,5 posto (3.291 od 3.306, 99% u Rahnić Ravnu i 100% u Foči i Sapni). U RS opštinama na području, procenti su znatno niži (3,9%).

Tabela 8O. Minimalni broj interno raseljenih i izbeglih Ostalih sa područja 7 u Predmetu Milošević 1997-98.

Opština boravka 1991.	Ukupno stanovništvo ubeleženo 1997-98. Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Populacija Ostalih ubeležena 1997-98. Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Procenat Ostalih među IRL i izbeglicama
pdručje 7 predmet Milošević	**174.955**	**89.903**	**51,4**	**7.509**	**3.731**	**49,7**	**4,2**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**159.358**	**82.523**	**51,8**	**7.348**	**3.621**	**49,3**	**4,4**
- Federacija BiH (FBiH)	**15.597**	**7.380**	**47,3**	**161**	**110**	**68,3**	**1,5**
1. Bijeljina (RS)	48.180	**14.151**	**29,4**	2.835	**1.000**	**35,3**	**7,1**
2. Bratunac (RS)	13.760	**8.964**	**65,1**	171	**106**	**62,0**	**1,2**
3. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federacija) (FBiH)	8.120	**3.094**	**38,1**	115	**73**	**63,5**	**2,4**
- Brčko (RS)	24.676	**15.765**	**63,9**	2.753	**1.643**	**59,7**	**10,4**
4. Foča:							
- Foča (FBiH)	2.058	**1.731**	**84,1**	17	**15**	**88,2**	**0,9**
- Foča / Srbinje (RS)	18.623	**8,985**	**48,2**	504	**164**	**32,5**	**1,8**
5. Srebrenica (RS)	13.891	**10.654**	**76,7**	221	**149**	**67,4**	**1,4**
6. Višegrad (RS)	10.850	**7.053**	**65,0**	213	**134**	**62,9**	**1,9**
7. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	5.419	**2.555**	**47,1**	29	**22**	**75,9**	**0,9**
- Zvornik (RS)	29.378	**16.951**	**57,7**	651	**425**	**65,3**	**2,5**

Konačno Tabela 8O navodi minimalni broj sveukupno raseljenih lica koja se vode kao Ostali. Godine 1997-98, bilo je 3.731 IRL-a i IZB-a od 7.509 osoba koji se vode kao ostali sa područja 7 u predmetu Milošević (49,7%). Foča (FBiH), Sapna (FBiH) i Srebrenica (RS) su karakteristični po najvišim nivoima raseljenja.

3.3 Poređenje minimalnih brojeva interno raseljenih lica i izbeglica iz Bosne i Hercegovine, područje u predmetu Milošević i sedam odabranih opština, stanje iz 1997-98.

Odeljak 3.3 predstavlja poređenje interno raseljenih lica i izbeglica sa područja u predmetu Milošević, sa onima iz sedam odabranih opština i onima iz Bosne i Hercegovine (Tabele 9a i 9b). Prikazane su apsolutne i relativne brojke.

Tabela 9a. Opšti pregled interno raseljenih lica i izbeglica iz Bosne i Hercegovine, područje u predmetu Milošević i sedam odabranih opština, stanje iz 1997-98, lica 18+ godina 1997. godine, apsolutni brojevi

Bosna i Hercegovina			područje u predmetu Milošević			područje 7, u predmetu Milošević		
Nacionalnost	IRL i izbeglice	Ukupno stanoviništvo	Nacionalnost	IRL i izbeglice	Ukupno stanovništvo	Nacionalnost	IRL i izbeglice	Ukupno stanovništvo
Srbi	231.851	667.271	Srbi	115.411	463.182	Srbi	6.172	76.727
Muslimani	329.154	959.036	Muslimani	231.830	428.767	Muslimani	77.443	86.111
Hrvati	112.046	312.416	Hrvati	29.581	52.006	Hrvati	2.557	4.608
Ostali	42.483	126.749	Ostali	23.151	68.499	Ostali	3.731	7.509
Ukupno	715.534	2.065.472	Ukupno	399.973	1.012.454	Ukupno	89.903	174.955
RS deo Bosne i Hercegovine			RS deo područja u predmetu Milošević			RS deo područja 7, u predmetu Milošević		
Srbi	19.686	435.468	Srbi	14.645	352.424	Srbi	2.881	73.421
Muslimani	203.210	211.266	Muslimani	186.179	193.674	Muslimani	74.092	76.074
Hrvati	39.495	45.869	Hrvati	20.482	26.176	Hrvati	1.929	2.515
Ostali	14.473	43.232	Ostali	11.577	36.870	Ostali	3.621	7.348
Ukupno	276.864	735.835	Ukupno	232.883	609.144	Ukupno	82.523	159.358
FBiH deo Bosne i Herzegovine			FBiH područja u predmetu Milošević			FBiH deo, područja 7, u predmetu Milošević		
Srbi	212.165	231.803	Srbi	100.766	110.758	Srbi	3.291	3.306
Muslimani	125.944	747.770	Muslimani	45.651	235.093	Muslimani	3.351	10.037
Hrvati	72.551	266.547	Hrvati	9.099	25.830	Hrvati	628	2.093
Ostali	28.010	83.517	Ostali	11.574	31.629	Ostali	110	161
Ukupno	438.670	1.329.637	Ukupno	167.090	403.310	Ukupno	7.380	15.597

Tabela 9a prikazuje apsolutnu veličinu populacije raseljenih lica i izbeglica sa tri područja 1997-98. Sa područja u predmetu Milošević bilo je 399.973 IRL i IZB od nakmanje 715.534 takvih osoba iz Bosne (1997-98.), to jest nekih 55,9% od svih raseljenih lica iz Bosne (IRL i IZB). Relativno malo područje sedam opština (područje 7 u predmetu Milošević) je napustilo najmanje 89.903 svih raseljenih lica, to jest 12,6% svih raseljenih lica u Bosni i Hercegovini.

Što se tiče Muslimana sa područja u predmetu Milošević, njihovo učešće u ukupnom broju IRL-a i IZB-a muslimanskog porekla za celu zemlju bio je veći od 55,9% koliko je izračunato za sve etničke grupe zajedno. Za Muslimane, procenat svih raseljenih lica sa područja u predmetu Milošević u odnosu na raseljene Muslimane iz cele Bosne i Hercegovine bio je 70,4% (231.830 od 329.154), očigledno mnogo više od 55,9% koji se navodi za sve etničke grupacije zajedno. Za sve ostale etničke grupe karakteristični su niži procenti (Hrvati: 26,4%, Srbi: 49,8% i Ostali: 54,5%) od 55,9%, što je prosek za celu zemlju.

Sličan rezultat dobijen je za područje 7 u predmetu Milošević (procenti su bili sledeći: 12,6% - sve nacionalnosti, 23,5% - Muslimani, 2,7% - Srbi, 2,3% - Hrvati i 8,8% - Ostali).

Tabela 9b. Opšti pregled interno raseljenih lica i izbeglica sa područja u predmetu Milošević, sedam odabranih opština u Bosni i Hercegovini, stanje iz 1997-98, starosna dob 18+, 1997, procenti

Bosna i Hercegovina			područje u predmetu Milošević			područje 7, u predmetu Milošević		
nacionalnost	% IRL i izbeglica jedna grupa	Među svim IRL i zibeglicama	nacionalnost	% IRL i izbeglica jedna grupa	Među svim IRL i zbeglicama	nacionalnost	% IRL i izbeglica jedna grupa	Među svim IRL i izbeglicama
Srbi	34,7	32,4	Srbi	24,9	28,9	Srbi	8,0	6,9
Muslimani	34,3	46,0	Muslimani	54,1	58,0	Muslimani	89,9	86,1
Hrvati	35,9	15,7	Hrvati	56,9	7,4	Hrvati	55,5	2,8
Ostali	33,5	5,9	Ostali	33,8	5,8	Ostali	49,7	4,2
Ukupno	34,6	100,0	Ukupno	39,5	100,0	Ukupno	51,4	100,0
RS deo Bosne i Hercegovine			RS deo područja u predmetu Milošević			RS deo područja 7, područje u predmetu Milošević		
Srbi	4,5	7,1	Srbi	4,2	6,3	Srbi	3,9	3,5
Muslimani	96,2	73,4	Muslimani	96,1	79,9	Muslimani	97,4	89,8
Hrvati	86,1	14,3	Hrvati	78,2	8,8	Hrvati	76,7	2,3
Ostali	33.,5	5,2	Ostali	31,4	5,0	Ostali	49,3	4,4
Ukupno	37,6	100,0	Ukupno	38,2	100,0	Ukupno	51,8	100,0
FBiH deo Bosne i Hercegovine			FBiH deo područja u predmetu Milošević			FBiH deo područja 7, područje u predmetu Milošević		
Sebi	91,5	48,4	Srbi	91,0	60,3	Srbi	99,5	44,6
Muslimani	16,8	28,7	Muslimani	19,4	27,3	Muslimani	33,4	45,4
Hrvati	27,2	16,5	Hrvati	35,2	5,4	Hrvati	30,0	8,5
Ostali	33,5	6,4	Ostali	36,6	6,9	Ostali	68,3	1,5
Ukupno	33,0	100,0	Ukupno	41,4	100,0	Ukupno	47,3	100,0

Etnički sastav IRL-a i izbeglica sa tri područja prikazan je u tabeli 9b i Slikama 7a do 7c. Za celokupna područja (Slika 7a), dobijen je isti obrazac za sva tri područja, s tim što Muslimani predstavljaju najveću grupaciju među svim IRL i IZB, Srbi drugu najveću, Hrvati treću, a Ostali četvrtu. Procenat muslimanskih IRL-a i IZB bio je očigledno veći i za oba područja u predmetu Milošević (naročito za područje 7), nego procenat za celokupnu Bosnu. Procenat srpskih IRL i IZB je bio najveći u celoj Bosni i mnogo manji u oba područja u predmetu Milošević (naročito u područje 7). Stoga, je obrazac za Srbe bio suprotan onom za Muslimane. Obrasci za Hrvate i Ostale bili su slični onom za Srbe.

Slika 7a. Etnički sastav interno raseljenih lica i izbeglica iz Bosne i Hercegovine, područje u predmetu Milošević i sedam odabranih opština, stanje iz 1997-98: *celokupna područja*

Slika 7b. Etnički sastav interno raseljenih lica i izbeglica iz Bosne i Hercegovine, područje u predmetu Milošević i sedam odabranih opština, stanje iz 1997-98: *RS delovi područja*

Slika 7c. Etnički sastav interno raseljenih lica i izbeglica iz Bosne i Hercegovine, područje u predmetu Milošević i sedam odabranih opština, stanje iz 1997-98: *FBiH delovi područja*

Slika 7a. Celokupna područja

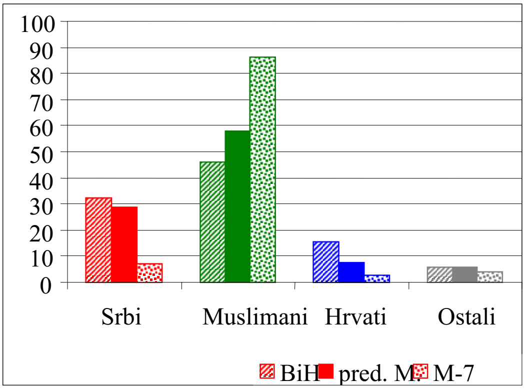

Legenda: pred. M = područje u predmetu Milošević

M-7= područje 7 u predmetu Milošević

Slika 7b. RS delovi područja

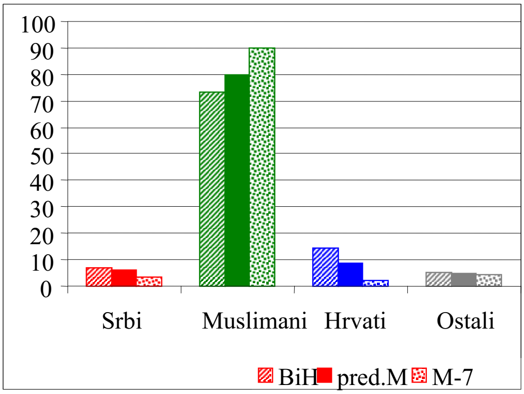

Legenda: pred. M = područje u predmetu Milošević

M-7= područje 7 u predmetu Milošević

Slika 7c. FBiH delovi područja

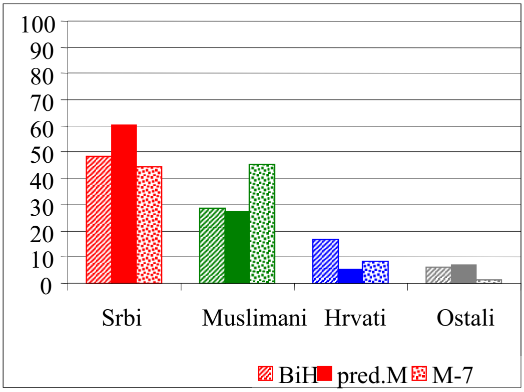

Legenda: pred. M = područje u predmetu Milošević

M-7= područje 7 u predmetu Milošević

Upadljiv rezultat se uočava u RS delovima na tri područja (Slika 7b), gde su Muslimani najveća i gotovo jedina grupa među interno raseljenim licima i izbeglicama. Za Republiku Srpsku, procenat Muslimana među svim raseljenim licima je 73,4%, dok je za RS deo područja u predmetu Milošević on bio 79,9%, a za RS deo područja 7 u predmetu Milošević on je iznosio 89,8 procenata.

Konačno, procenat IRL-a (1997-98.) i IZB (1997-98.) u određenoj etničkoj grupaciji pokazuje značajne obrasce, posebno za Muslimane u Hrvate (Tabela 9b i Slika 8a do 8c). U okviru celokupnih područja i za obe ove etničke grupacije, procenti za područja u predmetu Milošević su znatno veći nego procenat za celokupnu Bosnu i Hercegovinu (za Muslimane: 34,3% (BiH), 54,1 (područje M) i 89,9% (područje 7), a za Hrvate: 35,9%, 56,9% i 55,5%). Za Ostale, procenat za Bosnu i područje u predmetu Milošević su vrlo slični (33,5% i 33,8%), dok je procenat za područje 7 u predmetu Milošević mnogo veći (49,7%).

Za celokupna područja, procenat IRL-a i IZB-a među Srbima bio je 1997. uopšte najniži od svih etničkih grupacija. Taj rezultat je naročito primetan za oba područja u predmetu Milošević. Za Bosnu, primetne su samo male razlike između Srba, Muslimana, Hrvata i Ostalih. Kada se porede procenti za Srbe na tri područja, procenti za područja u predmetu Milošević su niži nego procenat za Bosnu.

Slika 8a. Procenat interno raseljenih lica i izbeglica iz Bosne i Hercegovine, područje u predmetu Milošević i područje 7u predmetu Milošević za određenu etničku grupaciju, status iz 1997-98. *celokupna područja*

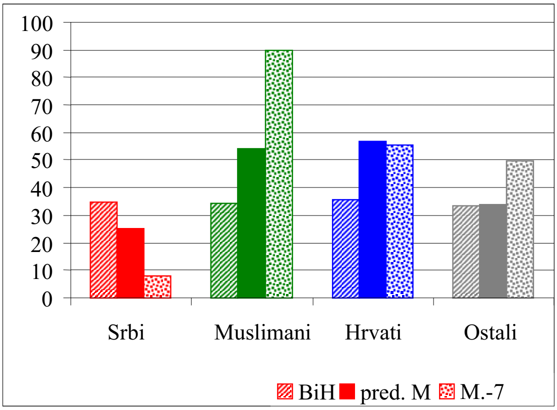

Legenda: pred. M = područje u predmetu Milošević

M-7= područje 7 u predmetu Milošević

Slika 8b. Procenat interno raseljenih lica i izbeglica iz Bosne i Hercegovine, područje u predmetu Milošević i sedam odabranih opština, stanje iz 1997-98;*RS delovi područja*

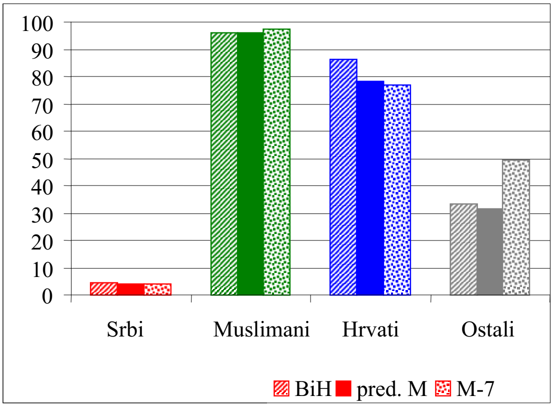

Legenda: pred. M = područje u predmetu Milošević

M-7= područje 7 u predmetu Milošević

Slika 8c. Procenat interno raseljenih lica i izbeglica iz Bosne i Hercegovine, područje u predmetu Milošević i sedam odabranih opština, stanje iz 1997-98; *FBiH delovi područja*

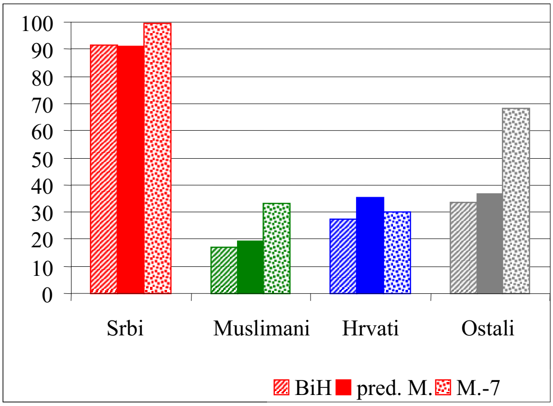

Legenda: pred. M = područje u predmetu Milošević

M-7= područje 7 u predmetu Milošević

Slika 8b prikazuje obrazac dobijen za RS delove tri područja. U ovom slučaju, procenat IRL-a i IZB-a u ukupnom stanovništvu 1997. godine određene etničke grupacije je izuzetno visok za Muslimane, Hrvate i Ostale, ustvari, za sve osim Srbe. Razlike između područja, tj. između Bosne i područja u predmetu Milošević su male.

3.4 Rezime geografskih obrazaca interno raseljenih lica i izbeglica sa područja u predmetu Milošević: mapa nacionalne većine za IRL-e i izbeglice: stanje iz 1997-98.

U ovom odeljku dajemo rezime obrazaca interno raseljenih lica i izbeglica sa područja u predmetu Milošević. Podaci korišćeni u analizi su minimalni brojevi. Obrazloženja su ilustrovana mapama: mapom nacionalne većine za IRL-e i IZB-e, stanje iz 1997-98, i mapama procenata IRL-a i IZB-a među određenim etničkim grupama na osnovu spiskova birača iz 1997-98.

Slika 9. Mapa nacionalne većine IRL i izbeglica sa područja u predmetu Milošević, statnje iz 1997-98

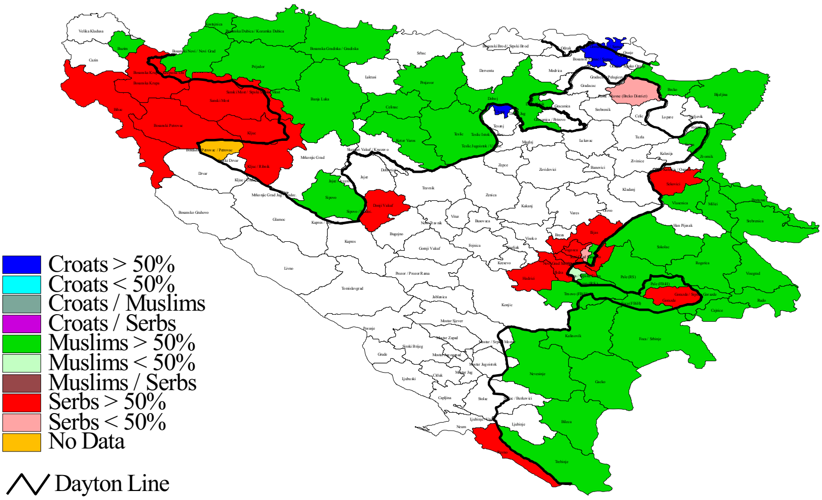

(Legenda: Hrvati > 50%
Hrvati < 50%
Hrvati/Muslimani
Hrvati/Srbi
Muslimani > 50%
Muslimani < 50%
Muslimani/Srbi
Srbi>50%
Srbi<50%
Nema podataka
Dejtonska granica)

Gornja mapa je pripremljena na osnovu istih principa kao i mape iz Odeljka 2.4 nacionalnih većina među stanovništvom iz 1991. i 1997-98. koje je živelo na području iz predmeta Milošević. Ukoliko je među svim IRL i IZB iz određene opštine jedna etnička grupacija bila predstavljena sa više od 50%, onda je ova etnička grupacija označena tamnocrvenom,

zelenom, plavom ili sivom bojom. Ukoliko je udeo date etničke grupacije bio manji od 50%, a razlika do druge najveće grupacije bila veća od 5%, onda je ta grupa označena sa svetlocrvenom, zelenom, plavom ili sivom bojom. Kombinacije etničkih grupacija su prikazane kao mešovite kompozicije uz upotrebu boja označenih na legendi na Slici 9.

U velikoj većini opština na području u predmetu Milošević, Muslimani su 1997-98. bili većinska grupacija među svim interno raseljenim licima i izbeglicama iz date opštine. U RS delu područja u predmetu Milošević, Muslimani su bili većina u svim, osim 7 opština (od kojih su 6 imali većinsko srpsko stanovništvo, a jedna hrvatsko). Srpski IRL-i i IZB-i bili su većina u opštinama koje se nalaze u FBiH, naročito u severozapadnom delu zemlje i na području Sarajeva.

Slika 10. Procenat IRL i izbeglica među muslimanskim stanovištvom sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98.

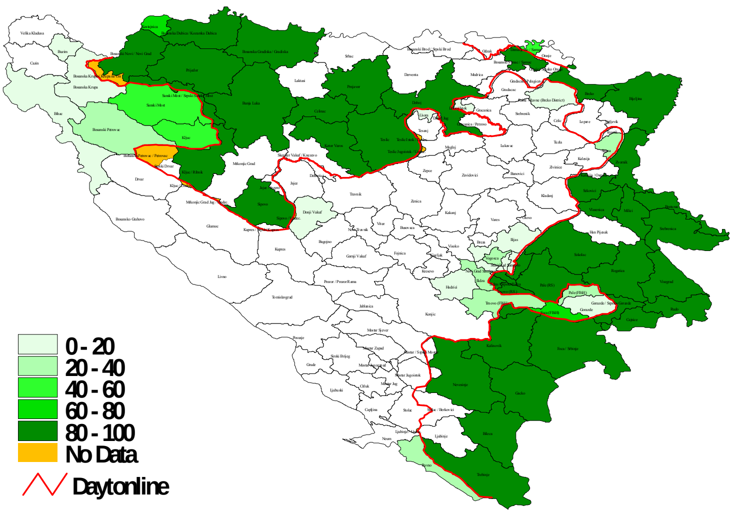

(Legenda: 0-20
20-40
40-60
60-80
80-100
Nema podataka
Dejtonska granica)

Slika 11. Procenat IRL i izbeglica među hrvatskim stanovništvom koje potiče sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98.

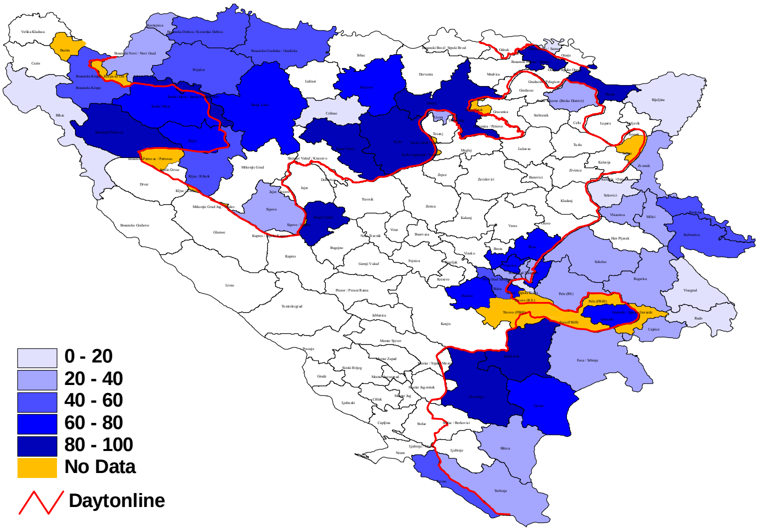

(Legenda: 0-20
20-40
40-60
60-80
80-100
Nema podataka
Dejtonska granica)

Slika 12. Procenat IRL i izbeglica među srpskim stanovništvom koje potiče sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98.

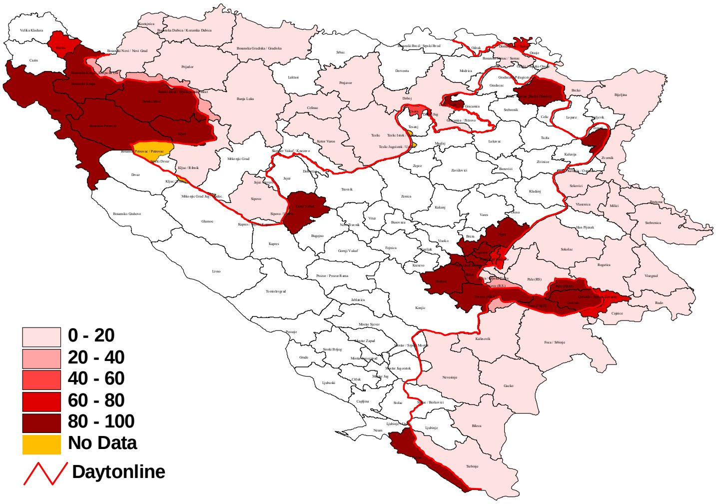

(Legenda: 0-20
20-40
40-60
60-80
80-100
Nema podataka
Dejtonska granica)

Slika 13. Procenat IRL i izbeglica iz redova Ostalih koji potiču sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98.

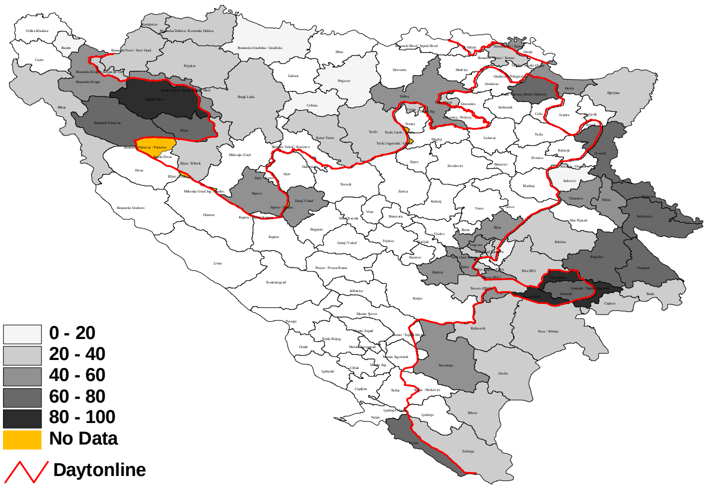

(Legenda: 0-20
20-40
40-60
60-80
80-100
Nema podataka
Dejtonska granica)

Svaka od mapa na slikama 10 do 13 prikazuje procenat interno raseljenih lica i izbeglica među svim osobama određenog etničkog porekla koje potiču iz određene opštine, a koje su pronađene na spisku birača 1997-98. Mape su uglavnom jasne same po sebi. U legendi mapa vidi se da se koriste pet intervala kako bi se prikazao procenat: najniži je od 0 do 20%, a najveći je od 80 do 100 posto. Vrednost od 90% (interval 80-100) ukazuje, na primer, na to da je 90% stanovništva koje je stanovalo u određenoj opštini 1991. godine, a kasnije pronađeno na spisku birača 1997-98, a živelo izvan svojih prvobitnih opština iz 1991.

Mapa za Muslimane dosledno pokazuje da sve opštine sa područja u predmetu Milošević, posebno iz RS dela područja, karakteriše izuzetno visok procenat IRL i IZB muslimanskog stanovništva 1997-98, gotovo uvek u intervalu 80 do 100 posto. To ustvari znači da je 80 do 100 % muslimanskog stanovništva koje je poticalo sa te teritorije pobeglo tokom sukoba i da je 1997-98. i dalje bilo raseljeno.

Mapa za Hrvate je manje dramatična, ali su još uvek primetne velike grupe opština na severozapadu područja iz predmeta Milošević (oko Bosanskog Petrovca) i na istok (Kotor Varoš, Teslić i Doboj), kao i Bosanski Šamac, Brčko i istočno od Mostara (Kalinovik, Gacko, Nevesinje), gde je procenat svih raseljenih Hrvata bio barem 40 do 80%.

3.5 Poređenje geografskih obrazaca interno raseljenih lica dobijenih iz dva nezavisna izvora

U ovom odeljku daje se poređenje geografskih obrazaca interno raseljenih lica uz korišćenje podataka dobijenih iz dva nezavisna izvora: statistike Odeljenja za demografiju zasnovane na spiskovima glasača iz 1997-98. i zvanične statistike UNHCR-a i vlade BiH zasnovane na projektu re-registracije sprovedenom u Bosni 2000. godine. Podaci UNHCR-a i vlade BiH (DDPR) detaljno se razmatraju u Prilogu B6. To je najveći postojeći izvor informacija o raseljenim licima i izbeglicama u Bosni i Hercegovini. On sadrži otprilike 570.000 unesaka koje su sakupile lokalne vlasti u Bosni i to već tokom konflikta, i sakupljali sve do 2000. godine. Ova baza podataka sadrži evidenciju o interno raseljenim licima i izbeglicama u Bosni 2000. godine. Izbeglice su uglavnom hrvatski Srbi koji su se preselili u Bosnu, tako da su isključeni iz ove analize. Dalje u tekstu razmatraju se jedino raseljena lica. Treba imati u vidu da se dva izvoda koja se razmatraju u ovom odeljku odnose na 1997-98. (spisak glasača OEBS-a) i 2000. godinu (UNHCR i vlada BiH).

Prvo ćemo u ovom odeljku razmotriti DDPR. Zatim, uporedićemo apsolutne brojeve iz dva izvora i dokazaćemo da su minimalni brojevi koje je pripremio OD za 1997-98. (spisak glasača OEBS-a) uglavnom niži za Muslimane i Srbe nego zvanična statistika DDPR za raseljena lica u 2000. godini. Za Hrvate i Ostale brojevi OD-a su viši nego statistika DDPR. Takođe upoređujemo geografske obrasce interno raseljenih lica iz perspektive dva izvora. Prikazane su OEBS i UNHCR-BiH mape, koje prikazuju procenat interno raseljenih lica (određene nacionalnosti) iz određene opštine porekla. Zaključak je da dva izvora pokazuju znatne sličnosti.

Baza podataka raseljenih lica i izbeglica (DDPR) je zvanični sistem registracije interno raseljenih lica i izbeglica u Bosni i Hercegovini uspostavljen od strane UNHCR-a i vlade Bosne i Hercegovine. Ona pokriva kompletnu teritoriju zemlje i može poslužiti za davanje zvaničene statistike o raseljenim licima (RL) i izbeglicama u Bosni i Hercegovini po opštinama, naseljima ili za bilo koje područje za koje se to traži (na pr. gradovi i sela).

Bazu podataka uspostavio je UNHCR u saradnji sa lokalnim vlastima. Pojedinačni podaci o raseljenim licima i izbeglicama već su sakupljani po opštinama BiH tokom sukoba. Nakon što se rat okončao, podaci su centralizovani u bazu podataka, pod vođstvom UNHCR-a. Najočiglednije korišćene verzije baze podataka su iz 1998. i 2000. Verzija iz 2000. je poboljšana i ažurirana verzija zbirke iz 1998. i zasnovana je na podacima dobijenim tokom takozvanog postupka re-registracije koji je sproveo UNHCR zajedno sa opštinskim i državnim organima. Tokom ovog projekta, proveren je status svih raseljenih lica i izbeglica u Bosni i Hercegovini, i ukoliko je bilo potrebno, on je revidiran. Verzija iz 2000, dostupna u Odeljenju za demografiju, izveštava o licima koja su 2000. i dalje bila registrovana kao raseljena iz njihovih predratnih domova i kojima je bilo potrebno trajno rešenje.

Baza podataka sadrži podatke o 583.816 osoba. U njih je uključeno oko 60.000 osoba rođenih nakon 1. aprila 1991. Ove lica su isključene iz naše analize. Za otprilike 1/3 osoba unetih u

DDPR, za takozvane podsnosioce zahteva (191.954 osoba) dostupni podaci su veoma potpuni. Za preostalih 2/3 (tj. porodice podnosioca zahteva: 391.862 osoba), podaci su ograničeniji i potrebne su pretpostavke ili vezane informacije kako bi se obradili podaci. Kvalitet podataka deluje u oštem smislu dobro, mada postoje neki nedostaci kao što je to da je nacionalnost prijavljena za podnosioce zahteva a ne i za njihove članove porodica. Nacionalnost se međutim može ekstrapolirati uz upotrebu porodičnih odnosa, tj. nacionalnost podnosioca zahteva koristi se za sve članove porodice.

Tabela 10. Apsolutni brojevi interno raseljenih lica iz Bosne i Hercegovine na osnovu spiska birača OEBS-a iz 1997-98. i registracije IRL i izbeglica UNHCR-a i bosanske vlade iz 2000.

	OEBS – 1997-98.		UNHCR i vlada BiH - 2000.	
Mesto stanovanja 1991.	Br. IRL-a	% IRL-a	Br. IRL-a	% IRL-a
	Srbi		Srbi	
Područje u predmetu Milošević	88.756	49,3	96.871	49,1
- Republika Srpska (RS)	7.780	4,3	6.838	3,5
- Federacija BiH (FBiH)	80.976	45,0	90.033	45,6
	Muslimani		Muslimani	
Područje u predmetu Milošević	119.991	70,8	132.48	80,1
- Republika Srpska (RS)	101.91	60,1	115.05	69,6
- Federacija BiH (FBiH)	18.00	10,7	17.43	10,5
	Hrvati		Hrvati	
Područje u predmetu Milošević	6.518	17,8	3.672	13,0
- Republika Srpska (RS)	2.412	6,6	1.353	4,8
Federacija BiH (FBiH)	4.106	11,2	2.319	8,2
	Ostali		Ostali	
Područje predmet Milošević	9.789	51,3	980	62,5
- Republika Srpska (RS)	3.532	18,5	401	25,6
Federacija BiH (FBiH)	6.257	32,8	579	36,9
Ukupno	225.054	np	233.871	np

Tabela 10 sadrži pregled statistike dobijen iz baza podataka OEBS-a i UNHCR-BiH. Pošto se podaci OEBS-a pozivaju na 1997-98. a podaci UNHCR-BiH na 2000, ta dva izvora moraju davati različite apsolutne brojeve. U opštem smislu, zbog povratka ljudi, brojke iz 1997-98. bi trebalo da budu veće od podataka iz 2000. Međutim, procenat IRL-a sa područja u predmetu Milošević među svim IRL iz Bosne trebao bi da bude sličan. Procenti su prikazani u Tabeli 10 za svaku etničku grupaciju posebno. Tako, na primer, vrednost od 49,3% dobijena za srpske IRL-e na osnovu spiska glasača OEBS-a znači da je učešće srpskih IRL-a sa područja u predmetu Milošević u ukupnom broju srpskih IRL-a iz Bosne bilo 49,3%. Sličan procenat (49,1%) dobijen je za srpske IRL-e i iz baze podataka UNHCR-BH.

Uopšte, Tabela 10 pokazuje da je za Muslimane, etničku grupaciju koja je pretrpela najveće promene, broj IRL-a na osnovu podataka OEBS-a sa područja u predmetu Milošević

(119.991) znatno niži nego broj dobijen na osnovu podataka UNHCR-BH (132.348). To potvrđuje konzervativnu prirodu naših procena IRL-a sa područja u predmetu Milošević i dokazuje da umesto 119.991, lako možemo govoriti o 132.348 interno raseljenih lica. Za RS deo područja može se govoriti o nekih 115.005 IRL-a na osnovu evidencije DDPR-a, umesto 101.791 IRL-a dobijenih na osnovu spiska glasača OEBS-a. Stoga, muslimanski IRL-i iz RS dela su glavni izvor velike razlike između dva izvora.

Sličan obrazac se može uočiti za srpske IRL-e iz FBiH dela na području kao glavni izvor razlike između podataka OEBS-a i UNHCR-BH.

Brojčani podaci dobijeni za Hrvate i Ostale na osnovu spiska glasača OEBS-a znatno su veći (kao što se i očekivalo) nego brojčani podaci koji su zasnovani na bazi podataka UNHCR-BiH. Ovo sugeriše da je verovatno da su te dve etničke grupacije naišle na manje poteškoća prilikom povratka kućama nego Muslimani i Srbi. Povratak Muslimana i Srba bio je mnogo manje uspešan, naročito Muslimana iz RS i Srba iz FBiH.

Pregled rasporeda procenata IRL-a u okviru etničkih grupacija jasno potvrđuje da su procenti IRL-a sa područja u predmetu Milošević slični u oba izvora. Stoga je relativna veličina IRL-a koji su otišli sa područja u predmetu Milošević konsistentna u oba izvora. Niže priložene mape prikazuju geografsku raspodelu IRL-a sa područja u predmetu Milošević u specifičnijem obliku po opštinama.

Slike 14 do 21 predstavljaju četiri para mapa gde se svaki par odnosi na jednu od etničkih grupacija. Dve mape u svakom paru zasnovane su na dva upoređena izvora, OEBS (gornja mapa) i UNHCR-BH (donja mapa). Za svaki par mapa korišćena je ista skala, kako za gornju, tako i za donju mapu. Skala, nazvana “prirodna podela” je standardna konfiguracija programa za izradu mapa “ArcView” koji se koristi za izradu ovakvih mapa. Metod prirodnih podela utvrđuje tačke podela traženjem grupisanih podataka i obrazaca koje se u njima javljaju. “Jenkov” metod optimizovanja, koji minimizira varijacije u svakoj kategoriji koristi se kao statistička formula za izradu skale.

Primenili smo dvodelni postupak za izradu mapa. Prvo je automatski određena skala za svaku mapu ppomoću programa “ArcView” (kao standardna konfiguracija). Zatim smo za svaki par upoređenih mapa koristili istu skalu, i to onu od dve standardne skale programa “ArcView” koja je bila obuhvatnija.

Za svaki par upoređenih mapa, jedne koja je izrađena na osnovu podataka OEBS-a i jedne zasnovane na bazi podataka UNHCR-BH, jasno se može uočiti visoki stepen sličnosti. Oba izvora su za svaku od etničkih grupacija proizveli gotovo isti geografski obrazac IRL-a. Mape potvrđuju da bez obzira na izvor koji je korišćen prilikom analize, najveća područja odlaska (tj. opštine) ostaju iste za svaku od etničkih grupa na osnovu oba izvora.

Kada su u pitanju Muslimani, najveća područja odlaska bila su: Prijedor i Banja Luka, Teslić i Doboj i više opština koje se nalaze na istočnoj granici Bosne sa Srbijom, tj. Brčko, Bijeljina, Vlasenica, Zvornik, Srebrenica, Višegrad, Rogatica i Foča. Sve ove opštine nalaze se u RS delu na područja u predmetu Milošević.

Za Hrvate, Teslić (RS), Doboj (RS), Brčko (RS) i područje Sarajeva (Ilidža i Novi Grad u FBiH) predstavljali su najveća područja odlaska.

Srbi su uglavnom otišli sa severozapadnog dela područja u predmetu Milošević (Sanski Most, Bosanska Krupa, Bosanski Petrovac, Ključ i Bihać) i sa područja Sarajeva (Novi Grad, Ilidža, Ilijaš), kao i iz Brčkog, Srebrenice i Goražda. Sve opštine nalaze se u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Najveća područja odlaska za Ostale bili su Sanski Most, Banja Luka, Donji Vakuf, Doboj, Teslić, područje Sarajeva, Brčko, Bijeljina, Zvornik, Bratunac, Goražde i Foča. Neke od ovih opština nalaze se u RS-u a neke u FBiH.

Slika 14. Geografska raspodela muslimanskih IRL-a koji potiču sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98, zasnovano na statistici OEBS-a (spisak glasača), procenti

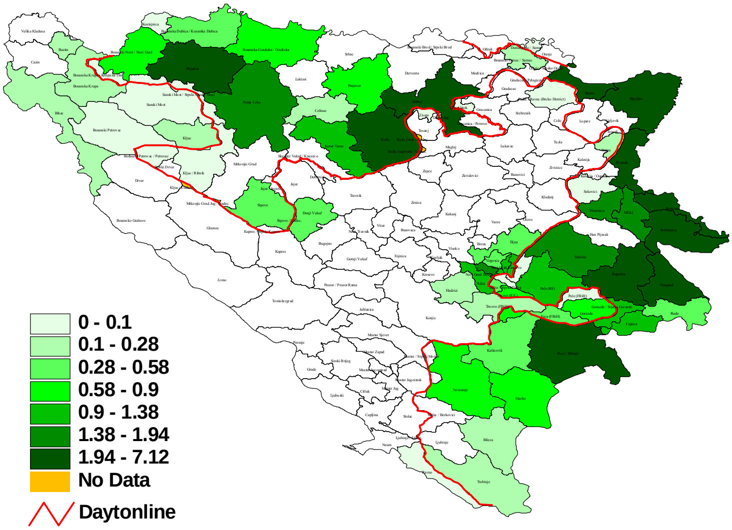

(Legenda: 0-0,1
0,1-0,28
0,28-0,58
0,58-0,9
0,9-1,38
1,38-1,94
1,94-7,12
Nema podataka
Dejtonska granica)

Slika 15. Geografska raspodela muslimanskih IRL-a koji potiču sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 2000, zasnovano na statistici UNHCR-a i vlade BiH (DDPR), procenti

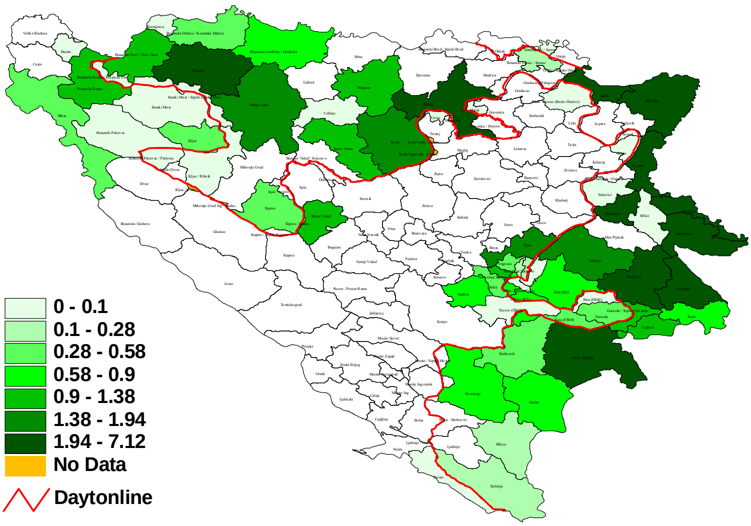

(Legenda: 0-0,1
0,1-0,28
0,28-0,58
0,58-0,9
0,9-1,38
1,38-1,94
1,94-7,12
Nema podataka
Dejtonska granica)

Slika 16. Geografska raspodela hrvatskih IRL-a koji potiču sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98, zasnovano na statistici OEBS-a (spisak birača), procenti

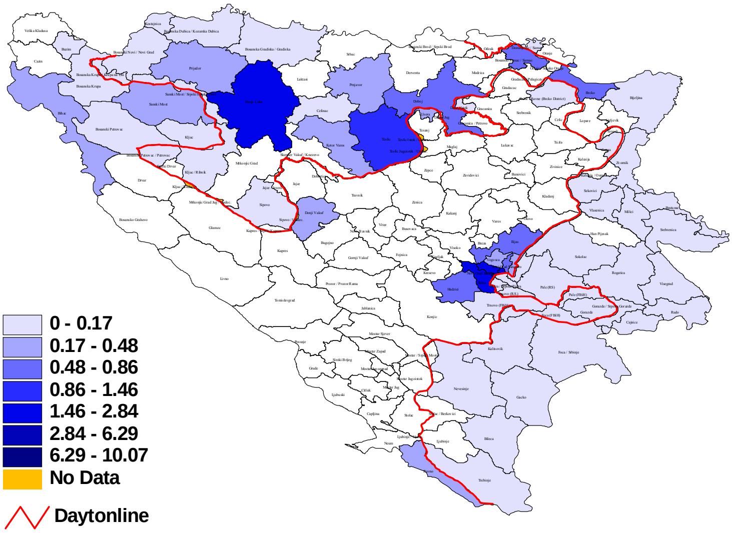

(Legenda: 0-0,17
0,17-0,48
0,48-0,86
0,86-1,46
1,46-2,84
2,84-6,29
6,29-10,07
Nema podataka
Dejtonska granica)

Slika 17. Geografska raspodela hrvatskih IRL-a koji potiču sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 2000, zasnovano na statistici UNHCR-a i vlade BiH (DDPR), procenti

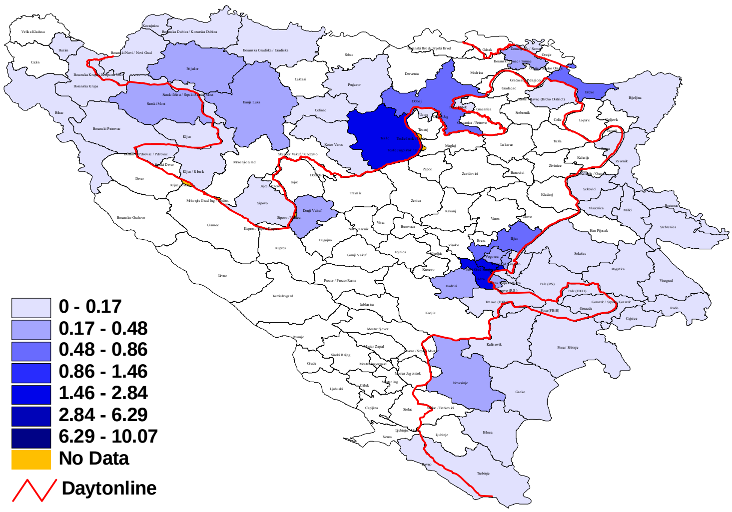

(Legenda: 0-0,17
0,17-0,48
0,48-0,86
0,86-1,46
1,46-2,84
2,84-6,29
6,29-10,07
Nema podataka
Dejtonska granica)

Slika 18. Geografska raspodela srpskih IRL-a koji potiču sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98, zasnovano na statistici OEBS-a (spisak birača), procenti

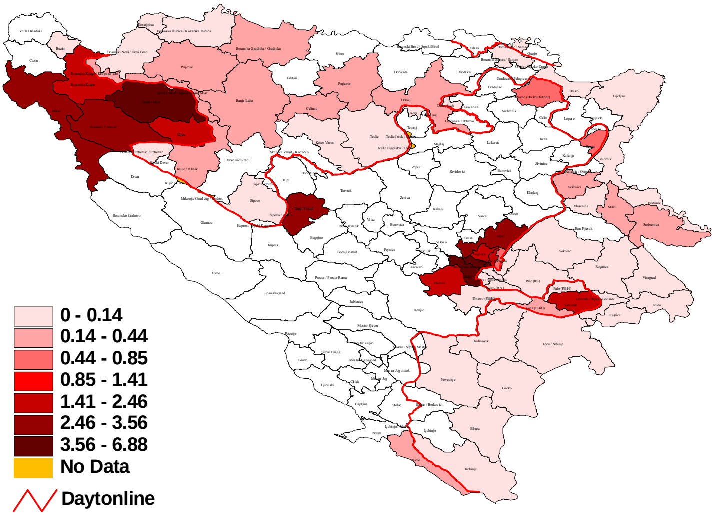

(Legenda: 0-0,14
0,14-0,44
0,44-0,85
0,85-1,41
1,41-2,46
2,46-3,56
3,56-6,88
Nema podataka
Dejtonska granica)

Slika 19. Geografska raspodela srpskih IRL-a koji potiču sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 2000, zasnovano na statistici UNHCR-a i vlade BiH (DDPR), procenti

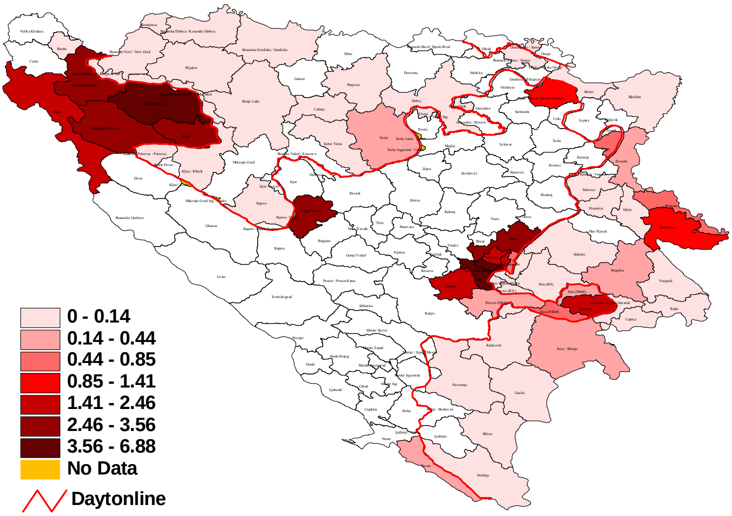

(Legenda:
0-0,14
0,14-0,44
0,44-0,85
0,85-1,41
1,41-2,46
2,46-3,56
3,56-6,88
Nema podataka
Dejtonska granica)

Slika 20. Geografska raspodela IRL-a iz redova Ostalih koje potiču sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 1997-98, zasnovano na statistici OEBS-a (spisak glasača), procenti

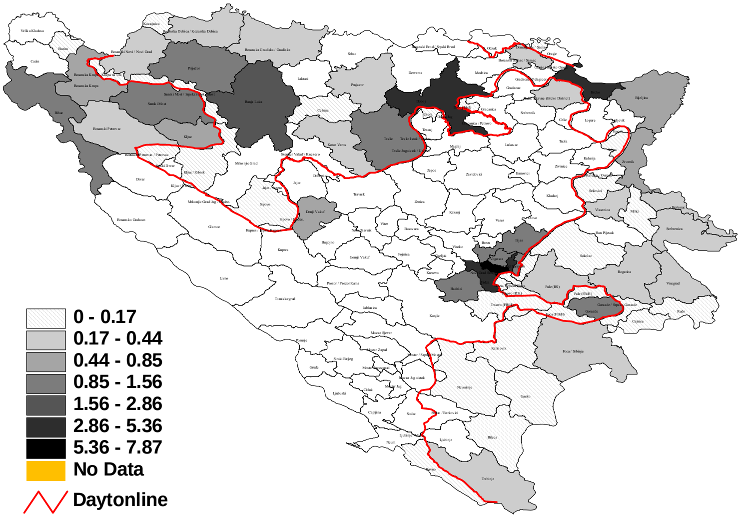

(Legenda: 0-0,17
0,17-0,44
0,44-0,85
0,85-1,56
1,56-2,86
2,86-5,36
5,36-7,87
Nema podataka
Dejtonska granica)

Slika 21. Geografska raspodela IRL-a iz redova Ostalih koje potiču sa područja u predmetu Milošević, stanje iz 2000, zasnovano na statistici UNHCR-a i vlade BiH (DDPR), procenti

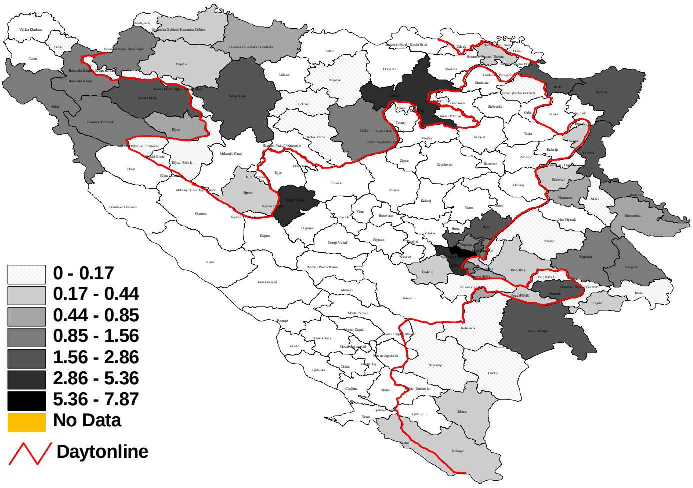

(Legenda: 0-0,17
0,17-0,44
0,44-0,85
0,85-1,56
1,56-2,86
2,86-5,36
5,36-7,87
Nema podataka
Dejtonska granica)

4. Procena ukupnog broja interno raseljenih lica i izbeglica, stanje iz 1997-98.

U Odeljku 4 razmatraju se procenjeni brojevi IRL-a i izbeglica sa celokupnog područja u predmetu Milošević prema nacionalnoj pripadnosti i opštini prebivališta daje se poređenje procenjenih brojeva sa onim minimalnim. Prikazana je tabela rezimea (Tabela 11), koja sadrži dve vrste numeričkih podataka za celokupno područje u predmetu Milošević.

Tablela 11. Procenjeni sveukupni broj interno raseljenih lica i izbeglica sa područja u predmetu Milošević s intervalom pouzdanosti od 95% i minimalni broj po OEBS-u, lica rođene nakon 1980, stanje iz 1997-98.

Prebivalište 1991.	Procena (ukupna)	Donja granica	Gornja granica	OEBS (minimum)
		Srbi		Srbi
Područje u predmetu Milošević	204.646	202.437	206.855	115.411
- Republika Srpska (RS)	25.390	23.896	26.883	14.645
- Federacija BiH (FBiH)	179.256	178.541	179.972	100.766
		Muslimani		Muslimani
područje u predmetu Milošević	403.566	401.053	406.080	231.830
- Republika Srpska (RS)	329.869	329.101	330.637	186.179
- Federacija BiH (FBiH)	73.697	71.951	75.443	45.651
		Hrvati		Hrvati
područje u predmetu Milošević	83.859	81.795	85.922	29.581
- Republika Srpska (RS)	62.373	61.285	63.461	20.482
- Federacija BiH (FBiH)	21.485	20.509	22.461	9.099
		Ostali		Ostali
područje u predmetu Milošević	53.583	51.094	56.046	23.151
- Republika Srpska (RS)	26.522	25.139	27.906	11.577
- Federacija BiH (FBiH)	27.061	25.956	28.140	11.574
		Svi		Svi
područje u predmetu Milošević	745.653	740.323	750.984	399.973
- Republika Srpska (RS)	444.154	441.456	446.853	232.883
- Federacija BiH (FBiH)	301.499	298.868	304.131	167.090

Procena ukupnih brojeva za IRL-e i izbeglice dobijena je uz upotrebu klasičnog statističkog metoda proporcije uzorkovanja (W.G. Cochran, 1977.). Taj metod primenjuje teoremu koja kaže da je proporcija uzorka p (p=a/n; proporcija IRL-a i IZB-a u populaciji glasača iz 1997-98.) nepristrasna procena proporcije stanovništva P (P=A/N, proporcija IRL-a i IZB-a u populaciji na osnovu popisa 1991.). U tom slučaju, procena nepoznate ukupne veličine populacije svih IRL-a i izbeglica (A) može se dobiti množenjem proporcije uzorka (p), sa veličinom populacije iz popisa stanovništva (N). Intervali pouzdanosti mogu se izračunati primenom formula objašnjenih u Prilogu C2.

Procenjeni ukupni broj interno raseljenih lica i izbeglica svih nacionalnosti sa područja u predmetu Milošević je **745.653** lica (minimalni broj je 399.973). Ovaj broj ima interval pouzdanosti (IP) od 95% od 740.323 do 750.984. Ovaj interval sadrži nepoznati stvarni broj svih IRL-a i izbeglica sa visokim stepenom pouzdanosti. Ukoliko se, na primer, 100 puta napravi procena na osnovu 100 zasebno uzetih uzoraka, onda procene dobijene na osnovu 95 uzoraka dovode do procena (diskretne vrednosti) sadržanih u gorespomenutom intervalu. Stoga, je verovatnoća stvarnog broja koji *ne pripada* intervalu pouzdanosti, mala (5%).

Procenjeni ukupni broj muslimanskih IRL-a i izbeglica sa područja u predmetu Milošević je **403.566** (IP: 401.053 do 406.080) i on ima velikog udela u ukupnom broju dobijenom za sve etničke grupacije. Procenjeni broj srpskih IRL-a i izbeglica je drugi po veličini, **204.646** (IP: 202.437 do 206.855). Treba imati u vidu da je procenjeni broj srpskih IRL-a i izbeglica otprilike pola od broja dobijenog za Muslimane. Procenjeni brojevi hrvatskih i "Ostalih" IRL-a i izbeglica su **83.859** (IP: 81.795 do 85.922) odnosno **53.583** (IP: 51.094 do 56.046), to jest treći i četvrti po redu u ukupnom broju.

Treba uzeti u obzir da je većina (procenjenih) IRL-a i izbeglica muslimanskog i hrvatskog porekla sa područja Republike Srpske, a srpskog porekla sa područja Federacije Bosne i Hercegovine. Procenjeni broj IRL-a i izbeglica iz redova Ostalih, ukazuje na to da oni potiču otprilike u istoj meri sa teritorije RS i FBiH.

5. Zaključne napomene

Cilj ovog izveštaja bio je da se iznese pouzdana statistika o interno raseljenim licima i izbeglicama bitna za period i područje na koji se odnosi optužnica u predmetu Milošević za Bosnu i Hercegovinu. Period na koji se odnosi optužnica je dug, od marta 1991. do decembra 1995, a i područje na koje se odnosi optužnica je veliko. Područje u predmetu Milošević sastoji se od 47 od 109 predratnih opština u Bosni i Hercegovini, a koje se nalaze na severozapadu, centralnom području severne Bosne, te istočnoj i srednoj Bosni. Tih 47 opština pokrivalo je oko 50 % (konkretno, 49,3%) stanovništva Bosne koje je živelo u zemlji pre sukoba. Od 4.377.033 lica koja su ubeležena u popisu iz 1991. na teritoriji Bosne i Hercegovine, otprilike 2.159.629 živelo je na području u predmetu Milošević. Stoga je okvir ovoga izveštaja veoma širok.

Istovremeno, izvori podataka potrebni za analize kao što su one koje su iznete u ovom izveštaju su izuzetno siromašni, naročito oni koji se odnose na period sukoba. Sukob u Bosni od 1992-95. predstavlja primer humanitarne ktize tokom koje je veliki broj civilnih stanovnika bio pogođen ratom i surovim pokušajima da se prestruktuira sastav stanovništva, što je dovelo do raseljavanja stanovništva širokih razmera, pogoršanja životnih uslova, teških zdravstvenih problema i povećanja morataliteta. U situacijama humanitarne krize, redovni statistički izvori nisu dostupni i umesto toga, koriste se razni drugi statistički izvori (National Research Council (2001)). Administrativna evidencija, procene zajednica, evidencija o međunarodnoj pomoći, anketiranje domaćinstava, izrada mapa i fotografisanje, kao i spiskovi po logorima, jesu neki od primera izvora koji se predlažu za korišćenje u situacijama humanitarnih kriza (National Research Council (2002), vidi i uputstva: Médecins Saint Frontièrs (1997), United Nations High Commissioner for Refugees /UNHCR/ (1994), i Sphere Project (2000)).

Za svrhu ovog izveštaja, identifikovali smo i nabavili obimne izvore informacija, koji ne samo da u potpunosti zadovoljavaju potrebe procene stanovništva u humanitarnim kriznim situacijama, već su takođe u skladu sa opštim zahtevima za izvore koji se koriste u mirnodopskim situacijama. Izvori koje smo razmotrili u ovom izveštaju su sledeći:

- popis stanovništva sproveden u Bosni 1991,
- birački spisak iz 1997-98. koji je uspostavila i održavala Organizacija za bezbednost i saradnju u Evropi (OEBS),
- registracija interno raseljenih lica i izbeglica u Bosni koju je uspostavio UNHCR, a održava vlada BiH, sa stanjem iz 2000.

U našoj studiji su sakupljeni i analizirani pojedinačni podaci, a ne zbirne statistike. Pored gorespomenutih individualnih izvora, dobijena su dva izvora zbirnih numeričkih podataka koja su sakupile vlasti Republike Srpske:

- spisak građana koji su se doselili i odselili sa područja sektora Banje Luke, stanje iz 1993,

- opšti pregled podataka o veličini i nacionalnom sastavu stanovništva sektora Banje Luke, stanje iz 1991. i 1995.

Proučili smo i uporedili sve ove izvore i došli do rezultata koji su razmotreni u ovom izveštaju.

U cilju procene broja interno raseljenih lica i izbeglica, povezani su pojedinačni podaci iz popisa stanovništva iz 1991. i biračkog spiska iz 1997-98. To znači da su lica koja su registrovana na biračkom spisku iz 1997-98. tražena na popisu iz 1991. i pronađeno je oko 80% registrovanih glasača. Nakon što smo uparili podatke istih osoba iz popisa i biračkog spiska, uporedili smo mesto njihovog boravka (navedeno kao post-dejtonska opština) 1991. i 1997-98. (Godine 1997-98, mesto registrovanja za glasanje uzeto je kao približno mesto boravka u to vreme, ponovo se radilo o post-dejtonskim opštinama). Sva lica koje su prijavila isto mesto boravka u oba razmatrana perioda uzete su kao neraseljene, a lica koja su prijavila različito mesto boravka 1991. i 1997-98. uzete su kao raseljene (interno raseljene ili izbeglice). Treba imati u vidu da je spisak birača sadržavao podatke za glasače koji su registrovani u drugim zemljama, što nam je pružilo mogućnost da u studiju uključimo izbeglice. Razmotrili smo promene mesta boravka po nacionalnosti, definisane na osnovu popisa iz 1991. Dobijeni su minimalni (ili "najmanje") brojevi interno raseljenih lica i izbeglica (Odeljak 3), kao i procene nepoznatih ukupnih zbireva IRL-a i IZB-a (Odeljak 3).

Sve analize sprovedene su za celu Bosnu i Hercegovinu, tako da smo bili u stanju da proizvedemo statističke podatke o raseljenim licima i izbeglicama za sve opštine u Bosni. Stoga smo bili u mogućnosti da uporedimo rezultate dobijene za područje u predmetu Milošević sa rezultatima za bilo koje drugo područje u Bosni. U našem izveštaju uporedili smo brojčane podatke za područje u predmetu Milošević sa onima za Bosnu i onima za sedam odabranih opština na području u predmetu Milošević, u kojima je došlo di najvećih promena.

Etnički sastav interno raseljenih lica i izbeglica rezimiran je za opštine na mapama nacionalne većine a koje pokazuju stanje iz 1997-98.

Zahvaljući uparivanju, bili smo u mogućnosti da razmotrimo promene u etničkom sastavu stanovništva sa područja u predmetu Milošević od 1991. do 1997-98. (Odeljak 2). To smo učinili za opštine, a takođe smo spojili rezultate na opštinskom nivou za celokupno područje u predmetu Milošević, sedam odabranih opština, kao i za Bosnu i Hercegovinu. Ponovo je napravljeno poređenje sva tri područja.

Mape nacionalnih većina za 1991. i 1997-98. pokazale su promene u nacionalnom sastavu stanovništva u opštinama na području u predmetu Milošević.

Konačno, uporedili smo naše brojčane podatke o nacionalnom sastavu i IRL-ima i izbeglicama sa drugim nezavisnim izvorima (izvori RS.a i BiH-a). Prilog A5 sadrži rezultate poređenja ovog. U prilogu A5, priložili smo 16 tabela od kojih se svaka odnosi na jednu opštinu. Uključene su sledeće opštine: Banja Luka, Bihać, Bosanska Dubica, Bosanska Gradiška, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bosanski Petrovac, Čelinac, Donji Vakuf, Ključ, Kotor Varoš, Prijedor, Prnjavor, Sanski Most, Šipovo i Teslić. Tih 16 opština nalaze se i na

području u predmetu Milošević i u dva pregleda stanovništva koje su vlasti Republike Srpske sprovele 1993. i 1995. na području Banje Luke.

Pregled iz 1993. sproveden je maja 1993. od strane Sektora narodne bezbjednosti Banje Luke, koji je bio deo Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske. Dokument koji sadrži rezultate ovog pregleda nosi naslov Spisak građana koji su se iselili i uselili na područje koje pokriva Sektor. On sadrži informacije o stanovništvu koje se iselilo ili uselilo na Sektor, i to po nacionalnosti (samo za Muslimane, Hrvate i Srbe) i po opštini (uključena je 21 opština iz sektora Banje Luke). Brojevi navedeni u ovom dokumentu su približne vrednosti, a neki nisu dostupni. Moguće je da su podaci izloženi u ovom dokumentu prikupljeni metodima kao što su upiti telefaksom ili telefonom ili zbirnim izveštajima dobijenim od lokalnih organa uprave Republike Srpske. Usprkos ovom utisku, institucije Republike Srpske nadležne za statistiku potvrdile su da je pregled sproveden od strane opštinskih popisnih komisija u skladu sa instrukcijama za organizaciju i sprovođenje popisa (pismo br. 2167-1/2002 od 13. septembra 2003, koje je Slavko Šobot, direktor Biroa za statistiku RS-a, Banja Luka, uputio MKSJ-u).

Imajući u vidu da je pregled RS-a iz 1993. približan, ipak je korisno uporediti brojeve "iseljenog stanovništva" sa našim podacima o raseljenim licima i izbeglicama. Za Muslimane su iz 1993. godine dostupne brojke iz 11 opština sa područja u predmetu Milošević (11 je otprilike 4,3 puta manje od 47 opština na području u predmetu Milošević), a za Hrvate iz 10 opština (4,7 puta manje nego 47). Statistika iz 1993. ukazuje na veliki odliv stanovništva iz sektora Banje Luke. U pregledu je prijavljeno da je iz Sektora otišlo nekih 156.420 Muslimana i 5.200 Hrvata. Minimalni brojevi raseljenih lica i izbeglica, stanje iz 1997-98, koji su izneti u ovom izveštaju, tj. 231.830 Muslimana i 29.581 Hrvata, deluju konzervativno (tj. relativno nisko) u poređenju sa podacima iz pregleda iz 1993. Naši podaci o najmanjem pokrivaju 47 opština i odnose se na mnogo kasniji period 1997-98. (stoga, povraci nisu računati). Jednostavna ekstrapolacija podataka iz 1993. zasnovana jedino na prostornom pokrivanju obe vrste statistike, a u ilustrativne svrhe (ekstrapolirana migracija Muslimana u odlasku: 672.606 (=156.420 puta 4,3) i Hrvata: 24.440 (=5.200 puta 4,7)), ukazuje na to da je raspon kretanja stanovništva na području u predmetu Milošević tokom prvih godina sukoba mogao da bude ogroman.

Pregled iz 1995. obavio je Resor državne bezbednosti Ministarstva unutrašnjih poslova u Banjoj Luci, verovatno januara-februara 1995). (Dokument ERN B003-1169-B003-1183, u kojem se izveštava o rezultatima popisa je iz februra 1995). Dokument daje pregled podataka iz 1991. i 1995. o apsolutnoj i relativnoj brojnosti pet nacionalnih grupacija (Srbi, Muslimani, Hrvati, Jugosloveni i Ostali) u 25 opština na području Banje Luke (Banja Luka, Bosanska Gradiška, Kneževo, Čelinac, Kotor Varoš, Laktaši, Prnjavor, Srbac, Prijedor, Bosanska Dubica, Sanski Most, Bosanski Novi, Bosanska Krupa, Mrkonjić Grad, Jajce, Šipovo, Srbobran (= Donji Vakuf), Kupres, Ključ, Drvar, Grahovo, Glamoč, Bosanski Petrovac, Bihać-Ripač, Teslić). Nekih 16 od 25 opština pripadaju području u predmetu Milošević. Podaci iz 1995. su približni.

Za 16 opština sa područja u predmetu Milošević uporedili smo podatke iz 1995. o nacionalnom sastavu, izražene u relativnim okvirima (kao procenti), sa podacima iz 1997-98.

dobijenim iz spiska birača OEBS-a (vidi Prilog A5). Za one opštine koje su podeljene Dejtonskim mirovnim sporazumom, kao što su Krupa ili Sanski Most, RS delovi ovih opština uključeni su za 1997-98. I pored toga što je za 1995. prikazano kompletno stanovništvo, a 1997-98. samo oni koji su imali 18 i više godina, dobijen je visoki stepen doslednosti između ova dva seta podataka. Na primer, postotak Srba koje su prijavile RS vlasti u opštini Bosanska Krupa 1995. bio je 100%, i nije bila prijavljena nijedna druga etnička grupacija, dok podaci OEBS-a iz 1997-98. prikazuju nekih 99,5% Srba, 0,1% Muslimana i 0,4% Ostalih. Opšti pregled nacionalnog sastava 16 opština sa područja Banje Luke koje se poklapaju sa područjem u predmetu Milošević 1995. i 1997-98. jasno potvrđuje obrasce iznete u našoj nezavisnoj studiji, što stoga povećava pouzdanost naših rezultata.

Slede konkretni zaključci ključnih analiza razmotrenih u Odeljcima 2, 3 i 4:

Odeljak 2.1

- Ovde su razmotrene dve velike populacije, obe sa područja u predmetu Milošević, i to iz 1991. i 1997-98.

- Koristeći popis stanovništva iz 1991, identifikovali smo 1.803.259 osoba koje su 1991. imale 12 ili više godina. To je bila populacija svih osoba s pravom glasa na izborima 1997-98. koje su bile registrovane u Bosni u kritičnom trenutku popisa iz 1991.

- Koristeći spisak glasača iz 1997-98, identifikovali smo 877.122 lica – registrovana glasača. Tih 877.122 glasača su uzorak populacije od 1.803.259 lica s pravom glasa 1991.

- Obe populacije, ona iz 1991. i ona iz 1997-98, izuzetno su velike i rezultati dobijeni na osnovu ova dva izvora su uglavnom pouzdani.

- Razlika između dve populacije iznosi 926.137 osoba (1.803.259-877.122). Ona u velikoj meri opisuje gubitke u stanovništvu na području u predmetu Milošević između 1997-98, ali takođe uključuje neuparene i neregistrovane glasače.

- Ukoliko se uzorak iz 1997-98. poveća za 20% kako bi se izvršila korekcija neuparenih glasača (877.122x1,2) i zatim za 25% kako bi se izvršila korekcija za neregistrovane glasače (877.122x12)x1,25, razlika u odnosu na populaciju onih s pravom glasa iz 1991. postaje manja i iznosi otprilike 487.576 osoba.

- Gorespomenuta razlika od 487.576 osoba opisuje gubitke stanovništva na području Milošević u periodu između 1991. i 1997-98, tj. one koji su se iselili iz Bosne u druge zemlje, ili one koji su ubijeni, nestali, ili umrli prirodnom smrću. Iseljavanje je gotovo sigurno najveća komponenta gubitaka.

- Gubitak stanovništva od 487.547 osoba je "najmanji" broj. Stvarni gubitak je verovatno veći zato što su povraci isključeni iz naše statistike i zato što glasački spiskovi ne pokrivaju one mlađe od 18 godina.

- Na osnovu ova dva izvora, procenili smo da se procenat svake od ne-srpskih nacionalnih

grupacija smanjio u periodu između 1991. i 1997-98, a naročito je procenat Hrvata opao za oko 62,4%, Muslimana za 21% i Ostalih za 24,6%. Procenat Srba se povećao za oko 35,4 posto. Stoga, došlo je do velike promene u nacionalnom sastavu područja u predmetu Milošević. Od zajedničke većine Srba (43,6%) i Muslimana (39,9%) uočene 1991, područje u predmetu Milošević postalo je uglavnom teritorija jedne nacionalne grupacije na kojoj su 1997-98. dominirali Srbi (59%).

- U priloženoj tabeli koja sledi iznosi se pad za svaku nacionalnu grupaciju.

Tabela 12. Apsolutno smanjenje u broju stanovnika na području u predmetu Milošević 1991. u poređenju sa 1997-98.

Poreklo	Razl.- nekor.	Razl.- Kor.
Srbi	268.233	9.573
Muslimani	443.647	305.308
Hrvati	115.177	102.307
Ostali	99.080	70.389
Ukupno	926.137	487.576

Nekorigovana razlika (Razl.- nekor.) odnosi se na razliku između veličine populacije s pravom glasa 1991. i uzorka glasača iz 1997-98. koja nije korigovana za neuparene i neregistrovane glasače (uzorak iz 1997-98. je iznet u Tabeli 2, Odeljak 2.1). Korigovana razlika (Razl.-Kor.) je ona između veličine populacije onih s pravom glasa iz 1991. i uzorka glasača iz 1997-98. korigovanog za neuparene (povećanje za 20%) i neregistrovanih glasača (povećanje za 25%). Stoga, ova druga razlika se može uzeti kao grubi približni broj minimalnih gubitaka stanovništva.

U apsolutnim okvirima, najdramatičniji pad dogodio se kod muslimanskog stanovništva, kojeg je 1997-97. bilo otprilike za 305.308 osoba manje nego 1991. Veličina populacije Hrvata i Ostalih takođe se znatno smanjila 1997-98., za oko 102.307 Hrvata i 70.576 Ostalih u odnosu na 1991. Populacija Srba se takođe smanjila, ali samo za oko 9.573 lica.

Odeljak 2.2:

- U Odeljku 2.2 razmotrili smo promene u etničkom sastavu sedam odabranih opština koje se nalaze na istočnoj granici Bosne i Srbije i koje predstavljaju opštine sa najvećim promenama na području u predmetu Milošević (u daljem tekstu: područje 7 u predmet Milošević). Te opštine su: Bijeljina (RS), Bratunac (RS), Brčko (RS, FBH), Foča (RS, FBH), Srebrenica (RS), Višegrad (RS) i Zvornik (RS, FBH). Treba imati u vidu da su tri od sedam opština podeljene nakon rata, i to Brčko, Foča, i Zvornik. Tako smo ustvari analizirali deset opština, od kojih je sedam pripadalo RS delu područja u predmetu

Milošević, a tri su pripadale FBiH delu.

- Detaljniji pregled rezultata za pojedinačne opštine dokazuje duboke promene koje su se dogodile Muslimanima (Tabela 3M). Do 1997-98. Muslimani su gotovo nestali iz svih sedam opština u RS na području 7 u predmetu Milošević. Ovaj zaključak je neupitan u apsolutnim i relativnim okvirima. Samo nekoliko pojedinačnih osoba muslimanske nacionalnosti su identifikovane 1997-98. u opštinama Bratunac (10 osoba), Foča (RS, 6), Srebrenica (7) i u Višegrad (3). Najveće muslimanske populacije u opštinama RS-a na području 7 u predmetu Milošević 1991. bile su u Bijeljini, Brčkom i Srebrenici. U Bijeljini, pad je iznosio sa 24.314 Muslimana 1991. na 1.429 Muslimana 1997-98, u Brčkom (RS) sa 20.309 na 546 i najdramatičnije, u Srebrenici, sa 21.361 Muslimana 1991. na 7 Muslimana 1997-98. U relativnim okvirima, procenat Muslimana u opštinama RS-a na području 7 u predmetu Milošević iznosio je 1997-98. od 0% do maksimalno 2,6% stanovništva i u poređenju sa 1991. opao je za 91,4% do 99,9%.

- Promene dobijene za Hrvate (Tabela 3H) i Ostale (Tabela 3O) bile su manje duboke nego za Muslimane, što se delimično može objasniti manjom brojnošću ovih nacionalnih grupa prilikom izbijanja sukoba 1991.

- Srbi, koji su 1991. bili većina samo u Bijeljini, jednoj od sedam opština RS-a na području 7 u predmetu Milošević nakon rata, 1997-98. godine, postali su apsolutna većina u svih sedam opština (Tabela 3S). U Bijeljini (91,1% godine 1997-98.), Bratuncu (97%), Brčkom (RS, 87,5%), Foči (RS, 96,1%), Srebrenici (96,3%), Višegradu (95,6%) i Zvorniku (RS, 96,7%), procenat Srba 1997-98. godine povećao se u poređenju sa 1991. barem za 49,8% (Bijeljina), pa do 290,4% (Srebrenica).

Odeljak 2.3:

- Muslimansko i hrvatsko stanovništvo doživelo je najveći pad u RS delu područja u predmetu Milošević. Procenat Muslimana pao je za 95,5 (i 96,8%), a Hrvata za 82,5 (i 76,6%) na području u predmetu Milošević (područje 7 u predmetu Milošević). Pad uočen u procentu Muslimana i Hrvata na celom području Republike Srpske iznosio je 95,5 odnosno 87,8 procenata. Stoga, procenti Muslimana i Hrvata opali su na području u predmetu Milošević u sličnom stepenu kao i u celokupnoj Republici Srpskoj.

- Uopšteno govoreći, na području RS-a gde je procenat Muslimana (ili Hrvata) bio relativno viši 1991. godine, i pad procentualne zastupljenosti 1997-98. godine bio je proporcionalno veći.

- Nije opala samo procentualna zastupljenost, već i apsolutni broj stanovnika Muslimana i Hrvata na sva tri RS područja. Apsolutni broj Muslimana sveo se na 7.933 od 344.803 na celokupnom području u predmetu Milošević i na 2.130 od 137.457 na području 7 u predmetu Milošević. U Republici Srpskoj, broj muslimanskih stanovnika 1991. godine iznosio je 376.880, a 1997-98. identifikovano je samo 8.552 Muslimana. Za Hrvate su se pokazali slični, ali manje dramatični obrasci.

- Relativna veličina populacije Srba povećala se na sva tri RS područja (za 70,1% na području u predmetu Milošević, za 119% na području 7 u predmetu Milošević i za 67,4% u Republici Srpskoj). Pad u apsolutnoj veličini srpskog stanovništva nije bio toliko znatan 1997-98. godine. Na području 7 u predmetu Milošević, apsolutna veličina srpske populacije čak se povećala, pored povećanja u procentualnoj zastupljenosti Srba (sa 121.576 godine 1991. na 129.014 godine 1997-98.).

- Sve u svemu, došlo je do dramatične promene etničkog sastava na sva tri RS područja, a najviše na RS delu područja 7 u predmetu Milošević.

Odeljak 2.4:

- Godine 1991, znatan broj ne-Srba (posebno Muslimana) živeo je u nekoliko opština Republike Srpske. Konkretno smo zapazili:
    - Muslimani su bili većina u Zvorniku, Vlasenici, Bratuncu, Srebrenici, Rogatici, Višegradu, Goraždu, Brčkom, i opštini Sarajevo-Trnovo,
    - u Prijedoru, Milićima, Foči i opštini Sarajevo-Ilidža postojao je mešoviti etnički sastav Muslimana i Srba.

- Godine 1997-98, u svim ovim opštinama (i u svim drugim u RS-u), Srbi su dominirali u stanovništvu sa više od 50% i gotovo svi ne-Srbi su se iselili, uglavnom u Federaciju Bosne i Hercegovine ili u druge zemlje, ili su umrli. Treba primetiti da su u opštinama sa većinskim srpskim stanovništvom Srbi i 1991. i 1997-98. ostali u većini sa preko 50% zastupljenosti.

Odeljak 3.1:

- Stanovništvo iz 1991. koje je živelo na području u predmetu Milošević brojalo je 1.803.259 osoba (onih rođenih pre 1980, i time sa pravom glasa na izborima 1997-98, vidi Tabelu 2). Iz ove populacije, bili smo u mogućnosti da uđemo u trag 1.012.454 osoba u spisku glasača iz 1997-98. (otprilike 56,1%, Tabela 5). Preostalih 43,9% bili su oni koji su se registrovali da glasaju, ali ih nismo uspeli povezati sa popisom, ili oni koji se iz bilo kog razloga nisu registrovali, koji su umrli nasilnom ili prirodnom smrću, ili su nestali. Među onima koji su identifikovani (1.012.454) gotovo 400.000 osoba (konkretno 399.973) nisu pronađeni na svom mestu boravka iz 1991, tj. bili su interno raseljeni ili izbeglice. U relativnim okvirima, otprilike 39,5% stanovnika koji su živeli na području u predmetu Milošević 1991, pronađeni su 1997-98. na različitom mestu boravka od onog u svojim matičnim opštinama.

- Veličinu raseljenog stanovništva godine 1997-98, (399.973 osoba) treba uzeti kao minimum (ili "najmanji") broj. Razlozi za to uključuju činjenicu da je naš uzorak glasača koji smo koristili za analizu nekompletan, kao i da su povratnici iz perioda 1996. i 1997. (do septembra) isključeni iz naše statistike. Iako ova veličina predstavlja minimum, ona

iznosi gotovo 400.000 osoba, ili 39,5% stanovništva iz 1997-98.

- Ako se zna da je minimalni broj svih IRL-a i IZB-a iz Bosne i Hercegovine 1997-98. procenjen na 715.534 lica, postaje očigledno da sva raseljena lica sa područja u predmetu Milošević, predstavljaju 55,9% brojke za celu zemlju.

- U apsolutnim okvirima, Muslimani su bili najveća grupacija koja je napustila svoje domove nakon 1991. i koja su još uvek bila raseljena 1997-98. (231.830 osoba, ili 58% svih raseljenih lica sa područja u predmetu Milošević, vidi Tabelu 5). Najveća grupacija neraseljenog stanovništva 1997-98. bili su etnički Srbi (347.771, ili 56,8% svih neraseljenih lica).

- U apsolutnim okvirima, Hrvati su raseljeni u manjoj meri nego Muslimani, njih 29,581 uneto je u Tabelu 5 kao “ izvan prebivališta iz 1991.” (7,4% svih raseljenih lica). To je vezano uglavnom za manju brojnost populacije Hrvata koja potiče sa područja u predmetu Milošević. Godine 1991, bilo je samo 140.918 Hrvata na osnovu popisa na području u predmetu Milošević, dok je populacija Muslimana iznosila 720.325 osoba, a Srba 785.553 osoba (svi rođeni pre 1980.).

- U relativnim okvirima, jasno je da su i Muslimani i Hrvati bili raseljavani u gotovo istom stepenu: 54,1% Muslimana i 56,9% Hrvata koji su poticali sa područja u predmetu Milošević uneti su u Tabelu 5 kao svi raseljeni 1997-98. Procenat raseljenih Srba je mnogo niži, 24,9%, i većina Srba (75,1%) bili su prijavljeni 1997-98. na svom boravištu iz 1991.

Odsek 3.2:

- Ukupno je bilo barem 77.443 svih raseljenih lica muslimanskog porekla od 86.111 Muslimana koji su 1997-98. identifikovani kao oni koji su 1991. živeli na području 7 u predmetu Milošević. Stoga, gotovo 90% muslimanskog stanovništva sa područja 7-predmet Milošević bilo još uvek raseljeno 1997-98. Za opštine koje se nalaze u RS delu područja, ovaj procenat je čak i veći i iznosio je 97,4%.

- Gotovo 100% muslimanskog stanovništva iz RS opština Bratunac, Foča-Srbinje, Srebrenica i Višegrad bilo je svi raseljeno. Muslimanski IRL i IZB iz RS opština Bijeljina, Brčko i Zvornik bili su ređi, tj. između 90,1 i 99,3%, što su i dalje izuzetno visoki procenti.

- Procenat Hrvata koji su 1997-98. bili raseljeni, u odnosu na broj Hrvata identifikovanih 1997-98. bio je takođe znatan, 55,5%, ali niži nego što je procenat za Muslimane. Većina raseljenih Hrvata bila je sa područja Bihaća.

Odeljak 3.3:

- IRL i IZB sa područja u predmetu Milošević brojali su najmanje 399.973 osoba od

najmanje 715.534 takvih lica u Bosni (1997-98.), što predstavlja nekih 55,9% svih bosanskih raseljenih lica (IRL i IZB). Relativno malo područje sedam opština (područje 7 u predmetu Milošević) napustila su najmanje 89.903 raseljena lica, što je 12,6% svih raseljenih lica u Bosni.

- Što se tiče Muslimana sa područja u predmetu Milošević, njihov udeo u IRL i IZB u ukupnom broju muslimanskih IRL i IZB bio je veći od 55,9% što je procenat izračunat za sve nacionalne grupe zajedno. Za Muslimane, udeo svih raseljenih lica sa područja u predmetu Milošević u broju svih raseljenih lica u celoj Bosni bio je 70,4% (231.830 od 329.154), očigledno mnogo više nego 55,9% koliko se navodi za sve nacionalne grupe zajedno. Sve ostale nacionalne grupe karakterišu manji procenti (Hrvati: 26,4%, Srbi: 49,8% i Ostali: 54,5%) od prosečnog procenta za zemlju od 55,9 posto.

Odeljak 3.4:

- U velikoj većini opština na području u predmetu Milošević, Muslimani su bili većinska grupacija među svim interno raseljenim osobama i izbeglicama u datoj opštini 1997-98. U RS delu područja u predmetu Milošević, Muslimani su bili većina u svim osim u 7 opština (nekih 43 od 69 post-dejtonskih opština na području u predmetu Milošević pripadalo je Republici Srpskoj). Srpski IRL i IZB bili su većina u opštinama koje su se nalazile u FBiH, posebno na severozapadu zemlje i na području Sarajeva.
- Gotovo sve opštine na području u predmetu Milošević, posebno one u RS delu, karakteriše izuzetno visok procenat IRL-a i IZB-a u muslimanskom stanovništvu iz 1997-98. i gotovo uvek se radilo o 80 do 100 posto. To ustvari znači da je 80 do 100% muslimanskog stanovništva koje je poticalo sa ove teritorije pobeglo tokom sukoba i 1997-98. bilo raseljeno.
- Rezultati za Hrvate su manje dramatični, ali se još uvek mogu uočiti velike grupe opština na severozapadu područja u predmetu Milošević (oko Bosanskog Petrovca) i više na istoku (Kotor Varoš, Teslić i Doboj) kao i Bosanski Šamac, Brčko i istočno ka Mostaru (Kalinovik, Gacko, Nevesinje), gde je procenat svih raseljenih Hrvata bio najmanje 40 do 80%.

Odeljak 3.5:

- U ovom odeljku daje se poređenje geografskih obrazaca interno raseljenih lica uz korišćenje podataka iz dva nezavisna izvora: statistike Odeljenja za demografiju zasnovane na spisku glasača iz 1997-98. i zvanične statistike UNHCR-a i vlade BiH zasnovane na projektu registracije sprovedenom u Bosni 2000. godine. Ovaj drugi izvor je najveća postojeća baza podataka o interno raseljenim licima i izbeglicama u Bosni i Hercegovini. Ona sadrži otprilike 570.000 unesaka koji su sakupljeni od strane lokalnih vlasti u Bosni, i to već tokom sukoba, a kasnije i do 2000. godine. Baza podataka izveštava o broju interno raseljenih lica i izbeglica u Bosni 2000. godine. Izbeglice su uglavnom hrvatski Srbi koji su se preselili u Bosnu, te su stoga isključeni iz ovoga

izveštaja. Ovde su proučavane samo raseljene lica. Ova dva izvora, koja se razmatraju u Odeljku 3.5 odnose se na 1997-98 (spisak birača OEBS-a) i 2000. godinu (UNHCR i vlada BiH).

- Pogled na procenat raspodele IRL-a u okviru nacionalnih grupacija jasno potvrđuje da su procenti IRL-a sa područja u predmetu Milošević slični u oba izvora. Stoga, relativni broj IRL-a koji su otišli sa područja u predmetu Milošević je veoma kosistentan u oba izvora.

- Najviše Muslimana otišlo je iz: Prijedora i Banje Luke, Teslića i Doboja, i jednog broja opština koje se nalaze na istočnoj granici Bosne i Srbije, tj. Brčkog, Bijeljine, Vlasenice, Zvornika, Srebrenice, Višegrada, Rogatice, i Foče. Sve se te opštine nalaze u delu područja u predmetu Milošević koje je smešteno u RS-u.

- Hrvati su u najvećem broju odlazili iz Teslića (RS), Doboja (RS), Brčkog (RS), i područja Sarajeva (Ilidža i Novi Grad, u FBiH).

- Srbi su uglavnom otišli sa severozapada područja u predmetu Milošević (Sanski Most, Bosanska Krupa, Bosanski Petrovac, Ključ, and Bihać) i sa područja Sarajeva (Novi Grad, Ilidža, Ilijaš), kao i iz Brčkog, Srebrenice i Goražda. Sve opštine nalaze se u Federaciji Bosne i Hercegovine.

- Najveći broj Ostalih napustio je Sanski Most, Banjažu Luku, Donji Vakuf, Doboj, Teslić, područje Sarajeva, Brčko, Bijeljinu, Zvornik, Bratunac, Goražde, i Foču. Neke od ovih opština nalaze se u RS, a neke u FBiH.

Odeljak 4:

- Procenjeni sveukupni broj interno raseljenih lica i izbeglica svih nacionalnosti sa podruičja u predmetu Milošević je **745.653** lica (minimalni broj je 399.973). Ovaj broj ima interval pouzdanosti (IP) od 95%, od 740.323 do 750.984. Ovaj interval sadrži nepoznati stvarni broj svih IRL-a i izbeglica sa velikim stepenom pouzdanosti. Ukoliko bi, na primer, procena bila napravljena 100 puta na osnovu 100 uzoraka koji su uzimani odvojeno, onda bi dobijene procene iz 95 uzoraka dale (indikativnu) procenu sadržanu u gorespomenutom intervalu. Stoga je, verovatnoća stvarnog broja koji *ne* pripada intervalu pouzdanosti veoma mala (5%).

- Procenjeni sveukupni broj muslimanskih IRL-a i izbeglica sa područja u predmetu Milošević od **403.566** (IP: 401.053 do 406.080, minimalni broj je **231.830**), jeste najveći činilac u ukupnom broju dobijenom za sve etničke grupacije. Procenjeni broj srpskih IRL i izbeglica je drugi po veličini i iznosi **204.646** lica (IP: 202.437 do 206.855, minimalni broj: **115.411**). Treba imati u vidu da je procenjeni broj srpskih IRL-a i izbeglica otprilike duplo manji od broja dobijenog za Muslimane. Procenjeni brojevi IRL-a i izbeglica među Hrvatima i Ostalima **83.859** lica (IP: 81.795 do 85.922, minimalni broj: **29.581**) odnosno **53.583** lica (IP: 51.094 do 56.046, minimalni broj: **23.151**) i oni su treći i četvrti u ukupnom redosledu.

Izvori:

Baza podataka koja sadrži podatke iz popisa stanovništva iz 1991. za Bosnu i Hercegovniu, Savezni zavod za statistiku, Sarajevo

Baza podataka koja sadrži podatke iz spiskova birača za 1997. i 1998., Organizacija za bezbednost i saradnju u Evropi (OEBS)

Baza podataka interno raseljenih lica i izbeglica u Bosni i Hercegovini (DDPR), (2000), Ministarstvo za ljudska prava i izbeglice, Sarajevo

Stanovništvo Bosne i Hercegovine, Narodnosni sastav po naseljima, (1995), Republika Hrvatska. Državni Zavod za Statistiku. Zagreb, Travanj 1995

Pregled RS za 1993: Spisak građana koji su se iselili sa i uselili na područje Banje Luke, Centar službi bezbednosti, Banja Luka, maj 1993. ERN: B009-8148-B009-8153

Pregled RS za 1995: Pregled podataka o broju i nacionalnom sastavu stanovništva po opštinama na području RDB Banja Luka /REsor državne bezbednosti/ za 1991. i 1995., Banja Luka, Februar 1995. ERN: B003-1169-B003-1183

Reference:

W.G. Cochran (1977), *Sampling Techniques*, 3rd edition. John Wiley & Sons, New York, Chichester, Brisbane, Toronto, Singapore

National Research Council (2001), *Forced Migration and Mortality. Roundtable on Demography of Forced Migration*. H.E. Reed and Ch.B. Keely (eds.), Committee on Population, Commission on Behavioural and Social Sciences and Education, Washington, D.C., National Academy Press, ISBN: 0-309-07334-0. Chapter by Ch.B. Keely, H.E. Reed and R.J. Waldman (2001), Understanding Mortality Patterns in Complex Humanitarian Emergencies (p.1).

Médecines Sans Frontières (MSF), (1997), *Refugee Health: An Approach in Emergency Situations*. London, Macmillan Education Ltd.

National Research Council (2002), *Demographic Assessment Techniques in Complex Humanitarian Emergencies. Summary of a Workshop*, H.E. Reed (rap.), Committee on Population, Commission on Behavioural and Social Sciences and Education, Washington, D.C., National Academy Press, ISBN: 0-309-08497-0 (p.2)

Sphere Project (2000), *Humanitarian Charter and Minimum Standards in Disaster Response*. Geneva, Sphere Project.

United Nations, (1999), *World Population Prospects*. The 1998 Revision. Department of Economic and Social Affairs, Population Division. New York.

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), (1998), *A regional strategy for sustainable return of those displaced by conflict in the former Yugoslavia. Report*

presented to the Steering Board of the Peace Implementation Council on 9 June 1998. Available from the UN High Commissioner for Refugees, Sarajevo Office (http://www.unhcr.ba)

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), (1994), *Registration: A Practical Guide for Field Staff*. Geneva: United Nations High Commissioner for Refugees.

Etnički sastav, interno raseljena lica i izbeglice iz 47 opština sa područja Bosne i Hercegovine u periodu od 1991. do 1997. godine

PRILOZI

Ewa Tabeau, Marcin ¯óltkowski, Jakub Bijak, Arve Hetland

Demografska sekcija - LRT

Izveštaj pripremljen za predmet

SLOBODAN MILOŠEVIĆ - BOSNA I HERCEGOVINA

(IT-02-54)

4. april 2003.

Prilog A

PRILOG A. PREGLED REZULTATA NA OPŠTINSKOM NIVOU

Sadržaj:

Prevod

Prilog A1. Muslimani

Tabela 1M. Procenat Muslimana u stanovništvu na području u predmetu Milošević, stanje od 1991. i 1997-98. godine. Lica rođena pre 1980. godine, opštinske granice iz 1997. godine.

Opština	Stanovništvo 1991. godine			Uzorak stanovništva 1997-98. godine			Promena u % Muslimana 1991-97. (procenat)
	Sve nacionalnosti	Muslimani	% Muslimana	Sve nacionalnosti	Muslimani	% Muslimana	
Područje u predmetu Milošević	**1.803.259**	**720.325**	**39,9**	**877.122**	**276.678**	**31,5**	**-21,0**
Od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**1.094.417**	**344.803**	**31,5**	**554.982**	**7.933**	**1,4**	**-95,5**
- Federacija BiH (FBiH)	**708.842**	**375.522**	**53,0**	**322.140**	**268.745**	**83,4**	**+57,5**
1. Banja Luka (RS)	165.140	24.297	14,7	86.456	1.835	2,1	-85,6
2. Bihać (FBiH)	59.637	37.824	63,4	26.905	22.967	85,4	+34,6
3. Bijeljina (RS)	81.650	24.314	29,8	55.807	1.429	2,6	-91,4
4. Bileća (RS)	10.867	1.535	14,1	7.557	9	0,1	-99,2
5. Bosanska Dubica / Kozarska Dubica (RS)	26.734	5.180	19,4	13.403	158	1,2	-93,9
6. Bosanska Gradiška / Gradiška (RS)	50.644	13.008	25,7	27.040	1.002	3,7	-85,6
7. Bosanska Krupa:							
- Bosanska Krupa (FBiH)	29.073	18.955	65,2	11.198	10.964	97,9	+50,2
- Bužim (FBiH)	12.630	12.412	98,3	6.491	6.444	99,3	+1,0
- Bosanska Krupa / Krupa na Uni (RS)	4.478	1.724	38,5	980	1	0,1	-99,7
8. Bosanski Novi:							
- Bosanski Novi / Novi Grad (RS)	29.663	9.811	33,1	12.809	179	1,4	-95,8
- Kostajnica (RS)	5.252	1.416	27,0	1.959	179	9,1	-66,1
9. Bosanski Petrovac:							
- Bosanski Petrovac (FBiH)	13.270	2.760	20,8	3.415	3.261	95,5	+359,1
- Petrovac (RS)	264	0	0,0	205	0	0,0	np
10. Bosanski Šamac:							
- Domaljevac - Šamac (FBiH)	5.266	7	0,1	1.986	46	2,3	+1642,5
- Bosanski Šamac / Šamac (RS)	21.786	1.906	8,7	11.657	220	1,9	-78,4

Prevod

Prilog A1. Muslimani

Tabela 1M. nastavak

Opština	Stanovništvo 1991. godine			Uzorak stanovništva 1997-98. godine			Promena u % Muslimana 1991-97. (procenat)
	Sve nacionalnosti	Muslimani	% Muslimana	Sve nacionalnosti	Muslimani	% Muslimana	
11. Bratunac (RS)	26.369	16.284	**61,8**	10.852	10	**0,1**	**-99,9**
12. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federacija) (FBiH)	25.632	10.877	**42,4**	12.871	10.023	**77,9**	**+83,5**
- Brčko (RS)	47.294	20.309	**42,9**	20.752	546	**2,6**	**-93,9**
13. Čajniče (RS)	7.526	3.346	**44,5**	3.327	1	**0,0**	**-99,9**
14. Čelinac (RS)	15.323	1.154	**7,5**	8.449	69	**0,8**	**-89,2**
15. Doboj:							
- Doboj - Istok (FBiH)	7.401	7.199	**97,3**	5.242	5.175	**98,7**	**+1,5**
- Doboj - Jug (FBiH)	2.658	2.475	**93,1**	1.518	1.451	**95,6**	**+2,7**
- Doboj (RS)	78.118	23.406	**30,0**	38.775	239	**0,6**	**-97,9**
- Usora (FBiH)	8.120	1.743	**21,5**	1.951	54	**2,8**	**-87,1**
16. Donji Vakuf (FBiH)	19.499	10.647	**54,6**	7.148	6.940	**97,1**	**+77,8**
17. Foča:							
- Foča (FBiH)	4.261	2.932	**68,8**	457	454	**99,3**	**+44,4**
- Foča / Srbinje (RS)	30.247	14.559	**48,1**	12.091	6	**0,0**	**-99,9**
18. Gacko (RS)	8.785	3.014	**34,3**	5.455	4	**0,1**	**-99,8**
19. Goražde:							
- Goražde (FBiH)	26.957	18.301	**67,9**	14.864	14.600	**98,2**	**+44,7**
- Goražde / Srpsko Goražde (RS)	3.952	3.094	**78,3**	2.583	0	**0,0**	**-100,0**
20. Kalinovik (RS)	3.712	1.156	**31,1**	2.332	3	**0,1**	**-99,6**
21. Ključ:							
- Ključ (FBiH)	22.980	13.725	**59,7**	6.384	6.197	**97,1**	**+62,5**
- Ključ / Ribnik (RS)	8.142	365	**4,5**	4.250	4	**0,1**	**-97,9**
22. Kotor Varoš (RS)	29.304	8.790	**30,0**	8.758	475	**5,4**	**-81,9**
23. Nevesinje (RS)	12.117	2.434	**20,1**	9.179	5	**0,1**	**-99,7**

Prevod

Prilog A1. Muslimani

Tabela 1M. nastavak

Opština	Stanovništvo 1991. godine			Uzorak stanovništva 1997-98. godine			Promena u % Muslimana 1991-97. (procenat)
	Sve nacionalnosti	Muslimani	% Muslimana	Sve nacionalnosti	Muslimani	% Muslimana	
24. Prijedor (RS)	94.028	40.075	**42,6**	39.248	397	**1,0**	**-97,6**
25. Prnjavor (RS)	40.171	5.934	**14,8**	20.677	236	**1,1**	**-92,3**
26. Rogatica (RS)	18.281	10.851	**59,4**	7.239	3	**0,0**	**-99,9**
27. Rudo (RS)	9.813	2.699	**27,5**	5.026	2	**0,0**	**-99,9**
28. Sanski Most:							
- Sanski Most (FBiH)	44.857	22.148	**49,4**	16.341	15.586	**95,4**	**+93,2**
- Sanski Most / Srpski Sanski Most (RS)	5.436	682	**12,5**	1.411	3	**0,2**	**-98,3**
29. Sarajevo - Centar (FBiH)	67.228	32.995	**49,1**	36.394	26.109	**71,7**	**+46,2**
30. Sarajevo - Hadžići (FBiH)	19.498	12.190	**62,5**	10.542	9.954	**94,4**	**+51,0**
31. Sarajevo - Ilidža:							
- Ilidža (FBiH)	49.709	22.555	**45,4**	21.822	18.332	**84,0**	**+85,1**
- Ilidža / Srpska Ilidža (RS)	5.875	831	**14,1**	8.332	9	**0,1**	**-99,2**
32. Sarajevo - Ilijaš (FBiH)	20.718	8.411	**40,6**	6.926	6.300	**91,0**	**+124,1**
33. Sarajevo - Novi Grad (FBiH)	112.618	55.789	**49,5**	55.527	44.413	**80,0**	**+61,5**
34. Sarajevo - Novo Sarajevo:							
- Novo Sarajevo / Srpsko Novo Sarajevo (RS)	2.282	154	**6,7**	4.596	3	**0,1**	**-99,0**
- Novo Sarajevo (FBiH)	78.632	28.187	**35,8**	36.002	24.995	**69,4**	**+93,7**
35. Sarajevo - Pale:							
- Pale (FBiH)	1.384	963	**69,6**	369	369	**100,0**	**+43,7**
- Pale (RS)	12.433	2.658	**21,4**	13.464	10	**0,1**	**-99,7**
36. Sarajevo - Stari Grad:							
- Stari Grad Sarajevo (FBiH)	41.224	32.435	**78,7**	22.198	19.655	**88,5**	**+12,5**
- Stari Grad Sarajevo / Srpski Stari Grad (RS)	1.112	121	**10,9**	1.331	1	**0,1**	**-99,3**

Prevod

Prilog A1. Muslimani

Tabela 1M. nastavak

Opština	Stanovništvo 1991. godine			Uzorak stanovništva 1997-98. godine			Promena u % Muslimana 1991-97. (procenat)
	Sve nacionalnosti	Muslimani	% Muslimana	Sve nacionalnosti	Muslimani	% Muslimana	
37. Sarajevo - Trnovo:							
- Trnovo (FBiH)	2.689	2.182	**81,1**	1.798	1.780	**99,0**	**+22,0**
- Trnovo (RS)	3.233	1.873	**57,9**	1.804	5	**0,3**	**-99,5**
38. Sarajevo - Vogošća (FBiH)	19.970	9.872	**49,4**	10.157	9.338	**91,9**	**+86,0**
39. Sokolac (RS)	13.072	4.250	**32,5**	8.476	2	**0,0**	**-99,9**
40. Srebrenica (RS)	29.198	21.361	**73,2**	7.442	7	**0,1**	**-99,9**
41. Šekovići (RS)	7.943	263	**3,3**	4.463	1	**0,0**	**-99,3**
42. Šipovo (RS)	12.936	2.341	**18,1**	5.575	5	**0,1**	**-99,5**
43. Teslić (RS)	48.539	10.184	**21,0**	21.048	668	**3,2**	**-84,9**
44. Trebinje:							
- Ravno (FBiH)	1.676	15	**0,9**	288	6	**2,1**	**+132,8**
- Trebinje (RS)	24.412	4.533	**18,6**	17.194	59	**0,3**	**-98,2**
45. Višegrad (RS)	17.883	11.178	**62,5**	9.241	3	**0,0**	**-99,9**
46. Vlasenica:							
- Vlasenica (RS)	13.273	7.681	**57,9**	7.396	16	**0,2**	**-99,6**
- Milići (RS)	13.370	6.580	**49,2**	3.761	0	**0,0**	**-100,0**
47. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	11.255	7.923	**70,4**	3.346	3.332	**99,6**	**+41,5**
- Zvornik (RS)	53.760	29.452	**54,8**	22.582	129	**0,6**	**-99,0**

Prevod

Prilog A1. Hrvati

Tabela 1C. Procenat Hrvata u stanovništvu na području u predmetu Milošević, stanje od 1991. i 1997-98. godine. Lica rođena pre 1980. godine, opštinske granice iz 1997. godine.

Opština	Stanovništvo 1991. godine			Uzorak stanovništva 1997-98. godine			Promena u % Hrvata 1991-97. (procenat)
	Sve nacionalnosti	Hrvati	% Hrvata	Sve nacionalnosti	Hrvati	% Hrvata	
Područje u predmetu Milošević	**1.803.259**	**140.918**	**7,8**	**877.122**	**25.741**	**2,9**	**-62,4**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**1.094.417**	**79.127**	**7,2**	**554.982**	**7.002**	**1,3**	**-82,5**
- Federacija BiH (FBiH)	**708.842**	**61.791**	**8,7**	**322.140**	**18.739**	**5,8**	**-33,3**
1. Banja Luka (RS)	165.140	25.043	**15,2**	86.456	2.245	**2,6**	**-82,9**
2. Bihać (FBiH)	59.637	4.893	**8,2**	26.905	2.046	**7,6**	**-7,3**
3. Bijeljina (RS)	81.650	448	**0,5**	55.807	375	**0,7**	**+22,5**
4. Bileća (RS)	10.867	34	**0,3**	7.557	20	**0,3**	**-15,4**
5. Bosanska Dubica / Kozarska Dubica (RS)	26.734	437	**1,6**	13.403	114	**0,9**	**-48,0**
6. Bosanska Gradiška / Gradiška (RS)	50.644	2.999	**5,9**	27.040	402	**1,5**	**-74,9**
7. Bosanska Krupa:							
- Bosanska Krupa (FBiH)	29.073	117	**0,4**	11.198	25	**0,2**	**-44,5**
- Bužim (FBiH)	12.630	5	**0,0**	6.491	0	**0,0**	**-100,0**
- Bosanska Krupa / Krupa na Uni (RS)	4.478	10	**0,2**	980	0	**0,0**	**-100,0**
8. Bosanski Novi:							
- Bosanski Novi / Novi Grad (RS)	29.663	223	**0,8**	12.809	76	**0,6**	**-21,1**
- Kostajnica (RS)	5.252	146	**2,8**	1.959	22	**1,1**	**-59,6**
9. Bosanski Petrovac:							
- Bosanski Petrovac (FBiH)	13.270	44	**0,3**	3.415	11	**0,3**	**-2,9**
- Petrovac (RS)	264	2	**0,8**	205	0	**0,0**	**-100,0**
10. Bosanski Šamac:							
- Domaljevac - Šamac (FBiH)	5.266	4.973	**94,4**	1.986	1.891	**95,2**	**+0.8**
- Bosanski Šamac / Šamac (RS)	21.786	6.493	**29,8**	11.657	156	**1,3**	**-95,5**

Prevod

Prilog A1. Hrvati

Tabela 1C. nastavak

Opština	Stanovništvo 1991. godine			Uzorak stanovništva 1997-98. godine			Promena u % Hrvata 1991-97. (procenat)
	Sve nacionalnosti	Hrvati	% Hrvata	Sve nacionalnosti	Hrvati	% Hrvata	
11. Bratunac (RS)	26.369	38	**0,1**	10.852	42	**0,4**	**+168,6**
12. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federation) (FBiH)	25.632	10.727	**41,9**	12.871	2.256	**17,5**	**-58,1**
- Brčko (RS)	47.294	8.337	**17,6**	20.752	394	**1,9**	**-89,2**
13. Čajniče (RS)	7.526	5	**0,1**	3.327	4	**0,1**	**+81,0**
14. Čelinac (RS)	15.323	72	**0,5**	8.449	26	**0,3**	**-34,5**
15. Doboj:							
- Doboj - Istok (FBiH)	7.401	7	**0,1**	5.242	0	**0,0**	**-100,0**
- Doboj - Jug (FBiH)	2.658	85	**3,2**	1.518	25	**1,6**	**-48,5**
- Doboj (RS)	78.118	9.006	**11,5**	38.775	571	**1,5**	**-87,2**
- Usora (FBiH)	8.120	6.004	**73,9**	1.951	1.846	**94,6**	**+28,0**
16. Donji Vakuf (FBiH)	19.499	563	**2,9**	7.148	28	**0,4**	**-86,4**
17. Foča:							
- Foča (FBiH)	4.261	0	**0,0**	457	0	**0,0**	**np**
- Foča / Srbinje (RS)	30,247	84	**0,3**	12.091	41	**0,3**	**+22,1**
18. Gacko (RS)	8.785	21	**0,2**	5.455	15	**0,3**	**+15,0**
19. Goražde:							
- Goražde (FBiH)	26.957	74	**0,3**	14.864	14	**0,1**	**-65,7**
- Goražde / Srpsko Goražde (RS)	3.952	3	**0,1**	2.583	10	**0,4**	**+410,0**
20. Kalinovik (RS)	3.712	16	**0,4**	2.332	4	**0,2**	**-60,2**
21. Ključ:							
- Ključ (FBiH)	22.980	290	**1,3**	6.384	33	**0,5**	**-59,0**
- Ključ / Ribnik (RS)	8.142	10	**0,1**	4.250	5	**0,1**	**-4,2**
22. Kotor Varoš (RS)	29.304	8.243	**28,1**	8.758	120	**1,4**	**-95,1**
23. Nevesinje (RS)	12.117	158	**1,3**	9.179	17	**0,2**	**-85,8**

Prevod

Prilog A1. Hrvati

Tabela 1C. nastavak

Opština	Stanovništvo 1991. godine			Uzorak stanovništva 1997-98. godine			Promena u % Hrvata 1991-97. (procenat)
	Sve nacionalnosti	Hrvati	% Hrvata	Sve nacionalnosti	Hrvati	% Hrvata	
24. Prijedor (RS)	94.028	5.556	**5,9**	39.248	969	**2,5**	**-58,2**
25. Prnjavor (RS)	40.171	1.518	**3,8**	20.677	226	**1,1**	**-71,1**
26. Rogatica (RS)	18.281	18	**0,1**	7.239	25	**0,3**	**+250,7**
27. Rudo (RS)	9.813	5	**0,1**	5.026	9	**0,2**	**+251,4**
28. Sanski Most:							
- Sanski Most (FBiH)	44.857	2.414	**5,4**	16.341	276	**1,7**	**-68,6**
- Sanski Most / Srpski Sanski Most (RS)	5.436	1.274	**23,4**	1.411	37	**2,6**	**-88,8**
29. Sarajevo - Centar (FBiH)	67.228	4.921	**7,3**	36.394	1.996	**5,5**	**-25,1**
30. Sarajevo - Hadžići (FBiH)	19.498	644	**3,3**	10.542	135	**1,3**	**-61,2**
31. Sarajevo - Ilidža:							
- Ilidža (FBiH)	49.709	5.836	**11,7**	21.822	1.294	**5,9**	**-49,5**
- Ilidža / Srpska Ilidža (RS)	5.875	83	**1,4**	8.332	70	**0,8**	**-40,5**
32. Sarajevo - Ilijaš (FBiH)	20.718	1.505	**7,3**	6.926	222	**3,2**	**-55,9**
33. Sarajevo - Novi Grad (FBiH)	112.618	7.982	**7,1**	55.527	2.902	**5,2**	**-26,3**
34. Sarajevo - Novo Sarajevo:							
- Novo Sarajevo / Srpsko Novo Sarajevo (RS)	2.282	15	**0,7**	4.596	33	**0,7**	**+9,2**
- Novo Sarajevo (FBiH)	78.632	7.999	**10,2**	36.002	2.949	**8,2**	**-19,5**
35. Sarajevo - Pale:							
- Pale (FBiH)	1.384	1	**0,1**	369	0	**0,0**	**-100,0**
- Pale (RS)	12.433	112	**0,9**	13.464	86	**0,6**	**-29,1**
36. Sarajevo - Stari Grad:							
- Stari Grad Sarajevo (FBiH)	41.224	1.002	**2,4**	22.198	369	**1,7**	**-31,6**
- Stari Grad Sarajevo / Srpski Stari Grad (RS)	1.112	4	**0,4**	1.331	7	**0,5**	**+46,2**

Prevod

Prilog A1. Hrvati

Tabela 1C. nastavak

Opština	Stanovništvo 1991. godine			Uzorak stanovništva 1997-98. godine			Promena u % Hrvata 1991-97. (procenat)
	Sve nacionalnosti	Hrvati	% Hrvata	Sve nacionalnosti	Hrvati	% Hrvata	
37. Sarajevo - Trnovo:							
- Trnovo (FBiH)	2.689	0	**0,0**	1.798	1	**0,1**	**np**
- Trnovo (RS)	3.233	15	**0,5**	1.804	10	**0,6**	**+19,5**
38. Sarajevo - Vogošća (FBiH)	19.970	922	**4,6**	10.157	143	**1,4**	**-69,5**
39. Sokolac (RS)	13.072	17	**0,1**	8.476	26	**0,3**	**+135,9**
40. Srebrenica (RS)	29.198	35	**0,1**	7.442	34	**0,5**	**+281,1**
41. Šekovići (RS)	7.943	8	**0,1**	4.463	4	**0,1**	**-11,0**
42. Šipovo (RS)	12.936	27	**0,2**	5.575	12	**0,2**	**+3,1**
43. Teslić (RS)	48.539	8.044	**16,6**	21.048	463	**2,2**	**-86,7**
44. Trebinje:							
- Ravno (FBiH)	1.676	772	**46,1**	288	277	**96,2**	**+108,8**
- Trebinje (RS)	24.412	409	**1,7**	17.194	156	**0,9**	**-45,8**
45. Višegrad (RS)	17.883	30	**0,2**	9.241	60	**0,6**	**+287,0**
46. Vlasenica:							
- Vlasenica (RS)	13.273	26	**0,2**	7.396	32	**0,4**	**+120,9**
- Milići (RS)	13.370	7	**0,1**	3.761	4	**0,1**	**+103,1**
47. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	11.255	11	**0,1**	3.346	0	**0,0**	**-100,0**
- Zvornik (RS)	53.760	96	**0,2**	22.582	80	**0,4**	**+98,4**

Prevod

Prilog A1. Srbi

Tabela 1S. Procenat Srba u stanovništvu na području u predmetu Milošević, stanje od 1991. i 1997-98. godine. Lica rođena pre 1980. godine, opštinske granice iz 1997. godine.

Opština	Stanovništvo 1991. godine			Uzorak stanovništva 1997-98. godine			Promena u % Srba 1991-97. (procenat)
	Sve nacionalnosti	Srbi	% Srba	Sve nacionalnosti	Srbi	% Srba	
Područje u predmetu Milošević	**1.803.259**	**785.553**	**43,6**	**877.122**	**517.320**	**59,0**	**+35,4**
od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**1.094.417**	**587.307**	**53,7**	**554.982**	**506.695**	**91,3**	**+70,1**
- Federacija BiH (FBiH)	**708.842**	**198.246**	**28,0**	**322.140**	**10.625**	**3,3**	**-88,2**
1. Banja Luka (RS)	165.140	90.331	**54,7**	86.456	72.042	**83,3**	**+52,3**
2. Bihać (FBiH)	59.637	12.296	**20,6**	26.905	356	**1,3**	**-93,6**
3. Bijeljina (RS)	81.650	49.654	**60,8**	55.807	50.843	**91,1**	**+49,8**
4. Bileća (RS)	10.867	8.789	**80,9**	7.557	7.258	**96,0**	**+18,8**
5. Bosanska Dubica / Kozarska Dubica (RS)	26.734	18.642	**69,7**	13.403	12.125	**90,5**	**+29,7**
6. Bosanska Gradiška / Gradiška (RS)	50.644	30.617	**60,5**	27.040	23.929	**88,5**	**+46,4**
7. Bosanska Krupa:							
- Bosanska Krupa (FBiH)	29.073	9.206	**31,7**	11.198	31	**0,3**	**-99,1**
- Bužim (FBiH)	12.630	78	**0,6**	6.491	4	**0,1**	**-90,0**
- Bosanska Krupa / Krupa na Uni (RS)	4.478	2.690	**60,1**	980	975	**99,5**	**+65,6**
8. Bosanski Novi:							
- Bosanski Novi / Novi Grad (RS)	29.663	18.154	**61,2**	12.809	11.962	**93,4**	**+52,6**
- Kostajnica (RS)	5.252	3.431	**65,3**	1.959	1.688	**86,2**	**+31,9**
9. Bosanski Petrovac:							
- Bosanski Petrovac (FBiH)	13.270	9.967	**75,1**	3.415	23	**0,7**	**-99,1**
- Petrovac (RS)	264	261	**98,9**	205	203	**99,0**	**+,2**
10. Bosanski Šamac:							
- Domaljevac - Šamac (FBiH)	5.266	186	**3,5**	1.986	12	**0,6**	**-82,9**
- Bosanski Šamac / Šamac (RS)	21.786	11.716	**53,8**	11.657	10.667	**91,5**	**+70,2**

Prevod

Prilog A1. Srbi

Tabela 1S. nastavak

Opština	Stanovništvo 1991. godine			Uzorak stanovništva 1997-98. godine			Promena u % Srba 1991-97. (procenat)
	Sve nacionalnosti	Srbi	% Srba	Sve nacionalnosti	Srbi	% Srba	
11. Bratunac (RS)	26.369	9.588	**36,4**	10.852	10.529	**97,0**	**+166,8**
12. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federation) (FBiH)	25.632	3.329	**13,0**	12.871	36	**0,3**	**-97,8**
- Brčko (RS)	47.294	12.199	**25,8**	20.752	18.159	**87,5**	**+239,2**
13. Čajniče (RS)	7.526	3.986	**53,0**	3.327	3.236	**97,3**	**+83,6**
14. Čelinac (RS)	15.323	13.551	**88,4**	8.449	8.117	**96,1**	**+8,6**
15. Doboj:							
- Doboj - Istok (FBiH)	7.401	87	**1,2**	5.242	3	**0,1**	**-95,1**
- Doboj - Jug (FBiH)	2.658	15	**0,6**	1.518	0	**0,0**	**-100,0**
- Doboj (RS)	78.118	39.053	**50,0**	38.775	35.851	**92,5**	**+84,9**
- Usora (FBiH)	8.120	115	**1,4**	1.951	11	**0,6**	**-60,2**
16. Donji Vakuf (FBiH)	19.499	7.645	**39,2**	7.148	12	**0,2**	**-99,6**
17. Foča:							
- Foča (FBiH)	4.261	1.280	**30,0**	457	0	**0,0**	**-100,0**
- Foča / Srbinje (RS)	30.247	14.558	**48,1**	12.091	11.623	**96,1**	**+99,7**
18. Gacko (RS)	8.785	5.561	**63,3**	5.455	5.317	**97,5**	**+54,0**
19. Goražde:							
- Goražde (FBiH)	26.957	7.509	**27,9**	14.864	28	**0,2**	**-99,3**
- Goražde / Srpsko Goražde (RS)	3.952	794	**20,1**	2.583	2.431	**94,1**	**+368,4**
20. Kalinovik (RS)	3.712	2.448	**65,9**	2.332	2.276	**97,6**	**+48,0**
21. Ključ:							
- Ključ (FBiH)	22.980	8.323	**36,2**	6.384	11	**0,2**	**-99,5**
- Ključ / Ribnik (RS)	8.142	7.686	**94,4**	4.250	4.207	**99,0**	**+4,9**
22. Kotor Varoš (RS)	29.304	11.506	**39,3**	8.758	7.867	**89,8**	**+128,8**
23. Nevesinje (RS)	12.117	9.339	**77,1**	9.179	9.030	**98,4**	**+27,6**

Prevod

Prilog A1. Srbi

Tabela 1S. nastavak

Opština	Stanovništvo 1991. godine			Uzorak stanovništva 1997-98. godine			Promena u % Srba 1991-97. (procenat)
	Sve nacionalnosti	Srbi	% Srba	Sve nacionalnosti	Srbi	% Srba	
24. Prijedor (RS)	94.028	40.825	**43,4**	39.248	34.930	**89,0**	**+105,0**
25. Prnjavor (RS)	40.171	28.765	**71,6**	20.677	18.632	**90,1**	**+25,8**
26. Rogatica (RS)	18.281	7.095	**38,8**	7.239	7.075	**97,7**	**+151,8**
27. Rudo (RS)	9.813	6.875	**70,1**	5.026	4.901	**97,5**	**+39,2**
28. Sanski Most:							
- Sanski Most (FBiH)	44.857	18.408	**41,0**	16.341	36	**0,2**	**-99,5**
- Sanski Most / Srpski Sanski Most (RS)	5.436	3.338	**61,4**	1.411	1.337	**94,8**	**+54,3**
29. Sarajevo - Centar (FBiH)	67.228	14.542	**21,6**	36.394	2.525	**6,9**	**-67,9**
30. Sarajevo - Hadžići (FBiH)	19.498	5.262	**27,0**	10.542	114	**1,1**	**-96,0**
31. Sarajevo - Ilidža:							
- Ilidža (FBiH)	49.709	16.285	**32,8**	21.822	928	**4,3**	**-87,0**
- Ilidža / Srpska Ilidža (RS)	5.875	4.696	**79,9**	8.332	7.904	**94,9**	**+18,7**
32. Sarajevo - Ilijaš (FBiH)	20.718	9.601	**46,3**	6.926	136	**2,0**	**-95,8**
33. Sarajevo - Novi Grad (FBiH)	112.618	31.890	**28,3**	55.527	2.692	**4,8**	**-82,9**
34. Sarajevo - Novo Sarajevo:							
- Novo Sarajevo / Srpsko Novo Sarajevo (RS)	2.282	2.055	**90,1**	4.596	4.339	**94,4**	**+4,8**
- Novo Sarajevo (FBiH)	78.632	26.313	**33,5**	36.002	2.906	**8,1**	**-75,9**
35. Sarajevo - Pale:							
- Pale (FBiH)	1.384	407	**29,4**	369	0	**0,0**	**-100,0**
- Pale (RS)	12.433	9.195	**74,0**	13.464	12.866	**95,6**	**+29,2**
36. Sarajevo - Stari Grad:							
- Stari Grad Sarajevo (FBiH)	41.224	3.566	**8,7**	22.198	476	**2,1**	**-75,2**
- Stari Grad Sarajevo / Srpski Stari Grad (RS)	1.112	975	**87,7**	1.331	1.294	**97,2**	**+10,9**

Prevod

Prilog A1. Srbi

Tabela 1S. nastavak

Opština	Stanovništvo 1991. godine			Uzorak stanovništva 1997-98. godine			Promena u % Srba 1991-97. (procenat)
	Sve nacionalnosti	Srbi	% Srba	Sve nacionalnosti	Srbi	% Srba	
37. Sarajevo - Trnovo:							
- Trnovo (FBiH)	2.689	462	**17,2**	1.798	3	**0,2**	**-99,0**
- Trnovo (RS)	3.233	1.272	**39,3**	1.804	1.724	**95,6**	**+142,9**
38. Sarajevo - Vogošća (FBiH)	19.970	7.406	**37,1**	10.157	280	**2,8**	**-92,6**
39. Sokolac (RS)	13.072	8.646	**66,1**	8.476	8.298	**97,9**	**+48,0**
40. Srebrenica (RS)	29.198	7.205	**24,7**	7.442	7.169	**96,3**	**+290,4**
41. Šekovići (RS)	7.943	7.442	**93,7**	4.463	4.366	**97,8**	**+4,4**
42. Šipovo (RS)	12.936	10.356	**80,1**	5.575	5.500	**98,7**	**+23,2**
43. Teslić (RS)	48.539	26.681	**55,0**	21.048	18.603	**88,4**	**+60,8**
44. Trebinje:							
- Ravno (FBiH)	1.676	859	**51,3**	288	1	**0,3**	**-99,3**
- Trebinje (RS)	24.412	17.216	**70,5**	17.194	15.855	**92,2**	**+30,8**
45. Višegrad (RS)	17.883	5.837	**32,6**	9.241	8.861	**95,9**	**+193,8**
46. Vlasenica:							
- Vlasenica (RS)	13.273	5.194	**39,1**	7.396	7.159	**96,8**	**+147,4**
- Milići (RS)	13.370	6.550	**49,0**	3.761	3.717	**98,8**	**+101,7**
47. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	11.255	3.209	**28,5**	3.346	1	**0,0**	**-99,9**
- Zvornik (RS)	53.760	22.535	**41,9**	22.582	21.830	**96,7**	**+130,6**

Prevod

Prilog A1. Ostali

Tabela 1O. Procenat ostalih u stanovništvu na području u predmetu Milošević, stanje od 1991. i 1997-98. godine. Lica rođena pre 1980. godine, opštinske granice iz 1997. godine.

Opština	Stanovništvo 1991. godine			Uzorak stanovništva 1997-98. godine			Promena u % ostalih 1991-97.
	Sve nacionalnosti	ostali	% ostalih	Sve nacionalnosti	ostali	% ostalih	(procenat)
Područje u predmetu Milošević	**1.803.259**	**156.463**	**8,7**	**877.122**	**57.383**	**6,5**	**-24,6**
Od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**1.094.417**	**83.180**	**7,6**	**554.982**	**33.352**	**6,0**	**-20,9**
- Federacija BiH (FBiH)	**708.842**	**73.283**	**10,3**	**322.140**	**24.031**	**7,5**	**-27,8**
1. Banja Luka (RS)	165.140	25.469	**15,4**	86.456	10.334	**12,0**	**-22,5**
2. Bihać (FBiH)	59.637	4.624	**7,8**	26.905	1.536	**5,7**	**-26,4**
3. Bijeljina (RS)	81.650	7.234	**8,9**	55.807	3.160	**5,7**	**-36,1**
4. Bileća (RS)	10.867	509	**4,7**	7.557	270	**3,6**	**-23,7**
5. Bosanska Dubica / Kozarska Dubica (RS)	26.734	2.475	**9,3**	13.403	1.006	**7,5**	**-18,9**
6. Bosanska Gradiška / Gradiška (RS)	50.644	4.020	**7,9**	27.040	1.707	**6,3**	**-20,5**
7. Bosanska Krupa:							
- Bosanska Krupa (FBiH)	29.073	795	**2,7**	11.198	178	**1,6**	**-41,9**
- Bužim (FBH)	12.630	135	**1,1**	6.491	43	**0,7**	**-38,0**
- Bosanska Krupa / Krupa na Uni (RS)	4.478	54	**1,2**	980	4	**0,4**	**-66,2**
8. Bosanski Novi:							
- Bosanski Novi / Novi Grad (RS)	29.663	1.475	**5,0**	12.809	592	**4,6**	**-7,1**
- Kostajnica (RS)	5.252	259	**4,9**	1.959	70	**3,6**	**-27,5**
9. Bosanski Petrovac:							
- Bosanski Petrovac (FBiH)	13.270	499	**3,8**	3.415	120	**3,5**	**-6,6**
- Petrovac (RS)	264	1	**0,4**	205	2	**1,0**	**+157,6**
10. Bosanski Šamac:							
- Domaljevac - Šamac (FBiH)	5.266	100	**1,9**	1.986	37	**1,9**	**-1,9**
- Bosanski Šamac / Šamac (RS)	21.786	1.671	**7,7**	11.657	614	**5,3**	**-31,3**

Prevod

Prilog A1. Ostali

Tabela 1O. nastavak

Opština	Stanovništvo 1991. godine			Uzorak stanovništva 1997-98. godine			Promena u % ostalih 1991-97. (procenat)
	Sve nacionalnosti	ostali	% ostalih	Sve nacionalnosti	ostali	% ostalih	
11. Bratunac (RS)	26.369	459	**1,7**	10.852	271	**2,5**	**+43,5**
12. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federation) (FBiH)	25.632	699	**2,7**	12.871	556	**4,3**	**+58,4**
- Brčko (RS)	47.294	6.449	**13,6**	20.752	1.653	**8,0**	**-41,6**
13. Čajniče (RS)	7.526	189	**2,5**	3.327	86	**2,6**	**+2,9**
14. Čelinac (RS)	15.323	546	**3,6**	8.449	237	**2,8**	**-21,3**
15. Doboj:							
- Doboj - Istok (FBiH)	7.401	108	**1,5**	5.242	64	**1,2**	**-16,3**
- Doboj - Jug (FBiH)	2.658	83	**3,1**	1.518	42	**2,8**	**-11,4**
- Doboj (RS)	78.118	6.653	**8,5**	38.775	2.114	**5,5**	**-36,0**
- Usora (FBiH)	8.120	258	**3,2**	1.951	40	**2,1**	**-35,5**
16. Donji Vakuf (FBiH)	19.499	644	**3,3**	7.148	168	**2,4**	**-28,8**
17. Foča:							
- Foča (FBiH)	4.261	49	**1,1**	457	3	**0,7**	**-42,9**
- Foča / Srbinje (RS)	30.247	1.046	**3,5**	12.091	421	**3,5**	**+,7**
18. Gacko (RS)	8.785	189	**2,2**	5.455	119	**2,2**	**+1,4**
19. Goražde:							
- Goražde (FBiH)	26.957	1.073	**4,0**	14.864	222	**1,5**	**-62,5**
- Goražde / Srpsko Goražde (RS)	3.952	61	**1,5**	2.583	142	**5,5**	**+256,2**
20. Kalinovik (RS)	3.712	92	**2,5**	2.332	49	**2,1**	**-15,2**
21. Ključ:							
- Ključ (FBiH)	22.980	642	**2,8**	6.384	143	**2,2**	**-19,8**
- Ključ / Ribnik (RS)	8.142	81	**1,0**	4.250	34	**0,8**	**-19,6**
22. Kotor Varoš (RS)	29.304	765	**2,6**	8.758	296	**3,4**	**+29,5**
23. Nevesinje (RS)	12.117	186	**1,5**	9.179	127	**1,4**	**-9,9**

Prevod

Prilog A1. Ostali

Tabela 1O. nastavak

Opština	Stanovništvo 1991. godine			Uzorak stanovništva 1997-98. godine			Promena u % ostalih 1991-97.
	Sve nacionalnosti	ostali	% ostalih	Sve nacionalnosti	ostali	% ostalih	(procenat)
24. Prijedor (RS)	94.028	7.572	**8,1**	39.248	2.952	**7,5**	**-6,6**
25. Prnjavor (RS)	40.171	3.954	**9,8**	20.677	1.583	**7,7**	**-22,2**
26. Rogatica (RS)	18.281	317	**1,7**	7.239	136	**1,9**	**+8,3**
27. Rudo (RS)	9.813	234	**2,4**	5.026	114	**2,3**	**-4,9**
28. Sanski Most:							
- Sanski Most (FBiH)	44.857	1.887	**4,2**	16.341	443	**2,7**	**-35,6**
- Sanski Most / Srpski Sanski Most (RS)	5.436	142	**2,6**	1.411	34	**2,4**	**-7,8**
29. Sarajevo - Centar (FBiH)	67.228	14.770	**22,0**	36.394	5.764	**15,8**	**-27,9**
30. Sarajevo - Hadžići (FBiH)	19.498	1.402	**7,2**	10.542	339	**3,2**	**-55,3**
31. Sarajevo - Ilidža:							
- Ilidža (FBiH)	49.709	5.033	**10,1**	21.822	1.268	**5,8**	**-42,6**
- Ilidža / Srpska Ilidža (RS)	5.875	265	**4,5**	8.332	349	**4,2**	**-7,1**
32. Sarajevo - Ilijaš (FBiH)	20.718	1.201	**5,8**	6.926	268	**3,9**	**-33,2**
33. Sarajevo - Novi Grad (FBiH)	112.618	16.957	**15,1**	55.527	5.520	**9,9**	**-34,0**
34. Sarajevo - Novo Sarajevo:							
- Novo Sarajevo / Srpsko Novo Sarajevo (RS)	2.282	58	**2,5**	4.596	221	**4,8**	**+89,2**
- Novo Sarajevo (FBiH)	78.632	16.133	**20,5**	36.002	5.152	**14,3**	**-30,3**
35. Sarajevo - Pale:							
- Pale (FBiH)	1.384	13	**0,9**	369	0	**0,0**	**-100,0**
- Pale (RS)	12.433	468	**3,8**	13.464	502	**3,7**	**-0.9**
36. Sarajevo - Stari Grad:							
- Stari Grad Sarajevo (FBiH)	41.224	4.221	**10,2**	22.198	1.698	**7,6**	**-25,3**
- Stari Grad Sarajevo / Srpski Stari Grad (RS)	1.112	12	**1,1**	1.331	29	**2,2**	**+101,9**

Prevod

Prilog A1. Ostali

Tabela 1O. nastavak

Opština	Stanovništvo 1991. godine			Uzorak stanovništva 1997-98. godine			Promena u % ostalih 1991-97. (procenat)
	Sve nacionalnosti	ostali	% ostalih	Sve nacionalnosti	ostali	% ostalih	
37. Sarajevo - Trnovo:							
- Trnovo (FBiH)	2.689	45	**1,7**	1.798	14	**0,8**	**-53.5**
- Trnovo (RS)	3.233	73	**2,3**	1.804	65	**3,6**	**+59.6**
38. Sarajevo - Vogošća (FBiH)	19.970	1.770	**8,9**	10.157	396	**3,9**	**-56.0**
39. Sokolac (RS)	13.072	159	**1,2**	8.476	150	**1,8**	**+45.5**
40. Srebrenica (RS)	29.198	597	**2,0**	7.442	232	**3,1**	**+52.5**
41. Šekovići (RS)	7.943	230	**2,9**	4.463	92	**2,1**	**-28.8**
42. Šipovo (RS)	12.936	212	**1,6**	5.575	58	**1,0**	**-36.5**
43. Teslić (RS)	48.539	3.630	**7,5**	21.048	1.314	**6,2**	**-16.5**
44. Trebinje:							
- Ravno (FBiH)	1.676	30	**1,8**	288	4	**1,4**	**-22.4**
- Trebinje (RS)	24.412	2.254	**9,2**	17.194	1.124	**6,5**	**-29.2**
45. Višegrad (RS)	17.883	838	**4,7**	9.241	317	**3,4**	**-26.8**
46. Vlasenica:							
- Vlasenica (RS)	13.273	372	**2,8**	7.396	189	**2,6**	**-8.8**
- Milići (RS)	13.370	233	**1,7**	3.761	40	**1,1**	**-39.0**
47. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	11.255	112	**1,0**	3.346	13	**0,4**	**-61.0**
- Zvornik (RS)	53.760	1.677	**3,1**	22.582	543	**2,4**	**-22.9**

Prevod

Prilog A2. Muslimani

Tabela 2M. Minimalni broj interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica sa područja u predmetu Milošević: Muslimani
Stanje iz 1997-98. godine, lica rođena pre 1980. godine, opštinske granice iz 1997. godine

Opština boravka u 1991. godini	Ukupno stanovništvo identifikovano 1997. godine			Muslimansko stanovništvo identifikovano 1997-98. godine			Procenat Muslimana od ukupnog broja IRL i izbeglica
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
Područje u predmetu Milošević	**1.012.454**	**399.973**	**39,5**	**428.767**	**231.830**	**54,1**	**58,0**
Od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**609.144**	**232.883**	**38,2**	**193.674**	**186.179**	**96,1**	**79,9**
- Federacija BiH (FBiH)	**403.310**	**167.090**	**41,4**	**235.093**	**45.651**	**19,4**	**27,3**
1. Banja Luka (RS)	83.267	**21.473**	**25,8**	12.894	**11.121**	**86,2**	**51,8**
2. Bihać (FBiH)	34.008	**8.992**	**26,4**	23.080	**1.908**	**8,3**	**21,2**
3. Bijeljina (RS)	48.180	**14.151**	**29,4**	14.117	**12.725**	**90,1**	**89,9**
4. Bileća (RS)	6.904	**1.168**	**16,9**	964	**956**	**99,2**	**81,8**
5. Bosanska Dubica / Kozarska Dubica (RS)	16.052	**3.643**	**22,7**	3.204	**3.048**	**95,1**	**83,7**
6. Bosanska Gradiška / Gradiška (RS)	29.977	**8.223**	**27,4**	7.851	**6.858**	**87,4**	**83,4**
7. Bosanska Krupa:							
- Bosanska Krupa (FBiH)	15.562	**6.731**	**43,3**	9.916	**1.269**	**12,8**	**18,9**
- Bužim (FBiH)	6.758	**472**	**7,0**	6.694	**453**	**6,8**	**96,0**
- Bosanska Krupa / Krupa na Uni (RS)	1.339	**430**	**32,1**	0	**0**	**np**	**0,0**
8. Bosanski Novi:							
- Bosanski Novi / Novi Grad (RS)	17.549	**6.238**	**35,5**	5.845	**5.689**	**97,3**	**91,2**
- Kostajnica (RS)	2.732	**778**	**28,5**	772	**593**	**76,8**	**76,2**
9. Bosanski Petrovac:							
- Bosanski Petrovac (FBiH)	8.110	**6.870**	**84,7**	1.805	**626**	**34,7**	**9,1**
- Petrovac (RS)	0	**0**	**np**	0	**0**	**np**	**np**
10. Bosanski Šamac:							
- Domaljevac - Šamac (FBiH)	1.968	**347**	**17,6**	4	**2**	**50,0**	**0,6**
- Bosanski Šamac / Šamac (RS)	12.004	**3.809**	**31,7**	1.096	**884**	**80,7**	**23,2**

Prevod

Prilog A2. Muslimani

Tabela 2M. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	Ukupno stanovništvo identifikovano 1997. godine			Muslimansko stanovništvo identifikovano 1997-98. godine			Procenat Muslimana od ukupnog broja IRL i izbeglica
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
11. Bratunac (RS)	**13.760**	**8.964**	**65,1**	8.438	**8.434**	**100,0**	**94,1**
12. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federation) (FBiH)	8.120	**3.094**	**38,1**	4.379	**875**	**20,0**	**28,3**
- Brčko (RS)	24.676	**15.765**	**63,9**	12.255	**11.792**	**96,2**	**74,8**
13. Čajniče (RS)	5.266	**2.432**	**46,2**	2.269	**2.269**	**100,0**	**93,3**
14. Čelinac (RS)	8.912	**1.017**	**11,4**	644	**575**	**89,3**	**56,5**
15. Doboj:							
- Doboj - Istok (FBiH)	3.817	**436**	**11,4**	3.778	**419**	**11,1**	**96,1**
- Doboj - Jug (FBiH)	1.356	**335**	**24,7**	1.307	**314**	**24,0**	**93,7**
- Doboj (RS)	47.945	**20.266**	**42,3**	15.150	**14.995**	**99,0**	**74,0**
- Usora (FBiH)	2.450	**659**	**26,9**	55	**5**	**9,1**	**0,8**
16. Donji Vakuf (FBiH)	13.737	**7.139**	**52,0**	7.817	**1.406**	**18,0**	**19,7**
17. Foča:							
- Foča (FBiH)	2.058	**1.731**	**84,1**	1.413	**1.088**	**77,0**	**62,9**
- Foča / Srbinje (RS)	18.623	**8.985**	**48,2**	8.516	**8.512**	**100,0**	**94,7**
18. Gacko (RS)	5.463	**2.034**	**37,2**	1.924	**1.922**	**99,9**	**94,5**
19. Goražde:							
- Goražde (FBiH)	17.856	**7.507**	**42,0**	12.489	**2.356**	**18,9**	**31,4**
- Goražde / Srpsko Goražde (RS)	2.221	**2.121**	**95,5**	1.924	**1.924**	**100,0**	**90,7**
20. Kalinovik (RS)	2.339	**736**	**31,5**	616	**614**	**99,7**	**83,4**
21. Ključ:							
- Ključ (FBiH)	13.561	**8.676**	**64,0**	8.433	**3.678**	**43,6**	**42,4**
- Ključ / Ribnik (RS)	3.909	**513**	**13,1**	21	**19**	**90,5**	**3,7**
22. Kotor Varoš (RS)	14.833	**7.424**	**50,1**	5.034	**4.561**	**90,6**	**61,4**
23. Nevesinje (RS)	7.286	**1.720**	**23,6**	1.447	**1.445**	**99,9**	**84,0**

Prevod

Prilog A2. Muslimani

Tabela 2M. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	Ukupno stanovništvo identifikovano 1997. godine			Muslimansko stanovništvo identifikovano 1997-98. godine			Procenat Muslimana od ukupnog broja IRL i izbeglica
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
24. Prijedor (RS)	**49.019**	**21.964**	**44,8**	19.658	**19.290**	**98,1**	**87,8**
25. Prnjavor (RS)	20.991	**4.299**	**20,5**	3.312	**3.087**	**93,2**	**71,8**
26. Rogatica (RS)	11.662	**7.098**	**60,9**	6.846	**6.843**	**100,0**	**96,4**
27. Rudo (RS)	5.741	**1.696**	**29,5**	1.628	**1.627**	**99,9**	**95,9**
28. Sanski Most:							
- Sanski Most (FBiH)	23.608	**16.210**	**68,7**	12.620	**5.565**	**44,1**	**34,3**
- Sanski Most / Srpski Sanski Most (RS)	1.585	**660**	**41,6**	90	**89**	**98,9**	**13,5**
29. Sarajevo - Centar (FBiH)	38.266	**10.712**	**28,0**	21.838	**3.390**	**15,5**	**31,6**
30. Sarajevo - Hadžići (FBiH)	13.490	**4.777**	**35,4**	9.096	**906**	**10,0**	**19,0**
31. Sarajevo - Ilidža:		**0**					**np**
- Ilidža (FBiH)	29.903	**15.344**	**51,3**	15.156	**3.766**	**24,8**	**24,5**
- Ilidža / Srpska Ilidža (RS)	3.822	**948**	**24,8**	546	**545**	**99,8**	**57,5**
32. Sarajevo - Ilijaš (FBiH)	13.443	**8.227**	**61,2**	5.777	**1.132**	**19,6**	**13,8**
33. Sarajevo - Novi Grad (FBiH)	65.976	**24.542**	**37,2**	37.172	**5.912**	**15,9**	**24,1**
34. Sarajevo - Novo Sarajevo:							
- Novo Sarajevo / Srpsko Novo Sarajevo (RS)	717	**36**	**5,0**	3	**3**	**100,0**	**8,3**
- Novo Sarajevo (FBiH)	42.870	**17.843**	**41,6**	18.605	**3.650**	**19,6**	**20,5**
35. Sarajevo - Pale:							
- Pale (FBiH)	426	**212**	**49,8**	335	**121**	**36,1**	**57,1**
- Pale (RS)	8.359	**1.936**	**23,2**	1.652	**1.648**	**99,8**	**85,1**
36. Sarajevo - Stari Grad:							
- Stari Grad Sarajevo (FBiH)	24.972	**5.495**	**22,0**	20.791	**3.539**	**17,0**	**64,4**
- Stari Grad Sarajevo / Srpski Stari Grad (RS)	563	**50**	**8,9**	10	**10**	**100,0**	**20,0**

Prilog A2. Muslimani

Tabela 2M. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	Ukupno stanovništvo identifikovano 1997. godine			Muslimansko stanovništvo identifikovano 1997-98. godine			Procenat Muslimana od ukupnog broja IRL i izbeglica
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
37. Sarajevo - Trnovo:							
- Trnovo (FBiH)	1.518	**682**	**44,9**	1.251	**426**	**34,1**	**62,5**
- Trnovo (RS)	2.419	**1.711**	**70,7**	1.423	**1.421**	**99,9**	**83,1**
38. Sarajevo - Vogošća (FBiH)	13.235	**6.930**	**52,4**	7.028	**1.454**	**20,7**	**21,0**
39. Sokolac (RS)	8.921	**2.994**	**33,6**	2.775	**2.775**	**100,0**	**92,7**
40. Srebrenica (RS)	13.891	**10.654**	**76,7**	9.730	**9.726**	**100,0**	**91,3**
41. Šekovići (RS)	4.347	**512**	**11,8**	157	**156**	**99,4**	**30,5**
42. Šipovo (RS)	7.270	**2.004**	**27,6**	1.431	**1.426**	**99,7**	**71,2**
43. Teslić (RS)	25.417	**8.955**	**35,2**	6.202	**5.538**	**89,3**	**61,8**
44. Trebinje:							
- Ravno (FBiH)	823	**572**	**69,5**	9	**3**	**33,3**	**0,5**
- Trebinje (RS)	16.103	**3.382**	**21,0**	2.869	**2.823**	**98,4**	**83,5**
45. Višegrad (RS)	10.850	**7.053**	**65,0**	6.799	**6.798**	**100,0**	**96,4**
46. Vlasenica:							
- Vlasenica (RS)	7.463	**4.402**	**59,0**	4.181	**4.171**	**99,8**	**94,8**
- Milići (RS)	7.389	**3.688**	**49,9**	3.162	**3.162**	**100,0**	**85,7**
47. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	5.419	**2.555**	**47,1**	4.245	**1.388**	**32,7**	**54,3**
- Zvornik (RS)	29.378	**16.951**	**57,7**	16.219	**16.105**	**99,3**	**95,0**

Prevod

Prilog A2. Hrvati

Table 2C. Minimalni broj interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica sa područja u predmetu Milošević: Hrvati
Stanje iz 1997-98. godine, lica rođena pre 1980. godine, opštinske granice iz 1997. godine

Opština boravka u 1991. godini	Ukupno stanovništvo identifikovano 1997. godine			Hrvatsko stanovništvo identifikovano 1997-98. godine			Procenat Hrvata od ukupnog broja IRL i izbeglica
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
Područje u predmetu Milošević	**1.012.454**	**399.973**	**39,5**	**52.006**	**29.581**	**56,9**	**7,4**
Od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**609.144**	**232.883**	**38,2**	**26.176**	**20.482**	**78,2**	**8,8**
- Federacija BiH (FBiH)	**403.310**	**167.090**	**41,4**	**25.830**	**9.099**	**35,2**	**5,4**
1. Banja Luka (RS)	83.267	**21.473**	**25,8**	8.633	**6.558**	**76,0**	**30,5**
2. Bihać (FBiH)	34.008	**8.992**	**26,4**	2.269	**228**	**10,0**	**2,5**
3. Bijeljina (RS)	48.180	**14.151**	**29,4**	216	**31**	**14,4**	**0,2**
4. Bileća (RS)	6.904	**1.168**	**16,9**	14	**3**	**21,4**	**0,3**
5. Bosanska Dubica / Kozarska Dubica (RS)	16.052	**3.643**	**22,7**	183	**75**	**41,0**	**2,1**
6. Bosanska Gradiška / Gradiška (RS)	29.977	**8.223**	**27,4**	873	**510**	**58,4**	**6,2**
7. Bosanska Krupa:							
- Bosanska Krupa (FBiH)	15.562	**6.731**	**43,3**	43	**21**	**48,8**	**0,3**
- Bužim (FBiH)	6.758	**472**	**7,0**	0	**0**	**np**	**0,0**
- Bosanska Krupa / Krupa na Uni (RS)	1.339	**430**	**32,1**	0	**0**	**np**	**0,0**
8. Bosanski Novi:							
- Bosanski Novi / Novi Grad (RS)	17.549	**6.238**	**35,5**	88	**27**	**30,7**	**0,4**
- Kostajnica (RS)	2.732	**778**	**28,5**	35	**13**	**37,1**	**1,7**
9. Bosanski Petrovac:							
- Bosanski Petrovac (FBiH)	8.110	**6.870**	**84,7**	21	**17**	**81,0**	**0,2**
- Petrovac (RS)	0	**0**	**np**	0	**0**	**np**	**np**
10. Bosanski Šamac:							
- Domaljevac - Šamac (FBiH)	1.968	**347**	**17,6**	1.921	**317**	**16,5**	**91,4**
- Bosanski Šamac / Šamac (RS)	12.004	**3.809**	**31,7**	2.465	**2.348**	**95,3**	**61,6**

Prevod

Prilog A2. Hrvati

Tabela 2C. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	Ukupno stanovništvo identifikovano 1997. godine			Hrvatsko stanovništvo identifikovano 1997-98. godine			Procenat Hrvata od ukupnog broja IRL i izbeglica
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
11. Bratunac (RS)	13.760	8.964	65,1	21	9	42,9	0,1
12. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federation) (FBiH)	8.120	3.094	38,1	2.093	628	30,0	20,3
- Brčko (RS)	24.676	15.765	63,9	2.164	1.851	85,5	11,7
13. Čajniče (RS)	5.266	2.432	46,2	3	1	33,3	0,0
14. Čelinac (RS)	8.912	1.017	11,4	30	6	20,0	0,6
15. Doboj:							
- Doboj - Istok (FiBH)	3.817	436	11,4	0	0	np	0,0
- Doboj - Jug (FBiH)	1.356	335	24,7	25	13	52,0	3,9
- Doboj (RS)	47.945	20.266	42,3	3.358	2.857	85,1	14,1
- Usora (FBiH)	2.450	659	26,9	2.332	627	26,9	95,1
16. Donji Vakuf (FBiH)	13.737	7.139	52,0	272	244	89,7	3,4
17. Foča:							
- Foča (FBiH)	2.058	1.731	84,1	0	0	np	0,0
- Foča / Srbinje (RS)	18.623	8.985	48,2	44	15	34,1	0,2
18. Gacko (RS)	5.463	2.034	37,2	13	8	61,5	0,4
19. Goražde:							
- Goražde (FBiH)	17.856	7.507	42,0	39	25	64,1	0,3
- Goražde / Srpsko Goražde (RS)	2.221	2.121	95,5	0	0	np	0,0
20. Kalinovik (RS)	2.339	736	31,5	6	5	83,3	0,7
21. Ključ:							
- Ključ (FBiH)	13.561	8.676	64,0	104	74	71,2	0,9
- Ključ / Ribnik (RS)	3.909	513	13,1	4	2	50,0	0,4
22. Kotor Varoš (RS)	14.833	7.424	50,1	2.472	2.362	95,6	31,8
23. Nevesinje (RS)	7.286	1.720	23,6	62	54	87,1	3,1

Prevod

Prilog A2. Hrvati

Tabela 2C. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	Ukupno stanovništvo identifikovano 1997. godine			Hrvatsko stanovništvo identifikovano 1997-98. godine			Procenat Hrvata od ukupnog broja IRL i izbeglica
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
24. Prijedor (RS)	**49.019**	**21.964**	**44,8**	1.889	**1.051**	**55,6**	**4,8**
25. Prnjavor (RS)	20.991	**4.299**	**20,5**	534	**345**	**64,6**	**8,0**
26. Rogatica (RS)	11.662	**7.098**	**60,9**	10	**3**	**30,0**	**0,0**
27. Rudo (RS)	5.741	**1.696**	**29,5**	1	**0**	**0,0**	**0,0**
28. Sanski Most:							
- Sanski Most (FBiH)	23.608	**16.210**	**68,7**	554	**370**	**66,8**	**2,3**
- Sanski Most / Srpski Sanski Most (RS)	1.585	**660**	**41,6**	149	**122**	**81,9**	**18,5**
29. Sarajevo - Centar (FBiH)	38.266	**10.712**	**28,0**	2.459	**653**	**26,6**	**6,1**
30. Sarajevo - Hadžići (FBiH)	13.490	**4.777**	**35,4**	377	**248**	**65,8**	**5,2**
31. Sarajevo - Ilidža:		**0**					**np**
- Ilidža (FBiH)	29.903	**15.344**	**51,3**	2.851	**1.606**	**56,3**	**10,5**
- Ilidža / Srpska Ilidža (RS)	3.822	**948**	**24,8**	55	**34**	**61,8**	**3,6**
32. Sarajevo - Ilijaš (FBiH)	13.443	**8.227**	**61,2**	745	**532**	**71,4**	**6,5**
33. Sarajevo - Novi Grad (FBiH)	65.976	**24.542**	**37,2**	4.202	**1.489**	**35,4**	**6,1**
34. Sarajevo - Novo Sarajevo:							
- Novo Sarajevo / Srpsko Novo Sarajevo (RS)	717	**36**	**5,0**	2	**0**	**0.0**	**0,0**
- Novo Sarajevo (FBiH)	42.870	**17.843**	**41,6**	4.211	**1.390**	**33,0**	**7.8**
35. Sarajevo - Pale:							
- Pale (FBiH)	426	**212**	**49,8**	0	**0**	**np**	**0.0**
- Pale (RS)	8.359	**1.936**	**23,2**	61	**18**	**29,5**	**0.9**
36. Sarajevo - Stari Grad:							
- Stari Grad Sarajevo (FBiH)	24.972	**5.495**	**22,0**	454	**130**	**28,6**	**2.4**
- Stari Grad Sarajevo / Srpski Stari Grad (RS)	563	**50**	**8,9**	3	**2**	**66,7**	**4.0**

Prevod

Prilog A2. Hrvati

Tabela 2C. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	Ukupno stanovništvo identifikovano 1997. godine			Hrvatsko stanovništvo identifikovano 1997-98. godine			Procenat Hrvata od ukupnog broja IRL i izbeglica
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
37. Sarajevo - Trnovo:							
- Trnovo (FBiH)	1.518	**682**	**44,9**	0	**0**	**np**	**0,0**
- Trnovo (RS)	2.419	**1.711**	**70,7**	10	**5**	**50,0**	**0,3**
38. Sarajevo - Vogošća (FBiH)	13.235	**6.930**	**52,4**	422	**293**	**69,4**	**4,2**
39. Sokolac (RS)	8.921	**2.994**	**33,6**	11	**3**	**27,3**	**0,1**
40. Srebrenica (RS)	13.891	**10.654**	**76,7**	17	**8**	**47,1**	**0,1**
41. Šekovići (RS)	4.347	**512**	**11,8**	3	**0**	**0,0**	**0,0**
42. Šipovo (RS)	7.270	**2.004**	**27,6**	14	**4**	**28,6**	**0,2**
43. Teslić (RS)	25.417	**8.955**	**35,2**	2.476	**2.059**	**83,2**	**23,0**
44. Trebinje:							
- Ravno (FBiH)	823	**572**	**69,5**	436	**194**	**44,5**	**33,9**
- Trebinje (RS)	16.103	**3.382**	**21,0**	186	**74**	**39,8**	**2,2**
45. Višegrad (RS)	10.850	**7.053**	**65,0**	16	**3**	**18,8**	**0,0**
46. Vlasenica:							
- Vlasenica (RS)	7.463	**4.402**	**59,0**	14	**3**	**21,4**	**0,1**
- Milići (RS)	7.389	**3.688**	**49,9**	4	**1**	**25,0**	**0,0**
47. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	5.419	**2.555**	**47,1**	0	**0**	**np**	**0,0**
- Zvornik (RS)	29.378	**16.951**	**57,7**	37	**12**	**32,4**	**0,1**

Prevod

Prilog A2. Srbi

Tabela 2S. Minimalni broj interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica sa područja u predmetu Milošević: Srbi
Stanje iz 1997-98. godine, lica rođena pre 1980. godine, opštinske granice iz 1997. godine

Opština boravka u 1991. godini	Ukupno stanovništvo identifikovano 1997. godine			Srpsko stanovništvo identifikovano 1997-98. godine			Procenat Srba od ukupnog broja IRL i izbeglica
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
Područje u predmetu Milošević	**1.012.454**	**399.973**	**39,5**	**463.182**	**115.411**	**24,9**	**28,9**
Od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**609.144**	**232.883**	**38,2**	**352.424**	**14.645**	**4,2**	**6,3**
- Federacija BiH (FBiH)	**403.310**	**167.090**	**41,4**	**110.758**	**100.766**	**91,0**	**60,3**
1. Banja Luka (RS)	83.267	**21.473**	**25,8**	50.150	**1.278**	**2,5**	**6,0**
2. Bihać (FBiH)	34.008	**8.992**	**26,4**	6.654	**6.308**	**94,8**	**70,2**
3. Bijeljina (RS)	48.180	**14.151**	**29,4**	31.012	**395**	**1,3**	**2,8**
4. Bileća (RS)	6.904	**1.168**	**16,9**	5.667	**157**	**2,8**	**13,4**
5. Bosanska Dubica / Kozarska Dubica (RS)	16.052	**3.643**	**22,7**	11.515	**266**	**2,3**	**7,3**
6. Bosanska Gradiška / Gradiška (RS)	29.977	**8.223**	**27,4**	19.398	**490**	**2,5**	**6,0**
7. Bosanska Krupa:							
- Bosanska Krupa (FBiH)	15.562	**6.731**	**43,3**	5.275	**5.252**	**99,6**	**78,0**
- Bužim (FBiH)	6.758	**472**	**7,0**	13	**10**	**76,9**	**2,1**
- Bosanska Krupa / Krupa na Uni (RS)	1.339	**430**	**32,1**	1.336	**429**	**32,1**	**99,8**
8. Bosanski Novi:							
- Bosanski Novi / Novi Grad (RS)	17.549	**6.238**	**35,5**	10.871	**287**	**2,6**	**4,6**
- Kostajnica (RS)	2.732	**778**	**28,5**	1.816	**132**	**7,3**	**17,0**
9. Bosanski Petrovac:							
- Bosanski Petrovac (FBiH)	8.110	**6.870**	**84,7**	6.095	**6.076**	**99,7**	**88,4**
- Petrovac (RS)	0	**0**	**np**	0	**0**	**np**	**np**
10. Bosanski Šamac:							
- Domaljevac - Šamac (FBiH)	1.968	**347**	**17,6**	29	**22**	**75,9**	**6,3**
- Bosanski Šamac / Šamac (RS)	12.004	**3.809**	**31,7**	7.740	**323**	**4,2**	**8,5**

Prevod

Prilog A2. Srbi

Tabela 2S. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	Ukupno stanovništvo identifikovano 1997. godine			Srpsko stanovništvo identifikovano 1997-98. godine			Procenat Srba od ukupnog broja IRL i izbeglica
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
11. Bratunac (RS)	**13.760**	**8.964**	**65,1**	5.130	**415**	**8,1**	**4,6**
12. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federation) (FBiH)	8.120	**3.094**	**38,1**	1.533	**1.518**	**99,0**	**49,1**
- Brčko (RS)	24.676	**15.765**	**63,9**	7.504	**479**	**6,4**	**3,0**
13. Čajniče (RS)	5.266	**2.432**	**46,2**	2.895	**133**	**4,6**	**5,5**
14. Čelinac (RS)	8.912	**1.017**	**11,4**	7.979	**388**	**4,9**	**38,2**
15. Doboj:							
- Doboj - Istok (FBiH)	3.817	**436**	**11,4**	11	**10**	**90,9**	**2,3**
- Doboj - Jug (FBiH)	1.356	**335**	**24,7**	3	**3**	**100,0**	**0,9**
- Doboj (RS)	47.945	**20.266**	**42,3**	26.387	**1.007**	**3,8**	**5,0**
- Usora (FBiH)	2.450	**659**	**26,9**	21	**11**	**52,4**	**1,7**
16. Donji Vakuf (FBiH)	13.737	**7.139**	**52,0**	5.331	**5.319**	**99,8**	**74,5**
17. Foča:							
- Foča (FBiH)	2.058	**1.731**	**84,1**	628	**628**	**100,0**	**36,3**
- Foča / Srbinje (RS)	18.623	**8.985**	**48,2**	9.559	**294**	**3,1**	**3,3**
18. Gacko (RS)	5.463	**2.034**	**37,2**	3.443	**79**	**2,3**	**3,9**
19. Goražde:							
- Goražde (FBiH)	17.856	**7.507**	**42,0**	4.814	**4.791**	**99,5**	**63,8**
- Goražde / Srpsko Goražde (RS)	2.221	**2.121**	**95,5**	275	**176**	**64,0**	**8,3**
20. Kalinovik (RS)	2.339	**736**	**31,5**	1.674	**104**	**6,2**	**14,1**
21. Ključ:							
- Ključ (FBiH)	13.561	**8.676**	**64,0**	4.702	**4.694**	**99,8**	**54,1**
- Ključ / Ribnik (RS)	3.909	**513**	**13,1**	3.853	**484**	**12,6**	**94,3**
22. Kotor Varoš (RS)	14.833	**7.424**	**50,1**	6.928	**368**	**5,3**	**5,0**
23. Nevesinje (RS)	7.286	**1.720**	**23,6**	5.696	**188**	**3,3**	**10,9**

Prevod

Prilog A2. Srbi

Tabela 2S. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	Ukupno stanovništvo identifikovano 1997. godine			Srpsko stanovništvo identifikovano 1997-98. godine			Procenat Srba od ukupnog broja IRL i izbeglica
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
24. Prijedor (RS)	49.019	21.964	44,8	24.070	642	2,7	2,9
25. Prnjavor (RS)	20.991	4.299	20,5	15.552	657	4,2	15,3
26. Rogatica (RS)	11.662	7.098	60,9	4.673	162	3,5	2,3
27. Rudo (RS)	5.741	1.696	29,5	4.032	49	1,2	2,9
28. Sanski Most:							
- Sanski Most (FBiH)	23.608	16.210	68,7	9.734	9.710	99,8	59,9
- Sanski Most / Srpski Sanski Most (RS)	1.585	660	41,6	1.297	426	32,8	64,5
29. Sarajevo - Centar (FBiH)	38.266	10.712	28,0	7.463	5.097	68,3	47,6
30. Sarajevo - Hadžići (FBiH)	13.490	4.777	35,4	3.464	3.356	96,9	70,3
31. Sarajevo - Ilidža:		0					np
- Ilidža (FBiH)	29.903	15.344	51,3	9.683	8.824	91,1	57,5
- Ilidža / Srpska Ilidža (RS)	3.822	948	24,8	3.108	324	10,4	34,2
32. Sarajevo - Ilijaš (FBiH)	13.443	8.227	61,2	6.373	6.244	98,0	75,9
33. Sarajevo - Novi Grad (FBiH)	65.976	24.542	37,2	17.264	14.709	85,2	59,9
34. Sarajevo - Novo Sarajevo:							
- Novo Sarajevo / Srpsko Novo Sarajevo (RS)	717	36	5,0	705	32	4,5	88,9
- Novo Sarajevo (FBiH)	42.870	17.843	41,6	13.040	10.271	78,8	57,6
35. Sarajevo - Pale:							
- Pale (FBiH)	426	212	49,8	90	90	100,0	42,5
- Pale (RS)	8.359	1.936	23,2	6.391	177	2,8	9,1
36. Sarajevo - Stari Grad:							
- Stari Grad Sarajevo (FBiH)	24.972	5.495	22,0	1.793	1.344	75,0	24,5
- Stari Grad Sarajevo / Srpski Stari Grad (RS)	563	50	8,9	545	38	7,0	76,0

Prevod

Prilog A2. Srbi

Tabela 2S. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	Ukupno stanovništvo identifikovano 1997. godine			Srpsko stanovništvo identifikovano 1997-98. godine			Procenat Srba od ukupnog broja IRL i izbeglica
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
37. Sarajevo - Trnovo:							
- Trnovo (FBiH)	1.518	**682**	**44,9**	250	**250**	**100,0**	**36,7**
- Trnovo (RS)	2.419	**1.711**	**70,7**	946	**262**	**27,7**	**15,3**
38. Sarajevo - Vogošća (FBiH)	13.235	**6.930**	**52,4**	4.985	**4.719**	**94,7**	**68,1**
39. Sokolac (RS)	8.921	**2.994**	**33,6**	6.051	**192**	**3,2**	**6,4**
40. Srebrenica (RS)	13.891	**10.654**	**76,7**	3.923	**771**	**19,7**	**7,2**
41. Šekovići (RS)	4.347	**512**	**11,8**	4.100	**345**	**8,4**	**67,4**
42. Šipovo (RS)	7.270	**2.004**	**27,6**	5.733	**525**	**9,2**	**26,2**
43. Teslić (RS)	25.417	**8.955**	**35,2**	15.055	**829**	**5,5**	**9,3**
44. Trebinje:							
- Ravno (FBiH)	823	**572**	**69,5**	365	**365**	**100,0**	**63,8**
- Trebinje (RS)	16.103	**3.382**	**21,0**	11.848	**181**	**1,5**	**5,4**
45. Višegrad (RS)	10.850	**7.053**	**65,0**	3.822	**118**	**3,1**	**1,7**
46. Vlasenica:							
- Vlasenica (RS)	7.463	**4.402**	**59,0**	3.135	**156**	**5,0**	**3,5**
- Milići (RS)	7.389	**3.688**	**49,9**	4.139	**478**	**11,5**	**13,0**
47. Zvornik:							
- Sapna (FBiH)	5.419	**2.555**	**47,1**	1.145	**1.145**	**100,0**	**44,8**
- Zvornik (RS)	29.378	**16.951**	**57,7**	12.471	**409**	**3,3**	**2,4**

Prevod

Prilog A2. Ostali

Tabela 2O. Minimalni broj interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica sa područja u predmetu Milošević: ostali
Stanje iz 1997-98. godine, lica rođena pre 1980. godine, opštinske granice iz 1997. godine

Opština boravka u 1991. godini	Ukupno stanovništvo identifikovano 1997. godine			Ostalo stanovništvo identifikovano 1997-98. godine			Procenat ostalih od ukupnog broja IRL i izbeglica
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
Područje u predmetu Milošević	**1.012.454**	**399.973**	**39,5**	**68.499**	**23.151**	**33,8**	**5,8**
Od čega:							
- Republika Srpska (RS)	**609.144**	**232.883**	**38,2**	**36.870**	**11.577**	**31,4**	**5,0**
- Federacija BiH (FBiH)	**403.310**	**167.090**	**41,4**	**31.629**	**11.574**	**36,6**	**6,9**
1. Banja Luka (RS)	83.267	**21.473**	**25,8**	11.590	**2.516**	**21,7**	**11,7**
2. Bihać (FBiH)	34.008	**8.992**	**26,4**	2.005	**548**	**27,3**	**6,1**
3. Bijeljina (RS)	48.180	**14.151**	**29,4**	2.835	**1.000**	**35,3**	**7,1**
4. Bileća (RS)	6.904	**1.168**	**16,9**	259	**52**	**20,1**	**4,5**
5. Bosanska Dubica / Kozarska Dubica (RS)	16.052	**3.643**	**22,7**	1.150	**254**	**22,1**	**7,0**
6. Bosanska Gradiška / Gradiška (RS)	29.977	**8.223**	**27,4**	1.855	**365**	**19,7**	**4,4**
7. Bosanska Krupa:							
- Bosanska Krupa (FBiH)	15.562	**6.731**	**43,3**	328	**189**	**57,6**	**2,8**
- Bužim (FBiH)	6.758	**472**	**7,0**	51	**9**	**17,6**	**1,9**
- Bosanska Krupa / Krupa na Uni (RS)	1.339	**430**	**32,1**	3	**1**	**33,3**	**0,2**
8. Bosanski Novi:							
- Bosanski Novi / Novi Grad (RS)	17.549	**6.238**	**35,5**	745	**235**	**31,5**	**3,8**
- Kostajnica (RS)	2.732	**778**	**28,5**	109	**40**	**36,7**	**5,1**
9. Bosanski Petrovac:							
- Bosanski Petrovac (FBiH)	8.110	**6.870**	**84,7**	189	**151**	**79,9**	**2,2**
- Petrovac (RS)	0	**0**	**np**	0	**0**	**np**	**np**
10. Bosanski Šamac:							
- Domaljevac - Šamac (FBiH)	1.968	**347**	**17,6**	14	**6**	**42,9**	**1,7**
- Bosanski Šamac / Šamac (RS)	12.004	**3.809**	**31,7**	703	**254**	**36,1**	**6,7**

Prevod

Prilog A2. Ostali

Tabela 2O. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	Ukupno stanovništvo identifikovano 1997. godine			Ostalo stanovništvo identifikovano 1997-98. godine			Procenat ostalih od ukupnog broja IRL i izbeglica
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
11. Bratunac (RS)	**13.760**	**8.964**	**65,1**	171	**106**	**62,0**	**1,2**
12. Brčko:							
- Rahić / Ravne (Brčko Federation) (FBiH)	8.120	**3.094**	**38,1**	115	**73**	**63,5**	**2,4**
- Brčko (RS)	24.676	**15.765**	**63,9**	2.753	**1.643**	**59,7**	**10,4**
13. Čajniče (RS)	5.266	**2.432**	**46,2**	99	**29**	**29,3**	**1,2**
14. Čelinac (RS)	8.912	**1.017**	**11,4**	259	**48**	**18,5**	**4,7**
15. Doboj:							
- Doboj - Istok (FBiH)	3.817	**436**	**11,4**	28	**7**	**25,0**	**1,6**
- Doboj - Jug (FBiH)	1.356	**335**	**24,7**	21	**5**	**23,8**	**1,5**
- Doboj (RS)	47.945	**20.266**	**42,3**	3.050	**1.407**	**46,1**	**6,9**
- Usora (FBiH)	2.450	**659**	**26,9**	42	**16**	**38,1**	**2,4**
16. Donji Vakuf (FBiH)	13.737	**7.139**	**52,0**	317	**170**	**53,6**	**2,4**
17. Foča:							
- Foča (FBiH)	2.058	**1.731**	**84,1**	17	**15**	**88,2**	**0,9**
- Foča / Srbinje (RS)	18.623	**8.985**	**48,2**	504	**164**	**32,5**	**1,8**
18. Gacko (RS)	5.463	**2.034**	**37,2**	83	**25**	**30,1**	**1,2**
19. Goražde:							
- Goražde (FBiH)	17.856	**7.507**	**42,0**	514	**335**	**65,2**	**4,5**
- Goražde / Srpsko Goražde (RS)	2.221	**2.121**	**95,5**	22	**21**	**95,5**	**1,0**
20. Kalinovik (RS)	2.339	**736**	**31,5**	43	**13**	**30,2**	**1,8**
21. Ključ:							
- Ključ (FBiH)	13.561	**8.676**	**64,0**	322	**230**	**71,4**	**2,7**
- Ključ / Ribnik (RS)	3.909	**513**	**13,1**	31	**8**	**25,8**	**1,6**
22. Kotor Varoš (RS)	14.833	**7.424**	**50,1**	399	**133**	**33,3**	**1,8**
23. Nevesinje (RS)	7.286	**1.720**	**23,6**	81	**33**	**40,7**	**1,9**

Prevod

Prilog A2. Ostali

Tabela 2O. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	Ukupno stanovništvo identifikovano 1997. godine			Ostalo stanovništvo identifikovano 1997-98. godine			Procenat ostalih od ukupnog broja IRL i izbeglica
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
24. Prijedor (RS)	**49.019**	**21.964**	**44,8**	3.402	**981**	**28,8**	**4,5**
25. Prnjavor (RS)	20.991	**4.299**	**20,5**	1.593	**210**	**13,2**	**4,9**
26. Rogatica (RS)	11.662	**7.098**	**60,9**	133	**90**	**67,7**	**1,3**
27. Rudo (RS)	5.741	**1.696**	**29,5**	80	**20**	**25,0**	**1,2**
28. Sanski Most:							
- Sanski Most (FBiH)	23.608	**16.210**	**68,7**	700	**565**	**80,7**	**3,5**
- Sanski Most / Srpski Sanski Most (RS)	1.585	**660**	**41,6**	49	**23**	**46,9**	**3,5**
29. Sarajevo - Centar (FBiH)	38.266	**10.712**	**28,0**	6.506	**1.572**	**24,2**	**14,7**
30. Sarajevo - Hadžići (FBiH)	13.490	**4.777**	**35,4**	553	**267**	**48,3**	**5,6**
31. Sarajevo - Ilidža:		**0**					**np**
- Ilidža (FBiH)	29.903	**15.344**	**51,3**	2.213	**1.148**	**51,9**	**7,5**
- Ilidža / Srpska Ilidža (RS)	3.822	**948**	**24,8**	113	**45**	**39,8**	**4,7**
32. Sarajevo - Ilijaš (FBiH)	13.443	**8.227**	**61,2**	548	**319**	**58,2**	**3,9**
33. Sarajevo - Novi Grad (FBiH)	65.976	**24.542**	**37,2**	7.338	**2.432**	**33,1**	**9,9**
34. Sarajevo - Novo Sarajevo:							
- Novo Sarajevo / Srpsko Novo Sarajevo (RS)	717	**36**	**5,0**	7	**1**	**14,3**	**2,8**
- Novo Sarajevo (FBiH)	42.870	**17.843**	**41,6**	7.014	**2.532**	**36,1**	**14,2**
35. Sarajevo - Pale:							
- Pale (FBiH)	426	**212**	**49,8**	1	**1**	**100,0**	**0,5**
- Pale (RS)	8.359	**1.936**	**23,2**	255	**93**	**36,5**	**4,8**
36. Sarajevo - Stari Grad:							
- Stari Grad Sarajevo (FBiH)	24.972	**5.495**	**22,0**	1.934	**482**	**24,9**	**8,8**
- Stari Grad Sarajevo / Srpski Stari Grad (RS)	563	**50**	**8,9**	5	**0**	**0,0**	**0,0**

Prevod

Prilog A2. Ostali

Tabela 2O. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	Ukupno stanovništvo identifikovano 1997. godine			Ostalo stanovništvo identifikovano 1997-98. godine			Procenat ostalih od ukupnog broja IRL i izbeglica
	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	Svi	IRL i izbeglice	Procenat	
37. Sarajevo - Trnovo:							
- Trnovo (FBH)	1.518	**682**	**44,9**	17	**6**	**35,3**	**0,9**
- Trnovo (RS)	2.419	**1.711**	**70,7**	40	**23**	**57,5**	**1,3**
38. Sarajevo - Vogošća (FBH)	13.235	**6.930**	**52,4**	800	**464**	**58,0**	**6,7**
39. Sokolac (RS)	8.921	**2.994**	**33,6**	84	**24**	**28,6**	**0,8**
40. Srebrenica (RS)	13.891	**10.654**	**76,7**	221	**149**	**67,4**	**1,4**
41. Šekovići (RS)	4.347	**512**	**11,8**	87	**11**	**12,6**	**2,1**
42. Šipovo (RS)	7.270	**2.004**	**27,6**	92	**49**	**53,3**	**2,4**
43. Teslić (RS)	25.417	**8.955**	**35,2**	1.684	**529**	**31,4**	**5,9**
44. Trebinje:							
- Ravno (FBH)	823	**572**	**69,5**	13	**10**	**76,9**	**1,7**
- Trebinje (RS)	16.103	**3.382**	**21,0**	1.200	**304**	**25,3**	**9,0**
45. Višegrad (RS)	10.850	**7.053**	**65,0**	213	**134**	**62,9**	**1,9**
46. Vlasenica:							
- Vlasenica (RS)	7.463	**4.402**	**59,0**	133	**72**	**54,1**	**1,6**
- Milići (RS)	7.389	**3.688**	**49,9**	84	**47**	**56,0**	**1,3**
47. Zvornik:							
- Sapna (FBH)	5.419	**2.555**	**47,1**	29	**22**	**75,9**	**0,9**
- Zvornik (RS)	29.378	**16.951**	**57,7**	651	**425**	**65,3**	**2,5**

Prevod

Prilog A3. Muslimani

Tabela 3M. Procena ukupnog broja interno raseljenih lica (RL) i izbeglica sa područja u predmetu Milošević: Muslimani
Stanje iz 1997-98. godine, lica rođena pre 1980. godine, opštinske granice iz 1997. godine

Opština boravka u 1991. godini	Procena broja svih RL			Procena broja RL Muslimana		
	Procena	Interval pouzdanosti od 95%		**Procena**	Interval pouzdanosti od 95%	
Područje u predmetu Milošević	745.653	740.323	750.984	403.566	401.053	406.080
Od čega:						
- Republika Srpska (RS)	444.154	441.456	446.853	329.869	329.101	330.637
- Federacija BiH (FBiH)	301.499	298.868	304.131	73.697	71.951	75.443
1. Banja Luka (RS)	**47.811**	47.546	48.075	**20.956**	20.857	21.055
2. Bihać (FBiH)	**16.539**	16.414	16.664	**3.127**	3.043	3.211
3. Bijeljina (RS)	**25.165**	25.033	25.297	**21.917**	21.839	21.994
4. Bileća (RS)	**1.875**	1.846	1.905	**1.522**	1.517	1.528
5. Bosanska Dubica / Kozarska Dubica (RS)	**6.084**	6.021	6.148	**4.928**	4.904	4.952
6. Bosanska Gradiška / Gradiška (RS)	**14.679**	14.557	14.801	**11.363**	11.303	11.423
7. Bosanska Krupa:						
- Bosanska Krupa (FBiH)	**12.107**	12.013	12.201	**2.426**	2.340	2.512
- Bužim (FBiH)	**924**	869	978	**840**	789	891
- Bosanska Krupa / Krupa na Uni (RS)	**882**	823	941	**0**	np	np
8. Bosanski Novi:						
- Bosanski Novi / Novi Grad (RS)	**10.562**	10.504	10,620	**9.549**	9.523	9.575
- Kostajnica (RS)	**1.486**	1.438	1,535	**1.088**	1.059	1.116
9. Bosanski Petrovac:						
- Bosanski Petrovac (FBiH)	**11.327**	11.284	11,371	**957**	922	993
- Bosanski Petrovac (RS)	**0**	np	np	**0**	np	np
10. Bosanski Šamac:						
- Domaljevac - Šamac (FBiH)	**1.008**	934	1,083	**4**	1	6
- Bosanski Šamac / Šamac (RS)	**8.815**	8.740	8,890	**1.537**	1.508	1.566

Prevod

Prilog A3. Muslimani

Tabela 3M. nastavak

Opština	Procena broja svih RL			Procena broja RL Muslimana		
	Procena	Interval pouzdanosti od 95%		**Procena**	Interval pouzdanosti od 95%	
11. Bratunac (RS)	**17.353**	17.297	17.409	**16.276**	16.271	16.282
12. Brčko:						
- Rahić / Ravne (Brčko Federation) (FBiH)	**9.132**	8.911	9.353	**2.173**	2.074	2.273
- Brčko (RS)	**31.300**	31.149	31.452	**19.542**	19.499	19.585
13. Čajniče (RS)	**3.586**	3.566	3.606	**3.346**	3.346	3.346
14. Čelinac (RS)	**1.805**	1.756	1.854	**1.030**	1.012	1.049
15. Doboj:						
- Doboj - Istok (FBiH)	**904**	851	958	**798**	749	848
- Doboj - Jug (FBiH)	**674**	630	718	**595**	555	634
- Doboj (RS)	**35.388**	35.254	35.523	**23.167**	23.144	23.189
- Usora (FBiH)	**1.931**	1.769	2.093	**158**	27	290
16. Donji Vakuf (FBiH)	**10.393**	10.338	10.449	**1.915**	1.868	1.962
17. Foča:						
- Foča (FBiH)	**3.581**	3.534	3.628	**2.258**	2.211	2.304
- Foča / Srbinje (RS)	**15.369**	15.325	15.413	**14.552**	14.548	14.556
18. Gacko (RS)	**3.208**	3.186	3.231	**3.011**	3.008	3.013
19. Goražde:						
- Goražde (FBiH)	**11.672**	11.594	11.751	**3.452**	3.382	3.523
- Goražde / Srpsko Goražde (RS)	**3.660**	3.624	3.697	**3.094**	3.094	3.094
20. Kalinovik (RS)	**1.345**	1.326	1.365	**1.152**	1.149	1.156
21. Ključ:						
- Ključ (FBiH)	**14.960**	14.864	15.055	**5.986**	5.896	6.076
- Ključ / Ribnik (RS)	**1.322**	1.248	1.395	**330**	285	376
22. Kotor Varoš (RS)	**16.706**	16.621	16.792	**7.964**	7.918	8.010
23. Nevesinje (RS)	**2.952**	2.919	2.985	**2.431**	2.428	2.434

Prevod

Prilog A3. Muslimani

Tabela 3M. nastavak

Opština	Procena broja svih RL			Procena broja RL Muslimana		
	Procena	Interval pouzdanosti od 95%		**Procena**	Interval pouzdanosti od 95%	
24. Prijedor (RS)	**45.688**	45.536	45.841	**39.325**	39.271	39.379
25. Prnjavor (RS)	**8.248**	8.148	8.348	**5.531**	5.497	5.565
26. Rogatica (RS)	**11.312**	11.283	11.342	**10.846**	10.843	10.850
27. Rudo (RS)	**2.839**	2.816	2.863	**2.697**	2.695	2.699
28. Sanski Most:						
- Sanski Most (FBiH)	**31.264**	31.107	31.422	**9.767**	9.641	9.892
- Sanski Most / Srpski Sanski Most (RS)	**2.881**	2.778	2.983	**674**	661	688
29. Sarajevo - Centar (FBiH)	**19.929**	19.737	20.121	**5.122**	5.030	5.214
30. Sarajevo - Hadžići (FBiH)	**7.413**	7.348	7.478	**1.214**	1.176	1.252
31. Sarajevo - Ilidža:						
- Ilidža (FBiH)	**26.343**	26.191	26.496	**5.605**	5.516	5.693
- Ilidža / Srpska Ilidža (RS)	**1.476**	1.441	1.511	**829**	828	831
32. Sarajevo - Ilijaš (FBiH)	**12.829**	12.756	12.901	**1.648**	1.600	1.696
33. Sarajevo - Novi Grad (FBiH)	**44.492**	44.262	44.721	**8.873**	8.753	8.993
34. Sarajevo - Novo Sarajevo:						
- Novo Sarajevo / Srpsko Novo Sarajevo (RS)	**256**	226	285	**154**	154	154
- Novo Sarajevo (FBiH)	**34.720**	34.494	34.945	**5.530**	5.436	5.624
35. Sarajevo - Pale:						
- Pale (FBiH)	**768**	728	808	**348**	308	388
- Pale (RS)	**3.110**	3.081	3.139	**2.652**	2.648	2.655
36. Sarajevo - Stari Grad:						
- Stari Grad Sarajevo (FBiH)	**9.533**	9.403	9.663	**5.521**	5.422	5.620
- Stari Grad Sarajevo / Srpski Stari Grad (RS)	**192**	178	206	**121**	121	121

Prevod

Prilog A3. Muslimani

Tabela 3M. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	Procena broja svih RL			Procena broja RL Muslimana		
	Procena	Interval pouzdanosti od 95%		**Procena**	Interval pouzdanosti od 95%	
37. Sarajevo - Trnovo:						
- Trnovo (FBiH)	**1.221**	1.183	1.259	**743**	706	780
- Trnovo (RS)	**2.272**	2.252	2.292	**1.870**	1.869	1.872
38. Vogošća (FBiH)	**10.720**	10.642	10.798	**2.042**	1.992	2.093
39. Sokolac (RS)	**4.574**	4.551	4.598	**4.250**	4.250	4.250
40. Srebrenica (RS)	**23.187**	23.119	23.255	**21.352**	21.346	21.359
41. Šekovići (RS)	**917**	872	961	**261**	259	263
42. Šipovo (RS)	**3.402**	3.347	3.456	**2.333**	2.328	2.337
43. Teslić (RS)	**18.392**	18.252	18.533	**9.094**	9.045	9.143
44. Trebinje:						
- Ravno (FBiH)	**1.231**	1.206	1.255	**5**	2	8
- Trebinje (RS)	**5.457**	5.407	5.507	**4.460**	4.448	4.473
45. Višegrad (RS)	**11.889**	11.839	11.940	**11.176**	11.174	11.178
46. Vlasenica:						
- Vlasenica (RS)	**8.128**	8.091	8.165	**7.663**	7.655	7.670
- Milići (RS)	**7.469**	7.425	7.512	**6.580**	6.580	6.580
47. Zvornik:						
- Sapna (FBiH)	**5.885**	5.807	5.962	**2.591**	2.514	2.667
- Zvornik (RS)	**31.110**	31.037	31.183	**29.245**	29.220	29.270

Prevod

Prilog A3. Hrvati

Tabela 3C. Procena ukupnog broja interno raseljenih lica (RL) i izbeglica sa područja u predmetu Milošević: Hrvati
Stanje iz 1997-98. godine, lica rođena pre 1980. godine, opštinske granice iz 1997. godine

Opština boravka u 1991. godini	Procena broja svih RL			Procena broja RL Hrvata		
	Procena	Interval pouzdanosti od 95%		**Procena**	Interval pouzdanosti od 95%	
Područje u predmetu Milošević	745.653	740.323	750.984	83.859	81.795	85.922
Od čega:						
- Republika Srpska (RS)	444.154	441.456	446.853	62.373	61.285	63.461
- Federacija BiH (FBiH)	301.499	298.868	304.131	21.485	20.509	22.461
1. Banja Luka (RS)	**47.811**	47.546	48.075	**19.024**	18.841	19.206
2. Bihać (FBiH)	**16.539**	16.414	16.664	**492**	447	536
3. Bijeljina (RS)	**25.165**	25.033	25.297	**64**	49	79
4. Bileća (RS)	**1.875**	1.846	1.905	**7**	1	13
5. Bosanska Dubica / Kozarska Dubica (RS)	**6.084**	6.021	6.148	**179**	155	203
6. Bosanska Gradiška / Gradiška (RS)	**14.679**	14.557	14.801	**1.752**	1.669	1.835
7. Bosanska Krupa:						
- Bosanska Krupa (FBiH)	**12,107**	12.013	12.201	**57**	43	71
- Bužim (FBiH)	**924**	869	978	**0**	np	np
- Bosanska Krupa / Krupa na Uni (RS)	**882**	823	941	**0**	np	np
8. Bosanski Novi:						
- Bosanski Novi / Novi Grad (RS)	**10.562**	10.504	10.620	**68**	52	85
- Kostajnica (RS)	**1.486**	1.438	1.535	**54**	34	75
9. Bosanski Petrovac:						
- Bosanski Petrovac (FBiH)	**11.327**	11.284	11.371	**36**	30	41
- Bosanski Petrovac (RS)	**0**	np	np	**0**	np	np
10. Bosanski Šamac:						
- Domaljevac - Šamac (FBiH)	**1.008**	934	1.083	**821**	756	885
- Bosanski Šamac / Šamac (RS)	**8.815**	**8.740**	**8.890**	**6.185**	6.142	6.228

Prevod

Prilog A3. Hrvati

Tabela 3C. nastavak

Opština	Procena broja svih RL			Procena broja RL Hrvata		
	Procena	Interval pouzdanosti od 95%		**Procena**	Interval pouzdanosti od 95%	
11. Bratunac (RS)	**17.353**	17.297	17.409	**16**	11	22
12. Brčko:						
- Rahić / Ravne (Brčko Federation) (FBiH)	**9.132**	8.911	9.353	**3.219**	3.030	3.408
- Brčko (RS)	**31.300**	31.149	31.452	**7.131**	7.025	7.237
13. Čajniče (RS)	**3.586**	3.566	3.606	**2**	0	4
14. Čelinac (RS)	**1.805**	1.756	1.854	**14**	6	22
15. Doboj:						
- Doboj - Istok (FBiH)	**904**	851	958	**0**	np	np
- Doboj - Jug (FBiH)	**674**	630	718	**44**	30	58
- Doboj (RS)	**35.388**	35.254	35.523	**7.662**	7.576	7.748
- Usora (FBiH)	**1.931**	1.769	2.093	**1.614**	1.530	1.699
16. Donji Vakuf (FBiH)	**10.393**	10.338	10.449	**505**	490	520
17. Foča:						
- Foča (FBiH)	**3.581**	3.534	3.628	**0**	np	np
- Foča / Srbinje (RS)	**15.369**	15.325	15.413	**29**	20	37
18. Gacko (RS)	**3.208**	3.186	3.231	**13**	9	16
19. Goražde:						
- Goražde (FBiH)	**11.672**	11.594	11.751	**47**	40	55
- Goražde / Srpsko Goražde (RS)	**3.660**	3.624	3.697	**0**	np	np
20. Kalinovik (RS)	**1.345**	1.326	1.365	**13**	9	17
21. Ključ:						
- Ključ (FBiH)	**14.960**	14.864	15.055	**206**	186	227
- Ključ / Ribnik (RS)	**1.322**	1.248	1.395	**5**	1	9
22. Kotor Varoš (RS)	**16.706**	16.621	16.792	**7.876**	7.820	7.932
23. Nevesinje (RS)	**2.952**	2.919	2.985	**138**	127	148

Prevod

Prilog A3. Hrvati

Tabela 3C. nastavak

Opština	Procena broja svih RL			Procena broja RL Hrvata		
	Procena	Interval pouzdanosti od 95%		**Procena**	Interval pouzdanosti od 95%	
24. Prijedor (RS)	**45.688**	45.536	45.841	**3.091**	2.990	3.192
25. Prnjavor (RS)	**8.248**	8.148	8.348	**981**	931	1.030
26. Rogatica (RS)	**11.312**	11.283	11.342	**5**	2	9
27. Rudo (RS)	**2.839**	2.816	2.863	**0**	np	np
28. Sanski Most:						
- Sanski Most (FBiH)	**31.264**	31.107	31.422	**1.612**	1.529	1.695
- Sanski Most / Srpski Sanski Most (RS)	**2.881**	2.778	2.983	**1.043**	969	1.117
29. Sarajevo - Centar (FBiH)	**19.929**	19.737	20.121	**1.307**	1.246	1.368
30. Sarajevo - Hadžići (FBiH)	**7.413**	7.348	7.478	**424**	404	444
31. Sarajevo - Ilidža:						
- Ilidža (FBiH)	**26.343**	26.191	26.496	**3.287**	3.211	3.363
- Ilidža / Srpska Ilidža (RS)	**1.476**	1.441	1.511	**51**	45	58
32. Sarajevo - Ilijaš (FBiH)	**12.829**	12.756	12.901	**1.075**	1.040	1.109
33. Sarajevo - Novi Grad (FBiH)	**44.492**	44.262	44.721	**2.828**	2.749	2.908
34. Sarajevo - Novo Sarajevo:						
- Novo Sarajevo / Srpsko Novo Sarajevo (RS)	**256**	226	285	**0**	0	0
- Novo Sarajevo (FBiH)	**34.720**	34.494	34.945	**2.640**	2.562	2.719
35. Sarajevo - Pale:						
- Pale (FBiH)	**768**	728	808	**0**	np	np
- Pale (RS)	**3.110**	3.081	3.139	**33**	24	42
36. Sarajevo - Stari Grad:						
- Stari Grad Sarajevo (FBiH)	**9.533**	9.403	9.663	**287**	256	318
- Stari Grad Sarajevo / Srpski Stari Grad (RS)	**192**	178	206	**3**	1	4

Prevod

Prilog A3. Hrvati

Tabela 3C. nastavak

Opština	Procena broja svih RL			Procena broja RL Hrvata		
	Procena	Interval pouzdanosti od 95%		**Procena**	Interval pouzdanosti od 95%	
37. Sarajevo - Trnovo:						
- Trnovo (FBiH)	**1.221**	1.183	1.259	**0**	np	np
- Trnovo (RS)	**2.272**	2.252	2.292	**8**	5	10
38. Vogošća (FBiH)	**10.720**	10.642	10.798	**640**	610	670
39. Sokolac (RS)	**4.574**	4.551	4.598	**5**	2	7
40. Srebrenica (RS)	**23.187**	23.119	23.255	**16**	10	23
41. Šekovići (RS)	**917**	872	961	**0**	0	0
42. Šipovo (RS)	**3.402**	3.347	3.456	**8**	3	12
43. Teslić (RS)	**18.392**	18.252	18.533	**6.689**	6.591	6.788
44. Trebinje:						
- Ravno (FBiH)	**1.231**	1.206	1.255	**344**	320	367
- Trebinje (RS)	**5.457**	5.407	5.507	**163**	141	184
45. Višegrad (RS)	**11.889**	11.839	11.940	**6**	2	10
46.						
- Vlasenica (RS)	**8.128**	8.091	8.165	**6**	2	10
- Milići (RS)	**7.469**	7.425	7.512	**2**	0	4
47. Zvornik:						
- Sapna (FBiH)	**5.885**	5.807	5.962	**0**	np	np
- Zvornik (RS)	**31.110**	31.037	31.183	**31**	20	43

Prevod

Prilog A3. Srbi

Tabela 3S. Procena ukupnog broja interno raseljenih lica (RL) i izbeglica sa područja u predmetu Milošević: Srbi
Stanje iz 1997-98. godine, lica rođena pre 1980. godine, opštinske granice iz 1997. godine

Opština boravka u 1991. godini	Procena broja svih RL			Procena broja RL Srba		
	Procena	Interval pouzdanosti od 95%		**Procena**	Interval pouzdanosti od 95%	
Područje u predmetu Milošević	745.653	740.323	750.984	204.646	202.437	206.855
Od čega:						
- Republika Srpska (RS)	444.154	441.456	446.853	25.390	23.896	26.883
- Federacija BiH (FBiH)	301.499	298.868	304.131	179.256	178.541	179.972
1. Banja Luka (RS)	**47.811**	47.546	48.075	**2.302**	2.219	2.385
2. Bihać (FBiH)	**16.539**	16.414	16.664	**11.657**	11.612	11.701
3. Bijeljina (RS)	**25.165**	25.033	25.297	**632**	594	670
4. Bileća (RS)	**1.875**	1.846	1.905	**243**	221	266
5. Bosanska Dubica / Kozarska Dubica (RS)	**6.084**	6.021	6.148	**431**	399	462
6. Bosanska Gradiška / Gradiška (RS)	**14.679**	14.557	14.801	**773**	732	814
7. Bosanska Krupa:						
- Bosanska Krupa (FBiH)	**12.107**	12.013	12.201	**9.166**	9.155	9.177
- Bužim (FBiH)	**924**	869	978	**60**	43	77
- Bosanska Krupa / Krupa na Uni (RS)	**882**	823	941	**864**	816	912
8. Bosanski Novi:						
- Bosanski Novi / Novi Grad	**10.562**	10.504	10.620	**479**	445	514
- Kostajnica (RS)	**1.486**	1.438	1.535	**249**	221	278
9. Bosanski Petrovac:						
- Bosanski Petrovac (FBiH)	**11.327**	11.284	11.371	**9.936**	9.927	9.945
- Bosanski Petrovac (RS)	**0**	np	np	**0**	np	np
10. Bosanski Šamac:						
- Domaljevac - Šamac (FBiH)	**1.008**	934	1.083	**141**	114	168
- Bosanski Šamac / Šamac (RS)	**8.815**	**8.740**	**8.890**	**489**	459	519

Prevod

Prilog A3. Srbi

Tabela 3S. nastavak

Opština	Procena broja svih RL			Procena broja RL Srba		
	Procena	Interval pouzdanosti od 95%		**Procena**	Interval pouzdanosti od 95%	
11. Bratunac (RS)	**17.353**	17.297	17.409	**776**	727	824
12. Brčko:						
- Rahić / Ravne (Brčko Federation) (FBiH)	**9.132**	8.911	9.353	**3.296**	3.284	3.308
- Brčko (RS)	**31.300**	31.149	31.452	**779**	737	821
13. Čajniče (RS)	**3.586**	3.566	3.606	**183**	167	199
14. Čelinac (RS)	**1.805**	1.756	1.854	**659**	618	700
15. Doboj:						
- Doboj - Istok (FBiH)	**904**	851	958	**79**	65	94
- Doboj - Jug (FBiH)	**674**	630	718	**15**	15	15
- Doboj (RS)	**35.388**	35.254	35.523	**1.490**	1.439	1.542
- Usora (FBiH)	**1.931**	1.769	2.093	**60**	37	83
16. Donji Vakuf (FBiH)	**10.393**	10.338	10.449	**7.628**	7.622	7.633
17. Foča:						
- Foča (FBiH)	**3.581**	3.534	3.628	**1.280**	1.280	1.280
- Foča / Srbinje (RS)	**15.369**	15.325	15.413	**448**	418	477
18. Gacko (RS)	**3.208**	3.186	3.231	**128**	110	145
19. Goražde:						
- Goražde (FBiH)	**11.672**	11.594	11.751	**7.473**	7.464	7.482
- Goražde / Srpsko Goražde (RS)	**3.660**	3.624	3.697	**508**	472	545
20. Kalinovik (RS)	**1.345**	1.326	1.365	**152**	136	168
21. Ključ:						
- Ključ (FBiH)	**14.960**	14.864	15.055	**8.309**	8.302	8.315
- Ključ / Ribnik (RS)	**1.322**	1.248	1.395	**965**	909	1,022
22. Kotor Varoš (RS)	**16.706**	16.621	16.792	**611**	573	650
23. Nevesinje (RS)	**2.952**	2.919	2.985	**308**	281	335

Prevod

Prilog A3. Srbi

Tabela 3S. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	Procena broja svih RL			Procena broja RL Srba		
	Procena	Interval pouzdanosti od 95%		**Procena**	Interval pouzdanosti od 95%	
24. Prijedor (RS)	**45.688**	45.536	45.841	**1.089**	1.036	1.142
25. Prnjavor (RS)	**8.248**	8.148	8.348	**1.215**	1.154	1.277
26. Rogatica (RS)	**11.312**	11.283	11.342	**246**	224	268
27. Rudo (RS)	**2.839**	2.816	2.863	**84**	69	99
28. Sanski Most:						
- Sanski Most (FBiH)	**31.264**	31.107	31.422	**18.363**	18.350	18.375
- Sanski Most / Srpski Sanski Most (RS)	**2.881**	2.778	2.983	**1.096**	1.030	1.163
29. Sarajevo - Centar (FBiH)	**19.929**	19.737	20.121	**9.932**	9.825	10.039
30. Sarajevo - Hadžići (FBiH)	**7.413**	7.348	7.478	**5.098**	5.080	5.116
31. Sarajevo - Ilidža:						
- Ilidža (FBiH)	**26.343**	26.191	26.496	**14.840**	14.782	14.899
- Ilidža / Srpska Ilidža (RS)	**1.476**	1.441	1.511	**490**	460	519
32. Sarajevo - Ilijaš (FBiH)	**12.829**	12.756	12.901	**9.407**	9.387	9.426
33. Sarajevo - Novi Grad (FBiH)	**44.492**	44.262	44.721	**27.170**	27.056	27.285
34. Sarajevo - Novo Sarajevo:						
- Novo Sarajevo / Srpsko Novo Sarajevo (RS)	**256**	226	285	**93**	68	119
- Novo Sarajevo (FBiH)	**34.720**	34.494	34.945	**20.726**	20.594	20.857
35. Sarajevo - Pale:						
- Pale (FBiH)	**768**	728	808	**407**	407	407
- Pale (RS)	**3.110**	3.081	3.139	**255**	234	275
36. Sarajevo - Stari Grad:						
- Stari Grad Sarajevo (FBiH)	**9.533**	9.403	9.663	**2.673**	2.623	2.723
- Stari Grad Sarajevo / Srpski Stari Grad (RS)	**192**	178	206	**68**	54	82

Prevod

Prilog A3. Srbi

Tabela 3S. nastavak

Opština	Procena broja svih RL			Procena broja RL Srba		
	Procena	Interval pouzdanosti od 95%		**Procena**	Interval pouzdanosti od 95%	
37. Sarajevo - Trnovo:						
- Trnovo (FBiH)	**1.221**	1.183	1.259	**462**	462	462
- Trnovo (RS)	**2.272**	2.252	2.292	**352**	334	371
38. Vogošća (FBiH)	**10.720**	10.642	10.798	**7.011**	6.984	7.037
39. Sokolac (RS)	**4.574**	4.551	4.598	**274**	253	295
40. Srebrenica (RS)	**23.187**	23.119	23.255	**1.416**	1.356	1.476
41. Šekovići (RS)	**917**	872	961	**626**	584	669
42. Šipovo (RS)	**3.402**	3.347	3.456	**948**	897	1.000
43. Teslić (RS)	**18.392**	18.252	18.533	**1.469**	1.405	1.533
44. Trebinje:						
- Ravno (FBiH)	**1.231**	1.206	1.255		859	859
- Trebinje (RS)		5.407	5.507	**263**	242	284
45. Višegrad (RS)	**11.889**	11.839	11.940	**180**	161	199
46. Vlasenica:						
- Vlasenica (RS)	**8.128**	8.091	8.165	**258**	234	283
- Milići (RS)	**7.469**	7.425	7.512	**756**	718	795
47. Zvornik:						
- Sapna (FBiH)	**5.885**	5.807	5.962	**3.209**	3.209	3.209
- Zvornik (RS)	**31.110**	31.037	31.183	**739**	692	786

Prevod

Prilog A3. Ostali

Tabela 3O. Procena ukupnog broja interno raseljenih lica (RL) i izbeglica sa područja u predmetu Milošević: ostali
Stanje iz 1997-98. godine, lica rođena pre 1980. godine, opštinske granice iz 1997. godine

Opština boravka u 1991. godini	Procena broja svih RL			Procena broja ostalih RL		
	Procena	Interval pouzdanosti od 95%		**Procena**	Interval pouzdanosti od 95%	
Područje u predmetu Milošević	745.653	740.323	750.984	53.583	51.094	56.046
Od čega:						
- Republika Srpska (RS)	444.154	441.456	446.853	26.522	25.139	27.906
- Federacija BiH (FBiH)	301.499	298.868	304.131	27.061	25.956	28.140
1. Banja Luka (RS)	**47.811**	47.546	48.075	**5.529**	5.388	5.670
2. Bihać (FBiH)	**16.539**	16.414	16.664	**1.264**	1.196	1.332
3. Bijeljina (RS)	**25.165**	25.033	25.297	**2.552**	2.452	2.651
4. Bileća (RS)	**1.875**	1.846	1.905	**102**	85	120
5. Bosanska Dubica / Kozarska Dubica (RS)	**6.084**	6.021	6.148	**547**	503	590
6. Bosanska Gradiška / Gradiška (RS)	**14.679**	14.557	14.801	**791**	738	844
7. Bosanska Krupa:						
- Bosanska Krupa (FBiH)	**12.107**	12.013	12.201	**458**	425	491
- Bužim (FBiH)	**924**	869	978	**24**	13	35
- Bosanska Krupa / Krupa na Uni (RS)	**882**	823	941	**18**	-16	52
8. Bosanski Novi:						
- Bosanski Novi / Novi Grad (RS)	**10.562**	10.504	10.620	**465**	431	500
- Kostajnica (RS)	**1.486**	1.438	1.535	**95**	77	113
9. Bosanski Petrovac:						
- Bosanski Petrovac (FBiH)	**11.327**	11.284	11.371	**399**	376	421
- Bosanski Petrovac (RS)	**0**	np	np	**0**	np	np
10. Bosanski Šamac:						
- Domaljevac - Šamac (FBiH)	**1.008**	934	1,083	**43**	18	68
- Bosanski Šamac / Šamac (RS)	**8.815**	**8,740**	**8,890**	**604**	559	649

Prevod

Prilog A3. Ostali

Tabela 3O. ostali

Opština	Procena broja svih RL			Procena broja ostalih RL		
	Procena	Interval pouzdanosti od 95%		**Procena**	Interval pouzdanosti od 95%	
11. Bratunac (RS)	**17.353**	17.297	17.409	**285**	258	311
12. Brčko:						
- Rahić / Ravne (Brčko Federation) (FBiH)	**9.132**	8.911	9.353	**444**	387	500
- Brčko (RS)	**31.300**	31.149	31.452	**3.849**	3.759	3.938
13. Čajniče (RS)	**3.586**	3.566	3.606	**55**	44	67
14. Čelinac (RS)	**1.805**	1.756	1.854	**101**	82	120
15. Doboj:						
- Doboj - Istok (FBiH)	**904**	851	958	**27**	12	42
- Doboj - Jug (FBiH)	**674**	630	718	**20**	6	33
- Doboj (RS)	**35.388**	35.254	35.523	**3.069**	2.982	3.156
- Usora (FBiH)	**1.931**	1.769	2.093	**98**	63	133
16. Donji Vakuf (FBiH)	**10.393**	10.338	10.449	**345**	320	371
17. Foča:						
- Foča (FBiH)	**3.581**	3.534	3.628	**43**	37	49
- Foča / Srbinje (RS)	**15.369**	15.325	15.413	**340**	310	371
18. Gacko (RS)	**3.208**	3.186	3.231	**57**	43	71
19. Goražde:						
- Goražde (FBiH)	**11.672**	11.594	11.751	**699**	667	731
- Goražde / Srpsko Goražde (RS)	**3.660**	3.624	3.697	**58**	54	63
20. Kalinovik (RS)	**1.345**	1.326	1.365	**28**	18	37
21. Ključ:						
- Ključ (FBiH)	**14.960**	14.864	15.055	**459**	436	481
- Ključ / Ribnik (RS)	**1.322**	1.248	1.395	**21**	11	31
22. Kotor Varoš (RS)	**16.706**	16.621	16.792	**255**	230	280
23. Nevesinje (RS)	**2.952**	2.919	2.916.	**76**	61	91

Prevod

Prilog A3. Ostali

Tabela 3O. nastavak

Opština	Procena broja svih RL			Procena broja ostalih RL		
	Procena	Interval pouzdanosti od 95%		**Procena**	Interval pouzdanosti od 95%	
24. Prijedor (RS)	**45.688**	45.536	45.841	**2.183**	2.098	2.269
25. Prnjavor (RS)	**8.248**	8.148	8.348	**521**	470	572
26. Rogatica (RS)	**11.312**	11.283	11.342	**215**	195	234
27. Rudo (RS)	**2.839**	2.816	2.863	**59**	40	77
28. Sanski Most:						
- Sanski Most (FBiH)	**31.264**	31.107	31.422	**1.523**	1.479	1.567
- Sanski Most / Srpski Sanski Most (RS)	**2.881**	2.778	2.983	**67**	50	83
29. Sarajevo - Centar (FBiH)	**19.929**	19.737	20.121	**3.569**	3.454	3.684
30. Sarajevo - Hadžići (FBiH)	**7.413**	7.348	7.478	**677**	631	722
31. Sarajevo - Ilidža:						
- Ilidža (FBiH)	**26.343**	26.191	26.496	**2.611**	2.532	2.689
- Ilidža / Srpska Ilidža (RS)	**1.476**	1.441	1.511	**106**	87	124
32. Sarajevo - Ilijaš (FBiH)	**12.829**	12.756	12.901	**699**	663	736
33. Sarajevo - Novi Grad (FBiH)	**44.492**	44.262	44.721	**5.620**	5.482	5.758
34. Sarajevo - Novo Sarajevo:						
- Novo Sarajevo / Srpsko Novo Sarajevo (RS)	**256**	226	285	**8**	-7	24
- Novo Sarajevo (FBiH)	**34.720**	34.494	34.945	**5.824**	5.688	5.960
35. Sarajevo - Pale:						
- Pale (FBiH)	**768**	728	808	**13**	np	np
- Pale (RS)	**3.110**	3.081	3.139	**171**	152	189
36. Sarajevo - Stari Grad:						
- Stari Grad Sarajevo (FBiH)	**9.533**	9.403	9.663	**1.052**	992	1.112
- Stari Grad Sarajevo / Srpski Stari Grad (RS)	**192**	178	206	**0**	0	0

Prevod

Prilog A3. Ostali

Tabela 3O. nastavak

Opština	Procena broja svih RL			Procena broja ostalih RL		
	Procena	Interval pouzdanosti od 95%		**Procena**	Interval pouzdanosti od 95%	
37. Sarajevo - Trnovo:						
- Trnovo (FBiH)	**1.221**	1.183	1.259	**16**	8	24
- Trnovo (RS)	**2.272**	2.252	2.292	**42**	34	50
38. Vogošća (FBiH)	**10.720**	10.642	10.798	**1.027**	982	1.071
39. Sokolac (RS)	**4.574**	4.551	4.598	**45**	35	56
40. Srebrenica (RS)	**23.187**	23.119	23.255	**403**	373	432
41. Šekovići (RS)	**917**	872	961	**29**	16	42
42. Šipovo (RS)	**3.402**	3.347	3.456	**113**	97	129
43. Teslić (RS)	**18.392**	18.252	18.533	**1.140**	1.081	1.199
44. Trebinje:						
- Ravno (FBiH)	**1.231**	1.206	1.255	**23**	18	28
- Trebinje (RS)	**5.457**	5.407	5.507	**571**	533	609
45. Višegrad (RS)	**11.889**	11.839	11.940	**527**	480	574
46. Vlasenica:						
- Vlasenica (RS)	**8.128**	8.091	8.165	**201**	176	227
- Milići (RS)	**7.469**	7.425	7.512	**130**	110	150
47. Zvornik:						
- Sapna (FBiH)	**5.885**	5.807	5.962	**85**	70	100
- Zvornik (RS)	**31.110**	31.037	31.183	**1.095**	1.047	1.143

Prevod

Prilog A4. Muslimani

Tabela 4M. Teritorijalna zastupljenost Muslimana, interno raseljenih lica (IRL), rođenih pre 1980. godine, sa područja u predmetu Milošević prema izveštaju OEBS-a, UNHCR-a i izvora Vlade BiH, opštinske granice iz 1997. godine

Opština boravka u 1991. godini	OEBS - 1997-98.		UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000.	
	Broj IRL	% IRL	Broj IRL	% IRL
Područje u predmetu Milošević	**119.991**	**70,8**	**132.348**	**80,1**
Od čega:				
- Republika Srpska (RS)	**101.791**	**60,1**	**115.005**	**69,6**
- Federacija BiH (FBiH)	**18.200**	**10,7**	**17.343**	**10,5**
1. Banja Luka (RS)	2.636	**1,6**	2.867	**1,7**
2. Bihać (FBiH)	333	**0,2**	861	**0,5**
3. Bijeljina (RS)	4.187	**2,5**	7.268	**4,4**
4. Bileća (RS)	214	**0,1**	231	**0,1**
5. Bosanska Dubica / Kozarska Dubica (RS)	507	**0,3**	795	**0,5**
6. Bosanska Gradiška / Gradiška (RS)	1.006	**0,6**	1.137	**0,7**
7. Bosanska Krupa:				
- Bosanska Krupa (FBiH)	371	**0,2**	1.945	**1,2**
- Bužim (FBiH)	264	**0,2**	1	**0,0**
- Bosanska Krupa / Krupa na Uni (RS)	0	**0,0**	3	**0,0**
8. Bosanski Novi:				
- Bosanski Novi / Novi Grad (RS)	1.507	**0,9**	2.283	**1,4**
- Kostajnica (RS)	158	**0,1**	80	**0,0**
9. Bosanski Petrovac:				
- Bosanski Petrovac (FBiH)	94	**0,1**	77	**0,0**
- Petrovac (RS)	0	**0,0**	0	**0,0**
10. Bosanski Šamac:				
- Domaljevac - Šamac (FBiH)	2	**0,0**	0	**0,0**
- Bosanski Šamac / Šamac (RS)	375	**0,2**	289	**0,2**

Prevod

Prilog A4. Muslimani

Tabela 4M. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	OEBS - 1997-98. Broj IRL	OEBS - 1997-98. % IRL	UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000. Broj IRL	UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000. % IRL
11. Bratunac (RS)	6.550	**3,9**	7.934	**4,8**
12. Brčko:				
- Rahić / Ravne (Brčko Federation) (FBiH)	98	**0,1**	140	**0,1**
- Brčko (RS)	7.424	**4,4**	6.144	**3,7**
13. Čajniče (RS)	1.740	**1,0**	1.710	**1,0**
14. Čelinac (RS)	196	**0,1**	158	**0,1**
15. Doboj:				
- Doboj - Istok (FBiH)	121	**0,1**	31	**0,0**
- Doboj - Jug (FBiH)	202	**0,1**	0	**0,0**
- Doboj (RS)	9.969	**5,9**	9.483	**5,7**
- Usora (FBiH)	3	**0,0**	0	**0,0**
16. Donji Vakuf (FBiH)	514	**0,3**	1.973	**1,2**
17. Foča:				
- Foča (FBiH)	914	**0,5**	584	**0,4**
- Foča / Srbinje (RS)	6.580	**3,9**	7.503	**4,5**
18. Gacko (RS)	1.417	**0,8**	1.420	**0,9**
19. Goražde:				
- Goražde (FBiH)	1.027	**0,6**	773	**0,5**
- Goražde / Srpsko Goražde (RS)	1.815	**1,1**	1.924	**1,2**
20. Kalinovik (RS)	588	**0,3**	740	**0,4**
21. Ključ:				
- Ključ (FBiH)	181	**0,1**	738	**0,4**
- Ključ / Ribnik (RS)	17	**0,0**	13	**0,0**
22. Kotor Varoš (RS)	1.966	**1,2**	2.034	**1,2**
23. Nevesinje (RS)	1.210	**0,7**	1.077	**0,7**

Prevod

Prilog A4. Muslimani

Tabela 4M. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	OEBS - 1997-98.		UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000.	
	Broj IRL	% IRL	Broj IRL	% IRL
24. Prijedor (RS)	4.881	**2,9**	5.511	**3,3**
25. Prnjavor (RS)	1.452	**0,9**	1.648	**1,0**
26. Rogatica (RS)	6.086	**3,6**	6.357	**3,8**
27. Rudo (RS)	828	**0,5**	1.007	**0,6**
28. Sanski Most:				
- Sanski Most (FBiH)	123	**0,1**	64	**0,0**
- Sanski Most / Srpski Sanski Most (RS)	48	**0,0**	62	**0,0**
29. Sarajevo - Centar (FBiH)	1.602	**0,9**	448	**0,3**
30. Sarajevo - Hadžići (FBiH)	408	**0,2**	1.334	**0,8**
31. Sarajevo - Ilidža:				
- Ilidža (FBiH)	1.804	**1,1**	869	**0,5**
- Ilidža / Srpska Ilidža (RS)	510	**0,3**	1.248	**0,8**
32. Sarajevo - Ilijaš (FBiH)	857	**0,5**	3.211	**1,9**
33. Sarajevo - Novi Grad (FBiH)	3.278	**1,9**	1.559	**0,9**
34. Sarajevo - Novo Sarajevo:				
- Novo Sarajevo / Srpsko Novo Sarajevo (RS)	3	**0,0**	144	**0,1**
- Novo Sarajevo (FBiH)	2.093	**1,2**	1.073	**0,6**
35. Sarajevo - Pale:				
- Pale (FBiH)	118	**0,1**	104	**0,1**
- Pale (RS)	1.563	**0,9**	1.495	**0,9**
36. Sarajevo - Stari Grad:				
- Stari Grad Sarajevo (FBiH)	2.309	**1,4**	450	**0,3**
- Stari Grad Sarajevo / Srpski Stari Grad (RS)	10	**0,0**	51	**0,0**

Prevod

Prilog A4. Muslimani

Tabela 4M. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	OEBS - 1997-98.		UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000.	
	Broj IRL	% IRL	Broj IRL	% IRL
37. Sarajevo - Trnovo:				
- Trnovo (FBiH)	417	**0,2**	133	**0,1**
- Trnovo (RS)	1.348	**0,8**	1.264	**0,8**
38. Sarajevo - Vogošća (FBiH)	774	**0,5**	961	**0,6**
39. Sokolac (RS)	2.622	**1,5**	2.783	**1,7**
40. Srebrenica (RS)	8.002	**4,7**	10.304	**6,2**
41. Šekovići (RS)	102	**0,1**	73	**0,0**
42. Šipovo (RS)	913	**0,5**	756	**0,5**
43. Teslić (RS)	3.726	**2,2**	3.129	**1,9**
44. Trebinje:				
- Ravno (FBiH)	0	**0,0**	0	**0,0**
- Trebinje (RS)	288	**0,2**	373	**0,2**
45. Višegrad (RS)	4.717	**2,8**	5.572	**3,4**
46. Vlasenica:				
- Vlasenica (RS)	3.057	**1,8**	6.230	**3,8**
- Milići (RS)	2.641	**1,6**	135	**0,1**
47. Zvornik:				
- Sapna (FBiH)	293	**0,2**	14	**0,0**
- Zvornik (RS)	8.932	**5,3**	11.770	**7,1**

Prevod

Prilog A4. Hrvati

Tabela 4C. Teritorijalna zastupljenost Hrvata, interno raseljenih lica (IRL), rođenih pre 1980. godine, sa područja u predmetu Milošević prema izveštaju OEBS-a, UNHCR-a i izvora Vlade BiH, opštinske granice iz 1997. godine

Opština boravka u 1991. godini	OEBS - 1997-98.		UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000.	
	Broj IRL	% IRL	Broj IRL	% IRL
Područje u predmetu Milošević	**6.518**	**17,8**	**3.672**	**13,0**
Od čega:				
- Republika Srpska (RS)	**2.412**	**6,6**	**1.353**	**4,8**
- Federacija BiH (FBiH)	**4.106**	**11,2**	**2.319**	**8,2**
1. Banja Luka (RS)	781	**2,1**	131	**0,5**
2. Bihać (FBiH)	69	**0,2**	18	**0,1**
3. Bijeljina (RS)	4	**0,0**	1	**0,0**
4. Bileća (RS)	2	**0,0**	2	**0,0**
5. Bosanska Dubica / Kozarska Dubica (RS)	10	**0,0**	5	**0,0**
6. Bosanska Gradiška / Gradiška (RS)	31	**0,1**	10	**0,0**
7. Bosanska Krupa:				
- Bosanska Krupa (FBiH)	12	**0,0**	8	**0,0**
- Bužim (FBH)	0	**0,0**	0	**0,0**
- Bosanska Krupa / Krupa na Uni (RS)	0	**0,0**	0	**0,0**
8. Bosanski Novi:				
- Bosanski Novi / Novi Grad (RS)	5	**0,0**	5	**0,0**
- Kostajnica (RS)	6	**0,0**	0	**0,0**
9. Bosanski Petrovac:				
- Bosanski Petrovac (FBiH)	8	**0,0**	19	**0,1**
- Petrovac (RS)	0	**0,0**	0	**0,0**
10. Bosanski Šamac:				
- Domaljevac - Šamac (FBiH)	31	**0,1**	6	**0,0**
- Bosanski Šamac / Šamac (RS)	283	**0,8**	84	**0,3**

Prevod

Prilog A4. Hrvati

Tabela 4C. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	OEBS - 1997-98.		UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000.	
	Broj IRL	% IRL	Broj IRL	% IRL
11. Bratunac (RS)	2	**0,0**	2	**0,0**
12. Brčko:				
- Rahić / Ravne (dio Brčkog u Federaciji BiH) (FBiH)	26	**0,1**	15	**0,1**
- Brčko (RS)	221	**0,6**	160	**0,6**
13. Čajniče (RS)	0	**0,0**	0	**0,0**
14. Čelinac (RS)	2	**0,0**	0	**0,0**
15. Doboj:				
- Doboj - Istok (FBiH)	0	**0,0**	8	**0,0**
- Doboj - Jug (FBiH)	2	**0,0**	0	**0,0**
- Doboj (RS)	266	**0,7**	203	**0,7**
- Usora (FBiH)	76	**0,2**	48	**0,2**
16. Donji Vakuf (FBiH)	102	**0,3**	60	**0,2**
17. Foča:				
- Foča (FBiH)	0	**0,0**	25	**0,1**
- Foča / Srbinje (RS)	8	**0,0**	2	**0,0**
18. Gacko (RS)	4	**0,0**	5	**0,0**
19. Goražde:				
- Goražde (FBiH)	16	**0,0**	7	**0,0**
- Goražde / Srpsko Goražde (RS)	0	**0,0**	1	**0,0**
20. Kalinovik (RS)	4	**0,0**	8	**0,0**
21. Ključ:				
- Ključ (FBiH)	34	**0,1**	31	**0,1**
- Ključ / Ribnik (RS)	2	**0,0**	0	**0,0**
22. Kotor Varoš (RS)	83	**0,2**	28	**0,1**
23. Nevesinje (RS)	43	**0,1**	76	**0,3**

Prevod

Prilog A4. Hrvati

Tabela 4C. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	OEBS - 1997-98.		UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000.	
	Broj IRL	% IRL	Broj IRL	% IRL
24. Prijedor (RS)	106	**0,3**	75	**0,3**
25. Prnjavor (RS)	75	**0,2**	15	**0,1**
26. Rogatica (RS)	2	**0,0**	1	**0,0**
27. Rudo (RS)	0	**0,0**	0	**0,0**
28. Sanski Most:				
- Sanski Most (FBiH)	85	**0,2**	79	**0,3**
- Sanski Most / Srpski Sanski Most (RS)	33	**0,1**	4	**0,0**
29. Sarajevo - Centar (FBiH)	278	**0,8**	120	**0,4**
30. Sarajevo - Hadžići (FBiH)	182	**0,5**	78	**0,3**
31. Sarajevo - Ilidža:				
- Ilidža (FBiH)	876	**2,4**	489	**1,7**
- Ilidža / Srpska Ilidža (RS)	27	**0,1**	60	**0,2**
32. Sarajevo - Ilijaš (FBiH)	257	**0,7**	155	**0,5**
33. Sarajevo - Novi Grad (FBiH)	888	**2,4**	432	**1,5**
34. Sarajevo - Novo Sarajevo:				
- Novo Sarajevo / Srpsko Novo Sarajevo (RS)	0	**0,0**	11	**0,0**
- Novo Sarajevo (FBiH)	794	**2,2**	570	**2,0**
35. Sarajevo - Pale:				
- Pale (FBiH)	0	**0,0**	2	**0,0**
- Pale (RS)	10	**0,0**	3	**0,0**
36. Sarajevo - Stari Grad:				
- Stari Grad Sarajevo (FBiH)	77	**0,2**	30	**0,1**
- Stari Grad Sarajevo / Srpski Stari Grad (RS)	1	**0,0**	4	**0,0**

Prevod

Prilog A4. Hrvati

Tabela 4C. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	OEBS - 1997-98. Broj IRL	OEBS - 1997-98. % IRL	UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000. Broj IRL	UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000. % IRL
37. Sarajevo - Trnovo:				
- Trnovo (FBiH)	0	**0,0**	0	**0,0**
- Trnovo (RS)	1	**0,0**	3	**0,0**
38. Sarajevo - Vogošća (FBiH)	122	**0,3**	119	**0,4**
39. Sokolac (RS)	2	**0,0**	0	**0,0**
40. Srebrenica (RS)	6	**0,0**	16	**0,1**
41. Šekovići (RS)	0	**0,0**	2	**0,0**
42. Šipovo (RS)	2	**0,0**	5	**0,0**
43. Teslić (RS)	347	**0,9**	418	**1,5**
44. Trebinje:				
- Ravno (FBiH)	171	**0,5**	0	**0,0**
- Trebinje (RS)	38	**0,1**	12	**0,0**
45. Višegrad (RS)	0	**0,0**	0	**0,0**
46. Vlasenica:				
- Vlasenica (RS)	1	**0,0**	0	**0,0**
- Milići (RS)	1	**0,0**	0	**0,0**
47. Zvornik:				
- Sapna (FBiH)	0	**0,0**	0	**0,0**
- Zvornik (RS)	3	**0,0**	1	**0,0**

Prevod

Prilog A4. Srbi

Tabela 4S. Teritorijalna zastupljenost Srba, interno raseljenih lica (IRL), rođenih pre 1980. godine, sa područja u predmetu Milošević prema izveštaju OEBS-a, UNHCR-a i izvora Vlade BiH, opštinske granice iz 1997. godine

Opština boravka u 1991. godini	OEBS - 1997-98. Broj IRL	OEBS - 1997-98. % IRL	UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000. Broj IRL	UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000. % IRL
Područje u predmetu Milošević	**88.756**	**49,3**	**96.871**	**49,1**
Od čega:				
- Republika Srpska (RS)	**7.780**	**4,3**	**6.838**	**3,5**
- Federacija BiH (FBiH)	**80.976**	**45,0**	**90.033**	**45,6**
1. Banja Luka (RS)	606	0,3	19	0,0
2. Bihać (FBiH)	4.442	2,5	4.859	2,5
3. Bijeljina (RS)	177	0,1	7	0,0
4. Bileća (RS)	67	0,0	0	0,0
5. Bosanska Dubica / Kozarska Dubica (RS)	131	0,1	7	0,0
6. Bosanska Gradiška / Gradiška (RS)	272	0,2	13	0,0
7. Bosanska Krupa:				
- Bosanska Krupa (FBiH)	4.148	2,3	4.977	2,5
- Bužim (FBiH)	2	0,0	0	0,0
- Bosanska Krupa / Krupa na Uni (RS)	338	0,2	8	0,0
8. Bosanski Novi:				
- Bosanski Novi / Novi Grad (RS)	164	0,1	45	0,0
- Kostajnica (RS)	118	0,1	0	0,0
9. Bosanski Petrovac:				
- Bosanski Petrovac (FBiH)	4.849	2,7	4.895	2,5
- Petrovac (RS)	0	0,0	3	0,0
10. Bosanski Šamac:				
- Domaljevac - Šamac (FBiH)	18	0,0	110	0,1
- Bosanski Šamac / Šamac (RS)	162	0,1	6	0,0

Prevod

Prilog A4. Srbi

Tabela 4S. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	OEBS - 1997-98.		UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000.	
	Broj IRL	% IRL	Broj IRL	% IRL
11. Bratunac (RS)	171	**0,1**	1.064	**0,5**
12. Brčko:				
- Rahić / Ravne (Brčko Federation) (FBiH)	1.433	**0,8**	1.709	**0,9**
- Brčko (RS)	148	**0,1**	241	**0,1**
13. Čajniče (RS)	81	**0,0**	198	**0,1**
14. Čelinac (RS)	281	**0,2**	0	**0,0**
15. Doboj:				
- Doboj - Istok (FBiH)	8	**0,0**	30	**0,0**
- Doboj - Jug (FBiH)	3	**0,0**	9	**0,0**
- Doboj (RS)	484	**0,3**	250	**0,1**
- Usora (FBiH)	6	**0,0**	5	**0,0**
16. Donji Vakuf (FBiH)	4.790	**2,7**	5.317	**2,7**
17. Foča:				
- Foča (FBiH)	613	**0,3**	887	**0,4**
- Foča / Srbinje (RS)	96	**0,1**	515	**0,3**
18. Gacko (RS)	41	**0,0**	2	**0,0**
19. Goražde:				
- Goražde (FBiH)	3.647	**2,0**	3.919	**2,0**
- Goražde / Srpsko Goražde (RS)	141	**0,1**	21	**0,0**
20. Kalinovik (RS)	77	**0,0**	46	**0,0**
21. Ključ:				
- Ključ (FBiH)	3.926	**2,2**	5.013	**2,5**
- Ključ / Ribnik (RS)	290	**0,2**	12	**0,0**
22. Kotor Varoš (RS)	196	**0,1**	11	**0,0**
23. Nevesinje (RS)	84	**0,0**	7	**0,0**

Prevod

Prilog A4. Srbi

Tabela 4S. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	OEBS - 1997-98.		UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000.	
	Broj IRL	% IRL	Broj IRL	% IRL
24. Prijedor (RS)	361	**0,2**	18	**0,0**
25. Prnjavor (RS)	281	**0,2**	0	**0,0**
26. Rogatica (RS)	94	**0,1**	426	**0,2**
27. Rudo (RS)	28	**0,0**	106	**0,1**
28. Sanski Most:				
- Sanski Most (FBiH)	7.297	**4,1**	9.838	**5,0**
- Sanski Most / Srpski Sanski Most (RS)	352	**0,2**	33	**0,0**
29. Sarajevo - Centar (FBiH)	3.589	**2,0**	3.769	**1,9**
30. Sarajevo - Hadžići (FBiH)	3.073	**1,7**	2.939	**1,5**
31. Sarajevo - Ilidža:				
- Ilidža (FBiH)	7.407	**4,1**	7.510	**3,8**
- Ilidža / Srpska Ilidža (RS)	244	**0,1**	73	**0,0**
32. Sarajevo - Ilijaš (FBiH)	5.571	**3,1**	6,172	**3,1**
33. Sarajevo - Novi Grad (FBiH)	11.627	**6,5**	11.209	**5,7**
34. Sarajevo - Novo Sarajevo:				
- Novo Sarajevo / Srpsko Novo Sarajevo (RS)	26	**0,0**	25	**0,0**
- Novo Sarajevo (FBiH)	7.566	**4,2**	8.927	**4,5**
35. Sarajevo - Pale:				
- Pale (FBiH)	90	**0,1**	321	**0,2**
- Pale (RS)	103	**0,1**	10	**0,0**
36. Sarajevo - Stari Grad:				
- Stari Grad Sarajevo (FBiH)	1.119	**0,6**	1.317	**0,7**
- Stari Grad Sarajevo / Srpski Stari Grad (RS)	34	**0,0**	17	**0,0**

Prevod

Prilog A4. Srbi

Tabela 4S. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	OEBS - 1997-98.		UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000.	
	Broj IRL	% IRL	Broj IRL	% IRL
37. Sarajevo - Trnovo:				
- Trnovo (FBiH)	245	**0,1**	403	**0,2**
- Trnovo (RS)	204	**0,1**	267	**0,1**
38. Sarajevo - Vogošća (FBiH)	4.149	**2,3**	4.233	**2,1**
39. Sokolac (RS)	133	**0,1**	13	**0,0**
40. Srebrenica (RS)	273	**0,2**	1.726	**0,9**
41. Šekovići (RS)	264	**0,1**	53	**0,0**
42. Šipovo (RS)	246	**0,1**	51	**0,0**
43. Teslić (RS)	231	**0,1**	634	**0,3**
44. Trebinje:				
- Ravno (FBiH)	362	**0,2**	581	**0,3**
- Trebinje (RS)	66	**0,0**	165	**0,1**
45. Višegrad (RS)	34	**0,0**	13	**0,0**
46. Vlasenica:				
- Vlasenica (RS)	78	**0,0**	179	**0,1**
- Milići (RS)	412	**0,2**	157	**0,1**
47. Zvornik:				
- Sapna (FBiH)	996	**0,6**	1.084	**0,5**
- Zvornik (RS)	191	**0,1**	397	**0,2**

Prevod

Prilog A4. Ostali

Tabela 4S. Teritorijalna zastupljenost ostalih, interno raseljenih lica (IRL), rođenih pre 1980. godine, sa područja u predmetu Milošević prema izveštaju OEBS-a, UNHCR-a i izvora Vlade BiH, opštinske granice iz 1997. godine

Opština boravka u 1991. godini	OEBS - 1997-98.		UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000.	
	Broj IRL	% IRL	Broj IRL	% IRL
Područje u predmetu Milošević	**9.789**	**51,3**	**980**	**62,5**
Od čega:				
- Republika Srpska (RS)	**3.532**	**18,5**	**401**	**25,6**
- Federacija BiH (FBiH)	**6.257**	**32,8**	**579**	**36,9**
1. Banja Luka (RS)	410	**2,1**	26	**1,7**
2. Bihać (FBiH)	298	**1,6**	17	**1,1**
3. Bijeljina (RS)	137	**0,7**	30	**1,9**
4. Bileća (RS)	24	**0,1**	3	**0,2**
5. Bosanska Dubica / Kozarska Dubica (RS)	42	**0,2**	3	**0,2**
6. Bosanska Gradiška / Gradiška (RS)	69	**0,4**	10	**0,6**
7. Bosanska Krupa:				
- Bosanska Krupa (FBiH)	115	**0,6**	15	**1,0**
- Bužim (FBiH)	8	**0,0**	0	**0,0**
- Bosanska Krupa / Krupa na Uni (RS)	0	**0,0**	0	**0,0**
8. Bosanski Novi:				
- Bosanski Novi / Novi Grad (RS)	65	**0,3**	22	**1,4**
- Kostajnica (RS)	8	**0,0**	0	**0,0**
9. Bosanski Petrovac:				
- Bosanski Petrovac (FBiH)	77	**0,4**	17	**1,1**
- Petrovac (RS)	0	**0,0**	0	**0,0**
10. Bosanski Šamac:				
- Domaljevac - Šamac (FBiH)	2	**0,0**	0	**0,0**
- Bosanski Šamac / Šamac (RS)	71	**0,4**	3	**0,2**

Prevod

Prilog A4. Ostali

Tabela 4O. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	OEBS - 1997-98. Broj IRL	OEBS - 1997-98. % IRL	UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000. Broj IRL	UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000. % IRL
11. Bratunac (RS)	44	**0,2**	21	**1,3**
12. Brčko:				
- Rahić / Ravne (dio Brčkog u Federaciji BiH) (FBiH)	60	**0,3**	1	**0,1**
- Brčko (RS)	699	**3,7**	39	**2,5**
13. Čajniče (RS)	15	**0,1**	3	**0,2**
14. Čelinac (RS)	16	**0,1**	0	**0,0**
15. Doboj:				
- Doboj - Istok (FBiH)	3	**0,0**	0	**0,0**
- Doboj - Jug (FBiH)	2	**0,0**	0	**0,0**
- Doboj (RS)	656	**3,4**	47	**3,0**
- Usora (FBiH)	3	**0,0**	0	**0,0**
16. Donji Vakuf (FBiH)	105	**0,6**	65	**4,1**
17. Foča:				
- Foča (FBH)	13	**0,1**	4	**0,3**
- Foča / Srbinje (RS)	71	**0,4**	30	**1,9**
18. Gacko (RS)	14	**0,1**	0	**0.0**
19. Goražde:				
- Goražde (FBiH)	169	**0,9**	30	**1,9**
- Goražde / Srpsko Goražde (RS)	17	**0,1**	2	**0,1**
20. Kalinovik (RS)	13	**0,1**	2	**0,1**
21. Ključ:				
- Ključ (FBiH)	140	**0,7**	9	**0,6**
- Ključ / Ribnik (RS)	7	**0,0**	0	**0,0**
22. Kotor Varoš (RS)	42	**0,2**	1	**0,1**
23. Nevesinje (RS)	22	**0,1**	1	**0,1**

Prilog A4. Ostali

Tabela 4O. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	OEBS - 1997-98.		UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000.	
	Broj IRL	% IRL	Broj IRL	% IRL
24. Prijedor (RS)	222	**1,2**	4	**0,3**
25. Prnjavor (RS)	71	**0,4**	2	**0,1**
26. Rogatica (RS)	56	**0,3**	14	**0,9**
27. Rudo (RS)	10	**0,1**	2	**0,1**
28. Sanski Most:				
- Sanski Most (FBiH)	236	**1,2**	38	**2,4**
- Sanski Most / Srpski Sanski Most (RS)	15	**0,1**	0	**0,0**
29. Sarajevo - Centar (FBiH)	631	**3,3**	40	**2,6**
30. Sarajevo - Hadžići (FBiH)	199	**1,0**	5	**0,3**
31. Sarajevo - Ilidža:				
- Ilidža (FBiH)	716	**3,8**	47	**3,0**
- Ilidža / Srpska Ilidža (RS)	32	**0,2**	22	**1,4**
32. Sarajevo - Ilijaš (FBiH)	208	**1,1**	32	**2,0**
33. Sarajevo - Novi Grad (FBiH)	1.400	**7,3**	109	**7,0**
34. Sarajevo - Novo Sarajevo:				
- Novo Sarajevo / Srpsko Novo Sarajevo (RS)	1	**0,0**	5	**0,3**
- Novo Sarajevo (FBiH)	1.280	**6,7**	103	**6,6**
35. Sarajevo - Pale:				
- Pale (FBiH)	1	**0,0**	0	**0,0**
- Pale (RS)	70	**0,4**	5	**0,3**
36. Sarajevo - Stari Grad:				
- Stari Grad Sarajevo (FBiH)	270	**1,4**	19	**1,2**
- Stari Grad Sarajevo / Srpski Stari Grad (RS)	0	**0,0**	1	**0,1**

Prevod

Prilog A4. Ostali

Tabela 4O. nastavak

Opština boravka u 1991. godini	OEBS - 1997-98. Broj IRL	OEBS - 1997-98. % IRL	UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000. Broj IRL	UNHCR i izvori Vlade BiH - 2000. % IRL
37. Sarajevo - Trnovo:				
- Trnovo (FBiH)	6	**0,0**	0	**0,0**
- Trnovo (RS)	16	**0,1**	9	**0,6**
38. Sarajevo - Vogošća (FBiH)	290	**1,5**	21	**1,3**
39. Sokolac (RS)	17	**0,1**	0	**0,0**
40. Srebrenica (RS)	79	**0,4**	10	**0,6**
41. Šekovići (RS)	8	**0,0**	5	**0,3**
42. Šipovo (RS)	26	**0,1**	5	**0,3**
43. Teslić (RS)	188	**1,0**	14	**0,9**
44. Trebinje:				
- Ravno (FBiH)	9	**0,0**	4	**0,3**
- Trebinje (RS)	64	**0,3**	5	**0,3**
45. Višegrad (RS)	47	**0,2**	15	**1,0**
46. Vlasenica:				
- Vlasenica (RS)	40	**0,2**	9	**0,6**
- Milići (RS)	15	**0,1**	0	**0,0**
47. Zvornik:				
- Sapna (FBiH)	16	**0,1**	3	**0,2**
- Zvornik (RS)	113	**0,6**	31	**2,0**

Prilog A5

PRILOG A5. PREGLED REZULTATA NA OPŠTINSKOM NIVOU

Tabela 5. Demografska promena stanovništva na područjima nekih opština u predmetu MILOŠEVIĆ 1991, 1993. i 1995. godine na osnovu izvora RS-a

Opština Banja Luka	1991.		1993. iseljeno	1995.		1997-98. (RS, 18+)
	broj	%	broj	broj (približno)	% (približno)	% (približno)
Muslimani	28.558	14,6	nema podataka	10.000	6,4	2,1
Srbi	106.826	54,6	nema podataka	125.000	80,6	83,3
Hrvati	29.026	14,8	nema podataka	10.500	6,8	2,6
Jugosloveni i ostali	31.282	16,0	nema podataka	10.000	6,4	12,0
Ukupno	195.692	100,0		155.500	100,2	100,0

Opština Bihać-Ripač	1991.		1993. iseljeno	1995.		1997-98. (RS, 18+)
	broj	%	broj	broj (približno)	% (približno)	% (približno)
Muslimani	46.737	66,1	8.000			np*
Srbi	12.689	17,9	200	4.000	100,0	np
Hrvati	5.580	7,9	0			np
Jugosloveni i ostali	5.726	8,1	nema podataka			np
Ukupan broj stanovnika	70.732	100,0		4.000	100,0	np

** np - neprimenjivo*

Opština Bosanska Dubica	1991.		1993. iseljeno	1995.		1997-98. (RS, 18+)
	broj	%	broj	broj (približno)	% (približno)	% (približno)
Muslimani	6.440	20,4	4.500	400	1,6	1,2
Srbi	21.728	68,7	nema podataka	24.500	98,0	90,5
Hrvati	488	1,5	400	140	0,6	0,9
Jugosloveni i ostali	2.950	9,4	nema podataka			7,5
Ukupno	31.606	100,0		25.040	100,2	100,1

Prilog A5

Opština Bosanska Gradiška	1991.		1993. iseljeno	1995.		1997-98. (RS, 18+)
	broj	%	broj	broj (približno)	% (približno)	% (približno)
Muslimani	15.851	26,4	9.500-10.000	3.500	7,0	3,7
Srbi	35.753	59,6	1.000	45.000	90,4	88,5
Hrvati	3.417	5,7	1.000	500	1,0	1,5
Jugosloveni i ostali	4.953	8,2	nema podataka	800	1,6	6,3
Ukupno	59.974	97,9		49.800	100,0	100,0

Opština Bosanska Krupa	1991.		1993. iseljeno	1995.		1997-98. (RS, 18+)
	broj	%	broj	broj (približno)	% (približno)	% (približno)
Muslimani	43.104	73,9	43.300			0,1
Srbi	13.841	23,7	4.760	9.000	100,0	99,5
Hrvati	139	0,2	143			0
Jugosloveni i ostali	1.236	2,1	256			0,4
Ukupno	58.320	98,9		9.000	100,0	100,0

Opština Bosanski Novi	1991.		1993. iseljeno	1995.		1997-98. (RS, 18+)
	broj	%	broj	broj (približno)	% (približno)	% (približno)
Muslimani	14.040	33,7	13.000	1.513	4,8	2,4
Srbi	25.101	60,2	nema podataka	29.040	92,8	92,4
Hrvati	403	1,0	40	245	0,8	0,7
Jugosloveni i ostali	2.121	5,1	nema podataka	521	1,7	4,5
Ukupno	41.665	99,0		31.319	100,1	100,0

Opština Bosanski Petrovac	1991.		1993. iseljeno	1995.		1997-98. (RS, 18+)
	broj	%	broj	broj (približno)	% (približno)	% (približno)
Muslimani	3.288	21,0	3.200	50	0,3	0,0
Srbi	11.694	74,9	100	14.550	99,7	99,9
Hrvati	48	0,3	0			0,0
Jugosloveni i ostali	591	3,7				1,0
Ukupno	15.621	98,9		14.600	100,0	100,0

Opština Čelinac	1991.		1993. iseljeno	1995.		1997-98. (RS, 18+)
	broj	%	broj	broj	%	%

Prilog A5

				(približno)	(približno)	(približno)
Muslimani	1.446	7,7	nema podataka	190	1,1	0,8
Srbi	16.554	88,5	nema podataka	17.500	98,9	96,1
Hrvati	76	0,4	nema podataka	15	0,1	0,3
Jugosloveni i ostali	637	3,4	nema podataka			2,8
Ukupno	18.713	100,0		17.705	100,1	100,0

Opština Donji Vakuf	1991.		1993. iseljeno	1995.		1997-98. (RS, 18+)
	broj	%	broj	broj (približno)	% (približno)	% (približno)
Muslimani	13.509	55,0	12.970	81	0,9	np
Srbi	9.533	38,8	nema podataka	8.884	98,7	np
Hrvati	682	2,8	480	32	0,4	np
Jugosloveni i ostali	820	3,4	nema podataka	3	0	np
Ukupno	24.544	100,0		9.000	100,0	np

Opština Ključ	1991.		1993. iseljeno	1995.		1997-98. (RS, 18+)
	broj	%	broj	broj (približno)	% (približno)	% (približno)
Muslimani	17.696	47,3	14-15.000	1.211	6,0	0,1
Srbi	18.506	49,5	1.000	18.882	93,9	99,0
Hrvati	330	0,9	200	424	2,1	0,1
Jugosloveni i ostali	859	2,2	nema podataka			0,8
Ukupno	37.391	99,9		20.120	102,0	100,0

Opština Kotor Varoš	1991.		1993. iseljeno	1995.		1997-98. (RS, 18+)
	broj	%	broj	broj (približno)	% (približno)	% (približno)
Muslimani	11.090	30,1	nema podataka	1.800	10,7	5,4
Srbi	14.056	38,1	nema podataka	14.000	83,3	89,8
Hrvati	10.695	29,0	nema podataka	1.000	6,0	1,4
Jugosloveni i ostali	1.012	2,7	nema podataka			3,4
Ukupno	36.853	99,9		16.800	100,0	100,0

Prilog A5

Opština Prijedor	1991.		1993. iseljeno	1995.		1997-98. (RS, 18+)
	broj	%	broj	broj (približno)	% (približno)	% (približno)
Muslimani	49.351	43,9	42.000	3.600	5,4	1,0
Srbi	47.581	42,3	nema podataka	61.000	92,3	89,0
Hrvati	6.316	5,6	2.000	1.000	1,5	2,5
Jugosloveni i ostali	9.295	8,2	nema podataka	500	0,8	7,5
Ukupno	112.543	100,0		66.100	100,0	100,0

Opština Prnjavor	1991.		1993. iseljeno	1995.		1997-98. (RS, 18+)
	broj	%	broj	broj (približno)	% (približno)	% (približno)
Muslimani	7.143	15,2	2.053	2.500	5,4	1,1
Srbi	33.508	71,2	nema podataka	39.040	84,9	90,1
Hrvati	1.721	3,7	923	460	1,0	1,1
Jugosloveni i ostali	4.683	9,9	nema podataka	4.000	8,7	7,7
Ukupno	47.055	100,0		46.000	100,0	100,0

Opština Sanski Most	1991.		1993. iseljeno	1995.		1997-98. (RS, 18+)
	broj	%	broj	broj (približno)	% (približno)	% (približno)
Muslimani	28.136	46,7	nema podataka	3.350	8,8	0,2
Srbi	25.363	42,1	nema podataka	33.600	88,4	94,8
Hrvati	4.322	7,2	nema podataka	1.050	2,8	2,6
Jugosloveni i ostali	2.486	4,2	nema podataka			2,4
Ukupno	60.307	100,2		38.000	100,0	100,0

Opština Šipovo	1991.		1993. iseljeno	1995.		1997-98. (RS, 18+)
	broj	%	broj	broj (približno)	% (približno)	% (približno)
Muslimani	2.965	19,0	2.400	350	2,7	0,1
Srbi	12.333	79,2	nema podataka	12.663	97,4	98,7
Hrvati	31	0,2	nema podataka	30	0,2	0,2
Jugosloveni i ostali	250	1,6	nema podataka	19	0,1	1,0
Ukupno	15.579	100,0		13.062	100,4	100,0

Prilog A5

Opština Teslić	1991.		1993. iseljeno	1995.		1997-98. (RS, 18+)
	broj	%	broj	broj (približno)	% (približno)	% (približno)
Muslimani	12.802	21,4	nema podataka	3.765	9,3	3,2
Srbi	32.962	55,1	nema podataka	35.500	87,4	88,4
Hrvati	9.525	15,9	nema podataka	1.294	3,2	2,2
Jugosloveni i ostali	4.565	7,6	nema podataka	70	0,2	6,2
Ukupno	59.854	100,0		40.629	100,1	100,0

Izvori:

[1] Popis stanovništva 1991. godine: Stanovništvo Bosne i Hercegovine, Narodnosni sastav po naseljima.
[2] Spisak građana koji su se iselili sa područja koje obuhvata sektor ili su se uselili na njega banjolučki sektor narodne bezbednosti /SNB/, Banja Luka, maj 1993. godine. ERN: B009-8148-B009-8153.
[3] Pregled podataka o broju i nacionalnoj strukturi stanovništva prema opštinama na području banjolučkog centra RDB-a /Resor državne bezbednosti/ za 1991. i 1995. godinu, Banja Luka, februar 1995. godine. ERN: B003-1169-B003-1183.
[4] Statistički podaci za 1997-98. potiču iz Tabele 1 u Prilogu 1 ovog izveštaja, koji su dobijeni iz OEBS-ovog biračkog spiska za 1997-98. i Popisa stanovništva 1991. godine.

PRILOG A6. PREGLED REZULTATA ZA OPŠTINE KOJE PRIPADAJU PODRUČJU 7 U PREDMETU MILOŠEVIĆ

Sadržaj:

PRILOG A6.1 BIJELJINA (RS)

U periodu 1991-97, učešće Srba u populaciji Bijeljine (RS) poraslo je sa 60,8% na 91,11%, to jest za 49,8 procenata. U istom periodu, učešće Muslimana smanjeno je sa 29,8% na 2,6%, to jest za 91,4 procenata, a učešće Ostalih smanjeno je sa 8,9% na 5,7%, to jest za 36,1 procenata. Učešće Hrvata u populaciji Bijeljine (RS) poraslo je sa 0,5% na 0,7%, to jest za 22,5 procenata.
Gornji rezultati dobijeni su korišćenjem podataka o licima rođenim pre 1980. godine. Korišćeni su podaci o stvarnoj populaciji, to jest o svima koji su 1997. godine živeli u Bijeljini (RS). Populacija 1991. godine data je u celosti, a populacija 1997. predstavljena je značajnim uzorkom (birački spisak).

A6.1 Tabela 1. Nacionalni sastav Bijeljine (RS), 1991. godina u odnosu na 1997, isključivo lica rođena pre 1980. godine, stvarna populacija

	Svi	Srbi	Muslimani	Ostali	Hrvati
Broj					
1991.	81.650	49.654	24.314	7.234	448
1997.	55.807	50.843	1.429	3.160	375
Procenti					
1991.	100,0	60,8	29,8	8,9	0,5
1997.	100,0	91,1	2,6	5,7	0,7
1991-1997. Promena	np*)	+49,8	-91,4	-36,1	+22,5

*) *np - neprimenjivo*

Izvor: Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

A6.1 Slika 1. Nacionalni sastav Bijeljine (RS), 1991. u odnosu na 1997, stvarna populacija.

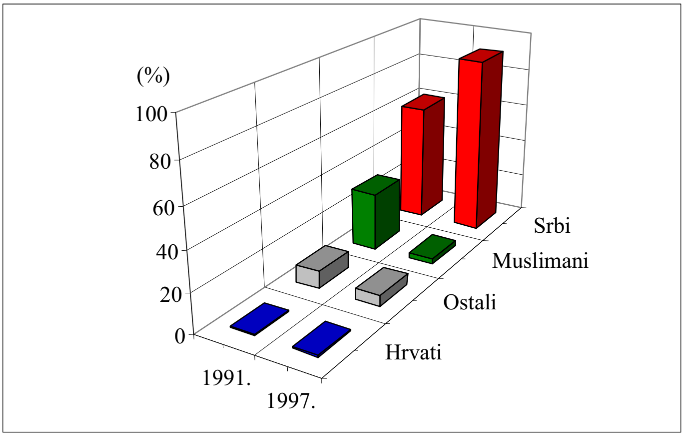

Izvor: Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

Prilog A6.1 Bijeljina (RS)

Tabela 2 sadrži brojke koje se odnose na lica rođena pre 1980. godine, koja su imala boravište u Bijeljini (RS) 1991. godine, bila su uključena u popis stanovništva 1991. godine, a takođe su registrovana za glasanje na izborima 1997. godine. Pojedinci su mogli da se registruju u Bijeljini (RS) ili drugde, te stoga Tabela 2 pokazuje domaću populaciju koja se registrovala u Bijeljini (RS), kao i populaciju registrovanu izvan domicilne opštine, to jest lica koja se prema opštim kriterijumima smatraju raseljenim iz Bijeljine (RS). Kod tih lica, razlikujemo interno raseljena lica (ona koja su živela drugde u Bosni i Hercegovini 1997. godine) i izbeglice (lica koja su 1997. godine živela u inostranstvu).

Od celokupne posleratne populacije poreklom iz Bijeljine (RS) (to jest populacije koja je u Bijeljini imala mesto boravka 1991. godine), najmanje 14.151 lica (29,4% od svih identifikovanih preživelih) još uvek su bili raseljena lica ili izbeglice 1997. godine. Od tog ukupnog broja, približno 395 su bili Srbi, 12.725 Muslimani, 31 Hrvati, a 1.000 Ostali. Prema tome, od svih izbeglica i raseljenih lica iz Bijeljine 2,8% su bili Srbi, 89,9% Muslimani, 0,2% Hrvati i 7,1% Ostali.

Iz Tabele 2 takođe vidimo da je 1997. godine bilo 1,3% izbeglica i interno raseljenih lica (IRL) među srpskom populacijom iz Bijeljine (RS), 90,1% izbeglica i IRL-a među muslimanskom populacijom, 14,4% izbeglica i IRL-a među hrvatskom populacijom i 35,3% izbeglica i IRL-a među Ostalim.

A6.1 Tabela 2. Birači poreklom iz Bijeljine (RS) po mestu registrovanja za glasanje 1997. godine

	Svi	Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali
Broj					
U mestu boravka iz 1991.	34.029	30.617	1.392	185	1.835
Van mesta boravka iz 1991.	14.151	395	12.725	31	1.000
Ukupno:	48.180	31.012	14.117	216	2.835
Procenti					
U mestu boravka iz 1991.	70,6	98,7	9,9	85,6	64,7
Van mesta boravka iz 1991.	29,4	1,3	90,1	14,4	35,3
Ukupno:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*) *np - neprimenjivo*

Izvor: *Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

Prilog A6.1 Bijeljina (RS)

A6.1 Slika 2a. Proporcija birača poreklom iz Bijeljine (RS) na osnovu mesta registrovanja za glasanje na izborima 1997. godine

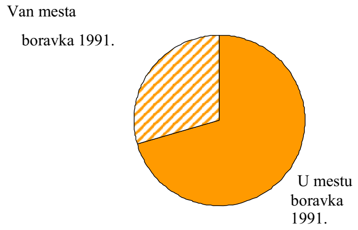

A6.1 Slika 2b. Nacionalni sastav birača poreklom iz Bijeljine (RS) na osnovu mesta registrovanja za glasanje na izborima 1997. godine

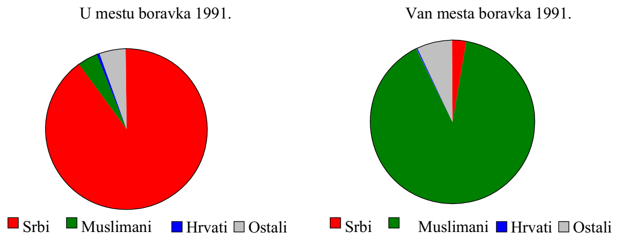

A6.1 Slika 2c. Proporcija IRL-a i izbeglica poreklom iz Bijeljine (RS), stanje 1997. godine na osnovu nacionalne pripadnosti

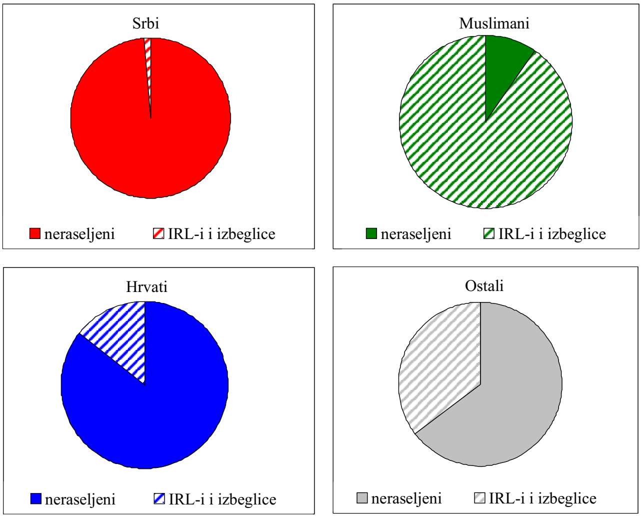

Prilog A6.1 Bijeljina (RS)

Izvor: *Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

Tabela 3 (a, b) pokazuje, na osnovu mesta registrovanja za glasanje 1997. godine, distribuciju populacije glasača 1997. godine koji su i 1991. godine živeli u Bijeljini (RS). Tabela pravi razliku između domicilne populacije (neraseljeni), interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica. Većina birača poreklom iz Bijeljine (RS) bili su neraseljena lica i registrovani su u domicilnoj opštini 1997. godine (70,6% od ukupnog broja; tj. 34.029 od 48.180). Za Srbe je taj procenat veći i iznosi 98,7% (30.617 lica).
Otprilike 20,0% birača iz 1997. godine, poreklom iz Bijeljine (RS), imalo je boravište u inostranstvu 1997. godine (9.646; pretežno Muslimani). Približno 9,4% još uvek je 1997. godine imalo boravište u opštinama izvan domicilne (4.505; pretežno Muslimani).

A6.1 Tabela 3a. Birači iz 1997. godine poreklom iz Bijeljine (RS) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje 1997. godine. Apsolutni brojevi

Nacionalnost	Neraseljeni	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	30.617	177	218	31.012
Muslimani	1.392	4.187	8.538	14.117
Hrvati	185	4	27	216
Ostali	1.835	137	863	2.835
Ukupno	34.029	4.505	9.646	48.180

A6.1 Tabela 3b. Birači iz 1997. godine poreklom iz Bijeljine (RS) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje 1997. godine, u procentima

Nacionalnost	Neraseljeni	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	98,7	0,6	0,7	100,0
Muslimani	9,9	29,7	60,5	100,0
Hrvati	85,6	1,9	12,5	100,0
Ostali	64,7	4,8	30,4	100,0
Ukupno	70,6	9,4	20,0	1000

A6.1 Tabela 3c. Izbeglice poreklom iz Bijeljine (RS) po zemalji registrovanja i nacionalnoj pripadnosti, stanje od 1997. godine

	Hrvatska		SRJ		Druge zemlje		Ukupno	
Nacionalnost	Broj	Procent	Broj	Procent	Broj	Procent	Broj	Procent
Srbi	1	0,5	74	33,9	143	65,6	218	100,00
Muslimani	23	0,3	82	1,0	8.433	98,8	8.538	100,00
Hrvati	10	37,0	0	0,0	17	63,0	27	100,00
Ostali	2	0,2	29	3,4	832	96,4	863	100,00
Ukupno	36	np	185	np	9.425	np	9.646	np

Izvor: *Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

Prilog A6.1 Bijeljina (RS)

A6.1 Slika 3. Birači iz 1997. poreklom iz Bijeljina (RS) na osnovu nacionalnosti i mesta registrovanja za glasanje

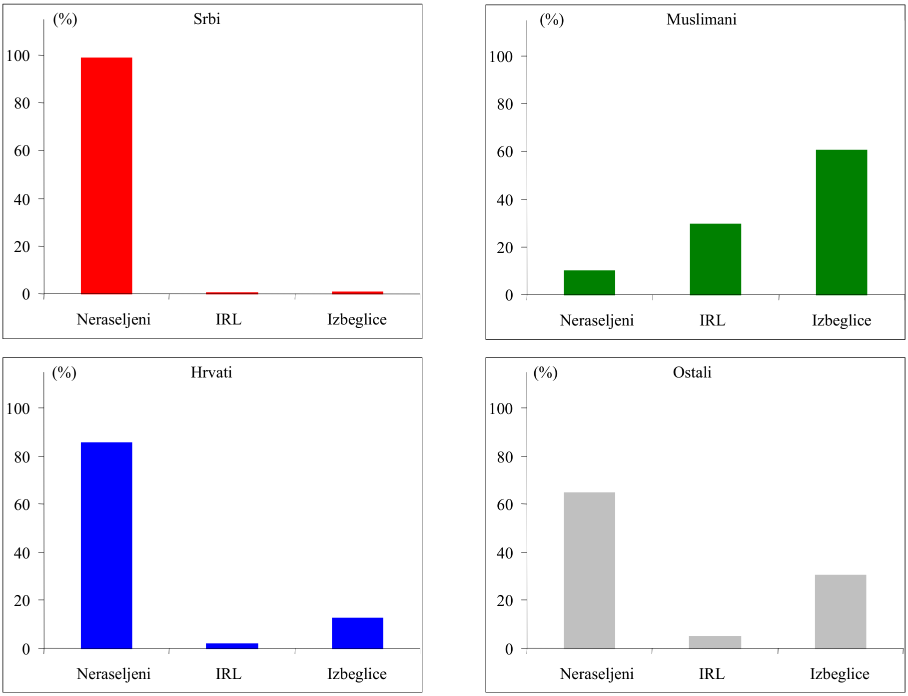

Izvor: *Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

PRILOG A6.2 BRATUNAC (RS)

U periodu 1991-97, učešće Muslimana u populaciji Bratunca (RS) opalo je sa 61,8% na 0,1%, to jest za 99,9 odsto. U istom periodu učešće Srba poraslo je sa 36,4% na 97,0%, to jest za 166,8 odsto, a učešće Ostalih poraslo je sa 1,7% na 2,5%, to jest za 43,5 odsto. Učešće Hrvata u populaciji Bratunca (RS) poraslo je sa 0,1% na 0,4%, to jest za 168,6 odsto.
Gornji rezultati dobijeni su korišćenjem podataka o licima rođenim pre 1980. godine. Korišćeni su podaci o stvarnoj populaciji, to jest o svima koji su 1997. godine živeli u Bratuncu (RS). Populacija 1991. godine data je u celosti, a populacija 1997. predstavljena je značajnim uzorkom (birački spisak).

A6.2 Tabela 1. Nacionalni sastav Bratunca (RS), 1991. godina u odnosu na 1997, isključivo lica rođena pre 1980. godine, stvarna populacija

	Svi	Muslimani	Srbi	Ostali	Hrvati
Brojevi					
1991.	26.369	16.284	9.588	459	38
1997.	10.852	10	10.529	271	42
%					
1991.	100,0	61,8	36,4	1,7	0,1
1997.	100,0	0,1	97,0	2,5	0,4
1991-1997. Promena	n/p*)	-99,9	+166,8	+43,5	+168,6

*) *n/p - nije primenljivo*

Izvor: *Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ovog biračkog spiska iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

A6.2 Slika 1. Nacionalni sastav Bratunca (RS), 1991. U odnosu na 1997, stvarna populacija

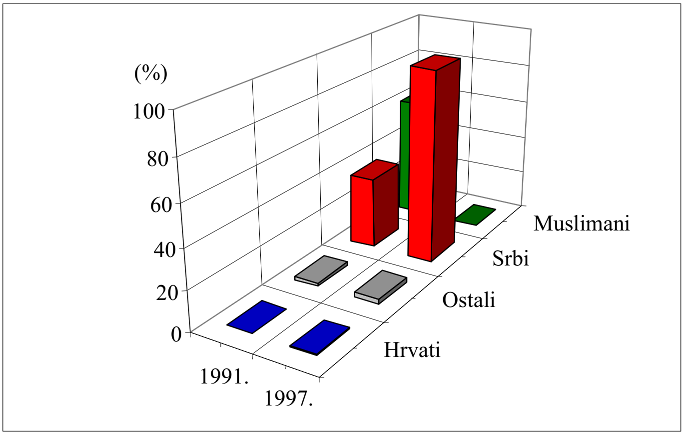

Prilog A6.2 Bratunac (RS)

Izvor: Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

Tabela 2 sadrži brojke koje se odnose na lica rođena pre 1980. godine, koja su imala boravište u Bratuncu (RS) 1991. godine, bila su uključena u popis stanovništva 1991. godine, a takođe su registrovana za glasanje na izborima 1997. godine. Pojedinci su mogli da se registruju u Bratuncu (RS) ili drugde, te stoga Tabela 2 pokazuje domaću populaciju koja se registrovala u Bratuncu (RS), kao i populaciju registrovanu izvan domicilne opštine, to jest lica koja se prema opštim kriterijumima smatraju raseljenim iz Bratuncu (RS). Kod tih lica, razlikujemo interno raseljena lica (ona koja su živela drugde u Bosni i Hercegovini 1997. godine) i izbeglice (lica koja su 1997. godine živela u inostranstvu).

Od celokupne posleratne populacije poreklom iz Bratunca (RS) (to jest populacije koja je u Bratuncu imala mesto boravka 1991. godine), najmanje 8.964 lica (65,1% od svih identifikovanih preživelih) još uvek su bili raseljena lica ili izbeglice 1997. godine. Od tog ukupnog broja, 415 su bili Srbi, 8.434 su bili Muslimani, 9 su bili Hrvati, a 106 su bili Ostali. Prema tome, od svih izbeglica i raseljenih lica iz Bratunca (RS) 4,6% su bili Srbi, 94,1% Muslimani, 0,1% Hrvati, a 1,2% Ostali.

Iz Tabele 2 isto tako vidimo da je 1997. godine bilo 8,1% izbeglica i IRL-a među srpskom populacijom iz Bratunca (RS), 100,0% izbeglica i IRL-a među muslimanskom populacijom, 42,9% izbeglica i IRL-a među hrvatskom populacijom i 62,0% izbeglica i IRL-a među Ostalima.

A6.2 Tabela 2. Birači poreklom iz Bratunca (RS) po mestu registrovanja za glasanje 1997. godine

	Svi	Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali
Brojevi					
- U mestu boravka 1991.	4.796	4.715	4	12	65
- Van mesta boravka 1991.	8.964	415	8.434	9	106
Ukupno:	13.760	5.130	8.438	21	171
%					
- U mestu boravka 1991.	34,9	91,9	0,0	57,1	38,0
- Van mesta boravka 1991.	65,1	8,1	100,0	42,9	62,0
Ukupno:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*) *n/p - nije primenljivo*

Izvor: Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

Prilog A6.2 Bratunac (RS)

A6.2 Slika 2a. Proporcija birača poreklom iz Bratunca (RS) na osnovu mesta registrovanja za glasanje na izborima 1997. godine

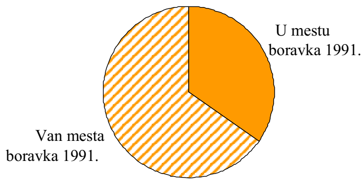

A6.2 Slika 2b. Nacionalni sastav birača poreklom iz Bratunca (RS) na osnovu mesta registrovanja za glasanje u 1997. godini

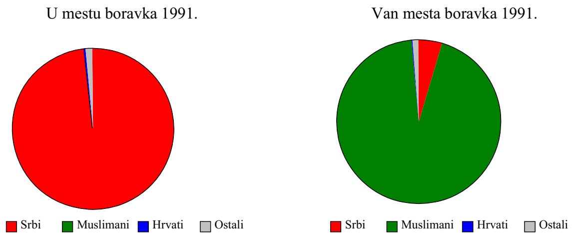

A6.2 Slika 2c. Proporcija IRL-a i izbeglica poreklom iz Bratunca (RS), stanje 1997. godine na osnovu nacionalne pripadnosti

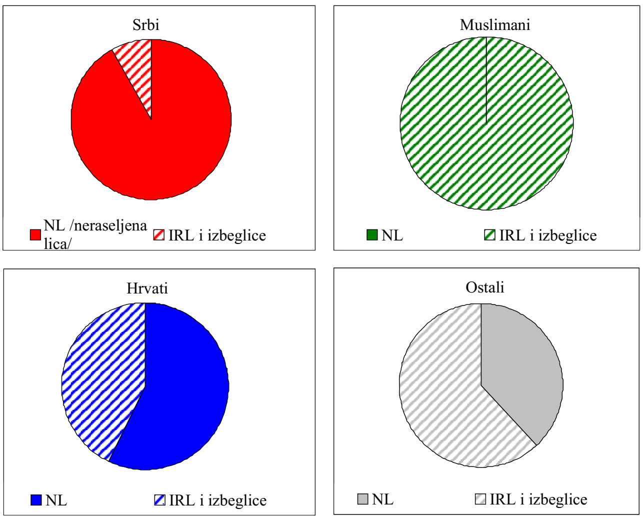

Prilog A6.2 Bratunac (RS)

Izvor: *Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada Demografska sekcija Tužilaštva.*

Tabela 3 (a, b) pokazuje, na osnovu mesta registrovanja za glasanje 1997. godine, distribuciju populacije glasača 1997. godine koji su i 1991. godine živeli u Bratuncu (RS). Tabela pravi razliku između domicilne populacije (neraseljeni), interno raseljenh lica (IRL) i izbeglica. Većina birača poreklom iz Bratunca (RS) bili su interno raseljena lica i registrovani su u Bosni i Hercegovini u opštini različitoj od domicilne (49,2% od ukupnog broja; to jest 6.767 od 13.760). Za Muslimane je taj procenat veći i iznosi 77,6 odsto (6.550 lica).
Približno 34,9% birača još uvek je boravilo u domicilnoj opštini 1997. godine (4.796; uglavnom Srbi). Približno 16,0% birača poreklom iz Bratunca (RS) 1997. godine prebivalo je u inostranstvu (2.197; uglavnom Muslimani).

A6.2 Tabela 3a. Birači iz 1997. godine poreklom iz Bratunca (RS) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje 1997. godine. Apsolutni brojevi

Nacionalnost	NL	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	4.715	171	244	5.130
Muslimani	4	6.550	1.884	8.438
Hrvati	12	2	7	21
Ostali	65	44	62	171
Ukupno	4.796	6.767	2.197	13.760

A6.2 Tabela 3b. Birači iz 1997. godine poreklom iz Bratunca (RS) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje 1997. godine, procenti

Nacionalnost	NL	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	91,9	3,3	4,8	100,0
Muslimani	0,0	77,6	22,3	100,0
Hrvati	57,1	9,5	33,3	100,0
Ostali	38,0	25,7	36,3	100,0
Ukupno	34,9	49,2	16,0	100,0

A6.2 Tabela 3c. Izbeglice poreklom iz Bratunca (RS) po zemlji registrovanja i nacionalnoj pripadnosti, stanje od 1997. godine

	Hrvatska		SRJ		Ostale države		Ukupno	
Nacionalnost	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Srbi	0	0,0	240	98,4	4	1,6	244	100,00
Muslimani	13	0,7	14	0,7	1.857	98,6	1.884	100,00
Hrvati	0	0,0	3	42,9	4	57,1	7	100,00
Ostali	2	3,2	10	16,1	50	80,6	62	100,00
Ukupno	15	n/p	267	n/p	1.915	n/p	2.197	n/p

Izvor: *Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada Demografska sekcija Tužilaštva.*

Prilog A6.2 Bratunac (RS)

A6.2 Slika 3. Birači iz 1997. godine poreklom iz Bratunca (RS) na osnovu nacionalne pripadnosti i mesta registrovanja za glasanje

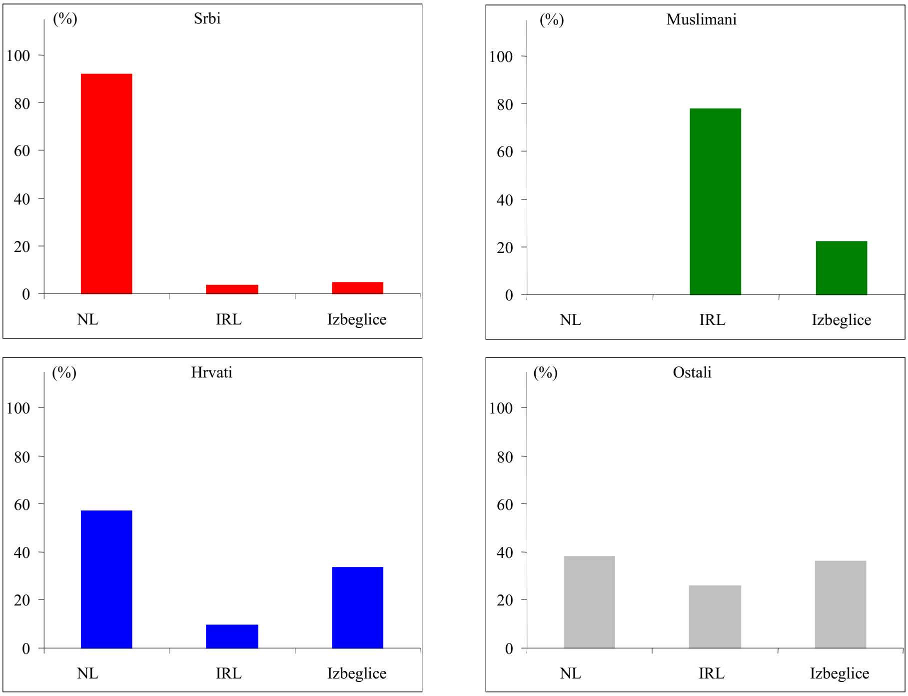

Izvor: *Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

PRILOG A6.3 BRČKO - RAHIĆ (FBiH)

U periodu 1991-97, učešće Muslimana u populaciji Rahića (FBiH) poraslo je sa 42,4% na 77,87%, to jest za 83,5 odsto. U istom periodu, učešće Hrvata smanjeno je sa 41,9% na 17,5%, to jest za 58,1 odsto, a učešće Srba opalo je sa 13,0% na 0,3%, to jest za 97,8 odsto. Učešće Ostalih u populaciji Rahića (FBiH) poraslo je sa 2,7% na 4,3%, to jest za 58,4 odsto.

Gornji rezultati dobijeni su korišćenjem podataka o licima rođenim pre 1980. godine. Korišćeni su podaci o stvarnoj populaciji, to jest o svima koji su 1997. godine živeli u Rahiću (FBiH). Populacija 1991. godine data je u celosti, a populacija 1997. predstavljena je značajnim uzorkom (birački spisak).

A6.3 Tabela 1. Nacionalni sastav Rahića (FBiH), 1991. godine u odnosu na 1997, isključivo lica rođena pre 1980. godine, stvarna populacija

	Svi	Muslimani	Hrvati	Srbi	Ostali
Broj					
1991.	25.632	10.877	10.727	3.329	699
1997.	12.871	10.023	2.256	36	556
%					
1991.	100,0	42,4	41,9	13,0	2,7
1997.	100,0	77,9	17,5	0,3	4,3
1991-1997. Promena	n/p*)	+83,5	-58,1	-97,8	+58,4

*) *n/p -nije primenljivo*

Izvor: *Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

A6.3 Slika 1. Nacionalni sastav Rahića (FBiH), 1991 u odnosu na 1997, stvarna populacija

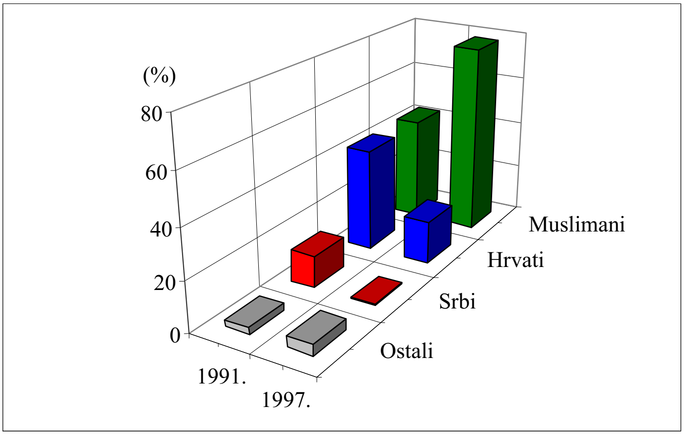

Prilog A6.3 Brčko – Rahić (FBiH)

Izvor: Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

Tabela 2 sadrži brojke koje se odnose na lica rođena pre 1980. godine, koja su imala boravište u Rahiću (FBiH) 1991. godine, bila su uključena u popis stanovništva 1991. godine, a takođe su registrovana i za glasanje na izborima 1997. godine. Pojedinci su mogli da se registruju u Rahiću (FBiH) ili drugde, te stoga Tabela 2 pokazuje domaću populaciju koja se registrovala u Rahiću (FBiH), kao i populaciju registrovanu izvan domicilne opštine, to jest lica koja se prema opštim kriterijumima smatraju raseljenim iz Rahića (FBiH). Kod tih lica, razlikujemo interno raseljena lica (ona koja su živela drugde u Bosni i Hercegovini 1997. godine) i izbeglice (lica koja su 1997. godine živela u inostranstvu).

Od celokupne posleratne populacije poreklom iz Rahića (FBiH) (to jest populacije koja je u Rahiću imala mesto boravka 1991. godine), najmanje 3.094 lica (38,1% svih identifikovanih preživelih) još uvek su bili raseljena lica ili izbeglice 1997. godine. Od tog ukupnog broja, približno 1.518 su bili Srbi, 875 Muslimani, 628 Hrvati, a 73 Ostali. Prema tome, od svih izbeglica i raseljenih lica iz Rahića (FBiH), 49,1% su bili Srbi, 28,3% su bili Muslimani, 20,3% Hrvati, a 2,4% Ostali.

Iz Tabele 2 takođe vidimo da je 1997. godine bilo 99,0% izbeglica i IRL-a među srpskom populacijom iz Rahića (FBiH), 20,0% izbeglica i IRL-a među muslimanskom populacijom, 30,0% izbeglica i IRL-a među hrvatskom populacijom i 63,5% izbeglica i IRL-a među Ostalima.

A6.3 Tabela 2. Birači poreklom iz Rahića (FBiH) po mestu registrovanja za glasanje 1997. godine

	Svi	Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali
Brojevi					
- U mestu boravka 1991.	5.026	15	3.504	1.465	42
- Van mesta boravka 1991.	3.094	1.518	875	628	73
Ukupno:	8.120	1.533	4.379	2.093	115
%					
- U mestu boravka 1991.	61,9	1,0	80,0	70,0	36,5
- Van mesta boravka 1991.	38,1	99,0	20,0	30,0	63,5
Ukupno:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*) *n/p - nije primenljivo*

Izvor: Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

Prilog A6.3 Brčko – Rahić (FBiH)

A6.3 Slika 2a. Proporcija birača poreklom iz Rahića (FBiH) na osnovu mesta registrovanja za glasanje na izborima 1997. godine

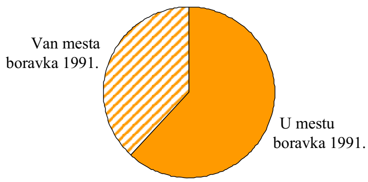

A6.3 Slika 2b. Nacionalni sastav birača poreklom iz Rahića (FBiH) na osnovu mesta registrovanja za glasanje 1997. godine

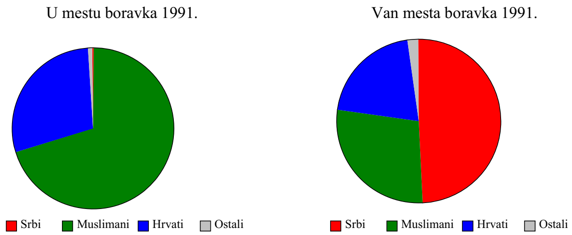

A6.3 Slika 2c. Proporcija IRL-a i izbeglica iz Rahića (FBiH), stanje od 1997. godine na osnovu nacionalne pripadnosti

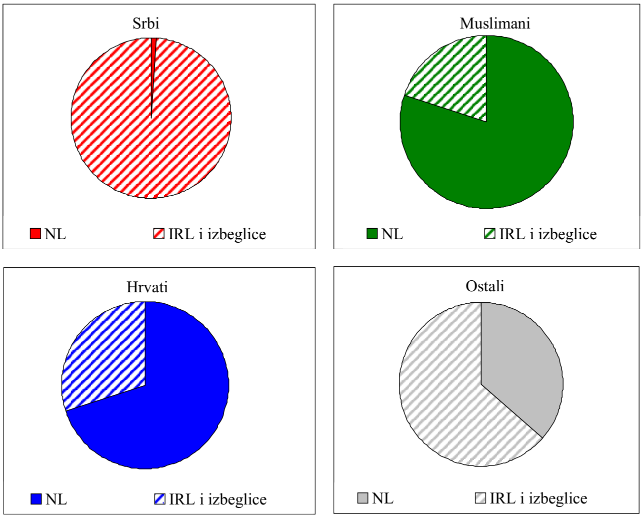

Izvor: *Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

Prilog A6.3 Brčko – Rahić (FBiH)

Tabela 3 (a, b) pokazuje, na osnovu mesta registrovanja za glasanje 1997. godine, distribuciju populacije glasača 1997. godine koji su i 1991. godine živeli u Rahiću (FBiH). Tabela pravi razliku između domicilne populacije (neraseljeni), interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica. Većina birača poreklom iz Rahića (FBiH) bili su neraseljena lica i registrovani su u domicilnoj opštini 1997. godine (61,9% od ukupnog broja; to jest 5.026 od 8.120). Za Muslimane je taj proceant veći i iznosi 80 odsto (3.504 lica).

Približno 19,9% od birača iz 1997. godine još uvek je boravilo u opštinama različitim od domicilne (1.617; uglavnom Srbi). Približno 18,2% od birača iz 1997. godine poreklom iz Rahića (FBiH) boravilo je u inostranstvu 1997. godine (1.477; uglavnom Muslimani).

A6.3 Tabela 3a. Birači iz 1997. godine poreklom iz Rahića (FBiH) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje 1997. godine. Apsolutni brojevi

Nacionalnost	NL	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	15	1.433	85	1.533
Muslimani	3.504	98	777	4.379
Hrvati	1.465	26	602	2.093
Ostali	42	60	13	115
Ukupno	5.026	1.617	1.477	8.120

A6.3 Tabela 3b. Birači iz 1997. godine poreklom iz Rahića (FBiH) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje 1997. godine, procenti

Nacionalnost	NL	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	1,0	93,5	5,5	100,0
Muslimani	80,0	2,2	17,7	100,0
Hrvati	70,0	1,2	28,8	100,0
Ostali	36,5	52,2	11,3	100,0
Ukupno	61,9	19,9	18,2	100,0

A6.3 Tabela 3c. Izbeglice poreklom iz Rahića (FBiH) po zemlji registrovanja i nacionalnoj pripadnosti, stanje od 1997. godine

	Hrvatska		SRJ		Ostale države		Ukupno	
Nacionalnost	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Srbi	1	1,2	62	72,9	22	25,9	85	100,00
Muslimani	17	2,2	13	1,7	747	96,1	777	100,00
Hrvati	102	16,9	2	0,3	498	82,7	602	100,00
Ostali	4	30,8	1	7,7	8	61,5	13	100,00
Ostali	124	n/p	78	n/p	1.275	n/p	1.477	n/p

Izvor: Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

Prilog A6.3 Brčko – Rahić (FBiH)

A6.3 Slika 3. Birači iz 1997. godine poreklom iz Rahića (FBiH) na osnovu nacionalnosti i mesta registrovanja za glasanje

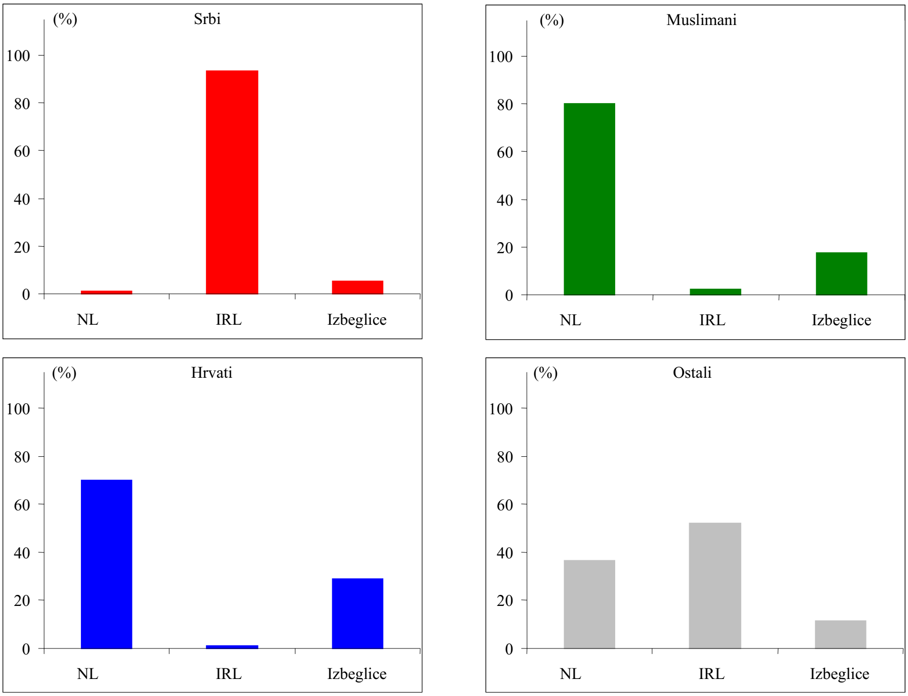

Izvor: *Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

PRILOG A6.3 BRČKO (RS)

U periodu od 1991-97. učešće Muslimana u stanovništvu Brčkog (RS) smanjilo se sa 42,9% na 2,6%, tj. za 93,9 posto. U istom periodu učešće Srba se povećalo od 25,8% na 87,5%, tj. za 239,2 posto, a učešće Hrvata se smanjilo sa 17,6% na 1,9%, tj. za 89,2 posto. Učešće "ostalih" u stanovništvu Brčkog (RS) smanjilo se sa 13,6% na 8,0%, tj. za 41,6 posto.
Gornji rezultati dobiveni su uključivanjem podataka o licima rođenim pre 1980. Korištena je stvarna populacija tj. svi oni koji su živeli u Brčkom (RS) 1997. godine. Broj stanovnika za 1991. godinu bio je potpun, a broj stanovnika za 1997. godinu zastupljen je velikim uzorkom (spisak birača).

A6.3 Tabela 1. Nacionalni sastav Brčkog (RS), 1991. godine u odnosu na 1997, na isključivo lica rođena pre 1980. godine, stvarna populacija

	Svi	Muslimani	Srbi	Hrvati	Ostali
Brojevi					
1991.	47.294	20.309	12.199	8.337	6.449
1997.	20.752	546	18.159	394	1.653
%					
1991.	100,0	42,9	25,8	17,6	13,6
1997.	100,0	2,6	87,5	1,9	8,0
1991-1997. Promena	n/p*)	-93,9	+239,2	-89,2	-41,6

*) *n/p - nije primenljivo*

Izvor: *Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

A6.3 Slika 1. Etnički sastav u Brčkom (RS), 1991. odnosno 1997, stvarna populacija

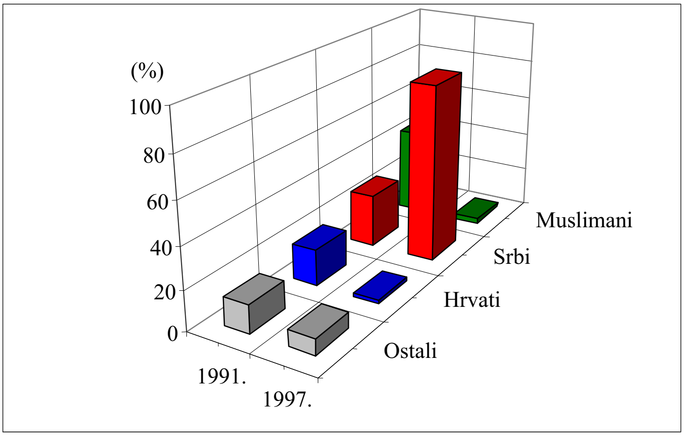

Izvor: *Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

Prilog A6.3 Brčko (RS)

Tabela 2 sadrži brojeve koji se odnose na pojedince rođene pre 1980. godine koji su imali prebivalište u Brčkom (RS) 1991. godine, uneti su u popis stanovništva za 1991. godinu i registrovani za glasanje na izborima 1997. godine. Pojedinci su se mogli registrovati u Brčkom (RS) ili drugde, prema tome, Tabela 2 prikazuje domaću populaciju registrovanu u Brčkom (RS) i populaciju registrovanu van te opštine, tj. lica za koja se smatra da su prema opštim kriterijima raseljena iz Brčkog (RS). Među tim licima, razlikujemo interno raseljena lica (koja su 1997. živela u drugim delovima Bosne i Hercegovine) i izbeglice (koje su 1997. godine živele u inostranstvu).

Od ukupnog posleratnog stanovništva koje potiče iz Brčkog (RS) (tj. stanovništvo koje je tamo živelo 1991. godine), najmanje 15.765 lica (63,9% svih identifikovanih preživelih) je 1997. godine još uvek bilo raseljeno ili se nalazilo u izbeglištvu. U tom ukupnom broju, Srba je bilo oko 479, Muslimana 11.792, Hrvata 1.851, a Ostalih 1.643. Prema tome, od ukupnog broja svih izbeglica i interno raseljenih lica iz Brčkog (RS), 3,0% su bili Srbi, 74,8% Muslimani, 11,7% Hrvati i 10,4% Ostali.

Iz Tabele 2 vidimo i da je 1997. godine u srpskoj populaciji iz Brčkog (RS) bilo 6,4% izbeglica i interno raseljenih lica, u muslimanskoj populaciji 96,2% izbeglica i interno raseljenih lica, u hrvatskoj populaciji 85,5% izbeglica i interno raseljenih lica, u populaciji Ostalih 59,7% izbeglica i interno raseljenih lica.

A6.3 Tabela 2. Birači 1997. godine koji potiču iz Brčkog (RS) 1997. po mestu registrovanja

	Svi	Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali
Brojevi					
- U mestu boravka 1991.	8.911	7.025	463	313	1.110
- Van mesta boravka 1991.	15.765	479	11.792	1.851	1.643
Ukupno:	24.676	7.504	12.255	2.164	2.753
%					
- U mestu boravka 1991.	36,1	93,6	3,8	14,5	40,3
- Van mesta boravka 1991.	63,9	6,4	96,2	85,5	59,7
Ukupno:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*) *n/p -nije primenljivo*

Izvor: *Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

Prilog A6.3 Brčko (RS)

A6.3 Slika 2a. Proporcija birača 1997. godine koji potiču iz Brčkog (RS) po mestu registrovanja za glasanje 1997. godine

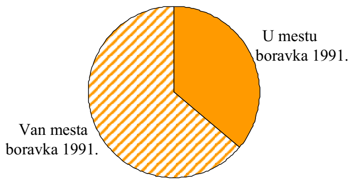

A6.3 Slika 2b. Nacionalni sastav birača 1997. godine koji potiču iz Brčkog (RS) po mestu registrovanja za glasanje 1997. godine.

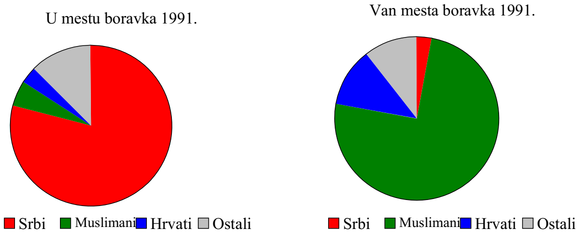

A6.3 Slika 2c. Proporcija interno raseljenih lica i izbeglica koji potiču iz Brčkog (RS), situacija 1997. godine po nacionalnoj pripadnosti.

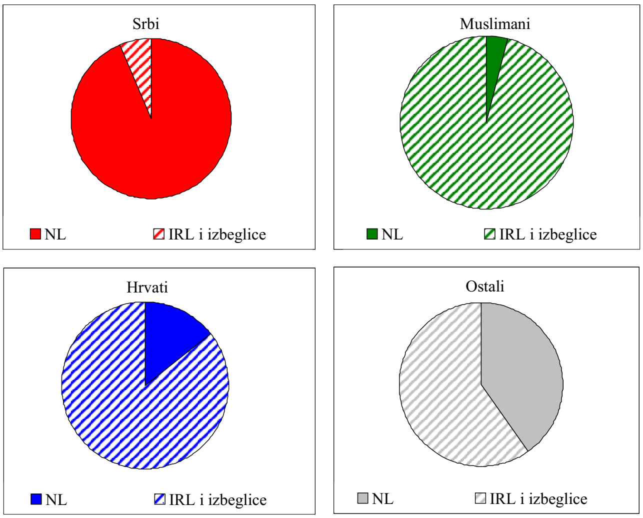

Izvor: Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

Prilog A6.3 Brčko (RS)

Tabela 3 (a, b) prikazuje distribuciju populacije glasača za 1997. godinu koji su u Brčkom (RS) živeli i 1991. Godine, i to na osnovu mesta registrovanja za glasanje 1997. godine. U tabeli su odvojeno prikazani domaće stanovništvo (neraseljena lica), interno raseljena lica (IRL) i izbeglice. Najveći broj glasača koji potiču iz Brčkog (RS) su neraseljena lica registrovana u toj opštini 1997. godine (36,1% od ukupnog broja; tj. 8.911 od 24.676). Za Srbe je taj procenat veći i iznosi 93,6 posto (7.025 lica).
Oko 34,4% je 1997. godine još uvek imalo prebivalište u drugim opštinama, a ne u svojoj domicilnoj opštini (8.492; uglavnom Muslimani). Oko 29,5% glasača 1997. godine koji potiču iz Brčkog (RS) imali su 1997. godine prebivalište u inostranstvu (7.273; uglavnom Muslimani).

A6.3 Tabela 3a. Birači 1997. godine koji potiču iz Brčkog (RS) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje 1997. godine, apsolutni brojevi

Nacionalnost	NL	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	7.025	148	331	7.504
Muslimani	463	7.424	4.368	12.255
Hrvati	313	221	1.630	2.164
Ostali	1.110	699	944	2.753
Ukupno	8.911	8.492	7.273	24.676

A6.3 Tabela 3b. Birači 1997. godine koji potiču iz Brčkog (RS) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje 1997. godine, procenti.

Nacionalnost	NL	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	93,6	2,0	4,4	100,0
Muslimani	3,8	60,6	35,6	100,0
Hrvati	14,5	10,2	75,3	100,0
Ostali	40,3	25,4	34,3	100,0
Ukupno	36,1	34,4	29,5	100,0

A6.3 Tabela 3c. Izbeglice koje potiču iz Brčkog (RS) po zemlji registrovanja i nacionalnoj pripadnosti, stanje 1997. godine.

	Hrvatska		SRJ		Ostale države		Ukupno	
Nacionalnost	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Srbi	8	2,4	195	58,9	128	38,7	331	100,00
Muslimani	260	6,0	45	1,0	4.063	93,0	4.368	100,00
Hrvati	827	50,7	7	0,4	796	48,8	1.630	100,00
Ostali	90	9,5	97	10,3	757	80,2	944	100,00
Ukupno	1.185	n/p	344	n/p	5.744	n/p	7.273	n/p

Izvor: *Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

A6.3 Slika 3. Birači 1997. godine koji potiču iz Brčkog (RS) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje.

Prilog A6.3 Brčko (RS)

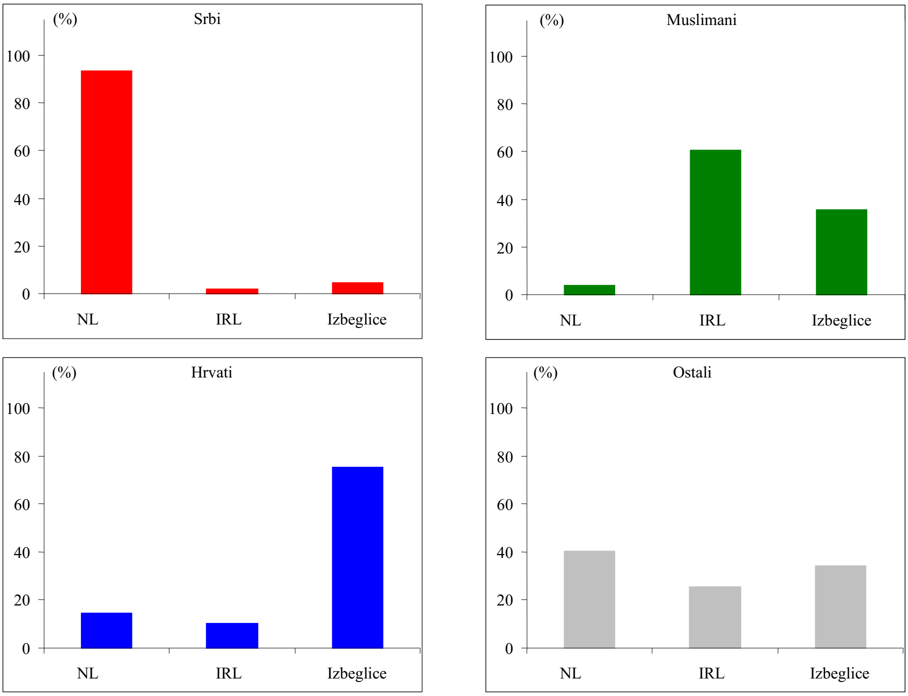

Izvor: Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

PRILOG A6.4 FOČA (FBiH)

U periodu 1991-97, učešće Muslimana u populaciji Foče (FBiH) poraslo je sa 68,8% na 99,34%, to jest za 44,4 odsto. U istom periodu, učešće Srba smanjilo se sa 30,0% na 0,0%, to jest za 100,0 odsto, a učešće Ostalih opalo je sa 1,1% na 0,7%, to jest za 42,9 odsto. Učešće Hrvata u populaciji Foče (FBiH) bilo je 0,0% i ostalo je nepromenjeno.
Gornji rezultati dobijeni su korišćenjem podataka o licima rođenim pre 1980. godine. Korišćeni su podaci o stvarnoj populaciji, to jest o svima koji su 1997. godine živeli u Foči (FBiH). Populacija 1991. godine data je u celosti, a populacija 1997. predstavljena je značajnim uzorkom (birački spisak).

A6.4 Tabela 1. Nacionalni sastav Foče (FBiH), 1991. godina u odnosu na 1997, isključivo lica rođena pre 1980. godine, stvarna populacija

	Svi	Muslimani	Srbi	Ostali	Hrvati
Brojevi					
1991.	4.261	2.932	1.280	49	0
1997.	457	454	0	3	0
%					
1991.	100,0	68,8	30,0	1,1	0,0
1997.	100,0	99,3	0,0	0,7	0,0
1991-1997. Promena	n/p*)	+44,4	-100,0	-42,9	n/p

*) *n/p - nije primenljivo*

Izvor: Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

A6.4 Slika 1. Nacionalni sastav Foče (FBiH), 1991. u odnosu na 1997, stvarna populacija

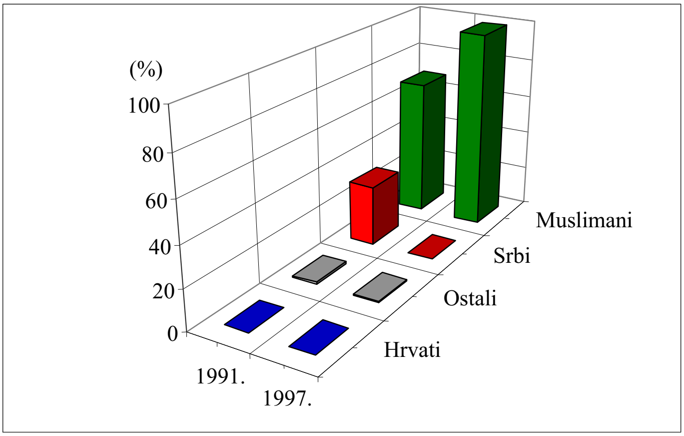

Izvor: Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

Prilog A6.4 Foča (FBiH)

Tabela 2 sadrži brojke koje se odnose na lica rođena pre 1980. godine, koja su imala boravište u Foči (FBiH) 1991. godine, bila su uključena u popis stanovništva 1991. godine, a takođe su registrovana za glasanje na izborima 1997. godine. Pojedinci su mogli da se registruju u Foči (FBiH) ili drugde, te stoga Tabela 2 pokazuje domaću populaciju koja se registrovala u Foči (FBiH), kao i populaciju registrovanu izvan domicilne opštine, to jest lica koja se prema opštim kriterijumima smatraju raseljenim iz Foče (FBiH). Kod tih lica, razlikujemo interno raseljena lica (ona koja su živela drugde u Bosni i Hercegovini 1997. godine) i izbeglice (lica koja su 1997. godine živela u inostranstvu).

Od celokupne posleratne populacije poreklom iz Foče (FBiH) (to jest populacije koja je u Foči imala mesto boravka 1991. godine), najmanje 1.731 lica (84,1% od svih identifikovanih preživelih) bili su još uvek raseljeni ili izbeglice 1997. godine. Od tog ukupnog broja, približno 628 su bili Srbi, 1.088 Muslimani, Hrvati /kao u originalu/, a 15 Ostali. Prema tome, od svih izbeglica i raseljenih lica iz Foče (FBiH) 36,3% su bili Srbi, 62,9% Muslimani, 0,0% Hrvati, a 0,9% Ostali.

Iz Tabele 2 takođe vidimo da je 1997. godine bilo 100,0% izbeglica i IRL-a među srpskom populacijom iz Foče (FBiH), 77,0% izbeglica i IRL-a među muslimanskom populacijom, nije poznat procenat izbeglica i IRL-a među hrvatskom populacijom i 88,2% izbeglica i IRL-a među Ostalima.

A6.4 Tabela 2. Birači poreklom iz Foče (FBiH) po mestu registrovanja za glasanje 1997.

	Svi	Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali
Brojevi					
- U mestu boravka 1991.	327	0	325	0	2
- Van mesta boravka 1991.	1.731	628	1.088	0	15
Ukupno:	2.058	628	1.413	0	17
%					
- U mestu boravka	15,9	0,0	23,0	n/p	11,8
- Van mesta boravka	84,1	100,0	77,0	n/p	88,2
Ukupno:	100,0	100,0	100,0	n/p	100,0

*) *n/p - nije primenljivo*

Izvor: *Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

Prilog A6.4 Foča (FBiH)

A6.4 Slika 2a. Proporcija birača 1997. poreklom iz Foče (FBiH) na osnovu mesta registrovanja za glasanje 1997. godine

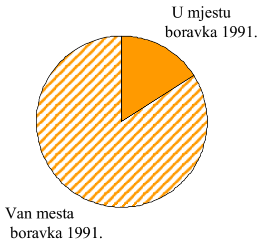

A6.4 Slika 2b. Nacionalni sastav birača poreklom iz Foče (FBiH) na osnovu mesta registrovanja za glasanje 1997. godine

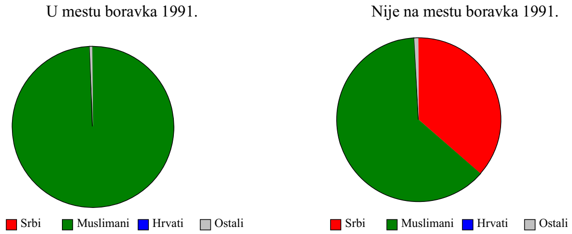

A6.4 Slika 2c. Proporcija IRL-a i izbeglica iz Foče (FBiH), stanje od 1997. godine na osnovu nacionalne pripadnosti

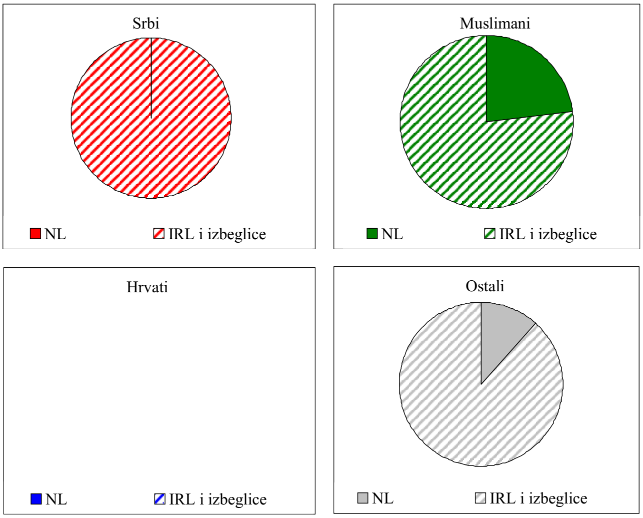

Izvor: *Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

Prilog A6.4 Foča (FBiH)

Tabela 3 (a, b) pokazuje, na osnovu mesta registrovanja za glasanje 1997. godine, distribuciju populacije glasača 1997. godine koji su i 1991. godine živeli u Foči (FBiH). Tabela pravi razliku između domicilne populacije (neraseljeni), interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica. Većina birača poreklom iz Foče (FBiH) bili su interno raseljena lica i registrovani su u Bosni i Hercegovini u opštini koja nije bila domicilna (74,8% od ukupnog broja; to jest, 1.540 od 2.058). Za Hrvate je taj procenat veći i iznosi *nije poznato* odsto (lica) /kao u originalu/.
Približno 15,9% birača još uvek je boravilo u opštinama različitim od domicilne 1997. godine (327; uglavnom Muslimani). Približno 9,3% birača 1997. godine poreklom iz Foče (FBiH) prebivalo je 1997. godine u inostranstvu (191; uglavnom Muslimani).

A6.4 Tabela 3a. Birači iz 1997. godine poreklom iz Foče (FBiH) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje 1997. godine. Apsolutni brojevi

Nacionalnost	NL	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	0	613	15	628
Muslimani	325	914	174	1.413
Hrvati	0	0	0	0
Ostali	2	13	2	17
Ukupno	327	1.540	191	2.058

A6.4 Tabela 3b. Birači iz 1997. godine poreklom iz Foče (FBiH) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje 1997. godine, procenti

Nacionalnost	NL	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	0,0	97,6	2,4	100,0
Muslimani	23,0	64,7	12,3	100,0
Hrvati	n/p	n/p	n/p	n/p
Ostali	11,8	76,5	11,8	100,0
Ukupno	15,9	74,8	9,3	100,0

A6.4 Tabela 3c. Izbeglice poreklom iz Foče (FBiH) po zemlji registrovanja i nacionalnoj pripadnosti, stanje od 1997. godine

	Hrvatska		SRJ		Druge države		Ukupno	
Nacionalnost	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Srbi	0	0,0	15	100,0	0	0,0	15	100,0
Muslimani	5	2,9	1	0,6	168	96,6	174	100,0
Hrvati	0	n/p	0	n/p	0	n/p	0	n/p
Ostali	0	0,0	0	0,0	2	100,0	2	100,0
Ukupno	5	n/p	16	n/p	170	n/p	191	n/p

Izvor: Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

Prilog A6.4 Foča (FBiH)

A6.4 Slika 3. Birači iz 1997. godine poreklom iz Foče (FBiH) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje

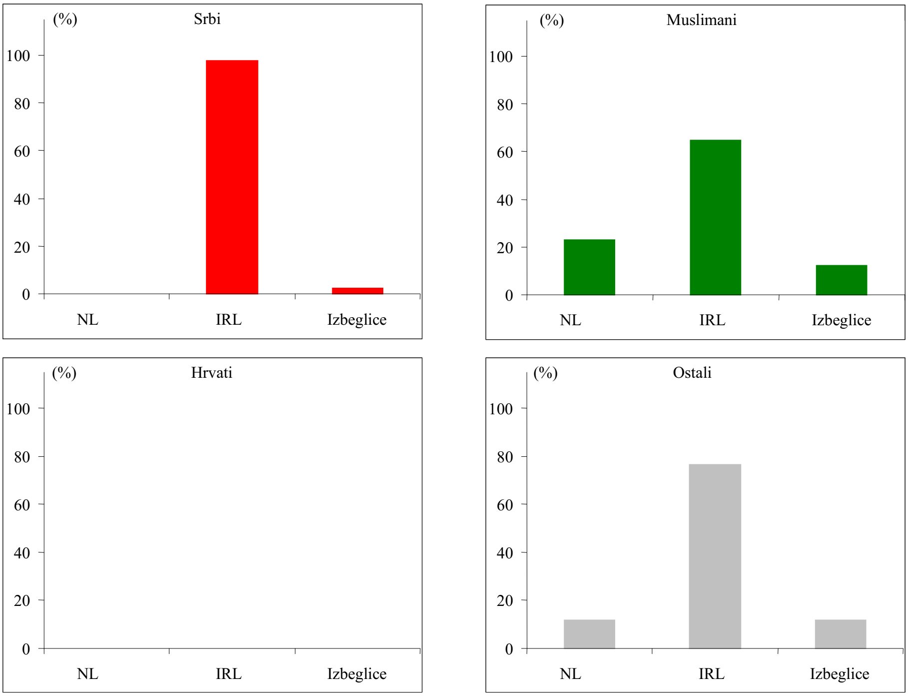

Izvor: *Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

PRILOG A6.4 FOČA (RS)

U periodu od 1991. do 1997. godine učešće Muslimana u populaciji Foče (RS) opalo je sa 48,1% na 0.0%, to jest za 99,9 odsto. U istom periodu učešće Srba poraslo je sa 48,1% na 96,1%, to jest za 99,7 odsto, a učešće Ostalih poraslo je sa 3,5% na 3,5%, to jest za 0,7 odsto. Učešće Hrvata u populaciji Foče (RS) poraslo je sa 0,3% na 0,3%, to jest za 22,1 odsto.
Gornji rezultati dobijeni su korišćenjem podataka o licima rođenim pre 1980. godine. Korišćeni su podaci o stvarnoj populaciji, to jest o svima koji su 1997. godine živeli u Foči (RS). Populacija 1991. godine data je u celosti, a populacija 1997. predstavljena je značajnim uzorkom (birački spisak).

A6.4 Tabela 1. Nacionalni sastav Foče (RS), 1991. godina u odnosu na 1997, isključivo lica rođena pre 1980. godine, stvarna populacija

	Svi	Muslimani	Srbi	Ostali	Hrvati
Brojevi					
1991.	30.247	14.559	14.558	1.046	84
1997.	12.091	6	11.623	421	41
%					
1991.	100,0	48,1	48,1	3,5	0,3
1997.	100,0	0,0	96,1	3,5	0,3
1991-1997. Promena	n/a*)	-99,9	+99,7	+0,7	+22,1

*) *n/p - nije primenljivo*

Izvor: *Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada Demografska sekcija Tužilaštva.*

A6.4 Slika 1. Nacionalni sastav Foče (RS), 1991. u odnosu na 1997. godinu, stvarna populacija

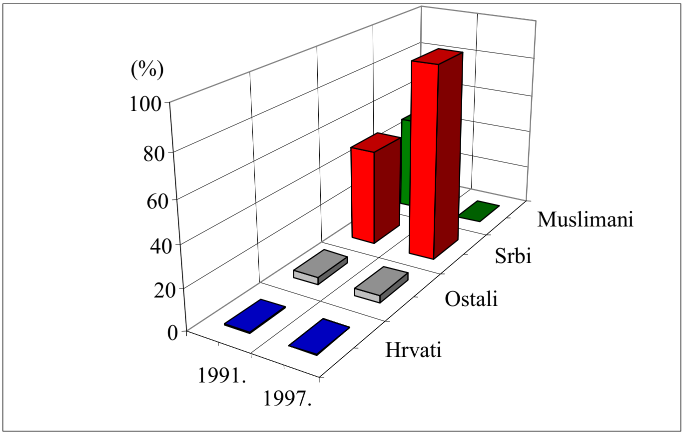

Prilog A6.4 Foča (RS)

Izvor: Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

Tabela 2 sadrži brojke koje se odnose na lica rođena pre 1980. godine, koja su imala boravište u Foči (RS) 1991. godine, bila su uključena u popis stanovništva 1991. godine, a takođe su registrovana za glasanje na izborima 1997. godine. Pojedinci su mogli da se registruju u Foči (RS) ili drugde, te stoga Tabela 2 pokazuje domaću populaciju koja se registrovala u Foči (RS), kao i populaciju registrovanu izvan domicilne opštine, to jest lica koja se prema opštim kriterijumima smatraju raseljenim iz Foče (RS). Kod tih lica, razlikujemo interno raseljena lica (ona koja su živela drugde u Bosni i Hercegovini 1997. godine) i izbeglice (lica koja su 1997. godine živela u inostranstvu).
Od celokupne posleratne populacije poreklom iz Foče (RS) (to jest od populacije koja je onde boravila 1991. godine), najmanje 8.985 lica (48,2% od svih identifikovanih preživelih) bili su još uvek raseljeni ili izbeglice 1997. godine. Od tog ukupnog broja, 294 su bili Srbi, 8.512 su bili Muslimani, 15 su bili Hrvati, a 164 su bili Ostali. Prema tome, od svih izbeglica i interno raseljenih lica iz Foče (RS) 3,3% su bili Srbi, 94,7% Muslimani, 0,2% Hrvati, a 1,8% Ostali.
Iz Tabele 2 isto tako vidimo da je 1997. godine bilo 3,1% izbeglica i IRL-a među srpskom populacijom iz Foče (RS), 100,0% izbeglica i IRL-a među muslimanskom populacijom, 34,1% izbeglica i IRL-a među hrvatskom populacijom i 32,5% izbeglica i IRL-a među Ostalima.

A6.4 Tabela 2. Birači 1997. poreklom iz Foče (RS) po mestu registrovanja

	Svi	Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali
Brojevi					
- U mestu boravka 1991.	9.638	9.265	4	29	340
- Van mesta boravka 1991.	8.985	294	8.512	15	164
Ukupno:	18.623	9.559	8.516	44	504
%					
- U mestu boravka 1991.	51,8	96,9	0,0	65,9	67,5
- Van mesta boravka 1991.	48,2	3,1	100,0	34,1	32,5
Ostali:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*) *n/p - nije primenljivo*

Izvor: Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

Prilog A6.4 Foča (RS)

A6.4 Slika 2a. Proporcija birača poreklom iz Foče (RS) 1997. godine po mestu registrovanja za izbore 1997. godine

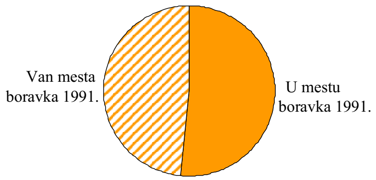

A6.4 Slika 2b. Nacionalni sastav birača poreklom iz Foče (RS) 1997. godine po mestu registrovanja za izbore 1997. godine

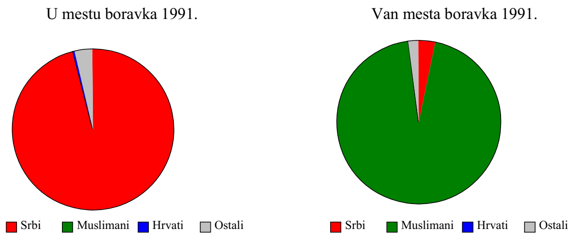

A6.4 Slika 2c. Proporcija IRL-a i izbeglica poreklom iz Foče (RS), stanje od 1997. godine po nacionalnoj pripadnosti

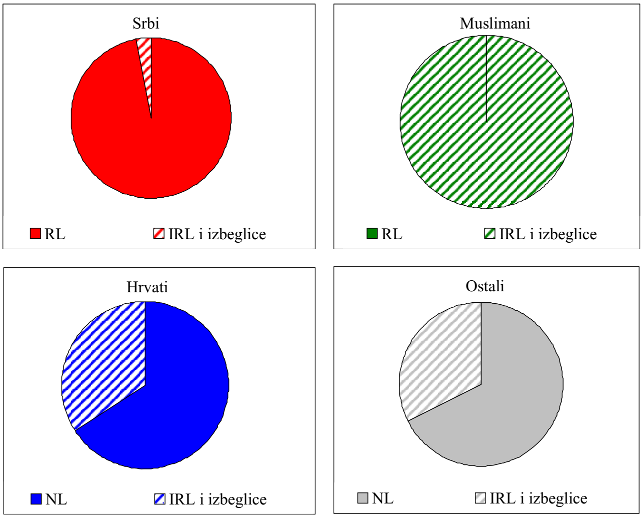

Prilog A6.4 Foča (RS)

Izvor: Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

Tabela 3 (a, b) pokazuje, na osnovu mesta registrovanja za glasanje 1997. godine, distribuciju populacije glasača 1997. godine koji su i 1991. godine živeli u Foči (RS). Tabela pravi razliku između domicilne populacije (neraseljeni), interno raseljenh lica (IRL) i izbeglica. Većina birača poreklom iz Foče (RS) bili su neraseljena lica i registrovani su u domicilnoj opštini 1997. godine (51,8% od ukupnog broja; to jest 9.638 od 18.623). Za Srbe je taj procenat veći i iznosi 96,9 odsto (9.265 lica).
Približno 36,3% još uvek je 1997. godine boravilo u opštinama koje nisu bile domicilne (6.755; uglavnom Muslimani). Približno 12,0% birača 1997. godine poreklom iz Foče (RS) boravilo je 1997. godine u inostranstvu (2.230; uglavnom Muslimani).

A6.4 Tabela 3a. Birači 1997. godine poreklom iz Foče (RS) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje 1997. godine. Apsolutni brojevi

Nacionalnost	NL	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	9.265	96	198	9.559
Muslimani	4	6.580	1.932	8.516
Hrvati	29	8	7	44
Ostali	340	71	93	504
Ukupno	9.638	6.755	2.230	18.623

A6.4 Tabela 3b. Birači 1997. godine poreklom iz Foče (RS) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje 1997. godine, u procentima

Nacionalnost	NL	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	96,9	1,0	2,1	100,0
Muslimani	0,0	77,3	22,7	100,0
Hrvati	65,9	18,2	15,9	100,0
Ostali	67,5	14,1	18,5	100,0
Ukupno	51,8	36,3	12,0	100,0

A6.4 Tabela 3c. Izbeglice poreklom iz Foče (RS) po zemlji registrovanja za glasanje i nacionalnoj pripadnosti, stanje od 1997. godine

	Hrvatska		SRJ		Ostale države		Ukupno	
Nacionalnost	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Srbi	0	0.0	170	85,9	28	14,1	198	100,00
Muslimani	23	1,2	38	2,0	1,871	96,8	1.932	100,00
Hrvati	0	0,0	0	0,0	7	100,0	7	100,00
Ostali	1	1.1	18	19,4	74	79,6	93	100,00
Ukupno	24	n/p	226	n/p	1.980	n/p	2.230	n/p

Izvor: Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

Prilog A6.4 Foča (RS)

A6.4 Slika 3. Birači 1997. godine poreklom iz Foče (RS) po nacionalnosti i mestu registrovanja za glasanje

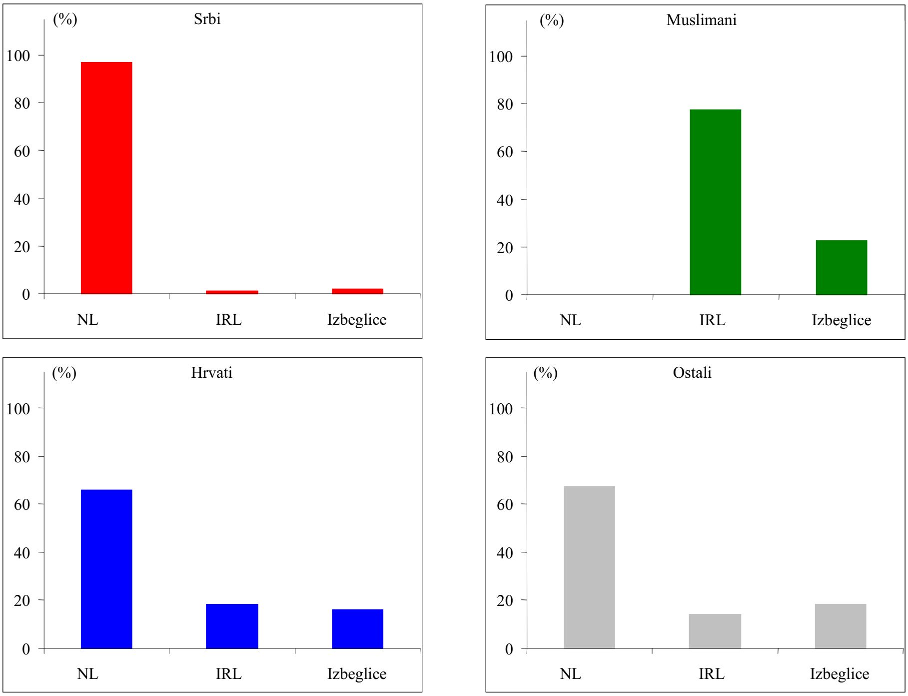

Izvor: *Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

PRILOG A6. 5 SREBRENICA (RS)

U periodu od 1991. do 1997. godine učešće Muslimana u populaciji Srebrenice (RS) opalo je sa 73,2% na 0,1%, to jest za 99,9 odsto. U istom periodu učešće Srba poraslo je sa 24,7% na 96,3%, to jest za 290,4 odsto, a učešće Ostalih poraslo je sa 2,0% na 3,1%, to jest za 52,5 odsto. Učešće Hrvata u populaciji Srebrenice (RS) poraslo je sa 0,1% na 0,5%, to jest za 281,1 odsto.
Gornji rezultati dobijeni su korišćenjem podataka o rođenima pre 1980. godine. Korišćeni su podaci o stvarnoj populaciji, to jest o svima koji su živeli u Srebrenici (RS) 1997. godine. Populacija 1991. godine data je u celosti, a populacija 1997. predstavljena je značajnim uzorkom (birački spisak).

A6.5 Tabela 1. Nacionalni sastav Srebrenice (RS), 1991. godina u odnosu na 1997, isključivo lica rođena pre 1980. godine, stvarna populacija

	Svi	Muslimani	Srbi	Ostali	Hrvati
Brojevi					
1991.	29.198	21.361	7.205	597	35
1997.	7.442	7	7.169	232	34
%					
1991.	100,0	73,2	24,7	2,0	0,1
1997.	100,0	0,1	96,3	3,1	0,5
1991-1997. Promena	n/p[*)]	-99,9	+290,4	+52,5	+281,1

[*)] *n/p -nije primenljivo*

Izvor: *Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

A6.5 Slika 1. Nacionalni sastav Srebrenice (RS), 1991. U odnosu na 1997. godinu, stvarna populacija

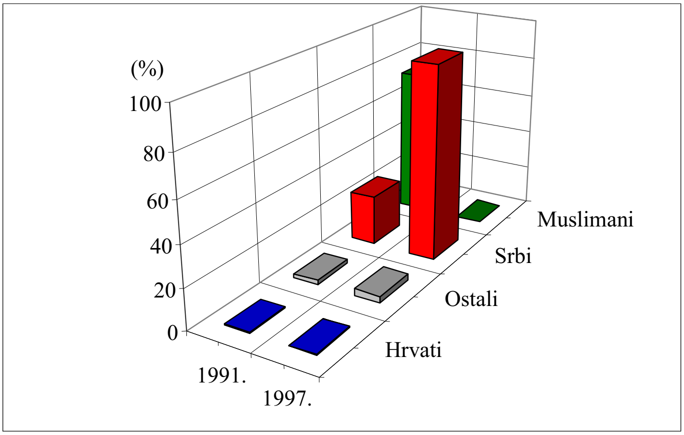

Prilog A6.5 Srebrenica (RS)

Izvor: *Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

Tabela 2 sadrži brojke koje se odnose na lica rođena pre 1980. godine, koja su imala boravište u Srebrenici (RS) 1991. godine, bila su uključena u popis stanovništva 1991. godine, a takođe su registrovana za glasanje na izborima 1997. godine. Pojedinci su mogli da se registruju u Srebrenici (RS) ili drugde, te stoga Tabela 2 pokazuje domaću populaciju koja se registrovala u Srebrenici (RS), kao i populaciju registrovanu izvan domicilne opštine, to jest lica koja se prema opštim kriterijumima smatraju raseljenim iz Srebrenice (RS). Kod tih lica, razlikujemo interno raseljena lica (ona koja su živela drugde u Bosni i Hercegovini 1997. godine) i izbeglice (lica koja su 1997. godine živela u inostranstvu).

Od celokupne posleratne populacije poreklom iz Srebrenice (RS) (to jest od populacije koja je onde boravila 1991. godine), najmanje 10.654 lica (76,7% od svih identifikovanih preživelih) bili su još uvek raseljeni ili izbeglice 1997. godine. Od tog ukupnog broja, 771 su bili Srbi, 9.726 su bili Muslimani, 8 su bili Hrvati, a 149 su bili Ostali. Prema tome, od svih izbeglica i interno raseljenih lica iz Srebrenice (RS), 7,2% su bili Srbi, 91,3% Muslimani, 0,1% Hrvati, a 1,4% Ostali.

Iz Tabele 2 isto tako vidimo da je 1997. godine bilo 19,7% izbeglica i IRL-a među srpskom populacijom iz Srebrenice (RS), 100,0% izbeglica i IRL-a među muslimanskom populacijom, 47,1% izbeglica i IRL-a među hrvatskom populacijom i 67,4% izbeglica i IRL-a među Ostalima.

A6.5 Tabela 2. Birači 1997. poreklom iz Srebrenice (RS) po mestu registrovanja

	Svi	Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali
Brojevi					
- U mestu boravka 1991.	3.237	3.152	4	9	72
- Van mesta boravka 1991.	10.654	771	9.726	8	149
Ukupno:	13.891	3.923	9.730	17	221
%					
- U mestu boravka	23,3	80,3	0,0	52,9	32,6
- Van mesta boravka	76,7	19,7	100,0	47,1	67,4
Ukupno:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*) *n/p - nije primenljivo*

Izvor: *Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

Prilog A6.5 Srebrenica (RS)

A6.5 Slika 2a. Proporcija birača poreklom iz Srebrenice (RS) 1997. godine po mestu registrovanja za izbore 1997. godine

A6.5 Slika 2b. Etnički sastav birača poreklom iz Srebrenice (RS) 1997. godine po mestu registrovanja za izbore 1997. godine

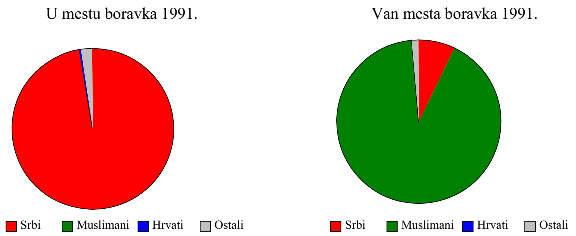

A6.5 Slika 2c. Proporcija IRL-a i izbeglica poreklom iz Srebrenice (RS), stanje 1997. godine po nacionalnoj pripadnosti

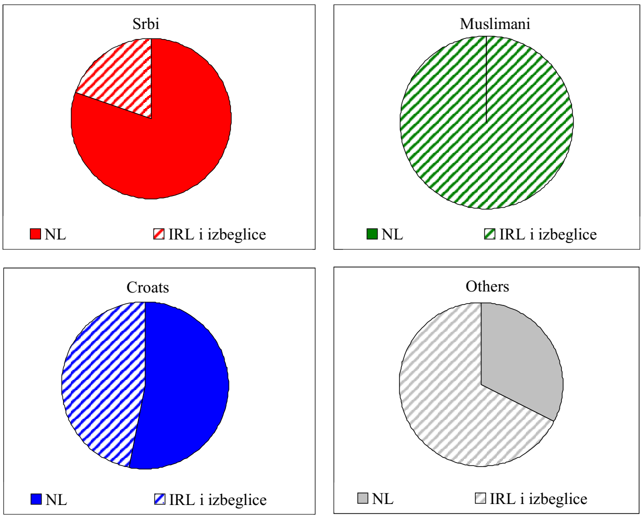

Izvor: *Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

Prilog A6.5 Srebrenica (RS)

Tabela 3 (a, b) pokazuje distribuciju biračke populacije 1997. godine koja je živela u Srebrenici (RS) i 1991. Godine, po mestu registrovanja za glasanje 1997. godine. Tabela pravi razliku između domaće populacije (neraseljena lica, NL), interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica. Većina birača poreklom iz Srebrenice (RS) bila su interno raseljena lica i registrovana su u Bosni i Hercegovini u opštini koja nije bila domicilna (60,2% od ukupnog broja; to jest 8.360 od 13.891). Za Muslimane je taj procenat veći i iznosi 82,2 odsto (8.002 lica).

Približno 23,3% birača još uvek je 1997. godine boravilo u domicilnoj opštini (3.237; uglavnom Srbi). NETAČNO /kao u originalu/ Približno 16,5% birača 1997. godine poreklom iz Srebrenice (RS) boravilo je 1997. godine u inostranstvu (2.294; uglavnom Muslimani).

A6.5 Tabela 3a. Birači 1997. godine poreklom iz Srebrenice (RS) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje 1997. godine. Apsolutni brojevi

Nacionalnost	NL	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	3.152	273	498	3.923
Muslimani	4	8.002	1.724	9.730
Hrvati	9	6	2	17
Ostali	72	79	70	221
Ukupno	3.237	8.360	2.294	13.891

A6.5 Tabela 3b. Birači 1997. godine poreklom iz Srebrenice (RS) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje 1997. godine, u procentima

Nacionalnost	NL	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	80,3	7,0	12,7	100,0
Muslimani	0,0	82,2	17,7	100,0
Hrvati	52,9	35,3	11,8	100,0
Ostali	32,6	35,7	31,7	100,0
Ukupno	23,3	60,2	16,5	100,0

A6.5 Tabela 3c. Izbeglice poreklom iz Srebrenice (RS) po zemlji registrovanja za glasanje i nacionalnoj pripadnosti, stanje 1997. godine

	Hrvatska		SRJ		Druge države		Ukupno	
Nacionalnost	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Srbi	0	0,0	491	98,6	7	1,4	498	100,00
Muslimani	14	0,8	36	2,1	1.674	97,1	1.724	100,00
Hrvati	0	0,0	1	50,0	1	50,0	2	100,00
Ostali	0	0,0	14	20,0	56	80,0	70	100,00
Ukupno	14	n/p	542	n/p	1.738	n/p	2.294	n/p

Izvor: Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

Prilog A6.5 Srebrenica (RS)

A6.5 Slika 3. Birači 1997. godine poreklom iz Srebrenice (RS) po nacionalnosti i mestu registrovanja za glasanje

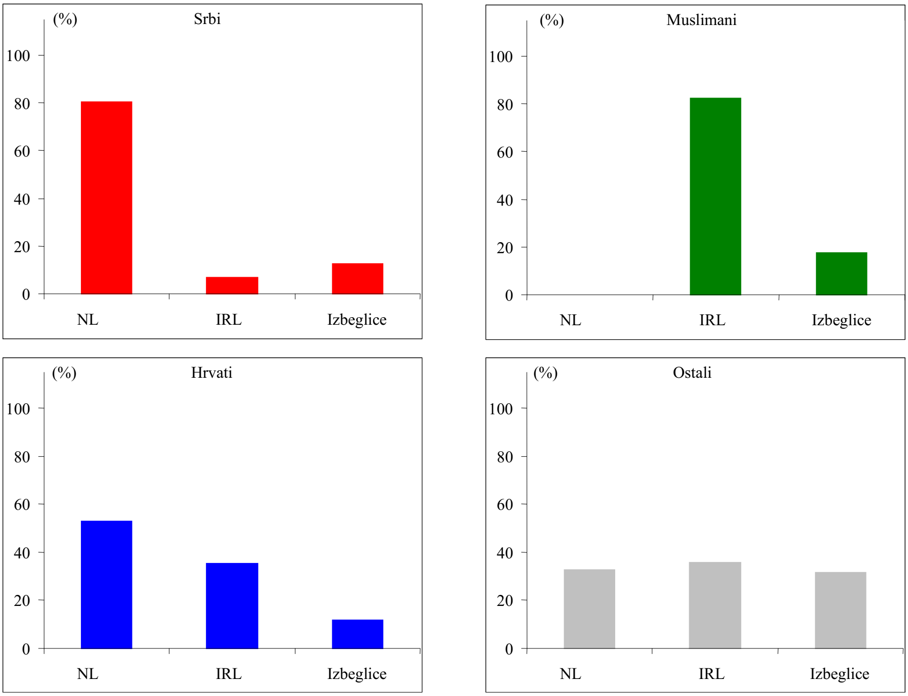

Izvor: *Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

PRILOG A6.6 VIŠEGRAD (RS)

U periodu od 1991. do 1997. godine učešće Muslimana u populaciji Višegrada (RS) opalo je sa 62,5% na 0,0%, to jest 99,9 odsto. U istom periodu učešće Srba poraslo je sa 32,6% na 95,9%, to jest za 193,8 odsto, a učešće Ostalih opalo je sa 4,7% na 3,4%, to jest za 26,8 odsto. Učešće Hrvata u populaciji Višegrada (RS) poraslo je sa 0,2% na 0,6%, to jest za 287,0 odsto.
Gornji rezultati dobijeni su korišćenjem podataka o licima rođenim pre 1980. godine. Korišćeni su podaci o stvarnoj populaciji, to jest o svima koji su 1997. godine živeli u Višegradu (RS). Populacija 1991. godine data je u celosti, a populacija 1997. predstavljena je značajnim uzorkom (birački spisak).

A6.6 Tabela 1. Nacionalni sastav Višegrada (RS), 1991. godina u odnosu na 1997, isključivo lica rođena pre 1980. godine, stvarna populacija

	Svi	Muslimani	Srbi	Ostali	Hrvati
Brojevi					
1991.	17.883	11.178	5.837	838	30
1997.	9.241	3	8.861	317	60
%					
1991.	100,0	62,5	32,6	4,7	0,2
1997.	100,0	0,0	95,9	3,4	0,6
1991-1997. Promena	n/p*)	-99,9	+193,8	-26,8	+287,0

*) *n/a - nije primenljivo*

Izvor: *Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo*

A6.5 Slika 1. Nacionalni sastav Višegrada (RS), 1991. u odnosu na 1997. godinu, stvarna populacija

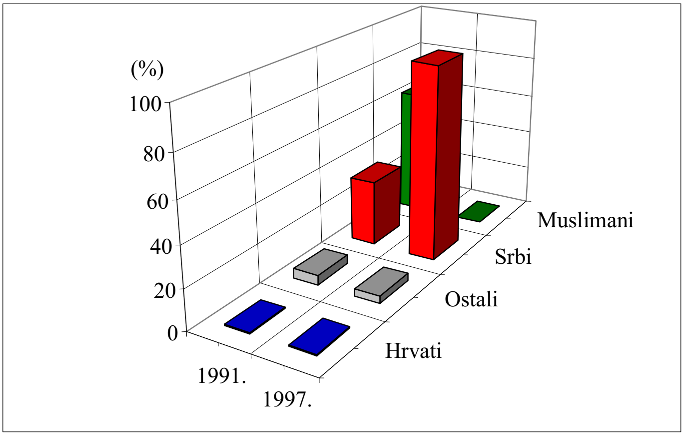

Izvor: *Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo*

Prilog A6.6 Višegrad (RS)

Tabela 2 sadrži brojke koje se odnose na lica rođena pre 1980. godine, koja su imala boravište u Višegradu (RS) 1991. godine, bila su uključena u popis stanovništva 1991. godine, a takođe su registrovana za glasanje na izborima 1997. godine. Pojedinci su mogli da se registruju u Višegradu (RS) ili drugde, te stoga Tabela 2 pokazuje domaću populaciju koja se registrovala u Višegradu (RS), kao i populaciju registrovanu izvan domicilne opštine, to jest lica koja se prema opštim kriterijumima smatraju raseljenim iz Višegrada (RS). Kod tih lica, razlikujemo interno raseljena lica (ona koja su živela drugde u Bosni i Hercegovini 1997. godine) i izbeglice (lica koja su 1997. godine živela u inostranstvu).

Od celokupne posleratne populacije poreklom iz Višegrada (RS) (to jest od populacije koja je onde boravila 1991. godine), najmanje 7.053 lica (65,0% od svih identifikovanih preživelih) bili su još uvek raseljeni ili izbeglice 1997. godine. Od tog ukupnog broja, 118 su bili Srbi, 6.798 su bili Muslimani, 3 su bili Hrvati, a 134 su bili Ostali. Prema tome, od svih izbeglica i interno raseljenih lica iz Višegrada 1,7% su bili Srbi, 96,4% Muslimani, 0,0% Hrvati, a 1,9% Ostali.
Iz Tabele 2 isto tako vidimo da je 1997. godine bilo 3,1% izbeglica i IRL-a među srpskom populacijom iz Višegrada (RS), 100,0% izbeglica i IRL-a među muslimanskom populacijom, 18,8% izbeglica i IRL-a među hrvatskom populacijom i 62,9% izbeglica i IRL-a među Ostalima.

A6.5 Tabela 2. Birači 1997. poreklom iz Višegrada (RS) po mestu registrovanja

	Svi	Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali
Brojevi					
- U mestu boravka 1991.	3.797	3.704	1	13	79
- Van mesta boravka 1991.	7.053	118	6.798	3	134
Ukupno:	10.850	3.822	6.799	16	213
%					
- U mestu boravka 1991.	35,0	96,9	0,0	81,3	37,1
- Van mesta boravka 1991.	65,0	3,1	100,0	18,8	62,9
Ukupno:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*) *n/p - nije primenljivo*

Izvor: *Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

Prilog A6.6 Višegrad (RS)

A6.6 Slika 2a. Proporcija birača poreklom iz Višegrada (RS) 1997. godine po mestu registrovanja za izbore 1997. godine

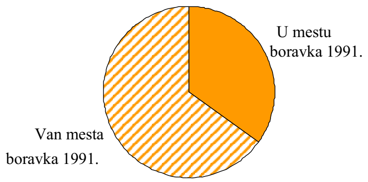

A6.6 Slika 2b. Nacionalni sastav birača poreklom iz Višegrada (RS) 1997. godine po mestu registrovanja za izbore 1997. godine

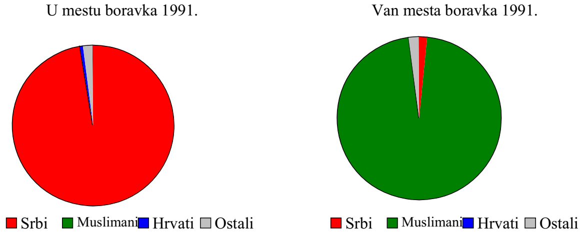

A6.6 Slika 2c. Proporcija IRL-a i izbeglica poreklom iz Višegrada (RS), stanje 1997. godine po nacionalnoj pripadnosti

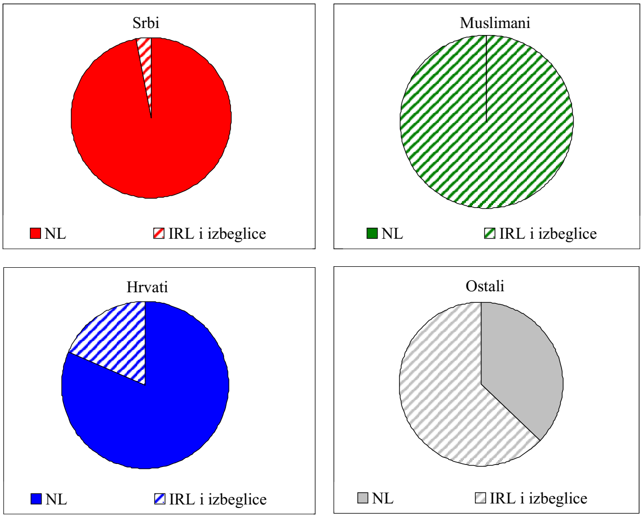

Izvor: *Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

Prilog A6.6 Višegrad (RS)

Tabela 3 (a, b) pokazuje distribuciju biračke populacije 1997. godine koja je živela u Višegradu (RS) i 1991. Godine, po mestu registrovanja za glasanje 1997. godine. Tabela pravi razliku između domaće populacije (neraseljena lica, NL), interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica. Većina birača poreklom iz Višegrada (RS) bila su interno raseljena lica i registrovana su u Bosni i Hercegovini u opštini koja nije bila domicilna (44,2% od ukupnog broja; to jest 4.798 od 10.850). Za Muslimane je to učešće više i iznosi 69,4 odsto (4.717 lica).
Približno 35,0% birača još uvek je 1977. godine boravilo u domicilnoj opštini (3.797; uglavnom Srbi). NETAČNO /kao u originalu/ Približno 20,8% birača 1997. godine poreklom iz Višegrada (RS) boravilo je 1997. godine u inostranstvu (2.255; uglavnom Muslimani).

A6.6 Tabela 3a. Birači 1997. godine poreklom iz Višegrada (RS) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje 1997. godine. Apsolutni brojevi

Nacionalnost	NL	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	3.704	34	84	3.822
Muslimani	1	4.717	2.081	6.799
Hrvati	13	0	3	16
Ostali	79	47	87	213
Ukupno	3.797	4.798	2.255	10.850

A6.6 Tabela 3b. Birači 1997. godine poreklom iz Višegrada (RS) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje 1997. godine, u procentima

Nacionalnost	NL	IRL	Izbjeglice	Ukupno
Srbi	96,9	0,9	2,2	100,0
Muslimani	0,0	69,4	30,6	100,0
Hrvati	81,3	0,0	18,8	100,0
Ostali	37,1	22,1	40,8	100,0
Ukupno	35,0	44,2	20,8	100,0

A6.6 Tabela 3c. Izbeglice poreklom iz Višegrada (RS) po zemlji registrovanja za glasanje i nacionalnoj pripadnosti, stanje 1997. godine

	Hrvatska		SRJ		Ostale države		Ukupno	
Nacionalnost	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Srbi	0	0,0	73	86,9	11	13,1	84	100,00
Muslimani	1	0,0	19	0,9	2.061	99,0	2.081	100,00
Hrvati	0	0,0	0	0,0	3	100,0	3	100,00
Ostali	0	0,0	15	17,2	72	82,8	87	100,00
Ukupno	1	n/p	107	n/p	2.147	n/p	2.255	n/p

Izvor: *Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

Prilog A6.6 Višegrad (RS)

A6.6 Slika 3. Birači 1997. godine poreklom iz Višegrada (RS) po nacionalnosti i mestu registrovanja za glasanje

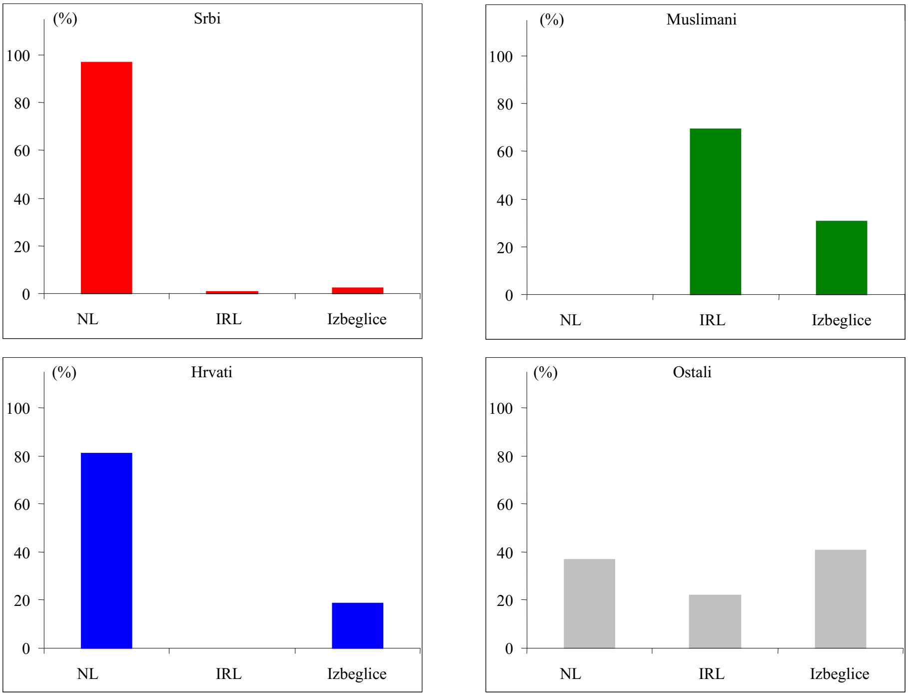

Izvor: Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

Prilog A6.7 Zvornik (FBiH)

PRILOG A6.7 ZVORNIK - SAPNA (FBiH)

U periodu 1991-97, učešće Muslimana u populaciji Sapne (FBiH) poraslo je sa 70,4% na 99,58%, to jest za 41,5 odsto. U istom periodu, učešće Srba opalo je sa 28,5% na 0,0%, to jest za 99,9 odsto, a učešće Ostalih opalo je s 1,0% na 0,4%, to jest za 61,0 odsto. Učešće Hrvata u populaciji Sapne (FBiH) opalo je sa 0,1% na 0,0%, to jest za 100,0 odsto.
Gornji rezultati dobijeni su korišćenjem podataka o licima rođenim pre 1980. godine. Korišćeni su podaci o stvarnoj populaciji, to jest o svima koji su 1997. godine živeli u Sapni (FBiH). Populacija 1991. godine data je u celosti, a populacija 1997. predstavljena je značajnim uzorkom (birački spisak).

A6.7 Tabela 1. Nacionalni sastav Sapne (FBiH), 1991. godina u odnosu na 1997, isključivo lica rođena pre 1980. godine, stvarna populacija

	Svi	Muslimani	Srbi	Ostali	Hrvati
Brojevi					
1991.	11.255	7.923	3.209	112	11
1997.	3.346	3.332	1	13	0
%					
1991.	100,0	70,4	28,5	1,0	0,1
1997.	100,0	99,6	0,0	0,4	0,0
1991-1997. Promena	n/p*)	+41,5	-99,9	-61,0	-100,0

*) *n/p - nije primenljivo*

Izvor: *Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

A6.7 Slika 1. Etnički sastav Sapne (FBiH), 1991. u odnosu na 1997, stvarna populacija

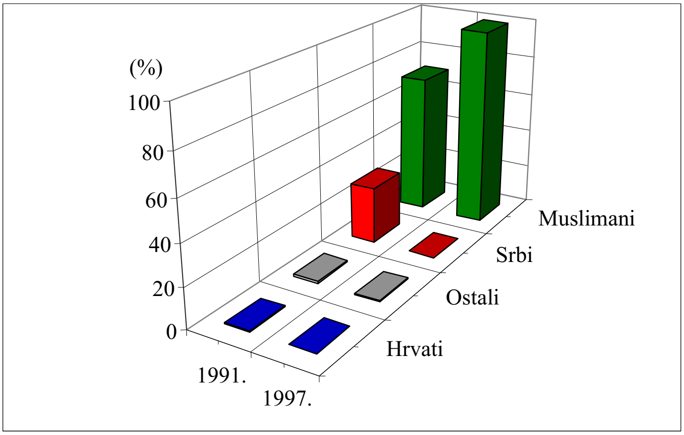

Prilog A6.7 Zvornik (FBiH)

Izvor: Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

Tabela 2 sadrži brojke koje se odnose na lica rođena pre 1980. godine, koja su imala boravište u Sapni (FBiH) 1991. godine, bila su uključena u popis stanovništva 1991. godine, a takođe su registrovana za glasanje na izborima 1997. godine. Pojedinci su mogli da se registruju u Sapni (FBiH) ili drugde, te stoga Tabela 2 pokazuje domaću populaciju koja se registrovala u Sapni (FBiH), kao i populaciju registrovanu izvan domicilne opštine, to jest lica koja se prema opštim kriterijumima smatraju raseljenim iz Sapne (FBiH). Kod tih lica, razlikujemo interno raseljena lica (ona koja su živela drugde u Bosni i Hercegovini 1997. godine) i izbeglice (lica koja su 1997. godine živela u inostranstvu).
Od celokupne posleratne populacije poreklom iz Sapne (FBiH) (to jest populacije koja je u Sapni imala mesto boravka 1991. godine), najmanje 2.555 lica (47,1% od svih identifikovanih preživelih) još uvek su bili raseljena lica ili izbeglice 1997. godine. Od tog ukupnog broja, približno 1.145 su bili Srbi, 1.388 Muslimani, Hrvati /kao u originalu/, a 22 su bili Ostali. Prema tome, od svih izbeglica i raseljenih lica iz Sapne (FBiH) 44,8% su bili Srbi, 54,3% Muslimani, 0,0% Hrvati i 0,9% Ostali.
Iz Tabele 2 isto tako vidimo da je u 1997. godini bilo 100,0% izbeglica i IRL-a među srpskom populacijom iz Sapne (FBiH), 32,7% izbeglica i IRL-a među muslimanskom populacijom, nije poznat procenat izbeglica i IRL-a među hrvatskom populacijom i 75,9% izbeglica i IRL-a među Ostalima.

A6.7 Tabela 2. Birači poreklom iz Sapne (FBiH) po mestu registrovanja za glasanje 1997. godine

	Svi	Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali
Brojevi					
- U mestu boravka 1991.	2.864	0	2.857	0	7
- Van mesta boravka 1991.	2.555	1.145	1.388	0	22
Ukupno:	5.419	1.145	4.245	0	29
%					
- U mestu boravka 1991.	52,9	0,0	67,3	n/p	24,1
- Van mesta boravka 1991.	47,1	100,0	32,7	n/p	75,9
Ukupno:	100,0	100,0	100,0	n/p	100,0

*) *n/p - nije primenljivo*

Izvor: Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

Prilog A6.7 Zvornik (FBiH)

A6.7 Slika 2a. Proporcija birača poreklom iz Sapne (FBiH) na osnovu mesta registrovanja za glasanje na izborima 1997. godine

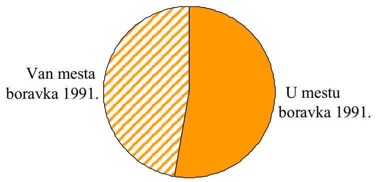

A6.7 Slika 2b. Nacionalni sastav birača poreklom iz Sapne (FBiH) na osnovu mesta registrovanja za glasanje na izborima 1997. godine

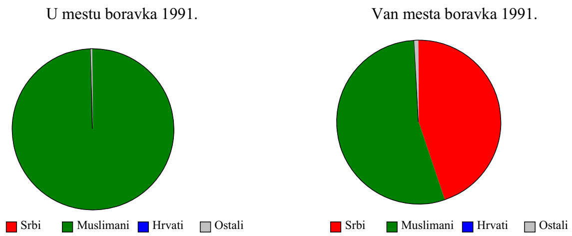

A6.7 Slika 2c. Proporcija IRL-a i izbeglica iz Sapne (FBiH), stanje 1997. godine na osnovu nacionalne pripadnosti

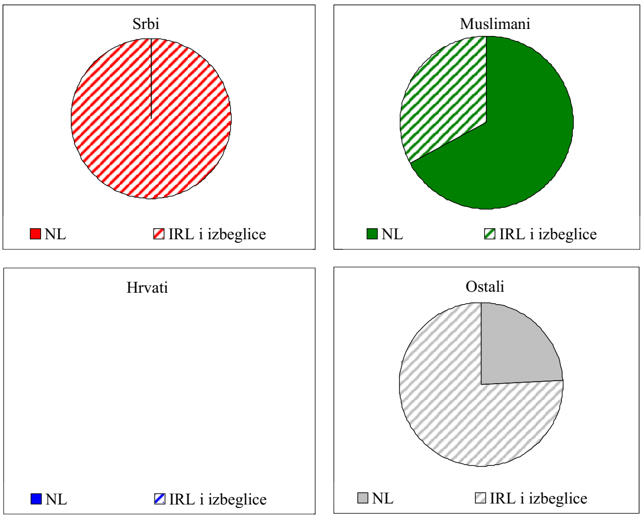

Izvor: *Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

Prilog A6.7 Zvornik (FBiH)

Tabela 3 (a, b) pokazuje, na osnovu mesta registrovanja za glasanje 1997. godine, distribuciju populacije glasača 1997. godine koji su i 1991. godine živeli u Sapni (FBiH). Tabela pravi razliku između domicilne populacije (neraseljeni), interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica. Većina birača poreklom iz Sapne (FBiH) bili su neraseljena lica i registrovani u domicilnoj opštini 1997. godine (52,9% od ukupnog broja; to jest, 2.864 od 5.419). Za Hrvate je taj procenat veći i iznosi *nije poznato* koliko procenata (lica).

Približno 24,1% od birača iz 1997. godine, poreklom iz Sapne (FBiH), boravilo je u opštini različitoj od domicilne (1.305; uglavnom Srbi). Približno 23,1% birača 1997. godine poreklom iz Sapne (FBiH) boravilo je u inostranstvu 1997. godine (1.250; uglavnom Muslimani).

A6.7 Tabela 3a. Birači iz 1997. godine poreklom iz Sapne (FBiH) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje 1997. godine, apsolutni brojevi

Nacionalnost	NL	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	0	996	149	1.145
Muslimani	2.857	293	1.095	4.245
Hrvati	0	0	0	0
Ostali	7	16	6	29
Ukupno	2.864	1.305	1.250	5.419

A6.7 Tabela 3b. Birači iz 1997. godine poreklom iz Sapne (FBiH) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje 1997. godine, u procentima

Nacionalnost	NL	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	0,0	87,0	13,0	100,0
Muslimani	67,3	6,9	25,8	100,0
Hrvati	n/p	n/p	n/p	n/p
Ostali	24,1	55,2	20,7	100,0
Ukupno	52,9	24,1	23,1	100,0

A6.7 Tabela 3c. Izbeglice poreklom iz Sapne (FBiH) po zemlji registrovanja i nacionalnoj pripadnosti, stanje od 1997. godine

	Hrvatska		SRJ		Druge države		Ukupno	
Nacionalnost	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Srbi	0	n/p	142	95,3	7	4,7	149	Vrednost /kao u originalu/
Muslimani	14	n/p	1	0,1	1.080	98,6	1.095	Vrijednost
Hrvati	0	n/p	0	n/p	0	n/p	0	n/p
Ostali	0	n/p	0	0,0	6	100,0	6	Vrijednost
Ukupno	14	n/p	143	n/p	1.093	n/p	1.250	n/p

Izvor: *Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

Prilog A6.7 Zvornik (FBiH)

A6.7 Slika 3. Birači iz 1997. poreklom iz Sapne (FBiH) na osnovu nacionalne pripadnosti i mesta registrovanja za glasanje

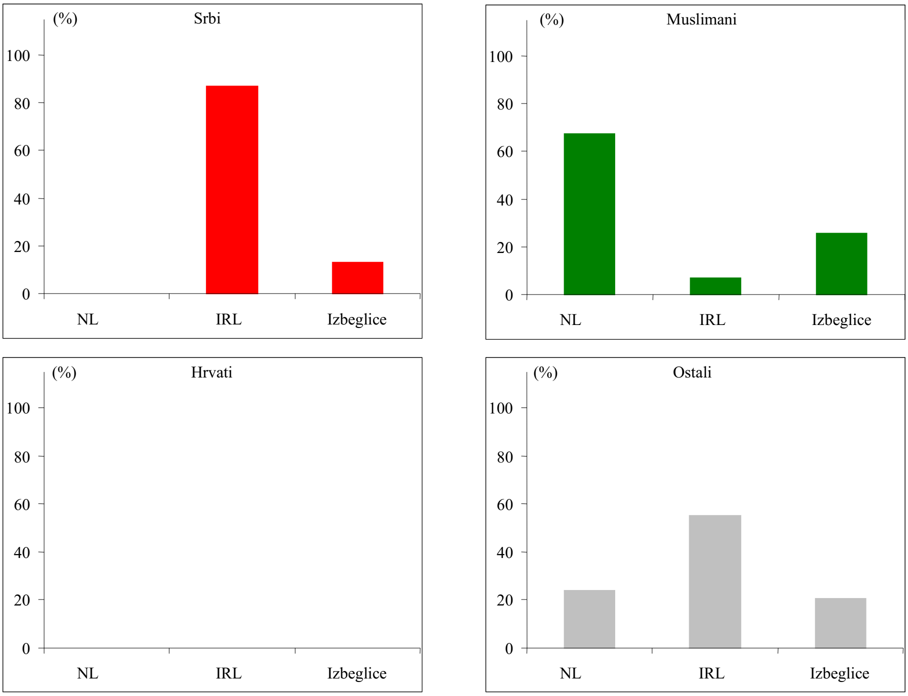

Izvor: *Popis stanovništva 1991. za Bosnu i Hercegovinu i OEBS-ov birački spisak iz 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

PRILOG A6.7 ZVORNIK (RS)

U periodu od 1991. do 1997. godine učešće Muslimana u populaciji Zvornika (RS) opalo je sa 54,8% na 0,6%, to jest za 99,0 odsto. U istom periodu učešće Srba poraslo je sa 41,9% na 96,7%, to jest za 130,6 odsto, a učešće Ostalih opalo je sa 3,1% na 2,4%, to jest za 22,9 odsto. Učešće Hrvata u populaciji Zvornika (RS) poraslo je sa 0,2% na 0,4%, to jest za 98,4 odsto.
Gornji rezultati dobijeni su korišćenjem podataka o licima rođenim pre 1980. godine. Korišćeni su podaci o stvarnoj populaciji, to jest o svima koji su 1997. godine živeli u Zvorniku (RS). Populacija 1991. godine data je u celosti, a populacija 1997. predstavljena je značajnim uzorkom (birački spisak).

A6.7 Tabela 1. Nacionalni sastav Zvornika (RS), 1991. godina u odnosu na 1997, isključivo lica rođena pre 1980. godine, stvarna populacija

	Svi	Muslimani	Srbi	Ostali	Hrvati
Brojevi					
1991.	53.760	29.452	22.535	1.677	96
1997.	22.582	129	21.830	543	80
%					
1991.	100,0	54,8	41,9	3,1	0,2
1997.	100,0	0,6	96,7	2,4	0,4
1991-1997. Promena	n/p*)	-99,0	+130,6	-22,9	+98,4

*) *n/p - nije primenljivo*

Izvor: *Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

A6.7 Slika 1. Nacionalni sastav Zvornika (RS), 1991. prema 1997. godini, stvarna populacija

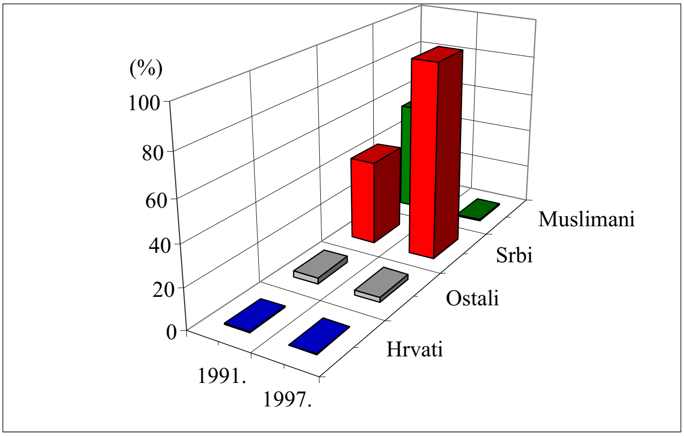

Prilog A6.7 Zvornik (RS)

Izvor: *Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

Tabela 2 sadrži brojke koje se odnose na lica rođena pre 1980. godine, koja su imala boravište u Zvorniku (RS) 1991. godine, bila su uključena u popis stanovništva 1991. godine, a takođe su registrovana za glasanje na izborima 1997. godine. Pojedinci su mogli da se registruju u Zvorniku (RS) ili drugde, te stoga Tabela 2 pokazuje domaću populaciju koja se registrovala u Zvorniku (RS), kao i populaciju registrovanu izvan domicilne opštine, to jest lica koja se prema opštim kriterijumima smatraju raseljenim iz Zvornika (RS). Kod tih lica, razlikujemo interno raseljena lica (ona koja su živela drugde u Bosni i Hercegovini 1997. godine) i izbeglice (lica koja su 1997. godine živela u inostranstvu).

Od celokupne posleratne populacije poreklom iz Zvornika (RS) (to jest od populacije koja je onde boravila 1991. godine), najmanje 16.951 lice (57,7% od svih identifikovanih preživelih) bili su još uvek raseljeni ili izbeglice 1997. godine. Od tog ukupnog broja, 409 su bili Srbi, 16.105 su bili Muslimani, 12 su bili Hrvati, a 425 Ostali. Prema tome, od svih izbeglica i interno raseljenih lica iz Zvornika (RS) 2,4% su bili Srbi, 95,0% Muslimani, 0,1% Hrvati, a 2,5% Ostali.
Iz Tabele 2 takođe vidimo da je 1997. godine bilo 3,3% izbeglica i IRL-a među srpskom populacijom iz Zvornika (RS), 99,3% izbeglica i IRL-a među muslimanskom populacijom, 32,4% izbeglica i IRL-a među hrvatskom populacijom i 65,3% izbeglica i IRL-a među Ostalima.

A6.7 Tabela 2. Birači 1997. poreklom iz Zvornika (RS) po mestu registrovanja

	Svi	Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali
Brojevi					
- U mestu boravka 1991.	12.427	12.062	114	25	226
- Van mesta boravka 1991.	16.951	409	16.105	12	425
Ukupno:	29.378	12.471	16.219	37	651
%					
- U mestu boravka 1991.	42,3	96,7	0,7	67,6	34,7
- Van mesta boravka 1991.	57,7	3,3	99,3	32,4	65,3
Ukupno:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*) *n/p - nije primenljivo*

Izvor: *Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

Prilog A6.7 Zvornik (RS)

A6.7 Slika 2a. Proporcija birača poreklom iz Zvornika (RS) 1997. godine po mestu registrovanja za izbore 1997. godine

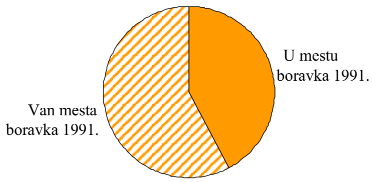

A6.7 Slika 2b. Nacionalni sastav birača poreklom iz Zvornika (RS) 1997. godine po mestu registrovanja za izbore 1997. godine

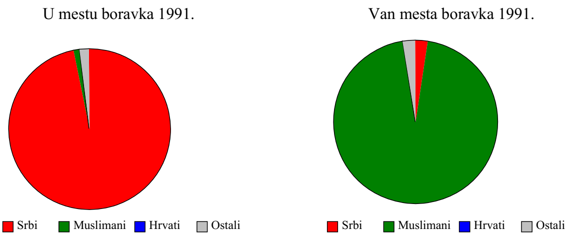

A6.7 Slika 2c. Proporcija IRL-a i izbeglica poreklom iz Zvornika (RS), stanje 1997. godine po nacionalnoj pripadnosti

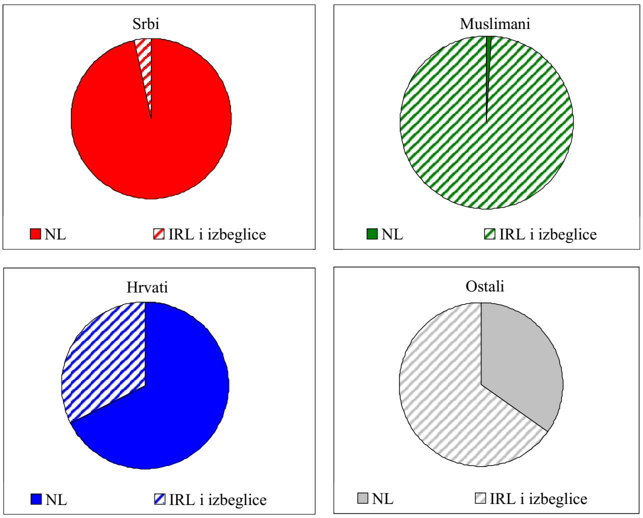

Izvor: *Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografsk sekcija, Tužilaštvo.*

Prilog A6.7 Zvornik (RS)

Tabela 3 (a, b) pokazuje distribuciju biračke populacije 1997. godine koja je živela u Zvorniku (RS) i 1991. godine, po mestu registrovanja za glasanje 1997. godine. Tabela pravi razliku između domaće populacije (neraseljena lice, NL), interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica. Većina birača poreklom iz Zvornika (RS) bila su neraseljena lica i registrovana su u domicilnoj opštini 1997. godine (42,3% od ukupnog broja; to jest 12.427 od 29.378). Za Srbe je taj procenat veći i iznosi 96,7 odsto (12.062 lica). Približno 31,4% još uvek je 1997. godine boravilo u opštinama koje nisu bile domicilne (9.239; uglavnom Muslimani). Približno 26,3% birača iz 1997. godine poreklom iz Zvornika (RS) prebivalo je 1997. godine u inostranstvu (7.712; uglavnom Muslimani).

A6.7 Tabela 3a. Birači 1997. godine poreklom iz Zvornika (RS) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje 1997. godine. Apsolutni brojevi

Nacionalnost	NL	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	12.062	191	218	12.471
Muslimani	114	8.932	7.173	16.219
Hrvati	25	3	9	37
Ostali	226	113	312	651
Ukupno	12.427	9.239	7.712	29.378

A6.7 Tabela 3b. Birači 1997. godine poreklom iz Zvornika (RS) po nacionalnoj pripadnosti i mestu registrovanja za glasanje 1997. godine, u procentima

Nacionalnost	NL	IRL	Izbeglice	Ukupno
Srbi	96,7	1,5	1,7	100,0
Muslimani	0,7	55,1	44,2	100,0
Hrvati	67,6	8,1	24,3	100,0
Ostali	34,7	17,4	47,9	100,0
Ukupno	42,3	31,4	26,3	100,0

A6.7 Tabela 3c. Izbeglice poreklom iz Zvornika (RS) po zemlji registrovanja za glasanje i nacionalnoj pripadnosti, stanje 1997. godine

	Hrvatska		SRJ		Ostale države		Ukupno	
Nacionalnost	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Srbi	0	0,0	159	72,9	59	27,1	218	100,00
Muslimani	48	0,7	88	1,2	7,037	98,1	7,173	100,00
Hrvati	1	11,1	0	0,0	8	88,9	9	100,00
Ostali	3	1,0	48	15,4	261	83,7	312	100,00
Ukupno	52	n/p	295	n/p	7.365	n/p	7.712	n/p

Izvor: *Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.*

Prilog A6.7 Zvornik (RS)

A6.7 Slika 3. Birači 1997. godine poreklom iz Zvornika (RS) po nacionalnosti i mestu registrovanja za glasanje

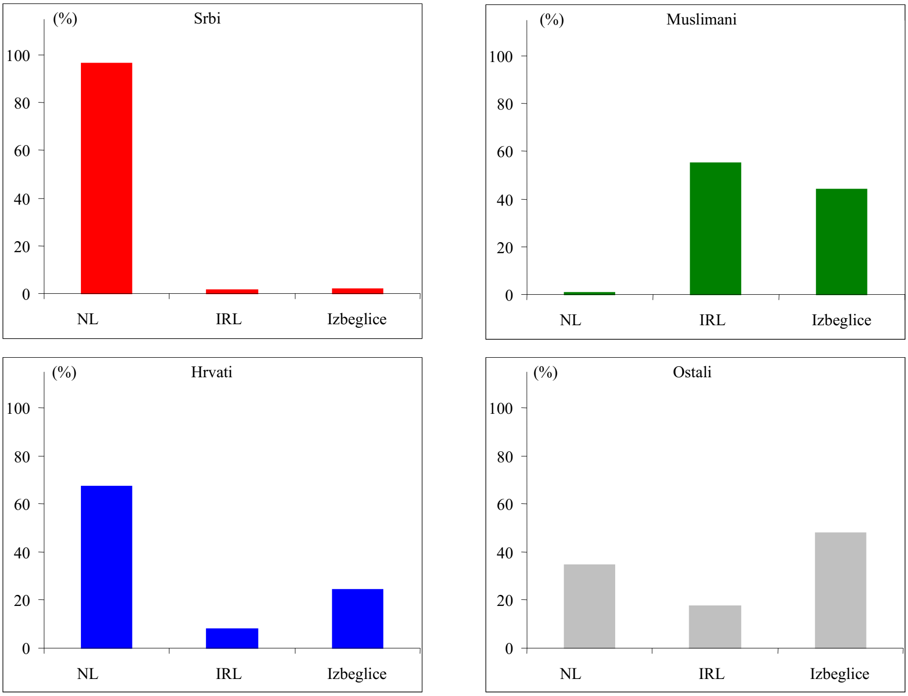

Izvor: Popis stanovništva za Bosnu i Hercegovinu 1991. godine i OEBS-ov birački spisak 1997/98. Kompjuterska obrada: Demografska sekcija, Tužilaštvo.

PRILOG B. PREGLED IZVORA

Sadržaj:

Prilog B1

PRILOG B. PREGLED IZVORA

PRILOG B1. PODRUČJE U PREDMETU MILOŠEVIĆ: REFERENTNA MAPA I OEBS-OVE ŠIFRE ZA OPŠTINE

Slika 1(B1). Referentna mapa Bosne i Hercegovine i područje u predmetu MILOŠEVIĆ

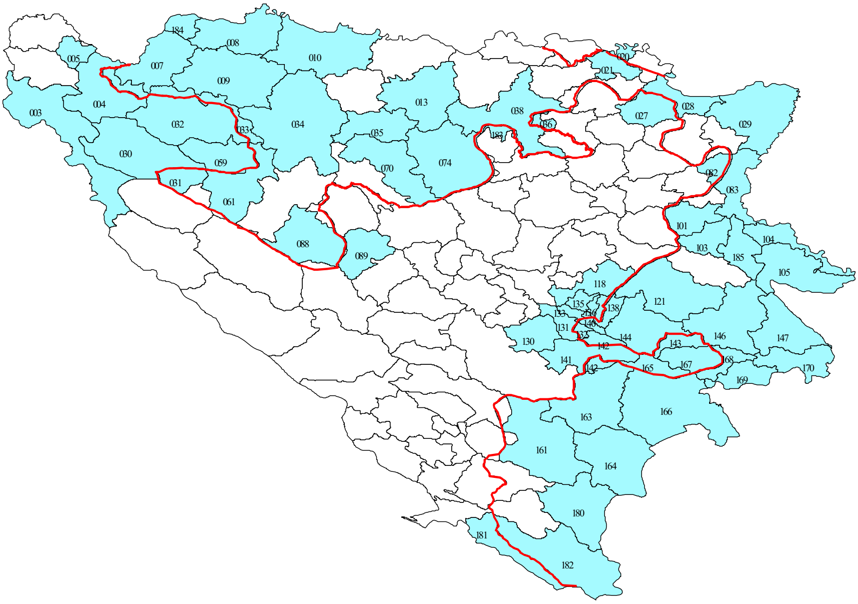

Napomena: Brojevi na Slici 1(B1) predstavljaju OEBS-ove šifre za opštine. Imena opština iz predmeta MILOŠEVIĆ uključena su u šemu 1(B1) koja sledi

Prilog B1

Šema 1(B1). Imena i OEBS-ove šifre postdejtonskih opština u Bosni i Hercegovini

Šifra	Naziv	Entitet
1	Velika Kladuša	FBiH
2	Cazin	FBiH
3	Bihać	FBiH
4	Bosanska Krupa	FBiH
5	Bužim	FBiH
6	Bosanska Krupa / Krupa na Uni	RS
7	Bosanski Novi / Novi Grad	RS
8	Bosanska Dubica / Kozarska Dubica	RS
9	Prijedor	RS
10	BosanskaGradiška / Gradiška	RS
11	Laktaši	RS
12	Srbac	RS
13	Prnjavor	RS
14	Derventa	RS
16	Bosanski Brod / Srpski Brod	RS
17	Odžak	FBiH
18	Odžak / Vukosavlje	RS
20	Domaljevac - Šamac	FBiH
21	Bosanski Šamac / Šamac	RS
22	Orašje	FBiH
23	Orašje / Srpsko Orašje	RS
24	Modriča	RS
25	Gradačac	FBiH
26	Gradačac / Pelagićevo	RS
27	Rahić / Ravne (Brčko Federation)	FBiH
28	Brčko	RS
29	Bijeljina	RS
30	Bosanski Petrovac	FBiH
31	Bosanski Petrovac / Petrovac	RS
32	Sanski Most	FBiH
33	Sanski Most / Srpski Sanski Most	RS
34	Banja Luka	RS
35	Čelinac	RS
36	Doboj - Istok	FBiH
37	Doboj - Jug	FBiH
38	Doboj	RS
39	Tešanj	FBiH
42	Maglaj	FBiH
44	Gračanica	FBiH
45	Gračanica / Petrovo	RS
47	Lukavac	FBiH
49	Srebrenik	FBiH
50	Tuzla	FBiH
52	Čelić	FBiH
54	Lopare	RS
55	Teočak	FBiH
56	Ugljevik	RS
57	Drvar	FBiH
58	Drvar / Srpski Drvar	RS
59	Ključ	FBiH
61	Ključ / Ribnik	RS
64	Mrkonjić Grad	RS
65	Jajce	FBiH

Šifra	Naziv	Entitet
66	Jajce / Jezero	RS
67	Dobretići	FBiH
68	Skender Vakuf / Kneževo	RS
70	Kotor Varoš	RS
74	Teslić	RS
75	Žepče	FBiH
77	Zavidovići	FBiH
78	Banovići	FBiH
79	Živinice	FBiH
80	Kalesija	FBiH
81	Kalesija / Osmaci	RS
82	Sapna	FBiH
83	Zvornik	RS
84	Bosansko Grahovo / Grahovo	FBiH
85	Glamoč	FBiH
88	Šipovo	RS
89	Donji Vakuf	FBiH
91	Travnik	FBiH
93	Zenica	FBiH
94	Kakanj	FBiH
95	Vareš	FBiH
96	Olovo	FBiH
98	Kladanj	FBiH
101	Šekovići	RS
103	Vlasenica	RS
104	Bratunac	RS
105	Srebrenica	RS
106	Livno	FBiH
107	Kupres	FBiH
108	Kupres / Srpski Kupres	RS
109	Bugojno	FBiH
110	Gornji Vakuf	FBiH
111	Novi Travnik	FBiH
112	Vitez	FBiH
113	Busovača	FBiH
114	Fojnica	FBiH
115	Kiseljak	FBiH
116	Visoko	FBiH
117	Breza	FBiH
118	Ilijaš	FBiH
121	Sokolac	RS
123	Han Pijesak	RS
124	Tomislavgrad	FBiH
125	Prozor / Prozor-Rama	FBiH
126	Jablanica	FBiH
127	Konjic	FBiH
129	Kreševo	FBiH
130	Hadžići	FBiH
131	Ilidža	FBiH
132	Ilidža / Srpska Ilidža	RS
133	Novi Grad Sarajevo	FBiH
135	Vogošća	FBiH
136	Centar Sarajevo	FBiH

Prilog B1

Šema 1(B1) – nastavak

Šifra	Naziv	Entitet
137	Stari Grad	FBiH
138	Stari Grad Sarajevo/Srpski Stari Grad	RS
139	Novo Sarajevo	FBiH
140	Novo Sarajevo/Srpsko Novo	RS
141	Trnovo (FBiH)	FBiH
142	Trnovo (RS)	RS
143	Pale (FBiH)	FBiH
144	Pale (RS)	RS
146	Rogatica	RS
147	Višegrad	RS
148	Posušje	FBiH
149	Grude	FBiH
150	Široki Brijeg	FBiH
151	Mostar Jug	FBiH
152	Mostar Jugoistok	FBiH
153	Mostar Jugozapad	FBiH
154	Mostar Sjever	FBiH
155	Mostar Stari grad	FBiH
156	Mostar Zapad	FBiH
157	Mostar centralni distrikt	FBiH
158	Mostar / Srpski Mostar	RS
161	Nevesinje	RS
163	Kalinovik	RS
164	Gacko	RS
165	Foča	FBiH
166	Foča / Srbinje	RS
167	Goražde	FBiH
168	Goražde / Srpsko Goražde	RS
169	Čajniče	RS
170	Rudo	RS
171	Ljubuški	FBiH
172	Čitluk	FBiH
173	Čapljina	FBiH
174	Neum	FBiH
176	Stolac	FBiH
177	Stolac / Berkovići	RS
179	Ljubinje	RS
180	Bileća	RS
181	Ravno	FBiH
182	Trebinje	RS
183	Usora	FBiH
184	Kostajnica	RS
185	Milići	RS

Prilog B2

PRILOG B. PREGLED IZVORA

PRILOG B2. POPIS STANOVNIŠTVA 1991. GODINE ZA BOSNU I HERCEGOVINU

Naš izvor informacija o predratnoj populaciji na PODRUČJU U PREDMETU MILOŠEVIĆ je popis stanovništva iz 1991. godine za Bosnu i Hercegovinu. Popis je izvršen od 1. do 30. aprila 1991. godine (s tim što je 31. mart bio zvanični dan za popis), neposredno pred početak izbijanja sukoba u zemlji, i obuhvatio je celokupno stanovništvo zemlje.

Dokumenti o popisu sadrže po jedan zapis za svako popisano lice. Ti zapisi obuhvataju informacije o velikom broju varijabli, kao što su opština i mesto boravka, ime i prezime, očevo ime, redni broj domaćinstva, broj lične karte, datum rođenja, pol, zanimanje, nacionalnost, maternji jezik, veroisposvest, stepen obrazovanja, i broj rođene dece (samo za žene).

Kvalitet ukupnih podataka je dobar, osim što se javljaju česte greške u ličnim imenima. Te greške su uglavnom posledica lošeg optičkog skeniranja originalnih formulara (na primer, pogrešno čitanje slova U kao V, kao u MVSIĆ) i toga što nije bilo naknadnog proveravanja i ispravki. Da bismo isporavili greške u skeniranju, primenili smo nekoliko strategija. Kao prvo, razvijen je i primenjen kompjuterski program koji je otkrivao kombinacije slova koje nisu moguće u B/H/S jeziku. Taj program je koristio sintaksu B/H/S-a kako bi mogao da primeni sve moguće kombinacije. Kombinacije koje nisu moguće ispravljane su eliminisanjem pogrešno pročitanih slova i ubacivanjem njihovih najverovatnijih ekvivalenata. Zatim, razvili smo tabele za korekciju kako bismo u imenima ispravili greške nastale prilikom skeniranja. Te tabele sadržavale su stvarna imena i njihove ispravne verzije, i obe su korišćene u kompjuterskom programu za davanje sugestija u vezi sa ispravkama koje je trebalo uneti. Zatim su te ispravke bile podvrgnute manuelnoj kontroli kako bi se odbacile bilo kakve pogrešne ispravke koje je izvršio program. Potom su prihvaćene ispravke primenjivane na podatke. Pored toga, sve te zadatke obavljali su ljudi čiji je maternji jezik B/H/S i kojima je poznata tradicija davanja imena u Bosni i Hercegovini. Pored toga, razradili smo i primenili jedan kompjuterski program koji je primenjivao informacije o domaćinstvima kako bi ispravio pojedina prezimena unutar domaćinstava. Taj program proveravao je ispravnost i doslednost prezimena unutar jednog istog domaćinstva. Članovi domaćinstva čija su se prezimena razlikovala od (ispravnih) prezimena u tom konkretnom domaćinstvu dobijali su ispravna prezimena. Na primer, ukoliko je MUSIĆ bilo ispravno prezime u domaćinstvu, osoba zavedena pod prezimenom MVSIĆ kao član tog domaćinstva postajala je MUSIĆ.

Drugi problem sa kvalitetom podataka bio je taj što se za znatan broj podataka može samo delimično dobiti jedinstveni trinaestocifreni *matični broj* (MB), uveden u bivšoj Jugoslaviji 1981. godine. Matični broj se sastoji od datuma rođenja (sedam cifara), područja rođenja (dve cifre), rednog broja koji označava pol (tri cifre) i cifre za konačnu proveru (jedna cifra). Za naše potrebe bitan je datum rođenja, a ostale komponente matičnog broja su od manje važnosti. Datum rođenja nedostaje samo kod nekoliko procenata stanovništva 1991. godine.

U popis su uključene varijable koje se odnose na nacionalnu pripadnost popisanih lica. To nam je omogućilo da proučimo populaciju u kontekstu izjava o pripadnosti istoj naciji u obe godine koje smo proučavali, kako 1991, kao i 1997, kod svih lica čije smo podatke povezali u

Prilog B2

dva skupa podataka (u popisu stanovništva iz 1991. godine i u biračkom spisku za 1997. godinu). Pitanje nacionalnosti u upitniku za popis stanovništva ostavljeno je otvoreno, što će reći da su pojedinci mogli da se izjasne kao pripadnici bilo koje nacionalnosti. Većina stanovništva izjavila je u popisu 1991. godine da pripada jednoj od tri najveće etničke grupe u Bosni i Hercegovini: Srbima, Muslimanima ili Hrvatima. U popisu 1991. godine ostale izjave o nacionalnoj pripadnosti uključile su Jugoslovene (relativno često), kombinacije nacionalnosti, kao “Srbin-Hrvat” ili ”Musliman-Srbin” (ne tako često), i druge nacionalnosti (npr. Vlasi ili Cigani) ili strane (npr. Mađari) nacionalnosti (manje često). Oni koji su sebe nazivali Jugoslovenima ili su imenima kombinovali dve nacionalnosti često su bila deca iz mešovitih brakova. Jugosloveni nisu osećali da pripadaju nijednoj konkretnoj nacionalnoj grupi i obično nisu voleli da se nacionalno kategorišu.

Sve analize prikazane u ovom izveštaju napravljene su za četiri nacionalne grupe koje se međusobno razlikuju na osnovu izjava o nacionalnoj pripadnosti tokom popisa stanovništva 1991. godine: Srbi, Muslimani, Hrvati i Ostali. Poslednja grupa, Ostali, predstavlja rezidualnu kategoriju i obuhvata lica koja su se izjašnjavala kao Jugosloveni, kao kombinacija etničkih grupa i kao pripadnici ostalih nacionalnih ili stranih etničkih grupa.

Predratna Bosna i Hercegovina bila je podeljena na *opštine,* koje su potom bile podeljene na podjedinice zvane "naselja". Broj predratnih opština bio je 109, dok je broj naselja bio 5.829. Dejtonski mirovni sporazum podelio je neke predratne opštine između Federacije i Republike Srpske, a posledica toga je nova podela zemlje na sadašnjih 185 postdejtonskih opština. Podaci o mestu boravka za svako lice prema popisu iz 1991. godine omogućili su nam da proverimo postdejtonske opštine, a posebno da ponaosob proverimo oba dela podeljenih predratnih opština kako bismo ustanovili promene u populaciji između 1991. and 1997. godine.

Konverzionu šemu za objedinjavanje naselja u postdejtonske opštine dobili smo od OEBS-ove Kancelarije za registraciju birača u Sarajevu i njom smo se poslužili kako bismo naselja grupisali u opštine. Izvestan broj naselja bio je podeljen između opština u Federaciji i Republici Srpskoj. U slučaju kad se radilo o podeljenim naseljima, nismo bili u stanju da utvrdimo njihovu postdejtonsku opštinu boravka. Za opštine u predmetu MILOŠEVIĆ taj problem je uglavnom mali, osim kad je reč o nekoliko opština kao što su Bosanski Šamac i Odžak. Za te opštine primenjena je jednoobrazna podela populacije iz podeljenih naselja (ili pola-pola).

Kao što je napred pomenuto, mesto boravka je upisano u popisu stanovništva 1991. godine, ali se nije moglo dobiti za približno 2% ispitanika popisa zbog razloga navedenih u daljem tekstu.

Dobili smo *dva* skupa dokumenata o popisu, a svaki je sadržavao 109 dokumenata (po jedan dokument za svaku predratnu opštinu). Prvi skup podataka uključivao je ograničen broj osnovnih varijabli (15), ali *nije sadržavao društveno-ekonomske stavke*, kao što su nacionalna pripadnost i stepen obrazovanja. Drugi skup je sadržavao sve podatke sa upitnika popunjavanog prilikom popisa (46 varijabli), osim dve ključne stavke, mesta (to jest naselja) i adrese boravka iz 1991. godine. Kasnija istraživanja otkrila su da je drugi skup dokumenata praktično isti kao i originalni dokument iz popisa stanovništva. Prvi skup dokumenata bio je kopija dokumenata iz popisa stanovništva pripremljen za OEBS u vezi sa prvim posleratnim izborima 1996. godine. U tu svrhu, uključeno je mesto (to jest naselje) boravka, koje se dobilo iz šifre za područje popisa.

Prilog B2

Morali smo da spojimo dve verzije popisa stanovništva kako bismo sve varijable uključili u jedan skup. U toku tog spajanja otkrili smo da je između dve verzije došlo do promena, uključujući brisanje i dodavanje podataka za neka lica. U slučaju dodavanja podataka, prihvatili smo najnoviju verziju promenjenog podatka. Osim toga, donekle smo prečistili podatke, konkretno tako što smo premestili ljude koji su bili upisani kao privremeno prisutni u nekom domaćinstvu. Naposletku, očigledni dvostruki zapisi su uklonjeni. Ti postupci sveli su ukupan broj podataka sa 4.377.032 (drugi skup podataka) na 4.298.896 (prvi skup podataka). Drugi skup sadržavao je 46 varijabli, a prvi samo 15. Onih 2% ispitanika bez mesta boravka bila su uglavnom lica uključena u samo jedan skup a ne u drugi, te i lica za koja se nisu mogle utvrditi pojedinačne veze između dva skupa dokumenata o popisu.

Prilog B3

PRILOG B. PREGLED IZVORA

PRILOG B3. POPIS STANOVNIŠTVA 1991. GODINE ZA BOSNU I HERCEGOVINU: METODOLOŠKE PRIPREME, ORGANIZACIJA I SPROVOĐENJE[1]

ORGANIZACIJA POPISA STANOVNIŠTVA

Članovi 13 i 14 Zakona o popisu stanovništva, domaćinstava, mesta stanovanja i poljoprivrednih dobara u 1991. ("Službeni list SFRJ", br. 3/90) utvrdili su organizaciju i zvanična tela koja je trebalo da organizuju i sprovedu popis stanovništva 1991. godine u bivšoj Jugoslaviji. (Savezne organizacije za statistiku, organi savezne uprave i savezne organizacije i organi nadležni za popis stanovništva u republikama i autonomnim pokrajinama).

Član 2 Zakona o popisu stanovništva, domaćinstava, mjesta stanovanja i poljoprivrednih dobara u 1991. i finansiranju popisa stanovništva ("Službeni list Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine (SRBiH)", br. 22/90) odredio je organe koji su trebali da organizuju i sprovedu popis stanovništva u Bosni i Hercegovini 1991. godine (Republički zavod za statistiku, opštinske komisije i republički i opštinski organi uprave).

Članovi 4, 5, 6 i 7 Saveznog zakona o popisu stanovništva 1991. godine odredili su koje podatke treba prikupljati tokom popisa. Svakoj republici bivše Jugoslavije dozvoljeno je da sakuplja dodatne podatke, osim standardnih podataka iz upitnika, ukoliko je to bilo od posebnog interesa za tu republiku. To se moglo regulisati republičkim zakonom o popisu stanovništva. Bosna i Hercegovina nije uključila nikakva dodatna pitanja u upitnik za popis stanovništva.

Skupština Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) usvojila je Zakon o popisu stanovništva, domaćinstava, mesta stanovanja i poljoprivrednih dobara u 1991. na sednici Saveznog veća održanoj 17. januara 1990. godine. Skupština Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine (SRBiH) usvojila je Zakon o organizovanju i sprovođenju popisa stanovništva, domaćinstava, mesta stanovanja i poljoprivrednih dobara u 1991. i utvrdila sredstva za finansiranje popisa na sednici Veća udruženog rada održanoj 30. jula 1990. godine, kao i na sednici Veća opština održanoj 30. jula 1990. godine.

Član 20 saveznog zakona o popisu stanovništva i član 19 republičkog zakona upućivao je organizacije nadležne za statistiku u popisu da, po završetku poslova i zadataka vezanih za popis, Skupštini dostave izveštaj o popisu, kao i o potrošnji finansijskih sredstava. To je trebalo da se obavlja godišnje, do kraja marta, za prethodnu godinu. Ti izveštaji su se redovno podnosili.

---

[1] Ovaj deo napisala je ***Nora Selimović***, stručni savetnik za prikupljanje i analizu podataka i razvoj metodologije na polju demografije pri Agenciji za statistiku Bosne i Hercegovine u Sarajevu. Rezime njenih profesionalnih kvalifikacija uključen je na kraju Priloga B3.

Prilog B3

Republički zavod za statistiku (RZS) obavio je metodološke i organizacione pripreme za obavljanje popisa 1991. godine u Bosni i Hercegovini. U tu svrhu, pri Republičkom zavodu za statistiku ustanovljeno je Odjeljenje za popis, koje je imalo 15 zaposlenih – stručnjaka za polja obuhvaćena popisom. To odeljenje je koordinisalo svim poslovima vezanim za popis. U njemu je bilo nekoliko grupa, a svaka je bila zadužena za obavljanje konkretnih niženavedenih zadataka:

Grupa 1 bila je zadužena za planiranje područja popisa po naseljima (i njihovim delovima), mesnim zajednicama i opštinama, pripremu formulara P-8, P-9 i P-10, privremenih rezultata za sve teritorijalne jedinice, počevši od pojedinog područja popisa do nivoa republike.

Grupa 2 bila je zadužena za štampanje svih neophodnih materijala (kao što su upitnici) i njihovu distribuciju opštinskim komisijama za popis stanovništva, kao i za pohranjivanje pribavljenog materijala vezanog za popis.

Grupa 3 bila je zadužena za promociju popisa i kontakte sa opštinskim komisijama za popis stanovništva tokom priprema popisa.

Grupa 4 bila je zadužena za prethodno registrovanje pomoćnih formulara, za registraciju pojedinaca koji su radili za jugoslovenska preduzeća u inostranstvu, za registraciju pojedinaca u kazneno-popravnim institucijama, kao i za zaposlene u Sekretarijatu za unutrašnje poslove.

Grupa 5 bila je zadužena za finansiranje popisa stanovništva, počevši od predračuna troškova do realizacije troškova – predračuna u opštinama, pripreme uputstava, kontrole troškova i snabdevanja fondova.

Grupa 6 bila je zadužena za pripremu manualne i elektronske obrade popisa stanovništva, regrutovanja popisivača i obezbeđenja radnih prostorija.

Grupa 7 bila je zadužena za program za kontrolu potpunosti dobijenog materijala, logičku kontrolu i dobijanje rezultata.

Grupa 8 bila je zadužena za izbor republičkih instruktora, vođa grupa za manualnu pripremu podataka, automatsko šifrovanje i obradu podataka.

Grupa 9 bila je zadužena za metodološke aspekte popisa stanovništva: pripremu i primenu metodoloških smernica (uključujući i dodatna uputstva), smernica za obuku popisivača, zahteva za automatsku obradu podataka, izbor uzoraka za kontrolu potpunosti odgovora i tačnosti podataka.

Opštinske komisije za popis stanovnika bile su neposredni organizatori popisa u opštinama, dok su popisivači bili neposredni izvođači popisa na terenu. U toku popisa stanovništva 1991. godine osoblje za popis brojalo je 21.000 neposredno uključenih, od kojih su 17.467 bili popisivači, 2.423 opštinski instruktori, 1.500 članovi opštinskih komisija za popis, 124 republička instruktora, kao i brojno pomoćno osoblje. Republički instruktori bili su zaposleni pri RZS-u, a izabralo ih je Odeljenje za popis, dok su opštinske komisije za popis izabrale opštinske instruktore i popisivače za svoje opštine. Detalji o izbornoj proceduri objašnjavaju se na 5. strani “Uputstva za opštinske komisije za popis stanovništva”.

Prilog B3

U vreme popisa stanovništva 1991. godine u BiH je bilo 109 opština i 17.467 popisnih područja. U svakoj opštini osnovana je opštinska komisija za popis, koja se sastojala od predsednika i 8 do 14 članova, u zavisnosti od veličine određene opštine. U svakoj opštini bio je bar po jedan republički instruktor, dok su u većim opštinama bila po dva instruktora (Tuzla, Zenica, Banja Luka, Mostar, Sarajevo Centar, Novi Grad, Novo Sarajevo, Ilidža…).

Sve osobe uključene u sprovođenje popisa stanovništva (članovi opštinskih komisija za popis, republički instruktori i popisivači) morali su da prođu posebnu obuku. Obuka je bila organizovana na nekoliko nivoa (za republičke instruktore, članove opštinskih komisija za popis i konačno za popisivače). Članovi Odeljenja za popis vršili su obuku republičkih instruktora. Republički instruktori vršili su obuku članova opštinskih komisija za popis i opštinskih instruktora, a potom su opštinski instruktori obučavali popisivače. Celokupno osoblje za popis dobilo je pismene instrukcije za svoj posao. Republički instruktori dobili su "Metodologiju za pripremu, organizaciju i sprovođenje popisa". Popisivači su dobili "Uputstva za popisivače" i skice (planove) popisnog područja na kom je trebalo da vrše popis. Opštinske komisije za popis dobile su "Metodologiju i dodatna uputstva za rad opštinskih komisija za popis stanovništva".

METODI PRIKUPLJANJA PODATAKA

Osnovni metod prikupljanja podataka prilikom popisa stanovništva 1991. godine bio je takozvani "razgovor licem u lice", to jest metod u kom popisivač postavlja pitanja, a zatim odgovore zapisuje u upitnik iz popisa. Popisivači su prošli obuku iz metodologije popisa stanovništva i objašnjenja izvesnih pitanja, kao i iz sistema podnošenja izveštaja o odgovorima. Upitnici za popis stanovništva bili su pripremljeni za optičko čitanje (to jest skeniranje), tako da su popisivači morali da budu posebno pažljivi prilikom upisivanja odgovora.

Pomoćni formular P-1/IN, predviđen za građane BiH na privremenom radu u inostranstvu i njihove porodice, popunjavali su sami građani (služeći se metodom samoregistrovanja), dok su popisivači bili zaduženi za prepisivanje podataka iz tih formulara u formulare predviđene za optičko čitanje.

Smernice za opštinske komisije za popis stanovništva koje su se odnosile na njihova zaduženja u vezi sa formularima za samoregistrovanje popunjenim pre popisa stanovništva, mogle su se naći u "Uputstvima za rad opštinskih komisija za popis tanovništva" na strani 11.

Na 30 strani "Metodologije za pripremu i sprovođenje popisa stanovništva" detaljno je objašnjeno zašto je neophodno ispuniti formular za samoregistrovanje pre samog popisa. Za popunjavanje tih formulara bila su pripremljena posebna uputstva. U toku popisa neke stavke morale su da se preciznije utvrde, te su stoga dodatna uputstva (njih pet) bila data u pismenom obliku (ta uputstva takođe su bila priložena u prilogu Metodologiji).

IZVORI PODATAKA U POPISU STANOVNIŠTVA

Odgovori zabeleženi u upitniku za popis stanovništva bili su uglavnom zasnovani na izjavama koje su davala lica koja su popisivača snabdevala podacima. Nije bilo neophodno priložiti

Prilog B3

dokumente prepisivaču radi verifikacije odgovora. Međutim, popisivač je imao mogućnost da podatke uzima iz dokumenata, posebno kada se radilo o jedinstvenom matičnom broju, koji se mogao dobiti iz lične karte, pasoša, rodnog lista ili drugih ličnih dokumenata.

Za zaposlene, podaci u vezi sa jedinstvenim matičnim brojem, stepenom obrazovanja, zanimanjem, radnim mestom, kvalifikacijama, kao i podacima o datom preduzeću, šifrom aktivnosti podgrupe i identifikacionim brojem preduzeća, uzimali su iz iz evidencije koju je dotično preduzeće vodilo za svoje zaposlene. Preduzeća su imala obavezu da te stavke dostave svakom zaposlenom na pomoćnom PL formularu pre popisa. U toku razgovora, zaposleni su formulare PL davali popisivačima.

REGISTRACIJA LICA PRIVREMENO ZAPOSLENIH U INOSTRANSTVU

Svrha popisa stanovništva bila je da se prikupe podaci o svim jugoslovenskim građanima, kako o onima koji su boravili u zemlji u vreme popisa, tako i o onima koji su u to vreme boravili (radeći ili na neki drugi način) u inostranstvu. Informacije o licima koja su boravila u inostranstvu obezbeđivali su punoletni članovi porodice/domaćinstva. Ukoliko je celo domaćinstvo bilo u inostranstvu, onda bi lica koja su u vreme popisa boravila u njihovom stanu, rođaci ili susedi davali osnovne podatke o odsutnima.

Savezni zavod za statistiku, u saradnji sa Saveznim sekretarijatom za inostrane poslove, organizovao je registraciju lica u inostranstvu preko diplomatsko-konzularnih predstavništava i preko klubova i udruženja jugoslovenskih građana u inostranstvu kako bi bilo obuhvaćeno što je moguće više takvih lica.

U tu svrhu odštampano je 500.000 pomoćnih formulara (P-1/IN) i podeljeno tim telima. Ispunjene formulare P-1/IN slali su sami građani opštinskim komisijama za popis u opštinu svog stalnog boravka u Jugoslaviji. To je obavljeno do 20. marta 1991. godine.

Zbog važnosti registracije lica koja su radila u inostranstvu, Republički zavod za statistiku BiH odštampao je dodatnih 100.000 pomoćnih formulara i podelio ih opštinskim komisijama za popis stanovništva u svih 109 opština u Bosni i Hercegovini. Dodatni formulari ispunjeni su prilikom posete tih lica svom mestu stalnog boravka u periodu pre popisa. Precizne smernice o tome kako popunjavati te pomoćne formulare date su na 11. i 12. strani “Uputstva za opštinske komisije za popis stanovništva”.

Populacija koja je boravila u inostranstvu bila je uključena u rezultate popisa i precizan broj tih pojedinaca poznat je za bilo koji period. Prema tome, koncept populacije primenjen prilikom popisa stanovništva bio je **“koncept *de jure*”**.

RAZGOVOR

Popisivači i sve drugo osoblje angažovano na popisu stanovništva postupali su pridržavajući se smernica opisanih u “Metodologiji za pripremu, organizaciju i sprovođenje popisa” i “Uputstvima za popisivače”.

Prilog B3

Pre razgovora, popisivači (pod nadzorom nekog člana opštinske komisije za popis ili opštinskog instruktora) su morali da na licu mesta provere granice svog područja popisivanja služeći se geografskom kartom i opisom granica.

Jedan ili više područja popisivanja predstavljaju područje statističke obrade. Područja statističke obrade su stalne statističke teritorijalne jedinice koje obuhvataju celokupnu teritoriju bivše Jugoslavije, uključujući Bosnu i Hercegovinu. Formiranje mreže područja statističke obrade 1959. godine imalo je dva osnovna cilja: prvo, da se obezbedi da celokupna teritorija bude obuhvaćena popisom stanovništva (i drugim velikim popisima) i drugo, ukoliko bude potrebno, da se omogući ponovno proračunavanje podataka od jedne političko-teritorijalne jedinice do druge. Preko područja statističke obrade definišu se naselja, opštine i ostale društveno-političke zajednice. Kada su utvrđena područja statističke obrade, za svaku od njih napravljena je dokumentacija koja je sadržavala mapu sa opisom granica tog područja. Revizija te dokumentacije vršila se pre svakog popisa stanovništva (ili drugih velikih popisa) kako bi se utvrdile sve promene do kojih je moglo da dođe na tim područjima u periodu između dva popisa. Nakon što bi se upoznali sa granicama jednog područja predviđenog za popis, popisivači su bili dužni da pripreme, zajedno s instruktorima, plan kretanja kroz to područje kako bi se izbegla mogućnost da se previde neke jedinice registrovane na području za popis.

Popis je izvršen u periodu od 1. do 15. aprila 1991. godine, prema situaciji od ponoći 31. marta (takozvani “kritični trenutak” popisa).

Nakon što bi obavio razgovor, popisivač je bio dužan da popuni formular za kontrolu popisa stanovništva (Kontrolnik) u koji je uključivao prethodne rezultate za dato područje popisivanja, koje je, zajedno sa materijalom popisa (upitnicima), predavao opštinskim instruktorima.

Opštinski instruktori pregledali su materijal popisa sa svakim popisivačem ponaosob tokom razgovora, kao i prilikom prijema formulara popisa, a posebnu pažnju poklanjali su tome da li je razgovor u potpunosti obavljen (pokrivajući celokupno područje popisa), da li je odgovoreno na sva pitanja i da li su preliminarni rezultati za područje popisa precizni. Kad bi bilo neophodno, vraćali su materijal popisivačima radi dodatnih informacija i ispravki. Nakon što bi dobili materijal od svih popisivača, opštinski instruktori prosleđivali su ga opštinskim komisijama za popis stanovništva, koje su, po prijemu materijala od svih instruktora, bile dužne da pripreme preliminarne rezultate popisa na područjima popisa za naselja i opštine.

Zahvaljujući dobroj organizaciji i svesrdnom angažovanju opštinskih komisija za popis stanovništva, popis je u većini opština obavljen bez većih problema, a neke sitnije poteškoće rešene su blagovremeno. Stoga možemo da zaključimo da su poslovi i zadaci vezani za popis stanovništva obavljeni u skladu sa Zakonom o organizaciji popisa stanovništva i metodološkim uputstvima. Održavanje dobrih kontakata između republičkog Zavoda za statistiku i opštinskih komisija za popis stanovništva bez sumnje je doprineo tome (uspehu), a to je ostvareno pre svega zahvaljujući republičkim instruktorima, a potom i organizovanjem danonoćnih dežura u republičkom Zavodu, čiji su radnici održavali svakodnevne kontakte sa svim opštinskim komisijama za popis. Na taj način uspešno su rešavani svi problemi kako metodološke tako i organizacione prirode.

Prilog B3

PROBNI POPIS STANOVNIŠTVA

Probni popis stanovništva obavljen je u Bosni i Hercegovini od 1. do 10. aprila 1988. godine na 10 izabranih područja popisa u šest opština (Banja Luka, Bijeljina, Kiseljak, Mostar, Ilidža i Zenica). Popisivači su izvršili popis, dok su posmatrači, opštinski i republički instruktori, nadgledali njihov rad. Tri zaposlena u Saveznom zavodu za statistiku učestvovali su u probnom popisu kao posmatrači. Članovi Odeljenja za popis pregledali su sva područja na kojima je izvršen probni popis , kako tokom obuke popisivača, tako i tokom samog popisa stanovništva.

Iskustva stečena tokom probnog popisa stanovništva poslužila su za pripremu i poboljšanje upitnika, kao i metodoloških uputstava za popis stanovništva 1991. godine.

OBRADA I OBJAVLJIVANJE PRIMARNIH REZULTATA POPISA STANOVNIŠTVA

Krajnji rok koji su opštinske komisije za popis stanovništva dobile za pripremu preliminarnih rezultata u naseljima bio je 21. april, a ti rezultati su potom morali da se do 22. aprila predaju Republičkom zavodu za statistiku. Krajnji rok se uglavnom poštovao. Nekoliko velikih opština kasnilo je u dostavljanju svojih materijala, ali to nije znatnije uticalo na rokove koje je utvrdio Republički zavod za statistiku. Materijal iz opštine Kupres nije bio primljen na vreme, tako da se nije mogao uključiti u prethodne rezultate.

Zatim je Republički zavod za statistiku počeo sa kontrolom preliminarnih rezultata čim su oni stigli iz opština. Zahvaljujući brzom postupku, pročišćeni preliminarni podaci, pripremljeni za opštine i naselja, objavljeni su u posebnoj publikaciji 15. maja 1991. godine. U tim publikacijama izneti su podaci o ukupnom broju stanovnika, domaćinstava, mesta stanovanja i poljoprivrednih dobara, broju lica zaposlenih u inostranstvu, kao i podaci o broju grla stoke u opštinama i naseljima. Naveden je i nacionalni sastav stanovništva u opštinama. Sve publikacije objavljene su bez podataka za opštinu Kupres, a oni su naknadno objavljeni 10. septembra 1991. godine, nakon obavljene kontrole kvaliteta.

U opštini Kupres aktivnosti koje su se odnosile na popis stanovništva nisu bile obavljene do zakonskog roka, pre svega zbog nedovoljnog rada opštinske komisije za popis stanovništva, nedosledne primene metodologije i, posebno, člana 2 Saveznog zakona o popisu stanovništva, kojim je regulisano koja lica je trebalo da budu uključena u popis.

Zaposleni u Republičkom zavodu za statistiku posetili su Opštinu Kupres nekoliko puta i pokušali da reše te probleme kako bi popis stanovništva mogao da se obavi do zakonskog roka i da se obrade preliminarni podaci. Budući da se ti problemi nisu mogli rešiti zbog neslaganja unutar opštinske komisije za popis stanovništva, Republički zavod za statistiku je obavestio Vladu Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine o problemima koji su se javili u toku popisa stanovništva u toj opštini. Predstavnici Republičkog zavoda za statistiku preuzeli su od opštine Kupres materijal vezan za popis stanovništva i smestili ga u posebne prostorije u kojima je mogao da se nastavi rad na kontroli kvaliteta materijala vezanih za popis.

Prilog B3

U toku pregleda materijala vezanih za popis, otkrivena su odstupanja od metodologije i zakona o popisu, konkretno, izvesna lica bila su registrovana kao stalni stanovnici opštine Kupres suprotno metodologiji i zakonu. Da bi se što je moguće objektivnije utvrdili podaci o populaciji u toj opštini, Republički zavod za statistiku predložio je opštinskoj komisiji za popis stanovništva da obavi kontrolni popis, što nije prihvaćeno.

Posle toga, Republički zavod za statistiku počeo je da ispituje mesto boravka i državljanstvo izvesnog broja lica. Detaljno ispitivanje prijave i odjave mesta boravka, državljanstva i jedinstvenog matičnog broja građana (JMBG), koji su dobijeni od Sekretarijata za unutrašnje poslove SRBiH, otkrilo je da je izvestan broj lica prijavljenih sa mestom boravka u opštini Kupres prethodno odjavio svoje mesto boravka iz te opštine. Osim toga, izvestan broj lica nije prijavio boravak u toj opštini, neka lica bila su prijavljena dva puta, neka u dva različita naselja opštine Kupres, ili i u opštini Kupres i u opštini Bugojno. Neka lica koja su promenila prezime, bila su registrovana dva puta, jednom pod starim prezimenom (devojačkim prezimenom), a drugi put pod novim. Konačno, izvestan broj lica bio je lišen svog državljanstva SFRJ, to jest SRBiH.

Kada se gorepomenuto ima u vidu, formulari za popis za 1.071 lice bili su isključeni iz materijala vezanih za popis za opštinu Kupres. Vredi napomenuti da je posebna pažnja posvećena broju stavki sa netačnim informacijama, tako da je odluka o isključivanju nekih lica iz popisa stanovnika donošena tek nakon što bi se potvrdilo da je izvestan broj stavki s informacijama o nekoj osobi netačan.

Broj stanovnika u opštini Kupres utvrđen je nakon što su gorepomenuta lica isključena iz materijala vezanih za popis stanovništva. Nakon toga je veličina populacije u većoj meri odgovarala broju koji je očekivao Republički zavod za statistiku na osnovu demografskih analiza (stručne studije), i uzimajući u obzir podatke o prirodnim i migracionim kretanjima stanovništva u toj opštini.

KVALITET KONTROLE PODATAKA PRIKUPLJENIH U TOKU POPISA STANOVNIŠTVA

U skladu sa članom 1, stav 3, Zakona o popisu stanovništva ("Službeni list SFRJ", br. 3/90) od 16. do 23. aprila, kontrola kvaliteta statističkih podataka u vezi sa potpunošću i preciznošću podataka iz popisa izvršena je nasumce, nakon izbora 80 područja popisa u 49 opština (1991. godine u Bosni i Hercegovini je bilo 109 opština i 17.467 područja popisa). Ta vrsta kontrole je uobičajen način za utvrđivanje kvaliteta podataka. On se zasniva na naučnim metodima koji se koriste za statističke proračune širom sveta. Ta kontrola obuhvatala je ponovno prikupljanje podataka dobijenih od izvesnog broja registrovanih jedinica na izabranim područjima i ponovno popunjavanje upitnika za popis za nasumce izabrana domaćinstva na tim područjima.

To je urađeno na osnovu posebnih uputstava za vršenje kontrole kvaliteta podataka. Nakon što je završena kontrola statističkih podataka, upoređeni su novoprikupljeni podaci i podaci prikupljeni u toku zvaničnog popisa stanovništva. Tada je utvrđeno da nema većih odstupanja između ta dva skupa podataka.

Na 17. sednici Vlade SR Bosne i Hercegovine, održanoj 25. marta 1991. godine, na predlog Komisije za unutrašnju politiku, pravosuđe i upravu, donesena je odluka da u periodu od 14.

Prilog B3

do 20. aprila 1991. godine Republički zavod za statistiku izvrši dodatnu kontrolu podataka za sva lica u vezi sa sledećim stavkama: ime i prezime, očevo ime, jedinstveni matični broj, datum rođenja, mesto boravka, pol, nacionalnost, maternji jezik i versko opredeljenje.

Nakon te odluke, Republički zavod za statistiku pripremio je nacrt Amandmana na Zakon o organizaciji i sprovođenju popisa stanovništva i odštampao posebne smernice za kontrolu popisa i podelio ih svim opštinama. Na sednici Veća građana i Veća opština, održanoj 22. aprila 1991. godine, Skupština SR Bosne i Hercegovine je, u vezi sa predlogom Vlade SR Bosne i Hercegovine o kontroli popisa stanovništva, donela je sledeći zaključak:

> Nacrt "Amandmana na Zakon Zakona o organizovanju i sprovođenju popisa stanovništva, domaćinstava, mesta stanovanja i poljoprivrednih dobara u 1991. godini i sredstvima za finansiranje popisa stanovništva" ***ne bi trebalo uključivati u dnevni red,*** a Republički zavod za statistiku trebalo bi da izvrši kontrolu popisa stanovništva samo na onim područjima, ili u onim opštinama gde su utvrđeni propusti".

U skladu sa gorepomenutim zaključkom koji je donela Skupština SRBiH, Republički zavod za statistiku primio je devet zahteva za kontrolu popisa stanovništva. Četiri zahteva dobijeni su od opštinskih komisija za popis stanovništva u opštinama Grude, Prozor, Novi Grad i Srebrenica, a pet zahteva su dostavile političke stranke. Za opštine Nevesinje, Šipovo i Čajniče, Stranka demokratske akcije podnela je zahtev za kontrolu popisa stanovništva, dok je za opštine Novo Sarajevo i Prijedor zahtev podnela Srpska demokratska stranka.

Pri Republičkom zavodu za statistiku formirana je stručna komisija sastavljena od predstavnika sve tri nacije, sa zadatkom da izvrši analizu preliminarnih rezultata i da, na osnovu toga, odluči da li da se u tim opštinama izvrši kontrola popisa stanovništva. Nakon pregleda materijala vezanog za popis i stručne demografske analize, komisija je zaključila (a ekspertska grupa pri Republičkom zavodu za statistiku prihvatila njihov predlog) da su rezultati u gorepomenutim opštinama u skladu sa prirodnim i migracionim kretanjima stanovništva, te da ponavljanje popisa stanovništva nije neophodno. Opštinske komisije za popis stanovništva obaveštene su o toj odluci i dato im je detaljno obrazloženje.

PRIPREME ZA OBRADU MATERIJALA VEZANOG ZA POPIS

Nakon što je materijal vezan za popis stanovništva sakupljen u Republičkom zavodu za statistiku, organizovane su pripreme za njegovu kompjutersku obradu, što je uključilo prenošenje podataka sa upitnika na elektronske medije. Unošenje podataka obavljeno je skeniranjem. Pre nego što bi se materijal prosledio za unošenje u kompjuter, vršene su manuelne pripreme upitnika. Manuelne pripreme obavljene su na osnovu Posebnih uputstava za manuelne pripreme materijala vezanog za popis stanovništva.

Pripreme materijala i njegovo unošenje putem optičkog čitanja završeno je do 12. decembra 1991. godine, što je bilo u skladu sa predviđenim planom. U periodu od maja do decembra, u Republičkom zavodu za statistiku približno 150 saradnika radilo je na pripremama i kompjuterizaciji materijala vezanog za popis stanovništva.

Kako bi se materijal vezan za popis stanovništva što efikasnije i kvalitetnije pripremio za obradu, po prvi put je u tom popisu stanovništva primenjen poseban program za šifrovanje

Prilog B3

stavki iz upitnika. Ta faza završena je krajem januara 1992. godine. Pored zaposlenih u Zavodu za statistiku, na tim zadacima bilo je takođe angažovano 40 pomoćnih radnika.

KONTROLA PROJEKTA I LOGIČKA KONTROLA

Nakon što je završeno unošenje podataka i automatsko šifrovanje, kontrola i ispravljanje materijala vezanih za popis stanovništva obavljeni su u dve faze – kontrola potpunosti i logička kontrola. Kontrola potpunosti završena je do kraja februara 1992. godine i Zavod za statistiku objavio je konačne rezultate popisa o broju registrovanih jedinica u opštinama i naseljenim područjima, kao i podatke o nacionalnoj strukturi stanovništva, zatim o verskoj opredeljenosti i maternjem jeziku, kao i podatke o broju lica koja rade u inostranstvu i broju članova njihovih porodica ("Statistički bilten", br. 233, 234, 236 /verovatno 235/ i 236).

Nakon kontrole potpunosti, počela je logička kontrola. Logička kontrola je postupak za ispitivanje uzajamnog logičkog (ne)sklada odgovora na pitanja iz upitnika. U to se uključuju ispravke. U stvari, to je samo konačan korak u većem broju logičkih kontrola odgovora. Bilo je predviđeno da se posle te faze objave cifre koje opisuju ostale strukture populacije, kao što su obrazovne karakteristike, društveno-ekonomski položaj i tako dalje, kao i podaci o domaćinstvima, mestu stanovanja i poljoprivrednim dobrima.

Zbog agresije na Bosnu i Hercegovinu 1992. godine, obustavljen je postupak obrade podataka iz popisa stanovništva, tako da Zavod za statistiku nije bio u mogućnosti da izradi i objavi sve tabele koje su morale da se pripreme prema programu obrade podataka. Nakon što je vojni sukob završen, Zavod za statistiku uspeo je da objavi još neke podatke u vezi sa stanovništvom i domaćinstvima ("Statistički bilten", br. 257, 271 i 272). Podaci o mestu stanovanja i poljoprivrednim dobrima nisu objavljeni jer taj materijal nikad nije prošao fazu logičke kontrole.

KONCEPT *DE JURE*

U toku popisa stanovništva 1991. godine, kao i za vreme svih posleratnih popisa (1948, 1953, 1961, 1971, 1981), populacija je registrovana na osnovu koncepta permanente populacije. Permanentna populacija sastoji se od lica koja stalno borave na određenoj lokaciji, to jest tu im je stalno mesto boravka, ne uzimajući u obzir da li su u vreme popisa stanovništva (na dan 31. marta 1991. godine u 24 časa) bili na toj lokaciji ili su iz bilo kog razloga bili odsutni.

Lica na privremenom radu u inostranstvu, bilo kod stranih poslodavaca ili privatnici, kao i članovi njihovih porodica koji sa njima borave u inostranstvu, registrovani su kao stalni stanovnici odgovarajućeg naselja u zemlji u kojoj je mesto njihovog stalnog boravka.

Zvanični podaci objavljeni o populaciji prošli su sve kontrolne faze, uključujući i kontrolu za eliminaciju duplikata koja je izvršena na nivou svake opštine.

Sarajevo, 23. avgusta 2002.

Prilog B3

Ovaj deo napisala je (u originalu na bosanskom/hrvatskom/srpskom /B/H/S) **Nora Selimović**, stručni savetnik za sakupljanje i analizu podataka i razvoj metodologije na polju demografije u Agenciji za statistiku Bosne i Hercegovine u Sarajevu.

Nora Selimović (NS) rođena je 31. avgusta 1956. godine u Zenici. Diplomirala je na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu 30. juna 1979. godine, a počela je da radi 15. avgusta 1979. godine u preduzeću ZPP (Zajednička proizvodnja i promet) u Zenici. Od 12. decembra 1980. godine bila je zaposlena u Republičkom zavodu za statistiku u Sarajevu u Odeljenju za statistiku stanovništva. Godine 1984. NS je postala šef Odeljenja za statistiku stanovništva. Od 1985. godine radila je na metodološkim pripremama za popis stanovništva u 1991. godini, kao član radne grupe za metodologiju popisa stanovništva u 1991. godini pri Saveznom zavodu za statistiku u Beogradu i član Ureda za popis stanovništva pri Republičkom zavodu za statistiku u Sarajevu. Bila je uključena u sve aktivnosti vezane za popis stanovništva, počevši od metodoloških i organizacionih priprema do dobijanja rezultata popisa stanovništva. U oktobru 1998. godine, nakon osnivanja Državne agencije za statistiku u Bosni i Hercegovini, počela je da radi u toj instituciji, gde još uvek radi.

PRILOG B. PREGLED IZVORA

PRILOG B4. POPIS STANOVNIŠTVA ZA BOSNU I HERCEGOVINU 1991. GODINE: PREGLED STANOVNIŠTVA

U daljem tekstu navedeni su rezimirani rezultati analize uticaja predratnog iseljavanja iz Bosne i Hercegovine na *de facto* nacionalni sastav u zemlji 1991. godine i na procenjeni minimum broja izbeglica do 1998. godine. Termin ’predratno iseljavanje’ u daljem tekstu se koristi da opiše pojedince koji su već pre popisa stanovništva 1991. godine privremeno boravili u inostranstvu (u zemljama izvan Jugoslavije). Jedno lice se smatra predratnim emigrantom ukoliko njegovi/njeni podaci iz popisa stanovništva pokazuju vrednost ’DUI’ varijable (*dužina rada/boravka u inostranstvu*) drugačiju od ’00’. Taj uslov je u potpunosti dosledan sa drugim, to jest ukoliko je ’SDRZ’ varijabla (*strana država rada/boravka*) drugačija od ’000’ – ova dva ograničavajuća faktora mogu da se koriste alternativno prilikom vađenja podataka. Podaci upotrebljeni u ovoj studiji izabrani su kako bi se obezbedila doslednost sa objavljenim izvorima koji obuhvataju ovo pitanje[2], to jest duplikati koje je dodatno našlo Odeljenje za demografiju (približno 8.500 ukupno za celi popis) nisu isključeni iz analize. Sve analize izložene u ovoj studiji napravljene za **predratne** opštine zbog neuspeha u konverziji podeljenih naselja u nekim posleratnim (to jest postdejtonskim) opštinama, a posebno u Bosanskom Šamcu, Mostaru, Odžaku, Sarajevu-Ilidži i Sarajevu-Trnovu. Sve analize koje su uključile raseljena lica i izbeglice izvršene su korišćenjem samo **uparenih** podataka (birački spisak iz 1997-98. godine upoređen sa popisom stanovništva iz 1991. godine).

Prosek učešća lica koja su boravila u inostranstvu za celu Bosnu i Hercegovinu ukupno je iznosio oko 5.4% (234.213 od 4.377.032), ali bilo je značajnih razlika između konkretnih opština. Tako je najniži broj iseljenika u odnosu na celokupnu populaciju obuhvaćenu popisom stanovništva zabeležen u Kalinoviku (0,3%) i Srebrenici (0,4%), dok je najveći broj bio u Tomislavgradu (26,4%), Odžaku (23,1%) i Livnu (20,4%). Tačne brojke za sve predratne opštine i etničke grupe navedene su u Tabeli 3(B4) na kraju ovog spisa. Brojke dobijene iz baze podataka za stanovništvo **u potpunosti** su u skladu sa publikacijom Državnog zavoda za statistiku RBiH 1994. godine[3]

Uticaj na etnički sastav

Izgleda da je uticaj isključivanja lica koja su radila ili boravila u inostranstvu do 1991. godine iz celokupne populacije obuhvaćene predratnim popisom stanovništva na etnički sastav

[2] Pitanja doslednosti odnose se na eliminaciju duplikata, koje su nadležni za statistiku u Bosni samo delimično ostvarili. Kontrolu duplikata treba vršiti tako što se upoređuju podaci unutar opština i između opština. Kontrolu “unutar opština” obavile su bosanske opštinske komisije za popis stanovništva 1991. godine za sve opštine i svi pronađeni duplikati su izbrisani. Zvanični dokumenti popisa stanovništva ne sadrže duplikate unutar opština. Kontrolu “između opština” nadležni za statistiku nisu izvršili zbog izbijanja rata 1992-95. godine. Stoga je Odeljenje za demografiju izvršilo brojne dodatne provere duplikata. Identifikovano je otprilike 17.101 nepouzdanih podataka na osnovu poređenja imena, očevog imena, prezimena i datuma rođenja. Od toga su otprilike 8.506 podataka obeleženi kao duplikati. Ti podaci obično se isključuju prilikom proučavanja podataka iz popisa stanovništva. Treba obratiti pažnju na to da su nadležni za statistiku u Bosni došli do zvaničnih statističkih podataka ne proveravajući duplikate na međuopštinskom nivou. Stoga se u ciframa do kojih se došlo na lokalnom nivou u Bosni, i onima do kojih je došlo Tužilaštvo obično vide male razlike.

[3] Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, *Građani R BiH na privremenom radu – boravku u inostranstvu, rezultati za republiku po opštinama*, “Statistički Bilten”, br. 235, Sarajevo, juni 1994. godine.

pojedinih opština u celini ograničen. Bila su samo **tri** izuzetna slučaja predratnih opština u kojima izgleda da je brojnija nacionalna grupa iz 1991. godine bila drugačija za *de facto* i *de jure* populaciju, to jest kada je populacija koja je boravila u inostranstvu bila isključena *(de facto)*, odnosno uključena *(de jure)* u populaciju obuhvaćenu popisom stanovništva. U četiri druge opštine dominantna nacionalna grupa ostala je ista, ali se vrsta te brojnosti promenila, bilo od apsolutne (više od 50% dominantne grupe) do relativne (manje od 50%) ili od relativne do apsolutne. Navodimo sve gorepomenute opštine:

Tabela 1(B4). Opštine u kojima su bile najveće razlike u nacionalnom sastavu *de facto* i *de jure* populacije

Opština (šifra + ime)	Nacionalna većina 1991. *de facto* stanovništvo	Nacionalna većina 1991. *de jure* stanovništvo
10138 Bosanski Šamac	Srbi (relativna većina)	Hrvati (relativna većina)
10219 Busovača	Muslimani (relativna većina)	Hrvati (relativna većina)
10774 Novi Travnik	Muslimani (relativna većina)	Hrvati (relativna većina)
10324 Fojnica	Muslimani (apsolutna većina)	Muslim. (relativna većina)
10472 Kiseljak	Hrvati (relativna većina)	Hrvati (apsolutna većina)
10502 Ključ	Srbi (apsolutna većina)	Srbi (relativna većina)
10707 Odžak	Hrvati (relativna većina)	Hrvati (apsolutna većina)

Potpun spisak predratnih opština koji prikazuje njihov nacionalni sastav kako za *de facto* tako i za *de jure* populaciju (isključujući emigrante u prvom slučaju i uključujući ih u drugom) dat je u Tabeli 4(B4). U njoj je je sedam gorepomenutih opština osenčeno sivom bojom.

Uticaj na birače izvan zemlje 1998. godine

Zbog postojanja populacije koja je privremeno boravila u inostranstvu 1991. godine, moglo bi se posumnjati da su procene broja izbeglica koje je dalo Odeljenje za demografiju preterane tako što su u statistiku Demografske sekcije uključeni i oni birači koji su u vreme popisa stanovništva 1991. godine već boravili u inostranstvu. Taj deo populacije može se posmatrati kao predratna emigracija iz Bosne i Hercegovine, te prema tome nema veze sa sukobom 1992-95. godine. Međutim, i to je pod upitnikom jer se, nezavisno od toga kad su ta lica napustila Bosnu, ona nisu vratila do 1998. godine, možda baš zbog sukoba.

Da bi se istražio uticaj predratne emigracije iz Bosne i Hercegovine na procenjeni minimalan broj izbeglica do 1998. godine, proverili smo mesto boravka u 1991. godini za birače izvan zemlje prijavljene u biračkim spiskovima 1998. godine. Drugim rečima, proverili smo koliko je birača koji su 1998. godine bili izvan zemlje napustilo zemlju pre popisa stanovnika 1991. godine (predpopisna emigracija), a koliko ih je zemlju napustilo posle popisa (postpopisna emigracija). Predpopisna emigracija može se posmatrati kao nevezana za rat, dok se za postpopisnu emigraciju može smatrati da ima veze s ratom.

Pre nego što smo završili celu analizu, istražili smo mesto registracije birača za vreme izbora 1998. godine: da li su se registrovali u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj ili SRJ ili u drugim zemljama. Kako bi se obezbedila veća verodostojnost rezultata, iz analize je isključeno 55.341

Prilog B4

lice registrovano u Hrvatskoj i 54.624 lica registrovana u SRJ. Razlog za ta isključenja je u tome što su ti konkretni birači koji su glasali izvan zemlje u stvari bili u Bosni i Hercegovini 1991. godine, premda je moguće da privremeno rade ili borave u današnjoj Hrvatskoj ili SRJ[4]. U popisu stanovništva 1991. godine oni su bili prijavljeni kao da stvarno borave u Bosni i Hercegovini a ne u inostranstvu. Godine 1998. oni su se prijavili za glasanje u inostranstvu, tako da prema našoj definiciji izbeglica oni jesu postpopisna emigracija u Hrvatskoj ili Jugoslaviji. Samo birači iz zemalja izvan republika bivše Jugoslavije razmatrani su prilikom utvrđivanja kretanja populacije i samo se ta kategorija u daljem tekstu naziva biračima “izvan zemlje”.

Analiza je pokazala da je za celu zemlju od ukupnog broja birača izvan zemlje, koji je iznosio 209.440, što je ukupan broj birača izvan zemlje, bilo 181.273 (to jest **86.6%**) postpopisnih izbeglica (oni koji su zemlju napustili posle popisa stanovništva 1991. godine), a u stvari su 1991. godine boravili u Bosni i Hercegovini. Drugim rečima, samo 28.167 od birača izvan zemlje 1998. godine (to jest **13.4%)** su bili oni koji su već boravili ili radili u inostranstvu 1991. godine. Ta grupa se može smatrati predpopisnom emigracijom. To navodi na zaključak da odstupanje na nivou cele zemlje vezano za uključivanje predratne emigracije u ukupni broj izbeglica nije znatno.

Što se tiče konkretnih etničkih grupa, može se videti da 63,8% birača izvan zemlje srpske nacionalnosti i 68,5% Hrvata spadaju u postpopisne izbeglice, dok su cifre za Muslimane i Ostale znatno više i iznose ukupno 90,8% za Muslimane i 90,7% za Ostale. Prema tome, izgleda da smo za najveću grupu postpopisnih izbeglica (ili izbeglica za vreme rata), to jest za Muslimane (74,3% od ukupnog broja birača izvan zemlje), najmanje precenili brojke.

Bez obzira na gorepomenute zaključke, značajne razlike mogu da se primete na opštinskom nivou. Pet najnižnih skupina postpopisnih izbeglica (manje od 50%) dobijeno je za opštine: Grude (18,0%), Posušje (22,0%), Lištica/Široki Brijeg (26,3%), Bosansko Grahovo (27,3%) i Čitluk (35,2%). Precizne brojke za sve predratne opštine i nacionalne grupe navedene su u Tabeli 5(B4).

---

[4] Za birače koji su se registrovali u Hrvatskoj ili SRJ trebalo bi smatrati da pripadaju *de facto* populaciji iz 1991. godine. Rubrika o VSP varijabli iz popisa stanovništva (povraci kući tokom rada ili studiranja u bivšoj Jugoslaviji izvan mesta stalnog boravka: svakodnevno, nedeljno, ređe ili nije poznato) pokazala je sledeće:

- Od onih birača iz Bosne i Hercegovine koji su bili izvan zemlje, a koji su 1998. godine bili prijavljeni u današnjoj Hrvatskoj (ukupno 55.341), samo 3.117 birača je 1991. godine sistematski putovalo u druge jugoslovenske republike (2.650 u SR Hrvatsku). Od tih 3.117 putnika, otprilike 1.532 ih nije posećivalo svoje domove svakodnevno ili jednom nedeljno (isključeno je 115 slučajeva u kojima su podaci bili neupotrebljivi). Tako se ogromna većina od 55.341 birača može smatrati *de facto* populacijom (budući da su se vraćali kući svakodnevno ili jednom nedeljno).
- Od onih birača iz Bosne i Hercegovine koji su bili izvan zemlje, a koji su 1998. godine bili prijavljeni u današnjoj SRJ (ukupno 54.624), samo 1.265 birača je 1991. godine sistematski putovalo u druge jugoslovenske republike (308 u Srbiju, 205 u Vojvodinu, 175 u Hrvatsku). Od tih 1.265 putnika, otprilike 784 ih nije posećivalo svoje domove svakodnevno ili jednom nedeljno (isključeno je 74 slučajeva u kojima su podaci bili neupotrebljivi). Tako se ogromna većina od 54.624 birača može smatrati *de facto* populacijom (budući da su se vraćali kući svakodnevno ili jednom nedeljno).

Sve u svemu, isključivši birače registrovane 1998. godine u Hrvatskoj i SRJ iz analize o kojoj je reč u ovom poglavlju, bitno smo potcenili deo postpopisne emigracije među svim izbeglicama i time automatski precenili deo predpopisne emigracije.

Prilog B4

Treba obratiti pažnju na to da ukupan broj izbeglica i raseljenih lica obrađenih u ovoj studiji, iz cele Bosne i Hercegovine, iznosi 674.350. Ukoliko su neki od 28.167 predpopisnih emigranata uključeni u ovaj ukupan broj, onda se dovodi u pitanje 4,2% od ukupnog broja, što je manje od obično prihvatljive greške od pet odsto. Ukoliko se ukupan broj od 28.167 lica rasporedi proporcionalno na skupove nacionalnih grupa među izbeglicama, dobijemo sledeće približne brojeve predpopisnih izbeglica za svaku ethičku grupu[4]:

Srbi:	4.625	(2,1 % svih raseljenih lica i izbeglica)
Muslimani:	14.563	(4,6 %)
Hrvati:	6.944	(6,6 %)
Ostali:	2.035	(5,3 %)

Sve u svemu, uticaj uključivanja predpopisne emigracije u minimalne brojeve raseljenih lica i izbeglica u granicama je prihvatljivih grešaka. Međutim, nije nužno ispravno pretpostaviti da sve te emigrante treba isključiti iz statistika o izbeglicama.

Istraživanjem jednog drugog pitanja u ovoj studiji pokušava se odgovoriti na to koliki se deo predpopisne emigracije vratio u Bosnu i Hercegovinu, ali ne u svoje predratno mesto boravka, te su stoga oni uključeni u našu statistiku raseljenih lica. Moglo bi se tvrditi će ti konkretni povratnici povećati brojeve raseljenih lica do kojih je došlo Odeljenje za demografiju (oni su bili odsutni iz Bosne i Hercegovine za vreme popisa stanovništva 1991. godine, ali su bili prisutni - kao raseljena lica - 1997/98. godine).

Ovo pitanje odnosi se emigrante iz 1991. godine, koji su se vratili u Bosnu i pronađeni su na biračkim spiskovima 1997/98. godine kao registrovani **unutar** zemlje, to jest u jednoj od 149 novih opština (ne nužno u istoj kao pre rata). Od ukupnog broja od 20.248 takvih podataka koji su identifikovani (to jest podaci iz popisa stanovništva spareni sa biračkim spiskovima koji su imali verodostojne šifre *REGMUN* /registracija u opštini/), izgleda da je samo 1.742 (8,6%) bilo interno raseljenih, to jest registrovanih u predratnim opštinama različitim od onih u kojima su bili registrovani tokom popisa stanovništva 1991. godine. Drugih 17.476 (86,2%) lica bilo je registrovano na istom području na kom su registrovani 1991. godine, dok za preostalih 1.066 (5,3%) nema podataka o predratnom mestu boravka u smislu posleratnih opština, budući da oni vode poreklo iz podeljenih opština. Sledi podela ovih brojki po etničkoj pripadnosti:

Tabela 2(B4). Povratak predpopisnih emigranata u Bosnu i Hercegovinu na osnovu nacionalne pripadnosti i statusa raseljenosti 1998. godine

---

[4] Tabela u ovoj fusnoti objašnjava kalkulacije za celu Bosnu:

Nacionalnost	Raseljena lica i izbeglice	Od čega izbeglica	Nacionalnost izbeglica (%)	Odstupanje od aps. veličine	Odstupanje u procentima
Srbi	217.283	48.350	0,164	4.625	0,021
Muslimani	314.382	152.224	0,517	14.563	0,046
Hrvati	104.579	72.591	0,247	6.944	0,066
Ostali	38.106	21.267	0,072	2.035	0,053
Ukupno	674.350	294.432	1,000	28.167	np

Prilog B4

Povratak emigranata u BiH	SVI	Srbi	Muslimani	Hrvati	Ostali
UKUPNO, *od čega*:	20.284	7.936	5.113	6.468	767
- neraseljeni	17.476 (86,2%)	6.655 (83,9%)	4.383 (85,7%)	5.829 (90,1%)	609 (79,4%)
- raseljeni	1.742 (8,6%)	729 (9,2%)	554 (10,8%)	365 (5,6%)	94 (12,3%)
- nepoznato	1.066 (5,3%)	552 (7,0%)	176 (3,4%)	274 (4,2%)	64 (8,3%)

Glavni zaključak je da, pošto velika većina povratnika u Bosnu i Hercegovinu koji su bili predratni emigranti nisu raseljena lica, broj interno raseljenih lica prikazanih u našem demografskom izveštaju, to jest bez uzimanja u obzir predratnog boravka u inostranstvu, uopšte nije u velikoj meri subjektivan, posebno na nivou cele zemlje. Ovaj zaključak važi za sve etničke grupe (Srbe, Muslimane, Hrvate i Ostale). Štaviše, broj ovih konkretnih povratnika je uopšte mali i to je još jedan razlog što njihov uticaj ne može biti značajniji.

Prilog B4

Tabela 3(B4). Populacija koja je privremeno boravila u inostranstvu u vreme popisa 1991. i njen udeo u ukupnoj populaciji obuhvaćenoj popisom, po etničkom sastavu i po opštinama

Opština	Ime opštine	Pop. U	Pop. VAN	% VAN	% Srbi VAN	% Muslim. VAN	% Hrvati VAN	% Ostali VAN
10014	BANOVIĆI	26268	322	1.2%	1.8%	0.6%	2.2%	4.6%
10022	BANJA LUKA	186709	8983	4.6%	5.3%	1.7%	4.7%	4.6%
10049	BIHAĆ	66308	4424	6.3%	1.7%	7.1%	7.5%	8.3%
10057	BIJELJINA	89789	7199	7.4%	7.8%	3.6%	10.2%	17.7%
10065	BILEĆA	13140	144	1.1%	1.2%	1.0%	0.0%	0.1%
10073	BOSANSKA DUBICA	28566	3040	9.6%	7.9%	7.0%	6.6%	28.1%
10081	BOSANSKA GRADIŠKA	55887	4087	6.8%	6.3%	5.3%	10.3%	13.0%
10090	BOSANSKA KRUPA	54869	3451	5.9%	4.1%	6.3%	12.9%	12.7%
10103	BOSANSKI BROD	32088	2050	6.0%	5.1%	4.4%	6.8%	7.3%
10111	BOSANSKI NOVI	40518	1147	2.8%	1.7%	4.4%	7.7%	3.6%
10120	BOSANSKI PETROVAC	15005	616	3.9%	2.3%	5.8%	8.3%	25.3%
10138	BOSANSKI ŠAMAC	28743	4217	12.8%	8.0%	1.7%	18.4%	16.5%
10146	BOSANSKO GRAHOVO	7859	452	5.4%	5.3%	0.0%	8.4%	6.5%
10154	BRATUNAC	33073	546	1.6%	1.2%	1.8%	5.0%	2.3%
10162	BRČKO	76121	11506	13.1%	9.9%	4.7%	28.6%	17.8%
10189	BREZA	16969	348	2.0%	2.1%	1.4%	4.9%	6.2%
10197	BUGOJNO	43808	3081	6.6%	3.6%	4.0%	9.7%	16.9%
10219	BUSOVAČA	17604	1275	6.8%	2.6%	2.3%	11.3%	5.5%
10227	CAZIN	58724	4685	7.4%	6.9%	7.3%	13.0%	13.0%
10235	ČAJNIČE	8874	82	0.9%	1.0%	0.7%	0.0%	2.2%
10243	ČAPLJINA	26889	993	3.6%	1.0%	0.8%	5.4%	5.0%
10251	ČELINAC	17652	1061	5.7%	5.5%	3.3%	7.9%	16.2%
10260	ČITLUK	13168	1915	12.7%	0.0%	0.0%	12.4%	60.8%
10278	DERVENTA	52344	4145	7.3%	8.5%	1.8%	8.2%	6.0%
10286	DOBOJ	98096	4453	4.3%	4.4%	1.7%	8.1%	11.3%
10294	DONJI VAKUF	24124	420	1.7%	1.4%	1.4%	5.9%	7.4%
10308	TOMISLAVGRAD	22083	7926	26.4%	1.6%	5.7%	29.4%	31.7%
10316	FOČA	39821	692	1.7%	1.4%	1.6%	5.4%	6.6%
10324	FOJNICA	15121	1174	7.2%	4.5%	2.1%	14.5%	2.4%
10332	GACKO	10668	120	1.1%	1.1%	1.0%	0.0%	2.4%
10359	GLAMOČ	12205	388	3.1%	2.5%	4.3%	8.2%	12.9%
10367	GORAZDE	36712	861	2.3%	1.7%	2.3%	3.8%	5.7%
10375	GORNJI VAKUF	22452	2729	10.8%	4.5%	5.7%	17.4%	18.4%
10383	GRAČANICA	57289	1845	3.1%	3.0%	1.9%	5.3%	21.7%
10391	GRADAČAC	51707	4874	8.6%	8.0%	2.6%	25.4%	29.8%
10405	GRUDE	14080	2278	13.9%	22.2%	0.0%	13.6%	55.6%
10413	HAN PIJESAK	6250	98	1.5%	1.7%	1.2%	14.3%	3.2%
10421	JABLANICA	12306	385	3.0%	0.2%	1.7%	4.5%	15.9%
10430	JAJCE	43542	1465	3.3%	1.8%	2.0%	5.3%	3.7%
10448	KAKANJ	53196	2754	4.9%	1.5%	1.7%	10.6%	10.3%
10456	KALESIJA	38833	2976	7.1%	9.5%	6.4%	17.1%	12.9%
10464	KALINOVIK	4655	12	0.3%	0.1%	0.5%	0.0%	0.0%
10472	KISELJAK	21477	2687	11.1%	1.9%	5.7%	15.0%	20.9%
10499	KLADANJ	15542	528	3.3%	2.6%	3.1%	0.0%	13.3%
10502	KLJUČ	35823	1568	4.2%	3.1%	5.3%	5.2%	5.1%
10529	KONJIC	42206	1672	3.8%	0.5%	2.3%	8.4%	6.1%
10537	KOTOR VAROŠ	34379	2474	6.7%	3.7%	3.6%	13.9%	6.0%
10545	KREŠEVO	6209	522	7.8%	5.9%	2.0%	9.1%	13.3%
10553	KUPRES	8416	1202	12.5%	10.2%	3.9%	17.0%	18.0%
10561	LAKTAŠI	27917	1915	6.4%	5.5%	2.0%	6.0%	15.5%
10570	LIŠTICA	23413	3747	13.8%	3.4%	11.1%	13.7%	41.0%
10588	LIVNO	32307	8293	20.4%	3.7%	4.0%	26.3%	13.2%
10596	LOPARE	28536	4001	12.3%	15.4%	5.1%	20.6%	30.5%
10600	LUKAVAC	55457	1613	2.8%	2.6%	1.9%	5.8%	9.5%
10618	LJUBINJE	4126	46	1.1%	1.0%	1.5%	2.6%	1.9%
10626	LJUBUŠKI	23720	4620	16.3%	4.6%	1.0%	17.0%	27.5%
10634	MAGLAJ	41626	1762	4.1%	2.7%	2.9%	6.3%	14.0%
10642	MODRIČA	31304	4309	12.1%	12.9%	2.3%	20.1%	16.9%
10669	MOSTAR	122071	4557	3.6%	1.2%	2.1%	6.6%	3.3%
10677	MRKONJIĆ GRAD	25680	1715	6.3%	6.4%	4.0%	5.8%	11.8%
10685	NEUM	3974	351	8.1%	0.0%	0.0%	9.0%	5.9%
10693	NEVESINJE	13886	562	3.9%	3.2%	5.2%	10.0%	11.9%
10707	ODŽAK	23106	6950	23.1%	24.5%	2.5%	29.9%	27.9%
10715	OLOVO	16652	304	1.8%	1.7%	1.2%	7.4%	11.7%
10723	ORAŠJE	24683	3684	13.0%	4.8%	1.2%	15.8%	10.0%
10731	POSUŠJE	14131	3003	17.5%	11.1%	33.3%	17.3%	39.1%
10740	PRIJEDOR	106968	5575	5.0%	4.2%	5.3%	5.4%	6.5%
10758	PRNJAVOR	42377	4678	9.9%	10.5%	5.4%	5.4%	14.1%
10766	PROZOR	18040	1720	8.7%	0.0%	4.3%	11.2%	14.9%
10774	NOVI TRAVNIK	29570	1143	3.7%	0.9%	1.0%	7.0%	4.8%
10782	ROGATICA	21597	381	1.7%	1.7%	1.6%	10.5%	7.3%
10804	RUDO	11426	145	1.3%	1.2%	0.9%	0.0%	6.6%
10812	SANSKI MOST	55702	4605	7.6%	3.7%	9.6%	6.7%	26.9%

Napomena: Populacija ’U’ označava lica čija je ’DUI’ varijabla ’00’ (ili je, isto tako, ’SDRZ’ varijabla ’000’), populacija ’VAN’ – ostale primere, to jest emigrante (one koji privremeno borave u inostranstvu).

Prilog B4

Tabela 3(B4). - Nastavak

Opština	Ime opštine	Pop. U	Pop. VAN	% VAN	% Srbi VAN	% Muslim. VAN	% Hrvati VAN	% Ostali VAN
10839	SARAJEVO-CENTAR	77749	1537	1.9%	1.1%	1.5%	2.5%	3.5%
10847	SARAJEVO-HADŽIĆI	23850	350	1.4%	0.6%	1.4%	5.4%	3.6%
10855	SARAJEVO-ILIDŽA	66295	1642	2.4%	1.2%	2.4%	4.9%	4.3%
10863	SARAJEVO-ILIJAŠ	24623	561	2.2%	1.8%	1.5%	5.7%	6.4%
10871	SARAJEVO-NOVI GRAD	134860	1756	1.3%	0.9%	1.2%	1.9%	2.0%
10880	SARAJEVO-NOVO SARAJEVO	93638	1451	1.5%	1.1%	1.6%	2.2%	1.9%
10898	SARAJEVO-PALE	16021	334	2.0%	1.7%	2.0%	3.1%	9.7%
10901	SARAJEVO-STARI GRAD	49779	965	1.9%	1.3%	1.7%	2.7%	3.8%
10910	SARAJEVO-TRNOVO	6927	64	0.9%	0.8%	0.7%	6.3%	8.8%
10928	VOGOŠĆA	24034	613	2.5%	1.7%	1.8%	5.6%	7.8%
10936	SKENDER VAKUF	18722	696	3.6%	4.0%	0.6%	2.7%	8.3%
10944	SOKOLAC	14570	313	2.1%	1.8%	2.4%	0.0%	11.0%
10952	SRBAC	19328	2512	11.5%	11.1%	8.8%	15.1%	18.5%
10979	SREBRENICA	36518	148	0.4%	0.5%	0.4%	0.0%	1.1%
10987	SREBRENIK	38373	2523	6.2%	11.3%	2.8%	16.1%	27.1%
10995	STOLAC	18070	611	3.3%	0.7%	1.5%	6.8%	7.8%
11002	ŠEKOVICI	9408	221	2.3%	1.7%	0.9%	12.5%	21.6%
11029	ŠIPOVO	14986	593	3.8%	3.5%	4.6%	9.7%	7.3%
11037	TESLIĆ	56412	3442	5.8%	5.3%	2.1%	10.5%	9.5%
11045	TEŠANJ	46311	2169	4.5%	3.6%	2.5%	11.4%	9.9%
11053	TITOV DRVAR	16944	182	1.1%	1.0%	0.0%	0.0%	2.4%
11061	TRAVNIK	66512	4235	6.0%	1.0%	2.1%	12.2%	6.0%
11070	TREBINJE	30739	257	0.8%	0.7%	1.1%	2.8%	0.7%
11088	TUZLA	127833	3785	2.9%	2.5%	1.1%	4.4%	5.9%
11096	UGLJEVIK	23948	1639	6.4%	8.0%	3.3%	10.7%	13.8%
11100	VAREŠ	21789	414	1.9%	1.0%	0.7%	2.6%	3.4%
11118	VELIKA KLADUŠA	50601	2307	4.4%	1.3%	4.2%	8.1%	10.7%
11126	VISOKO	45178	982	2.1%	1.0%	1.5%	7.1%	10.4%
11134	VIŠEGRAD	20636	563	2.7%	2.6%	2.4%	3.1%	6.6%
11142	VITEZ	26463	1396	5.0%	1.9%	0.9%	8.3%	9.8%
11169	VLASENICA	33161	781	2.3%	1.7%	2.1%	0.0%	17.9%
11177	ZAVIDOVIĆI	55879	1285	2.2%	1.5%	1.5%	4.9%	6.1%
11185	ZENICA	143080	2437	1.7%	1.3%	1.1%	3.1%	2.7%
11193	ZVORNIK	78048	3247	4.0%	5.2%	3.1%	13.9%	5.0%
11207	ŽEPČE	21827	1139	5.0%	5.7%	2.4%	7.6%	7.3%
11215	ŽIVINICE	53271	1512	2.8%	4.2%	1.7%	3.3%	14.4%
	Ukupno Bosna i Hercegovina	4142819	234213	5.4%	4.4%	2.9%	12.0%	7.9%

Napomena: Populacija ’U’ označava lica čija je ’DUI’ varijabla ’00’ (ili je, isto tako, ’SDRZ’ varijabla ’000’), populacija ’VAN’ – ostale primere, to jest *de facto* emigrante (one koji privremeno borave u inostranstvu).

Prilog B4

Tabela 4(B4). Nacionalni sastav u predratnim opštinama u Bosni i Hercegovini procenjen za *de jure* i *de facto* populaciju prema popisu stanovništva 1991. godine

Opština	Ime opštine	Svi Srbi	Svi Muslim.	Svi Hrvati	Svi Ostali	Srbi u BH	Muslim. u BH	Hrvati u BH	Ostali u BH
10014	BANOVIĆI	17.0%	72.0%	2.1%	9.0%	16.9%	72.4%	2.0%	8.7%
10022	BANJA LUKA	54.5%	14.5%	14.8%	16.1%	54.1%	15.0%	14.8%	16.1%
10049	BIHAĆ	17.9%	66.0%	7.9%	8.2%	18.8%	65.4%	7.8%	8.0%
10057	BIJELJINA	59.1%	31.1%	0.5%	9.3%	58.9%	32.3%	0.5%	8.2%
10065	BILEĆA	80.0%	14.6%	0.3%	5.1%	79.9%	14.6%	0.3%	5.2%
10073	BOSANSKA DUBICA	68.7%	20.3%	1.5%	9.5%	69.9%	20.9%	1.6%	7.5%
10081	BOSANSKA GRADIŠKA	59.6%	26.4%	5.7%	8.3%	59.9%	26.8%	5.5%	7.8%
10090	BOSANSKA KRUPA	23.7%	73.9%	0.2%	2.2%	24.2%	73.6%	0.2%	2.0%
10103	BOSANSKI BROD	33.3%	12.0%	41.0%	13.7%	33.7%	12.2%	40.6%	13.5%
10111	BOSANSKI NOVI	60.2%	33.6%	1.0%	5.2%	60.9%	33.1%	0.9%	5.1%
10120	BOSANSKI PETROVAC	74.8%	21.0%	0.3%	3.9%	76.1%	20.6%	0.3%	3.0%
10138	BOSANSKI ŠAMAC	41.3%	6.8%	44.7%	7.2%	43.6%	7.6%	41.8%	6.9%
10146	BOSANSKO GRAHOVO	94.9%	0.1%	2.7%	2.2%	95.0%	0.2%	2.6%	2.2%
10154	BRATUNAC	34.1%	64.0%	0.1%	1.8%	34.3%	63.9%	0.1%	1.8%
10162	BRČKO	20.7%	44.0%	25.4%	10.0%	21.4%	48.3%	20.9%	9.4%
10189	BREZA	12.2%	75.5%	4.9%	7.3%	12.2%	76.0%	4.8%	7.0%
10197	BUGOJNO	18.5%	41.9%	34.2%	5.4%	19.1%	43.1%	33.0%	4.8%
10219	BUSOVAČA	3.3%	44.7%	48.1%	3.9%	3.4%	46.9%	45.7%	3.9%
10227	CAZIN	1.2%	97.2%	0.2%	1.3%	1.2%	97.3%	0.2%	1.3%
10235	ČAJNIČE	52.6%	44.8%	0.1%	2.6%	52.5%	44.9%	0.1%	2.6%
10243	ČAPLJINA	13.5%	27.2%	53.7%	5.6%	13.8%	28.0%	52.6%	5.5%
10251	ČELINAC	88.5%	7.7%	0.4%	3.5%	88.7%	7.9%	0.4%	3.1%
10260	ČITLUK	0.1%	0.7%	98.3%	0.9%	0.1%	0.8%	98.6%	0.4%
10278	DERVENTA	40.6%	12.5%	38.8%	8.1%	40.1%	13.3%	38.5%	8.2%
10286	DOBOJ	38.8%	40.1%	12.9%	8.2%	38.8%	41.2%	12.4%	7.6%
10294	DONJI VAKUF	38.8%	55.0%	2.8%	3.4%	39.0%	55.2%	2.7%	3.2%
10308	TOMISLAVGRAD	1.9%	10.5%	86.6%	1.0%	2.6%	13.4%	83.0%	1.0%
10316	FOČA	45.2%	51.2%	0.2%	3.4%	45.3%	51.2%	0.2%	3.2%
10324	FOJNICA	1.0%	49.2%	40.6%	9.2%	1.0%	51.9%	37.4%	9.7%
10332	GACKO	61.7%	35.6%	0.3%	2.3%	61.7%	35.7%	0.3%	2.3%
10359	GLAMOČ	79.0%	17.9%	1.5%	1.7%	79.4%	17.7%	1.4%	1.5%
10367	GORAŽDE	26.2%	69.9%	0.2%	3.7%	26.3%	69.9%	0.2%	3.5%
10375	GORNJI VAKUF	0.4%	55.8%	42.5%	1.3%	0.5%	59.0%	39.4%	1.2%
10383	GRAČANICA	22.9%	71.9%	0.2%	5.0%	23.0%	72.8%	0.2%	4.0%
10391	GRADAČAC	19.8%	59.6%	15.2%	5.4%	19.9%	63.5%	12.4%	4.1%
10405	GRUDE	0.1%	0.0%	99.1%	0.8%	0.0%	0.0%	99.5%	0.4%
10413	HAN PIJESAK	57.9%	40.1%	0.1%	2.0%	57.8%	40.2%	0.1%	1.9%
10421	JABLANICA	4.0%	71.6%	18.1%	6.3%	4.1%	72.6%	17.8%	5.5%
10430	JAJCE	19.2%	38.6%	35.1%	7.1%	19.5%	39.1%	34.4%	7.0%
10448	KAKANJ	8.8%	54.4%	29.6%	7.3%	9.1%	56.2%	27.8%	6.8%
10456	KALESIJA	18.3%	79.2%	0.1%	2.4%	17.8%	79.9%	0.1%	2.2%
10464	KALINOVIK	60.6%	36.7%	0.4%	2.3%	60.6%	36.7%	0.4%	2.3%
10472	KISELJAK	3.0%	40.4%	51.8%	4.8%	3.3%	42.9%	49.5%	4.3%
10499	KLADANJ	24.6%	72.2%	0.2%	3.0%	24.8%	72.3%	0.2%	2.7%
10502	KLJUČ	49.5%	47.2%	0.9%	2.4%	50.1%	46.7%	0.9%	2.4%
10529	KONJIC	15.1%	54.2%	26.2%	4.4%	15.6%	55.1%	25.0%	4.3%
10537	KOTOR VAROŠ	38.1%	30.1%	29.0%	2.8%	39.4%	31.1%	26.8%	2.8%
10545	KREŠEVO	0.5%	22.7%	69.8%	6.9%	0.5%	24.2%	68.8%	6.5%
10553	KUPRES	50.6%	8.3%	39.6%	1.4%	51.9%	9.2%	37.6%	1.4%
10561	LAKTAŠI	81.0%	1.4%	8.6%	9.0%	81.8%	1.4%	8.6%	8.1%
10570	LIŠTICA	0.5%	0.0%	98.9%	0.5%	0.6%	0.0%	99.0%	0.4%
10588	LIVNO	9.6%	14.2%	72.2%	3.9%	11.7%	17.1%	66.9%	4.3%
10596	LOPARE	56.1%	36.8%	3.9%	3.2%	54.1%	39.9%	3.5%	2.5%
10600	LUKAVAC	21.3%	66.6%	3.7%	8.4%	21.4%	67.2%	3.6%	7.8%
10618	LJUBINJE	89.8%	8.0%	0.9%	1.3%	89.9%	7.9%	0.9%	1.3%
10626	LJUBUŠKI	0.2%	5.6%	92.2%	2.0%	0.3%	6.6%	91.4%	1.7%
10634	MAGLAJ	30.7%	45.0%	19.3%	5.0%	31.1%	45.6%	18.8%	4.5%
10642	MODRIČA	35.2%	29.1%	27.5%	8.2%	34.9%	32.4%	25.0%	7.7%
10669	MOSTAR	18.8%	34.5%	34.0%	12.7%	19.3%	35.1%	32.9%	12.7%
10677	MRKONJIĆ GRAD	76.8%	11.9%	7.8%	3.4%	76.7%	12.2%	7.8%	3.2%
10685	NEUM	4.8%	4.4%	87.7%	3.1%	5.2%	4.8%	86.8%	3.2%
10693	NEVESINJE	74.1%	22.9%	1.5%	1.5%	74.7%	22.6%	1.4%	1.4%
10707	ODŽAK	18.9%	20.7%	54.3%	6.1%	18.5%	26.2%	49.5%	5.7%
10715	OLOVO	18.8%	74.9%	3.8%	2.5%	18.9%	75.3%	3.6%	2.3%
10723	ORAŠJE	14.9%	6.7%	75.1%	3.4%	16.3%	7.6%	72.6%	3.5%
10731	POSUŠJE	0.1%	0.0%	99.0%	0.9%	0.1%	0.0%	99.2%	0.7%
10740	PRIJEDOR	42.2%	43.8%	5.6%	8.3%	42.6%	43.6%	5.6%	8.2%
10758	PRNJAVOR	71.2%	15.2%	3.7%	10.0%	70.7%	15.9%	3.8%	9.5%
10766	PROZOR	0.2%	36.5%	62.0%	1.2%	0.2%	38.3%	60.3%	1.1%
10774	NOVI TRAVNIK	13.3%	37.8%	39.6%	9.3%	13.7%	38.9%	38.2%	9.2%
10782	ROGATICA	38.2%	60.0%	0.1%	1.7%	38.2%	60.1%	0.1%	1.6%
10804	RUDO	70.4%	27.1%	0.0%	2.5%	70.4%	27.2%	0.0%	2.4%
10812	SANSKI MOST	42.1%	46.6%	7.2%	4.2%	43.8%	45.6%	7.2%	3.3%

Napomena: Populacija ’u BH’ označava lica čija je ’DUI’ varijabla ’00’ (ili je, isto tako ’SDRZ’ varijabla ’000’), to jest oni koji su *de facto* boravili u BiH 1991. godine, dok ’Svi’ (*de jure*) populacija uključuje i lica koja su privremeno boravila (bila zaposlena ili ne) u inostranstvu.

Prilog B4

Tabela 4(B4). Nastavak

Opština	Ime opštine	Svi Srbi	Svi Muslim.	Svi Hrvati	Svi Ostali	Srbi u BH	Muslim. u BH	Hrvati u BH	Ostali u BH
10839	SARAJEVO-CENTAR	20.9%	49.8%	6.8%	22.5%	21.1%	50.0%	6.8%	22.1%
10847	SARAJEVO-HADŽICI	26.3%	63.4%	3.1%	7.2%	26.5%	63.4%	3.0%	7.1%
10855	SARAJEVO-ILIDŽA	36.8%	43.1%	10.2%	9.9%	37.3%	43.1%	9.9%	9.7%
10863	SARAJEVO-ILIJAŠ	45.0%	42.0%	6.9%	6.1%	45.1%	42.4%	6.6%	5.9%
10871	SARAJEVO-NOVI GRAD	27.5%	50.6%	6.5%	15.4%	27.6%	50.6%	6.4%	15.3%
10880	SARAJEVO-NOVO SARAJEVO	34.5%	35.4%	9.2%	20.8%	34.7%	35.4%	9.2%	20.7%
10898	SARAJEVO-PALE	69.0%	26.7%	0.8%	3.5%	69.3%	26.7%	0.8%	3.3%
10901	SARAJEVO-STARI GRAD	10.1%	77.4%	2.2%	10.3%	10.2%	77.5%	2.2%	10.1%
10910	SARAJEVO-TRNOVO	29.5%	68.2%	0.2%	2.1%	29.5%	68.4%	0.2%	1.9%
10928	VOGOŠĆA	35.7%	50.7%	4.3%	9.2%	36.0%	51.1%	4.2%	8.7%
10936	SKENDER VAKUF	68.3%	5.5%	24.6%	1.6%	68.0%	5.7%	24.8%	1.5%
10944	SOKOLAC	68.4%	30.2%	0.1%	1.3%	68.6%	30.1%	0.1%	1.2%
10952	SRBAC	88.7%	4.3%	0.6%	6.4%	89.1%	4.4%	0.6%	5.9%
10979	SREBRENICA	22.7%	75.2%	0.1%	2.1%	22.7%	75.2%	0.1%	2.1%
10987	SREBRENIK	13.0%	74.6%	6.7%	5.8%	12.3%	77.3%	6.0%	4.5%
10995	STOLAC	21.0%	43.1%	33.1%	2.8%	21.5%	43.9%	31.9%	2.7%
11002	ŠEKOVIĆI	93.6%	3.4%	0.1%	2.9%	94.1%	3.4%	0.1%	2.4%
11029	ŠIPOVO	79.1%	19.0%	0.2%	1.7%	79.4%	18.8%	0.2%	1.6%
11037	TESLIĆ	55.1%	21.3%	15.9%	7.7%	55.3%	22.2%	15.1%	7.4%
11045	TEŠANJ	6.3%	72.0%	18.4%	3.3%	6.4%	73.4%	17.1%	3.1%
11053	TITOV DRVAR	97.0%	0.2%	0.2%	2.7%	97.0%	0.2%	0.2%	2.6%
11061	TRAVNIK	11.0%	44.9%	36.9%	7.2%	11.6%	46.8%	34.4%	7.2%
11070	TREBINJE	68.9%	17.8%	4.0%	9.3%	69.0%	17.7%	3.9%	9.3%
11088	TUZLA	15.4%	47.4%	15.3%	22.0%	15.4%	48.2%	15.1%	21.3%
11096	UGLJEVIK	56.5%	39.5%	0.2%	3.7%	55.6%	40.8%	0.2%	3.4%
11100	VAREŠ	16.4%	30.2%	40.4%	13.1%	16.5%	30.6%	40.1%	12.9%
11118	VELIKA KLADUŠA	4.3%	91.0%	1.4%	3.3%	4.4%	91.1%	1.3%	3.1%
11126	VISOKO	16.2%	74.4%	4.1%	5.4%	16.3%	74.9%	3.9%	5.0%
11134	VIŠEGRAD	31.8%	63.5%	0.2%	4.5%	31.8%	63.7%	0.2%	4.3%
11142	VITEZ	5.4%	41.3%	45.4%	7.9%	5.5%	43.1%	43.9%	7.5%
11169	VLASENICA	42.3%	55.1%	0.1%	2.4%	42.6%	55.3%	0.1%	2.0%
11177	ZAVIDOVICI	20.4%	59.7%	13.2%	6.7%	20.5%	60.2%	12.9%	6.4%
11185	ZENICA	15.4%	55.2%	15.4%	14.0%	15.4%	55.5%	15.2%	13.9%
11193	ZVORNIK	38.0%	59.1%	0.2%	2.8%	37.5%	59.6%	0.1%	2.8%
11207	ŽEPČE	9.9%	47.0%	39.6%	3.5%	9.8%	48.2%	38.5%	3.4%
11215	ŽIVINICE	6.4%	80.2%	7.2%	6.2%	6.3%	81.1%	7.1%	5.5%
	Ukupno Bosna i Hercegovina	31.2%	43.4%	17.4%	8.1%	31.5%	44.5%	16.1%	7.8%

Napomena: Populacija 'u BH' označava lica čija je 'DUI' varijabla '00' (ili je, isto tako 'SDRZ' varijabla '000'), to jest oni koji su *de facto* boravili u BiH 1991. godine, dok 'Svi' (*de jure*) populacija uključuje i lica koja su privremeno boravila (bila zaposlena ili ne) u inostranstvu.

Prilog B4

Tabela 5(B4). Deo izbeglica koji su napustili Bosnu i Hercegovinu posle popisa 1991. među biračima izvan zemlje 1998. godine, po opštinama i nacinalnoj pripadnosti

Opština	Ime opštine	OC birači '98	Izbeglice	% Izbeglica	% izb. Srbi	% izb. Muslim.	% izb. Hrvati	% izb. Ostali
10014	BANOVIĆI	316	270	85.4%	64.0%	89.1%	63.6%	83.3%
10022	BANJA LUKA	10476	10093	96.3%	58.6%	98.9%	90.3%	96.7%
10049	BIHAĆ	1669	1081	64.8%	80.0%	64.6%	51.1%	72.7%
10057	BIJELJINA	9428	9068	96.2%	58.0%	96.8%	88.2%	96.3%
10065	BILEĆA	733	727	99.2%	80.0%	99.3%	100.0%	100.0%
10073	BOSANSKA DUBICA	2691	2443	90.8%	40.5%	93.3%	93.3%	80.1%
10081	BOSANSKA GRADIŠKA	6115	5681	92.9%	39.5%	94.8%	80.3%	89.2%
10090	BOSANSKA KRUPA	1338	961	71.8%	60.7%	71.5%	75.0%	91.2%
10103	BOSANSKI BROD	2345	2158	92.0%	82.0%	97.3%	83.6%	95.6%
10111	BOSANSKI NOVI	4491	4256	94.8%	70.0%	94.9%	100.0%	97.1%
10120	BOSANSKI PETROVAC	576	531	92.2%	34.8%	94.7%	100.0%	92.0%
10138	BOSANSKI ŠAMAC	1644	1302	79.2%	43.8%	97.6%	71.6%	92.1%
10146	BOSANSKO GRAHOVO	11	3	27.3%	0.0%	-	100.0%	100.0%
10154	BRATUNAC	1918	1780	92.8%	50.0%	92.7%	100.0%	100.0%
10162	BRČKO	7783	6514	83.7%	66.0%	91.4%	61.0%	92.6%
10189	BREZA	305	249	81.6%	93.3%	80.8%	83.9%	80.0%
10197	BUGOJNO	3555	2744	77.2%	87.7%	76.5%	77.4%	75.8%
10219	BUSOVAČA	782	467	59.7%	100.0%	67.8%	56.7%	68.4%
10227	CAZIN	2225	1359	61.1%	80.0%	61.2%	50.0%	50.0%
10235	ČAJNIČE	529	513	97.0%	75.0%	97.1%	-	100.0%
10243	ČAPLJINA	1163	1091	93.8%	90.9%	97.3%	56.8%	95.8%
10251	ČELINAC	463	407	87.9%	51.2%	96.0%	100.0%	93.1%
10260	ČITLUK	250	88	35.2%	-	100.0%	27.1%	83.3%
10278	DERVENTA	3791	3364	88.7%	47.5%	98.4%	84.0%	95.7%
10286	DOBOJ	6791	6234	91.8%	62.9%	94.8%	81.2%	91.0%
10294	DONJI VAKUF	972	896	92.2%	72.7%	92.9%	86.2%	92.1%
10308	TOMISLAVGRAD	1534	778	50.7%	100.0%	90.9%	16.9%	45.5%
10316	FOČA	2214	2100	94.9%	78.6%	95.3%	85.7%	89.6%
10324	FOJNICA	540	390	72.2%	-	61.2%	74.7%	100.0%
10332	GACKO	512	500	97.7%	100.0%	97.6%	100.0%	100.0%
10359	GLAMOČ	643	586	91.1%	47.8%	93.8%	40.0%	83.3%
10367	GORAŽDE	1520	1341	88.2%	76.0%	88.3%	33.3%	97.8%
10375	GORNJI VAKUF	2026	1321	65.2%	100.0%	66.9%	63.7%	43.8%
10383	GRAČANICA	1246	987	79.2%	66.7%	83.1%	100.0%	52.6%
10391	GRADAČAC	1650	1099	66.6%	50.0%	76.9%	56.4%	58.4%
10405	GRUDE	172	31	18.0%	-	-	18.2%	0.0%
10413	HAN PIJESAK	71	67	94.4%	-	94.3%	-	100.0%
10421	JABLANICA	323	264	81.7%	75.0%	83.6%	76.9%	70.8%
10430	JAJCE	4121	3731	90.5%	89.8%	91.6%	88.2%	95.2%
10448	KAKANJ	2104	1684	80.0%	86.4%	75.1%	81.3%	83.3%
10456	KALESIJA	2370	1734	73.2%	46.7%	72.2%	100.0%	96.1%
10464	KALINOVIK	27	25	92.6%	-	92.6%	-	-
10472	KISELJAK	1019	692	67.9%	66.7%	75.6%	61.5%	53.3%
10499	KLADANJ	454	346	76.2%	52.4%	77.4%	-	77.3%
10502	KLJUČ	3731	3321	89.0%	53.1%	89.5%	75.0%	90.3%
10529	KONJIC	1209	840	69.5%	100.0%	66.7%	69.5%	88.5%
10537	KOTOR VAROŠ	3307	2806	84.9%	62.5%	90.4%	71.6%	83.1%
10545	KREŠEVO	239	149	62.3%	-	68.6%	59.7%	100.0%
10553	KUPRES	475	338	71.2%	72.0%	93.8%	56.1%	100.0%
10561	LAKTAŠI	205	153	74.6%	53.2%	94.1%	79.3%	76.5%
10570	LIŠTICA	429	113	26.3%	-	-	26.5%	0.0%
10588	LIVNO	1586	973	61.3%	92.9%	91.4%	27.4%	84.6%
10596	LOPARE	919	625	68.0%	39.3%	74.2%	62.5%	55.9%
10600	LUKAVAC	1095	872	79.6%	79.5%	80.8%	89.7%	70.8%
10618	LJUBINJE	43	39	90.7%	66.7%	92.3%	-	100.0%
10626	LJUBUŠKI	875	619	70.7%	100.0%	100.0%	20.6%	87.5%
10634	MAGLAJ	1375	1050	76.4%	70.0%	80.2%	64.0%	73.1%
10642	MODRIČA	5040	4514	89.6%	48.6%	98.2%	68.0%	93.0%
10669	MOSTAR	7169	6477	90.3%	92.7%	94.6%	61.9%	96.6%
10677	MRKONJIĆ GRAD	666	571	85.7%	34.4%	89.0%	81.0%	89.7%
10685	NEUM	50	31	62.0%	100.0%	100.0%	17.4%	100.0%
10693	NEVESINJE	267	201	75.3%	20.0%	78.6%	-	75.0%
10707	ODŽAK	3037	2173	71.6%	38.0%	97.4%	48.5%	85.5%
10715	OLOVO	332	279	84.0%	66.7%	85.5%	78.1%	84.6%
10723	ORASJE	754	435	57.7%	76.9%	93.3%	51.0%	82.1%
10731	POSUŠJE	182	40	22.0%	-	-	22.1%	0.0%
10740	PRIJEDOR	14987	14027	93.6%	61.0%	94.1%	82.6%	93.6%
10758	PRNJAVOR	1996	1638	82.1%	43.9%	90.7%	85.0%	76.6%
10766	PROZOR	1298	1028	79.2%	100.0%	89.7%	48.5%	100.0%
10774	NOVI TRAVNIK	862	663	76.9%	94.1%	83.9%	73.8%	81.2%
10782	ROGATICA	792	746	94.2%	100.0%	94.1%	100.0%	95.8%
10804	RUDO	741	730	98.5%	80.0%	98.8%	-	85.7%
10812	SANSKI MOST	6181	5226	84.5%	50.9%	86.2%	77.5%	60.3%

Napomena: ’Izbeglice’ su lica čija je ’DUI’ varijabla ’00’ (ili je, isto tako, ’SDRZ’ varijabla ’000’), to jest oni koji su *de facto* boravili u Bosni i Hercegovini 1991. godine, ali su zemlju napustili posle popisa stanovništva 1991. godine, a registrovani su kao birači izvan zemlje (OC) za izbore 1998. godine, to jest radi se o postpopisnim izbeglicama.

Prilog B4

Tabela 5(B4). - Nastavak

Opština	Ime opštine	OC birači '98	Izbeglice	% izbeglica	% izb. Srbi	% izb. Muslim.	% izb. Hrvati	% izb. Ostali
10839	SARAJEVO-CENTAR	2539	2369	93.3%	96.7%	92.7%	94.8%	94.1%
10847	SARAJEVO-HADŽICI	595	522	87.7%	90.9%	86.5%	90.0%	100.0%
10855	SARAJEVO-ILIDŽA	2693	2523	93.7%	96.9%	93.6%	92.4%	95.9%
10863	SARAJEVO-ILIJAŠ	464	419	90.3%	65.0%	90.8%	91.3%	95.6%
10871	SARAJEVO-NOVI GRAD	3517	3286	93.4%	91.8%	92.7%	94.5%	97.2%
10880	SARAJEVO-NOVO SARAJEVO	2414	2253	93.3%	92.9%	92.4%	92.9%	96.5%
10898	SARAJEVO-PALE	131	106	80.9%	52.4%	84.7%	100.0%	100.0%
10901	SARAJEVO-STARI GRAD	1420	1262	88.9%	84.4%	88.9%	91.3%	89.3%
10910	SARAJEVO-TRNOVO	96	86	89.6%	100.0%	87.8%	100.0%	100.0%
10928	VOGOŠĆA	873	792	90.7%	81.3%	91.7%	86.4%	91.0%
10936	SKENDER VAKUF	277	219	79.1%	52.1%	100.0%	83.4%	41.7%
10944	SOKOLAC	138	101	73.2%	11.1%	78.4%	-	50.0%
10952	SRBAC	238	157	66.0%	31.6%	92.5%	100.0%	70.6%
10979	SREBRENICA	1745	1714	98.2%	85.7%	98.2%	100.0%	100.0%
10987	SREBRENIK	842	586	69.6%	61.0%	76.5%	43.9%	31.3%
10995	STOLAC	931	864	92.8%	100.0%	96.8%	49.4%	100.0%
11002	ŠEKOVICI	65	55	84.6%	33.3%	98.1%	-	0.0%
11029	ŠIPOVO	532	476	89.5%	60.0%	90.6%	100.0%	82.4%
11037	TESLIĆ	2894	2564	88.6%	62.7%	94.1%	81.6%	94.4%
11045	TEŠANJ	1618	1275	78.8%	82.4%	81.7%	70.7%	82.5%
11053	TITOV DRVAR	44	35	79.5%	75.0%	100.0%	-	100.0%
11061	TRAVNIK	2099	1512	72.0%	88.9%	72.7%	69.7%	89.4%
11070	TREBINJE	2686	2660	99.0%	75.0%	99.2%	92.9%	99.0%
11088	TUZLA	1904	1651	86.7%	87.9%	86.8%	83.9%	89.3%
11096	UGLJEVIK	1099	978	89.0%	60.0%	90.3%	100.0%	83.5%
11100	VAREŠ	753	702	93.2%	88.2%	90.8%	93.0%	97.7%
11118	VELIKA KLADUŠA	2043	1677	82.1%	83.3%	82.4%	80.0%	75.3%
11126	VISOKO	831	648	78.0%	92.0%	77.3%	80.0%	74.5%
11134	VIŠEGRAD	2154	2007	93.2%	63.6%	93.2%	100.0%	97.2%
11142	VITEZ	896	612	68.3%	71.4%	84.3%	61.0%	78.5%
11169	VLASENICA	1703	1544	90.7%	71.4%	91.0%	100.0%	81.5%
11177	ZAVIDOVIĆI	1525	1325	86.9%	93.8%	89.4%	69.5%	83.3%
11185	ZENICA	2643	2275	86.1%	89.3%	81.3%	92.2%	86.7%
11193	ZVORNIK	8469	7946	93.8%	64.2%	93.9%	100.0%	98.9%
11207	ŽEPČE	789	551	69.8%	84.2%	74.6%	62.0%	75.0%
11215	ŽIVINICE	1032	888	86.0%	82.6%	85.4%	95.8%	75.6%
	Ukupno Bosna i Hercegovina	209440	181273	86.6%	63.8%	90.8%	68.5%	90.7%

Napomena: ’Izbeglice’ su lica čija je ’DUI’ varijabla ’00’ (ili je, isto tako, ’SDRZ’ varijabla ’000’), to jest oni koji su *de facto* boravili u Bosni i Hercegovini 1991. godine, ali su zemlju napustili posle popisa stanovništva 1991. godine, a registrovani su kao birači izvan zemlje (OC) za izbore 1998. godine, to jest radi se o postpopisnim izbeglicama.

PRILOG B. IZVORI PODATAKA I KORIŠĆENI METODI

PRILOG B5. OEBS-ov SPISAK BIRAČA ZA 1997. GODINU

Svi postdejtonski izbori u Bosni i Hercegovini, uključujući i one 1997. i 1998. godine, održani su pod nadzorom Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS). Za potrebe izbora, OEBS je uspostavio spisak osoba koje mogu da glasaju, takozvani OEBS-ov spisak birača. Razrada spiska birača i unošenje podataka izvršeni su pod rukovodstvom OEBS-ve kancelarije u Sarajevu.

O pravu na glasanje raspravlja IV član Aneksa 3 Dejtonskog mirovnog sporazuma: “Svaki državljanin Bosne i Hercegovine s navršenih 18 godina, čije se ime nalazi na popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. ima prema izbornim pravilima i propisima pravo glasanja.” Mesta za registraciju birača ustanovljena su u svim opštinama u Bosni i Hercegovini i u mnogim stranim zemljama. Pošto je pravo glasanja 1997. (i 1998) godine bilo zasnovano na prisustvu dotične osobe tokom popisa stanovništva 1991. godine, birački spisak je *podskup* popisa stanovništva iz 1991. godine. Prema tome, sva lica iz biračkog spiska trebalo bi da su isto tako uključena u popis stanovništva. Međutim, neki ljudi mogli su da budu u inostranstvu za vreme popisa stanovništva ili iz drugih razloga nisu obuhvaćeni popisom. Ukoliko je takvih lica stvarno bilo, radilo se samo o neznatnom procentu populacije. Štaviše, takva lica mogla su da ponude dokaz o tome da imaju pravo glasanja, pa su ipak imala mogućnost da glasaju.

Lica koja su želela da glasaju na lokalnim izborima 1997. (i 1998.) godine morala su prvo da se upišu u biračke spiskove. Elektronski formular za glasanje beležio je sledeće osnovne podatke: prezime, ime, pol, datum rođenja i jedinstveni matični broj. Birački spisak za 1997. (1998) godinu sadržavao je i četiri stavke koje su se odnosile na lokaciju birača 1997. (1998), kao i 1991. godine.

- Opština boravka 1991, kako je prijavljena u popisu stanovnika 1991. godine;
- Opština boravka 1997. (1998), samoprijavljeno;
- Opština ili država u kojoj je izvršena registracija 1997. (1998);
- Opština za izbore u kojoj je lice želelo da glasa 1997. (1998).

Bilo je dozvoljeno registrovanje i glasanje i u odsustvu.

Opština registrovanja smatra se dobrim indikatorom područja na kom su ljudi u stvari živeli kad su se registrovali. Stoga se ta varijabla može uzeti kao značajan izvor statističkih podataka o *de facto* populaciji koja je živela u Bosni i Hercegovini 1997. (1998) godine. Različite stavke o opštinama u kojima su ljudi živeli i registrovali se da glasaju 1997. (1998) godine mogu se upotrebiti za proučavanje promena boravišta od 1991. do 1997. (1998) godine. Da bismo bili sigurni kad je reč o tome gde su 1991. godine boravili oni koji su glasali 1997. (1998), primenili smo pojedinačno uparivanje kako bismo podatke za 1991. godinu povezali sa podacima za 1997. (1998). godinu.

Informacije sadržane u biračkim spiskovima za 1997. (1998) godine stavio nam je na raspolaganje OEBS. Podaci iz biračkih spiskova pokazuju neke od istih problema s kvalitetom kao i popis stanovništva. Premda su greške uopšteno govoreći ređe u biračkim

Prilog B5

spiskovima iz 1997. (1998) godine nego u popisu stanovništva iz 1991, manjkavosti kod imena do kojih je došlo usled optičkog skeniranja formulara često stvaraju probleme pri utvrđivanju identiteta. Imena sa biračkih spiskova, kao i ona iz popisa stanovništva, sva su proverena i ispravljena pomoću različitih kompjuterskih programa, kao i manuelnim postupkom. Sve to obavljeno je uz pomoć ljudi kojima je maternji jezik B/H/S i kojima je bliska tradicija nadevanja imena u Bosni i Hercegovini.

Registracija za glasanje bila je dobrovoljna, što podrazumeva da je birački spisak samo jedan od *uzoraka* posleratne populacije, jer isključuje one koji se nisu registrovali za glasanje zato što ih to nije zanimalo ili zato što su bili bolesni, premladi ili prestari. Broj lica koja su se registrovala za glasanje na izborima 1997. godine bio je 2,56 miliona, a približno 150.000 novih birača registrovalo se dodatno 1998. godine. Tako je preklapanje ta dva biračka spiska bilo znatno. Spojili smo pojedinačne podatke iz ta dva spiska i uspostavili jedinstvenu bazu od 2.674.506 zapisa. Od 2,67 miliona zapisa približno 2,13 miliona (to jest 2.125.999) birača upareno je u našem projektu s populacijom iz popisa stanovništva 1991. godine. To je dalo stopu uparivanja od 79,5 odsto. Od ukupno 2,13 miliona zapisa, za 319.405 birača prijavljeno je da su izvan zemlje, dok ih je 1.805.419 bilo u zemlji. Nekih 1.175 zapisa imalo je nečitljivu šifru lokacije, tako da su isključeni iz analize. Takođe smo proverili duplikate i uporedili spojene biračke spiskove sa spiskovima umrlih u Bosni i Hercegovini koje imamo na raspolaganju u Tužilaštvu. Dodatno je isključeno 864 zapisa zbog mogućnosti da se pojave u izvorima podataka o mortalitetu, a 730 zapisa isključeno je iz analize zbog mogućnosti da su duplikati. Treba obratiti pažnju na to da bi se isključeni zapisi mogli sa izvesnošću verifikovati ukoliko više informacija o dotičnim licima bude stajalo na raspolaganju.

Ukupan broj stanovnika Bosne i Hercegovine 1991. godine iznosio je približno 4,3 miliona, dok je procena od 3,4 miliona za 1995. godinu uzeta iz "Predviđanjima o razvoju svetske populacije u 1998. godini" /1998 World Population Prospects/ (Ujedinjene nacije, 1999). Jasno je da 2,13 miliona birača predstavlja velik i pouzdan uzorak za populaciju stariju od 18 godina. Taj broj je dovoljno velik da se izbegnu greške vezane za lica koja nisu registrovana za glasanje.

Bilo je tvrdnji da su se neki ljudi lažno registrovali za glasanje, posebno za izbore 1997. godine. Pretpostavlja se da su tu navodnu prevaru izvršila lica koja su se iz političkih razloga registrovala pod lažnim imenima. To je detaljno istraženo u slučaju Srebrenice i nije pronađen nikakav dokaz o masovnoj prevari u registraciji birača 1997. godine.[1]

Sledeći problem karakterističan za biračke spiskove iz 1997-98. godine jeste povratak izbeglica i raseljenih lica. Konkretno, birački spiskovi iz 1997-98. godine *potcenili* su broj lica koja su pobegla iz svojih domova ukoliko se veći broj ljudi pre 1997-98. godine vratio u svoje predratno mesto boravka.

Dejtonski mirovni sporazum jasno određuje da treba omogućiti povratak izbeglica i interno raseljenih lica iz Bosne i Hercegovine. Pošto su naši posleratni podaci prikupljeni tokom 1997-98. godine, moguće je da su se neke izbeglice ili interno raseljena lica već vratila u svoju predratnu opštinu boravka. Veruje se da je uticaj tog problema neznatan za 1996-1997.

---

[1] Od 7.490 lica za koja se veruje da su nestala posle pada srebreničke enklave, samo devet lica nađeno je kako na spiskovima nestalih lica, tako i u registrima birača za 1997. i 1998. godinu. Videti "Report on the Number of Missing and Dead from Srebrenica" /Izveštaj o broju nestalih i mrtvih iz Srebrenice/, Helge Brunborg i Henrik Urdal, Tužilaštvo, MKSJ, 12. februar 2000.

Prilog B5

godinu, budući da, prema zvaničnim statističkim pokazateljima (videti u daljem tekstu), povratak izbeglica i interno raseljenih lica u njihove predratne domove u periodu do 1997. godine nije bio ni blizu kraja. Konačno, ukoliko je bilo izbeglica ili raseljenih lica koji su se vratili u svoja predratna mesta boravka, to bi samo smanjilo broj raseljenih lica i izbeglica.

Prema procenama iz 1998. godine koje je dao Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR, UNHCR (1998)), u Bosni i Hercegovini je sredinom 1998. godine približno 820.000 ljudi ostalo ***raseljeno*** iz svojih predratnih domova, od čega je 450.000 bilo u Federaciji Bosne i Hercegovine, a 366.000 u Republici Srpskoj. Osim toga, sredinom 1998. godine, za više od 550.000 ***izbeglica*** iz Bosne i Hercegovine bilo je još uvek nužno naći trajno rešenje. Najveći broj izbeglica iz Bosne i Hercegovine našao je smeštaj u Jugoslaviji (to jest u Srbiji i Crnoj Gori, 226.000) i u Hrvatskoj (34.500), dok je manji broj bio u Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji (3.000) i Sloveniji (4.500). Izvan bivše Jugoslavije, Nemačka i Švajcarska pružili su utočište najvećem broju izbeglica (ukupno 254.000).

Prema kancelariji UNHCR-a u Sarajevu (http://www.unhcr.ba i ličnim komunikacijama sa Službom za odnose s javnošću), 1996-97. godine ukupan broj izbeglica i raseljenih lica koja su se vratila u Republiku Srpsku bio je 83.518. Od tog broja, u 1996-97. godini samo 966 Muslimana i 159 Hrvata vratilo se u RS (1,2% Muslimana i 0,2% Hrvata u odnosu na ukupan broj povratnika). Gotovo svi koji su se u tom periodu vraćali u RS bili su Srbi, 82.306 (98,5%). U većini slučajeva vraćala su se samo interno raseljena lica, a ne izbeglice. U drugu ruku, 1996-97. godine ukupan broj povratnika u Federaciju iznosio je 347.837, od čega su 291.024 (83,7%) bili bosanski Muslimani (to jest Bošnjaci), 47.249 (13,6%) Hrvati, a samo 1.013 (0,3%) Srbi.

Sve u svemu, 1996-97. godine kući se vratilo nekoliko stotina hiljada izbeglica. Međutim, poredeći brojeve povratnika u 1996-97. godini s ukupnim brojem izbeglica i raseljenih lica kojima je 1998. godine još uvek bilo potrebno naći trajno rešenje, može se videti da je obim povratka 1996-97. godine bio relativno nizak. Štaviše, entitet Republike Srpske očigledno se 1996-97. godine još uvek smatrao nesigurnim za Muslimane i Hrvate, budući da su se u tom periodu u RS pretežno vraćali Srbi. Situacija u Federaciji bila je suprotna situaciji u RS-u. Nacionalna struktura povratnika predstavlja dodatni razlog što povraci 1996-97. godine ne menjaju u značajnijoj meri opštu sliku etničkih promena do kojih je došlo u ratnom periodu. Međutim, zbog gorepomenutog problema, rezultati izneseni u ovom izveštaju mogu se smatrati samo procenom broja raseljenih lica i izbeglica kako su oni viđeni 1997. godine, a ne procenom ukupnih etničkih promena do kojih je došlo od 1991. do 1997. godine.

Prilog B6

PRILOG B. IZVORI PODATAKA I PRIMENJENI METODI

PRILOG B6. RASELJENA LICA I IZBEGLICE U BOSNI I HERCEGOVINI KOJE SU PRIJAVILI UNHCR I IZVORI VLADE BiH (DDPR)

Baza podataka o raseljenim licima i izbeglicama (Database of Displaced Persons and Refugees /DDPR/) je zvanični izvor informacija koje dolaze od Vlade Bosne i Hercegovine i UNHCR-a. Ona pokriva celokupnu teritoriju zemlje i može da posluži za zvaničnu statistiku interno raseljenih lica (IRL) i izbeglica u Bosni i Hercegovini za opštine, naselja i bilo kakva druga područja (npr. gradove ili sela).

Tu bazu podataka su zajednički uspostavili UNHCR i lokalne vlasti. Pojedinačni podaci s informacijama o raseljenim licima i izbeglicama sakupljeni su u opštinama u Bosni i Hercegovini još tokom sukoba. Nakon što je rat završen, ti podaci su objedinjeni i ugrađeni u bazu podataka. Proces centralizacije i razvoj baze podataka koordinisao je UNHCR, dok su opštinske vlasti obezbedile ulazne informacije za bazu podataka. Dve najočiglednije korišćene verzije baze podataka su one iz 1998. i 2000. godine. Verzija iz 2000. godine predstavlja poboljšanu i ažuriranu verziju zbirke iz 1998. godine i zasniva se na podacima dobijenim unutar takozvanog projekta ponovnog registrovanja, koji su zajednički vodili UNHCR i opštinske i državne vlasti. U tom projektu proveren je i, ukoliko je bilo potrebno, revidiran status svih raseljenih lica i izbeglica u Bosni i Hercegovini. Verzija iz 2000. godine, koja stoji na raspolaganju u Demografskoj sekciji, sadrži podatke o licima koja su 2000. godine još uvek bila registrovana kao raseljena iz svojih predratnih domova i kojima je bilo potrebno trajno rešenje. Jedna kopija DDPR-a dobijena je od Ministarstva za ljudska prava i izbeglice u Sarajevu sredinom avgusta 2002. godine.

Baza podataka sadrži informacije o približno 583.816 lica. Među njima je približno 60.000 lica rođenih posle 1. aprila 1991. godine, koja se ne mogu porediti s popisom stanovništva. Za približno jednu trećinu lica registrovanih u DDPR-u raspoložive informacije su veoma potpune (jedna trećina je u stvari podnela zahtev: 191.954 lica). Za preostale dve trećine (to jest porodice podnosilaca zahteva: 391.862 lica), informacije su ograničenije, tako da su potrebne pretpostavke ili povezane informacije da bi se podaci o njima mogli obrađivati (npr. nacionalna pripadnost podnosioca zahteva koristi se za sve članove porodice). Opšti kvalitet podataka izgleda prilično dobar, premda ima nekih problema, kao što je, konkretno taj da je jedinstveni matični broj (JMB) bio nepotpun ili neupotrebljiv u četvrtini svih slučajeva.

Najznačajniji nedostatak baze podataka je u tome što su informacije o članovima porodica ograničene na ime, datum rođenja, pol, srodstvo s podnosiocem zahteva i jedinstveni matični broj. Ne postoje podaci o mestu rođenja ili nacionalnoj pripadnosti članova porodice. Jedine dodatne informacije su zaposlenje ili zanimanje bračnog druga podnosioca zahteva i informacija o trenutnom prebivalištu koja se podrazumevala. U zavisnosti od stope sparivanja i svrhe, informacije o predratnom mestu boravka mogle su se lančanim putem izvući iz popisa stanovnika.

Prilog B6

Isto tako, nacionalna pripadnost mogla se lančanim putem izvući iz popisa stanovnika, premda bi to ograničilo raspoložive informacije na one podatke koji se u stvari slažu. Uopšteno govoreći, nacionalna pripadnost mogla se zaključiti na osnovu porodičnih odnosa, to jest deca dobijaju istu nacionalnost kao i glava porodice, dok za bračne drugove i njihovu rodbinu jedino pretpostavka da se ne radi o mešovitom braku obezbeđuje bilo kakvu dodatnu informaciju.

Sve u svemu, za približno 190.000 zapisa, DDPR sadrži prilično veliki broj informacija. Za preostalih približno 390.000 zapisa raspoložive informacije su ograničenije, tako da smo prisiljeni da pretpostavljamo i/ili da ih povezujemo sa informacijama iz drugih izvora.

U svrhu prikupljanja informacija svi podaci koji se odnose na podnosioce zahteva i članove njihovih porodica spojene su u jednu tabelu s podacima. Na osnovu te kombinovane tabele, kao i pretpostavke da su sve porodice iste nacionalnosti kao i glava porodice, dobili smo sledeći nacionalni sastav raseljenih lica i izbeglica (ne uzimajući u obzir duplikate):

Tabela 1(B6). Apsolutni i relativni broj interno raseljenih lica i izbeglica u Bosni i Hercegovini po nacionalnoj pripadnosti, stanje u 2000. godini

Nacion.	IRL		Izbeglice		Ukupno	
	Broj	Procent	Broj	Procent	Broj	Procent
Muslim.	247.378	44,3	27	0,1	247.405	42,4
Hrvati	41.913	7,5	73	0,3	41.986	7,2
Srbi	267.350	47,8	24.571	98,7	291.921	50,0
Ostali	2.280	0,4	224	0,9	2.504	0,4
Ukupno	558.921	100,0	24.895	100,0	583.816	100,0

Ogromna većina registrovanih lica su IRL-i unutar BiH, ali približno 25.000 lica su izbeglice iz Hrvatske, očigledno hrvatski Srbi, koji trenutno *borave u* Bosni. Te izbeglice su isključene iz razloga koji se tiču Bosne i Hercegovine, a posebno dela predmeta MILOŠEVIĆ koji se odnosi na Bosnu i Hercegovinu.

Treba obratiti pažnju na to da je etnički sastav izbeglica *iz* Bosne i Hercegovine drugačiji problem koji je u ovom izveštaju procenjen na osnovu birača izvan zemlje prijavljenih u biračkim spiskovima 1997-98. godine (videti Tabelu 2(B6) u daljem tekstu). Birači izvan zemlje napustili su Bosnu i iselili u inostranstvo gde su još uvek boravili u vreme izbora 1997. i 1998. godine.

Treba isto tako obratiti pažnju na to da se nacionalni sastav interno raseljenih lica u Bosni i Hercegovini i izbeglica iz te zemlje koji borave u inostranstvu takođe u znatnoj meri razlikuje, što se samo delimično može pripisati razlikama između izvora. Izgleda da ta dva procesa utiču na različite etničke grupe. Dok su Muslimani predstavljali apsolutnu većinu među izbeglicama u inostranstvu, među interno raseljenim licima i Muslimani i Srbi sačinjavali su dve najveće grupe.

Tabela 2(B6). Nacionalni sastav lica raseljenih unutar Bosne i Hercegovine i izbeglice iz zemlje, stanje 2000. (IRL) i 1997-98. godine (izbeglice)

Prilog B6

Nacion.	Izbeglice iz BiH 1997-98.	RL u BiH 2000.
Muslim.	51,0	44,3
Hrvati	24,8	7,5
Srbi	16,7	47,8
Ostali	7,5	0,4
Ukupno	100,0	100,0

Ispostavilo se da je uparivanje podataka s podacima iz popisa stanovništva, kao i kod većine izvora, moguće. Test sa Prijedorom i različitim kriterijumima za uparivanje pokazao je da je stopa uparivanja gotovo 80%. Neposredno uparivanje s podacima iz biračkih spiskova 1997/98. godine može se isto tako pokazati kao korisno i probnim strogim kriterijumom za uparivanje odmah je upareno 65% svih onih koji su bili rođeni 1980. godine ili pre toga.

U bazi podataka ima nešto duplikata, ali taj problem je prilično ograničen. Na osnovu probnog testiranja, između 1,5% i 3% svih podataka su duplikati.

Isto tako ima drugih relativno neznatnih problema, kao što su pogrešno napisana imena, nevažeći datumi rođenja, i nepoklapanja između jedinstvenog matičnog broja i prijavljenog pola i/ili datuma rođenja. Neki od tih problema mogli su se, barem delimično, obraditi i ispraviti, ostali se ne mogu popraviti. Međutim, razmere tih problema su veoma ograničene.

Pošto je ukupan kvalitet DDPR-a ocenjen kao relativno zadovoljavajući, u ovom izveštaju smo predstavili neispravljene statističke podatke koje smo dobili pretraživanjem baze podataka. Uvereni smo da nikakvo poboljšavanje podataka ne bi u značajnijoj meri promenilo ukupne brojeve poput onih o kojima je reč u Odeljku 3.5.

PRILOG C. PREGLED METODA ANALIZE

Sadržaj:

Prilog C1

PRILOG C. PREGLED METODA ANALIZE

PRILOG C1. POVEZIVANJE PODATAKA

Naša analiza promena etničkog sastava područja iz predmeta MILOŠEVIĆ zasniva se na tri varijable sa vrednostima specifikovanim za svakog pojedinca: prebivalište pre rata, prebivalište posle rata i nacionalna pripadnost. Popis stanovništva iz 1991. godine sadrži informacije o nacionalnoj pripadnosti i prebivalištu pre rata, ali ne o prebivalištu konkretnog lica posle rata. U drugu ruku, birački spisak iz 1997. godine sadrži prebivalište tog lica posle rata, ali ne sadrži predratno prebivalište niti nacionalnu pripadnost, pošto su te dve varijable bile raspoložive samo u popisu stanovništva 1991. godine. Kombinujući ta dva skupa podataka u jedan, bili smo u mogućnosti da napravimo ukupnu analizu predratnih i posleratnih promena u populaciji. U ovoj studiji upotrebljena je kombinacija skupova podataka u međusobnoj vezi putem pojedinačnog povezivanja kao metod rekonstrukcije podataka.

Da bismo povezali naše skupove podataka, poslužili smo se postupkom višestrukih koraka. Svaki korak sastojao se od nekoliko poređenja između dva skupa međusobno povezanih podataka na individualnom nivou. Jedan podatak uvek opisuje jednog pojedinca i predstavlja zbirku njegovih/njenih karakteristika u brojnim kategorijama, kao što su, na primer, ime, prezime, očevo ime, datum rođenja, itd. Svi koraci slede jednaku logiku (videti dalje u tekstu). Razlike između koraka bile su kriterijumi koji su se donekle razlikovali, a upotrebljeni su da bi se sparili podaci, kao i činjenica da se populacija raspoloživa za sledeće moguće uparivanje smanjivala posle svakog koraka. Drugim rečima, nakon što bi izvestan broj podataka bio uparen u dva međusobno povezana skupa podataka, ti podaci bivali su isključeni iz sledećeg niza sparivanja. U novom koraku, primenjeni kriterijum uparivanja modifikovan je u poređenju s prethodnima kako bi obuhvatio nova uparivanja.

Svaki korak sastojao se od tri zasebna niza. U prvom nizu trebalo je identifikovati podatke u biračkim spiskovima koji su odgovarali podacima u popisu stanovništva, a onda smestiti uzastopne brojeve tih podataka u tabele. Informacija zajednička za oba skupa podataka upotrebljena je kako bi se identifikovali odgovarajući podaci. Polja korišćena prilikom sparivanja bila su sledeća: ime, prezime, broj lične karte, datum rođenja i opština boravka. Ta polja u podacima iz biračkih spiskova upoređivana su s odgovarajućim poljima u popisu stanovništva. Za svaki podatak u biračkom spisku koji je odgovarao jednom podatku u popisu stanovništva zapisani su uzastopni brojevi iz svakog skupa podataka (npr. izvor) u posebnu tabelu. Te kombinacije brojeva uzastopnih podataka zovu se *uparivanjima*.

Drugi korak usredsredio se na proveru kvaliteta i doslednosti dobijenih uparivanja. Sva uparivanja proverena su zbog mogućnosti dupliciranja kako bi se obezbedilo da svaki podatak iz biračkog spiska ima jedan i samo jedan odgovarajući podatak u popisu stanovništva, i obratno. Duplikati su izbrisani[1]. Nakon proveravanja duplikata i drugih mera za kontrolu kvaliteta, kao što je vizuelna provera uzoraka uparenih podataka, oni su registrovani u bazama podataka kao konačna uparivanja.

[1] Treba obratiti pažnju na to da su duplikati višestruka sparivanja a ne višestruki podaci. Brisanje duplikata znači brisanje višestrukih veza a ne podataka koji i dalje stoje na raspolaganju za sledeći niz sparivanja.

Prilog C1

Treći korak bio je da se dozvoljena uparivanja zabeleže u skupovima podataka kao veze između podataka u biračkom spisku i podataka u popisu stanovništva. Rezultat tog procesa bio je da je više od dva miliona podataka od ukupno 2,56 miliona u biračkom spisku bilo povezano s odgovarajućim podacima iz popisa stanovništva 1991. godine.

Skup povezanih podataka čini osnovu naših proračuna koji se odnose na posleratnu populaciju. Značenje neke veze koja se uspostavlja između biračkog spiska i popisa stanovništva je u tome što se lice čiji su podaci povezani identifikuje kao *preživeli*[2]. Za nekog identifikovanog preživelog se zna da je živ posle rata zato što se to lice registrovalo za glasanje 1997. godine. Svako pominjanje posleratne populacije preživelih odnosi se na skup pojedinačnih podataka uspešno povezanih u našem postupku.

Zbog činjenica da se za glasanje registrovalo po slobodnoj volji, bilo koji *apsolutni* broj ponuđen u ovom izveštaju u stvari je minimalna procena populacije iz 1997. godine, na primer, minimalna veličina neke nacionalne grupe, raseljenost stanovništva, godine starosti i podeljenost po polu, i tako dalje. Stvarne apsolutne cifre veće su zbog činjenice da se jedan deo stanovništva nije registrovao za glasanje. Međutim, ukoliko populaciju registrovanih birača uzmemo kao uzorak stvarne populacije, onda se taj uzorak može posmatrati kao izuzetno velik i pouzdan. Zbog ovoga su *relativne* cifre (to jest, učešće ili procenti) dobar način merenja stvarnih distribucija i mogu se bezbedno koristiti.

Birački spisak je upotrebljen kao izvor statističkih informacija o stvarnoj populaciji u zemlji 1997. godine. Za registrovane birače njihova opština boravka 1997. godine nije izričito navedena u spisku birača. Međutim, mesto registrovanja je specifikovano za svakog registrovanog birača sa svim neophodnim pojedinostima. U analizi koja se odnosila na populaciju 1997. godine, pretpostavili smo da mesto u kome se neko lice registrovalo za glasanje (to jest, mesto registrovanja) predstavlja dobru približnu vrednost utvrđivanja mesta gde je to lice stvarno živelo kada se registrovalo. Stoga se opština u kojoj su se registrovali za glasanje navodi kao biračeva opština boravka.

Lica koja su imala pravo glasa na izborima 1997. godine morala su biti rođena pre 1980. godine. Prema tome, sva poređenja koja su uključivala birače iz 1997. godine s jedne strane i populaciju na osnovu popisa stanovništva iz 1991. godine s druge strane moraju se ograničiti na lica rođena najkasnije 1979. godine. Sva poređenja navedena u ovom izveštaju ograničena su na ona lica koja su 1997. godine bila stara 18 ili više godina. Kohorte rođenja[3] rođenih posle 1979. godine u našoj analizi su isključene iz podataka popisa stanovništva (nijedno takvo lice ne bi trebalo da bude registrovano u biračkim spiskovima). Konačan skup podataka populacije iz popisa stanovništva (18+) koja je pre rata živela na području iz predmeta MILOŠEVIĆ, uključuje i 1.346.942 pojedinaca (videti Tabelu 1a u Dodatku C). Približno 645,872 pojedinca identifikovani su kao birači koji su se registrovali za glasanje u opštinama sa područja u predmetu MILOŠEVIĆ.

Povezivanje individualnih podataka uobičajeno je u demografiji i statistici. Skandinavske zemlje primenjuju taj pristup približno 30-40 godina. Operativni sistem jedinstvenih identifikacionih brojeva preduslov je za takvo povezivanje. Ukoliko takav sistem ne postoji ili

---

[2] Treba obratiti pažnju na to da je "preživeli" standardan termin koji se koristi u u analizi životne tabele u demografiji kako bi označio neko lice koje nije umrlo do starosti od x godina. Taj termin nema nikakve negativne konotatcije.

[3] Kohorta rođenja je podgrupa ljudi koji su rođeni iste godine

Prilog C1

ukoliko postojeći sistem nije u potpunosti operativan, kao u zemljama bivše Jugoslavije, mogu se koristiti drugi nizovi podataka, posebno lično ime i prezime i datum rođenja. Slični nizovi podataka isto tako često se koriste u istorijskoj demografiji za povezivanje opštinske dokumentacije, podataka iz popisa stanovništva i drugih individualnih podataka u takozvanim studijama ponovnog uspostavljanja porodičnih veza.

Pristup povezivanja, premda čvrsto zasnovan i poznat demografima, ne koristi se u celom svetu. Brojna populacija, nepostojanje doslednih identifikacionih brojeva i kruta pravila koja regulišu zaštitu privatnosti doprinose tome da se individualno povezivanje retko koristi u brojnim zemljama s visokim prihodima. Taj metod se retko primenjuje u zemljama s niskim prihodima pošto one ne mogu da priušte cenu visoko stručnog osoblja i skupe opreme koja je neophodna za pristup individualnog povezivanja. Osim toga, zemlje s niskim primanjima ne mogu da priušte ili nisu u stanju da sistematski održavaju visok kvalitet vođenja podataka o stanovništvu.

Poređenja populacije u celoj državi između različitih perioda ili geografskih lokacija obično se obavljaju bez povezivanja na individualnom nivou, već korišćenjem sabranih (ili makro) podataka koji daju zbirni presek. Pristup na makro nivou, na primer, obično primenjuju zvanične državne ili međunarodne službe kako bi dobile i uporedile osnovne demografske statistike kao što su mortalitet i natalitet, broj sklopljenih brakova i statistike o migracijama, kao i druge. Korist makro pristupa još uvek je velika utoliko što brojnost populacije i veliki broj demografskih zbivanja obuhvaćen njima garantuju priličan stepen pouzdanosti dobijenih rezultata.

Verujemo da je za našu svrhu pristup individualnog povezivanja bolji od makro pristupa, ali ne samo u pogledu preciznosti statistika sabranih podataka koje pokazuju relativnu distribuciju stanovništva. Tu prednost može biti manja. Prava prednost pristupa individualnih povezivanja je u tome što možemo da pratimo ista lica između dve posmatrane godine. To je najbolji pristup za rekonstrukciju onoga šta se događa sa stanovništvom. Štaviše, opšte je uverenje da pristup individualnog povezivanja nudi rezultate na koje se u velikoj meri može osloniti. Jedini problemi s tim metodom leže u manjkavosti kvaliteta podataka, ali oni se uveliko prevazilaze u našem projektu proveravanjem kvaliteta i opsežnom primenom postupaka za uparivanje podataka.

PRILOG C. PREGLED METODA KORIŠTENIH U ANALIZI

PRILOG C2. PROCENA BROJA RASELJENIH LICA I IZBEGLICA

Procena ukupnog broja raseljenih lica i izbeglica dobivena je klasičnom statističkom metodom proporcija uzorkovanja (W.G. Cochran, 1977). Tom se metodom primenjuje teorema prema kojoj je proporcija uzorka p (p=a/n; proporcija (p) raseljenih lica i izbeglica (a) u populaciji glasača 1997-98. godine (n)) nepristrana procena proporcije stanovništva P (P=A/N; proporcija (P) raseljenih lica i izbeglica (A) u popisu stanovništva iz 1991. godine (N)). U ovom slučaju, procena nepoznatog ukupnog broja raseljenih lica i izbeglica (A) dobiva se množenjem proporcije uzorka (p) s brojem stanovništva uključenog u popis (N). Intervali pouzdanosti se izračunavaju primenom formula objašnjenih u nastavku, pri samom kraju ovog Priloga.

Važno je napomenuti da je procena izvršena na opštinskom nivou i za svaku nacionalnu grupu posebno, a u drugoj fazi je korišten sistem ponderiranja da bi se dobile konzistentne procene za veća područja.

Sledeće varijable služe za procenu broja interno raseljenih lica i izbeglica iz izabranih opština Bosne i Hercegovine:

N_{ij} broj stanovnika1991. godine za etničku grupu i ($i \in \{Srbi, Muslimani, Hrvati, ostali\}$) iz opštine j,

N_j ukupan broj stanovnika 1991. godine u opštini j (zbir svih N_{ij} vrednosti za i),

W_{ij} udeo (ponder) nacionalne grupe i iz opštine j u ukupnoj populaciji Bosne i Hercegovine (N), izračunat na sledeći način:

$$W_{ij} = N_{ij} / N = N_{ij} / \left(\sum_j N_j\right) = N_{ij} / \left(\sum_i \sum_j N_{ij}\right)$$

W_j udeo (ponder) ukupne populacije opštine j u ukupnom broju stanovnika Bosne i Hercegovine (N), izračunat kao $W_j = N_j / N$ (zbir svih W_{ij} vrednosti za i),

n_{ij} broj identifikovanih preživelih pripadnika nacionalne grupe i iz opštine j za 1997. godinu (veličina uzorka posleratne populacije), od kojih:

d_{ij} broj identifikovanih, preživelih raseljenih lica koja pripadaju nacionalnoj grupi i iz opštine j za 1997. godinu (uključujući izbeglice) , tj. broj lica registrovanih za glasanje u drugim opštinama ili u inostranstvu (uočena vrednost).

p_{ij} postotak raseljenih lica iz opštine j koja pripadaju datoj etničkoj grupi i (slučajna varijabla),

$\hat{p}_{ij}$ procena diskretne vrednosti /point estimate/ p_{ij}, izračunata kao $\hat{p}_{ij} = d_{ij} / n_{ij}$.

τ_{ij} broj lica date nacionalne grupe i raseljenih iz opštine, j $\tau_{ij} = p_{ij} N_{ij}$ (slučajna varijabla): pretpostavlja se da su se raseljavanja pripadnika nacionalnih grupa iz raznih opština dešavala neovisno,

$\hat{\tau}_{ij}$ procena diskretne vrednosti τ_{ij}, izračunata kao $\hat{\tau}_{ij} = \hat{p}_{ij} N_{ij}$.

Prema tome, za svaku opštinu j, brojevi $d_{Srbi,j}$, $d_{Muslimani,j}$, $d_{Hrvati,j}$, $d_{Ostali,j}$, predstavljaju **minimalne procene** o broju lica raseljenih iz te konkretne opštine i to Srba, Muslimana, Hrvata i ostalih. Minimalna procena ukupnog broja raseljenih lica iz te opštine (d_j) dobiva se kao jednostavan zbir: $d_j = d_{Srbi,j} + d_{Muslimani,j} + d_{Hrvati,j} + d_{Ostali,j}$.

Prilog C2

Procena diskretne vrednosti ukupnog broja izbeglica i raseljenih lica etničke grupe *i* ($i \in \{$Srbi, Muslimani, Hrvati i ostali$\}$) iz opštine *j* ($\hat{\tau}_{ij}$) izračunava se na sledeći način[1]:

(1) $$\hat{\tau}_{ij} = \frac{d_{ij}}{n_{ij}} \cdot N_{ij},$$

standardna pogreška procene jednaka je:

(2) $$SE(\hat{\tau}_{ij}) = N_{ij} \cdot SE(\hat{p}_{ij}) = N_{ij} \cdot \sqrt{\frac{\frac{d_{ij}}{n_{ij}} \cdot \left(1 - \frac{d_{ij}}{n_{ij}}\right)}{n_{ij} - 1}} \cdot \sqrt{\frac{(N_{ij} - n_{ij})}{N_{ij}}} = \sqrt{\frac{\frac{d_{ij}}{n_{ij}} \cdot \left(1 - \frac{d_{ij}}{n_{ij}}\right)}{n_{ij} - 1}} \cdot \sqrt{(N_{ij} - n_{ij}) \cdot N_{ij}}\ .$$

Preciznost procene izračunava se na osnovu koncepta **intervala pouzdanosti.** Interval pouzdanosti uključuje nepoznatu vrednost procenjenog broja izbeglica i raseljenih lica koja pripadaju etničkoj grupi *i* iz opštine *j*, s određenim stepenom verovatnoće, recimo ($1-\alpha$)Drugim rečima, možemo biti sigurni ($1-\alpha$)·100% da je tačan broj izbeglica i raseljenih lica pokriven tim intervalom. Prema tome, što je manji interval pouzdanosti, to je bolja procena. Kod velikih uzoraka, interval pouzdanosti ($1-\alpha$) za $\hat{\tau}_{ij}$ dobiva se normalnom distribucijom koja se proteže od $\hat{\tau}_{ij} - u_{\alpha} \cdot SE(\hat{\tau}_{ij})$ to $\hat{\tau}_{ij} + u_{\alpha} \cdot SE(\hat{\tau}_{ij})$, u kojoj je u_{α} kvantila reda 1 – α/ 2 u standardnoj distribuciji.

Procena diskretne vrednosti ukupnog broja izbeglica i raseljenih lica iz opštine *j* ($\hat{\tau}_{j}$) izračunava se na sledeći način:

(3) $$\hat{\tau}_{j} = N_{j} \cdot \hat{p}_{j} = N_{j} \cdot \sum_{i} \hat{p}_{ij} \cdot \frac{W_{ij}}{W_{j}} = \frac{N_{j}}{W_{j}} \cdot \sum_{i} \hat{\tau}_{ij} \cdot \frac{W_{ij}}{N_{ij}} = N \cdot \sum_{i} \hat{\tau}_{ij} \cdot \frac{1}{N} = \sum_{i} \hat{\tau}_{ij},$$

gde je $\hat{p}_{j}$ procena dela raseljenih lica iz opštine *j* (koja je ponderirana prosečna vrednost procenjenih delova za konkretne etničke grupe, sa udelom tih etničkih grupa u ukupnom popisu stanovništva koji se koristi kao ponder), a zbir u pogledu *i* uključuje *Srbe*, *Muslimane*, *Hrvate* i ostale. Standardna pogreška procene $\hat{\tau}_{j}$ jednaka je (ako sledimo pretpostavku o neovisnom raseljavanju raznih etničkih grupa):

(4) $$SE(\hat{\tau}_{j}) = \frac{N_{j}}{W_{j}} \cdot \sqrt{\sum_{i} \left(SE(\hat{p}_{ij})\right)^{2} \cdot W_{ij}^{2}} = \frac{N_{j}}{W_{j}} \cdot \sqrt{\sum_{i} \frac{\left(SE(\hat{\tau}_{ij})\right)^{2}}{N_{ij}^{2}} \cdot W_{ij}^{2}} = N \cdot \sqrt{\sum_{i} \left(SE(\hat{\tau}_{ij})\right)^{2} \frac{1}{N^{2}}} =$$
$$= \sqrt{\sum_{i} \left(SE(\hat{\tau}_{ij})\right)^{2}}$$

gde zbir u odnosu na *i* uključuje *Srbe*, *Muslimane*, *Hrvate* i *ostale*. I ovde, kod velikih uzoraka, interval pouzdanosti ($1-\alpha$) za $\hat{\tau}_{j}$ dobiva se iz normalne distribucije koja se proteže od $\hat{\tau}_{j} - u_{\alpha} \cdot SE(\hat{\tau}_{j})$ do $\hat{\tau}_{j} + u_{\alpha} \cdot SE(\hat{\tau}_{j})$. Slična analiza se može provesti za mešanu etničku grupu, npr. *nesrbe*. U tom slučaju, zbir u odnosu na *i* uključuje samo *Muslimane, Hrvate* i ostale.

Da bi se dobio ukupan broj izbeglica i raseljenih lica($\hat{\tau}_{A}$) iz bilo koje opštine u određenom skupu opština *A* (gde *A* može biti na primer regija, politički entitet, čitava zemlja ili može biti bude proizvoljno odabran), potreban je zbir u odnosu na *j* (tj. za sve opštine $j \in A$):

(5) $$\hat{\tau}_{A} = \sum_{j \in A} \hat{\tau}_{j}\ .$$

[1] Sve jednačine su iz knjige Williama G. Cochrana (1977), “Sampling Techniques” /Tehnike uzorkovanja/, 3. izdanje. John Wiley & Sons, New York, Chichester, Brisbane, Toronto, Singapore. Vidi glavu 3., str. 50-53.

Prilog C2

Slično tome, može se dokazati da je standardna pogreška procene $\hat{\tau}_A$ jednaka (pod pretpostavkom da se radi o neovisnim raseljavanjima iz raznih opština):

(6) $$SE(\hat{\tau}_A) = \sqrt{\sum_{j \in A} \left(SE(\hat{\tau}_j)\right)^2}$$

Ista procedura se može primeniti i na dobivanje procena broja izbeglica i raseljenih lica iz bilo koje opštine iz grupe *A*, za svaku konkretnu etničku grupu (*i*), a u jednačinama (5) i (6) $\hat{\tau}_j$ treba zameniti sa $\hat{\tau}_{ij}$.

■

Prilog D

PRILOG D. PROFESIONALNE KVALIFIKACIJE AUTORA

Sadržaj:

Dodatak D1 do D4

PRILOG D. KVALIFIKACIJE I ISKUSTVO AUTORA

Izveštaj "Nacionalni sastav i raseljena lica i izbeglice u 47 opština Bosne i Hercegovine, 1991. i 1997" (u daljem tekstu: izveštaj MILOŠEVIĆ) proizvod je udruženog rada četiri istraživača: Ewe Tabeau (ET) – vođe projekta, te (abecednim redom) Jakuba Bijaka, Arvea Hetlanda i Marcina Żółtkowskog (MZ), koji su ovaj izveštaj sastavili kao deo delatnosti Demografske sekcije – LRT, Tužilaštva, MKSJ. Delatnosti koje se pominju u izveštaju obavljene su 2001. i 2002. godine. ET je viši istraživač s obimnim iskustvom u demografiji i statistici, diplomirala je statistiku i ekonometriju, i ima doktorat iz matematičke demografije. JB je mladi profesionalac, specijalizovao je kvantitativne metode statistike i ekonometrije, nedavno je uspešno diplomirao matematičku demografiju i poseduje široko zanimanje i već znatno iskustvo u statističkim metodima i njihovoj primeni u demografiji. AH je viši kompjuterski stručnjak i matematičar sa obimnim iskustvom na širokom polju obrađivanja individualnih podataka, programiranja kompjutera i uopšte demografije. MZ je kvantitativni istraživač i talentovani programer kompjutera, statističar i ekonomist, koji još uvek studira matematiku i specijalizira teoriju vjerovatnoće. ET je bila uključena u sve faze privođenja izveštaja kraju (kontrola kvaliteta podataka i obrada podataka, vizuelni prikaz analize, izbor metoda, tumačenje rezultata i pisanje izveštaja); ona je odgovorna za analitičke aspekte izveštaja MILOŠEVIĆ. JB, AH i MZ bili su uključeni u obradu podataka, kontrolu kvaliteta, razvoj baze podataka, pisanje kompjuterskih programa, kao i analizu. Svi autori doprineli su pisanju teksta. Izveštaj MILOŠEVIĆ nadograđuje se na rad koji su priveli kraju drugi demografi iz Demografske sekcije, kao što su Helge Brunborg, Torkild Lyngstad i Henrik Urdal, koji su bili uključeni u projekt Tužilaštva o populaciji u godinama 1998-2000.

Do sada najznačajniji stručni i istraživački izveštaji pripremljeni u Demografskoj sekciji i svedočenja sudskih veštaka demografa iz Demografske sekcije navedeni su u daljem tekstu:

ANALITIČKI IZVEŠTAJI KOJE JE URADILA DEMOGRAFSKA SEKCIJA

E. Tabeau i M. Żółtkowski, 2002, Demografske posledice sukoba u opštini Vlasenica, maj-septembar 1992. Stručni izveštaj napravljen za predmet NIKOLIĆ (IT-94-2-PT).

E. Tabeau, 2002, Osnovne demografske karakteristike i društveno-ekonomski status nestalih i ubijenih lica iz opštine Prijedor, od 30. 04. 1992. do 30. 09. 1992. godine. Stručni izveštaj napravljen za predmet STAKIĆ (IT-97-24).

E. Tabeau, M., Żółtkowski, 2002, Etnički sastav i raseljana lica i izbeglice u 37 opština Bosne i Hercegovine, 1991. i 1997. godine. Stručni izveštaj napravljen za predmet KRAJIŠNIK-PLAVŠIĆ (IT-00-39&40).

E. Tabeau, M. Żółtkowski i J. Bijak, 2002, Gubici u populaciji u toku opsade Sarajeva, od 10. septembra 1992. do 10. avgusta 1994. godine. Stručni izveštaj napravljen za predmet GALIĆ (IT-98-29-I), LRT/ET/100-02.

E. Tabeau, J. Bijak, M. Duncker i M. Żółtkowski, 2002, Demografska analiza - Projekt Sarajevo (DAPS), Pregled izveštaja i statistika izveštaja. Istraživački izveštaj Tužilaštva napravljen za predmet GALIĆ (IT-98-29-I), LRT/ET/043-02.

E. Tabeau i J. Bijak, 2001, Promene u etničkom sastavu Bosanskog Šamca i Odžaka,1991. i 1997. godine. Stručni izveštaj napravljen za predmet SIMIĆ i drugi (IT-95-9), LRT/ET/208A-01.

E. Tabeau i J. Bijak, 2001, Promene u etničkom sastavu u opštini Višegrad, 1991. i 1997. godine. Stručni izveštaj napravljen za predmet LUKIĆ i drugi (IT-98-32-1), LRT/ET/229-01.

Dodatak D1 do D4

E. Tabeau i J. Bijak, 2001, Nestala i ubijena lica u Autonomnoj Regiji Krajina u 1992. godini: Osnovne demografske karakteristike, utvrđivanje vremena i mesta incidenata. Stručni izveštaj napravljen za predmet BRĐANIN i TALIĆ (IT-99-36), LRT/ET/077-02.
E. Tabeau i J. Bijak, 2001, Stopa smrtnosti u Bosni i Hercegovini 1992-95. godine. Istraživački izveštaj Tužilaštva, LRT/ET/332-01.
J. Bijak i E. Tabeau, 2001, Razlike u fertilitetu između etničkih grupa u Bosni i Hercegovini i simuliranje razvoja stanovništva zasnovano na fertilitetu, 1991-2010. godine. Istraživački izveštaj Tužilaštva, LRT/JB/139-01.
E. Tabeau, T. Lyngstad i H. Brunborg, 2001, Promene u etničkom sastavu stanovništva u Autonomnoj Regiji Krajina od 1991. do 1997. godine. Istraživački izveštaj napravljen za predmet BRĐANIN i TALIĆ (IT-99-36). MKSJ, Hag.
H. Brunborg, T. Lyngstad i E. Tabeau, 2001, Promene stanovništva u Prijedoru od 1991. do 1997. godine. Istraživački izveštaj napravljen za predmet LOGOR KERATERM (IT-95-8). mksj, Hag.
H. Brunborg I H. Urdal, 2000, Izveštaj o broju nestalih i mrtvih iz Srebrenice. Stručni izveštaj napravljen za predmet KRSTIĆ (IT-98-33). MKSJ, Hag.

VEŠTAČENJA DEMOGRAFA TUŽILAŠTVA

E. Tabeau, u: STAKIĆ (IT-97-24, Prijedor), 23. 09. 2002.
E. Tabeau, u: GALIĆ (IT-98-29-I, Sarajevo), 30. 07. 2002.
E. Tabeau, u: STAKIĆ (IT-97-24, Prijedor), 24-25. 07. 2002.
E. Tabeau, u: GALIĆ (IT-98-29-I, Sarajevo), 22-23. 07. 2002.
E. Tabeau, u: SIMIĆ i drugi (IT-95-9, Bosanski Šamac, Odžak), 10. 07. 2002.
E. Tabeau, u: LUKIĆ i drugi (IT-98-32-1, Višegrad), 19. 09. 2001.
H. Brunborg, u: KRISTĆ (IT-98-33), 15. 06. 2000.

Dodatak D1 do D4

REZIME PROFESIONALNIH KVALIFIKACIJA AUTORA
(Prvo je naveden vođa projekta, a zatim slede ostali autori abecednim redom)

D1. PROFESIONALNE KVALIFIKACIJE EWE TABEAU (ET) – DEMOGRAFA, VOĐE PROJEKTA

ET diplomirala je ekonometriju i statistiku (titula magistra, s najvišim ocenama, 1981. godine), a doktorat je odbranila (s najvišim ocenama, 1991. godine) iz matematičke demografije na Ekonomskom fakultetu Varšavskog univerziteta. Radila je kao akademski predavač 1983-1991. godine na Ekonomskom fakultetu Varšavskog univerziteta, gde je predavala deskriptivnu i matematičku statistiku i demografiju studentima fakulteta. Posle toga, preselila je u Holandiju, gde i sada živi i radi. U Holandiji je radila skoro deset godina na Holandskom nacionalnom institutu za demografiju, gde je bila odgovorna za istraživanje stope smrtnosti u Holandiji i drugim evropskim zemljama (videti dalje u tekstu). Od septembra 2000. godine počela je da radi kao demograf i vođa projekta pri Demografskoj sekciji Tužilaštva, MKSJ. Za vreme zaposlenja u Tužilaštvu, ET je napravila dvanaest stručnih izveštaja i svedočila šest puta kao veštak pred Međunarodnim sudom za bivšu Jugoslaviju.

ET je radila pri Holandskom interdisciplinarnom demografskom institutu (NIDI) u Hagu (Holandskom nacionalnom institutu za demografiju) od jula 1991. do septembra 2000. godine, uglavnom kao stariji istraživač i vođa projekta. Njene odgovornosti na NIDI-ju uključivale su vođenje i predlaganje demografskih istraživanja u vezi s kompjuterskim modeliranjem i predviđanjem stope smrtnosti i obradu podataka o stanju zdravlja u Holandiji i drugim evropskim zemljama. Kompjutersko modeliranje uzroka smrti postalo je prevashodna oblast kojom se ET bavi, a rezultat je bio nekoliko međunarodnih publikacija koje su doživele priznanja u stručnim krugovima. ET je u svojstvu stručnjaka dobijala pozive od državnih i međunarodnih organizacija (na primer, Eurostat – Statistička agencija Evropske Unije; ING Group - Life Insurance NL /holandsko osiguravajuće društvo/, Goldman & Sachs - Life Insurance USA /američko osiguravajuće društvo/, Statistics Netherlands, British Government Actuary’s Department /Odeljenje za statistiku pri britanskoj Vladi/) za konsultacije povodom njihovih projekata koji su uključivali pitanja stope smrtnosti i razvoja zdravlja i statistička predviđanja. Bila je mentor mladim istraživačima koji su završavali svoje teze za magistarsku i doktorsku titulu. Nacionalni i međunarodni demografski časopisi pozivali su je da bude recenzent priloženih tekstova.

ET je dobijala stipendije za naučni rad u francuskom (1995. godine) i nemačkom (1990. godine) nacionalnom institutu za demografiju. Ona održava kontakte sa demografima širom Evrope, a posebno sa onima iz Belgije, Češke Republike, Finske, Francuske, Nemačke, Mađrske, Italije, Holandije, Norveške, Poljske i Velike Britanije. ET izvrsno poznaje nekoliko tipova kompjuterskih programa. Govori i piše poljski (maternji jezik), engleski, holandski i, nešto slabije, ruski i nemački.

ET je napisala više od 90 autorskih istraživačkih tekstova. Spisak izabranih tekstova koje je ona nedavno objavila uključuje: tri monografije objavljene u međunarodnim publicističkim izdanjima, 24 članka objavljena u nacionalnim i međunarodnim časopisima, 14 referata pročitanih na međunarodnim konferencijama, kao i 52 istraživačka izveštaja i radna materijala.

PRILOG D2. PROFESIONAL KVALIFIKACIJE JAKUBA BIJAKA (JB) - DEMOGRAFA

JB je diplomirao kvantitativne metode i informacione sisteme Ekonomskom fakultetu Varšavskog univerziteta (dalje u tekstu WSE), gde je, uz najbolje ocene, stekao titulu magistra za tezu u polju matematičke demografije. Pozvan je da rezultate svoje disertacije prezentira na Evropskoj konferenciji o populaciji u avgustu 2003. godine, a isti će biti objavljeni i u naučnom časopisu poljskih demografa. Godine 1999. on je bio mladi istraživač na tromesečnoj stipendiji pri Holandskom interdisciplinarnom demografskom institutu (NIDI) u Hagu. JB je 1999-2000. godine radio kao student asistent na Institutu za naučnu demografiju, WSE, gde je studentima držao predavanja iz statistike i naprednih statističkih metoda. Tokom 2001. godine bio je asistent istraživač pri Demografskoj sekciji Tužilaštva, MKSJ. Od oktobra 2002. godine ponovo radi kao mladi profesionalac pri Demografskoj sekciji. U toku svog zaposlenja pri Tužilaštvu bio je autor saradnik u izradi sedam stručnih i istraživačkih izveštaja.

U toku svog univerzitetskog obrazovanja, JB je bio autor brojnih izvrsnih studija i istraživačkih tekstova. Kao student, učestvovao je na nekoliko konferencija za mlade istraživače, gde je izlagao brojne zanimljive referate. Bio je na čelu Istraživačke grupe za veštačku inteligenciju na WSE. Osim toga, učestvovao je na nekoliko (poljskih i međunarodnih) istraživačkih projekata u vezi s demografskim i ekonomskim aspektima društva i napisao je nekoliko izveštaja.

JB poseduje izvanredno znanje kompjuterskih programa (između ostalog: MS Access, MS Excel, MapInfo, ArcView GIS, Statgraphics, SPSS, Statistica) i programskih jezika (Turbo Pascal, Visual Basic). Govori i piše nekoliko jezika (poljski, engleski, nemački i u manjoj meri srpskohrvatski i holandski).

PRILOG D3. PROFESIONALNE KVALIFIKACIJE ARVEA HETLANDA (AH) - DEMOGRAFA

AH je završio univerzitetski program predavanja iz matematike i informatike i dobio diplomu kao *cand. mag.* na Univerzitetu u Oslu 1993. godine. Kao dio svog programa za magistra nauka (M.Sc.), koji još uvek traje, pohađao je kurseve iz logike, sistema ponovnog pisanja /Rewriting systems/ i kompilacijskog dizajna. Osim toga, 1997. godine pohađao je i Sedmu međunarodnu letnju školu u Jyväskyläi, u Finskoj, gde je prof. Juha Alho predavao o Projekcijama stohastičke populacije.

AH je od februara 1994. do avgusta 1999. godine bio zaposlen u firmi Statistics Norway (prvo u IT sekciji, a posle toga u Odeljenju za društvena i demografska istraživanja), gde je bio nadležan za razvoj kompjuterskih programa za jedan mikro simulacijski projekt za domaćinstva , kao i za zvanične projekcije norveške populacije. Pomogao je pri produkciji i objavljivanju zvaničnih projekcija populacije 1996. i 1999. godine. Od 1998. do 2001. godine radio je na jednom istrživačkom projektu koji je finansirao Norveški savet za istraživanja, u kom je primenio probabilističke metode na projekcije populacije. U tom projektu AH je bio nadležan za razvoj kompjuterskih programa, a bio je i autor saradnik u nekoliko naučnih referata vezanih za taj projekt.

Od avgusta 1999. do avgusta 2000. godine AH je bio angažovan kao spoljni saradnik SafetyCable AS, norveške kompanije specijalizovane za rešenja u sprečavanju krađe kompjutera. Na tom položaju nadgledao je projekte razvoja kompjuterskih programa u kompaniji, održavao je mrežu firme i davao svoj doprinos njenoj upravi. Osim toga, od maja 2001. godine, pa sve dok se nije zaposlio u MKSJ-u, bio je i član Upravnog odbora firme SafetyCable.

AH je od avgusta 2001. godine zaposlen kao demograf u Demografskoj sekciji Tužilaštva, MKSJ, Hag, i radi na analizama novih izvora podataka koje treba uključiti u projekat baze podataka pri Sekciji.

AH je stručnjak za kompjutersko programiranje s iskustvom u programima C, C++, Java, Simula i SAS,a posjeduje praktično znanje programa Pascal, SML, VB, Lisp, Perl, HTML, kao i nekoliko kompjuterskih jezika za pisanje programa. AH se isto tako razume u brojne kompjuterske programe (MS Word, MS Excel, MS PowerPoint, MS Access, OpenOffice, ArcView, SAS, LaTeX), operativne sisteme (sve MS Windows platforme, Linux /poseduje profesionalni certifikat/, BSD-derivative), kao i u hardver za PC-je i uspostavljanje i održavanje kompjuterskih mreža. AH govori i piše norveški (maternji jezik) i engleski, a donekle govori i nemački.

PRILOG D4. PROFESIONALNE KVALIFIKACIJE MARCINA ŻÓŁTKOWSKOG (MZ) – DEMOGRAFSKOG ASISTENTA

MZ je diplomirao 2001. godine bankarstvo i finansije na Ekonomskom fakultetu Varšavskog univerziteta u Poljskoj (WSE, titula magistra iz bankarstva i finansija, s “odličnim”, najvišom ocenom), a završio je i program za magistra iz kvantitativnih metoda i informacionih sistema na WSE-u. Sada završava matematiku na Varšavskom univerzitetu (četvrta godina; u 2002. godini je uzeo dopust zbog svog zaposlenja u Tužilaštvu), gde radi na specijalizaciji iz teorije verovatnoće. MZ se 2001. godine uključio u program za doktorat iz finansijske matematike na WSE-u.

MZ je 2000-2001. godine radio kao student asistent pri Institututu za ekonometriju, WSE, gde je studentima predavao ekonometriju i stohastičke procese. Tokom 2001-2002. godine predavao je “Kapital i monetarna tržišta” na postdiplomskom programu pri Međunarodnom studiju za menadžere u Varšavi. Od februara 2002. godine radi kao asistent istraživač u Demografskoj sekciji Tužilaštva, MKSJ, Hag. U toku svog rada u Demografskoj sekciji Tužilaštva, bio je jedan od autora pri pravljenju četiri stručna izveštaja i istraživačka izveštaja i razvijao je kompjuterske programe za analizu demografskih podataka.

MZ je 1998-99. godine bio aktivan član Istraživačke grupe za veštačku inteligenciju na WSE, organizovao je konferencije o veštačkoj inteligenciji i učestvovao na njima.

MZ je stručnjak za kompjutersko programiranje (C/C++, Delphi, Pascal, VB, HTML i tako dalje), za kompjuterske programe (MS Access, MS Excel, MS Word, GIS i ArcView, SPSS, Statistica, Mathematica, Matlab, Maple, LaTeX i tako dalje), hardver i operativne sisteme (Windows, Linux). MZ govori i piše poljski (maternji jezik), engleski, nemački i ruski.

Ubistva i kretanje izbeglica na Kosovu od marta do juna 1999.

Izveštaj Međunarodnom krivičnom sudu za bivšu Jugoslaviju

3. januar 2002.

Patrick Ball, Wendy Betts, Fritz Sheuren, Jana Dudukovich i Jana Asher

AMERIČKO UDRUŽENJE ZA NAUČNI NAPREDAK

Američka advokatska komora
Srednjoevropska i istočnoevropska pravna inicijativa

Ovde sadržani materijali pretstavljaju mišljenja autora i urednika i ne mogu se smatrati stavom Programa za nauku i ljudska prava Američkog udruženja za naučni napredak (American Association for the Advancement in Science – AAAS) ili Srednjoevropske i istočnoevropske pravne inicijative Američke advokatske komore (American Bar Association Central and East European Law Initiative – ABA/CEELI) ili neke od organizacija učesnica. AAAS-ov Komitet za naučnu slobodu i odgovornost (Committee on Scientific Freedom and Responsibility – CSFR), u skladu sa svojim mandatom i politikom Udruženja, podržava izdavanje ovog izveštaja kao naučnog doprinosa ljudskim pravima. Interpretacije i zaključci pripadaju autorima i ne pretstavljaju stanovišta Odbora AAAS-a, Veća, CSFR-a ili članova Udruženja. Isto tako, ovde izneta stanovišta nisu odobrili Poslanički dom ili Odbor guvernera ABA-e, pa se stoga ne može smatrati da pretstavljaju politiku ABA-e.

Ništa sadržano u ovoj publikaciji ne treba smatrati pravnim savetom za konkretne slučajeve, te su čitaoci odgovorni za dobijanje takvih saveta od sopstvenih pravnih savetnika. Ova publikacija, kao i sve ovde sadržane formulacije i stavovi namenjeni su isključivo za obrazovne i informativne svrhe.

Kontakt:

AAAS-ov Program za nauku i ljudska prava
1200 New York Avenue, NW
Washington, DC 20005

Telefon: 202 326 6600
Telefaks: 202 289 4950
E-pošta: shrpaaas.org
URL: http://shr.aaas.org

Sažetak

U ovoj studiji pretstavljeni su rezultati analize statističkih obrazaca kretanja izbeglica i ubistava na Kosovu u periodu od marta do juna 1999. Podaci su dobijeni iz evidencije albanske pogranične policije u kojima su registrovana lica koja su ulazila u Albaniju preko sela Morina /Morinë/; razgovora koje su obavili Srednjoevropska i istočnoevropska pravna inicijativa Američke advokatske komore (ABA/CEELI) i njeni partneri; razgovora koje je obavio Human Rights Watch (HRW); razgovora koje je obavila Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS); te izveštaja o ekhumacijama koje su sproveli međunarodni timovi u ime Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ). Ove analize se odnose na ukupni procenjeni broj ubistava i ukupni broj izbeglica koje su napustile svoje domove prema vremenu i mestu.

Zaključak ovog izveštaja je da su se ubistva i kretanje izbeglica odvijali po pravilnom obrascu koji karakterišu tri faze. U svakoj fazi, nakon velikog broja ubistava i izbeglica usledio bi znatno manji broj ubistava i izbeglica. Ovi nalazi su potom korišćeni za procenu tri moguća objašnjenja za taj obrazac.

- Aktivnosti Oslobodilačke vojske Kosova (OVK) motivisale su stanovnike Kosova da napuste svoje domove.
- Vazdušni napadi od strane Organizacije severnoatlantskog pakta (Northern Atlantic Treaty Organization – NATO) stvorili su lokalne uslove zbog kojih su stanovnici Kosova ubijani i zbog kojih su napuštali svoja ognjišta.
- Sistematskom kampanjom jugoslovenskih snaga stanovnici Kosova proterani su iz svojih domova.

U ovoj studiji zaključeno je sledeće:

- Obrasci, kako kretanja izbeglica tako i ubistava, imaju karakteristike koje ukazuju na postojanje spoljašnjeg uzroka.
- Kretanje izbeglica i ubistva događali su se na istim mestima i u isto vreme, što implicira da su obe pojave imale zajednički uzrok.
- Dve od hipoteza predloženih da bi se objasnili obrasci ubistava i migracije, aktivnosti OVK i NATO-a, ne odgovaraju uočenim obrascima kretanja izbeglica i ubistava.
- Statistički dokazi potvrđuju hipotezu da su jugoslovenske snage sprovodile sistematsku kampanju ubijanja i proterivanja.

Ubistva i kretanje izbeglica na Kosovu od marta do juna 1999: analiza i zaključci

1. Svrha izveštaja

U ovoj studiji pretstavljeni su rezultati analize statističkih obrazaca kretanja izbeglica i ubistava na Kosovu u periodu od marta do juna 1999. Ova analiza podataka opisuje procenjeni ukupni broj ubijenih, te ukupni broj izbeglica koje su napustile svoje domove prema vremenu i mestu. Cilj analize je da se uporede tri hipoteze o mogućim uzrocima ubistava i kretanja izbeglica da bi se utvrdilo koje hipoteze analiza pobija, a koje potvrđuje.

1.1. Hipoteze

U studiji se prvo ispituje da li je postojala pravilna struktura ubijanja i kretanja izbeglica. Stoga je naša prva hipoteza

- *Hipoteza 1:* Ubistva i kretanje izbeglica odvijali su se prema jasnim obrascima koji ukazuju na postojanje zajedničkog uzroka obe ove pojave.

Ako analiza podataka podržava Hipotezu 1, postoje tri moguća objašnjenja za obrazac.

- *Hipoteza 2.1:* Aktivnosti Oslobodilačke vojske Kosova (OVK) motivisale su stanovnike Kosova da napuste svoje domove, bilo direktno, jer je OVK naredila ljudima da odu, bilo indirektno, jer su stanovnici Kosova pobegli od borbi između OVK i jugoslovenskih snaga.

- *Hipoteza 2.2:* Vazdušni udari Organizacije severnoatlantskog pakta (NATO) stvorili su lokalne uslove koji su doveli do toga da stanovnike Kosova ubijaju i da oni napuste svoje domove. Upliv NATO-a je mogao da bude direktan, pri čemu su neki ljudi poginuli od vazdušnih udara, a drugi pobegli ili, pak, indirektan, pri čemu su *lokalne* jugoslovenske vlasti odgovorile na vazdušne udare ubijajući stanovnike Kosova i proterujući ih iz njihovih domova.

- *Hipoteza 2.3:* Sistematska kampanja jugoslovenskih snaga isterala je stanovnike Kosova iz njihovih domova. Ubistva su korišćena bilo zato da se ljudi podstaknu na odlazak ili su bila rezultat kampanje.

Iako mogu postojati i druga objašnjenja za pravilne obrasce ubijanja i kretanja izbeglica, smatram da su ova tri najverovatnija. Hipoteze su jasno razdvojene. Iako se nužno međusobno ne isključuju, svaka od hipoteza u odeljcima 2.1-2.3 implicira drukčiju odgovornost. Statističkom analizom nije moguće *dokazati* da je ijedna od ovih hipoteza definitivan uzrok obrazaca vidljivih u dva oblika nasilja. Međutim, kao što će se videti, moguće je pronaći podatke koji pobijaju neke hipoteze, a podupiru druge hipoteze.

1.2. Podaci i analiza

Podaci za ovaj projekat došli su iz nekoliko izvora.

- *Kretanje izbeglica*: za analizu kretanja izbeglica korišćena je evidencija albanske pogranične policije gde su registrovana lica koja su ulazila u Albaniju preko sela Morina. Dodatni izvori korišćeni su da bi se statistički obrasci za ljude koji su ulazili u Albaniju transformisali u analizu njihovog napuštanja domova i odlaska u izbeglištvo.[1]

- *Ubistva:* podaci o ubistvima dobijeni su iz četiri izvora: razgovora koje su obavili Srednjoevropska i istočnoevropska pravna inicijativa Američke advokatske komore (ABA/CEELI) i njeni partneri; razgovora koje je obavio Human Rights Watch (HRW); razgovora koje je obavila Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS); te izveštaja o ekhumacijama koje su sproveli međunarodni timovi u ime Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ).

Statistička analiza ubistava objedinjuje informacije iz više od 15.000 razgovora i izveštaja o ekshumaciji.[2] Analiza uključuje statističku procenu ubistava o kojima nije obaveščen nijedan od četiri izvora.[3]

1.3. Glavni nalazi

Ovim izveštajem utvrđeno je sledeće:

- Ubistva i kretanje izbeglica odvijali su se po pravilnom obrascu koji karakterišu tri faze. U svakoj fazi, posle velikog broja ubistava i izbeglica sledilo je znatno smanjenje broja ubistava i izbeglica. Ubistva i kretanje izbeglica po pravilu su se dešavali u isto vreme i na istim mestima. Zaključujemo da je ovaj obrazac u skladu sa Hipotezom 1;

- Procenjuje se da je ubijeno 10.356 kosovskih Albanaca[4];

- Opaženi i procenjeni obrasci ne odgovaraju Hipotezama 2.1 i 2.2, odnosno aktivnostima OVK i vazdušnim udarima NATO-a. Obrasci se podudaraju sa Hipotezom 2.3, odnosno aktivnostima jugoslovenskih snaga.

Svaki od ovih nalaza objašnjen je u narednim poglavljima.

2. Identifikovanje obrasca

Struktura obrazaca kretanja izbeglica i ubistava tokom vremenskog perioda o kome se ovde radi pretstavlja ključnu komponentu za nalaze ove studije. U ovom kontekstu, obrazac znači niz jasno određenih kretanja sa tendencijom rasta ili pada broja izbeglica i ubijenih, za koja je

[1] Podaci o kretanju izbeglica prvenstveno su zasnovani na evidenciji koju je vodila pogranična policija albanske Vlade. Dodatni administrativni arhivi Visokog komesarijata za izbeglice UN i albanske Vlade, kao i podaci iz pregleda nekoliko organizacija za ljudska prava upotpunili su analizu pogranične evidencije. Valja istaknuti da ova analiza ne uključuje podatke o raseljenim licima unutar zemlje, koja nisu nikad prešla granicu. Stoga ove procene ne pretstavljaju ukupan broj ljudi koji su napustili domove. Vidi Ball (2000).

[2] Direktni rezultati prikazani su u Dodatku 2.

[3] U nastojanju da se osigura kvalitet, celokupno kodiranje podataka koje uključuje poređenja izvora podataka nezavisno su izvršila dva lica; njihovi su rezultati upoređeni, a sve razlike pregledao je i uskladio jedan od autora studije.

[4] Celokupno statističko programiranje vezano za procenu rezultata nezavisno su izvršila dva analitičara, koji su koristili različite računare i različit softver, a njihovi rezultati bili su istovetni.

jasno da nisu slučajna,. Dva ili više obrazaca smatraju se sličnim ako pokazuju iste visoke i niske tačke u istim (ili skoro istim) vremenskim periodima.

Statistički je neuverljiva pretpostavka da su obrasci na kakve ukazuju ovi nalazi rezultat *ad hoc* odlučivanja ili nasumičnih spoljnih uzroka. Povezane, gotovo istovremene varijacije društvenih pojava koje su merene (ubistava i kretanja izbeglica) prema vremenu i mestu izrazito ukazuju na postojanje zajedničkog, sistematskog uzroka čiji su rezultat ovi obrasci.

Identifikovanje obrasca samo po sebi niti potvrđuje niti pobija Hipoteze 2.1, 2.2. ili 2.3. Međutim, ono ne ide u prilog tvrdnji da su ubistva i kretanje izbeglica bili slučajni. To znači da postojanje obrasca izrazito ukazuje na to da je postojao zajednički uzrok, te da se ubistva i kretanje izbeglica nisu odvijali nezavisno.

3. Statistička analiza kretanja izbeglica

U ovom odeljku opisuje se odlazak etničkih Albanaca sa Kosova od kraja marta do maja 1999.[5] Približno 95% izbeglih kosovskih Albanaca ušlo je u Albaniju između 24. marta i 11. maja (Ball 2000, str. 5). Analiza kretanja ovih izbeglica tokom ovog perioda pokazuje obrazac naglih uspona nakon kojih bi usledili nagli padovi.

Jedna ranija analiza odlaska izbeglica iz njihovih domova pokazala je da su od kraja marta do kraja maja 1999. etnički Albanci napuštali svoje domove na Kosovu tokom tri odvojena perioda ili faze (vidi sliku 1). Te faze su bile sledeće: od 24. marta do 6. aprila; od 7. aprila do 23. aprila; i od 24. aprila do 11. maja.[6]

Bitna karakteristika ove fazne strukture jeste prisutsvo niskih urednosti u broju izbeglica koje su napuštale svoje domove od 6. do 8. aprila i od 23. do 25. aprila, odnosno datumi prelaska iz jedne faze u drugu.[7] Te niske tačke su značajne jer ne traju duže vreme, a prethode im i slede ih izraziti skokovi. Drugim rečima, tokom ova dva prelazna intervala, pojava napuštanja domova gotovo nestaje, za razliku od visokih brojki koje su opažene za vreme dotičnih faza.

[5] Iako analiza ubistava pokriva period od 20. marta do 22. juna, analiza kretanja izbeglica završava se krajem maja, i to iz dva razloga. Kao prvo, evidenciji koju je vodila albanska pogranična policija završena je u to vreme. Kao drugo, priče govore da je bilo vrlo malo kretanja preko granice nakon tog vremena; to je kasnije potvrđeno istraživanjima koja su sprovedena među stanovnicima izbegličkih logora od sredine do kraja juna.

[6] Vidi Ball 2000. Tri faze odražavaju obrazac prema kojem su izbeglice napuštale svoje domove, a ne obrazac prelaska granice. Za bilo koji dan vredi da je nešto više od polovine izbeglica koji su prešli granicu napustilo svoje domove ranije toga dana. Međutim, ostale izbeglice koje su tog dana prešle granicu putovale su duže. Analiza podataka objasniće uzroke kasnijeg prelaska.

[7] Period od marta do juna za svrhu ove analize sažet je u dvodnevne intervale. Sažimanje vremena do ovog nivoa pružilo je dovoljno podataka za svaki interval da se statistička analiza stabilizuje; vidi Dodatak 2. Vrednost procenjenog broja ubistava ili izbeglica projektovana za dati vremenski trenutak na vodoravnoj osi grafikona pretstavlja broj za dotični dvodnevni period.

Slika 1: Procenjeno ukupno kretanje izbeglica tokom vremena

Faza 1 Faza 2 Faza 3 52 043
ljudi koji su napustili
domove
16 158
0
24. mart 6. april 24. april 11. maj

Figure 1: Estimated total refugee flow over time

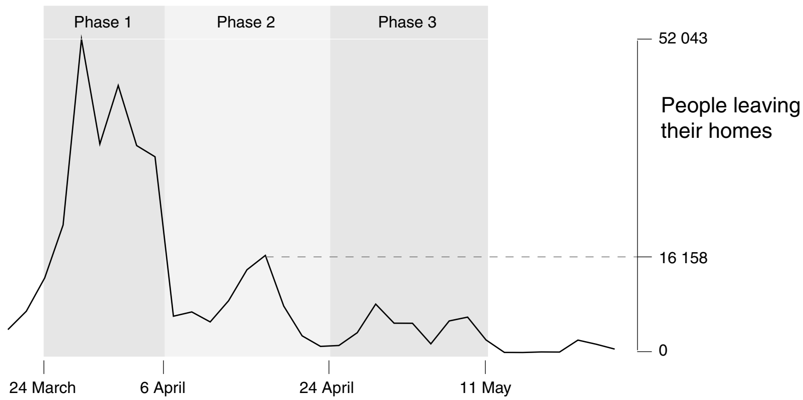

Kao što pokazuje Slika 1, tokom prelaznog intervala između dve faze, od 6. do 8. aprila, broj izbeglica pada na približno 6.000, u odnosu na svoju najvišu vrednost iz prve faze kada je iznosio nešto preko 52.000. Tokom prelaznog intervala između faza, od 23. do 25. aprila, broj izbeglica pada na približno 1.000, dok je na vrhuncu druge faze iznosio više od 16.000. U trećoj fazi javljaju se dve najveće vrednosti od približno 8.000 i 6.000 početkom maja, koje pretstavljaju poslednje talase izbeglica. Kretanje izbeglica opada na manje od 100 ljudi po dvodnevnom intervalu nakon 11. maja.

Ova ekstremna fluktuacija između visokih i niskih vrednosti čini obrazac kretanja izbeglica. Migracija koja je rezultat disperzivnih, decentralizovanih uzroka ne bi pokazivala jasne razlike između momenata kretanja visokog i niskog intenziteta. Da je pojava napuštanja domova bila nesistematična, distribucija brojeva u tom vremenskom periodu bila bi ujednačenija, uz eventualne manje skokove. Ekstremni, jasno definisani skokovi koji su opaženi u ovoj analizi ne mogu se desiti slučajno. Masovni egzodus kosovskih Albanaca ovih razmera i sa ovakvim obrascem mogao je biti podstaknut jedino zajedničkim uzrokom.

4. Statistička analiza ubistava

U ovom odeljku se opisuje broj i obrazac ubistava koja su se desila na Kosovu od kraja marta do sredine juna 1999. Analiza podataka o ubistvima pokazuje da je, prema procenama, ubijeno 10.356 civila kosovskih Albanaca, te da su obrasci ubijanja slični obrascima kretanja izbeglica. Kao i kod kretanja izbeglica, zaključujemo da statistički obrasci ubistava ukazuju na postojanje zajedničkog uzroka.

4.1. Procena ukupnog broja ubistava

Pre nego što razmotrimo gde i kada su se desila ubistva, potrebno je najpre proceniti ukupan broj ubistava koja su se desila tokom ovog vremenskog perioda. Nekoliko koraka preduzeto je kako bi se izvršila ova procena. Kao prvo, ukupan broj pojedinačnih žrtava, sa dokumentovanim imenima, uvršten je u tabele. Popisane su sve žrtve koje su u jednom ili više izvora podataka identifikovane imenom; upoređene su deskriptivne informacije o žrtvama kako bi se uklonili duplikati, a ukupan broj pojedinaca se poklapao.[8] Od oko 10.000 žrtava evidentiranih poimence, ovim postupkom identifikovano je 4.400 pojedinaca. Broj od 4.400 nije procena, nego stvaran broj individualno prijavljenih žrtava.

Slika 2. Procena ukupne migracije izbeglica i ubistava tokom vremena

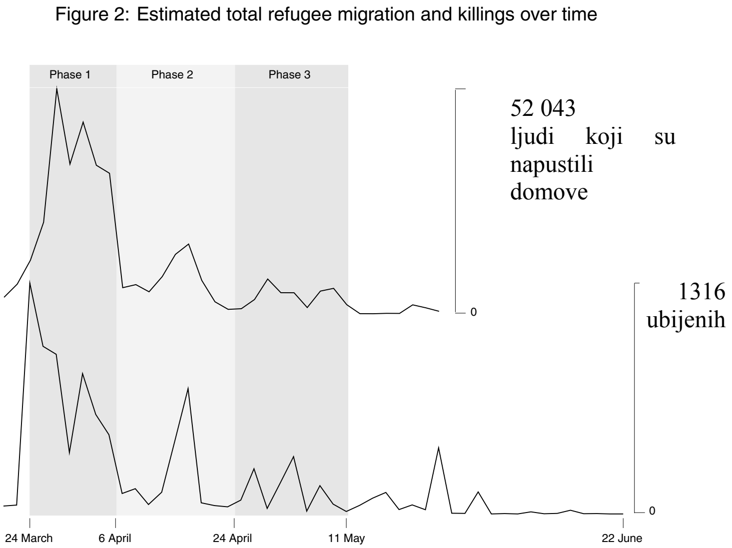

Drugo, budući da žrtve navedene u izvorima podataka nisu bile jedine žrtve ubistava, bilo je potrebno proceniti broj nedokumentovanih žrtava kako bi se izvršila opšta procena ukupnog broja poginulih. Ovaj broj, 10.356, dobijen je pomoću mnogo korišćene demografske statističke tehnike poznate pod imenom "procena višestrukih sistema", koja se

[8] Za puni opis ovog procesa vidi Dodatak 1.

Figure 3: Regions of Kosovo

oslanja na uzorke populacije.[9] Budući da je opšta procena od 10.356 poginulih dobijena iz uzoraka – a ne iz (nepoznate) savršene liste poginulih – potrebno je izračunati marginu greške. Naša procena je da taj interval iznosi od 9.002 do 12.122. Valja primetiti da su procena i margina greške u skladu sa procenama žrtava ubijanja na Kosovu iz ranijih radova ABA-e i AAAS-a, kao i sa procenama koje se navode u drugim, nezavisnim studijama.[10]

Slika 3: Regioni Kosova

Sever

Leposavić /Leposaviq/
Zvečan
Kosovska Mitrovica /Mitrovicë/
Zubin Potok
Vučitrn /Vushtrri/
Srbica /Skenderaj/
Obilić /Obiliq/
Glogovac /Gllogoc/

Zapad

Istok /Istog/
Peć /Pejë/
Klina /Kline/
Dečani /Decar/
Orahovac /Rahovec/
Đakovica /Gjakovë/

Jug

Suva Reka /Suharekë/
Prizren /Përzeren/
Štrpce /Shterpce/
Gora /Dragashi/

Istok

Kosovo Polje /Fushë Kosovë/
Priština /Prishtinë/
Kosovska Kamenica /Kamenica/
Novo Brdo /Novobërdë/
Lipljan /Lipjan/
Gnjilane /Gjilan/
Štimlje /Shtirme/
Uroševac /Ferizaj/
Vitina /Viti/
Kačanik /Kaçanik/

[9] Za puni opis ove procedure vidi Dodatak 2.
[10] Vidi ABA/AAAS (2000), PHR (1999), Spiegel i Salama (2000).

4.2. Obrasci ubistava tokom vremena

Kada se razmotri procenjeni broj žrtava tokom vremena, koristeći iste dvodnevne intervale koji su upotrebljeni za podatke o izbeglicama, opaženi obrazac ubistava veoma liči na obrazac kretanja izbeglica. Analiza je pretstavljena na Slici 2.

Podaci pokazuju vrhunac u broju ubistava krajem marta, a drugi vrhunac sredinom aprila. Najvažnije je primetiti da, kao i kod podataka o kretanju izbeglica, pojava ubistava opada gotovo na nulu u periodu od 6. do 7. aprila i ponovo od 22. do 24. aprila. Prema tome, ne samo da broj ubijenih pokazuje iste ekstremne kontraste između visokih i niskih vrednosti kao što je slučaj sa kretanjem izbeglica, nego se te visoke i niske vrednosti javljaju gotovo u isto vreme kao i kod kretanja izbeglica. Ovi skokovi ne bi se javili slučajno, pa stoga zaključujemo da su posledica zajedničkog uzroka.

4.3. Kretanje izbeglica i ubistava prema geografskoj lokaciji

Uz ispitivanje vremena kada su se dešavala kretanja izbeglica i ubistva, važno je razmotriti gde se to događalo. Analiza mesta odakle je poteklo kretanje izbeglica i gde su se dogodila ubistva pokazuje široko rasprostranjen obrazac koji odgovara nasilju koje je povezano sa raseljavanjem.

Kad se broj ljudi koji su napustili svoje domove i broj ubijenih analizira na regionalnom nivou, mogu da se identifikuju ekstremni kontrasti između visokih i niskih vrednosti koji slede fazni obrazac sličan onome koji je opisan gore, u opštoj analizi (vidi Slike 4-7). Relativni obrasci prema vremenu i prostoru su slični. U svim regionima, datumi od 6. do 7. i od 22. do 24. aprila označavaju niske vrednosti u kretanju izbeglica i u broju ubijenih ljudi.

U jednoj ranijoj analizi kretanja izbeglica opaženo je da je više od tri četvrtine izbeglica koje su prešle u Albaniju tokom Faze 1 poteklo iz južnih i zapadnih delova Kosova, dok je za vreme Faze 2, više od tri četvrtine izbeglica poteklo iz severnih i istočnih delova Kosova (Ball 2000). Slike 4-7 pokazuju da ubistva slede sličan obrazac. Ubistva u zapadnim i južnim delovima desila su se prvenstveno za vreme Faze 1; za vreme docnijih faza, bilo je relativno manje ubistava u ta dva regiona. U severnim i istočnim regionima, ubistava je takođe bilo za vreme Faze 1. Međutim, u ovim regionima, za razliku of južnih i zapadnih regiona, takođe je ubijan značajan broj lica za vreme Faze 2.[11]

Kao što pokazuju ovi grafikoni, ne samo da obrasci kretanja izbeglica i ubistava pokazuju slične karakteristike tokom vremena, nego su obrasci slični i za različite regione. Iako, kada se gleda izolovano, lokalna kretanja izbeglica i ubistva mogu izgledati kao lokalna reakcija na lokalni uzrok, gledano sa zbirnog aspekta, statistička analiza otkriva obrazac koji podrazumeva zajednički uzrok. Drugim rečima, ubistva i egzodus izbeglica dešavali su se na istim mestima i otprilike u isto vreme. Analiza pokazuje da su se ovi događaji odvijali prema sličnim obrascima u svakom od četiri regiona. Analiza ne dokazuje šta je bio uzrok bilo kojeg od obrazaca, niti da je jedan obrazac izazvao drugog. Međutim, analiza pokazuje da su činovi nasilja – ubistva – bili vremenski i prostorno povezani sa odlascima izbeglica iz njihovih domova.

[11] Postoji jedna vrednost koja predstavlja anomaliju u južnom regionu (Slika 5) krajem maja. Procena o više od 200 ubijenih ljudi u jednom dvodnevnom periodu rezultat je manje od 20 dokumentovanih ubistava. Naravno, ova vrednost takođe ima relativno visok nivo greške, kao što je pokazano u Dodatku 2, Slika 12. Kao što se iz slike vidi, većina vrednosti ima niži nivo greške koji ne umanjuje interpretaciju obrasca. Međutim, ova vrednost ima dovoljno široku marginu greške pa je moguće da se značajno ne razlikuje od nule.

5. Ispitivanje predloženih hipoteza

Kao što je gore navedeno, statistike ne dokazuju da je neki konkretan proces prouzrokovao obrasce kretanja izbeglica ili masovnog ubijanja. Ipak, analiza može pokazati da li su hipoteze u skladu sa statističkim dokazima ili ih ovi pobijaju. Navedene su tri hipoteze o uzrocima obrazaca kretanja izbeglica i ubistava. Ove tri hipoteze su aktivnost OVK, vazdušni udari NATO-a i sistematska kampanja koju su sprovodile jugoslovenske snage.

Moguće je upotrebiti statističke metode da bi se ispitao odnos između aktivnosti OVK i vazdušnih udara NATO-a i gore opisanih obrazaca. Ako se aktivnost OVK ili vazdušni udari događaju neposredno pre ili za vreme perioda intenzivnog ubijanja i migracije, ovi događaji mogu pretstavljati verovatan uzrok rastućeg i opadajućeg obrasca. Međutim, ako vazdušni udari i aktivnost OVK ne prethode vrhuncu ubistava ili kretanja izbeglica, tada uzročno-posledični odnos valja dovesti u pitanje ili odbaciti. Analiza aktivnosti OVK i vazdušnih udara NATO-a prema vremenu i mestu pokazuje da se nijedna od njih nije desila u vreme i na mestima gde bi bili primarni uzork kretanja izbeglica i ubistava.

Slika 4: Procena ukupne migracije izbeglica i ubistava tokom vremena, severni region

Figure 4: Estimated total refugee migration and killings over time, northern region

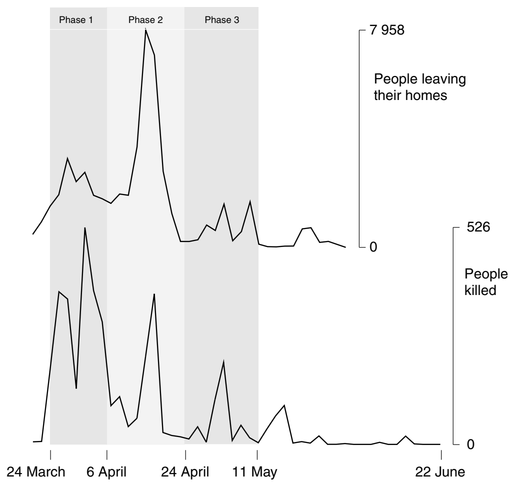

Faza 1 Faza 2 Faza 3

7958
ljudi koji su napustili domove

0

526
Ubijenih

0

24. mart 6. april 24. april 11. maj 22. jun

Slika 5: Procena ukupne migracije izbeglica i ubistava tokom vremena, južni region

Figure 5: Estimated total refugee migration and killings over time, southern region

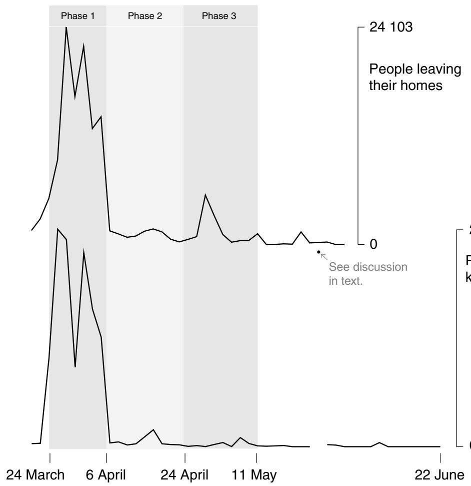

Faza 1 Faza 2 Faza 3

24 103
ljudi koji su napustili domove

vidi raspravu u tekstu
0

266

Ubijenih

0

24. mart 6. april 24. april 11. maj 22. jun

Figure 6: Estimated total refugee migration and killings over time, eastern region

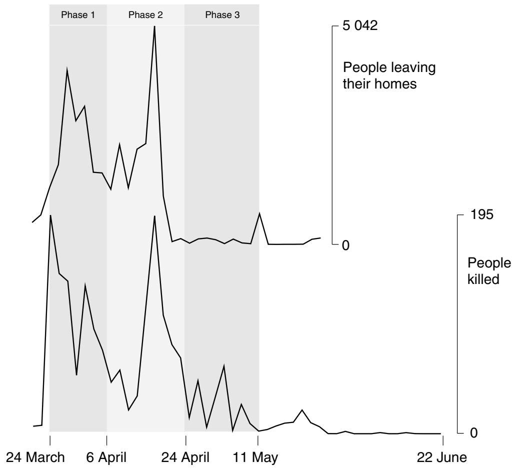

Figure 7: Estimated total refugee migration and killings over time, western region

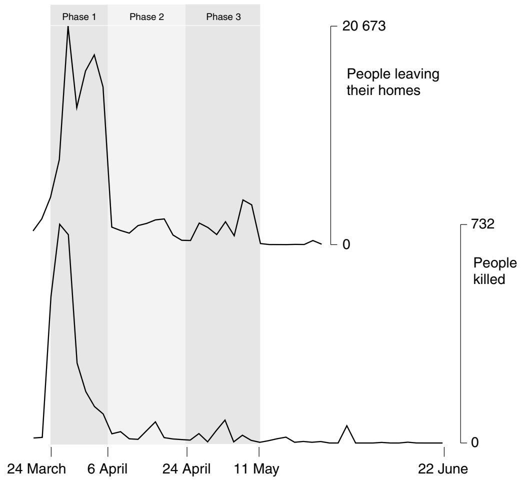

Slika 6: Procena ukupne migracije izbeglica i ubistava tokom vremena, istočni region

Faza 1 Faza 2 Faza 3

5042
ljudi koji su napustili domove

195
0 Ubijenih

0

24. mart 6. april 24. april 11. maj 22. jun

Slika 7: Procena ukupne migracije izbeglica i ubistava tokom vremena, zapadni region

Faza 1 Faza 2 Faza 3

20 673
ljudi koji su napustili domove

732
0 Ubijena

0

24. mart 6. april 24. april 11. maj 22. jun

Slika 8: Vremensko poređenje napada OVK sa ubistvima i kretanjem izbeglica

Vreme	Ubistva	Procenat	Kretanje izbeglica	Procenat
Pre ili istovremeno sa vrhuncem	11	38%	10	34%
Posle vrhunca	12	41%	11	38%
Ne može da se zaključi	6	21%	8	28%

Da bi analizirali pojavu aktivnosti OVK ili NATO-a u odnosu na obrazac ubistava i kretanja izbeglica, koristili smo sledeću proceduru. Za svaku opštinu na Kosovu hronološki smo beležili, po dvodnevnim periodima, broj izbeglica koje su napustile domove, broj prijavljenih ubistava i pojavu aktivnosti OVK i NATO-a.[12] Za ovu analizu, aktivnost OVK uključivala je i borbe, kao i izolovana ubistva Srba. Identifikovani su dvodnevni periodi koji su označavali vrhunce kretanja izbeglica i ubistava. Ako je do aktivnosti OVK ili NATO-a došlo u istom periodu ili u periodu od dva dana pre vrhunca, zaključili smo da se ta dva događaja podudaraju. Ako aktivnost OVK ili NATO-a nije zabeležena pre vrhunca, zaključili smo da je aktivnost OVK ili NATO-a usledila tek posle vrhunca. Ako se aktivnost OVK ili

[12] Za ovu analizu koristili smo samo broj prijavljenih ubistava, a ne procenjeni ukupni broj. Podaci nisu prikladni za procenu na opštinskom nivou. Vidi Odeljak 5.3 za analizu pri kojoj je korišćen procenjen broj ubistava na regionalnom nivou.

NATO-a javila više od dva dana pre vrhunca, računato je da opština ima obrazac iz kojeg ne može ništa da se zaključi.

Da bismo testirali zaključke izvedene ovom metodom, upotrebili smo drugu statističku metodu kojom smo ispitali zajedničke korelacije između aktivnosti OVK i NATO-a i obrazaca kretanja izbeglica i ubistava. Svrha korišćenja druge statisičke tehnike je da se kontroliše korelacija između aktivnosti OVK i vazdušnih udara NATO-a, te broja ubistava i kretanja izbeglica na prostornom i vremenskom planu.

5.1. Aktivnost Oslobodilačke vojske Kosova

Podaci o aktivnosti OVK dobijeni su putem razgovora i niza nevladinih izveštaja koje je MKSJ sažeo i dostavio za ovaj projekat.[13] Koristeći ove informacije, pri istraživanju je izračunat broj zabeleženih borbi između OVK i jugoslovenskih snaga koje su se tokom vremena odvijale u svakoj opštini. Nije računat intenzitet pojedinih borbi, ali su odvojeni vatreni okršaji brojani posebno. Izolovani napadi OVK koji su za posledicu imali ranjavanje, nestanak ili smrt etničkih Srba takođe su uvršteni u tabelu prema broju žrtava. To su brojke o prijavljenim srpskim žrtvama, a ne procene. Podaci su bili nedovoljni za procenu ukupnog broja nestalih.

Slika 9: Vremensko poređenje vazdušnih udara NATO-a sa ubistvima i kretanjem izbeglica

Vreme	Ubistva	Procenat	Kretanje izbeglica	Procenat
Pre ili istovremeno sa vrhuncem	3	10%	9	31%
Posle vrhunca	20	69%	13	45%
Ne može da se zaključi	6	21%	7	24%

Kako zahteva testiranje hipoteza, prijavljena aktivnost OVK poređena je sa ubistvima i kretanjem izbeglica za svaku od 29 opština na Kosovu. Rezultat ove analize vremenskih podudaranja prikazan je na Slici 8, koja pokazuje da se u 11 od 29 opština, odnosno 38%, aktivnost OVK podudarala sa opštim vrhuncem u broju ubistava, ili da se odvijala unutar dvodnevnog intervala pre vrhunca. U 12 opština, odnosno 41%, aktivnost OVK usledila je ili posle vrhunca u broju ubistava ili se uopšte nije javila. U šest opština, odnosno 21%, nije bilo moguće izvesti zaključke iz obrasca.

Kretanje izbeglica ima sličan obrazac. U 10 opština, odnosno 34%, aktivnost OVK podudarala se sa opštim vrhuncem kretanja izbeglica, ili se odvijala unutar dvodnevnog intervala pre vrhunca. U 11 opština, odnosno 38%, aktivnost OVK usledila je ili posle vrhunca kretanja izbeglica ili se uopšte nije javila. U preostalih osam opština, odnosno 28%, aktivnost OVK javila se u vremenskim tačkama koje se podudaraju s ostalim visokim, niskim ili prelaznim tačkama u broju ubistava ili kretanju izbeglica.

Da bi aktivnost OVK uzrokovala obrazac koji je opažen kod ubistava i kretanja izbeglica, pojava aktivnosti morala bi prethoditi visokim vrednostima. Međutim, ova analiza pokazuje da je aktivnost OVK sledila nakon vrhunaca broja ubistava i izbeglica na više mesta nego što im je prethodila. Stoga nema jasnog uzročno-posledičnog odnosa između aktivnosti OVK i ovde opisanog obrasca.

---

[13] Sažetak izvora naveden je u Dodatku 3.

5.2. Vazdušni udari NATO-a

U ovoj analizi razmatra se broj vazdušnih udara NATO-a kako su izvestili jugoslovenski državni izvori.[14] Nije se nastojalo da se utvrdi jačina svakog vazdušnog napada, nego su izveštaji o različitim vazdušnim napadima računati odvojeno. Kao i kod aktivnosti OVK, prijavljeni vazdušni udari poređeni su sa ubistvima i kretanjem izbeglica za svaku od 29 opština na Kosovu.

U samo tri opštine, odnosno 10%, vazdušni udari NATO-a poklopili su se sa pojavom najvićih vrednosti u broju ubistava, ili su se odvijali unutar dvodnevnog intervala pre tog vrhunca. U 20 opština, odnosno 69%, vazdušni udari NATO-a javili su se ili posle vrhunca u broju ubistava ili se uopšte nisu javili, a u šest opština, odnosno 21%, obrazac ne upućuje ni na kakav zaključak.

Obrazac kretanja izbeglica nije tako neujednačen, ali upućuje na iste zaključke. U devet opština, odnosno 31%, vazdušni udari NATO-a podudarali su se sa najvišim vrednostima broja izbeglica, ili su se odvijali unutar dvodnevnog intervala pre tog vrhunca. U 13 opština, odnosno 45%, vazdušni udari izvedeni su ili pošto su brojke koje se odnose na kretanje izbeglica dostigle vrhunac ili se uopšte nisu javili. U preostalih sedam opština, odnosno 24%, vazdušni udari NATO-a javili su se u drugo vreme i podudarali se s ostalim visokim, niskim ili prelaznim tačkama u broju ubistava ili kretanju izbeglica.

Još jedna činjenica koju valja naglasiti u vezi s vazdušnim napadima NATO-a jeste da su od 2. do 4. aprila napadi bili uveliko smanjeni zbog lošeg vremena.[15] Uprkos tome, u ovom periodu u kome je bilo relativno malo vazdušnih udara NATO-a, prisutne su izrazito visoke vrednosti u broju ubistava i kretanju izbeglica širom Kosova. Kao i kod nalaza zasnovanih na podacima o OVK, analiza podataka o NATO-u pokazuje da su vazdušni udari češće sledili nakon što bi broj ubistava i izbeglica dostigao vrhunac nego što su im prethodili. Stoga hipoteza da su vazdušni udari NATO-a direktno ili indirektno prouzrokovali obrasce ubistava i kretanja izbeglica treba da se odbaci.

Slika 10: Procena ukupnog broja ubistava i ostataka tokom vremena

1316 Faza 1 Faza 2 Faza 3

Ubijeni

0

Ostaci

-788

24. mart 6. april 24. april 11. maj 22.jun

5.3. Dejstvo aktivnosti OVK i vazdušnih udara NATO-a

Uz prethodnu analizu, podaci su takođe sabrani na regionalnim nivoima, a obrasci tokom vremena za svaki od četiri regiona analizirani su zajedno s obrascima ubistava i kretanja izbeglica. Cilj je bio da se ispita obrazac ubistava nakon što se ukloni statistička korelacija s aktivnošću OVK i vazdušnim udarima NATO-a.

Drugim rečima, ova analiza razmatra zajedničko dejstvo aktivnosti OVK i NATO-a pomoću procene broja ubistava predskazanog statističkom interakcijom podataka o OVK i

[14] Jugoslovenska vlada bila je glavni zagovornik teze da su vazdušni udari NATO-a odgovorni za ubistva i kretanje izbeglica na Kosovu. Stoga, najjači test ove hipoteze je korišćenje podataka same jugoslovenske vlade o tome kada i gde su napadi izvedeni.

[15] Brifing Ministarstva odbrane Velike Britanije, zamenik načelnika štaba odbrane, Sir John Day; dostupno na Internet stranici: http://www.kosovo.mod.uk/brief040499.htm od 3. januara 2001.

Figure 10: Estimated total killings and residuals over time

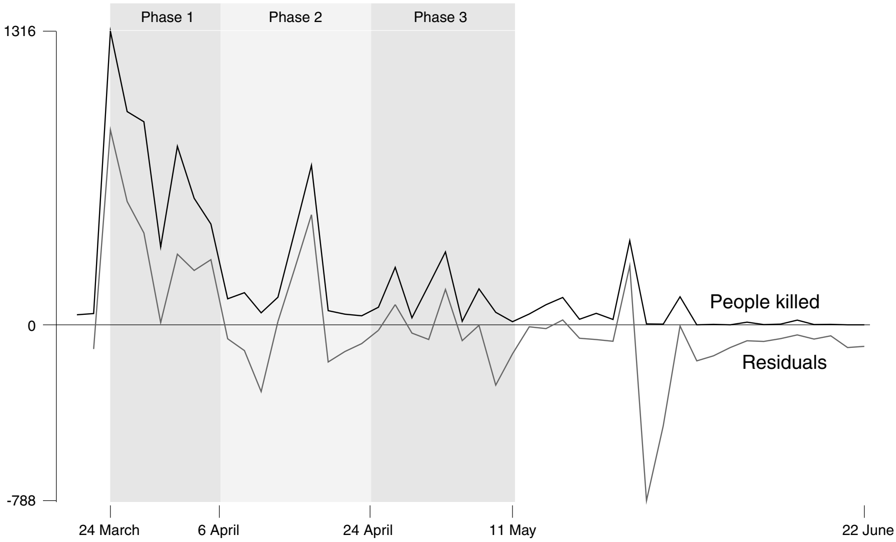

NATO-u, te oduzimanjem te procene od originalnog obrasca. Rezultat tog oduzimanja naziva se "ostatak" i on daje obrazac ubistava i kretanja izbeglica koji ostaje posle uklanjanja dejstva kontrolnih promenljivih veličina (aktivnost OVK i NATO-a). Rezultat ove analize prikazan je na Slici 10.

Na Slici 10, gornja linija pretstavlja ukupan procenjeni broj žrtava tokom vremena kao što je pokazano na Slici 2. Niža linija na Slici 10 je isti obrazac, uz kontrolisanje statističkog uticaja obrazaca OVK i NATO-a.[16] Kada se poništi uticaj korelacija s vazdušnim udarima NATO-a i aktivnošću OVK, obrazac ubistava tokom vremena ostaje suštinski nepromenjen. Sve vrhunske vrednosti su iste, iako su neke od nižih vrednosti nešto veće na donjoj liniji.

Slika 11: Procena ukupnog kretanja izbeglica i ostataka tokom vremena

52 043 Faza 1 Faza 2 Faza 3

Ljudi koji su napustili domove

0

Ostaci

-14 529

24. mart 6. april 24. april 11. maj 25. maj

Ista analiza može se primeniti na kretanje izbeglica. Rezultati su prikazani na Slici 11. Kao i kod ubistava, obrazac kretanja izbeglica, uz kontrolisanje statističkog uticaja obrazaca OVK i NATO-a, veoma je sličan originalnom obrascu. Međutim, statistička merenja ukazuju na to da aktivnost OVK (ali ne i vazdušni udari NATO-a) imaju slabu, ali primetnu vezu sa obrascem kretanja izbeglica.[17] Ta veza je posebno vidljiva na dvema tačkama u vremenskom nizu: tokom Faze 1 u severnom regionu i tokom prelaza iz Faze 1 u Fazu 2 u istočnom regionu. U ova dva regiona u te dve vremenske tačke, ostatak obrasca odstupa od obrasca procenjenog kretanja izbeglica. Osim ovih dvaju izuzetaka, aktivnost OVK i NATO-a imaju malo uticaja na obrazac kretanja izbeglica.

Analiza obrazaca ubistava i kretanja izbeglica, uz kontrolisanje uticaja aktivnosti OVK i vazdušnih udara NATO-a pokazuje da, iako mogu postojati povremene podudarnosti, opšte dejstvo aktivnosti OVK i vazdušnih udara NATO-a znatno ne menja obrasce ubistava i kretanja izbeglica. To pruža dalje dokaze za odbacivanje hipoteze da su aktivnost OVK ili vazdušni udari NATO-a prouzrokovali ubistva ili kretanje izbeglica.

5.4. Jugoslovenske snage

Sada ćemo da razmotrimo treću hipotezu – da su jugoslovenske snage organizovale i sprovele sistematsku kampanju nasilja koja je za posledicu imala ubistva i kretanje izbeglica: statistička analiza korelacija ne može da dokaže da su jugoslovenske snage bile onaj spoljašnji uticaj koji je bio odgovoran za opažene obrasce. Međutim, nalazi ove studije u saglasnosti su s hipotezom da je akcija jugoslovenskih snaga bila uzrok ubistava i kretanje izbeglica.

Posebno jedan od nalaza ove studije ukazuje na vezu između aktivnosti Jugoslovenske vojske i opaženog obrasca ubistava i kretanja izbeglica. Ekstremno opadanje broja ubistava i izbeglica zapaženo u periodu od 6. do 7. aprila podudara se s jednostranim prekidom vatre

---

[16] Vidi Dodatak 2 za detaljniju raspravu, uključujući analizu regresije.

[17] Za detaljniju raspravu vidi Dodatak 2, Sliku 21. Ostale tačke gde procene i ostaci odstupaju javljaju se kada je kretanje blizu nule te stoga nisu značajne.

Figure 11: Estimated total refugee flow and residuals over times

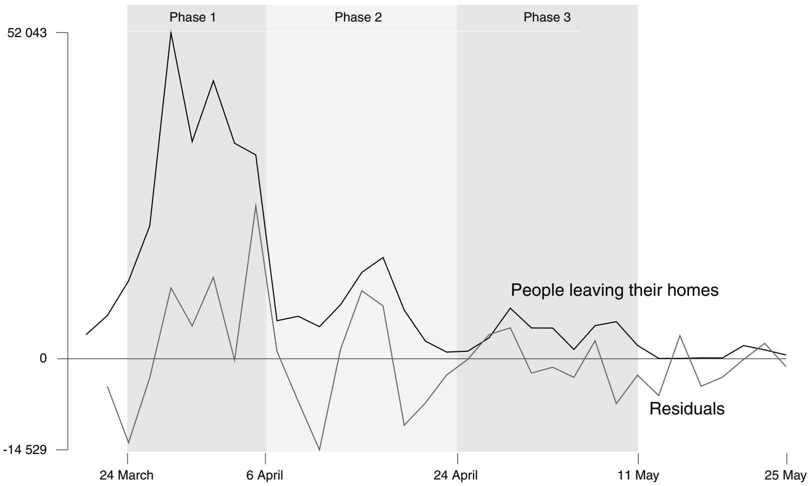

koje su jugoslovenske vlasti objavile povodom pravoslavnog Uskrsa.[18] Tokom perioda kada su jugoslovenske snage prekinule neprijateljstva, broj ubistava i izbeglica koje su napuštale domove drastično je opao. Dalje veze mogu se povući ako se pokaže da je do pokreta jugoslovenskih trupa dolazilo prema istim obrascima kao i u slučaju ubistva i kretanja izbeglica. Međutim, takva analiza prelazi okvire ove studije.

6. Sažetak zaključaka

U skladu s ranijim analizama, nalazi ove studije pokazuju da su se ubistva i kretanje izbeglica odvijali u talasima. Tokom vremena, kretanje izbeglica koje su napuštale domove javljalo se u različitim regionima Kosova, i odvijalo se u intenzivnim periodima, koji su međusobno razgraničeni periodima mnogo nižeg stepena kretanja. Kao što pokazuje Slika 2, obrasci ubistava kroz vreme slede obrasce kretanja izbeglica. Tako obrasci ubistava i kretanja izbeglica pokazuju karakteristike koje upućuju na postojanje spoljašnjeg uzroka. Taj nalaz podupire opažanje da su se ova dva procesa odvijala zajedno.

U ovoj studiji takođe su analizirani obrasci ova dva niza tokom vremena i prema regionu. Kada se ukupne procene uporede na regionalnom nivou, ostaje jasan odnos između obrazaca kretanja izbeglica i ubistava. Tako su se kretanje izbeglica i ubistva dešavali na istim mestima i u isto vreme, što ukazuje na zajednički uzrok obe ove pojave.

Analiza takođe pokazuje da dve hipoteze koje su predložene da bi se objasnili obrasci ubistava i migracija, odnosno aktivnost OVK i NATO-a, nisu u saglasnosti s opaženim obrascima kretanja izbeglica i ubistava. I aktivnost OVK i vazdušni udari NATO-a češće su se dešavali nakon najvećeg broja ubistava i najvećeg nivoa kretanja izbeglica nego pre tih kulminacija. Uz kontrolisanje statističkog dejstva aktivnosti OVK i vazdušnih udara NATO-a, obrasci ubistava i kretanja izbeglica tokom vremena ostali su suštinski nepromenjeni.

Analiza je u saglasnosti sa hipotezom da su jugoslovenske vlasti sprovodile kampanju ubistava i proterivanja. Prekid vatre povodom Uskrsa koji je proglasila jugoslovenska vlada potpuno se podudara sa drastičnim smanjenjem broja ubistava i kretanja izbeglica, a taj nalaz pojačava saglasnost analize s ovom hipotezom.

Svaki od ovih nalaza u saglasnosti je s narativnim saopštenjima o situaciji na Kosovu tokom ovog perioda koje su davale brojne nevladine organizacije. Koherentnost faza, blizak odnos između procenjenog broja ubistava i kretanja izbeglica, te njihova pojava širom Kosova idu u prilog tvrdnji da je postojao koordiniran uzrok nasilja nad etničkim Albancima u periodu od marta do juna 1999.

[18] ABC News preneo je izjavu jugoslovenske vlade u kojoj se navodi "[u] čast najvećeg hrišćanskog praznika, Uskrsa, sve aktivnosti vojske i policije na Kosovu usmerene protiv terorističke organizacije Oslobodilačke vojske Kosova (OVK) prekinuće se 6. aprila u 20 časova [15 h po istočnom vremenu]". Pravoslavni Uskrs bio je u nedelju, 11. aprila 1999. Vidi http://abcnews.go.com/sections/world/DailyNews/kosovo_bombing990406.html od 3. januara 2002.

Dodatak 1: Podaci i sravnjivanje

1. Uvod

Ova studija se zasniva na zbiru više od 62.000 prijavljenih smrtnih slučajeva, od kojih je približno 52.000 bilo anonimno.[19] Imena 9.569 ljudi bila su prijavljena jednoj ili više organizacija koje su prikupljale informacije o ubistvima na Kosovu u periodu od marta do juna 1999. U Dodatku 1 opisuje se kako smo obrađivali izveštaje o anonimnim i imenovanim smrtnim slučajevima. Kao što će se videti, ova dva tipa podataka pretstavljaju sasvim različite izazove.

Ovaj Dodatak podeljen je u odeljke, počevši od Uvoda (koji predstavlja Odeljak 1). U Odeljku 2 opisujemo procedure prikupljanja podataka koje su obezbedile osnovne ulazne podatke za naš rad. U Odeljku 3 detaljno se razmatraju koraci pri početnom uređivanju podataka kada se podaci pročišćavaju i pripremaju za analizu. U sledećem odeljku (Odeljak 4) opisuju se naši početni pokušaji da identifikujemo višestruke izveštaje o istom smrtnom slučaju. U Odeljku 5 opisujemo kako smo u drugom krugu preispitali podudarnost podataka. Konačni podaci rezimirani su u poslednjem odeljku Dodatka 1 (Odeljak 6).

2. Izvori podataka

Podaci koji su analizirani u ovoj studiji prikupljeni su iz četiri izvora: razgovora koje su obavili Srednjoevropska i istočnoevropska pravna inicijativa Američke advokatske komore (ABA/CEELI), Human Rights Watch (HRW) i Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), kao i izveštaja o ekhumacijama koje su sastavili međunarodni timovi u ime Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (EXH). Opšti sažeci projekata prikazani su na Slici 1.

Prvi red rezimira rad na prikupljanju podataka od strane ABA/CEELI. Oni su obavili 1.674 razgovora u kojima je prijavljeno o 5.089 ubistava. Svoje prikupljanje podataka su obavili u pet zemalja. Posljednji stubac tabele uključuje oznaku "Da" koja znači da su svi koji su prikupljali podatke za ABA/CEELI koristili standardizovan anketni formular.

Slika 1: Sažetak izvora podataka

Projekat	Razgovori	Incidenti	Gde	Kada	Formular
ABA/CEELI	1674	5089	Albanija	Maj-jun 1999	Da
			Makedonija	Maj-jun 1999	Da
			SAD	Maj-jun 1999	Da
			Poljska	Maj-jun 1999	Da
			Jugoslavija	Avg 99 – avg 00	Da
Ekshumacije	-	1767	Kosovo	Jun 1999 – apr 2001	-
HRW	337	1717	Albanija	Mar-jun 1999	Ne
			Makedonija	Mar-jun 1999	Ne
			Kosovo	Jun-dec 1999	Ne
OEBS	1837	6686	Albanija	Mar-jun 1999	Da
			Makedonija	Mar-jun 1999	Da

[19] Bili su dostupni podaci o dodatnih 18.000 anonimnih smrtnih slučajeva, ali nisu uvršteni usled nedostatka vremena.

S uopštenijeg aspekta, za svaki izvor, oznaka "incident" može da uključi informacije o smrti više od jednog lica. U jednom razgovoru, svedok može da opiše jedan ili više takvih incidenata. Prema tome, incident jeste izveštaj jednog lica identifikovanog po imenu ili jednog anonimnog lica ili grupe ljudi koji nisu posebno identifikovani.

Kod ubistava prijavljenih od jedinstvenog izvora, različiti svedoci često su prijavljivali smrt istih žrtava. Neki svedoci identifikovali su žrtve poimence, navodeći za svaku žrtvu njegovo ili njeno puno ime i prezime[20], starost i pol, kao i datum i mesto smrti.

Druge žrtve identifikovane su isključivo anonimno. Postoje izveštaji o pojedinačnim žrtvama, no bez imena ("Video sam leš starca"). Druge žrtve identifikovane su kao članovi neke grupe ("Video sam deset leševa na hrpi pored druma"). Tela koja su ekshumirana ali nikad nisu identifikovana, takođe su uvrštena u ovu kategoriju. Te se žrtve nazivaju *grupama* (čak i ako je u "grupi" samo jedna žrtva).

2.1. Srednjoevropska i istočnoevropska pravna inicijativa Američke advokatske komore (ABA/CEELI)

Izvori 1.674 razgovora koji sačinjavaju podatke ABA/CEELI razlikovali su se prema zemlji gde su podaci prikupljeni, sa različitim partnerima u svakoj zemlji. Zemlje gde su obavljani razgovori uključivale su Albaniju, Makedoniju, Sjedinjene Američke Države, Poljsku i Kosovo u Jugoslaviji.

Albanija: ABA/CEELI obavio je 35% razgovora u Albaniji, gde su sarađivali sa koalicijom lokalnih albanskih nevladinih organizacija pod nazivom Centar za mir putem pravde. Zajedno s ovim Centrom, ABA/CEELI je obavljao razgovore u izbegličkim logorima i među izbeglicama smeštenim u privatnim kućama širom Albanije. Prikupljanje podataka u Albaniji počelo je u maju 1999. a dovršeno je u avgustu 1999. U logorima su lica koja su vodila razgovore tražila ispitanike od šatora do šatora.

Makedonija: ABA/CEELI je oko 16% razgovora obavio u Makedoniji. Među ispitanicima su bili Kosovski Albanci smešteni kod porodica-domaćina širom Makedonije, ali su razgovori prvenstveno vođeni u izbegličkim logorima. Pri tome je ABA/CEELI radio s timom etničkih Albanaca, građana Makedonije. ABA/CEELI je ostvarivao kontakte za razgovore putem preporuka humanitarnih organizacija, usmenih saopštenja i oglasa u lokalnim novinama. U logorima su tražili ispitanike od šatora do šatora. Prikupljanje podataka u Makedoniji počelo je u maju 1999. i završilo se u avgustu 1999.

SAD i Poljska: Američki advokati su uz pomoć prevodilaca razgovarali s izbeglicama smeštenim u vojnoj bazi Fort Dix u New Jerseyju. ABA/CEELI je 10% svojih razgovore obavio u Fort Dixu, a ispitanici su pronađeni putem oglasa i usmenih informacija u logoru. Prikupljanje podataka u SAD započelo je u maju 1999. i završilo se u julu 1999. CEELI je takođe obavio broj razgovora (4) u jednom izbegličkom logoru u Poljskoj i dobio manji broj informacija iz razgovora koje je obavila Kosovska diplomatska posmatračka misija u Poljskoj.

Jugoslavija: ABA/CEELI sarađivao je s dvema organizacijama na Kosovu na prikupljanju informacija nakon jugoslovenskog povlačenja u junu 1999. godine; razgovori vođeni na Kosovu sačinjavaju 38% ukupnih razgovora koje je obavio ABA/CEELI. Centar za mir putem pravde počeo je sa prikupljanjem podataka u avgustu 1999, a završio u novembru 1999, i to u sledećim opštinama: Đakovici, Glogovcu, Klini, Mitrovici, Peći, Podujevu /Podujevë/, Prištini, Prizrenu, Orahovcu, Suvoj Reci, Vučitrnu, te u nekolicini drugde na Kosovu. Dodatne podatke prikupilo je Veće za odbranu ljudskih prava i sloboda. Njihovi su intervjui započeti u julu 2000. a završeni u avgustu 2000. Razgovori su vođeni u opštim

[20] Engleski termini "last name" i "surname" korišćeni su u značenju "prezimena".

centrima za prikupljanje informacija u središtima sledećih gradova: Gnjilane, Vučitrn, Kačanik, Uroševac i Štimlje.

Svi razgovori vođeni su uz pomoć standardizovanog formulara koji je dozvoljavao i narativan opis događaja. Informacije iz formulara unošene su u bazu podataka. Tim za kodiranje posebnu je pažnju poklanjao preciznosti datuma koji su navodili ispitanici. Neki datumi su tačno identifikovani, dok su drugi identifikovani relativno ("dve nedelje pre nego što smo napustili dom") ili približno ("neko vreme pre nego što su došli Srbi"). Kodiranje preciznosti datuma docnije je korišćeno za analizu osetljivosti nalaza na pogreške u saopštavanju datuma.[21]

Za statističke svrhe ove studije, svi podaci su prekategorisani iz originalne baze podataka u nove strukture podataka. Svi su podaci ponovo kodirani iz svojih orginalnih formata u standardne geografske klasifikacije i kodove preciznosti datuma.

Podaci ABA/CEELI obrađivani su u dva dela: prvi deo podataka uključivao je 634 razgovora obavljena provedena na Kosovu. Ovi su podaci poređeni i potpuno nezavisno integrisani s podacima HRW-a, OEBS-a i ekshumacionim podacima kako je opisano u Odeljku 4. Drugi skup podataka ABA/CEELI (koji je uključivao razgovore obavljene izvan Kosova) iskorišćen je u jednoj ranijoj publikaciji koju su izdali ABA/CEELI i AAAS (2000). Ovih 1.040 razgovora su sravnjeni sami sa sobom, a zatim integrisani sa celim skupom podataka (koji je uključivao podatke OEBS-a, HRW-a, ekshumacije i ABA/CEELI podatke iz prvog skupa). Druga faza rada ABA/CEELI sprovedena je na kraju procesa intersistemskog sravnjivanja (vidi Odeljak 4 i Odeljak 5).

2.2. Ekshumacije (EXH)

Ekshumacije su vršene na mestima gde se smatralo da postoje grobnice kosovskih Albanaca ubijenih u mesecima pre povlačenja jugoslovenskih snaga. Iako ekshumacije nisu bile ravnomerno raspoređene po Kosovu, sprovedene su u 24 od 29 kosovskih opština. Ukupan broj ekshumiranih tela i broj identifikovanih za svaku opštinu navedeni su na Slici 2.

Podaci o ekshumacijama nisu uključivali datum kada je žrtva ubijena, pa ovi podaci imaju belešku o datumu samo ako odgovaraju žrtvama iz nekog drugog sistema podataka (vidi Odeljak 5). Mesto ekshumacije može, ali ne mora da bude mesto gde je žrtva ubijena. Identifikacije su pažljivo vršene, pa su ekshumacioni podaci posebno važan izvor za proveru da li se isto ime ponavlja. Mnogi ljudi na Kosovu imaju slična prezimena, pa stoga može da bude teško razlikovati ljude samo prema prezimenu.[22]

---

[21] Rezultati analize osetljivosti navedeni su u Dodatku 2. Zaključili smo da je suštinska interpretacija podataka robusna u odnosu na preostalu nepreciznost u datumima nastalu usled pogreške u saopštavanju ili nedostajućih podataka.

[22] Ekshumacioni podaci pružili su osnovni rani referentni okvir za probleme sravnjivanja na koje ćemo docnije naići. U početku smo smatrali da su imena u ekshumacionim podacima jedinstvena. Na kraju, iako se to pokazalo netačnim, ekshumacioni podaci još uvek su bili najbolji registar za identifikaciju žrtava po imenu.

Slika 2: Ukupan broj ekshumiranih i procenat identifikovanih tela po opštinima

Opština	Ukupan broj ekhumiranih tela	Procenat identifikovanih tela
Mesto nije navedeno	4	0,0%
Dečani	54	9,3%
Đakovica	388	33,5%
Glogovac	421	39,4%
Gnjilane	54	83,3%
Dragaš	1	0,0%
Istok	208	40,4%
Kačanik	142	69,0%
Klina	24	41,7%
Kosovo Polje	11	54,5%
Kamenica	8	100,0%
Mitrovica	149	50,3%
Lipljan	91	92,3%
Obilić	5	100,0%
Orahovac	368	40,8%
Peć	312	62,5%
Podujevo	90	72,2%
Priština	357	21,0%
Prizren	510	21,6%
Srbica	343	64,1%
Štimlje	24	75,0%
Suva Reka	371	50,1%
Uroševac	22	77,3%
Vitina	8	100,0%
Vučitrn	246	61,0%
Ukupno	4211	45,4%

2.3. Human Rights Watch (HRW)

Od marta do juna 1999, HRW je razgovarao s izbeglicama po napuštanju Kosova. Od svih ispitanika koji su dali izjave HRW-u, sa 25% je razgovor obavljen kad su prešli granicu sa Albanijom ili kad su se smestili u izbegličkim logorima ili privatnim kućama; sa 11% je razgovarano u Makedoniji, a sa 3% u Crnoj Gori.[23]

Od juna do decembra 1999. HRW je vodio razgovore na Kosovu; 60% razgovora HRW-a vođeno je na Kosovu. Geografski regioni unutar Kosova izabrani su na osnovu izbegličkih izveštaja o masovnim kršenjima ljudskih prava i izveštaja o masovnim kršenjima koji su potekli iz drugih izvora. Ispitanici su birani na osnovu onoga što im je bilo poznato o konkretnim zloupotrebama unutar pokrajine. Razgovori su vođeni u opštinama Dečani, Đakovica, Glogovac, Gnjilane, Istok, Kačanik, Kamenica, Klina, Kosovo Polje, Lipljan, Mitrovica, Orahovac, Peć, Podujevo, Priština, Prizren, Orahovac, Suva Reka, Srbica i Vučitrn.

Svi razgovori vođeni su tako da se dobiju otvoreni narativni iskazi o tome šta je ispitanik video. Nisu korišćeni standardizovani anketni formulari (HRW 2001). Iako nisu korišćeni standardizovani anketni formulari, razgovori su pretstavljali bogat izvor informacija o ubistvima. Kodirani su i uneseni u bazu podataka. Kodiranje za ovu studiju vršilo se

[23] Procenti ukupno ne iznose 100% zbog zaokruživanja.

nezavisno od originalne baze podataka HRW-a i prethodnog statističkog rada u HRW-u (2001).

2.4. Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS)

Verifikaciona misija OEBS-a za Kosovo (OSCE Kosovo Verification Mission – VMK) prikupila je 1.837 razgovora u kojima se pominje jedno ili više ubistava. Izjave su uzimane od marta do juna 1999. Razgovori su vođeni na više od 90 pojedinačnih lokacija u Albaniji (37% razgovora) i na barem šest lokacija u Makedoniji (61% razgovora). Obavljen je i manji broj razgovora (22) za koje mesto nije navedeno. Na samom Kosovu nisu prikupljene nikakve informacije. Lica koja su vodila razgovore iz OEBS-a/VMK-a otvorila su kancelarije na centralnim lokacijama blizu mesta okupljanja izbeglica (uglavnom logora), a ispitanici su dolazili da daju izjave. OEBS je informisao potencijalne ispitanike o projektu preko lokalnih nevladinih organizacija, oglasa u štampi i kontakata s lokalnim klinikama i bolnicama. Većina razgovora (preko 80%) obavljena je u izbegličkim logorima; ostali razgovori obavljeni su na javnim okupljalištima ili u privatnim kućama.

OEBS/VMK je koristio standardizovane formulare za razgovore slične onima koje je koristio ABA/CEELI. Informacije su zatim unošene u bazu podataka, takođe sličnu onoj koju je koristila ABA. Za našu studiju, podaci su nezavisno zabeleženi kao što je bio slučaj i s HRW-om. Polustrukturirani razgovori OEBS-a preformatizovani su da bi bili kompatibilni sa formatom koji smo izradili za korišćenje sa podacima ABA/CEELI.

3. Početno uređivanje podataka

Iako su sve organizacije pažljivo prikupljale skupove podataka, bio je potreban značajan napor da se podaci standardizuju na formate koji su nam omogućivali da utvrdimo u kojim zapisima su identifikovane iste žrtve. Izvršena su dva kruga uređivanja podataka. U prvom krugu, pripremili smo podatke za sravnjivanje. U drugom krugu, dodatnim uređivanjem, podaci su pročišćeni, sravnjivanje je finalizovano. U ovom odeljku opisuje se početno uređivanje podataka. U Odeljku 5 opisuje se konačno uređivanje podataka.

3.1. Geografsko kodiranje

Sva mesta koja su u razgovorima identifikovana kodirana su prema pojedinačnim geografskim lokacijama. Pre sravnjivanja, nekoliko geografskih sistema usaglašeno je s jedinstvenom kodnom šemom. Kodna šema koristi *listu* imena mesta. Budući da mnogo mesta ima isto ime, lista mesta nije jedinstveno identifikovana imenima. Umesto toga, svakom pojedinom mestu dodeljen je *kod*. Kodovi su dodati geografskoj širini i dužini mesta na koje se odnose.

Započeli smo sa geografskom strukturom koja je opisana u Ball (2000) i ABA/AAAS (2000), koja koristi 29 opština. Ove strukture ispuštale su mnogo mesta koja su pomenuta u novim podacima prikupljenim za ovu studiju. Lista mesta dostupna preko "on-line" Informativnog centra humanitarne zajednice (Humanitarian Community Information Centre – HCIC) povezivala je imena mesta s koordinatama na mreži na detaljnom atlasu. Lista HCIC-a korišćena je za standardizovanje imena mesta.[24]

Sva su mesta kodirana prema geografskoj širini i dužini. U prvoj fazi korišćeni su Popis lokacija naseljenih mesta američke Nacionalne agencije za kartografske projekcije i

[24] Vidi www.reliefweb.int/hcic/ od 10. oktobra 2001. Valja primetiti da lista HCIC-a uključuje opštinu Mališevo /Malishevë/ koja nije postojala tokom prve tre četvrtine 1999. Tokom konflikta, Mališevo je bilo deo druge četiri opštine.

izradu karata (National Imaging and Mapping Agency - NIMA).[25] Lista NIMA-e uključuje geografsku širinu i dužinu, povezana je sa listom HCIC-a pomoću imena mesta. Ako su imena bila dvosmislena, ručno smo povezali kodove koristeći imena opština i proveravajući mesta na HCIC-ovoj karti i komercijalnoj karti.[26] Koristeći se listom i kartom HCIC-a, kao i komercijalnom kartom, izradili smo računarske rutine koje su potvrđivale geografsku širinu i dužinu svakog mesnog koda u odnosu na mrežne koordinate na karti HCIC-a. Lokacije koje se nisu poklapale sa svojom mrežnom koordinatom bile su ručno ucrtane i ponovo proverene.

Nekoliko gradova i sela imaju ista imena kao i opštine. Nije uvek bilo moguće utvrditi navodi li se u nekom iskazu opština ili selo. Ponekad se takođe isto ime mesta javljalo u više od jedne opštine (npr. Drenovac je ime grada odnosno sela u četiri opštine: Orahovcu, Dečanima, Prištini i Klini). Naposletku, bilo je slučajeva kad se mesno kodiranje nije moglo primeniti (npr. "u planinama").

Udaljenosti između lokacija računate su pomoću njihove geografske širine i dužine.[27] Ove udaljenosti korišćene su da bi se utvrdilo da li se protivrečni iskazi svedoka o nekoj lokaciji verovatno odnose na isto mesto. Lokacije koje su međusobno udaljene manje od 10 km rutinski su tretirane kao ista lokacija.[28]

3.2. Uređivanje podataka o imenu i polu

Konsultovali smo domaće Albance i nekoliko indeksa albanskih imena dostupnih preko interneta kako bismo interpretirali imena navedena u izvorima podataka.

Ispravljene su česte pogreške u pisanju imena i prezimena. Pre ili za vreme sravnjivanja podataka identifikovani su i ispravljeni slučajevi obrtanja imena i prezimena. Neka su imena zapisana fonetski budući da su ih zabeležili pojedinci koji nisu umeli da govore albanski dok su kod drugih postojale očigledne greške pri unosu podataka.

Pol je direktno navodio ispitanik ili je kodiran na osnovu imena (ako je ime bilo navedeno). Imena su unakrsno proveravana da bi bili sigurni da je isto ime uvek dodeljeno istom polu.[29]

Izvršena je potraga za žrtvama Srba koje je bilo moguće utvrditi. Neki slučajevi bili su očiti, npr. odrednica "srpski komandant". Ostali su identifikovani putem provere prema listi uobičajenih srpskih imena i prezimena.[30] Ukupan broj od 30 Srba, identifikovanih prema listama imena, ispušten je iz procena.[31]

---

[25] Vidi NIMA GEOnet Names Server (GNS) na Internet-stranici http://gnpswww.nima.mil/geonames/GNS/index.jsp od 3. januara 2002.

[26] Interesantno je da smo našli više od 50 lokacija na listi NIMA-e za koje su geografska širina i dužina bile 25 ili više kilometara udaljene od njihove pozicije na više karata. U takvom slučaju, našom proverom kvadrata na mreži kojom su upoređivane pozicije geografske širine i dužine u odnosu na mrežne koordinate na kartama HCIC-a, odbačene koordinate NIMA-e.

[27] Koristili smo Haversineovu formulu za računanje udaljenosti; vidi, npr. http://mathforum.org/dr.math/problems/longandlat.html.

[28] I udaljenije lokacije povremeno su tretirane kao iste; to se dešavalo kad su veoma udaljena mesta nosila ista imena te su ih možda pobrkali ili svedoci ili kodifikatori podataka. Vidi Odeljak 5.4. za detalje.

[29] Jedan recenzent je primetio da se neka imena mogu dati licima obaju polova. Budući da je pol igrao relativno malu ulogu u našem principu utvrđivanja podudarnosti, to pravilo uređivanja nije moglo značajno da utiče na sravnjivanje.

[30] Za neke od resursa koje smo koristili, vidi http://www.kabalarians.com/male/serb-m.htm i http://toybo.flick.com/onomastikon/Europe-Eastern/Former-Yugoslavia/Serbia/Surnames.htm.

[31] Logično, isto tako mala frakcija anonimnih smrtnih slučajeva bili bi Srbi. Ovi brojevi su premali da bi uticali na interpretaciju naših procena. Stoga smo ignorisali njihovo dejstvo.

3.3. Formatiranje datuma smrti

Izvršeno je uređivanje podataka kako bi se ispravile zabune izazvane razlikama u redosledu prema kojem se dani i meseci konvencionalno zapisuju u Evropi (dan, mesec) i Americi (mesec, dan). U drugim zapisima zabeležene su netačne godine smrti (npr. 1990. i 2999; obe su ispravljene na 1999.). Posle uređivanja, svi su datumi standardizovani na ISO format GGGG-MM-DD, gde je G godina, M mesec, a D dan.

Iako su nazvani "datumom smrti", izveštaji o razgovorima obično su sadržavali mešavinu stvarno zapamćenih datuma incidenata i datuma kad su tela viđena. Stoga je moguće da je navedeni datum docniji od stvarnog datuma smrti.

Kad su originalni razgovori uneti u bazu podataka, preciznost informacije o datumu kodirana je kao "tačna", "pibližna", "nepecizna" ili "nepoznata". Kodiranje preciznosti grubo odgovara stepenu preciznosti definisanom prema danu, nedelji ili mesecu događaja, odnosno odsutsvu te preciznosti. Kao rezultat sravnjivanja zapisa s drugim zapisima, ponekad su za svaki zapis postojali višestruki datumi. Kodiranje preciznosti je korišćeno za izbor "najboljeg" datuma, kako je opisano u pododeljku 5.2.[32]

4. Početno sravnjivanje podataka

Naša radna hipoteza bila je da svaki sistem podataka (osim ekshumacionih podataka) može sadržati mnoge dvostruke izveštaje o smrti iste žrtve. Naravno, trebalo je da se ti duplikati pronađu pre vršenja bilo kakve analize. Problem dvostrukih zapisa podeljen je na četiri podzadatka: intra- i intersistemsko sravnjivanje za pojedince, te intra- i intersistemsko sravnjivanje za grupe.

Svaki pojedinačni zapis koji je mogao da se identifikuje najprije je poređen sa ostalim pojedinačnim zapisima koji su mogli da se identifikuju u njegovom izvornom skupu podataka. Ovaj se proces naziva "intrasistemsko sravnjivanje" ili "samosravnjivanje" jer se njime jedan izvor podataka sravnjuje sa samim sobom.[33]

Nakon što su svi pojedinačni zapisi nekog izvora podataka sravnjeni sa samim sobom, izveštaji iz svakog izvora sravnjivani su sa onima iz drugih izvora. Taj smo proces nazvali "intersistemsko sravnjivanje". Imenovani pojedinci u svakom sistemu poređeni su s imenovanim pojedincima u svim drugim sistemima, a podudarnosti su beležene. Primarne promenljive veličine za proveru duplikata bile su imena (ime, prezime) i geografska lokacija. Ostale informacije, kao što je datum smrti, starost ili pol, bile su takođe razmatrane da bi se potvrdili ili odbacili potencijalno podudarni podaci.

Isti proces intra- i intersistemskog sravnjivanja ponovljen je i kod podataka o anonimnim grupama. Lokacija i vreme bile su dve ključne promenljive veličine korišćene za objedinjavanje eventualnih dvostrukih izveštaja o anonimnim ubistvima. U principu, izveštaji o anonimnim smrtnim slučajevima mogli su se odnositi na pojedince koji su u drugim izveštajima identifikovani imenom. Pronašli smo nekoliko načina za kombinovanje pojedinačnih i grupnih podataka kako je niže opisano. Pristupi koje smo razmatrali daju uverljiv skup donjih granica ukupnog broja ubistava, kako je opisano u Odeljku 6. U Dodatku 2 opisuju se pristupi modelovanja kojima se unapređuju ove donje granice.

Iako je proces sravnjivanja bio računarski potpomognut, odluke su donosili ljudi. Sravnjivanje je vršio mali tim pažljivo obučenih kodifikatora koje je nadzirao jedan od autora.

[32] Kao što je već pomenuto, u Dodatku 2 ispituje se robusnost u odnosu na poznate slabe tačke izveštavanja o datumima.

[33] U ovom krugu nisu proveravani duplikati u ekshumacionih podataka jer se pretpostavljalo da su zapisi jedinstveni. U Odeljku 5 opisujemo kako je ova pretpostavka docnije izmenjena jer je utvrđeno da su neka imena bila dvostruko zabeležena.

Tokom drugog kruga sravnjivanja koji je opisan u Odeljku 5, preduzeti su drugi koraci za merenje kvaliteta sravnjivanja.

4.1. Promenljive veličine korišćene za intrasistemsko sravnjivanje pojedinačnih zapisa

Ključni elementi za identifikovanje dvostrukih izveštaja o istim licima bila su imena i prezimena. Bilo je mnogo uobičajenih grešaka u pisanju (ili krivih transkripata) nekih imena, uključujući sledeće: Hysen, Hyseni, Iseni; Ymeraj, Imeraj; Krasniqi, Krasnici, Krasniki; Kuci, Kuki, Quki, Quci; Cake, Caka, Cakaj; te Loki, Loku. Uopšteno je "H" kao prvo slovo često ispušteno u transkriptima intervjua.

Prezimena koja počinju određenim slovom često su se javljala u različitim kombinacijama: K je moglo da bude C ili Q; često su brkani Y i I; Xh je moglo da bude Gj ili Sh. Sve su ove kombinacije rutinski upoređivane. Uz rutinska pravila, tražene su manje uobičajene ali očite greške u vezi sa sličnim slovima u sredini imena. Tokom vremena, kodifikatori su se upoznali sa raznim načinima pisanja različitih imena.

Kada su zapisi sadržavali slična imena, vođeni su kao podudarni osim ako se nisu jasno razlikovali prema nekoj drugoj informaciji. Informacije koje su pobijale pretpostavku da su dva zapisa podudarna uključivale su starost i pol žrtava, kao i datum i mesto smrti. Podaci o starosnoj dobi retko su bili od koristi, jer su često bili približni. Međutim, ako je bila reč o razlici od 20 ili više godina, pretpostavili smo da su zapisi različiti; teorija je bila da su dve žrtve istog imena a različite starosti verovatno bile rođaci. Podaci o polu retko su se razlikovali, osim ako su se razlikovala i imena, budući da su u ranijim fazama uređivanja podataka imena korišćena za razlikovanje polova.

Mesto smrti pretstavljalo je najvažniju dodatnu informaciju za procenu podudarnosti zapisa. Zapisi kod kojih su se imena podudarala a starosna dob razlikovala za manje od 20 godina smatrani su istovetnima ako su mesta bila ista. Posebno, ako su mesta bila u istoj opštini ili susednim opštinama, smatrana su istovetnim.

4.2. Osnovni pristup intrasistemskom sravnjivanju pojedinačnih zapisa

Literatura o povezivanju arhivskih zapisa nudi mnogo pristupa sravnjivanju lica na listama.[34] Međutim, kompleksnost ovde opisanih podataka, zahtevala je da se koristimo manuelnim metodama. Dok smo se informisali i uređivali podatke, uspeli smo da u većoj meri automatizujemo ovaj proces. Usled ograničenja u resursima, nismo mogli da odredimo kvantitet svih grešaka u procesu sravnjivanja kao što je učinjeno u Belin i Rubin (1995). Umesto toga, oslanjali smo se na ponavljanje računarski potpomognutog sravnjivanja pri kojem je u poslednjim etapama pronađeno veoma malo podudarnosti. Kako bismo minimalizovali dejstvo preostalih grešaka u sravnjivanju, u svim nejasnim slučajevima zapise smo pre smatrali podudarnim, što znači da su procene bile manje.

Unutar svakog skupa podataka, zapisi su sravnjivani tako da je papirna lista štampana u obliku tablice. Liste su razvrstane prema nekoliko promenljivih veličina: prema mestu, u sledećoj etapi najpre prema prezimenu pa imenu, a u narednoj najpre prema imenu pa zatim prezimenu.[35] Iako je moguće da se podudrani zapisi pojave na udaljenim položajima u jednom tipu razvrstavanja, oni će se pojaviti jedan blizu drugog barem u jednom tipu razvrstavanja. Na primer, dva zapisa sa istovetnim imenima i prezimenima pojaviće se zajedno pri razvrstavanju i prema imenu i prema prezimenu. Dva zapisa sa različito napisanim

---

[34] Jedan od autora ove studije koorganizovao je dve konferencije o povezivanju arhivskih zapisa (1985. i 1997. godine) koje daju pristup ovoj bogatoj literaturi.

[35] Vidi Scheuren (npr. 1985) za dalje informacije o statističkim svojstvima metoda višestrukog svrstavanja u blokove.

prezimenima, ali istim imenima, pojaviće se zajedno pri razvrstavanju prema imenu. Kad se pronađu zajedno, prezimena mogu odmah da se identifikuju.

Korišćenjem tehnike višestrukog razvrstavanja (ili svrstavanja u blokove), kodifikatori su identifikovali blokove istovetnih zapisa. Odabran je zapis sa najboljim podacima (odnosno na kojem je ime najbolje zapisano, a vreme i mesto bili najprecizniji). Svi brojevi zapisa grupisani su u "krug" i sačuvani za kasniju analizu najverovatnijeg datuma (kao što je opisano u Odeljku 5) za konačan zapis.[36] Taj zapis nazvan je "ključnim" zapisom.[37]

Tehnika se menjala kako su kodifikatori sticali sigurnost. U prvom delu tri kodifikatora su nezavisno sravnjivala sve podatke HRW-a sami sa sobom i deo podataka ABA-e koji su se sastojali od razgovora obavljenih na Kosovu. Nakon što je završen proces samosravnjivanja za zapise HRW-a i ABA-e, pristup se pokazao dovoljno rutinski, pa je jedan kodifikator mogao da postigne gotovo jednako pouzdane rezultate kao i dvojica ili trojica. Stoga je samo jedan kodifikator samosravnjivao podatke OEBS-a i drugi deo podataka ABA-e.

Iako je proces bio rutinski, rezultati sravnjivanja bili su kompleksni jer su podrazumevali sažimanje jednog neodređenog i nepredvidivog broja zapisa u jedan "ključni" zapis. Iako greške nisu uvek bile očigledne, unutrašnja konsistentnost sažetih zapisa mogla je da se proceni (vidi niže).

Kod intrasistemskog sravnjivanja HRW-a i ABA-e, uočene su pojedinačne žrtve koje su dva kodifikatora različito klasifikovala. Kodifikatori su razmotrili razlike i zajedno izradili konsenzusnu listu podudarnosti.[38] Saglasnost među kodifikatorima kretala se od 75% do 90%. Sve razlike pregledao je i razrešio jedan od autora studije.

Za sve intrasistemske podudarnosti, struktura odluke u procesu sravnjivanja procenjena je prema uverljivosti. Naročito je, za svaki sistem, procenjivan svaki krug koji je sadržavao dva ili više zapisa poređenjem ključnih polja podudarnosti kako bi se postigla saglasnost. Kod svakog izvora i za svaki krug koji je sadržavao više od jednog zapisa, svi zapisi su poređeni sa ključnim zapisom. Za svako od tri polja (prezime, datum, mesto), izbrojano je koliko je zapisa u saglasnosti sa ključnim zapisom.

Prezimena: Udeo zapisa unutar krugova koji su bili međusobno podudarni s obzirom na prvih tri ili sedam znakova unesen je u tabelu. Ovo poređenje je vršeno samo za zapise sa imenima koja su imala najmanje tri ili sedam znakova. Podudarnosti prezimena bile su veoma bliske: kada se uzmu u obzir tri skupa podataka, između 85% i 95% sravnjenih zapisa imalo je zajednička najmanje prva tri slova. Zapisi čija se prva tri slova ne podudaraju ne moraju se nužno smatrati različitim. Indeksom sličnosti imena može se meriti način pisanja ili varijacije u transkripciji kod izvornih zapisivača. Mi tumačimo visok stepen saglasnosti kao indikaciju da su imena najčešće identifikovana kao podudarna sa drugim, sličnim imenima.

Datumi: Takođe je razmotrena vremenska blizina intrasistemskih podudarnih zapisa. Kod procesa samosravnjivanja, između 79% i 84% preciznih datuma u podudarnim zapisima bilo je u razmaku od jedne nedelje. Datumi koji su kodirani kao približni nisu poređani.

Lokacije: Uz primenu preciznih kodova za lokacije, za pojedince u intrasistemskim podudarnim zapisima bili su navedeni identični kodovi u 66% (OEBS) da 99% (HRW) slučajeva; kada je poređenje lokacija prošireno na mesta međusobno udaljena do 25 km, kod dodatnih 28% sravnjenih zapisa OEBS-a utvrđena je podudranost za mesni kod, čime je stepen podudarnosti mesta porastao na 94%.

Slična imena, datumi i mesta koja se tačno ne podudaraju mogu da odražavaju razlike u sećanju svedoka, odnosno ne pretstavljaju nužno greške u kodiranju. Međutim, visok stepen slaganja u ovim merama ukazuje na to da su zapisi sa sličnim imenima, kao i datumima i

---

[36] Upotreba termina "krug" u Asher i Ball (2001) je različita, ali su analitički problemi slični.
[37] Vidi Dodatak 2 za upotrebu ove informacije u analizi osetljivosti.
[38] Pojedinačne odluke kodifikatora sačuvane su za analizu osetljivosti.

mestima, pravilno identifikovani kao podudarni ako su vremenski ili prostorno bliski. Zapisi sa različitim podacima ređe su identifikovani kao podudarni.

Naši rezultati posle ovog početnog intrasistemskog sravnjivanja imena pojedinaca smanjili su broj zapisa koji su prosleđeni u sledeće etape za otprilike jednu trećinu. Pronađeni duplikati omogućili su nam da poboljšamo izveštaje o datumima i da naučimo više o varijacijama albanskih imena. Iako u ovoj etapi nisu pronađeni svi duplikati, ona je dala osnovu na kojoj su započeto intersistemsko poređenje opisano u pododeljku 4.3.

Kao što ćemo razmotriti u Odeljku 5, docniji koraci u procesu omogućili su otkrivanje većine preostalih duplikata. Međutim, postojao je možda mali broj "preterivanja u podudarnostima", koja nisu mogla da budu otkrivena u docnijim koracima pa stoga mogu da pretstavljaju razlog za zabrinutost. "Preterana podudarnost" može se javiti kada se pri samosravnjivanju povežu zapisi o dva različita lica. Nema načina da se docnije u postupku isprave takve greške, jer zapis o jednom od lica više nije raspoloživ. Preterana podudarnost ima tendenciju da smanjuje broj ubistava te stoga dovodi do potcenjivanja ukupnog broja žrtava.[39]

4.3. Intersistemsko sravnjivanje pojedinačnih zapisa

Intersistemsko sravnjivanje sastojalo se od poređenja svakog pojedinog zapisa u jednom izvoru podataka ("izvor") sa svim mogućnim podudarnim podacima u drugom izvoru podataka ("cilj"). Kao i kod intrasistemskog sravnjivanja, sav je posao obavljen manuelno. Mogući zapisi u ciljnoj bazi podataka uključivali su sve pojedince čija su imena počinjala na isto slovo (ili jedno od slova koja se slično izgovaraju, kako je gore opisano). Tablični kalkulatori koji su korišćeni kod samosravnjivanja zamenjeni su specijalizovanim softverom koji je napravljen sa namerom da olakša proces odlučivanja pri sravnjivanju.[40]

Svaki izvorni skup podataka podeljen je na podskupove. Svaki podskup (nazvan "režanj") bio je proporcionalno stratifikovan (prema datumu smrti i regionu) slučajni uzorak celine. Režnjevi su izrađeni tako da približno pretstavljaju posao obavljen za pola dana. Kada bi par kodifikatora završio isti režanj, nadležni istraživač bi poredio rezultate i proveravao sva neslaganja sa oba kodifikatora. Na taj način, objedinjeni su različiti stilovi kodiranja, a suptilne razlike u kodifikatorskom radu su uočene i uklonjene. Kodifikatori su dobijali jedan ili više probnih režnjeva za obuku, a njihov rad nije prihvatan dok ne bi postigli barem 90% rezultata saglasnih sa standardnim odgovorima za probne režnjeve. Identifikovani su kodifikatori čiji je rad imao nizak stepen slaganja sa probnim režnjevima i oni su prošli dodatnu obuku.

Jedinstveni "ključni" zapisi koji su preostali nakon procesa samosravnjivanja pretstavljali su ulazne podatke za intersistemsko sravnjivanje. Poređenje podudarnosti vršeno je prema istim pravilima koja su navedena i u pododeljku 4.1. Svaki zapis u svakom izvoru poređen je sa svakim zapisom u ostala tri izvora. Poređenja nisu bila simetrična. To znači, ako je izvor A poređen sa izvorom B, izvor B nije poređen sa izvorom A (iako su povremeno vršena simetrična poređenja za dodatnu redundanciju). Budući da su barem dva (a često i više) kodifikatora donosila odluke o podudarnosti za svako poređenje, bilo je preko dvostruko više odluka nego mogućih poređenja. Ukupno su donesene 18.462 odluke o podudarnostima, a grubi udeo ukupne saglasnosti po ovim odlukama iznosio je 94%.

---

[39] Kao što je drugde rečeno, kada su greške bile neizbežne, izabrali smo da grešimo tako da broj ubistava bude manji.

[40] Aplikacija za sravnjivanje bila je klijent HTML-a kojem su kodifikatori pristupali preko internetskih "browsera". Sama aplikacija napisana je u PHP-u i MySQL-u na lokalnoj mreži. Podaci su obrađivani pomoću Pythona i SQL-a, a statistike i grafikoni pravljeni su pomoću programa Stata. Grafikoni su uređeni u Adobe Illustratoru i tekstualnom programu za pripremu za štampanje pomoću LATEX2ε.

Iako je stepen slaganja između kodifikatora bio prilično visok, bilo je i neslaganja. Jedan od autora ove studije razmotrio je sve slučajeve neslaganja i doneo konačnu odluku.

Kao što je prethodno pomenuto, razgovori koje je ABA obavila izvan Kosova obrađivani su drugačije nego drugi izvori. Dok su postupci samosravnjivanja ovog dela podataka bili istovetni onima koji su opisani u pododeljku 4.2, intersistemsko sravnjivanje je vršeno nakon što su ostali sistemi sravnjeni i objedinjeni. No, u ostalim elementima, postupci su bili jedanki. Dva različita kodifikatora nezavisno su sprovodila postupak sravnjivanja, a njihove su odluke poređene. Udeo slaganja među kodifikatorima za ovu opciju bio je relativno niži (približno 80%). Međutim, kao i kod drugih sravnjenih zapisa, sva neslaganja su razmotrena i razrešena.

Pri početnom intrasistemskom sravnjivanju podataka primećena su izvesna područja u podacima koja su zahtevala dodatnu proveru, posebno kod ekshumacionih podataka, ali i na drugim mestima. Zanimljivo je da je, kao i kod etape samosravnjivanja, broj smrtnih slučajeva opet smanjen otprilike za trećinu. U Odeljku 5, opisaćemo kako smo svoja saznanja iskoristili za donošenje konačnih odluka o podudarnosti pojedinačnih smrtnih slučajeva.

4.4. Intra- i intersistemska obrada anonimnih grupnih zapisa

Pri dosad opisanom sravnjivanju poređene su pojedinačne žrtve koje su identifikovane po imenu sa drugim takvim žrtvama. Međutim, izvori opisuju približno sedam puta više žrtava u anonimnim grupama nego pojedinačnih imenovanih žrtava. Po svojoj prirodi, izveštaji o anonimnim grupama sadrže manje informacija pomoću kojih se može utvrditi da li su izveštaji o grupama međusobno jedinstveno podudarni. Nakon opsežne analize, zaključili smo da je nemoguće sravniti podatke o pojedincima sa podacima o grupama unutar sistema podataka ili sravniti grupe sa drugim grupama između različitih sistema podataka uz dovoljnu pouzdanost da bi se modelirale informacije koje nedostaju kako je opisano u Dodatku 2.

Ipak, sravnjivanje grupa sa drugim grupama i pojedincima donosi nekoliko prednosti. Kao prvo, sravnjivanje bilo kakvih zapisa obezbeđuje dodatne informacije o preciznosti (ili eventualnoj nepreciznosti) podataka o datumu i mestu. Ako je najverovatniji parnjak za neki zapis (na osnovu kvalitativnih informacija u poljima za beleške, ili ako se mesta podudaraju, a datumi razlikuju) drugi zapis koji je vremenski ili prostorno udaljen, to implicira da jedan od ta dva zapisa sadrži neprecizan podatak o datumu ili mestu. Kao drugo, sravnjivanjem podataka o grupama i pojedincima unutar sistema, moguće je proceniti osnovnu donju granicu broja ubijenih koji nedostaju na listi identifikovanih.

Proces sravnjivanja za grupe sproveden je na sledeći način.

Kao prvo, sravnili smo izveštaje o grupama same sa sobom u svakom izvoru podataka. Anonimne grupe spojene su po određenim mestima i datumima. To znači da su grupe ljudi za koje je utvrđeno da su ubijeni na nekoj konkretnoj lokaciji unutar približno 10 dana smatrane duplikatima; širi datumski raspon uvršten je ako su dalji datumi bili neprecizni ili ako su narativne informacije iz intervjua ukazivale na to da se radi o istom incidentu. Na gotovo svim seoskim lokacijama bilo je vrlo malo grupa i one su bile okupljene oko određenih datuma. Nakon što su izvršena sravnjivanja za grupe, procenjene su sve grupe sa više od jednog podudarnog zapisa. Samo 15 njih imalo je datume koji su bili udaljeni više od 14 dana. "Najbolji" datum odabran je prema istoj logici kao i kod pojedinaca sravnjivanih unutar istog sistema.

Drugo, u svakom sistemu podataka podaci o pojedincima sravnjeni su sa podacima o grupama. Sravnjivanje je vršeno prvenstveno prema lokaciji i datumu, iako su u mnogim slučajevima dodatne informacije o grupi pomogle pri sravnjivanju. Neki inače neidentifikovani zapisi obeleženi su kao "brat žrtve 27" ili je grupa identifikovana kao "porodica X". Sravnjivanje podataka o pojedincima i grupama je u nekim slučajevima povećalo količinu informacija o pojedinačnim ubistvima. Na primer, ako izveštaj o nekom

pojedinačnom ubistvu nije nosio specifičan datum kada se ubistvo dogodilo, anonimni izveštaj (o grupi) mogao je da pruži tu informaciju. Čak i ako je pojedinačni izveštaj sadržao podatak o datumu, grupni izveštaj je korišćen kao potvrda originala.[41]

Treće, podaci o pojedincima sravnjivani su sa grupnim podacima u drugim izvorima podataka. Taj je proces imao iste prednosti što se tiče potvrde informacija kao što je gore opisano.

Četvrto, brojnosti po grupama pretstavlja metodu za ispitivanje broja smrtnih slučajeva koji nisu prijavljeni u sklopu pojedinačnih zapisa. Pomoću brojnosti jedinstvenih grupa možemo da procenimo da li je obrazac ubistava koja nisu prijavljena kao pojedinačna ravnomerno distribuiran po prostoru i vremenu ili to nije slučaj. Ovo pitanje detaljnije je razrađeno u Dodatku 2.

4.5. Objedinjavanje podataka o anonimnim grupnim ubistvima između sistema

Žrtava koje su prijavljene tokom razgovora kao članovi anonimnih grupa bilo je približno pet puta više nego imenovanih žrtava. [42] U ovom odeljku opisaćemo kako smo se ovim informacijama koristili da bismo istražili broj žrtava koje nisu identifikovane po imenu.

Nakon samosravnjivanja grupa, utvrdili smo da je postojao velik stepen ponavljanja u grupnim podacima: faktor ukupne redukcije prijavljenih podataka na neduplikovane podatke iznosio je više od pet. Neduplikovani zapisi o grupama nastali kao rezultat sravnjivanja sastojali su se od jednog ili više zapisa o grupama. Tako je svaki zapis sadržao distribuciju veličine grupa koja je mogla da se iskoristi za procenu "najbolje" veličine te grupe. Za svaku grupu procenjivane su tri veličine. Za procenu minimalne veličine, uzeli smo najmanju prijavljenu veličinu grupe koja je bila veća od broja pojedinaca koji je sravnjivan sa tom grupom (unutar tog sistema podataka). Medijanska veličina bila je medijan svih veličina većih od broja pojedinaca koji je sravnjivan sa grupom. Maksimalna veličina bila je najveća navedena veličina bilo koje grupe u krugu.

Sume po grupnim zapisima prema vremenu i prostoru u svakom sistemu podataka nisu duplikovane. Međutim, brojnosti po grupama ne mogu direktno da se sabiraju između sistema podataka jer podaci o grupama nisu bili sravnjeni između sistema. Uklonili smo duplikate iz brojnosti po grupama upoređujući sumu brojnosti po grupama (pomoću minimalnih, medijanskih i maksimalnih brojnosti) u tri sistema. Na svakoj tački smo izabrali maksimum triju sistema, pri čemu smo pretpostavili da su druga dva sistema potpuno sravnjena sa najvećim. To je najkonzervativnije pravilo za objedinjavanje koje se može upotrebiti.

Tako dobijeni podaci pretstavljaju procenu ukupnog broja anonimnih ubistava u vremenu u prostoru, te se koriste za ocenu potpunosti jedinstvenih pojedinačnih zapisa (vidi Odeljak 6.3).

5. Pročišćavanje postupka uređivanja i sravnjivanja

Kad su sve odluke u vezi sa početnim intra- i intersistemskim sravnjivanjem i uređivanjem primenjene na sirove podatke, kombinovani skup podataka mogao se revidirati, uz korišćenje informacija prikupljenih tokom prethodnih etapa. Revizija se skoncentrisala na nedoslednosti u sravnjivanju, na biranje najbolje promenljive veličine koja će da pretstavlja ceo skup sravnjenih zapisa, imputovanje nedostajućih datuma, ponovnu procenu ekshumacionih podataka i na opšte popravljanje nedoslednosti u zapisivanju, te na druge greške pronađene u našem početnom radu.

---

[41] Dodatni datumi korišćeni su za procenu preciznosti datuma. Vidi Dodatak 2.

[42] Kao što je ranije pomenuto, bili su dostupni zapisi o dodatnih 18.000 grupnih smrtnih slučajeva, ali usled nedostatka resursa nisu obrađeni.

5.1. Nedoslednosti u sravnjivanju

Zbog načina na koji smo sravnjivali ciljeve sa izvorima u početnom procesu sravnjivanja, moguće je da su zapisi u različitim skupovima podataka sravnjivani prema nedoslednim obrascima. Na primer, razmotrimo tri odluke o sravnjivanju parova: *A*1→ *B*1, *C*1→ *A*1 i *B*1→*C*2. U ovom primeru, zapis *A*1 (iz skupa podataka *A*) bio je poređen sa skupom podataka *B* i sravnjen sa zapisom *B*1. U zasebnom postupku, zapis *C*1 poređen je sa skupom podataka *A* i sravnjen sa zapisom *A*1. U trećem sravnjivanju, zapis *B*1 poređen je sa skupom podataka *C* i sravnjen sa zapisom *C*2.

Nakon objedinjavanja, čini se da se zapisi *A*1 i *B*1 podudaraju i sa *C*1 i *C*2. Ako je skup podataka *C* ispravno samosravnjen, radi se o kontradikciji. Ukupno, bilo je 298 zapisa poput *C*1 i *C*2. Rešenje je bilo očigledno: u svakom paru pogrešno sparenih zapisa, trebalo je da se obrazac sravnjivanja za jedan od zapisa modifikuje.

Sve ove kontradikcije bile su revidirane i razrešene. Postoje dva načina za njihovo razrešavanje: jedna mogućnost je da je *C*1 i *C*2 trebalo da budu identifikovani kao podudarni u toku intrasistemskog sravnjivanja. U tom slučaju, jedan od dva zapisa može prosto da se ispusti iz analize.[43] Tako je rešeno osamdeset zapisa. Druga mogućnost je da je identifikovana podudarnost u slučaju *C*1 ili *C*2 pogrešna pa zapisi treba da budu razdvojeni; preostalih 218 pogrešno sparenih zapisa bilo je razrešeno razdvajanjem. U nekim slučajevima, ako su zapisi pogrešno spareni, mogla je postojati prava podudranost koja je zasenjena pogrešnom. Takve potencijalno propuštene podudarnosti tražene su pri završnom uređivanju (vidi Odeljak 5.4.).

5.2. Izbor "najboljih" datuma

Svaki zapis u konačnom skupu podataka pretstavljao je kombinaciju svih zapisa koji su sa njim bili podudarni. Takav kombinovan zapis potencijalno je sadržavao mnogo datuma. Izbor "najboljeg datuma" vršio se na sledeći način. Prvo smo agregovali podudarne zapise prema datumu. Po pravilu je u skupu podudarnih zapisa jedan datum uobičajeniji od drugih. Ako je bilo moguće, najpre smo odabrali taj datum. Među preostalim datumima, izabrali smo datum sa najvišim stepenom preciznosti (koji je definisan prema najpreciznijem zapisu u tom krugu). Ako je postojalo više od jednog datuma sa tim stepenom preciznosti, izabrali smo datum sa najvećim brojem sastavnih zapisa u tom krugu. U slučajevim gde su postojale veze (datumi sa istom preciznošću i brojem sastavnih zapisa), izabrali smo raniji datum. Argumenat za takvu odluku jeste da su docniji datumi verovatno bili posledica toga što su ljudi videli tela nakon što je ubistvo izvršeno, a ne samo ubistvo.

Kod 204 zapisa bez informacija o datumu, primenjena je tzv. “*hot deck”* procedura za dodeljivanje slučajnog datuma iz "donatorskog" zapisa koji je geografski najbliži lokaciji zapisa kojem nedostaje datum.[44] Od potencijalnih donatora nasumično su odabrana tri datuma, te su napravljene kopije originalnog zapisa za svaki od uzorkovanih datuma. Svakom novom zapisu dodeljena je težina od 0,33.[45]

[43] Ispustiti zapis znači dodati ga krugu podudarnih zapisa u samosravnjivanju. Na taj način, informacije sadržane u "ispuštenom" zapisu još su dostupne u "zadržanom" zapisu.

[44] "*Hot decking*" (npr. Ford 1983) procedurom unose se nedostajuće informacije u neki zapis tako da se pronađe drugi zapis – "donatorski" zapis koji sadrži takve informacije, a koji je u drugim aspektima istovetan ili gotovo istovetan. Ovde smo za izbor donatora koristili geografsku blizinu. Da bismo smanjili Monte Carlo grešku koju izaziva imputovanje informacija, najpre smo izradili potencijalne "donatorske" grupe od po 60 zapisa (u 85% sela za koja je utvrđeno da su bila poprišta jednog ili više ubistava našli smo 60 ili više valjanih dostupnih zapisa u krugu od 10 km).

[45] I ovde su u svrhu smanjivanja pogreške usled imputovanja podataka datumi tri puta imputovani u zapise, pri čemu je svakom tako nastalom zapisu pripisana težina od 0.33. Motivacija za ovu upotrebu višestrukog imputovanja je izložena u Oh i Scheuren (1983). Nismo koristili višestruko imputovanje u smislu u kojem ga opisuje Rubin (1987). Posebno, naš cilj nije bio da izračunamo varijante. Preostala nesigurnost koja nastaje usled

Neki od datuma imputovanih "*hot-deck*" procedurom bili su izvan datumskog raspona interesa za ovu studiju (od 20. marta do 22. juna). Ti zapisi (i njihove parcijalne težine) bili su stoga isključeni iz analize.

Osetljivost procena na "najbolji" izbor datuma i imputovanje analizirani su u Dodatku 2. Kao što pokazuje Dodatak 2, glavni statistički rezultati robusni su prema nesigurnostima izazvanim nedoslednostima u datumima ili time što je u malom broju slučajeva bilo izvršeno imputovanje podataka.

5.3. Podaci o ekshumaciji

U početnim koracima uređivanja i sparivanja opisanim u Odeljcima 2-4, pretpostavili smo da su ekshumacioni podaci po definiciji jedinstveni. To znači da smo pretpostavili da nije bilo slučajeva da su različiti posmrtni ostaci bili identifikovani kao ista žrtva. U ovoj fazi smo kritički preispitali tu pretpostavku. Sravnjeni su zapisi sa istovetnim imenima kod kojih je kao mesto smrti navedeno isto selo, a starosna dob bila ista (ili nije bila navedena). Međutim, čak i ako su imena bila istovetna, ali su zabeležene starosne dobi bile različite, zapisi nisu spajani.

Ukupno, 232 ekshumaciona zapisa koji su sadržali imena spareni su na ovaj način. To je rezultiralo neto smanjenjem ukupnog broja pojedinačnih ekshumacionih zapisa sa imenima za ovaj broj. Broj anonimnih žrtava povećali smo za isti iznos, zaključujući da su ekhumacioni izveštaji dokumentovali dva tela, ali da su za ta tela sprovedeni drugi oblici indirektne identifikacije, što je dovelo do dvostrukog registrovanja istog lica.

5.4. Ostala uređivanja konačno utvrđenih podudarnosti

Kad je prikupljen ceo skup podataka, jedan od autora pregledao ga je pet dana. Pri tome je pronašao 329 modifikacije pri sparivanju, kao i 400 ispravaka imena, datuma i mesta. Proces je bio jednostavan: lista se sortira prema ključnom polju (prezime, ime ili mesto) i zatim se skeniranjem traže ponavljanja.[46]

Navedenih 400 ispravaka prvenstveno se odnosilo na ispravljanje različitih varijanti zapisivanja imena. Na primer, prezime jedne žrtve bilo je "Pashi", što je očigledno pogrešno napisano "Gashi". Posebna pažnja je poklonjena imenima i prezimenima koja su se pojavila samo jednom, jer se pretpostavljalo da bi se moglo raditi o greškama u pisanju.

U ovoj etapi međusobno su usklađeni imena, datumi i mesta koji su bili očigledno nedosledno vođeni u različitim sistemima podataka. Na primer, bilo je slučajeva kod kojih je cela porodica identifikovana na jednoj lokaciji u ekhumacionim podacima, ali je u drugom izvoru postojao izveštaj koji ih je smeštao u neku drugu opštinu. Proveravajući lokacije, zaključili smo da to nije bio prost slučaj pogrešnog kodiranja. Verujemo da se radi o slučajevima gde su tela pokopana na lokacijama daleko od mesta ubistva.

Jedan od najizrazitijih primera ove vrste odnosi se na tela sedmoro članova jedne porodice koji su ekhumirani u Donjoj Šipašnici. ABA/CEELI projekat dobio je izveštaj da je njih petoro ubijeno u 70 km udaljenoj Sušici. Preostala dva člana porodice nisu identifikovana ni u jednom od skupova podataka koji su se bazirali na razgovorima. Svih sedam ljudi pripisano je Sušici. Kada su zapisi zasnovani na ekshumacijama protivrečili zapisima iz ostalih skupova podataka, lokacija navedena u razgovoru korišćena je pre nego lokacija ekshumacije.

---

procesa imputovanja je zacelo mala (vidi, npr. Converse i Scheuren 2001). Ipak, postoji izvesna mogućnost preostale pristrasnosti, pa se činilo opravdanim preduzeti analize osetljivosti (Dodatak 2). Stoga smo takođe opisali sva testiranja signifikantnosti i intervale pouzdanosti izračunate u Dodatku 2, te smo ih uključili u izveštaj kao "nominalne".

[46] Kod uobičajenih grešaka u pisanju imena i prezimena, lista je uređena tako da su zapisi sa uobičajenim varijantama bili smešteni jedan pored drugog.

Neke druge provere bile su kompleksnije. Na primer, otkrili smo dodatne podudarne zapise koji su promakli jer su kodirani na međusobno udaljene lokacije. Kodifikatori nisu u početku sparili zapise budući da je merenje udaljenosti pokazivalo da su mesta smrti međusobno veoma udaljena. Kad smo revidirali listu, otkrili smo da su sela bila u različitim opštinama ali da su nosila isto ime. Na primer, brkana su sela Pograđe (u opštini Gnjilane) i Pograđe (u opštini Klina) te su različiti izveštaji o istoj žrtvi kodirani za dve lokacije. Kodifikatori su odbacili mogućnost podudarnosti jer su ta dva sela međusobno udaljena 83 km. Našli smo pet slučajeva takvog tipa.

Neki su zapisi zahtevali značajnije modifikacije. Kad su završene ispravke imena, pronašli smo 153 zapisa koji su trebali biti spareni tokom samosravnjivanja. Konačno, 176 novih podudarnosti pronađeno je posle uređivanja. Svaki od ovih zapisa objedinjen je sa svojim novim parnjacima, čime se povećao broj izvora u kojima su nađeni.

Iako je moguće da još uvek ima neotkrivenih dvostrukih zapisa, verujemo da ih je veoma malo. Kad smo završili konačni pregled, proverili smo koliko su nam puta promakli podudarni zapisi koje je trebalo da pronađemo uz pomoć naših pravila za početno sravnjivanje. Otkrili smo 97 novih podudarnih zapisa koji su teoretski mogli da budu pronađeni pomoću izvornih pravila za sravnjivanje. To pretstavlja stopu greške u našem početnom procesu koja iznosi manje od 2%. Tako nizak stepen greške jeste razlog zbog kojeg verujemo da su, nakon završne etape sravnjivanja opisane u ovom Odeljku, eventualne preostale greške zanemarljive.

6. Konačni sažetak rezultata podataka

Da bismo saželi rezultate koraka za obradu podataka, pogledaćemo rezultate postignute po izvorima za pojedinačne zapise. Drugo, ispitaćemo rezultate dobijene povezivanjem različitih izvora, ponovo za pojedinačna ubistva. Treće, ispitaćemo načine kombinovanja podataka o anonimnim ubistvima sa podacima o pojedinačnim smrtnim slučajevima.

6.1. Obrada podataka prema izvoru za pojedinačne zapise

Ranije smo na Slici 1 naveli brojnosti ulaznih podataka koje smo dobili iz svakog izvora. Sada možemo sumarno da prikažemo broj ubistava imenovanih pojedinaca koje smo dobili kao rezultat nakon početnog i završnog intrasistemskog sravnjivanja. Ovi rezultati su prikazani na Slici 3.

Izvori koji su se zasnivali na razgovorima smanjeni su za 29%-51%, dok su ekshumacioni podaci smanjeni za 11%. Ono što nije prikazano na Slici 3 jeste stepen do kojeg je proces sravnjivanja i uređivanja poboljšao kvalitet informacija u svim izvorima podataka putem nadopunjavanja informacija između podudarnih zapisa.

6.2. Obrada podataka među izvorima za imenovane, pojedinačne zapise

Drugi način na koji možemo sažeti rezultate naše obrade podataka jeste da pogledamo ukupan broj pojedinačnih smrtnih slučajeva iz svih izvora, nakon eliminisanja dvostrukog računanja. Broj jedinstvenih pojedinačnih zapisa pronađenih u svakoj kombinaciji podudarnosti prikazan je na Slici 4. On uključuje samo zapise koji su imali valjanu informaciju o datumu, u rasponu od 20. marta do 22. juna. Žrtve koje su ubijene pre 20. marta i posle 22. juna nisu uključene.

Tabela ukazuje na to da je od ukupnog broja od 4.400 žrtava relativno malo žrtava dokumentovano u tri ili četiri projekta, kao što pokazuju ćelije levo gore. Na primer, samo 27 žrtava dokumentovano je u sva četiri izvora podataka. Ova ćelija nalazi se levo gore na tabeli, na preseku "da-da" reda i "da-da" stupca.

Ako se pomaknemo niže i nadesno, ćelije pokazuju vrednosti za progresivno manje frekventno dokumentovane žrtve. Na primer, 1.131 žrtva dokumentovana je samo u ekshumacionim podacima.[47] Slika 4 ne uključuje procenu za "ne-ne-ne-ne" ćeliju (koja je označena kao "nije primenjivo"), odnosno, broj ljudi koji nisu individualno dokumentovani ni u jednom od četiri projekta.

Slika 3. Pojedinačne brojnosti iz osnovnih izvora, bruto ukupan iznos i neto neduplikovane brojnosti

Skup podataka	Bruto pojedinaca	Neduplikovani pojedinci
ABA/CEELI	2.800	1.528
EXH	2.155	1.910
HRW	966	685
OEBS	3.648	1.786

Slika 4. Broj pojedinačnih žrtava ubistava, prema dokumentacionom statusu (uključujući i žrtve sa imputovanim datumom smrti)

	ABA	da	da	ne	ne	
	EXH	da	ne	da	ne	
HRW	OEBS					Ukupno
da	da	27	32	42	123	
da	ne	18	31	106	306	
ne	da	181	217	228	936	
ne	ne	177	845	1.131	nije primenjivo	
Ukupno						4.400

6.3. Procena potpunosti pojedinačnih podataka

Pojedinačne žrtve zacelo su potcenjene. "Ne-ne-ne-ne" ćelija na Slici 4 ne može da bude prazna. Nekoliko je mogućnih metoda kojima se može proceniti broj ubistava koja nisu pojedinačno identifikovana. Podaci o anonimnim grupama pružaju prvu indikaciju da postoji značajan broj žrtava koje nisu dokumentovane među imenovanim pojedincima.

Grupna procena poređena je sa pojedinačnom procenom za svaku vremensku ili prostornu tačku, kako je opisano u pododeljku 4.5. I ovde smo, držeći se najkonzervativnijeg pravila za objedinjavanje, zbir pojedinaca na svakoj vremensko-prostornoj tački oduzeli od grupnog zbira na toj tački. Time se pretpostavlja da je svaki dokumentovani pojedinac takođe dokumentovan i kao član anonimne grupe. Rezultat oduzimanja je "neto" grupna brojnost, odnosno, broj žrtava identifikovan u anonimnim grupama koji preostaje nakon što se uklone svi potpuno identifikovani pojedinci. To se može interpretirati kao minimalna donja granica broja žrtava koje nisu dokumentovane kao pojedinci. Minimalan, medijanski i maksimalan neto grupni zbir iznosi 2.755, 2.889 odnosno 5.859.

[47] Žrtve sa imputovanim datumima neproporcionalno su prikazane u ćelijama sa manje podudarnih zapisa. Zapisi koji su imali više podudarnih parova imali su i više mogućnosti da dobiju informaciju o datumu, dok su zapisi sa manje podudarnosti imali manje mogućnosti za dobijanje takve informacije. Zbog načina na koji su imputacije izvedene, neki su zapisi dobili razlomačke vrednosti koje su zbrojene na slici. Rezultati su zaokruženi na najbliži ceo broj. Na primer, "da-da-ne-ne" ćelija tako je zaokružena sa 176,66 na 177. Ukupan iznos odražava zaokruženu brojnost.

Nakon sabiranja sa 4.400 pojedinačnih žrtava, brojnosti grupa daju opšte procene koje se kreću od 7.155 do 10.259. Ovim vrednostima procenjen je ukupan broj dokumentovanih žrtava. Iz ovih procena isključene su žrtve koje nisu dokumentovane ni u sklopu grupa ni kao pojedinci, pa ti brojevi još uvek pretstavljaju potcenjen ukupan broj smrtnih slučajeva. Druge metode za procenu ukupnog broja žrtava ubistava izložene su u Dodatku 2.

Dodatak 2: Statistička metodologija i analiza

1. Uvod

U Dodatku 1 ove studije detaljno je izložen proces kojim je izrađena unakrsna klasifikaciona tablica za broj pojedinačnih žrtava ubistava na Kosovu u periodu od marta do juna 1999. Ukupan broj identifikovanih žrtava naveden u Dodatku 1 iznosi 4.400, a raspon procena ukupnog broja ubistava na osnovu dokumentovanih ubistava neindentifikovanih žrtava iznosi između 7.155 i 10.259. Malo je verovatno da su sva ubistva obuhvaćena procesom prikupljanja podataka koji predstavlja osnovu ovih grubih brojčanih procena. Iz tog razloga, potreban je niz statističkih metodologija da bi se podaci opisani u Dodatku 1 iskoristili za procenu najverovatnijeg broja ubistava na Kosovu u periodu od marta do juna 1999. U Dodatku 2 detaljno je opisana celokupna statistička metodologija koja je potrebna za izvođenje procena korišćenih u glavnom delu ove studije i logika prema kojoj je izabrana ta metodologija.

Organizaciona struktura Dodatka 2 jeste sledeća. U Odeljku 1.1, raspravljaju se ograničenja direktnih prebrojavanja kao mere ukupnih ubistava i kretanja ubistava u vremenu i prostoru. Ova ograničenja potakla su korišćenje metoda za procenu višestrukih sistema kako bi se izradio model broja ubistava u vremenu i prostoru. U Odeljcima 2.1. do 2.3. predočeno je nekoliko metoda modeliranja procene višestrukih sistema, a u Odeljku 2.4. raspravlja se o procedurama za izbor modela. Odeljak 3 započinje ispitivanjem valjanosti pretpostavki za ove podatke na kojima su zasnovani modeli opisani u Odeljku 2. Odeljak 3 nastavlja skupom procedura za modeliranje kojim se obrazlažu ove pretpostavke i koji rezultira nizom interno konsistentnih procena za različite nivoe vremenske i prostorne agregacije[48].

Iako ovaj Dodatak uglavnom dokumentuje naše razmišljanje o načinima procene neprijavljenih žrtava, takođe razmatramo druga pitanja u vezi sa modeliranjem koja su važna za hipoteze koje ocenjuje ova studija. U odeljku 4 data je analiza odnosa između broja ubistava i podataka o OVK-u i NATO-u /? podataka o OVK-a i NATO-a/. Ovaj Dodatak se završava Odeljkom 5, u kojem je izložena kratka analiza osetljivosti izveštaja o datumima smrti opisanih u Dodatku 1.

Slika 1: Dokumentovana ubistva tokom vremena

639 Faza 1 Faza 2 Faza 3

1

24.mart 6.april 24. april 11.maj 18.jun

1.1. Ograničenja direktnih opažanja

Direktna procena ubistava dokumentovanih u četiri izvora podataka korišćenih u ovoj studiji iznosi 4.400, a direktna procena intervala ukupnog broja ubistava jeste 7.155 do 10.259.[49]

---

48 Za proveru kvaliteta procesa procene koji je zahtevala ova studija, softverske rutine za sve procedure procene o kojima je raspravljano u Dodatku 1, nezavisno su izradili Jana Asher, koja je koristila Splus 2000 i SAS Version 8, i Patrick Ball, koji je koristio Stata 7. Rezultati su uređeni, a tamo gde su se pojavile razlike, rutine su debagovane, sve dok nisu postignuti podudarni rezultati.

49 Direktni intervali niži su nego što bi bili da smo imali vremena do obradimo 18.000 anonimnih žrtava navedenih u razgovorima koje je ABA provela izvan Kosova, a koje nismo mogli da upotrebimo. Da smo mogli

Figure 1: Documented killings over time

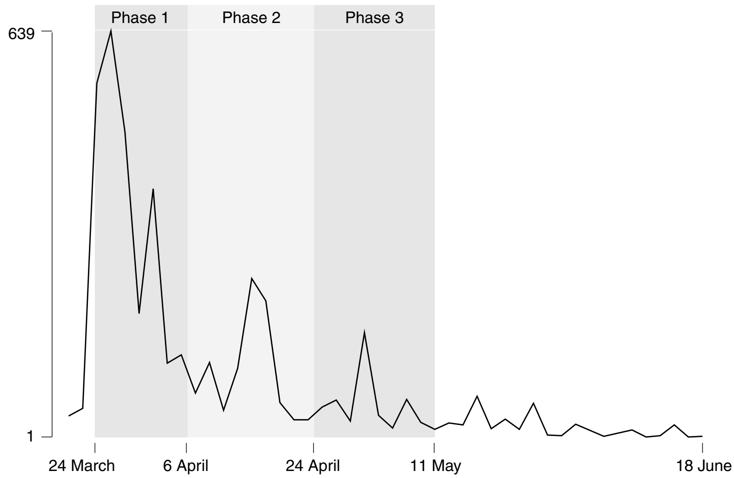

Postoji dobar razlog za verovanje da ove brojke ne predstavljaju tačan broj ubistava na Kosovu u toku navedenog perioda. Ovi podaci su prikupljeni iz niza podataka dobijenih kroz razgovore i u toku ekshumacija. Verovanje da su sva ubistva dokumentovana u ovim izvorima podrazumeva da su sva relevantna tela ekshumirana i identifikovana ili da su kod svih ubistava postojali svedoci i da su ta ubistva naveli u intervjuima, ili pak da su sva ubistva obuhvaćena barem jednim od ovih procesa. Takav scenarij je neuverljiv.

S obzirom na to da su podaci koji su korišćeni za izradu ove studije nepotpuni, postavlja se pitanje koliko tačno oni odražavaju stvarne obrasce ubistava u prostoru i vremenu. Na Slici 1 prikazana su 4.400 dokumentovana ubistva koja su uvršćena u Sliku 4 u Dodatku 1 po dvodnevnim periodima. Valja primetiti da su karakteristike vremenskog sleda procenjene brojnosti predstavljene u glavnom delu ove studije jasno vidljive u vremenskom sledu sirovih brojnosti prikazanih na Slici 1. Najveći broj ubistava desio se u Fazi 1; količina naglo opada 7. aprila, te se ponovo uzdiže do vrhunca sredinom aprila. Nakon što je u periodu od 23. do 25. aprila opao gotovo na nulu, sled se početkom maja ponovo uzdiže do nekoliko malih vrhunaca.

Ovaj sled sirovih brojnosti može da bude dovoljan da podrži analizu sadržanu u glavnom delu izveštaja ako se pokaže da se prostorno-vremenski obrazac "pravih" brojnosti ubistava na Kosovu tokom perioda od marta do juna 1999. pravilno odražava u dokumentovanim ubistvima koja su unakrsno klasifikovana na Slici 4 Dodatka 1. Nemoguće je direktno uporediti vremenski sled sirovih brojnosti ubistava sa tim "pravim" brojnostima. Međutim, možemo uporediti grupne brojčane podatke opisane u Odeljku 6.3. Dodatka 1 sa pojedinačnim brojčanim podacima. Kako je pokazala analiza neto grupnih podataka u Dodatku 1, bilo je mnogo žrtava koje nisu dokumentovane kao imenovani pojedinci. Ako distribucija podataka o pojedinačnim brojnostima u vremenu i prostoru značajno odstupa od distribucije grupnih podataka, verovatno je da ta distribucija može značajno odstupati od distribucije i od stvarnog broja ubistava.

Stepen sličnosti između distribucija pojedinačnih i grupnih podataka izražen je apsolutnom relativnom razlikom između grupnih i pojedinačnih brojnosti podataka:

$$\text{absolute relative difference} = \frac{|\text{group count} - \text{individual count}|}{\text{individual count}} \quad (1)$$

$$\text{apsolutna relativna razlika} = \frac{\text{đgrupna brojnost} - \text{pojedinačna brojnostđ}}{\text{pojedinačni brojnost}} \quad (1)$$

Ako su distribucije u vremenu i prostoru za pojedinačne i grupne brojnosti slične, očekivali bismo da apsolutne relativne razlike definisane jednačinom (1) budu konstantne i da distribucija tih apsolutnih relativnih razlika ima malu standardnu devijaciju. U stvari, ako se izračunaju apsolutne relativne razlike za dvodnevne regionalne brojnosti, 114 od 192 jednake su nuli, što ukazuje na savršeno slaganje između grupnih i pojedinačnih podataka.[50] Međutim, preostalih 78 apsolutnih relativnih razlika varira od 0,01 do 48, sa medijanom od 0,83, sredinom od 2,67 i standardnom devijacijom od 6,48. Zaključili smo da apsolutne relativne razlike nisu konstantne, što ukazuje na to da pojedinačne i grupne brojnosti po dvodnevnim periodima i regijama ne slede istu distribuciju. Stoga moramo pokušati da procenimo "prave" brojnosti ubistava da bismo potvrdili ili opovrgnuli hipoteze izložene u glavnom delu ove studije o distribuciji ubistava na Kosovu u periodu od marta do juna 1999. U Odeljku 2 navedena je statistička tehnologija koja je za to bila potrebna.

---

da uključimo ove dodatne zapise, direktno primetljive donje granice bi se povećale, što bi ih približilo modelskoj proceni koju smo izabrali.

[50] Kada je ukupan zbir grupnih podataka bio manji od ukupnog zbira pojedinačnih podataka, relativna razlika je definisana kao nula.

2. Metodološka pozadina

Procena višestrukih sistema ili procena višestrukog ponovnog obuhvata ima dugu istoriju, čiji su začeci procene brojnosti populacija životinja i biljaka u prirodi. Osnovni model obuhvata i ponovnog obuhvata pojavio se najkasnije kod Petersona (1896) i korišćen je u raznim naučnim poljima, uključujući epidemiologiju (vidi International Working Group, 1995a, 1995b), brojnosti opšte populacije (vidi Sekar i Deming, 1949; takođe Hogan, 1993, te Anderson i Fienberg, 2001a), kao i na području ljudskih prava za procenu broja ubistava tokom sukoba u Guatemali između 1960. i 1996. (Ball, 2000b).

2.1. Procena dvojnih sistema

Najprostija verzija ove metodologije, procena dvojnih sistema, primenjuje se kada su dostupne dve zasebno prikupljene, ali nepotpune liste članova neke populacije. Procena dvojnih sistema oslanja se na tri statističke pretpostavke. Prva pretpostavka je da su liste nezavisne, što se statistički opisuje na sledeći način:

$$\Pr(\text{zapis } i \text{ na listi } L_1 \mid \text{zapis } i \text{ na listi } L_2) = \Pr(\text{zapis } i \text{ na listi } L_1).$$

Drugim rečima, ako su liste nezavisne, prisutstvo nekog lica na jednoj listi ne predviđa prisutstvo ili odsutstvo tog lica na drugoj listi. Druga pretpostavka se tiče homogenosti obuvaćane populacije; drugim rečima, da svaki član populacije ima jednaku verovatnoću obuhvata *za datu listu*. Konačna pretpostavka je da nema grešaka u sravnjivanju lista.

Ako su ova tri opisana uslova ispunjena, tada procena dvojnih sistema predstavlja valjanu metodu procene ukupne brojnosti populacije. Neka x_{ij}, $i, j \in \{0,1\}$ predstavlja brojnost u dvosmerno-unakrsnoj klasifikacionoj tabeli brojnosti populacije za dve liste, kako sledi:

		Lista 2		
		Ulaz	Izlaz	Ukupno
Lista 1	Ulaz	x_{11}	x_{10}	x_{1+}
	Izlaz	x_{01}	x_{00}	x_{0+}
	Ukupno	x_{+1}	x_{+0}	$x_{++} = N$

Ovde x_{00} predstavlja brojnost članova populacije koji nisu obuhvaćeni nijednom listom, a "+" predstavlja sabiranje brojnosti između lista (npr. $x_{1+} = x_{11} + x_{10}$; $x_{+1} = x_{01} + x_{11}$). Cilj je da se proceni N, ukupna brojnost članova populacije, a tradicionalni procenjivač za N je jednostavno

$$\hat{N} = x_{10} + x_{01} + x_{11} + \left\lfloor \frac{x_{10}x_{01}}{x_{11}} \right\rfloor \tag{2}$$

gde je $\left\lceil \frac{x_{10}x_{01}}{x_{11}} \right\rceil$ ceo broj dobijen zaokruživanjem $\frac{x_{10}x_{01}}{x_{11}}$. Može da se pokaže da je procenjivač $\hat{N}$ dobijen jednačinom (2) izveden pod pretpostavkom da je sledeći identitet tačan:

$$\frac{x_{10}}{x_{00}} = \frac{x_{11}}{x_{01}}$$

(3)

Problem se javlja kod procene dvojnih sistema ako osnovne pretpostavke o nezavisnosti lista i homogenosti verovatnoća obuhvata ne važe. U tom slučaju, na raspolaganju je nekoliko alternativnih metoda za procenu, ali sve zahtevaju dodavanje barem još jedne liste sistemu.

2.2. Procena trojnih sistema

Iako u proceni dvojnih sistema postoji u osnovi samo jedna metoda procene, dodavanje jedne liste dopušta veću fleksibilnost modeliranja za trojne sisteme. U ovom pododeljku razmotrićemo nekoliko metoda za procenu trojnih sistema. Prva, čiji su autori Marks, Seltzer i Krótki (1974), koristi kombinaciju procenjivača dvojnih sistema za određivanje $\hat{N}$. Druga, koja je preuzeta od Bishopa, Fienberga i Hollanda (1975), zasniva se na loglinearnim modelima. Da bi razmatranje bilo potpuno, ukratko ćemo prikazati procenu trojnih sistema putem modela pune i kvazi-simetrije. Temeljna struktura podataka ista je za sve ove metode; procena trojnih sistema oslanja se na trosmerno unakrsno-klasifikacione tabele brojnosti populacije koje su sastavljene na sledeći način:

		Lista 3 Ulaz		
		Lista 2		
		Ulaz	Izlaz	
Lista 1	Ulaz	x_{111}	x_{101}	x_{1+1}
	Izlaz	x_{011}	x_{001}	x_{0+1}
		x_{+11}	x_{+01}	x_{++1}

		Lista 3 Izlaz		
		Lista 2		
		Ulaz	Izlaz	Ukupno
Lista 1	Ulaz	x_{110}	x_{100}	x_{1+0}
	Izlaz	x_{010}	x_{000}	x_{0+0}
	Ukupno	x_{+10}	x_{+00}	x_{++0}

Prema ovom načinu beleženja, x_{000} predstavlja brojnost onih članova populacije koji nisu uključeni ni u jednu od triju lista, dok je svaka od sedam preostalih brojnosti pitanje uočljivosti. Ako se tih sedam brojnosti sabere kao $n = x_{111} + x_{101} + x_{011} + x_{001} + x_{110} + x_{100} + x_{010}$, dobijamo minimalnu brojnost za ukupnu populaciju. Konačno, neopaženi ukupni broj iznosi $N = n + x_{000}$.

Marks, Seltzer i Krótki

Marks, Seltzer i Krótki (1974) na početku primećuju da unutar tri sistema postoji šest mogućnih procenjivača dvojnih sistema: tri koji nastaju kad se uzmu samo zapisi koji se nalaze unutar dve od tri liste:

$$\hat{m}_{000} = \frac{x_{100}x_{010}}{x_{110}}$$

(4)

$$\hat{m}_{000} = \frac{x_{100}x_{001}}{x_{101}} \tag{5}$$

$$\hat{m}_{000} = \frac{x_{010}x_{001}}{x_{011}} \tag{6}$$

i tri koji nastaju sažimanjem preko dve liste, čime su iskorišćeni svi podaci za procenu dvojnog sistema:

$$\hat{m}_{000} = \frac{x_{110}x_{001}}{x_{111}} \tag{7}$$

$$\hat{m}_{000} = \frac{x_{101}x_{010}}{x_{111}} \tag{8}$$

$$\hat{m}_{000} = \frac{x_{011}x_{100}}{x_{111}} \tag{9}$$

Oni nadalje pokazuju da se opšta procena nedostajuće ćelije u problemu trojnih sistema može dobiti kombinacijom svih šest procenjivača dvojnog sistema (4-6) i (7-9). Rezultat toga jeste sledeća jednačina za $\hat{N}$:

$$\hat{N} = n + \frac{x_{100}x_{010} + x_{100}x_{001} + x_{010}x_{001} + x_{110}x_{001} + x_{101}x_{010} + x_{011}x_{100}}{x_{110} + x_{101} + x_{011} + 3x_{111}} \tag{10}$$

Marks, Seltzer i Krótki zatim napominju da su jednačine (7-9) podložnije zavisnosti od liste nego (4-6), zbog činjenice da u svakoj od jednačina (4-6), pretpostavka o nezavisnosti važi jedino za zapise koji su zabeleženi u dva izvora korišćena u procenjivaču, ali ne i u trećem. Ta manja relaksacija pretpostavke o nezavisnosti čini sledeću procenu $\hat{N}$ robusnijom u pogledu zavisnosti nego jednačina (10):

$$\hat{N} = n + \frac{x_{100}x_{010} + x_{100}x_{001} + x_{010}x_{001}}{x_{110} + x_{101} + x_{011}} \tag{11}$$

Bishop, Fienberg i Holland

Alternativni pristup trojnim sistemima jeste procena $\hat{N}$ kroz loglinearno modeliranje (npr. Bishop, Fienberg i Holland, 1975). U nekim strukturama prikupljanja podataka, loglinearno modeliranje može bolje da uzme u obzir zavisnost nego jednačina (11), kao i da dopusti razuman proračun standardne greške u uzorku i statistike prilagođenosti. Stvaranjem loglinearne reprezentacije za očekivane brojnosti, $m_{ijk} = E(x_{ijk})$, oblikuje se model za uočljive ćelije koji se zatim projicira na neuočljive ćelije. Oblik tog modela je sledeći:

$$\log(m_{ijk}) = u + u_{1(i)} + u_{2(j)} + u_{3(k)} + u_{12(ij)} + u_{13(ik)} + u_{23(jk)} \tag{12}$$

uz ograničenja na u-članove (npr. da je njihov zbir nula po svim supskriptima). (12) je standardni model bez interakcije drugog reda ili, drugim rečima, model koji dozvoljava zavisnost između parova lista, ali ne i trosmernu zavisnost lista. Budući da postoji samo sedam potencijalno uočljivih brojnosti po ćelijama, to je zasićeni model trojnih sistema koji savršeno odgovara podacima, tj. procene maksimalne verodostojnosti za očekivane brojnosti iznose $\hat{m}_{ijk} = x_{ijk}$.

Unutar tog okvira, redukovani modeli mogu da se prilagode podacima uklanjanjem parametara iz (12). Obično se ovi parametri pažljivo uklanjaju da bi se osiguralo da je dobijeni loglinearni model hijerarhijski. Drugim rečima, članovi višeg reda mogu se uključiti samo ako se sa njima povezani članovi nižeg reda takođe uključe, tako da parametri višeg reda odražavaju samo odnose višeg reda između lista (vidi Fienberg, 1978).

Za bilo koji odabrani hijerarhijski loglinearni model, procenjuju se očekivane vrednosti ćelija prema modelu i dobijeni model se projicira na nedostajuću (0,0,0) ćeliju. I za zasićene i za redukovane modele, procena N, $\hat{N}$, jeste:

$$\hat{N} = n + \frac{\hat{m}_{111}\hat{m}_{100}\hat{m}_{010}\hat{m}_{001}}{\hat{m}_{110}\hat{m}_{101}\hat{m}_{011}} \tag{13}$$

Bishop, Fieneberg i Holland (1975) daju asimptotične jednačine varijanci[51], izvedene δ-metodom, za svako $\hat{N}$ izvedeno putem hijerarhijskih loglinearnih modela za trojne sisteme. Ove jednačine se koriste u ovom dokumentu za stvaranje približnih nominalnih[52] 95-postotnih intervala pouzdanosti za procene koje su izvedene iz loglinearnih modela za trosmerne unakrsne klasifikacione tabele.

---

[51] U loglinearnom modeliranju, procena standardnih grešaka pretpostavlja da podaci ne nedostaju, nema gomilanja izveštaja niti grešaka u sparivanju. Međutim, očekuje se da relativne dužine intervala pouzdanosti od procena alternativnih loglineranih modela budu robusne u pogledu malih smetnji koje uzrokuju ovi nedostaci u podacima. Ipak, kako je izračunato prema modelu, sami intervali pouzdanosti su prekratki. Po našem mišljenju, to ograničenje nije dovoljno da dovede do pogrešnog zaključka.

[52] Ovde je upotrebljena reč "nominalan" jer koeficijent pouzdanosti treba da bude ispravljen kod vršenja višestrukih poređenja. Bonferronijeve korekcije, iako uglavnom konzervativne, mogu da budu jedan od pristupa. Nadalje, često smo vizuelno i verbalno upoređivali dve procene ili dva niza procena bez opaski o eventualnim neizmerenim kovarijantama.

Ostali modeli

I model Marksa, Seltzera i Krótkog i loglinearni modeli uzimaju u obzir zavisnosti između lista. Međutim, ne uzimaju u obzir heterogenost verovatnoća obuhvata. Jedna jednostavna metoda za modeliranje ove heterogenosti jeste stratifikacija ciljne populacije po demografskim karakteristikama (vidi Hogan, 1993). Drugi pristup zasnovan na modelu jeste upotreba kvazisimetrijskih modela (vidi Cressie i Holland, 1983, Fienberg i Meyer, 1983, Holland 1900, Daroch et al., 1993, te Fienberg, Johnson i Junker 1999). Detaljno tehničko objašnjenje ovih modela za procenu trojnih sistema nalazi se u Asher i Fieneberg (2001). Za svrhe ovog dokumenta dovoljno je konstatovati da kod procene trojnih sistema parcijalni kvazisimetrijski modeli daju istovetne rezultate kao i gore opisani loglinearni modeli od šest parametara. Tako je korišćeno nekoliko kvazisimetrijskih modela u proceduri modeliranja opisanoj u Odeljku 3 ovog dodatka. U ovoj studiji se ne razmatraju puni kvazisimetrijski modeli, budući da ne verujemo da je heterogenost obuhvata istovetna u različitim listama.

2.3. Procena višestrukih sistema

Hijerarhijski loglinearni pristup prirodno se proteže na modeliranje složenijih zavisnosti među 4 liste. Ako je n suma svih zapisa uočenih u kombinaciji sve 4 liste, onda je

$$\hat{N} = n + \frac{\hat{m}_{0dd}}{\hat{m}_{even}} \tag{14}$$

gde je $\hat{m}_{0dd}$ produkt procenjenih očekivanih vrednosti po ćelijama za sve ćelije čiji supskripti daju sumu neparne vrednosti, dok je $\hat{m}_{even}$ produkt procenjenih očekivanih vrednosti po ćelijama za sve ćelije čiji supskripti daju sumu parne vrednosti. Formula (14) je samo generalizacija formule (13) i kao takva predstavlja procenu navjeće verodostojnosti za ukupan broj populacije (vidi Fienberg, 1972).

Za modele četvorosmerne procene višestrukih sistema koji su uključeni u ovaj dokumenat, intervalske procene za N računaju se pomoću metoda verodostojnosti profila, čiji je autor Cormack (1992), putem programa koji je izradio Matthew Johnson iz Službe za testiranje u obrazovanju. Procena verodostojnosti profila skupa pouzdanosti $1 - \alpha$ za N definisana je kao

$$\{N : G^2(N-n) - G^2(\hat{N}-n) < \chi^2_{(1),1-\alpha}\}, \tag{15}$$

gde je G^2 devijanca modela, a $\chi^2_{(1),1-\alpha}$ je $1-\alpha$ kvantil $\chi^2_{(1)}$ distribucije. Budući da se Splusovom glm( ) funkcijom procenjuju polinomni model obuhvata i ponovnog obuhvata pomoću Poissonove verodostojnosti, moramo aproksimovati polinomnu devijancu $\tilde{G}^2$ iz Poissonove prilagođenosti. Upotrebili smo aproksimaciju koju je predložio Cormack (1992):

$$\tilde{G}^2(z) = D(z) - \log\left\{\frac{z^z(n+z)!}{(n+z)^{n+z}z!}\right\} \tag{16}$$

gde je *D(z)* devijanca modela za loglinearni Poissonov model za 2^J kontingencijsku tabelu sa *z* u nedostajućoj ćeliji.

2.4. Izbor modela

Uz iznimku modela Marksa, Seltzera i Krótkog, prilagođenost svih modela opisanih u ovoj tački obično se ocenjuje pomoću jedne od sledeće dve statistike:

$$X^2 = \sum \frac{(Uoceno - Ocekivano)^2}{Ocekivano}$$

ili

$$G^2 = 2\sum (Opazeno)\log\left(\frac{Opazeno}{Ocekivano}\right)$$

Obe ove statistike, Pearsonov hi-kvadrat (X^2) i devijanca (G^2) imaju približne χ^2 distribucije sa *q* stepeni slobode, gde je *q* broj ćelija u unakrsnoj klasifikacionoj tabeli umanjen za broj parametara koji je uključen u model.[53] Obe statistike daju slične rezultate; međutim, Pearsonov hi-kvadrat je poznatiji. Stoga će se u ovom dokumentu koristiti Pearsonov hi-kvadrat za ocenu prilagođenosti probanih modela, a devijanca za stvaranje nekih intervala pouzdanosti putem metoda verodostojnosti profila.

Da bi ocenili prilagođenost loglinearnog modela pomoću Pearsonovog hi-kvadrata, treba da uspostavimo ravnotežu da podaci ne bi bili ni preterano ni nedovoljno prilagođeni. To se postiže tako da se prihvataju samo modeli čija Pearsonova hi-kvadrat statistika, kada se uporedi sa χ^2 distribucijom prikladnog broja stepeni slobode, daje p-vrednost unutar zadanog raspona. Standardni donji prag za p-vrednost za Pearsonov hi-kvadrat iznosi 0,05; modeli sa p-vrednostima nižim od ovog praga ne odgovaraju dovoljno dobro podacima, pa se odbacuju. U kontekstu dostupnih modela treba takođe da se odredi prikladna gornja granica koja je potrebna da bi se sprečilo preterano prilagođavanje.

3. Metodologija

Ciljevi statističkih analiza koje su preduzete u okviru ove studije su sledeći:

1. Razvoj globalne procene broja ubistava.

2. Procenjivanje broja ubistava unutar svakog od četiri regiona za svaki dvodnevni vremenski period između 20.-21. marta i 22.-23. juna.

3. Analiza odnosa između broja ubistava za svaki dvodnevni vremenski period i aktivnosti OVK-a i NATO-a.

Komplikovan je razvoj modela i analiza potrebnih za ostvarenje ovih ciljeva. U ostatku ovog odeljka daće se pregled, prema redosledu, metodoloških koraka preduzetih da bi se dovršile procene potrebne za ostvarivanje ciljeva 1 i 2. U odeljku 4 biće reči o cilju 3.

---

[53] U slučaju procene višestrukih sistema, broj ćelija u unakrsnoj klasifikacijskoj tabeli iznosi 2^{J-1}, gde je *J* broj lista; x_{000} ćelija se smatra "strukturnom nulom" i stoga nije uključena u proračun stepeni slobode.

3.1. Analiza eksploratornih podataka

Analiza eksploratornih podataka u kontekstu procene višestrukih sistema javlja se u dva oblika. Prvi oblik analize je istraživanje moguće zavisnosti među listama i heterogenosti kroz direktnu analizu karakteristika lista. Na primer, analizujući obrasce prikupljanja podataka po listi, vremenu i mestu, možemo da očekujemo izvesni uvid u kompleksnost procedure modeliranja koju zahteva procena. Drugi oblik analize je poređenje nekoliko rezultata zasićenih modela procene višestrukih sistema niskog nivoa. Moramo pažljivo da razjasnimo da ovi modeli, zbog činjenice da su zasićeni, ne predstavljaju kandidate za našu proceduru procene. U ovom momentu nas ne interesuje vrednost procena dobijenih tokom naše analize; samo želimo da utvrdimo međusobni odnos ovih procena. Na taj način su modeli prilagođeni tokom ove procedure samo eksplanatorni, ali ne i konfirmativni. Kad završimo analizu eksploratornih podataka, započećemo proceduru za procenu.

Slika 2: Postotak dokumentovanih ubistava, prema izvoru podataka i opštini

Regija	ABA	EXH	HRW	OEBS
1	24,6	32,9	24,6	22,5
2	33,4	22,1	3,5	45,6
3	11,8	15,1	28,2	11,9
4	30,3	30,1	43,5	20,2

Direktna analiza liste

Da bismo razumeli prostornu i vremensku heterogenost za četiri liste, analiziraćemo obrasce prikupljanja podataka. Slika (2) prikazuje obrasce prikupljanja podataka za svaku od četiri liste prema regiji.[54] Postoci pretstavljaju udeo dokumentovanih ubistava za datu listu unutar svake opštine ili regiona. Treba primetiti da liste imaju veoma različite obrasce prikupljanja podataka; na primer, HRW pokriva proporcionalno manje regiju 2 i proporcionalno više regiju 4 nego druge liste. To ukazuje na to da postoji heterogenost lista koja se može rešiti stratifikacijom po regijama.

Može da se izvrši slična analiza kako bi se odredili obrasci prikupljanja podataka po listama tokom vremena. Slika (3) prikazuje obrasce prikupljanja podataka za svaku od četiri liste tokom dvodnevnih vremenskih perioda, gde postoci predstavljaju udeo dokumentovanih ubistava za datu listu u svakom vremenskom periodu. Periodi u tabeli predstavljaju vremenske odsečke koji su od interesa za glavni deo ove studije. I ovde se čini da HRW sledi drugačiju distribuciju prikupljanja podataka tokom vremena od drugih lista, što ukazuje na heterogenost lista koja se može rešiti stratifikacijom po vremenu.

Eksploratorna procena dvojnih i trojnih sistema

Zavisnost i heterogenost lista mogu da se istražuju direktno, pomoću statističkog aparata za procenu višestrukih sistema. Pomoću $\binom{4}{2}$ parova lista može da se oblikuje šest procena

[54] Ovde je važna struktura podataka, a ne njihova sadržina. Stoga su regije označene brojevima. Severna regija je regija 1; istočna regija je regija 2; južna regija je označena brojem 3, a zapadna brojem 4.

dvojnih sistema za globalni broj ubistava, tako što se utvrđuje koliko se blisko podudaraju. Tih šest procena prikazano je na Slici (4).

Slika 3: Postotak dokumentovanih ubistava, prema izvoru podataka i dvodnevnom vremenskom periodu

Vremenski period	ABA	EXH	HRW	OEBS
20. – 23. marta	2,1	1,8	1,6	2,9
24. marta – 5. aprila	59,4	57,8	67,1	54,5
7. – 23. aprila	21,0	23,0	11,1	27,7
25. aprila – 9. maja	11,0	9,2	10,6	10,3
11. maja – 18. juna	6,6	8,5	9,4	4,4

Slika 4: Procene dvojnih sistema

	EXH	HRW	OEBS
ABA	7.245	9.689	5.970
EXH		6.777	7.135
HRW			5.461

Treba primetiti da sve osim dveju ovih procena padaju ispod n = 7.155, što je najniža procena ukupnog broja dokumentovanih ubistava. To upućuje na visok stepen pozitivne zavisnosti između lista, što broj ubistava koja su zabeležena na obe liste (u x_{11} ćeliji) čini višim, a opšte procene stoga nižim. Izuzeci su procena dvojnih sistema pri kojoj su korišćene dve liste, ABA i EXH, i procena dvojnih sistema pri kojoj su korišćene dve liste, ABA i HRW. Uz to, čini se da postoji izvesna varijabilnost između procena (one se protežu od 5.461 do 9.689), što ukazuje na heterogenost pozadinskih obuhvata verovatnoća.

Ako pogledamo $\binom{4}{3}$ zasićene procene trojnih sistema, dobijamo veći uvid u viši stepen zavisnosti između lista. Na Slici 5 navedene su ove procene.

Rezultati obećavaju malo više: nestale su pozitivne zavisnosti između lista koje su bile očigledne na dijagramu procene dvojnih sistema, što ukazuje na to da su zavisnosti između lista dobro modelirane dvosmernim interakcionim članovima. Međutim, treba istaći istaknuti da je procena ABA-e, EXH-a i OEBS-a preterano velika u odnosu na ostale procene, što ukazuje na postojanje nekih negativnih zavisnosti višeg reda za ovaj skup sistema, dok se procena EXH-a, HRW-a i OEBS-a čini donekle niskom, što ukazuje na postojanje pozitivnih zavisnosti višeg reda među ovim listama.

Slika 5: Procene trojnih i četvorosmernih sistema (zasićene)

Liste	$\hat{N}$
ABA, EXH, HRW	11 818
ABA, EXH, OEBS	22 331
ABA, HRW, OEBS	12 252
EXH, HRW, OEBS	8 014
ABA, EXH, HRW, OEBS	12 565

I direktna analiza obrazaca prikupljanja podataka i istraživanje obrazaca u procentima dvojnih i trojnih sistema ukazuje na to da između lista postoji visok stepen zavisnosti i heterogenosti. Stoga je prikladno da se za punu unakrsnu klasifikacionu tabelu prikazanu na Slici 4 Dodatka 1 istraži komplikovana procena četvorosmernih višestrukih sistema. U Odeljku 3.2. opisuje se procedura izbora koja je korišćena za određivanje modela najvišeg nivoa za globalnu[55] brojnost ubistava.

3.2. Prilagođavanje i izbor modela za ukupan broj ubistava

Postoji 113 mogućnih hijerarhijskih loglinearnih modela za četvorosmernu unakrsnu klasifikacionu tabelu prikazanu na Slici 4 Dodatka 1, ali samo njih devet daje Pearsonov hi-kvadrat sa p-vrednošću većom od 0,05. Radi potpunosti, ovih devet modela prikazano je na Slici 6. Sistem obeležavanja koji je korišćen za predstavljanje modela je sledeći: interakcioni članovi predstavljeni su kao zajednički pomnožene liste; npr; ABA*EXH*HRW predstavlja trosmerni interakcioni član ovih lista. Budući da su izloženi modeli hijerarhijski, svaki izloženi interakcioni član takođe predstavlja svoje članove nižeg reda; npr; ABA*EXH*HRW predstavlja skup članova šABA, EXH, HRW, ABA*EXH, ABA*HRW, EXH*HRW i ABA*EXH*HRWć.

Pet modela (1-4 i 7) imaju p-vrednosti iznad 0,30, dok ostalih četiri ima p-vrednosti između 0,06 i 0,08. S obzirom na ovu činjenicu, čini se logičnim da se izabere 0,3 kao gornja granica za p-vrednost kako bi se izbeglo preterano prilagođavanje. Nakon toga, ostaje nam zadatak da izaberemo najbolji od preostala četiri modela (5, 6, 8 i 9). Najlakše bi bilo prosto uzeti model sa najnižim Pearsonovim hi-kvadratom. Međutim, ako tako uradimo, zanemarićemo drugu dobru meru za modele – ekonomičnost, koja se meri minimalizacijom broja parametara odnosno maksimalizacijom stepeni slobode. Minimalizacija Pearsonovog X^2 težiće ka modelima sa najtešnjom prilagođenošću i stoga najkompleksnijim modelima. Kao mogući kompromis između želje da se izabere najbolje prilagođen model i želje da se stvori najjednostavniji model za naš "najbolji" model izabrali smo onaj koji ima minimalno korigovan Pearsonov hi-kvadrat, X^2/d, gde je d broj stepeni slobode. Pomoću ove statistike, izabran je model (9), koji daje globalnu procenu od 10.356 ubistava, sa 95-postotnim intervalom pouzdanosti (9.002, 12.122). Ovaj model daje konzervativnu procenu, budući da samo jedan model na Slici 6 daje niži $\hat{N}$.

3.3. Agregacija unakrsnih klasifikacionih tabela za objašnjenje oskudnosti

Sledeći cilj ove analize jeste procena broja ubistava za svaku od 192 prostorne/vremenske tačke koje predstavljaju 48 dvodnevnih perioda i četiri geografske regiona. Da bi se to izvršilo, ćelije na Slici 4 Dodatka 1 moraju da se deagreguju u 192 unakrsne klasifikacione tabele. Nastojanje da se provede ova deagregacija pokazalo se prilično problematičnim. U koloni 4 Slike 7 navedene su frekvencije dvodnevnih unakrsnih klasifikacionih tabela sa 0-15 nula ćelija. Treba primetiti da, prema opštem pravilu, maksimalan broj nula ćelija koji dopušta valjano loglinearno modeliranje za procenu četvorosmernih višestrukih sistema iznosi 10; to dopušta po jednu brojnost koja nije jednaka nuli za svaki od parametara modela nezavisnosti. Od 192 dvodnevne tabele, njih 122 (64%) sadrži više od 10 nula ćelija. Uz to, oskudnost tabela koje dopuštaju procenu višestrukih sistema, a sadrže velik broj nula ćelija, može dovesti do iskrivljene procene.

[55] Termin "globalan" koristiće se u nastavku ovog Dodatka, a označavaće ukupan broj ubistava na Kosovu u periodu od marta do juna 1999.

Slika 6: Rezultati za modele globalne brojnosti ubistava

	Model	$\hat{N}$	Statistika prilagođenosti			Verodostojnost profila	
			X^2	d	Pr.	Dev	95% C.I.
1	ABA*EXH*HRW+ ABA*EXH*OEBS+ EXH*HRW*OEBS	13.760	0,6	1	0,434	0,603	(9.695, 20.752)
2	ABA*EXH*HRW+ ABA*HRW*OEBS+ EXH*HRW*OEBS	22.923	0,8	1	0,386	0,755	(18.122, 29.394)
3	ABA*EXH*OEBS+ ABA*HRW*OEBS+ EXH*HRW*OEBS	13.467	0,9	1	0,337	0,917	(9.030, 21.419)
4	ABA*EXH*OEBS+ EXH*HRW*OEBS+ ABA*HRW	12.845	1	2	0,603	1,014	(9.700, 17.979)
5	ABA*HRW*OEBS+ EXH*HRW*OEBS+ ABA*EXH	20.734	4,9	2	0,085	4,964	(16.813, 25.889)
6	ABA*EXH*HRW+ EXH*HRW*OEBS+ ABA*OEBS	20.550	5,4	2	0,068	5,269	(16.708, 25.585)
7	ABA*EXH*OEBS+ EXH*HRW*OEBS	12.741	1,0	3	0,796	1,021	(10.202, 16.742)
8	ABA*OEBS*EXH + HRW*EXH+ HRW*ABA+ HRW*OEBS	9.824	7,2	3	0,065	7,063	(8.449, 11.632)
9	ABA*OEBS*EXH + HRW*OEBS+ HRW*EXH	10.356	8,9	4	0,063	9,333	(9.002, 12.122)

X^2 = Pearsonov hi-kvadrat, d = stepeni slobode, Pr. = p-vrednost
Dev. = preostala devijanca, C.I. = interval pouzdanosti

Slika 7: Brojevi nula ćelija za četvorosmerne tabele

Broj nula ćelija	Po šestodnevnom periodu	Po četvorodnevnom periodu	Po dvodnevnom periodu
0	3	1	0
1	0	2	2
2	5	5	5
3	1	2	3
4	2	2	2
5	5	5	3
6	7	4	4
7	4	7	11
8	4	9	11
9	4	7	16
10	3	4	13
11	3	5	11
12	2	5	11
13	10	10	14
14	5	14	35
15	6	14	51

Sažimanje na 24 četvorodnevna perioda u četiri regiona daje 96 unakrsnih klasifikacionih tabela; od toga 48 (50%) sadrži više od 10 nula ćelija. Sažimanje na 16 šestodnevnih perioda u četiri regiona daje 64 unakrsne klasifikacione tabele; od toga 26 (41%) sadrži više od 10 nula ćelija. Daljnje sažimanje omelo bi željenu analizu.

Drugu opciju za sažimanje preko vremenskih tačaka daje sažimanje preko lista. Postoji $\binom{4}{3}$ mogućnih trosmernih unakrsnih klasifikacionih tabela za svaku četvorosmernu unakrsnu klasifikacionu tabelu. To daje trosmerne unakrsne klasifikacione tabele od kojih svaka predstavlja dvodnevni interval, regiju i "sistem" lista. U ovom slučaju, više od tri nule sprečiće loglinearno modeliranje za procenu trojnih sistema. Na slici 8, sistemi se kreću u rasponu od 117 i 142 tabele sa više od tri nule, što rezultira time da je barem 70% ukupnih tabela između četiri sistema preoskudno za procenu trojnih sistema. Ovaj postotak je donekle zavaravajući, jer je svaka prostorna i vremenska tačka predstavljena pomoću četiri unakrsne klasifikacione tabele (po jedna za svaku listu). Stvarna pokrivenost prostornih/vremenskih tačaka pomoću ovih 768 tabela može da iznosi znatno više od 30%.

Čini se da je procena trojnih sistema na nivou dvodnevnih perioda i regija komplikovana, te je potrebna kombinacija smanjivanja unakrsnih klasifikacionih tabela (s četvorosmernih na trosmerne) i sažimanja po dvodnevnim periodima. Na Slikama 9 i 10 date su brojnosti nula za unakrsne klasifikacione tabele za četvorodnevne, odnosno šestodnevne periode.

Sažimanje na šestodnevne periode unutar trosmernih unakrsnih klasifikacionih tabela čini se kao prihvatljivo rešenje za oskudnost podataka. Iako na ovom nivou agregacije još uvek postoji velik broj oskudnih unakrsnih klasifikacionih tabela, redundantnost četiri trosmerna sistema omogućava da većina šestodnevnih vremenskih i regionalnih tačaka bude procenjiva. Neprocenjive vremenske i prostorne tačke uglavnom se javljaju kasnije u vremenskom rasponu od 96 dana, gde postoji manji interes za razumevanje tendencija podataka. Uz to, sažimanje dvodnevnih tabela po regiji unutar trosmernih unakrsnih klasifikacionih tabela omogućiće modeliranje na istančanijem vremenskom nivou, što će

omogućiti bolje razumevanje opštih vremenskih tendencija u podacima. U Odeljcima 3.4. i 3.5. ovog Dodatka biće izložena dva skupa procena, koji će se zatim upoređivati u Odeljku 3.6.

Slika 8: Brojnosti nula ćelija za trosmerne tabele (dvodnevni period)

Brojnost nula ćelija	ABA, EXH i HRW	ABA, EXH i OEBS	ABA, HRW i OEBS	EXH, HRW i OEBS
0	10	29	7	12
1	4	14	9	6
2	16	15	13	13
3	20	17	22	16
4	25	17	28	27
5	26	14	20	17
6	35	34	39	33
7	56	52	54	64

Slika 9: Brojnosti nula ćelija za trosmerne tabele (četvorodnevni period)

Brojnost nula ćelija	ABA, EXH i HRW	ABA, EXH i OEBS	ABA, HRW i OEBS	EXH, HRW i OEBS
0	10	28	9	10
1	3	7	5	8
2	14	6	13	8
3	15	11	14	16
4	10	6	13	6
5	13	9	9	10
6	16	15	17	15
7	15	14	16	23

Slika 10: Brojnosti nula ćelija za trosmerne tabele (šestodnevni period)

Brojnost nula ćelija	ABA, EXH i HRW	ABA, EXH i OEBS	ABA, HRW i OEBS	EXH, HRW i OEBS
0	10	23	9	11
1	3	7	6	8
2	13	4	10	7
3	10	7	11	10
4	4	2	5	2
5	11	9	7	6
6	6	6	9	11
7	7	6	7	9

3.4. Globalno prilagođavanje modela među svim vremensko-prostornim tačkama

Ova analiza je započeta izradom globalne procene broja ubistava, koji je procenjen pomoću četvorosmernog modela za procenu višestrukih sistema prilagođenog prema Slici 4 Dodatka

1. Jedna opcija za modeliranje brojnosti na pojedinačnim prostornim/vremenskim tačkama jeste da se izgradi opšti linearni model u kojem se procenjuju parametri koji predstavljaju svaku pojedinu vremensku/prostornu tačku kao i parametri povezani sa odabranim modelom globalne procene višestrukih sistema, sa modelom 9 na slici 6.. Ovaj opšti model projektovaće globalni model sve do deagregovanih tačaka, što će omogućiti potpunu proceduru modeliranja za ceo sistem procena.

Da bi se izvršilo podešavanje zbog oskudnosti, podaci su sažeti na šestodnevne vremenske tačke, a uključeno je samo prvih deset od ovih tačaka[56]. Rezultat je 71-parametarski model prilagođen brojnostima ubistava, sa matricom indikatorskih varijabli koje služe kao prediktori, od 70 stubaca. Iako ovi rezultati upućuju na zanimljive trendove, p-vrednost za Pearsonovu X^2 statistiku je beznačajan. Taj nedostatak prilađenosti može da se objasni na sledeći način: iako globalni model dobro opisuje deagregovanu tabelu, on ne daje dobar opis svake prostorne/vremenske tačke. Opšti generalizovani linearni model omogućava da jedan model interakcija među listama opiše odnose među listama za svaku prostornu/vremensku tačku; heterogenost prostornih/vremenskih tačaka čini ovaj model neuspešnim na lokalnom nivou.

Rešenje je da se omogući da opšti generalizovani linearni model sadrži parametre lista za svaku prostornu/vremensku regiju; počevši od potpuno zasićene matrice 14 listovnih parametara * 40 prostornih/vremenskih tačaka + 40 prostornih/vremenskih indikatora, može da se primeni stepenasta procedura za izbor 40 modela koji najbolje opisuju 40 prostornih/vremenskih tačaka. To je ekvivalentno vođenju 40 odvojenih generalizovanih linearnih modela, osim što statistika prilagođenosti za opšti model meri prilagođenost celog sistema, dok statistike prilagođenosti za 40 lokalnih modela mere svaku prilagođenost zasebno. Očigledno je jednostavnije voditi odvojene loglinearne modele za svaku vremensku/prostornu tačku. Ova procedura za procenu po delovima višestrukih sistema biće detaljnije raspravljena u Odeljku 3.5.

3.5. Modeliranje po delovima među vremenskim i prostornim tačkama

Usled oskudnosti podataka, primena modela za procenu četvorosmernih višestrukih sistema, čak i sa podacima koji su agregovani u šestodnevne periode, daće vrlo malo modela koji su prihvatljivi sa stanovišta prilagođenosti. Sažimanje na procene dvojnih sistema daje modele za koje ne postoji merenje prilagođenosti, te za koje znamo da pretpostavke o nezavisnosti i homogenosti ne važe. Rešenje koje preostaje - procena trojnih sistema – na svoj je način složeno. Postoji $\binom{4}{3}$ = 4 mogućnih trosmernih sistema, a unutar svakog sistema postoji 8 mogućnih modela. Rezultat toga su do 32 modela za svaku od 64 vremenske i prostorne tačke.

Potrebno je odrediti pravilo izbora prema kojem se može odabrati "najbolji" model. Sledeći skup pravila - jedan za dvodnevne tabelarne modele i jedan za šestorodnevne tabelarne modele prema regiji - odražava proceduru izbora za opšti model, uz jednu važnu razliku: izbor gornje granice za p-vrednost Pearsonovog hi-kvadrata. Pomicanje gornje granice previsoko dovešće do preterane prilagođenosti modela, ali pomicanjem granice nadole naposletku se odbacuju svi modeli za neku vremensku i/ili prostornu tačku. Stoga je odabrano da gornja granica p-vrednosti za svaki od dva skupa modela bude što manja, uz istovremeno što veći broj prostornih/vremenskih tačaka koje se procenjuju. Za šestodnevne modele prema regionu, p-vrednost iznosi 0,7, a za dvodnevne modele, p-vrednost je 0,5.

Pravila izbora modela za dvodnevne procene su sledeća:

[56] Ako se u modeliranje uključi svih 16 šestodnevnih tačaka, rezultirajuće procene su "ravne" (istovetne) za šest poslednjih vremenskih tačaka.

- Ukloniti sve modele za koje $\hat{N} < x_{++++}$ (zadržano je 1132 od 1402 modela).
- Ukloniti sve modele za koje $\hat{N} > 10.356$ (zadržano je 974 od 1132 modela).[57]

- Ukloniti sve modele za koje $p < 0{,}05$ (zadržano je 657 od 974 modela).

- Ukloniti sve modele za koje $p > 0{,}5$ (zadržano je 247 od 657 modela).

- Odabrati model sa najnižim prilagođenim Pearsonovim hi-kvadratom.
- Ako ne postoji nijedan takav model, onda $\hat{N} < x_{++++}$.

Pravila izbora modela za šestodnevne procene su sledeća:

- Ukloniti sve modele za koje $\hat{N} < x_{++++}$ (zadržano je 1455 od 1856 modela)
- Ukloniti sve modele za koje $\hat{N} > 10.356$ (zadržano je 1235 od 1455 modela)

- Ukloniti sve modele za koje $p < 0{,}05$ (zadržano je 876 od 1235 modela).

- Ukloniti sve modele za koje $p > 0{,}7$ (zadržano je 381 od 856 modela).

- Odabrati model sa najnižim prilagođenim Pearsonovim hi-kvadratom.
- Ako ne postoji nijedan takav model, onda $\hat{N} < x_{++++}$.

3.6. Projekcija dvodnevne serije vremenskih tačaka na šestodnevnu seriju vremenskih tačaka za svaki region

Ciljevi izneseni na početku ovog odeljka uključivali su stvaranje procena za svaki dvodnevni vremenski period između 20.-21. marta i 22.-23. juna unutar svakog regiona. Do ove tačke, napravljene su procene za šestodnevne periode unutar regiona, kao i procene za dvodnevne periode agregovane po regionima. Niz dvodnevnih procena za svaki region može da se izradi iz ovih dvaju odvojenih skupova procena na sledeći način:

- Svaka šestodnevna procena na regionalnom nivou projektuje se na tri dvodnevne procene na globalnom nivou. Neka $t \in (1,16)$ označava šestodnevni interval, a t_1, t_2 i t_3 označavaju dvodnevne intervale povezane s t. Neka $\hat{N}_{tr}$ označava procenu za šestodnevni interval t i regiju r. Naposletku, neka $\hat{N}^*_{t_jr}$ označava procenu za dvodnevni interval t_j i regiju r.

- Za šestodnevnu procenu $\hat{N}_{tr}$, treba napraviti proporciju za svaku od tri dvodnevne procene na sledeći način:

$$\widehat{p}_{t_i r} = \frac{\widehat{N}^{\star}_{t_i r}}{\sum_{j=1}^{3} \widehat{N}^{\star}_{t_j r}}. \tag{17}$$

[57] 10.356 je golbalna procena broja ubistava; nelogično je verovati da bi bilo koja procena za jednu prostorno-vremensku tačku bila veća od ovog broja.

- Treba oblikovati dvodnevnu procenu za t_i, region r, kako sledi:

$$\tilde{N}_{t_i r} = \widehat{N}_{tr}\widehat{p}_{t_i r}. \qquad (18)$$

Rezultirajuće dvodnevne procene za region r predstavljaju mešavinu informacija o regionalnom i globalnom trendu u podacima.

3.7. Poređenje rezultata globalnog i pojedinačnog modeliranja

Na Slikama 11 i 12, zajedno su grafički prikazane procene pojedinačnih i opštih modela brojnosti ubistava, uz intervale pouzdanosti za pojedinačne procene. Ovi grafički prikazi imaju dve ohrabrujuće karakteristike. Prva je da su procene izvedene iz opšteg modela prilično slične procenama izvedenim iz pojedinačnih modela; obe sugerišu iste vremenske trendove u obliku talasa ubistava. Druga je da oblik područja pouzdanosti, formiranih oko procena pojedinačnih modela, održava oblik krivulja dobijenih procenama. Ako se bilo koja tačka u intervalima pouzdanosti uzme kao prava brojnost ubistava, time se neće ukloniti ovi trendovi.

Još jedna ohrabrujuća karakteristika rezultata višestrukih oblika procedura modeliranja jeste koliko dobro procene slede jedna drugu. Na Slici 13 prikazano je nekoliko verzija agregovanih procena iz četiri različite provedene procedure modeliranja. Sve opšte procene ukupnog broja ubistava su unutar intervala pouzdanosti procene globalnog modela; neke agregovane procene su sasvim blizu broja 10.356. Opšti trendovi tokom vremena čine se sličnim kako kod procena šestodnevnog perioda agregovanih po regionima tako i kod procena dvodnevnog perioda agregovanih po vremenu. Čini se da sistem modela dobro funkcioniše.

Kao konačna provera kvaliteta procedure modeliranja napravljene za ovu studiju, procene koje su proizvedene u svakom sistemu modeliranja upoređene su sa procenama proizvedenim uzimanjem proseka četiri procene trojnih sistema Marksa, Seltzera i Krótkog, koje su date jednačinom (11). Na Slici 14 navedeno je koliko puta procena Marksa, Seltzera i Krótkog pada unutar intervala pouzdanosti delimične procene. Čini se da se dve procene bolje slažu na nižim nivoima agregacije u prostoru i vremenu. To ne iznenađuje; iako model Marksa, Seltzera i Krótkog objašnjava određen stepen zavisnosti između lista, on nije onoliko fleksibilan koliko su fleksibilni hijerarhijski loglinearni modeli. Kao takav, bolje će da funkcioniše ako je heterogenost blaga ili je nema.

Slika 11: Procena broja ubistava tokom vremena, sa nominalnim intervalom pouzdanosti

1939 Faza 1 Faza 2 Faza 3

Pojedinačna procena

Opšta procena

14

24. mart 6. april 24. april 11. maj

Figure 11: Estimated killings over time, with nominal confidence interval

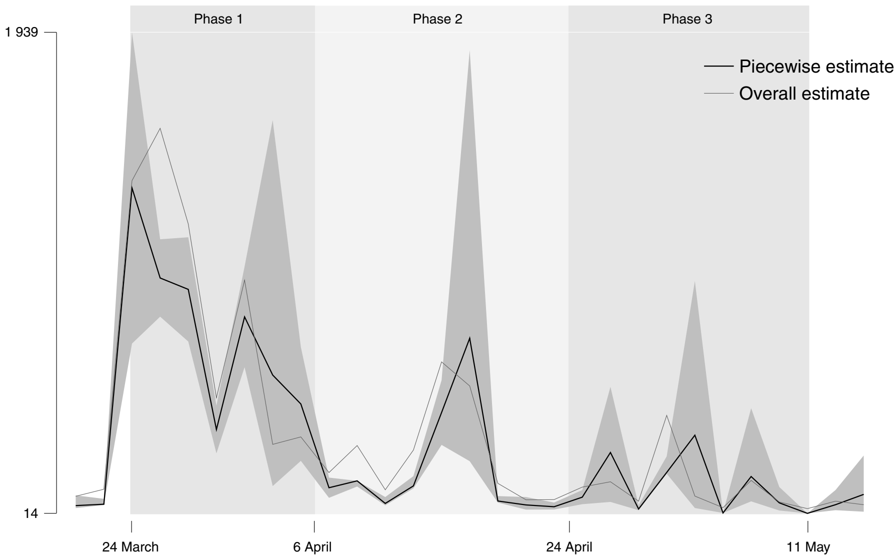

3.8. Analiza odnosa između originalnih lista, složenosti modela izabranih pomoću pravila selekcije, te vremena i prostora

Do ove tačke u ovom dodatku koncentrisali smo se na izradu procena brojnosti ubistava. Međutim, moguća je interesantna sporedna analiza odnosa odnosa između lista usled prirode procedure izbora modela za pojedinačne procene. Vršenjem ove analize i njenim upoređivanjem sa obrascima datim u Odeljku 3.1, dobićemo uvid u to koliko je dobro procedura pojedinačnog modeliranja podešena prema obrascima prostorne i vremenske heterogenosti.

Na Slici 15 navedeni su izvorni sistemi za svaku od šestodnevnih procena po regionima i dvodnevnih procena. Prva kolona brojnosti pokazuje broj procena izvedenih iz svakog od tri sistema lista; drugi stupac brojnosti iskazuje broj procena, kojima je ta lista pridonela. Iako se čini da je svaka lista pridonela otprilike istom broju procena, sistem ABA, EXH i OEBS verovatno daje najveći ukupni broj procena. To je i logično s obzirom na strukturu lista koje su u osnovi procene. HRW je primenjivao drugačiju strategiju prikupljanja podataka, što je dovelo do razlike kako u vremenu tako i u prostoru, čime je povećana heterogenost listovnih sistema koji su je sadržavali. Takođe, Human Rights Watch oslanjao se na istraživačku strategiju prikupljanja podataka kojom se stvara drugačiji skup pojedinačnih verovatnoća obuhvata nego kod strategije nabrajanja koju su primenjivale druge organizacije[58].

Slika 12: Procena broja ubistava sa nominalnim intervalom pouzdanosti, prema regionu tokom vremena (šestodnevni periodi projektovani na srednji dan perioda)

Sever
2708
Pojedinačna procena
Opšta procena
2
24. mart 6. april 24. april 11. maj 18. jun

Istok
712
Delimična procena
Opšta procena
1
24. mart 6. april 24. april 11. maj 18. jun

Jug
1084
Pojedinačna procena
Opšta procena
2
24. mart 6. april 24. april 11. maj 18. jun

[58] Za daljnje informacije o rezultatima strategije nabrajanjem, nasuprot rezultatima istraživačke strategije prikupljanja podataka, vidi Asher i Ball (2001).

Figure 12: Estimated killings with nominal confidence interval, by region over time (6-day periods plotted to the middle day of the period)

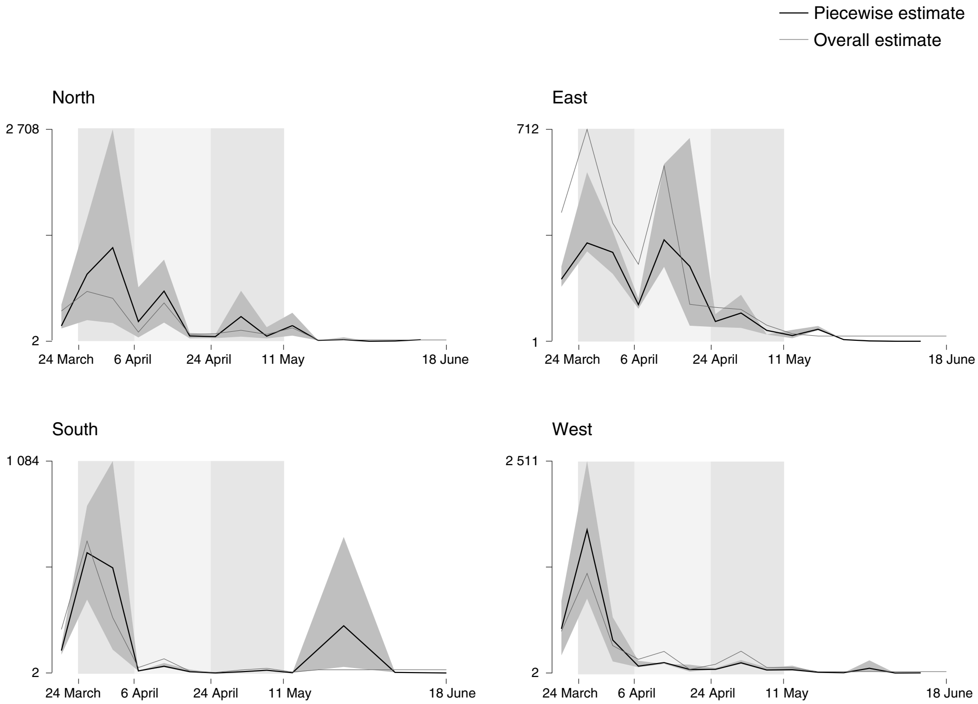

Zapad
2.511

Pojedinačna
procena
Opšta procena

2
24. mart 6. april 24. april 11. maj 18. jun

Slika 13: Poređenje procena prema različitim procedurama modeliranja

	Pojedinačni modeli			Opšti model
Područje	Šestodnevni period unutar regiona	Dvodnevni period	Globalno	Direktni GLM
Global	10.548	9.375	10.356	10.004
Region 1	3.925			2.748
Region 2	1.827			2.863
Region 3	1.608			1.393
Region 4	3.188			3.000
20. marta-25. marta	1.048	1.372		1.538
26. - 31. marta	3.502	2.322		3.203
1. - 6. aprila	2.426	1.735		1.557
7. - 12. aprila	472	280		571
13. - 18. aprila	1.144	1.312		1.411
19. - 24. aprila	373	227		271
25. - 30. aprila	175	246		322
1. - 6. maja	542	479		526
7. - 12. maja	157	216		238
13. - 18. maja	266	538		178
19. - 24. maja	64	124		61
25. - 30. maja	275	357		62
31. maja - 5. juna	62	128		23
6. - 11. juna	13	13		13
12. - 17. juna	25	25		25
18. - 23. juna	2	2		2

Slika 14: Poređenje procena Marksa, Seltzera i Krótkog sa procenama prema drugim procedurama modeliranja

Status procena Marksa, Seltzera i Krótkog	Pojedinačni modeli		
	Šestodnevni period unutar regiona	Dvodnevni period	Global
ispod 95% intervala pouzdanosti	6	3	1
unutar 95% intervala pouzdanosti	30	22	
Iznad 95% intervala pouzdanosti	10	10	
Nedostaje/neprocenjivo	12	9	

Slika 15: Odnos između kriterijuma izbora modela i lista

Šestodnevni sistem X regiona	Izabrani modeli
ABA, EXH, HRW	10
ABA, EXH, OEBS	14
ABA, HRW, OEBS	9
EXH, HRW, OEBS	13
Ukupno	46

Lista	Izabrani modeli
ABA	33
EXH	37
HRW	32
OEBS	36
	Ukupno od 46

Dvodnevni sistem	Izabrani modeli
ABA, EXH, HRW	7
ABA, EXH, OEBS	13
ABA, HRW, OEBS	7
EXH, HRW, OEBS	8
Ukupno	35

Lista	Izabrani modeli
ABA	28
EXH	27
HRW	22
OEBS	28
	Ukupno od 35

Slika 16: Odnos između kriterijuma izbora modela i lista po regionu

Šestodnevni sistem X regiona	Regioni 1	2	3	4	Ukupno
ABA, EXH, HRW	2	2	3	3	10
ABA, EXH, OEBS	4	5	3	2	14
ABA, HRW, OEBS	2	3	2	2	9
EXH, HRW, OEBS	4	2	1	6	13
Ukupno	12	12	9	13	46

Lista	Regioni 1	2	3	4	Ukupno
ABA	8	10	8	7	33
EXH	10	9	7	11	37
HRW	8	7	6	11	32
OEBS	10	10	6	10	36
Ukupno	36	36	27	39	138

Prostorne i vremenske zavisnosti liste mogu da se primete u obrascima sistema odabranim za procene u pojedinim regionima ili vremenskim intervalima. Sledeće dve tabele, prema redosledu, pokazuju brojnosti sistema koje pridonose procenama najprije prema regionu, a zatim vremenu. I ovde su prikazani zbirovi broja procena kojima je pridonela svaka lista, kao i broj procena kojima je pridonela svaka lista. Šest procena kojima su pridoneli EXH, HRW i OEBS u Regionu 4 posebno su interesantne. Gotovo polovina modela ovih sistema nalaze se u Regiji 4, a polovina modela u Regiji 4 su iz ovog sistema. Takođe je od interesa obrazac dvaju HRW,OEBS sistema tokom vremena; dok je doprinos drugih sistema grubo uzev, veći u početku nego kasnije, ABA, HRW, OEBS pridonose najviše prema sredini vremenskog okvira. Ovi obrasci odražavaju neke od prostornih i vremenskih zavisnosti između lista i još više potvrđuju potrebu za fleksibilnim i složenim sistemom modeliranja.

Konačna mera prostornih i vremenskih zavisnosti između lista data je na Slici 18. Ovaj skup brojnosti prema broju parametara u modelu ukazuje na složenost modela za procene. Dok su šestodnevne procene prema regionu ravnomerno raspoređene između najsloženijih i najjednostavnijih tipova modela, četiri petine dvodnevnih procena izvedene su iz najsloženijeg tipa modela.

Slika 17: Odnos između kriterijuma izbora modela i lista prema vremenskoj tački

Sistem (2-dnevni)	3/20 do 4/6	4/7 do 4/24	4/25 do 5/12	5/13 do 5/30	5/31 do 6/17	Ukupno
ABA, EXH, HRW	3	2	1	0	1	7
ABA, EXH, OEBS	5	2	3	3	0	13
ABA, HRW, OEBS	1	3	1	2	0	7
EXH, HRW, OEBS	1	2	3	2	0	8
Ukupno	10	9	8	7	1	35

Slika 18: Složenost izabranih modela uporeređenih prema nivou agaregacije

Parametri u modelu	Odabrani 6-dnevni modeli procene po regionu	Odabrani 2-dnevni modeli
4	6	0
5	16	7
6	24	28
Ukupno	46	35

Interpretacija ovih opažanja je relativno jednostavna. Šestodnevne procene po regionu odražavaju niži stepen geografije; unutar manjih geografskih jedinica odnosi između lista manje su komplikovani nego kod većih geografskih jedinica. Drugim rečima, geografskom "stratifikacijom" područja procene, smanjuju se zavisnosti i heterogenost. Međutim, u slučaju dvodnevnih procena, zavisnosti među listama nisu bile "stratifikovane" te su složeniji modeli bolje prilagođeni.

4. Analiza odnosa između rezultata modeliranja procene višestrukih sistema i aktivnosti OVK/NATO-a

Do ove tačke, sva statistička metodologija i analize koje su opisane u ovom Dodatku bile su direktno povezane sa procenom brojnosti ubistava. Izvršena je jedna dodatna statistička analiza pri kojoj su se koristile već napravljene procene; o toj analizi će sada biti reči.

U glavnom delu ove studije, razmatra se odnos između vazdušnih udara NATO-a na Kosovu, aktivnosti OVK-a na Kosovu i obrazaca ubistava i migracije izbeglica. Metoda statističke analize koja omogućava bolje razumevanje ovih odnosa jeste jednostavna linearna regresija pri kojoj se koriste procene ubistava i kretanja migracije unutar određenog prostornog i vremenskog regiona kao zavisna varijabla. Potencijalne eksplanatorne varijable za model uključuju broj bitaka OVK-a unutar prostornog i vremenskog regiona, broj ubistava OVK-a unutar prostornog i vremenskog regiona, broj vazdušnih udara NATO-a unutar prostornog i vremenskog regiona, broj bitaka OVK-a unutar prethodnog prostornog i vremenskog regiona, broj ubistava OVK-a unutar prethodnog prostornog i vremenskog regiona i broj vazdušnih udara NATO-a unutar prostornog i vremenskog regiona. Kao nezavisne varijable mogu se koristiti i kvazivarijable, da bi se kontrolisala mogućnost da aktivnosti u jednom regionu dominiraju analizom.

Regresionom analizom pomoću gore opisanih varijabli može da se proceni veza između aktivnosti NATO-a i OVK-a i migracija i ubistava Albanaca, prema nivoima važnosti modela i svakog pojedinog parametra u modelu. Na Slici (19) prikazani su rezultati za četiri regresiona modela. U prvom i trećem varijable predstavljaju dvodnevne periode za celu zemlju, a u drugom i četvrtom šestodnevne periode unutar regiona. Nivo važnosti parametara dat je obrascem * = 0,05, ** = 0,01 i *** = 0,001. Za regresione modele kod kojih se ubistva koriste kao zavisna varijabla, jedini značajni parametri su oni koji označavaju regionalne efekte. Drugim rečima, veza između varijabli OVK i NATO-a i brojnosti ubistava je slaba. To potvrđuju i niske vrednosti R^2 za ova dva modela, koje iznose 0,253 i 0,147.

Međutim, regresioni modeli kod kojih su migracije zavisna varijabla daju drugačiju interpretaciju. U ovom slučaju, čini se da postoji veza između aktivnosti OVK-a i migracije; preciznije, veza između bitaka OVK-a unutar prethodnog vremenskog perioda i migracija u tekućem vremenskom periodu čini se značajnom. Vrednosti R^2 za oba ova modela su visoke, što samo potvrđuje tu vezu.

U ovom momentu regresioni rezultati upućuju na to da obrazac bombardovanja koje je tokom vremena NATO izvršio na Kosovu nije značajno povezan sa obrascem ubistava ili migracija na Kosovu tokom vremena. Međutim, čini se da je obrazac aktivnosti OVK-a povezan sa obrascem migracije.

Daljnji dokaz nedostatka veze između aktivnosti OVK-a, NATO-vih bombardovanja i obrazaca ubistava na Kosovu daje poređenje reziduala iz svake od gore opisanih regresija sa njihovim zavisnim varijablama. Ako regresioni model dobro opisuje svoju zavisnu varijablu, tada će reziduali za taj regresioni model biti nasumični. Međutim, ako regresioni model ne daje dobar opis svoje zavisne varijable, tada će reziduali tokom vremena slediti isti obrazac kao i prvobitna zavisna varijabla. Slike 20 i 21 prikazuju poređenja reziduala za modele za koje ubistva i migracije unutar šestodnevnog perioda i regiona predstavljaju zavisne varijable. Na Slici 20, reziduali usko prate procenjene brojnosti ubistava, podržavajući jasne trendove u podacima.

Na Slici 21, odnos između reziduala i kretanja migracije je očigledan, ali ne tako snažan kao odnos između reziduala i ubistava u prethodnom modelu. To ne iznenađuje s obzirom na bolju prilagođenost regresionog modela za kretanje migracije. Međutim, odstupanja između nizova javljaju se tek na nekoliko tačaka. U južnim i zapadnim regionima reziduali usko prate procenjene vrednosti. Kada nizovi međusobno odstupaju u tim regionima, to je samo zbog toga što reziduali preuveličavaju trend koji je očigledan u nizu kretanja izbeglica; ovaj obrazac je uočljiv u zapadnom regionu na početku Faze 2. U severnom i istočnom regionu, nizovi se jače razlikuju. No čak i u tim regionima, vrhovi sredinom aprila u Fazi 2 pokazuju jasnu sličnost kod kretanja izbeglica i nizova reziduala. U severnom i istočnom regionu tokom Faze 1 i na prelazu u Fazu 2, nizovi su međusobno protivrečni.

Naši zaključci su sledeći:

- Na osnovu analize ovih podataka, nema dokaza koji bi podržavali teoriju da su bombardovanja koje je izvršio NATO ili aktivnost OVK povezani sa obrasicma ubistava na Kosovu.

- Postoje neki dokazi za vezu između aktivnosti OVK-a i migracionih obrazaca u severnom i istočnom regionu, posebno tokom Faze 1.

- Veza između aktivnosti OVK-a i kretanja migracije ne objašnjava u potpunosti obrazac migracije, posebno kada je reč o zapadnom i južnom regionu.

Slika 19: Koeficijenti regresije

Eksplanatorne varijable	Varijable reagovanja			
	Ubistva tokom vremena	Ubistva tokom vremena i po regionu	Kretanje izbeglica tokom vremena	Kretanje izbeglica tokom vremena i po regionu
Region 2		* -52,3		-721,4
		(20,4)		(665,3)
Region 3		**-57,0		**3.017,8
		(21,3)		(1048,9)
Region 4		-34,4		-193,9
		(25,2)		(862,5)
OVK	-1,1	1,6	*-634,9	-184,2
(ubistva)	(5,2)	(4,1)	(318,9)	(130,8)
OVK	34,7	13,3	2.728,6	**1.879,3
(bitka)	(32,1)	(12,2)	(1.030,5)	(583,2)
Pomak-OVK	0,2	3,3	491,9	277,9
(ubistva)	(4,4)	(3,4)	(384,4)	(167,1)
Pomak-OVK	21,2	11,6	**2.794,3	***2138,4
(bitka)	(17,7)	(11,9)	(827,7)	(633,7)
NATO	10,9	11,4	327,6	565,8
	(11,1)	(6,7)	(390,3)	(379,7)
Pomak-NATO	-4,8	-2,5	-28,0	29,2
	(6,9)	(4,1)	(325,5)	(234,0)
Konstanta	83,9	**62,7	122,3	-484,8
	(51,1)	(19,9)	(3.933,2)	(608,8)
R^2	0,3	0,1	0,7	0,5

Slika 20: Procena ukupnog broja ubistava i reziduala prema regiji tokom vremena

Sever
526

0

-89
24. mart 6. april 24. april 11. maj 22. jun

Istok
195

0

-96
24. mart 6. april 24. april 11. maj 22. jun

Jug
266

0

-301
24. mart 6. april 24. april 11. maj 22. jun

Zapad
732

0

-129
24. mart 6. april 24. april 11. maj 22. jun

Figure 20: Estimated total killings and residuals by region over time

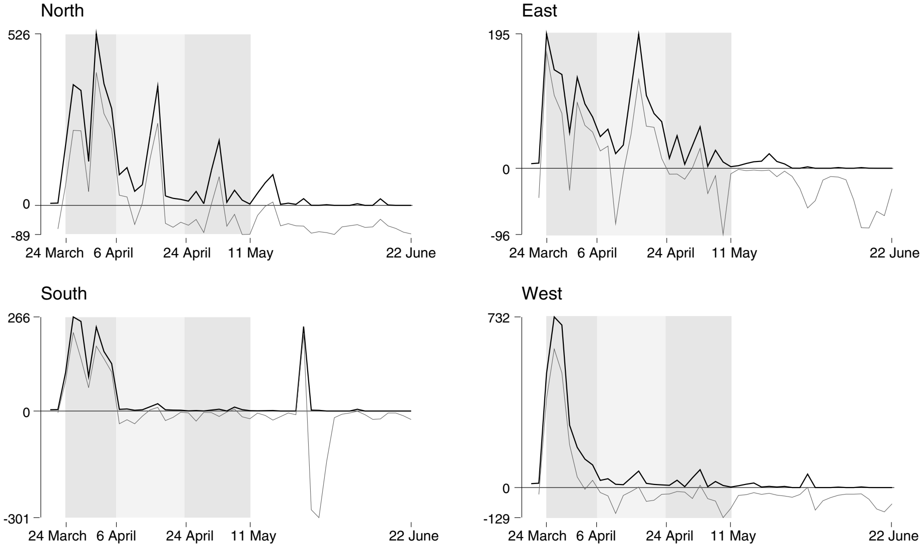

5. Diskusija

U ovom dodatku su predstavljene glavne metode modeliranja koje smo primenjivali. U ovom završnom odeljku, objašnjava se metoda analize osetljivosti izveštaja o datumu smrti, te se daje sažetak zaključaka za ovaj dodatak.

5.1. Analiza osetljivosti izveštaja o datumu smrti

Kada su zapisi o pojedincima sravnjivani sa drugim pojedincima i grupama, to je rezultiralo nagomilavanjem datuma. Izbor "najboljeg" datuma opisan je u Dodatku 1.

Slika 21: Procena kretanja izbeglica i ostataka prema regionu tokom vremena

Sever
8718

0

-7285
24. marta 6. aprila 24. aprila 11. maja 25. maja

Istok
5042

0

-3954
24. marta 6. aprila 24. aprila 11. maja 25. maja

Figure 21: Estimated refugee flow and residuals by region over time

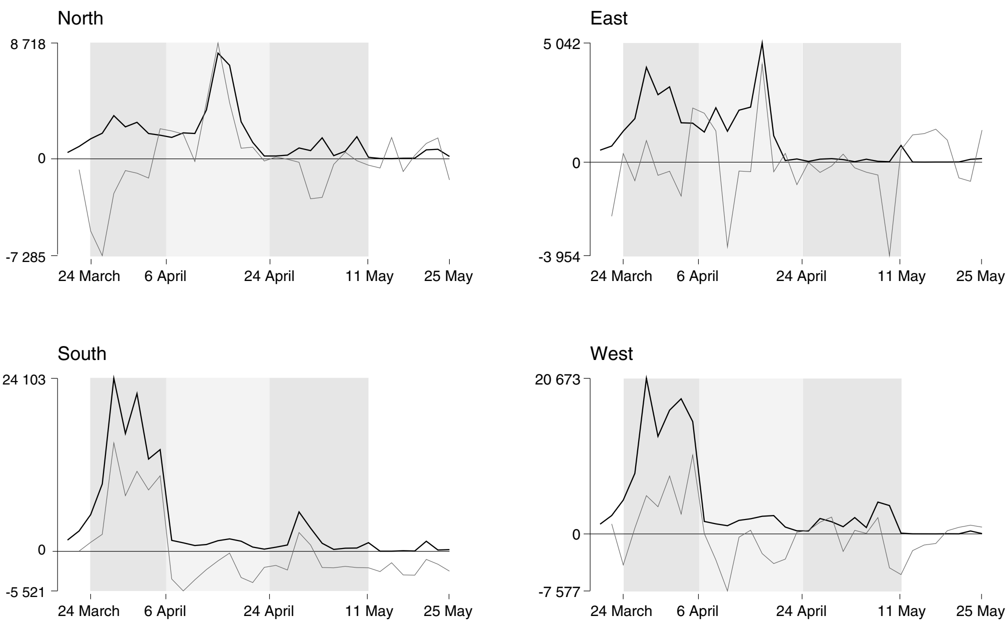

Jug
24.103

0

-5521
24. marta 6. aprila 24. aprila 11. maja 25. maja

Zapad
20.673

0

-7577
24. marta 6. aprila 24. aprila 11. maja 25. maja

Slika 22: Procena broja ubistava tokom vremena sa alternativno dodeljenim datumima

Faza 1 Faza 2 Faza 3
1495
Originalni datumi
0

1495
Raniji datumi
0

1495
Docniji datumi
0
24. marta 6. aprila 24. aprila 11. maja 22. juna

Čak i ako je izbor "najboljeg" datuma bio odgovarajući, ipak poneki "najbolji" datumi mogu biti pogrešni. Vreme je centralna dimenzija ovde testiranih hipoteza. Stoga je korisno razmotriti da li je suštinska interpretacija rezultata robustna prema različitim pretpostavkama o kvalitetu informacija o datumima,

Za analizu osetljivosti odabrani su verovatni "raniji" i "docniji" datumi kao alternative svakom zapisu. Datumi su akumulirani iz svih grupnih i pojedinačnih zapisa koji su se podudarali sa svakim pojedinačnim zapisom, kako u procesu samosravnjivanja tako i u intersistemskom sravnjivanju. Za zapise koji su sadržavali tri ili više datuma u svojoj distribuciji uzimani su datumi na 25. i 75. odstotku kao "raniji" odnosno "docniji" datumi. Za zapise sa dva datuma uzimana su ova dva datuma kao raniji odnosno docniji datum. Razlika između ranijih i docnijih datuma definisala je raspon.

Zapisima sa 1 ili 0 datuma dodeljen je raspon pomoću *hotdecking* procedure; kao i ranije, imputovani zapisi sravnjivani su prema geografskoj lokaciji. Docniji i raniji datumi za ove zapise bili su povećani ili smanjeni za polovinu imputovanog raspona; vrednosti su zaokružene na sledeći ceo broj. Na taj način su svi zapisi promenjeni barem za jedan dan jer smo pokušavali da što više pojačamo dejstvo ovog testa.

Figure 22: Estimated killings over time with alternative date assignments

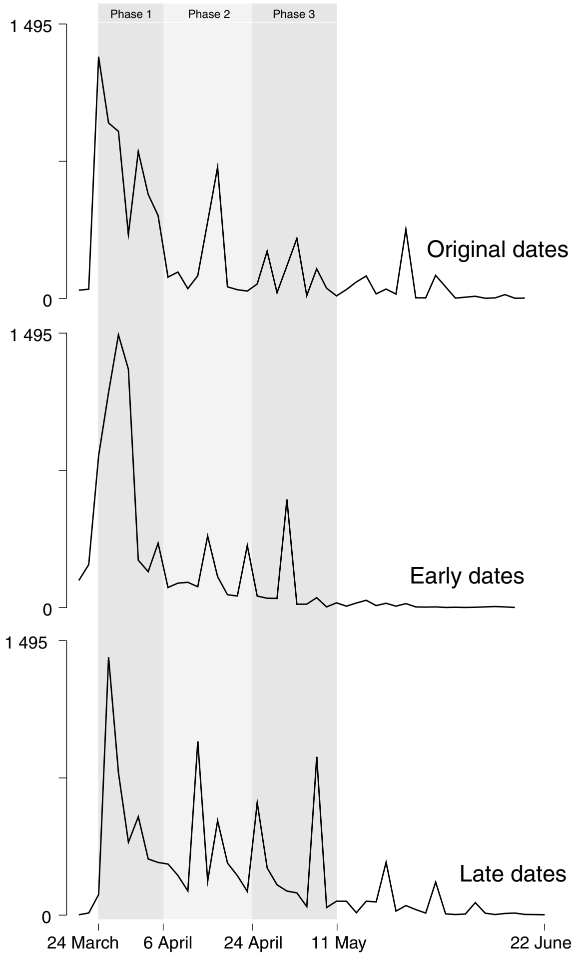

Rezultat toga je distribucija ubistava tokom vremena koja je prikazana na Slici 22. Promena datuma ne utiče na oblik krivih. Pomeranjem ubistava na ranije datume ispunjava se period krajem marta i početkom aprila dok se istovremeno oduzima kvantitet vrhu sredinom aprila. Pomeranje ubistava na docnije datume pomiče ih sa vrhova u Fazi 1 na vrhove u Fazi 2 i Fazi 3.

Najvažniji nalaz ove analize jeste da čak i ovo značajno restrukturiranje načina postupanja sa podacima ne menja osnovne karakteristike obrasca tokom vremena. Oba promenjena niza imaju visoke vrhove u početku i sredini Faze 1. Oba niza pokazuju znatno opadanje tokom prelaza između faza od 5. do 8. aprila, a svaka ima svoj vrh u sredini Faze 2. Promenjeni niz se ne slaže u vezi s tim kada je bio tačan momenat prelaza iz Faze 2 u Fazu 3: dva dana ranije (u docnijem i slučajnom nizu) ili dva dana docnije u ranijem nizu.

Da su vrhovi i dolovi u obrascu ubistava tokom vremena stvoreni pomoću naročite tehnike za obradu datuma, onda bi jedna ili više promena pokazivala slučajni obrazac. Da su prijavljeni datumi bili široko raspršeni, rasponi bi bili dovoljno široki pa bi promene izgladile obrazac "početka i prestanka" koji je karakterističan za ubistva i kretanje izbeglica na Kosovu od marta do juna 1999. Činjenica da se to izglađivanje nije dogodilo jeste dokaz da je procedura procene robustna prema nepreciznim izveštajima o datumu ubistava.

5.2. Sažetak zaključaka modeliranja

Ovaj dodatak započeli smo dilemom kako da se procene neopažena (ili barem neprijavljena) ubistva u cilju procene ukupnog broja smrtnih slučajeva. Modeliranje predstavljeno u Dodatku 2 uverava nas da je u periodu od 20. marta do 22. juna 1999. verovatno ubijeno nešto preko 10.000 kosovskh Albanaca. Najveća direktna procena se može uporediti sa ovom "najboljom" procenom modela, a različiti modeli daju slične procene. Verujemo da smo pravilno izložili argumentaciju u vezi sa ukupnim brojem ubistava i obrascem ubistava u navedenom periodu. Na toj osnovi doneli smo zaključke izložene u glavnom delu izveštaja.

Dodatak 3: Dodatni izvori za aktivnosti OVK i NATO-a

Albanska grupa za ljudska prava

Albanski mediji

Beogradski centar za ljudska prava

Centar za mir i toleranciju

Daily Telegraph

Danas

Egipatska nacionalna zajednica na Kosovu

Posmatračka misija Evropske zajednice

Evropski centar za prava Roma

Ministarstvo odbrane Savezne Republike Jugoslavije (SRJ)

Organi civilne zaštite SRJ

Ministarstvo inostranih poslova SRJ

Ministarstvo informisanja SRJ

SRJ, Ed memoar o korišćenju nehumanog oružja u agresiji Organizacije severnoatlantskog pakta protiv Savezne Republike Jugoslavije, Beograd, 15. maj 1999.

Fond za humanitarna prava

The Guardian

Odbor za ljudska prava Sandžaka

Informativna služba Crkve i Narodne skupštine (Kosovo)

Međunarodni komitet Crvenog krsta

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju

Koha Ditore

Kosovapress

Kosovski mediji

Verifikaciona misija za Kosovo

Lokalni crkveni odbori (Kosovo)

Los Angeles Times

Ažurirani prikaz operacije “Združena sila” NATO-a

Institut "Otvoreno društvo"

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju

Organizacija porodica nestalih

Orthodoxy Press

Politika

Izveštaj vladike Artemija "Spisak ubijenih i otetih Srba", Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije

RTS TV Beograd

Srpski mediji

Srpska pravoslavna crkva

NewsBits Kongresa srpskog jedinstva

SVEDOK - beogradski nedeljnik

Tanjug

Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbeglice

V.I.P. Daily News Report

Bibliografija

American Bar Association Central and East European Law Initiative and the American Association for the Advancement of Science. 2000. *Political Killings in Kosova/Kosovo, March-June 1999*. Washington DC: American Bar Association Central and East Euroepan Law Initiative.

Anderson, Margo i Stephen E. Fienberg. 2001a. *Who Counts? Census-Taking in Contemporary America*. Revidirano izdanje u mekom povezu. New York: Russel Sage Foundation.

Anderson, Margo i Stephen E. Fienberg. 2001b. *Counting and estimation: Methodology for Improving the Quality of Censuses. The U.S. 2000 Census Adjustment Decision*. Izlaganje održano na International Conference on Quality in Official Statistics, Stockholm, Švedska, 14.-15. maj, 2001.

Asher, Jana i Patrick Ball. 2001. Understanding Human Rights Violation Data through the Analysis of Circuits. Predat za objavljivanje u *Proceedings of the American Statistical Association* (Government Statistics Section).

Asher, Jana i Stephen E. Fieberg. 2001. Statistical Variations on an Administrative Records Census. Predat za objavljivanje u *Proceedings of the American Statistical Association* (Government Statistics Section).

Ball, Patrick. 2000a. *Policy or Panic: The Flight of Ethnic Albanians from Kosovo, March-May 1999*. Washington D.C.: American Association for the Advancement of Science.

Ball, Patrick. 2000b. The Guatemalan Commission for Historical Clarification: Intersample Analysis. Poglavlje 11 u *Making the Case: Investigating Large Scale Human Rights Violations using Information Systems and Data Analysis,* urednici Patrick Ball, Herbert Spirer i Louise Spirer. Washington, DC: American Association for the Advancement of Science.

Belin, Thomas R. i Donald B. Rubin. 1995. A Method for Calibrating False-Match Rates in Record Linkage. *Journal of the American Statistical Association*.

Bishop, Yvonne M.M., Stephen E. Fienberg i Paul H. Holland. 1975. *Discrete Multivariate Analysis: Theory and Practice*. Cambridge, MA: MIT Press.

Converse, N. i F. Scheuren. 2001. Workarounds in Survey Data Handling. Predat za objavljivanje u *New Journal of Data*.

Cressie, Noel i Paul W. Holland. 1983. Characterizing the Manifest Probabilities of Latent Trait Models. *Psychometrika* 48: 129-141.

Cormack, R. 1992. Interval Estimates for Mark-Recapture Studies of Closed Population. *Biometrics* 48: 567-576.

Cowan, Charles Douglas. 1984. The effects of misclassifications on estimates from capture-recapture studies. Doktorska disertacija, George Washington University.

Darroch, John N., Stephen E. Fienberg, Gary Glonek, FV. Gary i Brian W. Junker. 1993. A Three-Sample Multiple-Recapture Approach to Census Population Estimation with Heterogeneous Catchability. *Journal of the American Statistical Association* 88: 1137-1148.

Fienberg, Stephen E. 1972. The multiple recapture census for closed populations and incomplete 2^k contingency tables. *Biometrika* 59: 591-603.

Fienberg, Stephen E. 1980. *The Analysis of Cross-Classified Categorical Data*. Drugo izdanje. Cambridge, MA: MIT Press.

Fienberg, Stephen E., Matthew S. Johnson i Brian W. Junker. 1999. Classical multilevel and Bayesian approaches to population size estimation using multiple lists. *Journal of the Royal Statistical Society, Series A* 162: 383-405.

Fienberg, Stephen E. i Michael M. Meyer. 1983. Loglinear models and categorical data analysis with psychometric and econometric applications. *Journal of Econometrics* 22: 191-214.

Ford, B. 1983. Hot Deck Imputation. Pogl. 14. u sv. 2, deo 4, *Incomplete Data in Sample Surveys*, uredili William G. Madow, Harold Nisselson i Ingram Olkin. New York: Academic Press.

Hogan, Howard. 1993. The 1990 Post-Enumeration Survey: Operations and Results. *Journal of the American Statistical Association* 88: 1047-1060.

Holland, Paul W. 1990. On the sampling theory foundations of item response theory models. *Psychometrika* 55: 577-601.

Human Rights Watch. 2001. *Under Orders: War Crimes in Kosovo*. New York: Human Rights Watch.

Independent International Commission on Kosovo. 2000. *The Kosovo Report: Conflict*International Response*Lessons Learned*. New York: Oxford University Press.

International Working Group for Disease Monitoring and Forecasting. 1995a. Capture-recapture and multiple-record systems estimation, I: History and theoretical development. *American Journal of Epidemiology* 141: 1047-1058.

International Working Group for Disease Monitoring and Forecasting. 1995b. Capture-recapture and multiple-record systems estimation, II: Applications in human diseases. *American Journal of Epidemiology* 141: 1059-1088.

Marks, E. S., W. Seltzer i K. J. Krótki. 1974. *Population Growth Estimation: A Handbook of Vital Statistics Measurement*. New York: The Population Council.

Oh, H. i F. Scheuren. 1983. Weighting Adjustment for Unit Nonresponse. Pogl. 13 u sv. 2, deo 4, *Incomplete Data in Sample Surveys*, uredili William G. Madow, Harold Nisselson i Ingram Olkin. New York: Academic Press.

Organization for Security and Cooperation in Europe. 1999. *Kosovo/Kosova As Seen As Told: An Analysis of the Human Rights Findings of the OSCE Kosovo Verification Mission October 1998 to June 1999*. Varšava, Poljska: OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights.

Peterson C. G. J. 1896. The yearly immigration of young plaice into the Limfjord from the German Sea. *Report of the Danish Biological Station to the Ministry of Fisheries* 6: 1-48.

Physicians for Human Rights. 1999. *War Crimes in Kosovo: A Population-Based Assessment of Human Rights Violations of Kosovar Albanians by Serb Forces*. Boston: Physicians for Human Rights.

Record Linkage Techniques. 1985. *Record Linkage Techniques - 1985 Proceedings of the Workshop on Exact Matching Methodologies*. Washington, DC: U.S. Internal Revenue Service, Statistics of Income Division.

Record Linkage Techniques. 1997. *Record Linkage Techniques - 1997 Proceedings of An International Workshop and Exposition*. Washington DC: Ernst and Young, LLP.

Rubin, Donald B. 1987. *Multiple imputation for nonresponse in surveys*. New York: Wiley.

Scheuren, F. 1985. Methodologic issues in linkage of multiple data bases. *Record Linkage Techniques - 1985 Proceedings of the Workshop on Exact Matching Methodologies*. Washington, DC: U.S. Internal Revenue Service, Statistics of Income Division.

Sekar, C. C. i Deming, W. E. 1949. On a Method of Estimating Birth and Death Rates and the Extent of Registration. *Journal of the American Statistical Association*. 44:101-115.

Spiegel, Paul B. i Peter Salama. 2000. War and Mortality in Kosovo, 1998-1999: An Epidemiological Testimony. *Lancet* 355: 2206-2211.

Splus, Insightful Corporation. 2001. "Generalizing the Linear Model". Pogl. 12 u *S-PLUS for Windows Guide to Statistics*, Volume 1. Seattle, WA: Insightful Corp.

Stata Corporation. 2001. Section on generalized linear models in *Stata 7 Reference Manual*. Vol 1 A-G. College Station, TX: Stata Corporation.

Izjave zahvalnosti

Ovog izveštaja ne bi bilo bez saradnje mnogih pojedinaca i organizacija. On se zasniva prvenstveno na podacima koje je obezbedila Srednjo- i istočnoevropska pravna inicijativa Američke advokatske komore (ABA/CEELI), Američko udruženje za naučni napredak (AAAS), Centar za mir kroz pravdu, Odbor za odbranu ljudskih prava i sloboda, Human Rights Watch, Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, te Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju. Veoma smo zahvalni ovim organizacijama što su bile spremne da međusobno podele rezultate svoga rada. Bez ovog saradničkog duha, ovaj projekat ne bi bio moguć.

Scott Carlson, direktor Programa za srednju i istočnu Evropu pri ABA/CEELI, 1999. godine okupio je organizacije za ljudska prava kako bi podelili informacije u vezi sa Kosovom i iskoristili njihova prethodna iskustva u dokumentovanju kršenja ljudskih prava. ABA/CEELI i AAAS su 2000. objavili izveštaj pod naslovom *Politička ubistva na Kosovu/Kosova, mart-jun 1999*.

U aprilu 1999, Patrick Ball i Fritz Scheuren iz AAAS-a, zajedno sa Fronom Nazijem iz Instituta za istočno-zapadni menadžment i Instituta za političke i pravne studije započeli su istraživanje o statističkim obrascima kretanja izbeglica sa Kosova. Ovaj rad objavljen je pod naslovom *Politika ili panika: bekstvo etničkih Albanaca sa Kosova, mart-maj 1999*. Među organizacijama i pojedincima koji su uložili svoje vreme, obezbedili podatke i druge oblike pomoći ovim ranijim projektima su Lekari za ljudska prava, Centar za ljudska prava i Odsek za demografiju, University California-Berkley, Fred Abrahams, Vasian Cepa, Blerina Kashari, Julia Belanger, Andrea Lako, Eric Stover, dr. Sandra Eyster, Ilir Gocaj i mnogi drugi.

Pored toga, brojni pojedinci velikodušno su doprineli ovom projektu svojim vremenom, energijom i stručnošću. Matt Zimmerman izradio je softversku aplikaciju za vršenje intersistemskog sravnjivanja. Takođe je dizajnirao prelom i pružio značajnu pomoć kod grafičkog dizajna i tehničkog uređivanja. Patricia Hawkins pomogla je pri početnim fazama programiranja. Sara Churchill i Maya Goldstein nadgledale su kodiranje podataka ABA-e i OEBS-a. Jason Sanders pomogao je kod kodiranja i administrativnih problema. Jeff Henigson je ponovo kodirao HRW podatke iz prvobitnih razgovora.

Biro za demokratiju, ljudska prava i rad američkog *State Departmenta* i američke Agencije za međunarodni razvoj dao je podršku organizaciji ABA/CEELI. Podrška američke Vlade bila je od suštinske važnosti za projekat, ali valja naglasiti da osoblje američke Vlade ni u jednom momentu nije pokušalo da se meša u naše nezavisno vođenje projekta ili da utiče na naše samostalno izveštavanje. ABA/CEELI strukturirala je svoje odnose sa američkom Vladom kao "saradnički sporazum" da bi u tom smislu osigurala svoju nezavisnost. Stoga ovaj izveštaj nije podnet američkoj Vladi na reviziju i svaka saglasnost sa stavovima američke Vlade potpuno je slučajna.

Pored podrške preko podugovora sa ABA/CEELI, AAAS je dobio podršku od Instituta za građansko društvo i Fondacije Johna D. i Catherine T. MacArthur.

Autori i urednici

Patrick Ball programirao je bazu podataka, vodio kontrolu kvaliteta i izradio statistički softver, napisao delove svakog odeljka u izveštaju i dao opšti orijentacioni okvir. Wendy Betts napisala je glavni deo izveštaja i koordinirala kodiranje podataka ABA/CEELI i OEBS-a. Fritz Scheuren pružio je statističko vođstvo i napisao Dodatak 1. Jana Dudukovic organizovala je radnike koji su obrađivali podatke, nadgledala proces sravnjivanja, kodirala podatke o OVK i doprinela Dodatku 1. Jana Asher programirala je statističke rutine i napisala Dodatak 2. Patrick Ball i Jana Asher razvili su procedure modeliranja. Svi autori zajednički su uredili izveštaj.

Odbor za stručnu recenziju

Mnogo je ljudi radilo na recenziji ovog izveštaja. Međunarodnim timom za recenziju predsedavala je dr Helge Brunborg (viši naučni saradnik, Statistics Norway), a tim su činili dr Ronald Lee (redovni profesor ekonomije i demografije, University of California-Berkeley); dr Francoise Seillier-Moiseiwitsch (vanredni profesor statistike, direktor Centra za bioinformatička istraživanja, University of Maryland-Baltimore County i predsednik Komiteta za ljudska prava, Američko udruženje za statistiku); dr Jean-Louis Bodin (bivši predsednik Međunarodnog instituta za statistiku); dr Carlo Malaguerra (generalni direktor Saveznog zavoda za statistiku Švajcarske - SFSO); dr Philippe Eichenberger (šef Odseka za statističke metode - SFSO); dr Beat Hulliger (zamenik šefa Odseka za statističke metode - SFSO). Recenzenti su dali opsežne komentare na dva preliminarna nacrta izveštaja.

Sa nama su radili na manje formalnoj osnovi brojni dodatni recenzenti. Među njima su bili dr. David Banks (Ministarstvo transporta SAD), Herbert F. Spirer (vanredni profesor, Program za ljudska prava na Columbia University School of International and Public Affairs); Louise Spirer (samostalni istraživač) i dr Denise Albanese (Odsek za engleski jezik, George Mason University).

Ovaj je izveštaj usavršen zahvaljujući otvorenim kritičkim sudovima koje su izrazili recenzenti i smo im stoga zahvalni. Naravno, autori su isključivo odgovorni za analize i mišljenja izražena u ovoj studiji.

Autorske organizacije

AAAS-ov Program za nauku i ljudska prava

Program za nauku i ljudska prava Američkog udruženja za naučni napredak (AAAS) nastoji da zaštiti ljudska prava naučnika i da unese naučne metode u rad na području ljudskih prava. U sklopu ovog programa razvijaju se i unapređuju metode za dokumentovanje i praćenje ljudskih prava, jača podrška ljudskim pravima među naučnicima i sprovode istraživanja o različitim pitanjima vezanim za ljudska prava. Rad Programa zasniva se na pretpostavci da je poštovanje ljudskih prava od bitne važnosti za naučna istraživanja i primenu nauke. Više informacija o Programu i njegovim aktivnostima naći ćete na stranici: http://shr.aaas.org.

Srednjo- i istočnoevropska pravna inicijativa Američke advokatske komore

Srednjo- i istočnoevropska pravna inicijativa je projekat u javnom sektoru Američke advokatske komore (ABA). Projekat ima za cilj unapređenje vladavine prava kroz podršku procesu pravne reforme koji se sprovodi u srednjoj i istočnoj Evropi i novim nezavisnim državama bivšeg Sovjetskog Saveza (NND). Kroz različite programe, CEELI pruža stručnu pravnu pomoć američkih i evropskih volontera koji pomažu demokratijama u nastajanju da modifikuju ili prestrukturiraju svoje zakone i pravne sisteme.

ABA/CEELI Projekat za dokumentovanje ratnih zločina (War Crimes Documentation Project - WCDP) počeo je sa radom u maju 1999. uz finansiranje od strane Američke agencije za međunarodni razvoj i američkog *State Departmenta*. WDCP ima dva cilja: 1) pomoć naporima u istrazi ratnih zločina i krivičnom gonjenju počinilaca i 2) podizanje nivoa javne svesti o ratnim zločinima, njihovom krivičnom gonjenju i ulozi Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) u ovom procesu. U vezi sa pitanjima ratnih zločina, ABA/CEELI blisko je sarađivao sa nekoliko drugih nevladinih organizacija, uključujući Koaliciju za međunarodnu pravdu (Coalition for International Justice - CIJ), Chicago-Kent College of Law, te Centar za mir kroz pravdu. Dalje informacije o ABA/CEELI i njegovim aktivnostima naćićete na stranici http://www.abanet.org/ceeli/.

Beleška o autorima

Dr Patrick Ball je zamenik direktora AAAS-ovog Programa za nauku i ljudska prava. Od 1991. projektovao je sisteme za upravljanje informacijama i sprovodio kvantitativnu analizu za opsežne projekte o ljudskim pravima za komisije za utvrđivanje istine, nevladine organizacije, tribunale i misije Ujedinjenih nacija u El Salvadoru, Etiopiji, Gvatemali, Haitiju, Južnoj Africi, Kosovu i Šri Lanci.

Mr Wendy Betts je kodirektor ABA/CEELI Projekta za dokumentovanje ratnih zločina. Dala je svoj doprinos brojnim publikacijama o međunarodnim i unutarnjim sukobima i tranziciji posle sukoba.

Dr Fritz Scheuren je potpretsednik Odseka za statistiku u Nacionalnom centru za istraživanje javnog mnijenja, istraživačkog ogranka Univerziteta u Chicagu. Ima veliko iskustvo na području povezivanja zapisa, kako u istraživačkom tako i u administrativnom okruženju. Trenutno sve svoje vreme posvećuje problemima američkih Indijanaca.

Jana Dudukovic je nezavisni istraživač i studira pod mentorstvom Louise Spirer.

Mr Jana Asher ima veliko istraživačko iskustvo u procenama malih područja, administrativnim zapisima, povezivanju zapisa i proceni višestrukih sistema. Trenutno radi doktorat u oblasti statistike na Univerzitetu Carnegie Melon pod vođstvom prof. Stephena E. Fienberga.

Osvrt na izveštaj:
"Ubistva i migracije na Kosovu"
Odgovori na dodatne informacije i analizu*

28. januar 2007.

* Ovaj izveštaj navodi i razrađuje ideje iznete u izveštaju: "Ubistva i migracije na Kosovu", koji su sastavili Patrick BALL, Wendy BETTS, Fritz SCHEUREN, Jana DUDUKOVIĆ i Jana ASHER. Washington DC: AAAS i ABA/CEELI, 3. januar 2002. Ovaj izveštaj pripremili su Patrick BALL, Meghan LYNCH i Amelia HOOVER iz Programa za ljudska prava Inicijative Benetech.

Rezime

U izveštaju koji sledi a koji se bavi uzrocima ubistava i kretanja izbeglica na Kosovu u periodu od marta do juna 1999. godine, potvrdili smo i proširili rezultate koje smo izneli u analizi iz 2002. godine.

Opisujemo revidiranu i proširenu analizu mogućeg kauzalnog odnosa između dejstava OVK /Oslobodilačke vojske Kosova/ ili NATO snaga i perioda tokom kojih su ubistva, odnosno kretanja izbeglica dostizala najvišu vrednost. Obrazlažemo zašto je naša shema obeležavanja bila namerno konzervativna, kako bi se na najbolji mogući način ispitale tvrdnje da su OVK ili NATO bili glavni uzrok ubistava i kretanja izbeglica. Kao što ćemo prikazati, uz minimalan broj verovatnih pretpostavki, naši zaključci biće još čvršći.

Naš zaključak prikazuje da uključivanje kompleta podataka o nestancima, identifikaciji posmrtnih ostataka i migraciji ne menja bitno naše prethodne rezultate. Ovim izveštajem potvrđujemo naše zaključke iz 2002. godine: smatramo da podaci ne idu u prilog tvrdnjama da bi OVK ili NATO mogli biti značajan uzrok ubistava i migracija na Kosovu u periodu od marta do juna 1999. godine.

Redosled hipotetičkih uzroka i efekata

Statistika ne pokazuje da je bilo koji konkretan proces prouzrokovao obrazac kretanja izbeglica ili masovnih ubistava. Međutim, analiza može da pokaže da li se određene hipoteze slažu sa ili odudaraju od statističkih dokaza[1]. U oba izveštaja, kako u onom iz 2002. godine, tako i u ovom, razmatramo tri hipoteze u pogledu uzroka uočenih obrazaca kretanja izbeglica i ubistava. Ova tri hipotetička uzroka su: dejstva OVK, vazdušni napadi NATO snaga, ili sistematska kampanja koju su sprovodile jugoslovenske snage. U mogućnosti smo da sa raspoloživim podacima razmotrimo samo prva dva.

[1] U ovom poglavlju citira se i proširuje Poglavlje 5, strana 8-11, uključujući i slike 8 i 9 iz izveštaja od 2002. godine.

Ukoliko dejstva OVK ili vazdušni napadi NATO snaga neposredno prethode, ili se pak događaju u periodima kada ubistva i migracije dostižu visok nivo, postoji verovatnoća da bi ovi događaji mogli biti uzrok obrasca porasta i pada. Međutim, ukoliko vazdušni napadi ili dejstva OVK ne prethode periodima kada broj ubistava i kretanje izbeglica dostižu najvišu vrednost, onda bi ovaj kauzalni odnos trebalo dovesti u pitanje, ili ga odbaciti. Jedna analiza dejstava OVK i vazdušnih napada NATO snaga, /sprovedena/ u određenom vremenskom periodu i na određenom prostoru, pokazuje da nije bilo nijedne od tih aktivnosti u datom vremenu i datom prostoru, a koji su neophodni da bi se one mogle smatrati primarnim uzrokom kretanja izbeglica i ubistava.

Tokom 2002. godine, primenjivali smo sledeću proceduru kako bismo analizirali učestalost dejstava OVK i NATO snaga u odnosu na obrazac ubistava i kretanja izbeglica. Za svaku opštinu na Kosovu, hronološki smo – u dvodnevnim periodima, registrovali broj izbeglica koje su napuštale svoje domove, broj zabeleženih ubistava i postojanje dejstava OVK i NATO snaga[2]. U ovoj analizi, aktivnosti OVK uključuju kako borbena dejstva, tako i individualne slučajeve ubijanja Srba. Identifikovani su dvodnevni periodi koji označavaju najviše vrednosti kretanja izbeglica i ubistava. Ukoliko se desilo da dejstvo OVK ili NATO snaga pada u istom periodu, ili u dvodnevnom periodu koji prethodi najvišoj vrednosti, zaključili smo da su ova dva događaja povezana. Ukoliko dejstva OVK ili NATO snaga nisu zabeležena u bilo kom vremenu pre najviše vrednosti, zaključili smo da su se dejstva OVK ili NATO snaga odigrala tek nakon najviše vrednosti. Ukoliko se dejstvo OVK ili NATO snaga desilo više od dva dana pre perioda najviše vrednosti, smatralo se da ta opština ima obrazac iz kojeg nije moguće izvesti zaključak.

Širom opština, ova analiza takođe ne pokazuje neku vidljivu kauzalnu povezanost između dejstava OVK ili NATO snaga i najviših vrednosti migracija i potvrđenih smrtnih slučajeva. S obzirom na to da je za analizu iz 2007. godine proces obeležavanja podataka rađen kompjuterski, ovom analizom došlo se do nešto

[2] Treba uzeti u obzir da smo prilikom ove analize koristili samo broj zabeleženih ubistava, a ne procenu ukupnog broja. Ovi podaci nisu adekvatni da bi se napravila procena za opštinu, na osnovu dvodnevnog nivoa. U Dodatku br. 2 izveštaja iz 2002. godine pokazali smo da je ta procena, sa ciljem nadoknađivanja manjeg broja zabeleženih slučajeva, promenila veličinu i relativnu važnost najviših

drugačijih zaključaka u pogledu nekolicine najviših vrednosti. Međutim, nijedna od ovih novih kategorizacija ne menja zaključke.

Procedura koja je korišćena u ovom izveštaju analogna je onoj korišćenoj 2002. godine. Međutim, u cilju daljeg povećanja preciznosti, analiza je rađena kompjuterski: svi zaključci u vezi sa odnosom dejstava OVK, odnosno NATO snaga i najviših vrednosti kretanja izbeglica dobijeni su kompjuterskom obradom podataka. Kao i 2002. godine, izvršili smo po četiri analize za svaku od dvadeset devet opština. Istraživali smo sledeće faktore: (1) odnos između najviših vrednosti kretanja izbeglica i dejstva OVK; (2) odnos između perioda kada ubistva dostižu najvišu vrednost i dejstva OVK; (3) odnos između najviših vrednosti kretanja izbeglica i bombardovanja od strane NATO snaga; (4) odnos između perioda kada ubistva dostižu najvišu vrednost i bombardovanja od strane NATO snaga.

Prilikom prve analize (1), u svakoj opštini smo izračunali dvodnevni period najviše vrednosti kretanja izbeglica, a zatim utvrđivali da li je do dejstva OVK (definisana kao u izveštaju iz 2002. godine) dolazilo tokom tog dvodnevnog perioda, ili u dvodnevnom periodu koji mu je neposredno prethodio. Ukoliko bi to bio slučaj, najviša vrednost označavana je sa: *"koincidira"* sa dejstvima OVK. Ukoliko su, pak, dejstva OVK za dva ili više perioda prethodila najvišoj vrednosti kretanja izbeglica, tada su dokazi označavani sa *"nedovoljno za izvođenje zaključka"* /u daljem tekstu: *"nedovoljno"*/: podaci niti potkrepljuju, niti odbacuju hipotezu o kauzalnom efektu dejstava OVK na kretanje izbeglica. Najzad, ukoliko periodu najviše vrednosti kretanja izbeglica nisu prethodila dejstva OVK, u tom slučaju dejstva OVK nisu mogla biti uzrok tim najvišim vrednostima i dokazni materijal je označavan sa *"nije prethodilo"*. U svakoj od opština ponovili smo analizu za svaki hipotetički kauzalni odnos. Rezultati ove analize prikazani su u Tabeli br. 1.

Kao što je gore navedeno, analiza iz 2007. godine slaže se sa zaključcima prvobitne analize iz 2002. godine. I u slučaju OVK i u slučaju NATO, došlo je do nove kategorizacije jedne ili nekolicine najviših vrednosti, ali odnos kategorizacija ostaje sličan. Na primer, iako su u tri opštine periodi najviše vrednosti ubistava

---

vrednosti. Međutim, ovo prilagođavanje nije bitno promenilo obrazac najviših i najnižih vrednosti o kojima je ovde reč. Analiza potencijalnog uticaja alternativnih najviših vrednosti prikazana je dole.

obeleženi novom oznakom *"koincidira"*, tj. “koincidira” sa bombardovanjem od strane NATO snaga, u 19 od 29 opština, periodu najviše vrednosti potvrđenih smrtnih slučajeva I dalje ne prethode dejstva NATO snaga. Šta više, još tri najviše vrednosti dobile su novu oznaku prešavši iz *"nedovoljno"* u *"nije prethodilo"*, odnosno iz *"koincidira"* u *"nedovoljno"*, što još više slabi hipotezu o dejstvima OVK i NATO snaga. Naš zaključak je da dokazni materijal ne potkrepljuje hipotezu da su bilo dejstva OVK, bilo dejstva NATO snaga bila primarni uzrok ubistava ili migracija.

Tabela br.1: Koincidiranje dejtava NATO snaga i snaga OVK sa ubistvima i migracijama
/prevod ključnih reči i pojmova korišćenih u tabeli:
municipality – opština
inconclusive – nedovoljno za izvođenje zaključka /čitaj “nedovoljno”/
coincides – koincidira
no prior – nije prethodilo
OVK = > kill – uticaj ispoljenih dejstava snaga OVK na ubistva
NATO => kill – uticaj dejstava NATO snaga na ubistva
OVK => migration – uticaj dejstava snaga OVK na migracije
NATO => migration – uticaj dejstava NATO snaga na migracije/

Na grafikonima datim u Prilogu, dejstva OVK, bombardovanje od strane NATO snaga, kretanje izbeglica i ubistva prikazani su po opštinama u određenom vremenskom periodu. Uvid u nekoliko reprezentativnih grafikona ilustruje sistem označavanja opisan u prethodnom delu teksta. U sedam od dvadeset devet opština (Gora, Kosovska Kamenica, Leposavić, Novo Brdo, Obilić, Štrpce i Zvečane) nije bilo dejstava OVK ili NATO snaga koja su prethodila periodu najviše vrednosti migracija ili ubistava, što ukazuje na činjenicu da u ovim opštinama najviše vrednosti migracija ili ubistava nisu mogle biti uzrokovane zabeleženim dejstvima OVK ili NATO snaga. U Gori je, na primer, došlo do značajne migracije iz ove oblasti (8246 izbeglica u danu kada je dostignuta najviša vrednost), a nisu zabeležena nikakva dejstva OVK niti NATO snaga. U Podujevu je teže izvući zaključke iz obrazaca: najviša vrednost ubistava, na primer, prethodi periodu najintenzivnijih dejstava OVK, ali je efekat OVK na ubistva označen sa *"nedovoljno"*, jer je pre perioda najviše vrednosti ubistava ipak bilo nekih dejstava OVK. Najvišu vrednost migracije dostižu

neposredno nakon bombardovanja od strane NATO snaga, tako da smo ovu najvišu vrednost označili sa *"koincidira"* sa dejstvima NATO snaga. Primetite da /oznaka/ *"koincidira"* pre meri korelaciju negoli kauzalnu povezanost. Mi ne znamo koji su se drugi događaji moguće odigrali u isto vreme, tako da najviše što možemo izvući iz ovih informacija jeste da se bombardovanje od strane NATO snaga odigralo pre migracionog talasa. U Prištini i dejstva OVK i dejstva NATO snaga koincidiraju sa ubistvima i kretanjem izbeglica. Priština je bombardovana od strane NATO snaga (dvanaest puta) više od bilo koje druge opštine, a došlo je i do mnoštva sukoba OVK sa policijom. Ovi rezultati, međutim, ne iznenađuju jer Priština je glavni grad Kosova, mesto gde je smešteno nekoliko vojnih objekata, usled čega je ona bila centar dejstava OVK i NATO snaga.

Reevaluacija efekta pravila označavanja

I analiza iz 2002. godine i analiza iz 2007. godine koristile su "konzervativna" pravila označavanja, kako bi se na najpravedniji način proverila hipoteza o dejstvima OVK i NATO snaga. Dakle, ukoliko je postojala bilo kakva mogućnost da su migracije ili ubistva bili izazvani dejstvima OVK ili NATO snaga, opština je označavana sa *"nedovoljno"* ili *"koincidira"*. Moguće je da je shema označavanja, na osnovu koje je nastala kategorizacija korišćena u gorenavedenoj tabeli, dala veoma konzervativne rezultate iz tri razloga.

Prvi razlog je izbor vremenskog okvira. Najviše vrednosti označene su sa *"nedovoljno"*, u pogledu uticaj dejstava NATO ili OVK na ubistva odnosno migracije, ukoliko je bilo koje od dejstava OVK ili NATO snaga bilo uočeno pre perioda najviše vrednosti. Dakle, postoji veća verovatnoća da će pri kraju datog perioda najviše vrednosti biti označene sa *"nedovoljno"*, iako dejstva OVK ili NATO snaga vremenski nisu bila u /?direktnoj vezi/ sa periodom najviše vrednosti. Na primer, najviša vrednost ubistava u Dečanima pada kasnije tokom datog perioda, dok se većina dejstava OVK dešava veoma rano unutar datog vremenskog okvira. Iako dejstva OVK verovatno nisu uticala na ove kasnije registrovane najviše vrednosti, slučaj je ipak označen sa *"nedovoljno"* u odnosu na uticaj dejstava OVK na ubistva. Podaci pokazuju da su pod kategoriju *"nedovoljno"* potpale i neke opštine u kojima se najviša vrednost kretanja izbeglica, ili period najviše vrednosti ubistava javljaju

Table 1: Coincidence of KLA and NATO actions with killing and migration

Municipality	KLA⇒kill	NATO⇒kill	KLA⇒migration	NATO⇒migration
Decani	Inconclusive	Coincides	Coincides	No prior
Djakovica	Coincides	Coincides	Inconclusive	Inconclusive
Glogovac	Inconclusive	No prior	Coincides	No prior
Gnjilane	No prior	Inconclusive	No prior	Coincides
Gora	No prior	No prior	No prior	No prior
Istok	Inconclusive	No prior	Inconclusive	Inconclusive
Kacanik	Inconclusive	No prior	Inconclusive	No prior
Klina	Inconclusive	Coincides	Coincides	No prior
Kosovo Polje	No prior	No prior	No prior	Inconclusive
Kosovska Kamenica	No prior	No prior	No prior	No prior
Kosovska Mitrovica	Coincides	No prior	Inconclusive	Coincides
Leposavic	No prior	No prior	No prior	No prior
Lipljan	Coincides	Inconclusive	Coincides	Inconclusive
Novo Brdo	No prior	No prior	No prior	No prior
Obilic	No prior	No prior	No prior	No prior
Orahovac	Coincides	No prior	Coincides	Coincides
Pec	Coincides	Coincides	Coincides	Coincides
Podujevo	Inconclusive	Inconclusive	Inconclusive	Coincides
Pristina	Coincides	Coincides	Coincides	Coincides
Prizren	Coincides	No prior	Coincides	Coincides
Srbica	Coincides	No prior	Inconclusive	Inconclusive
Stimlje	No prior	No prior	No prior	Coincides
Strpce	No prior	No prior	No prior	No prior
Suva Reka	Coincides	No prior	Coincides	No prior
Urosevac	No prior	No prior	Inconclusive	Coincides
Vitina	No prior	Inconclusive	No prior	Inconclusive
Vucitrn	Coincides	No prior	Coincides	No prior
Zubin Potok	Inconclusive	Coincides	No prior	No prior
Zvecane	No prior	No prior	No prior	No prior

Figure 1: Percent Coded "Inconclusive" by Period

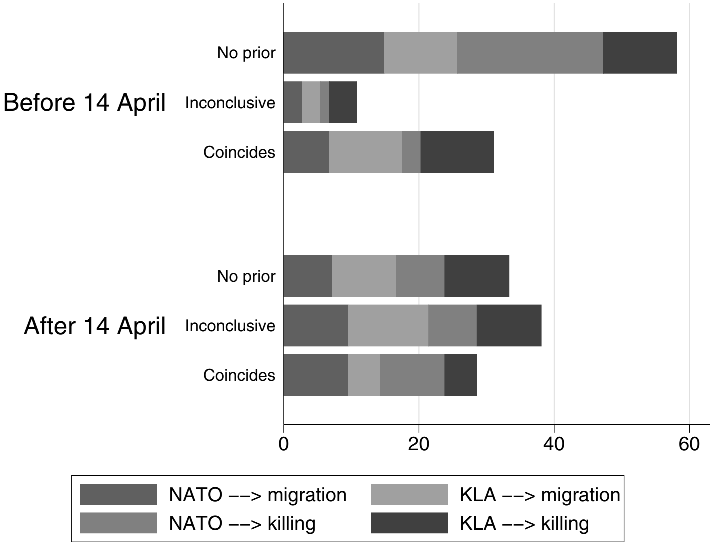

Figure 2: ICMP, ICRC, and OMPF reported deaths and disappearances, compared to estimates

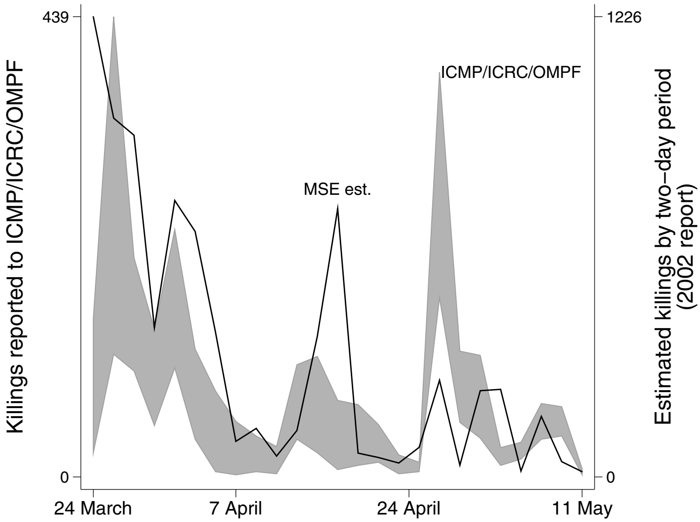

mnogo nakon (čak i mesecima kasnije) dejstava OVK i bombardovanja od strane NATO snaga. Da je naše pravilo za davanje kategorije *"nedovoljno"* ograničilo vremenski razmak između dejstava OVK ili NATO snaga i najviše vrednosti kretanja izbeglica ili ubistava, u tom slučaju bi još nekoliko opština bilo označeno sa *"nije prethodilo"*.

Slika 1: Slučajevi sa oznakom "nedovoljno" dati po vremenskom periodu i izraženi u procentima; Pre 14. aprila; Posle 14. aprila /vidi grafikon i prethodno objašnjenje ključnih pojmova/

Uistinu, oznake *"nedovoljno"* češće se javljaju u drugoj polovini analiziranog perioda[3]. Kad dužina vremenskog perioda između pretpostavljenog uzroka i potencijalnog efekta ne bi imala uticaja na rezultat označavanja, očekivali bismo daćemo uočiti približno iste srazmere rezultata označenih sa *"nedovoljno"* tokom prve i druge polovine našeg vremenskog okvira. Međutim, ovo očigledno nije slučaj (vidi sliku br. 1). Do 14. aprila, deo koji otpada na sve najviše vrednosti sa oznakom *"nedovoljno"* iznosi otprilike 10%, dok za najviše vrednosti koje se javljaju posle 14. aprila on iznosi 40%. Kako je dati period odmicao, bilo je više vremena da se dejstva OVK i NATO snaga odigraju ranije, što je stvorilo mogući netačni nalaz /nadalje/ označen sa *"nedovoljno"*.

Drugi razlog iz koga je naša shema označavanja moguće dala konzervativne rezultate je taj što ona uzima u obzir samo *najviše vrednosti* ubistava i migracija. Neke sekundarne ili manje bitne najviše vrednosti pružaju još dokaza o slučajevima gde dejstva OVK ili NATO snaga nisu imala uticaja na ubistva ili migracije. U Štimlju, na primer, jednoj sekundarnoj najvišoj vrednosti migracija i ubistava, do kojih je došlo istovremeno, ne prethode dejstva NATO ili OVK. Iako na ovom grafikonu najviša vrednost migracija koincidira sa bombardovanjem od strane NATO snaga, jedna jasna sekundarna najviša vrednost ne koincidira ni sa dejstvima NATO snaga, ni sa dejstvima OVK. Na sličan način, nakon perioda najviše vrednosti ubistava, u Uroševcu (29 registrovanih ubistava), ubrzo sledi još jedna, sekundarna

[3] Obe analize, i ona iz 2002. i ona iz 2007. godine, uzimaju u obzir 27 uzastopnih dvodnevnih perioda u svakoj od 29 opština. Prva polovina tog perioda počinje 20. marta i završava se 13. aprila; druga polovina počinje 14. aprila i završava se 11. maja.

najviša vrednost ubistava (22 registrovana ubistva). U periodu koji je prethodio bilo kojoj od ove dve najviše vrednosti, nisu zabeležena dejstva OVK, niti NATO snaga. Međutim, samo jedna od ove dve najviše vrednosti uzeta je u obzir kao dokaz da dejstva OVK i NATO snaga nisu bila primarni uzrok ubistava i migracije.

Ova analiza prikazuje slučajeve u kojima su najvišim vrednostima migracija i ubistava prethodila dejstva NATO snaga ili OVK, kako bi se videlo da li postoje pozitivni dokazi o efektima dejstava NATO snaga ili OVK na ubistva i migracije. Međutim, možemo se poslužiti i negativnim dokazima, posmatrajući šta se *nije* dogodilo. Pored najviših vrednosti ubistava ili migracija kojima nisu prethodila dejstva OVK ili NATO snaga, takođe možemo posmatrati i periode dejstava OVK ili NATO snaga koji nisu bili praćeni ubistvima ili migracijama. Na primer, u Kosovu Polju, gde je u drugoj polovini datog perioda (od 27. aprila do 9. maja) došlo do bombardovanja od strane NATO snaga u dva navrata, nije nakon toga bilo ubistava, a zabeležen je minimalan nivo migracija (od ukupno 11.502 izbeglica iz Kosova Polja, samo devet osoba otišlo je dana ili posle 27. aprila). U Leposaviću su zabeležena tri vazdušna napada NATO snaga, od kojih nijedan nije bio neposredno praćen ubistvima ili migracijama. Najzad, poslednji primer je Uroševac: od 137 ubistava koja su zabeležena u tom vremenskom periodu, samo su četiri osobe (2,9%) ubijene nakon početka dejstava OVK.

Zaključujemo da se podaci ne slažu sa tvrdnjom da su dejstva, bilo OVK, bilo NATO snaga, mogla biti razlog za vreme ili mesto na kojem je došlo do migracija ili ubistava. Obrasci ubistava i migracija su rasprostranjeni i sistematski, ali nisu konzistento povezani sa dejstvima OVK ili NATO snaga, niti su dejstva OVK ili NATO snaga konzistentno povezana sa obrascima ubistava i migracija. Postoje ubistva i migracije koji se ne mogu objasniti dejstvima NATO snaga ili OVK, kao i slučajevi dejstava NATO snaga ili OVK posle kojih nisu usledila ubistva i migracije. Iz tog razloga, potreban je neki drugi faktor kako bi se objasnili obrasci ubistava i migracija na Kosovu u periodu između marta i juna 1999. godine.

Dodatni podaci dobijeni od ICMP /Međunarodne komisije za nestala lica, nadalje *MKNL'*/, **ICRC** /Međunarodnog komiteta Crvenog krsta, nadalje *MKCK*/ i **OMPF** /Kancelarije za nestala lica i sudsku medicinu, nadalje *KNLSM*/

OTP /Tužilaštvo/ je pružio na uvid komplete podataka o identifikovanim posmrtnim ostacima i nestalim licima sa Kosova. Raspoloživi resursi nisu bili dovoljni za upoređivanje novih kompleta sa četiri kompleta korišćena u prethodnoj obradi, kako bi se dalje sprovela procena /pomoću/ višestrukih sistema. Ipak, uporedili smo podatke o ubistvima koje su registvovali MKNL, MKCK i KNLSM sa procenama o ukupnom broju ubistava iznetim u izveštaju iz 2002. godine. Rezultati su prikazani na slici br. 2.

Slika br. 2: Smrtni slučajevi i nestanci zabeleženi od strane MKNL-a, MKCK-a i KNLSM-a upoređeni sa procenama. /ERN: K053-7589-K053-7589/

/sledi prevod pojmova upotrebljenih u grafikonu:
Killings reported to ICMP/ICRC/OMPF = Ubistva koja su prijavljena MKNL, MKCK i KNLSM;
Estimated killings by two-day period (2002 report) = Procena broja ubistava na osnovu dvodnevnog perioda (izveštaj iz 2002. godine)/

Ovaj grafikon predstavlja najviše i najniže vrednosti podataka dobijenih od MKNL-a, MKCK-a i KNLSM-a za svaki dvodnevni period, upoređene sa procenom višestrukih sistema iz izveštaja iz 2002. godine[4]. U odnosu na procenu, u bilo kojoj od novih serija /podataka/ ima manje ubistava, tako da maksimalan broj zabeleženih ubistava u bilo kom dvodnevnom periodu iznosi 439, nasuprot najvišoj vrednosti od 1226 ubistava koja se navodi u proceni. Ipak, smrtni slučajevi koje beleže MKNL, MKCK i KNLSM prate veoma sličan obrazac onome koji imamo u procenama iz 2002. godine. Karakterističan trofazni ciklus konflikta može se videti u tri nove serije. U datim novim serijama vidimo da je kasnije nastupio jedan kratkotrajan period visokog nivoa ubistava. U procenama je ova najviša vrednost bila od relativno manjeg značaja. Kako bi se ocenilo da li je ovaj obrazac značajan, potrebno bi bilo potpuno uporediti /?spariti/ svih sedam kompleta podataka, a zatim ponovo izvršiti procenu

[4] "Procena višestrukih sistema" je tehnika koja koristi dva ili više nezavisnih izvora informacija o nekom procesu, za izražavanje ukupnog broja slučajeva u tom procesu. Dobra strana ovog metoda je ta što se može proceniti broj slučajeva koji nikada nisu dokumentovani, tako da analiza koja se dobija nije pristrasna usled postojanja izvesnih skrivenih slučajeva. Ovaj metod ima široku primenu pri korekciji popisa stanovništva i pri proceni populacija biljaka i životinja u prirodi.

ovog obrasca u određenom vremenskom periodu. Mala razlika uočena početkom maja meseca, u svakom slučaju, ne utiče na nezavisnu interpretaciju obrasca prikazanog u izveštaju iz 2002. godine. Iz tog razloga, smatramo da je malo verovatno da bi uključivanje jedne od novih serija ili kompletne nove serije bitno uticalo na procene, odnosno interpretacije do kojih se došlo 2002. godine.

Dodatni podaci dobijeni od UNHCR-a

Tužilaštvo je pružilo na uvid jedan dosije iz UNHCR-a u Ženevi, koji sadrži broj dnevno zabeleženih izbeglica sa Kosova kojima su susedne zemlje pružile zaštitu. Grafikon prikazan dole upoređuje serije podataka UNHCR-a iz Ženeve o izbeglicama u Albaniji sa još tri druga izvora: dnevnom evidencijom albanskih graničara; ukupnim brojevima koje je objavio UNHCR u Kuksu i na dnevnim konferencijama za štampu u Tirani; i ukupnim brojevima koje je objavila Grupa za delovanje u kriznim situacijama, osnovana od strane albanske vlade.

Ove serije su u suštini identične. Podaci UNHCR-a iz Ženeve obično se odnose na /?pojedinačne/ događaje, kao da su im *stastical* /?statistički/ izveštaji stizali sa nekoliko dana zakašnjenja. Karakteristični obrasci trofaznog rasta i trofaznog pada vrednosti koincidiraju u svim serijama. Zaključujemo da uključivanje podataka dobijenih od UNHCR-a iz Ženeve u analizu iz 2002. godine ne bi bitno promenilo statističke zaključke.

Slika br. 3: Lica koja napuštaju Kosovo; četiri izvora /ERN: K053-7591-K053-7591/

/sledi prevod pojmova upotrebljenih u grafikonu:
UNHCR - Ženeva; Albanski graničari (Morina); Izveštaj EMG /Grupe za delovanje u kriznim situacijama/; UNHCR – Kuks/Tirana/

Pilog: Grafikoni koji prikazuju ubistva, migracije i dejstva OVK i NATO snaga, po opštinama

Grafikoni koji slede prikazuju ukupan dvodnevni zbir zabeleženih ubistava, migracija, dejstava OVK i vazdušnih udare NATO snaga za svaku od 29 kosovskih opština. Zabeležena ubistva i migracije prikazani su na grafikonu linijama, a prikazane su

najviše vrednosti svake od serija. Maksimalan broj ubistava i migranata prikazan je na vertikalnim osama. Dejstva OVK prikazana su kružićima na vrhu grafikona, sa brojem u kružiću koji označava broj registrovanih incidenata tokom svakog dvodnevnog perioda. Vazdušni udari NATO snaga prikazani su trouglovima u kojima se nalazi slovo "B".

/Sledi prevod ključnih pojmova korišćenih u grafikonima (ERN: K053-7592-K053-7606). Pojmovi će se ponavljati u svakom od grafikona, s tim što će se podaci po opštinama razlikovati.

KLA activity = dejstva OVK

bombing = bombardovanje

killings = ubistva

migration = migracije

migrants = migranti

KLA -> *killing* = uticaj ispoljenih dejstava snaga OVK na ubistva

KLA -> *migration* = uticaj ispoljenih dejstava snaga OVK na migracije

NATO -> *killing* = uticaj ispoljenih dejstava NATO snaga na ubistva

NATO -> *migration* = uticaj ispoljenih dejstava NATO snaga na migracije

Coincides = *"koincidira"*

Inconclusive = *"nedovoljno"*

No prior = *"nije prethodilo"*

Grafikoni pokrivaju sledeće opštine:

Dečani i Đakovica (K053-7592-K053-7592)

Glogovac i Gnjilane (K053-7593-K053-7593)

Gora i Istok (K053-7594-K053-7594)

Kačanik i Klina (K053-7595-K053-7595)

Kosovo Polje i Kosovska Kamenica (K053-7596-K053-7596)

Kosovska Mitrovica i Leposavić (K053-7597-K053-7597)

Lipljan i Novo Brdo (K053-7598-K053-7598)

Obilić i Orahovac (K053-7599-K053-7599)

Peć i Podujevo (K053-7600-K053-7600)

Priština i Prizren (K053-7601-K053-7601)

Srbica i Štimlje (K053-7602-K053-7602)

Štrpce i Suva Reka (K053-7603-K053-7603)

Uroševac i Vitina (K053-7604-K053-7604)

Vučitrn i Zubin Potok (K053-7605-K053-7605)

Zvečane (K053-7606-K053-7606)/

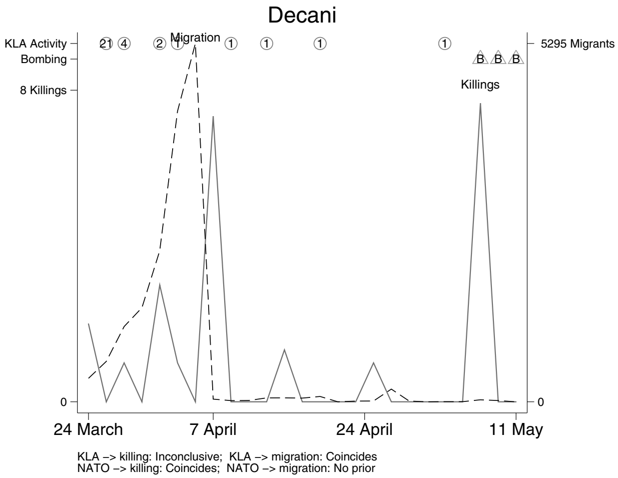

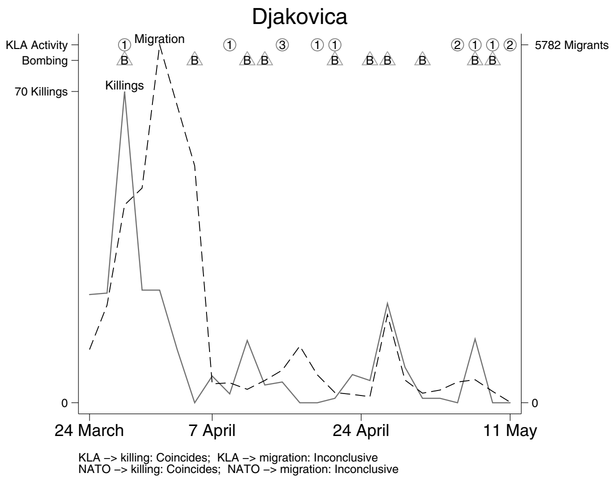

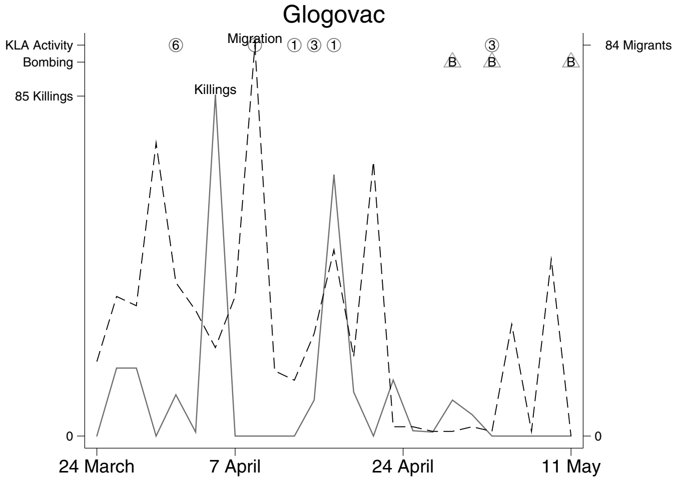

KLA –> killing: Inconclusive; KLA –> migration: Coincides
NATO –> killing: No prior; NATO –> migration: No prior

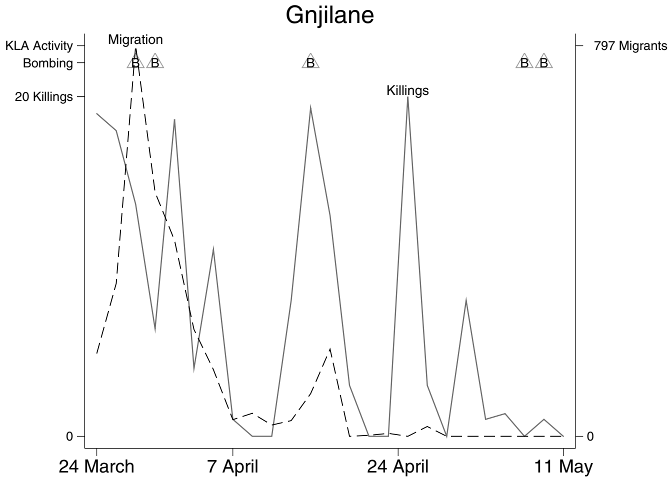

KLA –> killing: No prior; KLA –> migration: No prior
NATO –> killing: Inconclusive; NATO –> migration: Coincides

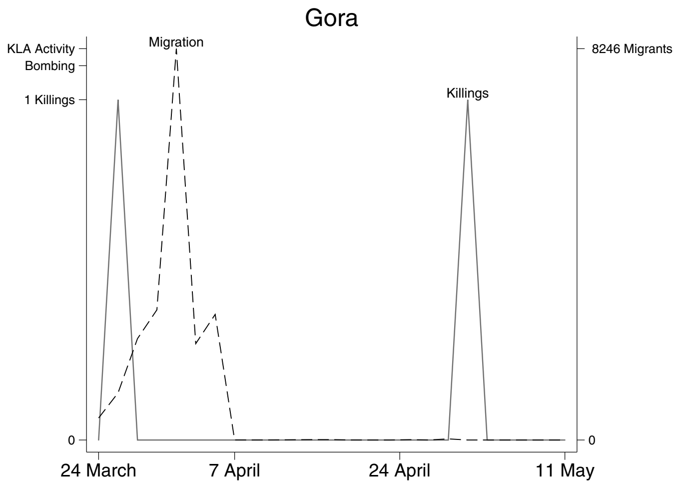

KLA –> killing: No prior; KLA –> migration: No prior
NATO –> killing: No prior; NATO –> migration: No prior

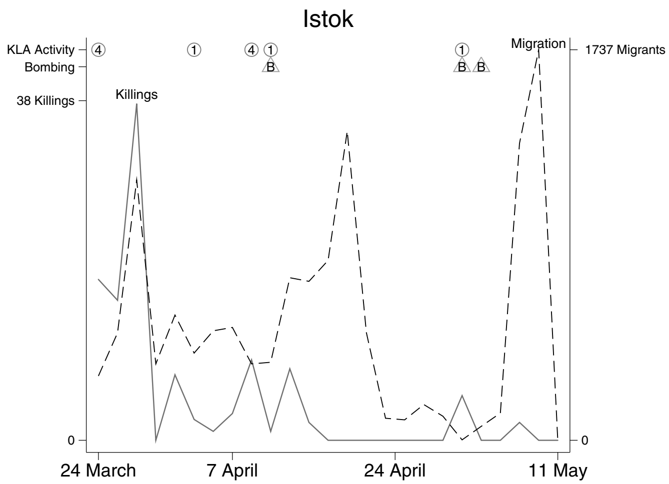

KLA –> killing: Inconclusive; KLA –> migration: Inconclusive
NATO –> killing: No prior; NATO –> migration: Inconclusive

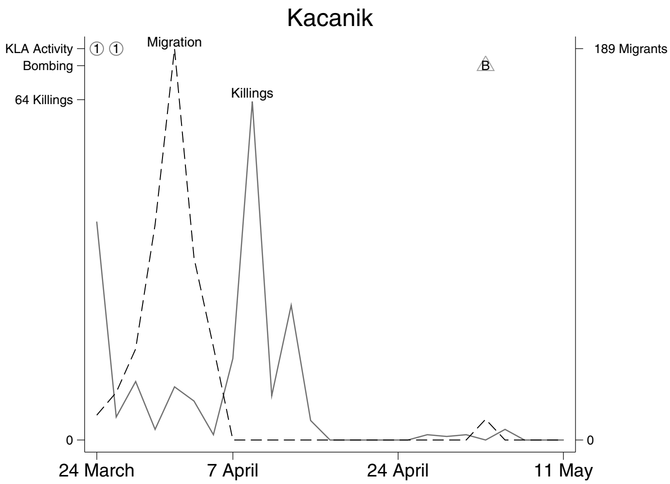

KLA –> killing: Inconclusive; KLA –> migration: Inconclusive
NATO –> killing: No prior; NATO –> migration: No prior

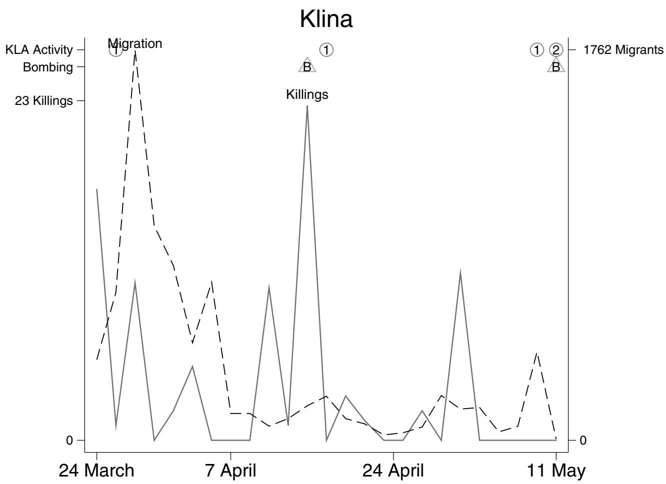

KLA –> killing: Inconclusive; KLA –> migration: Coincides
NATO –> killing: Coincides; NATO –> migration: No prior

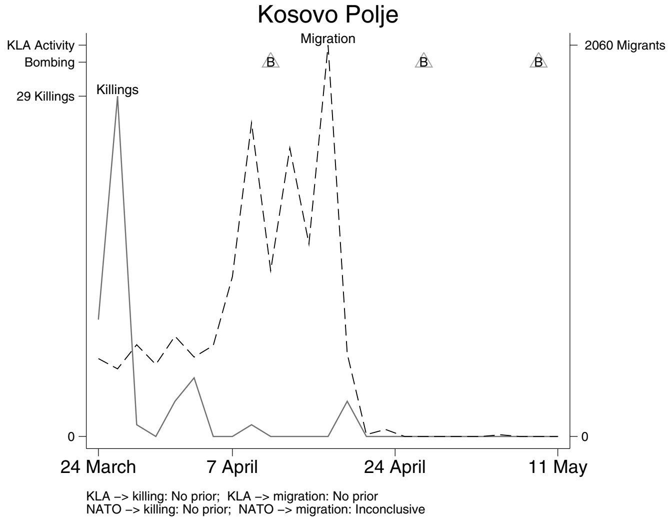
Kosovo Polje
KLA Activity
Bombing
29 Killings
0
Killings
Migration
B
B
B
2060 Migrants
0
24 March
7 April
24 April
11 May
KLA –> killing: No prior; KLA –> migration: No prior
NATO –> killing: No prior; NATO –> migration: Inconclusive

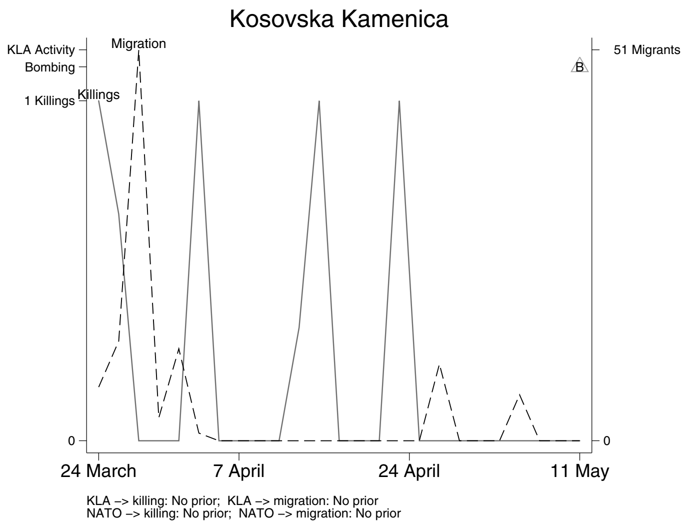
Kosovska Kamenica
KLA Activity
Bombing
1 Killings
0
Killings
Migration
B
51 Migrants
0
24 March
7 April
24 April
11 May
KLA –> killing: No prior; KLA –> migration: No prior
NATO –> killing: No prior; NATO –> migration: No prior

Kosovska Mitrovica

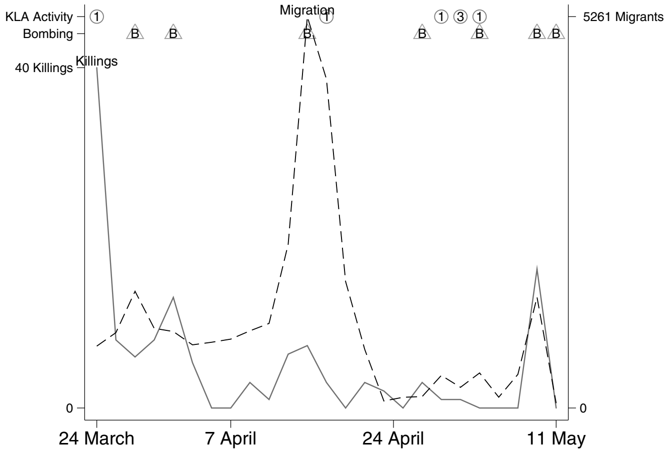

KLA –> killing: Coincides; KLA –> migration: Inconclusive
NATO –> killing: No prior; NATO –> migration: Coincides

Leposavic

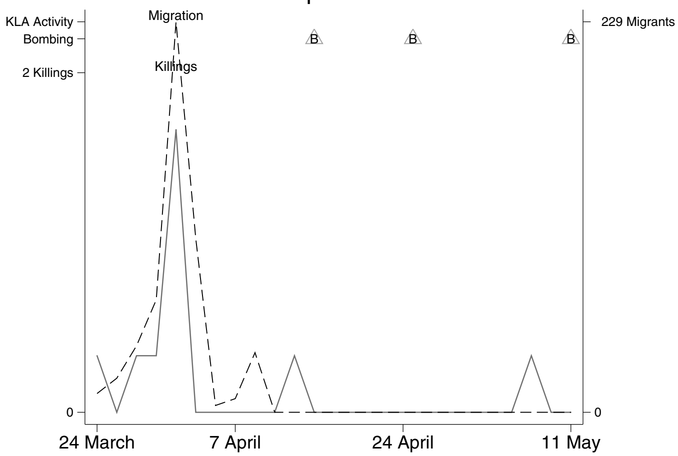

KLA –> killing: No prior; KLA –> migration: No prior
NATO –> killing: No prior; NATO –> migration: No prior

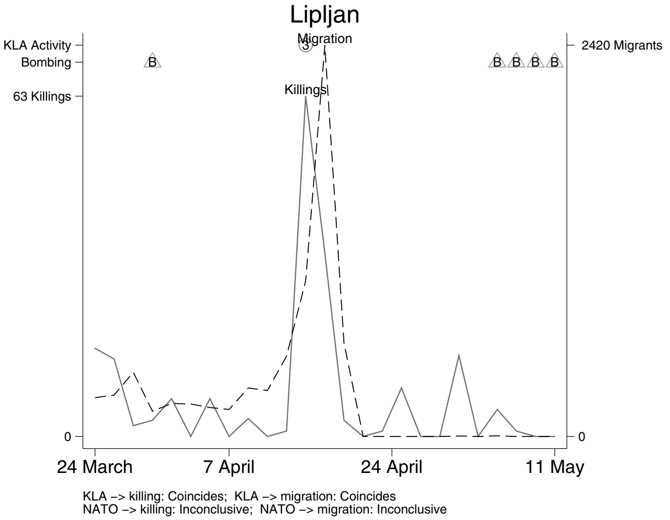
Lipljan
KLA Activity
Bombing
63 Killings
0
Migration
3
Killings
B
B B B B
2420 Migrants
0
24 March
7 April
24 April
11 May
KLA –> killing: Coincides; KLA –> migration: Coincides
NATO –> killing: Inconclusive; NATO –> migration: Inconclusive

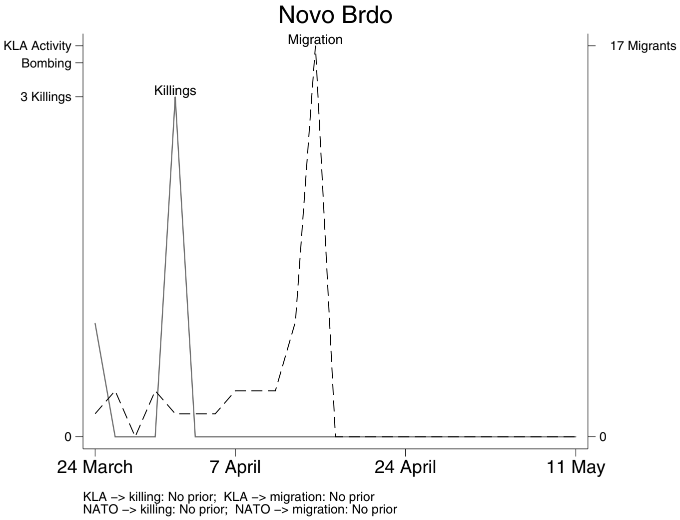
Novo Brdo
KLA Activity
Bombing
3 Killings
0
Migration
Killings
17 Migrants
0
24 March
7 April
24 April
11 May
KLA –> killing: No prior; KLA –> migration: No prior
NATO –> killing: No prior; NATO –> migration: No prior

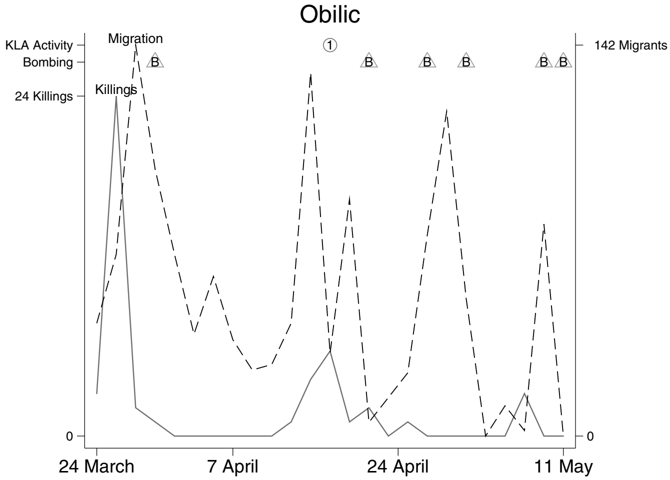

KLA –> killing: No prior; KLA –> migration: No prior
NATO –> killing: No prior; NATO –> migration: No prior

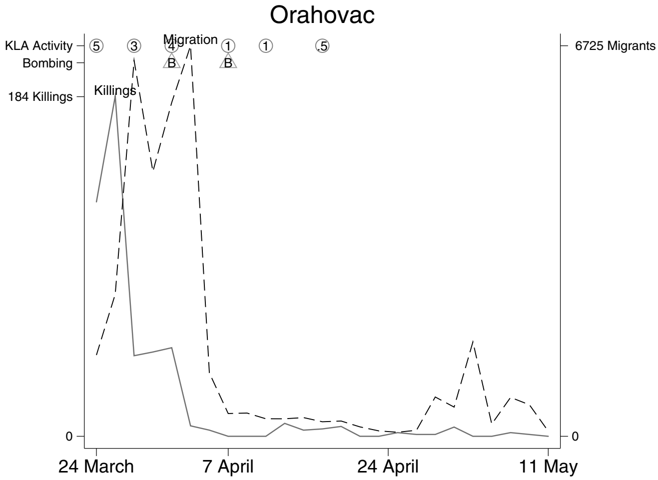

KLA –> killing: Coincides; KLA –> migration: Coincides
NATO –> killing: No prior; NATO –> migration: Coincides

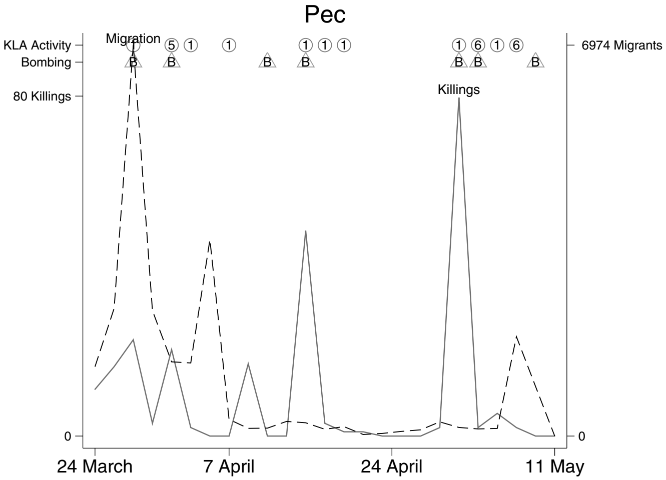

KLA –> killing: Coincides; KLA –> migration: Coincides
NATO –> killing: Coincides; NATO –> migration: Coincides

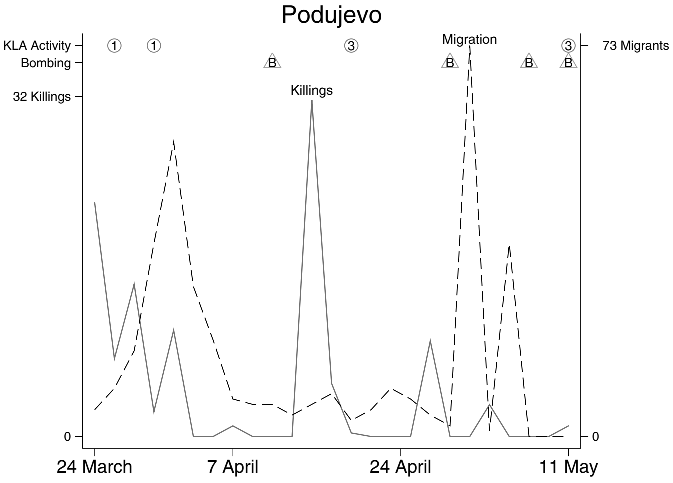

KLA –> killing: Inconclusive; KLA –> migration: Inconclusive
NATO –> killing: Inconclusive; NATO –> migration: Coincides

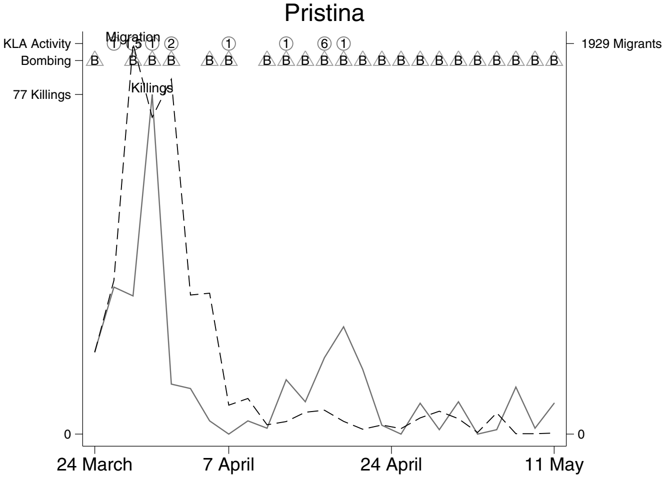

KLA –> killing: Coincides; KLA –> migration: Coincides
NATO –> killing: Coincides; NATO –> migration: Coincides

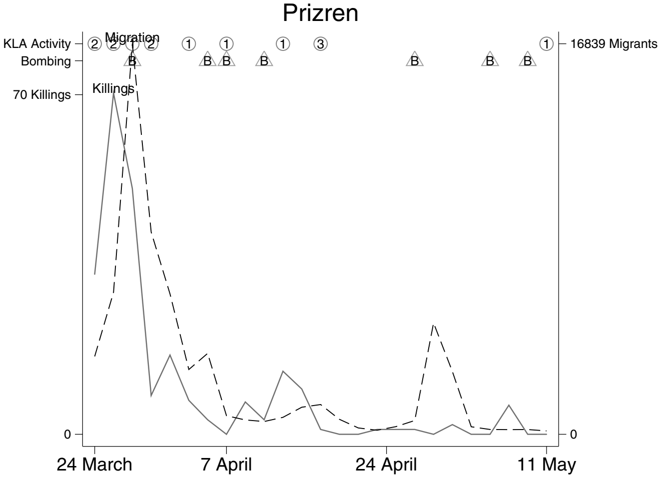

KLA –> killing: Coincides; KLA –> migration: Coincides
NATO –> killing: No prior; NATO –> migration: Coincides

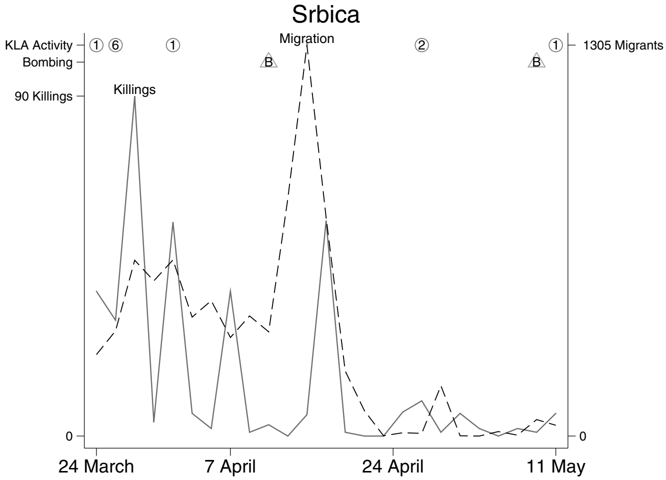

KLA –> killing: Coincides; KLA –> migration: Inconclusive
NATO –> killing: No prior; NATO –> migration: Inconclusive

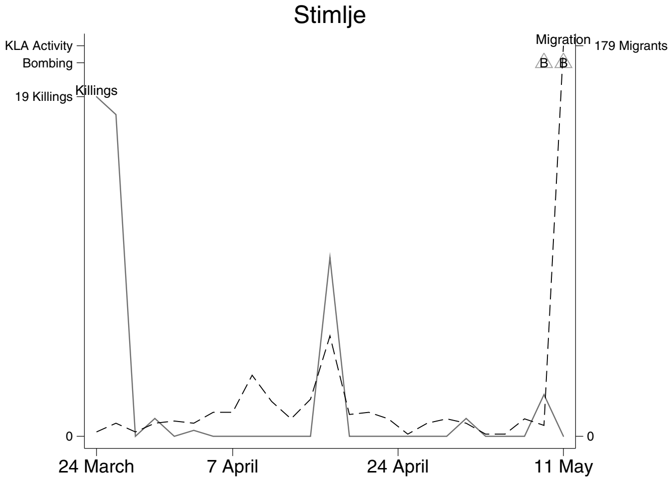

KLA –> killing: No prior; KLA –> migration: No prior
NATO –> killing: No prior; NATO –> migration: Coincides

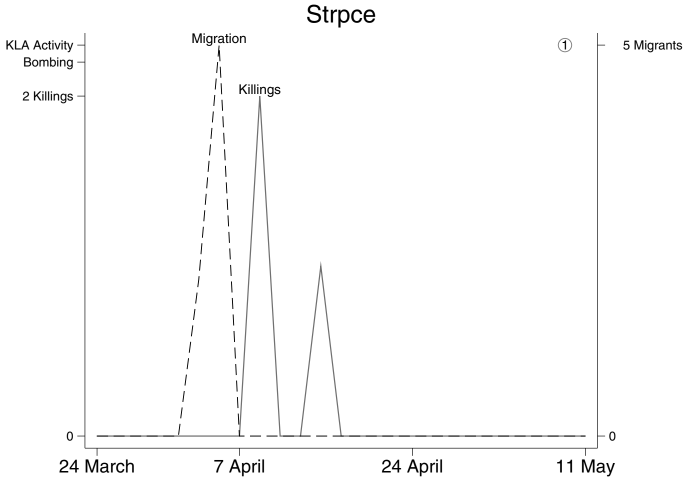

KLA –> killing: No prior; KLA –> migration: No prior
NATO –> killing: No prior; NATO –> migration: No prior

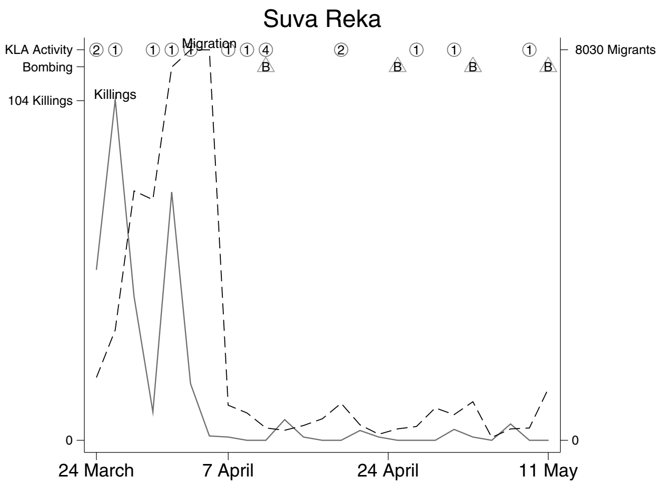

KLA –> killing: Coincides; KLA –> migration: Coincides
NATO –> killing: No prior; NATO –> migration: No prior

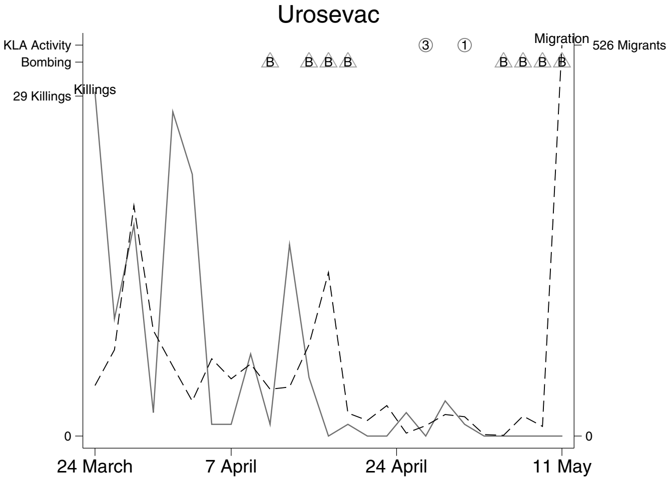

KLA –> killing: No prior; KLA –> migration: Inconclusive
NATO –> killing: No prior; NATO –> migration: Coincides

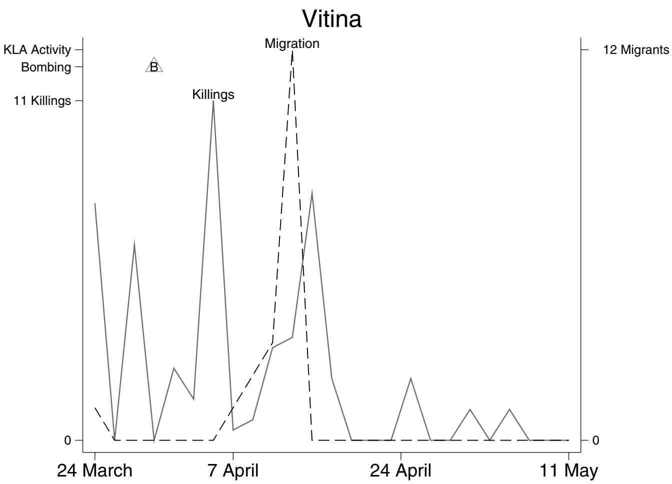

KLA –> killing: No prior; KLA –> migration: No prior
NATO –> killing: Inconclusive; NATO –> migration: Inconclusive

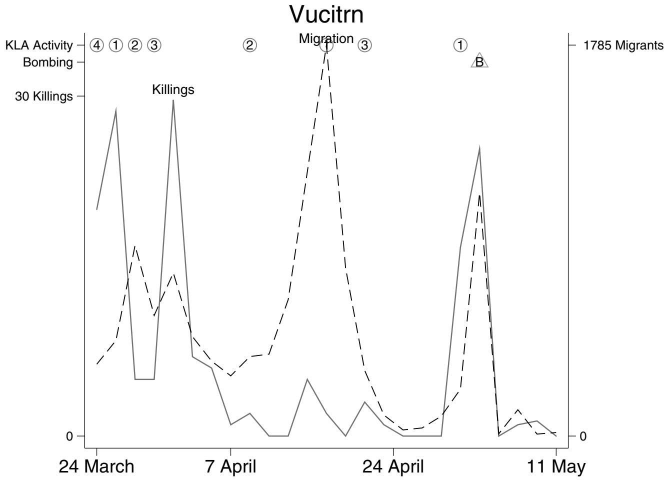

KLA –> killing: Coincides; KLA –> migration: Coincides
NATO –> killing: No prior; NATO –> migration: No prior

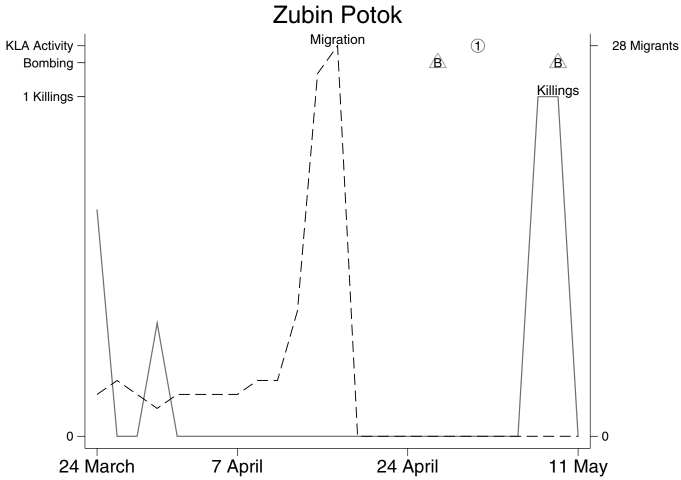

KLA –> killing: Inconclusive; KLA –> migration: No prior
NATO –> killing: Coincides; NATO –> migration: No prior

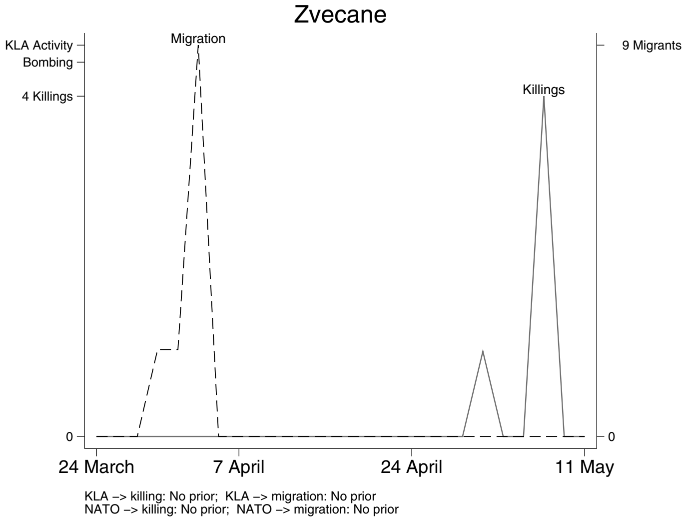

O izveštaju

Patrick BALL, Meghan LYNCH i Amelia HOOVER postavili su i sproveli statističku analizu i sastavili izveštaj. Statističar Benetech Field-a, Romesh SILVA i profesor Tod LANDMAN sa univerziteta Eseks, pregledali su materijal pre nego što je predat MKSJ /Međunarodnom krivičnom sudu za bivšju Jugoslaviju/.

Ovaj projekat finansirali su, u sklopu osnovne podrške Inicijativi Benetech: Omidyar Network, Fondacija Skoll, Fondacija John D. i Catherine T. MacArthur i Fondacija Oak.

Priloženi materijal predstavlja mišljenje autora i urednika i ne bi ga trebalo uzeti kao gledište Instituta Benetech, bilo kog od sastavnih projekata Benetech-a, Upravnog odbora Benetech-a, ili donatora Benetech-a.

480 S. California Ave., Suite 201
Palo Alto, CA 94306-1609
tel: +1 650-475-5440
fax: +1 650-475-1066
Email: infoŽbenetech.org
Web: http://www.benetech.org

Izveštaj o brojnosti i nacionalnom sastavu stanovništva na Kosovu

Helge Brunborg
Oslo, Norveška

14. avgust 2002.

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD
ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

Predmet br. IT-02-54-T

PRED PRETRESNIM VEĆEM

U sastavu: **sudija Richard May, predsedavajući**
sudija Patrick Lipton Robinson
sudija O-Gon Kwon

Sekretar: **g. Hans Holthuis**

Datum podnošenja: **14. avgust 2002.**

TUŽILAC

protiv

SLOBODANA MILOŠEVIĆA

PODNOŠENJE IZVEŠTAJA VEŠTAKA HELGEA BRUNBORGA OD STRANE TUŽILAŠTVA

Tužilaštvo:

g. Geoffrey Nice
g. Dirk Ryneveld
gđa Hildegard Uertz-Retzlaff
g. Dermot Groome

Amici curiae:

g. Steven Kay
g. Branislav Tapušković
g. Mischa Wladimiroff

Optuženi

g. Slobodan Milošević

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD
ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

TUŽILAC

protiv

SLOBODANA MILOŠEVIĆA

Predmet br. IT-02-54-T

PODNOŠENJE IZVEŠTAJA VEŠTAKA HELGEA BRUNBORGA OD STRANE TUŽILAŠTVA

U skladu sa pravilom 94*bis* Pravilnika o postupku i dokazima, Tužilaštvo podnosi ekspertni izveštaj Helgea Brunborga.

/potpisano/
za Geoffreyja Nicea,
glavni tužilac

Dana 14. avgusta 2002. godine
U Hagu,
Holandija

14. avgust 2002.

Izveštaj o brojnosti i nacionalnom sastavu stanovništva na Kosovu

Helge Brunborg
Oslo, Norveška

Sažetak

Pregledavši nekoliko izvora i relevantnu demografsku literaturu, mišljenja sam da je broj stanovnika na Kosovu iznosio oko 2,1 milion, odnosno da se kretao između 2,0 i 2,2 miliona, u periodu pre sukoba 1998-1999. godine. Od ovog ukupnog broja, procenat stanovništva albanske nacionalnosti bio bi oko 83%, odnosno kretao bi se između 80 i 85%, a srpske oko 10%, odnosno između 9 i 13%, što bi značilo da su ostale nacionalnosti činile oko 7%.

Ima nekoliko razloga zašto se o brojnosti i nacionalnom sastavu stanovništva na Kosovu tokom devedesetih godina ne može govoriti sa sigurnošću. Prvi razlog je taj što su Albanci bojkotovali popis iz 1991. godine. Drugi glavni razlog su značajne ali neregistrovane migracije Albanaca, Srba i pripadnika drugih nacionalnosti, koji su se tokom devedesetih godina doseljavali i odseljavali sa Kosova. Ipak, postoji nekoliko procena o brojnosti i nacionalnom sastavu stanovništva, pa se analizom njihovih rezultata i metoda mogu izvesti zaključci o stanovništvu Kosova u razdoblju koje razmatramo.

Savezni zavod za statistiku (SZS) Savezne Republike Jugoslavije (SRJ) je i sâm dao procenu brojnosti i sastava stanovništva 1991. godine, na osnovu predviđanja koja se temelje na popisu iz 1981. godine i izvesnim pretpostavkama o trendu fertiliteta, smrtnosti i migracija, počevši od 1981. godine. Prema procenama SZS-a, koje se čine sasvim pouzdanim, ukupan broj stanovnika je 1991. godine iznosio 1.956.000, od čega je 82% bilo albanske nacionalnosti, 10% srpske, a 8% su bile druge nacionalnosti. Ove procene su, međutim, procene stanovništva *de jure*, pošto obuhvataju i lica na privremenom radu u inostranstvu. Po proceni SZS-a, sredinom 1991. godine, stanovništvo *de facto* iznosilo je 1.935.000, što je samo 33.000 manje od procene stanovništva *de jure* za isti period.

Teže je dati procenu broja stanovnika pre sukoba 1998-1999. godine, jer tokom devedesetih nije bilo popisa, a migracioni tokovi u tom periodu, koji su mogli biti značajni, nisu propisno zabeleženi.

Postoje, međutim, dve nezavisne procene stanovništva neposredno pre sukoba 1998-1999. godine. Po prvoj od ovih procena, koju je 1997. napravio Savezni zavod za statistiku SRJ, stanovništvo je *de jure* brojalo 2.188.000 stanovnika, a *de facto* 2.166.000, za relevantno vremensko razdoblje. SZS je sredinom 1998. godine procenio stanovništvo *de jure* na 2.222.000.

Prema drugoj proceni, koju je napravila grupa francuskih demografa sa Univerziteta Montesquieu-Bordeaux, broj *de facto* stanovnika na Kosovu je na dan 1. oktobra 1998. godine iznosio između 2.044.000 i 2.131.000. Ova procena se zasniva na reprezentativnom uzorku velikog broja domaćinstava obuhvaćenih istraživanjem koje su od novembra 1999. do februarara 2000. godine sproveli na Kosovu, u saradnji sa Fondom za stanovništvo Ujedinjenih nacija, Međunarodnom organizacijom za migracije i Zavodom za statistiku Kosova. Istraživanje ovih demografa obuhvatilo je pitanja o privremeno odsutnim članovima domaćinstava. Zahvaljujući odgovorima na ova pitanja, demografima je takođe bilo moguće da procene da bi broj stanovnika iznosio 2.290.000, da od 1981. godine nije bilo ovakve emigracije.

Procene stanovništva *de facto* od 2.188 miliona (SZS) i 2.044 - 2.131 milion (Blayo et al.), za 1997. i 1998. godinu, veoma su bliske jedna drugoj, odnosno, obe iznose nešto više od dva miliona. Ove procene su, verovatno, najbolje moguće, s obzirom na to da ne postoje precizni podaci na osnovu kojih bi se mogli izvući zaključci o stanovništvu Kosova za relevantno razdoblje.

Za ovaj izveštaj korišćene su i druge procene za 1998. i prethodne godine. Procena Saveznog sekretarijata za informacije SRJ, po kojoj je ukupan broj stanovnika na Kosovu 1998. godine iznosio 1.3 miliona, od čega su 917.000 bili Albanci, značajno je niža od drugih procena za 1998. godinu. Kad bi ova procena bila tačna, to bi značilo da je emigracijski saldo bio veoma velik između sredine 1997. i sredine 1998. godine - oko 750.000. Ova procena mi se, stoga, ne čini realnom. Ne znam na čemu se ova procena zasniva, ali bilo bi jako neobično da je Savezni sekretarijat za informacije raspolagao podacima o migracijama i drugom, a da oni nisu bili dostavljeni drugoj vladinoj organizaciji, naime Saveznom zavodu za statistiku, kako bi on mogao da revidira sopstvene procene.

Isto tako, jedna druga procena, koju je za 1995. godinu dao Islami (1997), prema kojoj je Kosovo 1997. /kao u originalu/ godine brojalo 2.2 miliona stanovnika (ovo bi verovatno trebalo da predstavlja procenu *de facto*), ne čini se realnom, s obzirom ne visinu brojke.

Konačno, i Visoki komesarijat za izbeglice Ujedinjenih nacija (UNHCR) je dao *de jure* procenu za 1998. godinu, veorvatno 31. marta; zasnovao ju je na trendovima koji se čitaju iz popisa stanovništva iz 1991. godine i došao do brojke od 2.188.817. Ova brojka je veoma bliska *de jure* proceni SZS-a od 2.220.000, za sredinu 1998. godine.

Sve tri procene daju i nacionalni sastav stanovništva, ali, kao što je već pomenuto, prve dve procene ne čine se realističnima. Procena UNHCR-a, međutim, korisna je što se tiče nacionalnog sastava. Budući da je ova procena UNHCR-a *de jure* procena, verovatno je da se *de facto* nacionalni sastav nije mnogo razlikovao od sastava *de jure*, pošto je tokom devedesetih migracijski saldo svih etničkih grupa sa Kosova verovatno bio negativan.

Na osnovu nekoliko izvora koje sam pregledala, a koji pružaju saznanja o stanovništvu, čini mi se da je najpouzdanija procena nacionalnog sastava ona koju je dao UNHCR, dok je najpouzdanija procena ukupnog broja stanovnika ona koju daju Blayo et al. Dakle, smatram da je na Kosovu u prvoj polovini 1998. godine živelo između 1,708,000 i 1,780,000 Albanaca, između 197,000 i 205,000 Srba i između 139,000 i 145,000 pripadnika drugih nacionalnosti. Ili, pošto ove brojke mogu izgledati suviše precizne u odnosu na stvarnu situaciju, moj zaključak je da je 1998. godine na Kosovu živelo oko 1,7 miliona Albanaca, oko 200.000 Srba i oko 140.000 pripadnika drugih nacionalnosti. Izraženo u procentima, to je 83% Albanaca, 10% Srba i 7% ostalih.

Za ovaj izveštaj takođe sam razmotrio i druge demografske aspekte na Kosovu. Ustanovio sam da je priraštaj stanovništva na Kosovu visok, ali da je tokom poslednjih pedeset godina bio u padu, i taj trend će se verovatno nastaviti i narednih 20 godina, sudeći po demografskim predviđanjima koje je 1996. godine dao Savezni zavod za statistiku, pre sukoba 1998-1999. godine. Međutim, demografska kretanja na Kosovu tokom poslednjih godina zasigurno su izmenila očekivanu demografsku sliku provincije.

Konačno, moj zaključak je da je glavni uzročnik naglog rasta broja stanovnika stanovništva viši fertilitet među kosovskim Albanacima u poređenju sa Srbima i drugim populacionim grupama, no, kao i drugde u Evropi, i fertilitet Albanaca rapidno opada.

1. Kontekst

Tužilaštvo Međunarodnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) zatražilo je od mene da sačinim izveštaj o brojnosti i nacionalnom sastavu stanovništva Kosova, u periodu pre sukoba 1998-1999. godine. U izveštaju se ne razmatraju demografska kretanja posle 1998. godine.

Izvori podataka korišćeni za ovaj izveštaj dati su u bibliografiji na kraju izveštaja. Tamo gde je bilo potrebno, čitaoca sam posebno uputio na neki izvor ili naznačio u kojoj meri mi neki izvori nisu bili dostupni.

Zbog ograničnog vremena za pisanje ovog izveštaja, teškoća oko pronalaženja i nabavljanja statističkih i drugih publikacija, a i zbog zamislive jezičke barijere, može se pretpostaviti da ima relevantnih publikacija ili izvora sa statističkim podacima za koje ne znam da postoje ili kojima nisam imao pristup. Ne može se isključiti mogućnost da bi neki od njih mogli uticati na nalaze i zaključke iznesene u ovom izveštaju.

2. Uvod

Glavni zavod za statistiku Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) i, kasnije, Savezne Republike Jugoslavije (SRJ) nalazi se u Beogradu.[1] Njegov naziv na srpskom jeziku, *Savezni zavod za statistiku*, koji je u originalnoj engleskoj verziji ovoga izveštaja preveden kao “Federal Statistical Office” (FSO), ranije je prevođen i kao "Federal Institute for Statistics" (u ovom izveštaju koristi se i ovaj drugi engleski prevod). Za vreme postojanja SFRJ, zavod za statistiku je postojao i u svakoj od šest republika, kao i u dve autonomne pokrajine, u Vojvodina i na Kosovu (potonju srpske vlasti nazivaju Kosovom i Metohijom). Savezni zavod bio je zadužen za osmišljavanje i planiranje raznih aktivnosti iz oblasti statistike i objavljivanje rezultata, dok su republički i pokrajinski zavodi za statistiku obično prikupljali i unosili podatke.

Popisi stanovništva i domaćinstava izvršeni su u Jugoslaviji 1948, 1953, 1961, 1971, 1981 i 1991. godine.[2] Njihovo planiranje obavio je Savezni zavod za statistiku u saradnji sa republičkim/pokrajinskim zavodima.[3] Korišćeni upitnici bili su isti u svim

---

[1] Podaci u ovom odeljku, o jugoslovenskim organima koji su se bavili statističkim i demografskim podacima o stanovništvu zasnivaju se na materijalu koji je dostupan javnosti. Ovi podaci izneti su samo radi pružanja konteksta.

[2] “Prvi rezultati po opštinama”, Statistički bilten br. 1890, Savezni zavod za statistiku, Beograd, 1991.

[3] /Ova fusnota je prevod fusnote na engleskom jeziku sadržane u originalu:/ *“Na metodologiji i organizaciji popisa radile su službe za statistiku o stanovništvu i popise u industriji i gradnji pri Saveznom zavodu za statistiku. Konačna metodološka rešenja usvojila je grupa stručnjaka za metodologiju Saveznog zavoda za statistiku, u dogovoru sa republičkim i pokrajinskim zavodima za statistiku.”* (Savezni zavod za statistiku, 1974.)

republikama/pokrajinama, ako se izuzmu jezik i pismo. U nekim slučajevima, međutim, *"Savezni zavod za statistiku ovlastio je republičke zavode da daju dodatne instrukcije"* za popisivače. Za popis 1971. godine, to je učinjeno u vezi sa pitanjem o nacionalnosti - pre svega što se tiče načina na koji bi ovi zavodi trebalo da tretiraju odgovore o regionalnoj i lokalnoj pripadnosti umesto o nacionalnoj ili etničkoj (Savezni zavod za statistiku, 1974.)
Etnička pripadnost ili nacionalnost, u smislu nacionalne pripadnosti, beležila se u svim popisima u SFRJ: *"... pitanje o nacionalnoj pripadnosti postavljeno je na isti način i u prikazivanju rezultata uglavnom se primenjivala ista klasifikacija"* (Savezni zavod za statistiku, 1974). Nacionalna pripadnost se u popisima uvek uzimala putem samoizjašnjavanja (Klopčić, 2000). Godine 1971, upitanicima je omogućeno da se o nacionalnoj pripadnosti izjašnjavaju bez ikakvih unapred utvrđenih kategorija, uključujući i pravo na neizjašnjavanje.[4]

Po mom mišljenju, jugoslovenski popisi obavljeni su od strane profesionalnih statističara prema prihvaćenim međunarodnim metodologijama. Na primer, jedna od publikacija o metodologiji popisa iz 1971. godine pominje da su, po sastavljanju radne verzije upitnika, korišćene preporuke za popise stanovništva i domaćinstava za period oko 1970. godine koje je dala Konferencija evropskih statističara (Savezni zavod za statistiku, 1974.).

Najozbiljniji problem u vezi sa rezultatima popisa iz 1991. godine u SFRJ je uticaj bojkota od strane Albanaca u užoj Srbiji, na Kosovu i u Makedoniji. Mere koje je SZS preduzeo radi rešavanja ovog problema biće opisane dalje u ovom izveštaju.

3. Problemi u procenjivanju stanovništva

Najuobičajeniji metod za procenjivanje brojnosti i sastava stanovništva je vršenje popisa stanovništva i domaćinstava. Gotovo sve zemlje sveta redovno vrše popise, obično svakih deset godina. Popisi postavljaju mnogo izazova, pošto su to veliki poduhvati koji treba da budu sveobuhvatni i pouzdani.

De facto i de jure

Pre svega, razmatranje rezulatata popisa SZS-a zahteva kratko objašnjenje izvesnih načela u vođenju statistike o stanovništvu. Jedan od njih je definicija stanovništva koje treba obuhvatiti popisom. Dva osnovna koncepta su stanovništvo *de facto* i stanovništvo *de jure*: *"Ukupno stanovništvo neke zemlje može obuhvatati ili sve uobičajene stanovnike te zemlje (stanovništvo* de jure*) ili sve osobe prisutne u toj zemlji (stanovništvo* de facto*) u vreme popisa. Za svrhe pravljenja međunarodnih upoređivanja, preporučuje se definicija stanovništva* de facto*"* (Ujedinjene nacije, 1958.). Striktno pridržavanje jednog od ova dva jednostavna koncepta je, međutim, redak slučaj (Ujedinjene nacije, 1996.).

Reklo bi se da se jugoslovenski popisi pridržavaju koncepta stanovništva *de jure*, pošto su popisi sprovođeni na osnovu *"kriterijuma o stanovništvu s prijavom boravka"*, iako se termin "*de jure*" nigde eksplicitno ne koristi.[5, 6]

---

[4] /Ova fusnota je prevod fusnote na engleskom jeziku sadržane u originalu:/ *"Podaci o nacionalnoj pripadnosti su rezultat slobodno izražene nacionalne pripadnosti stanovništva, pri čemu su se do popisa iz 1961. godine za decu ispod 10 godina starosti pitali roditelji, dok se od popisa iz 1971. roditelji pitaju za decu ispod 15 godina."* (Savezni zavod za statistiku, 1997.).

[5] /Ova fusnota je prevod fusnote na engleskom jeziku sadržane u originalu:/ *"U svih šest posleratnih popisa, stanovništvo je obuhvaćeno i rezultati su prikazani prema kriterijumu o stanovništvu sa prijavom boravka. Ovo znači da je svaki stanovnik morao biti popisan u mestu stalnog boravka, čak i ako u vreme popisa iz bilo kojeg razloga nije boravio u tom mestu (bio je na putovanju, obuci, radu na terenu, privremenom radu u inostranstvu, obaveznom služenju vojnog roka, lečenju, služenju kazne, u zatvoru, itd.). Podatke o ovim osobama pružali su članovi domaćinstva. U skladu s tim, podaci o ovim osobama ulazili bi u rezultate popisa za mesto u kome su one imale stalno mesto boravka, bez obzira na to da li su se one u vreme popisa nalazile u tom ili nekom drugom mestu."* (Savezni zavod za statistiku, 2001.) Podvukao H.B.

[6] /Kako Tužilaštvo nije dostavilo original teksta na srpskom jeziku, prevod ove fusnote napravljen je na osnovu engleskog prevoda Tužilaštva:/ U odeljku Lica na privremenom radu u inostranstvu Saveznog zavoda za statistiku

Za ovaj izveštaj, najvažniji deo emigracije koji je obuhvaćen popisom predstavljaju *"lica na privremenom radu u inostranstvu"*. Ovo je učinjeno *"bez obzira na dužinu boravka upitanika"* (Savezni zavod za statistiku, 1974.). Ovo nije sastvim u skladu sa preporukama Ujedinjenih nacija, pošto lica na privremenom boravku u nekoj zemlji posle izvesnog vremena mogu da počnu da se smatraju njenim stanovnicima, te budu obuhvaćene popisom i te zemlje. Ovo otežava poređenja među zemljama (UN, 1996.).

Podatke o privremeno odsutnim radnicima daju članovi domaćinstava, kao što je objašnjeno u fusnoti br. 5. Ovo znači da će ove osobe biti obuhvaćene samo ako postoji član domaćinstva da ih prijavi za popis. Dakle, ukoliko su svi članovi domaćinstva otišli u inostranstvo, neće biti nikoga da ih prijavi.[7]

Većina tabela o stanovništvu Jugoslavije obuhvata privremeno odsutna lica. Savezni zavod za statistiku je, međutim, objavio i tabele koje prikazuju stanovništvo *"u zemlji"*, *"zasnovane na projekcijama broja jugoslovenskih državljana na privremenom radu u inostranstvu"*(SZS, 1997.). Ovi statistički podaci u velikoj meri odgovaraju konceptu stanovništva *de facto*. Kada se ove procene SZS-a uporede sa drugim procenama SZS-a, vidljivo je da se razlika između broja stanovnika *de jure* i *de facto* na Kosovu kreće između 28.000 i 91.000 osoba (1,7 - 4,6% stanovništva sa stalnim boravkom) za one godine za koje sam našao podatke (vidi tabelu 6). Među ovim privremeno odsutnim licima nalaze se i Albanici i Srbi u drugim bivšim jugoslovenskim republikama, kao i izvan Jugoslavije.[8]

Procene SZS-a, po kojima se 28.000 - 91.000 lica nalazi na privremenom radu u inostranstvu, znatno su niže od nekih drugih procena broja Albanaca koji žive u inostranstvu: Malcolm (1998) kaže da je 1993. godine 368.000 kosovskih Albanaca živelo u zemljama Zapadne Evrope, dok je Islamijeva procena (1997) da je 1997. godine oko 500.000 Albanaca iz čitave bivše Jugoslavije živelo u inostranstvu (citirao Grecić, 1999.). Međutim, procenama koje navode Malcolm i Grecić, obuhvaćeni su mnogi Albanci koji su se, zajedno sa članovima svog domaćinstva, nastanili u inostranstvu, tako da nije ostao ko da ih prijavi. Ova lica ne bi spadala u procene niti *de jure* niti *de facto* stanovništva. Shodno tome, gorepomenute procene odsutnih radnika ne moraju biti u međusobnom neslaganju.

Procene stanovništva

(1974, str. 22-23) kaže se: "U popisu iz 1971. godine, licima na privremenom radu u inostranstvu smatrali su se građani Jugoslavije koji su boravili u inostranstvu i radili za stranog poslodavca ili za sopstveni račun […]

O tome da li je osoba na "privremenom" radu ili ne, zaključivalo se na osnovu iskaza onih koji su pružali informaciju (obično su to bili članovi domaćinstva). Odgovor "privremeni rad" se upisivao bez obzira na dužinu boravka upitanika. Ovo je bilo stoga što prilikom odlaska u inostranstvo, pa i nakon nalaženja posla, ova lica često nisu donosila konačnu odluku o tome koliko će u inostranstvu i ostati […]

Lica na privremenom radu su u tabelama s rezultatima u ovoj knjizi razvrstana prema starosnom dobu, nacionalnoj pripadnosti, pismenosti, obrazovanju i delatnosti pre odlaska iz zemlje radi nalaženja posla u inostranstvu, isto kao i ostalo stanovništvo. Međutim, da bi se podaci dobijeni popisom mogli koristiti za utvrđivanje ekonomskih parametara stanovništva koje živi i radi u samoj zemlji, nezavisno od podataka o licima na privremenom radu u inostranstvu, ova lica nisu grupisana prema kriterijumima 'zaposlenje' i 'industrija', već su sumarno obuhvaćena kategorijom 'lica na privremenom radu u inostranstvu'. Detaljni podaci o ovim licima objavljeni su u Statističkom biltenu br. 679, iz avgusta 1971. godine."

[7] Blayo et al. (2000) su ustanovili da je između 10% i 34% onih koji su 1999. godine napustili Kosovo na duže od godinu dana sa sobom povelo čitavo domaćinstvo.

[8] SZS (1997: 64) tvrdi da je 1971. godine bilo 25.000 lica na privremenom radu u inostranstvu, uključujući članove njihovih porodica, a 1981. godine 39.434 lica. Nije, međutim, jasno da li ove brojke uključuju sva lice privremeno odsutna sa Kosova ili samo ona lica koja su van Kosova i SFRJ.

Za godine u kojima se nije utvrđivao broj stanovnika, kao što su godine između dva popisa ili posle poslednjeg popisa, broj stanovnika za neku godinu može se proceniti.[9] U tu svrhu može se koristiti nekoliko različitih metoda. Najjednostavnija je izdvojiti stopu rasta stanovništva, ali onda se ne uzimaju u obzir dinamika starosne strukture i kretanja u stopi rađanja, smrtnosti i migracija.

Najuobičajeniji metod je projektovati ukupan broj stanovnika iz određene godine u narednu, i potom dodati broj rođenih i doseljenika, a oduzeti broj umrlih i iseljenika. Ovaj metod, poznat kao metod utvrđivanja prirodnog priraštaja, podrazumeva da postoje statistički podaci ili pouzdane procene ovih događaja. Podaci o broju rođenih i umrlih obično se dobijaju vođenjem statistike o tzv. vitalnim događajima. Kao i većina zemalja, Jugoslavija se tokom mnogo godina koristila ovim sistemom. Problem predstavljaju podaci o migracijama, koje je teško pribaviti, bez obzira na to što je 1988. godine u SFRJ ustanovljen sistem za registovanje promena mesta boravka. Iz tog razloga, Savezni zavod za statistiku svoje godišnje procene ukupnog broja stanovništva sredinom godine pravi tako što za svaku godinu doda *prirodni* priraštaj, odnosno višak broja rođenih nad brojem umrlih.

Ovaj metod za godišnju procenu ukupnog broja stanovnika nije pogodan za procenu starosnog i polnog sastava stanovništva. Za to je pogodniji takozvani metod kohortne komponente. Pri korišćenju ovog metoda, procene stanovništva određenog podružja u budućnosti prave se prema starosnom dobu (kohorti) i polu, uzimajući pritom u obzir demografske faktore, kao što su smrtnost, migracije i fertilitet za svaku starosnu grupu. Predviđanja se najčešće prave za petogodišnje populacione grupe, prema polu, pet godina unapred, tako što se oduzme predviđeni broj umrlih i iseljenika, a doda se predviđeni broj doseljenika i rođenih (na broj žena u svakoj kohorti). Savezni zavod za statistiku koristio je ovaj postupak kako bi, na osnovu popisa iz 1981. godine, napravio procenu stanovništva Kosova za deset godina kasnije, naime za 1991. godinu.

4. Migracije

Doseljavanje na Kosovo i iseljavanje sa njega predstavljaju izrazito političko i sporno pitanje. Pre nego što dam podatke o ovome, želim da istaknem neke od aspekata koji su od suštinskog značaja za utvrđivanje obima migracija:

- Obim migracija je obično veoma teško utvrditi. Većina zemalja nema sistem koji bi od ljudi zahtevao da prijave promenu mesta boravka na način na koji se novorođeni ili umrli statistički registruju kao vitalni događaji.
- Čak i ako je zemlja uspostavila sistem za registrovanje migracija, kao što je to bio slučaj sa SFRJ, ljudi često neće prijaviti promenu mesta boravka, pogotovo ako ih ništa na to ne podstiče.
- Migracije između urbanih i ruralnih sredina, i iz manje bogatih u bogatije regije i zemlje, normalna su pojava širom sveta (osim ako se migracije drže pod strogom kontrolom). Ovo je bio slučaj i sa siromašnijim i bogatijim jugoslovenskim republikama, pokrajinama i opštinama. Ovaj faktor je doprineo iseljavanju sa Kosova.
- Po pravilu, mali (ili veliki) migracijski saldo obično je rezultat mnogo većih migracijskih kretanja u oba pravca.

---

[9] Zemlje sa dobrim matičnim knjigama stanovništva koje se redovno revidiraju mogu iz njih da izvedu demografske statističke podatke za bilo koju godinu. Međutim, samo nekoliko zemalja na svetu, uglavnom nordijskih, ima matične knjige koje su dovoljno dobri u tu svrhu. Iako je Jugoslavija 1981. uvela univerzalni matični broj građana, on se nije koristio za izvođenje statističkih podataka o brojsnosti i sastavu stanovništva. Neke od bivših jugoslovenskih republika su proizvele registre koji se mogu koristiti u tu svrhu, ovo posebno važi za Sloveniju, ali ne i za Srbiju i autonomne pokrajine Vojvodinu i Kosovo. Najveću teškoću za revidiranje matične knjige stanovništva predstavljaju podaci o broju umrlih i rođenih, a posebno o migracijama, jer promene mesta boravka često ostaju nezabeležene.

U literaturi se navodi mnogo primera za priliv i odliv stanovništva sa Kosova, među kojima su: iseljavanja sa Kosova kako Srba tako i Albanaca iz ekonomskih razloga, ali i iz razloga nasilja i progona; doseljavanja na Kosovo iz Albanije; doseljavanja Srba iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine na Kosovo u toku rata 1992-1995. godine, naseljavanje Srba iz uže Srbije na Kosovo, itd.

Sporna priroda ovog pitanja ogleda se i u suprotnim gledištima koja se mogu naći u literaturi. Grecić (1999), na primer, piše da je između 150.000 i 200.000 Srba bilo primorano da napusti Kosovo između 1961. i 1981. godine, dok Malcolm (1998) kaže da se *"podrobnim proučavanjem ovog pitanja došlo do zaključka da je emigracijski saldo za period od 1961. do 1981. iznosio između 80.000 i 100.000. Ova procena se poklapa sa rezultatima popisa iz 1981. godine, prema kojem se 110.675 stanovnika uže Srbije ... u nju doselilo s Kosova, a od njih je 85.636 stiglo u periodu 1961-81. godine"* (str. 350).

Savezni zavod za statistiku u svojim statističkim godišnjacima ne objavljuje redovno migracionu statistiku, ali je to učinio u vezi sa procenama demografskih kretanja u budućnosti (vidi tabelu 1).[10]

Tabela 1. Prosečni godišnji emigracijski saldo za Kosovo

	Istorijske činjenice	Predviđanja za 1991-2021	
		Pri konstantnim migracijama	Pri promenljivim migracijama
1961-1971	3685		
1971-1981	5294		
1981-1991	6213		
1991-2001		7298	7161
2001-2011		8797	8182
2011-2021		10430	6683
Prosečan godišnji grubi migracijski saldo (na 1000 stanovnika)			
1961-1971	-3,3		
1971-1981	-3,7		
1981-1991	-3,5		
1991-2001		-3,4	-3,4
2001-2011		-3,4	-3,3
2011-2021		-3,4	-2,4

Izvor: Jugoslovenski pregled, XXXVIII, br. 1, 1997: 3-34

Ove brojke rezultat su i doseljavanja i iseljavanja sa Kosova, kako u druge krajeve Jugoslavije, uključujući užu Srbiju, tako i u inostranstvo. Godišnji emigracijski saldo za Kosovo od 6213 lica za period od 1981. do 1991. godine, znači da je ukupni emigracijski saldo za tu deceniju bio 62.000 lica.

Iz tabele 1 se može zaključiti da je emigracijski saldo za Kosovo, od 0,3 - 0,4% stanovništva godišnje za period 1961-1991, relativno skroman. SZS je 1996. godine u svojim procenama stanovništva predvideo da će se ovaj emigracijski saldo zadržati i tokom devedesetih godina, i u razdoblju od 2001 i 2021. godine.

Blayo et al. (2000) su, na osnovu reprezentativnog uzorka od više od 40.000 lica, u periodu od novembra 1999. do februara 2000. godine, napravili procenu uticaja migracija na populaciju Kosova. Ovaj uzorak predstavlja nekih 2,5% stanovništva, koje je UNHCR, avgusta 1999. godine,
procenio na 1.560.000, na osnovu informacija koje su dostavile mesne vlasti. Zbog rizika od preterane procene usled brojanja odsutnih lica u pojedinim selima i sumnji vezanih za intenzitet

[10] SZS objavljuje statističke podatke o raseljenim licima i o među-republičkim migracijama, ali ne i o migraciji u druge zemlje.

povratka čitavih domaćinstava, Blayo et al. su UNHCR-ovu procenu smestili u raspon od 1,4 - 1,7 miliona.

Od domaćinstava obuhvaćenih ispitivanjem tražilo se da prijave sva odsutna lica, pri čemu je ustanovljeno da je u vreme popunjavanja upitnika njih 12,3% bilo odsutno, što bi značilo nekih 225.000 osoba za čitavo Kosovo. Od njih je oko 62% otišlo pre 1998. godine. Blayo et al. napominju da *"Cifra od 225.000 ne predstavlja sve osobe koje nisu na Kosovu, pošto ne obuhvata lica iz domaćinstava u kojima su svi članovi napustili Kosovo, te više nema nikoga da prijavi njihovo odsustvo."*

Kombinovanjem podataka iz popisa od 1981. godine sa statističkim podacima vitalnih događaja i, zatim, oduzimanjem procene UNHCR-a iz 1999. godine, autori su došli do zaključka da je od 1981. do 1999. godine između 611.000 i 911.000 lica napustilo Kosovo. Razloživši ovu cifru po godini iseljavanja, došli su do procene da je, na dan 1. oktobra 1998. godine, ukupno stanovništvo prisutno na Kosovu iznosilo između 2.044.000 i 2.131.000.

Da od 1981. godine uopšte nije bilo emigracije, broj stanovnika bio bi 2.290.000, po mišljenju Blayo et al. Razlika između ove cifre i njihove procene stanovništva na dan 1. oktobra 1998. godine, koja se kreće između 159.000 i 246.000, predstavljala bi migraciju u periodu od 31.03.1981. do 01.10.1998. godine.[11]

5. Popis stanovništva na Kosovu 1991. godine

Popis stanovništva iz 1991. godine je za sve republike SFRJ izvršen u periodu između 1. i 15. aprila 1991. godine, s tim što se za dan popisa uzima 31. mart 1991. godine (Savezni zavod za statistiku, 1991.). U svim opštinama na Kosovu i Metohiji, kao i u opštinama Bujanovac i Preševo u užoj Srbiji, *"...većina albanskog stanovništva bojkotovala je popis, tako da pravi podaci o njegovoj brojnosti ne postoje."*[12] Da bi nadomestio ovu manjkavost, Zavod za statistiku SRJ u Beogradu, napravio je procenu albanske populacije na osnovu rezultata popisa iz 1981. godine, uzevši u obzir kretanja stanovništva u periodu između popisa, od 1981. do 1991. godine, koristeći se kohortnim pristupom opisanim u 3. odeljku.[13]

Procena brojnosti stanovništva prema nacionalnoj pripadnosti za 1991. godinu objavljena je u 3. svesci publikacija o popisu iz 1991. godine, za svako od oko 1400 naselja i 31 opštinu.[14] U 17. svesci izdanja iz 1991. godine, objašenjena je metodologija i dati su detaljniji rezultati, među kojima su i podaci o stanovništvu prema starosnom dobu i polu (Savezni zavod za statistiku, 1997.).

Tabela br. 2 predstavlja moj sažetak brojki po opštinama na Kosovu, koje se u ovoj publikaciji naziva Kosovom i Metohijom. Broj "ostalih" sam izračunao tako što sam od ukupnog broja stanovnika u svakoj opštini oduzeo broj stanovnika albanske i srpske nacionalnosti. Pripadnici

[11] Između ovog raspona od 159.000 do 246.000 i raspona od 180.000 do 267.000, koji daju Blayo et al. za broj lica koja su napustila Kosovo pre 1. oktobra 1998 godine, postoji razlika od 21.000. Nije jasno da li ovu razliku treba pripisati grešci ili se radi o konceptualnoj razlici.

[12] Savezni zavod za statistiku (1993). /Prevod na srpski engleskog prevoda sadržnog u originalu./

[13] /Ova fusnota je prevod fusnote na engleskom jeziku sadržane u originalu:/ *"Procena broja stanovnika albanske nacionalnosti po opštinama izračunata je kao razlika između procene ukupnog stanovništva (na osnovu usvojene hipoteze o stopi rađanja i smrtnosti, kao i migracijskog salda prema starosnom dobu i polu u periodu 1981-1991.) i popisanog, ili tačnije, popisanog i procenjenog "ne-albanskog" stanovništva (stanovništva drugih nacionalnosti i onih koji se nisu opredelili, ili tačnije, izjasnili o nacionalnosti, ili su se izjasnili kao Jugosloveni ili pripadnici neke veroispovesti). Izuzetak predstavlja procena brojnosti albanskog stanovništva u opštinama Gora /Gora/, Zvečan /Zveçani/, Zubin Potok /Zubin Potoku/, Leposavić /Leposaviqi/, Novo Brdo /Novobërda/ i Štrpce /Shtërpci/ koja se zasniva na posebno prihvaćenoj hipotezi o stopi rađanja i smrtnosti, kao i migracijskom balansu za period između popisa iz 1981. i 1991. godine."* Iz publikacije "Metodološka objašnjenja", Savezni zavod za statistiku (1993). Šest opština iz poslednje rečenice su opštine sa ne-albanskom većinom (vidi tabelu 1).

[14] "Predgovor", Savezni zavod za statistiku (1993). /Prevod na srpski engleskog prevoda sadržanog u originalu./

albanske nacionalnosti bili su većina u 25 od 31 opštine, srpske u pet (Leposavić /Leposaviqi/, Novo Brdo /Novobërda/, Štrpce /Shtërpci/, Zubin Potok /Zubin Potoku/ i Zvečan /Zveçani/), a muslimanske u jednoj (Gora /Gora/).

Iz tabele se vidi da je, prema procenama Saveznog zavoda za statistiku, ukupno stanovništvo Kosova 1991. godine iznosilo 1,96 miliona.[15] Od toga su 194.000 (9,9%) bili Srbi, 1,6 miliona (81,6%) Albanci, dok su 166.000 (8,5%) bili pripadnici "ostalih nacionalnosti" (uključijući Jugoslovene i neopredeljene). Najveću grupu među "ostalima" činili su Muslimani (66.189 - 3,4%), Romi (Cigani) (45.745 - 2,3%), Crnogorci (20.365 - 1,0%), Turci (10.445 - 0,5%) i Hrvati (8.062 - 0,4%). Jugoslovena je bilo samo 3.457 (0,2%).

Tabela 2. Stanovništvo Kosova na dan 31. marta 1991. godine, po opštinama i nacionalnoj pripadnosti

	Broj stanovnika				Stanovništvo u procentima		
Opština	Ukupno	Srbi	Albanci	Ostali	Srbi	Albanci	Ostali
Dečani /Deçani/	49000	188	47669	1143	0,4	97,3	2,3
Đakovica /Gjakova/	115097	1751	106868	6478	1,5	92,9	5,6
Glogovac /Gllogoci/	53618	23	53562	33	0,0	99,9	0,1
Gnjilane /Gjilani/	103675	19370	79357	4948	18,7	76,5	4,8
Gora /Gora/	17574	60	941	16573	0,3	5,4	94,3
Istok /Istogu/	57261	5968	43910	7383	10,4	76,7	12,9
Kačanik /Kaçaniku/	38010	223	37368	419	0,6	98,3	1,1
Klina /Klina/	52266	5209	43248	3809	10,0	82,7	7,3
Kosovo Polje /Fushë Kosova/	35570	8445	20142	6983	23,7	56,6	19,6
Kosovska Kamenica /Kamenica/	52152	12762	38096	1294	24,5	73,0	2,5
Kosovska Mitrovica /Mitrovica/	104885	9482	82837	12566	9,0	79,0	12,0
Leposavić /Leposaviqi/	16395	14299	951	1145	87,2	5,8	7,0
Lipljan /Lipjani/	69451	9713	53730	6008	14,0	77,4	8,7
Mališevo /Malisheva/	47817	475	47318	24	1,0	99,0	0,1
Novo Brdo /Novobërda/	4611	2666	1845	100	57,8	40,0	2,2
Obilić /Obiliqi/	31627	5490	20971	5166	17,4	66,3	16,3
Opolje /Opolja/	21861	0	21844	17	0,0	99,9	0,1
Orahovac /Rahoveci/	59877	3795	55033	1049	6,3	91,9	1,8
Peć /Peja/	127796	7815	96441	23540	6,1	75,5	18,4
Podujevo /Podujeva/	92946	1118	91005	823	1,2	97,9	0,9
Priština /Prishtina/	199654	26893	154990	17771	13,5	77,6	8,9
Prizren /Prizreni/	178723	10911	135674	32138	6,1	75,9	18,0
Srbica /Skenderaj/	55471	713	54437	321	1,3	98,1	0,6
Štimlje /Shtima/	23506	971	21716	819	4,1	92,4	3,5
Štrpce /Shtërpci/	12712	8138	4300	274	64,0	33,8	2,2
Suva Reka /Suhareka/	64530	3001	61230	299	4,7	94,9	0,5
Uroševac /Ferizaj/	113668	8314	100144	5210	7,3	88,1	4,6
Vitina /Vitia/	57290	7002	45078	5210	12,2	78,7	9,1
Vučitrn /Vushtrria/	80644	5522	71354	3768	6,8	88,5	4,7
Zubin Potok /Zubin Potoku/	8479	6282	2079	118	74,1	24,5	1,4
Zvečan /Zveçani/	10030	7591	1934	505	75.7	19.3	5.0
Ukupno	1956196	194190	1596072	165934	9.9	81.6	8.5

Izvor: Tabela "Stanovništvo prema nacionalnoj pripadnosti", str. 226-275, Savezni zavod za statistiku (1993).

6. Nacionalni sastav stanovništva prema prethodnim popisima

Grafikon br. 1, napravljen na osnovu tabele 3, prikazuje rezultate svih posleratnih popisa u Jugoslaviji, od 1948. do 1991. godine, u vezi sa nacionalnim sastavom stanovništva, koje je objavio Savezni zavod za statistiku SFRJ. Može se primetiti da je tokom čitavog tog razdoblja albanska populacija bila u porastu, od 68,7% 1948. do 77,4% 1981. godine. Prema procenama SZS-a, od
1981. do 1991. albansko većinsko stanovništvo poraslo je sa 77% na 82%, dok se procenat Srba smanjio sa 13% na 9%. Procenat ostalih nacionalnosti nije se bitno menjao.

[15] Nešto drugačije procene stanovništva Kosova 1991. godine objavljene su, na primer, u publikaciji "Projekcije stanovništva SR Jugoslavije 1991 - 2021.", Beograd, 1996. Razlike se možda mogu pripisati ispravkama koje su unete posle objavljivanja prvih preliminarnih podataka ili mešanju broja stanovnika *de jure* i *de facto*.

Grafikon 1. Nacionalni sastav stanovništva Kosova, prema popima stanovništva izvršenim u periodu 1948-1991.

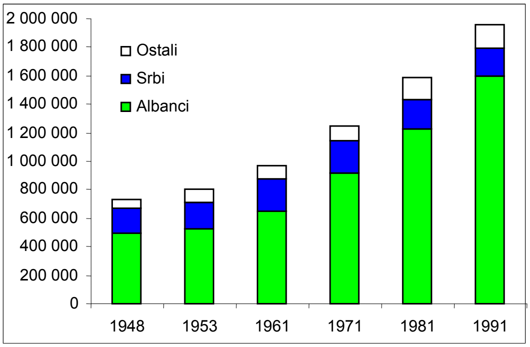

Tabela 3. **Nacionalni sastav stanovništva Kosova, prema popisima izvršenim u periodu 1948-1991.**

	1948. 31. mart	1953. 31. mart	1961. 31. mart	1971. 31. mart	1981. 31. mart	1991. 31. mart
Albanci	498 242	524 559	646 605	916 168	1.226.736	1.596.072
Srbi	171 911	189 869	227 016	228 264	209.497	194.190
Drugi	*57 667*	*93 713*	*90 367*	*99 261*	148.207	165.934
Ukupno	727 820	808 141	963 988	1 243 693	1.584.440	1.956.196
Godišnji porast stanovništva od prethodnog popisa						
		2,1%	2,2%	2,5%	2,4%	2,1%
Sastav izražen u procentima						
Albanci	68,5 %	64,9 %	67,1 %	73,7 %	77,4 %	81,6 %
Srbi	23,6 %	23,5 %	23,5 %	18,4 %	13,2 %	9,9 %
Ostali	7,9 %	11,6 %	9,4 %	8,0 %	9,4 %	8,5 %
Ukupno	100 %	100 %	100 %	100 %	100%	100%
Izvor	SZS 1989.	SZS 198.9	SZS 1989.	SZS 1989.	SZS 1997.	SZS 1997.

Popis iz 1981. godine se smatra poslednjim popisom na Kosovu sa punim učešćem svih grupa stanovništva. Poznato mi je, međutim, da je bilo kritike popisa iz 1981. i 1971. godine (Grecić, 1999).[16] Kritika popisa iz 1981. godine, koja se temelji na podacima koje je dao Savezni sekretarijat za informacije (1998), usmerena je pre svega na nedostatak saradnje između kosovskih vlasti i *"republičkih organa za statistiku"*, mada se ne objašnjava zašto i na koji način se to odrazilo na rezultate. Osim toga, Grecić razmatra rezultate popisa iz susedne Makedonije izvršene 1991. i 1994. godine i zaključuje, doduše neubedljivo, da je 1991. i na Kosovu i u Makedoniji broj Albanaca bio precenjen. Konačno, smatra da nije uverljivo da je od 1948. do 1981. godine broj Albanaca na Kosovu rastao 1,7 puta brže nego u Makedoniji, te da je *"porast romskog i turskog stanovništva na Kosovu kompletno pripisan Albancima."*

Teško je videti kako bi ovo, čak i pod uslovom da je tačno, moglo biti od većeg značaja. Prema rezultatima popisa, ukupan broj Roma (Cigana) i Turaka na Kosovu porastao je sa 12.545, koliki je bio 1948. godine, na 46.639 u 1981, dok je broj Albanaca porastao sa 498.242 na 1.226.736 (Savezni zavod za statistiku, 1989, 1997). Broj Roma i Turaka je znatno manji i pokazuje brži rast u poređenju sa Albanacima u istom periodu (272% u poređenju sa 146%).

[16] /Ova fusnota je prevod fusnote na engleskom jeziku sadržane u originalu:/ Savezni zavod za statistiku (1997, str. 7) aludira na tu debatu: *"Popis iz 1991. godine uspešno je obavljen[1] (nije se ulazilo u pravdanje opažanja o rezultatima popisa iz 1981. godine, posebno ne onih o precenjenom broju stanovnika albanske nacionalnosti). [1]Autori su odstupili od ovoga samo onda kada su pravili hipotezu za procenu broja zemljoradnika." Prevod je obezbedilo Tužilaštvo.*

Grecićevo izvođenje zaključaka, koje se zasniva na indirketnim argumentima, teško je pratiti i čini se da ne počiva na solidnim demografskim podacima i prihvaćenoj metodologiji. Dakle, njegove zaključke ne smatram mnogo pouzdanima. Ovo je slučaj i sa procenama Saveznog sekretarijata za informacije, na koje se Grecić poziva, ali koje su meni bile nedostupne.

7. Druge procene stanovništva tokom devedesetih godina

Tabela 4 prikazuje procene za 1995. i 1998. godinu koje nije napravio Savezni zavod za statistiku, već druge institucije. Procenu za 1995. godinu dao je Huizi Islami (1997), a za 1998. godinu dali su je UNHCR (1999), Savezni sekretarijat za informacije (1998) i Blayo et al. (2000).

Prema cifri u prvoj koloni, koju daje Islami (1997) (citirao Grecić, 1999), albansko stanovništvo iznosilo je 1995. godine 1,96 miliona, što je 81,1% ukupnog stanovništva. Ovaj broj ne čini se realnim. Nije jasno kako je albansko stanovništvo od 1991. do 1995. moglo da poraste tako naglo, tj. 5,1% godišnje. Ovaj porast je veći nego u bilo kom prethodnom periodu (vidi tabelu 3).

Tabela 4. Procene stanovništva Kosova 1995. i 1998. godine

	1995. Datum nepoznat	1998.a Verovatno 31. marta	1998.b Sredina 1998.	1998.c 1. oktobar
Albanci	1 960 000	1 829 119	917 000	
Srbi	140 000	210 943	221 000	
Ostali	100 000	148 755	240 980	
Ukupno	2 200 000	2 188 817	1 378 980	2,044,000-2,131,000
Sastav izražen u procentima				
Albanci	89,1 %	83,6 %	66,5 %	
Srbi	6,4 %	9,6 %	16,0 %	
Ostali	4,5 %	6,8 %	17,5 %	
Ukupno	100 %	100 %	100 %	
Izvor	Islami, 1997	UNHCR, 1999	Savezni sekretarijat za informacije, 1998	Blayo et al., 2000

Procene 1998a napravio je UNHCR u martu 1999. godine za svako selo. U izveštaju UNHCR-a (1999) se kaže: *“Broj stanovnika dobijen je ekstrapolacijom podataka dobijenim popisima iz 1981. i 1991. godine. Pošto je albansko stanovništvo bojkotovalo popis iz 1991. godine, a ova ekstrapolacija ne uzima u obzir veliki broj Albanaca za koje se zna da su tokom poslednjih godina otišli u inostranstvo, ove cifre treba smatrati samo približnim pokazateljima, ne nužno i preciznim podacima.”* Ovo dalje pojašnjava Stevan Wolfson iz UNHCR-a: *“... razlika između 1981. i 1991. se koristila za proračun proporcionalne promene do 1998. godine. Izuzetak ovome je slučaj opadanja jedne etničke grupe između 1981. i 1991. godine; u tom slučaju procene za 1991. godinu nisu menjane.”* (Pismo Tužilaštvu od 21. juna 2002.godine).

Dakle, UNHCR je uradio jednostavnu ekstrapolaciju.[17] Dinamika koju izazivaju starosna struktura, razlike u fertilitetu i smrtnost, itd. nije uzeta u obzir, za razliku od procena SZS-a iz 1991. godine i njegovih projekcija stanovništva za period 1991-2001, kada su napravljene pretpostavke o verovatnim trendovima fertiliteta, smrtnosti i migracija tokom devedesetih i kasnije (vidi 8. odeljak). Preciznost UNHCR-ovih procena ograničena je i time što, zbog nedostatka podataka, migracija sa (i na) Kosovo nije uračunata. Ovo znači da UNHCR-ova procena ukupnog broja stanovnika za 1998. godinu od 2.188.817 predstavlja procenu *de jure*. Kao takva, vrlo je bliska proceni *de jure* SZS-a za sredinu 1997. godine.

[17] Mali problem predstavlja to što je UNHCR u svom izveštaju izostavio podatke za 12 od 31 opštine (ukupno 12.486 osoba). Ovo je verovatno učinjeno greškom, ali ona ne utiče na ukupnu brojnost i sastav u ovim procenama. U sve tabele i grafikone u ovom izveštaju uneo sam korigovane ukupne iznose.

Sledeću procenu za 1998. godinu, nazvanu 1998b, objavio je Savezni sekretarijat za informacije (1998, citirao Grecić, 1999). Nemam podatke o tome na čemu se ona temelji. Ova procena, međutim, ne čini se veoma pouzdanom, pošto podrazumeva nečuveni godišnji pad ukupnog broja stanovnika od 5,5%, u periodu od 1991. do 1998. godine, pri čemu pad broja stanovnika albanske nacionalnosti iznosi 7,9%. Ova procena je u znatnom raskoraku sa svim procenama za devedesete godine koje su dali Savezni zavod za statistiku i druge institucije (vidi grafikon 2).

Dakle, obe procene stanovništva Kosova prema nacionalnom sastavu, kako 1995. tako 1998.b, čine se nerealnima.[18] Ja, međutim, nisam imao pristupa originalnim publikacijama, metodologiji i podacima na kojima se ove procene zasnivaju.

Poslednju procenu ukupnog stanovništva 1998. godine u tabeli 4, 1998.c, napravili su Blayo et al. (2000), o čemu je bilo reči u 4. odeljku. Kao što je već pomenuto, njihov zaključak je da je u periodu od 31. marta 1981. do 1. oktobra 1998. godine, između 180.000 i 267.000 lica napustilo Kosovo, što je za posledicu imalo to da je broj stanovnika na dan 1. oktobra 1998. godine iznosio između 2.044.000 i 2.131.000. Ovo je nešto niži broj od procene UNHCR-a za 1998. godinu (koja se verovatno odnosi na 31. mart 1998. godine). Prema Blayo et al., da nije bilo napuštanja Kosova, stanovništvo bi brojalo 2.290.000 osoba.

Tabela 5. Godišnji rast stanovništva na osnovu popisa i drugih procena

	Na osnovu popisa					Na osnovu drugih procena					
	1948 -1953	1953 -1961	1961-1971	1971-1981	1981-1991	1981-1995	1981-1998a	1981-1998b	1991-1995	1991-1998a	1991-1998b
Albanci	1,0%	2,6%	3,5%	2,9%	2,6%	3,3%	2,9%	-2,1%	5,1%	1,9%	-7,9%
Srbi	2,0%	2,2%	0,1%	-0,9%	-0,8%	-2,9%	0,0%	0,4%	-8,2%	1,2%	1,8%
Ostali	9,7%	-0,5%	0,9%	4,0%	1,1%	-2,8%	0,0%	3,5%	-12,7%	-1,6%	5,3%
Ukupno	2,1%	2,2%	2,5%	2,4%	2,1%	2,3%	2,3%	-1,0%	2,9%	1,6%	-5,0%

8. Kretanje ukupnog stanovništva Kosova od 1948. godine

Pored rezultata popisa, Savezni zavod za ststistiku objavljuje i srednjegodišnje procene stanovništva za svaku republiku i pokrajinu. Takve procene pronašao sam za gotovo svaku godinu od 1948. na ovamo. Čini se da su ove procene napravljene metodom prirodnog priraštaja, kao što je objašnjeno u 3. odeljku. Opšte uzevši, kako navodi SZS (1997, str. 58), ove procene ne obuhvataju unutrašnju i vanjsku migraciju, te, stoga, odgovaraju konceptu stanovništva *de jure* koji se koristi za popise. Ove procene date su u drugoj koloni tabele 6.

[18] Kad raspravlja o konfliktu između Albanaca i Srba na Kosovu tokom osamdesetih godina, Judah (1997, str. 152) piše: *"Osamdesetih godina, međutim, vodio se žestok statistički rat oko pitanja stanovništva i emigracije"* i *"Iako obe strane postavljaju pitanje valjanosti zvanične statistike kada ona ne ide na ruku njihovim argumentima, obe se njome koriste, na primer rezultatima popisa, kad im to ide na ruku."*

Tabela 6. Procene ukupnog stanovništva Kosova, 1948-1998.

Godina	Stanovništvo *de jure*	Stanovništvo *de facto*: bez lica na privremenom radu u inostranstvu	Razlika između stanovništva *de jure* i *de facto*	Vrsta i datum procene	Izvor
1948.	727.820			Popis, 31. mart	SZS 1989.
1952.	793.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1953.	808.141			Popis, 31. mart	SZS 1989.
1953.	813.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1954.	832.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1955.	842.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1997.
1957.	873.000			Srednjegodišnja procena	SKJ 2001.
1958.	890.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1959.	921.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1960.	944.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1961.	963.988			Popis, 31. mart	SZS 1989.
1961.	972.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1962.	997.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1963.	1.021.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1964.	1.046.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1965.	1.082.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1997.
1966.	1.101.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1967.	1.131.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1968.	1.159.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1969.	1.189.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1970.	1.220.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1971.	1.243.693			Popis, 31. mart	SZS 1989.
1971.	1.254.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1972.	1.291.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1973.	1.329.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1974.	1.367.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1975.	1.405.000	1.377.000	28.000	Srednjegodišnja procena	SGJ 1997.
1976.	1.446.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1977.	1.487.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1978.	1.526.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1979.	1.566.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1980.	1.553.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1981.	1.584.440			Popis, 31. mart	SZS 1989.
1981.	1.595.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1982.	1.635.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1983.	1.676.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1984.	1.717.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1985.	1.760.000	1.701.000	59.000	Srednjegodišnja procena	SGJ 1997.
1986.	1.803.000			Srednjegodišnja procena	SGJ 1991.
1987.	1.848.000			Srednjegodišnja procena	SKJ 2001.
1988.	1.894.000	1.818.000	76.000	Srednjegodišnja procena	SGJ 1997.
1989.	1.939.000	1.857.000	82.000	Srednjegodišnja procena	SGJ 1997.
1990.	1.987.000	1.896.000	91.000	Srednjegodišnja procena	SGJ 1997.
1991.	1.956.196			Proc. na osnovu pop. 31. marta	SGJ 1997.
1991.	1.968.000	1.935.000	33.000	Srednjegodišnja procena	SGJ 1997.
1992.	2.008.000	1.943.000	65.000	Srednjegodišnja procena	SGJ 1997.
1993.	2.044.000	1.977.000	67.000	Srednjegodišnja procena	SGJ 1997.
1994.	2.079.000	2.011.000	68.000	Srednjegodišnja procena	SGJ 1997.
1995.	2.115.000	2.046.000	69.000	Srednjegodišnja procena	SGJ 1997.
1996.	2.151.000	2.100.000	51.000	Srednjegodišnja procena	SGJ 1997.
1997.	2.188.000	2.116.000	72.000	Srednjegodišnja procena	SGJ 1998.
1998.	2.222.000			Srednjegodišnja procena	SKJ 2001.
1995.		2.200.000		*De facto?* Datum nepoznat	Islami 1997.
1998.a	2.188.817			31. mart?	UNHCR 1999.
1998.b		1.378.000		*De facto?* Srednjegodišnja	Savezni sekretarijat za inform. (1998), citirao Grecić (1999)
1998.c		2.044.000 niža 2.131.000 viša		1. oktobar	Blayo et al. (2000)

SGJ: Statistički godišnjak Jugoslavije
SZS: Savezni zavod za statistiku
/kao u originalu:/ SGJ: Statistički godišnjak Jugoslavije
SKJ: Statistički kalendar Jugoslavije */našla sam na Internetu da se tako zove/*

SZS je, međutim, napravio i procene stanovništva koje se nalazi *"u zemlji"*, *"na osnovu projekcija broja jugoslovenskih građana na privremenom radu u inostranstvu"* (SZS, 1997, str. 64). Ovo odgovara konceptu stanovništva *de facto*. I ove procene obuhvaćene su tabelom 6 i grafikonom 2 (vidi dole), zajedno sa nezavisnim procenama za 1995. i 1998. godinu o kojima je već bilo reči.[19]

Treba zapaziti da su cifre koje je dao SZS konsistentne jedne s drugima, odnosno rezultati popisa i srednjegodišnje procene su konsistentni. Procena UNHCR-a za 1998. takođe deluje da se slaže sa procenama SZS-a, dok procena Saveznog sekretarijata za informacije daleko odstupa od trenda rasta koji je stanovništvo Kosova pokazivalo tokom prethodnih pedeset godina, bilo da su migracije uračunate ili ne.

Između procene *de jure* SZS-a za 1998. godinu, koja iznosi 2,2 miliona, i procene Saveznog sekretarijata za informacije za 1998. godinu, koja se čini da je procena stanovništva *de facto*, postoji razlika koja prelazi 800.000. Razlika je veoma velika, za 758.000 veća od one iz prethodne godine, i malo je verovatno da bi se sve ovo moglo objasniti migracijom koja se odigrala tokom samo jedne godine, od sredine 1997. do sredine 1998.

Grafikon 2. Ukupno stanovništvo Kosova prema zvaničnim popisima i srednjegodišnjim procenama za period 1948-1998, i drugim procenama za 1995. i 1998.

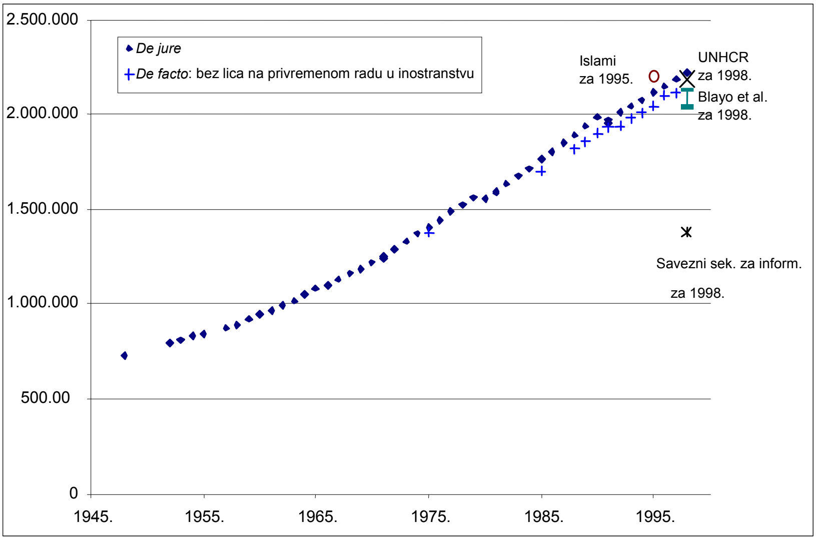

U skladu sa procenama SZS-a, od 1981. do 1991. godine ukupno stanovništvo Kosova raslo je prosečnom stopom od 2,1% godišnje. Srpsko stanovništvo smanjivalo se za 0.8% godišnje, dok se albansko uvećavalo za 2,6% godišnje. Ove stope rasta su u prihvatljivom opsegu. Smanjivanje srpskog stanovništva se najverovatnije može pripisati njegovom negativnom migracijskom saldu sa Kosova. Kao i u drugim delovima Evrope, stope fertiliteta su se kako u užoj Srbiji tako i na Kosovu smanjivale (vidi grafikon 3), ali nije verovatno da je stopa fertiliteta kosovskih Srba već bila toliko niska da je mogla da izazove pad broja stanovnika.

Grafikon 3. Stopa ukupnog fertiliteta (broj dece po ženskoj osobi) u Srbiji i na Kosovu.

[19] Da budemo precizni, brojčani podaci dobijeni popisom odnose se na 1. mart i na srednjogodišnje procene do 30. juna, ali se ova razlika ne vidi iz grafikona. Datumi dveju nezavisnih procena za 1998. godinu nisu poznati.

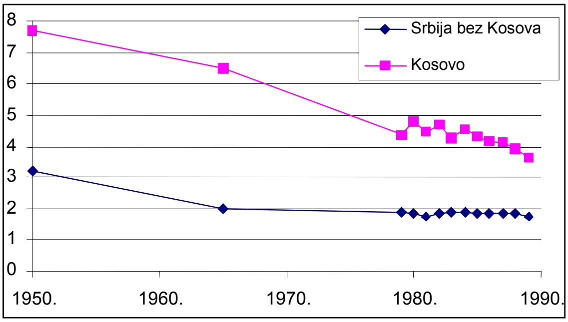

Izvor: *Demografska statistika 1989,* Savezni zavod za statistiku, Beograd, 1991.

Relativno visok porast albanskog stanovništva, više od 2% godišnje, može se pre svega pripisati tome što broj rođenih znatno premašuje broj umrlih. Ovaj rast je karakterističan za demografski razvoj stanovništva koje nije dovršilo svoju demografsku tranziciju, odnosno, iako su fertilitet i smrtnost stanovništva u opadanju, fertilitet je relativno visok, a smrtnost niska. Iz tabele 4 vidi se da je stopa rasta stanovništva tokom poslednjih decenija bila u padu.

Stopa ukupnog fertiliteta na Kosovu, odnosno očekivani broj dece po ženskoj osobi, opala je sa 6,5 u 1961. na 3,5 u 1991. godini, tako da je u svojim projekcijama stanovništva za period 1991-2021, SZS za razdoblje 1991-1996. dao procenu od 3,15 - 3,25 (projekcije stanovništva SZS-a bliže su razmatrane dalje u tekstu). Ova stopa je dva puta veća od stope ukupnog fertiliteta predviđene za užu Srbiju i Vojvodinu, koja iznosi 1,63 - 1,77, što predstavlja trenutnu stopu u zemljama Zapadne Evrope. Prosečan životni vek na Kosovu se takođe značajno promenio od šezdesetih godina, i uzima se da je samo neznatno niži od onog u užoj Srbiji i Vojvodini. Iz publikacija koje sadrže projekcije stanovništva vidi se da je na Kosovu piramida stanovništva mlada, što ukazuje na visok, ali opadajući fertilitet u poslednje dve decenije (Savezni zavod za statistiku i Univerzitet u Beogradu, 1996.).

9. Razmatranje nacionalnog sastava stanovništva na Kosovu

Najbolji izvor podataka o nacionalnom sastavu stanovništva na Kosovu su popisi stanovništva. Iz njih se vidi da se na Kosovu udeo Albanaca sa 68,5% iz 1948. godine popeo na 81,6% u 1991, s tim što je u periodu 1948 - 1953. došlo do neznatanog pada (vidi grafikon 4). Broj Srba pokazivao je ravnomeran pad, sa 23,6% 1948. na 9,9% 1991. godine. Kao što je već objašnjeno, nacionalni sastav prikazan u popisu iz 1991. godine zasniva se na projekciji SZS-a, pošto su kosovski Albanci bojkotovali ovaj popis. Po proceni SZS-a za 1991. godinu, udeo albanskog stanovništva je od 1981. do 1991. bio u blagom porastu, kao i u prethodnim periodima. Porast udela albanskog stanovništva u odnosu na Srbe može se pripisati većem fertilitetu među kosovskim Albancima nego među kosovskim Srbima, kao i negativnom migracijskom saldu Srba.

Grafikon 4. Procenat albanskog i srpskog stanovništva na Kosovu, prema popisima izvršenim u periodu 1948-1991. i nezavisnim procenama za 1995. i 1998. godinu

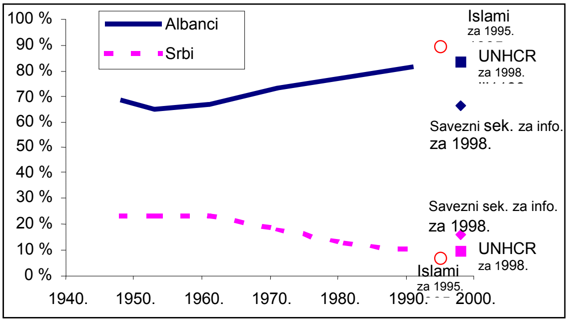

Grafikon 4 prikazuje i druge procene, od kojih procene Islamija i Saveznog sekretarijata za informacije smatram nerealnima, kao što sam već izneo. Za razliku od toga, procene UNHCR-a nastavljaju se na ranije trendove.

Bilo je tvrdnji da je popis iz 1981. godine precenio broj Albanaca, međutim porast sa 73,7% na 77,4% za razdoblje 1971-1981. čini se mogućim, s obzirom na visok fertilitet kosovskih Albanaca.

Moj zaključak je da je procenat stanovništva albanske nacionalnosti na Kosovu 1998. godine verovatno blizu procene od 83,6% koju je dao UNHCR. Zasigurno je niži od procene od 89,1% koju je dao Islami (za 1995.), a viši od procene Saveznog sekretarijata za informacije od 66,5%. Usled visokog prirodnog priraštaja albanskog stanovništva, procenat je najverovatnije viši i od procenata koji su ustanovnljeni ranijim popisima. Čak i ako su rezultati iz 1981. možda precenili broj Albanaca - mada nemam podataka u kojoj meri bi ovo mogao biti slučaj - procenat iz 1998. godine je gotovo sigurno veći od 73,7% iz 1971, što se ima pripisati demografskim kretanjima i stopi rasta različitih nacionalnosti, kao što se vidi iz popisa SFRJ/SRJ i procena stanovništva.

Teško je dati *raspon* mogućih vrednosti za procenat stanovnika albanske nacionalnosti 1991. godine. Sudeći po svim postojećim procenama, uključujući i one koje smatram neuverljivima, taj raspon bi bio između 67% i 90%. Izglednije je da je ovaj raspon između 80 i 85%, imajući u vidu kretanja stanovništva i stope rasta uočljive iz popisa u SFRJ/SRJ i procena stanovništva, kao i iz pouzdanijih nezavisnih procena. Realan raspon za procenat srpskog stanovništva na Kosovu 1998. godine bi verovatno bio između 9 i 13%.

10. Projekcije stanovništva

Za ovaj izveštaj pogledao sam i projekcije stanovništva SRJ, uključujući Kosovo, koje su napravili Savezni zavod za statistiku i Centar za demografska istraživanja Univerziteta u Beogradu, 1996. godine. Projekcije su napravljene za svaku republiku i pokrajinu SRJ, prema starosnom dobu i polu, ali ne i prema nacionalnosti. Te projekcije temelje se na brojnosti (ili proceni) stanovništva iz 1991, a primenjen je kohortni postupak, kao što je objašnjeno u odeljku 3. Na osnovu različitih pretpostavki o budućim trendovima ovih demografskih parametara napravljeno je nekoliko varijanti. Pored procena SZS-a koje se odnose na prošlost, na grafikonu 4 prikazane su dve najekstremnije varijante, varijanta sa nižom vrednošću, koja obuhvata migracije, i varijanta sa višom vrednošću, bez migracija.

Grafikon 5. Stanovništvo *de jure* i *de facto* i projekcija ukupnog stanovništva Kosova, 1948-2021. (Savezni zavod za statistiku)

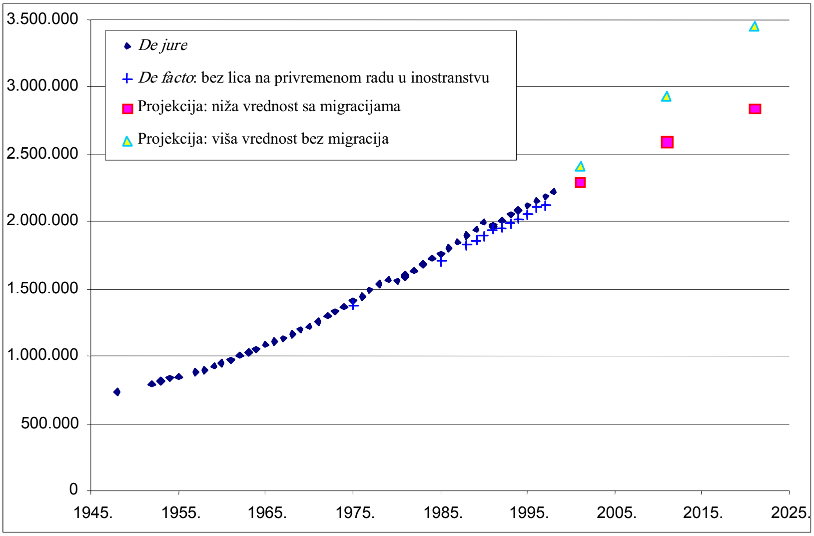

Prema projekciji iz 1996. godine, stanovništvo Kosova je 2001. trebalo da dostigne između 2,28 i 2,38 miliona ako ima migracije, a između 2,36 i 2,41 milion ako je nema. U oba slučaja predviđen je dalji visok, ali opadajući, rast stanovništva, tj. nastavak tendencije iz prethodnih decenija. Prema obema varijantama, stanovništvo je u porastu, ali je porast značajno niži u varijanti sa nižim vrednostima, pre svega zato što pretpostavlja veoma nizak fertilitet u budućnosti. Pretpostavka o migraciji bazira se na registrovanom i procenjenom migracijskom saldu za prethodna razdoblja. U projekcijama se pretpostavlja da će migracijski saldo dostići najvišu tačku u prvom delu perioda za koji je napravljena projekcija, odnosno 1991-2001, a da će potom opadati. Za Kosovo se pretpostavlja da će se negativni migracijski saldo nastaviti tokom čitavog perioda za koji je napravljena projekcija, tj. 1991 - 2021. godinu. Ipak, stanovništvo će se i dalje uvećavati zbog relativno visokog fertiliteta. Događaji iz 1998-1999. su dramatično izmenili verodostojnost ovih projekcija, no, bez obzira na to, zanimljivo je videti kako je Savezni zavod za statistiku predvideo demografska kretanja polovinom devedesetih.

Dakle, procene i projekcije Saveznog zavoda za statistiku tokom devedesetih slažu se sa procenama koje su dali UNHCR i Blayo et al., prema kojima je ukupno stanovništvo Kosova 1998. godine bilo nešto iznad dva miliona.

Bibliografija

Blayo, Chantal, Christophe Bergouignan, Marine Llopart, Nicodème Okobo i Nancy Stiegler (2000): “Demographic, social, economic situation and reproductive health in Kosovo following the 1999 conflict. Results of a household survey November 1999 - February 2000.” /”Demografska, socijalna i ekonomska situacija, i reproduktivno zdravlje na Kosovu nakon sukoba 1999. rezultati popisa domaćinstava u periodu novambar 1999 - februar 2000.”/ Institut za demografske studije Univerziteta Montesquieu-Bordeaux IV (IEDUB), Fond za stanovništvo Ujedinjenih nacija, Zavod za statistiku Kosova i Međunarodna organizacija za migracije.

Savezni zavod za statistiku (1974): /kao u engleskom originalu:/ Popis stanovništva i domaćinstava 1971. Stanovništvo. Nacionalna pripadnost i obrazovne i ekonomske karakteristike stanovništva i domaćinstava prema broju osoba. Rezultati po opštinama. Knjiga 6. Beograd. (Na engleskom, francuskom i ruskom.)

Savezni sekretarijat za informacije (1998): *Autonomna pokrajina Kosovo i Metohija. Činjenice.* Beograd. Citirao Grecić (1999).

Savezni zavod za statistiku (SZS) (1997): *Statistički godišnjak Jugoslavije 1997.* Beograd.

Savezni zavod za statistiku (SZS) (2001): *Statistički godišnjak Jugoslavije 2001.* Beograd.

Savezni zavod za statistiku i Univerzitet u Beogradu (1996): Projekcije stanovništva Savezne Republike Jugoslavije 1991-2021. Beograd.

Grecić, Vladimir (1999) "Kosova and Metohija migration issues at the end of the 20th century" /"Migracijska pitanja na Kosovu i Metohiji na kraju 20. veka"/, Institut za međunarodnu politiku i ekonomiju, Beograd, SR Jugoslavija. Izlaganje na 40. godišnjoj konvenciji International Studies Association-a, Washington, D.C., 16–20. februar 1999. Može se naći na: http://www.ius.bg.ac.yu/apel/materijali/migration.html.

Islami, Huizi (1997): *Dimensioni demografik i ceshtjes se Kosoves*. Priština /Prishtine/.

Judah, Tim (1997): *The Serbs: History, Myth & the Destruction of Yugoslavia*. /Srbi: istorija, mit i razaranje Jugoslavije./ New Haven and London: Yale University Press.

Klopčić, Vera (2000): "Reflection of the processes of ethnic self identification in official statistics." /"Razmatranje procesa izjašnjavanja o nacionalnoj pripadnosti u zvaničnoj statistici."/ Izlaganje na Konferenciji o statistici, razvoju i ljudskim pravima, u organizaciji Međunarodne asocijacije za zvaničnu statistiku (International Association for Official Statistics, IAOS), u Montreuxu, od 4. do 8. septembra 2000. godine.

Malcolm, Noel (1998): *Kosovo. A Short History*. London: Papermac.

Savezni zavod za statistiku (1982): "Nacionalni sastav stanovništva po opštinama. Prethodni rezultati. Prvi rezultati." *Statistički bilten* broj 1278. Beograd.

Savezni zavod za statistiku (1989): "Jugoslavija 1918-1988. Statistički godišnjak." Beograd.

Savezni zavod za statistiku (1991): "Prvi rezultati po opštinama". *Statistički bilten* broj 1890, Beograd.

Savezni zavod za statistiku (1993): *Nacionalna pripadnost. Detaljna klasifikacija*, sveska 3, Popis '91 - stanovništvo. Beograd.

Savezni zavod za statistiku (1997): Procene za Kosovo i Metohiju. Podaci po naseljima i opštinama, sveska 17, Popis '91- stanovništvo. Beograd.

UNHCR (Visoki komesarijat za izbeglice Ujedinjenih nacija) (1999): Kosovo Village List. GIS Unit. Kancelarija na terenu UNHCR-a, Priština /Prishtine/, 9. mart 1999.

UNHCR / OSCE (Visoki komesarijat za izbeglice Ujedinjenih nacija / Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju): "Second Assessment of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo" /"Druga procena položaja nacionalnih manjina na Kosovu"/. Može se naći na: http://www.fas.org/man/dod-101/ops/docs99/990906-minorities.htm

Ujedinjene nacije (UN) (1958). *Multilingual Demographic Dictionary, English Section*. Department of Economic and Social Affairs, Population Studies, br. 29 (Publikacija Ujedinjenih nacija, prodajni br. E.58.XIII.4). Može se naći na: http://millenniumindicators.un.org/unsd/mi/mi_dict_xrxx.asp?def_code=107.

Ujedinjene nacije (UN) (1996). *Demographic Yearbook*, broj 46. Department for Economic and Social Information and Policy Analysis. (Publikacija Ujedinjenih nacija, prodajni br. E./F.96 XIII.1). Njujork.

Biografija

Eva Tabo je na Ekonomskom fakulteta Varšavskog univerziteta diplomirala ekonometriju i statistiku, gde je 1981. s najvišom ocenom i magistrirala i, takođe s najvišom ocenom, 1991. odbranila doktorsku disertaciju iz oblasti matematičke demografije. Na istom fakultetu predavala je statistiku i demografiju. Narednih devet godina radila je kao istraživač na Holandskom interdisciplinarnom demografskom institutu u Hagu (NIDI), pre svega angažovana na izradi modela i predviđanju mortaliteta prema uzroku smrti i analizi izgleda za očekivanu dužinu života i dugovečnost. Po pozivu je bila konsultant na projektima u vezi s pitanjima mortaliteta i zdravlja i predviđanja u organizacijama kao što su Eurostat – Zavod za statistiku Evropske unije; ING Group – Life Insurance NL, Godlman & Sachs – Life Insurance USA, Zavod za statistiku Holandije, Aktuarsko odeljenje Britanske vlade.

Od 2000. godine, Eva Tabo je vođa projekta u Demografskoj jedinici Tužilaštva Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju u Hagu, gde proučava demografske posledice sukoba u bivšoj Jugoslaviji i obezbeđuje statističke podatke o krivičnim delima potrebne za suđenja i istražne radnje u Tužilaštvu. Glavni predmet njenih istraživanja uključivao je statističke podatke i procene o smrtnim slučajevima usled ratnih dejstava (poginuli, nestali, ekshumirani, identifikovani itd.), kao i o ranjenima i interno raseljenim licima i izbeglicama. U okviru rada u tužilaštvu pripremila je oko 30 izveštaja, uključujući i izveštaje u predmetima Slobodan Milošević (Bosna), Vojislav Šešelj (Vojvodina), Biljana Plavšić (Bosna), Momčilo Krajišnik (Bosna), general Stanislav Galić (opsada Sarajeva), general Dragomir Milošević (opsada Sarajeva), Vidoje Blagojević i drugi i Vujadin

Popović i drugi (Srebrenica), Radoslav Brđanin i Momir Talić, Jadranko Prlić i drugi (Herceg-Bosna) itd, a više puta se u Tribunalu pojavila u ulozi veštaka.

Eva Tabo je napisala pet monografija objavljenih u svetu, 27 članaka objavljenih u međunarodnim i domaćim časopisima, 23 rada za međunarodne konferencije i više od 50 naučnih i radnih izveštaja.

Bila je mentor prilikom izrade magistarskih radova i doktorskih disertacija, a bila je i redaktor u stručnim časopisima i izdanjima, kao što su, na primer, *European Journal of Population, Journal of Peace Research, Mathematical Population Studies, Springer, Thela Thesis* itd.

15. januar 2009.